Akabuu Titɔ̃i Idei Ilaaɔ

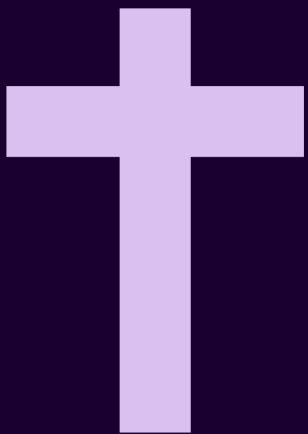

Monkole New Testament

Akabuu Titɔ̃i Idei Ilaaɔ
Monkole New Testament

copyright © 2006 SIM International

Language: Monkole (Mokole)

Translation by: SIM International

Monkole, Akabuu Titɔ̃i Idei Ilaaɔ

This translation, published by the UEEB/SIM au Benin, was published in 2006.
If you are interested in obtaining a printed copy, please contact the SIM, BP 15, Parakou, Benin.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.
You do not sell this work for a profit.
You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-10-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 29 Jan 2022
596bf1bc-1348-53da-8787-98c1d2a18282

Contents

Mɑtie 1
Mɑɑku 51
Luku 82
Zãɑ 133
Woo Bɛ Ŋɑ 169
Romu 215
Kɔrɛnti I 236
Kɔrɛnti II 256
Gɑlɑti 269
Efɛɛzu 277
Filipi 284
Kolosee 289
Tɛsɑlonikɑ 1 294
Tɛsɑlonikɑ 2 298
Timɔtee I 301
Timɔtee II 307
Titee 311
Filemɔɔ 314
Ebɛɛ 316
Zɑɑki 331
Piɛɛ 1 336
Piɛɛ 2 342
Zãɑ 1 346
Zãɑ 2 351
Zãɑ 3 352
Zudu 353
Kuyɛi Zãɑ 355

Laabaau jiida iyi Matie í kɔ

Dimii nyaanzei Jesu Kirisi ŋa
(Cɔ Luku 3:23-28)

1 Dimii nyaanzei Jesu Kirisi ŋa wee. Jesu Kirisii í jɛ tɔkui Davidi, nɔ Davidi
mɔ wa jɛ tɔkui Aburahamu.
2 Aburahamui í bí Izaaki, Izaaki mɔi í bí Zakɔbu. Zakɔbu mɔi í bí Zuda do
igbãɛ do ifɔɛ ŋa.
3 Zuda do Tamaa aboɛ aŋa mɔi à bí Farɛsi do Zara. Farɛsi mɔ í bí Esiromu.
Esiromu mɔ í bí Aramu.
4 Aramu mɔ í bí Aminadabu. Aminadabu mɔ í bí Nasõɔ. Nasõɔ mɔ í bí
Salamɔɔ.
5 Salamɔɔ do Rahabu aboɛi à bí Boazi. Boazi mɔ do Rutu aboɛi à bí Obɛdi.
Obɛdi mɔ í bí Izai.
6 Izai mɔ í bí Davidi iyi í na í jɛ ilaaluu.
Davidiu mɔ í bí Salomɔɔ. Iyei Salomɔɔui í jɛ aboi Urii iyi Davidi í sou.
7 Salomɔɔ mɔ í bí Roboamu. Roboamu mɔ í bí Abia. Abia mɔ í bí Azafu.
8 Azafu mɔ í bí Zozafati. Zozafati mɔ í bí Zoramu. Zoramu mɔ í bí Oziasi.
9 Oziasi mɔ í bí Zoatamu. Zoatamu mɔ í bí Akazi. Akazi mɔ í bí Ezekia.
10 Ezekia mɔ í bí Manasee. Manasee mɔ í bí Amɔɔ. Amɔɔ mɔ í bí Zoziasi.
11 Zoziasi mɔ í bí Zekonia do ifɔɛ ŋa si waati iyi ilaalui Babilɔni, ilu nlau, í jɛ
inɛi Izirɛli ŋa igũ í nɛò ŋa si ilɛɛ.
12 Si anyii iyi à nɛò ŋa ikpa Babilɔni ŋɔi Zekonia í bí Salatɛli, nɔ Salatɛli mɔ í
bí Zorobabɛli.
13 Nɔ Zorobabɛli mɔ í bí Abiudu. Abiudu mɔ í bí Eliakimu. Eliakimu mɔ í bí
Azɔɔ.
14 Azɔɔ mɔ í bí Sadɔku. Sadɔku mɔ í bí Akimu. Akimu mɔ í bí Eliudu.
15 Eliudu mɔ í bí Eleazaa. Eleazaa mɔ í bí Matani. Matani mɔ í bí Zakɔbu.
16 Nɔ Zakɔbu mɔ í bí Zozɛfu mɔkɔi Maari, nɔ Maari mɔi í jɛ iyei Jesu iyi à ya
kpe Kirisi.
17 Bɛɛbɛi si dimi nŋau hai waatii Aburahamu wa hee ku naa si waatii Davidi,
tɔku ikã ikã maatɛ̃ɛi í wɛɛ. Hai bi Davidi má ku naa si waati iyi à bɔò ŋa Babilɔni
tɔku ikã ikã maatɛ̃ɛi í wɛɛ. Si anyiɛ, hai waati iyi à bɔò ŋa Babilɔniu ku naa si
waati iyi à bí Jesu iyi à ya kpe Kirisi tɔku ikã ikã maatɛ̃ɛi í wɛɛ má.

Kubíi Jesu Kirisi
(Cɔ Luku 2:1-7)

18 Yaase bɛi à bíò Jesu Kirisi wee. Hai waati iyi Maari í wɛɛ mudɛ̃ɛi à mua
Zozɛfu. Amma hee a maa tɔtɔɔ sɛ̃ɛ Maari í nɛ asĩ do gbugbãi Hundei Ilaaõ.
19 Zozɛfu mɔkɔɛu wee inɛ dee deei. Kù bi nŋu ku dasi Maari anyɔ si bantuma.
Na ŋɔi í ce í dasi idɔ nŋu ku kɔsiɛ si asii.
20 Si bɛi wa lasabu bɛɛbɛ ŋɔi amalekai Aõ Lafɛ̃ɛ í naa í sõɔ si ala í ni, Zozɛfu,
awɔ tɔkui Davidi ilaaluu, maà ce njoi i so Maari, mudɛ̃ɛ iyi à muɛu. Dasiɛ kpasɛ̃.
Asĩ iyi í nɛu bɛ, do gbugbãi Hundei Ilaaõi.
21 Á bí ama inɛmɔkɔ nɔ i sɔɔ Jesu. Nŋui á faaba inɛɛ ŋa hai si dulum du ŋa.
22 Mii ŋau ihɛ̃ fei í cei ku ba ide iyi Aõ Lafɛ̃ɛ í tako í sõ walii Ezai ku sisia inɛ
ŋau ku kõ,
23 iyi í ni,
Mudɛ̃ɛ gɔ iyi kù mà mɔkɔ á na ku nɛ asĩ.

Á bí ama inɛmɔkɔ,
Nɔ a kpoo Emanuɛli.
Yaasei iriui í jɛ Ilaaɔ̃ í wɛɛ do awa.
24 Iyi Zozɛfu í jì ŋɔi í ce bɛi amalekau í sɔ̃ɔ, í dasi Maari kpasɛ̃ɛ.
25 Amma aŋaò a kù tɔtɔɔ sɛ̃ɛ hee í koo í bíò ama inɛmɔkɔɛ. Nɔ Zozɛfu í sɔɔ Jesu.

2

Woo mà ŋa à naa Jesu ku cɔ hai nunui daakɔ

1 À bí Jesui Betelehɛmu si ilɛi Zudee si waatii amanlu Herodu. Si anyii kubíɛ woo mà yaasei andaiya gɔ ŋa à naa Zeruzalɛmu hai nunui daakɔ,
2 nɔ à bee à ni, iwoi ilaalui Zuifu ŋa iyi à bí nsɛiu í wa. Hai nunui daakɔi à yɛ andaiyaɛ í fita, ŋɔi à naa ku tɔɔɛ.
3 Iyi amanlu Herodu í gbɔ ideu, ŋɔi inɔɛ í fɔ, bɛɛbɛ mɔi inɛi Zeruzalɛmu ŋau fei inɔ nŋa í fɔ.
4 Ŋɔi í tɔtɔɔ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa fei nɔ í bee ŋa tengi bii à ni aa bí Inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau.
5 Ŋɔi à jɛaa à ni, Betelehɛmui si ilɛi Zudee domi bɛɛbɛi walii Misee í tako í kɔɔ wo,
6 í ni,
Ilaaɔ̃ í ni,
Iŋɛ inɛi Betelehɛmu ŋa, si ilɛi Zudee,
Ntɔ ntɔ, ilu nŋɛ kù kere si ilu nlai Zudee ŋa fei,
Si na iyi í jò hai si ilu nŋɛi ilaaluu á fita
Inɛ iyi á gbã inɛi Izirɛli, inɛm ŋa.
7 Ŋɔi Herodu í jò à kpe woo mà ŋau do asii, í bee ŋa si waati iyi andaiyau í fita dee dee. Nɔ à sɔ̃ɔ.
8 Iyi í gbɔ bɛɛbɛ nɔ í sõ ŋa í ni a bɔ Betelehɛmu a koo a bee yaasei amau wa sãa sãa. Bii à yɔɔ nɔ a nyi wa a naa a sõ nŋu ku ba nŋu mɔ nŋu koo gulɛa.
9 Iyi à gbɔ ideɛu à tã, ŋɔi à dasi kpãa. Nɔ andaiya iyi à tako à yɛ hai nunui daakɔu í nyi í cua nŋa má hee tengi bii amau í wa, í bɛi í leekĩ lele bɛ cau.
10 Iyi à yɛ andaiyau í leekĩ bɛɛbɛ, ŋɔi idɔ nŋa í dõ hee í caa.
11 Nɔ à lɔ ile bɛ ŋɔi à yɛ amau do Maari iyeɛ. Nɔ à gulɛ à tɔɔɛ. Nɔ à fũ bɔgɔi amani nŋa à nya wura à muaa, do tulare iyi à ya jo do ikpo ku dõ inunu iyi à ya kpe miru.
12 Si anyiɛ Ilaaɔ̃ í sõ ŋa si ala í ni a maà nyi bi amanlu Herodu má. Nɔ à too kpãa mmu à nɛò ilɛi ide nŋa.

Zozɛfu ŋa à sa à nɛ ilɛi Ezibiti

13 Iyi woo mà ŋau à to anyi à nɛ, nɔ amalekai Aõ Lafɛ̃ɛ í naa bi Zozɛfu si ala í ni, dede i so amau do iyeɛ i sa i nɛò ŋa ilɛi Ezibiti, domi Herodu á dɛ amau ku kpa. I koo i buba bɛ titã hee ajɔ iyi an na n ni i nyi wa má ŋa.
14 Na ŋɔi í jò Zozɛfu í dede idũ í so amau do iyeɛ í nɛò ŋa Ezibiti.
15 Bɛi à buba hee Herodu í koo í ku. Iyi bɛ í cei ku ba ide iyi Aõ Lafɛ̃ɛ í sõ waliiɛ ku sisia inɛ ŋau ku kõ, si bɛi í ni, hai Ezibitii ǹ kpe amam wa.

À kpa ama keeke ŋa

16 Ŋɔi amanlu Herodu í yɛ iyi woo mà andaiya ŋau à lɛlɛ nŋui, ŋɔi idɔɛ í kõ jiida jiida. Ŋɔi í ce dooi waati iyi woo mà ŋau à yɛ andaiyau í fita, ŋɔi í jò à

koo à kpa ama inɛməkɔ kpɔtɔɔ ŋa hee ku koo si do amai adɔ̃ minji ŋa fei si ilui Beteleheɛmu do ileɛkoɛ ŋa fei.

17 Bɛɛbɛi ide iyi walii Zeremi í fɔu í ce. Í ni,

18 À gbɔ anu ku dɔ̃ si ilui Rama.
À gbɔ inɛ ŋa à kpata,
À waa cã̃ buubuu.
Asee, Rasɛlii wa kpata na irii amaɛ ŋa.
Nɔ à bɔ ku lɛlɛɛ,
Amma í kɔ ku gbɔ kulɛlɛu
Si na iyi í jɔ̀ amaɛ ŋa a kù wɛɛ má.

Zozɛfu ŋa à baa hai ilɛi Ezibiti

19 Si anyiɛ Herodu í naa í ku, ŋɔi amalekai Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í naa bi Zozɛfu si ala ilɛi Ezibiti bɛ,
20 í ni, dede i so amau do iyeɛ i nyiò ŋa ilɛi Izirɛli. Inɛ ŋa iyi à waa dɛ amau ku kpa à ku.
21 Nɔ Zozɛfu í dede í so amau do iyeɛ à nyi ilɛi Izirɛli má.
22 Amma í gbɔ iyi Aakelausii í jɛ bommai baaɛ Herodu si ilɛi Zudeeu, ŋɔi wa ce njoi ku bɔ ku buba bɛ. Nɔ Ilaaɔ̃ í sɔ̃ɔ si ala má í ni ku bɔ ilɛi Galilee. Ŋɔi í tekĩ í bɔ Galilee si bɛi Ilaaɔ̃ í sɔ̃ɔ.
23 Nɔ í koo í buba Nazarɛti. Bɛɛbɛi idei walii ŋau í kɔ̃, si bɛi à ni aa kpoo inɛi Nazarɛti.

3

Waazoi Zãa woo dasi inyi
(Cɔ Maaku 1:1-8; Luku 3:1-18; Zãa 1:19-28)

1 Waati bɛɛbɛi, Zãa woo dasi inyi í naa wa ce waazo si gbabuai Zudee.
2 Í ni, i kpaasi idɔ nŋɛ ŋa domi waati í maai iyi Ilaaɔ̃ á na ku jɛ bommaɛ.
3 Idei Zãaui walii Ezai í fɔ wo, si waati iyi í ni,
À gbɔ imui inɛ gɔ wa dɔ̃ anu si gbabua wa ni,
I teese kpãai Lafɛ̃ɛ ku tɛ ŋa.
4 Zãa wa dasi ibɔi ntoi kpookpo, nɔ wa dĩ santikii bata. Kɛtɛngbo do nyikɔ̃i sakoi í jɛ ijɛɛ.
5 Nɔ inɛ ŋa à naa bi tɛɛ hai Zeruzalɛmu do hai ilɛi Zudee fei do hai ilu ŋa iyi à wa cingaai idoi Zuudɛ̃ɛu fei.
6 À ce tuubai dulum du ŋa nɔ à jɔ̀ Zãa í dasi ŋa inyi si idoi Zuudɛ̃ɛu.
7 Farisi do Sadusi ŋa mɔ à waa naa bi tɛɛ aŋa nkpɔ nkpɔ ku ba ku dasi ŋa inyi. Iyi Zãa í yɛ ŋa ŋɔi í sɔ̃ ŋa í ni, iŋɛ inɛ buu ŋa bɛi njo wukuku, yooi í sɔ̃ ŋɛ í ni i saa idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃ iyi í maai wa.
8 Na nŋu, i ce kookoosu jiida i nyisiò iyi ì kpaasi idɔ ŋa.
9 I maà tamaa mà aa ba faaba ŋa si na iyi í jɔ̀ ì ya maa ni ì jɛ tɔkui Aburahamu ŋa. An sɔ̃ ŋɛ, Ilaaɔ̃ á yɔkɔ ku so kuta ŋau ihɛ̃ ku ce ŋa tɔkui Aburahamu ŋa.
10 Wee dagba wa kãsi tã mɔm a daò icui jĩi. Na nŋu, jĩi iyi kù waa so iso jiida fei aa daa a dasi ina.
11 Amu inyii ǹ wa n dasi ŋɛ ku ba ku jɛ sɛɛdai idɔ ku kpaasi nŋɛ, amma inɛ gɔ á na ku naa si anyim. Í rem do gbugbã ntɔ ntɔ, n kù to baa ǹ bɔ baataɛ. Nŋui á da nŋɛ si Hundei Ilaaɔ̃ do ina.
12 Wa mu mii ku fɛ bileeɛ si awɔ, nɔ ku kpã bileeu bii à kpokpoɛ, nɔ ku ko yɔyɔɔu ku dasi aka, sakou mɔ ku dasi ina iyi ci ya ku.

Inyi ku dasii Jesu
(Cɔ Maaku 1:9-11; Luku 3:21-22)

13 Waati bɛɛbɛ Jesu í naa hai ilɛi Galilee nɔ í bɔ idoi Zuudɛ̃ɛ ku ba Zãa ku dasiɛ
inyi.
14 Iyi í to wa í ni Zãa ku dasi nŋu inyi, ŋɔi Zãa wa bi ku kɔ, í ni, awɔi ì nɛ kpãa
i dasim inyi, nɔ bɛirei í ce ì waa naa bi tom.
15 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, jɔ̀ ku ce bɛɛbɛ titã, domi bɛɛbɛi à nɛ ka ce ka ceò mii iyi
Ilaaɔ̃ í bi fei. Nɔ Zãa í jɛ.
16 Iyi í dasi Jesu inyi í tã, bɛ gbakã Jesu í fita wa hai si inɔ inyiu. Ŋɔi lelei Aɔ̃ í
cĩ nɔ Zãa í yɛ Hundei Ilaaɔ̃ wa de siɛ wa bɛi ankasiidi.
17 Nɔ à gbɔ ide ku fɔ gɔ wa hai lele í ni, inɛ ihɛ̃i í jɛ Amam. Ǹ buu jiida jiida,
siɛi inɔ didɔ̃m fei í ya wa.

4

Seetam í lɛlɛ Jesu
(Cɔ Maaku 1:12-13; Luku 4:1-13)

1 Si anyii nŋu, ŋɔi Hundei Ilaaɔ̃ í bɔò Jesu si gbabua ku ba Seetam ku lɛlɛɛ.
2 Ŋɔi Jesu í ce anu ku dĩ dasã ciiji do idũ ciiji, si anyiɛ nɔ ari wa kpaa.
3 Ŋɔi Seetam woo lɛlɛu, í naa siɛ í ni, bii awɔu Amai Ilaaɔ̃i do ntɔ, jɔ̀ kuta ŋau
ihɛ̃ a kpɔò pɛ̃ɛ.
4 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni, amanɛ ci ya wɛɛ na ijɛ nŋu akã, amma
á maa wɛɛi na ide iyi Ilaaɔ̃ wa fɔ fei.
5 Nɔ Seetam í bɔòɛ Zeruzalɛmu, ilu kumáu, nɔ í gũòɛ hee si antai ile lelei
kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u.
6 Ŋɔi í ni má, bii awɔu Amai Ilaaɔ̃i, fo i dingaa ilɛ, domi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni,
Ilaaɔ̃ á na amalekaɛ ŋa wooda na iriɛ a maa degbeɛ,
Nɔ a maa muɛ si awɔ
Ku ba i maà ti i koosɛ si kuta.
7 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, amma kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni má, maà ti i sii Aɔ̃ Lafɛ̃ɛɛ.
8 Si anyii nŋu, Seetam í bɔò Jesu hee antai iri kuta nla gɔ má nɔ í nyisiɛ
bommai andunya fei do amboe nŋa.
9 Nɔ í ni, bii ì gulɛ ì tɔɔm, mii ŋau ihɛ̃ fei an muɛɛ.
10 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, sɛkɛɛ bɛ Seetam. Kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni, Aɔ̃ Lafɛ̃ɛɛi aa tɔɔ, nɔ
i wɛɛ na irii nŋu akã.
11 Ŋɔi Seetam í bɛi í sɛkɛɛ hai bi tɛɛ, nɔ amaleka ŋa à naa à sobiɛ.

Jesu í sinti icɛɛ Galilee
(Cɔ Maaku 1:14-15; Luku 4:14-15)

12 Ŋɔi Jesu í gbɔ à ni à mu Zãa à dasiɛ piisɔ̃ɔ. Nɔ í sinda í nyi ilɛi Galilee.
13 Amma iyi í to Nazarɛti, kù buba bɛ, Kapɛranumui í koo í buba, ilu iyi í wa
kɔkɔi tenku iyi à ya kpe Galilee, si ilɛi Zabulɔ̃ɔ do Nɛfitali.
14 Iyi bɛ í cei ku ba ide iyi walii Ezai í tako í fɔu ku kɔ̃ waati iyi í ni,
15 Inɛi Zabulɔ̃ɔ do inɛi Nɛfitali ŋa,
Aŋa iyi à wa kɔkɔi kpãa iyi wa bɔ Tenku,
Aŋa iyi à wa ikpa icei idoi Zuudɛ̃ɛu,
Aŋa iyi à wa ilɛi Galilee bii dimi mmu ŋa à wa,
16 Aŋa iyi à wa si ilu kuku wo,
Aŋai à yɛ inya kumá nla nla.
Aŋa iyi à wa si ilɛ bii iku do ilu kuku í wa,
Aŋai inya kumá í naa si.

17 Hai waati bɛɛbɛi Jesu í sinti ku waazo, í ni, i kpaasi idɔ nŋɛ si na iyi í jɔ̀
waati í maai wa iyi Ilaaõ á jɛ bommaɛ.

Jesu í kpe sɔɔkɔ mɛɛ gɔ ŋa
(Cɔ Maaku 1:16-20; Luku 5:1-11)

18 Ajɔ nŋu gɔ Jesu wa nɛ si itĩi tenku iyi à ya kpe Galilee, ŋɔi í yɛ sɔɔkɔ minji
gɔ ŋa, Simɔɔ iyi à ya kpe Piɛɛ do ifɔɛ Anderee, à waa le taao si inɔ tenkuu.
19 Nɔ í sõ ŋa í ni, i toom wa ŋa, nɔ an ce ŋɛ woo dɛdɛ inɛ ŋa iyi aa jɛ ti Ilaaõ.
20 Bɛ gbakã à jɔ̀ taao nŋa ŋa à tooɛ.
21 Iyi í to waju nɔ í yɛ inɛ minji gɔ ŋa má, Zaaki do Zãa ifɔɛ, amai Zebedee ŋa.
Inɛ ŋau à wa si akɔi inyi gɔ do baa nŋa, à waa teese taao nŋa ŋa. Nɔ Jesu í kpe
ŋa.
22 Bɛ gbakã aŋa mɔ à jɔ̀ akɔu do baa nŋa à waa tooɛ.
23 Nɔ Jesu í dabii si ilɛi Galilee fei wa kɔ inɛ ŋa si cio ile bii Zuifu ŋa à ya ce
kutɔtɔɔ nŋa ŋa, wa sisi nŋa laabaau jiida si bɛi Ilaaõ wa ce sɔɔlu ku na ku jɛ
bommaɛ, nɔ í jɔ̀ inɛ ŋa à waa ba iri si bõɔ dimi ikã ikã nŋa ŋa fei.
24 Nɔ baauɛ í fangaa bii fei si ilɛi Siri fei, hee inɛ ŋa à wasi ku naaò bõɔ nŋa ŋa
wa bi tɛɛ. Inɛ ŋa iyi à nɛ dimii bõɔ ikã ikã fei do inɛ ŋa iyi à nɛ wahalai ara kuro
nkpɔ do inɛ ŋa iyi inɛi inɔɔko ŋa à mu, do inɛ ŋa iyi à waa ce bõɔi cukuuna do
wɛɛgɛ ŋa, à naaò aŋa fei wa bi tɛɛ, nɔ í jɔ̀ aŋa fei à ba iri.
25 Nɔ zamaa nkpɔ gɔ í too fitiɛ wa hai ilɛi Galilee do hai ilui Zeruzalɛmu do
ilɛi Zudee hee do icei idoi Zuudɛ̃ɛu bii Ilu Mɛɛwa ŋau à wa fei.

5

Inɔ didõ ntɔ ntɔ
(Cɔ Luku 6:20-23)

1 Iyi Jesu í yɛ zamaau ŋɔi í koo í gũ iri kuta gɔ í buba. Nɔ mɔcɔɛ ŋa à naa à tɔtɔɔ
siɛ.
2 Nɔ í lɔsi cio ku kɔ ŋa si.
Si cioɛu í ni,
3 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi à waa tɔɔ Ilaaõ do ara kukaye,
Domi aŋai à jɛ inɛi bommai Ilaaõ ŋa.
4 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi à waa kpata,
Domi Ilaaõi á tũ idɔ nŋa.
5 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi daa nŋa í dõ,
Domi aŋai aa nɛ ilɛu fei.
6 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi à waa gbɔ ari do agbɛi mii iyi Ilaaõ wa bee,
Domi Ilaaõ á jɔ̀ a yo.
7 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi à ya nɛ araarei inɛ ŋa,
Domi Ilaaõ mɔ á nɛ araare nŋa.
8 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi idɔ nŋa í má,
Domi aa yɛ Ilaaõ.
9 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi à waa ce icɛi laakai ku sũ,
Domi Ilaaõ á kpe ŋa amaɛ ŋa.
10 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi à kpã ŋa iju si na iyi í jɔ̀ à waa ce mii iyi Ilaaõ í bee
ŋa,
Domi aŋai à jɛ inɛi bommai Ilaaõ ŋa.
11 Inɛ ilu inɔ didõ ŋai, bii à waa bu ŋɛ nɔ à waa kpã ŋɛ iju nɔ à waa má ŋɛ laalɔ
baa yooma fei na irim.
12 I jɔ̀ i nyaanyi i wɛɛò inɔ didõ nla nla ŋa si na iyi í jɔ̀ riba iyi à jilɛ nŋɛ leleaõ
í la. Ntɔ ntɔ bɛɛbɛi à kpã walii ŋa iyi à cua nŋɛ ŋau mɔ iju.

Məndai imu do ti inya kumá
(Cɔ Maaku 9:50; Luku 14:34-35)

13 Ŋəi Jesu í sõ ŋa má í ni, iŋɛi ì jɛ imu si inəi inɛi andunya ŋa. Bii didõi imu í
ku, mii aa dasi ku jɔ̀ ku dõ má. Í gbe de a nikãɛ, nɔ inɛ ŋa a tɛɛsɛɛ.
14 Nɔ iŋɛi ì jɛ inya kumái andunya. Ilu iyi à ma si iri kuta kaa manji.
15 A ci ya má fitila a biiɛ do caka. Amma à ya kɔaɛi tengi bii á má inya, inɛi
kpasẽ fei ku yɛò ilu.
16 Bɛɛbɛ məi i jɔ̀ inya kumá nŋɛ ku má si wajui inɛ ŋa ku ba a yɛ kookoosu
jiida nŋɛ ŋa nɔ irii Ilaaõ Baa nŋɛ iyi í wa lele ku nɛ amboe.

Idei wooda

17 Jesu í ni má, i maà tamaa bɛi ǹ naa woodai Moizi do cioi walii ŋau ku kpai.
Aawo, ǹ naa ku kõəi.
18 Ntɔ ntɔ, hee lele do ilɛ koo tãò, baa wasalii wooda keeke akã kaa gaizia, í
gbe fei ndɛɛ ku kõi.
19 Na nŋu, inɛ iyi í kua wooda, baa bii í jɛ icu akã keeke gəi, nɔ í sõ inɛ gɔ ŋa
mɔ í ni a ce bɛɛbɛ, aa kpe lafẽɛ inɛ iyi í kere í re si bommai Ilaaõ. Amma inɛ iyi
wa jirimaɛ nɔ wa kɔ inɛ gɔ ŋa mɔ si, aa kpe lafẽɛ inɛ nla si bommai Ilaaõ.
20 Ǹ wa n sõ ŋɛi, i kaa jɛ inɛi bommai Ilaaõ ŋa bii kù jɛ ì ce mii iyi Ilaaõ í bee
ŋɛ ŋa í re woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do Farisi ŋau.

Idei idɔɔkõ

21 Jesu í sõ ŋa má í ni, ì gbɔ ŋa iyi Moizi í sõ bala nŋɛ ŋa í ni, i maà kpa inɛ, nɔ
inɛ iyi í kpa inɛ fei aa bɔòɛ si wajui woo kiiti ŋa a nyisiɛ bõnɛ.
22 Amma amu, an sõ ŋɛ, inɛ iyi wa ce idɔɔkõ do kpaasiɛ aa bɔòɛ si wajui woo
kiiti ŋa a kpãa iju, nɔ inɛ iyi wa cɔ kpaasiɛ nfe aa kiitiɛ si wajui inɛ ngbo ŋau,
inɛ mɔ iyi wa cɔ kpaasiɛ nnyɛi á lɔ si ina iyi ci ya kuu.
23 Na nŋu, bii ì naaò amuai Ilaaõ wa bi kuwee nɔ bɛi ì ye gigi iyi kpaasiɛ gɔ wa
mu taaleɛ,
24 jɔ̀ amuaɛu bi kuweeu bɛ titã, i koo i teese ideu gbakã, awɔ do kpaasiɛ. Si
anyiɛ, i bɛi i nyi wa i cea Ilaaõ amuaɛ.
25 Bii í jɛ inɛ gɔ wa bɔòɛ ile kiiti na idei gbese gɔ, ce kookaai hai kpãa awɔ do
lafẽɛ i gbɔsi njɛ ku ba ku maà dasiɛ awɔi woo kiiti. Bii kù jɛ bɛɛbɛ, woo kiitiu á
dasiɛ si awɔi zandaamu, nɔ zandaamu mɔ ku dasiɛ ile piisõɔ.
26 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõɛi, bii à dasiɛ piisõɔ, bii i kù sã gbeseu fei i kaa fita. Nkãma
kaa gaizia si.

Idei sakara

27 Jesu í ni má, ì gbɔ ŋa iyi Moizi í ni, i maà ce sakara.
28 Amma amu, an sõ ŋɛ, awɔ inɛməkɔ iyi í cɔ inaabo hee binɛɛ í dede, ì ce
sakara mbɛ tã si idɔɛ.
29 Na nŋu, bii iju njɛɛi wa dasiɛ dulum, nyaa i nyɔɔ ku ǰliɛ. Á tiaɛ i nyɔ ikõ akãi
araɛ gɔ do iyi aa sɔsi araɛ fei si ina iyi ci ya ku.
30 Bii í jɛ awɔ njɛɛi wa dasiɛ dulum, buu i nyɔɔ ku ǰliɛ. Á tiaɛ i nyɔ ikõ akãi araɛ
gɔ do iyi aa sɔsi araɛ fei si ina iyi ci ya ku.

Idei abo ku kɔsi
(Cɔ Matie 19:9; Maaku 10:11-12; Luku 16:18)

31 Nɔ Jesu í sõ ŋa má í ni, Moizi í ni, inɛ iyi wa kɔsi aboɛ á náa tiai njɛ kukɔsii.
32 Amma amu, ǹ wa n sõ ŋɛ, inɛ iyi í kɔsi aboɛ nɔ kù jɛ na sakara, məkɔu í
dasiɛ sakarai. Nɔ məkɔ mɔ iyi í so abo iyi à kɔsiu, í ce sakarai.

I maà ya gbasi do ngəgə

33 Jesu í sõ ŋa má í ni, ì nɔ ì gbɔ iyi Moizi í sõ bala nŋɛ ŋau í ni, ide iyi ì gbasi
si wajui Aõ Lafɛ̃ɛ ì ni aa ce, jɔ̀ i coo.
34 Amma amu, ǹ wa n sõ ŋɛi, i maà ya ce kugbasi ŋa pai. I maà ya gbasi do
lele ŋa domi baɩai bommai Ilaaõi.
35 Nɔ i maà ya gbasi do ilɛ ŋa, domi bi ku lesi isɛɛi. Nɔ i maà ya gbasi do
Zeruzalɛmu ŋa domi ilui Ilaaõ amanlu nlaui.
36 Nɔ i maà ya gbasi do iri nŋɛ ŋa si na iyi í jɔ̀ i kaa yɔkɔ i fũuta baa ntoi iri akã
nŋɛ hee ma jɛ i jɔ̀ ku dũ ŋa.
37 I jɔ̀ ide ku fɔ nŋɛ ku jɛ ntɔ. Bii ì ni ooi ku jɛ oo do ntɔ, bii aawo mɔi, ku jɛ
aawo. Iyi aa lesi antaɛ bɛbɛi fei ŋa, hai bi Seetam inɛ laalɔui wa naa.

Idei laalɔ ku sã
(Cɔ Luku 6:29-30)

38 Jesu í sõ ŋa má í ni, ì gbɔ ŋa iyi Moizi í fɔ wo í ni, inɛ iyi í nya ijui inɛ gɔ, aa
nya ti nŋu mɔ. Inɛ mɔ iyi í cɛ inyii inɛ gɔ, aa cɛ ti nŋu mɔi.
39 Amma amu, ǹ wa n sõ ŋɛi, i maà ya sãa inɛ laalɔ iyi í ce nŋɛ. Bii inɛ í
sambalaɛ si njɛ, toa cangau má.
40 Bii inɛ gɔ í bɔòɛ kiiti ku ba ku gba danzigiɛ, naa kumbooɛ mɔ má.
41 Bii inɛ gɔ í tilasiɛ ì soa nŋu aso i nɛò zakai kilo akã, so i nɛaa ku to kilo minji
gbakã. *
42 Bii inɛ gɔ í tɔɔɛ mii gɔ, muaa. Bii inɛ gɔ í nàa mii gɔ ku kãaye bi tɛɛ, maà kɔ.

Idei mbɛɛ ŋa ku bi
(Cɔ Luku 6:27-28, 32-36)

43 Jesu í ni má, ì gbɔ ŋa iyi Moizi í fɔ wo í ni, bi kpaasiɛ, nɔ i cé mbɛɛɛ.
44 Amma amu, ǹ wa n sõ ŋɛi, i ya bi mbɛɛ nŋɛ ŋa, nɔ i ya cea inɛ ŋa iyi à waa
kpã ŋɛ iju kutɔɔ ŋa.
45 Bii ì waa ce bɛɛbɛ ŋa ì waa nyisi inɛ ŋa iyi ì jɛ amai Ilaaõ Baa nŋɛ iyi í wa
lelei, domi Ilaaõ í jɔ̀ inunuɛ wa má inya si inɛ jiida do si inɛ laalɔ ŋa. Nɔ í jɔ̀ ijì
wa rɔa inɛ ŋa iyi à waa ce idɔɔbiɛ hee do bi inɛ ŋa iyi a kù waa coo fei.
46 Bii inɛ ŋa iyi à bi ŋɛ aŋa akãi iŋɛ mɔ ì bi ŋa, to, riba yoomai aa ba ŋa. Baa
woo gba fiai lɛmpoo ŋa mɔ à ya ce dimiɛ.
47 Bii kpaasi nŋɛ ŋa aŋa akãi ì ya ce fɔɔ ŋa, to, iŋɛ mɔ yooi ì tia ŋa. Baa hai dasi
Ilaaõ naanɛ ŋa mɔ à ya ce bɛɛbɛ.
48 Na nŋu, i jɔ̀ jiida nŋɛ ku kõ bɛi ti Ilaaõ Baa nŋɛ iyi í wa lele í kõ.

6

Idei amua ku cea ilu are ŋa

1 Jesu í fɔ má í ni, bii ì waa ce mii iyi Ilaaõ í jilɛ nŋɛ, i ya ce laakai ŋa i maà coo
si bantuma. Bii ì waa coo si bantuma ku ba inɛ ŋa a yɔɔ, i kaa ba riba kãma hai
bi Baa nŋɛ iyi í wa lele.
2 Na nŋu, bii ì waa mua ilu are ŋa ngɔgɔ ŋa, i maà ti i cã kɛsɛɛdɛ bɛi ilu muafiti
ŋa à ya ce. À ya ce amua nŋa ŋai si ile bii à ya ce kutɔtɔɔ ŋa do si kpãa ŋa ku ba
inɛ ŋa a saabu ŋa. Ntɔ ntɔ, inɛ nŋu ŋa à ba riba nŋa fei tã.
3 Amma iŋɛ, waati iyi ì waa mua ilu are ŋa ngɔgɔ ŋa, i maà jɔ̀ awɔ canga nŋɛ
ku mà mii iyi awɔ njɛu wa ce,
4 ku ba amua iyi ì waa ce ŋa i coo si afei iŋɛ minji. Nɔ Ilaaõ Baa nŋɛ iyi wa yɛ
mii fei á sã nŋɛ ribaɛ.

---

* **5:41** Bii inɛ gɔ í tilasiɛ i soa nŋu aso Waati bɛɛbɛ, inɛi Romu ŋai à waa jɛ inɛ ngboi ilɛu. Nɔ akawe nŋa ŋa do sooge nŋa ŋa à nɛ kpãa a tilasiò inɛ gɔ ku so nŋa aso.

Idei kutɔɔ
(Cɔ Luku 11:2-4)

5 Jesu í ni, bii ì waa ce kutɔɔ ŋa i maà ya ce bɛi ilu muafiti ŋa à ya ce. À ya bi
aŋa a leekĩ a ce kutɔɔ ile bii à ya ce kutɔtɔɔ ŋa do bi tafa ŋa ku ba inɛ fei ku yɛ
ŋa. Ntɔ ntɔ, inɛ nŋu ŋa à ba riba nŋa fei tã.
6 Amma iŋɛ, bii ì waa ce kutɔɔ ŋa, i lɔ hee ilaawa i cĩmbo ŋa, i tɔɔ Ilaaõ Baa
nŋɛ bɛ tengi bii inɛ gɔ kù waa yɛ ŋɛ, nɔ Baa nŋɛ iyi wa yɛ mii iyi wa manji fei á
sã nŋɛ.
7 Bii ì waa ce kutɔɔ ŋa i maà ya fɔ ide akã i maa sisi ŋa bɛ́i hai mà Ilaaõ ŋa à ya
ce. À waa tamaa na ide nkpɔ ku fɔi aŋai Ilaaõ á gbɔò kutɔɔi aŋa.
8 I maà ya jɔ ŋa ŋa, domi hee i maà tɔɔ ŋa, Baa nŋɛ í mà bukaatai mii iyi ì nɛ
tã ŋa.
9 Bɛi í sĩa i ya ce kutɔɔ ŋa wee.
Ilaaõ Baa nwa iyi í wa lele,
Jò inɛ fei ku mà iyi awɔi ì jɛ inɛ kumá.
10 Naa jɛ bommaɛ.
Jò inɛ fei ku ce idɔɔbiɛ si ilɛu ihẽ bɛi à waa ce lele.
11 Mu nwa ijɛi ajɔ fei nwa.
12 Kpa idei dulum du wa bɛi awa mɔ à ya ka kpa idei kurara iyi inɛ ŋa à ce nwa.
13 Maà ti i jò ka dasi kulɛlɛ,
Amma nya wa hai si awɔi Seetam.
[Domi awɔi ì nɛ bomma do gbugbã do amboe hee do ajɔ fei. Ami.]
14 Nɔ í nyi í ni má, bii ì ya kpa idei kurara iyi inɛ ŋa à ce nŋɛ, Ilaaõ Baa nŋɛ mɔ
á kpa idei kurara nŋɛ.
15 Amma bii iŋɛ mɔ i ci ya kpa idei kurara iyi inɛ ŋa à ce nŋɛ, Baa nŋɛ mɔ kaa
kpa idei kurara nŋɛ.

Idei anu ku dĩ

16 Jesu í ni má, bii ì waa ce anu ku dĩ ŋa, i maà ya jò waju nŋɛ ku nyisi wahala
nŋɛ bɛ́i ilu muafiti ŋa à ya ce. À ya kpaasi waju nŋa ku ba inɛ fei ku yɔɔ iyi à
waa dĩ anu. Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, inɛ nŋu ŋa à ba riba nŋa fei tã.
17 Amma iŋɛ, bii ì waa dĩ anu, i wɛɛju sãa sãa ŋa nɔ i jɔsi waju nŋɛ ikpo
18 ku ba inɛ ŋa a maà mà iyi ì waa dĩ anu ŋa, í gbe Ilaaõ Baa nŋɛ iyi í wa bii a
kù waa yɔɔ. Nɔ Baa nŋɛ iyi wa yɛ mii iyi wa manji fei, á sã nŋɛ.

Amanii lele ku dɛ
(Cɔ Luku 12:33-34)

19 Í sõ ŋa má í ni, i maà ti i dɛdɛ amani si andunyau ihẽ, bii tũtũ ŋa aa jɔɔ, do
bii á mu atɛ, do bii ile ŋa aa lɔ do gbugbã a koo a ce ileɛ.
20 Amma i dɛdɛ amanii lele bii kaa mu atɛ nɔ tũtũ ŋa a kaa yɔkɔ a bɛjɛɛ, nɔ ile
ŋa mɔ a kaa yɔkɔ a lɔ a ce ileɛ.
21 Ntɔ ntɔ, í sĩa i dɛdɛ amanii lele ŋa domi bii amanii inɛ í wa, bɛ mɔi laakaɛ í
ya wa.

Inya kumái ara
(Cɔ Luku 11:34-36)

22 Í ni má, ijui í jɛ fitilai ara. Bii ijuɛ wa nɛ baani, araɛ fei ì wa si inya kumái.
23 Amma bii ijuɛ kù waa nɛ baani, araɛ mɔ fei í wa si ilu kukui. Na nŋu, mii
iyi í nɛ ku ceɛ inya kumá, bii ilu kukui í ce, ilu kukuu á la ku caa.

Ilaaõ ku dasi naanɛ
(Cɔ Luku l6:13; 12:22-31)

24 Jesu í sɔ̃ ŋa má í ni, inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku cea lafɛ̃ɛ minji icɛ ajɔ. Ntɔ ntɔ, á cé
inɛ akã nɔ ku bi inɛ akã, walakɔ á jirima inɛ akã nɔ ku donda inɛ akã. I kaa yɔkɔ
i too Ilaaɔ̃ do fia ajɔ ŋa.
25 Na nŋu ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, i maà ya maa weewea do mii iyi aa jɛ i maa wɛɛò ŋa,
walakɔ do ɟĩnɛ iyi aa dasi ŋa. Kuwɛɛi amanɛ í re ijɛ, ara mɔ í re ɟĩnɛ.
26 I cɔ yɛi ŋa iyi à waa fo lele. A kù waa gbɛ̃ hee a da ngɔgɔ a dasi suu. Do nŋu
fei, Baa nŋɛ iyi í wa lele wa wo ŋa. I kù mà ŋa iyi bɛɛrɛ nŋɛ í re ti yɛi ŋau bɛ?
27 Yooi si inɔ nŋɛ na kuweeweaɛ á yɔkɔ ku kɔ̃ɔsi kusɔi adɔ̃ɛ baa keeke.
28 To, na mii í ce ì ya maa weewea do idei ɟĩnɛ ŋa. I cɔ bɛi wua ŋa à ya da koko
si inɔ sako mɛɛ. A kù waa ce icɛ a ci ya nɔ a wɔ̃ acɔ.
29 Amma ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ, baa Salomɔɔ ilaalu nlau, do amboe nla nlaɛ fei kù nɛ
ɟĩnɛ iyi boodaɛ í to kokoi ɟĩi ŋau bɛ baa akã.
30 Fɔfɔ í wɛɛi nnyi do kusĩaɛ amma ala aa dasiɛ inai. To, bii Ilaaɔ̃ í mua fɔfɔ ŋa
iyi aa na a dasi ina booda ku sĩa bɛɛbɛ, kaa yɔkɔ ku mu nŋɛ nyau ku re fɔfɔ ŋau
bɛ de. I kù yɛ naanɛ nŋɛi kù la?
31 Na nŋu, i maà ya weewea i ni ŋa, mii aa ka jɛ, mii aa ka mɔ, walakɔ mii aa
ka biiò ara nwa.
32 Hai mà idei Ilaaɔ̃ ŋai à ya maa kpataa mii ŋau bɛ fei, amma Baa nŋɛ iyi í wa
lele í mà iyi ì nɛ bukaatai mii ŋau bɛ fei ŋa.
33 Na nŋu, i hanya titã ŋa i ce idɔɔbii Ilaaɔ̃ do bɛi aa ce i jɔ̀ bommaɛ ku bɔ waju.
Iyi í gbe bɛi fei Ilaaɔ̃i á kɔ̃ɔ nŋɛ si.
34 Ajɔ fei wahalaɛ í ya tooi. Na nŋu, i maà kpataò ala ŋa, domi ala mɔi á mà
tɛɛ.

7

Idei kiiti
(Cɔ Luku 6:37-38, 41-42)

1 Jesu wa fɔ má í ni, i maà ya kiiti inɛ ŋa ku ba Ilaaɔ̃ mɔ ku maà kiiti nŋɛ.
2 Ntɔ ntɔ, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, do yaase bɛi ì ya maa kiiti inɛ ŋa, bɛɛbɛ mɔi Ilaaɔ̃ mɔ
á naa ku kiiti nŋɛ. Nɔ si gũa bii ì wãaò inɛ ŋa, si bɛ mɔi aa wãa iŋɛ mɔ.
3 Na mii í ce ì waa yɛ fɔfɔ keeke iyi í wa si ijui kpaasiɛ nɔ i kù yɛ ɟĩi ite iyi í wa
si titɛɛ.
4 Bɛirei aa ce i sɔ̃ kpaasiɛ i ni, jɔ̀ n nyaɛ fɔfɔ si ijuɛ, awɔ iyi ɟĩi ite í wa si tɛɛ.
5 Awɔ ilu muafitii, jɔ̀ i tako i nya ɟĩi ite iyi í wa si ijuɛ titã ku ba i yɛ ilu sãa sãa,
i bɛi i nya fɔfɔ iyi í wa si ijui kpaasiɛ.
6 I maà nyɔ lɛgɛ jiida nŋɛ ŋa si wajui kuusɔɔ ŋa ku ba a maà tɛɛsɛɛ. Nɔ i maà
ti i na aja ŋa mii kumá ŋa ku ba a maà na a sinda a ŋɔ ŋɛ *.

Idei kutɔɔ
(Cɔ Luku 11:9-13)

7 Jesu í ni má, i ya tɔɔ ŋa, aa mu nŋɛ. I ya dɛdɛ ŋa, aa ba ŋa. I ya cã gambo ŋa,
aa cĩ nŋɛ.
8 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í ya tɔɔ fei, aa mua. Inɛ mɔ iyi wa dɛdɛ fei, á ba. Inɛ mɔ iyi wa
cã gambo fei, aa cĩa lafɛ̃ɛ.
9 Yooi í wa si inɔ nŋɛ ihɛ̃ iyi bii amaɛ í tɔɔɛ pɛ̃ɛ á so kuta ku naa.
10 Bɛɛbɛ mɔi inɛ kãma kù wɛɛ iyi bii amaɛ í tɔɔɛ cɛ̃ɛ á so njo ku naa.

---

* **7:6** Yaasei ideui í jɛ, kuwɛɛ jiida nŋɛ iyi ì nɛ hai bi Ilaaɔ̃, i maà ti i fɔ ideɛ bi inɛ ŋa iyi à yɛ bɛi kuusɔɔ ŋa iyi a kù bi bɛɛrɛi ideu ku mà, ku ba a maà tɛɛsɛɛ. Nɔ i maà ti i fɔ ideɛ bi inɛ ŋa mɔ iyi à yɛ bɛi aja ŋa iyi aa naa a sinda a ŋɔ ŋɛ.

11 Debɛi, bii iŋɛ iyi ì ya ce laalə ŋa ì mà mii jiida ku na ama nŋɛ ŋa, ì waa tamaa
mà Baa nŋɛ iyi í wa lele kaa yɔkɔ ku mua inɛ ŋa iyi à waa tɔɔɛ mii jiida ku re
bɛɛbɛ ŋa?
12 Na nŋu, mii iyi ì bi inɛ ŋa a ya ce nŋɛ fei, iŋɛ mɔ i ce nŋa bɛɛbɛ ŋa, domi iyi
bɛi í jɛ icui idei kukɔsii walii ŋau do ti woodai Moizi.

Andɛ iyi kù cĩ
(Cɔ Luku 13:24)

13 Í sõ ŋa má í ni, koofa nla do kpãa ku cĩ gɔ í wɛɛ, do minjisia ku mongolo gɔ
iyi wa bɔ ala nwa. Í lɔ do koofa ku mongolou ŋa, domi koofa nlau do kpãa ku
cĩu, bi ikui wa bɔ, nɔ inɛ nkpɔi wa too do bɛ.
14 Amma kpãa iyi wa bɔ bi kuwɛɛ hai tã í mante, andɛɛ kù cĩ. Nɔ inɛ ŋa iyi à
yɛ kpãau à waa tooɛ a kù kpɔ.

Idei jĩi do isoɛ
(Cɔ Luku 6:43-44)

15 Jesu í ni má, i ya ce laakai ŋa do walii ilu ibo ŋa. À ya naa bi tu ŋɛi do daa
didõ bɛi angudã ŋa, amma idɔ nŋa í yɛi bɛi idɔi mbo ŋa.
16 Aa yɔkɔ i mà ŋa ŋai si kookoosu nŋa ŋa bɛi à ya mà jĩi hai si isoɛ. A ci ya ka
isoi rezẽɛ si agũ. Nɔ a ci ya ka figi si agũ fũfũ.
17 Jĩi jiida fei iso jiidai í ya so, nɔ jĩi laalə mɔ ku so iso laalə.
18 Jĩi jiida kaa yɔkɔ ku so iso laalə, bɛɛbɛ mɔi jĩi laalə kaa yɔkɔ ku so iso jiida.
19 Nɔ jĩi iyi kù waa so iso jiida fei à ya daai a dasi ina.
20 Si bɛi à ya mà jĩi hai si isoɛ, bɛɛbɛ mɔi aa mà walii ilu ibo ŋa hai si kookoosu
ŋa.

N kù mà ŋɛ ajɔ kãma
(Cɔ Luku 13:25-27)

21 Jesu í ni má, kù jɛ inɛ iyi wa kpem Lafẽɛ Lafẽɛ feii á na ku lɔ si bommai
Ilaaõ, bii kù jɛ inɛ ŋa iyi à waa ce idɔɔbii Baam iyi í wa lele.
22 Ajɔ nŋu bɛ, inɛ nkpɔi á maa ni, Lafẽɛ Lafẽɛ, a kù ce walii do iriɛ? A kù lele
inɛi inɔɔko ŋa do iriɛ? A kù ce maamaake nkpɔ do iriɛ?
23 Amma an sõ ŋa si wajui inɛ fei n ni, n kù mà ŋɛ ajɔ kãma. I sɛkɛɛ hai bi tom,
iŋɛ iyi i kù ce idɔɔbim ŋa.

Idei woo ma ile minji gɔ ŋa
(Cɔ Luku 6:47-48)

24 Jesu í kpa nŋa mɔnda má í ni, na nŋu, inɛ iyi í gbɔ ide iyi ṅ wa n fɔu ihẽ fei
nɔ wa jirimaɛ, á yɛi bɛi mɔkɔ ilu bisi iyi í ma ileɛ si kuta.
25 Ijĩ í rɔ, ido í kõ í nikã, nɔ fufu nla nla í dede si ileu, amma kù cuku, domi si
kutai à maa.
26 Amma awɔ iyi ì gbɔ ide iyi ṅ wa n fɔu ihẽ fei nɔ i kù saaluɛ, aa yɛi bɛi mɔkɔ
nnyɛi iyi í koo í ma ileɛ si sãai ido.
27 Ijĩ í rɔ, ido í kõ í nikã, nɔ fufu nla nla í dede si ileu, nɔ í cuku í lɛgɛ fei.
28 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi zamaau í biti do si bɛi wa kɔ ŋa si cio.
29 À bitii si na iyi í jɔ̀ do yiikoi wa kɔ ŋa si, kù jɛ bɛi woo kɔ inɛ ŋa si wooda
nŋa ŋau.

8

Jesu í jɔ̀ dintɛ gɔ í ba iri
(Cɔ Maaku 1:40-45; Luku 5:12-16)

1 Jesu í sɔ̃ ŋa ide ŋau ihɛ̃ feii í bɛi wa kita wa hai si antai kutau. Waati iyi í
kita wa ŋɔi zamaa nla gɔ wa tooɛ.
2 Nɔ dintɛ gɔ í naa í sɛɛbata si wajuɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, bii ì bi, aa yɔkɔ i jɔ̀ n ba iri n jɛ
inɛ iyi í má.
3 Ŋɔi Jesu í yɔ awɔɛ í luu nɔ í ni, ɲ̀ bi. Ba iri nɔ i jɛ inɛ kumá. Bɛ gbakã í ba iri
hai si bɔ̃ɔɛu.
4 Nɔ Jesu í sɔ̃ɔ í ni, gbɔ, maà sɔ̃ inɛ gɔ ideu ihɛ̃, amma koo nyisi araɛ bi woo
weei Ilaaɔ̃u, nɔ i ce kuwee iyi Moizi í jilɛu. Kuweeu bɛi á nyisi ŋa iyi ì jɛ inɛ iyi
í má bɛbɛi.

Jesu í jɔ̀ amaacɛi inɛ ngboi sooge gɔ ŋa í ba iri
(Cɔ Luku 7:1-10; Zãa 4:43-54)

5 Ŋɔi Jesu í bɔ Kapɛranumu. Waati iyi í lɔ inɔ iluu ŋɔi inɛ ngboi sooge cɩ̀ɔ gɔ í
koo í tɔɔɛ ku faaba nŋu,
6 í ni, Lafɛ̃ɛ, amaacɛm wa ce bɔ̃ɔ kpasɛ̃, ci ya yɔkɔ ku wu baa awɔ, wa kpãa iju
ntɔ ntɔ.
7 Ŋɔi Jesu í ni, í sɩ̀a, an koo n faabaɛ.
8 Amma inɛ ngboi sooge ŋau í jɛaa í ni, Lafɛ̃ɛ, n kù to i lɔ kpasɛ̃m. Baa hai ihɛ̃
fɔ ide, amaacɛm nɔu á ba iri.
9 Amu takam, ɲ̀ nɛ inɛ ngbo ŋa iyi ɲ̀ wa n jirima, nɔ ɲ̀ nɛ sooge gɔ ŋa mɔ iyi
ɲ̀ wa n gbã. Inɛ akã nŋa iyi ɲ̀ bɛ á kooi, inɛ iyi ɲ̀ kpe mɔ á naai, nɔ icɛ iyi ɲ̀ ni
amaacɛm ku ce nŋui í ya ce.
10 Iyi Jesu í gbɔ ideu í biti nɔ í sɔ̃ inɛ ŋa iyi à waa tooɛu í ni, ntɔ ntɔ, baa si inɔi
inɛi Izirɛli ŋa fei n kù yɛ inɛ iyi í yɔkɔ í dasim naanɛ nla bɛi inɛɛu ihɛ̃.
11 An sɔ̃ ŋɛ, hai jɛ Zuifu nkpɔ á na ku naa hai do bii fei a buba si bommai Ilaaɔ̃.
Aŋai aa jɛ do Aburahamu do Izaaki do Zakɔbu bala nŋɛ ŋa ajɔ.
12 Amma iŋɛ, tɔku nŋa ŋa iyi í jɔ iŋɛò ŋa i wa bɛ aa nyɔ ŋɛ angule si ilu kuku.
Tengi bɛi aa lesi awɔ si iri i maa kpataò ŋa.
13 Nɔ Jesu í sɔ̃ inɛ ngboi sooge ŋau í ni, bɔ kpasɛ̃ɛ. Fei ndɛɛ á ce si bɛi ì dasi
naanɛu. Bɛ gbakã amaacɛu í ba iri.

Jesu í jɔ̀ bɔ̃ɔ nkpɔ í ba iri
(Cɔ Maaku 1:29-34; Luku 4:38-41)

14 Si anyiɛ, Jesu í bɔ kpasɛ̃i Piɛɛ, í koo í ba iyei aboi Piɛɛ kù waa nɛ baani, wa
sũò ara gbãa.
15 Ŋɔi Jesu í lu awɔɛ nɔ ara gbãau í nya. Nɔ abou í dede í yaaɛ.
16 Iyi alɛ í lɛ, à naa Jesu inɛ ŋa iyi à nɛ inɛi inɔɔko ŋa wa nkpɔ nkpɔ. Nɔ í lele
inɛi inɔɔko ŋau do ide ku fɔ, nɔ inɛ ŋa iyi à waa ce bɔ̃ɔ fei í jɔ̀ à ba iri.
17 Í ce nŋu ŋau bɛi ku ba ide iyi walii Ezai í fɔu ku kɔ̃ iyi í ni, nŋu takaɛ í so
gbugbã hai nɛ nwa nɔ í nya bɔ̃ɔ nwa ŋa.

Inɛ ŋa iyi à bi Jesu ku too
(Cɔ Luku 9:57-62)

18 Ajɔ nŋu gɔ, zamaa nkpɔ gɔ í kaako Jesu. Iyi Jesu í yɛ ŋa ŋɔi í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋau í
ni a bɔ icei tenkuu do ikpa ihɔ̃.
19 Hee a maa nɛ ŋɔi woo kɔ inɛ ŋa si wooda gɔ í naa bi tɛɛ nɔ í ni, Mɛɛtu, an
tooɛ bii ì waa bɔ fei.
20 Nɔ Jesu í sɔ̃ɔ í ni, iŋa ŋa à nɛ kolo ŋa nɔ baa yɛi ŋa mɔ à nɛ bi ku sũ. Amma
amu Amai Amanɛ n kù nɛ bii an koo n sũ n sɩ̀mi.
21 Nɔ inɛ akãi mɔcɔi Jesu gɔ mɔ í ni, Lafɛ̃ɛ, jɔ̀ n koo n si baam wa titã.
22 Amma Jesu í jɛaa í ni, awɔ de toom wa, nɔ i jɔ̀ iku ŋa a si iku nŋa ŋa.

Jesu í leekĩ fufu si tenku
(Cɔ Maaku 4:35-41; Luku 8:22-25)

23 Si anyii nŋu, Jesu í lɔ akɔi inyi nɔ mɔcɔɛ ŋa mɔ à lɔ à tooɛ.
24 Iyi à waa nɛ ŋɔi fufu nla gɔ í dede si tenkuu hee kutãngãm ndii inyiu wa bii akɔu. Amma Jesu wa sĩ njoo.
25 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à koo à jũu à ni, Lafɛ̃ɛ, faaba wa, à waa bɔ nfe ku ce.
26 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, naanɛ ku dasi nŋɛ kù la. Na mii í ce ì jɔ̀ njo wa mu ŋɛ ŋa.
Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi í dede í la si inyiu do fufuu nɔ à coko sõm sõm.
27 Nɔ mɔcɔ ŋau fei à biti à waa ni, inɛ dimi yoomai ihẽ. Baa inyi do fufu ŋa fei à waa jirima ideɛ.

Jesu í lele inɛi inɔɔko ŋa hai si inɛ minji gɔ ŋa
(Cɔ Maaku 5:1-20; Luku 8:26-39)

28 Iyi Jesu í to icei tenkuu do ikpa ihõ si ilɛi Gadara, ŋɔi amanɛ minji gɔ ŋa à fita wa hai bi ku si iku ŋa à kòo wa. Inɛ ŋau à nɛ inɛi inɔɔko ku gaabu ntɔ ntɔ hee í jɔ̀ inɛ gɔ ci ya jɛ ku too kpãau.
29 Nɔ à dõ anu à ni, mii í wa si gãmɛi awaɛ ŋa, awɔ Amai Ilaaõ. Ì naa ku kpã wa iju hai waatiu kù toi?
30 Nɔ à hõnnɛ kuusɔɔ gaa gɔ ŋa waju à waa jɛ.
31 Nɔ inɛi inɔɔko ŋau à tɔɔ Jesu à ni, bii ì waa lele wai, jɔ̀ kaa mu kuusɔɔ gaa ŋau ihõ.
32 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni a koo. Nɔ à fita hai si inɛ ŋau à koo à mu kuusɔɔ ŋau. Nɔ kuusɔɔ gaa ŋau fei à sɛi wa hai antai iri kutau à na à dasi tenkuu, inyi í jɛ ŋa.
33 Woo degbe kuusɔɔ ŋau à sa à nɛ inɔ ilu à koo à sisia inɛ ŋa ideu fei do bɛi à cea inɛ minji ŋau.
34 Nɔ inɛi inɔ ilu ŋau fei à fita à bɔ Jesu ku cɔ. Iyi à koo à yɔɔ ŋɔi à tɔɔɛ ku fita hai ilɛi ide nŋa.

9

Jesu í jɔ̀ wɛɛgɛ gɔ í ba iri
(Cɔ Maaku 2:1-12; Luku 5:17-26)

1 Iyi inɛ ŋau à tɔɔɛ ku fita hai ilɛi ide nŋa ŋɔi Jesu í lɔ akɔi inyi í kua icei tenkuu má. Í nɛ ilui nŋu takaɛ *.
2 Ŋɔi inɛ gɔ ŋa à naa wɛɛgɛ gɔ wa, wa sũ si makɛɛ. Iyi Jesu í yɛ naanɛ ku dasi nŋau, nɔ í sõ wɛɛgɛu í ni, baakɔɔm, maà mɔngɔ temua, ǹ kpa idei dulum dɛɛ.
3 Wee woo kɔ inɛ ŋa si wooda gɔ ŋa à wa bɛ. Iyi à gbɔ wa fɔ bɛɛbɛ ŋɔi à waa lasabu si idɔ nŋa à waa ni, inɛɛu ihẽ wa bu Ilaaõi.
4 Jesu í bɛi í mà ide iyi à waa lasabu ŋɔi í ni, na mii í ce ì waa ce lasabu laalɔ bɛɛbɛ ŋa.
5 Si ide minji ŋau ihẽ, yoomai kufɔɛ í faala í re, inɛ ku sõ inɛ gɔ ku ni ǹ kpa idei dulum dɛɛ, walakɔ ku ni ku dede ku nɛ.
6 Amma ǹ bi i mà ŋa iyi amu Amai Amanɛ ǹ nɛ gbugbã n kpa idei dulum dii inɛ ŋa si andunya.
Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í sõ wɛɛgɛu í ni, dede i so makɛɛɛ i bɔ kpasẽ.
7 Ŋɔi wɛɛgɛu í dede í nɛ ideɛ.

---

* **9:1** ilui nŋu takaɛ kù jɛ Bɛtɛlehɛmu bii à buu. Kù nɔ kù jɛ Nazarɛti bii à biiɛ. Amma Kaperanumui wa fãa, ilu bii í buba wa ceò icɛɛ.

8 Wee inɛ nkpɔ nkpɔi í wa bɛ. Iyi à yɔɔ bɛɛbɛ ŋɔi njo í mu ŋa à waa saabu Ilaaɔ̃
do iyi í na amanɛ dimii yiikou bɛ.

Jesu í kpe Matie
(Cɔ Maaku 2:13-17; Luku 5:27-32)

9 Ŋɔi Jesu í dede hai bɛ í bɔ inɔ iluu. Iyi wa nɛ ŋɔi í yɛ mɔkɔ gɔ iyi à ya kpe
Matie wa buba ile bi ku gba fiai lɛmpoo. Ŋɔi í sɔ̃ɔ í ni, toom wa. Nɔ Matie í dede
í tooɛ.

10 Si anyiɛ Jesu wa jɛ kpasɛ̃i mɔkɔu, ŋɔi woo gba fiai lɛmpoo do inɛ nkpɔ gɔ
ŋa má iyi kuwɛɛ nŋa kù sĩa à naa à buba bi Jesu do mɔcɔɛ ŋau.

11 Wee Farisi gɔ ŋa à yɛ ŋa, nɔ à bee mɔcɔɛ ŋau à ni, na mii í ce Mɛɛtu nŋɛ wa
jɛ do woo gba fiai lɛmpoo do inɛ laalɔ ŋa.

12 Iyi Jesu í gbɔ ide nŋau ŋɔi í ni, ilu baani ŋa a kù nɛ bukaatai ilu iwɔ bii kù
jɛ bɔ̃ɔ ŋa.

13 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, n kù naa ku kpe inɛ dee dee ŋa, amma dulum ŋai ǹ naa ku
kpe. I koo i bee yaasei kukɔu iyi í ni, Ilaaɔ̃ í ni, ǹ bi i ce araarei njɛ ŋa ku re i
ceem kuwee.

Idei anu ku dĩ
(Cɔ Luku 5:33-39; Maaku 2:18-22)

14 Wee Zãa woo dasi inyiu mɔ í nɛ mɔcɔ ŋa. Mɔcɔɛ ŋau à naa bi Jesu nɔ à beeɛ
à ni, na mii í ce awa do Farisi ŋau à ya ka dĩ anu amma awɔ, mɔcɔɛ ŋa a ci ya dĩ
anu.

15 Nɔ Jesu í jɛ nŋa í ni, kpaasii mɔkɔ titɔ̃ ŋa aa nɛ inɔ kufɔ gɔ waati iyi mɔkɔ
titɔ̃u í wa inɔ nŋai? Aawo, amma ajɔ gɔ wa naa iyi aa nya mɔkɔ titɔ̃u hai si inɔ
nŋa. Waati bɛɛbɛ aa dĩ anu.

16 Ŋɔi í kpa nŋa mɔnda í ni, inɛ gɔ kaa sɔ jaaɛ ngbo do titɔ̃ɛ ku tɔtɔɔɛ. Bii í ce
bɛɛbɛ, titɔ̃u á ga jaaɛ ngbou ku kɔ̃ɔsi.

17 Bɛɛbɛ mɔi a ci ya dasi vɛ̃ɛ titɔ̃ iyi wa gba si bɔgɔ bata ngbo ŋa. Bii ì ce bɛɛbɛ,
bɔgɔ bata ngbo ŋau aa gai, nɔ vɛ̃ɛu ku nikã, bɔgɔ ŋau mɔ á ce nfe. À ya dasi vɛ̃ɛ
titõi si bɔgɔ titɔ̃ ŋa. Baa bii wa gba, bɔgɔu kaa ga.

Idei ama inaaboi Zairusi do inaabo iyi í lu ibɔi Jesu
(Cɔ Maaku 5:21-43; Luku 8:40-56)

18 Si waati iyi Jesu wa sɔ̃ ŋa ideu ihɛ̃ ŋɔi inɛ ngbo gɔ í naa í sɛɛbata si wajuɛ í
ni, ama inaabom wee í ku nsɛi nsɛi, amma naa le siɛ awɔ ku jĩ má.

19 Nɔ Jesu í dede do mɔcɔɛ ŋa à too mɔkɔu.

20 Waati iyi à dasi kpãa à waa nɛ, inaabo gɔ wa too ŋa. Abou wa ce bɔ̃ɔi awɔ
ku mu hai adɔ̃ maateeji wa. Ŋɔi í bɔ do anyii Jesu í koo í lu itĩi ibɔɛ.

21 Í ce bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ í fɔ si idɔɛ í ni, baa bii jaaɛi ǹ ba ǹ lu an ba iri.

22 Ŋɔi Jesu í sinda í cɔɔ nɔ í ni, abooyi, maà mɔngɔ temua, naanɛɛi í faabaɛ. Bɛ
gbakã abou í ba iri.

23 Ŋɔi Jesu í mɔsi isɛɛnɛɛ í to kpasɛ̃i inɛ ngbou í yɛ woo fã gaasiai iku ŋa do
zamaa nla nla gɔ wa dɔ̃ anu.

24 Nɔ í ni, i fita hai ihɛ̃. Ama inaabou kù ku, wa sĩ njooi, nɔ à waa yaakoɛ.

25 Ŋɔi Jesu í jɔ̀ inɛ ŋau à fita nɔ í lɔ í mu awɔi mudɛ̃ɛu nɔ í dede.

26 Nɔ laabaaui ideu í fangaa si ilɛu fei.

Jesu í jɔ̀ fɛɛju minji gɔ ŋa à yɛ ilu

27 Nɔ Jesu í nɛ hai bɛ. Si isɛɛnɛɛu fɛɛju minji gɔ ŋa à tooɛ à waa dɔ̃ siɛ anu, à
waa ni, tɔkui ilaalu Davidi, ce araare nwa i jɔ̀ ka yɛ ilu.

28 Ŋɔi Jesu í nɛ hee í to kpasɛ̃. Nɔ fɛɛju ŋau à naa bi tɛɛ nɔ í bee ŋa í ni, ì dasi
naanɛ ŋa iyi an yɔkɔ n coo? Nɔ aŋa mɔ à ni, oo, Lafɛ̃ɛ.
29 Nɔ Jesu í lu iju nŋau í ni, ku ce nŋɛ si bɛi ì dasi naanɛu ŋa.
30 Nɔ à yɛ ilu. Nɔ Jesu í sõ ŋa í kɔnkɔn du ŋa í ni, i gbɔ ŋa, i maà sõ inɛ gɔ ideu
ihɛ̃.
31 Amma iyi à sɛkɛɛ gbakã à lɔsi laabaaui Jesuu ku sisi si ilɛu fei.

Jesu í jɔ̀ dekĩ gɔ í gbɔ ide

32 Nɔ Jesu do mɔcɔɛ ŋa à nɛ hai bɛ, ŋɔi à naa Jesu inɛ gɔ wa. Inɛɛu inɛi inɔɔko
dekĩ gɔ í muu.
33 Nɔ Jesu í lele inɛi inɔɔkou. Iyi í leleɛ gbakã nɔ mɔkɔu í lɔsi ide ku fɔ. Inɛ ŋa
à biti à wasi ku ni, a kù yɛ dimiɛ si ilɛi Izirɛli ajɔ kãma.
34 Amma Farisi ŋau à ni, Seetam ilaalui inɛi inɔɔko ŋaui í muaa gbugbã ku
leleò ŋa.

Jesu í ce araarei inɛ ŋa

35 Jesu wa dabii dabii si ilu nla ŋa do si ilɛɛko ŋa, wa kɔ inɛ ŋa si cio ile bii
Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ nŋa ŋa, nɔ wa sisi laabaau jiidai bommai Ilaaõ nɔ í jɔ̀
bõɔ ŋa do kõɔ ŋa fei à ba iri.
36 Iyi í yɛ zamaau, araare fei í muu, domi à wɛɛ do biti, inɔ nŋa fei í fɔ, à wɛɛ
nŋa bɛi angudã ŋa iyi a kù nɛ woo degbe.
37 Ŋɔi í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, amaajɛ iyi í jĩa í to ku da í kpɔ, amma woo da ŋau a
kù kpɔ.
38 Na nŋu, i tɔɔ ilu ikou ku bɛ woo da ŋa wa má.

10

Irii mɔcɔ maateeji ŋau
(Cɔ Maaku 3:13-19; Luku 6:12-16)

1 Si anyii nŋu, Jesu í kpe mɔcɔ maateejiɛ ŋau í tɔtɔɔ ŋa bi tɛɛ. Nɔ í mu nŋa
yiiko a leleò inɛi inɔɔko ŋa nɔ a jɔ̀ kõɔ ŋa a ba iri do inɛ ŋa iyi à waa ce bõɔ dimi
ikã ikã fei.
2 Irii woo bɛ maateeji ŋau wee. Sinte, Simɔɔ iyi à ya kpe Piɛɛu do ifɔɛ
Anderee, do ama minjii Zebedee ŋa Zaaki do ifɔɛ Zãa,
3 do Filipu do Baatelemi, do Tomaa, do Matie iyi í tako í jɛ woo gba fiai
lɛmpoo, do Zaaki amai Alifee do Tadee,
4 do Simɔɔ inɛi igbɛi Zelɔtu *, do Zudasi Isikariɔti, inɛ iyi á na ku zambaɛu.

Jesu í bɛ mɔcɔ maateeji ŋau
(Cɔ Maaku 6:7-13; Luku 9:1-6)

5 Jesu í bɛ amanɛ maateeji ŋau nɔ í sõ ŋa bɛi nŋu í bi a ce. Í ni, i maà bɔ bi dimi
mmu ŋa, nɔ i maà lɔ si ilui inɛi Samari kãma ŋa.
6 Amma i bɔ bi inɛi Izirɛli ŋa, aŋa iyi à nyɔ bɛi ama angudã ŋa.
7 I koo i waazo ŋa i ni, Ilaaõ í maai ku jɛ bommaɛ.
8 Nɔ i jɔ̀ bõɔ ŋa a ba iri nɔ i jĩ iku ŋa, i jɔ̀ dintɛ ŋa a ba iri a jɛ inɛ kumá, nɔ i
lele inɛi inɔɔko ŋa iyi à wa si inɛ ŋa. Si bɛi ì ba hai nɛ kusã ŋa, iŋɛ mɔ i na hai nɛ
kusã.
9 I maà ti i so fia ŋa.

---

* **10:4** igbɛi Zelɔtu inɛi igbɛi Zelɔtu ŋai à waa jabu ku ba Zuifu ŋa a nɛ ara nŋa hai si awɔi inɛi Romu ŋa.

10 I maà ti i so bɔgɔ, i maà ti i so ibɔ minjisia, wala baata, wala golo. I maà so
mii ŋau bɛ kãma ŋa si na iyi í jɔ̀ woo ce icɛ í nɛ kpãai a náa bukaatai mii iyi í nɛ
ku maa wɛɛò.
11 Bii ì to ilu nla walakɔ si ilɛɛko gɔ, i dɛdɛ inɛ iyi í jɛsi ku gba ŋɛ, nɔ i buba
kpasɛ̃ɛ bɛ ŋa hee ku to ajɔ iyi ì waa nɛ hai si iluu.
12 Bii ì lɔ kpasɛ̃ gɔ i ya ce inɛ ŋau fɔɔ i ni ŋa, laakai ku sũ ku wɛɛ do iŋɛ.
13 Bii à gba ŋɛ, laakai ku sũu á wɛɛ do aŋai, amma bii a kù gba ŋɛ, á baa si ŋɛi.
14 Si ilu gɔ wala si kpasɛ̃ gɔ, bii inɛ ŋau à kɔ ku gba ŋɛ, hee má jɛ a gbɔ ide nŋɛ,
i nɛ hai bɛ nɔ i gbugbã nŋa irurui baata nŋɛ ŋa ku ba ku jɛ nŋa sɛɛda iyi kiitii
Ilaaɔ̃ á naa si ŋa.
15 Ntɔ ntɔ, an sɔ̃ ŋɛ, si ajɔi kiitiu, Ilaaɔ̃ á ce araarei inɛi Sodomu do Gɔmɔɔ † ŋa
ku re inɛi ilu dimi bɛɛbɛ ŋau bɛ

Ijuukpã iyi á naa
(Cɔ Maaku 13:9-13; Luku 21:12-17)

16 Jesu í sɔ̃ ŋa má í ni, wee ǹ wa n bɛ ŋɛ nɔ aa yɛ ŋai bɛi angudã ŋa si inɔi mbo
ŋa. Na nŋu, i jɔ̀ i nɛ bisi bɛi njo ŋa, ‡, nɔ i jɛ hai ce laalɔ bɛi ankasiidi ŋa.
17 Nɔ i ce laakai ŋa si na iyi í jɔ̀ inɛ gɔ ŋa aa na a mu ŋɛ a bɔò ŋɛ bi ku ce kiiti,
aa nɔ a cã ŋɛ ile bi ku ce kutɔtɔɔ nŋa ŋa.
18 Aa bɔò ŋɛ si wajui ilu ilɛ ŋa do bi amanlu ŋa na irim, ku ba i jɛ sɛɛdam si
waju nŋa ŋa do bi dimi mmu ŋa.
19 Amma bii à bɔò ŋɛ bi ku kiiti, i maà ti i biti do ide iyi aa fɔ ŋa wala do yaase
bɛi aa fɔɔò ŋa. Bii waatiu í to, Ilaaɔ̃ á mu nŋɛ ide iyi aa fɔ ŋa.
20 Nɔ ide iyi aa fɔ ŋa kaa jɛ ide nŋɛ, á naai hai bi Hundei Ilaaɔ̃ Baa nŋɛ iyi í wa
si ŋɛ.
21 Inɛ gɔ ŋa aa zamba ifɔ nŋa ŋa walakɔ igbã nŋa ŋa ku ba a kpa ŋa. Bɛɛbɛ mɔi
baa ŋa aa maa cea ama nŋa ŋa. Amu ŋa mɔ aa dede si baa nŋa ŋa ku ba a kpa
ŋa.
22 Inɛ fei á cé ŋɛi na irim, amma inɛ iyi í temua hee kɔɔ á ba faaba.
23 Bii à waa kpã ŋɛ iju si ilu gɔ i sa i bɔ ilu mmu. Ntɔ ntɔ, an sɔ̃ ŋɛ, i kaa dabii
si ilɛi Izirɛliu i kpa iriɛ ŋa amu Amai Amanɛ n to wa.
24 Ama cio ci ya re woo kɔsiɛ, amaacɛ mɔ ci ya re lafɛ̃ɛɛ.
25 Na nŋu, í sĩa ama cio ku jɛsi a cea nŋu bɛi à cea woo kɔsiɛ. Bɛɛbɛ mɔi, í
sĩa amaacɛ mɔ ku jɛsi a cea nŋu bɛi à cea lafɛ̃ɛɛ. Bii à waa kpe amu ilu kpasɛ̃u
Seetam, aa sɔ iŋɛ inɛi kpasɛ̃ɛ ŋau iri laalɔ iyi í re bɛɛbɛ.

Njoi inɛ iyi í jɔ̀ i ce ŋa
(Cɔ Luku 12:2-7)

26 Nɔ Jesu í ni má, do nŋu fei i maà ce njo nŋa ŋa, domi ngɔgɔ kù wɛɛ iyi wa
manji iyi kaa fita gbugbãa, nɔ asii kãma kù wɛɛ iyi a kàa na a mà.
27 Iyi ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ si ilu kuku, i fɔɔ si inya kumá ŋa. Iyi ì gbɔ si asii ŋa i cã
kɛsɛɛdɛɛ.
28 I maà ce njoi inɛ ŋa iyi aa kpa ara nŋu akã, nɔ a kaa yɔkɔ a kpa hunde.
Amma i ce njoi inɛ iyi á yɔkɔ ku kpa ara do hunde ajɔ si ina iyi ci ya ku.
29 A ci ya ta ama yɛi minji súù akã ba. Do nŋu fei, Ilaaɔ̃ wa mà baani nŋa. Baa
akã nŋa ci ya nɔ ku ku iyi kù jɛ do kumàsiɛ.
30 Iŋɛ mɔ, hee do ntoi iri nŋɛ ŋa fei Ilaaɔ̃ í mà jĩa nŋa.
31 Na nŋu, i maà ce njo ŋa, bɛɛrɛ nŋɛ í re yɛi ŋa hee bii í jĩ.

---

† **10:15** Sodomu do Gɔmɔɔ Ilu minji ŋau, Ilaaɔ̃ í tako í lɛgɛ ŋa à kpaò bomma si na iyi í jɔ̀ dulum dii inɛ nŋa ŋa í caa. ‡ **10:16** i jɔ̀ i nɛ bisi bɛi njo ŋa I cɔ K.A. 3:1. Í ni njo í nɛ bisi í re iŋai sako iyi Ilaaɔ̃ í taka fei.

32 Na nŋu, inɛ iyi í fɔ si wajui amanɛ ŋa í ni nŋu í gbam, amu mɔ an gbaa si
wajui Baam iyi í wa lele.
33 Amma inɛ iyi í kɔsim si wajui amanɛ ŋa, amu mɔ an kɔsiɛ si wajui Baam
iyi í wa lele.

Kù jɛ laakai ku sũ, ijai
(Cɔ Luku 12:51-53, 14:26-27)

34 Í sɔ̃ ŋa má í ni, i maà tamaa mà laakai ku sũi ǹ naa nŋɛ wa si andunya.
Aawo, ijai ǹ naaò wa.
35 Ǹ naa ku kosi ama inɛmɔkɔ do baaɛi, ama inaabo mɔ do iyeɛ, aso mɔkɔ mɔ
do iyei mɔkɔɛ.
36 Inɛi kpasɛ̃ nŋɛ ŋai aa jɛ mbɛɛ nŋɛ ŋa.
37 Inɛ iyi í bi baaɛ walakɔ iyeɛ í rem, lafɛ̃ɛ kù to ku jɛ inɛm. Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi
í bi ama inɛmɔkɔɛ walakɔ ama inaaboɛ í rem, lafɛ̃ɛ kù to ku jɛ inɛm.
38 Inɛ iyi kù jɛsi nŋu ku so jĩi ku gaauɛ ku toom do wa, kù to ku jɛ inɛm.
39 Inɛ iyi í bi ku jɛ kuwɛɛ do idɔɔbiɛ á na ku kuaɛ. Amma inɛ iyi í kɔsi kuwɛɛɛ
na irim, lafɛ̃ɛ á na ku báa ntɔ ntɔ.

Idei riba
(Cɔ Maaku 9:41)

40 Jesu í ni má, inɛ iyi í gba ŋɛ í gbam nii, nɔ inɛ iyi í gbam í gba inɛ iyi í bɛm
wai.
41 Inɛ iyi í gba walii si na iyi í jò Ilaaõ í bɔɔ wa, Ilaaõ á na nŋu mɔ ribai walii,
nɔ inɛ iyi í gba amanɛ iyi wa ce idɔɔbii Ilaaõ si na iyi í jò í jɛ dee dee, Ilaaõ á na
nŋu mɔ ribai inɛ dee dee.
42 Inɛ mɔ iyi í mua taaka gɔ baa inyi tũtũ si na iyi í jò í jɛ mɔcɔm, ǹ wa n sõ ŋɛi,
lafɛ̃ɛ kaa kua ribaɛ pai.

11

Woo bɛi Zãa ŋa
(Cɔ Luku 7:18-35)

1 Waati iyi Jesu í sõ mɔcɔ maateejiɛ ŋau ide ŋau fei í tã, ŋɔi í nɛ hai bɛ í koo í
dabii si ilui Galilee ŋau í kɔ inɛ ŋa si cio nɔ í ce nŋa waazo.
2 Wee waati bɛɛbɛ Zãa woo dasi inyiu í wa piisõɔ. Nɔ hai ile piisõɔ bɛ í gbɔ
baaui icɛi Jesu iyi à ya kpe Kirisi. Ŋɔi í bɛ siɛ mɔcɔɛ gɔ ŋa
3 a koo a beeɛ a ni, awɔi ì jɛ inɛ iyi Ilaaõ á na ku bɛ wau? Mà ka degbe inɛ mmu
gɔ.
4 Nɔ Jesu í jɛ nŋa í ni, i koo i sisia Zãa mii iyi ì yɛ do iyi ì gbɔ ŋa.
5 Fɛɛju ŋa à waa yɛ ilu, woo sukutɛ ŋa à waa nɛ dee dee, dintɛ ŋa à ba iri à jɛ
inɛ kumá, dekĩ ŋa à waa gbɔ ide, iku ŋa à jĩ, nɔ a waa sisia ilu are ŋa laabaau
jiida.
6 Ilu inɔ didõi inɛ iyi kaa nyiò anyi si naanɛ ku dasiɛ na irim.
7 Iyi mɔcɔi Zãa ŋau à gbɔ bɛi Jesu í fɔ, ŋɔi à sinda à nɛ. Waati iyi à waa nɛ, ŋɔi
Jesu í lɔsi ku sisia zamaau idei Zãa í ni, mii ì bɔ ku cɔ si gbabuau ŋa. Fɔfɔ iyi
fufu wa yaya? Aawo.
8 To, mii ì bɔ ku cɔ ŋa. Mà mɔkɔ iyi wa dasi ibɔ ku sĩau. Aawo, inɛ ŋa iyi à waa
dasi ibɔi fia nkpɔ, aŋai à ya wa kabai ilaalu ŋa.
9 To, mii ì bɔ ku cɔ ŋa. Mà waliii ì bɔ ku cɔ ŋa. Oo, ntɔ ntɔ an sõ ŋɛ, inɛɛu bɛ í
re baa walii.
10 Zãai kukɔi idei Ilaaõ wa fãa tengi bii í ni, Ilaaõ í ni, wee ǹ bɛ woo sisi idem
wa si wajuɛ iyi á teeseɛ kpãaɛ.

11 Ntɔ ntɔ an sõ ŋɛ, si inɔi inɛ ŋa iyi inaabo ŋa à bí fei, kãma nŋa kù wɛɛ iyi í
re Zãa woo dasi inyi. Amma do nŋu fei, baa inɛ iyi í kere í re si bommai Ilaaõ í
roo.
12 Hai waati iyi Zãa í sinti ku waazo hee do nsɛi fei bommai Ilaaõ wa bɔ wajui
do gbugbã, nɔ ilu gbugbã ŋai à ya baa *.
13 Moizi í fɔ idei bommau si woodaɛ. Nɔ walii ŋau mɔ, aŋa fei à fɔ ideɛ hee í
koo í to wa si waatii Zãa woo dasi inyiu.
14 Ì gbɔ ŋa iyi à ni Elii á na ku naa. Bii ì jɛsi i gbɔ idem ŋa, Zãai í jɛ Eliiu.
15 Inɛ iyi í nɛ itĩ iyi á gbɔò ide, ku gbɔ.
16 Yooi an wãò inɛi nsɛi ŋau ihẽ. À yɛi bɛi amu ŋa iyi à waa buba bantuma à
sõ njɛ à waa ni,
17 à fã nŋɛ yee nɔ i kù jojo ŋa, nɔ à kõ nŋɛ irii iku ŋa nɔ i kù kpata ŋa.
18 Ǹ ni bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ waati iyi Zãa woo dasi inyiu í naa í ya dĩ anu nɔ ci
ya mɔ vɛ̃ɛ, nɔ à ni í nɛ inɛi inɔɔkoi.
19 Nɔ iyi amu Amai Amanɛ ǹ naa, ǹ ya n jɛ nɔ n maa n mɔ, nɔ inɛ ŋa à ni ǹ bi
ijɛ nɔ ǹ jɛ woo mɔ atẽ, nɔ ǹ jɛ kpaasii woo gba fiai lɛmpoo ŋa do ilu dulum ŋa.
Do nŋu fei, à yɛ iyi bisii Ilaaõ í jɛ dee dee na icɛ ŋa iyi wa ce.

Ilu ŋa bii inɛ ŋa à kɔ ku dasi Jesu naanɛ
(Cɔ Luku 10:13-15)

20 Nɔ Jesu í lɔsi ku gbagba si inɛi ilu ŋa bii í ce maamaake nkpɔ nkpɔ ŋau si
na iyi í jɔ̀ a kù kpaasi idɔ.
21 Í ni, inɔ kufɔ nla nlai á jɛ tu ŋɛ, iŋɛ inɛi Kɔrazɛ̃ɛ ŋa. Iŋɛ mɔ inɛi Bɛsaida ŋa,
inɔ kufɔ nla nlai á jɛ tu ŋɛ. Maamaake ŋa iyi à ce si ilu nŋɛ ŋau ihẽ, bii í jɛ Tii
do Sidõɔi †. à coo wo, inɛi ilu ŋau aa dĩ saaki a kpataò na irii dulum du ŋa nɔ a
kpaasi idɔ hai ku kpɛ.
22 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n sõ ŋɛ iyi si ajɔi kiitiu ijuukpãi inɛi Tii do Sidõɔ ŋa á tia tu
ŋɛ.
23 Iŋɛ mɔ, inɛi Kapɛranumu ŋa, ì waa tamaa ŋa aa so ŋɛ hee lelei? Aawo, aa
kɛkɛ ŋɛi hee bi ku wai iku ŋa. Ntɔ ntɔ, maamaake nkpɔ nkpɔ iyi ǹ ce si ilu nŋɛ,
bii í jɛ Sodomui ǹ coo wo, iluu á wɛɛ baa nnyi.
24 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n sõ ŋɛ iyi si ajɔi kiitiu ijuukpãi inɛi Sodomu ŋa á tia tu ŋɛ.

I naa wa bi tom i naa i gba kusĩmi
(Cɔ Luku 10:21-22)

25 Waati bɛɛbɛ ŋɔi Jesu í ni, Baaba, awɔ iyi ì jɛ Lafɛ̃ɛi lele do ilɛ, ǹ wa n saabuɛ
do iyi ì singaa ilu bisi do woo mà ŋa mii ŋau ihẽ nɔ ì nyisi amu ŋa.
26 Í sĩa Baaba, si na iyi í jɔ̀ bɛɛbɛi ì bi.
27 Nɔ í sõ inɛ ŋa í ni, Baam nii í daam mii fei si awɔ. Inɛ kãma kù mà amu
Amau bii kù jɛ Baau. Nɔ inɛ kãma kù mà Baau bii kù jɛ amu Amau do inɛ ŋa iyi
ǹ bi n nyisi ŋa.
28 Iŋɛ iyi ì gbɛɛji nɔ aso wa wɔ ŋɛ fei i naa wa bi tom an mu nŋɛ kusĩmi.
29 I jɛsi n lesi ŋɛ zuugum nɔ i gba idei ciom ŋa, si na iyi í jɔ̀ amuu amanɛ kurɔ
do woo kaye arai. Bii ì waa ce bɛɛbɛ ŋa, aa ba kusĩmii hunde nŋɛ ŋa.
30 Ntɔ ntɔ, zuugum nɔu kù gaabu nɔ aso iyi an kã nŋɛ kù wo.

---

* **11:12** bommai Ilaaõ...à ya baa Do yaase mmu gɔ iyi inɛ á yɔkɔ ku gbɔɔò má wee, inɛ ŋa à wasi ku ce kookaai a ba a jɛ inɛi bommai Ilaaõu. Nɔ inɛ ŋa iyi à waa jabu ntɔ ntɔ, aŋai aa lɔ si. † **11:21** Tii do Sidõɔ Ilaaõ í kpa inɛi ilu ŋau si na iyi í jɔ̀ kuce nŋa ŋa kù sĩa.

12

Jesu do ajəi kusĩmi
(Cɔ Maaku 2:23-28; Luku 6:1-5)

1 Si anyii ajə minji, ajəi kusĩmi gɔ, Jesu do məcɔɛ ŋa à waa too kəəi ilɛ gɔ. Nə
wee ari wa kpa məcɔɛ ŋau ŋəi à wɔ amaajɛ iyi à gbẽ si ilɛu à nunu ijuɛ si awə à
waa ŋɔ.
2 Wee Farisi gə ŋa à wa bɛ. Iyi à yəə ŋəi à sõ Jesu à ni, cɔ, məcɔɛ ŋa à waa ce
mii iyi a kù nɛ kpãai ku ce si ajəi kusĩmi.
3 Amma Jesu í jɛ nŋa í ni, i kù cio mii iyi Davidi í ce si waati iyi ari wa kpa
nŋu do inɛɛ ŋa?
4 Í lɔ kpasẽi Ilaaõ nɔ í so pẽɛ iyi à jilɛa Ilaaõ í jɛ, nŋu do inɛɛ ŋa. Nə wee a kù nɛ
kpãai pẽɛu ku jɛ, í gbe woo weei Ilaaõ ŋa aŋa akã.
5 Mà i kù cioɛ si tiai woodai Moizi ŋa iyi si ajəi kusĩmi woo wee ŋa iyi à ya nɛ
icɛ si kpasẽi Ilaaõ a kù waa jirima ajəi kusĩmi? Do nŋu fei, a kù jɛ ilu taale ŋa.
6 Amma an sõ ŋɛ iyi inɛ gɔ í wa ihẽ iyi í nɛ bɛɛrɛ í re kpasẽi Ilaaõ.
7 Kukəi idei Ilaaõ wa fɔ í ni, Ilaaõ í ni, ǹ bi i ce araarei njɛ ŋa ku re i ceem
kuwee. Bii í jɛ ì mà yaasei ideu bɛ ŋa wo i kaa maa yɛ taalei hai nɛ taale ŋa.
8 Nə aa mà ŋa iyi amu Amai Amanɛi ǹ jɛ inɛ ngboi ajəi kusĩmi.

Inɛ iyi awə akãɛ í ku
(Cɔ Maaku 3:1-6; Luku 6:6-11)

9 Nə Jesu í nɛ hai bɛ í koo í lɔ ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutətəəu.
10 Wee məkə gɔ í wa bɛ, awə akãɛ í ku í gbɛ. Nə inɛ ŋa iyi à wa bɛu à bee Jesu
à ni, wooda í na inɛ kpãa ku jɔ̀ inɛ ku ba iri si ajəi kusĩmi? À waa fɔ bɛɛbɛi ku
ba a yɛ taaleɛ.
11 Nə Jesu í jɛ nŋa í ni, bii inɛ gɔ nŋɛ í nɛ angudã akã nɔ í koo í dasi inɔ isa baa
bii ajəi kusĩmii, lafẽɛ kaa nyaa?
12 Amanɛ í bɛi í re angudã hee bii í jĩ. Na nŋu, inɛ í nɛ kpãa ku ce mii jiida si
ajəi kusĩmi.
13 Nə Jesu í sõ məkəu í ni, tɛ awəɛ. Iyi í təə nɔ í baa dee dee bɛi awə akãu má.
14 Ŋəi Farisi ŋau à fita à koo à waa busi njɛ bɛi aa ce a kpaò Jesu.
15 Amma Jesu í mà si ŋa nɔ í nɛ hai bɛ.

Jesui í jɛ woo ce icɛ iyi Ilaaõ í cica

Waati iyi Jesu wa nɛ, zamaa nla nla gə í tooɛ. Nə í jɔ̀ inɛ ŋa iyi à jɛ bõə ŋa fei à
ba iri.
16 Amma í sõ ŋa í kənkən du ŋa í ni a maà sõ inɛ gə inɛ iyi nŋu í jɛ.
17 Í jɔ̀ à ba iri ku ba ide iyi walii Ezai í fəu ku kõ, iyi í ni,
18 Ilaaõ í ni,
Woo ce icɛm iyi ǹ cica wee.
Nŋui ǹ bi jiida, siɛi inə didõm fei í ya wa.
An daa si Hundem,
Nə ku sisia dimi fei dee dee ku jɛm.
19 Kaa ce kakəə do inɛ gə hee ku la siɛ.
Bɛɛbɛ məi kaa kosi inɛ ŋa ija si inə ilu pai.
20 Kaa tambə ama jĩi iyi í kəmba wa bi ku cɛ,
Nə kaa kpa fitila iyi inya kumáɛ kù la *,
Hee waati koo to si bii á jɔ̀ dee dee ku jɛm ku kãmia inɛ fei,

---

* **12:20** ama jĩi... fitila iyi inya kumáɛ kù la ama jĩi do fitilau inɛ ŋa iyi gbugbã nŋa kù lai wa fãa.

21 nɔ kpãa ku cɔi dimi fei kú wa siɛ.

Jesu wa kɔò araɛ
(Cɔ Maaku 3:22-30; Luku 11:14-23)

22 Si anyii nŋu, à naa Jesu mɔkɔ gɔ wa iyi inɛi inɔɔko í jò í fɛɛju nɔ í dekĩ. Nɔ Jesu í faaba inɛɛu, í jò wa yɛ ilu nɔ wa fɔ ide.
23 Nɔ zamaau fei í biti à waa ni, debɛi, á jɛ tɔkui Davidiu mbɛ.
24 Amma iyi Farisi ŋau à gbɔ ideu, ŋɔi à ni, mɔkɔu ihẽ wa lele inɛi inɔɔko ŋai do gbugbãi Bɛɛlizebuu †. ilaalu nŋa.
25 Si bɛi Jesu í mà lasabu nŋa, ŋɔi í sõ ŋa í ni, bomma iyi inɛɛ ŋa à waa ja aŋa duusõɔ á na ku gbe ngbɛ. Bɛɛbɛ mɔi ilu walakɔ kpasẽ gɔ iyi inɛɛ ŋa à waa ja aŋa duusõɔ kaa na ku kpɛ.
26 Na nŋu, bii Seetam wa lele araɛ, wa ce igũ do araɛi, bommaɛ kaa kpɛ.
27 Bii í jɛ do gbugbãi Bɛɛlizebuui ǹ wa n leleò inɛi inɔɔko ŋa, to, do gbugbãi yooi mɔcɔ nŋɛ ŋa mɔ à waa leleò ŋa. Debɛi aŋa taka nŋa aa yɛ taale nŋɛ.
28 Amma bii do gbugbãi Hundei Ilaaõi ǹ wa n leleò inɛi inɔɔko ŋau, nŋu bɛ wa nyisi iyi Ilaaõ í sinti ku jɛ bommaɛ si anini nŋɛ.
29 Bɛirei inɛ á ce ku lɔ kpasẽi inɛ iyi í nɛ gbugbã ku coo ile bii kù jɛ í tako í dĩ ilu gbugbãu. Amma bii í dũu á yɔkɔ ku coo ile.
30 Inɛ iyi kù jɛ tom, mbɛɛm nii. Inɛ iyi kù waa bam ku tɔtɔɔ, wa fangaaɛi.
31 Na ŋɔi í ce ǹ wa n sõ ŋɛ, Ilaaõ á yɔkɔ ku kpa idei dulum do arabu fei. Amma inɛ iyi wa bu Hundei Ilaaõ, kaa ba a kpa idei dulum dɛɛ pai.
32 Bii amanɛ wa fɔ laalɔi Amai Amanɛ Ilaaõ á yɔkɔ ku kpa idei dulum dɛɛ. Amma inɛ iyi wa fɔ taalei Hundei Ilaaõ kaa ba a kpa idei dulum ndɛɛ hai nnyi hee do ala fei.

Jĩi do isoɛ
(Cɔ Luku 6:43-45)

33 Jesu í sõ ŋa má í ni, à ya mà jĩii hai si isoɛ. Jĩi jiida iso jiidai í ya so, amma jĩi laalɔ, iso laalɔi í ya so.
34 Iŋɛ inɛ buu ŋai bɛi njo wukuku. Iŋɛ inɛ laalɔ ŋa, bɛirei aa ce i fɔ ide jiida ŋa. Mii iyi wa kõ si idɔɛ nŋui gɛlɛɛ í ya fɔ.
35 Inɛ jiida ide jiidai í ya fɔ. Nɔ ide jiidau í ya naai hai si ide jiida iyi wa singa si idɔɛ. Bɛɛbɛ mɔi inɛ laalɔ ide laalɔi í ya fɔ. Nɔ ide laalɔu mɔ í ya naai hai si ide laalɔ iyi wa singa si idɔɛ.
36 An sõ ŋɛ, ide nfe iyi inɛ ŋa à waa fɔ fei, Ilaaõ á na ku bee ŋa si ajɔi kiitiu,
37 domi hai si ideɛi Ilaaõ á kiitiɛ, nɔ ku kpeɛ hai nɛ taale walakɔ ilu taale.

Inɛ ŋa à ni Jesu ku ce maamaake
(Cɔ Maaku 8:11-12; Luku 11:29-32)

38 Ŋɔi woo kɔ inɛ ŋa si wooda do Farisi gɔ ŋa à sõ Jesu à ni, Mɛɛtu, à bi i ce maamaake gɔ iyi á nyisi wa iyi Ilaaõi í bɛɛ wa.
39 Amma Jesu í jɛ nŋa í ni, inɛ laalɔi nsɛi ŋa iyi a kù waa leekĩ do Ilaaõ nŋu akã, maamaakei à ya maa bi, amma maamaake gɔ kù wɛɛ iyi aa nyisi ŋa má bii kù jɛ ti walii Zonasi,
40 domi si bɛi Zonasi í ce dasã mɛɛta do idũ mɛɛta si inɔi cẽɛ nlau, bɛɛbɛ mɔi Amai Amanɛ á ce dasã mɛɛta do idũ mɛɛta si balɛ.
41 Si ajɔi kiitiu, inɛi Ninivu ŋa aa dede si inɛi nnyi ŋa a yɛ taale nŋa, si na iyi í jò à kpaasi idɔ nŋa na waazoi Zonasi. Wee nsɛi inɛ iyi wa sõ ŋɛ ideu ihẽ í re Zonasi.

† **12:24** Bɛɛlizebuu iri iyi à sɔ Seetam nii.

42 Si ajɔi kiitiu, ilaalu inaabo iyi í naa hai awɔ cangai kpãai inunu á dede si
inɛi nnyi ŋa ku yɛ taale nŋa, si na iyi í jɔ̀ hai jɨ̀iji̇̀i í dede í naa ku gbɔ idei bisii
Salomɔɔ, ilaalu nlau. Nɔ wee nsɛi inɛ iyi wa sɔ̃ ŋɛ ideu ihɛ̃ í re Salomɔɔ.

Kunyii inɛi inɔɔko wa ma
(Cɔ Luku 11:24-26)

43 Ŋɔi Jesu í kpa nŋa mɔndau ihɛ̃ í ni, bii inɛi inɔɔko í fita si inɛ, í ya maa dabii
si gbaa ŋai ku maa dɛ bi ku sɨ̀mi. Bii í kua,
44 ŋɔi í ya ni, an nyi inya nwom hai bii ǹ fita wai. Waati iyi í nyi wa nɔ í ba
inɛɛu í yɛ bɛi ile ngbɛ iyi à kpã à teeseɛ sãa sãa,
45 á koo ku dɛdɛ kpaasi laalɔ ŋa iyi à roo wa má bɛi aŋa mɛɛje, a na a lɔ si inɛɛu
a maa wa bɛ. Waati bɛɛbɛ kuwɛɛi takoi inɛɛu á tia baa ti ankãanyiɛ má. Mii iyi
á ba inɛ laalɔi nsɛi ŋa mbɛ.

Idei iyei Jesu do ifɔɛ ŋa
(Cɔ Maaku 3:31-35; Luku 8:19-21)

46 Waati iyi Jesu wa ba zamaau ide ku fɔ, ŋɔi iyeɛ do ifɔɛ ŋa à naa à leekɨ̀
waduude, à waa bi a baa ide ku fɔ.
47 Nɔ inɛ gɔ í naa í sɔ̃ Jesu í ni, iyeɛ do ifɔɛ ŋa wee, à wa waduude à waa bi a
baɛ ide ku fɔ.
48 Amma Jesu í jɛa inɛɛu í ni, yooi í jɛ iyem, nɔ yoo ŋai à jɛ ifɔm ŋa.
49 Nɔ í tosi mɔcɔɛ ŋau awɔ í ni, iŋɛi ì jɛ iyem do ifɔm ŋa.
50 Ntɔ ntɔ inɛ iyi wa ce idɔɔbii Baam iyi í wa lele, lafɛ̃ɛi í jɛ ifɔm wala wecɨ̀m
wala iyem.

13

Mɔndai woo gbɛ̃
(Cɔ Maaku 4:1-9; Luku 8:4-8)

1 Si ajɔ akãu bɛ má, Jesu í fita hai kpasɛ̃ í koo í buba itɨ̀i tenku.
2 Nɔ zamaa nla nla gɔ í tɔtɔɔ siɛ. Ŋɔi í lɔ akɔi inyi gɔ í buba ku ba ku kɔ ŋa si
cio. Nɔ zamaau fei wa leekɨ̀ itɨ̀ tenkuu bɛ.
3 Nɔ í sɔ̃ ŋa mii nkpɔ do mɔnda. Í ni, mɔkɔ gɔ í fita wa fã dimi.
4 Si bɛi wa fã dimiu, ŋɔi gɔgɔ ŋa à cuku si kpãa nɔ yɛi ŋa à naa à jɔɔ.
5 Nɔ gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si ilɛ iyi í nɛ kuta, tengi bii sãa kù kpɔ. Nɔ í fita bɛ gbakã
si na iyi í jɔ̀ sãa kù la bɛ.
6 Amma iyi inunu wa ce, ŋɔi í joo nɔ í gbɛ, domi icãɛ kù mi lɛlɛ.
7 Gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si inɔ agũ ŋa. Ŋɔi agũ ŋau à dede siɛ à biiɛ à kpaa.
8 Nɔ gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si ilɛ jiida nɔ à bí. Gɔgɔ ŋa à nɛ iju cɨ̀ɔ, gɔgɔ ŋa mɔ kita,
gɔgɔ ŋa mɔ kuntaa.
9 Iyi Jesu í kpa mɔndau í tã ŋɔi í ni, inɛ iyi í nɛ itɨ̀ iyi á gbɔò ide, ku gbɔ.

Na mii í jɔ̀ Jesu í ya maa kpa mɔnda
(Cɔ Maaku 4:10-12; Luku 8:9-10)

10 Ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à naa à beeɛ à ni, na mii í ce ì ya maa sɔ̃ inɛ ŋa ide do mɔnda.
11 Nɔ í sɔ̃ ŋa í ni, iŋɛi Ilaaɔ̃ í jɔ̀ ì mà asiii bommaɛ ŋa. Amma kù jɔ̀ inɛ ŋa iyi à
gbe ŋau a màa.
12 Inɛ iyi í nɛ, nŋui à ya kɔ̃ɔa si, nɔ kunɛu ku la. Amma inɛ iyi kù nɛ, baa keeke
iyi í nɛu à ya gbaai má.
13 Inɛ ŋau, à ya maa cɔ ilu amma a kù waa yɛ, nɔ à waa sɔ̃ ŋa ide amma a kù
waa gbɔ yaaseɛ. Na ŋɔi i jɔ̀ ǹ ya n maa n sɔ̃ ŋa ide do mɔnda.
14 Mii iyi í ba ŋau bɛ Ezai í tako í ce waliiɛ í ni,
Aa ya desi ide itɨ̀ amma ì kaa gbɔ yaaseɛ ŋa,

Nɔ aa maa cɔ ilu amma ì kaa yɛ ngɔgɔ ŋa.
15 Idɔ nŋa í baa í le.
À dĩ itĩ nŋa ku ba a maà gbɔ ide gɔ,
Nɔ à bii iju nŋa ku ba a maà yɛ ngɔgɔ,
Nɔ idɔ nŋa mɔ ku maà mà ngɔgɔ.
Bii kù jɛ bɛɛbɛ aa naa a sinda wa bi Ilaaɔ̃ nɔ ku jɔ̀ a ba iri.
16 Amma Jesu í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋau í ni, iŋɛ ilu inɔ didɔ̃ ŋai, si na iyi í jɔ̀ iju nŋɛ wa yɛ ilu, nɔ itĩ nŋɛ wa gbɔ ide má.
17 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, walii do inɛ nkpɔ iyi wa jirima idei Ilaaɔ̃, à bi aŋa à yɛ mii iyi ì waa yɛu ihɛ̃ ŋa, amma a kù yɔɔ. Nɔ à bi aŋa a gbɔ mii iyi ì waa gbɔu ihɛ̃ ŋa, a kù nɔ a kù gbɔɔ.

Yaasei mɔndai woo gbɛ̃u
(Cɔ Maaku 4:13-20; Luku 8:11-15)

18 Jesu í sɔ̃ ŋa má í ni, i de itĩ i gbɔ yaasei mɔndai woo gbɛ̃u ŋa.
19 Inɛ iyi wa gbɔ idei bommai Ilaaɔ̃ nɔ kù gbɔ yaaseɛ, í yɛi bɛi kpãa bii dimiu í cuku. Seetam inɛ laalɔui, i ya naa ku nya ide iyi à gbɛ̃ si idɔɛ.
20 Inɛ mɔ iyi í yɛ bɛi ilɛ kuta bii dimiu í cukuu, bii wa gbɔ ideu gbakã í ya gbaai do inɔ didɔ̃.
21 Amma ci ya jɔ̀ ideu ku ce icã jiida si idɔɛ, nɔ kaa yɔkɔ ku leekĩ ku kpɛ. Bii wahala gɔ í dede, walakɔ ijuukpã gɔ na irii ideu, í ya fũsi awɔi gbakã.
22 Inɛ mɔ iyi í gba ideu bɛi si ilɛ ku nɛ agũ ŋau, wa gbɔ ideu amma lasabu bututui mii ŋa iyi wa bitandiɛ do fia ku bi iyi wa dĩ ijuɛ, aŋai à waa ganji ideu ku ce icɛ si inɛɛu.
23 Inɛ mɔ iyi í gba ideu bɛi si ilɛ jiida, nŋui í jɛ inɛ iyi wa gbɔ ideu nɔ í gbɔɔ do yaaseɛ, nɔ í so iso. Bi inɛ gɔ ŋa, dimiu í so iso cĩɔ, inɛ gɔ ŋa kita, inɛ gɔ ŋa mɔ kuntaa.

Mɔndai fɔfɔ laalɔ

24 Nɔ Jesu í kpa nŋa mɔnda má í ni, faaji iyi wa fɔ idei bommai Ilaaɔ̃ wee. Mɔkɔ gɔi í koo í gbɛ̃ dimi jiida si ilɛɛ.
25 Amma idũ si waati iyi inɛ fei wa sĩ njoo, ŋɔi mbɛɛi mɔkɔu í naa í gbɛ̃a fɔfɔ laalɔ * si inɔ ilɛɛ nɔ í nɛɛ.
26 Nɔ dimi jiidau í fita, wa la, nɔ í bí. Fɔfɔ laalɔu mɔ í fita, nɔ aŋa fei à la ajɔ.
27 Ŋɔi amaacɛɛ ŋau à naa à sõɔ à ni, lafɛ̃ɛ, í jɔ dimi jiidai ì gbɛ̃ si ilɛɛ ya. To, nɔ hai iwoi fɔfɔ laalɔu ihɛ̃ í fita wa má.
28 Ŋɔi í sõ ŋa í ni, mbɛɛ gɔi í coo. Nɔ amaacɛɛ ŋau à beeɛ à ni, ì bi kaa logoo fɔfɔ laalɔu?
29 Nɔ í ni, aawo. Bii ì waa bi i logoo fɔfɔ laalɔu bii i kù laakai ŋa aa na i tɔtɔɔ i logooò dimi jiidau ŋa.
30 I jɔ̀ aŋa fei a dede nŋa hee bii kumuɛ í to. Waati bɛɛbɛ an sõ woo mu ŋau a kpa fɔfɔ laalɔu titã a dũu a dasi ina, a bɛi a tɔtɔɔ dimi jiidau a dasi suum.

Mɔndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi
(Cɔ Maaku 4:30-32; Luku 13:18-19)

31 Nɔ Jesu í kpa nŋa mɔnda gɔ má í ni, bommai Ilaaɔ̃ í yɛi bɛi ngboi mutaadi iyi inɛ gɔ í so í gbɛ̃ si ilɛɛ.
32 Ngbou í kere í re ngbo ŋa iyi à gbe fei, amma bii à gbɔ̃ɔ, nŋui í ya fita ku lá ku re ama jĩi fei, hee yɛi ŋa à ya maa ce antɛ si amaawɔɛ ŋa.

---

* **13:25** fɔfɔ laalɔ Fɔfɔu í jɔ dimi jiidai mam mam. Amma a ci ya jɛ ijui fɔfɔu, domi bii inɛ í jɔɔ, á bía bɔ̃ɔ.

Məndai lefee
(Cə Luku 13:20-21)
33 Nə Jesu í kpa nŋa məndа gə má í ni, bommai Ilaaɔ̃ í yɛi bɛi lefee iyi abo gə
í so í dasi iyafũi pɛ̃ɛ gũa mɛɛta, nə fei í dede í kpante.

Idei məndа ŋau
(Cə Maaku 4:33-34)
34 Ide ŋau bɛ fei sãa sãa do məndai Jesu í sɔ̃ zamaau, ci ya fə ide iyi kù jɛ do
məndа.
35 Bɛɛbɛi idei inɛ akãi walii ŋau í ce iyi í ni,
Ilaaɔ̃ í ni,
Do məndai an ya n sɔ̃ ŋa ide,
Nə si bantumai an fə mii iyi wa manji hai waati iyi ǹ taka andunya.

Jesu í sisi yaasei məndai fəfə laaləu
36 Jesu í jɔ̀ zamaau nə í koo í lə kpasɛ̃. Nə məcɔɛ ŋau à bə bi tɛɛ à ni, sisi nwa
yaasei məndai fəfə laaləu.
37 Nə í jɛ nŋa í ni, inɛ iyi í gbɛ̃ dimi jiidau amu Amai Amanɛi.
38 Ilɛui í jɛ andunya. Dimi jiidau mə, nŋui í jɛ inɛi bommai Ilaaɔ̃ ŋa. Fəfə laaləu
nŋui í jɛ inɛi Seetam ŋa.
39 Mbɛɛ iyi í gbɔ̃ə nŋui í jɛ Seetam. Ajəi kumuu məi í jɛ ajə iyi andunya á kpa
iri, nə woo mu ŋau mə aŋai à jɛ amaleka ŋau.
40 Nə si bɛi à ya kpa fəfə laaləu a dasi inau, bɛɛbɛ məi á jɛ si ajə iyi andunya á
kpa iri.
41 Amu Amai Amanɛ, an bɛ amalekam ŋa wa a na a nya inɛ ŋa iyi à waa dasi
inɛ ŋa kurara do woo ce laalə ŋau a tekĩò ŋa hai tengi bii an na n jɛ bommam,
42 nə a dasi ŋa ina iyi ci ya ku. Tengi bɛi aa lesi awə si iri a kpataò.
43 Nə waati bɛɛbɛ inɛ ŋa iyi à waa dɛ idəəbii Ilaaɔ̃ ku ce aa maa má inyai bɛi
inunu si bommai Ilaaɔ̃ Baa nŋa. Inɛ iyi í nɛ itĩ iyi á gbəò ide, ku gbə.

Məndai amani iyi wa singa
44 Nə Jesu í ni má, məndа gə iyi wa fə idei bommai Ilaaɔ̃ wee. Ajə nŋu gə inɛ
gə í koo í kãsi amani iyi wa singa si inə ilɛ. Iyi í yəə nə í teese í singaɛ ma. Nə í
nɛ do inə didõ í koo í ta mii iyi í nɛ fei, nə í naa í ra ikou.

Məndai lɛgɛ
45 Jesu í ni, bommai Ilaaɔ̃ í yɛi má bɛi lɛgɛ jiida ŋa iyi woo nya sĩa gə wa dɛ.
46 Iyi í yɛ akã iyi í jɛ jiida ti fia nkpə gə, nə í koo í ta mii iyi í nɛ fei í naa í raa.

Məndai taao
47 Jesu í ni má, bommai Ilaaɔ̃ í yɛi má bɛi taao iyi à səsi inə inyi ku mu cɛ̃ɛ
dimi ikã ikã fei.
48 Bii í mu cɛ̃ɛ ŋau í tã, səəkə ŋau à ya faa wa icei. Nə a buba a cica cɛ̃ɛ jiida
ŋau a dasi kələ, cɛ̃ɛ ŋa iyi a kù ce ncɛɛu mə nə a nikã ŋa.
49 Nə bɛɛbɛ məi á yɛ si iri ku kpai andunya. Amaleka ŋa aa na a nya inɛ ŋa iyi
à waa ce laalə hai si inəi inɛ ŋa iyi à waa ce idəəbii Ilaaɔ̃,
50 a dasi ŋa ina iyi ci ya ku. Bɛi aa lesi awə si iri a kpata.

Amani titõ do nwo
51 Jesu í bee ŋa í ni, ì gbə yaasei ideu fei ŋa? Nə à jɛ à ni, oo.
52 Nə í sõ ŋa í ni, bɛɛbɛ məi, woo kə inɛ ŋa si wooda baa yooma fei iyi í baa í
jɛ inɛ iyi í mà idei bommai Ilaaɔ̃, í yɛi bɛi ilu kpasɛ̃ gə iyi wa nya mii titõ ŋa do
mii nwo ŋa hai si amaniɛ.

Inɛi Nazarɛti ŋa a kù dasi Jesu naanɛ
(Cɔ Maaku 6:1-6; Luku 4:16-30)

53 Iyi Jesu í kpa nŋa mɔnda ŋau bɛ í tã, nɔ í nɛ hai bɛ.
54 Í bɔ ilu bii í jɛ ama. Iyi í to bɛ í lɔsi ku kɔ inɛ ŋa si cio ile bii à ya maa ce
kutɔtɔɔ hee inɛ ŋa iyi à waa gbɔ ideɛ ŋau à na à biti. Nɔ à waa ni, hai iwoi inɛɛu
ihẽ í ba dimii bisiu ihẽ wa. Bɛirei í ce wa ceò maamaake ŋau ihẽ.
55 Í jɔ amai woo gbe jĩi nɔu mbɛ ya. Kù jɛ iyeɛi à ya kpe Maariu? Zaaki do
Zozɛfu do Simɔɔ do Zudu ŋa si à jɛ ifɔɛ ŋa?
56 Awaò wecĩɛ ŋa fei si à wa ihẽ ba. Bii bɛɛbɛi nɔ hai iwoi í ba gbugbãu ihẽ fei
wa.
57 To, lasabu nŋu ŋau bɛi í ganji ŋa a dasiɛ naanɛ. Nɔ Jesu í sõ ŋa í ni, kù nɛ bii
walii ci ya nɛ bɛɛrɛ bii kù jɛ si ilɛi ideɛ do si kpasẽɛ.
58 Kù nɔ kù ce maamaake nkpɔ bɛ si na iyi í jò a kù dasiɛ naanɛ.

14

Idei ikui Zãa woo dasi inyiu
(Cɔ Maaku 6:14-29; Luku 9:7-9)

1 Si waati bɛɛbɛi Herodu, ilaalui Galileeu í gbɔ laabaaui Jesu.
2 Nɔ í sõ amaacɛɛ ŋa í ni, inɛɛu bɛ Zãa woo dasi inyiui í jĩ wa hai si balɛ. Na ŋɔi
í jò í nɛ gbugbã wa ceò maamaake ŋau bɛ.
3-4 Mii iyi í jò Herodu í fɔ bɛɛbe wee. Herodu í tako í so Herodiasi aboi Filipu,
ifɔɛ. Ŋɔi Zãa í sõɔ í ni, kù sĩa i gba aboi ifɔɛ i dasi kpasẽɛ. Ide iyi Zãa í fɔ na irii
Herodiasiu í jò Herodu í ni a muu a dũu a dasiɛ piisõɔ.
5 Nɔ Herodu wa bi ku kpaa, amma wa ce njoi inɛ ŋa si na iyi í jò aŋa fei à ni
Zãa waliii.
6 Ŋɔi ajɔ í naa í to bii Herodu wa ce jingau ku yeò gigii ajɔi kubiɛ. Nɔ ama
inaaboi Herodiasi wa jojo si wajui inɛ ŋa iyi à kpe ku jɛu. Ŋɔi í dõa Herodu si
jiida jiida
7 hee í ceaa kuwã nɔ í gbasi í ni nŋu á muaa mii iyi í bi fei.
8 Ŋɔi ama inaabou í koo í bee iyeɛ, nɔ í nyi wa í naa í sõɔ í ni, ṅ bi i muum irii
Zãa woo dasi inyiu wa si pɛrɛnti.
9 Ŋɔi inɔi ilaaluu í fɔ. Do nŋu fei í jɛsi nɔ í ni a koo a bu irii Zãau wa a naa a
náa. Í jɛsii si na iyi í jò í gbasi tã do mii fei si wajui inɛ njooɛ ŋau.
10 Nɔ í bɛ inɛ ŋa ile piisõɔ bɛ a koo a bu irii Zãa wa.
11 Ŋɔi inɛ ŋau à koo à buu nɔ à lesi pɛrɛnti wa à naa à na ama inaabou nɔ nŋu
mɔ í koo í na iyeɛ.
12 Ŋɔi mɔcɔi Zãa ŋau à gbɔ ideu. Nɔ à naa à so ikuɛu à koo à suu. Nɔ à koo à sõ
Jesu.

Jesu í wò amanɛ dubu miu (5.000)
(Cɔ Maaku 6:30-44; Luku 9:10-17; Zãa 6:1-14)

13 Iyi Jesu í gbɔ ideu ŋɔi í nɛ hai bɛ. Í lɔ akɔi inyi do mɔcɔɛ ŋa nɔ à bɔ gbabua
gɔ. Iyi inɛ ŋa à gbɔ, ŋɔi à fita hai inɔ ilu nŋa ŋa à da hãmɛɛ nŋa wa do isɛ.
14 Iyi à fita hai si akɔi inyiu ŋɔi Jesu í yɛ zamaau. Nɔ í ce araare nŋa nɔ í jò bõɔ
nŋa ŋa à ba iri.
15 Iyi alɛ wa lɛ ŋɔi mɔcɔɛ ŋau à naa bi tɛɛ à ni, si gbabuai à wa ihẽ nɔ wee idũ
wa dũ. Na nŋu, jò inɛ ŋau a nɛ ilɛɛko ŋa a koo a ra mii iyi aa jɛ.
16 Amma Jesu í sõ ŋa í ni, a kù nɛ bukaatai a nɛ. Iŋɛ taka nŋɛ, i na ŋa ijɛ a jɛ.
17 Ŋɔi à ni, pẽɛ iyi à nɛ ihẽ kù re ara miu do cẽɛ minji.
18 Nɔ Jesu í ni, i naam wa ihẽ.

19 Nɔ í ni zamaau ku buba si fɔfɔu, nɔ í so pɛ̃ɛ ara miu do cɛ̃ɛ minjiu, í wu iju
lele í saabu Ilaaɔ̃. Nɔ í bububu pɛ̃ɛ ŋau í na mɔcɔɛ ŋau nɔ aŋa mɔ à kpɛ̃a zamaau.
20 Nɔ aŋa fei à jɛ à yo hee mbɔɛ í gbe. Ŋɔi mɔcɔɛ ŋau à ko iyi í gbeu hee kɔlɔ
maateeji í kɔ̃.
21 Inɛmɔkɔ ŋa iyi à jɛu à wɛɛi zakai amanɛ dubu miu (5.000), baai inaabo do
amu ŋa baasi.

Jesu wa nɛ si antai tenku
(Cɔ Maaku 6:45-52; Zãa 6:15-21)

22 Iyi à tã ŋɔi Jesu í ni mɔcɔ ŋau à lɔ akɔi inyiu ku ba a takoɛ a kua ice ihɔ̃. Iyi
à waa nɛ nɔ í ni zamaau ku nɛ.
23 Waati iyi í jɔ̀ à nɛ nɔ í koo í gũ iri kuta gɔ ku ba ku ce kutɔɔ. Nɔ idũ í dũ í
báa bɛ nŋu akãɛ.
24 Wee waati bɛɛbɛ akɔi inyiu í wa si aninii tenkuu tã. Nɔ kutãngãm dii inyiu
í wasi ku taleɛ si na iyi í jɔ̀ fufu wa ko ŋa ikpó.
25 Zakai amɛɛjuma ŋɔi Jesu wa nɛ si antai inyiu, wa bɔ bi mɔcɔɛ ŋa.
26 Waati iyi à yɔɔ wa nɛ si antai tenkuu wa ŋɔi zigi nŋa í da, njo wa mu ŋa, à
waa ni, zĩii. Nɔ njou í jɔ̀ à wasi ku dɔ̃ anu.
27 Bɛ gbakã Jesu í ba ŋa ide ku fɔ í sɔ̃ ŋa í ni, i sũ laakai nŋɛ ŋa. Amui Jesu, i
maà ce njo ŋa.
28 Ŋɔi Piɛɛ í sɔ̃ɔ í ni, Lafɛ̃ɛ, bii awɔi, jɔ̀ amu mɔ n nɛ n naa bi tɛɛ si antai inyiu.
29 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, naa wa.
Nɔ Piɛɛ í kita hai si akɔi inyiu nɔ í nɛ si antai inyiu wa bɔ bi Jesu.
30 Amma iyi laakaɛ í bɔ si fufu iyi wa ce do gbugbãu, ŋɔi njo í muu. Nɔ í sinti
ku mile. Ŋɔi í dɔ̃ anu í ni, Lafɛ̃ɛ, faabam.
31 Nɔ gbakã Jesu í yɔ awɔ í muu nɔ í ni, na mii í ce ì waa sika sika má. Naanɛɛ
kù la.
32 Ŋɔi aŋa minji fei à gũ akɔi inyiu nɔ fufuu í leekĩ.
33 Nɔ inɛ ŋa iyi à wa si inɔi akɔu à gulɛ si wajui Jesu à ni, ntɔ ntɔ, awɔu Amai
Ilaaɔ̃i.

Jesu í jɔ̀ bɔ̃ɔ ŋa à ba iri si ilɛi Genesarɛti
(Cɔ Maaku 6:53-56)

34 Iyi à kua, nɔ à to ilɛi Genesarɛti.
35 Si bɛi inɛi bɛ ŋau à mà Jesu, ŋɔi à fɔ laabaauɛ bii fei à ni í to wa. Nɔ à naa
bɔ̃ɔ fei wa.
36 Nɔ à tɔɔɛ à ni ku jɔ̀ aŋa a lu baa itĩi kumbooɛ, nɔ inɛ iyi í luu fei í ya ba irii.

15

Dedembai bala ŋa
(Cɔ Maaku 7:1-13)

1 Ŋɔi Farisi gɔ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda gɔ ŋa à naa hai Zeruzalɛmu à bɔ
bi Jesu à beeɛ à ni,
2 na mii í ce mɔcɔɛ ŋa a kù waa too dedembai bala nwa ŋa. Na mii í ce a ci ya
wɔɔ a bɛi a jɛ.
3 Nɔ Jesu í jɛ nŋa do ide ku bee í ni, na mii í ce iŋɛ mɔ dedemba nŋɛ ŋa ku too
í jɔ̀ i kù waa jirima woodai Ilaaɔ̃ ŋa.
4 Ì mà sãa sãa ŋa iyi Ilaaɔ̃ í ni, i gbɔa iyeò baa nŋɛ ŋa i jirima ŋa ŋa. Nɔ í ni má,
inɛ iyi wa fɔ laalɔi iyeò baaɛ ŋa a kpa lafɛ̃ɛ.
5 Amma iŋɛ ì waa fɔ ide mmu. Ì waa ni inɛ á yɔkɔ ku sɔ̃ iyeò baaɛ ku ni, fia iyi
an yɔkɔ n sobiɛ do, ǹ jilɛaa Ilaaɔ̃.

6 Nɔ inɛ iyi í fɔ bɛɛbɛ kaa sobi iyeò baaɛ má hee ku jirima ŋa. Bɛɛbɛi ì waa kpa
idei Ilaaɔ̃ ŋa ku ba i too dedemba iyi à jɔ̀ nŋɛ.
7 Iŋɛu ilu muafiti ŋai. Hai tako Ezai í ce waliiɛi dee dee na iri nŋɛ waati iyi í
kɔ si tiaɛ í ni,
Ilaaɔ̃ í ni,
8 Inɛ ŋau ihɛ̃ à waa jirimam nii
Do gɛlɛ nŋu akã.
Amma idɔ nŋa í jĩim.
9 À waa tɔɔm nii si ngbɛ.
Woodai amanɛ ŋai à waa kɔ inɛ ŋa si
Nɔ à waa ni woodam nii.

Mii iyi í ya dasi inɛ riisi
(Cɔ Maaku 7:14-23)

10 Ŋɔi Jesu í kpe zamaau nɔ í ni, i de itĩ i gbɔ yaasei ideu.
11 Kù jɛ mii iyi wa lɔ hai do gɛlɛi amanɛi í ya dasiɛ riisi. Amma mii iyi í ya fita
hai si gɛlɛi amanɛi á dasiɛ riisi.
12 Nɔ mɔcɔɛ ŋau à na à sɔ̃ɔ à ni, i kù mà ide iyi ì fɔu bɛ í jɛa Farisi ŋau taale?
13 Nɔ Jesu í jɛ nŋa í ni, jĩi baa yooma iyi Baam iyi í wa lele kù lɔ fei, aa tuui.
14 I jɔ ŋa bɛ. Woo mu golo fɛɛju ŋai. Nɔ bii fɛɛju wa mua fɛɛju golo aŋa minji
fei à ya koo a dasi gooi.
15 Ŋɔi Piɛɛ í ni, sisi nwa yaasei mɔndau bɛ.
16 Nɔ Jesu í ni, iŋɛ mɔ, i kù nɛ bisi ŋai?
17 I kù mà ŋa, mii iyi wa lɔ hai do gɛlɛi amanɛ fei, si inɔɛi wa bɔ? Si anyiɛ nɔ
ku fita hai si ara.
18 Amma ide iyi í ya fita hai si gɛlɛ, hai si idɔi wa naa. Nŋu bɛi wa dasi amanɛ
riisi,
19 domi hai si idɔi amanɛi lasabu laalɔ wa naa. Inɛ ku kpa, do sakara, do sɛ̃ɛ
ku tɔtɔɔ do mudɛ̃ɛ hai ce abɔdɔ̃, do ile, do ibo, do inɛ ku bɛjɛ, mii ŋau bɛ fei hai
si idɔi wa naa,
20 nɔ nŋu ŋau bɛi í ya dasi amanɛ riisi. Amma kù jɛ kujɛ hai wɔɔi á dasi inɛ
riisi.

Abo dimi mmu gɔ í dasi Jesu naanɛ
(Cɔ Maaku 7:24-30)

21 Si anyii nŋu, Jesu í nɛ hai bɛ í bɔ ikpa Tii do Sidɔ̃ɔ.
22 Inaaboi ilɛi Kanaã gɔ iyi í wa bɛ í naa bi tɛɛ nɔ í dɔ̃ anu í ni, Lafɛ̃ɛ, tɔkui
Davidi amanlu nlau, ce araarem. Ama inaabom í nɛ inɛi inɔɔko, nɔ wa kpãa iju
ntɔ ntɔ.
23 Amma Jesu kù jɛaa ide kãma. Nɔ mɔcɔɛ ŋa à naa à tɔɔɛ à ni, abou ihɛ̃ wa dɔ̃
anu wa too anyi nwa. I kaa leleɛ?
24 Nɔ í jɛ í ni, bi inɛi Izirɛli ŋa aŋa akãi à bɛm wa, inɛ ŋa iyi à yɛ bɛi angudã ŋa
iyi à nyɔ.
25 Amma abou í naa í gulɛ si wajuɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, sobiim.
26 Nɔ Jesu í ni, kù sĩa a gba ijɛi amu ŋa a na aja keeke ŋa.
27 Ŋɔi abou í ni, ntɔi Lafɛ̃ɛ. Amma do nŋu fei, aja keeke ŋau à ya wa abɛi taabu
a maa jɛ buubuui ijɛ iyi wa cuku wa hai si taabui lafɛ̃ɛ nŋa ŋa.
28 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, abooyi, naanɛ ku dasiɛ í la. Bɛ́i ì bi fei á ce. Nɔ gbakã ama
inaaboɛu í ba iri.

Jesu í jɔ̀ bɔ̃ɔ nkpɔ í ba iri

29 Nɔ Jesu í nɛ hai bɛ í too itĩi tenkui Galilee, í koo í gũ antai kuta gɔ í buba.

30 Nɔ zamaa nla gɔ í naa bi tɛɛ. À naaò ilu kutɛ akã ŋa wa, do fɛɛju ŋa, do wɛɛgɛ
ŋa, do dekɪ̀ ŋa, do bõɔ nkpɔ má nɔ à jilɛ ŋa si wajui Jesu, nɔ í jɔ̀ à ba iri.
31 Ŋɔi inɛ ŋau à biti iyi à yɛ dekɪ̀ ŋau à waa fɔ ide, wɛɛgɛ ŋau à ba iri, ilu kutɛ
akã ŋau à waa nɛ, fɛɛju ŋa à waa yɛ ilu, nɔ à waa saabu Ilaaõ Lafɛ̃ɛi inɛi Izirɛli
ŋa.

Jesu í wò amanɛ dubu mɛɛ (4.000)
(Cɔ Maaku 8:1-10)

32 Jesu í kpe mɔcɔɛ ŋa í ni, araarei inɛ ŋau ihɛ̃ wa mum, domi ajɔ mɛɛta nŋai
ihɛ̃ iyi à wa bi tom, nɔ sɔnda kãma kù gbe nŋa má. Nɔ n kù bi n jɔ̀ a nɛò ariu ku
ba a maà na a koo a cuku kpãa.
33 Nɔ mɔcɔɛ ŋau mɔ à beeɛ à ni, to, iwoi aa ka ba ijɛ si gbabuau ihɛ̃ iyi á yo
zamaa nla nlau ihɛ̃.
34 Nɔ Jesu í bee ŋa í ni, pɛ̃ɛ fɛloi ì nɛ ŋa. Ŋɔi à ni, pɛ̃ɛ ara mɛɛjei do cɛ̃ɛ wɛwɛɛ
gɔ ŋa.
35 Nɔ Jesu í ni inɛ ŋau a buba ilɛ.
36 Nɔ í so pɛ̃ɛ ara mɛɛjeu do cɛ̃ɛ ŋau, í saabu Ilaaõ titã í bɛi í bububuɛ í na mɔcɔɛ
ŋa a kpɛ̃ nŋa. Ŋɔi à kpɛ̃a inɛ ŋau.
37 Nɔ aŋa fei à jɛ à yo hee pɛ̃ɛu í gbe. Ŋɔi à ko pɛ̃ɛ iyi í gbeu nɔ í ce kɔlɔ mɛɛje.
38 Inɛ ŋa iyi à jɛu à wɛɛi zakai amanɛ dubu mɛɛ (4.000), baai inaabo do ama
keeke ŋa baasi.
39 Ŋɔi Jesu í jɔ̀ inɛ ŋau à nɛ í bɛi í lɔ akɔi inyi í nɛ ikpa ilɛi Magadãa.

16

Farisi do Sadusi ŋa à bi Jesu ku ce maamaake
(Cɔ Maaku 8:11-13; Luku 12:54-56)

1 Si anyii nŋu, Farisi do Sadusi ŋa à naa bi Jesu a cɔ laakaɛ. À tɔɔɛ ku ce
maamaake iyi á nyisi iyi gbugbãɛ hai bi Ilaaõi wa naa.
2 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, bii inunu wa bɔ ku lɔ nɔ lele í kpã ì ya ni ŋa, iju iyi á
má ala á dõ.
3 Bii daakɔi í ya ni ŋa, ijɪ̀ á rɔ domi ijɪ̀ í dũ í we mango. Ì waa mà yaasei lele
ŋa amma i kù waa mà yaasei waati iyi à wa si nsɛi ŋa.
4 Inɛ laalɔi nsɛi ŋa iyi a kù leekɪ̀ò Ilaaõ nŋu akã, nyindai à ya maa bi ku yɛ.
Amma nyinda gɔ kù wɛɛ iyi aa nyisi ŋa má bii kù jɛ ide iyi í ba walii Zonasiu.
Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í jɔ̀ ŋa í nɛ.

Lefeei Farisi do Sadusi ŋa
(Cɔ Maaku 8:14-21)

5 Si anyii nŋu, Jesu do mɔcɔɛ ŋau à koo à lɔ akɔi inyi à waa bɔ ikpa icei tenkuu
ikpa ihõ. Nɔ wee mɔcɔɛ ŋau à gbɛjɛ ku so pɛ̃ɛ kosɪ̀a.
6 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, to, i ce laakai do lefeei Farisi do Sadusi ŋau.
7 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à waa lasabu si idɔ nŋa à waa ni, na iyi í jɔ̀ a kù so pɛ̃ɛ kosɪ̀ai í
jɔ̀ wa fɔ bɛɛbɛ.
8 Amma Jesu í mà lasabu nŋa iyi à waa ce nɔ í bee ŋa í ni, na mii í ce ì waa ni
ŋa, na iyi í jɔ̀ inɛ i kù so pɛ̃ɛ kosɪ̀ai í jɔ̀ ǹ wa n fɔ bɛɛbɛ. Naanɛ nŋɛ kù la.
9 I kù gbɔ yaaseɛ hee nsɛi ŋa? I kù waa ye gigii pɛ̃ɛ ara miu iyi ǹ bu ǹ kpɛ̃a
amanɛ dubu miu do jiai pɛ̃ɛ kɔlɔ iyi í gbe má ŋa?
10 Mà i kù waa ye gigii pɛ̃ɛ ara mɛɛje iyi ǹ bububu ǹ na amanɛ dubu mɛɛ ŋau
do jiai pɛ̃ɛ kɔlɔ iyi í gbe má ŋa?
11 Na mii í ce i kù mà ŋa iyi pɛ̃ɛ si ǹ wa n fãa. I ce laakai do lefeei Farisi ŋa do
Sadusi ŋau.

12 Bɛbɛi mɔcɔ ŋau à mà iyi kù jɛ lefee iyi í ya jò pɛ̃ɛ ku wui wa fãa, amma à mà
iyi cioi Farisi do ti Sadusi ŋaui wa fãa.

Piɛɛ í ni Jesu í jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cica
(Cɔ Maaku 8:27-30; Luku 9:18-21)

13 Nɔ Jesu í to Sezaree si ilɛi Filipee. Nɔ í bee mɔcɔɛ ŋa í ni, yooi inɛ ŋa à ya
ni amu Amai Amanɛ ǹ jɛ.
14 Ŋɔi à jɛaa à ni, inɛ gɔ ŋa à ya ni awɔu Zãa woo dasi inyiui. Inɛ gɔ ŋa mɔ à ya
ni awɔu Elii walii nlai takoui. Inɛ gɔ ŋa mɔ à ya ni awɔu Zeremiii, walakɔ walii
mmu gɔ má.
15 Nɔ Jesu í bee ŋa í ni, iŋɛ mɔ ni, yooi ì ni ǹ jɛ ŋa.
16 Nɔ Simɔɔ Piɛɛ í jɛaa í ni, awɔu Amai Ilaaõ nŋu iyi í jɛ irii kuwɛɛui. Awɔi ì jɛ
inɛ iyi í cicau.
17 Ŋɔi Jesu í ni, Simɔɔ, amai Zãa, awɔu ilu inɔ didõi. Kù jɛ amanɛi í sõɛ, bii ku
jɛ Baam iyi í wa lele.
18 Amui ǹ wa n sõɛ iyi awɔu Piɛɛi, waatɔ kuta. Si antai kutaui an jilɛ igbɛm,
nɔ baa iku takaɛ kaa yɔkɔ ku ganji igbɛu *.
19 Awɔi an na yiiko si kpãai bommai Ilaaõ. Mii iyi ì kɔsi si andunya, lele mɔ
à kɔsii. Nɔ mii iyi ì jɛsi si andunyau, lele mɔ á jɛsii.
20 Ŋɔi Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋau do kugaabu í ni a maà na a sõ inɛ gɔ iyi nŋu í jɛ inɛ
iyi Ilaaõ í cicau.

Jesu wa fɔ idei ikuɛ do kujĩɛ
(Cɔ Maaku 8:31-9:1; Luku 9:22-27)

21 Hai waati bɛɛbɛi Jesu í sinti ku sõ mɔcɔɛ ŋa í ni tilasii nŋu ku bɔ
Zeruzalɛmu. Tengi bɛi inɛ ngbo ŋa do inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do woo
kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa aa kpã nŋu iju. Aa kpa nŋu, amma si ajɔ mɛɛtasia nŋu á jĩ
má hai si balɛ.
22 Ŋɔi Piɛɛ í gbãa í bɔòɛ kɔkɔlɛ í sõɔ í ni, Ilaaõ ku waasu ideu, Lafɛ̃ɛ. Ide dimi
bɛɛbɛ kaa baɛ pai.
23 Amma Jesu í sinda í sõ Piɛɛ í ni, sɛkɛɛ hai bi tom Seetam. Ì waa bi i jɛɛm bi
ku koosɛ, domi i kù waa ce lasabui Ilaaõ, í gbe ti amanɛ ŋa.
24 Si anyii nŋu Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, inɛ iyi wa bi ku toom, ku jò idɔɔbiɛ nɔ
ku so jĩi ku gaauɛ ku toom wa.
25 Nɔ inɛ iyi wa bi ku ba kuwɛɛ do idɔɔbiɛ, kaa baa. Amma inɛ iyi í nyɔ kuwɛɛɛ
na irim, lafɛ̃ɛ á baa do ntɔ.
26 Aranfãani yoomai amanɛ í nɛ bii í ba amanii andunya fei nɔ í kua kuwɛɛɛ.
Mà mii í wɛɛ iyi amanɛ á kpaasiò kuwɛɛɛ.
27 Amu Amai Amanɛ an nyi wa má dei kam kam do amboei Baam do
amalekam ŋa ajɔ. Si waati bɛɛbɛi an sãa inɛ fei si yaase bɛi í jɛò kuwɛɛɛ.
28 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, inɛ ŋa iyi à wa ihẽ, gɔgɔ nŋa ŋa aa yɛ amu Amai Amanɛ
n na n jɛ bommam hee aŋa fei a maa ku.

17

Arai Jesu í daana
(Cɔ Maaku 9:2-13; Luku 9:28-36)

1 Si anyii ajɔ mɛɛfa Jesu í kpe Piɛɛ do Zaaki do Zãa ifɔɛ í nya ŋa ikã nɔ à koo à
gũ iri kuta nla gɔ aŋa nŋa.

---

* **16:18** baa iku takaɛ kaa yɔkɔ ku ganji igbɛu Yaasei isɛɛdeu ihẽ̃ kù má sãa sãa. Yaase bɛi inɛ gɔ ŋa à gbɔɔ wee. Nkãma kaa yɔkɔ ku ceaa ngɔgɔ, baa gbugbãi iku takaɛ.

2 Ŋɔi à ba wee aɾaɛ í kpaasi. Wajuɛ wa daana jiida jiida, nɔ jaaɛ ŋa í fũuta pai
pai bɛi inya kumá.
3 Si anyiɛ ŋɔi Moizi do Elii à faata wa anu akã à waa baa ide ku fɔ.
4 Ŋɔi Piɛɛ í sɔ̃ Jesu í ni, Lafɛ̃ɛ, í sɪ̀a ka maa wa ihɛ̃. Bii ì bi, jɔ̀ ka ce ilei acɔ mɛɛta,
akã titɛɛ, akã mɔ ti Moizi, akã mɔ ti Elii.
5 Wa fɔ ideu kù tã mɔm nɔ inya kumá gɔ í naa si ŋa bɛi bukɔɔ. Nɔ à gbɔ ide ku
fɔ gɔ hai si inɔɛ í ni, inɛ ihɛ̃i í jɛ amam. Ǹ buu jiida jiida, siɛi inɔ didɔ̃m fei í ya
wa. I ya gbɔ ideɛ ŋa.
6 Iyi mɔcɔ ŋau à gbɔ ide ku fɔu ŋɔi njo í mu ŋa hee à sɛɛbata ilɛ.
7 Amma Jesu í naa bi tu ŋa í lu ŋa í ni, i dede ŋa i maà jɔ̀ njo ku mu ŋɛ.
8 Nɔ à wu iju lele, amma a kù yɛ inɛ gɔ bii kù jɛ Jesu nŋu akã.
9 Ŋɔi à waa kita wa hai antai iri kutau nɔ Jesu í sõ ŋa í ni, i maà sõ inɛ gɔ mii
iyi í yɛu bɛ ŋa hee amu Amai Amanɛ n koo n ku nɔ n jɪ̀ hai si balɛ má.
10 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à bee Jesu à ni, nɔ na mii í ce woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à
ya ni Eliii á tako inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau ku naa.
11 Nɔ í jɛ nŋa í ni, ntɔi Eliii á tako ku naa nɔ ku teese mii fei sãa sãa.
12 Amma an sõ ŋɛ iyi Elii í naa tã, inɛ ŋa a kù màa, nɔ à ceaa bɛi à bi. Bɛɛbɛ mɔi
amu Amai Amanɛ an ba ijuukpã si awɔ nŋa.
13 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à mà bɛbɛi iyi Zãa woo dasi inyii wa fãa.

Jesu í faaba ama gɔ iyi í nɛ inɛi inɔɔko
(Cɔ Maaku 9:14-29; Luku 9:37-43a)

14 Iyi à to wa bii zamaa í wau, ŋɔi mɔkɔ gɔ í naa í gulɛ si wajui Jesu
15 í ni, Lafɛ̃ɛ, ce aɾaarei ama inɛmɔkɔm nɔu ihɛ̃. Inɛi inɔɔko gɔ í sɔsiɛ bɔ̃ɔi
cukuuna, wa wahalaɛ mɔi jiida jiida. Ajɔ gɔ ŋa í ya dasiɛ inɔ ina walakɔ inɔ
inyi.
16 Ǹ soo ǹ naaɛ wa bi mɔcɔɛ ŋau ihɛ̃ amma à mɔngɔ ku faabaɛ.
17 Jesu í ni, iŋɛ inɛ laalɔ hai dasi naanɛ ŋa, hee waati yoomai an maa ǹ wa inɔ
nŋɛ. Mà hee waati yoomai an maa n temuaò ŋɛ. I naam amau wa ihɛ̃ ŋa.
18 Nɔ à naa Jesu amau wa, ŋɔi í la si inɛi inɔɔkou nɔ í fita siɛ nɔ amau í ba iri
tengi bɛu bɛ.
19 Ŋɔi mɔcɔi Jesu ŋau à bɔ bi tɛɛ aŋa duusõɔ à beeɛ à ni, na mii í ce awa a kù
yɔkɔ a kù lele inɛi inɔɔkou.
20 Nɔ Jesu í jɛ nŋa í ni, si na iyi í jɔ̀ naanɛ nŋɛ kù lai. Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, bii
naanɛ nŋɛ í la í to baa dimii mii ku gbɛ̃ iyi í kere í re, aa yɔkɔ i sõ iri kutau ihɛ̃ ŋa
í ni ku dede hai bɛ ku bɔ ihõ, nɔ bɛɛbɛ mɔi á dede. Nkãma kù wɛɛ iyi aa mɔngɔ
ku ce ŋa. [
21 Amma dimii inɛi inɔɔko bɛɛbɛ ci ya fita bii kù jɛ do kutɔɔ do anu ku dɪ̀.]

Jesu í nyi wa fɔ idei ikuɛ do kujɪ̀ɛ má
(Cɔ Maaku 9:30-32; Luku 9:43b-45)

22 Ajɔ nŋu gɔ si bɛi mɔcɔ ŋau à tɔtɔɔ Galilee bɛ ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, aa mu amu
Amai Amanɛ a daa inɛ ŋa si awɔ.
23 Aa kpam, amma si ajɔ mɛɛtasia an jɪ̀ hai si balɛ má.
Ŋɔi inɔi mɔcɔ ŋau í fɔ ntɔ ntɔ.

Fia iyi à nɛ ku sã na icɛi kpasɛ̃i Ilaaɔ̃

24 Si anyii nŋu Jesu do mɔcɔɛ ŋa à bɔ Kapɛɾanumu, ŋɔi woo gba fia iyi à nɛ ku
sã na icɛi kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ ŋau à naa bi Piɛɛ à beeɛ à ni, Mɛɛtu nŋɛ ci ya sã fiai kpasɛ̃i
Ilaaɔ̃?

25 Nɔ Piɛɛ í ni, áá, í ya sã. Ŋɔi Piɛɛ í nɛ kpasɛ̃. Iyi í lɔ ile nɔ Jesu í tako í beeɛ í
ni, Simɔɔ, bɛirei ì waa lasabu. Ilaalui andunya ŋau ihɛ̃, hai bi yooi à ya gba fiai
lɛmpoo. Hai bi amaalu ŋa de, mà hai bi inɛ njoo ŋa.
26 Nɔ Piɛɛ í jɛ í ni, hai bi inɛ njoo ŋai. Ŋɔi Jesu í ni, na nŋu, amaalu ŋa a kaa sã
*.
27 Amma do nŋu fei, kù sĩa ka jɛ nŋa bi ku koosɛ. Na nŋu, bɔ tenku bɛ i koo
i le kootia, cɛ̃ɛ iyi í tako í muu, la gɛlɛɛ. Aa yɛ kpɛkɛlɛ bɛ iyi á to fia ku sãi awaɛ
fei. Nyaa i koo i sã nŋa.

18

Yooi í jɛ inɛ ngbo
(Cɔ Maaku 9;33-37, 42-48; Luku 9:46-48; 17:1-2)

1 Waati nŋu, mɔcɔi Jesu ŋau à naa bi tɛɛ à beeɛ à ni, si bommai Ilaaɔ̃ yooi í jɛ
inɛ ngbo.
2 Ŋɔi Jesu í kpe ama keeke gɔ í leekĩɛ si anini nŋa.
3 Nɔ í ni, ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, bii i kù kpaasi idɔ nŋɛ nɔ i kù yɛ bɛi ama keeke
ŋa, i kaa lɔ tengi bii Ilaaɔ̃ í jɛ bommaɛ.
4 Inɛ iyi á jɛ inɛ ngbo si bommai Ilaaɔ̃ nŋui í jɛ inɛ iyi í kaye araɛ í baa í yɛ bɛi
amau ihɛ̃.
5 Inɛ iyi í nɔ í gba ama keeke bɛi inɛ ihɛ̃ na irim, amui í gba.
6 Inɛ iyi í dasi inɛ akãi ama keeke ŋa iyi à dasim naanɛu ihɛ̃ dulum, á tia a dĩa
lafɛ̃ɛu alɔ si kɔ̃ɔ a tale siɛ inɔ tenku inyi ku jɔɔ.
7 Ijuukpã nla nlai inɛi andunya ŋa aa yɛ si na iyi í jɔ̀ à ya maa dasi kpaasi nŋa
ŋa dulum. Kù nɔ kù nɛ bɛi á ce iyi inɛ gɔ ŋa a kù dasi kpaasi nŋa ŋa dulum,
amma inɛ iyi í ce bɛɛbɛ á yɛ ijuukpã ntɔ ntɔ.
8 Bii í jɛ awɔɛ walakɔ isɛɛ wa dasiɛ dulum, buu i nyɔɔ ku jĩòɛ. Á tiaɛ i lɔ si
kuwɛɛ iyi ci ya tã do awɔ akã walakɔ kutɛ akã do iyi aa nɛ awɔ minji do kutɛ
minjiu fei nɔ a dasiɛ ina iyi ci ya ku.
9 Bii í nɔ í jɛ ijuɛi wa dasiɛ dulum, nyaa i nyɔɔ ku jĩòɛ. Á tiaɛ i lɔ si kuwɛɛ iyi
ci ya tã do iju akã do iyi aa nɛ iju minji fei nɔ a dasiɛò ina iyi ci ya ku.

Mɔndai angudã iyi í nyɔ à tasiɛu
(Cɔ Luku 15:3-7)

10 Jesu í sõ ŋa má í ni, i ce laakai i maà donda baa inɛ akãi amu ŋau ŋa. Ntɔ ntɔ
ǹ wa n sõ ŋɛi, amaleka woo degbe nŋa ŋa à ya maa leekĩi ajɔ fei si wajui Baam
iyi í wa lele. [
11 Amu Amai Amanɛ ǹ naa ku faaba inɛ ŋa iyi à nyɔi.]
12 Bɛirei ì waa lasabu ŋa. Bii inɛ gɔ í nɛ angudã cĩɔ nɔ akãɛ í nyɔ, kaa jɔ̀ cĩɔ fakã
kù wa siu titã si geete bii à wau koo dɛdɛ akã iyi í nyɔu wa?
13 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ ŋɛi, bii í yɔɔ, á nɛ inɔ didõ nla nla na iriɛ ku re baa cĩɔ fakã
kù wa si iyi kù nyɔu.
14 Bɛɛbɛ mɔi, Baa nŋɛ iyi í wa lele kù bi baa inɛ akãi ama keeke ŋau ku nyɔ.

Bɛi aa ce bii woo dasi naanɛ gɔ í rara

15 Jesu í ni má, bii kpaasi woo dasi naanɛ gɔ í ce dulum, bɔ bi tɛɛ awɔ akã nɔ
í jɔ̀ ku mà yaasei dulum nɔu. Bii í gbɔ ideɛ, ì baaɛ wa má si kpãa jiidai.

---

* **17:26** na nŋu, amaalu ŋa a kaa sã Si fee nŋa à ni, amai aŋa taka nŋa ŋa a kù nɛ ku sã. Nɔ do yaase bɛɛbɛ inɛ ŋa aa mà iyi Jesu nŋu iyi í jɛ Amai Ilaaɔ̃ kù nɛ ku sã.

16 Amma bii í kɔ ku gbɔ ideɛ, dɛdɛ inɛ akã wala minji si bɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃
wa fɔ. I bɔ bi tɛɛ ŋa, nɔ inɛ ŋau aa jɛ sɛɛdai ideu fei.
17 Bii í kɔ ku gbɔ ide nŋa, sɔ̃ inɛi igbɛ ŋau. Bii í nɔ í kɔ ku gbɔ baa idei inɛi igbɛ
ŋau, i dooɛ bɛi hai dasi naanɛ walakɔ bɛi woo gba fiai lɛmpoo.
18 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, mii iyi ì kɔsi si andunya fei ŋa, lele mɔ á kɔsi. Nɔ mii
iyi ì jɛsi si andunya fei ŋa lele mɔ á jɛsi.
19 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ má iyi bii amanɛ minji í ce anu akã si andunya ihɛ̃ a tɔɔ ngɔgɔ,
Baam iyi í wa lele á mu nŋa,
20 domi tengi bii amanɛ minji wala mɛɛta í tɔtɔɔ à waa ce kutɔɔ do irim, ǹ wa
si anini nŋa.

Amaacɛ iyi í kɔ ku cea kpaasiɛ suuru

21 Ŋɔi Piɛɛ í bɔ bi Jesu í beeɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, bii kpaasim í ceem kurara isɛ fɛloi an
ceaa suuru. Hee isɛ gbɛɛje?
22 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, aawo. N kaa n sɔ̃ɛ iyi andi isɛ gbɛɛjei, amma aa ceaa
suurui isɛ kitaò fɛɛwa tuuba mɛɛje.
23 Sotĩ i gbɔ faaji gɔ iyi wa nyisi bɛi bommai Ilaaɔ̃ í yɛ. Ilaalu gɔ wa bi ku ce
dooi gbeseɛ iyi amaacɛɛ ŋa à waa mu.
24 Iyi í sinti ku ce dooi gbeseu, ŋɔi à naaò inɛ gɔ wa bɛ, iyi wa mu gbeseɛ í to
baa fɔɔtɔ ciwa nkpɔ nkpɔ *.
25 Si bɛi inɛɛu kù nɛ mii iyi á sãò gbeseu, ŋɔi lafɛ̃ɛɛ í ni a taa bɛi aru, nŋu do
aboɛ do amaɛ ŋa do mii iyi í nɛ fei a sãò gbeseu.
26 Ŋɔi amaacɛu í gulɛ si wajui lafɛ̃ɛɛu wa tɔɔɛ suuru í ni, yɔkɔɔm suuru an sãɛ
mbɛ fei.
27 Nɔ lafɛ̃ɛɛu í ce araareɛ í kpa gbeseu nɔ í jɔ̀ɛ í nɛ.
28 Iyi amaacɛu í fita hai bɛ gbakã, nɔ í ko amaacɛ kpaasiɛ gɔ iyi wa mu gbeseɛ
zakai kpɛkɛlɛ ɛ̃lɔ. Ŋɔi í bataɛ í tɛ kɔ̃ɔɛ í ni, sãam gbesem iyi ì waa muu.
29 Ŋɔi kpaasiɛu í gulɛ si wajuɛ í tɔɔɛ suuru í ni, yɔkɔɔm suuru an sãɛ gbeseɛ.
30 Amma kù jɛ, nɔ í jɔ̀ à dasi kpaasiɛu piisɔ̃ɔ hee koo sãò gbeseu fei ku tã.
31 Ŋɔi amaacɛ iyi à gbe ŋau à yɛ bɛi í ce nɔ inɔ nŋa fei í fɔ, ŋɔi à koo à sisia lafɛ̃ɛ
nŋa yaasei ideu fei.
32 Ŋɔi lafɛ̃ɛu í kpoo í ni, awɔ amaacɛ laalɔ, í jɔ iyi ì tɔɔm suuru ǹ kpa gbeseɛu
feii mɛɛ.
33 Awɔ mɔ ì nɛ i ce araarei amaacɛ kpaasiɛi wo si bɛi ǹ ceɛ.
34 Nɔ idɔi lafɛ̃ɛu í kõ, ŋɔi í jɔ̀ à dasiɛ piisɔ̃ɔ si awɔi woo kpã inɛ ŋa iju hee koo
sãò gbeseu fei ku tãu.
35 Ŋɔi Jesu í ni, bɛɛbɛ mɔi Baam iyi í wa lele á ce nŋɛ, iŋɛ iyi i ci ya cea kpaasi
nŋɛ ŋa suuru do inɔ akã.

19

Jesu wa fɔ idei njɛ ku kɔi abo do mɔkɔ
(Cɔ Maaku 10;1-12)

1 Iyi Jesu í fɔ ideu í tã nɔ í nɛ hai ilɛi Galilee í bɔ ikpa ilɛi Zudee iyi í wa icei
idoi Zuudɛ̃ɛu.
2 Ŋɔi zamaa nla gɔ wa tooɛ nɔ í jɔ̀ bɔ̃ɔ ŋa à ba iri.
3 Ŋɔi Farisi gɔ ŋa à naa bi tɛɛ ku ba a cɔ laakaɛ. Nɔ à beeɛ à ni, amanɛ í nɛ kpãa
ku kɔsi aboɛ si ide baa yooma fei?

---

* **18:24** dubu ciwa nkpɔ nkpɔ Si fee nŋa à ni talã dubu mɛɛwa. Talã akã fei fiai iceɛi adɔ̃ maatũ iyi à ya sãa inɛ akã.

4 Nɔ í jɛ nŋa í ni, i kù cio iyi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ ŋa? Í ni, hai sinte, Woo taka
í ce ŋai inɛmɔkɔ do inaabo.
5 Nɔ í ni má, na nŋu, mɔkɔ á jɔ̀ iyeò baaɛ nɔ nŋu do aboɛ a maa wɛɛ nɔ aŋa
minji fei a baa a jɛ ara akã.
6 Si bɛɛbɛ a kù jɛ aŋa minji má, ara akã dei à jɛ. Na nŋu, amanɛ kù nɛ ku fɛɛfɛ
mii iyi Ilaaɔ̃ í tɔtɔɔ.
7 Nɔ Farisi ŋau à beeɛ à ni, bii bɛɛbɛi, na mii í ce Moizi í na wooda í ni inɛ iyi
wa bi ku kɔsi aboɛ ku ceaa tiai njɛ ku kɔ ku bɛi ku kɔsiɛ.
8 Nɔ Jesu í jɛ nŋa í ni, Moizi í jɔ̀ ì waa lele abo nŋɛ ŋai na idɔ kulele nŋɛ. Amma
waati iyi Ilaaɔ̃ í taka amanɛ kù jɛ bɛɛbɛ.
9 An sɔ̃ ŋɛ, inɛ iyi í kɔsi aboɛ nɔ kù jɛ na sakara, nɔ í so mmuɛ, nŋu takaɛ í ce
sakarai.
10 Ŋɔi mɔcɔɛ ŋau à sɔ̃ɔ à ni, bii bɛɛbɛi si gãmɛi aboò mɔkɔ í tia a maà ya so njɛ.
11 Nɔ Jesu í ni, ide iyi ǹ wa n fɔ nsɛi, kù jɛ inɛ feii á yɔkɔ ku gbɔ yaaseɛ, bii kù
jɛ inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í mu nŋa gbugbãɛ.
12 Mii ikã ikã iyi wa ganji inɛ ŋa njɛ ku so í kpɔ. Inɛ gɔ ŋa bɛɛbɛi à bí ŋa do, a
kaa yɔkɔ dei. Inɛ gɔ ŋa mɔ amanɛ ŋai à ce nŋa bɛɛbɛ. Inɛ gɔ ŋa mɔ a kù bi abo ku
so ku ba a ce icɛi bommai Ilaaɔ̃ jiida jiida. Inɛ iyi á yɔkɔ ku gba ideu ku gbaa.

Jesu í weea ama keeke ŋa
(Cɔ Maaku 10:13-16; Luku 18:15-17)

13 Si anyii nŋu, inɛ ŋa à gbã ama keeke ŋa à naa Jesu wa ku le si ŋa awɔ nɔ ku
ce nŋa kutɔɔ. Amma mɔcɔɛ ŋa à waa gbagba si ŋa.
14 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, i jɔ̀ amu ŋau a naa bi tom, i maà ganji ŋa, domi bommai
Ilaaɔ̃ í jɛ ti inɛ ŋa iyi à jɔ ŋa.
15 Ŋɔi í le nŋa awɔ si iri nɔ í ce nŋa kutɔɔ í bɛi í nɛ hai bɛ.

Idei awaasũ ilu fia gɔ
(Cɔ Maaku 10:17-31; Luku 18:18-30)

16 Ajɔ nŋu gɔ mɔkɔ gɔ í naa bi Jesu nɔ í beeɛ í ni, Mɛɛtu, mii jiida yoomai an
ce n baò kuwɛɛ hai tã.
17 Nɔ Jesu í beeɛ í ni, na mii í ce ì waa beem idei jiida ku ce. Ilaaɔ̃ nŋu akãi í
jɛ jiida. Bii ì bi i ba kuwɛɛ iyi ci ya tã, jirima woodai Ilaaɔ̃ ŋau.
18 Nɔ í bee Jesu í ni, wooda yooma ŋai. Nɔ í sɔ̃ɔ í ni, maà kpa inɛ, maà ce
sakara, maà ce ile, nɔ i maà jɛa inɛ gɔ sɛɛda ibo.
19 Jirima iyeò baaɛ, nɔ i bi kpaasiɛ bɛi ì bi araɛ.
20 Nɔ awaasũu í ni, ǹ wa n jirima iyi bɛ fei tã, mii í gbe n ce má.
21 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ɔ í ni, bii ì bi i kɔ̃ dee dee, koo ta mii iyi ì nɛ fei, nɔ i kpɛ̃a ilu are
ŋa fiau. Bii ì ce bɛɛbɛ aa ba amani jiida lelei Aɔ̃. Si anyiɛ nɔ i naa i toom.
22 Iyi awaasũu í gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi í sinda í nɛ do inɔ kufɔ domi ilu amani nla nlai.
23 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋa í ni, ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, á gaabua ilu fia ku lɔ tengi
bii Ilaaɔ̃ í jɛ bommaɛ.
24 Nɔ an sɔ̃ ŋɛ má iyi á faalaa kpookpo ku lɔ si iwoi abɛɛ do iyi ilu amani á lɔò
tengi bii Ilaaɔ̃ í jɛ bommaɛ.
25 Iyi mɔcɔ ŋau à gbɔ ideu ŋɔi à biti kaa kaa, nɔ à ni, bii bɛɛbɛi, to, yooi á ba
faaba.
26 Ŋɔi Jesu í cɔ ŋa nɔ í ni, bi amanɛ ŋai kaa ce, amma Ilaaɔ̃ á yɔkɔ ku ce fei
ndɛɛ.
27 Ŋɔi Piɛɛ í sɔ̃ɔ í ni, wee à jɔ̀ mii fei tã à waa tooɛ. To, yoomai á na ku jɛ tu wa.
28 Nɔ Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, waati iyi Ilaaɔ̃ á ce mii fei titã
nɔ amu Amai Amanɛ n maa n buba si batai bomma ilu amboem, iŋɛ amanɛ

maateeji iyi ì waa toom ŋau ihɛ̃, iŋɛ mɔ aa buba si batai bommau i kiitiò dimi maateejii inɛi Izirɛli ŋau.
29 Nɔ inɛ baa yooma iyi í jɔ̀ kpasɛ̃ɛ wa, walakɔ igbã do ifɔɛ ŋa, walakɔ wecɩ̃ɛ ŋa, walakɔ baaɛ, walakɔ iyeɛ, walakɔ amaɛ ŋa, walakɔ ikoɛ ŋa na irim, á ba ribaɛ ikɔ cɩ̃ɔ, nɔ ku ba kuwɛɛ hai tã má.
30 Amma inɛ ŋa iyi à jɛ inɛi waju ŋa si nsɛi, nkpɔ nŋa á na ku jɛ inɛi anyi, nɔ inɛi anyi ŋa mɔ, nkpɔ nŋa á na ku jɛ inɛi waju.

20

Mɔndai ilu kpasɛ̃ do gaanɔɔmaɛ ŋa

1 Jesu í kpa nŋa mɔndau ihɛ̃ í ni, idei bommai Ilaaɔ̃ í jɔ idei ilu kpasɛ̃ gɔ iyi í fita daadaakɔ wa dɛdɛ amaacɛ ku bɔò ŋa ikoɛ.
2 Waati iyi í ba amaacɛ ŋau aŋaò ŋa à fɔ à gbɔa njɛ ku sã nŋa si bɛi à ya sãa woo ce icɛ si ajɔ akã, nɔ í ni a bɔ ikoi nŋu a koo a ce icɛ. Nɔ à koo.
3 Nɔ zakai isɔ mɛɛsã í fita má í koo í ba inɛ gɔ ŋa à waa buba si tafa a kù waa ce nkãma.
4 Nɔ í sɔ̃ ŋa í ni, iŋɛ mɔ, i bɔ ikom i koo i ce icɛ ŋa. An sã nŋɛ si bɛi í jɔ.
5 Ŋɔi à koo. Ŋɔi ilu kpasɛ̃u í fita má zakai dasã, do alɛ zakai inunu ku sinda ma, nɔ ide dimi akãui í ya fɔ.
6 Alɛ zakai isɔ miu ŋɔi í fita nɔ í yɛ inɛ gɔ ŋa má à waa buba. Ŋɔi í bee ŋa í ni, na mii í ce ì waa buba ihɛ̃ ngbɛ ngbɛ hai daakɔ ŋa.
7 Ŋɔi à jɛaa à ni, si na iyi í jɔ̀ inɛ kãma kù dasi wa icɛi. Ŋɔi í ni, to, iŋɛ mɔ i bɔ ikom i koo i ce icɛ ŋa.
8 Iyi í to alɛ zakai kulɔi inunu ŋɔi ilu kpasɛ̃u í kpe inɛ ngboi amaacɛɛ ŋau í sɔ̃ɔ í ni, kpe gaanɔɔma ŋau wa, sã nŋa fia nŋa, sinti hai bi inɛi ankãanyi ŋau hee ku koo si inɛ sinte ŋau.
9 Inɛ ŋa iyi à sinti icɛ alɛ zakai isɔ miu ŋau à naa à gba fiai icɛi ajɔ akã.
10 Amma iyi à to si inɛ sinte ŋau à tamaa bɛi ti aŋa á re bɛɛbɛi. Amma fiai icɛi ajɔ akãi à sãa aŋa mɔ.
11 Iyi à yɛ fiau bɛɛbɛ ŋɔi à wasi ku gbagba si ilu kpasɛ̃u.
12 À waa ni, inɛ ŋa iyi à naa ankãanyiu isɔ akãi à ce icɛ nɔ ì sã nŋa bɛi awa iyi à ce icɛ si inya gbãa hai daakɔ hee à gbɛɛji.
13 Ŋɔi ilu kpasɛ̃u í sɔ̃ inɛ akã nŋa í ni, kpaasim, n kù takiɛ, domi ì jɛsi i gba fiai icɛi ajɔ akã, mà kù jɛ bɛɛbɛ.
14 To, gba fiaɛ i nɛ. Ǹ bi n sãa inɛi ankãanyiu ihɛ̃ bɛi awɔ mɔ.
15 Kù jɛ bɛi ǹ bii an ceò fiam? Mà ì waa ce igu si na iyi í jɔ̀ ǹ ce jiidai.
16 Ŋɔi Jesu í ni, bɛɛbɛ mɔi inɛi anyi ŋa aa na á jɛ inɛi waju, nɔ inɛi waju ŋa mɔ a na á jɛ inɛi anyi ŋa.

Jesu wa fɔ idei ikuɛ do kujɩ̃ɛ isɛ gbɛɛtasia
(Cɔ Maaku 10:32-34; Luku 18:31-34)

17 Ŋɔi Jesu í dasi kpãa wa bɔ Zeruzalɛmu. Nɔ í nya mɔcɔ maateeji ŋau ikã, ŋɔi í sɔ̃ ŋa si kpãa í ni,
18 wee à waa bɔ Zeruzalɛmu. Bɛi aa mu amu Amai Amanɛ a dasim awɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa. Aa yɛ taalem a ni a kpam.
19 Si anyiɛ nɔ a dasim si awɔi dimi mmu ŋa, aa yaakom, nɔ a tɛɛm kpɔtɔɔ, nɔ a kpakpam si jɩ̃i ku gaau. Nɔ si ajɔ mɛɛtasia an jɩ̃ì má hai si balɛ.

Mii iyi iyei Zaaki do Zãa í tɔɔ Jesu
(Cɔ Maaku 10:35-45)

20 Si anyii nŋu ŋɔi iyei amai Zebedee ŋa í naa bi Jesu do amaɛ ŋa nɔ í gulɛ si
wajuɛ ku tɔɔɛ ngɔgɔ.
21 Nɔ Jesu í beeɛ í ni, mii ì bi. Ŋɔi í ni, si waati iyi aa naa i jɛ bomma, jɔ̀ ama
minjim ŋau ihɛ̃, inɛ akã ku buba awɔ njɛɛ, inɛ akã mɔ awɔ cangaɛ.
22 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ mɔcɔ minji ŋau í ni, i kù mà mii iyi ì waa tɔɔm ŋa mɔm. Aa
yɔkɔ i temuaò ijuukpã iyi an yɛ ŋa? Nɔ à ni aŋa aa yɔkɔ.
23 Nɔ í sɔ̃ ŋa má í ni, ntɔi, aa yɛ ijuukpã iyi an yɛ ŋa. Amma kù jɛ amui an cica
inɛ ŋa iyi aa buba si canga do njɛm. Bi ku bubau bɛ, inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ Baam í cea
sɔɔluɛ ŋai aa buba si.
24 Ŋɔi mɔcɔ mɛɛwa iyi à gbe ŋau à gbɔ ideu nɔ idɔ nŋa í kɔ̃ò minji ŋau.
25 Ŋɔi Jesu í kpe aŋa fei í sɔ̃ ŋa í ni, iŋɛ mɔ ì mà ŋa si andunyau ihɛ̃ ilaalu ŋau
à ya maa taa inɛ nŋa ŋa gbugbãi. Nɔ inɛ ngbo nŋa ŋa mɔ a maa nyisi yiiko nŋa.
26 Amma bi tu ŋɛ kaa ce bɛɛbɛ. Inɛ nŋɛ iyi wa bi nŋu ku jɛ inɛ ngbo, nŋui á jɛ
woo ce nŋɛ icɛ.
27 Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi wa bi nŋu ku jɛ woo cua nŋɛ, á jɛ aru nŋɛ.
28 Bɛɛbɛ mɔi amu Amai Amanɛ n kù naa inɛ ŋa a ceem icɛ, amma amui an ce
nŋa icɛ, nɔ n na kuwɛɛm n yaò inɛ nkpɔ hai si dulum.

Jesu í jɔ̀ fɛɛju minji gɔ ŋa à yɛ ilu
(Cɔ Maaku 10:46-52; Luku 18:35-43)

29 Si isɛɛnɛu Jesu do mɔcɔɛ ŋa à to Zeriko nɔ à waa fita hai bɛ. Waati iyi a waa
fitau, zamaa nla gɔ wa too ŋa.
30 Wee fɛɛju minji gɔ ŋa à waa buba itĩ kpãa bɛ, nɔ à gbɔ iyi Jesu wa lɔ. Ŋɔi à
dɔ̃ anu à maa ni, Lafɛ̃ɛ, tɔkui ilaalu Davidi, ce araare nwa.
31 Nɔ zamaau wa la si ŋa wa ni a coko. Amma béi à waa ni a cokou, bɛɛbɛ mɔi
à ya dɔ̃ anu hee lele à maa ni, Lafɛ̃ɛ, tɔkui Davidi, ce araare nwa.
32 Ŋɔi Jesu í leekĩ í kpe ŋa í bee ŋa í ni, mii ì bi n ce nŋɛ.
33 Ŋɔi à jɛaa à ni, Lafɛ̃ɛ, à bi ka yɛ ilui.
34 Nɔ Jesu í ce araare nŋa í lu iju nŋau. Nɔ gbakã inɛ ŋau à yɛ ilu nɔ à waa
tooɛ.

21

Jesu wa lɔ inɔ ilu Zeruzalɛmu
(Cɔ Maaku 11:1-11; Luku 19:28-40; Zãa 12:12-19)

1 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à mɔsi isɛɛnɛ nŋa nɔ à maai Zeruzalɛmu wa. À to
Bɛtifaje si geete iyi à ya kpe Olivie. Nɔ Jesu í bɛ mɔcɔ minji gɔ ŋa
2 í ni, i bɔ ilu iyi í wa waju nŋɛu bɛ, aa yɛ bii gbankɛlɛ gɔ wa so do amaɛ. I fũ
ŋa i naam wa ŋa.
3 Bii inɛ gɔ wa bee ŋɛ ide gɔ, i jɛaa i ni, Lafɛ̃ɛi í nɛ bukaata nŋa. Inɛɛu á jɔ̀ i
naaò ŋa wa ŋa.
4 Nŋu ŋau bɛ í cei ku ba idei waliiu ku kɔ̃ iyi í ni,
5 I sɔ̃ inɛi Siõɔ ŋa, i ni,
I cɔ ilaalu nŋɛ wa naa bi tu ŋɛ.
Amanɛ kurɔi.
Si gbankɛlɛui í gũ,
Si amaɛ.
Mɛɛmu ku so asoi.
6 Nɔ mɔcɔ ŋau à koo à ce bɛi í sɔ̃ ŋau.
7 À naaò gbankɛlɛu do amaɛ wa, à tɛ acɔ nŋa si antaɛ nɔ Jesu í gũu.

8 Nɔ si zamaau inɛ nkpɔ í tɛ ibɔɛ si kpãau. Inɛ gɔ ŋa mɔ à da amaawɔi ɟ̃i ŋa à
tɔɔ si kpãau.
9 Inɛ ŋa iyi à waa cua Jesu do inɛ ŋa iyi à waa tooɛ fei à wasi ku dõ anu à waa
ni, tɔkui Davidi, à waa saabuɛ. Aõ Lafɛ̃ɛ ku weeɛ, awɔ iyi ì waa naa do iriɛ. Ka
saabu Ilaaõ hee lele *.
10 Iyi Jesu í lɔ inɔ ilu Zeruzalɛmu, inɛi iluu fei í biti. Nɔ à wasi ku ni, yooi ihɛ̃.
11 Ŋɔi zamaau í jɛ í ni, Jesu waliiui, inɛi Nazarɛti si ilɛi Galilee.

Jesu í wa bantumai kpasɛ̃i Ilaaõ
(Cɔ Maaku 11;15-19; Luku 19:45-48; Zãa 2:13-22)

12 Ŋɔi Jesu í bɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaõ. Iyi í to bɛ í lele woo ta iwò ŋa do woo
ra ŋa iyi à wa bɛ. Í fuka fuka taabui woo kpaasi fia ŋa, do kitãi woo ta ankasiidi
ŋa.
13 Nɔ í sõ ŋa í ni, à kɔɔ à ni, Ilaaõ í ni ilei nŋu ile bi ku tɔɔi á jɛ. Amma iŋɛ wee
ì coo bi ku tɔtɔɔi ile ŋa.
14 Ŋɔi fɛɛju do ilu kutɛ akã gɔ ŋa à naa bi Jesu kpasɛ̃i Ilaaõ bɛ nɔ í jɔ̀ à ba iri.
15 Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau, idɔ nŋa
í kõ iyi à yɛ maamaake ŋa iyi í ce, nɔ à gbɔ amu ŋa à wasi ku dõ anu à waa ni,
tɔkui ilaalu Davidi, à waa saabuɛ.
16 Nɔ à bee Jesu à ni, ì bɛi ì gbɔ iyi à waa fɔ mbɛ? Nɔ í jɛ nŋa í ni, oo. Mii iyi
wa ceu ihɛ̃, i kù cio ideɛ ŋa tengi bii à ni, Ilaaõ í jɔ̀ à gbɔ saabuɛ hai si gɛlɛi amu
ŋa do si gɛlɛi ama kpɔtɔɔ ŋa.
17 Si anyii nŋu, í jɔ̀ ŋa í nɛ hai ilu bɛ í koo í sũ Betani.

Jesu í ceekpe ɟ̃i ndii figi
(Cɔ Maaku 11:12-14, 20-24)

18 Iju kumáɛ daadaakɔ Jesu í nɛ hai Betani wa nyi Zeruzalɛmu, nɔ ari wa kpaa.
19 Ŋɔi í yɛ ɟ̃i ndii figi gɔ itĩ kpãa bɛ, nɔ í yaa siɛ. Amma iyi í to kɔkɔɛ í ba wee
wua ŋai í nɛ. Ŋɔi í sõ ɟ̃i nɔu í ni, awɔ i kaa so má ajɔ kãma. Nɔ gbakã ɟ̃i nɔu í
gbɛ.
20 Iyi mɔcɔ ŋau à yɔɔ, ŋɔi à biti. À bee Jesu à ni, bɛirei í ce ɟ̃i ndii figiu ihɛ̃ í
gbɛ anu akã bɛɛbɛ.
21 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, bii ì dasi naanɛ nɔ i kù waa sika
ŋa, aa yɔkɔ i ce bɛi ǹ cea ɟ̃i nɔu ihɛ̃ ŋa. Nɔ kaa jɛ baa iyi bɛ nŋu akã, aa yɔkɔ i sõ
iri kutau ihɛ̃ ŋa i ni ku dede hai bɛ koo dásí tenku, á nɔ ku koo.
22 Bii ì dasi naanɛ ŋa, mii iyi ì tɔɔ Ilaaõ fei, aa ba ŋa.

Hai iwoi yiiko Jesu wa naa
(Cɔ Maaku 11:27-33; Luku 20:1-8)

23 Ŋɔi Jesu í to Zeruzalɛmu nɔ í bɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaõ má wa kɔ inɛ ŋa si
cio. Ŋɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do inɛ ngbo ŋa à naa bi tɛɛ, à beeɛ à ni, mii
ŋa iyi ì waa ceu ihɛ̃, yooi í naɛ kpãa iyi ì waa cooò. Do yiikoi yooi ì waa cooò.
24 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, amu mɔ an bee ŋɛ ide gɔ. Bii ì yɔkɔ ì jɛɛm ŋa, amu mɔ
an sõ ŋɛ inɛ iyi í nam yiiko ǹ wa n ceò mii ŋau ihɛ̃.
25 Hai iwoi Zãa í ba yiiko iyi í dasiò inɛ ŋa inyi. Hai bi Ilaaõ de, mà hai bi
amanɛ ŋa. Ŋɔi à busi njɛ à waa ni, bɛirei aa ka jɛaa. Nsɛi nɔɔ, bii à jɛaa à ni
Ilaaõi, á bee wa na mii í ce a kù dasi Zãa naanɛ.
26 Nɔ wee njo kaa jɔ̀ ka ni hai bi amanɛ ŋai. Bii à ni hai bi amanɛ ŋai, zamaau
á yɛ taale nwa si na iyi í jɔ̀ inɛ fei í jɛsi iyi Zãa waliii kam kam.

---

* **21:9** à waa saabuɛ Do feei gɛrɛki hozanai à ya ni.

27 Ŋɔi à jɛa Jesu à ni, a kù mà. Nɔ Jesu mɔ í sɔ̃ ŋa í ni, debɛi, amu mɔ n kaa n
sɔ̃ ŋɛ yiikoi inɛ iyi ǹ wa n ceò mii ŋau ihɛ̃.

Mɔndai ama minji

28 Jesu í kpa nŋa mɔndau ihɛ̃ í ni, bɛirei ì waa lasabu ŋa. Mɔkɔ gɔ í nɛ ama
inɛmɔkɔ minji. Nɔ í sɔ̃ inɛ sinteu í ni, amaayi, bɔ ikom i koo i ce icɛ nnyi.
29 Nɔ í ni, n kaa n koo. Amma do ankãanyi í ce lasabu mmu nɔ í koo.
30 Nɔ mɔkɔu í koo í sɔ̃ ama minjisiaɛu mɔ bɛɛbɛ, nɔ amau í jɛaa í ni, to, an koo,
baaba. Amma kù koo.
31 Si ama minji ŋau yoo nŋai í ce idɔɔbii baaɛ. Ŋɔi à ni, inɛ sinteui. Ŋɔi Jesu í
sɔ̃ ŋa í ni, ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, woo gba fiai lɛmpoo do inaabo woo ta icu ŋa aa
tako ŋɛ a lɔ si tengi bii Ilaaɔ̃ í jɛ bomma.
32 Ǹ wa n fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ Zãa í naa ku nyisi ŋɛ kpãa jiida, nɔ i kù dasiɛ
naanɛ ŋa. Woo gba fiai lɛmpoo do woo ta icu ŋai à dasiɛ naanɛ. Amma iŋɛ, do
iyi ì yɛ idɔ ku kpaasi nŋa ŋa fei i kù kpaasi idɔ nŋɛ i dasiɛ naanɛ ŋa.

Mɔndai gaanɔɔma laalɔ ŋa
(Cɔ Maaku 12:1-12; Luku 20;9-19)

33 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa má í ni, i gbɔ mɔnda gɔ má ŋa. Ilu kpasɛ̃ gɔ í ce ikoɛ, nɔ í lɔ
si jɩ̃i ndii rezɛ̃ɛ ŋa nɔ í ce kaa í kaakooɛò. Nɔ í ce bi ku fɔ̃ inyii isoɛ. Nɔ í cã tafa
bii ku degbe ikou. Ŋɔi í so gaanɔɔma ŋa í dasi ŋa si ikou a maa logooɛ, í bɛi í bɔ
ilu koo kpɛ bɛ.
34 Waati iyi isoi jɩ̃i nɔu í jɩ̃a í to ku ka, ŋɔi í bɛ amaacɛ ŋa wa bi woo logoo ŋau
a koo a gba iyi í jɛ ti nŋu wa.
35 Amma gaanɔɔma ŋau à dede à wo si ŋa, à cã inɛ akã, nɔ à kpa inɛ akã má,
nɔ à ta inɛ mɛɛtasiau mɔ kuta à kpaa.
36 Nɔ ilu ilɛu í bɛ si ŋa amaacɛ gɔ ŋa wa má. Inɛ nŋu ŋa à kpɔ à re baa inɛi tako
ŋau. Do nŋu fei, à ce nŋa bɛi à cea inɛi tako ŋau.
37 Si anyii aŋa fei í bɛ si ŋa ama abíɛ wa, í ni, aa jirima amam.
38 Amma iyi gaanɔɔma ŋau à yɛ amau à fɔ aŋa duusɔ̃ɔ à waa ni, i cɔ inɛ iyi á
na ku jɛ tubuu. I naa wa ka kpaa nɔ ilɛu ku baa ku jɛ tu wa.
39 Ŋɔi à muu à fitaɛ hai inɔ kaau à koo à kpaa.
40 To, waati iyi ilu ilɛu á naa, bɛirei á cea gaanɔɔma ŋau.
41 Ŋɔi à jɛaa à ni, á kpa inɛ laalɔ ŋaui kaa ce araare nŋa nɔ ku dɛ gaanɔɔma
mmu ŋa ku dasi ŋa si ilɛɛu, inɛ ŋa iyi bii isoi jɩ̃i nɔu í jɩ̃a aa ya náa iyi í jɛ tɛɛ.
42 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, i kù cio iyi ihɛ̃ si kukɔi idei Ilaaɔ̃ ŋa ba. Í ni,
Kuta iyi woo ma ŋa à kɔsiu
Nŋui í baa í jɛ kuta sintei icui ileu.
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛi í coo, nɔ í mu wa biti.
43 Nɔ Jesu í ni má, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, Ilaaɔ̃ á gba bommaɛ hai bi tu ŋɛ ku na dimi
mmu ŋa iyi à waa ce idɔɔbiɛ. [
44 Inɛ iyi í cuku si kutau ihɛ̃, kutau á lɛgɛɛi. Inɛ iyi í nɔ í bata mɔ á lɔlɔ lafɛ̃ɛi nɛkɔ̃
nɛkɔ̃.]
45 Iyi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau do Farisi ŋau à gbɔ mɔndai Jesu ŋau, à
mà iyi aŋai wa fãa.
46 Ŋɔi à waa dɛ kpãa bɛi aa ce a muu. Amma à waa ce njoi zamaau si na iyi í
jɔ̀ à dasi naanɛ iyi waliii ntɔ ntɔ.

22

Məndai ijɛi abədõ
(Cə Luku 14:15-25)

1 Ŋəi Jesu í sõ ŋa ide do məndɑ ŋa má í ni,
2 i gbə faaji gə iyi wa nyisi ŋɛ bɛi bommai Ilaaõ í yɛ. Ilaalu gə wa ceɑ amaɛ
abədõ,
3 nə í bɛ amaacɛɛ ŋa í ni a koo a kpe inɛ ŋa iyi à kpe abədõu wa. Amma inɛ
ŋau a kù waa bi ku naa.
4 Nə í bɛ amaacɛ mmu gə ŋa má í ni, i koo i sõ inɛ ŋa iyi ǹ kpe ŋau i ni ǹ tã
səəlu. Kɛtɛ kombo ŋa do mɛɛmu ku nɛ ikpo gə ŋai ǹ kpa nə à ce icɛi fei ndɛɛ à
tã, a naa wa bi ku ce abədõu.
5 Amma inɛ ŋa iyi à kpe ŋau a kù saaluɛ məm, inɛ fei í nɛ wũaɛ. Inɛ gə ŋa à nɛ
iko nŋa, inɛ gə ŋa mə à nɛ sĩa nŋa.
6 Gəgə ŋa à mu amaacɛ ŋau à cã ŋa à kpa ŋa.
7 Ŋəi idəi ilaaluu í kõ nə í bɛ soogeɛ ŋa à koo à kpa woo kpa inɛ ŋau nə à dasi
ilu nŋau ina.
8 Ŋəi í sõ amaacɛɛ ŋau má í ni, to, ijɛi abədõu í jĩa, amma inɛ ŋa iyi ǹ tako ǹ
kpe ŋau a kù jəò ijɛu bɛ má.
9 Na nŋu, i bə si tafa ŋa i kpe inɛ ŋa iyi à wa bɛ fei wa ŋa.
10 Nə amaacɛ ŋau à bə si tafa ŋau à tətəə inɛ ŋa iyi à wa bɛ fei wa, hai inɛ jiida
do inɛ laalə ŋa, nə abədõu í kõ do amanɛ.
11 Iyi ilaaluu í lə ile bi ku ce abədõu, í cə inɛ ŋa iyi à naa ku jɛu, nə i ba wee,
inɛ akã kù waa dasi jĩnɛi abədõ iyi í na ŋa.
12 Ŋəi í beeɛ í ni, kpaasi, bɛirei í ce ì lə wa ihẽ i kù waa dasi jĩnɛi abədõ. Nə
inɛɛu kù ni ide kãma.
13 Ŋəi ilaaluu í sõ amaacɛɛ ŋa í ni, i dĩ awəɛ do isɛɛ ŋa nə i soo i nyəə angule si
ilu kuku, tengi bii inɛ ŋa aa lesi awə si iri a kpata.
14 Nə Jesu í ni má, do iyi Ilaaõ í kpe inɛ nkpə fei, inɛ iyi í cica kù kpə.

Fiai lɛmpoo ku sã
(Cə Maaku 12:13-17; Luku 20:20-26)

15 Waati bɛɛbɛ Farisi ŋa à koo à tətəə à waa busi njɛ a ba a lea Jesu taai ide.
16 Ŋəi à bɛ məcə nŋa gə ŋa do inɛi Herodu gə ŋa bi tɛɛ. Iyi à to ŋəi à ni, Mɛɛtu,
à mà iyi ì ya fə ntə, nə ì waa kə inɛ ŋa si idei Ilaaõ do ntə. Bɛɛbɛ məi i kù waa ce
njoi inɛ gə, domi i ci ya cə ijui amanɛ ŋa.
17 Na nŋu, sõ wa bɛi ì yɛ. Í sĩa ka sãa ilaalu Sezaa fiai lɛmpoo? Ma ka maà sãa.
18 Wee Jesu í mà lasabu nŋa iyi à waa ce tã, ŋəi í sõ ŋa í ni, iŋɛ ilu muafiti ŋa,
na mii í ce ì waa leem taai ide ŋa.
19 I nyisim kpɛkɛlɛ iyi ì ya sãò lɛmpoou wa ŋa. Nə à nyisiɛ kpɛkɛlɛ gə.
20 Nə Jesu í bee ŋa í ni, fotooi yooi í wa si kpɛkɛlɛu ihẽ nə irii yooi à kə si.
21 Nə à ni, ti Sezaai. Ŋəi Jesu í sõ ŋa í ni, to, debɛi i sãa Sezaa iyi í jɛ tɛɛ ŋa, nə i
sãa Ilaaõ mə iyi í jɛ tɛɛ ŋa.
22 Iyi à gbə ideu bɛɛbɛ, ŋəi à biti à jòə à nɛ.

Idei kujĩi iku ŋa
(Cə Maaku 12;18-27; Luku 20:27-40)

23 Si ajə akãu Sadusi gə ŋa mə à naa bi Jesu má. Aŋai à ya maa ni iku ŋa a kaa
jĩ. Iyi à to wa bi Jesu ŋəi à beeɛ à ni,
24 Mɛɛtu, Moizi í ni bii inɛ gə í ku í jò aboɛ nə kù bíò ama, ifɔɛ ku so jaaõu ku
ba ku bía igbãɛ ama.

25 Wee si inɔ nwa inɛ mɛɛje gɔ ŋa à wɛɛ iyi à jɛ amai baa akã. Igbã nŋa í so abo
nɔ kù bíò ama nɔ í ku í jɔ̀a ifɔɛ jaaõu.
26 Bɛɛbɛi inɛ minjisiau mɔ í ce, do mɛɛtasiau, hee í koo í kãsiò amanɛ
mɛɛjesiau.
27 Si anyii aŋa fei nɔ abou mɔ í na í ku.
28 To, ajɔ iyi iku ŋa aa na a jĩ, aboi yoo nŋai á jɛ, si bɛi aŋa fei à soo aboi.
29 Amma Jesu í jɛ nŋa í ni, ì waa rara ŋai si na iyi í jɔ̀ i kù mà gbugbãi Ilaaõ ŋa
hee má jɛ mii iyi kukɔi ideɛ wa fɔ.
30 Ntɔ ntɔ, si waati iyi iku ŋa aa naa a jĩ, waati bɛɛbɛ inɛmɔkɔ ŋa do inaabo ŋa
a kaa so njɛ má, amma aa yɛi bɛi amaleka ŋa.
31-32 Iyi í jɛ ti idei kujĩi iku ŋa, à kɔɔ wo à ni, Ilaaõ í ni nŋu Ilaaõ, Lafɛ̃ɛi
Aburahamui, do ti Izaaki, do ti Zakɔbu. I kù cio ideu bɛ ŋa iyi Ilaaõ í sõ ŋɛi?
Ilaaõ kù jɛ Lafɛ̃ɛi iku ŋa, Lafɛ̃ɛi inɛ ŋa iyi à wɛɛi.
33 Nɔ zamaa iyi í wa bɛ fei í gbɔ cioi ideɛ nɔ ideu í tosi ŋa.

Wooda iyi í re
(Cɔ Maaku 12:28-34; Luku 10:25-28)

34 Ŋɔi Farisi ŋau à gbɔ iyi Jesu í kãmia Sadusi ŋau si ideu nɔ à tɔtɔɔ má.
35 Inɛ akã nŋa iyi wa jɛ woo kɔ inɛ ŋa si woodau wa bi ku cɔ laakai Jesu nɔ í
beeɛ í ni,
36 Mɛɛtu, si wooda ŋau fei, yoomai í re.
37 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, bi Aõ Lafɛ̃ɛɛ do idɔɛ fei do lasabuɛ fei.
38 Nŋu bɛi í jɛ wooda sinte, nŋui í nɔ í re ŋa.
39 Minjisia iyi í too wee. Bi inɛ mmu ŋa bɛi ì bi araɛ.
40 Wooda minji ŋau bɛi à jɛ icui idei woodai Moizi do ti idei walii ŋa fei.

Davidi do inɛ iyi Ilaaõ í cica
(Cɔ Maaku 12:35-39; Luku 20:41-44)

41 Si bɛi Farisi ŋau à tɔtɔɔ, ŋɔi Jesu í bee ŋa ideu ihɛ̃
42 í ni, bɛirei ì waa lasabu si idei inɛ iyi Ilaaõ í cica ŋa. Tɔkui yooi í jɛ. Ŋɔi à
jɛaa à ni, tɔkui ilaalu Davidii.
43 Nɔ Jesu í bee ŋa í ni, bii bɛɛbɛi, bɛirei í ce Davidi wa kpoo Lafɛ̃ɛ waati iyi í
fɔ do gbugbãi Hundei Ilaaõ í ni,
44 Aõ Lafɛ̃ɛ í sõ Lafɛ̃ɛm í ni,
Buba si awɔ njɛm ihɛ̃
Hee n ce mbɛɛɛ ŋa bi ku lesi isɛɛ.
45 Nɔ Jesu í ni má, to, bii Davidi wa kpoo Lafɛ̃ɛɛ, bɛirei á ce ku jɛ tɔkuɛ má.
46 Nɔ baa inɛ akã nŋa kù yɔkɔ ku jɛaa ide kãma. Nɔ hai waati bɛɛbɛu inɛ gɔ kù
beeɛ ide gɔ má.

23

Muafitii Farisi do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa
(Cɔ Maaku 12:38-39; Luku 11:43,46; 20:45-46)

1 Ŋɔi Jesu í sõ zamaau do mɔcɔɛ ŋau,
2 í ni, woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau do Farisi ŋau, aŋai à sãsi agbɛi Moizi à waa
sisi woodaɛ.
3 Na nŋu, i ya gbɔ ide nŋa nɔ i ce mii iyi à waa sõ ŋɛ fei. Amma i maà ya ce
kookoosu bɛi à waa ce, domi ide iyi à ya fɔ a ci ya ceò icɛ.
4 À ya dĩ aso ku wo a maa kãa inɛ ŋa, amma aŋa taka nŋa a ci ya jɛsi a luu baa
do amaawɔ akã.

5 Kookoosu nŋa iyi à waa ce fei à waa cooi ku ba a yɛ ŋaò. Bɛɛbɛi à ya dĩ ama
tia iyi í la í re ti kpaasi ŋa nɔ a dasi jaba nŋa ikũ sisɔ iyi í re ti kpaasi ŋa si itĩ do
ilɛ *.
6 Nɔ a ci ya bi kaa inya sinte bi ku jɛ jingau ŋa do kitãi inɛ ngbo ŋa ile bii à ya
ce kutɔtɔɔ ŋa.
7 À ya bi inɛ ŋa a maa ce aŋa fɔɔ si bantuma do bɛɛrɛ nɔ a maa kpe ŋa lafɛ̃ɛ.
8 Amma iŋɛ, i maà ya jɔ̀ a kpe ŋɛ lafɛ̃ɛ, domi iŋɛ fei saa ŋai, nɔ Lafɛ̃ɛ akã lege
legei ì nɛ ŋa.
9 Nɔ i maà kpe inɛ kãma Baaba si ilɛ ihɛ̃ ŋa, domi inɛ akãi í jɛ Baa nŋɛ. Nŋui í
wa lele.
10 Nɔ i maà ya jɔ̀ a kpe ŋɛ ilaalu ŋa domi ilaalu akã lege legei ì nɛ ŋa, nŋui í jɛ
inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau.
11 Inɛ iyi í jɛ inɛ ngbo nŋɛ nŋui í nɛ ku jɛ woo ce icɛ nŋɛ.
12 Inɛ iyi í so araɛ lele, aa kayeɛi, inɛ mɔ iyi í kaye araɛ aa soo lelei.

Jesu í yɛ taalei Farisi ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa na muafiti nŋa
(Cɔ Maaku 12:40; Luku 11:39-52; 20:45-47)

13 Jesu í ni, iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do Farisi ŋa, iŋɛ ilu muafiti ŋai. Aa
yɛ ijuukpã ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì waa cĩmboa inɛ ŋa kpãai bommai Ilaaɔ̃ ŋa. Iŋɛ taka
nŋɛ, i kù jɛsi i lɔ ŋa, nɔ inɛ ŋa iyi à bi ku lɔ, ì waa ganji ŋa ŋa. [
14 Iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do Farisi ŋa, iŋɛ ilu muafiti ŋai. Aa yɛ ijuukpã
ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì ya maa ce kutɔɔ sisɔ ŋa ku ba inɛ ŋa a ni iŋɛu inɛ jiida ŋai. Nɔ
wee mii iyi jaaɔ̃ ŋa à nɛ fei ì ya gbaa ŋai. Na ŋɔi í jɔ̀ ijuukpã nŋɛ á la ku re.]
15 Iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do Farisi ŋa, iŋɛ ilu muafiti ŋai. Aa yɛ ijuukpã
ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì waa dabii bii fei ŋa, ì waa nɛ si tenku do si ilɛ fei ì waa dɛdɛ baa
inɛ ŋa iyi aa ba i kpaasi idɔ nŋa ŋa. Nɔ bii ì ba ŋa ì ya sinda lafɛ̃ɛ ŋai ku jɛ inɛ iyi
à nɛ a dasiɛ ina iyi ci ya ku ku re baa iŋɛ taka nŋɛ isɛ gbeeji.
16 Iŋɛ fɛɛju ŋai iyi ì waa mu goloi fɛɛju ŋa, aa yɛ ijuukpã ŋa. Ì ya maa ni ŋa,
bii inɛ í ceekpe do kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ kù jɛ taale baa bii kù kɔ̃ɔ. Amma bii í ceekpe do
wurai kpasɛ̃u, tilasii ku kɔ̃ ideu.
17 Iŋɛ fɛɛju nnyɛi ŋai. Yoomai í la í re. Wurau? Mà kpasɛ̃ iyi í jɔ̀ wurau í jɛ ti
Ilaaɔ̃.
18 Nɔ ì waa ni má ŋa, bii inɛ í ceekpe do bi kuwee kù jɛ taale baa bii kù kɔ̃ɔ,
amma bii í ceekpe do iŋai kuweeu, tilasii ku kɔ̃ ideu.
19 Iŋɛ fɛɛju ŋai. Yoomai í la í re. Iŋai kuweeu? Mà bi kuwee iyi í jɔ̀ iŋai
kuweeu í jɛ ti Ilaaɔ̃.
20 Na nŋu, inɛ iyi í ceekpe do bi kuwee, hee do mii iyi wa lesi feii í ceekpeò.
21 Inɛ mɔ iyi í ceekpe do kpasɛ̃i Ilaaɔ̃, hee do Ilaaɔ̃ iyi í wa bɛ feii í ceekpeò.
22 Inɛ mɔ iyi í nɔ í ceekpe do lele, hee do batai bommai Ilaaɔ̃ do Ilaaɔ̃ takaɛ
iyi wa buba bɛi í ceekpeò.
23 Iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do Farisi ŋa, iŋɛ ilu muafiti ŋai. Aa yɛ ijuukpã
ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì waa na Ilaaɔ̃ hee do zakaai nyaui ayɛ ŋa, amma ì waa gbɛjɛ mii
iyi í la í re si wooda ŋa. Mii ŋaui í jɛ idɔɔbii Ilaaɔ̃ ku ce do araare ku nyisi do ilu
naanɛ ku jɛ. Nŋu ŋau bɛi í jɔ i ce ŋa, nɔ i maà gbɛjɛ iyi í gbe ŋau.
24 Iŋɛ fɛɛju ŋai iyi ì waa mu goloi fɛɛju ŋa. Ì waa coo inyi nŋɛ na kokoo ŋa nɔ
ì bɛi ì waa miò kpookpo ŋa.

---

* **23:5** ama tia ama tia iyi à ya dĩu isɛɛde ŋa iyi à wa si tiai idei Ilaaɔ̃i à ya kɔ si, nɔ a dũu si ikpo nŋa walakɔ si awɔ.

25 Iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do Farisi ŋa, iŋɛ ilu muafiti ŋai. Aa yɛ ijuukpã
ŋa si na iyi í jɔ̀ anyii kɔɔfu do ti jɛɛ ŋai ì ya wiɛ ŋa, amma hai si binɛ laalɔ do ilei
ì baò mii ndii inɔɛ ŋa.
26 Awɔ Farisi fɛɛju, wiɛ inɔi jɛɛ titã, anyiu mɔ ku bɛi ku má.
27 Iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do Farisi ŋa, iŋɛ ilu muafiti ŋai. Aa yɛ ijuukpã
ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì yɛ ŋai bɛi balɛ iyi à jɔsi mii fũfũ ku ba anyiɛ ku sĩa, amma inɔɛ
kũkũi amanɛ do konkombi wa kõ sí.
28 Bɛɛbɛ mɔi iŋɛ taka nŋɛ, bii inɛ ŋa à waa yɛ ŋɛ, iŋɛ inɛ jiida ŋai, amma si idɔ
nŋɛ muafiti do laalɔi wa kõ.
29 Iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do Farisi ŋa, iŋɛ ilu muafiti ŋai. Aa yɛ ijuukpã
ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì waa teese balɛi walii ŋau, nɔ ì waa ce booda si ti inɛ dee dee
ŋau mɔ má ŋa.
30 Nɔ ì waa ni ŋa, bii í jɛ si waatii bala nwa ŋai à dede wo a kaa ka dasi baa
nwa si walii ŋau ku kpa.
31 Iŋɛ taka nŋɛ ì waa nyisi iyi iŋɛ tɔkui inɛ ŋa iyi à kpa walii ŋaui.
32 To, i hanya i tambɔ laalɔ iyi bala nŋɛ ŋa à sintiu.
33 Iŋɛ inɛ buu ŋa bɛi njo wukuku. I kù nɛ bɛi aa ce i saa ina iyi ci ya kuu ŋa.
34 Na nŋu, i de itĩ i gbɔ, an bɛ nŋɛ walii ŋa wa do ilu bisi ŋa do woo mà tia ŋa.
Si inɔ nŋa aa kpa gɔgɔ ŋa, nɔ i kpakpa gɔgɔ ŋa mɔ si jĩi ku gaau, gɔgɔ ŋa mɔ nɔ i
tɛ nŋa kpɔtɔɔ ile bii ì ya ce kutɔtɔɔ nŋɛ ŋa, nɔ i lele ŋa si ilu ŋa fei.
35 Na nŋu, ijuukpãi woo kpa inɛ dee dee ŋau fei á jɛ si iri nŋɛi. Abɛlii í jɛ inɛ
dee dee sinte iyi ì kpa ŋa. Zakari amai Baraki iyi ì kpa si afei kpasẽi Ilaaõ do bi
kuweeu ŋa, nŋui í jɛ inɛ ankãanyi iyi ì kpa ŋa. Ikui inɛ dee dee ŋau bɛ fei, hai
Abɛli hee ku koo si Zakari, iŋɛi aa yɛ ijuukpãɛ ŋa.
36 Ntɔ ntɔ, ǹ wa n sõ ŋɛi, ijuukpãi mii ŋau bɛ fei si inɛi nnyi ŋau ihẽi á baa ku
jɛ si.

Jesu do Zeruzalɛmu
(Cɔ Luku 13:34-35)

37 Jesu í ni, iŋɛ inɛi Zeruzalɛmu ŋa, iŋɛ iyi ì ya kpa walii ŋa nɔ i ta ama abɛi
Ilaaõ ŋa mɔ kuta i kpa ŋa ŋa. Isɛ fɛloi ǹ ya n bi n tɔtɔɔ ŋɛ si abɛm bɛi ajɛɛ í ya
tɔtɔɔ amaɛ ŋa si ikpaɛ, amma i kù jɛ ŋa.
38 Wee nsɛi Ilaaõ á fũ nŋɛ kpasẽ nŋɛ si awɔ.
39 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, hai nsɛi i kaa yɛm má ŋa í gbe hee ajɔ iyi aa ni ŋa,
Ilaaõ ku weea inɛ iyi wa naa do irii Lafẽɛ.

24

Jesu wa fɔ idei kpasẽi Ilaaõ ku lɛgɛ
(Cɔ Maaku 13:1-2; Luku 21:5-6)

1 Ŋɔi Jesu í fita hai kpasẽi Ilaaõ. Iyi wa nɛ ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à koo à baa à nyisiɛ bɛi
à ma kpasẽi Ilaaõu do ileɛ ŋa sãa sãa.
2 Ŋɔi í sõ ŋa í ni, ì waa yɛ mii ŋau bɛ fei ŋa ya. Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, kuta baa
akã kaa naa ku maa lesi njɛ bɛ má, aa kɛkɛɛ mbɛ fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankãanyi
(Cɔ Maaku 13:3-13; Luku 21:7-19)

3 Jesu í koo í buba iri kutai Olivie. Ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à bɔ bi tɛɛ aŋa duusõɔ à beeɛ
à ni, sõ wa waati iyi mii nɔu bɛ á ce. Nyinda yoomai á nyisi kunyiɛ wa do waatii
ankãanyi.
4 Nɔ Jesu í jɛ nŋa í ni, i ce laakai ŋa inɛ gɔ ku maà naa ku dĩ iju nŋɛ,

5 domi inɛ ŋa iyi aa na a maa naa akã akã a maa ni aŋai à jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau
aa kpɔ. Aa dĩ ijui inɛ nkpɔ.
6 Nɔ aa maa gbɔ ibai igũ amɛɛ amɛɛ do jĩijĩ ŋa. I maà jɔ̀ ku da zigi nŋɛ, domi í
gbe mii ŋau bɛ fei ku ce. Amma kù jɛ waatii ankãanyiu bɛ titã.
7 Dimi gɔ ŋa aa ya na a maa ja do dimi mmu ŋa. Ilaalu gɔ ŋa mɔ aa maa ja do
ilaalu mmu ŋa. Nɔ ilɛ á yaya si ilu gɔ ŋa, nɔ ari á ce.
8 Inɛ nŋu bɛ fei á yɛi bɛi ara kuro sintei bãasĩ ku bɛi ku bí.
9 Si waati nŋu, aa dasi ŋɛ si awɔi inɛ ŋa a kpã ŋɛ iju, aa kpa ŋɛ mɔm. Dimi fei
á cé ŋɛi na irim.
10 Waati bɛɛbɛ, inɛ nkpɔ á nyiò anyi, aa maa zamba njɛ nɔ a cé njɛ.
11 Walii ibo nkpɔ ŋai aa na a naa a maa wa inyii itĩi inɛ nkpɔ.
12 Laalɔ ku ce á kɔ̃si hee ku jɔ̀ inɛ nkpɔ kaa nɛ kubii kpaasi ŋa má.
13 Amma inɛ iyi í temua hee kɔɔɛ á ba faaba.
14 Aa waazo laabaau jiidai bommai Ilaaɔ̃u si andunya fei ku ba dimi fei ku
gbɔɔ, andunya ku bɛi ku kpa iri.

Faajii mii laalɔ iyi wa riisi kpasɛ̃i Ilaaɔ̃
(Cɔ Maaku 13:14-23; Luku 21:20-24)

15 Jesu í ni, walii Daniɛli í fɔ idei mii laalɔ gɔ wo iyi á riisi kpasɛ̃i Ilaaɔ̃. Nŋui
aa yɛ ŋa í wa si inya iyi í jɛ ti Ilaaɔ̃. Inɛ iyi wa cio idei mii laalɔu, ku ce laakai ku
gbɔɔ sãa sãa.
16 Waati bɛɛbɛ inɛ ŋa iyi à wa ilɛi Zudee a sa a bɔ iri kuta ŋa.
17 Nɔ inɛ iyi í wa antai ile sikifa, bii í kita ilɛ ku ba ku sa ku maà bɔ ngɔgɔ ku
so inɔ ileɛ.
18 Nɔ inɛ mɔ iyi í wa iko ku maà nyi kpasɛ̃ koo so kumbooɛ má.
19 Waati bɛɛbɛ wahalai bãasĩ ŋa do ayawo ŋa á caa mɔm.
20 I ce kutɔɔ ŋa ku ba waatii kusau ku maà na ku jɛ sukui tũtũ walakɔ ajɔi
kusĩmi *.
21 Ntɔ ntɔ, waati bɛɛbɛ wahala nla nlai á naa iyi a kù yɛ dimiɛ hai sintei
andunya hee do nnyi, nɔ a kaa ka yɛ dimiɛ má hee do ajɔ fei.
22 Bii Ilaaɔ̃ kù jilɛ si nŋu ku kaye kukpɔi ajɔu wo inɛ gɔ kaa wɛɛ. Amma í kayeɛi
na irii inɛ ŋa iyi í cicau.
23 Waati bɛɛbɛ, bii inɛ gɔ í sɔ̃ ŋɛ í ni, i cɔ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau í wa ihɛ̃, walakɔ
inɛ mmu gɔ ku ni, í wa ihɔ̃, i maà dasi lafɛ̃ɛ naanɛ ŋa.
24 Inɛ gɔ ŋa aa na a naa akã akã a maa ni aŋai à jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau walakɔ a
ni aŋai à jɛ walii ŋa amma iboi. Aa maa ce dobu dobu do maamaake ŋa ku ba
a dĩ hee do ijui inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í cicau bii aa yɔkɔ.
25 Na ŋɔi í jɔ̀ ṅ wa n sɔ̃ ŋɛ fei ndɛɛ do njuma.
26 Na nŋu, bii à na à sɔ̃ ŋɛ à ni, inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau í wa gbabua, i maà koo.
Walakɔ bii à sɔ̃ ŋɛ à ni, wa manji ilaawa, i maà dasi naanɛ.
27 Si bɛi kuŋɔi ijĩ í ya má inya hai nunui daakɔ hee ku bɔ nunui alɛ anu akã,
bɛɛbɛ mɔi kunaai amu Amai Amanɛ á jɛ.
28 Tengi bii iku í wa, bɛi yembeeku ŋa à ya tɔtɔɔ.

Kunaai Amai Amanɛ
(Cɔ Maaku 13:24-27; Luku 21:25-28)

29 Jesu í ni, si anyii wahalau gbakã, nunu á kuku inyai, nɔ cukpa mɔ kaa má
inya má, andaiya ŋa aa cuku wa hai lele nɔ gbugbãi lele ŋa a yaya.

---

* **24:20** sukui tũtũ sukui tũtũ nŋa sukui atɛi, nɔ bii gɔ ku bɔ í ya gaabu.

30 Waati bɛɛbɛ nyindai Amai Amanɛ á fita lelei Aõ. Nɔ dimii andunya ŋa fei
aa le awɔ si iri a maa kpata. Aa yɛ amu Amai Amanɛ ǹ wa n naa si kudũi ijĩ do
gbugbã nla nla do amboe.
31 Kãakãakĩ nla nla á dõ anu nɔ n bɛ amalekam ŋa wa si andunya gonta mɛɛu.
Aŋai aa tɔtɔɔ inɛ ŋa iyi ǹ cica si andunyau fei.

Mii iyi jĩi ndii figi wa kɔ wa si
(Cɔ Maaku 13:28-31; Luku 21:29-33)

32 Jesu í ni, i cɔ mii iyi jĩi ndii figi wa kɔ ŋɛ si ŋa. Bii ì na ì yɛ amaawɔɛ ŋa à
sinti ku wu wua kpɔtɔɔ, ì ya mà iyi atɛ í maai wa mbɛ.
33 Bɛɛbɛ mɔi, bii ì yɛ mii ŋau bɛ fei wa ce, i mà ŋa iyi kubaai amu Amai Amanɛ
kaa kpɛ má, ajɔu í maai wa mɔm.
34 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, kù jɛ inɛi nsɛi ŋa feii aa ku ideu ku bɛi ku ce.
35 Lele do ilɛ fei á na ku tã, amma idem ŋa a kaa tã pai.

Ilaaõ nŋu akãi í mà ajɔu
(Cɔ Maaku 13;32-37; Luku 17:26-30, 34-36)

36 Jesu í sõ ŋa má í ni, inɛ kãma kù mà waatiu hee má jɛ ajɔ iyi mii ŋau á ce,
baa amaleka ŋa iyi à wa lele, baa amu Amau, í gbe Ilaaõ Baaba nŋu akã.
37 Si bɛi í ce si waatii Noweeu, bɛɛbɛ mɔi á ce si waati iyi amu Amai Amanɛ
an nyi wa.
38 Hee kukõi inyi nlau ku maa naa, inɛ ŋa à waa jɛ, à waa mɔ, à waa ce abɔdõ
ŋa, à waa mua ama nŋa ŋa mɔkɔ hee í koo í to si ajɔ iyi Nowee í koo í lɔò akɔi
inyiu.
39 A kù waa lasabu do wahala dimi bɛɛbɛ hee í to kukõi inyi nlau í jɛ ŋa fei.
Bɛɛbɛ mɔi á jɛ si waati iyi amu Amai Amanɛ an nyi wa.
40 Si waati nŋu, amanɛ minji á wa iko nɔ aa so inɛ akã a jò inɛ akã.
41 Inaabo minji á maa lɔlɔ, aa so inɛ akã a jò inɛ akã.
42 Na nŋu, i wɛɛò sɔɔlu ŋa, domi i kù mà ajɔ iyi Lafɛ̃ɛ nŋɛ á nyi wa.
43 I gbɔ iyi ihẽ má ŋa. Bii ilu kpasẽ í mà idũ zaka iyi ile á naa, á wɔ njoo nɔ ku
ganjiɛ ku lɔ kpasẽɛ.
44 Na nŋu, iŋɛ mɔ, i wɛɛò sɔɔlu ŋa, domi amu Amai Amanɛ an nyi wa si waati
iyi i kù waa tamaa ŋa.

Amaacɛ jiida do amaacɛ laalɔ
(Cɔ Luku 12:41-48)

45 Í sõ ŋa má í ni, yooi í jɛ amaacɛ ilu naanɛ iyi í nɛ laakai. Lafɛ̃ɛi í jɛ inɛ iyi ilu
kpasẽ gɔ í kpe í so amaacɛ kpaasiɛ ŋa í daa si awɔ ku maa cɔ ŋa ku na ŋa ijɛ si
bɛi í jɔ.
46 Inɔ didõi á jɛ ti amaacɛu bii lafɛ̃ɛɛ í bàa í naa í báa wa ce bɛɛbɛ.
47 Ntɔ ntɔ, lafɛ̃ɛu á daa amaacɛu mii ndɛɛ fei si awɔ.
48 Amma bii í jɛ amaacɛ laalɔi, á lasabui ku ni, lafɛ̃ɛm kaa baa ńya má,
49 nɔ ku dede ku maa cã amaacɛ kpaasiɛ ŋa nɔ ku maa jɛ ku maa mɔ do woo
mɔ atẽ ŋa ajɔ.
50 Bɛɛbɛi, lafɛ̃ɛu á na ku baa si ajɔ iyi kù waa cɔ kpãaɛ, do si waati iyi kù waa
tamaa,
51 nɔ á kpãa iju jiida jiida, nɔ nŋu do ilu muafiti ŋau fei wahala nŋa á jɛ inya
akã. Tengi bɛi á le awɔ si iri ku maa kpataò.

25

Mɔndai mudɛ̃ɛ gɔ ŋa

1 Jesu í ni, ajɔ iyi an naa n jɛ bommam á yɛi bɛi faajii mudɛ̃ɛ mɛɛwa gɔ ŋa iyi
à so fitila nŋa ŋa à bɔ mɔkɔ titɔ̃ ku ko.
2 Si inɔ nŋa amanɛ miu í jɛ ilu laakai, amanɛ miu mɔ kù nɛ laakai.
3 Mudɛ̃ɛ miu hai nɛ laakai ŋau à so fitila nŋa ŋa nɔ a kù so ikpo kosɩ̃a.
4 Amma ilu laakai ŋau à so fitila nŋa ŋa do ikpo kosɩ̃a.
5 Wee mɔkɔ titɔ̃u kù to wa ńya. Si bɛi wa kpɛ, ŋɔi mudɛ̃ɛ mɛɛwa ŋau à siiko à
waa sɩ̃ njoo.
6 Hee zakai laja ŋɔi à gbɔ anu ku dɔ̃i inɛ ŋa. À waa ni, mɔkɔ titɔ̃u wee wa to
wa, i dede ka kòo.
7 Ŋɔi mudɛ̃ɛ mɛɛwa ŋau à jɩ̀ à waa teese fitila nŋa ŋa.
8 Hai nɛ laakai ŋau à tɔɔ inɛ ihɔ̃ ŋau à ni, i mu nwa ikpo domi fitila nwa ŋa à
waa ku.
9 Ŋɔi ilu laakai ŋau à ni, aawo, kaa to awa fei. I koo i ra tu ŋɛ gbakã.
10 Iyi à bɔ ikpou ku ra ŋɔi mɔkɔ titɔ̃u í to wa. Inɛ ngu ŋa iyi à ce sɔɔlu jiida
ŋau à tooɛ à lɔ bi ku ce abɔdɔ̃u nɔ à cɩ̃mbo gambou.
11 Si anyiɛ ŋɔi woo bɔ ikpo ku ra ŋau mɔ à to wa, à wasi ku dɔ̃ anu à waa ni,
lafɛ̃ɛ, lafɛ̃ɛ, cɩ̃ nwa gambo.
12 Amma mɔkɔ titɔ̃u í ni, ntɔ ntɔ, n kù mà ŋɛ.
13 Ŋɔi Jesu í ni má, to, na nŋu, i maa cɔ kpãa ŋa domi i kù mà ajɔ iyi an nyi wa
ŋa hee má jɛ waatiu.

Mɔndai amaacɛ mɛɛta gɔ ŋa
(Cɔ Luku 19:11-27)

14 Jesu í sɔ̃ ŋa má, í ni, bommai Ilaaɔ̃ í yɛi má bɛi faajii mɔkɔ gɔ iyi wa bi ku bɔ
ilu koo kpɛ bɛ. Nɔ í kpe amaacɛɛ ŋa í so amaniɛ fei í da nŋa si awɔ.
15 Í na inɛ akã fiai wura kpɛkɛlɛ nla miu, inɛ akã mɔ minji, inɛ mɛɛtasiau mɔ
akã, í na aŋa feii si bɛi gbugbãi inɛ fei í to, í bɛi í nɛɛ.
16 Ŋɔi gbakã amaacɛ iyi à na fia kpɛkɛlɛ miuu í so fiau wa ceò sɩ̃a, nɔ í ba riba
miu má.
17 Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi à na minjiu mɔ, í ba riba minji má.
18 Amma inɛ iyi à na akãu í koo í tu isai í singa fiai lafɛ̃ɛu.
19 Si bɛɛbɛ ajɔ í koo wa baa ŋɔi lafɛ̃ɛi inɛ ŋau í baa nɔ í kpe ŋa a na a sisia nŋu
bɛi à cea fiau.
20 Amaacɛ iyi í na fia kpɛkɛlɛ miuu í naaò miu mmuɛ wa má, nɔ í sɔ̃ɔ í ni, lafɛ̃ɛ,
fia kpɛkɛlɛ miu iyi ì nam nɔu n ceò sɩ̃a hee ǹ ba riba miu má.
21 Ŋɔi lafɛ̃ɛɛ í sɔ̃ɔ í ni, í sɩ̃a, awɔu amaacɛ jiida ilu naanɛi. Si mii keekeu ihɛ̃ ǹ
yɛ iyi ì jɛ ilu naanɛ, na nŋu, an daaɛ mii nla si awɔ. Naa wa ka jɛ jingau.
22 Inɛ iyi í na kpɛkɛlɛ minjiu mɔ í naa í ni, lafɛ̃ɛ, fia kpɛkɛlɛ minji iyi ì nam
nɔu, ǹ ba riba minji ma.
23 Nɔ lafɛ̃ɛɛ í ni, í sɩ̃a, awɔu amaacɛ jiida ilu naanɛi. Si mii keekeu ihɛ̃ ǹ yɛ iyi
ì jɛ ilu naanɛ, na nŋu, an daaɛ mii nla si awɔ. Naa wa ka jɛ jingau.
24 Si anyii nŋu ŋɔi amaacɛ iyi í na kpɛkɛlɛ akãu mɔ í naa í ni, lafɛ̃ɛ, ǹ mà iyi
awɔu inɛ ku gaabui. Bii i kù gbɛ̃ bɛi ì ya da, nɔ tengi bii i kù fã dimi, bɛi ì ya mu.
25 Njoi nŋu dei í mum bɛ, nɔ ǹ koo ǹ si fiaɛu ilɛ. To, fiaɛ wee.
26 Ŋɔi lafɛ̃ɛɛu í sɔ̃ɔ í ni, awɔu amaacɛ yaamɔ ilu ikai, awɔi ì mà iyi ǹ ya n da
baa bii n kù gbɛ̃, nɔ bɛi n kù fã dimi ǹ ya n mui.
27 To, iyi ì mà bɛɛbɛ wo, aa na inɛ gɔ fiam nɔui, nɔ i daa si inyi. Bii ì ce bɛɛbɛ
wo an yɛ ndom do ribaɛ fei waati iyi ǹ baa.
28 Si anyiɛ ŋɔi í sɔ̃ amaacɛ kpaasi ŋau í ni, i gba fia kpɛkɛlɛ akãu i na inɛ iyi í
nɛ mɛɛwau,

29 domi inɛ iyi í nɛ, nŋui à ya kɔ̃ɔa si ku ba iyi í nɛu ku kɔ̃ɔsi má. Amma inɛ
iyi kù nɛ, baa keeke iyi í nɛu má à ya gbaai.
30 Amaacɛ nfeu mɔ, i soo i nyɔɔ angule si ilu kuku tengi bii inɛ ŋa aa lesi awɔ
si iri a kpata.

Kiitii ankãanyi

31 Ŋɔi Jesu í ni má, si waati iyi amu Amai Amanɛ an naa do amboem do
amaleka ŋau fei, an buba si batai bomma ilu amboem.
32 Dimii andunya fei á tɔtɔɔ si wajum, nɔ an fɛɛfɛ inɛ ŋa bɛi woo degbe í ya
fɛɛfɛ angudã do iwo ŋa.
33 An jilɛ inɛ dee dee ŋau ikpa awɔ njɛm, inɛ laalɔ ŋau mɔ ikpa awɔ cangam.
34 Waati bɛɛbɛ amu ilaaluu an sõ inɛ ŋa iyi à wa awɔ njɛm n ni, i naa wa ŋa,
iŋɛ iyi í ba kuweei Baam. I naa i buba si bomma iyi à ce nŋɛ sɔɔluɛ hai waatii
kusintii andunya.
35 Bommau tu ŋɛi si na iyi í jɔ̀ si waati iyi ari wa kpam, ì muum ijɛ ǹ jɛ ŋa.
Nɔ si waati iyi agbɛ wa kpam má, ì muum inyi ǹ mɔ ŋa. Nɔ si waati iyi ǹ jɛ inɛ
njoo ì gbam si kpasɛ̃ nŋɛ ŋa.
36 Nɔ si waati iyi ǹ wɛɛ basî ì bii anyim ŋa. Nɔ iyi ǹ wa n ce bɔ̃ɔ ì gbɔɔm ŋa.
Nɔ si waati iyi ǹ wa ile piisɔ̃ɔ ì ya naa ku cɔm ŋa.
37 Waati nŋu, inɛ dee dee ŋau aa jɛɛm a ni, Lafɛ̃ɛ, waati yoomai à yɛ ari wa
kpaɛ nɔ à naɛ ijɛ ì jɛ wala agbɛ wa kpaɛ à naɛ inyi ì mɔ.
38 Waati yoomai à yɛ ì jɛ inɛ njoo à gbaɛ si kpãsɛ nwa, walakɔ à yɛɛ basî nɔ à
bii anyiɛ.
39 Mà waati yoomai à yɛ ì waa ce bɔ̃ɔ walakɔ ì wa ile piisɔ̃ɔ nɔ à naa ku cɔɛ.
40 Amu ilaaluu an jɛ nŋa n ni, ntɔ ntɔ, bii ì cea inɛ akãi inɛm ŋa iyi à kere à re
ŋau ihɛ̃ bɛɛbɛ ŋa, amui ì cea ŋa.
41 Si anyii nŋu, n bɛi n sõ inɛi awɔ cangam ŋau mɔ n ni, i fa ara nŋɛ hai kɔkɔm,
iŋɛ iyi Ilaaõ í ceekpe. I bɔ si ina iyi ci ya ku, iyi à koa Seetam do amalekaɛ ŋa.
42 Aa lɔ si ina ŋai si na iyi í jɔ̀ waati iyi ari wa kpam wo i kù muum ijɛ n jɛ ŋa.
Nɔ waati iyi agbɛ wa kpam i kù muum inyi n mɔ ŋa.
43 Waati iyi ǹ jɛ inɛ njoo i kù gbam si kpasɛ̃ nŋɛ ŋa. Nɔ si waati iyi ǹ wɛɛ basî i
kù bii anyim ŋa. Iyi ǹ wa n ce bɔ̃ɔ nɔ ǹ wa ile piisɔ̃ɔ, i ci ya naa ku cɔm ŋa mɔm.
44 Aŋa mɔ aa jɛɛm a ni, Lafɛ̃ɛ, waati yoomai à yɛ ari wa kpaɛ, walakɔ agbɛ,
walakɔ í jɛ inɛ njoo, walakɔ basî, walakɔ si bɔ̃ɔ, walakɔ ile piisɔ̃ɔ nɔ a kù sobiɛ.
45 An jɛ nŋa n ni, ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, si bɛi i kù cea inɛ akãi inɛ ŋa iyi à kere
à re ŋau ihɛ̃ bɛɛbɛ, amui i kù cea ŋa.
46 Na nŋu, aa yɛ ijuukpã ŋai si ina iyi ci ya ku. Amma inɛ dee dee ŋau aa lɔ si
kuwɛɛ iyi ci ya tã.

26

Inɛ ngbo ŋau à waa busi njɛ a kpa Jesu
(Cɔ Maaku 14:1-2; Luku 22:1-2; Zãa 11:45-53)

1 Iyi Jesu í fɔ ide ŋau fei í tã, ŋɔi í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni,
2 ì mà ŋa iyi ajɔ minjii í gbe ka jɛò jingaui Iku ku kua. Nɔ waati bɛɛbɛi aa dasi
amu Amai Amanɛ si awɔi inɛ ŋa a kpam si jîi ku gaau.
3 Waati iyi Jesu wa sõ mɔcɔɛ ŋa ideu, inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋau do inɛ
ngbo ŋau à tɔtɔɔ kabai Kaifu woo wee nlau.
4 Bɛi à waa busi njɛ bɛ́i aa ce a ba a mu Jesu do bisi a kpaa.

5 Amma à waa ni, kù sɪ̃a ku jɛ si ajɔi jingauu ku ba hoya hoya ku maà dede si zamaau.

Abo gɔ í fãsi irii Jesu tulare
(Cɔ Maaku 14:3-9; Zãa 12:1-8)

6 Jesu í wa Betani kpasɛ̃i Simɔɔ iyi í tako í ce bɔ̃ɔi dintɛu,
7 ŋɔi abo gɔ í naa bi tɛɛ waati iyi à waa jɛ. Wa mu ama caka ku sɪ̃a gɔ iyi í nɛ tulare ku nɛ fia gɔ, nɔ í fãsi tulareu si irii Jesu.
8 Iyi mɔcɔ ŋau à yɔɔ, ŋɔi idɔ nŋa í kõ à ni, na mii í ce abou í koo í ce asɔɔi tulareu ihɛ̃.
9 Aa ka taai wo fia nkpɔ nkpɔ ka kpɛ̃a ilu are ŋa fiau.
10 Iyi Jesu í gbɔ à waa fɔ bɛɛbɛ ŋɔi í bee ŋa í ni, na mii í ce ì waa yɛ taalei abou ŋa. Mii jiidai í ceem bɛ.
11 Ntɔ ntɔ, ilu are ŋa aa maa wɛɛ do iŋɛ waati kãma fei, amma amu n kaa n maa n wɛɛ do iŋɛ hee do ajɔ fei.
12 Abou í fãsi aram tulare do njuma ku ceò sɔɔlui kusim.
13 Ntɔ ntɔ, tengi bii inɛ ŋa aa koo a maa waazo laabaau jiidau si andunyau fei, aa sisi ide iyi abou ihɛ̃ í ce a maa yeò gigiɛ.

Zudasi á fita anyii Jesu
(Cɔ Maaku 14:10-11; Luku 22:3-6)

14 Ŋɔi Zudasi Isikariɔti, inɛ akãi mɔcɔ maateeji ŋau, í bɔ bi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau,
15 í bee ŋa í ni, mii aa muum ŋa bii ǹ da nŋɛ Jesu si awɔ. Nɔ à ka fia isɔ fũfũ ara kuntaa à naa.
16 Hai waati bɛɛbɛi, Zudasi wa dɛ kpãa bɛ́i á ce ku zambaò Jesu ku na inɛ ŋau.

Jesu wa jɛ ijɛi jingaui Iku ku kua do mɔcɔɛ ŋa
(Cɔ Maaku 14:12-21; Luku 22:7-14, 21-23; Zãa 13:21-30)

17 Si ajɔ sintei jingaui Pɛ̃ɛ hai nɛ lefeeu mɔcɔi Jesu ŋau à naa à beeɛ à ni, iwoi ì bi kaa ceeɛ sɔɔlui jingaui Iku ku kuau.
18 Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, i bɔ inɔ ilu bi wãanɛ kasa i sɔ̃ɔ i ni, amu Mɛɛtu ǹ ni, waatim í to. Bi tɛɛi an jɛ jingaui Iku ku kua do mɔcɔm ŋa.
19 Nɔ mɔcɔ ŋau à ce bɛi Jesu í sõ ŋa, à ce sɔɔlui jingauu.
20 Iyi alɛ í lɛ Jesu do mɔcɔ maateeji ŋau à waa jɛ.
21 Waati iyi à waa jɛ ŋɔi Jesu í ni, ntɔ ntɔ, inɛ akã nŋɛ á zambam.
22 Ŋɔi inɔi mɔcɔ ŋau í fɔ ntɔ ntɔ, à wasi ku beeɛ akã akã à waa ni, isa kù jɛ amu ya Lafɛ̃ɛ.
23 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, inɛ iyi í gũsi pɛ̃ɛ si inɔ jɛɛ awaò ajɔ, lafɛ̃ɛi á zambam.
24 Amu Amai Amanɛ an ku si bɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ. Amma inɛ iyi á zambam á yɛ ijuukpã nla nla. Á tiaa inɛɛu bii í jɛ a kù buu mɔm wo.
25 Zudasi iyi á zambaɛu mɔ í so ide í ni, isa kù nɔ kù jɛ amu ya Mɛɛtu. Nɔ Jesu í jɛaa í ni, oo, awɔi aa coo.

Ijɛ iyi aa ka yeò gigii ikui Jesu
(Cɔ Maaku 14:22-26; Luku 22:14-20; Kɔr. 1, 11:23-35)

26 Waati iyi à waa jɛ, ŋɔi Jesu í so pɛ̃ɛ nɔ í saabu Ilaaɔ̃ titã í bɛi í bububuɛ í na mɔcɔɛ ŋau, í ni, iyi ihɛ̃i í jɛ aram, i gba i jɛ ŋa.
27-28 Si anyii nŋu, nɔ í so kɔɔfu si bii à dasi vɛ̃ɛ í saabu Ilaaɔ̃ nɔ í na ŋa í ni, iyi ihɛ̃i í jɛ njɛm. Nŋui í jɛ nyindai akabuu iyi Ilaaɔ̃ í dɪ̃ do amanɛ ŋa. An nikãɛ na irii inɛ nkpɔ ku ba n kpa idei dulum du ŋa. Iŋɛ fei, i mɔ ŋa.

29 An sɔ̃ ŋɛ, hai nnyi n kaa n mɔ atɛ̃ vɛ̃ɛ má í gbe hee ajɔ iyi awaɛ ŋa fei aa ka
mɔ vɛ̃ɛ titɔ̃ si bommai Baam.
30 Si anyiɛ à kɔ̃ iri ŋa nɔ à fita à bɔ iri kutai Olivieu.

Piɛɛ á jã ku ni nŋu ku mà Jesu
(Cɔ Maaku 14:27-31; Luku 22:31-34; Zãa 13:36-38)

31 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋa í ni, idũuyi mɔm, iŋɛ fei aa nyiò anyi na irim. Béi Ilaaɔ̃
í fɔ si kukɔi ideɛ, bɛɛbɛi á ce. I ni, á kpa woo degbeu nɔ angudã ŋau a fangaa bii
fei.
32 Amma an jǐ hai si balɛ nɔ n cua nŋɛ n bɔ ilɛi Galilee.
33 Ŋɔi Piɛɛ í sɔ̃ɔ í ni, baa bii inɛ fei wa nyiò anyi na iriɛ, amu n kaa n nyiò anyi
pai.
34 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ɔ í ni, ntɔ ntɔ, idũuyi mɔm, hee ajɛɛ ku maa kɔ, aa jã isɛ gbɛɛta
i ni i kù màm.
35 Amma Piɛɛ í jɛaa í ni, n kaa n kɔsiɛ pai, baa bii í jɛ an ku do awɔ ajɔi. Nɔ
mɔcɔ ŋau mɔ fei à fɔ bɛɛbɛ.

Jesu wa ce kutɔɔ Gɛsemanee
(Cɔ Maaku 14:32-42; Luku 22:39-46)

36 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à bɔ inya gɔ iyi à ya kpe Gɛsemanee. Iyi à to bɛ nɔ í sɔ̃
ŋa í ni, i buba ihɛ̃ titã ŋa n koo n ce kutɔɔ wa.
37 Ŋɔi í gbã Piɛɛ do ama minjii Zebedee ŋau à bɔ waju. Nɔ inɔ kufɔ í naa siɛ
hee araɛ fei í rɔ.
38 Ŋɔi í sɔ̃ ŋa í ni, inɔ kufɔ í naa sim nla nla hee wa bi ku kpam. I wa ihɛ̃, i bam
njoo ku wɔ ŋa.
39 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi í bɔ waju keeke í koo í sɛɛbata ilɛ wa ce kutɔɔ í ni, Baam,
bii á ce, jɔ̀ wahalau ihɛ̃ ku jǐim. Amma do nŋu fei, ku maà ti ku jɛ ti idɔɔbim, jɔ̀
idɔɔbiɛ ku ce.
40 Si anyiɛ ŋɔi í nyi wa bi mɔcɔ mɛɛta ŋau í ba ŋa à waa sǐ njoo. Ŋɔi í bee Piɛɛ
í ni, debɛi, i kù yɔkɔ i kù bam njoo ku wɔ baa lɛɛu akã ŋa?
41 I wɔ njoo nɔ i maa ce kutɔɔ ŋa ku ba i maà dasi kulɛlɛi inɛ ŋa. Idɔi amanɛ í
bi, amma araɛ í kua gbugbãɛ.
42 Nɔ í jǐò ŋa isɛ gbeejisia má í koo í ce kutɔɔ í ni, Baam, bii ì jɛ wahalau ihɛ̃
kaa jǐim, bii í jɛ kù nɛ bɛi á ce iyi n kù yɔɔi, jɔ̀ idɔɔbiɛ ku ce.
43 Iyi í ce kutɔɔ í tã ŋɔi í nyi wa bi tu ŋa má nɔ í ba ŋa à waa sǐ njoo má, domi
njoo wa kpa ŋa.
44 Jesu í jɔ̀ ŋa má, í koo í ce kutɔɔ isɛ gbɛɛtasiaɛ si ide akãu.
45 Nɔ í nyi wa bi tu ŋa má í sɔ̃ ŋa í ni, ì sũ ì waa sǐmi ŋai hee nsɛi? I cɔ, waati í
gbe keeke iyi aa mu amu Amai Amanɛ a daa ilu dulum ŋa si awɔ.
46 Inɛ iyi á zambam wa to wa. I dede kaa kòo ŋa.

À mu Jesu
(Cɔ Maaku 14:43-50; Luku 22:47-53; Zãa 18:3-12)

47 Iyi Jesu wa fɔ bɛɛbɛ gbakã, ŋɔi Zudasi, inɛ akãi mɔcɔ maateeji ŋau í to wa.
Zamaa nla gɔ wa tooɛ wa à waa mu taakuba ŋa do golo ŋa. Inɛ ngboi woo weei
Ilaaɔ̃ ŋa do inɛ ngbo ŋaui à bɛ ŋa wa.
48 Waati iyi Zudasi í dasi idɔ nŋu ku zamba Jesuu, í sɔ̃ inɛ ŋau nyinda gɔ iyi
nŋu á ce. Í ni, inɛ iyi an koo n ya n baabaɛ, Lafɛ̃ɛ mbɛ, i muu.
49 Hai Zudasi í to wa gbakã, í sɛkɛɛi si Jesu í ni, irei ì caalɛ, Mɛɛtu. Nɔ í baabaɛ.
50 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ɔ í ni, kpaasim, iyi ì naa ku ceu, coo.
Nɔ inɛ ŋau à to Jesu awɔ gbakã à muu.

51 Ŋɔi inɛ akãi mɔcɔi Jesu ŋau í yɔ taakubaɛ í café itɨ̃i amaacɛi woo wee nlai
Ilaaɔ̃u í buu.
52 Amma Jesu í sɔ̃ɔ í ni, sindo taakubaɛ si ankɔ̃ɔɛ. Inɛ iyi wa kpa inɛ do
taakuba fei, taakubai á na ku kpa lafɛ̃ɛ mɔ.
53 I kù mà iyi bii ǹ bi an yɔkɔ n tɔɔ Baam, nɔ gbakã ku sambaam amaleka
dubu nkpɔ nkpɔ wa a naa a sobim?
54 Amma bii ǹ ce bɛɛbɛ, kukɔi idei Ilaaɔ̃ iyi í ni mii ŋau ihɛ̃ fei á bam nii kaa
kɔ̃.
55 Ŋɔi Jesu í bee zamaau í ni, amui ì naa ku mu bɛ ŋa do taakuba do golo ŋa
bɛi woo ce ile? Ǹ ya n wa si inɔ nŋɛ ajɔ fei n maa n kɔ inɛ ŋa si cio kpasɛ̃i Ilaaɔ̃,
nɔ i kù mum ŋa.
56 Amma nŋu ŋau bɛ fei í cei ku ba ide iyi walii ŋau à fɔ si tiai idei Ilaaɔ̃ ku
kɔ̃.
Ŋɔi mɔcɔ ŋau fei à jɔ̀ɔ à sa.

Jesu í wa wajui igbɛi woo kiiti ŋa
(Cɔ Maaku 14:53-65; Luku 22:54-55, 63-71; Zãa 18:13-14, 19-24)

57 Inɛ ŋa iyi à mu Jesuu à bɔòɛ bi Kaifu woo wee nlai Ilaaɔ̃. Tengi bɛi woo kɔ
inɛ ŋa si wooda ŋau do inɛ ngbo ŋau à tɔtɔɔ.
58 Nɔ Piɛɛ í wa hee jɨ̃ijɨ̃ wa too Jesu wa do anyi hee í bɔ inɔ bantumai kpasɛ̃i
woo wee nlau. Ŋɔi í buba bɛ do woo degbe andɛ koofa ŋau na ku yɛò bɛi ideu
á kpaò iri.
59 Waati nŋu inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do igbɛi woo kiiti ŋau fei à waa dɛ
a má Jesu ide iyi aa yɛò taaleɛ ku ba a kpaa.
60 Amma a kù ba ide iyi aa yɛò taaleɛ baa do iyi ilu sɛɛda ibo nkpɔ í naa í máa
ide fei. Si anyii nŋu, amanɛ minji gɔ ŋa à naa.
61 À ni, mɔkɔu ihɛ̃ í ni nŋu á yɔkɔ ku lɛgɛ kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ nɔ si afei ajɔ mɛɛta nŋu
ku ma mmuɛ má.
62 Ŋɔi woo wee nlai Ilaaɔ̃u í dede í bee Jesu í ni, i kù waa ni ide gɔ? Ide mii
inɛ ŋau ihɛ̃ à waa yɛò taaleɛ.
63 Amma Jesu wa cokoɛ. Ŋɔi woo wee nlau í sɔ̃ɔ í ni, do irii Ilaaɔ̃, fɔ bii awɔu
Amai Ilaaɔ̃ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicaui *.
64 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, oo, amui, si bɛi ì fɔ. Nɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, aa yɛ amu Amai
Amanɛ ǹ wa n buba awɔ njɛi Ilaaɔ̃ ilu gbugbã fei. Bɛɛbɛ mɔi aa na i yɛm ŋa ajɔ
akã n naa si kudũi ijɨ̃ má.
65 Ŋɔi woo wee nlau í ga ibɔɛ ku nyisiò idɔɔkɔ̃ɛ. Ŋɔi í ni, wa bu Ilaaɔ̃. A kù
waa dɛ ilu sɛɛda kãma má. I gbɔ bɛi wa bu Ilaaɔ̃ ŋa.
66 Bɛirei ì yɛ a cea mɔkɔu ŋa. Ŋɔi aŋa fei à yɛ taaleɛ à ni í to a kpaa.
67 Ŋɔi à wasi ku tu si wajui Jesu antɔ nɔ à waa daa kutu, inɛ gɔ ŋa mɔ à waa
sambalaɛ.
68 Nɔ à ni, awɔ iyi ì waa kpe araɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau, sɔ̃ wa inɛ iyi í cãɛ.

Piɛɛ í jã í ni nŋu kù mà Jesu
(Cɔ Maaku 14:66-72; Luku 22:56-62; Zãa 18:15-18, 25-27)

69 Waati bɛɛbɛ Piɛɛ wa buba bantumai kpasɛ̃u. Ŋɔi mudɛ̃ɛ woo ce icɛ gɔ í sɛkɛɛ
siɛ wa í ni, awɔ mɔ ì tako ì wɛɛ do Jesu inɛi Galileeu.
70 Amma í jã si wajui aŋa fei í ni, n kù mà iyi ì waa fɔ.
71 Si anyiɛ, nɔ í dede í bɔ ikpa andɛ kabau. Ŋɔi mudɛ̃ɛ amaacɛ mmu gɔ í yɔɔ
má, nɔ í sɔ̃ inɛ ŋa iyi à wa bɛu í ni, inɛɛu ihɛ̃ í tako í wɛɛ do Jesu inɛi Nazarɛtiu.

---

* **26:63** do irii Ilaaɔ̃ Do Gɛrɛki à ni, do irii Ilaaɔ̃ iyi í wɛɛ.

72 Ŋɔi Piɛɛ í jã má nɔ í ceekpe í ni, n kù mà inɛɛu bɛ.
73 Iyi í kɔ̃ɔsi má, ŋɔi inɛ ŋa iyi à wa bɛu à sɛkɛɛ si Piɛɛ à ni, ntɔ ntɔ awɔu inɛ akã nŋai. Ide ku fɔɛ wa nyisi iyi awɔu inɛi Galileei.
74 Ŋɔi í teese í ceekpe í ni, n kù mà mɔkɔu. Bɛ gbakã ajɛɛ wa kɔ.
75 Nɔ Piɛɛ í ye gigii ide iyi Jesu í sɔ̃ɔu wo í ni, hee ajɛɛ ku maa kɔ aa jã isɛ gbɛɛta i ni i kù màm. Ŋɔi í fita í koo wa kpata ntɔ ntɔ.

27

À bɔò Jesu wajui Pilati
(Cɔ Maaku 15:1; Luku 23:1-2; Zãa 18:28-32)

1 Ŋɔi daadaakɔ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do inɛ ngbo ŋa fei à jilɔɔ si aŋa a kpa Jesu.
2 Nɔ à dũu à koo à daa Pilati ilu ilɛu si awɔ.

Ikui Zudasi
(Cɔ IWB 1:18-19)

3 Zudasi, nŋu iyi í zamba Jesuu, í yɛ bɛi à yɛ taaleɛ a kpaa, ŋɔi inɔɛ í fɔ. Nɔ í nyiò fiai isɔ fũfũ kuntaau bi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do inɛ ngbo ŋau.
4 Í sõ ŋa í ni, ǹ ce dulum si bɛi ǹ zamba inɛ dee deeu ihẽ a kpaa. Amma à jɛaa à ni, yoomai í yɛ wa. Í jɛ idei iriɛ.
5 Ŋɔi Zudasi í nyɔ fiau si kpasẽi Ilaaɔ̃ bɛ í nɛɛ. Nɔ í koo í dasi kɔ̃ɔɛ ikũ lele í kpa araɛ.
6 Inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau à tasi fiau à ni, bɛirei aa ka ceò fiau ihẽ. A kù nɛ kpãa ka dasi kpakoi kpasẽi Ilaaɔ̃ si na iyi í jɔ̀ fia iyi à sã na a nikãò njɛi inɛ gɔi.
7 Iyi à busi njɛ à tã, nɔ à so fiau à raò ikoi woo ma caka gɔ, à ce bi ku si inɛ njoo ŋa.
8 Na ŋɔi í jɔ̀ à ya kpe ikou ikoi njɛ baa nnyi.
9 Bɛɛbɛi idei Zeremii waliiu í ce si bɛi í ni, à so fiai isɔ fũfũ kuntaau, fia iyi inɛi Izirɛli ŋa à jɛsi aŋa a sã na iriɛu,
10 nɔ à raò ikoi woo ma cakau, si bɛi Aõ Lafẽɛ í dasim.

Pilati wa bee Jesu ide ŋa
(Cɔ Maaku 15;2-5; Luku 23:3-5; Zãa 18:33-38)

11 Ŋɔi à koo à leekí Jesu si wajui Pilati ilu ilɛu, nɔ í beeɛ í ni, awɔi ì jɛ ilaalui Zuifu ŋa? Nɔ Jesu í jɛaa í ni, oo, si bɛi ì fɔ.
12 Si anyii nŋu, inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do inɛ ngbo ŋau à waa máa ide, nɔ kù ni nŋa ide kãma.
13 Ŋɔi Pilati í beeɛ í ni, i kù waa gbɔ ide ŋa iyi inɛ ŋa à fɔ à waa yeò taaleɛ ba.
14 Amma Jesu kù jɛaa baa gbakã hee biti í muu.

À yɛ taalei Jesu a ba a kpaa
(Cɔ Maaku 15:6-15; Luku 23;13-25; Zãa 18;39-19:16)

15 Wee si jingaui Iku ku kua fei ilu ilɛu í ya jɔ̀ inɛi piisɔ̃ɔ akã iyi zamaa í bii.
16 Wee, waati bɛɛbɛ inɛ gɔ í wa ile piisɔ̃ɔ bɛ, à ya kpoo Barabaa, nɔ inɛ fei í màa.
17 Ŋɔi í jɔ̀ iyi zamaau í tɔtɔɔ, Pilati í bee ŋa í ni, yooi ì bi n jɔ̀ nŋɛ, Barabaa de, mà Jesu iyi à ya kpe Kirisiu.
18 Í fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ wa mà sãa sãa iyi na igui í jɔ̀ à daa nŋu Jesu si awɔ.
19 Waati iyi Pilati wa buba bi ku ce kiitiu, ŋɔi aboɛ í bɛ siɛ inɛ gɔ wa í ni, maà dasi idei inɛ dee deeu bɛ baa, domi idũ, iyi ǹ wa n sũ, ǹ yɛ wahala jiida jiida si ala na iriɛ.

20 Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do inɛ ngbo ŋau à wasi ku mante
zamaau à waa ni à sɔ̃ Pilati ku nyaa aŋa Barabaa nɔ ku jɔ̀ a kpa Jesu.
21 Nɔ Pilati í bee ŋa í ni, si amanɛ minji ŋau bɛ, yoo nŋai ì bi n jɔ̀ nŋɛ. Nɔ à ni,
Barabaa.
22 Nɔ Pilati í ni, to, bɛirei an cea Jesu iyi à ya kpe Kirisiu. Ŋɔi aŋa fei à ni,
kpakpaɛ si jĩi ku gaau.
23 Ŋɔi Pilati í bee ŋa í ni, laalɔ yoomai í bɛi í ce. Amma bɛ́i Pilati wa fɔ fei,
bɛɛbɛ mɔi inɛ ŋau à ya dɔ̃ anu hee lele a ni, kpakpaɛ si jĩi ku gaau.
24 Iyi Pilati í yɛ mii iyi nŋu wa ce fei ngbɛi, wakatau wa kɔ̃ɔsi mɔm nii, ŋɔi í
bu inyi í wɔɔ si wajui zamaau í nyisi iyi baai nŋu kù wa si ideu, í ni, njɛi mɔkɔ
dee deeu ihɛ̃ ku nikãɛ kù yɛm, í jɛ idei irii nŋɛ.
25 Ŋɔi inɛ ŋau fei à jɛ à ni, kunikãi njɛɛu ku jɛ idei irii awa do ama nwa ŋa.
26 Ŋɔi Pilati í jɔ̀ nŋa Barabaa, nɔ í jɔ̀ à tɛa Jesu kpɔtɔɔ. Si anyii nŋu, nɔ í da nŋa
si awɔ a koo a kpakpaɛ si jĩi.

Sooge ŋa à waa yaako Jesu
(Cɔ Maaku 15:16-20; Zãa 19:2-3)

27 Si anyii nŋu ŋɔi sooge ŋa à gbã Jesu à lɔ̀ɔ̀ɛ kabai ilu ilɛu, nɔ à tɔtɔɔ soogeɛ
ŋa iyi à gbe ŋau fei bɛ.
28 À bɔ nyauɛ ŋa nɔ à daa si ibɔ nkpa sisɔ gɔ.
29 Nɔ à ba fulai agũ à lea si iri, nɔ à naa kpokpoo si awɔ njɛɛ, à bɛi à gulɛ si
wajuɛ à waa yaakoɛ à waa ni, fɔɔ ilaalui Zuifu ŋa.
30 Ŋɔi à tu siɛ antɔ nɔ à gba kpokpoou à cãa si iriɛ.
31 Iyi à yaakoɛ à tã, ŋɔi à bɔaa ibɔ nkpau à bɛi à daa si ibɔɛ à gbãa à waa bɔ ku
kpakpaɛ si jĩi ku gaau.

À kpakpa Jesu si jĩi ku gaau
(Cɔ Maaku 15:21-32; Luku 23;26-43; Zãa 19:17-27)

32 Waati iyi à waa fita hai inɔ iluu ŋɔi à ko inɛi Sirɛni gɔ à ya kpoo Simɔɔ. Ŋɔi
sooge ŋau à tilasiɛ à kãa jĩi ku gaau bii aa kpakpa si Jesuu.
33 Nɔ à waa bɔ inya gɔ iyi à ya kpe Gɔɔgɔta, waatɔ inya iyi í jɔ kokoi iri. Waati
iyi à to bɛ,
34 à na Jesu atẽ vɛ̃ɛ iyi à yɔgɛɛ do alolo. Amma iyi í tiɛɛ kù bi nŋu ku mɔɔ.
35 Ŋɔi à kpakpaɛ si jĩi ku gaauu nɔ à ta kpasa si jĩnɛɛ ŋau à ce ikpẽɛ.
36 Nɔ à buba à waa degbeɛ.
37 Si antai iriɛ do lele, à kɔ ide iyi wa fɔ taale iyi í ce à ni, inɛ ihẽi í jɛ Jesu,
Ilaalui Zuifu ŋa.
38 Ŋɔi à kpakpa ile minji gɔ ŋa bɛ má, inɛ akã ikpa awɔ njɛɛ, inɛ akã mɔ ikpa
awɔ cangaɛ.
39 Inɛ ŋa iyi à waa too do bɛ à ya gbugbã irii a maa buu,
40 a maa ni, kù jɛ awɔi ì ni aa lɛgɛ kpasẽi Ilaaɔ̃ nɔ i maa má si afei ajɔ mɛɛta?
To, bii awɔu Amai Ilaaɔ̃i, faaba araɛ bɛ, kita wa hai si antai jĩi ku gaauu.
41 Bɛɛbɛi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do inɛ
ngbo ŋau à ya maa yaakoɛ a maa ni,
42 í faaba inɛ gɔ ŋa amma í mɔngɔ ku faaba araɛ. Kù jɛ í ni nŋu ilaalui inɛi
Izirɛli ŋai? To, ku kita wa hai si antai jĩi nɔu ku ba ka dasiɛ naanɛ.
43 Í dasi Ilaaɔ̃ naanɛ nɔ í ni nŋu Amai Ilaaɔ̃i. Debɛi, bii Ilaaɔ̃ í nɛ kubiɛ ntɔ ntɔi
ku faabaɛ.
44 Bɛɛbɛ mɔi ile ŋa iyi à kpakpa do Jesu ajɔu à ya maa yaakoɛ.

Waati iyi Jesu í ku
(Cɔ Maaku 15:33-41; Luku 23:44-49; Zãa 19;28-30)

45 Ŋɔi dasã nkpau ilu í kuku si ilɛ fei hee í koo í to isɔ mɛɛtai alɛ.
46 Nɔ si isɔ mɛɛtau Jesu í dɔ̃ anu hee lele í ni, Eli, Eli, lama sabatani, waatɔ
Ilaaɔ̃, Ilaaɔ̃, na mii í ce ì fũsim awɔ.
47 Ŋɔi inɛ gɔ ŋa iyi à wa bɛu à gbɔ ideu. Nɔ à ni, wa kpe Elii.
48 Ŋɔi gbakã inɛ akã nŋa í sɛi í koo í dĩ kanya si golo gɔ í sɔsi inyiikã í bɛi í naa
í toa Jesu ku cɔ̃ɔcɔ̃ɔɛ.
49 Amma inɛ ŋa iyi à gbe ŋau à ni, jɔ̀ɔ titã, ka cɔ bii Elii á na ku faabaɛ.
50 Nɔ Jesu í dɔ̃ anu má hee lele í bɛi í ku.
51 Asee, waati bɛɛbɛ si ilui Zeruzalɛmu, ridoo iyi í wa kpasẽi Ilaaɔ̃u í ga í kpẽ
minji hai lele hee ku bɔ ilɛ, nɔ ilɛ í yaya hee kuta ŋa à la.
52-53 Balɛ ŋa à cĩ, nɔ woo dasi Ilaaɔ̃ naanɛ nkpɔ ŋa iyi à tako à ku wo à jĩ má,
à fita hai inɔ balɛ. Si anyii kujĩi Jesu nɔ à bɔ Zeruzalɛmu ilu kumáu à tusɛ ara
nŋa bi inɛ nkpɔ.
54 Ŋɔi inɛ ngboi sooge ŋa do inɛ ŋa iyi à wa bi tɛɛ à waa degbe Jesuu à yɛ
kuyayai ilɛu do mii ŋa iyi í ce fei ŋɔi njo nla nla í mu ŋa à waa ni, ntɔ ntɔ, inɛɛu
ihẽ Amai Ilaaɔ̃i.
55 Inaabo nkpɔ gɔ ŋa à wa bɛ, à waa cɔ Jesu wa hai jĩijĩ. À too Jesu wai hai
Galilee a naa a gbɔa.
56 Si inɔ nŋa Maari inɛi Madalau do Maari iyei Zaaki do Zozɛfu, do iyei amai
Zebedee ŋa, aŋa fei à wa bɛ.

À dasi ikui Jesu balɛ
(Cɔ Maaku 15:42-47; Luku 23:50-56; Zãa 19:38-42)

57 Iyi alɛ í lɛ, ŋɔi mɔkɔ ilu fia gɔ í naa bɛ. À ya kpoo Zozɛfu, inɛi Arimateei.
Wee nŋu mɔ mɔcɔi Jesui wa jɛ.
58 Ŋɔi í bɔ bi Pilati í tɔɔɛ ikui Jesu. Nɔ Pilati í yɔɔdaa í ni a naa.
59 Zozɛfu í so ikuu í woo do acɔ fũfũ titõ gɔ.
60 Nɔ í koo í suu si isai kuta gɔ iyi í jɔ̀ à gbea nŋu takaɛ wo, amma a kù dasi inɛ
gɔ titã. Si anyiɛ nɔ í bimbili kuta nla gɔ í dĩò andɛi balɛu í bɛi í nɛ.
61 Maari inɛi Madalau do Maari iyi ihõu à wa bɛ à waa buba kɔkɔi balɛu.

Balɛ ku degbe

62 Iyi ajɔi sɔɔlui kusĩmiu í kpa iri, ŋɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do Farisi
ŋau à bɔ bi Pilati ajɔ *.
63 À ni, lafẽɛ, à ye gigii ide iyi ilu ibou í fɔ si waati iyi í wɛɛ si andunya í ni si
ajɔ mɛɛtasia nŋu á jĩ hai si balɛ má.
64 Na nŋu, jɔ̀ a maa degbe balɛu hee ku to zakai ajɔ mɛɛta, ku ba mɔcɔɛ ŋa a
maà na a nya ikuu, a bɛi a koo a sõ inɛ ŋa a ni, í jĩ hai si balɛ. Waati bɛɛbɛ iboi
ankãanyiu ihẽ á na ku re baa ti takou má.
65 Ŋɔi Pilati í sõ ŋa í ni, i gbã sooge ŋau a koo a degbeɛ bɛi ì bi ŋa.
66 Nɔ aŋaò ŋa fei à bɔ bi balɛu. À ce nyindai amanlu si kutau ku ba inɛ gɔ ku
maà cũu. Nɔ à jilɛ sooge ŋa bɛ à waa degbeɛ.

28

Kujĩi Jesu hai si balɛ
(Cɔ Maaku 16:1-10; Luku 24:1-12; Zãa 20:1-10)

---

* **27:62** iyi ajɔi sɔɔlui kusĩmiu í kpa iri Bi Zuifu ŋa ajɔ mmu í ya sintii hai isɔ mɛɛfai alɛ.

1 Iyi ajɔi kusĩmiu í lɔ, ajɔ amaazuma daadaakɔ Maari inɛi Madalau do Maari
iyi ihõ à bɔ balɛu ku cɔ.
2 Ŋɔi gbakã ilɛ kuyaya nla gɔ í dede nɔ amalekai Aõ Lafɛ̃ɛ gɔ í kita wa hai lele
í naa í tale kutau wa buba si.
3 Wajuɛ wa daana bɛi kuŋɔi ijĩ nɔ nyauɛ ŋa mɔ wa fũuta bɛi iwu tafa.
4 Ŋɔi njo í mu woo degbe ŋau hee à waa yaya nɔ à cuku ilɛ bɛi iku ŋa.
5 Ŋɔi amalekau í sõ inaabo ŋau í ni, iŋɛ, i maà jò njo ku mu ŋɛ. Ǹ mà iyi Jesu
inɛ iyi à kpakpa si jĩi ku gaauui ì waa dɛ ŋa.
6 Kù wa ihẽ má, í jĩ hai si balɛ si bɛi í tako í fɔu. I naa i cɔ bii í tako wa sũ wo,
7 nɔ i koo ńya ńya i koo i sõ mɔcɔɛ ŋa i ni, í jĩ hai si balɛ. Á cua nŋɛ ikpa Galilee.
Bɛi aa yɔɔ ŋa. Iyi ǹ nɛ an sõ ŋɛ mbɛ.
8 Ŋɔi à sinda ńya ńya hai bi balɛu do njo. Nɔ baa do iyi à waa ce njo fei à nɛ
inɔ didõ nla nla má. Ŋɔi à sɛi à koo à sõ mɔcɔɛ ŋa laabaauu.
9 Ŋɔi Jesu í kò ŋa í ni, i fɔɔ. Ŋɔi à sɛkɛɛ siɛ wa à naa à mu kutɛɛ à sɛɛbata si
wajuɛ.
10 Nɔ Jesu í sõ ŋa í ni, i maà jò njo ku mu ŋɛ. I koo i sõ kpaasim ŋa a bɔ Galilee,
bɛi aa yɛm.

Idei woo degbe ŋa

11 Waati iyi à wa si kpãa à waa nɛu, inɛ gɔ ŋa si woo degbe ŋau à bɔ inɔ ilu à
koo à sisia inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋa mii iyi í ceu fei.
12 Nɔ inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋau à ce kutɔtɔɔ do inɛ ngbo ŋau à busi njɛ nɔ
à mua sooge ŋau fia nkpɔ gɔ,
13 à sõ ŋa à ni, i sõ inɛ ŋa i ni mɔcɔɛ ŋa à naa idũ laja à naa à ce ilei ikuu waati
iyi ì waa sĩ njoo ŋa.
14 Bii ilu ilɛu í gbɔ ideu, à mà bɛi aa ka ce ku ba ku maà kpã ŋɛ iju.
15 Sooge ŋau à gba fiau nɔ à ce bɛi à tɔɔ ŋau. Ŋɔi í jò ideu í fangaa si inɔi Zuifu
ŋa hee do nnyi fei.

Icɛ iyi Jesu í jòa mɔcɔɛ ŋa
(Cɔ Maaku 16:14-18; Luku 24:36-49; Zãa 20:19-23; IWB 1:6-8)

16 Jesu í bɔ Galilee. Si anyii nŋu nɔ mɔcɔ maatakã ŋau à koo à baa bɛ si iri
kuta bii í tako í sõ ŋa wou.
17 Iyi à yɔɔ, ŋɔi à waa gulɛaa. Amma gɔgɔ ŋa à waa sika sika.
18 Ŋɔi Jesu í sɛkɛɛ si ŋa wa í ni, yiikoi lele do ti ilɛ fei à nam nii.
19 Na nŋu, i koo si dimi fei, i ce ŋa mɔcɔm ŋa. Nɔ i dasi ŋa inyi do irii Baaba
do ti Ama do ti Hundei Ilaaõ.
20 Nɔ ide ŋa iyi ǹ sõ ŋɛ fei, i kɔ ŋa si ide ŋau ku jirima ŋa. Nɔ an maa n wɛɛ do
iŋɛ ajɔ fei hee kɔɔi andunya

Laabaau jiida iyi Maaku í kɔ si tiaɛ

Waazoi Zãa woo dasi inyi
(Cɔ Matie 3:1-12; Luku 3:1-18; Zãa 1:19-28)

1 Kusintii laabaau jiidai Jesu Kirisi Amai Ilaaɔ̃ wee.
2 Í sinti si bɛi Ezai walii í tako í kɔ si tiaɛ í ni,
Ilaaɔ̃ í ni, cɔ, an bɛ woo sisi idem wa si wajuɛ, iyi á teeseɛ kpãaɛ.
3 Nŋui á dɔ̃ anu si gbabuau ku ni,
I teese kpãai Lafɛ̃ɛ ku tɛ ŋa.
4 Bɛɛbɛi Zãa í naa si gbabua wa dasi inɛ ŋa iyi à koo bi tɛɛ inyi. Wa waazoa inɛ ŋa wa ni, i kpaasi idɔ ku ba Ilaaɔ̃ ku kpa idei kurara nŋɛ nɔ a dasi ŋɛ inyi.
5 Nɔ inɛ ŋa à naa bi tɛɛ hai Zeruzalɛmu do hai ilɛi Zudee fei. À ce tuubai dulum du ŋa nɔ à jɔ̀ Zãa í dasi ŋa inyi idoi Zuudɛ̃ɛu.
6 Zãa wa dasi ibɔi ntoi kpookpo, nɔ wa dĩ santikii bata. Kɛtɛngbo do nyikɔ̃i sakoi í jɛ ijɛɛ.
7 Wa waazoa zamaa wa ni, inɛ gɔ á naa si anyim iyi í nɛ gbugbã í rem. N kù to baa n bate n fũ ikũi baataɛ si kutɛɛ.
8 Amu ǹ dasi ŋɛ inyi, amma njɛ Hundei Ilaaɔ̃i á da nŋɛ si.

À dasi Jesu inyi nɔ Seetam í lɛlɛɛ
(Cɔ Matie 3:13-4:11; Luku 3:21-22; 4:1-13)

9 Waati bɛɛbɛ Jesu í dede wa hai Nazarɛti si ilɛi Galilee í naa bi Zãa. Iyi í to wa nɔ Zãa í dasiɛ inyi si idoi Zuudɛ̃ɛ.
10 Waati iyi Jesu wa fita wa hai si inyiu gbakã ŋɔi í ba lelei Aɔ̃ í cĩ. Nɔ Hundei Ilaaɔ̃ í de siɛ wa bɛi ankasiidi.
11 Nɔ à gbɔ ide ku fɔ wa hai lele í ni, awɔu amam nii, ǹ biɛ jiida jiida. Siɛi inɔ didɔ̃m fei í ya wa.
12 Ŋɔi gbakã, Hundeu í tale siɛ gbabua.
13 Bɛi í ce ajɔ ciiji nɔ Seetam wa lɛlɛɛ ku ce laalɔ. Í wa bɛ do iŋai sako ŋa nɔ amaleka ŋa à sobiɛ.

Jesu í kpe sɔɔkɔ mɛɛ gɔ ŋa a tooɛ
(Cɔ Matie 4:12-22; Luku 4:14-15; 5:1-11)

14 Si anyiɛ ŋɔi à dasi Zãa piisɔ̃ɔ. Nɔ waati bɛɛbɛ Jesu í bɔ ilɛi Galilee wa waazo laabaau jiida iyi wa naa hai bi Ilaaɔ̃.
15 Í ni, awaati í to iyi Ilaaɔ̃ á na ku jɛ bommaɛ. I kpaasi idɔ nŋɛ nɔ i dasi laabaau jiidau naanɛ ŋa.
16 Ajɔ nŋu gɔ Jesu wa too tenku sisɔi Galileeu. Ŋɔi í yɛ Simɔɔ do ifɔɛ Anderee, sɔɔkɔ ŋa, à waa le taao si inɔ tenkuu.
17 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, i toom wa ŋa nɔ n ce ŋɛ woo dɛdɛ inɛ ŋa iyi aa jɛ ti Ilaaɔ̃.
18 Ŋɔi gbakã à jɔ̀ taao nŋa ŋa à waa tooɛ.
19 Ŋɔi Jesu í nɛ í jĩ keeke nɔ í yɛ Zaaki do ifɔɛ Zãa, amai Zebedee ŋa. Aŋa mɔ à wa si inɔ akɔi inyi nŋa, à waa teese taao nŋa ŋa.
20 Ŋɔi gbakã í kpe ŋa. Nɔ à jɔ̀ Zebedee baa nŋa si inɔi akɔi inyiu bɛ do woo ce icɛɛ ŋa, nɔ à waa tooɛ.

Jesu í lele inɛi inɔɔko hai si inɛ gɔ
(Cɔ Luku 4:31-37)

21 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à bɔ Kapɛranumu. Nɔ ajɔi kusĩmi Jesu í bɔ ile bii
Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu, wa kɔ inɛ ŋa si cioi idei Ilaaɔ̃.
22 Wa kɔ nŋa si cio do yiiko. Kù waa kɔ nŋa si bɛi woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa.
Nŋui í jɔ̀ à biti.
23 Wee inɛ gɔ í wa ile bɛ, í nɛ inɛi inɔɔko. Nɔ í dɔ̃ anu hee lele í ni,
24 mii í wa si gãmɛi awaɛ ŋa, Jesu, awɔ inɛi Nazarɛti. Ì naa ku kpa wai? Ǹ mà
inɛ iyi ì jɛ. Awɔi ì jɛ Inɛ kumá iyi Ilaaɔ̃ í bɛ wa.
25 Ŋɔi Jesu í la siɛ í ni, coko, fita hai si inɛɛu bɛ.
26 Ŋɔi inɛi inɔɔkou í dɔ̃ anu nla nla, í yayaɛ do gbugbã nɔ í fita siɛ.
27 Nɔ aŋa fei à biti ntɔ ntɔ hee à waa bee njɛ ide à waa ni, dimii mii iyi ihɛ̃.
Inɛɛu wa kɔ wa si cio titɔ̃ do yiiko. Wa jilɛa hee do inɛi inɔɔko ŋa fei ide nɔ à
waa jirimaɛ.
28 Ŋɔi gbakã í nya iri si ilɛi Galilee fei.

Jesu í jɔ̀ bɔ̃ɔ nkpɔ í ba iri
(Cɔ Matie 8:14-17; Luku 4:38-41)

29 Ŋɔi Jesu í fita hai ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu, nŋu do Zaaki do Zãa nɔ à
bɔ kpasɛ̃i Simɔɔ do Anderee.
30 Wee iyei aboi Simɔɔ wa sũ domi wa ce ara gbãa. Iyi à to wa gbakã ŋɔi à koo
à sɔ̃ Jesu à ni abou kù waa nɛ baani.
31 Ŋɔi í sɛkɛɛ siɛ wa í mu awɔɛ í dedeɛ. Bɛ gbakã ara gbãau í nya nɔ abou í yaaɛ
ŋa.
32 Alɛ ajɔ nŋu iyi inunu í lɔ ŋɔi inɛ ŋa à naaa Jesu bɔ̃ɔ ŋa wa do inɛ ŋa iyi à nɛ
inɛi inɔɔko ŋa fei.
33 Nɔ inɛi ilu ŋau fei à naa à tɔtɔɔ si andɛ koofau.
34 Í jɔ̀ inɛ nkpɔ í ba iri si bɔ̃ɔ ikã ikã ŋa, nɔ í lele inɛi inɔɔko nkpɔ nkpɔ. Amma
ci ya jɛ inɛi inɔɔko ŋau a fɔ ide domi à màa.

Jesu í dabii si ilɛi Galilee

35 Daadaakɔu, hee inya ku maa má, Jesu í dede í fita hai kpasɛ̃u í bɔ si gbabua
gɔ, í koo í ce kutɔɔ bɛ.
36 Ŋɔi Simɔɔ do kpaasiɛ ŋa à wasi ku dɛdɛɛ.
37 Iyi à na à yɔɔ, ŋɔi à sɔ̃ɔ à ni, inɛ fei wa dɛdɛɛ.
38 Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, ka bɔ waju si ilu mmu ŋa ku ba n waazo idei Ilaaɔ̃ bɛ, domi
na ŋɔi í jɔ̀ ǹ naa.
39 Nɔ à koo à dabii si ilɛi Galilee fei. Í ya maa waazo ile bii Zuifu ŋa à ya ce
kutɔtɔɔ ŋau, nɔ í ya maa lele inɛi inɔɔko ŋa.

Jesu í jɔ̀ dintɛ gɔ í ba iri
(Cɔ Matie 8:1-4; Luku 5:12-16)

40 Ŋɔi dintɛ gɔ í naa bi Jesu í naa í gulɛ si wajuɛ, wa tɔɔɛ wa ni, bii ì bi, aa yɔkɔ
i jɔ̀ n ba iri nɔ n jɛ inɛ iyi í má.
41 Ŋɔi Jesu í ce araareɛ. Í yɔ awɔɛ í luu nɔ í ni, ǹ bi. Ba iri nɔ i jɛ inɛ kumá.
42 Bɛ gbakã bɔ̃ɔi dintɛu í nya siɛ nɔ í jɛ inɛ iyi í má.
43-44 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ɔ ide do gbugbã í ni, gbɔ. Maà sɔ̃ inɛ gɔ ideu ihɛ̃, amma koo
nyisi araɛ bi woo weei Ilaaɔ̃u. Nɔ i ce kuwee iyi Moizi í jilɛu. Kuweeu bɛi á
nyisi ŋa iyi ì jɛ inɛ iyi í má bɛbɛi. Iyi í sɔ̃ɔ bɛɛbɛ í tã nɔ í ni ku nɛ.
45 Do nŋu fei inɛɛu, iyi í nɛ, í koo í wasi ku sisi ideu bantuma hee lele, nŋui í
jɔ̀ Jesu kù yɔkɔ ku lɔ si inɔ ilu do gaaze má. I ya maa mu araɛi angule si gbabua
ŋa. Nɔ inɛ ŋa a ya maa koo bi tɛɛ bɛ hai bii fei.

2

Jesu í jɔ̀ wɛɛgɛ gɔ í ba iri
(Cɔ Matie 9:1-8; Luku 5:17-26)

1 Iyi í ce ajɔ minji má Jesu í nyi wa Kapɛranumu. Ŋɔi inɛ ŋa à gbɔ iyi í wa
kpasɛ̃ gɔ bɛ.
2 Nɔ à tɔtɔɔ bɛ bututu hee andɛi ileu kaa yɔkɔ ku gba ŋa. Ŋɔi wa sɔ̃ ŋa idei
Ilaaɔ̃.
3 Nɔ inɛ mɛɛ gɔ ŋa mɔ à naa bi tɛɛ à waa so wɛɛgɛ gɔ wa.
4 Wee a kaa ba a to wa bi Jesu na irii zamaau. Ŋɔi à gũ antai ileu à lu antai
sikifai tengi bii Jesu í wau. Ŋɔi à to wɛɛgɛu do makɛɛ si bii wa sũ siu hai do ikpa
andɛ bii à luò sikifau.
5 Iyi Jesu í yɛ naanɛi inɛ ŋau ŋɔi í sɔ̃ wɛɛgɛu í ni, baakɔɔm, ǹ kpa idei dulum
dɛɛ.
6 Wee woo kɔ inɛ ŋa si wooda gɔ ŋa à waa buba bɛ à waa lasabu si idɔ nŋa à
waa ni,
7 bɛirei inɛɛu í ce wa fɔ bɛɛbɛ. Wa bu Ilaaɔ̃. Yooi á yɔkɔ ku kpa idei dulum dii
inɛ gɔ bii kù jɛ Ilaaɔ̃ nŋu akã.
8 Jesu í mà gbakã si idɔɛ mii iyi à waa lasabu, ŋɔi í sɔ̃ ŋa í ni, na mii í ce ì waa
ce dimii lasabuu bɛ si idɔ nŋɛ ŋa.
9 Yoomai í faala í re, inɛ ku sɔ̃ wɛɛgɛ ku ni ǹ kpa idei dulum dɛɛ, walakɔ ku ni
ku dede ku so makɛɛɛ ku nɛ.
10 Amma ǹ bi i mà ŋa iyi amu Amai Amanɛ ǹ nɛ gbugbã n kpa idei dulum dii
inɛ ŋa si andunya.
Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í sɔ̃ wɛɛgɛu í ni,
11 dede i so makɛɛɛ i bɔ kpasɛ̃ɛ.
12 Ŋɔi gbakã wɛɛgɛu í dede í so makɛɛɛ í nɛ wa fita hai inɔ kpasɛ̃u. Fei ndɛɛ í
cei si wajui inɛ ŋa hee í mu aŋa fei biti. Nɔ à saabu Ilaaɔ̃ à waa ni aŋa a kù yɛ
dimiɛ ajɔ kãma.

Jesu í kpe Levi
(Cɔ Matie 9:9-13; Luku 5:27-32)

13 Ŋɔi Jesu í nyi itĩi tenkuu má. Ŋɔi zamaa fei í naa bi tɛɛ. Wa cio nŋa idei
Ilaaɔ̃.
14 Ŋɔi í gbe wa lɔ kɔkɔi ile bi ku gba fiai lɛmpoo nɔ í yɛ Levi, amai Alifee wa
buba bɛ. Ŋɔi í sɔ̃ɔ í ni, toom wa. Nɔ Levi í dede í tooɛ.
15 Si anyiɛ Jesu wa jɛ kpasɛ̃i Levi. Nɔ wee, woo gba fiai lɛmpoo do inɛ laalɔ
nkpɔ wa jɛ do nŋu do mɔcɔɛ ŋa ajɔ, si na iyi í jɔ̀ aŋa nkpɔ nkpɔi à waa tooɛ.
16 To, wee Farisi gɔ ŋa à wa bɛ iyi à jɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda. Iyi à yɔɔ wa jɛ
do woo gba fiai lɛmpoo ŋa do inɛ laalɔ ŋau nɔ à bee mɔcɔɛ ŋau à ni, bɛirei í ce
wa jɛ nɔ wa mɔ do woo gba fiai lɛmpoo ŋa do inɛ laalɔ ŋau.
17 Iyi Jesu í gbɔ bɛɛbɛ, ŋɔi í sɔ̃ ŋa í ni, ilu baani ŋa a kù nɛ bukaatai ilu iwɔ bii
kù jɛ bɔ̃ɔ ŋa. Bɛɛbɛ mɔi n kù naa ku kpe inɛ dee dee ŋa, amma ilu dulum ŋai ǹ
naa ku kpe.

Jesu wa fɔ idei anu ku dĩ
(Cɔ Matie 9:14-17; Luku 5:33-39)

18 Ajɔ nŋu gɔ mɔcɔi Zãa ŋa do ti Farisi ŋa à waa dĩ anu ŋɔi inɛ gɔ nŋa ŋa à naa
à bee Jesu à ni, bɛirei í ce mɔcɔi Zãa do ti Farisi ŋa à ya dĩ anu, nɔ wee mɔcɔɛ ŋa
a ci ya dĩ anu.

19 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, kpaasii mɔkɔ titõ ŋa aa yɔkɔ a dĩ anu waati iyi mɔkɔ
titõu í wa inɔ nŋa? Ntɔ ntɔ, waati iyi mɔkɔ titõu í wa inɔ nŋa fei, a kaa yɔkɔ a dĩ
anu.
20 Amma ajɔ wa naa iyi aa nya mɔkɔ titõu hai si inɔ nŋa. Waati bɛɛbɛi aa dĩ
anu.
21 Ntɔ ntɔ, inɛ gɔ kaa sɔ jaaɛ ngbo do titõɛ ku tɔtɔɔɛ. Bii í ce bɛɛbɛ, titõu á ga
jaaɛ ngbou ku kõɔsii.
22 Bɛɛbɛ mɔi a ci ya dasi vɛ̃ɛ titõ iyi wa gba si bɔgɔ bata ngbo ŋa. Bii ì ce bɛɛbɛ,
bɔgɔ bata ngbo ŋau aa gai, nɔ vɛ̃ɛu ku nikã. Nɔ bɔgɔ ŋau do vɛ̃ɛu fei ku ce nfe.
Amma à ya dasi vɛ̃ɛ titõi si bɔgɔ titõ ŋa.

Jesu wa fɔ idei ajɔi kusĩmi
(Cɔ Matie 12:1-8; Luku 6:1-5)

23 Si ajɔi kusĩmi gɔ Jesu do mɔcɔɛ ŋa à waa too kɔɔi ilɛ gɔ. Si isɛɛnɛ nŋau ŋɔi
mɔcɔɛ ŋau à wɔ amaajɛ iyi à gbẽ si ilɛu à nunu ijuɛ si awɔ à waa ŋɔ.
24 Ŋɔi Farisi ŋau à bee Jesu à ni, i kù waa yɔɔi? Na mii í ce à waa ce mii iyi a
kù nɛ kpãai ku ce si ajɔi kusĩmi.
25 Nɔ í jɛ nŋa í ni, i kù cio ajɔ kãma ŋa mii iyi Davidi í ce si waati iyi í wa si
wahala nɔ ari wa kpa nŋu do inɛɛ ŋa?
26 Í lɔ kpasẽi Ilaaõ nɔ í jɛ pẽɛ iyi à jilɛa Ilaaõ iyi à ganji inɛ fei ku jɛ bii kù jɛ woo
weei Ilaaõ ŋa aŋa akã. Amma Davidi í so pẽɛu nɔ í na do inɛɛ ŋa fei à jɛ. Waati
bɛɛbɛ Abiatai wa jɛ woo wee nlau.
27 Nɔ Jesu í sõ ŋa má í ni, Ilaaõ í jilɛ ajɔi kusĩmii na aranfãanii amanɛ ŋa. Kù
jɛ amanɛ ŋai aa na a jɛ arui ajɔi kusĩmiu.
28 Na nŋu, i mà ŋa iyi amu Amai Amanɛ ǹ jɛ inɛ ngboi ajɔi kusĩmi.

3

Idei inɛ iyi awɔ akãɛ í ku
(Cɔ Matie 12;9-14; Luku 6:6-11)

1 Si anyii nŋu ŋɔi Jesu í bɔ ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu má. Wee inɛ gɔ í
wa bɛ, awɔ akãɛ í ku í gbɛ.
2 Nɔ inɛ ŋa iyi à wa bɛ à kãsi Jesu iju, à waa cɔ mà á jɔ̀ inɛɛu ku ba iri si ajɔi
kusĩmi. À waa cɔɔ domi à waa bi a yɛ taaleɛi.
3 Ŋɔi Jesu í sõ inɛ iyi awɔɛ í kuu í ni, dede i leekĩ si anini nŋa bɛ.
4 Nɔ í bee inɛ ŋau í ni, si ajɔi kusĩmi, í sĩa amanɛ ku ce jiida de mà laalɔ, ku
faaba inɛ de, mà ku kpaa. Ŋɔi aŋa fei à coko.
5 Ŋɔi Jesu wa cɔ aŋa fei do idɔɔkõ, nɔ inɔɛ í fɔ ntɔ ntɔ domi í yɛ idɔ nŋa í le. Ŋɔi
í sõ inɛɛu í ni, tɛ awɔɛ. Iyi í tɔɔ nɔ awɔu í baa dee dee.
6 Na nŋu, Farisi ŋau à fita hai ileu bɛ. Nɔ à tɔtɔɔ do inɛi Herodu ŋa. À waa
busi njɛ bɛi aa ce a kpaò Jesu.

Zamaa nla gɔ wa naa bi Jesu

7 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à fa ara nŋa à bɔ ikpa tenkui Galilee, nɔ zamaa nla gɔ
wa tooɛ wa hai ilɛi Galilee.
8 Nɔ inɛi Zeruzalɛmu ŋa do inɛi ilu mmu gɔ ŋa iyi à wa si ilɛi Zudee má, do
inɛi ilɛi Idumee ŋa, do inɛi icei idoi Zuudẽɛ ŋa, do inɛi ilɛɛkoi Tii do Sidõɔ ŋa à
gbɔ mii iyi wa ce nɔ à naa bi tɛɛ aŋa nkpɔ nkpɔ.
9 Ŋɔi í ni mɔcɔ ŋau a jilɛa nŋu akɔi inyi na bii zamaau í na wa manteɛ wa.
10 Ntɔi, si bɛi í jɔ̀ inɛ nkpɔ í ba iri, nŋui í jɔ̀ bõɔ ŋa fei à ya maa naa bi tɛɛ a maa
tale njɛ a ba a luu ku ba a ba iri.

11 Nɔ bii inɛ ŋa iyi à nɛ inɛi inɔɔko ŋa à yɔɔ à ya na a gulɛ si wajuɛi a dɔ̃ anu a
maa ni, aWɔi ì jɛ Amai Ilaaɔ̃.
12 Amma Jesu í ya sɔ̃ inɛi inɔɔko ŋau ide do kugaabu ku ba a maà sɔ̃ inɛ ŋa inɛ
iyi nŋu í jɛ.

Jesu í cica woo bɛ maateeji ŋa
(Cɔ Matie 10:1-4; Luku 6:12-16)

13 Si anyii nŋu, Jesu í gũ iri kuta gɔ, ŋɔi í kpe inɛ ŋa iyi í bi. Nɔ à naa bi tɛɛ.
14 Ŋɔi í cica amanɛ maateeji ku ba a ya maa wa bi tɛɛ, nɔ ku bɛ ŋa a koo a
waazoa inɛ ŋa. Nɔ í sɔ ŋa woo bɛ ŋa.
15 Nɔ í mu nŋa gbugbã a leleò inɛi inɔɔko ŋa.
16 Amanɛ maateeji ŋa iyi í cicau wee. Sinte titã í cica Simɔɔ nɔ í sɔɔ Piɛɛ, waatɔ
kuta.
17 Si anyii nŋu, ŋɔi í cica Zaaki, do Zãa ifɔɛ, amai Zebedee ŋa, nɔ í sɔ ŋa
Boanɛzɛɛ, waatɔ inɛ ŋa iyi à jɔ ibai ijĩ.
18 Si anyii nŋu í bɛi í cica Anderee, do Filipu, do Baatelemi, do Matie, do
Tomaa, do Zaaki amai Alifee, do Tadee, do Simɔɔ inɛi igbɛi Zelɔtu *,
19 do Zudasi Isikariɔti, inɛ iyi á na ku zambaɛu.

Nyaanzei Jesu ŋa à waa bi a nɛòɛ

20 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à bɔ kpasɛ̃. Nɔ zamaa í tɔtɔɔ bɛ hee a kù ba baa fayai
ku jɛ.
21 Ŋɔi nyaanzei Jesu ŋa à gbɔ mii iyi wa ce, nɔ à waa naa ku muu, domi à ni
kù wɛɛ dee dee mai.

Jesu í jɛa inɛ ŋa iyi à máa ide
(Cɔ Matie 12:22-32; Luku 11:14-23; 12:10)

22 Wee, woo kɔ inɛ ŋa si wooda gɔ ŋa à wa bɛ iyi à naa hai Zeruzalɛmu. À ni,
Bɛɛlizebu, waatɔ Seetam inɛ ngboi inɛi inɔɔko ŋai í wa siɛ. Nŋui í mua gbugbã
wa leleò inɛi inɔɔko ŋa.
23 Ŋɔi Jesu í kpe ŋa í bee ŋa ide do mɔnda í ni, bɛirei Seetam á ce ku lele araɛ.
24 Bii inɛi bomma akã ŋa à waa jaò njɛ, bommau bɛ kaa yɔkɔ ku bɔ waju má.
25 Bii inɛi kpasɛ̃ akã ŋa à waa jaò njɛ, kpasɛ̃u bɛ kaa yɔkɔ ku bɔ waju má.
26 Bɛɛbɛ mɔi bii Seetam wa ja do araɛ, bommaɛ á kpɛ̃i nɔ kaa bɔ waju má, á
tãi.
27 Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku lɔ kpasɛ̃i inɛ iyi í nɛ gbugbã ku coo ile, bii kù jɛ í tako í
dĩ lafɛ̃ɛ. Amma bii í dũu á yɔkɔ ku coo ile.
28 Ntɔ ntɔ an sɔ̃ ŋɛ, alabu do dulum ŋa iyi amanɛ í ce fei, Ilaaɔ̃ á yɔkɔ ku cea
suuru ku kpa ideu.
29 Amma inɛ iyi á bu Hundei Ilaaɔ̃, Ilaaɔ̃ kaa kpa idei dulum dii lafɛ̃ɛ ajɔ kãma.
Dulum dɛɛu á maa wɛɛai hee do ajɔ fei.
30 Jesu í sɔ̃ ŋa bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ inɛ ŋa à waa ni í nɛ inɛi inɔɔko.

Idei iyei Jesu do ifɔɛ ŋa
(Cɔ Matie 12:46-50; Luku 8:19-21)

31 Ŋɔi iyei Jesu do ifɔɛ ŋa à to wa à waa leekĩ waduude. Nɔ à bɛ inɛ gɔ koo
kpoo wa.
32 Wee zamaa í buba í kaakoɛ. Ŋɔi à sɔ̃ɔ à ni, cɔ, iyeɛ do ifɔɛ ŋa à wa waduude,
à waa kpeɛ.
33 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, yooi í jɛ iyem, nɔ yoo ŋai à jɛ ifɔm ŋa.

---

* **3:18** igbɛi Zelɔtu inɛi igbɛi Zelɔtu ŋai à waa jabu ku ba Zuifu ŋa a nɛ ara nŋa hai si aWɔi inɛi Romu ŋa.

34 Nɔ í cɔ inɛ ŋa iyi à buba à kaakoɛu nɔ í ni, inɛi ì jɛ iyem do ifɔm ŋa.
35 Nɔ í ni má, inɛ iyi wa ce idɔɔbii Ilaaɔ̃ fei, lafɛ̃ɛi í jɛ ifɔm, wala wecĩm wala iyem.

4

Mɔndai woo gbɛ̃
(Cɔ Matie 13:1-9; Luku 8:4-8)

1 Ŋɔi Jesu í lɔsi ku cioa inɛ ŋa idei Ilaaɔ̃ má kɔkɔi tenkuu. Nɔ zamaa nla gɔ í naa í tɔtɔɔ siɛ í kaakoɛ ŋɔi í jɔ̀ í gũ akɔi inyiu í buba. Akɔi inyiu í wa si tenkuu nɔ zamaau fei wa leekĩ itĩi tenkuu.
2 Wa kɔ ŋa si mii nkpɔ do mɔnda. Si bɛi wa kɔ ŋa si ciou í sɔ̃ ŋa í ni,
3 i sotĩ i gbɔ mɔnda gɔ ŋa. Mɔkɔ gɔ í fita wa fã dimi.
4 Si bɛi wa fã dimiu, ŋɔi gɔgɔ ŋa à cuku si kpãa, nɔ yɛi ŋa à naa à jɔɔ.
5 Nɔ gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si ilɛ iyi í nɛ kuta, tengi bii sãa kù kpɔ. Nɔ í fita bɛ gbakã, amma si bɛi sãa kù la bɛ, ŋɔi í jɔ̀ icãɛ kù ba ku mi lɛlɛ.
6 Iyi inunu wa ce, ŋɔi í joo nɔ í gbɛ, domi icãɛ kù mi lɛlɛ.
7 Gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si inɔ agũ ŋa. Ŋɔi agũ ŋau à dede siɛ à biiɛ, nɔ à ganjiɛ ku bí.
8 Nɔ gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si ilɛ jiida. Ŋɔi à fita à la, à bí jiida. Dimi gɔ ŋa à so kuntaa, gɔgɔ ŋa mɔ kita, gɔgɔ ŋa mɔ cĩɔ.
9 Iyi Jesu í kpa mɔndau í tã ŋɔi í ni, inɛ iyi í nɛ itĩ iyi á gbɔò ide, ku gbɔ.

Mii iyi í jɔ̀ Jesu í ya maa kpa mɔnda
(Cɔ Matie 13:10-17; Luku 8:9-10)

10 Waati iyi Jesu í kpaa zamaau mɔnda nkpɔ í tã ŋɔi í jɔ̀ inɛ ŋau à nɛ. Nɔ inɛ ŋa iyi à gbe bi tɛɛ do mɔcɔ maateeji ŋau à waa beeɛ yaasei mɔnda ŋau.
11 Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, inɛi Ilaaɔ̃ í jɔ̀ ì mà asiii bommaɛ ŋa. Amma inɛ ŋa iyi à gbe fei à waa gbɔ ideu do mɔndai.
12 Ǹ ya n fɔ nŋa ide do mɔndai ku ba
“Baa bii à cɔ ilu a maà yɛ.
Nɔ baa bii à gbɔ ide a kaa mà yaaseɛ.
Bii kù jɛ bɛɛbɛ aa na a sinda wa bi Ilaaɔ̃, nɔ Ilaaɔ̃ ku kpa idei dulum du ŋa.”

Yaasei mɔndai woo gbɛ̃
(Cɔ Matie 13:18-23; Luku 8:11-15)

13 Ŋɔi Jesu í bee ŋa má í ni, debɛi i kù gbɔ yaasei mɔndau bɛ ŋa? Nɔ bɛirei aa ce i gbɔ yaasei mɔnda ŋa iyi à gbe fei.
14 Yaaseɛ wee. Mɔkɔu, idei Ilaaɔ̃i wa fã.
15 Inɛ gɔ ŋa à yɛi bɛi inya ŋa bii ideu i cuku si kpãau. Iyi à gbɔ ideu gbakã Seetam í naa í nyaa hai si idɔ nŋa.
16 Bɛɛbɛ mɔi inɛ gɔ ŋa à yɛi bɛi inya ŋa bii ideu í cuku si ilɛ iyi í nɛ kuta. Iyi à gbɔ ideu gbakã à gbaai do inɔ didɔ̃.
17 Amma a kù jɔ̀ kù ce icã si idɔ nŋa. Inɛ dimi bɛɛbɛ ŋa a ci ya leekĩ ku kpɛ. Waati iyi ijuukpã do wahala gɔ í naa si ŋa na irii idei Ilaaɔ̃ gbakã, à ya fũsi awɔi.
18 Inɛ gɔ ŋa mɔ à yɛi bɛi dimi ŋa iyi à cuku si inɔ agũ ŋa. Aŋai à jɛ inɛ ŋa iyi à gbɔ idei Ilaaɔ̃,
19 amma lasabu bututui mii ŋa wa bitandi ŋa. Fia ku bi wa dĩ iju nŋa nɔ à nɛ kɔdɛɛi mii nkpɔ. Mii ŋau bɛi wa ganji ideu ku ce icɛ si ŋa.
20 Inɛ gɔ ŋa mɔ à yɛi bɛi dimi ŋa iyi à cuku si ilɛ ncɛɛ. Iyi à gbɔ idei Ilaaɔ̃ à gbaa nɔ wa so. Si inɔ nŋa inɛ gɔ ŋa à so kuntaa, inɛ gɔ ŋa mɔ kita, inɛ gɔ ŋa mɔ cĩɔ.

Məndai fitila
(Cə Luku 8:16-18)

21 Ŋəi Jesu í sõ ŋa má í ni, a ci ya má fitila a biiɛ do caka walakə a dasi abɛ
daayi. Amma si antai taabui à ya lesi. Mà kù jɛ bɛɛbɛ.
22 Mii iyi wa manji fei á fita gbugbãa nə asiii ide gə mə kù wɛɛ iyi a kàa fəə.
23 Inɛ iyi í nɛ itĩ iyi á gbəò ide, ku gbə.
24 Ŋəi í sõ ŋa má í ni, i ce laakai ŋa do ide iyi ì gbə ŋa. Si gũa iyi ì wãaò kpaasi
nŋɛ ŋa, si bɛi Ilaaõ á wãaò iŋɛ mə nə ku kõəsi má ku re bɛɛbɛ.
25 Ǹ wa n sõ ŋɛi, inɛ iyi í nɛ, nŋui à ya na má, amma inɛ iyi kù nɛ, baa andi iyi
í nɛu má à ya gbaai.

Məndai kugbẽ iyi wa fita do araɛ

26 Ŋəi Jesu í fə má í ni, ide iyi aa ka wãò bommai Ilaaõ wee. Inɛ gə í fã dimi si
ikoɛ.
27 Si anyiɛ, baa bii wa sũ walakə wa cə ilu, alɛò daakə, waati kãma fei dimiu i
fita wa la. Kù mà baa bɛi wa ce.
28 Ilɛ í ya jò amaajɛ ku fitai do araɛ. Í ya ce wuai titã, ku bɛi ku ce asĩ nə ku bí.
29 Bii amaajɛu í jĩa nə a muu do kəəma, domi waatii kumui í to.

Məndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi
(Cə Matie 13:31-32, 34; Luku 13:18-19)

30 Ŋəi Jesu í fə má í ni, mii aa ka wãò bommai Ilaaõ. Do mənda yoomai aa ka
sisiò yaaseɛ.
31 Í yɛi bɛi ngboi mutaadi iyi waati iyi à waa gbõə, nŋui í kere í re ngboi mii
ku gbẽ fei si ilɛ.
32 Amma waati iyi à gbõə à tã, nŋui í ya dede ku la ku re ama jĩi fei. Nə í ya ce
amaawə nla nla hee yɛi ŋa a maa ce antɛ si amaawəɛ ŋa, nə a wa si jĩjĩɛ.
33 Do mənda nkpə bɛɛbɛi Jesu í kə inɛ ŋa si cio, zaka bɛi à yəkə à gbəə.
34 Ci ya sõ ŋa ide hai nɛ mənda, amma bii í gbe nŋu do məcəɛ ŋa í ya tusɛ nŋai
fei.

Jesu í leekĩ fufu si tenku
(Cə Matie 8:23-27; Luku 8:22-25)

35 Alɛ ajə nŋu, Jesu í sõ məcəɛ ŋa í ni, ka bə ice ihõ.
36 Iyi à jò zamaau í nɛ ŋəi à lə akəi inyi bii Jesu í tako í wau ku ba a kua ice ajə.
Nə akə mmu gə ŋa mə à waa too ŋa má.
37 Ŋəi fufu nla gə í dede, í jò inyi wa lə inə akəu hee í maai ku kõ.
38 Amma Jesu wa sĩ njoo si anyii akəu, í lesi iriɛ si lɛfɛu gə. Ŋəi à jũu à beeɛ à
ni, Mɛɛtu, kù jɛɛ ide kãma bii à waa bi ka ce nfe?
39 Iyi Jesu í jĩ, ŋəi í la si fufuu, nə í sõ tenkuu í ni, í to bɛɛbɛ, i coko. Nə fufuu
í leekĩ nə inyau í coko cau.
40 Ŋəi Jesu í bee məcəɛ ŋa í ni, na mii í ce ì jò njo wa mu ŋɛ ŋa. Mii í ce i kù
dasim naanɛ ŋa.
41 Ŋəi njo nla nla wa mu ŋa nə à sõ njɛ à waa ni, inɛ dimi yoomai ihẽ, iyi fufu
do inyi fei wa jirimaɛ.

5

Jesu í jò inɛ gə iyi í nɛ inɛi inəəko í ba iri
(Cə Matie 8:28-34; Luku 8:26-39)

1 Ŋəi à to icei tenkuu do ikpa ihõ si ilɛi ilui Zerazee.

2 Nɔ Jesu í kita wa hai si antai akɔi inyiu. Nɔ gbakã inɛ gɔ iyi í nɛ inɛi inɔɔko í
fita wa hai ikpa bi ku si iku ŋa wa koo wa *.
3 Bi ku si iku ŋai í jɛ ideɛ. Nɔ wee í nɛ gbugbã hee í jɔ̀ inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku dũu,
baa do sesee.
4 À ya daa si kpɛmkpɛm, nɔ a dĩ isɛɛ do sesee amma í ya da seseeui nɔ ku cɛ
kpɛmkpɛm nɔu. Wee, inɛ gɔ kù nɛ gbugbã iyi á yɔkɔ ku nɔɔ.
5 Waati kãma fei, dasã do idũ, si aninii iri kuta ŋa do bi ku si iku ŋai í ya wa
ku maa dõ anu, nɔ ku maa mɛɛ araɛ do kuta ŋa.
6 Iyi í yɛ Jesu wa hai jĩijĩ ŋɔi í sɛi, í koo í gulɛ si wajuɛ.
7 Ŋɔi í dõ anu hee lele í ni, mii í wa aninii awaɛ, Jesu, awɔ Amai Ilaaõ. Ilaaõ í
re fei, nɔ ǹ wa n tɔɔɛ do iriɛ, maà wahalam.
8 Í fɔ bɛɛbɛ si na iyi í jɔ̀ Jesu í ni inɛi inɔɔkou kú fita siɛ.
9 Nɔ Jesu í beeɛ í ni, irei iriɛ. Ŋɔi í jɛaa í ni, irim nii Zamaa, domi à kpɔ.
10 Ŋɔi í tɔɔ Jesu suuru ku maà nyɔ aŋa ikpa angule.
11 Wee à yɛ kusɔɔ gaa ŋa à waa jɛ ikpa iri kutau bɛ.
12 Ŋɔi inɛi inɔɔko ŋau à tɔɔ Jesu à ni, jɔ̀ kaa mu kusɔɔ ŋau ihõ, ku ba ka maa
wa bɛ.
13 Nɔ Jesu í yɔɔda nŋa. Ŋɔi à fita hai si inɛɛu à koo à mu kusɔɔ ŋau à tale si ŋa
hai antai iri kutau à dasi inyi nɔ inyiu í jɛ ŋa. Kukpɔ nŋa í to dubu minji (2.000).
14 Woo degbe kusɔɔ ŋau à sa à koo à waa sisi laabaaui ideu si ilu nlau do si
ilɛɛko ŋa. Nɔ inɛ ŋa à fita à bɔ ku cɔ mii iyi í ceu.
15 Iyi à naa bi Jesu, à yɛ inɛ iyi í tako í nɛ inɛi inɔɔko bututuu í baa si laakaɛ í
dasi jĩnɛ ŋa wa buba. Ŋɔi à biti, njo í mu ŋa jiida.
16 Inɛ ŋa iyi ideu í ce iju nŋa à waa sisia inɛ ŋa.
17 Nɔ inɛ ŋau à tɔɔ Jesu ku fita hai ilɛi ilu nŋa.
18 Waati iyi Jesu wa lɔ akɔi inyiu, ŋɔi inɛ iyi í tako í nɛ inɛi inɔɔko ŋau waa
tɔɔɛ í ni ku jɔ̀ nŋu ku tooɛ.
19 Amma Jesu í kɔ. Nɔ í sõɔ í ni, bɔ kpasẽɛ bi inɛɛ ŋa koo sõ ŋa mii iyi Lafẽɛ í
ceɛ, do yaase bɛi í ce araareɛ.
20 Ŋɔi inɛɛu í nɛ, í wasi ku sisia inɛi ilɛ iyi à ya kpe Ilu MɛɛWa ŋau mii iyi Jesu
í ceɛa nŋu fei. Ŋɔi aŋa fei à biti jiida jiida. Nɔ Jesu mɔ í dede wa hai bɛ.

Idei ama inaaboi Zairusi do inaabo iyi í lu ibɔi Jesu
(Cɔ Matie 9:18-26; Luku 8:40-56)

21 Jesu í baa hai ice ikpa ihõ do akɔi inyiu. Í wa itĩi tenkuu bɛ nɔ zamaa nla
gɔ í naa í tɔtɔɔ bi tɛɛ.
22 Ŋɔi inɛ gɔ í naa bi tɛɛ. À ya kpoo Zairusi. Inɛ ngboi ile bii Zuifu ŋa à ya ce
kutɔtɔɔi. Iyi í yɛ Jesu, ŋɔi í sɛɛbata si wajuɛ.
23 Ŋɔi í tɔɔɛ ku sobi nŋu í ni, ama inaabom wa bi ku ku. Ǹ wa n tɔɔɛ, i naa i
lesiɛ awɔ, nɔ ku ba iri ku maa wɛɛ baani.
24 Ŋɔi aŋaò Jesu à waa nɛ. Nɔ zamaa nla gɔ wa tooɛ hee à waa manteɛ.
25 Wee si inɔi inɛ ŋau inaabo gɔ í wa bɛ iyi wa ce bõɔi awɔ ku mu hai adõ
maateeji wa.
26 Í wahala jiida si awɔi lokotoro nkpɔ hee andi fia iyi í nɛ fei í jɔɔ, kù nɔ kù
ce baa daama, amma bõɔɛu í teese wa kõɔsii.
27 Abou í gbɔ laabaaui Jesu wo, ŋɔi í jɔ̀ í naa do anyiɛ si inɔi zamaau í lu jaaɛ.
28 Í ce bɛɛbɛi domi í fɔ si idɔɛ í ni, baɛi bii jaaɛi ǹ lu an ba iri.
29 Ŋɔi gbakã bõɔi awɔ ku muɛu í leekĩ. Ŋɔi í gbɔ fufui baani si araɛ.

---

* **5:2** bi ku si iku ŋa Si waati nŋa, si isai kuta ŋai à ya si iku ŋa.

30 Ŋɔi Jesu í mà gbakã iyi gbugbã gɔ í fita hai si arai nŋu nɔ í sinda wa cɔ
zamaau nɔ í ni, yooi í lu jaaɛm.
31 Ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à sõɔ à ni, debɛi i kù waa yɛ zamaa iyi wa manteɛi, nɔ ì waa ni
yooi í luɛ?
32 Ŋɔi Jesu í sinda í cɔ inɛ ŋau ku ba ku yɛ inɛ iyi í ce bɛɛbɛu.
33 Ŋɔi abou wa yaya do njo, domi í mà mii iyi nŋu í ce. Ŋɔi í naa í gulɛ si wajuɛ
í sõɔ ntɔ si mii iyi í ba nŋu fei.
34 Nɔ Jesu í sõɔ í ni, abooyi, naanɛɛi í faabaɛ. Koo wɛɛ si laakaɛ, ì ba iri si bõɔɛu
mbɛ.
35 Si bɛi Jesu wa fɔ ideu, inɛ gɔ ŋa à naa hai kpasɛ̃i Zairusi inɛ ngbou, à sõɔ à
ni, ama inaaboɛu í ku. Maà wahala Mɛɛtu má.
36 Amma Jesu kù dasi ide nŋau. Nɔ í sõ̃ Zairusi í ni, maà jɔ̀ zigiɛ ku da, awɔ
de dasi naanɛ.
37 Ŋɔi í ni inɛ gɔ ku maà si nŋu kpasɛ̃i Zairusi wa bii kù jɛ Piɛɛ do Zaaki, do
Zãa ifɔi Zaaki.
38 Iyi à to nɔ Jesu í yɛ zamaa nla gɔ bɛ à waa cã kpokpoo, à waa kpata à waa
dõ anu nla nla.
39 Ŋɔi í lɔ kpasɛ̃u í bee ŋa í ni, na mii í ce ì waa dõ anu bɛɛbɛ ŋa. Na mii í jɔ̀ ì
waa kpata ŋa. Amau kù ku mɛɛ, wa sĩ njooi.
40 Nɔ à waa yaakoɛ. Ŋɔi Jesu í jɔ̀ aŋa fei à fita, í gbe baau do iyei amau do mɔcɔ
mɛɛta ŋa iyi à suu wau, ŋɔi à lɔ bii amau í wa.
41 Ŋɔi Jesu í mu awɔi amau í fɔ do feeɛ í ni, talita kumi, waatɔ ama inaabo,
dede. Amui, ǹ sõɛ.
42 Ŋɔi gbakã ama inaabou í dede nɔ wa nɛ. Í nɛ zakai adõ maateeji. Iyi inɛ
ŋau à yɔɔ ŋɔi à biti ntɔ ntɔ.
43 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni a náa ijɛ ku jɛ. Nɔ í sõ ŋa má do kugaabu í ni a maà jɔ̀ inɛ
gɔ ku gbɔ ideu.

6

Inɛi Nazarɛti ŋa a kù dasi Jesu naanɛ
(Cɔ Matie 13:53-58; Luku 4:16-30)

1 Ŋɔi Jesu í nɛ hai kpasɛ̃i Zairusi bɛ í bɔ ilu bii í jɛ ama. Nɔ mɔcɔɛ ŋa à suu.
2 Iyi ajɔi kusĩmi í naa ŋɔi í lɔsi ku sisia inɛ ŋa ide ile bii Zuifu ŋa à ya ce
kutɔtɔɔu. Ŋɔi inɛ nkpɔ nkpɔ í gbɔ ideu nɔ à biti à waa ni, hai iwoi nŋu í ba
dimii lasabu jiidau bɛ. Dimii bisi yoomai à mua nŋu. Bɛirei í ce wa ce dimii
maamaakeu ihẽ.
3 Kù jɛ woo gbe jĩi nɔu mbɛ ya, amai Maariu mɛɛ. Mà kù jɛ igbãi Zaaki do
Zozee, do Zudu do Simɔɔ mbɛ ba. Nɔ wecĩɛ ŋa a kù wa inɔ nwa ihẽ? To, lasabu
nŋu ŋau bɛi wa ganji ŋa a dasiɛò naanɛ.
4 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, kù nɛ bii walii ci ya nɛ bɛɛrɛ bii kù jɛ si ilɛi ideɛ do si inɔi
inɛɛ ŋa do kpasɛ̃ɛ.
5-6 Ŋɔi Jesu í biti domi a kù dasiɛ naanɛ. Bɛɛbɛi kù yɔkɔ kù ce maamaake bɛ,
bii kù jɛ bõɔ gɔ ŋa iyi í lesi awɔ nɔ à ba iri.

Jesu í bɛ mɔcɔ maateeji ŋau minji minji
(Cɔ Matie 10:5-15; Luku 9:1-6)

Si anyiɛ, Jesu í ya maa dabii dabii si ilɛɛko ŋau ku maa sisia inɛ ŋa idei Ilaaõ.
7 Ŋɔi í kpe woo bɛ maateejiɛ ŋau nɔ í bɛ ŋa minji minji, í mu nŋa gbugbã a
leleò inɛi inɔɔko ŋa.

8 Í sɔ̃ ŋa í ni, i maà so nkãma si isɛɛnɛ nŋɛu. I maà so ijɛ hee má jɛ bɔgɔ, hee
má jɛ fia, í gbe golo.
9 I dasi baata nŋɛ amma i maà kpele ibɔ minji.
10 Ŋɔi í sɔ̃ ŋa má í ni, bii ì to ilu bii ì waa bɔ ŋa, i wa kpasɛ̃ bii à dasi ŋɛ hee i
koo i nɛò hai ilu bɛ ŋa.
11 Bii í jɛ bii gɔ ŋa inɛ ŋa a kù gba ŋɛ hee má jɛ a gbɔ ide nŋɛ, i fita hai bɛ ŋa,
nɔ i gbugbã nŋa irurui baata nŋɛ ŋa ku ba ku jɛ nŋa sɛɛda iyi kiitii Ilaaɔ̃ á naa
si ŋa.
12 Nɔ mɔcɔ ŋau à nɛ nɔ à waa waazoa inɛ ŋa à waa ni a kpaasi idɔ.
13 Nɔ à lele inɛi inɔɔko nkpɔ nkpɔ, nɔ à ya tontooa bɔ̃ɔ nkpɔ nkpɔ ikpo si iri.
Nɔ à ba iri.

Idei ikui Zãa woo dasi inyiu
(Cɔ Matie 14:1-12; Luku 9:7-9)

14 Ilaalu Herodu í gbɔ baaui Jesu, si na iyi í jɔ̀ iriɛ í fangaa bii fei. Nɔ inɛ gɔ
ŋa à nia Jesu, Zãa woo dasi inyiui í jĩ̀ hai si balɛ. Na ŋɔi í jɔ̀ í nɛ gbugbã wa ceò
maamaake.
15 Inɛ gɔ ŋa mɔ à waa nia Jesu, Elii walii nlai takoui. Nɔ inɛ gɔ ŋa mɔ à waa
niaa, nŋu mɔ waliii bɛi ti tako ŋaui.
16 Amma iyi Herodu í gbɔ ideu ŋɔi í ni, Zãa woo dasi inyiui. Ǹ jɔ̀ à bu iriɛ wo.
Debɛi nŋui í jĩ̀ hai si balɛ.
17 Mii iyi í jɔ̀ Herodu wa fɔ bɛɛbɛ wee. Hai tako Herodu takaɛ í ni a mu Zãa a
dũu a dasiɛ piisɔ̃ɔ na ku tũò idɔi Herodiasi. Wee Herodu í tako í so Herodiasi
aboi Filipu, ifɔɛ.
18 Ŋɔi Zãa í sɔ̃ɔ í ni, kù sĩa i gba aboi ifɔɛ i dasi kpasɛ̃ɛ.
19 Na ŋɔi í jɔ̀ Herodiasi wa mu Zãa do idɔɔkɔ̃. Wa bi ku kpaa amma kù ba kpãa
20 si na iyi í jɔ̀ Herodu í mà bɛɛrɛi Zãa. Bii wa gbɔ ideɛ idɔɛ í ya dedei, amma
do nŋu fei í ya bi nŋu ku gbɔɔ. Í mà iyi amanɛ dee deei nɔ kuwɛɛɛ kù nɛ taale
kãma. Na ŋɔi í jɔ̀ í bii anyiɛ.
21 Do nŋu fei, ajɔ nŋu gɔ Herodiasi í ba kpãaɛ. Ajɔ nŋu Herodu í nya jingau
nla nla ku yeò gigii ajɔi kubíɛ. Ŋɔi í kpe akawe nlaɛ ŋa do inɛ ngboi soogeɛ ŋa,
do inɛ ngboi ilɛi Galilee ŋa fei.
22 Ŋɔi ama inaaboi Herodiasi í lɔ ileu wa jojo, ŋɔi í dɔ̃a Herodu si do inɛɛ ŋa
iyi í kpe wa ŋau fei. Ŋɔi Herodu í sɔ̃ mudɛ̃ɛu í ni, tɔɔm mii iyi ì bi fei, an muuɛ.
23 Nɔ í gbasi do mii fei í ni, mii iyi ì tɔɔm fei, an muuɛ, baa bii í jɛ bubui
bommam nii.
24 Ŋɔi ama inaabou í koo í bee iyeɛ í ni, mii í jɔ n tɔɔɛ. Ŋɔi iyeɛ í jɛ í ni, tɔɔɛ irii
Zãa woo dasi inyiu.
25 Ŋɔi gbakã ama inaabou í naa bi ilaaluu í sɔ̃ɔ í ni, ǹ bi i muum irii Zãa woo
dasi inyiu nsɛi nsɛi si pɛrɛnti.
26 Baa do iyi inɔi ilaaluu í fɔ ntɔ ntɔ fei kù bi ku kɔɔ, si na iyi í jɔ̀ í gbasi do mii
fei si wajui inɛ njooɛ ŋau.
27 Ŋɔi gbakã í bɛ sooge gɔ koo bù irii Zãa woo dasi inyiu wa. Ŋɔi soogeu í koo
í bu irii Zãa wa hai ile piisɔ̃ɔ.
28 Nɔ í naaò wa si pɛrɛntiu í naa í na ama inaabou. Nɔ ama inaabou mɔ í koo
í na iyeɛ.
29 Iyi mɔcɔi Zãa ŋa à gbɔ iyi í ku, ŋɔi à naa à soo à koo à suu.

Jesu í wò amanɛ dubu miu (5.000)
(Cɔ Matie 14:13-21; Luku 9:10-17; Zãa 6:1-14)

30 Nɔ woo bɛ maateeji ŋa iyi Jesu í tako í bɛ ŋau à baa bi tɛɛ à waa sisiaa mii
ŋa iyi aŋa à ce fei do cio iyi à kɔ inɛ ŋa si fei.
31 Nɔ inɛ ŋa à wasi ku naa ku nɛ hee Jesu do mɔcɔɛ ŋa a kù ba fayai ku jɛ. Na
ŋɔi í jɔ̀ í sɔ̃ ŋa í ni, i jɔ̀ ka nya ara nwa ka bɔ ikpa gbabua ku ba i sĩmi keeke ŋa.
32 Ŋɔi à jɔ̀ inɛ ŋau bɛ, nɔ à koo à lɔ akɔi inyiu à bɔ ikpa gbabuau.
33 Amma inɛ nkpɔ í yɛ ŋa waati iyi à waa nɛ, nɔ à mà ŋa. Ŋɔi à mà tengi bii à
waa bɔu. Nɔ inɛ ŋa à sɛi wa do isɛ hai ilu ŋa fei à cua nŋa tengi bii à waa bɔu.
34 Iyi Jesu í to wa ŋɔi í fita hai inɔ akɔu. Nɔ í yɛ zamaa nkpɔu. Ŋɔi í ce araare
nŋa, domi à yɛi bɛi angudã ŋa iyi a kù nɛ woo degbe. Ŋɔi í lɔsi ku kɔ nŋa si cio
nkpɔ.
35 Si bɛi alɛ wa lɛ, ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à naa bi tɛɛ à ni, inyau wee gbabuai, nɔ idũ wa
dũ.
36 Na nŋu, da inɛ ŋau a bɔ ilɛɛko ŋa do inɔ ilu ŋa iyi à wa amɛɛ, ku ba a koo a
ra mii iyi aa jɛ.
37 Amma í sɔ̃ ŋa í ni, iŋɛ taka nŋɛ i na ŋa ijɛ a jɛ. Ŋɔi à jɛaa à ni, i kù mà baa bii
à so fiai icɛi cukpa mɛɛjɔ, kaa to ka ra nŋa pɛ̃ɛ ka na ŋa a jɛ.
38 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, pɛ̃ɛ fɛloi ì nɛ ŋa. I koo i cɔ wa. Iyi à koo à cɔ, ŋɔi à ni,
pɛ̃ɛ miui à nɛ do cɛ̃ɛ minji.
39 Nɔ Jesu í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋau í ni a jɔ̀ inɛ ŋau a buba si fɔfɔ tũtũu bɛ ikã ikã.
40 Ŋɔi à buba ikã ikã, tuuba gɔ ŋa amanɛ ĩɔ, tuuba gɔ ŋa mɔ amanɛ ciitaa.
41 Ŋɔi Jesu í so pɛ̃ɛ miuu do cɛ̃ɛ minjiu, nɔ í wu iju lele í saabu Ilaaɔ̃. Ŋɔi í
bububu pɛ̃ɛu nɔ í na mɔcɔ ŋau a kpɛ̃a zamaau. Nɔ í kpɛ̃ nŋa cɛ̃ɛ minjiu mɔ inɛ
fei í ba.
42 Aŋa fei à jɛ à yo.
43 Ŋɔi à ko pɛ̃ɛ do cɛ̃ɛ bubu iyi í gbeu kɔlɔ maateeji í kɔ̃.
44 Inɛmɔkɔ ŋa iyi à jɛ pɛ̃ɛu à wɛɛi amanɛ dubu miu (5.000) bàkà inaabo do
amu ŋa baasi.

Jesu wa nɛ si antai tenku
(Cɔ Matie 14:22-33; Zãa 6:15-21)

45 Iyi à tã gbakã ŋɔi Jesu í jɔ̀ mɔcɔɛ ŋau à lɔ akɔi inyiu ku ba a takoɛ a kua ice
ihõ, ikpa Bɛsaida. Iyi à waa nɛ nɔ í ni zamaau ku nɛ.
46 Waati iyi í jɔ̀ à nɛ ŋɔi í koo í gũ iri kuta gɔ ku ba ku ce kutɔɔ.
47 Nɔ í wa bɛ hee idũ í koo í dũ, nɔ akɔi inyiu í wa si aninii tenkuu do mɔcɔ
ŋau nɔ Jesu mɔ í wa ilɛ nŋu akã.
48 Í yɛ mɔcɔɛ ŋau à wa si wahalai ku wai akɔi inyiu, domi fufuu wa kò ŋa.
Zakai amɛɛjumá ŋɔi í maai si ŋa, wa nɛ si antai inyiu wa bi ku cua nŋa.
49 Amma waati iyi à yɔɔ wa nɛ si antai tenkuu ŋɔi à tamaa bɛi zĩii, ŋɔi à waa
dɔ̃ anu.
50 Aŋa fei à yɔɔ ŋɔi njo wa mu ŋa. Ŋɔi gbakã Jesu í ba ŋa ide ku fɔ í sɔ̃ ŋa í ni,
i sũ laakai nŋɛ ŋa. Amui Jesu, i maà ce njo ŋa.
51 Ŋɔi í lɔ inɔ akɔu í ba ŋa bɛ, nɔ fufuu í leekĩ. Ŋɔi zigi nŋa fei í da à biti hee,
52 domi a kù gbɔ yaasei maamaakei pɛ̃ɛu si na iyi í jɔ̀ idɔ nŋa í le.

Jesu í jɔ̀ bɔ̃ɔ ŋa à ba iri si ilɛi Genesarɛti
(Cɔ Matie 14:34-36)

53 Iyi à kua tenkuu à tã ŋɔi à to ilɛi Genesarɛti à koo à dĩ akɔ nŋa bi ku leekĩu.
54 Wee inɛ gɔ ŋa à wa bɛ. Iyi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à fita hai si akɔu gbakã ŋɔi inɛ
ŋau à mà Jesu.
55 Ŋɔi aŋa fei à sɛi à waa naaò bɔ̃ɔ ŋa wa hai inɔ ilu ŋa. À ya so ŋa wai si sɛ̃ɛ
ŋa a naaò ŋa wa tengi bii à gbɔ í wau.

56 Bii Jesu í to fei, hai ileɛko ŋa do ilu nla ŋa do iko bii inɛ ŋa à waa sũ fei, à ya maa naaò bɔ̃ɔ ŋa wai si bantuma bii í wau. Ŋɔi à ya tɔɔɛ ku jɔ̀ aŋa a lu baa itĩi kumbooɛ. Nɔ inɛ ŋa iyi à luu fei à ya ba irii.

7

Dedembai bala ŋa
(Cɔ Matie 15:1-9)

1 Ŋɔi Farisi ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda gɔgɔ ŋa à naa hai Zeruzalɛmu nɔ à tɔtɔɔ kɔkɔi Jesu.
2 Ŋɔi à yɛ mɔcɔɛ gɔ ŋa à waa jɛ do awɔ riisi, waatɔ a kù wɔɔ si bɛi à ya ce si dedemba nŋa.
3 Wee Farisi ŋa do Zuifu ŋa iyi à gbe fei, à waa too dedembai bala nŋa ŋa. Bii kù jɛ à wɔɔ sãa sãa a ci ya jɛ ngɔgɔ.
4 Bɛɛbɛ mɔi, bii à baa hai aja nɔ a kù wɔɔ a ci ya jɛ. Mii nkpɔ nkpɔi à ya ce má iyi í jɛ dedemba nŋa. Mii ŋau gɔgɔ ŋa wee, kɔɔfu ku wiɛ do boonyi do cakai isɔ nkpa ŋa.
5 To, si bɛi Farisi ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à yɛ mɔcɔ ŋau à waa jɛò awɔ riisi ŋɔi í jɔ̀ à bee Jesu à ni, na mii í ce mɔcɔɛ ŋa a kù waa too dedembai bala nwa ŋa. Na mii í jɔ̀ à ya jɛ do awɔ riisi.
6 Nɔ Jesu í jɛ nŋa í ni, iŋɛ ilu muafiti ŋa, hai tako Ezai í ce waliiɛi dee dee na iri nŋɛ waati iyi í kɔ si tiaɛ í ni,
"Ilaaɔ̃ í ni,
Inɛ ŋau ihɛ̃ à waa ceem bɛɛrɛi do gɛlɛ nŋu akã.
Amma idɔ nŋa í jĩim.
7 Kutɔɔ iyi à waa ceem ngbɛi,
Domi woodai amanɛ ŋai à waa kɔ inɛ ŋa si nɔ à waa ni woodam nii."
8 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, ì waa jò woodai Ilaaɔ̃ ŋa nɔ ì waa too dedembai amanɛ ŋa.
9 Do ntɔ í waa kpa woodai Ilaaɔ̃ ŋai ku ba i sãsi dedemba nŋɛ ŋa.
10 Moizi í ni, "i jirima iyeò baa nŋɛ ŋa". Nɔ í ni má, "inɛ iyi wa fɔ laalɔi iyeò baaɛ ŋa, a kpa lafɛ̃ɛ."
11 Amma iŋɛ, ì waa fɔ ide mmu. Ì waa ni inɛ á yɔkɔ ku sõ iyeò baaɛ ku ni fia iyi nŋu á sobi ŋa do, ti Ilaaɔ̃i. Fiaui ì waa kpe kɔɔbãa ŋa.
12 Nɔ bii inɛ í dõ bɛɛbɛ, i kaa náa kpãa ku sobiò iyeò baaɛ má ŋa.
13 Bɛɛbɛ, ì waa kpa idei Ilaaɔ̃ ŋa nɔ ì waa too dedemba iyi à jɔ̀ nŋɛ ŋa. Nɔ ì waa ce mii laalɔ nkpɔ má iyi í jɔ dimi bɛɛbɛ ŋa.

Mii iyi í ya dasi inɛ riisi
(Cɔ Matie 15:10-20)

14 Ŋɔi Jesu í kpe zamaau má bi tɛɛ ŋɔi í sõ ŋa í ni, iŋɛ fei i sotĩ i gbɔ yaasei idem ŋa.
15 Nkãma kù wɛɛ iyi á lɔ do gɛlɛi amanɛ ku dasiɛ riisi. Amma iyi á fita hai si idɔi amanɛ, nŋui á dasiɛ riisi. [
16 Inɛ iyi í nɛ itĩ iyi á gbɔò ide, ku gbɔ.]
17 Ŋɔi Jesu í nya arae hai bi zamaau í koo í lɔ kpasɛ̃. Waati iyi í lɔ kpasɛ̃u ŋɔi mɔcɔɛ ŋau à beeɛ yaasei mɔndau.
18 Ŋɔi í bee ŋa í ni, i kù nɛ bisi ŋai? I kù mà ŋa mii iyi á lɔ inɔi amanɛ hai waduude kaa dasiɛ riisi?
19 Kaa dasiɛ riisi, domi ijɛ kaa lɔ si idɔi inɛ bii kù jɛ si inɔɛ, nɔ ku yó ku bɛi ku fita. Jesu í fɔ bɛɛbɛi ku ba ku sõ ŋa iyi ijɛ kãma kù jɛ ìwò.

20 Nɔ í ni má, mii iyi wa fita hai si idɔi amanɛi í ya dasiɛ riisi,
21 domi hai si idɔi amanɛi lasabu laalɔ do icu ku ko, do ile ku ce, do inɛ ku kpa,
22 do sakara, do kɔdɛɛ, do inɔ ku kã, do takii, do daa iyi í lɔ zaka, do igu, do funɛi inɛ ku nya, do faao, do idɔ ku le í ya fita.
23 Mii laalɔ ŋau bɛ fei hai si idɔi amanɛi wa fita nɔ aŋai à ya dasi inɛ riisi.

Abo dimi mmu gɔ í dasi Jesu naanɛ
(Cɔ Matie 15:21-28)

24 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í dasi kpãa í bɔ ilɛɛkoi Tii, ŋɔi í lɔ kpasẽ gɔ. Wee kù waa bi inɛ gɔ ku mà, amma kaa yɔkɔ ku manji.
25 Abo gɔ í wa bɛ, ama inaaboɛ í nɛ inɛi inɔɔko. Iyi í gbɔ Jesu í to wa bɛ gbakã, ŋɔi í naa í gulɛ si wajuɛ.
26 Abou í bɛi í jɛ dimi mmu. À buui Fenisi si ilɛi Siri. Ŋɔi wa tɔɔ Jesu ku lelea nŋu inɛi inɔɔkou hai si amaɛu.
27 Amma Jesu í sɔ̃ɔ í ni, jɔ̀ amu ŋa a jɛ a yo titã, domi kù sĩa a gba ijɛi amu ŋa a na aja keeke ŋa.
28 Ŋɔi abou í ni, ntɔi Lafɛ̃ɛ. Amma baa do nŋu fei, aja keeke ŋau à ya wa abɛi taabu a maa jɛ buubuui ijɛi amu ŋa iyi wa cuku wa.
29 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ɔ í ni, na ide iyi ì fɔu bɛ, nɛ. Inɛi inɔɔkou í fita siɛ mbɛ.
30 Iyi í nyi kpasɛ̃ɛ ŋɔi í koo í ba amau wa sũ si daayi, inɛi inɔ ikou í fita siɛ tã.

Jesu í jɔ dekĩ gɔ í ba iri

31 Ŋɔi Jesu í dede hai ilɛɛkoi Tii í too do Sidõɔ, í bɛi í bɔ tenkui Galilee si ilɛ iyi à ya kpe Ilu Mɛɛwa ŋau.
32 Iyi í to, ŋɔi inɛ gɔ ŋa à naaò dekĩ gɔ wa, iyi ci ya yɔkɔ ku fɔ ide sãa sãa, ŋɔi à tɔɔ Jesu ku lesiɛ awɔ.
33 Ŋɔi Jesu í bɔòɛ hee bii í jĩò zamaau. Ŋɔi í dasi amaawɔɛ si itĩi dekĩu, nɔ í tu antɔ, í jɔa si amɛɛ.
34 Nɔ í wu iju lele í jilɛ idɔ í fɔ do fee nŋa í ni, efata, waatɔ, cĩ.
35 Ŋɔi gbakã itĩi mɔkɔu í cĩ nɔ amɛɛ í tɛ, nɔ í sinti ku fɔ ide dee dee.
36 Jesu í sõ ŋa í ni a maà sõ inɛ gɔ, amma si bɛi wa sõ ŋau, bɛɛbɛ mɔi aŋa mɔ à wasi ku sõ inɛ ŋa.
37 Ŋɔi inɛ ŋau à biti hee í caa à waa ni, mii iyi wa ce fei í sĩai. Í jɔ̀ baa dekĩ ŋa à waa gbɔ ide, inɛ ŋa iyi a ci ya yɔkɔ a fɔ ide wo à waa fɔ bɛbɛi.

8

Jesu í wò amanɛ dubu mɛɛ (4.000)
(Cɔ Matie 15:32-39)

1 Iyi í ce ajɔ minji ŋɔi zamaa nla gɔ í tɔtɔɔ bi tɛɛ má. Nɔ wee a kù nɛ mii iyi aa jɛ. Ŋɔi Jesu í kpe mɔcɔɛ ŋau í sõ ŋa í ni,
2 araarei zamaau ihẽ wa mum domi ajɔ mɛɛta nŋai ihẽ iyi à wa bi tom, nɔ sɔnda kãma kù gbe nŋa má.
3 Bii ǹ jɔ̀ à nɛò ari aa koo a cuku kpãa, si bɛi idei inɛ gɔ ŋa í jĩ.
4 Ŋɔi mɔcɔɛ ŋau à beeɛ à ni, iwoi aa ka ba pɛ̃ɛ si gbabuau ihẽ iyi aa jɛ a yoò.
5 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, pɛ̃ɛ fɛloi ì nɛ ŋa. Ŋɔi à ni, ara mɛɛjei.
6 Ŋɔi Jesu í ni zamaau fei ku buba ilɛ. Nɔ í so pɛ̃ɛ ara mɛɛjeu í bɛi í saabu Ilaaõ, nɔ í bububuɛ í na mɔcɔɛ ŋau a kpẽ nŋa. Ŋɔi à kpẽa zamaau.
7 Wee à nɛ cɛ̃ɛ keeke gɔ ŋa bɛ má. Ŋɔi Jesu í saabu Ilaaõ má, í bɛi í ni a kpẽ nŋa, nɔ à kpẽ nŋa cɛ̃ɛ ŋau má.

8 Nɔ aŋa fei à jɛ à yo. Ŋɔi à naa à ko bubui pɛ̃ɛ ŋa iyi í gbeu kɔlɔ mɛɛje.
9 Jiai inɛ ŋau í to zakai aŋa dubu mɛɛ (4.000). Ŋɔi Jesu í bɛi í jɔ̀ inɛ ŋau à nɛ.
10 Ŋɔi gbakã í koo í lɔ akɔi inyiu do mɔcɔɛ ŋa à bɔ ikpa Daamanuta.

Farisi ŋa à bi Jesu ku ce maamaake
(Cɔ Matie 16:1-4)

11 Ŋɔi Farisi gɔ ŋa à naa bi Jesu à wasi ku baa kakɔɔ ku ce. À cɔ laakaɛ, à tɔɔɛ ku ce maamaake iyi á nyisi iyi gbugbãɛ hai bi Ilaaɔ̃i wa naa.
12 Ŋɔi Jesu í jilɛ idɔɛ í ni, na mii í ce inɛi nsɛi ŋau ihɛ̃ à waa tɔɔm n ce maamaake. Ntɔ ntɔ, n kaa n nyisi ŋɛ maamaake kãma gɔ.
13 Ŋɔi í jɔ̀ ŋa í koo í lɔ akɔu do mɔcɔɛ ŋa a kua do ice ihɔ̃.

Lefeei Farisi ŋa do ti inɛi Herodu ŋa
(Cɔ Matie 16:5-12)

14 Wee mɔcɔɛ ŋau à gbɛjɛ ijɛ ku so, pɛ̃ɛ akãi à nɛ si akɔu bɛ.
15 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, i ce laakai i nya ara nŋɛ hai bi lefeei Farisi ŋa do ti inɛi Herodu ŋa.
16 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à waa sɔ̃ njɛ ide à waa ni, si na iyi í jɔ̀ a kù nɛ ijɛi í jɔ̀ wa dɔ̃ bɛɛbɛ.
17 Wee Jesu í mà iyi à waa fɔ ŋɔi í ni, na mii í ce ì fɔ ì waa ni ŋa, si na iyi í jɔ̀ a kù nɛ pɛ̃ɛi. Iŋɛ mɔ i kù mà ŋa hee nsɛi? I kù gbɔ yaasei ideu ŋai? I kù nɛ bisi ŋai? Idɔ nŋɛ mɔ í lei?
18 Í jɔ ì nɛ iju ŋa mɛɛ, i ci ya yɛ ilu ŋai? I kù nɛ itĩ ŋa ba. I ci ya gbɔ ide ŋai? I ci ya ye gigi ŋai?
19 Waati iyi ǹ kpɛ̃a amanɛ dubu miu pɛ̃ɛ ara miuu, pɛ̃ɛ kɔlɔ fɛloi búbù iyi í gbeu í ce. Ŋɔi à jɛaa à ni, kɔlɔ maateejii.
20 Ŋɔi Jesu í bee ŋa má í ni, si waati iyi ǹ bu pɛ̃ɛ ara mɛɛjeu ǹ na amanɛ dubu mɛɛ ŋau, pɛ̃ɛ bubu iyi í gbeu kɔlɔ fɛloi ì kóo ŋa. Ŋɔi à jɛaa à ni, kɔlɔ mɛɛjei.
21 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, i kù gbɔ hee nsɛi ŋa?

Jesu í jɔ̀ fɛɛju gɔ í ba iri Bɛsaida

22 Ŋɔi à to ilu gɔ iyi à ya kpe Bɛsaida, nɔ inɛ gɔ ŋa à náaa Jesu fɛɛju gɔ wa, à tɔɔɛ ku luu.
23 Ŋɔi í mu awɔi fɛɛjuu í bɔ̀ɛ alalai iluu. Ŋɔi í daa antɔ si ijuɛ í lesiɛ awɔ í ni, ì waa yɛ ngɔgɔ?
24 Ŋɔi fɛɛjuu í cɔ ilu í ni, ǹ wa n yɛ amanɛ ŋa à waa nɛ, amma à yɛi bɛi jĩi ŋa.
25 Ŋɔi Jesu í lea awɔ si iju má. Iyi inɛɛu í cɔ ilu má nɔ í ba wee nŋu í ba iri, wa yɛ ilu wau wau.
26 Ŋɔi Jesu í ni ku nɛ kpasɛ̃ɛ, amma ku maà too do inɔ ilu má.

Piɛɛ í ni Jesu í jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cica
(Cɔ Matie 16:13-20; Luku 9:18-21)

27 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à nɛ ikpa ilu ŋa iyi à wa kɔkɔi Sezaree, si ilɛi Filipi. Ŋɔi si kpãau í bee mɔcɔɛ ŋa í ni, yooi inɛ ŋa à ya ni ǹ jɛ.
28 Nɔ à jɛaa à ni, inɛ gɔ ŋa à ya ni awɔu Zãa woo dasi inyii. Inɛ gɔ ŋa mɔ à ya ni awɔu Elii walii nlai takoui. Inɛ gɔ ŋa mɔ à ya ni awɔu inɛ akãi walii ŋaui.
29 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, iŋɛ mɔ ni, yooi ì ni ǹ jɛ ŋa. Ŋɔi Piɛɛ í jɛaa í ni, awɔu Kirisii, inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cica.
30 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa do kugaabu í ni a maà sɔ̃ inɛ gɔ.

Jesu wa fɔ idei ikuɛ do kujĩɛ
(Cɔ Matie 16:21-28; Luku 9:22-27)

31 Ŋəi Jesu í sinti ku sõ məcɔɛ ŋau í ni nŋu Amai Amanɛ, í gbe nŋu ku ce
wahala jiida. Inɛ ngbo ŋa do inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa
si wooda ŋa aa kɔsi nŋu a kpa nŋu, amma nŋu á ɟĩ hai si balɛ si ajə mɛɛtasia.
32 Í fɔ ideui sãa sãa, kù singaɛ. Ŋəi Piɛɛ í gbãa í bɔ̀ɔ̀ɛ kɔkɔlɛ nɔ í ni ku maà fɔ
bɛɛbɛ.
33 Amma Jesu í sinda í cɔ məcɔɛ ŋa, nɔ í la si Piɛɛ í ni, sɛkɛɛ hai bi tom, Seetam,
domi i kù waa ce lasabui Ilaaõ, í gbe ti amanɛ ŋa.
34 Si anyiɛ, í kpe zamaau do məcɔɛ ŋa, í sõ ŋa í ni, inɛ iyi wa bi ku toom, ku jɔ̀
idɔɔbiɛ nɔ ku so ɟĩi ku gaauɛ ku toom wa.
35 Nɔ inɛ iyi wa bi ku ba kuwɛɛ do idɔɔbiɛ, kaa baa. Amma inɛ iyi í nyɔ kuwɛɛɛ
na irim do na laabaau jiidau, lafɛ̃ɛ á baa do ntɔ.
36 Aranfãani yoomai amanɛ í nɛ bii í ba amanii andunya fei nɔ í kua kuwɛɛɛ.
37 Mà mii í wɛɛ iyi amanɛ á kpaasiò kuwɛɛɛ.
38 Nɔ Jesu í ni má, inɛi nsɛi ŋa ilu dulum ŋai iyi a kù leekĩò Ilaaõ nŋu akã. Na
nŋu, inɛ iyi wa ce anyɔi amu Amai Amanɛ, walakɔ wa ce anyɔi idem si waju
nŋa, amu mə an ce anyɔi lafɛ̃ɛ waati iyi an nyi wa. Nɔ waati iyi an nyi wa an nyi
wai do amboei Baam do amalekaɛ ŋa ajɔ.

9

1 Ŋəi Jesu í sõ ŋa má í ni, ntə ntə, inɛ ŋa iyi à wa ihẽ si nsɛi, gəgə nŋa ŋa aa yɛ
bommai Ilaaõ wa naa do gbugbã a bɛi a ku.

Arai Jesu í daana
(Cə Matie 17:1-13; Luku 9:28-36)

2 Si anyii ajə mɛɛfa Jesu í kpe Piɛɛ do Zaaki do Zãa í nya ŋa ikã nɔ à koo à gũ
iri kuta nla gə aŋa duusõɔ. Si bɛi à waa cɔɔ ŋəi à ba arae í kpaasi.
3 Ŋəi jaaɛ ŋa wa daana jiida í fũuta pai pai hee inɛ gə kù wɛɛ si andunya ihẽ
iyi á yɔkɔ ku fɔ acɔɛ ku fũuta bɛɛbɛ má.
4 Si anyiɛ ŋəi Elii do Moizi à faata wa à waa baa ide ku fɔ.
5 Nə Piɛɛ í sõ Jesu í ni, Mɛɛtu, á sĩa ka maa wa ihẽ. Jɔ̀ ka ce ilei acɔ mɛɛta, akã
titɛɛ, akã mə ti Moizi, akã mə ti Elii.
6 Wa fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ njo í mu ŋa hee í jɔ̀ kù mà baa bɛi á ni.
7 Ŋəi bukɔɔ gə í naa í bii ŋa, nɔ hai si bukɔɔu à gbɔ ide ku fɔ gə í ni, inɛ ihẽi í jɛ
amam, ǹ buu jiida jiida. I ya gbɔ ideɛ ŋa.
8 Ŋəi gbakã məcɔɛ ŋau à cɔ bii fei, nɔ a kù yɛ inɛ gə bii kù jɛ Jesu nŋu akã do
aŋa taka nŋa.
9 Ŋəi à waa kita wa hai iri kutau nə Jesu í sõ ŋa í ni a maà sõ inɛ gə mii iyi à yɛ
hee nŋu Amai Amanɛ koo ku nə ku ɟĩ hai si balɛ má.
10 Nə à jirima ide iyi í sõ ŋau amma à waa bee njɛ ide à waa ni, yoomai í jɛ inɛ
ku ku nə ku ɟĩ má.
11 Nə à bee Jesu à ni, na mii í ce woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à ni Elii á tako
Kirisi ku naa.
12 Ŋəi í jɛ nŋa í ni, ntəi Eliii á tako ku naa ku teese mii fei sãa sãa. Amma kukəi
idei Ilaaõ í ni má, inɛ ŋa aa kpã Amai Amanɛ iju jiida nə a dondae, mà iboi.
13 Amma ǹ wa n sõ ŋɛ iyi Elii í naa tã, nə inɛ ŋa à wahalae bɛi à bi, si bɛi kukəi
idei Ilaaõ wa fɔ.

Jesu í faaba ama gə iyi í nɛ inɛi inəəko
(Cə Matie 17:14-21; Luku 9:37-43a)

14 Waati iyi Jesu do mɔcɔ mɛɛta ŋau à waa to wa kɔkɔi mɔcɔ bubu ŋau, ŋɔi à
yɛ zamaa nla nla gɔ í kaako ŋa, do woo kɔ inɛ ŋa si wooda gɔ ŋa iyi à waa ba ŋa
kakɔɔ ku ce.
15 Iyi inɛ ŋau à yɛ Jesu gbakã à biti nɔ à sɛi à koo à coo fɔɔ.
16 Ŋɔi Jesu í bee mɔcɔɛ ŋa í ni, kakɔɔi mii ì waa ce iŋɛò ŋa.
17 Ŋɔi si inɔi zamaau inɛ akã í jɛaa í ni, Mɛɛtu, ǹ naaɛ ama inɛmɔkɔm wa si na
iyi í jɔ̀ í nɛ inɛi inɔɔko iyi í jɔ̀ ci ya fɔ ide.
18 Waati iyi í dede siɛ fei í ya kɛkɛɛ ilɛi nɔ gɛlɛɛ ku ce antɔ foko ku maa ŋɔ inyi
nɔ ku kasãm. Wee ǹ tɔɔ mɔcɔɛ ŋa a leleaa, amma a kù yɔkɔ.
19 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, iŋɛ hai dasi naanɛ ŋa, hee waati yoomai an maa n wa
inɔ nŋɛ. Ma hee waati yoomai an maa n temuaò ŋɛ. I naam amau wa ihẽ ŋa.
20 Nɔ à naaɛ wa. Iyi amau í yɛ Jesu gbakã, ŋɔi inɛi inɔɔkou í yayaɛ do gbugbã,
nɔ amau í cuku ilɛ wa bimbili í ce antɔ foko si gɛlɛɛ.
21 Nɔ Jesu í bee baaɛ í ni, hai waati yoomai inɛi inɔɔkou ihẽ í muu. Ŋɔi baau
í jɛaa í ni, hai waati iyi í wɛɛ keekei.
22 Nɔ inɛi inɔɔkou í nɛ dɔɔnɛɛi ku dasiɛ inɔ inai walakɔ inɔ inyi ku ba ku kpaa.
Amma, bii aa yɔkɔ i ce ngɔgɔ, ce araare nwa, i sobi wa.
23 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, ì ni bii an yɔkɔ wó. Inɛ iyi í dasi naanɛ á yɔkɔ ku ce fei
ndɛɛ.
24 Ŋɔi gbakã baai amau í dõ anu nla gɔ í ni, ǹ dasi naanɛ. Sobim ku ba n maà
n sika si naanɛ ku dasim.
25 Iyi Jesu í yɛ akpɔi inɛ ŋau wa kõɔsi à sɛi à waa naa bi ti nŋu ŋɔi í lasi inɛi
inɔɔkou í ni, awɔ iyi ì ya dasi inɛ dekĩ ku mɔngɔ ide ku fɔ, amui ǹ ni, fita si amau
nɔ i maà nyi wa siɛ má.
26 Ŋɔi inɛi inɔɔkou í dõ anu nɔ í yaya amau do gbugbã í bɛi í fita. Ŋɔi amau í
kasãm hee inɛ nkpɔ í ni í kui.
27 Amma Jesu í mu awɔɛ í dedeɛ nɔ amau í leekĩ.
28 Si anyiɛ Jesu í lɔ kpasẽ gɔ, nŋu do mɔcɔɛ ŋa aŋa duusõɔ. Ŋɔi mɔcɔɛ ŋau à
beeɛ à ni, na mii í ce awa a kù yɔkɔ a kù lele inɛi inɔɔkou.
29 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, do kutɔɔ nŋu akãi aa yɔkɔ i nyaò dimii inɛi inɔɔkou bɛ
ŋa.

Jesu í nyi wa fɔ idei ikuɛ do kujĩɛ má
(Cɔ Matie 17:22-23; Luku 9:43b-45)

30 Si anyiɛ, Jesu do mɔcɔɛ ŋa à nɛ hai bɛ nɔ à koo à dabii dabii si ilɛi Galilee.
Wee Jesu kù bi inɛ ŋa a mà bii nŋu í wa,
31 domi wa kɔ mɔcɔɛ ŋau si cio nɔ í sõ ŋa í ni, aa mu amu Amai Amanɛ a daa
inɛ ŋa si awɔ. Aa kpam, amma si ajɔ mɛɛtasia an jĩ hai si balɛ má.
32 Amma mɔcɔɛ ŋau a kù gbɔ yaasei ideu, nɔ à waa ce njoi ku beeɛ.

Yooi í jɛ inɛ ngbo
(Cɔ Matie 18:1-5; Luku 9:46-48)

33 Ŋɔi à to wa Kapɛranumu. Waati iyi à to kpasẽ ŋɔi Jesu í bee mɔcɔɛ ŋa í ni,
kakɔɔi mii ì waa ce wa si kpãau bɛ ŋa.
34 Ŋɔi à coko, domi hai kpãa à waa ce kakɔɔ wai aŋa duusõɔ a ba a mà inɛ iyi
í jɛ inɛ ngbo.
35 Ŋɔi Jesu í buba, nɔ í kpe amanɛ maateeji ŋau í sõ ŋa í ni, inɛ iyi wa bi nŋu
ku jɛ inɛ sinte, lafẽɛi á jɛ inɛi ankãanyii inɛ fei nɔ ku jɛ woo ce icɛi inɛ fei.
36 Ŋɔi í so ama keeke gɔ í leekĩɛ si anini nŋa, nɔ í so amau si ikpaɛ, í bɛi í sõ ŋa
í ni,

37 inɛ iyi í gba ama keeke bɛi inɛ ihɛ̃ na irim, amui í gba. Inɛ mɔ iyi í gbam,
kù jɛ amu akãi í gba, inɛ iyi í bɛm wai í gba.

Inɛ iyi kù jɛ mbɛɛ nwa inɛ nwai
(Cɔ Luku 9:49-50)

38 Ŋɔi Zãa í sõɔ í ni, Mɛɛtu, à yɛ inɛ gɔ iyi í ya maa lele inɛi inɔɔko ŋa do iriɛ,
nɔ à kɔa domi kù waa tooɛ kù jɛ inɛ nwa.
39 Amma Jesu í jɛaa í ni, i maà kɔa ŋa. Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ce maamaake do
irim nɔ bii í tɛkɛɛ gbakã ku fɔ laalɔm má.
40 Do ntɔ, inɛ iyi kù jɛ mbɛɛ nwa inɛ nwai.
41 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í mu nŋɛ inyi ku mɔ na irim, si na iyi í jɔ̀ ì jɛ titom ŋa, lafɛ̃ɛ
kaa kua ribaɛ pai.

Idei dulum
(Cɔ Matie 18:6-9; Luku 17:1-2)

42 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, inɛ iyi í dasi inɛ akãi ama keeke ŋa iyi à dasim
naanɛu ihɛ̃ kurara, í tia a ɖia lafɛ̃ɛ alɔ gɔ si kõɔɛ, nɔ a sɔsiɛ si tenku.
43 Bii í jɛ awɔ akãɛi wa dasiɛ kurara, buu. Á tia i lɔ si kuwɛɛ iyi ci ya tã do awɔ
akã do iyi aa nɛ awɔ minji fei nɔ i lɔ si inyai wahala si ina iyi ci ya ku. [
44 Tengi bɛ kokoo ku ŋɔ ara ŋa a kaa ku nɔ inau mɔ kaa ku.]
45 Bii í jɛ kutɛ akãɛi wa dasiɛ kurara, buu. Á tia i lɔ si kuwɛɛ iyi ci ya tã do kutɛ
akã do iyi aa nɛ kutɛ minji fei nɔ i lɔ si inyai wahala. [
46 Tengi bɛ kokoo ku ŋɔ ara ŋa a kaa ku nɔ inau mɔ kaa ku.]
47 Nɔ bii í jɛ iju akãɛi wa dasiɛ kurara, nyaa. Á tia i lɔ si bommai Ilaaɔ̃ do iju
akã do iyi aa nɛ iju minji fei nɔ i lɔ si inyai wahala.
48 Tengi bɛ kokoo ku ŋɔ ara ŋa a kaa ku nɔ inau mɔ kaa ku.
49 Ntɔ ntɔ si bɛi à ya fãsi iŋa fei imu, bɛɛbɛ mɔi inɛ fei à yɛ ijuukpã iyi í yɛ bɛi
ina ku cɔ laakaɛ.
50 Imu mii ncɛɛi, amma bii didõi imu í ku, mii aa dasi i jɔ̀ ku dõ má ŋa.
51 Iŋɛ fei í sĩa i yɛ bɛi imu ŋa, i maa gbɔ si njɛ ŋa.

10

Jesu wa fɔ idei njɛ ku kɔi abo do mɔkɔ
(Cɔ Matie 19:1-12; Luku 16:18)

1 Ŋɔi Jesu í nɛ hai bɛ í bɔ ilɛi Zudee. Si anyiɛ nɔ í kua í bɔ ikpa icei idoi Zuudɛ̃ɛ.
Ŋɔi zamaa gɔ í tɔtɔɔ kɔkɔɛ má, ŋɔi í lɔsi ku kɔ nŋa si cioi idei Ilaaɔ̃ si bɛi í nɛ
dõɔnɛɛi ku ce.
2 Ŋɔi Farisi gɔ ŋa à naa bi tɛɛ ku ba a cɔ laakaɛ, nɔ à beeɛ bii í jɛ amanɛ í nɛ
kpãa ku kɔsi aboɛ.
3 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, si ideu bɛ, wooda yoomai Moizi í kɔ nŋɛ wo.
4 Ŋɔi à ni, Moizi í ni, bii ì waa kɔsi aboɛ aa ceaa tiai njɛ ku kɔ i bɛi i kɔsiɛ.
5 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, na idɔ ku le nŋɛi í jɔ̀ Moizi í kɔ nŋɛ bɛɛbɛ.
6 Amma hai sinte, waati iyi Ilaaɔ̃ í taka andunya, í ce inɛmɔkɔi do inaabo.
7 Na nŋu, mɔkɔ á jɔ̀ iyeò baaɛ nɔ nŋu do aboɛ a maa wɛɛ
8 nɔ aŋa minji fei a baa a jɛ ara akã. Si bɛɛbɛ a kù jɛ aŋa minji má, ara akã dei
à jɛ.
9 Na nŋu, amanɛ ku nɛ ku fɛɛfɛ mii iyi Ilaaɔ̃ í tɔtɔɔ.
10 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi à bɔ kpasɛ̃ nɔ mɔcɔɛ ŋau à waa beeɛ ide si ide akãu má.
11 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, inɛ iyi í kɔsi aboɛ nɔ í so mmuɛ dulum nii í ce bi abo
sinteu si na iyi í jɔ̀ í ce sakara.

12 Bɛɛbɛ mɔi bii inaabo í kɔ mɔkɔɛ nɔ í so mɔkɔ titõ í ce sakarai.

Jesu í weea ama keeke ŋa
(Cɔ Matie 19:13-15; Luku 18:15-17)

13 Ŋɔi inɛ ŋa à gbã ama keeke ŋa à naaa Jesu wa ku lu ŋa. Amma mɔcɔɛ ŋau à waa lasi inɛ ŋa iyi à naaò ŋa wa.
14 Iyi Jesu í yɛ mii iyi à waa ceu, ŋɔi idɔɛ í kõ, í sõ ŋa í ni, i jò amu ŋau a naa bi tom, i maà ganji ŋa. Domi Ilaaõ í jɛ ilaalui inɛ ŋa iyi à jɔ ŋa.
15 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi kù waa sũa Ilaaõ iri ilɛ bɛi ama keeke, Ilaaõ kaa jɛ ilaalui lafɛ̃ɛ pai.
16 Ŋɔi í so amu ŋau si ikpaɛ í lesi aŋa fei awɔ, nɔ í wee nŋa.

Idei ilu fia gɔ
(Cɔ Matie 19:16-30; Luku 18:18-30)

17 Ŋɔi Jesu í dasi kpãa. Iyi wa nɛ, ŋɔi inɛ gɔ í sɛi wa í naa í gulɛ si wajuɛ í ni, Mɛɛtu, awɔ inɛ ncɛɛ, mii an ce n baò kuwɛɛ hai tã.
18 Ŋɔi Jesu í beeɛ í ni, na mii í ce ì waa kpem inɛ ncɛɛ. Inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í jɛ ncɛɛ bii kù jɛ Ilaaõ nŋu akã.
19 Ì mà sãa sãa mii iyi wooda í ni. Mii iyi wooda í ni wee, maà kpa inɛ, maà ce sakara, maà ce ile, maà jɛa inɛ gɔ sɛɛda ibo, maà takii inɛ gɔ, jirima iyeò baaɛ.
20 Nɔ inɛɛu í ni, Mɛɛtu, ǹ wa n jirima iyi bɛ fei tã hai keekem.
21 Ŋɔi Jesu í cɔ inɛɛu do kubi nɔ í ni, í gbeɛ mii akã. Koo i ta mii iyi ì nɛ fei nɔ i kpɛ̃a ilu are ŋa fiau. Bii ì ce bɛɛbɛ aa ba amani jiida lelei Aõ. Si anyiɛ nɔ i naa i toom.
22 Ide iyi Jesu í fɔu kù dõa inɛɛu si. Nɔ si bɛi í jɛ ilu amani nla nla ŋɔi í sinda wa nɛ do inɔ ku fɔ.
23 Ŋɔi Jesu í cɔ inɛ ŋa iyi à kaakoɛu nɔ í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, á gaabu hee ku caa ilu fia ku jɛsi Ilaaõ ku jɛ ilaaluɛ.
24 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à biti do ide iyi Jesu í fɔu. Nɔ Jesu í ni má, kpaasim ŋa, á gaabu hee ku caa inɛ ku jɛsi Ilaaõ ku jɛ ilaaluɛ.
25 Í faalaa kpookpo ku lɔ si iwoi abɛɛ do iyi ilu amani á jɛsi Ilaaõ ku jɛ ilaaluɛ.
26 Ŋɔi mɔcɔɛ ŋau à biti hee í caa nɔ à bee njɛ à waa ni, bii bɛɛbɛi nɔ yooi á ba faaba.
27 Ŋɔi Jesu í cɔ ŋa tii, nɔ í ni, bi amanɛ ŋai kaa ce, amma bi Ilaaõ á ce, domi Ilaaõ ci ya mɔngɔ ngɔgɔ.
28 Ŋɔi Piɛɛ í sõɔ í ni, wee, à jò mii fei tã à waa tooɛ.
29 Ŋɔi Jesu í ni, ntɔ ntɔ, inɛ iyi í jò kpasɛ̃ɛ wa, walakɔ igbãɛ ŋa walakɔ ifɔɛ ŋa walakɔ wecɩ̃ɛ ŋa, walakɔ iyeò baaɛ, walakɔ amaɛ ŋa, walakɔ ikoɛ ŋa na irim do na laabaau jiidau,
30 baa hai si andunyau ihɛ̃ á ba mii ŋau bɛ fei ikɔ cɩ̃ɔ. Á ba kpasɛ̃ ŋa, do igbã do ifɔ ŋa do wecɩ̃ ŋa, do iye ŋa, do amu ŋa, do iko ŋa, nɔ si antaɛ á ba wahala mɔ má. Nɔ ala á ba kuwɛɛ iyi ci ya tã.
31 Amma inɛ ŋa iyi à jɛ inɛi waju ŋa si nsɛi, nkpɔ nŋa á na ku jɛ inɛi anyi ŋa nɔ inɛi anyi ŋa mɔ aa na a jɛ inɛi waju ŋa.

Jesu wa fɔ idei ikuɛ do kujɩ̃ɛ isɛ gbɛɛtasia
(Cɔ Matie 20:17-19; Luku 18:31-34)

32 Nɔ Jesu do mɔcɔɛ ŋa à dasi kpãa má, nŋu takaɛ wa cua nŋa. À waa bɔ Zeruzalɛmu. Ŋɔi njo í mu mɔcɔɛ ŋau nɔ inɛ mmu ŋa iyi à waa too anyi nŋau, zigi nŋa í da. Ŋɔi Jesu í nya mɔcɔ maateeji ŋau ikã í lɔsi ku sõ ŋa mii iyi á na ku ba nŋu.

33 Í ni, wee à waa bɔ Zeruzalɛmu. Bɛi aa mu amu Amai Amanɛ a dasim awɔi
inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa. Aa yɛ taalem a ni a
kpam. Si anyiɛ nɔ a dasim si awɔi dimi mmu ŋa,
34 aa yaakom nɔ a tusim antɔ, aa tɛɛm kpɔtɔɔ, nɔ a kpam. Nɔ si ajɔ mɛɛtasia an
jĩ má hai si balɛ.

Kutɔɔi Zaaki do Zãa
(Cɔ Matie 20:20-28)

35 Ŋɔi Zaaki do Zãa, amai Zebedee ŋa, à bɔ bi Jesu à sɔ̃ɔ à ni, Mɛɛtu, à waa bi i
ce nwa mii iyi à waa tɔɔɛ.
36 Nɔ í bee ŋa í ni, mii ì bi n ce nŋɛ ŋa.
37 Ŋɔi à jɛaa à ni, waati iyi aa na i jɛ bomma do amboe, jɔ̀ ka buba inɛ akã awɔ
njɛɛ, inɛ akã mɔ awɔ cangaɛ.
38 Nɔ Jesu í ni, i kù mà mii iyi ì waa tɔɔm ŋa mɔm. Aa yɔkɔ i temuaò ijuukpã
iyi an yɛ ŋa? Zaka bɛi inɛ ŋa aa kpãm iju á caa. Aa jɛsi aa ce nŋɛ dimiɛ ŋa?
39 Nɔ à ni aŋa aa yɔkɔ. Nɔ í sõ ŋa má í ni, ntɔi, aa yɛ ijuukpã iyi an yɛ ŋa. Zaka
bɛi inɛ ŋa aa kpãm iju, bɛɛbɛi aa cea iŋɛ mɔ.
40 Amma kù jɛ amui an cica inɛ ŋa iyi aa buba canga do njɛm. Bi ku bubau
bɛ, inɛ ŋa iyi à cea sɔɔluɛ, aŋai aa buba si.
41 Ŋɔi mɔcɔ mɛɛwa ŋau à gbɔ ideu nɔ idɔ nŋa í kõò Zaaki do Zãa.
42 Ŋɔi Jesu í kpe ŋa í ni, iŋɛ mɔ ì mà ŋa si andunyau ihẽ ilaalu ŋa à ya maa taa
inɛ nŋa ŋa gbugbãi. Nɔ inɛ ngbo ŋa mɔ a maa nyisi yiiko nŋa.
43 Amma bi tu ŋɛ kaa ce bɛɛbɛ. Inɛ nŋɛ iyi wa bi nŋu ku jɛ inɛ ngbo, nŋui á jɛ
woo ce nŋɛ icɛ.
44 Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi wa bi nŋu ku jɛ woo cua nŋɛ, nŋui á jɛ arui inɛ fei.
45 Bɛɛbɛ mɔi baa amu Amai Amanɛ n kù naa inɛ ŋa a ceem icɛ, amma amui
an ce nŋa icɛ, nɔ n na kuwɛɛm n yaò inɛ nkpɔ hai si dulum.

Jesu í jɔ̀ fɛɛju gɔ iyi à ya kpe Baatimee í yɛ ilu
(Cɔ Matie 20:29-34; Luku 18:35-43)

46 Si isɛɛnɛu Jesu do mɔcɔɛ ŋa à to Zeriko nɔ à waa fita hai bɛ. Waati iyi à waa
fitau zamaa nla gɔ wa too ŋa. Wee fɛɛju woo bara gɔ iyi à ya kpe Baatimee, amai
Timee, wa buba itĩ kpãa wa bara.
47 Iyi í gbɔ à ni Jesu inɛi Nazarɛtiui wa lɔ, ŋɔi í wasi ku dõ anu wa ni, Jesu,
tɔkui Davidi, ce araarem.
48 Nɔ inɛ nkpɔ wa la siɛ à waa ni ku coko. Amma bɛ́i à waa ni ku cokou, bɛɛbɛ
mɔi í ya dõ anu hee lele ku maa ni, tɔkui Davidi, ce araarem.
49 Ŋɔi Jesu í leekĩ í ni a kpoo wa. Nɔ à kpe fɛɛjuu wa à sɔ̃ɔ à ni, maà jɔ̀ inɔɛ ku
fɔ, dede wa. Jesu wa kpeɛ.
50 Ŋɔi fɛɛjuu í nyɔ kumbooɛ í dede gbakã í koo bi Jesu.
51 Nɔ Jesu í beeɛ í ni, mii ì bi n ceeɛ. Ŋɔi fɛɛjuu í jɛaa í ni, Mɛɛtu, ñ bi n yɛ ilui.
52 Nɔ Jesu í sõɔ í ni, koo. Naanɛɛ í faabaɛ.
Ŋɔi gbakã í yɔkɔ í yɛ ilu, nɔ í too Jesu si isɛɛnɛɛu.

11

Jesu wa lɔ inɔ ilu Zeruzalɛmu
(Cɔ Matie 21:1-11; Luku 19:28-40; Zãa 12:12-19)

1 Jesu do mɔcɔɛ ŋa à maai Zeruzalɛmu wa. À wa tengii Bɛtifaze do Betani, nɔ
à to Geetei Olivie ŋau. Ŋɔi Jesu í bɛ mɔcɔ minjiɛ gɔ ŋa,
2 í sõ ŋa í ni, i bɔ ilu iyi í wa waju nŋɛu bɛ. Bii ì lɔ iluu gbakã ŋa aa yɛ ama
gbankɛlɛ gɔ wa so bɛ iyi inɛ gɔ kù gũu titã. I fũu nɔ i naam wa ihẽ ŋa.

3 Bii inɛ gɔ í bee ŋɛ í ni, na mii í ce ì waa fũu ŋa, i ni Lafɛ̃ɛi í nɛ bukaatae nɔ á
sindo wa ihɛ̃ nsɛi.
4 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi inɛ ŋau à koo. Nɔ à ba ama gbankɛlɛu wa so si andɛi
ile gɔ itĩ kpãa, ŋɔi à fũu wa.
5 Nɔ si inɔi inɛ ŋa iyi à wa bɛu inɛ gɔ ŋa à bee ŋa à ni, mii ì waa ce bɛ ŋa. Bɛirei
í ce ì waa fũ ama gbankɛlɛu ŋa.
6 Ŋɔi à jɛ nŋa si bɛi Jesu í fɔu wo. Nɔ inɛ ŋau à jɔ̀ à nɛò.
7 Ŋɔi à naaa Jesu ama gbankɛlɛu wa. Nɔ à tɛ́ si ibɔ nŋa ŋa Jesu í bɛi í gũ antae
í buba si.
8 Ŋɔi inɛ nkpɔ gɔ ŋa à tɛ jaae nŋa ŋa si kpãa, inɛ gɔ ŋa mɔ à da wua ŋa wa hai
iko ŋa à waa tɔɔ si kpãau.
9 Inɛ ŋa iyi à waa cua Jesu do inɛ ŋa iyi à waa tooɛ fei à wasi ku dɔ̃ anu à waa
ni, à waa saabuɛ. Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ku weeɛ, awɔ iyi ì waa naa do iriɛ *.
10 Ilaaɔ̃ ku weea bomma iyi wa naa. Ku weea bommai Davidi, bala nwa. Ka
saabu Ilaaɔ̃ hee lele.
11 Ŋɔi Jesu í to Zeruzalɛmu, í koo í lɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃. Ŋɔi í cɔ mii fei í
kaakoɛ. Iyi í yɛ idũ wa dũ ŋɔi í bɔ Betani do mɔcɔ maateeji ŋau.

Jesu í ceekpe jĩi ndii figi
(Cɔ Matie 21:18-19)

12 Iju kumáɛ Jesu do mɔcɔɛ ŋa à waa nɛ hai Betani ku ba a bɔ Zeruzalɛmu má.
Ŋɔi ari wa kpa Jesu.
13 Nɔ í hɔ̃nnɛ jĩi ndii figi gɔ do wuae ŋa. Ŋɔi wa bɔ ku cɔ mà á ba siɛ iso. Amma
iyi í to kɔkɔɛ í ba wee wua ŋai fei domi kù jɛ waatii kusoi figi.
14 Ŋɔi í sɔ̃ jĩi nɔu í ni, inɛ gɔ kaa jɛ isoɛ má ajɔ kãma.
Nɔ mɔcɔɛ ŋau à gbɔ ideu.

Jesu í wa bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃
(Cɔ Matie 21:12-17; Luku 19:45-48; Zãa 2:13-22)

15 Waati iyi à to Zeruzalɛmu Jesu í bɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃. Nɔ í lɔsi ku lele
woo ta iwò ŋa do woo ra iwo ŋa iyi à wa bɛ. Í fuka fuka taabui woo kpaasi fia
ŋa do kitãi woo ta ankasiidi ŋa.
16 Kù jɛ inɛ kãma ku so aso gɔ si inɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ bɛ.
17 Ŋɔi í sinti ku kɔ inɛ ŋau si cio í ni, à kɔɔ à ni, Ilaaɔ̃ í ni ilei nŋu ile bi ku tɔɔi
inɛ feii á jɛ. Amma iŋɛ wee ì coo bi ku tɔtɔɔi ile ŋa.
18 Iyi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à gbɔ ideu
bɛ, ŋɔi à waa dɛ kpãa iyi aa kpaò Jesu, domi à waa ce njoɛ si na iyi í jɔ̀ zamaau
fei í biti do saabui cioɛ.
19 Iyi alɛ í lɛ ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à fita hai inɔ iluu.

Idei Jesu do jĩi ngbɛ
(Cɔ Matie 21:20-22)

20 Ŋɔi à waa lɔ daakɔ, nɔ à yɛ jĩi ndii figiu í gbɛ hee do icãɛ ŋa fei.
21 Wee Piɛɛ wa ye gigii mii ŋa iyi í tako í ceu, ŋɔi í sɔ̃ Jesu í ni, Mɛɛtu, cɔ jĩi iyi
ì ceekpeu í gbɛ.
22 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋa í ni, i dasi Ilaaɔ̃ naanɛ ŋa.
23 Ntɔ ntɔ, bii inɛ gɔ í sɔ̃ iri kutau ihɛ̃ í ni, dede hai bɛ i koo i dasi tenku nɔ kù
waa sika sika si idɔɛ, bii í dasi naanɛ, bɛɛbɛ mɔi á ce.
24 Na iyi ihɛ̃i ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ, mii iyi ì waa tɔɔ si kutɔɔ nŋɛ fei, i dasi naanɛ iyi ì
baa tã ŋa nɔ bɛɛbɛ mɔi á ce nŋɛ.

---

* **11:9** à waa saabuɛ do feei gɛrɛki hozanai à ya ni.

25 Waati iyi ì dede ì leekĩ ì waa bi i ce kutɔɔ ŋa, bii ì nɛ ide gɔ do inɛ gɔ ŋa i kpa idei kurara iyi í wa si gãmɛi iŋɛò ŋa titã ku ba Baa nŋɛ mɔ iyi í wa lele ku kpa idei dulum du ŋɛ. [
26 Amma bii iŋɛ taka nŋɛ i kù waa kpa idei kurara iyi inɛ ŋa à ce nŋɛ, Baa nŋɛ mɔ iyi í wa lele kaa kpe idei kurara nŋɛ.]

Hai iwoi yiikoi Jesu wa naa
(Cɔ Matie 21:23-27; Luku 20:1-8)

27 Ŋɔi à nyi à bɔ Zeruzalɛmu má. Iyi Jesu wa dabii si bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ ŋɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau do inɛ ngbo ŋau à naa bi tɛɛ,
28 à beeɛ à ni, mii ŋa iyi ì waa ceu ihɛ̃, yooi í naɛ kpãa iyi ì waa cooò. Do yiikoi yooi ì waa cooò.
29 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, amu mɔ an bee ŋɛ ide gɔ. Bii ì yɔkɔ ì jɛɛm ŋa, an sõ ŋɛ inɛ iyi í nam yiiko ǹ wa n ceò mii ŋau ihɛ̃.
30 Hai iwoi Zãa í ba yiiko iyi í dasiò inɛ ŋa inyi. Hai bi Ilaaɔ̃ de, ma hai bi amanɛ ŋa. I jɛɛm ŋa.
31 Nɔ à busi njɛ à waa ni, bɛirei aa ka jɛaa. Nsɛi nɔɔ, bii à jɛaa à ni hai bi Ilaaɔ̃i, á bee wa bɛirei í ce a kù dasi Zãa naanɛ.
32 Bii à nɔ à ni hai bi amanɛ ŋai, to. Wee à fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ à waa ce njoi zamaau, domi zamaau fei í jɛsi iyi Zãa waliii kam kam.
33 Ŋɔi í jɔ̀ à jɛa Jesu à ni, a kù mà. Nɔ Jesu mɔ í sõ ŋa í ni, to, debɛi amu mɔ, n kaa n sõ ŋɛ yiikoi inɛ iyi ǹ wa n ceò mii ŋau ihɛ̃.

12

Mɔndai gaanɔɔma laalɔ ŋa
(Cɔ Matie 21:33-46; Luku 20:9-19)

1 Si anyii nŋu, Jesu í lɔsi ku sõ ŋa ide do mɔnda. Í ni, inɛ gɔ í ce ikoɛ, í lɔ si jĩi ndii rezɛ̃ɛ ŋa nɔ í ce kaa í kaakoɛò. Nɔ í ce bi ku fɔ̃ inyii isoɛ. Nɔ í cã tafa bii ku degbe ikou. Ŋɔi í so gaanɔɔma ŋa í dasi ŋa si ikou a maa logooɛ, í bɛi í bɔ ilu koo kpɛ bɛ.
2 Waati iyi jĩi nɔu í so í to ku ka ŋɔi í bɛ woo ce icɛ gɔ bi gaanɔɔma ŋau koo gba iyi í jɛ ti nŋu wa.
3 Ŋɔi à muu à cãa nɔ à leleɛ í nɛ awɔ ngbɛ.
4 Nɔ ilu ikou í bɛ woo ce icɛ mmu má bi tu ŋa. Ŋɔi à bu nŋu mɔ nɔ à cãa si iriɛ.
5 Nɔ í bɛ amanɛ mɛɛtasia nɔ à cãa à kpaa. Bɛɛbɛi à ceɛ inɛ nkpɔ má. À cã inɛ gɔ ŋa nɔ à kpa inɛ gɔ ŋa mɔ.
6 Nsɛi í gbe ama abíi ilu ilɛu iyi í bi jiida jiida. Nŋui í bɛ do ankãanyi í ni, aa jirima amam.
7 Amma waati iyi amaɛu wa to, woo ce icɛ ŋau à fɔ aŋa duusõɔ à waa ni, i cɔ inɛ iyi á na ku jɛ tubuu. Ka kpaa nɔ tubuu ku baa ku jɛ tu wa.
8 Ŋɔi à muu à kpaa nɔ à soo à koo à nyɔɔ do alalai kaau.
9 Ŋɔi Jesu í ni, to, bɛbɛi bɛirei ilu ikou takaɛ á ce nŋa. Á koo ku kpa ŋai nɔ ku dɛ inɛ mmu ŋa ku dasi ŋa ikou.
10 To, i kù cio kukɔi idei Ilaaɔ̃u ŋa tengi bii í ni,
Kuta iyi woo ma ŋa à kɔsiu
Nŋui í baa í jɛ kuta sintei icui ileu.
11 Aõ Lafɛ̃ɛi í coo, nɔ í mu wa biti.

12 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi inɛ ngboi Zuifu ŋau à waa dɛ Jesu ku mu, domi à
mà na irii aŋai í kpa mɔndau. Amma si bɛi à waa ce njoi zamaau, ŋɔi í jɔ̀ à jɔ̀ɔ à
nɛ.

Fiai lɛmpoo ku sã
(Cɔ Matie 22:15-22; Luku 20:20-26)

13 Ŋɔi inɛ ngboi Zuifu ŋau à bɛ Farisi gɔ ŋa do inɛi Herodu gɔ ŋa bi Jesu a koo
a lea taai ide.
14 Iyi à to bi tɛɛ nɔ à sɔ̃ɔ à ni, Mɛɛtu, à mà iyi ì ya fɔ ntɔ. Bɛɛbɛ mɔi i kù waa ce
njoi inɛ gɔ, domi i ci ya cɔ ijui amanɛ ŋa, amma ì waa kɔ inɛ ŋa si idei Ilaaɔ̃ do
ntɔ. Í sɨ̃a ka sãa ilaalu Sezaa fiai lɛmpoo? Mà ka maà sãa.
15 Amma Jesu í mà muafiti nŋa, nɔ í ni, bɛirei í ce ì waa leem taai ide ŋa. I
naam kpɛkɛlɛ akã wa n cɔ ŋa.
16 Ŋɔi à naa akã wa. Nɔ Jesu í bee ŋa í ni, fotooi yooi í wa si kpɛkɛlɛu ihɛ̃ nɔ
irii yooi à kɔ si. Ŋɔi à jɛaa à ni, ti Sezaai.
17 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, to, i sãa Sezaa iyi í jɛ tɛɛ ŋa. Nɔ i sãa Ilaaɔ̃ mɔ iyi í jɛ tɛɛ
ŋa. Ŋɔi inɛ ŋa à biti ntɔ ntɔ do yaase bɛi í fɔò ide.

Idei kujɨ̃i iku ŋa
(Cɔ Matie 22:23-33; Luku 20:27-40)

18 Ŋɔi Sadusi gɔ ŋa à naa bi Jesu. Aŋai à ya maa ni iku ŋa a kaa jɨ̃. Iyi à to wa
bi Jesu ŋɔi à beeɛ à ni,
19 Mɛɛtu, tako wo Moizi í kɔ̀ nwa í ni, bii inɛ gɔ í ku í jɔ̀ aboɛ, nɔ nŋu do aboɛu
a kù nɛ ama, ifɔɛ ku so jaaɔ̃u ku ba ku bía igbãɛ ama.
20 Wee, inɛ mɛɛje gɔ ŋa à wɛɛ iyi à jɛ amai baa akã. Igbã nŋa í so abo nɔ í ku,
nŋu do aboɛ a kù nɛ ama.
21 Ŋɔi inɛ minjisiau í so jaaɔ̃u nɔ nŋu mɔ í ku, kù ba ama. Ŋɔi inɛ mɛɛtasiau
mɔ í ce bɛɛbɛ má.
22 Nɔ aŋa mɛɛje iyi à so abou fei à kú, baa inɛ akã nŋa kù ba ama. Si anyi nŋa,
ŋɔi abou mɔ í na í ku.
23 To, ajɔ iyi iku ŋa aa na a jɨ̃, aboi yoo nŋai á jɛ, si bɛi aŋa mɛɛjeu fei à soo
aboi.
24 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, ì waa rara ŋai si na iyi í jɔ̀ i kù mà gbugbãi Ilaaɔ̃ ŋa hee
ma jɛ mii iyi kukɔi ideɛ wa fɔ.
25 Ntɔ ntɔ, si waati iyi iku ŋa aa na a jɨ̃, waati bɛɛbɛ inɛmɔkɔ do inaabo ŋa a
kaa so njɛ má, amma aa yɛi bɛi amaleka ŋa.
26 Iyi í jɛ ti idei kujɨ̃i iku ŋa, Moizi í kɔ si tiaɛ tengi bii wa fɔ idei ama jɨ̃i nɔu.
Tengi bɛi Ilaaɔ̃ í sɔ̃ɔ ide gɔ. Í ni nŋu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛi Aburahamui, do ti Izaaki, do ti
Zakɔbu. I kù cio ideu bɛ ŋa?
27 Bii Ilaaɔ̃ í ni nŋu í jɛ Lafɛ̃ɛi inɛ gɔ ŋa iyi à kú, iyi bɛ wa nyisi iyi inɛ ŋau à wɛɛ
baa bii à ku. Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ̃ kù jɛ Lafɛ̃ɛi iku ŋa, Lafɛ̃ɛi inɛ ŋa iyi à wɛɛi. Debɛi i kù
yɛ iyi ì wa si kurara nla nla ŋa?

Wooda iyi í re
(Cɔ Matie 22:34-40; Luku 10:25-28)

28 Ŋɔi inɛ akãi woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau í gbɔ à waa ce kakɔɔu. Í yɛ iyi Jesu
í jɛa Sadusi ŋau í ce ncɛɛ. Ŋɔi í bɔ bi Jesu í beeɛ í ni, si wooda ŋau fei yoomai í
re.
29 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, wooda iyi í reu wee. I de itɨ̃ i gbɔ, iŋɛ inɛi Izirɛli ŋa. Ilaaɔ̃
Lafɛ̃ɛ nwa, nŋu akãi í jɛ Lafɛ̃ɛ.
30 Bi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛɛ do idɔɛ fei, do lasabuɛ fei, do gbugbãɛ fei.

31 Minjisiau wee. Bi inɛ mmu ŋa bɛi ì bi araɛ. Wooda gɔ kù wɛɛ iyi í re bɛɛbɛ
má.
32 Ŋɔi woo kɔ inɛ ŋa si woodau í sõ Jesu í ni, í sɩ̃a Mɛɛtu. Ide iyi ì fɔu ntɔi. Ilaaõ
akãi í wɛɛ, nɔ Lafɛ̃ɛ gɔ kù wɛɛ má bii kù jɛ nŋu akãu.
33 Amanɛ ku bi Ilaaõ do idɔɛ fei, do lasabuɛ fei, do gbugbãɛ fei, nɔ ku bi inɛ
ŋa bɛi í bi araɛ, inɛ nŋu bɛi í sɩ̃a í re kuwee iyi à ya jo si ina fei sãa sãa do kuwee
ŋa iyi à gbe fei.
34 Iyi Jesu í yɛ í jɛ do lasabu jiida, ŋɔi í sõɔ í ni, í gbe keeke i jɛsi Ilaaõ ku jɛ
ilaaluɛ.
Si anyii nŋu, inɛ kãma kù jɛ ku bee Jesu ide gɔ má.

Davidi do inɛ iyi Ilaaõ í cica
(Cɔ Matie 22:41-46; Luku 20:41-44)

35 Si anyii nŋu, Jesu í wasi ku kɔa inɛ ŋa si cio inɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaõ nɔ í
bee ŋa í ni, bɛirei í ce woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à ni inɛ iyi Ilaaõ í cicau tɔkui
ilaalu Davidii.
36 Davidi takaɛ í fɔ do gbugbãi Hundei Ilaaõ í ni,
Aõ Lafɛ̃ɛ í sõ Lafɛ̃ɛm í ni,
Buba si awɔ njɛm,
Hee n ce mbɛɛɛ ŋa bi ku lesi isɛɛ.
37 Nɔ Jesu í ni má, to, bii Davidi takaɛ wa kpoo Lafɛ̃ɛ, bɛirei á ce ku jɛ tɔkuɛ má.

I mu ara nŋɛ do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa
(Cɔ Matie 23:1-36; Luku 20:45-47)

Nɔ zamaa nkpɔ gɔ wa gbɔ idei Jesu do inɔ didõ.
38 Wa sõ ŋa si cioɛu wa ni, i mu ara nŋɛ do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau, aŋa
iyi à ya bi a maa dabii do jaba ŋau nɔ à bi inɛ ŋa a ya ce aŋa fɔɔ do jirima si
bantuma.
39 À ci ya bi kaa kitãi inɛ ngbo ŋa ile bi ku ce kutɔtɔɔ, do inya sinte bi ku ce
jingau ŋa.
40 À ya takii jaaõ ŋa a gba mii ndu ŋa ŋa fei, nɔ à ya maa ce kutɔɔ sisɔ ku ba a
yɛ ŋa nŋu akã. Na ŋɔi í jɔ̀ ijuukpã nŋa á la ku caa.

Idei fia iyi abo jaaõ gɔ í dasi
(Cɔ Luku 21:1-4)

41 Ŋɔi Jesu í koo í buba kɔkɔi kpakoi kɔlɛtiu wa cɔ bɛi inɛ ŋa à waa dasi fia.
Ilu fia gɔ ŋa à dasi fia nkpɔ.
42 Ŋɔi jaaõ ilu are gɔ mɔ í naa, ŋɔi í dasi kpɛkɛlɛ keeke minji gɔ ŋa iyi kù re
baa dala.
43 Ŋɔi Jesu í kpe mɔcɔɛ ŋau í sõ ŋa í ni, ntɔ, jaaõ ilu areu í dasi fia si kpakoi
kɔlɛtiu ihɛ̃ í re inɛ fei,
44 domi aŋa fei, iyi í lesi antai fia nŋa ŋai à dasi, amma abou baa do iyi í jɛ ilu
are, í dasii andi iyi í nɛ fei, nkãma kù gbea iyi á maa wɛɛò má.

13

Jesu wa fɔ idei kpasɛ̃i Ilaaõ ku lɛgɛ
(Cɔ Matie 24:1-2; Luku 21:5-6)

1 Ŋɔi Jesu wa fita wa hai bantumai kpasɛ̃i Ilaaõ nɔ mɔcɔ akãɛ gɔ í ni, Mɛɛtu, cɔ
bɛi kpasɛ̃i Ilaaõu ihɛ̃ í la nɔ à maa do kuta kusɩ̃a ŋa.
2 Ŋɔi Jesu í ni, ì waa yɛ ile nla ŋau ihɛ̃? Kuta baa akã kaa na ku maa lesi njɛ bɛ
má, aa kɛkɛɛ mbɛ fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankãanyi
(Cɔ Matie 24:3-14; Luku 21:7-19)

3 Ŋɔi Jesu í koo í buba si iri kutai Olivieu wa cɔ ikpa kpasẽi Ilaaɔ̃. Ŋɔi Piɛɛ do
Zaaki do Zãa do Anderee à wa bi Jesu aŋa nŋa. Ŋɔi á beeɛ à ni,
4 sɔ̃ wa waati iyi mii nɔu bɛ á ce. Nyinda yoomai aa ka yɛ ka ba ka mà iyi
waatiu í to.
5 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, i ce laakai ŋa inɛ gɔ ku maà na ku dĩ iju nŋɛ,
6 domi inɛ ŋa iyi aa na a maa naa akã akã a maa ni aŋai à jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau
aa kpɔ. Aa dĩ ijui inɛ nkpɔ.
7 Bii ì gbɔ ibai igũ amɛɛ amɛɛ ŋa do baaui igũ ŋa hee jĩijĩ i maà jɔ̀ idɔ nŋɛ ku
dede, domi í gbe mii ŋau bɛ fei ku cei. Amma kù nɔ kù jɛ waatii ankãanyiu bɛ
titã.
8 Dimi gɔ ŋa aa ya na a maa ja do dimi mmu ŋa, nɔ ilaalu gɔ ŋa mɔ aa maa ja
do ilaalu mmu ŋa. Nɔ ilɛ á yaya si ilu gɔ ŋa, nɔ ari á ce. Nŋu bɛ á yɛi bɛi ara kuro
sintei bãasĩ ku bɛi ku bí.
9 Amma iŋɛ taka nŋɛ i ce laakai. Aa na a mu ŋɛ a koo a na woo kiiti ŋa, nɔ a tɛ
nŋɛ kpɔtɔɔ ile bi kutɔtɔɔ ŋa. Nɔ aa bɔò ŋɛ bi ilaalu ŋa do bi ilu ilɛ ŋa na irim ku
ba i jɛ nŋa sɛɛda ŋa.
10 Amma í gbe a waazoa inɛ ŋa laabaau jiidai Ilaaɔ̃ si dimi fei waatii
ankãanyiu ku bɛi ku to wa.
11 Waati iyi à mu ŋɛ à waa bɔ ku na woo ce kiiti ŋau, i maà ti i biti do ide iyi
aa fɔ ŋa, amma bii awaatiu í to i fɔ ide iyi í naa nŋɛ si idɔ. Nɔ ide ŋa iyi aa fɔ ŋa
kaa jɛ ide nŋɛ, Hundei Ilaaɔ̃i á fɔɔ.
12 Inɛ gɔ ŋa aa zamba ifɔ nŋa ŋa walakɔ igbã nŋa ŋa ku ba a kpa ŋa. Bɛɛbɛ mɔi
baa ŋa aa maa cea ama nŋa ŋa. Amu ŋa mɔ aa dede si baa nŋa ŋa ku ba a kpa
ŋa.
13 Inɛ fei á cé ŋɛi na irim. Amma inɛ iyi í temua hee kɔɔ á ba faaba.

Faajii ide laalɔ iyi í ya bɛjɛ mii ŋa
(Cɔ Matie 24:15-28; Luku 21:20-24)

14 Nɔ Jesu í ni má, aa yɛ mii laalɔ iyi wa bɛjɛ mii ŋa tengi bii kù jɔ ku wa ŋa.
Inɛ iyi wa cio idei mii laalɔu ku ce laakai ku gbɔɔ sãa sãa. Waati bɛɛbɛ inɛ ŋa iyi
à wa ilɛi Zudee a sa a bɔ iri kuta ŋau.
15 Nɔ inɛ iyi í wa antai ile sikifa, bii í kita ilɛ ku ba ku sa ku maà bɔ ngɔgɔ ku
so inɔ ileɛ.
16 Nɔ inɛ mɔ iyi í wa iko ku maà nyi kpasẽ koo so kumbooɛ má.
17 Waatii bɛɛbɛ wahalai bãasĩ ŋa do ayawo ŋa á caa mɔm.
18 I ce kutɔɔ ŋa ku ba ide sãmiu bɛ ku maà jɛ si sukui tũtũ.
19 Ntɔ ntɔ, ajɔ nŋu wahala nla nlai á naa iyi a kù yɛ dimiɛ hai sinte waati iyi
Ilaaɔ̃ í taka andunya hee ku baa nsɛi. Nɔ a kaa ka yɛ dimiɛ má hee do ajɔ fei.
20 Nɔ bii Aɔ̃ Lafẽɛ kù jilɛ si nŋu ku kaye kukpɔi ajɔu wo inɛ gɔ kaa wɛɛ má.
Amma í kayeɛ na irii inɛ ŋa iyi í cicau.
21 Waati bɛɛbɛ bii inɛ gɔ í sɔ̃ ŋɛ í ni, i cɔ, inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau í wa ihẽ, walakɔ
inɛ mmu gɔ ku ni í wa ihõ, i maà dasi lafẽɛ naanɛ.
22 Inɛ gɔ ŋa aa na a naa akã akã a maa ni aŋai à jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau walakɔ a
ni aŋai à jɛ walii ŋa amma iboi. Aa maa ce dobu dobu do maamaake ŋa ku ba
a dĩ hee do ijui inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í cicau bii aa yɔkɔ.
23 To, iŋɛ, i máa ce laakai ŋa. Na ŋɔi í ce ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ fei ndɛɛ do njuma.

Kunaai Amai Amanɛ
(Cɔ Matie 24:29-31; Luku 21:25-28)

24 Amma si ajɔ nŋu si anyii wahalau, inunu á kuku inya, cukpa mɔ kaa má
inya má,
25 andaiya ŋa aa cuku wa hai lele, nɔ gbugbãi lele ŋa a yaya.
26 Waati bɛɛbɛ inɛ ŋa aa yɛ amu Amai Amanɛ, ǹ wa n naa si kudũi ijĩ do
gbugbã nla gɔ do amboe.
27 Si anyii nŋu, an bɛ amaleka ŋa wa si andunya gonta mɛɛu. Aŋai aa bɔ bii
fei a tɔtɔɔ inɛ ŋa iyi ǹ cicau. Aa tɔtɔɔ ŋa si andunyau fei.

Yaase iyi jĩi ndii figi wa nyisi
(Cɔ Matie 24:32-35; Luku 21:29-33)

28 Jesu í ni, i cɔ mii iyi jĩi ndii figi wa kɔ ŋɛ si ŋa. Bii ì na ì yɛ amaawɔɛ ŋa à
sinti ku wu wua kpɔtɔɔ ì ya mà iyi atɛ í maai wa mbɛ.
29 Bɛɛbɛ mɔi, bii ì yɛ mii ŋau bɛ fei wa ce, i mà ŋa iyi kubaai amu Amai Amanɛ
kaa kpɛ má, ajɔu í maai wa mɔm.
30 Ntɔ ntɔ, ǹ wa n sõ ŋɛi, kù jɛ inɛi nsɛi ŋa feii aa ku ideu ku bɛi ku ce.
31 Lele do ilɛ fei á na ku tã, amma idem ŋa kaa tã pai.

Ilaaõ nŋu akãi í mà ajɔ iyi mii ŋau á ce
(Cɔ Matie 24:36-44)

32 Jesu í sõ ŋa má í ni, inɛ kãma kù mà waatiu hee ma jɛ ajɔ iyi mii ŋau á ce,
baa amaleka ŋa iyi à wa lele, baa amu Amau, í gbe Ilaaõ Baaba nŋu akã.
33 I ce laakai ŋa, i ya maa cɔ kpãa nɔ i ya ce kutɔɔ ŋa si na iyi í jɔ̀ i kù mà waati
iyi ajɔu á to wa ŋa.
34 Á yɛi bɛi inɛ iyi wa bɔ ilu nɔ í jɔ̀a woo ce icɛɛ ŋa kpasɛ̃ɛ í na inɛ fei icɛɛ, nɔ í
sõ woo degbe andɛ koofau ku maa cɔ kpasɛ̃u.
35 Si na iyi í jɔ̀ i kù mà ŋa ma alɛi ilu kpasɛ̃u á na ku to wa walakɔ idũ laja,
walakɔ waatii kukɔi jɛɛ, walakɔ daadaakɔ, na nŋu, i máa cɔ kpãa ŋa,
36 ku ba ku maà naa ku ba ŋɛ ì waa sĩ njoo ŋa, nɔ ku maà naa ku boe ŋɛ.
37 Ide iyi ǹ wa n sõ ŋɛu ihẽ, nŋu mɔi ǹ wa n sõ inɛ fei. I máa cɔ kpãa ŋa.

14

Inɛ ngbo ŋa à waa busi njɛ a kpa Jesu
(Cɔ Matie 26:1-5; Luku 22:1-2; Zãa 11:45-53)

1 Si afei ajɔ minji jingaui Iku ku kua do ti Pɛ̃ɛ hai nɛ lefee á to wa. Ŋɔi inɛ
ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à waa dɛ kpãa bɛi aa ce
a mu Jesu do bisi a kpaa.
2 Amma à waa ni, kù sĩa ku jɛ si ajɔi jingauu ku ba hoya hoya ku maà dede si
zamaau.

Abo gɔ í fãsi irii Jesu tulare
(Cɔ Matie 26:6-13; Zãa 12:1-8)

3 Jesu í wa Betani kpasẽi Simɔɔ iyi í tako í ce bõɔi dintɛu, ŋɔi abo gɔ í lɔ wa bi
tɛɛ waati iyi à waa jɛ. Wa mu ama caka ku sĩa gɔ iyi à ce do abatii, iyi í nɛ tulare
ku nɛ fia iyi à ce do ikpoi naadi. Tulareu í bɛi í caada. Ŋɔi í lɛgɛ ama cakau nɔ í
fãsi tulareu si irii Jesu.
4 Nɔ inɛ gɔ ŋa à wa bɛ. À sõ njɛ do idɔɔkõ à waa ni, na mii í ce abou ihẽ í koo í
ce asɔɔi tulareu ihẽ.
5 Aa ka taai wo zakai fiai icɛi adõ akã nɔ ka mua ilu are ŋa. Ŋɔi à waa la si abou
do kugaabu.
6 Amma Jesu í ni, i jɔ̀ abou. Na mii í ce ì waa yɛ taaleɛ ŋa. Mii jiidai í ceem bɛ.

7 Ntɔ ntɔ, ilu are ŋa aa maa wɛɛ do iŋɛ waati kãma fei, nɔ waati iyi ì bi fei aa
yɔkɔ i ce nŋa jiida ŋa, amma amu n kaa n na n wɛɛ do iŋɛ hee do ajɔ fei.
8 Abou í ce andi gbugbãɛ iyi á yɔkɔ mbɛ, í fãsi aram tulare do njuuma bɛ́i à
ya fãsi arai iku ŋa a bɛi a si ŋa.
9 Ntɔ ntɔ, tengi bii inɛ ŋa aa koo a maa waazo laabaau jiidau si andunya fei,
aa sisi ide iyi abou ihẽ í ce a maa yeò gigiɛ.

Zudasi á fita anyii Jesu
(Cɔ Matie 26:14-16; Luku 22:3-6)

10 Ŋɔi Zudasi Isikariɔti, inɛ akãi mɔcɔ maateeji ŋau, í bɔ bi inɛ ngboi woo
weei Ilaaõ ŋau í ni nŋu á da nŋa Jesu si awɔ.
11 Iyi à gbɔ ideu, ŋɔi inɔ nŋa í dõ nɔ à ni aŋa aa muaa fia. Ŋɔi Zudasi wa dɛ
kpãa bɛ́i á ce ku zambaò Jesu ku na inɛ ŋau.

Jesu wa jɛ jingaui Iku ku kua do mɔcɔɛ ŋa
(Cɔ Matie 26:17-25; Luku 22:7-14, 21-23; Zãa 13:21-30)

12 Si ajɔ sintei jingaui Pɛ̃ɛ hai nɛ lefeeu, si waati iyi inɛ ŋa à ya saka angudãi
jingaui Iku ku kua a ceò kuwee, ŋɔi mɔcɔi Jesu ŋau à beeɛ à ni, iwoi ì bi kaa
ceeɛ ijɛi jingauu.
13 Ŋɔi í bɛ amanɛ minji si inɔi mɔcɔɛ ŋau í sõ ŋa í ni, i bɔ inɔ ilu, aa yɛ mɔkɔ gɔ
wa so inyi jɔlɔ. I tooɛ.
14 Mɔkɔu á koo ku lɔ kpasẽ gɔ. Kpasẽ bii á lɔu, i koo i sõ ilu kpasẽu i ni ŋa,
Mɛɛtu í ni ka beeɛ ile bii nŋu á jɛ jingaui Iku ku kua do mɔcɔi nŋu ŋa.
15 Mɔkɔu á bɔò ŋɛ si antai ile ku kpɛkɛ gɔ nɔ á nyisi ŋɛ ilaawa nla gɔ iyi à ce
sɔɔlui fei ndɛɛ tã. Bɛi aa ce nwa sɔɔlui jingauu ŋa.
16 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à dasi kpãa à nɛ. Iyi à to inɔ iluu nɔ à yɛ ideu í ce bɛi Jesu í sõ
ŋau, ŋɔi à ce ijɛi jingauu bɛ.
17 Iyi alɛ í lɛ, ŋɔi Jesu í to wa do mɔcɔ maateeji ŋau.
18 Waati iyi à waa jɛ ŋɔi Jesu í ni, ntɔ ntɔ, inɛ akã nŋɛ iyi awɔò à waa jɛ, nŋui á
zambam.
19 Ŋɔi inɔi aŋa fei í fɔ, nɔ à wasi ku beeɛ akã akã à waa ni, isa kù jɛ amu ya.
20 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, si inɔi iŋɛ maateejiu, inɛ akã nŋɛ á gũsi pɛ̃ɛ si inɔ jɛɛ
awɔò ajɔ. Lafɛ̃ɛi á zambam.
21 Do ntɔ amu Amai Amanɛ an ku si bɛi kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ. Amma inɛ iyi
á zambam á yɛ ijuukpã nla nla. Á tiaa inɛɛu bii í jɛ a kù búu mɔm wo.

Ijɛ iyi aa ka yeò gigii ikui Jesu
(Cɔ Matie 26:26-30; Luku 22:14-20; Kɔr. 1, 11:23-25)

22 Waati iyi à waa jɛ, ŋɔi Jesu í so pɛ̃ɛ í saabu Ilaaõ titã í bɛi í bububuɛ í na
mɔcɔɛ ŋau í ni, i gba ŋa. Iyi ihɛ̃i í jɛ aram.
23 Ŋɔi í so kɔɔfu má si bii à dasi vɛ̃ɛ í saabu Ilaaõ nɔ í na ŋa aŋa fei à mɔ.
24 Ŋɔi í sõ ŋa í ni, iyi ihɛ̃i í jɛ njɛm. Nŋui í jɛ nyindai akabuu iyi Ilaaõ í dĩ do
amanɛ ŋa. An nikãɛ na irii dulum dii inɛ nkpɔ.
25 Ntɔ ntɔ, n kaa n mɔ atẽ vɛ̃ɛ má í gbe hee ajɔ iyi an mɔ vɛ̃ɛ titõ si andunya
titõi Ilaaõ.
26 Si anyiɛ à kõ iri ŋa nɔ à fita à bɔ iri kutai Olivie ŋa.

Jesu wa fɔ iyi Piɛɛ á jã ku ni kù mà nŋu
(Cɔ Matie 26:31-35; Luku 22:31-34; Zãa 13:36-38)

27 Ŋɔi Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, iŋɛ fei aa nyiò anyi na irim. Bɛ́i Ilaaõ í fɔ si kukɔi
ideɛ, bɛɛbɛi á ce. Í ni nŋu á kpa woo degbeu nɔ angudã ŋau a fangaa bii fei.
28 Amma an jĩ hai si balɛ nɔ n cua nŋɛ n bɔ ilɛi Galilee.

29 Ŋəi Piɛɛ í sɔ̃ə í ni, baa bii inɛ fei wa nyiò anyi na iriɛ, amu n kaa n nyiò anyi
pai.
30 Ŋəi Jesu í sɔ̃ə í ni, ntə ntə, nnyi, idũuyi məm, hee ajɛɛ ku maa kə isɛ gbeeji,
aa jã isɛ gbɛɛta i ni i kù màm.
31 Amma béi Jesu wa fə, bɛɛbɛ məi Piɛɛ í ya fə hee lele ku ni, n kaa n kəsiɛ pai,
baa bii í jɛ an ku do awə ajəi. Ŋəi aŋa fei à fə bɛɛbɛ.

Jesu wa ce kutəə Gɛsemanee
(Cə Matie 26:36-46; Luku 22:39-46)

32 Ŋəi Jesu do məcəɛ ŋa à bə inya gə iyi à ya kpe Gɛsemanee. Iyi à to bɛ nə í sõ
ŋa í ni, i buba ihẽ titã ŋa n koo n ce kutəə wa.
33 Ŋəi í gbã Piɛɛ do Zaaki do Zãa à bə waju. Nə njo í muu hee araɛ fei í rə.
34 Ŋəi í sõ ŋa í ni, inə ku fə í naa sim nla nla hee wa bi ku kpam. I wa ihẽ, i wə
njoo ŋa.
35 Iyi í fə bɛɛbɛ í tã ŋəi í bə waju keeke í koo í sɛɛbata ilɛ wa ce kutəə, bii á ce,
wahalau ku jĩò nŋu.
36 Wa ni, Baam, aa yəkə i ce mii fei. Jò wahalau ihẽ ku jĩim. Amma do nŋu
fei, ku maà ti ku jɛ ti idəəbim, jò idəəbiɛ ku ce.
37 Si anyiɛ ŋəi í nyi wa bi məcə mɛɛta ŋau í ba ŋa à waa sĩ njoo. Ŋəi í bee Piɛɛ
í ni, Siməə, ì waa sĩ njooi? Debɛi, i kù yəkə i kù wə njoo baa lɛɛu akã?
38 I wə njoo nə i maa ce kutəə ŋa ku ba i maà dasi kulɛlɛi inɛ ŋa. Idəi amanɛ í
bi, amma araɛ í kua gbugbãɛ.
39 Ŋəi í nyi má í koo í ce kutəə si ide akãu.
40 Iyi í nyi wa bi tu ŋa má, nə í ba ŋa à waa sĩ njoo má, domi njoo wa kpa ŋa.
Iyi í jĩ ŋa nə a kù mà bɛi aa sõə má.
41 Ŋəi í nyi í koo í ce kutəə má nə í baa bi tu ŋa isɛ gbɛɛtasiaɛ í bee ŋa í ni, ì sũ
ì waa sĩmi ŋai hee nsɛi? Í to bɛɛbɛ. Wee, awaatiu í to tã, iyi aa mu amu Amai
Amanɛ, á daa ilu dulum ŋa si awə.
42 Wee, inɛ iyi á zambam wa to wa. I dede ka kòo ŋa.

À mu Jesu
(Cə Matie 26:47-56; Luku 22:47-53; Zãa 18:3-12)

43 Iyi Jesu wa fə bɛɛbɛ, gbakã ŋəi Zudasi, inɛ akãi məcə maateeji ŋau, í to wa.
Zamaa nla gə wa tooɛ wa à waa mu taakuba ŋa do golo ŋa. Inɛ ngboi woo weei
Ilaaõ ŋau do woo kə inɛ ŋa si wooda ŋa do inɛ ngbo ŋaui à bɛ ŋa wa.
44 Waati iyi Zudasi í dasi idə nŋu ku zamba Jesuu, í sõ inɛ ŋau nyinda gə iyi
nŋu á ce. Í ni, inɛ iyi an koo n ya n baabaɛ, lafẽɛ mbɛ. I muu dim dim i nɛɛ ŋa.
45 Hai Zudasi í to wa gbakã, í sɛkɛɛ si Jesu í ni, Mɛɛtu. Ŋəi í baabaɛ.
46 Ŋəi inɛ ŋau à to Jesu awə à muu.
47 Ŋəi inɛ akãi məcə ŋau í yə taakubaɛ í cafe itĩi amaacɛi woo wee nlai Ilaaõu
í buu.
48 Ŋəi Jesu í bee ŋa í ni, amui ì naa ku mu ŋa do taakuba do golo ŋa bɛi woo
ce ile?
49 N ya n wa si inə nŋɛ ajə fei n maa n kə inɛ ŋa si cio kpasẽi Ilaaõ, nə i kù mum
ŋa. Amma nŋu ŋau bɛ fei í ce ku ba kukəi idei Ilaaõ ku kõ.
50 Ŋəi məcə ŋau fei à jòə à sa.
51 Ŋəi ama awaasũ gə mə wa too Jesu, wa kpaka acə. Ŋəi inɛ gə wa dɛ ku muu,
52 amma í sa basĩ í jò acəu.

Jesu í wa wajui igbɛi woo kiiti ŋa
(Cə Matie 26:57-68; Luku 22:54-44, 63-71; Zãa 18:13-14, 19-24)

53 Ŋɔi à bɔò Jesu bi woo wee nlai Ilaaɔ̃u. Tengi bɛi inɛ ngboi woo wee ŋau do
inɛ ngbo ŋau do woo woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à tɔtɔɔ.
54 Nɔ Piɛɛ í wa hee jĩijĩ wa too Jesu wa do anyi hee í bɔ inɔ bantumai kpasɛ̃i
woo wee nlau. Ŋɔi í buba bɛ do woo degbe andɛ koofa ŋau, wa nyia kɔkɔi ina.
55 Waati nŋu inɛ ngboi woo wee ŋa do igbɛi woo kiiti ŋau fei à waa dɛ ide gɔ
iyi aa yɛò taalei Jesu a ba a kpaa. Amma a kù ba.
56 Inɛ nkpɔ í wasi ku máa ide, amma ide nŋa kù waa so njɛ.
57 Ŋɔi inɛ gɔ ŋa à dede à máa ide à ni,
58 à gbɔ iyi í ni nŋu á lɛgɛ kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u nɔ si afei ajɔ mɛɛta nŋu á be ku ma
mmuɛ iyi kaa jɛ do awɔi amanɛ.
59 Amma baa si bɛ, ide nŋa kù so njɛ.
60 Ŋɔi woo wee nlau í dede í leekĩ si wajui aŋa fei, nɔ í bee Jesu í ni, i kù waa
ni ide gɔ? Ide mii inɛ ŋau ihẽ à waa yɛò taaleɛ.
61 Amma Jesu wa cokoɛ, kù fɔ ide gɔ. Ŋɔi woo wee nlau í beeɛ má í ni, awɔi ì
jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cica, Amai Ilaaɔ̃?
62 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, oo, amui. Nɔ aa yɛ ŋa amu Amai Amanɛ ǹ wa n buba si
awɔ njɛi Ilaaɔ̃ ilu gbugbã fei. Nɔ ajɔ akã aa na i yɛm ŋa ǹ wa n naa si kudũi ijĩ
má.
63 Ŋɔi woo wee nlau í ga ibɔɛ ku nyisiò idɔɔkɔ̃ɛ. Nɔ í ni, a kù waa dɛ siɛ ilu
sɛɛda kãma má.
64 Ì gbɔ bɛi wa bu Ilaaɔ̃ ŋa. Bɛirei ì yɛ a cea mɔkɔu ŋa. Ŋɔi aŋa fei à yɛ taaleɛ à
ni a kpaa.
65 Ŋɔi inɛ gɔ ŋa à wasi ku tusi Jesu antɔ gbakã nɔ à bii ijuɛ à bɛi à waa daa kutu
à beeɛ à waa ni, awɔ walii, sɔ̃ wa inɛ iyi í cãɛ. Ŋɔi sooge ŋau à mu Jesu à wasi
ku sambalaɛ.

Piɛɛ í jã í ni nŋu kù mà Jesu
(Cɔ Matie 26:69-75; Luku 22:56-62; Zãa 18:15-18, 25-27)

66 Waati iyi Piɛɛ í wa bantumai kpasɛ̃u, ŋɔi inɛ akãi ama inaabo woo ce icɛi
woo wee nlai Ilaaɔ̃u í naa bɛ.
67 Iyi í yɛ Piɛɛ wa nyia, ŋɔi í cɔɔ sɛ̃ɛ í ni, awɔ mɔ, ì tako ì wɛɛ do Jesu inɛi
Nazarɛtiu.
68 Amma í jã í ni, n kù màa fɔ́, n kù gbɔ ide iyi ì waa fɔ. Ŋɔi í fita í bɔ ikpa andɛ
kabau. Waati bɛɛbɛi jɛɛ wa kɔ.
69 Ŋɔi ama inaabo woo ce icɛu í yɔɔ bɛ má, ŋɔi í wasi ku sɔ̃ inɛ ŋa iyi à wa bɛu
wa ni, inɛɛu ihẽ inɛ akã nŋai.
70 Ŋɔi Piɛɛ í jã má. Iyi í kpɛ keeke, ŋɔi inɛ ŋa iyi à wa bɛu à sɔ̃ Piɛɛ à ni, ntɔ ntɔ,
awɔu inɛ akã nŋai, domi awɔ mɔ inɛi Galileei.
71 Ŋɔi Piɛɛ í ceekpe í ni, n kù mà mɔkɔ iyi ì waa fãau bɛ ŋa.
72 Bɛ gbakã ajɛɛ í kɔ isɛ gbeejisiaɛ. Ŋɔi Piɛɛ í ye gigii ide iyi Jesu í sɔ̃ɔu wo í
ni, hee ajɛɛ ku maa kɔ isɛ gbeeji aa jã isɛ gbɛɛta i ni i kù màm. Ŋɔi Piɛɛ í lɔsi ku
kpata.

15

À bɔò Jesu si wajui Pilati
(Cɔ Matie 27:1-2, 11-14; Luku 23:1-5; Zãa 18:28-38)

1 Ŋɔi daadaakɔ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau do inɛ ngbo ŋau do woo kɔ inɛ
ŋa si wooda ŋau do inɛ ŋa iyi à gbe si igbɛi woo kiiti ŋau fei à tɔtɔɔ à wũa ideu
ajɔ. Nɔ à dĩ Jesu à koo à daa Pilati si awɔ.

2 Ŋəi Pilati í beeɛ í ni, awəi ì jɛ ilaalui Zuifu ŋa? Nə Jesu í jɛaa í ni, oo, si bɛi ì
fə.
3 Ŋəi inɛ ngboi woo wee ŋau à má Jesu ide ikã ikã fei.
4 Ŋəi Pilati í beeɛ má í ni, i kù waa fə ide gə? I kù gbə bɛi à waa niɛ?
5 Amma Jesu kù jɛ ide kãma má hee biti í mu Pilati.

À yɛ taalei Jesu a ba a kpaa
(Cə Matie 27:15-26; Luku 23:13-25; Zãa 18:39-19:16)

6 Wee si jingaui Iku ku kua fei Pilati í ya jò inɛi piisõə akã iyi zamaa í bii.
7 Wee inɛ gə í wa ile piisõə bɛ do kpaasiɛ ŋa si na iyi í jò à kpa inɛ gə si waatii
ide ku kə nŋa. Iriɛi Barabasi.
8 Ŋəi zamaau í bə bi Pilati à waa təɔɛ ku cea aŋa bɛi í ya ce nŋa adõ fei si
jingauu.
9 Ŋəi Pilati í bee ŋa í ni, ì bi n jò nŋɛ ilaalui Zuifu ŋau ŋa?
10 Í fə bɛɛbɛi si na iyi í jò wa mà sãa sãa iyi na igui í jò inɛ ngboi woo weei Ilaaõ
ŋau à daa nŋu Jesu si awə.
11 Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋau à wasi ku mante zamaau à ni a sõ
Pilati ku nya nŋa Barabasi.
12 Nə Pilati í bee ŋa má í ni, to, bɛirei ì bi n cea inɛ iyi ì ya maa kpe ilaalui
Zuifu ŋau.
13 Ŋəi à dõ anu à ni, kpakpaɛ si jĩi ku gaau.
14 Nə Pilati í bee ŋa í ni, laalə yoomai í bɛi í ce. Amma bɛ́i Pilati wa fə fei, bɛɛbɛ
məi inɛ ŋau à ya dõ anu hee lele a ni, kpakpaɛ si jĩi ku gaau.
15 Si na iyi í jò Pilati í bi ku ce iyi á dõa zamaau si, nŋui í jò í nya nŋa Barabasi
nə í mu Jesu í jò à tɛaa kpətəə. Si anyiɛ, nə í daa sooge ŋa si awə a koo a kpakpaɛ
si jĩi ku gaau.

Sooge ŋa à waa yaako Jesu
(Cə Matie 27:27-31; Zãa 19:2-3)

16 Ŋəi sooge ŋau à gbã Jesu à bəòɛ kabai ilaalu, nə à təɔtəə sooge ŋa iyi à gbe
ŋau fei bɛ.
17 Ŋəi à daa Jesu si ibə nkpa sisə gə, nə à ba fulai agũ à daa si iriɛ.
18 Ŋəi à yaakoɛ à waa ni, fəə ilaalui Zuifu ŋa.
19 Ŋəi à ya maa cãa kpokpoo si iriɛ, a maa tusiɛ antə, nə à waa gulɛa à waa
sɛɛbata si wajuɛ.
20 Iyi à yaakoɛ à tã, ŋəi à nyaa ibə nkpau à bɛi à daa si ibəɛ, nə à bəòɛ waduude
à koo à kpakpaɛ si jĩi ku gaau.

À kpakpa Jesu si jĩi ku gaau
(Cə Matie 27:32-44; Luku 23:26-43; Zãa 19:17-27)

21 Wee inɛi Sirɛni gə iyi à ya kpe Siməə wa baa hai iko, nə í to wa bɛ. Baai
Alesandu do Rufusui. Iyi í to wa nə sooge ŋau à muu do gbugbã à kãa jĩi ku
gaau bii aa kpakpa si Jesuu.
22 Ŋəi à bəò nŋu do Jesu si inya gə iyi à ya kpe Gəəgəta, waatə inya iyi í jə kokoi
iri.
23 Nə à ná Jesu atẽ vẽɛ iyi à yəgɛɛ do iwə iyi à ya kpe miru, amma í kə ku məə.
24 Ŋəi à kpakpaɛ si jĩi nəu. Si anyiɛ sooge ŋau à ta kpasa si jĩnɛɛ ŋa a ba a yɛ
iyi inɛ fei á ba. Bɛɛbɛi à ce ikpẽi jaaɛɛ ŋau.
25 Daakə zakai bɛi isə mɛɛsãi à kpakpaɛ si jĩi nəu.
26 Ŋəi à kə kuraraɛ si jĩi gə à masi jĩi bii à kpakpaɛu, à ni ilaalui Zuifu ŋa.

27 Ŋɔi à kpakpa ile minji gɔ ŋa bɛ má, inɛ akã ikpa awɔ njɛɛ, inɛ akã mɔ ikpa
awɔ cangaɛ. [
28 Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaõ í kõ iyi í ni, à dooaɛ si inɛ laalɔ ŋa.]
29 Woo lɔ ŋa à ya maa gugbã iri a buu a maa ni, ahã, kù jɛ awɔi ì ni aa lɛgɛ
kpasẽi Ilaaõu nɔ i maa ma si afei ajɔ mɛɛta?
30 To, faaba arae bɛ, kita hai si antai jĩi ku gaauu.
31 Bɛɛbɛ mɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋau do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à
waa yaakoɛ. À sõ njɛ à waa ni, í faaba inɛ gɔ ŋa amma kaa yɔkɔ ku faaba araɛ.
32 Bɛbɛi, nŋu Kirisi ilaalui Izirɛliu ku kita wa hai si jĩi nɔu ku ba ka yɔɔ, nɔ ka
dasiɛ naanɛ. Bɛɛbɛ mɔi, inɛ ŋa iyi à kpakpa do Jesu ajɔ́u à ya maa yaakoɛ.

Waati iyi Jesu í ku
(Cɔ Matie 27:45-56; Luku 23:44-49; Zãa 19:28-30)

33 Ŋɔi dasã nkpau ilu í kuku si ilɛ fei hee í koo í to isɔ mɛɛtai alɛ.
34 Ŋɔi si isɔ mɛɛtau Jesu í dõ anu hee lele í ni, Eloi, Eloi, lama sabatani, waatɔ
Ilaaõ, Ilaaõ, na mii í ce ì fũsim awɔ.
35 Ŋɔi inɛ gɔ ŋa iyi à wa bɛu à gbɔ ideu. Nɔ à ni, i gbɔ, wa kpe Elii.
36 Ŋɔi inɛ akã nŋa í sɛi í koo í dĩ kanya si golo gɔ í sɔsi inyiikã í bɛi í naa í toa
Jesu ku cõɔcõɔɛ, nɔ í ni, ka leekĩ, ka cɔ ma Elii á naa ku kitaɛ hai si jĩi ku gaauu.
37 Ŋɔi Jesu í dõ anu hee lele í bɛi í ku.
38 Asee, waati bɛɛbɛ si ilui Zeruzalɛmu, ridoo iyi í wa kpasẽi Ilaaõu í ga í kpẽ
minji hai lele hee ku bɔ ilɛ.
39 Inɛ ngboi sooge ŋa iyi í wa wajui Jesu í yɛ yaase bɛi í ce í bɛi í ku, nɔ í ni,
ntɔ ntɔ, inɛɛu ihẽ Amai Ilaaõi.
40 Ŋɔi inaabo gɔ ŋa mɔ à wa bɛ à waa cɔ ilu wa hai jĩijĩ. Si inɔ nŋa Maari inɛi
Madalau í wa bɛ do Salomee do Maari, iyei Zozee do Zaaki iyi í jɛ ama awaasũu.
41 Wee hai tako, waati iyi Jesu í wa ilɛi Galilee, aŋai à tooɛ à ya maa cea icɛ. Nɔ
inaabo nkpɔ gɔ ŋa mɔ à wa bɛ, iyi aŋaò ŋa à sì Jesu wa iyi wa naa Zeruzalɛmu.

À dasi ikui Jesu balɛ
(Cɔ Matie 27:57-61; Luku 23:50-56; Zãa 19:38-42)

42-43 Iyi alɛ í lɛ, ŋɔi Zozɛfu inɛi Arimateeu í naa bɛ. Í bɛi í jɛ ilu bɛɛrɛ si inɔi
Zuifu woo kiiti ŋau, nɔ wa cɔ kpãa iyi Ilaaõ á na ku jɛ bomma. Wee ajɔi sɔɔlui
jingaui. Iju kumáɛ ajɔi kusĩmii á jɛ. Na ŋɔi í jɔ̀ Zozɛfu í bɔ bi Pilati do wɔɔkɔ ku
tɔɔɛ ikui Jesu.
44 Ŋɔi Pilati í biti do iyi í gbɔ à ni í kú tã. Ŋɔi í kpe inɛ ngboi sooge ŋau í beeɛ
ma Jesu í kú í kpɛ.
45 Iyi inɛ ngboi sooge ŋau í sisiaa yaase bɛi Jesu í kuò, ŋɔi í jɛsi Zozɛfu koo so
ikuu.
46 Ŋɔi Zozɛfu í koo í ra acɔ fũfũ, nɔ í nya ikui Jesu wa hai si jĩi ku gaauu, í woo
do acɔu. Nɔ í suu si isai kuta gɔ iyi à gbe wo. Si anyiɛ í bimbili kuta nla gɔ í dĩò
andɛi balɛu.
47 Ŋɔi Maari inɛi Madalau do Maari iyei Zozee à yɛ bii à waa dasi ikui Jesuu.

16

Kujĩi Jesu hai si balɛ
(Cɔ Matie 28:1-8; Luku 24:1-12; Zãa 20:1-10)

1 Iyi ajɔi kusĩmi í lɔ, ŋɔi Maari inɛi Madalau do Salomee do Maari iyei Zaaki,
à ra tulare iyi aa koo a fãsi ikui Jesu.
2 Ŋɔi ajɔ amaazuma daadaakɔu abo ŋau à bɔ bi balɛu,

3 ŋɔi à waa bee njɛ si kpãau à waa ni, yooi á tale nwa kutau hai si andɛi balɛu
ya.
4 À waa fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ kutau í la í caa. Amma iyi à cɔ waju à yɛ kutau í
bimbili.
5 Ŋɔi à lɔ inɔ balɛu nɔ à yɛ awaasũ gɔ wa buba do awɔ njɛ bɛ, wa dasi jaba fũfũ,
nɔ njo í mu ŋa jiida jiida.
6 Ŋɔi í sɔ̃ ŋa í ni, i maà jɔ̀ njo ku mu ŋɛ. Ǹ mà iyi Jesu, inɛi Nazarɛtiui ì waa
dɛdɛ ŋa, iyi à kpakpa si jɨ̀i ku gaauu. Í jɨ̀ hai si balɛ, kù wa ihɛ̃ má. I cɔ tengi bii
à dasiɛu wo.
7 Amma i koo bɛbɛi i koo i sɔ̃ mɔcɔɛ ŋau do Piɛɛ takaɛ i ni, á cua nŋɛ ku bɔ ilɛi
Galilee. Bɛi aa koo i yɔɔ ŋa si bɛi í sɔ̃ ŋɛ wo.
8 Ŋɔi à fita wa à sa hai bi balɛu do kuyaya domi njo í mu ŋa ntɔ ntɔ. A kù nɔ
a kù sɔ̃ inɛ gɔ ideu na irii njo iyi í mu ŋau.

Jesu í tusɛa Maari inɛi Madalau araɛ
(Cɔ Matie 28:9-10; Zãa 20:11-18)

[
9 Iyi Jesu í jɨ̀ hai si balɛ ajɔ amaazuma daadaakɔu, bi Maari inɛi Madalaui í
tako í nyisi araɛ. Maariui Jesu í tako í lelea inɛi inɔɔko mɛɛje wo.
10 Ŋɔi abou í koo í sɔ̃ kpaasiɛ ŋa laabaauu. Aŋai à waa too Jesu wo nɔ à wɛɛò
inɔ kufɔ à wasi ku kpata.
11 Iyi í ni Jesu í jɨ̀ má, nŋu í yɔɔ, a kù dasiɛ naanɛ.

Jesu í tusɛa mɔcɔ minji gɔ ŋa araɛ
(Cɔ Luku 24:13-35)

12 Si anyii nŋu, ŋɔi Jesu í tusɛ araɛ bi mɔcɔ minjiɛ gɔ ŋa iyi à waa nɛ si kpãa, à
waa bɔ ilɛɛko. Amma í kpaasi araɛ si kuyɛ nŋa.
13 Ŋɔi inɛ ŋau à baa inɔ ilu nɔ à koo à sɔ̃ inɛ bubu ŋau, amma kpaasi ŋau a kù
dasi aŋa mɔ naanɛ má.

Jesu í tusɛa mɔcɔ maatakã ŋau araɛ
(Cɔ Matie 28:16-20; Luku 24:36-49; Zãa 20:19-23; IWB 1:6-8)

14 Si anyiɛ Jesu í koo í tusɛ araɛ bi mɔcɔ maatakã ŋau bii à waa jɛ. Ŋɔi í gbagba
si ŋa na naanɛ hai dasi nŋa do idɔ kule nŋa, si na iyi í jɔ̀ a kù jɛsi idei inɛ ŋa iyi
à yɔɔ í jɨ̀ hai si balɛu.
15 Ŋɔi í sɔ̃ ŋa í ni, i bɔ si andunya fei, nɔ i waazoa inɛ baa yooma fei laabaau
jiidau ŋa.
16 Inɛ iyi í dasi naanɛ nɔ í jɔ̀ à dasiɛ inyi á ba faaba, amma inɛ iyi kù dasi naanɛ,
Ilaaɔ̃ á yɛ taaleɛ ku kpãa iju.
17 I cɔ maamaake gɔ ŋa iyi woo dasim naanɛ ŋa aa ce. Aa lele inɛi inɔɔko ŋa
do irim, nɔ aa fɔ ide do fee ŋa iyi i kù waa gbɔ ŋa.
18 Aa mu njo ŋa do awɔ, nɔ baa bii à mɔ kɔɔtɛ̃ gɔ kaa ce nŋa ide kãma. Aa lesi
bɔ̃ɔ ŋa awɔ nɔ a ba iri.

Jesu í nyi bi Ilaaɔ̃ má
(Cɔ Luku 24:50-53; IWB 1:9-11)

19 Iyi Lafɛ̃ɛ Jesu í sɔ̃ ŋa ideu í tã, ŋɔi à soo lele í koo í buba si awɔ njɛi Ilaaɔ̃.
20 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à koo à waa waazoa inɛ ŋa bii fei. Nɔ Lafɛ̃ɛ wa sobi ŋa si icɛu,
í jɔ̀ à ya maa ce maamaake ŋa ku ba inɛ ŋa a mà iyi ide nŋa í jɛ ntɔ.]

Laabaau jiida iyi Luku í kɔ

Ide Sinte

1-4 Baakɔɔm Teofilu, ilu bɛɛrɛ nla, ɩ̀ wa n ceɛ fɔɔ.
Í sɩ̃aam si n kɔɛ tiau ihɛ̃ wa n sɔ̃ɛ dee dee mii iyi í ce si anini nwa. Inɛ ŋa iyi
à yɔɔ hai sinte, nɔ à baa à jɛ woo ce icɛi ideu, aŋai à sɔ̃ wa. Iyi inɛ ŋa à gbɔɔ, inɛ
nkpɔ nkpɔi í ce kookaai ku ba a kɔɔ dee dee. Nɔ í sɩ̃aam si amu mɔ n kɔɛ wa ku
ba i mà kam kam iyi ide ŋa iyi à kɔɛ siu ntɔi, domi ɩ̀ wũa ideu fei hai sinteɛ.

Amaleka gɔ wa fɔ idei kubíí Zãa woo dasi inyi

5 Si waati iyi Herodu í jɛ ilaalui Zudee, woo weei Ilaaɔ̃ gɔ í wa bɛ à ya kpoo
Zakari. Si wuai woo weei Ilaaɔ̃ ŋa iyi í jɛ ti Abiai í wa. Aboɛi à ya kpe Elizabɛti.
Si dimii Arɔ̃ɔ iyi í jɛ woo wee nla sintei Ilaaɔ̃ui í wa.
6 Aŋa minji fei à jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃ nɔ à waa jirima woodai Lafɛ̃ɛ do ideɛ
fei mam mam.
7 Amma a kù nɛ ama domi Elizabɛti gbɛndai, nɔ aŋa minji fei à gbo tã.
8 Ajɔ nŋu gɔ, Zakari wa ce icɛi kuweeɛ si wajui Ilaaɔ̃ domi si wuaɛi kuweeu í
to si.
9 Wee, à ya ta kpasai ku ba a mà inɛ iyi á lɔ si kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ koo jo tulare. Ŋɔi
ajɔ nŋu bɛ, kpasau í so Zakari, ŋɔi í jɔ̀ í lɔ inɔ ileu koo jo tulareu.
10 Nɔ zamaau fei wa ce kutɔɔ waduude si waati iyi wa jo tulareu.
11 Ŋɔi amalekai Ilaaɔ̃ gɔ í naa siɛ, wa leekɩ̃ si awɔ njɛi bi ku jo tulareu.
12 Iyi Zakari í yɔɔ ŋɔi zigiɛ í da, nɔ njo í muu hee í caa.
13 Amma amalekau í sɔ̃ɔ í ni, maà jɔ̀ njo ku muɛ, Zakari. Ilaaɔ̃ í gbɔ kutɔɔɛ.
Elizabɛti aboɛ á bíɛ ama inɛmɔkɔ nɔ i sɔɔ Zãa.
14 Aa nɛ inɔ didɔ̃ nla nla nɔ inɛ nkpɔ á wɛɛ do inɔ didɔ̃ na kubiɛ,
15 si na iyi í jɔ̀ inɛ nlai á jɛ si wajui Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ. Kaa mɔ vɛ̃ɛ, hee má jɛ atɛ̃ kulele
mmu gɔ. Nɔ á kɔ̃ò Hundei Ilaaɔ̃ hai inɔi iyeɛ.
16 Á jɔ̀ inɛi Izirɛli nkpɔ ku kpaasi idɔ nɔ a nyi wa bi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ nŋa.
17 Nŋui á cuaa Ilaaɔ̃ nɔ ku yɛ bɛi Elii walii nlai takou. Gbugbãɛ mɔ á yɛi bɛi ti
Elii. Á jɔ̀ baa do ama nŋa ŋa a gbɔsi njɛ, nɔ á jɔ̀ hai gbɔ ide ŋa mɔ a ce lasabu bɛi
inɛ dee dee ŋa.
18 Amma Zakari í sɔ̃ amalekau í ni, amu wee ɩ̀ gbo tã nɔ abom mɔ í ce inɛ
ngbo. To, bɛirei an ce n mà iyi ideu á ce.
19 Ŋɔi amalekau í jɛaa í ni, amui Gabiɛli. Amui ɩ̀ ya n wa bi Ilaaɔ̃ n maa n ceaa
icɛ. Nŋui í bɛm wa n na n baɛ ide ku fɔ nɔ n sisiɛ laabaau jiidau ihɛ̃.
20 Amma i kù dasi idem nɔu naanɛ baa do iyi á na ku ce bii waatiɛ í to. Na
nŋu, aa dekɩ̃, i kaa yɔkɔ i fɔ ide má í gbe ajɔ iyi ideu í cei.
21 Wee inɛ ŋa à waa degbe Zakari, nɔ à biti do iyi wa kpɛ inɔ kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ bɛ.
22 Iyi í fita wa, kù yɔkɔ ku ba ŋa ide ku fɔ má, ŋɔi à mà iyi í ce kuyɛ gɔi si inɔ
ileu bɛ. Wa ba ŋa ide ku fɔ do awɔ ku nyisi iyi ntɔi, amma kù yɔkɔ ku fɔ ide do
gɛlɛ.
23 Si anyii kuyɛu, Zakari í mɔsi icɛɛ má hee í koo í to ajɔ iyi icɛɛ í kpa iri inɔ
kpasɛ̃ bɛ. Ŋɔi í nyi ideɛ.
24 Si anyiɛ, Elizabɛti aboɛ í ba asɩ̃, nɔ wa singa araɛ zakai cukpa miu, í ni *,

* **1:24** wa singa araɛ Ara ku singaɛu kù jɛ na anyɔ. Á yɔkɔ ku jɛ wa bi ku maa wɛɛ nŋu akã ku ba ku saabu Ilaaɔ̃.

25 cɔ mii iyi Ilaaɔ̃ í ceem. Í cɔm do iju jiida nɔ í nyaam anyɔ si wajui amanɛ
ŋa.

Amaleka wa fɔ idei kubíi Jesu

26 Iyi asɪ̃i Elizabɛti í ba cukpa mɛɛfa, ŋɔi Ilaaɔ̃ í bɛ amaleka Gabiɛli Nazarɛti si
ilɛi Galilee.
27 Í bɔɔi bi mudɛ̃ɛ gɔ iyi kù mà mɔkɔ, amma à mua awaasũ gɔ iyi à ya kpe
Zozɛfu, si dimii ilaalu Davidi. Irii mudɛ̃ɛui í jɛ Maari.
28 Amalekau í lɔ bi tɛɛ í sɔ̃ɔ í ni, ǹ wa n ceɛ fɔɔ, awɔ iyi Ilaaɔ̃ í cea didɔ̃. Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ
í wɛɛ do awɔ.
29 Ŋɔi Maari í biti do ideu nɔ wa bee araɛ ide wa ni, yoomai í jɛ yaasei fɔɔu
ihɛ̃.
30 Ŋɔi amalekau í sɔ̃ɔ í ni, maà jɔ̀ njo ku muɛ Maari. Ilaaɔ̃ í ceeɛ didɔ̃.
31 Aa ba asɪ̃i bí ama inɛmɔkɔ nɔ i sɔɔ Jesu.
32 Á na ku jɛ inɛ nla. Amai Ilaaɔ̃i aa ya kpoo, nŋu iyi kù nɛ saa. Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ á coo
ilaalu, á náa bommai Davidi balaɛ.
33 Nŋui á jɛ bomma si dimii Zakɔbu do ajɔ fei. Bommaɛ kaa nɛ kɔɔ †.
34 Ŋɔi Maari í bee amalekau í ni, bɛirei á ce ku ce, si bɛi n kù mà mɔkɔ.
35 Ŋɔi amalekau í jɛaa í ni, Hundei Ilaaɔ̃i á naa siɛ, nɔ gbugbãɛ ku biiɛ bɛi jɪ̃jɪ̃ɪ̃.
Nŋui í jɔ̀ aa kpe ama kumá iyi aa na i biu Amai Ilaaɔ̃.
36 Elizabɛti nyaanzeɛu mɔ iyi à ya maa kpe gbɛndau, do si agboɛu fei, í nɛ asɪ̃i
ama inɛmɔkɔ. Í wɛɛ si cukpa mɛɛfasiaɛ nsɛi.
37 Maari, jɔ̀ i mà iyi nkãma kù wɛɛ iyi Ilaaɔ̃ í mɔngɔ.
38 Ŋɔi Maari í ni, amu woo ce icɛi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛi. Fei ndɛɛ ku ceem bɛi ì sɔ̃m nɔu.
Ŋɔi amalekau í nɛ.

Maari í bɔ Elizabɛti ku cɔ

39 Si anyii nŋu, ŋɔi Maari í dede do saasa í dasi kpãa wa nɛ ikpa geete ŋa, í bɔ
ilu gɔ si ilɛi Zudee.
40 Iyi í to bɛ ŋɔi í lɔ kpasɛ̃i Zakari nɔ í ce Elizabɛti fɔɔ.
41 Waati iyi Elizabɛti í gbɔ fɔɔi Maariu, ŋɔi amau í yaga si inɔɛ, nɔ Elizabɛti í
kɔ̃ò Hundei Ilaaɔ̃.
42 Nɔ í dɔ̃ anu hee lele í ni, Ilaaɔ̃ í weeɛ í re inaabo fei, nɔ kuweeu á sɔ si ama
iyi aa na i bíu.
43 Yooi ǹ jɛ hee iyei Lafɛ̃ɛm í naa bi tom.
44 Waati iyi ǹ gbɔ fɔɔɛu bɛ, ama iyi í wa inɔm í yaga do inɔ didɔ̃.
45 Ilu inɔ didɔ̃i awɔ iyi ì dasi naanɛ iyi mii iyi Ilaaɔ̃ í sɔ̃ɛ á na ku ce.

Iri ku kɔ̃i Maari

46 Nɔ Maari í ni,
Idɔm wa saabu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ.
47 Nɔ ǹ wɛɛò inɔ didɔ̃ na irii Ilaaɔ̃ Woo faabam,
48 Si na iyi í jɔ̀ í kãsim iju jiidaɛ, amu woo ce icɛɛ iyi n kù jɛ ngɔgɔ.
Nɔ hai nsɛi inɛi andunya ŋa fei aa maa ni amuu ilu inɔ didɔ̃i,
49 Domi Ilaaɔ̃, ilu gbugbã fei í ceem mii nla nla.
Iriɛ í má.
50 Í ya ce araarei inɛ ŋa iyi à waa jirimaɛ hee do ajɔ fei.
51 Í ce icɛ gbugbã ŋa do gbugbãi awɔɛ
Nɔ í fangaa inɛ ŋa iyi lasabui idɔ nŋa í nɛ faao.
52 Í kɛkɛ ilaalu ŋa si batai bomma nŋa ŋa,

† **1:33** Zakɔbu Zakɔbui à ya kpe Izirɛli má. Bii à ni á jɛ bomma si dimii Zakɔbu, si dimii inɛi Izirɛli ŋa feii à waa fãa.

Nɔ í so ilu are ŋa lele.
53 Í jɔ̀ inɛ ŋa iyi ari wa kpa à jɛ mii jiida ŋa à yo,
Amma í lele ilu fia ŋa awɔ ngbɛ.
54-55 Í sobi inɛi Izirɛli woo ce icɛɛ ŋa,
Í ce araare nŋa hee do ajɔ fei
Bɛi í tako í sɔ̃ Aburahamu do tɔkuɛ ŋa
Aŋa iyi à jɛ bala nwa ŋa.
56 Iri iyi Maari í kɔ̃u mbɛ. Si anyiɛ nɔ í buba bi Elizabɛti bɛ zakai cukpa mɛɛta,
í bɛi í nyi ideɛ.

Kubíi Zãa woo dasi inyiu

57 Awaati í to bii Elizabɛti á bí amaɛ, nɔ í bí ama inɛmɔkɔ.
58 Kpaasiɛ ŋa do nyaanzeɛ ŋa à gbɔ iyi Aõ Lafɛ̃ɛ í ce araareɛ ntɔ ntɔ, nɔ aŋaò
ŋa à wɛɛò inɔ didõ ajɔ.
59 Si ajɔ mɛɛjɔsia à naa ku dasi amau bango, nɔ à waa bi à kpoo Zakari, irii
baaɛu.
60 Amma iyeɛ í so ide í ni, aawo, Zãai aa kpoo.
61 Ŋɔi à sõɔ à ni, si nyaanzeɛ inɛ kãma kù nɛ dimii iriu bɛ.
62 Nɔ à bee baaɛ do awɔ ku ba a mà bɛi í bi a kpe amau.
63 Ŋɔi Zakari í tɔɔ mii gɔ si bii á kɔ si, nɔ í kɔ í ni, Zãai í jɛ iriɛ. Nɔ aŋa fei à biti.
64 Ŋɔi gbakã Zakari í yɔkɔ í fɔ ide do gɛlɛɛ, nɔ í lɔsi ide ku fɔ wa saabuò Ilaaõ.
65 Ŋɔi njo í mu hee do inɛ ŋa iyi à wa amɛɛ amɛɛ fei. Nɔ si ilɛɛkoi geetei Zudee
ŋa fei inɛ ŋa à wasi ku ce faajii ideu.
66 Inɛ ŋa iyi à gbɔ ideu fei à ya maa muui si idɔ nŋa nɔ a maa ni, debɛi, bɛirei
amau ihɛ̃ á na ku jɛ.
Mii ŋa iyi í ceu ihɛ̃ fei wa nyisi iyi gbugbãi Ilaaõ í wɛɛ do nŋu.

Iri ku kɔ̃i Zakari

67 Ŋɔi Zakari baai amau í kõò Hundei Ilaaõ, nɔ í ce walii í ni,
68 Saabui í jɛ ti Ilaaõ Lafɛ̃ɛi inɛi Izirɛli ŋa
Si na iyi í jɔ̀ í naa bi inɛɛ ŋa í na í ya ŋa.
69 Nɔ í naa nwa Woo faaba ilu gbugbã wa si nyaanzei ilaalu Davidi amaacɛɛu,
70 Si bɛi í jò walii kumáɛ ŋau à fɔ wo hai ku kpɛ.
71 Nŋui á faaba wa hai si awɔi mbɛɛ nwa ŋa,
Do hai bi inɛ ŋa iyi à cé wa fei.
72 Bɛɛbɛi í nyisi bala nwa ŋa araareɛ,
Nɔ wa yeò gigii akabuu kumáɛ.
73 Akabuuui í jɛ kuwã iyi í ceɛ Aburahamu bala nwa,
74 Í ni nŋu á nya wa hai si awɔi mbɛɛ nwa ŋa,
Nɔ nŋu ku jɔ̀ ka ceɛ nŋu icɛ do wɔɔkɔ.
75 Nɔ icɛ iyi aa ka ceau ku jɛ do idɔ kumá nɔ ka jɛ dee dee si wajuɛ do ajɔ fei si
kuwɛɛ nwa.
76 Nɔ awɔ amam, aa kpeɛ waliii Ilaaõ, nŋu iyi kù nɛ saa,
Domi aa cuaa Lafɛ̃ɛ i maa teesea kpãa,
77 Nɔ aa jɔ̀ inɛɛ ŋa a mà iyi aŋa aa ba faaba waati iyi Ilaaõ á nya dulum du ŋa.
78 Ntɔ ntɔ, araarei Ilaaõ Lafɛ̃ɛ nwa í lá si wa.
Na saabui araareɛui í jɔ̀ inya kumá í naa si wa hai lele bɛi nunui daakɔ,
79 Ku ba ku má inya si inɛ ŋa iyi à waa buba si ilu kuku do si ɟlɟli iku
Ku maa nɛò awa fei si kpãai laakai akã.

80 Iri iyi Zakari í kõu mbɛ. Si anyii nŋu amau wa la, nɔ bisiɛ wa kõɔsi nɔ í koo
í wa gbabua hee í koo í tóò ajɔ iyi í nyisi arae bantuma si wajui inɛi Izirɛli ŋa.

2

Kubíi Jesu
(Cɔ Matie 1:18-25)

1 Waati bɛɛbɛ, ilaalu nlai Romu iyi à ya kpe Ogusitu í na wooda í ni a ce inɛ
ŋa kuka si ilɛɛ fei.
2 Kuka sinteu ihẽ à cooi si waati iyi Kiriniusi wa jɛ ilu ilɛ si ilɛi Siri.
3 Nɔ inɛ fei í nɛ si iluɛ koo na iriɛ a kɔɔ si tia.
4 Ŋɔi Zozɛfu mɔ í nɛ hai Nazarɛti si ilɛi Galilee, í bɔ ilɛi Zudee si ilui Davidi iyi
à ya kpe Betelehɛmu, domi nŋu mɔ nyaanzei Davidii wa jɛ.
5 Í bɔ ku na iriɛ, nŋu do Maari aboɛ iyi í nɛ asĩ *.
6 Si waati iyi à wa bɛ, ajɔ í na í to bii á bí amaɛ.
7 Nɔ í bí ama sinteɛ, ama inɛmɔkɔ. Í biiɛ do acɔ nɔ í tɔɔ si bi ku jɛi angudã ŋa,
si na iyi í jɔ̀ inya kù wɛɛ bii inɛ njoo ŋa aa sɔ.

Amaleka gɔ ŋa à naa bi woo degbe ŋa

8 Woo degbe gɔ ŋa à wa inɔ sako bɛ, à waa degbe angudã ŋa idũ.
9 Ŋɔi amalekai Aõ Lafẽɛ gɔ í faata si ŋa wa, nɔ inya kumá nla gɔ í kaako ŋa.
Inya kumáu amboei Lafẽɛui. Ŋɔi njo í mu ŋa jiida.
10 Amma amalekau í sõ ŋa í ni, i maà jɔ̀ njo ku mu ŋɛ. Laabaau jiidai ǹ naa ku
sisi nŋɛ, iyi á jɛa inɛ fei inɔ didõ nla nla.
11 Laabaauu wee. Nnyi, si ilui Davidi, à bí nŋɛ Woo faaba. Nŋui í jɛ Lafẽɛ, inɛ
iyi Ilaaõ í cicau.
12 Yaase bɛi aa màau ŋa wee. Aa yɛ ama kpɔtɔɔ gɔ bɛ à biiɛ do acɔ, wa sũ si bi
ku jɛi angudã ŋa.
13 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi gbakã amaleka mmu gɔ ŋa à naa bi tɛɛ aŋa nkpɔ nkpɔ
nɔ à saabu Ilaaõ à waa ni,
14 ka jɔ̀ irii Ilaaõ ku nɛ amboe hee lele. Nɔ laakai ku sũ ku wa si ilɛ si inɛ ŋa
iyi Ilaaõ í bi.

Woo degbe ŋau à bɔ Betelehɛmu

15 Ŋɔi amaleka ŋau à jɔ̀ ŋa à nyi lele. Si anyii nŋu, woo degbe ŋau à sabuu njɛ
à waa ni, debɛi, ka bɔ Betelehɛmu, kaa cɔ mii iyi í ce, iyi Aõ Lafẽɛ í jɔ̀ à mà.
16 Nɔ à ce saasa à sɛi à koo. Ŋɔi à to nɔ à yɛ Maari do Zozɛfu, do ama kpɔtɔɔu
bii wa sũ si bi ku jɛi angudã ŋa.
17 Iyi à yɔɔ, à waa sisi mii iyi amalekau í sõ ŋa si gãmɛi amau.
18 Nɔ inɛ ŋa iyi à gbɔ idei woo degbe ŋau fei ideu í ya mu ŋa bitii.
19 Amma Maari njɛ wa mu fei ndɛɛ si idɔɛ, nɔ wa lasabu si do laakai.
20 Ŋɔi woo degbe ŋau à sinda à waa nɛ. Nɔ à waa nyisi amboei Ilaaõ, à waa
saabuɛ na irii mii iyi à gbɔ do iyi à yɛ fei, domi fei ndɛɛ í cei si bɛi amalekau í
sisi nŋa.

À bɔò Jesu kpasẽi Ilaaõ

21 Si ajɔ mɛɛjɔsia ŋɔi à sɔɔ Jesu, iri iyi amalekau í ni a kpoo hai waati iyi iyeɛ
kù nɛ asĩu. Ajɔ nŋu bɛ mɔi aa dasiɛ bango.

---

* **2:5** Maari aboɛ à ni Maari í jɛ aboɛ si na iyi í jɔ̀ aŋaòi à wɛɛ, amma aŋaò a kù tɔtɔɔ sẽɛ hee í koo í bíò Jesu.

22-23 Mii iyi Moizi í kɔ si woodaɛ wee. Í ni, ama inɛmɔkɔ iyi à bí sinte fei aa
nyaa ikãi ku jɛ ti Aõ Lafɛ̃ɛ. Na ŋɔi í jò iyi waati í to si bii aa ce kuwee Maari ku
bɛi ku má si ayawo iyi í ceu Zozɛfu do Maari à so amau à bɔò Zeruzalɛmu ku
ba a nyisi Aõ Lafɛ̃ɛ
24 nɔ a ce kuwee. Kuweeu do kufe minji wala do ankasiidi minjii à ya cooò
si bɛi à kɔɔ si woodai Aõ Lafɛ̃ɛ.
25 Wee mɔkɔ gɔ í wa Zeruzalɛmu bɛ à ya kpoo Simeõ. Mɔkɔu í jɛ inɛ dee dee
nɔ í mà bɛɛrɛi Ilaaõ. Wa degbe inɛ iyi á na ku tũ idɔi inɛi Izirɛli ŋa nɔ Hundei
Ilaaõ í wɛɛ do nŋu.
26 Hundei Ilaaõu í sõɔ wo í ni á yɛ inɛ iyi Aõ Lafɛ̃ɛ í cicau ku bɛi ku ku.
27 Ŋɔi Hundeu í tale siɛ kpasɛ̃i Ilaaõ ku bɔ. Iyi iyeò baai Jesu ŋa à lɔòɛ bɛ ku
ba a cea bɛi wooda í fɔ,
28 ŋɔi Simeõ í gbaa í muu si awɔɛ í saabu Ilaaõ wa ni,
29 Lafɛ̃ɛ, nsɛi jò amu woo ce icɛɛ n jò andunya do laakai ku sũ si bɛi ì sõm wo,
30 Domi ijum í yɛ faabaɛ,
31 Iyi ì ce sɔɔluɛ si wajui dimi fei.
32 Nŋui í jɛ inya kumá iyi á nyisi dimi mmu ŋa kpãaɛ.
Nɔ nŋui í jɛ amboei inɛɛ ŋa, inɛi Izirɛli ŋa.

Walii iyi Simeõ í ce

33 Ide iyi Simeõ wa fɔ si gãmɛi amau í mu iyeò baaɛ fei biti.
34 Simeõ í wee nŋa nɔ í sõ Maari iyei Jesuu í ni, Ilaaõ í cica amau ihɛ̃i ku kɛkɛ
inɛ nkpɔ nɔ ku dede inɛ nkpɔ mɔ si inɔi inɛi Izirɛli ŋa. Nŋui Ilaaõ í bɛ wa ku jɛ
bɛi nyinda, amma inɛ ŋa aa kɔ siɛ.
35 Nɔ lasabui idɔi inɛ nkpɔ kú fita gbugbãa. Awɔ takaɛ, inɔ ku fɔ á gũɛ ajɔ akã
si idɔɛ bɛi taakuba.

Ana walii inaabo

36 Inaabo walii gɔ mɔ í wa bɛ à ya kpoo Ana, amai Fanuɛli si dimii Azɛɛ ŋa.
Abou í gbo ntɔ ntɔ. Í ce muau zakai adõ mɛɛje mɔkɔɛ kù bɛi kù na kù wɛɛ,
37 nɔ í buba jaaõ adõ nkpɔ nkpɔ. Nsɛi abou í nɛ adõ cinɛ do mɛɛ, nɔ ci ya fita
hai bantumai kpasɛ̃i Ilaaõ. Dasã do idũ fei, í ya maa cea Ilaaõ icɛi do anu kudĩ
do kutɔɔ.
38 Waati bɛɛbɛ nŋu mɔ í sɛkɛɛ si ŋa wa, wa saabu Ilaaõ, nɔ í lɔsi idei amau ku
sisia inɛ ŋa iyi à waa degbe inɛ iyi á na ku faaba inɛi Zeruzalɛmu ŋa fei.
39 Waati iyi iyeò baai Jesu ŋa à tã mii ŋa iyi woodai Aõ Lafɛ̃ɛ í ni a ceu fei, ŋɔi
à nyi Nazarɛti ilu nŋa sí ilɛi Galilee.
40 Nɔ amau wa la, gbugbãɛ wa kõɔsi nɔ í kõò bisi. Nɔ didõi Ilaaõ í wɛɛa.

Jesu í bɔ kpasɛ̃i Ilaaõ si waati iyi í nɛ adõ maateeji

41 Adõ fei iyeò baai Jesu ŋa à ya bɔ jingaui Iku ku kuai Zeruzalɛmu.
42 Si waati iyi Jesu í nɛ adõ maateeji ŋɔi à bɔ jingauu si bɛi à nɛ dõɔnɛɛ.
43 Iyi jingauu í tã à waa nɛ, ŋɔi Jesu í gbe Zeruzalɛmu bɛ, amma baaɛ ŋa a kù
mà.
44 A waa tamaa bɛi í wa si inɔ nŋai. Wee à nɛi zakai ajɔ akã, ŋɔi à dɛdɛɛ si inɔi
nyaanze nŋa ŋa do kpaasi nŋa ŋa.
45 Amma a kù yɔɔ, nɔ à sinda à nyi ikpa Zeruzalɛmu à waa dɛdɛɛ.
46 Si ajɔ mɛɛtasia ŋɔi à yɔɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaõ. Wa buba si aninii woo kɔ
inɛ ŋa si wooda ŋa, wa gbɔ ide nŋa nɔ wa bee ŋa ide.
47 Inɛ ŋa iyi à waa gbɔ ideɛ fei à bitiò bisiɛ do si bɛi wa jɛ nŋa ide.

48 Iyi baaɛ ŋau à yɔɔ bɛ, ŋɔi aŋa mɔ à biti, nɔ iyeɛ í ni, amam, na mii í ce ì ce
nwa bɛɛbɛ. Amu do baaɛ wee, à wasi ku dɛdɛɛ do inɔ ku fɔ nla nla.
49 Ŋɔi í bee ŋa í ni, na mii í ce ì waa dɛdɛɛm ŋa. I kù mà ŋa iyi wũai Baam nii
ǹ nɛ n ce?
50 Amma ide iyi wa sõ ŋau a kù gbɔ yaaseɛ.
51 Ŋɔi í too ŋa à nɛ Nazarɛti nɔ wa gbɔ ide nŋa. Wee iyeu wa mu ide ŋau ihẽ
fei si idɔɛ.
52 Jesu í lá wa koo nɔ bisiɛ mɔ wa kõɔsi nɔ wa dõa Ilaaõ si hee do amanɛ ŋa fei.

3

Waazoi Zãa woo dasi inyi
(Cɔ Matie 3:1-12; Maaku 1:1-8; Zãa 1:19-28)

1 Iyi ilaalu nlai Romu iyi à ya kpe Tibɛɛ í ce adõ maatũ si bommaɛ, waati bɛɛbɛ
Pɔnsu Pilatii wa jɛ ilu ilɛi Zudee, nɔ Herodu mɔ wa jɛ inɛ ngbo si ilɛi Galilee, nɔ
Filipu ifɔɛu mɔ wa jɛ inɛ ngbo si ilɛi Iture do Takoniti, nɔ Lisania mɔ wa jɛ inɛ
ngbo si ilɛi Abilɛni.
2 Ani do Kaifu ŋa mɔ à waa jɛ woo wee nlai Ilaaõ. Waati bɛɛbɛi Ilaaõ í sõ Zãa
amai Zakari ide si gbabua.
3 Nɔ Zãa í bɔ si ilu ŋa iyi à wa kɔkɔi idoi Zuudẽɛ fei wa waazo nŋa wa ni, i
kpaasi idɔ ku ba Ilaaõ ku kpa idei dulum du ŋɛ nɔ a dasi ŋɛ inyi.
4 Bɛɛbɛi ide iyi walii Ezai í kɔ si tiaɛu í ce. Í ni,
Imui inɛ gɔ wa dõ anu si gbabua wa ni,
I teese kpãai Lafẽɛ ku tɛ ŋa.
5 Nɔ aa dĩ lɔɔma ŋau fei.
Nɔ geete do iri kuta fei á munga anu,
Nɔ kpãa ku ka ŋa fei aa tɛ,
Kpãa iyi í sãmi fei á sĩa.
6 Inɛ fei á yɛ béi Ilaaõ wa faaba wa.
7 Zamaa nkpɔ nkpɔi wa koo bi Zãa ku dasi ŋa inyi. Nɔ í sõ ŋa í ni, iŋɛ inɛ buu
ŋa bɛi njo wukuku, yooi í sõ ŋɛ í ni i saa idɔɔkõi kiitii Ilaaõ iyi á na ku naau.
8 Na nŋu, i ce kookoosu jiida i nyisiò iyi ì kpaasi idɔ ŋa, nɔ i maà tamaa mà aa
ba faaba ŋa si na iyi í jò ì ya maa ni inɛ ì jɛ dimii Aburahamu ŋa. Ǹ wa n sõ ŋɛ,
Ilaaõ á yɔkɔ ku so kuta ŋau ihẽ ku ce ŋa dimii Aburahamu ŋa.
9 Wee dagba wa kã si j̀li tã mɔm a daò icuɛ. Na nŋu, j̀li iyi kù waa so iso jiida
fei aa daa a dasi ina.
10 Ŋɔi zamaau í beeɛ wa ni, debɛi, bɛirei aa ka ce.
11 Nɔ í jɛ nŋa í ni, inɛ iyi í nɛ ibɔ minji ku so akã ku mua kpaasiɛ iyi kù nɛ, nɔ
inɛ mɔ iyi í nɛ ijɛ ku kpõɔ do kpaasiɛ.
12 Woo gba fiai lɛmpoo gɔ ŋa mɔ à naa a dasi aŋa mɔ inyi, ŋɔi à beeɛ à ni,
Mɛɛtu, bɛirei aa ka ce.
13 Ŋɔi í sõ ŋa í ni, i maà gba ku lɔ zaka bɛi à da nŋɛ.
14 Ŋɔi sooge gɔ ŋa mɔ à beeɛ à ni, awa mɔ ni, bɛirei aa ka ce. Nɔ í sõ ŋa í ni, i
maà ya gba fiai inɛ gɔ do gbugbã ŋa, nɔ i maà ya má inɛ gɔ ide, nɔ i maà ya donda
iyi à waa sã nŋɛ.
15 Inɛ ŋau à waa cɔ kpãai inɛ iyi Ilaaõ í cicau nɔ à waa lasabu si idɔ nŋa mà
Zãai í jɛ inɛɛu.
16 Nɔ Zãa í sõ aŋa fei í ni, inyii amu ǹ wa n dasi ŋɛ, amma inɛ gɔ wa naa iyi í
rem do gbugbã. Ń kù to n fũ baa ikũi baatae. Nŋui á da nŋɛ si Hundei Ilaaõ do
ina.

17 Wa mu kaale ku fɛ bileeɛ si awɔ, nɔ ku kpã bileeu bii à kpokpoɛ, nɔ ku ko
yɔyɔɔu ku dasi aka, sakou mɔ ku dasi ina iyi ci ya ku.
18 Do faaji nkpɔ gɔ ŋa mɔi Zãa wa ceaò inɛ ŋa waazoi laabaau jiidau.
19 Amma hai tako ilaalu Herodu í so Heriodiasi, aboi ifɔɛ, í jɛ aboɛ, ŋɔi Zãa í
gbagba siɛ na ideu do na daa laalɔ ŋa iyi í ce fei wo.
20 Si antai laalɔ ŋa iyi Herodu wa ce, do ankãanyi í na í jɔ̀ à mu Zãa à dasiɛ
piisõɔ má.

Inyi ku dasii Jesu
(Cɔ Matie 3:13-17; Maaku 1:9-11)

21 Zãa í wasi inɛ nkpɔ nkpɔ ku dasi inyi si waati iyi a kù dasiɛ piisõɔ, ŋɔi Jesu
mɔ í naa bi tɛɛ, nɔ í dasi Jesu mɔ inyi. Ŋɔi Jesu wa ce kutɔɔ nɔ lelei Aõ í ci̇̀,
22 nɔ Hundei Ilaaõ í de siɛ wa hai lele do ara gɔ bɛi ankasiidi. Nɔ à gbɔ ide ku
fɔ gɔ wa hai lele í ni, awɔu amam nii, ṅ biɛ jiida jiida. Siɛi inɔ didõm fei í ya wa.

Balai Jesu ŋa
(Cɔ Matie 1:1-17)

23 Jesu í to adõ kuntaa í bɛi í sinti icɛɛ. Inɛ ŋa à ya maa cɔɔi bɛi amai Zozɛfu *.
Balai Zozɛfu † ŋa wee
24 Heli do Matati do Levi do Mɛliki do Zanai Zozɛfu,
25 do Matatia do Amɔsu do Naumu do Esili do Nagai,
26 do Maatu do Matatia do Semɛni do Zozɛki do Zoda,
27 do Zoanani do Reza do Zorobabɛli do Salatɛli do Neri,
28 do Mɛliki do Adi do Kosamu do Elimadamu do Ɛɛ,
29 do Zozue do Eliezɛɛ do Zorimu do Matati do Levi,
30 do Simeõ do Zuda do Zozɛfu do Zonamui do Eliakimu,
31 do Melea do Mɛna do Matata do Natãa do Davidi,
32 do Izai do Obɛdi do Boazi do Salumɔ do Nasõɔ,
33 do Aminadabu do Adimi do Aani do Esiromu do Perɛzi do Zuda,
34 do Zakɔbu do Izaaki do Aburahamu do Tera do Nakɔɔ,
35 do Seruku do Ragau do Falɛki do Ebɛɛ do Sala,
36 do Kainamu do Aafasadi do Sɛmu do Nowee do Lamɛki,
37 do Matusala do Enɔku do Zeredi do Maleleli do Kainamu,
38 do Enɔsi do Sɛti do Adamu do Ilaaõ.

4

Seetam í lɛlɛ Jesu
(Cɔ Matie 4:1-11; Maaku 1:12-13)

1 Jesu í kõò Hundei Ilaaõ nɔ í baa hai idoi Zuudẽɛ. Nɔ Hundeu í bɔòɛ si gbabua.
2 Nɔ Seetam í lɛlɛɛ bɛ zakai ajɔ ciiji. Nɔ si ajɔu bɛ fei kù jɛ nkãma. Iyi baai nŋu
í lɔ, ŋɔi ari wa kpaa.
3 Nɔ Seetam í sõɔ í ni, bii awɔu Amai Ilaaõi do ntɔ, jɔ̀ kutau ihẽ ku kpɔò pẽɛ.
4 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, kukɔi idei Ilaaõ í ni, amanɛ ci ya wɛɛ na ijɛ nŋu akã.
5 Nɔ Seetam í bɔòɛ hee antai iri kuta gɔ, í nyisiɛ bommai andunya fei si iju
kãmɛɛ.
6 Nɔ í sõɔ í ni, amboei bomma ŋau fei an muuɛ nɔ an jɔ̀ i nɛ yiiko si ŋa. Inɛ iyi
ṅ bi, lafẽɛi an mua, si na iyi í jɔ̀ à nam nii.
7 Na nŋu, bii ì naa ì gulɛ si wajum, fei ndɛɛ á jɛ tɛɛ.
8 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, kukɔi idei Ilaaõ í ni, Aõ Lafẽɛɛi aa gulɛa, nɔ nŋu akãi aa tɔɔ.

---

* **3:23** à ya maa cɔɔi bɛi amai Zozɛfu Ntɔ ntɔ Zozɛfu kù tɔtɔɔ sẽɛ do Maari à bɛi à bí Jesu. Ilaaõi í jɛ baaɛ.
† **3:23** balai Zozɛfu Tengi ihẽ idei balai Maarii à waa fɔ. Bii à ni balai Zozɛfu, na iyi aŋaò Maari à so njɛi.

9 Nɔ Seetam í gbãa í bɔòɛ Zeruzalɛmu nɔ í gũòɛ hee si antai ile lelei kpasẽi
Ilaaõ nɔ í sõɔ í ni, bii awɔu amai Ilaaõi, fo i dinga ilɛ,
10 domi kukɔi idei Ilaaõ í ni, Ilaaõ á na amalekaɛ ŋa wooda na iriɛ a maa
degbeɛ,
11 nɔ a maa muɛ si awɔ ku ba i maà ti i koosɛ si kuta.
12 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, kukɔi idei Ilaaõ í ni, maà ti i sii Aõ Lafẽɛɛ.
13 Iyi Seetam í lɛlɛɛ si bisiɛ ŋau bɛ fei í tã, ŋɔi í jɔ̀ɔ titã í nɛ hee waati mmu gɔ
má.

Jesu í sinti icɛɛ Galilee
(Cɔ Matie 4:12-17; Maaku 1:14-15)

14 Nɔ Jesu í nyi ikpa ilɛi Galilee do gbugbãi Hundei Ilaaõ, nɔ iriɛ í fangaa si
ilɛu fei.
15 Wa kɔ ŋa si cioi idei Ilaaõ ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ nŋa ŋa, nɔ inɛ fei
wa saabuɛ.

À kɔsi Jesu Nazarɛti bɛ
(Cɔ Matie 13:53-68; Maaku 6:1-6)

16 Nɔ Jesu í bɔ Nazarɛti ilu bii í jɛ amau. Ŋɔi si ajɔi kusĩmi í bɔ ile bii Zuifu ŋa
à ya ce kutɔtɔɔu si bɛi í nɛ dɔɔnɛɛ. Ŋɔi í dede ku cio tia.
17 Ŋɔi à náa tia iyi Ezai waliiu í kɔ. Si bɛi wa fũu ŋɔi í kã si kukɔ gɔ iyi wa ni,
18 Hundei Aõ Lafẽɛ í wa sim.
Í cicaam n sisiaò ilu are ŋa laabaau jiidau.
Í bɛm n koo n sõ inɛi piisõɔ ŋa n ni aa jɔ̀ ŋa a nɛ
Nɔ n sõ fɛɛju ŋa n ni aa yɛ ilu má,
Nɔ n jɔ̀ inɛ ŋa iyi inɛ ŋa à waa taa gbugbã a nɛ ara nŋa.
19 Nɔ n sisia inɛ ŋa n ni awaatii didõi Lafẽɛ í to wa.
20 Ŋɔi Jesu í ka tiau má í sindoa woo ce icɛu nɔ í buba. Ŋɔi inɛ ŋa iyi à tɔtɔɔ bɛ
fei à kãsiɛ iju.
21 Ŋɔi í sinti ideɛ ku sõ ŋa í ni, nnyii kukɔi idei Ilaaõ iyi ì gbɔ nsɛiu ŋa í kõ.
22 Ŋɔi aŋa fei à waa jɛaa sɛɛda jiida, nɔ biti í mu ŋa do ide didõ iyi wa fita hai
si gelɛɛu. À ni, kù jɛ amai Zozɛfuu mbɛ ya.
23 Nɔ Jesu í sõ ŋa í ni, kù nɛ sika aa kpaam mɔndau ihẽ í ni ŋa, awɔ lokotoro,
faaba araɛ. Ce iluɛ ihẽ mii ŋa iyi à gbɔ ì ce Kapɛranumu fei.
24 Amma an sõ ŋɛ, walii kãma kù wɛɛ iyi í ya nɛ bɛɛrɛ si ilui nŋu takaɛ.
25 Ì mà sãa sãa ŋa iyi ari nla gɔ í ce si ilɛu fei si waatii Elii walii nlau. Ijĩ kù rɔ
si afei adõ mɛɛta do cukpa mɛɛfa, ma irei. Waati bɛɛbɛ inaabo jaaõ nkpɔi í wa
si ilɛi Izirɛli.
26 Do nŋu fei, Ilaaõ kù bɛ Elii walii nlau bi kãma nŋa bii kù jɛ bi jãaõ gɔ í wa
Sarɛputa si ilɛi Sidõɔ *.
27 Nɔ dintɛ nkpɔ mɔi í wɛɛ wo si ilɛi Izirɛli si waatii Elizee waliiu. Do nŋu fei,
kù jɔ̀ gɔgɔ nŋa gɔ ku ba iri, bii kù jɛ Naama inɛi ilɛi Siriu.
28 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi idɔi inɛ ŋa iyi à wa ile bii à ya ce kutɔtɔɔu bɛ fei í
kõ.
29 Ŋɔi à dede à leleɛ hai inɔ iluu à bɔòɛ hee si antai iri kuta si bii à ma ilu nŋa
ku ba a taleɛ wa ilɛ.
30 Amma í lɔ anini nŋa bɛ í nɛɛ.

---

* **4:26** Sarɛputa si ilɛi Sidõɔ Sarɛputa do Sidõɔ fei irii ilu ŋai, amma bii à waa fɔ idei ilu ŋa iyi à wa kɔkɔi Sidõɔ, si ilɛi Sidõɔi à ya ni à wa.

Jesu í lele inɛi inɔɔkoi inɛ gɔ
(Cɔ Maaku 1:21-18)

31 Nɔ Jesu í bɔ Kapɛranumu, ilui Galilee gɔ nɔ wa kɔ inɛ ŋa si cioi idei Ilaaɔ̃ si ajɔi kusĩmi.
32 Wa kɔ ŋa si cio do yiiko. Nŋui í jɔ̀ ideu í tosi ŋa.
33 Wee mɔkɔ gɔ í wa ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu bɛ í nɛ inɛi inɔɔko, ŋɔi í dɔ̃ anu hee lele í ni,
34 mii í wa si gãmɛi awaɛ ŋa awɔ Jesu inɛi Nazarɛti. Ì naa ku kpa wai? Ǹ mà inɛ iyi ì jɛ. Awɔi ì jɛ inɛ kumá iyi Ilaaɔ̃ í bɛ wa.
35 Ŋɔi Jesu í la siɛ í ni, coko, fita hai si mɔkɔu. Ŋɔi inɛi inɔɔkou í ta mɔkɔu ilɛ si anini nŋa, nɔ í fita siɛ, kù mɛɛ.
36 Ŋɔi aŋa fei à biti, à bee njɛ aŋa duusɔ̃ɔ à waa ni, ide dimi yoomai ihẽ. Mɔkɔu wee wa sɔ̃ inɛi inɔɔko ŋa ide do yiiko do gbugbã nɔ à waa fita.
37 Ŋɔi iriɛ í fangaa si ilɛɛkoi iluu fei.

Jesu í jɔ̀ bɔ̃ɔ nkpɔ í ba iri
(Cɔ Matie 8:14-17; Maaku 1:29-34)

38 Ŋɔi Jesu í fita hai ile bii à ya ce kutɔtɔɔu, nɔ í bɔ kpasẽi Simɔɔ. Wee iyei aboi Simɔɔu wa ce bɔ̃ɔi ara gbãa ntɔ ntɔ. Ŋɔi à tɔɔɛ ku jɔ̀ ku ba iri.
39 Ŋɔi í kɔmba si abou í la si ara gbãau nɔ í nya. Nɔ abou í dede gbakã í yaaɛ ŋa.
40 Alɛi ajɔ nŋu iyi inunu í lɔ, ŋɔi inɛ ŋa iyi inɛ nŋa ŋa à waa ce bɔ̃ɔ dimi ikã ikã fei à wasi ku naaò ŋa wa bi tɛɛ. Nɔ í lesi aŋa fei awɔ í jɔ̀ à ba iri.
41 Inɛi inɔɔko ŋa mɔ à fita hai si inɛ nkpɔ, à dɔ̃ò anu à waa ni, awɔi ì jɛ Amai Ilaaɔ̃. Amma Jesu í la si ŋa nɔ wa ganji ŋa ide ku fɔ domi à mà iyi nŋuu inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicai.

Jesu wa waazo ilɛi Zudee
(Cɔ Maaku 1:35-39)

42 Iyi iju í má ŋɔi Jesu í fita hai inɔ ilu í bɔ gbabua. Ŋɔi zamaa nkpɔ nkpɔ gɔ wa dɛdɛɛ. Iyi à to bi tɛɛ ŋɔi à tɔɔɛ suuru ku maà nɛ ku jɔ̀ aŋa.
43 Amma í sɔ̃ ŋa í ni, kù nɛ bɛi an ce iyi n kù waazo laabaau jiidai bommai Ilaaɔ̃ si ilu mmu ŋa má, domi na nŋui à bɛm wa.
44 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã nɔ í koo í dabii wa ce waazo ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ ŋa ilɛi Zudee.

5

Jesu wa kpe mɔcɔ sinteɛ ŋa
(Cɔ Matie 4:18-22; Maaku 1:16-20)

1 Ajɔ nŋu gɔ Jesu wa leekĩ kɔkɔi tenku iyi à ya kpe Genesarɛti, nɔ zamaa nla gɔ wa manteɛ ku ba a gbɔ idei Ilaaɔ̃.
2 Nɔ í yɛ akɔi inyi minji itĩi tenkuu bɛ. Amma sɔɔkɔ ŋau à fita à waa wiɛ taao nŋa ŋa.
3 Nɔ Jesu í lɔ inɔ akɔi inyiu akã. Akɔi inyi iyi í lɔ siu inɛ nŋu ti Simɔɔi. Nɔ í kpe Simɔɔ í tɔɔɛ í ni ku na ku sɛkɛɛò akɔu hai itĩi inyiu keeke. Ŋɔi í buba si inɔi akɔu, wa kɔ zamaau si cio.
4 Iyi í fɔ ideɛ í tã nɔ í sɔ̃ Simɔɔ í ni, bɔò akɔu si bua, nɔ i le taao nŋɛ ŋa si inyiu i mu cẽɛ ŋa.
5 Ŋɔi Simɔɔ í sɔ̃ɔ í ni, Mɛɛtu, à ce icɛ do idũ fei a kù mu ngɔgɔ. Amma si bɛi awɔi ì fɔ, an dasi taao ŋau inɔ inyi.

6 Ŋɔi à dasi taao nŋa ŋau inɔ inyi. Iyi à dasi ŋɔi à mu cɛ̃ɛ bututu hee taao nŋa
ŋau à waa bi a ga.
7 Nɔ à kpe kpaasi nŋa ŋa iyi à wa si akɔ minjisiau do awɔ a naa a sobi ŋa. Iyi
aŋa mɔ à naa nɔ akɔ minjiu fei í kɔ̃ do cɛ̃ɛ hee wa bi ku mi.
8 Iyi Simɔɔ Piɛɛ í yɛ mii nɔu í ce bɛɛbɛ ŋɔi í koo í gulɛ si wajui Jesu í ni, Lafɛ̃ɛ,
tɛkɛɛ hai bi tom, domi amuu ilu dulum nii.
9 Í fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ njo í muu, nŋu do kpaasiɛ ŋau fei na cɛ̃ɛ nkpɔ nkpɔ
iyi à muu.
10 Bɛɛbɛ mɔi njo í mu kpaasi minjiɛ ŋa, Zaaki do Zãa amai Zebedee ŋau.
Amma Jesu í sɔ̃ Simɔɔ í ni, maà jɔ̀ njo ku muɛ. Bɛbɛi inɛ ŋa iyi aa toom ŋai
aa ya maa dɛdɛ.
11 Ŋɔi à bɔò akɔi inyiu ice nɔ à jɔ̀ fei ndɛɛ à waa too Jesu.

Jesu í jɔ̀ dintɛ gɔ í ba iri
(Cɔ Matie 8:1-4; Maaku 1:40-45)

12 Si anyii nŋu Jesu í wa si ilu gɔ bɛ, nɔ mɔkɔ gɔ í naa bi tɛɛ. Mɔkɔu wa ce bɔ̃ɔi
dintɛ jiida. Iyi í yɛ Jesu ŋɔi í naa í sɛɛbata si wajuɛ í tɔɔɛ suuru í ni, Lafɛ̃ɛ, bii ì
bi, aa yɔkɔ i jɔ̀ n ba iri n jɛ inɛ iyi í má.
13 Ŋɔi Jesu í yɔ awɔɛ í luu nɔ í ni, ǹ bi. Ba iri nɔ i jɛ inɛ kumá. Bɛ gbakã bɔ̃ɔi
dintɛu í nya.
14 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ɔ í ni ku maà sɔ̃ inɛ kãma ideu bɛ, amma koo nyisi araɛ bi woo
weei Ilaaɔ̃u. Nɔ í ni ku ce kuwee iyi Moizi í jilɛu. Kuweeu bɛi á nyisi inɛ ŋa iyi
ì jɛ inɛ iyi í má bɛbɛi.
15 Do nŋu fei, iriɛ í fangaa wa kɔ̃ɔsi, nɔ zamaa nkpɔ nkpɔ í ya maa tɔtɔɔ bi tɛɛ
ku ba a gbɔ ideɛ nɔ ku ba a ba iri si bɔ̃ɔ nŋa ŋa.
16 Amma Jesu í ya bɔ gbabuai nŋu akã koo ce kutɔɔ.

Jesu í jɔ̀ wɛɛgɛ gɔ í ba iri
(Cɔ Matie 9:1-8; Maaku 2:1-12)

17 Ajɔ nŋu gɔ Jesu wa kɔ inɛ ŋa si cio. Wee Farisi do woo kɔ inɛ ŋa si wooda
gɔ ŋa à waa buba bɛ. À naai hai Zeruzalɛmu do hai ilu ŋa iyi à wa ilɛi Zudee do
ilɛi Galilee fei. Nɔ inɛ ŋa à waa yɛ gbugbãi Lafɛ̃ɛ Jesu waati iyi í jɔ̀ bɔ̃ɔ ŋa à waa
ba iriu.
18 Ŋɔi inɛ gɔ ŋa mɔ à naa bɛ à waa so wɛɛgɛ gɔ wa si makɛɛ. Nɔ à waa dɛdɛ bɛi
aa ce a lɔòɛ ile a koo a jilɔɔ si wajui Jesu.
19 Amma a kù ba do bii aa lɔòɛ na irii zamaau, ŋɔi à koo à gũ antai ileu, à luu
nɔ à kitaaɛ do makɛɛu si aninii zamaau si wajui Jesu.
20 Iyi Jesu í yɛ naanɛ nŋa ŋɔi í sɔ̃ wɛɛgɛu í ni, mɔkɔɔyi, ǹ kpa idei dulum dɛɛ.
21 Woo kɔ inɛ ŋa si wooda do Farisi ŋa à wasi ku bee ara nŋa ide à waa ni,
yooi inɛɛu ihɛ̃ í jɛ iyi wa bu Ilaaɔ̃. Yooi á yɔkɔ ku kpa idei dulum dii inɛ gɔ bii
kù jɛ Ilaaɔ̃ nŋu akã.
22 Amma Jesu í mà lasabui idɔ nŋa, ŋɔi í bee ŋa í ni, na mii í jɔ̀ ì waa ce dimii
lasabu bɛɛbɛ si idɔ nŋɛ ŋa.
23 Yoomai í faala í re, inɛ ku sɔ̃ inɛ gɔ ku ni ǹ kpa idei dulum dɛɛ, walakɔ ku
ni ku dede ku nɛ.
24 Amma ǹ bi i mà ŋa iyi amu Amai Amanɛ ǹ nɛ gbugbã n kpa idei dulum dii
inɛ ŋa si andunya.
Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í sɔ̃ wɛɛgɛu í ni, dede i so makɛɛɛ i bɔ kpasɛ̃.
25 Ŋɔi gbakã wɛɛgɛu í dede si waju nŋa, í so makɛɛ iyi wa sũ siu, nɔ wa nɛ
kpasɛ̃ wa saabuò Ilaaɔ̃.

26 Ŋɔi aŋa fei à biti à waa saabu Ilaaɔ̃. Njo í bɛi wa mu ŋa à waa ni, à yɛ mii
maamaake nnyi.

Jesu í kpe Levi
(Cɔ Matie 9:9-13; Maaku 2:13-17)

27 Si anyii nŋu, Jesu í fita wa nɛ si inɔ ilu. Nɔ í yɛ woo gba fiai lɛmpoo gɔ à ya
kpoo Levi, wa buba ile bi ku ce icɛɛ, nɔ Jesu í sɔ̃ɔ í ni, toom wa.
28 Ŋɔi Levi í dede, í jɔ̀ mii ndɛɛ fei í tooɛ.
29 Si anyiɛ, í cea Jesu jingau nla gɔ si kpasɛ̃ɛ. Woo gba fiai lɛmpoo bututu do
inɛ gɔ ŋa mɔ à waa ba ŋa ku jɛ.
30 Wee Farisi gɔ ŋa à wa bɛ do Farisi mmu gɔ ŋa iyi à jɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda
ŋa. Aŋai à waa gbagba si mɔcɔi Jesu ŋau à waa ni, na mii í ce ì jɛ ì waa mɔ ŋa do
woo gba fiai lɛmpoo do inɛ laalɔ ŋa.
31 Iyi Jesu í gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi í jɛ nŋa í ni, ilu baani ŋa a kù nɛ bukaatai ilu iwɔ bii
kù jɛ bɔ̃ɔ ŋa.
32 Bɛɛbɛ mɔi n kù naa ku kpe inɛ dee dee ŋa, amma ilu dulum ŋai ǹ naa ku
kpe a kpaasi idɔ nŋa.

Jesu wa fɔ idei anu ku dĩ
(Cɔ Matie 9:14-17; Maaku 2:18-22)

33 Ŋɔi inɛ ŋau à bee Jesu má à ni, bɛirei í ce mɔcɔi Zãa woo dasi inyiu do ti
Farisi ŋa à ya dĩ anu a maa ceò kutɔɔ, nɔ wee mɔcɔɛ ŋa a ci ya dĩ anu. À ya maa
jɛi nɔ a maa mɔ.
34 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, aa yɔkɔ i jɔ̀ kpaasii mɔkɔ titõ ŋa à dĩ anu si waati iyi
mɔkɔ titõu í wa inɔ nŋa?
35 Amma ajɔ wa naa iyi aa nya mɔkɔ titõu hai si inɔ nŋa. Waati bɛɛbɛi aa dĩ
anu.
36 Ŋɔi í kpa nŋa mɔnda gɔ í ni, a ci ya ga ibɔ titõ a sɔò ibɔ ngbo. Bii ì ce bɛɛbɛ,
ì bɛjɛ ibɔ titõu mbɛ nɔ jaaɛ titõu á wɛɛi ikã kaa ce si ibɔ ngbou.
37 Inɛ gɔ ci ya nɔ kù dasi vɛ̃ɛ titõ iyi wa gba si bɔgɔ bata ngbo ŋa. Bii í ce bɛɛbɛ,
vɛ̃ɛu á jɔ̀ bɔgɔ ŋau ku ga, vɛ̃ɛu ku nikã nɔ bɔgɔ ŋau ku bɛjɛ.
38 Amma à ya dasi vɛ̃ɛ titõi si bɔgɔ titõ ŋa.
39 Nɔ inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á mɔ vɛ̃ɛ nwo nɔ ku bi vɛ̃ɛ titõ má, domi á ni nwou í cea
nŋu.

6

Jesu wa fɔ idei ajɔi kusĩmi
(Cɔ Matie 12:1-8; Maaku 2:23-28)

1 Si ajɔi kusĩmi gɔ Jesu wa too kɔɔi ilɛ gɔ, ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à wɔ amaajɛ iyi à gbɛ̃ si
ilɛu à nunu ijuɛ si awɔ à waa ŋɔ.
2 Ŋɔi Farisi gɔ ŋa à bee ŋa à ni, na mii í jɔ̀ ì waa ce mii iyi a kù nɛ kpãai ku ce
si ajɔi kusĩmi.
3 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, i kù cio mii iyi Davidi í ce, nŋu do inɛɛ ŋa, si waati iyi
ari wa kpa ŋau?
4 Í lɔ kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ nɔ í so pɛ̃ɛ iyi à jilɛa Ilaaɔ̃ í jɛ, nŋu do inɛɛ ŋa. Wee à ganji inɛ
fei ku jɛ pɛ̃ɛu bɛ bii kù jɛ woo weei Ilaaɔ̃ ŋa aŋa akã.
5 Nɔ Jesu í sɔ̃ ŋa má í ni, amu Amai Amanɛ, amui ǹ jɛ inɛ ngboi ajɔi kusĩmi.

Inɛ iyi awɔ akãɛ í ku
(Cɔ Matie 12:9-14; Maaku 3:1-6)

6 Si ajəi kusĩmi mmu gə, Jesu í lə ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutətəəu nə í wasi ku
cea inɛ ŋa cioi idei Ilaaõ. Wee məkə gə í wa bɛ, awə njɛɛ í ku í gbɛ.
7 Woo kə inɛ ŋa si wooda do Farisi ŋa à kãsi Jesu iju, à waa cə mà á jə̀ inɛɛu
ku ba iri si ajəi kusĩmi. À waa cəə domi à waa bi a yɛ taaleɛi.
8 Amma Jesu í mà lasabu nŋa, ŋəi í sõ məkə iyi awəɛ í kuu í ni, dede i leekĩ si
anini nŋa bɛ. Nə í dede í leekĩ.
9 Nə Jesu í ni, ǹ wa n bee ŋɛi, si ajəi kusĩmi, í sĩa amanɛ ku ce jiida de mà laalə,
ku faaba amanɛ de, mà ku kpaa.
10 Ŋəi í cə aŋa fei í kaako ŋa, nə í sõ məkəu í ni, tɛ awəɛ. Iyi í tɛ awəu ŋəi í baa
dee dee.
11 Ŋəi idə nŋa í kõ, nə à waa busi njɛ bɛi aa cea Jesu.

Jesu í cica woo bɛ maateeji ŋau
(Cə Matie 10:1-4; Maaku 3:13-19)

12 Waati bɛɛbɛ Jesu í koo í gũ iri kuta gə ku ce kutəə. Nə idũu fei í wasi ku ce
kutəə.
13 Iyi iju í má í tətəə məcəɛ ŋa nə í cica amanɛ maateeji si inə nŋa, í sə ŋa woo
bɛ ŋa.
14 Iri nŋa wee, Siməə iyi í sə Piɛɛ, do Anderee ifəɛ, do Zaaki do Zãa do Filipu
do Baatelemi
15 do Matie do Tomaa do Zaaki amai Alifee, do Siməə inɛi igbɛi Zelətu *,
16 do Zudasi amai Zaaki, do Zudasi Isikariəti iyi á na ku zambaɛu.

Didõ do ijuukpã
(Cə Matie 4:23-25; 5:1-12)

17 Waati iyi Jesu í cica woo bɛ maateeji ŋau í tã ŋəi aŋaò ŋa à kita wa à waa
leekĩ si ilɛ ku munga anu gə. Tengi bɛi məcə nkpəɛ ŋau à wa do zamaa nla gə.
Inɛ ŋau à naai hai ilɛi Zudee fei do Zeruzalɛmu ilu nlaɛ, do hai Tii do Sidõə, ilu
ŋa iyi à wa ikpa bi inyi dũdũ.
18 À naa bi tɛɛi ku ba a gbə ideɛ nə a ba iri si bõə nŋa. Inɛ ŋa iyi inɛi inəəko ŋa
à sinda iri nŋa à ba iri.
19 Ŋəi inɛ ŋau fei à waa dɛ ku luu, domi gbugbã nla nla í ya fita siɛ nə ku jə̀
aŋa fei a ba iri.
20 Ŋəi Jesu í cə məcəɛ ŋau í ni,
Ilu inə didõ ŋai iŋɛ ilu are ŋa, domi iŋɛi ì jɛ inɛi bommai Ilaaõ ŋa.
21 Ilu inə didõ ŋai iŋɛ iyi ari wa kpa si nsɛi domi Ilaaõ á jə̀ i yo ŋa.
Ilu inə didõ ŋai iŋɛ iyi ì waa kpata si nsɛi, domi aa na i nyaanyi ŋa.
22 Iŋɛ ilu inə didõ ŋai bii inɛ ŋa à cé ŋɛ, nə à lele ŋɛ hai inə nŋa, nə à waa bu
ŋɛ, nə à waa sə ŋɛ iri laalə na irii amu Amai Amanɛ.
23 Ajə nŋu, i jə̀ inə nŋɛ ku dõ, i fo i dingaa do inə didõ, domi riba iyi à jilɛ nŋɛ
lelei Aõ í la. Inɛ ŋau bɛ, bɛɛbɛi məi bala nŋa ŋa à cea walii ŋau wo.
24 Amma inə kufəi á jɛ ti iŋɛ ilu fia ŋa, domi ì ba inə nŋɛ í tũ tã ŋa.
25 Inə kufəi á jɛ ti iŋɛ iyi ì wa si ayo si nsɛi, domi ari á na ku kpa ŋɛ.
Inə kufəi á jɛ ti iŋɛ iyi ì waa nyaanyi si nsɛi, domi aa na i kpata i maa cã kpokpo
ŋa.
26 Iŋɛ ilu inə kufə ŋai bii inɛ fei wa saabu ŋɛ domi bɛɛbɛi bala nŋɛ ŋa à cea walii
ilu ibo ŋau wo.

I bi mbɛɛ nŋɛ ŋa
(Cə Matie 5:38-48; 7:12a)

---

* **6:15** igbɛi Zelətu inɛi igbɛi Zelətu ŋai à waa jabu ku ba Zuifu ŋa a nɛ ara nŋa hai si awəi inɛi Romu ŋa.

27 Amma iŋɛ iyi ì sotɪ̃ ì waa gbə idem ŋa, ɪ̀ wa n sõ ŋɛi, i ya bi mbɛɛ nŋɛ ŋa,
nə inɛ ŋa iyi à cé ŋɛ i ya ce nŋa jiida ŋa.
28 I weea inɛ ŋa iyi à waa ce ikpe ŋɛ, nə i ya cea inɛ ŋa iyi à waa ce nŋɛ laalə
kutəə ŋa.
29 Bii inɛ gə í sambalaɛ, toa kɛkɛlɛ akãɛ má. Inɛ iyi í gba ibə kumbooɛ, maà ti
i kə ku so danzigiɛ má.
30 Bii inɛ gə í təəɛ mii gə, muaa. Bii inɛ gə í so mii ndɛɛ gəi, maà ti i beeɛ má.
31 Dimi iyi ì bi inɛ ŋa a ce nŋɛ, iŋɛ mə i ce nŋa dimi nŋu.
32 Bii inɛ ŋa iyi à bi ŋɛ aŋa akãi iŋɛ mə ì bi ŋa, saabu yoomai ì nɛ ŋa. Baa woo
ce laalə ŋa taka nŋa à ya bi kpaasi nŋa ŋa.
33 Bii inɛ ŋa iyi à waa ce nŋɛ jiida, aŋai iŋɛ mə ì waa sãa gbese, saabu yoomai
ì nɛ ŋa. Baa woo ce laalə ŋa taka nŋa à ya ce bɛɛbɛ.
34 Bii ì waa wɛ̃a inɛ ŋa ngəgə na iyi í jò ì waa tamaa aa na a sã nŋɛ, to, saabu
yoomai ì nɛ ŋa. Baa woo ce laalə ŋa taka nŋa à ya wɛ̃a njɛ nə a sã.
35 Amma i bi mbɛɛ nŋɛ ŋa, i ce nŋa jiida ŋa, i ya wɛ̃ nŋa i maà cə kpãai ku sã
ŋa. Bii ì waa ce bɛɛbɛ ŋa, riba nŋɛ á la nə aa jɛ amai Ilaaõ ŋa, nŋu iyi kù nɛ saa,
domi nŋu takaɛ wa nyisi amanɛ gudulu ŋa do amanɛ laalə ŋa didõɛ.
36 I jò i nɛ araarei inɛ ŋa bɛi Baa nŋɛ mə í nɛ.

Maà kiiti kpaasiɛ
(Cə Matie 7:1-5)

37 Jesu í sõ ŋa má í ni, i maà ya kiiti inɛ ŋa, nə Ilaaõ mə kaa kiiti ŋɛ. I maà ya
yɛ taalei inɛ ŋa nə Ilaaõ mə kaa yɛ taale nŋɛ. I ya kpa idei kurarai njɛ ŋa nə Ilaaõ
mə á kpa idei kurarai iŋɛ mə.
38 I ya mua njɛ ŋa nə Ilaaõ mə á mu nŋɛ. Si gũa nla nlai á ce nŋɛ amua. Á yagaɛ
ku kitigbaɛ ku kõ hee andɛɛ, nə ku cuu nŋɛ si bəgə. Ntə ntə gũa iyi ì wãaò kpaasi
ŋa, nŋui Ilaaõ mə á wã nŋɛ do.
39 Nə í kpa nŋa mənda gə í ni, fɛɛju á yəkə ku mua fɛɛju akpa? Bii fɛɛju ŋa à
waa mua njɛ akpa aŋa minji fei a kaa dasi isa?
40 Woo kəkə icɛ ci ya re inɛ ngboɛ. Amma inɛ fei, waati iyi í mà mii iyi inɛ
ngboɛ í nyisiɛ, nŋu mə í ya yɛi bɛi inɛ ngbou.
41 Na mii í ce ì waa yɛ fəfə keeke iyi í wa si ijui kpaasiɛ nə i kù yɛ jɪ̃i ite iyi í
wa si titɛɛ.
42 Bɛirei aa ce i ni, kpaasi, jò n nyaɛ fəfə si ijuɛ, nə awə i kù waa yɛ jɪ̃i ite iyi í
wa si titɛɛ. Awə ilu muafitii, jò i tako i nya jɪ̃i ite iyi í wa si ijuɛu titã ku ba i yɛ
ilu sãa sãa, i bɛi i nya fəfə iyi í wa si ijui kpaasiɛ.

À ya mà jɪ̃ii hai si isoɛ
(Cə Matie 7:16-20; 12:33-35)

43 Ŋəi Jesu í sõ ŋa má í ni, jɪ̃i jiida kaa so iso laalə. Bɛɛbɛ məi jɪ̃i laalə kaa so iso
jiida.
44 Ntə ntə jɪ̃i fei hai si isoɛi à ya màa. A ci ya ka figi si agũ, bɛɛbɛ məi a ci ya ka
rezɛ̃ɛ si agũ fũfũ, mà irei.
45 Amanɛ jiida í ya nya jiida wai hai si mii jiida iyi wa singa si idəɛ. Amanɛ
laalə mə í ya nya laalə wai hai si mii laalə iyi wa singa si idəɛ, domi mii iyi wa
kõ si idəi amanɛ, nŋui gɛlɛɛ í ya fə.

Woo ma ile minji gə ŋa
(Cə Matie 7:24-27)

46 Nə Jesu í sõ ŋa má í ni, na mii í ce ì ya maa kpem Lafɛ̃ɛ, Lafɛ̃ɛ, nə i ci ya ceò
ide iyi ɪ̀ sõ ŋɛ icɛ ŋa.

47 Inɛ iyi í naa bi tom fei nɔ wa gbɔ idem nɔ wa jirimaɛ, an nyisi ŋɛ inɛ iyi
lafɛ̃ɛ í jɔ.
48 Í jɔ mɔkɔ gɔ iyi wa ma ile. Mɔkɔu í tu isa titã í jĩ hee í koo í kãsi kuta í bɛi
í nyɔ icui ileu. Si anyiɛ ŋɔi ijĩ í na í rɔ nɔ ido í kõ wa nikã, wa cã ileu, amma kù
yɔkɔ ku kɛkɛɛ domi kumaɛ í sĩa.
49 Amma inɛ iyi í gbɔ idem nɔ kù waa jirimaɛ, í yɛi bɛi mɔkɔ gɔ iyi í ma ile nɔ
kù nyɔ icuɛ do kuta. Ŋɔi ido í na í kõ í nikã wa cã ileu nɔ gbakã í cuku í lɛgɛ fei.

7

Jesu í jɔ̀ amaacɛi sooge inɛ ngbo gɔ í ba iri
(Cɔ Matie 8:5-13)

1 Iyi Jesu í sõ ŋa ideu fei í tã, ŋɔi í bɔ Kapɛranumu.
2 Wee inɛ ngboi sooge gɔ í wa bɛ. Soogeu í nɛ amaacɛɛ, nɔ í buui jiida jiida.
Amaacɛui wa ce bõɔ hee wa bi ku ku.
3 Ŋɔi soogeu í gbɔ baaui Jesu, nɔ í bɛ inɛ ngboi Zuifu gɔ ŋa bi tɛɛ a koo a tɔɔɛ
ku na ku faaba amaacɛi nŋu.
4 Ŋɔi inɛ ŋau à koo. Iyi à to bi Jesu, ŋɔi à tɔɔɛ suuru ntɔ ntɔ à ni mɔkɔu í to i
sobiɛ
5 domi í bi dimi nwa. Nŋui í nɔ í ma nwa ile bii à ya ka ce kutɔtɔɔu bɛ.
6 Nɔ aŋaò Jesu ŋa à dasi kpãa à waa nɛ. Iyi à maai kpasɛ̃u ŋɔi soogeu í bɛ
kpaasiɛ gɔ ŋa a koo a sõɔ a ni, Lafɛ̃ɛ, soogeu njɛ í ni i maà taabi araɛ, domi nŋu
kù to i lɔ wa kpasɛ̃i nŋu.
7 Na nŋui í ce mɔm í yɔɔ iyi nŋu kù to nŋu ku naa bi tɛɛ do araɛ. Amma í ni i
fɔ ide nŋu akã wa, amaacɛi nŋu á ba iri.
8 Nɔ í ni baa nŋu takai nŋu, idei inɛ ngboi nŋu ŋai nŋu wa gbɔ, nɔ nŋu mɔ í nɛ
sooge ŋa iyi wa gbã. Bii nŋu í sõ inɛ akã nŋu í ni ku bɔ ihõ, í ya kooi. Bii nŋu í nɔ
í kpe inɛ gɔ nŋa í ya naai. Nɔ bii nŋu í sõ amaacɛi nŋu gɔ nŋu í ni ku ce iyi ihẽ í
ya cooi.
9 Iyi Jesu í gbɔ ideu í biti, nɔ í sinda í sõ zamaa iyi wa tooɛu í ni, ǹ wa n sõ ŋɛ,
baa si inɔi inɛi Izirɛli ŋa fei n kù yɛ inɛ iyi í yɔkɔ í dasim naanɛ nla nla bɛi inɛɛu
ihẽ.
10 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi ama abɛ ŋau à nyi kpasɛ̃, nɔ à ba amaacɛu í ba
baaní.

Jesu í jĩ amai jaaõ gɔ iyi í ku

11 Si anyiɛ ŋɔi Jesu í bɔ ilu gɔ iyi à ya kpe Nayini. Mɔcɔɛ ŋa do zamaa nla gɔ
wa tooɛ.
12 Waati iyi í maai si gamboi bindii iluu, í yɛ à so ikui ama awaasũ gɔ à waa
bɔ ku suu. Ama awaasũu nŋu akãi iyeɛ í bí nɔ iyeu jaaõi. Inɛi inɔ ilu nkpɔ nkpɔi
wa too fitii abou.
13 Iyi Lafɛ̃ɛ í yɛ abou ŋɔi araare í muu, nɔ í sõɔ í ni, maà kpata.
14 Ŋɔi í sɛkɛɛ si ŋa í lu kpakoi ikuu nɔ inɛ ŋa iyi à waa soou à leekĩ. Nɔ Jesu í
ni, awɔ awaasũ, ǹ wa n sõɛ, dede.
15 Nɔ awaasũ iyi í kúu í dede í buba wa fɔ ide. Nɔ Jesu í sindoa iyeɛ.
16 Ŋɔi njo í mu aŋa fei, nɔ à saabu Ilaaõ à waa ni, walii ilu gbugbãi í naa si wa.
Nɔ à wa ni má, Ilaaõ í naa bi inɛɛ ŋa ku ba ku sobi ŋa.
17 Ŋɔi ideu í fangaa si ilɛi Zudee do si ilɛɛkoɛ ŋa fei.

Inɛ ŋa iyi Zãa woo dasi inyi í bɛ
(Cɔ Matie 11:2-19)

18 Ŋɔi mɔcɔi Zãa ŋa à koo à baa ile piisõɔ bɛ à sisiaa mii ŋau bɛ fei. Nɔ í kpe
amanɛ minji si inɔ nŋa,
19 í bɛ ŋa bi Lafɛ̃ɛ a beeɛ a ni, awɔi ì jɛ inɛ iyi Ilaaõ á na ku bɛ wau? Mà ka
degbe inɛ mmu gɔ.
20 Iyi à to wa bi Jesu, ŋɔi à sõɔ à ni, Zãa woo dasi inyiui í bɛ wa ka naa ka beeɛ
ka ni, awɔi ì jɛ inɛ iyi Ilaaõ á na ku bɛ wau? Mà ka degbe inɛ mmu gɔ.

21 Wee si waati nŋu bɛi, Jesu í jɔ̀ bõɔ nkpɔ do kɔ̃̀ɔ ŋa à waa ba iri, nɔ wa lele
inɛi inɔɔko ŋa hai si inɛ gɔ ŋa, nɔ í jɔ̀ fɛɛju nkpɔ í yɛ ilu má.
22 Nɔ í jɛa ama abɛ ŋau í ni, i koo i sisia Zãa mii iyi ì yɛ do iyi ì gbɔ ŋa. Fɛɛju
ŋa à waa yɛ ilu, woo sukutɛ ŋa à waa nɛ dee dee, dintɛ ŋa à ba iri à jɛ inɛ kumá,
dekĩ ŋa à waa gbɔ ide, iku ŋa à jĩ̀, nɔ à waa waazoa ilu are ŋa laabaau jiidau.
23 Ilu inɔ didõi inɛ iyi kaa nyiò anyi si naanɛ ku dasiɛ na irim.

24 Iyi ama abɛi Zãa ŋau à gbɔ bɛi Jesu í fɔ, ŋɔi à sinda à nɛ. Waati iyi à waa nɛ,
ŋɔi Jesu í lɔsi ku sisia zamaau idei Zãa í ni, mii ì bɔ ku cɔ gbabuau ŋa. Fɔfɔ iyi
fufu wa yaya? Aawo.
25 To, mii ì bɔ ku cɔ ŋa. Mà mɔkɔ iyi wa dasi jaaɛ jiidau? Aawo, inɛ ŋa iyi à
waa dasi jaaɛi fia nkpɔ nɔ à wa si inɔi amani nla nla, aŋai à ya wa kabai ilaalu
ŋa.
26 To, mii ì bɔ ku cɔ ŋa. Mà waliii ì bɔ ku cɔ ŋa. Oo, ntɔ ntɔ an sõ ŋɛ, inɛɛu bɛ í
re baa walii.
27 Zãai kukɔi idei Ilaaõ wa fãa tengi bii í ni, Ilaaõ í ni,
Wee, ǹ bɛ woo sisi idem wa si wajuɛ iyi á teeseɛ kpãaɛ.
28 An sõ ŋɛ, si inɔi inɛ ŋa iyi inaabo ŋa à bí fei, kãma nŋa kù wɛɛ iyi í re Zãa.
Amma do nŋu fei, baa inɛ iyi í kere í re si bommai Ilaaõ í roo.

29 Nɔ Jesu í ni má, inɛ ŋa iyi à gbɔ idei Zãa fei hee do woo gba fiai lɛmpoo ŋa
fei à jɔ̀ Zãa í dasi ŋa inyi nɔ nŋu bɛ wa nyisi iyi à mà iyi Ilaaõ í jɛ dee dee.
30 Amma Farisi ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa a kù jɛ Zãa ku dasi ŋa inyi.
Bɛɛbɛ mɔi à kɔsi mii iyi Ilaaõ í dasi idɔ ku ce nŋa.

31 Ŋɔi Jesu í ni, yooi an wãò inɛi nsɛi ŋau ihɛ̃. Yooi à jɔ.
32 À jɔ amu ŋa iyi à waa buba bantuma, à sõ njɛ à waa ni, à fã nŋɛ yee nɔ i kù
jojo ŋa, nɔ à kõ nŋɛ irii iku ŋa nɔ i kù kpata ŋa.
33 Ǹ ni bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ waati iyi Zãa woo dasi inyi í naa, í ya dĩ anu, ci ya
mɔ vɛ̃ɛ, nɔ ì ni í nɛ inɛi inɔɔko ŋa.
34 Nɔ iyi amu Amai Amanɛ ǹ naa, ǹ ya n jɛ nɔ n maa n mɔ, nɔ í ni ŋa ǹ bi ijɛ
nɔ ǹ jɛ woo mɔ atɛ̃ nɔ ǹ jɛ kpaasii woo gba fiai lɛmpoo ŋa do ilu dulum ŋa.
35 Do nŋu fei, à yɛ iyi bisii Ilaaõ í jɛ dee dee na icɛ ŋa iyi wa ce.

Jesu wa jɛ kpasɛ̃i Farisi gɔ

36 Farisi gɔ í kpe Jesu ku jɛ bi tɛɛ ajɔ nŋu gɔ. Nɔ Jesu í lɔ ileɛ í buba wa jɛ.
37 Wee, abo à ta icu gɔ í wa si iluu bɛ. Iyi í gbɔ à ni Jesu wa jɛ kpasɛ̃i Farisiu,
ŋɔi í naaò tulare wa si ama caka ku sĩa gɔ iyi à ce do abatii.
38 Abou í naa í wai do anyii Jesu bi isɛɛ ŋa. Wa kpata nɔ cikãajuɛ ŋa wa tontoo
si isɛɛ hee í cɔɔ, nɔ wa gbãa do ntoi iriɛ ŋa, wa cɔ̃ɔcɔ̃ɔɛ, í fã siɛ tulareu.
39 Farisi iyi í kpe Jesu ku jɛu, iyi í yɔɔ, ŋɔi í fɔ si idɔɛ í ni, mɔkɔu ihɛ̃, bii waliii,
á mà dimii inaabo iyi wa luu ihɛ̃ domi woo ta icui.
40 Nɔ Jesu í ni, Simɔɔ, ǹ nɛ ide gɔ iyi an sõɛ. Nɔ í ni, fɔ, Mɛɛtu.

41 Ŋɔi Jesu í ni, mɔkɔ gɔ í wɛɛ iyi amanɛ minji wa mu gbeseɛ. Inɛ akã wa mu
kpɛkɛlɛ cĩɔ miu, inɛ akã mɔ ciitaa.

42 Nɔ wee a kù nɛ mii iyi aa sãaò, nɔ í cea aŋa minji fei suuru. To, si aŋa
minjiu, yoo nŋai á bi mɔkɔu ku re.
43 Nɔ Simɔɔ í jɛaa í ni, ǹ tamaa inɛ iyi gbeseɛ í reui. Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, ntɔi ì fɔ.
44 Iyi í ni bɛɛbɛ í tã, ŋɔi í sinda si inaabou nɔ í sõ Simɔɔ í ni, ì yɛ abou ihẽ?
Iyi ǹ lɔ wa kpasẽɛ i kù muum inyi n wiɛ kutɛm, amma abou ihẽ í cɔ̀ kutɛm do
cikãajuɛ ŋa, nɔ í gbãa do ntoi iriɛ ŋa.
45 I kù cem fɔɔ do kucɔ̃ɔcɔ̃ɔ amma abou ihẽ, hai waati iyi ǹ lɔ wa, kù jɔ̀ kutɛm
ku cɔ̃ɔcɔ̃ɔ.
46 Nɔ i kù jɔsi irim ikpo, amma abou ihẽ, í fãsi isɛm tulare.
47 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n sõɛ kubi nlai abou ihẽ wa nyisi iyi Ilaaõ í kpa idei dulum
dɛɛ, baa do iyi í kpɔ fei. Amma inɛ iyi à cea suuru keeke, kubiɛ mɔ keekei.
48 Ŋɔi í sõ abou í ni, à kpa idei dulum dɛɛ.
49 Inɛ ŋa iyi à waa jɛ aŋaò ŋau, à bee njɛ ide à waa ni, dimii amanɛ yoomai
ihẽ iyi á yɔkɔ ku kpa idei dulum dii amanɛ ŋa.
50 Nɔ Jesu í sõ abou í ni, naanɛɛi í faabaɛ. Koo nɛ do laakai ku sũ.

8

Inaabo ŋa iyi à waa too Jesu

1 Si anyii nŋu, Jesu í dabii dabii si wangaa ŋa do si ilɛɛko ŋa, wa waazo wa
sisi laabaau jiidai bommai Ilaaõ. Nɔ mɔcɔ maateeji ŋau à suu
2 do inaabo nkpɔ gɔ ŋa. Si inɔi inaabo ŋau, gɔgɔ ŋa à waa ce bõɔ wo, gɔgɔ ŋa
mɔ à nɛ inɛi inɔɔko ŋa wo, nɔ Jesu í jɔ̀ aŋa fei à ba iri. Inaabo ŋau wee. Maari
iyi à ya kpe inɛi Madala, nŋui Jesu í lelea inɛi inɔɔko mɛɛje ŋau,
3 do Zoana aboi Cuza, woo mu amanii ilaalu Herodu, do Suzani do inaabo
nkpɔ gɔ ŋa ma. Abo ŋau à waa sobi ŋa do amani nŋa.

Mɔndai woo gbẽ
(Cɔ Matie 13:1-9; Maaku 4:1-9)

4 Hai ilu fei inɛ ŋa à wasi ku naa bi Jesu. Si bɛi zamaa í tɔtɔɔ ŋɔi í kpa nŋa
mɔnda.
5 Si mɔndau í ni, mɔkɔ gɔ í fita wa fã dimi. Si bɛi wa fã dimiu, ŋɔi gɔgɔ ŋa à
cuku si kpãa, nɔ inɛ ŋa à nè si nɔ yɛi ŋa à jɔɔ.
6 Nɔ gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si ilɛ iyi í nɛ kuta. Iyi í fita gbakã, í gbɛi, domi mandi
kù wa si.
7 Gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si inɔ agũ ŋa. Ŋɔi agũ ŋau do dimi jiidau à fita ajɔ, ŋɔi
agũ ŋau à dede à la à bii dimi jiidau.
8 Gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si ilɛ jiida, nɔ à fita à la à so iso ɗɔ ɗɔ.
Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã, nɔ í la hee lele í ni, inɛ iyi í nɛ itĩ iyi á gbɔò ide, ku gbɔ.

Mii í jɔ̀ Jesu í ya maa kpa mɔnda
(Cɔ Matie 13:10-17; Maaku 4:10-12)

9 Nɔ mɔcɔɛ ŋa à beeɛ yaasei mɔndau.
10 Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, iŋɛi Ilaaõ í jɔ̀ ì mà asiii bommaɛ, amma inɛ ŋa iyi à gbe à
waa sõ ŋai do mɔnda ŋa ku ba
Baa bii à waa cɔ a maà yɔɔ.
Nɔ bii à waa gbɔ a kaa mà yaaseɛ.

Yaasei mɔndai woo gbẽ
(Cɔ Matie 13:18-23; Maaku 4:13-20)

11 Yaasei mɔndau wee. Dimiu, idei Ilaaõi.
12 Inɛ gɔ ŋa à yɛi bɛi kpãa tengi bii dimiu í cuku. Aŋai à gbɔ ideu, amma
Seetam í naa í nyaa hai si idɔ nŋa ku ba a maà dasi naanɛ a ba faaba.

13 Inɛ gɔ ŋa mɔ à yɛi bɛi ilɛ kuta. Aŋai à gbɔ ideu nɔ à gbaa do inɔ didɔ̃. Amma
a kù jɔ̀ kù ce icã si idɔ nŋa. Naanɛ ku dasi nŋa í kpɛ keeke amma iyi wahala í
naa, à nyiò anyi.
14 Inɛ gɔ ŋa mɔ à yɛi bɛi inya iyi í nɛ agũ ŋau. Aŋai à gbɔ ideu, amma si bɛi à
waa nɛ, inɔ ku fɔ do amani do didɔ̃i andunya ŋai à bii ideu à kpaa, nɔ iso nŋa
ŋa kù jĩa.
15 Inɛ gɔ ŋa mɔ à yɛi bɛi ilɛ jiidau. Aŋai à gbɔ ideu nɔ à jilɔɔ si idɔ jiida hai nɛ
muafiti, nɔ à waa temua hee wa so iso.

Mɔndai fitila
(Cɔ Maaku 4:21-25)

16 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa ma í ni, inɛ gɔ ci ya ma fitila ku biiɛ do caka, walakɔ ku dasi
abɛ daai. Amma à ya kɔaɛi lele ku ba inɛ ŋa iyi à waa lɔ wa fei a yɛ inya kumá.
17 Si bɛɛbɛ mii iyi wa manji fei á boli, nɔ mii iyi à ce si asii fei á na ku fita
gbugbãa.
18 Na nŋu, i ce laakai ŋa do yaase bɛi ì waa gbɔò ide ŋa, domi inɛ iyi í nɛ, nŋui
à ya kɔ̃ɔa si. Inɛ mɔ iyi kù nɛ, andi iyi wa tamaa siu má à ya gbaai.

Iyei Jesu do ifɔɛ ŋa
(Cɔ Matie 12:46-50; Maaku 3:31-35)

19 Iyei Jesu do ifɔɛ ŋa à naa bi tɛɛ, amma a kù ba a kù to siɛ na zamaau.
20 Nɔ inɛ ŋa à sõɔ à ni, iyeɛ do ifɔɛ ŋa à waa leekĩ waduude à waa bi ku yɛɛ.
21 Amma í jɛ nŋa í ni, inɛ ŋa iyi à waa gbɔ idei Ilaaõ nɔ à waa jirimaɛ, aŋai à jɛ
iyem walakɔ ifɔm ŋa.

Jesu í leekĩ fufu si tenku
(Cɔ Matie 8:23-27; Maaku 4:35-41)

22 Ajɔ nŋu gɔ Jesu í lɔ akɔi inyi nŋu do mɔcɔɛ ŋa, nɔ í sõ ŋa í ni, ka kua tenkuu
ka bɔ ice ikpa ihõ. Nɔ à nɛ.
23 Si bɛi à waa nɛu, Jesu í sĩ njoo. Ŋɔi fufu nla gɔ í dede si tenkuu, nɔ inyi wa
kõ akɔu. À wa si mbirisi.
24 Ŋɔi à sɛkɛɛ si Jesu à jũu à ni, Mɛɛtu, Mɛɛtu, à waa bɔ nfe ku ce.
Ŋɔi Jesu í jĩ nɔ í la si fufuu do kucãi inyiu. Nɔ à dɛ̀ à coko sõm sõm.
25 Nɔ í bee mɔcɔɛ ŋa í ni, hee iwoi naanɛ iyi ì dasim í wa.
Nɔ njo í mu ŋa à biti, à bee njɛ à waa ni, dimii amanɛ yoomai ihɛ̃, iyi wa ba
fufu do inyi ide ku fɔ nɔ à waa gbɔ ideɛ.

Jesu í jɔ̀ inɛ gɔ iyi í nɛ inɛi inɔɔko í ba iri
(Cɔ Matie 8:28-34; Maaku 5:1-20)

26 Nɔ Jesu do mɔcɔɛ ŋau à to ice ikpa ihõ, si ilɛi inɛi Zerazee ŋa iyi í wa do
wajui ilɛi Galilee.
27-29 Ŋɔi à fita hai inɔi akɔi inyiu. Iyi à kita ilɛ ŋɔi Jesu í yɛ mɔkɔ gɔ wa naa ku
kòo. Mɔkɔu inɛi ilu bɛi. Wee í bɛi í nɛ inɛi inɔɔko ŋa. Waati kãma fei à ya maa
dede siɛi. Ŋɔi inɛ ŋa à ya dũu do sesee nɔ à dĩ isɛɛu do isɔ ku ba a nɔɔ. Amma í
ya da kudĩ ŋaui fei nɔ inɛi inɔɔkoɛ ŋau à bɔòɛ hee si gbabua ŋa. Hai kukpɛ basĩi
í ya maa wɛɛ, ci ya buba kpasẽ. Bi ku si iku ŋai í ya wa.
Iyi mɔkɔu í yɛ Jesu ŋɔi í koo í cuku si wajuɛ í dõ anu hee lele wa ni, mii í wa
aninii awaɛ, Jesu awɔ Amai Ilaaõ. Ilaaõ í re fei nɔ ǹ wa n tɔɔɛi, maà wahalam.
Wa dõ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ Jesu í ni inɛi inɔɔko ŋau a fita siɛ.
30 Nɔ Jesu í beeɛ í ni, irei iriɛ. Nɔ í jɛaa í ni, Zamaa. Í ni bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ inɛi
inɔɔko nkpɔ nkpɔi í nɛ.

31 Nɔ inɛi inɔɔkoɛ ŋau à waa tɔɔ Jesu suuru ntɔ ntɔ ku maà dasi aŋa si isa nla hai nɛ kɔɔu.
32 Wee, kuusɔɔ gaa nla gɔ ŋa à wa bɛ à waa jɛ si iri kuta gɔ. Nɔ inɛi inɔɔko ŋau à tɔɔ Jesu ku jɔ̀ aŋa a koo a mu kuusɔɔ ŋau ku ba aŋa a maa wa bɛ. Nɔ í yɔɔda nŋa.
33 Nɔ inɛi inɔɔko ŋau à fita hai si mɔkɔu, à koo à mu kuusɔɔ ŋau. Nɔ kuusɔɔ gaa ŋau à sɛi hai antai iri kutau à dasi tenku nɔ inyiu í jɛ ŋa.
34 Ŋɔi woo degbe kuusɔɔ ŋau à yɛ mii iyi í ce, nɔ à sa à koo à waa sisi laabaaui ideu si ilu nlau do si ilɛɛko ŋa.
35 Nɔ inɛ ŋa à fita à bɔ̀ ku cɔ mii iyi í ceu. Iyi à to bi Jesu, ŋɔi à yɛ mɔkɔ iyi inɛi inɔɔko ŋa à fita siɛu. Mɔkɔu í baa si laakaɛ má, nɔ wa buba kɔkɔi Jesu í dasi jĩnɛ ŋa. Ŋɔi njo í mu ŋa.
36 Inɛ ŋa iyi ideu í ce iju nŋa à waa sisia inɛ ŋa bɛi inɛɛu í ce í ba iri.
37 Ŋɔi inɛi ilɛi Zerazee ŋa fei à tɔɔ Jesu suuru à ni ku nɛ hai bɛ, domi njo í mu ŋa ntɔ ntɔ. Nɔ Jesu í lɔ akɔi inyiu wa bi ku nɛ.
38 Ŋɔi mɔkɔ iyi inɛi inɔɔko ŋa à fita siɛu wa tɔɔ Jesu ku jɔ̀ nŋu ku tooɛ. Amma Jesu í ni ku sinda ku
39 nyi ideɛ, koo sisi mii iyi Ilaaɔ̃ í ceaa fei. Nɔ inɛɛu í nɛ í koo í wasi ku sisi mii iyi Jesu í cea nŋu fei si iluu fei.

Ama inaaboi Zairusi do inaabo iyi í lu ibɔi Jesu
(Cɔ Matie 9:18-26; Maaku 5:21-43)

40 Iyi Jesu í baa hai ilɛi Zerazee nɔ zamaa í wasi ku coo fɔɔ, domi aŋa fei à waa degbeɛí.
41 Ŋɔi inɛ gɔ í naa bi tɛɛ. Lafɛ̃ɛi à ya kpe Zairusi. Inɛ ngboi ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔi. Iyi í yɛ Jesu, ŋɔi í sɛɛbata si wajuɛ nɔ í tɔɔe ku naa kpasɛ̃i nŋu.
42 Wa tɔɔ Jesu ku naa kpasɛ̃ɛi si na iyi í jɔ̀ ama inaabo akã lege legeɛ iyi í nɛ adɔ̃ maateeji, wa bi ku ku. Ŋɔi Jesu wa koo.
Iyi wa koo, nɔ zamaa nla nla wa manteɛ.
43 Wee abo gɔ mɔ í wa bɛ iyi wa ce bɔ̃ɔi awɔ ku mu hai adɔ̃ maateeji. Nɔ í jɛ fiaɛ fei bi lokotoro ŋa, nɔ kãma nŋa kù yɔkɔ kù faabaɛ.
44 Ŋɔi í sɛkɛɛ si Jesu do anyi í koo í lu itĩi ibɔɛ. Bɛ gbakã bɔ̃ɔu í tã.
45 Nɔ Jesu í bee í ni, yooi í lum. Ŋɔi aŋa fei à waa jã, ŋɔi Piɛɛ í ni, Mɛɛtu, zamaaui í kaakoɛ wa manteɛ.
46 Amma Jesu í ni, ǹ mà iyi inɛ gɔ í lum kam kam si na iyi í jɔ̀ gbugbãm í ce icɛ.
47 Iyi abou í yɛ iyi Jesu í mà iyi inɛ gɔ í luu, ŋɔi í koo í gulɛ si wajuɛ do kuyaya. Nɔ í fɔ si wajui zamaau mii iyi í ce í jɔ̀ nŋu í lu Jesu, do bɛi nŋu í ba iri anu akã.
48 Nɔ Jesu í sɔ̃ɔ í ni, abooyi, naanɛɛi í faabaɛ, koo nɛ do laakai ku sũ.
49 Si bɛi Jesu wa fɔ ideu ŋɔi inɛ gɔ í naa hai kpasɛ̃i Zairusi inɛ ngbou í sɔ̃ɔ í ni, ama inaaboɛu kù wɛɛ, maà bitandi Mɛɛtu má.
50 Iyi Jesu í gbɔ ideu nɔ í sõ Zairusi í ni, maà jɔ̀ zigiɛ ku da, awɔ de dasi naanɛ, á ba iri.
51-53 Ŋɔi à dasi kpãa má à waa koo. Iyi í to kpasɛ̃ bɛ, í ba wee, inɛ fei í wasi ku kpata à waa cã kpokpo na irii amau. Nɔ Jesu í ni, i maà kpata ŋa, kù ku, wa sĩ njooi. Ŋɔi à waa yaakoɛ domi à mà iyi í kui. Ŋɔi Jesu kù jɛ inɛ gɔ ku lɔ kpasɛ̃u do nŋu ajɔ bii kù jɛ Piɛɛ do Zãa do Zaaki do iyeò baai amau.
54 Iyi í to bi ama inaabou ŋɔi í mu awɔɛ nɔ í fɔ ide hee lele í ni, ama mudɛ̃ɛ, dede.

55 Nɔ hundeɛ í baa má, nɔ í dede tengi bɛ gbakã. Nɔ Jesu í sõ ŋa í ni a na amau
ijɛ.
56 Nɔ nyaanzeɛ ŋau à biti ntɔ ntɔ, amma Jesu í sõ ŋa í ni a maà sõ inɛ gɔ mii iyi
í ce.

9

Jesu í bɛ mɔcɔ maateeji ŋau
(Cɔ Matie 10:5-15; Maaku 6:7-13)

1 Jesu í kpe mɔcɔ maateejiɛ ŋau í tɔtɔɔ ŋa í mu nŋa gbugbã do yiiko a leleò
inɛi inɔɔko ŋa fei nɔ a jò bõɔ ŋa a ba iri.
2 Ŋɔi í bɛ ŋa a koo a waazo idei bommai Ilaaõ nɔ a jò bõɔ ŋa a ba iri.
3 Nɔ í sõ ŋa í ni, i maà so nkãma si isɛɛnɛ nŋɛu, baa golo hee má jɛ bɔgɔ, wala
ijɛ, wala fia, nɔ i maà so baa ibɔ minjisia.
4 Kpasẽ bii ì sɔ ŋa, i ya wa bɛ hee i koo i fita hai ilu bɛ ŋa.
5 Ilu bii à kɔ ku gba ŋɛ, i fita hai ilu bɛ ŋa nɔ i gbugbã nŋa irurui baata nŋɛ ŋa
ku jɛ nŋa sɛɛda iyi kiitii Ilaaõ á naa si ŋa.
6 Mɔcɔ ŋau à dede à dabii si ilɛɛko ŋau, à waa sisiò laabaau jiidau nɔ à wasi
ku jò bõɔ ŋa à waa ba iri bii fei.

Laakai Herodu í dede
(Cɔ Matie 14:1-12; Maaku 6:14-29)

7 Wee Herodu ilu ilɛu, í gbɔ mii iyi Jesu wa ce fei, nɔ laakaiɛ í dede. Kù mà
baa bɛi á lasabu má si na iyi í jò inɛ gɔ ŋa à waa ni Zãai í jĩ hai si balɛ,
8 inɛ gɔ ŋa mɔ à ni Elii walii nlaui í naa má, nɔ inɛ gɔ ŋa mɔ à ni inɛ akãi waliii
tako ŋaui í jĩ hai si balɛ má.
9 Nɔ Herodu í ni, ǹ jò à bu irii Zãa. Debɛi, inɛ ihẽ iyi ǹ ya maa n gbɔ baauɛ iyi
wa ce dimii mii ŋau bɛ, yooi. Ŋɔi wa dɛ ku yɔɔ.

Jesu í wò amanɛ dubu miu (5.000)
(Cɔ Matie 14:13-21; Maaku 6:30-44; Zãa 6:1-14)

10 Nɔ mɔcɔ maateeji ŋa iyi Jesu í tako í bɛ ŋau à baa bi tɛɛ à waa sisiaa mii ŋa
iyi aŋa à ce fei. Nɔ Jesu í gbã ŋa ikã í bɔò ŋa ikpa kɔkɔi ilu gɔ iyi à ya kpe Bɛsaida.
11 Ŋɔi inɛ ŋa à gbɔ ikpa bii à wa nɔ zamaa nkpɔ gɔ í hãmɛɛ ŋa bɛ. Nɔ Jesu í gba
ŋa wa sõ ŋa idei bommai Ilaaõ, nɔ í jò inɛ ŋa iyi a kù waa nɛ baani à ba iri.
12 Iyi inunu wa lɔ ŋɔi woo bɛ maateeji ŋau à sɛkɛɛ siɛ à sõɔ à ni, jò inɛ ŋau à nɛ
inɔ ilu walakɔ ilɛɛko ŋa à dɛ bii aa sũ do mii iyi aa jɛ, domi si gbabuai à wa ihẽ.
13 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, iŋɛ taka nŋɛ i na ŋa ijɛ a jɛ mɛɛ. Amma à ni, pẽɛ iyi à nɛ
kù re ara miu do cẽɛ minji. Mà ì bi awa taka nwa kaa ra ijɛ iyi inɛ fei á jɛi.
14 Wee si inɔi inɛ ŋau inɛmɔkɔ ŋa à to zakai amanɛ dubu miu (5.000). Ŋɔi
Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋau í ni, i jò a buba wua ikã ikã amanɛ ciitaa ciitaa.
15 Nɔ à ce bɛɛbɛ à jò aŋa fei à buba.
16 Ŋɔi Jesu í so pẽɛ miu do cẽɛ minjiu nɔ í wu iju lele í saabu Ilaaõ nɔ í bububuɛ
í na mɔcɔɛ ŋau a kpẽa zamaau.
17 Nɔ aŋa fei à jɛ à yo. Nɔ à ko iyi à jɛ í gbeu, nɔ í kõ kɔlɔ maateeji.

Piɛɛ í ni Jesu í jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cica
(Cɔ Matie 16:13-19; Maaku 8:27-29)

18 Ajɔ nŋu gɔ Jesu do mɔcɔɛ ŋa à nya ara nŋa ikã nɔ wa ce kutɔɔ. Nɔ í bee ŋa í
ni, yooi inɛ ŋa à ya ni ǹ jɛ.

19 Nɔ à jɛaa à ni, inɛ gɔ ŋa à ya ni awɔu Zãa woo dasi inyii. Inɛ gɔ ŋa mɔ à ya ni
awɔu Elii walii nlai takoui. Inɛ gɔ ŋa mɔ à ya ni awɔu inɛ akãi waliii tako ŋaui í
ɟ̀ wa hai si balɛ.
20 Ŋɔi í bee ŋa í ni, iŋɛ mɔ ni, yooi ì ni ǹ jɛ ŋa. Ŋɔi Piɛɛ í ni, awɔi ì jɛ inɛ iyi
Ilaaɔ̃ í cicau.

Jesu wa fɔ idei ikuɛ do kuɟ̀ɛ
(Cɔ Matie 16:20-28; Maaku 8:30-9Ɛ1)

21 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ mɔcɔ ŋau do kugaabu í ni a maà na a sɔ̃ inɛ gɔ.
22 Í sɔ̃ ŋa má í ni, amu Amai Amanɛ, kù nɛ bɛi á ce iyi n kù yɛ ijuukpã ntɔ ntɔ.
Inɛ ngbo ŋa do inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa aa
kɔsim a kpam, amma an ɟ̀ hai si balɛ si ajɔ mɛɛtasia.
23 Nɔ í sɔ̃ aŋa fei í ni, inɛ iyi wa bi ku toom, ku jɔ̀ idɔɔbiɛ nɔ ku so ɟ̀i ku gaauɛ
ku toom wa.
24 Nɔ inɛ iyi wa bi ku ba kuwɛɛɛ do idɔɔbiɛ kaa baa. Amma inɛ iyi í nyɔ kuwɛɛɛ
na irim, lafɛ̃ɛi á baa do ntɔ.
25 Aranfãani yoomai amanɛ í nɛ bii í ba amanii andunya fei, nɔ í kua kuwɛɛɛ.
26 Nɔ í ni má, inɛ iyi wa ce anyɔi amu Amai Amanɛ, walakɔ wa ce anyɔi idem,
amu mɔ an ce anyɔi lafɛ̃ɛ waati iyi an nyi wa. Nɔ waati iyi an nyi wa, an nyi wai
do amboei Baam do amalekaɛ ŋa ajɔ.
27 Ntɔ ntɔ, inɛ ŋa iyi à wa ihɛ̃ si nsɛi, gɔgɔ nŋa ŋa aa yɛ bommai Ilaaɔ̃ wa naa a
bɛi a ku.

Arai Jesu í daana
(Cɔ Matie 17:1-8; Maaku 9:2-8)

28 Iyi Jesu í fɔ ideu í tã, iyi í ce zakai ajɔ mɛɛjɔ ŋɔi í kpe Piɛɛ do Zãa do Zaaki à
koo à gũ antai iri kuta nla gɔ ku ba ku ce kutɔɔ.
29 Iyi wa ce kutɔɔ ŋɔi wajuɛ í kpaasi dimi ikã, nɔ jaaɛɛ í fũuta pai pai.
30-31 Ŋɔi gbakã Moizi do Elii à faata wa do amboe à waa baa ide ku fɔ. À waa
fɔ idei ikuɛ iyi á kú Zeruzalɛmu ku jɔ̀ɔ̀ andunyau ihɛ̃.
32 Wee Piɛɛ do kpaasiɛ ŋa à waa siiko ntɔ ntɔ, amma iyi iju nŋa í má à yɛ
amboei Jesu nɔ à yɛ amanɛ minji ŋa iyi à waa leekɩ̀ bi tɛɛu.
33 Waati iyi inɛ ŋau à waa jɔ̀ Jesu, Piɛɛ í sɔ̃ɔ í ni, Mɛɛtu, á sɩ̀a ka maa wa ihɛ̃. Jɔ̀
ka ce ilei acɔ mɛɛta, akã titɛɛ, akã mɔ ti Moizi, akã mɔ ti Elii. Í ni bɛɛbɛi si na iyi
í jɔ̀ kù mà mii iyi wa fɔ.
34 Si bɛi wa fɔ ideu, bukɔɔ í naa í bii ŋa. Iyi mɔcɔ ŋau à yɛ bukɔɔu wa bii ŋa
ŋɔi njo í mu ŋa.
35 Nɔ à gbɔ ide ku fɔ gɔ hai si bukɔɔu í ni, inɛ ihɛ̃i í jɛ Amam. Nŋui ǹ cica. I ya
gbɔ ideɛ ŋa.
36 Si anyii ide ku fɔu, Jesu nŋu akãi à yɛ bɛ. Ŋɔi si waatiu bɛ mɔcɔ ŋau a coko
a kù sɔ̃ inɛ kãma mii iyi à yɛ.

Jesu í faaba ama gɔ iyi í nɛ inɛi inɔɔko
(Cɔ Matie 17:14-18; Maaku 9:14-27)

37 Iju kumáɛ iyi à kita wa hai antai iri kutau, zamaa nla gɔ í naa í ko Jesu.
38 Ŋɔi si inɔi zamaau mɔkɔ gɔ í dɔ̃ anu hee lele í ni, Mɛɛtu, cɔ ama inɛmɔkɔ
akãu ihɛ̃i ǹ nɛ. Ǹ wa n tɔɔɛ i faabaɛ
39 domi inɛi inɔɔko gɔ í ya dede siɛi. Nɔ waati iyi í dede fei, anu akã amau í
ya dɔ̃ anui. Nɔ inɛi inɔɔkou í ya gbugbãɛ jiida, nɔ amau í ya maa ce antɔ foko ku
maa mɛɛ araɛ, nɔ kufitaɛ í ya gaabu.
40 Ǹ tɔɔ mɔcɔɛ ŋa a lelea, amma à mɔngɔ.

41 Ŋɔi Jesu í ni, iŋɛ inɛ laalɔ hai dasi naanɛ ŋa, hee waati yoomai an wa inɔ nŋɛ. Mà hee waati yoomai an maa temuaò ŋɛ. Ŋɔi í sõ mɔkɔu í ni, naaò amaɛu wa ihẽ.
42 Nɔ wa naaɛ wa. Iyi í toɛ wa kɔkɔi Jesu ŋɔi inɛi inɔɔkou í kɛkɛɛ ilɛ í gbugbãɛ jiida. Amma Jesu í fɔ si inɛi inɔɔkou ide do gbugbã ŋɔi í fita nɔ amau í ba iri. Nɔ Jesu í sindoa baaɛ.
43 Inɛ ŋa iyi à wa bɛ fei à biti do bɛi gbugbãi Ilaaõ í la í to.

Jesu í nyi wa fɔ idei ikuɛ do kujɩ̃ɛ má
(Cɔ Matie 17:22-23; Maaku 9:30-32)

Si bɛi aŋa fei à wɛɛò bitiu bɛɛbɛ do mii iyi Jesu wa ce fei, ŋɔi Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni,
44 iŋɛ, i de itɩ̃ i gbɔ ide iyi ɲ̀ wa n sõ ŋɛu ihẽ sãa sãa ŋa. Aa mu amu Amai Amanɛ a daa inɛ ŋa si awɔ.
45 Amma mɔcɔɛ ŋau a kù gbɔ yaasei ideu, domi ideu kù má nŋa titã, nŋui í jɔ̀ a kù gbɔ yaaseɛ. Nɔ wee à waa ce njoi yaasei ideu ku bee Jesu má.

Yooi í jɛ inɛ ngbo
(Cɔ Matie 18:1-5; Maaku 9:33-37)

46 Ajɔ nŋu gɔ mɔcɔ ŋau à waa ce kakɔɔ ku ba a mà inɛ iyi í re si inɔ nŋa.
47 Wee Jesu í mà lasabui idɔ nŋa, ŋɔi í so ama keeke gɔ í leekɩ̃ɛ kɔkɔɛ,
48 nɔ í sõ ŋa í ni, inɛ iyi í gba amau ihẽ na irim, amu takam nii í gba. Inɛ mɔ iyi í nɔ í gbam, inɛ iyi í bɛm wai í gba. Inɛ iyi í kere í re si inɔ nŋɛ, nŋui í re iŋɛ fei.

Inɛ iyi kù jɛ mbɛɛ nŋɛ inɛ nŋɛi
(Cɔ Maaku 9:38-40)

49 Ŋɔi Zãa í ni, Mɛɛtu, à yɛ inɛ gɔ í ya maa lele inɛi inɔɔko ŋa do iriɛ, nɔ à ganjiɛ, domi kù wa inɔ nwa, kù waa tooɛ.
50 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, i maà ganjia ŋa, domi inɛ iyi kù jɛ mbɛɛ nŋɛ, inɛ nŋɛi.

Inɛ ŋa à kɔ ku gba Jesu si ilui Samari gɔ

51 Wee waati í maai wa si bii Jesu á jɔ̀ andunya ku nyi lele má, ŋɔi í dasi idɔ mam mam nŋu ku bɔ Zeruzalɛmu.
52 Nɔ í bɛ inɛ gɔ ŋa a cuaa ku ba a koo a ceaa sɔɔlui bi ku sũ. Ŋɔi inɛ ŋa iyi í bɛ ŋau à to ilui Samari gɔ,
53 amma inɛi ilu bɛ ŋa a kù jɛ ku gbaa si na iyi í jɔ̀ Zeruzalɛmuui wa bɔ.
54 Iyi Zaaki do Zãa à gbɔ bɛɛbɛ, ŋɔi à beeɛ à ni, Lafɛ̃ɛ, ì bi ka jɔ̀ ina ku kita si ŋa wa hai lele ku kpa ŋa?
55 Amma Jesu í sinda í la si ŋa do gbugbã. [Í ni, i kù mà iyi ì waa fɔ ŋa mɔm.
56 Amu Amai Amanɛ n kù naa ku kpa amanɛ ŋa, bii kù jɛ n faaba ŋa.]
Nɔ à bɔ ilu mmu gɔ má.

Inɛ ŋa iyi à bi Jesu ku too
(Cɔ Matie 8:19-22)

57 Si bɛi à waa nɛ ŋɔi inɛ gɔ í naa í sõ Jesu í ni, an tooɛ bii ì waa bɔ fei.
58 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, iŋa ŋa à nɛ kolo ŋa, nɔ baa yɛi ŋa mɔ à nɛ bi ku sũ. Amma amu Amai Amanɛ n kù nɛ bii an koo n sũ n sɩ̃mi.
59 Nɔ í sõ inɛ mmu gɔ í ni, toom wa. Amma inɛɛu í ni, jɔ̀ n koo n si baam wa titã.
60 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, jɔ̀ iku ŋa a si iku nŋa ŋa, amma awɔ, koo sisi laabaau jiidai bommai Ilaaõ bii fei.

61 Nɔ inɛ gɔ í sɔ̃ɔ má í ni, an tooɛ Lafɛ̃ɛ, amma jɔ̀ n koo n tɔɔ inɛm ŋa sukudɔ̃ titã.
62 Nɔ Jesu í sɔ̃ɔ í ni, inɛ iyi í lesi awɔɛ si kaakoi kɛtɛ nɔ í sinda í cɔ anyi, kù jɔò bommai Ilaaɔ̃.

10

Jesu í bɛ amanɛ kitaò fɛɛwa

1 Si anyii nŋu, Lafɛ̃ɛ í cica amanɛ kitaò fɛɛwa mmu má, í bɛ ŋa minji minji a cuaa si ilu ŋa fei do bii nŋu takaɛ á nɛ ku bɔ fei.
2 Nɔ í sõ ŋa í ni, amaajɛ iyi í to ku da í kpɔ, amma woo da ŋau a kù kpɔ. Na nŋu, i tɔɔ ilu ikou ku bɛ inɛ ŋa iyi aa ce icɛu wa.
3 I dasi kpãa ŋa, ǹ wa n bɛ ŋɛi bɛi ama angudã ŋa si inɔi mɛɛmu kugaabu ŋa.
4 I maà so taalili hee má jɛ bɔgɔ, walakɔ baata, nɔ i maà ya leekĩ kpãa i maà ce inɛ gɔ fɔɔ ŋa.
5 Kpasɛ̃ bii ì lɔ ŋa i tako i sõ ŋa ŋa i ni, Ilaaɔ̃ ku mu nŋɛ laakai ku sũ.
6 Bii ilu laakai ku sũ gɔ í wa bɛ, laakai ku sũ nŋɛ á to siɛ. Bii kù wɛɛ mɔi á nyi wa si ŋɛi.
7 Kpasɛ̃ bii à gba ŋɛu, kpasɛ̃ bɛi aa maa wa ŋa, sɔnda do inyi iyi à na ŋɛ fei i ya gba i jɛ ŋa, domi inɛ kaa máa ce icɛ iyi kù waa jɛ. I maà ya lɔ kpasɛ̃ do kpasɛ̃ ŋa.
8 Ilu iyi ì lɔ fei ŋa bii à gba ŋɛ, ijɛ iyi à na ŋɛ i ya jɛ ŋa.
9 I sõ inɛi ilu ŋau i ni, bommai Ilaaɔ̃ í maai si ŋɛ. Nɔ bɔ̃ɔ ŋa iyi à wa bɛ i jɔ̀ a ba iri ŋa.
10 Amma ilu bii ì lɔ nɔ a kù gba ŋɛ, i bɔ bantumai iluu nɔ i ni,
11 wee à waa gbugbã nŋɛ hee do irùrùi ilu nŋɛ iyi í wa si kutɛ nwa. Do nŋu fei, i mà ŋa iyi bommai Ilaaɔ̃ í maai wa.
12 Nɔ Jesu í ni má, an sõ ŋɛ iyi si ajɔi kiitiu, ijuukpãi inɛi Sodomu ŋa ilu nlai takou, á tia do ti inɛi ilu ŋau.

Inɛi ilu ŋa iyi à kɔ ku dasi Jesu naanɛ
(Cɔ Matie 11:20-24)

13 Nɔ Jesu í ni má, inɔ kufɔ nla nlai á jɛ tu ŋɛ, iŋɛ inɛi Kɔrazɛ̃ɛ ŋa. Iŋɛ mɔ inɛi Bɛsaida ŋa inɔ kufɔ nla nlai á jɛ tu ŋɛ. Maamaake ŋa iyi à ce si ilu nŋɛ ŋau ihɛ̃, bii í jɛ si ilui Tii do Sidɔ̃ɔi à coo wo, bii í wa inɛi ilu ŋau aa dĩ saaki a kpataò na irii dulum du ŋa nɔ a kpaasi idɔ hai ku kpɛ.
14 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n sõ ŋɛ iyi si ajɔi kiitiu ijuukpãi inɛi Tii do Sidɔ̃ɔ ŋa á tia tu ŋɛ.
15 Iŋɛ mɔ, inɛi Kapɛranumu ŋa, ì waa tamaa ŋa aa so ŋɛ hee lelei? Aawo, aa kɛkɛ ŋɛi hee bi ku wai iku ŋa.
16 Nɔ í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, inɛ iyi í gbɔ ide nŋɛ, idem nii í gbɔ. Inɛ mɔ iyi í kɔsi ŋɛ, amui í kɔsi. Inɛ mɔ iyi í nɔ í kɔsim, inɛ iyi í bɛm wai í kɔsi.

Kubaai mɔcɔ kitaò fɛɛwa ŋau

17 Mɔcɔ kitaò fɛɛwa ŋa iyi Jesu í bɛ ŋau à baa do inɔ didõ nɔ à ni, Lafɛ̃ɛ, hee do inɛi inɔɔko ŋa fei à ya jirima wa na iriɛu.
18 Nɔ Jesu í sõ ŋa í ni, ǹ yɛ Seetam wa cuku wa hai lele bɛi kuŋɔi ijĩ.
19 Ntɔ ntɔ ǹ mu nŋɛ yiiko i tɛɛsɛò njo ŋa do cencee ŋa hee do gbugbã iyi Seetam mbɛɛu í nɛ fei, nɔ nkãma kaa yɔkɔ ku mɛɛ ŋɛ.
20 Do nŋu fei, i maà jɔ̀ inɔ nŋɛ ku dõ na iyi í jɔ̀ inɛi inɔɔko ŋau à waa jirima ŋɛ, amma i jɔ̀ inɔ nŋɛ ku dõ si na iyi í jɔ̀ à kɔ iri nŋɛ lelei Aõ.

Inɔi Jesu í dɔ̃
(Cɔ Matie 11:25-27; 13:16-17)

21 Si waati akãu, inɔi Jesu í dɔ̃ jiida jiida do gbugbãi Hundei Ilaaɔ̃ nɔ í ni, Baaba, aWɔ iyi ì jɛ Lafɛ̃ɛi lele do ilɛ, ɲ̀ wa n saabuɛ do iyi ì singaa ilu bisi do woo mà ŋa mii ŋau ihɛ̃ nɔ ì nyisi amu ŋa. Í sɩ̀a Baaba, si na iyi í jɔ̀ bɛɛbɛi ì bi.

22 Baam nii í daam mii fei si aWɔ. Inɛ kãma kù mà amu Amau bii kù jɛ Baau. Nɔ inɛ kãma kù mà Baau bii kù jɛ amu Amau do inɛ ŋa iyi ɲ̀ bi n nyisi ŋa.

23 Ŋɔi Jesu í sinda si mɔcɔɛ ŋau í sɔ̃ ŋa í ni, ilu inɔ didɔ̃i inɛ iyi ijuɛ wa yɛ mii iyi ì waa yɛ ŋa.

24 Ntɔ ntɔ an sɔ̃ ŋɛ, walii do amanlu nkpɔ à bi aŋa a yɛ mii ŋa iyi ì waa yɛ ŋa, a kù nɔ a kù yɔɔ. À bi aŋa a gbɔ iyi ì waa gbɔ ŋa, a kù nɔ a kù gbɔɔ.

Mɔndai inɛ jiidai Samari gɔ

25 Ajɔ nŋu gɔ woo kɔ inɛ ŋa si woodɔ gɔ í dede ku cã idɔi Jesu nɔ í ni, Mɛɛtu, bɛirei an ce n baò kuwɛɛ hai tã.

26 Ŋɔi Jesu í beeɛ í ni, mii à kɔ si woodau. Ide mii ì ya cio si.

27 Ŋɔi í jɛ í ni, bi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛɛ do idɔɛ fei, do gbugbãɛ fei, do lasabuɛ fei, nɔ i bi inɛ mmu ŋa bɛi ì bi araɛ.

28 Ŋɔi Jesu í ni, ide iyi ì jɛ í sɩ̀a. Ce bɛɛbɛ, aa ba kuwɛɛ.

29 Amma mɔkɔu wa bi ku na araɛ ntɔ, nɔ í beeɛ í ni, yooi í jɛ inɛ mmu.

30 Nɔ Jesu í sɔ̃ɔ í ni, mɔkɔ gɔ í kita wa hai Zeruzalɛmu wa bɔ Zeriko, ŋɔi í koo í dasi aWɔi ile ŋa. Ile ŋau à coo ile à cãa, nɔ à nɛ à jɔ̀ɔ bɛ wa kasã̃m.

31 Wee, woo weei Ilaaɔ̃ gɔ wa too kpãau wa. Iyi í yɛ mɔkɔu, ŋɔi í gbe í lɔ.

32 Bɛɛbɛ mɔi inɛ gɔ si dimii Levi í to inyau. Iyi í yɔɔ nɔ í gbe í lɔ.

33 Amma inɛi Samari gɔ mɔ wa bɔ ilu. Iyi í to bɛ ŋɔi í yɛ mɔkɔu nɔ araare í muu.

34 Nɔ í sɛkɛɛ siɛ í jɔaa ikpo do atɛ̃ vɛ̃ɛ si agbɛi kumɛɛ ŋau nɔ í dũu. Si anyiɛ nɔ í lesiɛ si gbankɛlɛi nŋu takaɛ í bɔòɛ bi ku sɔi inɛ njoo ŋa nɔ í gbɔaa.

35 Iju kumáɛ, nɔ í so fiai icɛi ajɔ minji, í na inɛ ngboi bi ku sɔi inɛ njoo ŋau, nɔ í ni, gbɔa inɛɛu ihɛ̃. Iyi ì jɛ í lesi na iriɛ, an sãaɛ waati iyi an baa.

36 Ŋɔi Jesu í ni, si amanɛ mɛɛta ŋau bɛ, yoo nŋai ì tamaa í jɛ kpaasii inɛ iyi í dasi aWɔi ile ŋau.

37 Ŋɔi inɛɛu í ni, inɛ iyi í ce araareɛu. Ŋɔi Jesu í ni, debɛi, aWɔ mɔ, koo ce bɛɛbɛ.

Jesu í bɔ bi Maata do Maari

38 Ajɔ nŋu gɔ Jesu do mɔcɔɛ ŋau à waa nɛ nɔ à to ilu gɔ. Wee inaabo gɔ í wa ilu bɛ, à ya kpoo Maata. Nŋui í gba ŋa si kpasɛ̃ɛ.

39 Abou í nɛ ifɔɛ gɔ iyi à ya kpe Maari. Ifɔu wa bubai kɔkɔi Lafɛ̃ɛ wa gbɔ ideɛ.

40 Amma Maata nŋu í wasi ku mante araɛ do caka ku tɛkɛ. Ŋɔi í naa í ni, Lafɛ̃ɛ, kù jɛɛ si ide kãma iyi ifɔm í jòɔm icɛu amu akã? I kaa jɔ̀ ku naa ku sobim?

41 Ŋɔi Lafɛ̃ɛ í jɛaa í ni, Maata, Maata, ì waa mante araɛ ì waa weewea na mii nkpɔ.

42 Amma bukaatai mii akãi amanɛ í nɛ. Nŋui Maari njɛ í cica bɛ, nɔ inɛ kãma kaa gbaa siɛ má.

11

Idei kutɔɔ
(Cɔ Matie 6:9-13; 7:7-11)

1 Ajɔ nŋu gɔ Jesu wa ce kutɔɔ bii gɔ. Iyi í tã ŋɔi mɔcɔ akãɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, kɔ wa si
bɛi aa ka ya ce kutɔɔ, bɛi Zãa í kɔ mɔcɔɛ ŋa si.
2 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, bii ì waa ce kutɔɔ ŋa i ya ni,
Baaba, jɔ̀ inɛ fei ku mà iyi awɔi ì jɛ inɛ kumá.
Naa jɛ bommaɛ.
3 Mu nwa ijɛi ajɔ fei nwa.
4 Kpa idei dulum du wa, domi awa mɔ à ya ka kpa idei kurara iyi inɛ ŋa à ce
nwa.
Maà ti i jɔ̀ ka dasi kulɛlɛ.
5 Nɔ í sõ ŋa má í ni, á yɔkɔ ku jɛ nsɛi inɛ gɔ nŋɛ í ba inɛ njoo idũ laja. Bii kù nɛ
ijɛ iyi á naa, á bɔ bi kpaasiɛi ku ni, wɛ̃ɛm pɛ̃ɛ mɛɛta wa,
6 domi kpaasim gɔ í naa bi tom hai ilu gɔ. Nɔ wee, n kù nɛ ngɔgɔ iyi an naa.
7 Kpaasiɛu á yɔkɔ ku jɛaa hai inɔ ile ku ni, maà mantem, amu ǹ sɔɔkɔ tã, amu
do amam ŋa fei à waa sũ. N kaa n yɔkɔ n dede n naɛ pɛ̃ɛ.
8 Ǹ wa n sõ ŋɛi, baa bii kù bi ku dede ku náa si na iyi í jɔ̀ í jɛ kpaasiɛ, á yɔkɔ
ku dede ku naa bukaatai mii iyi í bi fei si na iyi í jɔ̀ wa manteɛ.
9 Na nŋu, ǹ wa n sõ ŋɛi, i ya tɔɔ ŋa, aa mu nŋɛ. I ya dɛdɛ ŋa aa ba ŋa. I ya cã
gambo ŋa, aa cĩ nŋɛ.
10 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi wa tɔɔ fei, Ilaaõ á muaa. Inɛ mɔ iyi wa dɛdɛ, Ilaaõ á jɔ̀ ku ba.
Inɛ mɔ iyi í nɔ wa cã gambo, Ilaaõ á cĩaa.
11 Yooi í wa si inɔ nŋɛ ihẽ iyi [bii amaɛ í tɔɔɛ pɛ̃ɛ á so kuta ku naa. Walakɔ] bii
í tɔɔɛ cɛ̃ɛ ku so njo ku naa.
12 Walakɔ bii í tɔɔɛ njɛi ajɛɛ á naa cencee? Aawo, kaa ce.
13 Iŋɛ iyi ì ya ce laalɔ ŋa ì mà mii jiida ku na ama nŋɛ ŋa, mà irei. To, Ilaaõ Baa
nŋɛ iyi í wa lele kaa ce ku re zaka bɛɛbɛ? Kaa so Hundeɛ ku na inɛ ŋa iyi à waa
tɔɔɛ?

Jesu í jɛa inɛ ŋa iyi à máa ide
(Cɔ Matie 12:22-30; Maaku 3:22-27)

14 Si anyii nŋu, à naa Jesu mɔkɔ gɔ wa. Mɔkɔu í nɛ inɛi inɔɔko gɔ iyi í jɔ̀ í dekĩ.
Nɔ Jesu í lele inɛi inɔɔkou. Iyi í fita ŋɔi mɔkɔu í lɔsi ide ku fɔ, nɔ zamaa fei í biti.
15 Amma inɛ gɔ ŋa à ni, inɛ ngboi inɛi inɔɔko ŋa iyi à ya kpe Bɛɛlizebui í mua
Jesu gbugbã wa leleò inɛi inɔɔko ŋa.
16 Nɔ inɛ gɔ ŋa mɔ à waa bi a cã idɔɛ a cɔ. Nɔ à sõɔ à ni ku ce maamaake ku
nyisi iyi yiikoɛ wa naai hai lele.
17 Si bɛi Jesu í mà lasabu nŋa ŋɔi í ni, bomma iyi inɛɛ ŋa à waa ja aŋa duusõɔ,
bommau á na ku kpaò bomma nɔ kpasɛ̃ɛ ŋa ku cuku.
18 Bɛɛbɛ mɔi bii Seetam wa ja do araɛ, bɛirei bommaɛ á ce ku bɔ waju. Ǹ ni
bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ ì waa ni do gbugbãi Bɛɛlizebui ǹ wa n leleò inɛi inɔɔko ŋa.
19 Bii do gbugbãi Bɛɛlizebuui ǹ wa n leleò inɛi inɔɔko ŋa, to, do gbugbãi yooi
mɔcɔ nŋɛ ŋa mɔ à waa leleò ŋa. Na ŋɔi í ce aŋa taka nŋa aa nyisi iyi ì rara ŋa.
20 Amma bii do gbugbãi Ilaaõi ǹ wa n leleò inɛi inɔɔko ŋau, nŋu bɛ wa nyisi
iyi Ilaaõ í sinti ku jɛ bommaɛ si anini nŋɛ.
21 Bii ilu gbugbã jiida gɔ í nɛ jĩnɛi igũ nɔ wa degbe kpasɛ̃ɛ, amaniɛ á wɛɛi si
laakai.
22 Amma bii ilu gbugbã gɔ mɔ iyi í roo í naa í jɔɔ igũ, njɛ á ko jĩnɛi igũ iyi wa
naanɛui fei nɔ ku ce ikpɛ̃i amaniu mɔ.
23 Inɛ iyi kù jɛ tom, mbɛɛm nii. Inɛ iyi kù waa bam ku tɔtɔɔ, wa fangaaɛi.

Kunyii inɛi inɔɔko wa má
(Cɔ Matie 12:43-45)

24 Ŋɔi Jesu í kpa nŋa mɔndau ihɛ̃ í ni, bii inɛi inɔɔko í fita si inɛ, í ya maa dabii
si gbaa ŋai ku maa dɛ bi ku sĩmi. Bii í kua, ŋɔi í ya ni, an nyi inya nwom hai bii
ǹ fita wai.
25 Waati iyi í nyi nɔ í ba inɛɛu í yɛ bɛi ile ngbɛ iyi à kpã à teeseɛ sãa sãa,
26 á koo ku dɛdɛ kpaasi laalɔ ŋa iyi à roo wa má bɛi aŋa mɛɛje, a na a lɔ si inɛɛu
a maa wa bɛ. Waati bɛɛbɛ kuwɛɛi takoi inɛɛu á tia baa ti ankãanyiɛ má.

Inɔ didɔ̃ ntɔ

27 Waati iyi Jesu wa fɔ bɛɛbɛ, abo gɔ í dɔ̃ anu hai inɔ zamaau í ni, ilu inɔ didɔ̃i
inɛ iyi í so asĩɛ, nɔ ì mɔmɔ amɔɛ.
28 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, í tia i ni ilu inɔ didɔ̃ ŋai inɛ ŋa iyi à waa gbɔ idei Ilaaɔ̃, nɔ
à waa ceò icɛ.

Inɛ ŋa à bi maamaake
(Cɔ Matie 12:38-42)

29 Si bɛi zamaau wa kɔ̃ɔsi ŋɔi Jesu í ni, inɛi nsɛi ŋa inɛ laalɔ ŋai. À waa tɔɔ
maamaake, amma maamaake gɔ kù wɛɛ iyi aa nyisi ŋa, bii kù jɛ ti faajii walii
Zonasi.
30 Si bɛi Zonasi í jɛ nyinda bi inɛi Ninivu ŋa, bɛɛbɛ mɔi amu Amai Amanɛ an
jɛ nyinda bi inɛi nsɛi ŋa.
31 Si ajɔi kiitiu inaabo ilaalui ilɛi Seba á dede si inɛi nsɛi ŋa ku yɛ taale nŋa,
si na iyi í jɔ̀ hai ĵĩijĩi í dede í naa ku gbɔ idei bisii Salomɔɔ ilaalu nlau. Nɔ wee
nsɛi, amu iyi ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ ideu ihɛ̃ ǹ re Salomɔɔ.
32 Si ajɔi kiitiu inɛi Ninivu ŋa aa dede si inɛi nsɛi ŋa a yɛ taale nŋa, si na iyi
í jɔ̀ à kpaasi idɔ nŋa na waazoi Zonasi. Nɔ wee nsɛi, amu iyi ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ ideu
ihɛ̃ ǹ re Zonasi.

Inya kumái ara
(Cɔ Matie 5:15; 6:22-23)

33 Inɛ gɔ ci ya má fitila ku singaɛ, [walakɔ ku biiɛ do caka,] amma à ya jilɔɔi bi
ku lesi fitila ku ba inɛ ŋa iyi à waa lɔ wa a maa yɛ inya kumá.
34 Ijuɛi í jɛ fitilai araɛ. Bii ijuɛ wa nɛ baani, araɛ fei í wa si inya kumái. Amma
bii kù waa nɛ baani, araɛ mɔ fei í wa si ilu kukui.
35 Na nŋu, ce laakai ku ba inya kumá iyi í wa si araɛu ku maà ce ilu kuku.
36 Bii araɛ fei wa nɛ inya kumá, nɔ baa ikɔ̃ akãɛ gɔ kù wa si ilu kuku, fei ndɛɛ
á maa mái bɛi waati iyi fitila í má siɛ inya.

Jesu í yɛ taalei Farisi ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa
(Cɔ Matie 23:1-36; Maaku 12:38-40)

37 Iyi Jesu í fɔ ideu í tã, ŋɔi Farisi gɔ í kpoo ku jɛ kpasɛ̃ɛ. Nɔ í koo í buba kpasɛ̃i
Farisiu, aŋaò à waa jɛ.
38 Ŋɔi Farisiu í cɔɔ í biti do iyi kù wɔɔ í bɛi wa jɛ.
39 Amma Lafɛ̃ɛ í sɔ̃ɔ í ni, iŋɛ Farisi ŋa, í yɛ ŋai bɛi inɛ ŋa iyi à ya wiɛ anyii kɔɔfu
do jɛɛ ŋa nɔ a jɔ̀ inɔɛ riisi. Inɔ hai sĩa do takiii wa kɔ̃ nŋɛ.
40 Iŋɛ hai nɛ yaase ŋa, inɛ iyi í taka anyii ara, lafɛ̃ɛ si í ce inɔɛ mɔ?
41 Í sĩa i na ilu are ŋa mii iyi í wa si inɔ jɛɛ do kɔɔfu, nɔ mii fei á má nŋɛ.
42 Amma ijuukpãi á jɛ tu ŋɛ, iŋɛ Farisi ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì ya na Ilaaɔ̃ hee do
zakaai ayɛ ŋa fei. Do nŋu fei, i kù waa ce jiida nɔ i kù waa nyisi kubii Ilaaɔ̃ ŋa.
Iyi bɛi í jɔ i ya ce nɔ i maà gbɛjɛ iyi í gbe ŋa.

43 Ijuukpãi á jɛ tu ŋɛ, iŋɛ Farisi ŋa, si na iyi í jɔ̀ si ile bi ku ce kutɔtɔɔ ŋa kitãi
inɛ ngbo ŋai ì ya bi ŋa, nɔ ì ya bi a ce ŋɛ fɔɔ do bɛɛrɛ nla nla si bantuma ŋa.
44 Aa yɛ ijuukpã ŋa domi ì yɛi bɛi balɛ ŋa iyi inɛ gɔ kù waa yɛ. Si antai nŋai à
waa nɛ a kù nɔ a kù mà *.
45 Ŋɔi woo kɔ inɛ ŋa si wooda gɔ í sɔ̃ɔ í ni, Mɛɛtu, bii ì waa fɔ bɛɛbɛ, awa mɔi ì
waa bu.
46 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, ijuukpãi á jɛ tu ŋɛ, iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa mɔ,
domi ì waa kãa inɛ ŋa aso ku gaabu ku so ŋa, nɔ iŋɛ taka nŋɛ i ci ya lesi baa
amaawɔ nŋɛ.
47 Aa yɛ ijuukpã ŋa, si na iyi í jɔ̀ walii ŋa iyi bala nŋɛ ŋa à kpa wo, iŋɛi ì waa
teese balɛ nŋa ŋa.
48 Ì waa nyisi ŋa iyi ì jɛsi mii iyi bala nŋɛ ŋau à ce, si na iyi í jɔ̀ aŋai à kpa walii
ŋau, nɔ iŋɛi ì waa teese balɛ nŋa ŋa.
49 Ŋɔi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í fɔ si bisiɛ í ni, an bɛ walii ŋa do woo bɛ ŋa si anini nŋa. Aa
kpa inɛ gɔ ŋa nɔ a kpã inɛ gɔ ŋa mɔ iju.
50 Na nŋu, ijuukpãi woo kpa walii ŋau fei hai sintei andunya si iri nŋɛi á jɛ.
51 Iŋɛi aa yɛ ijuukpãi kukpai Abɛli hee ku koo si do Zakari iyi à kpa si afei bi
ku weeu do kpasɛ̃i Ilaaɔ̃. Ntɔ ntɔ, ṅ wa n sɔ̃ ŋɛ, ijuukpãi mii ŋau bɛ fei si inɛi
nsɛi ŋau ihɛ̃i á baa ku jɛ si.
52 Ijuukpãi á jɛ tu ŋɛ, iŋɛ woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau, domi i kù bi ntɔi idei
Ilaaɔ̃ ku mà ŋa, nɔ inɛ ŋa iyi à bi ku màɛ iŋɛi ì waa ganji ŋa.
53 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í fita hai bɛ. Ŋɔi idɔi woo kɔ inɛ ŋa si wooda do
Farisi ŋau í kɔ̃ nɔ à wasi ku mantea do ide ku bee si gãmɛi ide nkpɔ,
54 à waa leaò taai ide ku ba a muu si ide gɔ.

12

I ce laakaii ara nŋɛ ŋa do ilu muafiti ŋa
(Cɔ Matie 10:26-27)

1 Waati iyi Jesu wa fɔ bɛɛbɛ zamaa í tɔtɔɔ dubu nkpɔ nkpɔ hee à waa tɛɛsɛ njɛ.
Ŋɔi Jesu í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋa si wajui zamaau í ni, i ce laakaii ara nŋɛ ŋa do lefeei Farisi
ŋa iyi í jɛ muafiti.
2 Ngɔgɔ kù wɛɛ iyi wa manji iyi kaa fita gbugbãa, nɔ asii kãma kù wɛɛ iyi a kaa
na a mà.
3 Ŋɔi í ce ide iyi ì fɔ si ilu kuku fei ŋa aa na a gbɔɔ si inya kumá, gundu iyi ì
nɔ ì nya inɔ ile ŋa aa cã kɛsɛɛdɛɛ si antai ile lele ŋa.

Inɛ iyi í jɔ̀ i ce njo
(Cɔ Matie 10:28-31)

4 Iŋɛ iyi ì jɛ kpaasim ŋa, iŋɛi ṅ wa n sɔ̃, i maà ce njoi inɛ ŋa iyi aa kpa ara nŋɛ,
nɔ si anyii nŋu a kaa yɔkɔ a ce ngɔgɔ má.
5 An sɔ̃ ŋɛ inɛ iyi í jɔ i ya ce njoɛ ŋa. I ce njoi inɛ iyi í nɛ yiiko ku kpa inɛ nɔ ku
dasiɛ si ina iyi ci ya ku má. Ntɔ ntɔ ṅ wa n sɔ̃ ŋɛ, lafɛ̃ɛi í jɔ i ce njoɛ ŋa.
6 A ci ya ta ama yɛi ara miu súù minji ba. Do nŋu fei, Ilaaɔ̃ ci ya gbɛjɛ baa akã
nŋa.
7 Iŋɛ mɔ, hee do ntoi iri nŋɛ ŋa fei Ilaaɔ̃ í mà jia nŋa. Na nŋu, i maà ce njoi
ngɔgɔ, domi bɛɛrɛ nŋɛ í re yɛi hee bii ijĩ.

Inɛ iyi í gba Jesu walakɔ í kɔsiɛ
(Cɔ Matie 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

---

* **11:44** si antai nŋai à waa nɛ a kù mà Bi Zuifu ŋa, balɛ ku nè si taale nla nlai domi bii ì nɛ si balɛ í yɛ bɛi ì so riisi mbɛ.

8 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, inɛ iyi í fɔ si wajui amanɛ ŋa í ni nŋu í gbam, amu mɔ Amai
Amanɛ an gba lafɛ̃ɛ si wajui amalekai Ilaaɔ̃ ŋa.
9 Amma inɛ iyi í kɔsim si wajui amanɛ ŋa, amu mɔ an kɔsi lafɛ̃ɛ si wajui
amalekai Ilaaɔ̃ ŋa.
10 Inɛ iyi wa fɔ laalɔi amu Amai Amanɛ, Ilaaɔ̃ á yɔkɔ ku kpa idei dulum dɛɛ.
Amma inɛ iyi wa fɔ laalɔi Hundei Ilaaɔ̃ kaa ba a kpa idei dulum ndɛɛ pai.
11 Bii à bɔò ŋɛ ile bii à ya ce kutɔtɔɔ ŋa ku ba inɛ ngbo ŋa do ilu yiiko ŋa a kiiti
ŋɛ, i maà ti i ce njo do bɛi aa ce i kɔò ara nŋɛ do ide iyi aa fɔ ŋa.
12 I maà ce njo ŋa domi waati bɛɛbɛ Hundei Ilaaɔ̃i á sɔ̃ ŋɛ iyi í jɔ i fɔ ŋa.

Mɔndai ilu fia hai nɛ yaase

13 Si inɔ zamaau ŋɔi inɛ gɔ í sɔ̃ Jesu í ni, Mɛɛtu, sɔ̃ igbãm ku jò ka kpɛ̃ tubu
nwa.
14 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, mɔkɔɔyi, yooi í cem woo kiiti nŋɛ wala woo kpɛ̃ tubu
nŋɛ.
15 Nɔ í sɔ̃ ŋa í ni, i ya ce laakai ŋa ntɔ ntɔ do kɔdɛɛ fei, domi amanii amanɛ si í
jɛ icui kuwɛɛɛ, baa bii bɛirei amaniu í la í to.
16 Nɔ í kpa nŋa mɔnda gɔ í ni, ikoi mɔkɔ ilu fia gɔ í ce ijɛ jiida jiida.
17 Ŋɔi mɔkɔu í lasabu í ni, bɛirei an ce. Wee n kù nɛ bii an dasi ijɛu.
18 Ŋɔi í ni, ǹ mà bɛi an ce. An lɛgɛ akam ŋaui, nɔ n ma mmuɛ ŋa iyi à la à re.
Nɔ n kosi bileem fei bɛ do ijɛm ŋa iyi à gbe.
19 Nɔ n fɔ si idɔm n ni, ǹ nɛ amani nla nla iyi ǹ wa n singa ti adɔ̃ nkpɔ nkpɔ.
An sĩmii nɔ n maa n jɛ n maa n mɔ nɔ n maa n wɛɛò inɔ didɔ̃.
20 Amma Ilaaɔ̃ í sɔ̃ɔ í ni, awɔu nnyɛi, idũuyi mɔm aa nya hundeɛ. Sɔɔlui mii
ŋa iyi ì ceu bɛ, ti yooi á jɛ.
21 Ŋɔi Jesu í ni, bɛɛbɛ mɔi á jɛ bi inɛ iyi wa koa arae amani nɔ bi Ilaaɔ̃ kù nɛ
nkãma.

Dasi Ilaaɔ̃ naanɛ
(Cɔ Matie 6:24-34)

22 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋa í ni, na ŋɔi í jò ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ ǹ ni, i maà
ya maa weewea do mii iyi aa jɛ i maa wɛɛò ŋa, walakɔ do jĩnɛ iyi aa dasi ŋa.
23 Kuwɛɛi amanɛ í re ijɛ, ara mɔ í re jĩnɛ.
24 I ce laakai kungbã ŋa í cɔ. A kù waa gbɛ̃ hee a da ngɔgɔ, a kù nɔ a kù nɛ suu.
Ilaaɔ̃ í nɔ wa wo ŋa. Bɛɛrɛ nŋɛ kù re yɛi ŋa hee bii í jĩ?
25 Yooi si inɔ nŋɛ na kuweeweae á yɔkɔ ku kɔ̃ɔsi kusɔi adɔ̃ɛ baa keeke.
26 To, bii i kaa yɔkɔ i ce mii keekeu bɛ ŋa, na mii í ce ì waa weewea do iyi í
gbe ŋa.
27 I cɔ bɛi wua ŋa à ya da koko mɛɛ. A kù waa ce icɛ a ci ya nɔ a wɔ̃ acɔ. Do
nŋu fei, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, baa Salomɔɔ ilaalu nlau, do amboe nla nlae fei kù nɛ jĩnɛ
iyi boodae í to kokoi jĩi ŋau bɛ baa akã.
28 Fɔfɔ í wɛɛi nnyi do kusĩae amma ala aa dasiɛ ina. To, bii Ilaaɔ̃ í mua fɔfɔ ŋa
iyi aa na a dasi ina booda ku sĩa bɛɛbɛ, kaa yɔkɔ ku mu nŋɛ nyau ku re fɔfɔ ŋau
bɛ de. I kù yɛ naanɛ nŋɛi kù la?
29 I maà ya dɛ mii iyi aa jɛ ŋa walakɔ mii iyi aa mɔ i maà weeweaò ŋa.
30 Hai mà idei Ilaaɔ̃ ŋai à ya maa kpataa mii ŋau bɛ fei, amma Baa nŋɛ i mà
iyi ì nɛ bukaatai mii ŋau bɛ fei ŋa.
31 Na nŋu, i hanya i dɛ bɛi aa ce i jò bommai Ilaaɔ̃ ku bɔ waju titã ŋa. Iyi í gbe
bɛi fei Ilaaɔ̃i á kɔ̃ɔ nŋɛ si.

Amanii lele
(Cɔ Matie 6:19-21)

32 Nɔ Jesu wa ba mɔcɔɛ ŋau ide ku fɔ má í ni, iŋɛ gaa keekem, i maà ti i ce njo
ŋa, domi á dõa Baa nŋɛ si ku jɔ̀ i jɛ amaalu ŋa si andunya titõɛ.
33 I ta mii iyi ì nɛ ŋa nɔ i mua ilu are ŋa fiau. I cea ara nŋɛ taalili iyi kaa gbo
ikpa lele si bii aa dasi amani nŋɛ iyi kaa tã. Tengi bɛ ile kaa to si, nɔ tũtũ ŋa mɔ
a kaa bɛjɛɛ.
34 Ntɔ ntɔ, bii amani nŋɛ í wa, bɛi laakai nŋɛ mɔ í ya wa.

Woo ce icɛ ŋa iyi à waa cɔ kpãa

35 I ce sɔɔlu i dĩ kpaka nɔ i jɔ̀ fitila nŋɛ ku maa má ŋa.
36 I jɔ̀ i yɛ bɛi inɛ ŋa iyi à waa degbe kubaai lafɛ̃ɛ nŋa wa hai bi ku ce abɔdõ,
ku ba bii í to wa í cã gambo gbakã a cĩaa.
37 Woo ce icɛ ilu inɔ didõ ŋai, inɛ ŋa iyi lafɛ̃ɛ á na ku ba à cɔ kpãa à waa degbe
ku toɛ wa. Ntɔ ntɔ n wa n sõ ŋɛ, nŋu takaɛ á dĩ gbankili nɔ ku jɔ̀ a buba nɔ ku na
ku kpɛ̃ nŋa ijɛ.
38 Ilu inɔ didõ ŋai bii í baa í na í ba ŋa si bɛɛbɛ, baa bii í to wa lajai, wala kukɔ
sintei ajɛɛ.
39 I jɔ̀ i mà sãa sãa ŋa iyi bii ilu kpasɛ̃ í mà waati iyi ile á lɔ wa, á dede ku wɔ
njoo, kaa jɔ̀ ile ku lɛgɛ gamboɛ.
40 Iŋɛ mɔ, i ce sɔɔlu ŋa domi amu Amai Amanɛ, an naai si waati iyi i kù waa
lasabu ŋa.

Amaacɛ jiida do amaacɛ laalɔ
(Cɔ Matie 24:45-51)

41 Ŋɔi Piɛɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, awai ì kpaa mɔndau ihɛ̃? Mà inɛ fei.
42 Ŋɔi Lafɛ̃ɛ í jɛ í ni, yooi í jɛ amaacɛ ilu naanɛ iyi í nɛ laakai. Lafɛ̃ɛi í jɛ inɛ iyi
ilu kpasɛ̃ gɔ í kpe nɔ í so amaacɛ kpaasiɛ ŋa í daa si awɔ ku maa cɔ ŋa ku na ŋa
ijɛ si bɛi í jɔ.
43 Inɔ didõi á jɛ ti amaacɛu bii lafɛ̃ɛɛ í bàa í na í baa wa ce bɛɛbɛ.
44 Ntɔ ntɔ, lafɛ̃ɛu á daa amaacɛu mii ndɛɛ fei si awɔ.
45 Amma bii í jɛ amaacɛ laalɔi, á lasabui ku ni, lafɛ̃ɛm kaa baa ńya má, nɔ ku
dede ku maa cã inaabo do inɛmɔkɔ woo ce icɛ ŋa iyi à gbeu, nɔ ku maa jɛ ku
maa mɔ atɛ̃ ku maa kpaa.
46 Bɛɛbɛi lafɛ̃ɛu á na ku baa si ajɔ iyi kù waa cɔ kpãaɛ, do si waati iyi kù waa
tamaa, nɔ á kpãa iju jiida jiida bɛi à ya cea amaacɛ laalɔ ŋa.
47 Woo ce icɛ iyi í mà mii iyi lafɛ̃ɛɛ í bi, nɔ kù coo, goloɛ á la.
48 Amma inɛ iyi kù mà, nɔ í ce kookoosu iyi í jɔ a cãa, goloɛ kaa la. Inɛ iyi à na
mii nkpɔ, aa beeɛ mii nkpɔ. Inɛ mɔ iyi à daa mii nkpɔ si awɔ, nŋui aa bee ku re.

Jesu í naaò njɛ ku fɛɛfɛ wa
(Cɔ Matie 10:34-36)

49 Nɔ Jesu í sõ ŋa má í ni, inai ǹ naa ku fã si andunya, nɔ ǹ bɛi ǹ bi ku jɛ í jo tã.
50 Nɔ inyi ku dasi gɔ í wɛɛ kù nɛ bɛi á ce iyi n kù coo. Inyi ku dasiu nŋui í jɛ
wahala iyi an yɛ n bɛi n ku. Nɔ laakaim kaa jɛ akã í gbe hee bii í ce.
51 Ì tamaa bɛi laakai ku sũi ǹ naa nŋɛ wa si andunya ŋa? Aawo, ǹ wa n sõ ŋɛi,
njɛ ku fɛɛfɛi ǹ naaò wa.
52 Ntɔ ntɔ, hai nsɛi bii amanɛ miu í wa kpasɛ̃ akã aa kpɛ̃ ikã ikã. Tɔɔsi akã kaa
wɛɛ nŋa, amanɛ mɛɛta ŋau a kaa gbɔ si njɛ do inɛ minji ŋau.
53 Baa do ama a kaa gbɔ si njɛ. Iye do ama inaaboɛ a kaa gbɔ si njɛ. Anau do
abou a kaa gbɔ si njɛ.

Nyindai waati ku mà
(Cɔ Matie 16:2-3)

54 Ŋɔi í sõ zamaau má í ni, bii ì yɛ kudũi ijĩ wa dede hai nunui alɛ ŋa ì ya fɔ
ŋai gbakã i ni, ijĩ á naa. Bɛɛbɛ mɔi í ya nɔ ku ce.
55 Bii ì nɔ ì yɛ fufu wa ce wa hai ikpa awɔ cangai kpãai inunu ŋa, ì ya ni, inya
gbãa á ce. Nɔ bɛɛbɛ mɔi í ya nɔ ku ce *.
56 Iŋɛ ilu muafiti ŋa, ì mà yaasei nyindai lele do ilɛ ŋa. Bɛirei í ce i kù mà
yaasei waatiu ihẽ ŋa.

Taale ku teese
(Cɔ Matie 5:25-26)

57 Bɛirei í ce i ci ya lasabu si ara nŋɛ i mà iyi í jɛ dee dee ŋa.
58 Bii inɛ gɔ wa bɔòɛ bi ku ce kiiti na idei gbese gɔ, ce kookai hai kpãa awɔ do
lafɛ̃ɛ i gbɔ si njɛ ŋa ku ba ku maà dasiɛ si awɔi woo kiiti. Bii kù jɛ bɛɛbɛ, woo
kiitiu á dasiɛ si awɔi woo degbe piisõɔ, nɔ woo degbe piisõɔu mɔ ku dasiɛ ile
piisõɔ.
59 Ǹ wa n sõ ŋɛi, bii à dasiɛ piisõɔ, bii i kù sã gbeseɛ fei, i kaa fita. Baa tanga
kaa gaizia si.

13

Bii i kù kpaasi idɔ aa ku

1 Waati bɛɛbɛ, inɛ gɔ ŋa iyi à wa bɛ à waa sisia Jesu mii iyi í ba inɛi Galilee gɔ
ŋa, inɛ ŋa iyi Pilati í jɔ̀ à kpa nɔ njɛ nŋa í yɔgɛɛ do njɛi mɛɛmu ŋa iyi à waa ceaò
Ilaaõ kuwee.
2 Amma Jesu í sõ ŋa í ni, iŋɛ ì waa tamaa dulum dii inɛi Galilee ŋau bɛ í re ti
inɛi Galilee ŋa iyi à gbei? Ì waa tamaa dulum du ŋai í jɔ̀ à kpa ŋa bɛɛbɛ ŋa?
3 Aawo. Bɛɛbɛ mɔi ǹ wa n sõ ŋɛ, iŋɛ taka nŋɛ, bii i kù sinda idɔ ŋa, iŋɛ fei aa
kui bɛi aŋa mɔ.
4 Ì waa ye gigii amanɛ maatũ do mɛɛta ŋa iyi ile ku gbokai Siloe í cuku í bata
í kpau ŋa? Debɛi, ì waa tamaa kurara nŋai í re ti inɛi Zeruzalɛmu ŋa iyi à gbe
fei ŋa?
5 Aawo, ǹ wa n sõ ŋɛi, iŋɛ taka nŋɛ, bii i kù kpaasi idɔ ŋa, iŋɛ fei aa kui bɛi aŋa
mɔ.

Mɔndai jĩi iyi ci ya so

6 Ŋɔi í kpa nŋa mɔndau ihẽ má í ni, mɔkɔ gɔ í lɔ jĩi ndii figi si kaaɛ. Waati iyi
jĩi nɔu í la ŋɔi mɔkɔu í bɔ isoɛ ku ka, nɔ kù ba.
7 Ŋɔi í sõ woo ce icɛɛ í ni, adõ mɛɛta wai ihẽ bɛbɛi iyi bii ǹ naa isoi jĩi nɔu ihẽ
ku ka n ci ya n ba. Daa i nyɔɔi. Na mii í ce á maa gba nwa inya ngbɛ.
8 Ŋɔi woo ce icɛu í sõɔ í ni, lafɛ̃ɛ, jɔ̀ɔ adõɔyi titã ka cɔ. An tu fitiɛ n kaakoɛ, nɔ
n daa si taasi.
9 Á yɔkɔ ku jɛ adõ gɔ á so. Bii kù so i bɛi i daa.

Jesu í jɔ̀ abo gɔ í ba iri si ajɔi kusĩmi

10 Si ajɔi kusĩmi gɔ, Jesu wa kɔ inɛ ŋa si cioi idei Ilaaõ ile gɔ bii Zuifu ŋa à ya
ce kutɔtɔɔ.
11 Wee abo gɔ mɔ í wa bɛ iyi inɛi inɔɔko í jɔ̀ í ce bõɔ bɛi zakai adõ maatũ do
mɛɛta. Í ya maa batei, ci ya yɔkɔ ku tɛ araɛ baa keeke.
12 Iyi Jesu í yɔɔ ŋɔi í kpoo í ni, abooyi, í ba iri mbɛ.

---

* **12:55** Si ilɛi Izirɛli, hai do ikpa nunui alɛi ijĩ í ya naa, domi do ikpa bɛi tenku nlau í wa. Bɛɛbɛ mɔi inya gbãa í ya naai hai ikpa awɔ cangai kpãai inunu.

13 Nɔ í le siɛ awɔ. Ŋɔi gbakã í tɛ araɛ nɔ í lɔsi Ilaaɔ̃ ku saabu.
14 Amma idɔi inɛ ngboi ile bii à ya ce kutɔtɔɔu í kɔ̃ si na iyi í jɔ̀ Jesu í jɔ̀ inɛ gɔ
í ba iri si ajɔi kusĩmi, nɔ í sɔ̃ zamaau í ni, ajɔ mɛɛfai í wɛɛ iyi aa yɔkɔ i ce icɛ ŋa.
I naa wa waati bɛɛbɛ ku ba i ba iri ŋa, ku maà ti ku jɛ si ajɔi kusĩmi.
15 Ŋɔi Lafɛ̃ɛ í jɛaa í ni, iŋɛ ilu muafiti ŋai, iŋɛ fei i ci ya fũ kɛtɛ nŋɛ ŋa do
gbankɛlɛ nŋɛ ŋa a koo a mɔ inyi si ajɔi kusĩmi?
16 Abou ihɛ̃ mɔ dimii Aburahamui. Nɔ wee Seetam wa dũu hai zakai adɔ̃
maatũ do mɛɛta. Kù sĩa a fũu si ajɔi kusĩmi?
17 Waati iyi wa fɔ ideu bɛ, anyɔ wa mu mbɛɛɛ ŋau fei, nɔ zamaau í wɛɛ do inɔ
didɔ̃ na maamaake ŋa iyi wa ce fei.

Mɔndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi
(Cɔ Matie 13:31-32; Maaku 4:31-32)

18 Ŋɔi Jesu í ni má, mii bommai Ilaaɔ̃ í jɔ. Mii an wãa do.
19 Í yɛi bɛi ngboi mutaadi iyi inɛ gɔ í so í gbɛ̃ si ilɛɛ. Nɔ í fita í ce jĩi hee yɛi ŋa
à ya maa ce antɛ si amaawɔɛ ŋa.

Mɔndai lefee
(Cɔ Matie 13:33)

20 Ŋɔi í ni má, mii an nyi n wãò bommai Ilaaɔ̃ má.
21 Bommai Ilaaɔ̃ í yɛi bɛi lefee iyi abo gɔ í so í dasi iyafũi pɛ̃ɛ gũa mɛɛta nɔ fei
ndɛɛ í dede í kpante.

Andɛ iyi kù cĩ
(Cɔ Matie 7:13-14, 21-23)

22 Jesu wa too si ilu nla ŋa do ilɛɛko ŋa wa kɔ inɛ ŋa si cioi idei Ilaaɔ̃ wa nɛò
ikpa Zeruzalɛmu.
23 Si isɛɛnɛu ŋɔi inɛ gɔ í naa bi tɛɛ nɔ í beeɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, inɛ ŋa iyi aa ba faaba a
kaa kpɔ? Ŋɔi í jɛ í ni,
24 i ce kookaai i lɔ do andɛ iyi kù cĩu ŋa. Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, inɛ nkpɔi á maa dɛ
kpãa iyi aa lɔò a kaa nɔ a yɔkɔ.
25 Waati iyi amu ilu kpasɛ̃ ǹ dede ǹ cĩmbo koofau iŋɛ aa wa waduude, i maa
cã gambo ŋa i maa ni, Lafɛ̃ɛ, cĩ nwa. Nɔ an jɛ nŋɛ n ni, n kù mà hai bii ì naa ŋa.
26 Waati bɛɛbɛi aa ni ŋa, à jɛ à mɔ si wajuɛ, ì nɔ ì kɔ wa si cioi idei Ilaaɔ̃ si
bantumai ilu nwa ŋa.
27 Nɔ an sɔ̃ ŋɛ n ni, n kù mà hai bii ì naa ŋa. I fa ara nŋɛ hai bi tom, iŋɛ fei woo
ce laalɔ ŋai.
28 Ajɔ wa naa iyi aa yɛ Aburahamu do Izaaki do Zakɔbu do walii ŋau fei si
andunya titɔ̃i Ilaaɔ̃ nɔ iŋɛ i ba wee à nyɔ ŋɛ waduude. Tengi bɛi aa so awɔ i le si
iri i kpata ŋa.
29 Nɔ inɛ gɔ ŋa aa naa hai nunui daakɔ do hai nunui alɛ do hai nunu gaa cingaa
minjiu nɔ aa buba a jɛ si andunya titɔ̃i Ilaaɔ̃.
30 Waati bɛɛbɛ inɛi anyi gɔ ŋa aa na a jɛ woo cua ŋa, woo cua gɔ ŋa mɔ a na a
jɛ inɛi anyi ŋa.

Jesu í kpata na Zeruzalɛmu
(Cɔ Matie 23:37-39)

31 Waati nŋu, Farisi gɔ ŋa à naa à sɔ̃ Jesu à ni, koo, fita hai ihɛ̃ domi Herodu
wa bi ku kpaɛi.
32 Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, i koo i sɔ̃ Herodu, ilu bisi laaləu bɛ i ni, wee, nnyi do ala ǹ
wa n lele inɛi inɔɔko ŋa nɔ n jɔ̀ inɛ ŋa à waa ba iri, nɔ si ajɔ mɛɛtasia an koo n
tambɔ icɛm.

33 Amma kù nɛ bɛi an ce iyi n kù ce isɛɛnɛm nnyi do ala do ala akã, domi a
kaa kpa walii kãma bii gɔ bii kù jɛ Zeruzalɛmu.
34 Iŋɛ inɛi Zeruzalɛmu ŋa, iŋɛ iyi ì ya kpa walii ŋa, nɔ i ta ama abɛi Ilaaõ ŋa
mɔ kuta i kpa ŋa ŋa, isɛ fɛloi ǹ ya n bi n tɔtɔɔ ŋɛ si abɛm bɛi ajɛɛ í ya tɔtɔɔ amaɛ
ŋa si ikpaɛ, amma i kù jɛ ŋa.
35 Wee nsɛi Ilaaõ á fũ nŋɛ kpasẽ nŋɛ si awɔ. Amma an sõ ŋɛ, hai nsɛi i kaa yɛm
má ŋa í gbe hee ajɔ iyi aa ni ŋa, Ilaaõ ku weea inɛ iyi wa naa do irii Lafɛ̃ɛ.

14

Jesu í jɔ̀ bɔ̃ɔ gɔ í ba iri

1 Si ajɔi kusɪ̀mi gɔ Jesu í bɔ ku jɛ kpasɛ̃i inɛ ngboi Farisi gɔ ŋa. Wee inɛ gɔ ŋa
mɔ à wa bɛ, à waa cɔɔ do laakai.
2 Mɔkɔ gɔ í wa bɛ, wa leekɪ̀ wajui Jesu. Mɔkɔu wa ce bõɔi ara ku wu.
3 Ŋɔi Jesu í bee woo kɔ inɛ ŋa si wooda do Farisi ŋau í ni, wooda í wɛɛ a jɔ̀ inɛ
gɔ ku ba iri si ajɔi kusɪ̀mi? Mà kù wɛɛ.
4 Ŋɔi à coko. Nɔ í le si awɔɛ si bõɔu í jɔ̀ inɛɛu í ba iri nɔ í ni ku nɛ.
5 Nɔ í bee ŋa í ni, yoo nŋɛi, bii amaɛ walakɔ bii kɛtɛɛ í dasi lɔgɔ, kaa nyaa gbakã
baa bii ajɔi kusɪ̀mii.
6 Ŋɔi a kù yɔkɔ a kù jɛaa ideu.

Tengi bii í jɔ i buba bii à kpeɛ ku jɛ

7 Iyi Jesu í ce laakai í yɛ inɛ ŋa iyi à kpe ku jɛ ŋau à wasi ku cica kitãi waju ŋa
iyi à nɛ bɛɛrɛ ŋau nɔ í sõ ŋa í ni,
8 bii à kpeɛ bi ku ce abɔdõ, maà buba si kitãi waju ilu bɛɛrɛ ŋau. Á yɔkɔ ku jɛ
à kpe inɛ gɔ iyi í reɛ do bɛɛrɛ.
9 Nɔ inɛ iyi í kpe iŋɛ feiu á na ku ni, dede i mua mɔkɔu ihɛ̃ kitãu bɛ. Waati
bɛɛbɛi aa dede do anyɔ i koo i buba si kitãi anyi ihõ.
10 Amma bii à kpeɛ ku jɛ, koo buba si kitãi anyi ku ba bii inɛ iyi í kpeɛu í to
wa ku ni, baakɔɔm, dede i naa wa waju. Waati bɛɛbɛi aa jɛ ilu bɛɛrɛ nla si wajui
inɛ ŋa iyi iŋɛò ŋa ì waa buba ŋau fei.
11 Ntɔ ntɔ inɛ iyi í so araɛ lele à ya kayeɛi. Inɛ mɔ iyi í kaye araɛ à ya soo lelei.
12 Nɔ Jesu í sõ inɛ iyi í kpoo ku jɛu mɔ í ni, bii ì waa kpe inɛ ŋa ku jɛ walakɔ
jingau, maà ti i kpe kpaasiɛ ŋa, walakɔ igbãɛ do ifɔɛ ŋa, walakɔ nyaanzeɛ ŋa,
walakɔ kpaasi ilu fiaɛ ŋa, ku ba aŋa mɔ a maà kpeɛ a sã gbese.
13 Amma bii ì waa kpe inɛ ŋa ku jɛ, kpe ilu are ŋa, do wɛɛgɛ ŋa, do ilu kutɛ
akã ŋa do fɛɛju ŋa.
14 Bii ì ce bɛɛbɛ aa jɛ ilu inɔ didõ si na iyi í jɔ̀ inɛ nŋu ŋau a kaa ba ngɔgɔ iyi aa
sãɛò gbese. Ilaaõi á sãɛ gbese si waati iyi inɛ dee dee ŋa aa jɪ̀ hai si balɛ.

Mɔndai ijɛ nla
(Cɔ Matie 22:1-10)

15 Iyi à gbɔ ideu, ŋɔi inɛ akãi inɛ ŋa iyi aŋaò ŋa à waa jɛu í sõ Jesu í ni, debɛi
ilu inɔ didõi inɛ iyi á jɛ si andunya titõi Ilaaõ.
16 Ŋɔi Jesu í kpa nŋa mɔnda í ni, mɔkɔ gɔ í ce ijɛ nla nla nɔ í kpe inɛ nkpɔ.
17 Iyi awaatii kujɛu í to ŋɔi í bɛ woo ce icɛɛ koo sõ inɛ ŋa iyi í kpeu ku ni, i naa
wa ŋa, domi sɔnda fei í jɪ̀a tã.
18 Amma aŋa fei à lɔsi gaafara ku tɔɔ. Inɛ sinteu í ni, ǹ ra iko, tilasi, í gbe n
koo n cɔɔ. Ǹ wa n tɔɔɛ ku ceem suuru.
19 Inɛ mmu mɔ í ni, ǹ ra kɛtɛ ku logoo ŋai kõɔ miu, nɔ ǹ wa n bi n dɪ̀ nŋa n
ceò icɛ n cɔ. Ǹ wa n tɔɔɛ ku ceem suuru.

20 Nɔ inɛ mmu gɔ mɔ í ni má, nsɛi ǹ so abo. Na ŋɔi í jɔ̀ n kaa n ba n naa.
21 Ŋɔi woo ce icɛu í sinda í koo í sɔ̃ lafɛ̃ɛɛ gaafara iyi inɛ ŋau fei à tɔɔ. Ŋɔi idɔi
lafɛ̃ɛu í kɔ̃, nɔ í sɔ̃ woo ce icɛɛu í ni, koo i bɔ si bantuma ŋa nsɛi nsɛi do si kpãai
inɔ iluu, kpeem ilu are ŋa wa do wɛɛgɛ ŋa do fɛɛju ŋa do ilu kutɛ akã ŋa.
22 Ŋɔi woo ce icɛu í koo. Iyi í baa nɔ í ni, lafɛ̃ɛ, iyi ì dasim nɔu ǹ coo tã. Wee
inya í gbe má.
23 Ŋɔi lafɛ̃ɛu í sɔ̃ɔ má í ni, bɔ si kpãai ilɛɛko ŋa do kpãai iko ŋa, jɔ̀ inɛ ŋa a lɔ
wa baa do tilasi, kpasɛ̃m de ku kɔ̃.
24 Ntɔ ntɔ, an sɔ ŋɛ, inɛ ŋa iyi ǹ tako ǹ kpeu baa inɛ akã nŋa kaa tiɛ ijɛu ihɛ̃
má.

Mii amanɛ á ce ku bɛi ku jɛ mɔcɔi Jesu
(Cɔ Matie 10:37-38)

25 Ajɔ nŋu gɔ Jesu wa nɛ nɔ zamaa nla nla gɔ wa tooɛ. Ŋɔi Jesu í sinda í sɔ̃ ŋa í
ni,
26 inɛ iyi í naa bi tom nɔ kù cé baaɛ do iyeɛ do aboɛ do amaɛ ŋa do igbãɛ ŋa
do ifɔɛ ŋa do wecɩ̃ɛ ŋa do kuwɛɛi nŋu takaɛ kaa yɔkɔ kù jɛ mɔcɔm *.
27 Inɛ iyi kù jɛsi nŋu ku so jɩ̃i ku gaauɛ ku toom do wa kaa yɔkɔ ku jɛ mɔcɔm.
28 Bii inɛ gɔ nŋɛ í bi ku ma ile á buba ku ce dooa titã ku cɔ mà fiai nŋu á to ku
kpaò iriɛ.
29 Bii kù jɛ bɛɛbɛ, nɔ í cɛ icui ileu, í bɛi í na í mɔngɔ ku maɛ, inɛ ŋa iyi à yɔɔ fei
aa nyaanyiɛ,
30 a ni, mɔkɔu ihɛ̃ í sinti ku ma nɔ wee í mɔngɔ kù kpa iriɛ.
31 Bɛɛbɛ mɔi ilaalu ŋa mɔ à ya ce a bɛi a bɔ igũ. Bii ilaalu gɔ í nɛ sooge dubu
mɛɛwa, nɔ í yɛ ilaalu mmu gɔ wa naa siɛ igũ do sooge dubu kɔnfia, á dedei gbakã
ku ce igũ? Aawo, á bubai titã ku lasabu ku cɔ mà nŋu á yɔkɔ ku kãmiaɛ.
32 Bii í yɛ nŋu kaa nɔɔ, á bɛ inɛ ŋai bi ilaalu iyi ihõu hai waati iyi kù to wa titã
ku ba aŋaò a gbɔsi njɛ nɔ laakai ku sũ ku wa anini nŋa.
33 Na ŋɔi í ce awɔ iyi i kù jɔ̀ mii iyi ì nɛ fei, i kaa yɔkɔ í jɛ mɔcɔm.

Imu iyi í ku
(Cɔ Matie 5:13; Maaku 9:50)

34 Nɔ Jesu í ni má, imu mii ncɛɛi, amma bii didõi imu í ku, mii aa dasi a jɔ̀ ku
dõ má.
35 Kaa ce bukaata kãma má nɔ baa bii ikoi kaa ce taasi. À ya dikãɛi waduude.
Inɛ iyi í nɛ itɩ̃ iyi á gbɔò ide, ku gbɔ.

15

Mɔndai angudã iyi í nyɔ à tasiɛu
(Cɔ Matie 18:12-14)

1 Woo gba fiai lɛmpoo ŋa do inɛ laalɔ ŋa fei à naa bi Jesu ku ba a gbɔ ideɛ.
2 Ŋɔi Farisi do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa à lɔsi ku gbagba à waa ni, mɔkɔu wa
gba inɛ laalɔ ŋa nɔ aŋaò ŋa à tɔtɔɔ à waa jɛ.
3 Ŋɔi Jesu í kpa nŋa mɔnda gɔ í ni,
4 Bii inɛ gɔ nŋɛ í nɛ angudã cɩ̃ɔ iyi wa degbe si gbabua nɔ akã í nyɔ siɛ, lafɛ̃ɛ á
jɔ̀ cinɛò fɛɛwa do mɛɛsã iyi í gbeu si gbabua bɛi koo dɛdɛ akã iyi í nyɔu wa hee
koo yɔɔ, mà irei.
5 Hai í nɔ í yɔɔ gbakã á muu ku le siɛ kɔngɔ wai do inɔ didõ.

---

* **14:26** nɔ kù cé baaɛ Tengi ihɛ̃ Jesu wa nyisi iyi í sɩ̃a ku bi nŋu ku re inɛ ŋa iyi à gbe fei nɔ ka maà jɔ̀ inɛ gɔ ku ganji wa si kpãai naanɛ ku dasi. Kù jɛ í ni ka cé baa nwa ŋa ntɔ ntɔ.

6 Bii í baa kpasɛ̃ á kpe kpaasiɛ ŋa do inɛ ŋa iyi à waa má kɔkɔɛ ku sɔ̃ ŋa ku ni,
i bam inɔ didɔ̃ ku kpɛ̃, domi angudãm iyi í nyɔu ǹ yɔɔ wa.
7 Ŋɔi Jesu í ni, bɛɛbɛ mɔi ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ, inɔ didɔ̃i inɛi lele ŋa á la na ilu dulum
akã iyi í kpaasi idɔ ku re inɛ dee dee ɗɔ fakã kù wa si iyi a kù nɛ bukaatai idɔ
ku kpaasi.

Fia iyi í nyɔu à yɔɔ má

8 Nɔ Jesu í kpa nŋa mɔnda mmuɛ má í ni, bii inaabo gɔ í nɛ kpɛkɛlɛ mɛɛwa nɔ
akãɛ í nyɔ, á má fitilai nɔ ku kpã ileu ku dɛdɛɛ do laakai hee koo yɔɔu.
9 Bii í yɔɔ á kpe kpaasiɛ ŋa do inɛ ŋa iyi à waa má kɔkɔɛ nɔ ku ni, I bam inɔ
didɔ̃ ku kpɛ̃, domi fiam iyi í nyɔu ǹ yɔɔ.
10 Bɛɛbɛ mɔi ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ, amalekai Ilaaɔ̃ ŋa à ya wɛɛò inɔ didɔ̃ na ilu dulum
akã iyi í kpaasi idɔ.

Ama iyi í nyɔu à yɔɔ má

11 Jesu í ni má, mɔkɔ gɔ í nɛ ama inɛmɔkɔ minji.
12 Ŋɔi ifɔu í sɔ̃ baau í ni, baam, kpɛ̃ amaniu nɔ i nam iyi í jɛ titom. Nɔ baau í
ce nŋa ikpɛ̃i amaniɛu.
13 Iyi í ce ajɔ minji, ifɔu í ta mii iyi í nɛ fei nɔ í so fiau í nɛò hee ilɛ ɟ̀iiɟ̀ gɔ. Bɛi
í koo í ce kuwɛɛɛ si daa laalɔ í kpaò irii amaniɛu fei.
14 Waati iyi í jɛ fei ndɛɛ í kpa iriɛ, ari nla gɔ í bɛi í naa si ilɛu nɔ í lɔ si are.
15 Ŋɔi í bɔ bi inɛi ilɛ bɛ gɔ nɔ lafɛ̃ɛ í koo í dasiɛ icɛi kusɔɔ ŋa ku degbe.
16 Tengi bɛi í bi ku wo araɛ do ijɛi kusɔɔ ŋau amma inɛ kãma kù muaa.
17 Iyi laakaɛ í na í baa nɔ í ni, ama icɛi baam ŋa fei à nɛ ijɛ wa kɔ̃ nŋai, nɔ amu
wee ǹ wa n ku do ari ihɛ̃.
18 An dede n nyi bi baam n sɔ̃ɔ n ni, baam, ǹ ce dulum bi Ilaaɔ̃ do bi tɛɛ.
19 Na nŋu, n kù to a kpem amaɛ má. Ceem bɛi amaacɛɛ.
20 Ŋɔi í dede wa nyi ikpa bi baaɛu.

Hai waati iyi wa ɟ̀i, ŋɔi baaɛ í hɔ̃nnɛɛ nɔ araare fei í muu. Í sɛi í koo í yaa do
inɔ didɔ̃ nɔ í coo fɔɔ do kubi.
21 Ŋɔi amau í ni, baaba, ǹ ce dulum bi Ilaaɔ̃ do bi tɛɛ. Na nŋu, n ku tò a kpem
amaɛ má.
22 Amma baaɛu í sɔ̃ woo ce icɛɛ ŋa í ni, i naaò ibɔ kumboo wa ńya ńya iyi í
sɗa, i daa si ŋa. Nɔ i naa lɛlɛawɔ do baata ku dasi.
23 I naaò kɛtɛ kombo saasaabɔ iyi í la í reu bɛ wa, nɔ i kpaa ŋa. Ka jɛ ka ce
jingau do inɔ didɔ̃,
24 domi amam iyi í yɛ bɛi í ku wo, í baa si andunya má. Í nyɔ wo nɔ à yɔɔ má.
Ŋɔi à wa si inɔ didɔ̃.
25 Wee waati bɛɛbɛ igbãu í wa iko. Iyi wa baa í maai kpasɛ̃ wa ŋɔi wa gbɔ anui
gãgã nɔ inɛ ŋa à waa jojo.
26 Ŋɔi í kpe woo ce icɛ gɔ í beeɛ í ni, mii í ce.
27 Ŋɔi woo ce icɛu í sɔ̃ɔ í ni, ifɔɛi í baa, nɔ baa nŋɛ í kpa kɛtɛ saasaabɔ iyi í nɛ
ikpo si na iyi í jò í yɔɔ baani.
28 Ŋɔi igbãu í damɔɔ í kɔ ku lɔ kpasɛ̃. Ŋɔi baau í fita wa í naa ku lɛlɛɛ.
29 Amma í sɔ̃ baau í ni, cɔ hai adɔ̃ nkpɔ nkpɔ iyi ǹ wa n ceɛ icɛ wa. Nɔ n kù
donda ideɛ kãma, nɔ baa ama iwo i kù muum n ceò jingau do inɔ didɔ̃ amu do
kpaasim ŋa.
30 Amma iyi amaɛ í baa, nŋu iyi í koo í jɛ amaniɛ do inaabo sakara ŋa, nɔ na
iriɛi ì kpa kɛtɛ saasaabɔu ihɛ̃.
31 Ŋɔi baau í ni, awɔ amam nii, awaɛi à wɛɛ do ajɔ fei, nɔ mii iyi ǹ nɛ fei í jɛ
tɛɛ.

32 Amma í sɪ̃a ka jɛ jingau do inɔ didõ nla nla si na iyi í jɔ̀ ifɔɛu ihɛ̃ í yɛ bɛi í kui
wo nɔ í baa si andunya má. Í nyɔ wo nɔ à yɔɔ má.

16

Amaacɛ ilu bisi

1 Ŋɔi Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, mɔkɔ ilu fia gɔi í wɛɛ. Mɔkɔu í nɛ amaacɛ gɔ nɔ
í so amanii kpasɛ̃ɛ fei í daa si awɔ. Iyi í ce ajɔ minji ŋɔi inɛ ŋa à koo à kɔɔmɔtɔ
amaacɛu bi lafɛ̃ɛ à ni, wa bɛjɛ amaniɛu fei.
2 Ŋɔi lafɛ̃ɛ í kpoo í beeɛ í ni, irei ǹ wa n gbɔ inɛ ŋa à wasi ku sɔ iriɛ da. I kaa
yɔkɔ i jɛ amaacɛm má. Koo so tiai icɛɛ wa si bii ì ya ce dooai fiam, i naa i nyisim.
3 Ŋɔi amaacɛu wa bee araɛ ide wa ni, bɛirei an ce, si bɛi lafɛ̃ɛm wa nyam hai
si icɛi kpasɛ̃ɛ. Wee n kù nɛ gbugbã iyi an yɔkɔ n logooò, nɔ wee anyɔ kaa jɔ̀ n
barɑ.
4 Ǹ mà bɛi an ce ku ba inɛ ŋa a gbam si kpasɛ̃ nŋa waati iyi aa nyam hai si
icɛm.
5 Ŋɔi í kpe ilu gbesei lafɛ̃ɛ ŋau fei. Nɔ aŋa fei à koo bi tɛɛ akã akã. Ŋɔi í bee
inɛ sinte iyi í to bi tɛɛu í ni, gbesei lafɛ̃ɛm fɛloi ì waa mu.
6 Ŋɔi í jɛ í ni, ikpo iyi á kõ boonyi cɪ̃ɔ. Ŋɔi í sõɔ í ni, so tiaɛ i buba ńya ńya nɔ i
kɔ ciitaa.
7 Ŋɔi í bee inɛ gɔ má í ni, awɔ mɔ, fɛloi ì waa mu. Ŋɔi í sõɔ í ni, iya saaki cɪ̃ɔ.
Ŋɔi í sõ nŋu mɔ í ni, so tiaɛ i kɔ cinɛ.
8 Ŋɔi lafɛ̃ɛi amaacɛ hai nɛ naanɛu í gbɔ ideu nɔ í saabuɛ si na iyi í jɔ̀ í yɔɔ iyi í
nɛ bisi ntɔ ntɔ. Ŋɔi Jesu í ni, inɛi andunya ŋa à nɛ bisi aŋa duusõɔ si kuwɛɛ nŋa
à re inɛi inya kumá ŋau.
9 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, i ya dɛ kpaasi ŋa do amanii andunya ku ba bii í na wa
gaizia ŋɛ a gba ŋɛ si andunya titɔ̃i Ilaaõ.
10 Inɛ iyi í nɛ naanɛ si mii keeke á nɛ naanɛ si mii nla. Inɛ iyi wa ce laalɔ si
mii keeke á ce laalɔ si mii nla.
11 Na nŋu, bii i kù nɛ naanɛ si amanii andunya ŋa, yooi á da nŋɛ si amani ntɔ
si awɔ.
12 Bii i kù nɛ naanɛ si mii ndii inɛ gɔ, yooi á na ŋɛ iyi í jɛ tu ŋɛ.
13 Amaacɛ kãma kaa yɔkɔ ku cea lafɛ̃ɛ minji icɛ ajɔ. Ntɔ ntɔ á cé inɛ akã nɔ ku
bi inɛ akã, walakɔ ku jirima inɛ akã nɔ ku donda inɛ akã. I kaa yɔkɔ i too Ilaaõ
do fia ajɔ ŋa.

Ide ikã ikã ŋa iyi Jesu í fɔ
(Cɔ Matie 11:12-13; 5:32-32; Maaku 10:11-12)

14 Wee Farisi ŋa fia ku bi nŋa í caa. Iyi à gbɔ ide ŋa iyi Jesu í fɔu fei ŋɔi à waa
yaakoɛ.
15 Nɔ Jesu í sõ ŋa í ni, iŋɛ ì waa dɛ i jɛ inɛ dee dee ŋa si wajui amanɛ ŋa, amma
Ilaaõ í mà idɔ nŋɛ. Ǹ wa n sõ ŋɛi, mii iyi amanɛ ŋa à waa cɔ mii jiida, bi Ilaaõ mii
sãmii.
16 Wooda do idei walii ŋau fei à wɛɛ hee do waatii Zãa. Hai waati bɛɛbɛ à waa
sisi laabaau jiidai bommai Ilaaõ nɔ inɛ fei wa ce kookaai ku ba ku lɔ do gbugbã.
17 Wooda baa wasali í gaabu ku bɛjɛ í re lele do ilɛ ku kpa iri mɔm.
18 Inɛ iyi í kɔsi aboɛ nɔ í so mmuɛ í ce sakarai. Inɛ iyi í so abo iyi mɔkɔɛ í kɔsi
í ce sakarai.

Ilu fia do Lazaa

19 Ŋɔi Jesu í kpa nŋa mɔndau ihɛ̃ í ni, mɔkɔ ilu amani gɔ í wɛɛ. Mɔkɔu í ya
maa dasi ibɔ caada ilu iju ku sɪ̃a gɔ. Kpasɛ̃ɛ ajɔ fei jingaui.

20 Ilu are gɔ mɔ í wɛɛ, í ya maa sũi andɛ koofai ilu fiau, à ya kpoo Lazaa.
Konkoli wa kõ si araɛ fei.
21 Nɔ aja ŋa à ya naa a maa fa konkoliɛ ŋau. Mɔkɔu í bi ku wo araɛ baa do
bubui sɔndai ilu fiau iyi í ya gbe, amma ci ya baa.
22 Ŋɔi mɔkɔu í na í ku nɔ amaleka ŋa à soo à bɔòɛ bi Aburahamu. Nɔ ilu fiau
mɔ í na í ku à suu.
23 Nɔ í koo wa yɛ ijuukpã bi ku wai iku ŋa, nɔ í wu iju lele, ŋɔi í hõnnɛ Lazaa
kɔkɔi Aburahamu.
24 Ŋɔi í dõ anu í ni, baaba Aburahamu, ce araarem. Bɛ Lazaa wa ku sɔsi
amaawɔɛ si inyi ku na ku tũ amɛm, domi ǹ wa n yɛ ijuukpã nla nla si amɛi
inau ihẽ.
25 Ŋɔi Aburahamu í ni, amam, ye gigi iyi ì ba mii jiidaɛ tã hai andunya, nɔ
Lazaa mɔ í yɛ wahala. Wee ihẽ nsɛi inɔɛ í tũ nɔ awɔ mɔ ì waa yɛ ijuukpã.
26 Nɔ si antaiɛ, isa nla gɔi í fɛɛfɛ wa ku ba inɛ ŋa iyi à bi a kua a bɔ bi tu ŋɛ bɛ
a maà yɔkɔ. Bɛɛbɛ mɔi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku naa ihẽ hai bɛ.
27 Ŋɔi ilu amaniu í ni, debɛi, ǹ wa n tɔɔɛi baaba, bɛ Lazaa kpasẽi baam,
28 koo sõ ifɔ miu ŋa iyi ǹ nɛ bɛu ku ni a ce laakai ku ba a maà na a naa si inya
ku gaabuu ihẽ.
29 Amma Aburahamu í ni, à nɛ tia iyi Moizi do walii ŋa à kɔ wou tã, aa yɔkɔ
a gbɔ ide nŋa.
30 Nɔ í ni, aawo, baaba Aburahamu. Amma bii hai bi iku ŋai inɛ gɔ í koo bi
tu ŋa, aa kpaasi idɔ nŋa.
31 Ŋɔi Aburahamu í sõɔ í ni, bii a kù gbɔ ti Moizi do ti walii ŋau, baa bii inɛ gɔ
í jì hai bi iku ŋa ihẽ í koo bɛ a kaa dasi naanɛ.

17

Idei dulum
(Cɔ Matie 18:6-7, 21-22; Maaku 9:42)

1 Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, kù nɛ bɛi á ce iyi kulɛlɛ iyi á dasi amanɛ laalɔ kù waa
ce, amma ijuukpãi á jɛ ti inɛ iyi í naaò wa.
2 Á tia a dĩa lafẽɛ alɔ si kõɔ a sɔsiɛ inɔ tenku do iyi á lɛlɛ ama akã ku dasiɛ
dulum.
3 I ya ce laakaii njɛ ŋa.
Bii kpaasiɛ gɔ í na í ce dulum, sõɔ ide do laakai í nyisiɛ taaleɛ. Bii í kpaasi idɔ,
kpa idei kuraraɛ.
4 Baa bii isɛ gbɛɛjei wa raraɛ si ajɔ akã, nɔ isɛ gbɛɛjeu fei wa ce tuubai dulum
dɛɛ, awɔ mɔ kpa idei dulum dɛɛ.

Naanɛ ku dasi

5 Woo bɛ ŋau à sõ Lafẽɛ à ni, kõɔsi naanɛ ku dasi nwa.
6 Ŋɔi Lafẽɛ í ni, baa bii naanɛ ku dasi nŋɛ í mungau ijui iyaku, aa yɔkɔ i sõ jì
nɔu ihẽ i ni ku wu hai bɛ, koo lɔ araɛ si tenku, á nɔ ku ceò ide nŋɛ icɛ.

Icɛ iyi aru í nɛ ku ce

7 Jesu í ni má, inɛ kãma nŋɛ bii í nɛ aru iyi wa logoo walakɔ wa degbea kɛtɛ
ŋa, bii í baa kpasẽ kaa sõɔ ku ni, naa wa nsɛi i buba i jɛ.
8 Amma á sõɔi ku ni, ceem sɔɔlui ijɛ, kpaasi jaaɛ ŋa, i naam ijɛ wa hee n jɛ n
mɔ. Si anyiɛ, awɔ mɔ aa jɛ nɔ i mɔ.
9 Amma kaa saabu aruu si na iyi í jò í ce bɛi í sõɔ.
10 Bɛɛbɛ mɔi bii iŋɛ taka nŋɛ ì ce mii iyi à dasi ŋɛ fei í sĩa i ni ŋa, à jɛ amaacɛ
ŋa iyi a kù nɛ saabu. Iyi à dasi wa ku ce nŋu akãi à ce.

Jesu í jɔ̀ dintɛ mɛɛwa í ba iri

11 Si waati iyi Jesu wa bɔ ikpa ilui Zeruzalɛmu, í too si afei ilɛi Galilee do ilɛi
Samari.
12 Ŋɔi í maai ilu gɔ. Waati iyi wa bi ku lɔ inɔ iluu, ŋɔi dintɛ mɛɛwa gɔ ŋa à koo
à kòo amma à leekĩ à jĩiɛ keeke.
13 Ŋɔi à dõ anu hee lele à ni, Jesu, Mɛɛtu, ce araare nwa.
14 Iyi í yɛ ŋa ŋɔi í ni, i koo i nyisi ara nŋɛ bi woo weei Ilaaõ ŋa. Ŋɔi à waa koo.
Si bɛi à waa nɛu, ŋɔi à ba iri.
15 Iyi inɛ akã nŋa í yɛ nŋu í ba iri, ŋɔi í sinda wa baa wa saabuò Ilaaõ hee lele.
16 Waati iyi í to wa bi Jesu nɔ í sɛɛbata si wajuɛ wa saabuɛ. Wee mɔkɔu inɛi
Samarii.
17 Ŋɔi Jesu í ni, amanɛ mɛɛwa si ǹ jɔ̀ í ba iri ba. To, iwoi amanɛ mɛɛsã iyi à
gbe ŋau à wa.
18 Isɛ mmuu ihẽ nŋu akãi í sinda wa ku saabu Ilaaõ?
19 Ŋɔi í sõ mɔkɔu í ni, dede i nɛ, naanɛ ku dasiɛi í faabaɛ.

Kunaai bommai Ilaaõ
(Cɔ Matie 24:23-28, 37-41)

20 Ŋɔi Farisi ŋau à bee Jesu à ni, ajɔ yoomai Ilaaõ á na ku jɛ bommaɛ. Ŋɔi í jɛ
nŋa í ni, Ilaaõ kaa jɛ bommaɛ do yaase bɛi inɛ ŋa aa yɔɔ.
21 Inɛ gɔ kaa fɔ ku ni, Ilaaõ í jɛ bommaɛ ikpa ihẽ, walakɔ ikpa ihõ. Aawo, domi
wee Ilaaõ í jɛ bommaɛ tã si idɔi inɛ ŋa *.
22 Nɔ í sõ mɔcɔ ŋau í ni, awaati wa naa iyi amu Amai Amanɛ an nyi wa do
amboem. Hee ajɔu ku maa to wa awaati wa naa iyi aa bi i yɛm ŋa baa ajɔ akã,
amma i kaa yɛm ŋa.
23 Inɛ gɔ ŋa aa sõ ŋɛ a ni, í wa ihẽ walakɔ í wa ihõ. I maà sɛi i koo ŋa.
24 Ǹ wa n sõ ŋɛi, bɛi kuŋɔi ijĩ í ya daana hai lele anu akã koo kã ilɛu bɛ, bɛɛbɛ
mɔi kubaai amu Amai Amanɛ á yɛ.
25 Amma sinte titã kù nɛ bɛi an ce iyi n kù yɛ ijuukpã ntɔ ntɔ nɔ inɛi nsɛi ŋau
ihẽ aa kɔsim.
26 Mii iyi í ce si waatii Noweeu, bɛɛbɛ mɔi á ce si waati iyi amu Amai Amanɛ
an nyi wa.
27 Inɛ ŋa à jɛ à waa mɔ, à waa ce abɔdõ ŋa, à ya maa mua ama nŋa ŋa mɔkɔ
hee í koo í to ajɔ iyi Nowee í lɔ akɔi inyiu. Nɔ ijĩ nlau í naa í jɛ aŋa fei.
28 Á nyi ku cei má bɛi waatii Lɔtuu. Inɛ ŋa à jɛ à waa mɔ, à ra à waa ta, à waa
gbẽ, nɔ à waa ma ile.
29 Amma si ajɔ iyi Lɔtu í fita hai Sodomu, ina do fainwita wa rɔ wai hai lele
nɔ aŋa fei à ce nfe.
30 Nɔ bɛɛbɛ mɔi á yɛ ajɔ iyi amu Amai Amanɛ an faata wa.
31 Si ajɔ nŋu, inɛ iyi í wa antai ile sikifa nɔ nyauɛ ŋa í wa inɔ ile, kaa ba ku lɔ
ku soo má. Inɛ mɔ iyi í wa iko kaa ba ku baa ide má.
32 I ye gigii aboi Lɔtu.
33 Inɛ iyi í bi ku jɛ andunya do idɔɔbiɛ á na ku kuaɛ. Amma inɛ iyi í kɔsi
kuwɛɛɛ á báa ntɔ ntɔ.
34 An sõ ŋɛ si idũ ajɔ nŋu, amanɛ minji á maa sũ si daayi akã, aa so inɛ akã a jɔ̀
inɛ akã.
35 Inaabo minji á maa lɔlɔ aa so inɛ akã a jɔ̀ inɛ akã. [
36 Inɛmɔkɔ minji á wa iko, aa so inɛ akã a jɔ̀ inɛ akã.]

---

* **17:21** Ilaaõ í jɛ bommaɛ tã si idɔi inɛ ŋa Si tia nwo gɔ ŋa à ya nii Ilaaõ í jɛ bommaɛ tã si anini nŋɛ. Iyi bɛ mɔ ntɔi, si na iyi í jɔ̀ Jesu ilaaluu í wa anini nŋa.

37 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à beeɛ à ni, ikpa iwoi ideu bɛ á ce ya Lafɛ̃ɛ. Ŋɔi í jɛ nŋa do
mɔndau ihɛ̃ í ni, bii iku wa sũ, tengi bɛi yembeeku ŋa à ya tɔtɔɔ.

18

Mɔndai jaaɔ̃ do woo kiiti gɔ

1 Jesu í kpa nŋa mɔndau ihɛ̃ ku nyisi ŋa iyi í sĩa a maa ce kutɔɔ waati kãma
fei, gbɛɛji ku maà wa si.
2 Í ni, woo kiiti gɔ í wa si ilu nla gɔ, kù waa ce njoi Ilaaɔ̃, kù nɔ kù waa jirima
inɛ kãma.
3 Wee si ilu akãu jaaɔ̃ gɔ mɔ í wa bɛ. Í ya naa ajɔò ajɔ bi tɛɛ ku sɔ̃ɔ ku ni, kiitim,
amu do mbɛɛm.
4 Ŋɔi í kɔ hee í kpɛ. Amma si anyiɛ í lasabu si idɔɛ í ni, baa bii n kù wa n ce
njoi Ilaaɔ̃, nɔ n kù wa n jirima inɛ gɔ,
5 do nŋu fei, si na iyi í jò jaaɔ̃u ihɛ̃ í ya maa bitandim, an ceaa kiitiu nŋu do
mbɛɛɛ, ku ba ku maà bitandim má.
6 Ŋɔi Lafɛ̃ɛ í ni, to, i gbɔ bɛi woo kiiti laalɔu í fɔ bɛ ŋa de.
7 Ilaaɔ̃ kaa bɛi ku ce ku re zaka bɛɛbɛ? Inɛ ŋa iyi í cica, kaa kiiti ŋa bii à waa
dɔ̃ siɛ anu dasã do idũ? Iyi í re mɔm, kaa kpɛ ku bɛi ku gbɔ nŋa.
8 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, á ce nŋa kiitii gbãa gbãa. Amma waati iyi amu Amai Amanɛ
an nyi wa má an na n ba naanɛ ku dasi si ilɛu ihɛ̃?

Kutɔɔi Farisi do woo gba fiai lɛmpoo gɔ

9 Jesu í kpa mɔnda gɔ má na irii inɛ gɔ ŋa iyi à waa cɔ ara nŋa inɛ dee dee, nɔ
à waa ca inɛ gɔ ŋa.
10 Í ni, amanɛ minji gɔ ŋa à bɔ ku tɔɔ kpasɛ̃i Ilaaɔ̃, inɛ akã Farisii, inɛ akã mɔ
woo gba fiai lɛmpooi.
11 Farisiu í leekĩ wa cea araɛ kutɔɔ wa ni, Ilaaɔ̃, ǹ saabuɛ do iyi n kù yɛ bɛi inɛ
ŋa iyi à gbe, iyi à jɛ woo taki inɛ ŋa, do woo ce laalɔ ŋa, do woo ce sakara ŋa, do
woo gba fiai lɛmpoo ŋa bɛi mɔkɔu ihɛ̃.
12 Si azuma akã fei ǹ ya n dĩ anu ajɔ minji, nɔ mii iyi ǹ ba fei ǹ ya n nya zagaaɛi
si bɛi í jɔ.
13 Woo gba fiai lɛmpoou mɔ í leekĩ í mu araɛ ikã, kù yɔkɔ kù wu iju lele, í le
awɔ si iri í ni, Ilaaɔ̃, ce araarem amu ilu dulum.
14 Jesu í ni, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, hai bɛ inɛɛu ihɛ̃ í baa í jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃ í nyiò
ideɛ. Amma Farisiu kù jɛ dee dee, domi inɛ iyi í so araɛ lele aa kaye lafɛ̃ɛi, inɛ
mɔ iyi í kaye araɛ aa soo lelei.

Jesu í weea ama kpɔtɔɔ ŋa
(Cɔ Matie 19:13-15; Maaku 10:13-16)

15 Si anyii nŋu, inɛ ŋa à gbã ama kpɔtɔɔ ŋa à naaa Jesu wa ku lesi ŋa awɔ. Iyi
mɔcɔɛ ŋau à yɔɔ bɛɛbɛ ŋɔi à wa gbagba si ŋa.
16 Amma Jesu í ni a naa nŋu amu ŋau wa. Nɔ í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋau í ni, i jò amu ŋau
a naa bi tom, i maà ganji ŋa, domi Ilaaɔ̃ í jɛ ilaalui inɛ ŋa iyi à jɔ ŋa.
17 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi kù waa sũa Ilaaɔ̃ iri ilɛ bɛi ama keeke, Ilaaɔ̃ kaa jɛ ilaaluɛ pai.

Idei ilu fia gɔ
(Cɔ Matie 19:16-30; Maaku 10:17-31)

18 Inɛ ngboi Zuifu gɔ í naa bi Jesu í beeɛ í ni, Mɛɛtu, awɔ inɛ ncɛɛ, mii an ce n
baò kuwɛɛ hai tã.
19 Ŋɔi Jesu í beeɛ í ni, na mii í ce ì waa kpem inɛ ncɛɛ. Inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í jɛ
ncɛɛ bii kù jɛ Ilaaɔ̃ nŋu akã.

20 Ì mà sãa sãa mii iyi wooda í ni. Mii iyi wooda í ni wee, maà ce sakara, maà
kpa inɛ, maà ce ile, maà jɛa inɛ gɔ sɛɛda ibo, jirima iyeò baaɛ.
21 Ŋɔi inɛɛu í ni, ǹ wa n jirima mii ŋau bɛ fei tã hai keekem.
22 Iyi Jesu í gbɔ bɛɛbɛ, ŋɔi í sõɔ í ni, í gbeɛ mii akã. Koo i ta mii iyi ì nɛ fei nɔ i
kpɛ̃a ilu are ŋa fiau. Bii ì ce bɛɛbɛ aa ba amani jiida lelei Aõ. Si anyiɛ nɔ i naa i
toom.
23 Iyi mɔkɔu í gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi inɔɛ í fɔ ntɔ ntɔ, domi ilu amani nla nlai.
24 Iyi Jesu í cɔɔ ŋɔi í ni, á gaabu hee ku caa ilu fia ku jɛsi Ilaaõ ku jɛ ilaaluɛ.
25 Á faalaa kpookpo ku lɔ si iwoi abɛɛ do iyi ilu amani á jɛsi Ilaaõ ku jɛ ilaaluɛ.
26 Ŋɔi inɛ ŋa iyi à waa de siɛ itĩu à ni, bii bɛɛbɛi nɔ yooi á ba faaba.
27 Nɔ Jesu í sõ ŋa í ni, mii iyi amanɛ í mɔngɔ, Ilaaõ kaa mɔngɔɛ.
28 Ŋɔi Piɛɛ í ni, wee à jɔ̀ mii iyi à nɛ fei tã, à waa tooɛ.
29 Nɔ Jesu í ni, ntɔ ntɔ, inɛ iyi í jɔ̀ kpasɛ̃ɛ fei, walakɔ aboɛ, wala igbã do ifɔɛ ŋa,
wala iyeò baaɛ, wala amaɛ ŋa, na irii bommai Ilaaõ,
30 á ba ku kpɔ ku re si nsɛi, nɔ si antaɛ má á ba kuwɛɛ hai tã ala.

Jesu wa fɔ idei ikuɛ do kujĩɛ isɛ gbɛɛtasia
(Cɔ Matie 20:17-19; Maaku 10:32-34)

31 Jesu í kpe mɔcɔ maateeji ŋau bi tɛɛ, nɔ í sõ ŋa í ni, wee à waa bɔ Zeruzalɛmu.
Bɛi, ide iyi walii ŋau a kɔ na irii amu Amai Amanɛu fei á ce.
32 Aa mum a daa dimi mmu ŋa si awɔ a yaakoom, nɔ a kpãm iju a tu sim antɔ.
33 Aa weem kpɔtɔɔ, si anyiɛ nɔ aa kpam, amma si ajɔ mɛɛtasia an jĩ hai si balɛ.
34 Amma mɔcɔ ŋau a kù mà nkãma si ideu. Ideu í manji nŋa a kù gbɔ yaaseɛ.

Jesu í jɔ̀ fɛɛju gɔ í yɛ ilu
(Cɔ Matie 20:29-34; Maaku 10:46-52)

35 Si isɛɛnɛu Jesu í maai Zeriko. Wee fɛɛju gɔ wa buba itĩ kpãa wa bara.
36 Iyi í gbɔ ibai zamaa iyi wa lɔ, ŋɔi í bee mii í ce.
37 Ŋɔi à sõɔ à ni, Jesu inɛi Nazarɛtiui wa lɔ.
38 Ŋɔi í wasi ku dõ anu wa ni, Jesu, tɔkui Davidi, ce araarem.
39 Inɛ ŋa iyi à waa cua ŋau à la siɛ à ni ku coko. Amma bɛi à waa ni ku cokou,
bɛɛbɛ mɔi í ya dõ anu hee lele ku maa ni, tɔkui Davidi, ce araarem.
40 Ŋɔi Jesu í leekĩ í ni a naaɛ wa. Iyi fɛɛjuu í to wa ŋɔi Jesu í beeɛ í ni,
41 mii ì bi n ceeɛ. Ŋɔi í ni, Lafɛ̃ɛ, ǹ bi n yɛ ilui.
42 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, yɛ ilu. Naanɛɛ í faabaɛ.
43 Ŋɔi gbakã í yɛ ilu, nɔ wa too Jesu í wasi Ilaaõ ku saabu. Iyi zamaau í yɔɔ,
ŋɔi aŋa fei à wasi Ilaaõ ku saabu.

19

Jesu do Zakee

1 Jesu í to inɔ ilu Zeriko, nɔ wa lɔ.
2 Wee mɔkɔ ilu fia gɔ í wa bɛ à ya kpoo Zakee, wa jɛ inɛ ngboi woo gba fiai
lɛmpoo ŋa.
3 Nɔ wa dɛ nŋu ku yɛ Jesu, amma kù ba kù yɔɔ na zamaau, domi nŋu amanɛ
kandaai.
4 Ŋɔi í sɛi í bɔ waju í koo í gũ jĩi ndii sikomɔɔ gɔ ku ba ku yɔɔ, domi í mà iyi
do bɛi á lɔò.
5 Iyi Jesu í to tengi bii í wau, ŋɔi í wu iju lele í sõɔ í ni, Zakee, kita wa ńya ńya,
domi kpasɛ̃ɛi an sɔ nnyi.
6 Nɔ Zakee í kita wa do saasa í naa í gbaa do inɔ didõ.

7 Iyi inɛ ŋa à yɔɔ, ŋɔi aŋa fei à gbagba à waa ni, í koo í sɔ kpasɛ̃i ilu dulum.
8 Amma Zakee í dede í leekɪ̀ si wajui Lafɛ̃ɛ í ni, bubui amanim an na ilu are
ŋa. Nɔ inɛ ŋa iyi ɩ̀ takii ŋa ɩ̀ gba mii ndu ŋa, an sindo nŋa bɛɛbɛ má tuuba mɛɛ.
9 Nɔ Jesu í sɔ̃ɔ í ni, nnyi inɛi kpasɛ̃ ŋau ihɛ̃ à ba faaba, domi awɔ mɔ tɔkui
Aburahamui.
10 Amu Amai Amanɛ ɩ̀ naa ku dɛdɛ inɛ ŋa iyi à nyɔi n faaba ŋa.

Mɔndai iye iwo
(Cɔ Matie 25:14-30)

11 Si bɛi inɛ ŋa à waa de si ideu itɪ̀, nɔ í kpa mɔnda gɔ má. Inɛ ŋau à waa
tamaa bɛi bii í to Zeruzalɛmu á jɛ bommai gbakã, nɔ wee waati bɛɛbɛ í maai
Zeruzalɛmu. Na ŋɔi í jɔ í kpa nŋa mɔndau ihɛ̃ ku ba ku nyisi iyi nŋu kaa jɛ
bommau gbãa gbãa.
12 Í ni, mɔkɔ amai amanlu gɔi í bɔ bomma ku jɛ hee ilɛ jɪ̀ijɪ̀ gɔ si anyiɛ nɔ ku
baa ideɛ.
13 Hee ku maa nɛ ŋɔi í kpe amaacɛɛ ŋa aŋa mɛɛwa, nɔ í na aŋa fei kpɛkɛlɛi
wura gɔ nɔ í ni, i ceò fiau ihɛ̃ sɪ̀a hee n maa n baa. Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã nɔ í nɛ.
14 Amma inɛi ilɛɛ ŋa à cóo nɔ à bɛ inɛ ŋa si anyiɛ à ni aŋa a kù bi ku jɛ bomma
si ilɛi aŋa.
15 Waati iyi í jɛ bommau í baa si ilɛɛ, ŋɔi í kpe amaacɛ ŋa iyi í na fiau wo bi
tɛɛ ku ba ku yɛ bɛi fiai inɛ fei í bíaa.
16 Inɛ sinteu í naa í ni, Lafɛ̃ɛ, kpɛkɛlɛ iyi ì nam nɔu ɩ̀ ceò sɪ̀a hee ɩ̀ ba riba
mɛɛwa.
17 Ŋɔi í sɔ̃ɔ í ni, í sɪ̀a, awɔ amaacɛ jiidai. Si bɛi ì jɛ ilu naanɛ si mii keekeu ihɛ̃,
an jɔ̀ í jɛ ilaalu si ilu mɛɛwa.
18 Inɛ minjisiau mɔ í naa í ni, Lafɛ̃ɛ, kpɛkɛlɛ iyi ì nam nɔu ɩ̀ ceò sɪ̀a hee ɩ̀ ba
riba miu.
19 Nɔ í sɔ̃ɔ í ni, awɔ mɔ, an ceɛ ilaalu si ilu miu.
20 Nɔ inɛ mmu í naa má í ni, Lafɛ̃ɛ, fiaɛ wee. Ɲ wooi si mango
21 domi ɩ̀ wa n ce njoɛ si na iyi í jɔ̀ ì jɛ inɛ ku gaabu. Mii iyi i kù jilɛ nŋui i ya
maa dɛ ku so, baa bii i kù gbɛ̃ ì ya maa dai.
22 Ŋɔi ilaaluu í sɔ̃ɔ í ni, awɔ amaacɛ yaamɔ, an kiitiɛi hai si ideɛ iyi ì fɔ. Awɔi ì
mà iyi ɩ̀ jɛ inɛ ku gaabu, ɩ̀ ya n so mii iyi n kù jilɛ, nɔ n da mii iyi n kù gbɛ̃.
23 To, na mii í ce i kù ni i wɛ̃a inɛ ŋa fiam nɔu i da nŋa si inyi ku ba n ba ndom
do riba waati iyi ɩ̀ baa.
24 Ŋɔi í sɔ̃ inɛ ŋa iyi à wa bɛu í ni a gba fiau a na ilu mɛɛwau.
25 Ŋɔi à sɔ̃ɔ à ni, Lafɛ̃ɛ, inɛ nŋu í nɛ mɛɛwa tã.
26 Ŋɔi í ni, ɩ̀ wa n sɔ̃ ŋɛi, inɛ iyi í nɛ, lafɛ̃ɛi aa kɔ̃ɔa si. Inɛ mɔ iyi kù nɛ, baa andi
keeke iyi í nɛu mɔm aa gbaai.
27 Si anyiɛ nɔ í ni, i koo i naam mbɛɛm ŋau wa ihɛ̃, aŋa iyi a kù bi n jɛ bommau,
nɔ i kpa ŋa si wajum.

Jesu wa lɔ inɔ ilu Zeruzalɛmu
(Cɔ Matie 21:1-11; Maaku 11:1-11; Zãa 12:12-19)

28 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi í mu kpãa í cuaa zamaau wa bɔ ikpa Zeruzalɛmu.
29 Si isɛɛnɛɛu í maai ilui Bɛtifaze do Betani, kɔkɔi geetei Olivie. Ŋɔi í bɛ mɔcɔ
minjiɛ gɔ ŋa
30 í sɔ̃ ŋa í ni, i bɔ ilu iyi í wa waju nŋɛu bɛ. Bii ì to bɛ ŋa aa yɛ ama gbankɛlɛ
gɔ wa so bɛ iyi inɛ gɔ kù gũu titã. I fũu i naam wa ihɛ̃ ŋa.
31 Nɔ bii inɛ gɔ í bee ŋɛ í ni, na mii í ce ì waa fũu ŋa, i ni, Lafɛ̃ɛi í nɛ bukaatae.
32 Inɛ ŋa iyi Jesu í bɛu à koo à ba mii ŋau fei í ce si bɛi í sɔ̃ ŋau.

33 Si waati iyi à waa fũu, ilu gbankɛlɛ ŋau à ni, bɛirei í ce ì waa fũu ŋa.
34 Ŋɔi à ni, Lafɛ̃ɛi í nɛ bukaatae.
35 Ŋɔi à naaa Jesu ama gbankɛlɛu wa. Nɔ à tɛ si ibɔ nŋa ŋa Jesu í bɛi í gũ antae
í buba si.
36 Iyi í sinti ku nɛ, ŋɔi inɛ ŋa à wasi ku tɛ ibɔ nŋa ŋa si kpãau.
37 Iyi í maai Zeruzalɛmu tengi bii kpãai geetei Olivieu í sinti ku dasi lɔɔma,
ŋɔi mɔcɔɛ ŋau fei à waa dɔ̃ anu à lɔsi Ilaaɔ̃ ku saabu do inɔ didɔ̃ na irii maamaake
ŋa iyi à yɛu fei.
38 À wasi ku ni, Ilaaɔ̃ ku weea ilaalu iyi wa naa do irii Lafɛ̃ɛ. Ilaaɔ̃ ku jɔ̀ laakai
ku sũ ku wa lele nɔ ku nyisi amboeɛ.
39 Hai si inɔ zamaau Farisi gɔ ŋa à sɔ̃ Jesu à ni, Mɛɛtu, sɔ̃ mɔcɔɛ ŋau a coko.
40 Ŋɔi Jesu í ni, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ, baa bii inɛ ihɛ̃ ŋa à coko, kuta ŋa aa dɔ̃ anu.

Jesu í kpataa inɛi Zeruzalɛmu ŋa

41 Si bɛi Jesu í maai Zeruzalɛmu, ŋɔi í yɛ iluu nɔ wa kpataa inɛɛ ŋa í ni,
42 ǹ bi wo i mà ŋa mii iyi á mu nŋɛ laakai ku sũ, baa nnyi. Amma nsɛi í manji
nŋɛ.
43 Awaati wa naa si ŋɛ iyi mbɛɛ nŋɛ ŋa aa bu ilu nŋɛ koe, aa bii si ŋɛ a mante
ŋɛ canga do njɛ.
44 Aa lɛgɛ ilu nŋɛ do iŋɛ inɛɛ ŋa iyi ì wa inɔɛ ŋa. A kaa jɔ̀ kuta baa akã ku le si
njɛ ajɔ nŋu. Bɛɛbɛi á ce si na iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í naa bi tu ŋɛ nɔ i kù mà ŋa.

Jesu í wa bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃
(Cɔ Matie 21:12-17; Maaku 11:15-19; Zãa 2:13-22)

45 Waati iyi à to Zeruzalɛmu Jesu í bɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃. Nɔ í lɔsi ku lele
woo ta iwò ŋa.
46 Í sɔ̃ ŋa í ni, à kɔɔ à ni, Ilaaɔ̃ í ni ilei nŋu ile bi ku tɔɔi á jɛ. Amma iŋɛ wee ì
coo bi ku tɔtɔɔi ile ŋa.
47 Jesu í ya maa kɔa inɛ ŋa si cioi idei Ilaaɔ̃ ajɔ fei kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ bɛ. Ŋɔi inɛ ngboi
woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do ilu irii inɛi Zuifu ŋa à waa
bi a kpaa.
48 Amma a kù mà bɛirei aa ce, domi inɛ feii í ya maa de si ideɛ itĩ do laakai.

20

Hai iwoi yiikoi Jesu wa naa
(Cɔ Matie 21:23-27; Maaku 11:27-33)

1 Ajɔ nŋu gɔ si bɛi Jesu wa kɔ zamaau si cio bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ wa sisi
laabaau jiidau, ŋɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa
do inɛ ngbo ŋa à faata wa.
2 Nɔ à ni, sɔ̃ wa, yiiko yoomai ì waa ceò mii ŋau ihɛ̃, mà yooi í naɛ kpãaɛ.
3 Ŋɔi í sɔ̃ ŋa í ni, amu mɔ, an bee ŋɛ ide gɔ. I sɔ̃m ŋa,
4 hai iwoi Zãa í ba yiiko iyi í dasiò inɛ ŋa inyi. Hai bi Ilaaɔ̃ de, mà hai bi amanɛ
ŋa.
5 Ŋɔi à waa busi njɛ à waa ni, bɛirei aa ka jɛaa. Nsɛi nɔɔ, bii à jɛaa à ni hai bi
Ilaaɔ̃i, á bee wa bɛirei í ce a kù dasi Zãa naanɛ.
6 Bii à nɔ à ni hai bi amanɛ ŋai, inɛ ŋa aa na a ta wa kuta domi inɛ fei í dasi
naanɛ iyi Zãa waliii.
7 Ŋɔi à jɛ à ni, a kù mà hai iwoi í ba yiikoɛ.
8 Nɔ Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, amu mɔ, n kaa n sɔ̃ ŋɛ yiikoi inɛ iyi ǹ wa n ceò mii ŋau
ihɛ̃.

Mɔndai gaanɔɔma laalɔ ŋa
(Cɔ Matie 21:33-46; Maaku 12:1-12)

9 Si anyiɛ nɔ í kpaa inɛ ŋa mɔndau ihɛ̃ í ni, inɛ gɔ í ce ikoɛ nɔ í lɔ si ɟ̈i ndii rezɛ̃ɛ
nɔ í ce kaa í kaakoɛò. Ŋɔi í so gaanɔɔma ŋa í dasi ŋa si ikou a maa logooɛ, í bɛi í
bɔ ilu koo kpɛ bɛ.
10 Waati iyi ɟ̈i nɔu í so í to ku ka, ŋɔi í bɛ woo ce icɛ gɔ bi gaanɔɔma ŋau koo
gba iyi í jɛ ti nŋu wa. Nɔ gaanɔɔma ŋau à cãa à leleɛ í nɛ awɔ ngbɛ.
11 Nɔ ilu ikou í bɛ woo ce icɛ mmu má. Nɔ à cã nŋu mɔ, à buu yaka yaka, à
sindaɛ awɔ ngbɛ.
12 Nɔ í bɛ amanɛ mɛɛtasia wa má, nɔ à mɛɛ nŋu mɔ à bɛi à leleɛ.
13 Ŋɔi ilu ikou í ni, bɛirei an ce. An bɛ ama akãm iyi ǹ bi jiidaui. Aa yɔkɔ a
jirimaɛ.
14 Amma iyi gaanɔɔma ŋau à yɔɔ, ŋɔi à busi njɛ à waa ni, i cɔ inɛ iyi á na ku jɛ
tubuu. Ka kpaa ku ba ilɛu ku jɛ tu wa.
15 Ŋɔi à muu à fitaɛ hai inɔ karau nɔ à kpaa.
Ŋɔi Jesu í ni, to, nsɛi, bɛirei ilu ikou takaɛ á ce nŋa.
16 Á koo ku kpa ŋai, nɔ ku dɛ inɛ mmu ŋa ku dasi ŋa si ikou. Iyi à gbɔ ideu,
ŋɔi à ni, Ilaaɔ̃ ku maà ce bɛɛbɛ.
17 Amma Jesu í cɔ ŋa, nɔ í ni, bii bɛɛbɛi, yoomai í jɛ yaasei kukɔu ihɛ̃ si bɛi í
ni,
Kuta iyi woo ma ŋa à kɔsiu,
Nŋui í baa í jɛ kuta sintei icui ileu.
18 Nɔ inɛ iyi í cuku si kutau fei, á cɛi. Inɛ iyi í nɔ í bata mɔ á lɔlɔɛi nɛkɔ̃ nɛkɔ̃.

Fiai lɛmpoo ku sã
(Cɔ Matie 22:15-22; Maaku 12:13-17)

19 Iyi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à gbɔ ideu
gbakã ŋɔi à waa dɛ bɛi aa ce a mu Jesu. Amma à waa ce njoi zamaau. À waa bi
a muui domi à mà iyi na irii aŋai í kpa mɔndau.
20 Nŋui í jɔ̀ si fei ndɛɛ à ya maa ce laakaɛ. Ŋɔi à bɛ siɛ woo zamba gɔ ŋa iyi à
yɛ bɛi inɛ jiida ŋa a koo a cɔ laakaɛ. À bɛ ŋai ku ba a leaa taai ide nɔ a ba kpãa a
muu a daa ilu ilɛu si awɔi nŋu iyi í nɛ gbugbã.
21 Inɛ ŋau à sɔ̃ɔ ide à ni, Mɛɛtu, à mà iyi ideɛ do cio iyi ì waa kɔ inɛ ŋa siu, fei
ndɛɛ dee deei. I ci ya na inɛ gɔ ntɔ na kubi, ì waa nyisi inɛ ŋa kpãai Ilaaɔ̃ si ntɔɛ.
22 Á s̈ɩa ka sãa ilaalu Sezaa fiai lɛmpoo? Mà ka maà sãa.
23 Amma Jesu í mà muafiti nŋa, nɔ í ni,
24 i nyisim kpɛkɛlɛ akã wa n cɔ. Fotooi yooi í wa si kpɛkɛlɛu ihɛ̃ nɔ irii yooi à
kɔ si. Ŋɔi à ni, ti Sezaai.
25 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, to, i sãa Sezaa iyi í jɛ tɛɛ ŋa. Nɔ i sãa Ilaaɔ̃ mɔ iyi í jɛ tɛɛ
ŋa.
26 Ŋɔi à mɔngɔ ku too awɔ do ideɛ ŋa iyi wa fɔ si wajui zamaau. Ŋɔi à biti do
ide ŋa iyi í jɛò, nɔ à coko nŋa.

Idei kuɟ̈i iku ŋa
(Cɔ Matie 22:23-33; Maaku 12:18-27)

27 Si ajɔ akãu Sadusi gɔ ŋa mɔ à naa bi Jesu. Aŋai à ya maa ni iku ŋa a kaa ɟ̈ì.
Iyi à to bi tɛɛ ŋɔi à beeɛ à ni,
28 Mɛɛtu, ide iyi Moizi í kɔ nwa wee. Í ni bii inɛ gɔ í ku í jɔ̀ aboɛ, nɔ nŋu do
aboɛ a kù nɛ ama, ifɔɛ ku so jaaɔ̃u ku ba ku bía igbãɛ ama.

29 Wee inɛ mɛɛje gɔ ŋa à wɛɛ iyi à jɛ amai baa akã. Igbã nŋa í so abo nɔ í ku,
kù nɛ ama do abou baa akã.
30 Ŋɔi inɛ minjisiau do mɛɛtasiau à so jaaɔ̃u.
31 Nɔ bɛɛbɛi í ce si gãmɛi aŋa mɛɛjeu fei, nɔ à ku. Kãma nŋa kù ba ama do
abou.
32 Nɔ si anyiɛ abou mɔ í na í ku.
33 To, ajɔ iyi iku ŋa aa na a jĩ̧, aboi yoo nŋai á jɛ, si bɛi aŋa mɛɛjeu fei à soo
aboi.
34 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, si andunyau ihɛ̃ inɛmɔkɔ do inaabo ŋa à ya so njɛ.
35 Amma inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í jɔ̀ à jĩ̧ hai si balɛ à ba kuwɛɛi ala, abo do mɔkɔ ŋa a
kaa ya so njɛ má.
36 Aa yɛi bɛi amaleka ŋa, a kaa ku má. Aa jɛ amai Ilaaɔ̃ ŋa si na iyi í jɔ̀ à jĩ̧ hai
si balɛ.
37 Si waati iyi Moizi í yɛ ama jĩ̧i iyi í mu ina nɔ kù waa jou, nŋu takaɛ í fɔ
mam mam iyi iku ŋa aa jĩ̧. Waati nŋu í kpe Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛi Aburahamu do Izaaki
do Zakɔbu.
38 Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ̃ kù jɛ Lafɛ̃ɛi iku ŋa, ti ilu hunde ŋai, domi bi tɛɛ, inɛ fei ilu
hundei.
39 Ŋɔi woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau, gɔgɔ ŋa à gba ide à ni, ide iyi ì fɔu bɛ Mɛɛtu,
dee deei.
40 Si anyiɛ a kù jɛ a kù beeɛ ide gɔ má.

Davidi do inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cica
(Cɔ Matie 22:41-46; Maaku 12:35-37)

41 Nɔ Jesu í bee ŋa í ni, bɛirei aa ce a ni inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau tɔkui ilaalu Davidii.
42 Davidi takaɛ í fɔ si tiai iri ku kɔ̃ɛ í ni,
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í sɔ̃ Lafɛ̃ɛm í ni,
Buba awɔ njɛm,
43 Hee n ce mbɛɛɛ ŋa bi ku lesi isɛɛ titã.
44 To, bii Davidi takaɛ wa kpoo Lafɛ̃ɛ, bɛirei á ce ku jɛ tɔkuɛ má.

I mu ara nŋɛ do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa
(Cɔ Matie 23:1-36; Maaku 12:38-40)

45 Si bɛi inɛ fei wa de si Jesu itĩ̧, ŋɔi í sɔ̃ mɔcɔɛ ŋa í ni,
46 i mu ara nŋɛ do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau, aŋa iyi à ya bi a maa dabii do
ibɔ kumboo, nɔ à bi a ya ce aŋa fɔɔ do jirima nla nla si bantuma. A ci ya bi kaa
kitãi inɛ ngbo ŋa ile bi kutɔtɔɔ do inya sinte bi ku ce jingau ŋa.
47 À ya takii jaaɔ̃ ŋa a gba mii ndu ŋa ŋa fei, nɔ à ya maa ce kutɔɔ sisɔ ku ba a
yɛ ŋa nŋu akã. Na ŋɔi í jɔ̀ ijuukpã nŋa á la ku caa.

21

Fia iyi abo jaaɔ̃ gɔ í dasi
(Cɔ Maaku 12:41-44)

1 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í wu iju wa cɔ bɛi ilu fia ŋa à waa dasi fia si kpakoi
kɔlɛtiu.
2 Nɔ í yɛ abo jaaɔ̃ ilu are gɔ mɔ í sɔsi kpɛkɛlɛ keeke minji gɔ.
3 Ŋɔi í ni, ntɔ ntɔ, jaaɔ̃ ilu areu ihɛ̃ í dasi fia í re inɛ ŋa iyi à gbe fei.
4 Inɛ ŋa iyi à gbe ŋau fei, iyi í lesi antai fia nŋa ŋai à dasi, amma abou, baa do
iyi í jɛ ilu are, andi iyi í nɛ feii í dasi bɛ, nkãma kù gbea iyi á maa wɛɛò má.

Jesu wa fɔ idei kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ ku lɛgɛ
(Cɔ Matie 24:1-2; Maaku 13:1-2)

5 Ajɔ nŋu gɔ inɛ gɔ ŋa à fɔ à waa ni kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u í sĩa do kutaɛ ŋa fei do amua
ŋa iyi à na Ilaaɔ̃ à ceaò booda. Iyi Jesu í gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi í ni,
6 mii ŋau bɛ iyi ì waa yɛ fei ŋa ajɔ akã á kpa iri. Kuta baa akã kaa na ku maa
lesi njɛ bɛ má, aa kɛkɛɛ mbɛ fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankãanyi
(Cɔ Matie 24:3-14; Maaku 13:3-13)

7 Ŋɔi à beeɛ à ni, Mɛɛtu, waati yoomai inɛ nŋu á to wa. Nyinda yoomai aa ka
tako ka yɛ.
8 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, i ce laakai ŋa i maà jɔ̀ inɛ gɔ ku dĩ iju nŋɛ, domi inɛ ŋa
iyi aa na a maa naa akã akã a maa ni aŋai à jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau aa kpɔ. Nɔ aa
nyi a sõ ŋɛ má a ni, waatiu í maai wa mbɛ. Amma i maà too ŋa ŋa.
9 Bii ì gbɔ à waa fɔ laabaaui igũ ŋa do ija ŋa, i maà jɔ̀ zigi nŋɛ ku da, domi nŋu
ŋau bɛi á tako ku to wa. Amma kù jɛ waatii ankãanyiu bɛ titã.
10 Ŋɔi í sõ ŋa má í ni, dimi gɔ ŋa aa ya na a maa ja do dimi mmu ŋa, nɔ ilaalu
gɔ ŋa mɔ aa maa ja do ilaalu mmu ŋa.
11 Ilɛ á yaya bii gɔ ŋa nla nla, nɔ si ilɛ gɔ ŋa mɔ ari á ce do bɔ̃ɔ laalɔ ŋa iyi á kpa
inɛ nkpɔ. Aa na i yɛ maamaake laalɔ ŋa do nyinda nla nla ikpa lele hee zigi nŋɛ
ku da.
12 Amma hee nŋu ŋau bɛ fei ku maa ce aa mu ŋɛ a kpã ŋɛ iju. Aa dasi ŋɛ awɔi
woo kiiti ŋa ile bii à ya ce kutɔtɔɔ ŋa, aa dasi ŋɛ piisɔ̃ɔ, nɔ a bɔò ŋɛ bi amanlu ŋa
do bi ilu ilɛ ŋa na irim.
13 Nŋu ŋau bɛi á mu nŋɛ kpãa i jɛò sɛɛdam ŋa.
14 Na nŋu, i jilɛ idɔ nŋɛ i maà ya biti do ide iyi aa fɔ i nyaò ara nŋɛ ŋa.
15 I maà biti ŋa domi an mu nŋɛ ide do bisi iyi mbɛɛ nŋɛ ŋa kãma nŋa a kaa
yɔkɔ a jã ŋɛ hee má jɛ a kɔ.
16 Baa iyeò baa nŋɛ ŋa do igbã nŋɛ ŋa do ifɔ nŋɛ ŋa do nyaanze nŋɛ ŋa do
kpaasi nŋɛ ŋa, aa zamba ŋɛ nɔ a jɔ̀ a kpa inɛ nkpɔ si inɔ nŋɛ.
17 Inɛ fei á cé ŋɛi na irim.
18 Amma baa ntoi iri akã nŋɛ kaa da ku nyɔ.
19 I temua ŋa, aa ba faabai hunde nŋɛ.

Jesu wa fɔ idei iri ku kpai Zeruzalɛmu
(Cɔ Matie 24:15-21; Maaku 13:14-19)

20 Ajɔ iyi ì yɛ woo ja igũ ŋa à to wa Zeruzalɛmu à buu koe, i mà ŋa iyi iri
kukpaɛ í maai wa mbɛ.
21 Waati bɛɛbɛ inɛ ŋa iyi à wa ilɛi Zudee a sa a bɔ iri kuta ŋau. Inɛ ŋa mɔ iyi
à wa inɔ ilu Zeruzalɛmu takaɛ a sa a fita, inɛ ŋa mɔ iyi à wa iko ku sũ a maà bɔ
inɔ ilu má.
22 Ntɔ ntɔ, waatiu á jɛ waati iyi Ilaaɔ̃ á kpã inɛ ŋa iju ku sã gbese ku ba mii iyi
à fɔ si kukɔi ideɛ ku kɔ̃.
23 Waati bɛɛbɛ wahalai baasĩ ŋa do ayawo ŋa á caa. Inɔ ku fɔ nla nlai á wa si
ilɛu si na iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ á sã idɔɔkɔ̃ɛ si inɛ ŋau.
24 Aa maa kpa ŋa do taakuba, nɔ a mu ŋa aru si ilɛ fei. Dimi mmu ŋa aa tɛɛsɛ
Zeruzalɛmuui hee waatiu koo kpaò iri.

Kunaai Amai Amanɛ
(Cɔ Matie 24:29-31; Maaku 13:24-27)

25 Aa yɛ nyinda si inunu do si cukpa do si andaiya ŋa. Nɔ si ilɛ ibai tenku do
kucãi inyiu á jɔ̀ dimi ŋa a biti hee a kaa mà baa bɛi aa ce.
26 Baa njo alála á jɔ̀ inɛ ŋa a kasãm na mii ŋa iyi á na ku ce si andunyau ihɛ̃,
domi gbugbãi lele ŋa aa maa yayai.

27 Waati bɛɛbɛi aa yɛ amu Amai Amanɛ ǹ faata wa si kudũi ijĩ do gbugbã nla
nla do amboe.
28 Bii iyi bɛ ŋa à sinti ku ce, i leekĩ i mu ara nŋɛ ŋa, domi faaba nŋɛi í maai
wa.

Yaase iyi jĩi ndii figi wa nyisi
(Cɔ Matie 24:32-35; Maaku 13:28-31)

29 Nɔ Jesu í kpa nŋa mɔnda gɔ í ni, i cɔ jĩi ndii figi do jĩi ŋa iyi à gbe fei.
30 Bii ì yɛ í sinti ku ru wua ŋa, iŋɛ taka nŋɛ ì ya mà ŋa iyi atɛ í maai wai.
31 Bɛɛbɛ mɔi bii iŋɛ mɔ ì yɛ mii ŋau bɛ wa ce, i mà ŋa iyi bommai Ilaaɔ̃i í maai
wa.
32 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ, inɛi nsɛi ŋa, kù jɛ aŋa feii aa ku ideu ihɛ̃ ku bɛi ku ce.
33 Lele do ilɛ fei á na ku tã amma idem ŋa a kaa tã pai.

I ce laakaii ara nŋɛ ŋa

34 I ce laakaii ara nŋɛ ŋa ku ba i maà na i jɛ hai nɛ laakai ŋa na atɛ̃ ku mɔ do
ijɛ ku bi do lasabui mii ndii andunya ŋa. Bii kù jɛ bɛɛbɛ ajɔu á na ku boe ŋɛi bɛi
cɛkũm,
35 domi á na ku ba inɛ ŋa iyi à wa si andunyau ihɛ̃ fei.
36 Na nŋu, i cɔ kpãa i maa ceò kutɔɔ ŋa waati kãma fei ku ba i ba gbugbã i gbã
si mii iyi wa naa fei ŋa, nɔ i yɔkɔ i leekĩ si wajui amu Amai Amanɛ ŋa.
37 Ajɔ fei Jesu í ya kɔ inɛ ŋa si cio kpasɛ̃i Ilaaɔ̃, alɛ nɔ koo sũ geetei Olivie.
38 Bii iju í má inɛ fei í ya naa kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ bɛ ku gbɔò ideɛ iyi wa fɔ.

22

Inɛ ngbo ŋa à waa busi njɛ a kpa Jesu
(Cɔ Matie 26:1-5; Maaku 14:1-2; Zãa 11:45-53)

1 Jingaui Pɛ̃ɛ hai nɛ lefee iyi à ya kpe jingaui Iku ku kuau í maai wa.
2 Inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à waa dɛ kpãa
bɛi aa ce a kpaò Jesu, amma à waa ce njoi zamaau.

Zudasi á fita anyii Jesu
(Cɔ Matie 26:14-16; Maaku 14:10-11)

3 Ŋɔi Seetam í lɔ idɔi Zudasi iyi à ya kpe Isikariɔti. Wee inɛ akãi mɔcɔ maateeji
ŋaui.
4 Zudasi í koo í dĩ anu tɔɔsi do inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau do inɛ ngboi woo
degbe kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ ŋau do yaase bɛi á ce ku da nŋa Jesu si awɔ.
5 Ŋɔi inɔ nŋa í dɔ̃ nɔ à ni aŋa aa mua fia.
6 Nɔ Zudasi í jɛsi, nɔ wa dɛ kpãa bɛi á ce ku da nŋa Jesu si awɔ, zamaau ku
maà ti ku mà.

Jesu í ce sɔɔlui jingau
(Cɔ Matie 26:17-25; Maaku 14:12-21; Zãa 13:21-30)

7 Ŋɔi ajɔi jingaui Pɛ̃ɛ hai nɛ lefeeu í to wa si bii à ya kpa angudãi jingaui Iku
ku kua a ceò kuweeu.
8 Ŋɔi Jesu í bɛ Piɛɛ do Zãa í ni, i koo i ce sɔɔlui jingaui Iku ku kuau ka jɔɔ ŋa.
9 Ŋɔi à beeɛ à ni, iwoi ì bi kaa ce sɔɔluu.
10 Ŋɔi í sɔ̃ ŋa í ni, bii ì lɔ inɔ iluu ŋa aa yɛ mɔkɔ gɔ wa so inyi jɔlɔ. I tooɛ. Mɔkɔu
á koo ku lɔ kpasɛ̃ gɔ. Kpasɛ̃ bii á lɔu
11 i koo i sɔ̃ ilu kpasɛ̃u i ni ŋa, Mɛɛtu í ni ka beeɛ ile bii nŋu á jɛ jingaui Iku ku
kua do mɔcɔi nŋu ŋa.

12 Məkɔu á bɔò ŋɛ si antai ile kukpɛkɛ gɔ nɔ á nyisi ŋɛ ilaawa nla gɔ iyi à ce
sɔɔlui fei ndɛɛ tã. Bɛi aa ce nwa sɔɔlui jingauu ŋa.
13 Iyi à nɛ nɔ à koo à ba mii ŋau fei í cei dee dee si bɛi í sõ ŋau, nɔ à ce sɔɔlui
jingauu.

Ijɛ iyi aa ka yeò gigii ikui Jesu
(Cɔ Matie 26:26-30; Maaku 14:22-26; IWB 11:23-25)

14 Iyi waatiu í to, Jesu do məcɔɛ ŋau à bɔ tengi bii à ce sɔɔluu, nɔ à buba à waa
jɛ.
15 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, ṅ bi ntɔ ntɔ n ce jingaui Iku ku kuau ihẽi awaɛ ŋa n bɛi
n yɛ ijuukpãm nɔu.
16 Nɔ ntɔ ntɔ ṅ wa n sõ ŋɛi, n kaa n jɛ jingau ihẽ má bii kù jɛ si andunya titõi
Ilaaõ.
17 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi í so kɔɔfu í saabu Ilaaõ nɔ í sõ məcɔɛ ŋa í ni, i gba vẽɛ
iyi í wa si kɔɔfuu ihẽ i mɔ inɛ fei.
18 Amma ṅ wa n sõ ŋɛi, hai nsɛi amu n kaa n mɔ vẽɛ má hee andunya titõi
Ilaaõ koo too wa.
19 Si anyii nŋu, nɔ í so pẽɛ nɔ í saabu Ilaaõ titã í bɛi í bububuɛ, nɔ í na ŋa í ni,
iyi ihẽi í jɛ aram [iyi ṅ na na iri nŋɛ. I ya coo ŋa i maa yeò gigim.
20 Iyi à jɛ à tã ŋɔi í so kɔɔfu má í na ŋa í ni, kɔɔfuu ihẽi í jɛ nyindai akabuu titõ
iyi Ilaaõ í dĩ do njɛm iyi á nikã na iri nŋɛ si ikum.]
21 Amma i cɔ inɛ iyi á zambam nɔu wee í wa ihẽ, awɔɛ do tom nii í wa si inɔ
jɛɛ ihẽ ajɔ.
22 Amu Amai Amanɛ an ku si bɛi Ilaaõ í jilɔɔ. Amma ijuukpãi inɛ iyi á zambam
nɔu á la.
23 Ŋɔi à sinti ku bee njɛ à waa ni, yooi á yɔkɔ ku ce dimiɛ si inɔ nwa.

Yooi í jɛ inɛ ngbo

24 Ŋɔi kakɔɔ í dede si aninii məcɔ ŋau, à waa bee njɛ inɛ iyi á jɛ inɛ ngbo si inɔ
nŋa.
25 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, amanlui andunya ŋa à ya maa taa inɛ ŋa amanlu ku jɛi,
nɔ inɛ ngbo ŋa iyi à waa nyisi gbugbã nŋa à ya bi a kpe aŋa woo ce jiida ŋa.
26 Amma inɛ i maà yɛ bɛɛbɛ ŋa. I jɔ̀ inɛ iyi í la í re si inɔ nŋɛ ku baa ku jɛ keeke
nŋɛ, nɔ inɛ iyi í jɛ inɛ ngbo kú jɛ amaacɛ nŋɛ.
27 Inɛ iyi í buba wa jɛ si antai taabu do inɛ iyi wa naaò ijɛu wa, yoo nŋai í re.
Kù jɛ inɛ iyi wa jɛui? To, amu wee ṅ wa inɔ nŋɛi bɛi inɛ iyi wa naaò ijɛu wa.
28 Iŋɛi ì temua do amu si wahalam ŋau ŋa.
29 Na nŋu, si bɛi Baaba í jilɛɛm bommau, bɛɛbɛ məi amu mɔ ṅ wa n jilɛ nŋɛ
30 ku ba i jɛ nɔ i mɔ do amu si bommam ŋa, nɔ i buba si batai amanlu ŋa i
kiitiò dimi maateejii Izirɛli ŋau.

Jesu wa fɔ iyi Piɛɛ á jã ku ni kù mà nŋu
(Cɔ Matie 26:31-35; Maaku 14:27-31; Zãa 13:36-38)

31 Ŋɔi Jesu í ni, Simɔɔ, Simɔɔ, Seetam í tɔɔ kpãa ku ba ku fɛɛ bɛi iya.
32 Amma amu ṅ ce kutɔɔ na iriɛ ku ba naanɛ ku dasiɛ ku maà gaizia. Nɔ awɔ,
waati iyi aa kpaasi idɔ má, mua kpaasiɛ ŋa mɔ gbugbã.
33 Ŋɔi Piɛɛ í ni, Lafẽɛ, ṅ tã sɔɔlu awaɛ ka bɔ piisõɔ, bii iku məi ka ku ajɔ.
34 Ŋɔi Jesu í ni, Piɛɛ, ṅ wa n sõɛi, idũuyi məm, hee ajɛɛ ku maa kɔ aa jã isɛ
gbɛɛta i ni i kù màm.

Taalili do bəgə do taakuba

35 Si anyii nŋu ŋəi Jesu í bee ŋa í ni, si waati iyi ǹ bɛ ŋɛ hai mu taalili do bəgə
do baata ì kua ngəgə ŋa? Ŋəi à jɛ à ni, aawo, a kù kua nkãma.
36 Ŋəi í ni, to, nsɛi, kù jɛ bɛɛbɛ má. Inɛ iyi í nɛ taalili ku soo, bɛɛbɛ məi inɛ iyi
í nɛ bəgə ku soo. Inɛ mə iyi kù nɛ taakuba, ku ta ibəɛ ku raò.
37 Si anyii nŋu má, í sõ ŋa í ni, ideu ihɛ̃ iyi à kə na irim nəu á cei, si bɛi à ni, à
dooaɛ si woo ce laalə ŋa. Kù nə kù nɛ bɛi á ce iyi kù ce bɛɛbɛ.
38 Ŋəi məcə ŋau à ni, Lafɛ̃ɛ, taakuba minji gə wee. Nə í ni, ka jò ide nŋu bɛ.

Jesu wa ce kutəə si iri kutai Olivie
(Cə Matie 26:36-46; Maaku 14:32-42)

39 Iyi Jesu í fə bɛɛbɛ í tã nə í fita hai inə iluu í bə iri kutai Olivie si bɛi í nɛ
dəənɛɛ. Nə məcəɛ ŋa à waa tooɛ.
40 Iyi à to inyau, ŋəi í sõ ŋa í ni, i ce kutəə ŋa ku ba i maà dási kulɛlɛi inɛ ŋa.
41 Si anyii nŋu nə í sɛkɛɛ í jò ŋa zakai kujĩi kutai awə nə í gulɛ bɛ wa ce kutəə
42 wa ni, Baaba, bii ì bi, aa jò wahalau ihɛ̃ ku jĩim. Amma ku maà ti ku jɛ ti
idəəbim, jò idəəbiɛ ku ce. [
43 Ŋəi amaleka gə í naa siɛ wa hai lele í naa í muaa gbugbã.
44 Si inə ku fə nla nlau wa ce kutəəui do gbugbã, nə í da koko hee wa tontoo
ilɛ. Koko iyi í dau í yɛi bɛi njɛ.]
45 Iyi í ce kutəəu í tã ŋəi í dede í bə bi məcəɛ ŋau nə í koo í ba à waa sĩ njoo do
inə ku fə.
46 Nə í bee ŋa í ni, na mii í ce ì waa sĩ njoo ŋa. I dede i ce kutəə ŋa ku ba i maà
dasi kulɛlɛi inɛ ŋa.

À mu Jesu
(Cə Matie 26:47-56; Maaku 14:43-50; Zãa 18:3-11)

47 Iyi Jesu wa fə bɛɛbɛ gbakã ŋəi Zudasi inɛ akãi məcə maateeji ŋau í to wa do
zamaa gə. Iyi í to wa í na wa baaba Jesu.
48 Ŋəi Jesu í ni, Zudasi, do dimii fəə bɛ ihɛ̃i aa zambaò amu Amai Amanɛ?
49 Inɛ ŋa iyi à waa too Jesuu, iyi à yɛ mii iyi wa ce, ŋəi à bee Jesu à ni, Lafɛ̃ɛ,
ka da ŋa do taakubau?
50 Ŋəi inɛ akã nŋa í cafe itĩ njɛi amaacɛi woo wee nlai Ilaaõu í buu.
51 Amma Jesu í ni, i leekĩ, i jò bɛɛbɛ. Nə í lu itĩi məkəu nə í ba iri.
52 Si anyii nŋu Jesu í bee inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do inɛ ngboi woo degbe
kpasɛ̃i Ilaaõ ŋau do inɛ ngbo ŋa iyi à naa siɛu í ni, amui ì naa ku mu ŋa do
taakuba do golo ŋa bɛi woo ce ile?
53 Ajə fei ǹ ya n wa si inə nŋɛ n maa n kə inɛ ŋa si cio kpasɛ̃i Ilaaõ, nə i kù
mum ŋa. Amma waatiu ihɛ̃i í jɛ tu ŋɛ do gbugbãi ilu kuku.

Piɛɛ í jã í ni nŋu kù mà Jesu
(Cə Matie 26:57-58, 69-75; Maaku 14:53-54, 66-72; Zãa 18:12-18, 25-27)

54 Iyi inɛ ŋau à mu Jesu, ŋəi à bəòɛ kpasɛ̃i woo wee nlai Ilaaõu. Nə Piɛɛ í wa
hee jĩijĩ wa too ŋa wa do anyi.
55 Ŋəi inɛ ŋa à ko ina si aninii bantumai kpasɛ̃u à waa buba bɛ. Nə Piɛɛ mə í
koo í buba bi tu ŋa bɛ.
56 Ŋəi inaabo woo ce icɛ gə í yəə wa buba kəkəi inau nə í kãsiɛ iju í ni, inɛɛu
ihɛ̃ mə í tako í wa bi Jesu wo.
57 Amma í jã í ni, abooyi, n kù màa.
58 Iyi í ce sãa má ŋəi inɛ gə í yəə nə í ni, awə mə inɛ akãi inɛ ŋaui. Amma Piɛɛ
í ni, məkəəyi, n kù jɛ inɛ nŋa.

59 Si anyii nŋu zakai lɛɛu akã má, ŋɔi inɛ gɔ í fɔ do gbugbã í ni, ntɔ ntɔ, mɔkɔu
ihẽ mɔ í ya wa bi Jesu wo domi nŋu mɔ inɛi Galileei.
60 Amma Piɛɛ í ni, awɔu bɛ, n kù mà bɛi ì waa bi i fɔ.
Si bɛi wa fɔ ideu gbakã ŋɔi ajɛɛ wa kɔ.
61 Nɔ Jesu í sinda í cɔ Piɛɛ. Ŋɔi Piɛɛ í ye gigii ide iyi Lafɛ̃ɛ í sɔ̃ɔu wo í ni, nnyi
hee ajɛɛ ku maa kɔ aa jã isɛ gbɛɛta i ni i kù màm.
62 Ŋɔi í fita waduude í koo wa kpata do inɔ ku fɔ.

Inɛ ŋa à yaako Jesu
(Cɔ Matie 26:67-68; Maaku 15:65)

63 Inɛ ŋa iyi à mu Jesuu à waa buu nɔ à wasi ku cãa.
64 À bii wajuɛ à bɛi à beeɛ à waa ni, ce walii. Yooi í cãɛ.
65 Nɔ à buu dimii arabu ikã ikã fei.

Jesu í wa wajui igbɛi woo kiiti ŋa
(Cɔ Matie 26:59-66; Maaku 14:55-64; Zãa 18:19-24)

66 Iyi iju í má ŋɔi igbɛi inɛ ngboi Zuifu ŋau à tɔtɔɔ nɔ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃
ŋau do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à bɔò Jesu bi igbɛi woo kiiti nŋa.
67 Nɔ à beeɛ à ni, sɔ̃ wa bii awɔu inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicaui. Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, baa
bii ǹ sɔ̃ ŋɛ i kaa dasi naanɛ ŋa.
68 Nɔ bii ǹ bee ŋɛ ide gɔ i kaa jɛɛm ŋa.
69 Amma hai nsɛi amu Amai Amanɛ an bubai si awɔ njɛi Ilaaɔ̃ ilu gbugbã.
70 Ŋɔi aŋa fei à ni, debɛi, awɔu Amai Ilaaɔ̃i? Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, oo, amu Amai
Ilaaɔ̃i si bɛi ì fɔu ŋa.
71 Ŋɔi à ni, sɛɛda yoomai à waa degbe má. Awa taka nwa à gbɔɔ tã hai si gɛlɛɛ.

23

À bɔò Jesu bi Pilati
(Cɔ Matie 27:1-2, 11-14; Maaku 15:1-5; Zãa 18:28-38)

1 Nɔ aŋa fei à dede à bɔò Jesu bi Pilati.
2 Ŋɔi à lɔsi dulum ku máa à ni, à ba inɛɛu ihẽ í wasi ku kɔ inɛ ŋa si bisi bɛi aa
ce a jɛ ilɛ nwa igũ nɔ wa ganji a sãa ilaalu nlai Romu fiai lɛmpoo. Si anyii nŋu
má í ya maa kpe araɛ amanlu, nɔ í ni nŋuu inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicaui.
3 Nɔ Pilati í beeɛ í ni, awɔi ì jɛ ilaalui Zuifu ŋa? Nɔ Jesu í jɛaa í ni, oo, si bɛi ì
fɔ.
4 Nɔ Pilati í sɔ̃ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau do zamaau í ni, n kù yɛ taale kãma
si mɔkɔu ihẽ.
5 Amma à la do gbugbã à waa ni, í ya maa kosi inɛ ŋa ijai do cioɛ iyi í ya maa
ce nŋa. Hai ilɛi Galileei í sintiɛ nɔ í bɔ si ilɛi Zudee fei í bɛi í to wa ihẽ ma nsɛi.

À bɔò Jesu si wajui Herodu

6 Iyi Pilati í gbɔ bɛɛbɛ, ŋɔi í bee í ni, kù jɛ mɔkɔu inɛi Galileei ba.
7 Nɔ í gbɔ à ni Jesu wa naai hai si ilɛi bommai Herodu. Ŋɔi í ni a bɔòɛ bi
Herodu. Wee waati bɛɛbɛ Herodu mɔ í wa Zeruzalɛmu.
8 Ŋɔi à bɔò Jesu bi tɛɛ. Iyi Herodu í yɛ Jesu ŋɔi inɔɛ í dɔ̃ ntɔ ntɔ, si na iyi í jɔ̀
hai ku kpɛi wa dɛ ku yɔɔ, na irii laabaauɛ iyi í gbɔ à ya maa fɔu. Ŋɔi í bi ku cea
nŋu maamaake gɔ.
9 Ŋɔi í bee Jesu ide nkpɔ nkpɔ amma Jesu kù jɛaa ide kãma.
10 Wee inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à wa bɛ, à
waa máa dulum do gbugbã.

11 Ɲəi Herodu í jɔ̀ à daa si ibɔ ku sɪ̀a gɔ nɔ nɲu do soogeɛ ɲa à waa yaakoɛ nɔ à
wasi ku buu. Si anyii nɲu nɔ í jɔ̀ à nyiòɛ bi Pilati má.
12 Herodu do Pilati wee mbɛɛ ɲai wo, amma ajɔ nɲu bɛi à dɔ̃.

À yɛ taalei Jesu a ba a kpaa
(Cɔ Matie 27:15-26; Maaku 15:6-15; Zãa 18:39-19:16)

13 Pilati í kpe inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ɲa do inɛ ngbo ɲa do zamaa nkpɔ má
í tɔtɔɔ ɲa.
14 Nɔ í sɔ̃ ɲa í ni, ì naam mɔkɔu ihɛ̃ wa ɲa, ì ni wa kɔ inɛ ɲa si bisi bɛi aa ce a jɛò
ilɛ nwa igũ do ile. Nɔ wee ǹ beeɛ ideu si waju nɲɛ ihɛ̃, amma n kù yɛ si mɔkɔu
ide kãma iyi ì waa yɛò taaleɛ ɲa.
15 Nɔ Herodu mɔ kù yɛ siɛ taale kãma. Na ɲɔi í ce í jɔ̀ à nyiòɛ wa ihɛ̃. Mɔkɔu
kù ce kurara kãma iyi í to a kpaa.
16 Na nɲu, an jɔ̀ a tɛaa kpɔtɔɔ nɔ n jɔ̀ɔ ku nɛɛ. [
17 Wee si jingaui Iku ku kua fei tilasi Pilati í ya jɔ̀ inɛi piisɔ̃ɔ akãi.]
18 Ɲɔi aɲa fei à dɔ̃ anu hee lele à waa ni, kpa inɛ ihɛ̃ nɔ i jɔ̀ nwa Barabasi.
19 Wee à mu Barabasi à dasiɛ piisɔ̃ɔi wo na kosi iyi í ce si inɔ ilu nɔ í nyi í kpa
inɛ gɔ má.
20 Ɲɔi Pilati í bee ɲa ide má si na iyi í jɔ̀ í dasi idɔ nɲu ku jɔ̀ Jesu.
21 Ɲɔi à dedeò hoya hoya à wasi ku ni, kpakpaɛ si jɪ̀i ku gaau.
22 Ɲɔi Pilati í bee ɲa isɛ gbɛɛtasiaɛ í ni, laalɔ yoomai í bɛi í ce. Amu n kù yɛ siɛ
ngɔgɔ iyi í to iku. Na nɲu, an jɔ̀ a tɛaa kpɔtɔɔi nɔ n jɔ̀ɔ ku nɛ.
23 Amma bɛi Pilati wa fɔ fei, bɛɛbɛ mɔi inɛ ɲau à ya dɔ̃ anu hee lele a maa ni,
kpakpaɛ si jɪ̀i ku gaau. Ɲɔi anu ku dɔ̃ nɲau í kãmiaɛ.
24 Nɔ Pilati í dasi idɔ nɲu ku ce bɛi à biu.
25 Nɔ í jɔ̀ nɲa inɛ iyi à biu, inɛ iyi à dasi piisɔ̃ɔ na kosi do inɛ ku kpau, nɔ í da
nɲa Jesu si awɔ a ceaa bɛi à bi.

À kpakpa Jesu si jɪ̀i ku gaau
(Cɔ Matie 27:32-44; Maaku 15:21-32; Zãa 19:17-27)

26 Ɲɔi inɛ ɲau à gbã Jesu à waa nɛòɛ. Waati iyi à waa nɛòɛu, ɲɔi à ko mɔkɔ gɔ
iyi à ya kpe Simɔɔ, inɛi Sirɛni. Mɔkɔu wa baai hai ikoɛ. Ɲɔi à muu à kãa jɪ̀i ku
gaauu ku tooò Jesu.
27 Nɔ zamaa nla gɔ wa tooɛ. Si inɔ nɲa inaabo gɔ ɲa à wa bɛ à kpata à waa cã
kpokpo na iriɛ.
28 Iyi Jesu í sinda í cɔ ɲa ɲɔi í ni, iɲɛ inaaboi Zeruzalɛmu ɲa, i maà kpata na
irim, amma i kpata na iri nɲɛ do na irii ama nɲɛ ɲa.
29 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ɲɛi, ajɔ wa naa iyi inɛ ɲa aa ni, ilu inɔ didɔ̃i gbɛnda ɲa do
inaabo ɲa iyi a kù bí, do inaabo ɲa iyi ama kù mɔmɔ si amɔ nɲa.
30 Waati bɛɛbɛi aa maa sɔ̃ iri kuta ɲa a ni, i cuku i bata wa wa ɲa. Nɔ aa sɔ̃
geete ɲa a ni, i bii wa wa ɲa.
31 Ntɔ ntɔ, ǹ wa n sɔ̃ ɲɛ, bii inɛ ɲa à waa cea jɪ̀i tũtũ dimi bɛ ihɛ̃, bɛirei aa na a
cea jɪ̀i ngbɛ.
32 Waati iyi à waa nɛò Jesu à kooò woo ce laalɔ minji gɔ ɲa mɔ iyi aa kpa ɲa
do nɲu ajɔ.
33 Ɲɔi à to inya iyi à ya kpe kokoi iriu. Bɛi à kpakpa Jesu si jɪ̀i ku gaauu. Bɛ
mɔi à kpakpa woo ce laalɔ minji ɲau, inɛ akã ikpa awɔ njɛɛ, inɛ akã mɔ ikpa awɔ
cangaɛ.
34 Nɔ Jesu í ni, Baaba, kpa idei dulum du ɲa, domi a kù mà mii iyi à waa ce.

Si anyiɛ sooge ŋau à ta kpasa si jĩnɛɛ ŋa a ba a yɛ iyi inɛ fei á ba. Bɛɛbɛi à ceò ikpɛ̃i jĩnɛɛ ŋau.
35 Ŋɔi zamaau í wa bɛ wa cɔɔ. Nɔ inɛ ngbo ŋau à yaakoɛ à waa ni, í faaba inɛ gɔ ŋa. To, kú faaba araɛ bɛ bii nŋui í jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cicau.
36 Ŋɔi sooge ŋa mɔ à sɛkɛɛ siɛ aŋa mɔ à koo à waa yaakoɛ nɔ à naa inyi ikã ku mɔ.
37 Nɔ à sõɔ à ni, bii awɔi í jɛ ilaalui Zuifu ŋa, awɔ takaɛ faaba araɛ.
38 Si dee deei antai iriɛ à kɔɔ à ni, inɛ ihẽi í jɛ ilaalui Zuifu ŋa.
39 Inɛ akãi woo ce laalɔ ŋa iyi à kpakpa si jĩli nɔu wa sõ Jesu ide nfe wa ni, kù jɛ awɔi ì jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cicau ba.
To, faaba araɛ nɔ i faaba awa mɔ.
40 Amma inɛ akãu mɔ í jɛaa í ni, i kù waa ce njoi Ilaaõ, baa awɔ iyi iŋɛò fei ì waa yɛ ijuukpã akã?
41 Bii awai à waa kpã iju bɛɛbɛ, dee deei, domi à waa sã nwa gbesei mii iyi à ce. Amma njɛ kù ce laalɔ kãma.
42 Ŋɔi í sinda í sõ Jesu í ni, waati iyi aa koo i jɛ bommaɛ nɔ i nyi wa si andunya má, ye gigim.
43 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, ntɔ ntɔ, ǹ wa n sõɛi, nnyi mɔm aa wɛɛ do amu lelei Aõ.

Waati iyi Jesu í ku
(Cɔ Matie 27:45-46; Maaku 15:33-41; Zãa 19:28-30)

44 Ŋɔi zakai dasã nkpau ilu í kuku si andunyau fei hee í koo í to isɔ mɛɛtai alɛ.
45 Waati iyi ilu kukuu í ce ŋɔi ridooi kpasẽi Ilaaõu í ga í kpẽ minji.
46 Nɔ Jesu í la do gbugbã í ni, Baaba, ǹ daaɛ hundem si awɔ. Iyi í fɔ bɛɛbɛ nɔ í ku.
47 Iyi inɛ ngboi sooge ŋau í yɛ mii iyi í ceu, ŋɔi í saabu Ilaaõ í ni, ntɔ ntɔ inɛɛu ihẽ kù nɛ taale kãma.
48 Nɔ inɛ ŋa mɔ iyi à naa ku cɔ mii iyi á na ku ceu fei à yɔɔ nɔ à sinda à nɛ do inɔ ku fɔ nla nla.
49 Inɛ ŋa iyi à mà Jesu fei do inaabo ŋa iyi à tooɛ wa hai ilɛi Galileeu, à leekĩ hee jĩijĩ à waa cɔ mii iyi wa ce.

À dasi ikui Jesu balɛ
(Cɔ Matie 27:57-61; Maaku 15:42-47; Zãa 19:38-42)

50-51 Mɔkɔ gɔ iyi à ya kpe Zozɛfu, inɛi Arimatee ilu akãi Zuifu ŋau í naa bɛ. Mɔkɔu inɛ dee deei, wa ce jiida, nɔ í wɛɛò kpãa ku cɔ iyi Ilaaõ á na ku jɛ bommaɛ. Í wa si igbɛi woo kiiti ŋa, amma kù jɛsi ide nŋa iyi à jilɛ a cea Jesu wo.
52 Mɔkɔu í bɔ bi Pilati í koo í tɔɔ ikui Jesu.
53 Ŋɔi í kitaɛ wa hai si antai jĩli ku gaauu nɔ í biiɛ do acɔ fũfũ titõ gɔ í bɛi í koo í suu. Í suui si isai kuta gɔ iyi à gbe wo nɔ a kù si inɛ gɔ bɛ titã.
54 Wee ajɔi sɔɔlui kusĩmii, iyi hai alɛu ajɔi kusĩmiu á sinti.
55 Ŋɔi inaabo ŋa iyi à too Jesu wa hai ilɛi Galileeu à too Zozɛfu nɔ à yɛ balɛu do bɛ́i à si Jesu fei.
56 Ŋɔi à sinda à bɔ ide à koo à ce sɔɔlui ikpo ku dõ inúnu do tulare ŋa wa.
Si ajɔi kusĩmiu nɔ à sĩmi si bɛi wooda í fɔ.

24

Kujĩi Jesu hai si balɛ
(Cɔ Matie 28:1-10; Maaku 16:1-8; Zãa 20:1-10)

1 Ajɔ amɑ ɑzumɑ dɑɑdɑɑkɔu inɑɑbo ŋɑu à bɔ bi bɑlɛu à wɑɑ mu ikpo nŋɑ ŋɑ
do tulɑre jiidɑ iyi à ce sɔɔluɛu.
2 Ŋɔi à bɑ kutɑu í bimbili hɑi ɑndɛi bɑlɛu.
3 Ŋɔi à lɔ inɔ bɑlɛu ɑmmɑ ɑ kù yɛ ikui Jesu bɛ.
4 Si bɛi à wɑɑ leekĩ do bitiu ŋɔi ɑmɑnɛ minji gɔ ŋɑ à nɑɑ si ŋɑ à wɑɑ dɑsi jɑɑɛ
ku dɑɑnɑ gɔ ŋɑ.
5 Ŋɔi inɑɑbo ŋɑu à wɑɑ ce njo nɔ à kɔmbɑ iri nŋɑ ilɛ, nɔ inɛ ŋɑu à sõ ŋɑ à ni,
nɑ mii í ce ì wɑɑ dɛdɛ ilu hunde bi ku wɑi iku ŋɑ.
6 Kù wɑ ihẽ mɑ́, njɛ í jĩ́ hɑi si bɑlɛ. I ye gigii ide iyi í sõ ŋɛ si wɑɑti iyi í wɑ
Galilee ŋɑ.
7 Í ni kù nɛ bɛi á ce iyi ɑ kù mu nŋu Amɑi Amɑnɛ ɑ kù dɑsi nŋu si ɑwɔi ilu
dulum ŋɑ. Í ni ɑɑ kpɑkpɑ nŋu si jĩi ku gɑɑuu, ɑmmɑ nŋu á jĩ́ mɑ́ si ɑjɔ mɛɛtɑsiɑ.
8 Ŋɔi inɑɑbo ŋɑu à ye gigii idei Jesuu.
9 Ŋɔi à sindɑ à nɛ hɑi bi bɑlɛu. Nɔ bɛi mii ŋɑu í ce fei à koo à sisiɑ mɔcɔ mɑɑtɑkã
ŋɑu do inɛ ŋɑ iyi à gbeu fei.
10 Mɑɑri inɛi Mɑdɑlɑ do Zoɑnɑ do Mɑɑri iyei Zɑɑki do inɑɑbo gɔ ŋɑ mɑ́, ɑŋɑi
à koo à sõ woo bɛ ŋɑu ideu.
11 Ammɑ ideu wɑ jɛ nŋɑi bɛi ɑrɑ, ɑ kù dɑsi idei inɑɑbo ŋɑu nɑɑnɛ. [
12 Do nŋu fei Piɛɛ í dede í sɛi í bɔ bi bɑlɛu. Iyi í to í bɑte í cɔ inɔ bɑlɛu, ɑmmɑ
ɑcɔ iyi à woo dou nŋu ɑkãi í yɛ wɑ timbi ilɛ, nɔ í sindɑ í nyi kpɑsẽ do biti.]

Jesu í tusɛɑ mɔcɔ minji gɔ ŋɑ ɑrɑɛ
(Cɔ Mɑɑku 16:12-13)

13 Si ajɔ ɑkãu mɔcɔ minji gɔ ŋɑ à wɑɑ bɔ ilu gɔ iyi à yɑ kpe Emɑyusi. Zɑkɑi kilo
mɑɑtɑkãi í jĩ́ò Zeruzɑlɛmu.
14 À wɑɑ nyɑ fɑɑjii mii ŋɑ iyi í ceu fei à wɑɑ nɛò.
15 Iyi à wɑsi ku nyɑ fɑɑjii ideu, ŋɔi Jesu tɑkɑɛ í sɛkɛɛ si ŋɑ ɑŋɑò ŋɑ à wɑɑ nɛ
ajɔ.
16 À yɔɔ ɑmmɑ ngɔgɔ í gɑnji ŋɑ ɑ mɑ̀ɑ.
17 Nɔ í bee ŋɑ í ni, ide yoomɑi ì fɔ ì wɑɑ nɛò bɛɛbɛ ŋɑ. Ŋɔi à leekĩ à bɛjɛ wɑju
do inɔ ku fɔ.
18 Inɛ ɑkã iyi à yɑ kpe Keleopɑ í ni, bii kù jɛ ɑwɔ ɑkã bɑɑ si, yooi í wɑ si
Zeruzɑlɛmu iyi kù mɑ̀ mii iyi í ce si ajɔ gbeejiu ihẽ.
19 Ŋɔi í bee ŋɑ í ni, mii í ce.
Ŋɔi à ni, idei Jesu inɛi Nɑzɑrɛtiu ni. Mɔkɔu wɑlii ilu gbugbãi si icɛ do si ide
ku fɔ si wɑjui Ilɑɑõ do si wɑjui ɑmɑnɛ ŋɑ fei.
20 Ŋɔi inɛ ngboi woo weei Ilɑɑõ ŋɑ do inɛ ngbo nwɑ ŋɑ à dɑɑ inɛ ŋɑ si ɑwɔ à
yɛ tɑɑleɛ à kpɑkpɑɛ si jĩi à kpɑɑ.
21 À wɑɑ tɑmɑɑ nŋui á fɑɑbɑ inɛi Izirɛli ŋɑ wo, ɑmmɑ ɑjɔ mɛɛtɑɛi ihẽ iyi ideu
í ce wɑ tã.
22 Si ɑnyii nŋu, inɑɑbo gɔ ŋɑ si inɔ nwɑ à nɑɑ à gidi wɑ do ideu mɑ́. Inɑɑbo
ŋɑu à dede dɑɑdɑɑkɔ à bɔ bi bɑlɛu.
23 Iyi à to nɔ ɑ kù yɛ ikui Jesuu bɛ. Ŋɔi à nɑɑ à sõ wɑ à ni ɑmɑlekɑ ŋɑ à nɑɑ si
ɑŋɑ nɔ à sõ ɑŋɑ à ni í jĩ́ mɑ́.
24 Ŋɔi inɛ gɔ ŋɑ hɑi si inɔ nwɑ à bɔ bi bɑlɛu nɔ à koo à bɑ mii ŋɑu í cei dee dee
si bɛi inɑɑbo ŋɑu à sõ wɑu, ɑmmɑ ɑ kù yɛ nŋu tɑkɑɛ.
25 Ŋɔi Jesu í sõ ŋɑ í ni, iŋɛ hɑi nɛ bisi ŋɑi, i ci yɑ dɑsi ide iyi wɑlii ŋɑ à fɔ fei
nɑɑnɛ gbãɑ gbãɑ ŋɑ.
26 Kù nɛ bɛi á ce iyi inɛ iyi Ilɑɑõ í cicɑu kù yɛ ijuukpã, inɛ ŋɑ ɑ bɛi ɑ yɛ ɑmboeɛ.

27 Ŋɔi í sisi nŋa ide iyi à fɔ si kukɔi idei Ilaaɔ̃ fei si gãmɛi nŋu takaɛ. Í sintiɛi
hai si tiai Moizi do ti walii ŋau fei.
28 Waati iyi à maai si ilu bii à waa bɔu, ŋɔi Jesu takaɛ í ce bɛi inɛ iyi wa bɔ
waju.
29 Ŋɔi à mante manteɛ à ni ku gbe bi aŋa domi alɛ í lɛ tã nɔ inunu wa lɔ. Ŋɔi í
sinda wa í naa í gbe bi tu ŋa bɛ.
30 Ŋɔi aŋaò ŋa à waa jɛ. Waati iyi à waa jɛu ŋɔi í so pɛ̃ɛu í ce si kutɔɔ í bɛi í
bububuɛ nɔ í na ŋa.
31 Waati bɛɛbɛi iju nŋa í cĩ bɛi nɔ à màa. Amma tengi bɛ má gbakã à kuaɛ.
32 Nɔ à sõ njɛ à waa ni, baa si waati iyi wa sõ wa idei kukɔi Ilaaɔ̃u hai si kpãau
wa inɔ nwa kù tũ de.
33 Nɔ aŋa mɔ à dede gbakã à nɛ ikpa Zeruzalɛmu. Iyi à to bɛ à koo à ba mɔcɔ
maatakã ŋau à waa tɔtɔɔ do inɛ gɔ ŋa.
34 Ŋɔi inɛ ŋa iyi à tɔtɔɔ ŋau à waa sõ amanɛ minji ŋau mɔ à ni, Lafɛ̃ɛ í jĩi hai si
balɛ ntɔ ntɔ, nɔ í nyisi araɛ bi Simɔɔ.
35 Nɔ amanɛ minji ŋau mɔ à sisi nŋa mii iyi í ba aŋa si kpãa do bɛi aŋa à mà
Jesu si waati iyi wa bu pɛ̃ɛu.

Jesu í tusɛa mɔcɔ maatakã ŋau araɛ
(Cɔ Matie 28:16-20; Maaku 16:14-18; Zãa 20:19-23; IWB 1:6-8)

36 Iyi à wasi ideu ku fɔ bɛɛbɛ, ŋɔi nŋu takaɛ í faata wa si anini nŋa [nɔ í ni,
Ilaaɔ̃ ku mu nŋɛ laakai ku sũ.]
37 Ŋɔi njo í mu ŋa, zigi nŋa í da. À tamaa bɛi zĩii.
38 Ŋɔi í bee ŋa í ni, mii í ce ì waa biti ŋa. Na mii í ce dimii lasabuu ihɛ̃ í wa si
idɔ nŋɛ.
39 I cɔ awɔm do isɛm ŋa. Amui, i lum i cɔ ŋa. Zĩii ci ya nɛ ara do kũkũ si bɛi ì
waa yɛm ŋau ihɛ̃ ŋa. [
40 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã nɔ í nyisi ŋa awɔɛ do isɛɛ ŋa.]
41 Ŋɔi inɔ didɔ̃ nŋa í jò a kù dasi naanɛ gbãa gbãa nɔ à wa si biti nla nla, ŋɔi í
jò í bee ŋa í ni, i kù nɛ mii ku jɛ gɔ ihɛ̃ ŋa?
42 Ŋɔi à nya cɛ̃ɛ ku banda akã à naa.
43 Nɔ í gba í ŋɔɔ si waju nŋa.
44 Ŋɔi í ye ŋa gigi í ni, ide ŋa iyi ǹ sõ ŋɛu mbɛ si waati iyi ǹ wa inɔ nŋɛ wo. Ǹ
tako ǹ sõ ŋɛ wo ǹ ni mii ŋa iyi à kɔ na irim si tiai woodai Moiziu do si ti walii
ŋau do si iri ku kõi Davidi ŋau kù nɛ bɛi á ce iyi kù ce.
45 Ŋɔi í mu nŋa laakai jiida ku ba a gbɔ yaasei kukɔi idei Ilaaɔ̃u.
46 Nɔ í sõ ŋa í ni, bɛɛbɛi à kɔɔ à ni amu iyi Ilaaɔ̃ í cica an yɛ ijuukpã. Aa kpam,
amma an jĩ hai si balɛ si ajɔ mɛɛtasia.
47 Nɔ aa waazo do irim si dimi fei, aa sintii hai Zeruzalɛmu. Aa waazo a kpe
inɛ ŋa a kpaasi idɔ nɔ Ilaaɔ̃ ku kpa idei dulum du ŋa.
48 Iŋɛi aa jɛ sɛɛdai ide ŋau bɛ fei ŋa.
49 Nɔ an samba nŋɛ mii iyi Baam í wã ŋɛ dou wa. Amma si iluu ihɛ̃i aa maa
wa ŋa hee gbugbãi Ilaaɔ̃ ku naa si ŋɛ wa.

Jesu í nyi kɔkɔi Ilaaɔ̃ má
(Cɔ Maaku 16:19-20; IWB 1:9-11)

50 Ŋɔi Jesu í gbã mɔcɔɛ ŋau í fitaò ŋa hai inɔ iluu. Nɔ í bɔò ŋa hee ikpa Betani,
nɔ í wu awɔ lele í wee nŋa.
51 Waati iyi wa wee nŋau, ŋɔi í sɛkɛɛ hai bi tu ŋa [nɔ í so araɛ í nɛ lele.]
52 Aŋa mɔ [iyi à gulɛ à tɔɔɛ ŋɔi] à nyi ikpa Zeruzalɛmu do inɔ didɔ̃ nla nla.
53 Nɔ kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ bɛi à ya maa wa waati kãma fei a maa saabu Ilaaɔ̃.

Laabaau jiida iyi Zãa í kɔ

Inya kumá do idei kuwɛɛ

1 Hee a maa taka andunya inɛ gɔ í wɛɛ à ya kpoo Ide. Ideu í wɛɛi do Ilaaɔ̃. Ideu
takaɛ Ilaaɔ̃i.
2 Ideu njɛ í wɛɛi hai sinte do Ilaaɔ̃.
3 Nŋui í taka mii baa yooma fei, nɔ nkãma kù wɛɛ iyi kù jɛ nŋui í takaɛ.
4 Nŋu takaɛi í jɛ irii kuwɛɛu, nɔ kuwɛɛu í máa inɛ ŋa inya.
5 Inya kumáu í mái do si ilu kuku fei, nɔ ilu kukuu kù yɔkɔ kù kãmiaɛ *.
6-7 Mɔkɔ gɔ í wɛɛ iyi à ya kpe Zãa. Nŋui Ilaaɔ̃ í bɛ wa ku naa ku jɛa inɛ ŋa sɛɛdai
inya kumáu, nɔ inɛ fei ku dasiò inya kumáu naanɛ do saabuɛ.
8 Zãa takaɛ kù jɛ inya kumáu, amma à bɔɔ wai ku jɛ sɛɛdai inya kumáu.
9 Inya kumáu nŋu akãi í jɛ inya kumá ntɔ iyi í naa si andunya ku ba ku jɔ̀ inɛ
fei ku yɛ ilu.
10 Inɛ iyi í jɛ Ideu í wa si andunya wo. Do saabuɛi Ilaaɔ̃ í takaò andunya. Do
nŋu fei, inɛi andunya ŋa a kù màa.
11 Bi inɛɛ ŋai í naa nɔ inɛɛ ŋau à kɔsiɛ.
12 Amma inɛ ŋa iyi à gbaa nɔ à dasiɛ naanɛ í mu nŋa kpãa a jɛò amai Ilaaɔ̃ ŋa.
13 A kù jɛ amai Ilaaɔ̃ ŋa do yaase bɛi à ya ce a bíò amu ŋa si andunya. Kù jɛ do
idɔɔbii amanɛ ŋa, ti Ilaaɔ̃i.
14 Ideui í baa í jɛ amanɛ. Í kɔ̃ò didɔ̃ nɔ bɛɛbɛ mɔi í kɔ̃ò ntɔ, nɔ í ba wa kuwɛɛ.
À yɛ amboeɛ, à cɔɔ do laakai, dimii amboe iyi Ilaaɔ̃ Baaba í na Ama akãɛu.
15 Zãa í jɛa inɛ ŋa sɛɛdaɛ, í la í ni nŋu mbɛ inɛ iyi nŋu í fɔ ideɛu nŋu í ni á na
ku naa si anyii nŋuu, amma í re nŋu domi í wɛɛ hai waati iyi a kù bí nŋu.
16 Si amani nlaɛu awa fei à ba andi baa nwa, nɔ à ba didɔ̃ si antai didɔ̃u.
17 Hai bi Moizii Ilaaɔ̃ í na wa wooda, amma didɔ̃ do ntɔ í naai hai bi Jesu Kirisi.
18 Inɛ kãma kù yɛ Ilaaɔ̃ Baaba ajɔ kãma. Ama akãɛ iyi í wa bi tɛɛu nŋu takaɛ
Ilaaɔ̃i. Nŋui í jɔ̀ à màa.

Idei Zãa woo dasi inyi
(Cɔ Matie 3:1-12; Maaku 1:1-8; Luku 3:1-8)

19 Ajɔ nŋu gɔ inɛ ngboi Zuifu ŋa iyi à wa Zeruzalɛmu à bɛ si Zãa woo weei
Ilaaɔ̃ ŋa do inɛi Levi ŋa a koo a beeɛ a ni, awɔi yoo.
20 Ŋɔi Zãa í jɛ nŋa í fɔ si bantuma í ni, n kù jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cica.
21 Ŋɔi à beeɛ à ni, debɛi, awɔi yoo. Awɔi Elii walii nlai takou? Nɔ í ni, aawo.
N kù jɛ Elii. Nɔ à beeɛ má à ni, awɔi ì jɛ walii iyi á na ku naau? Nɔ í ni, aawo.
22 Ŋɔi à beeɛ má à ni, debɛi, awɔi yoo. Sɔ̃ wa ku ba ka ba iyi aa kaa sisia inɛ ŋa
iyi à bɛ wa wa. Bɛirei awɔ takaɛ ì waa nia araɛ.
23 Ŋɔi Zãa í so ide iyi walii Ezai í tako í fɔu í jɛ nŋa do í ni,
Amui ǹ jɛ inɛ iyi wa dɔ̃ anu si gbabua wa ni,
I teese kpãai Lafɛ̃ɛ kú tɛ ŋa.
24 Wee inɛ ŋa iyi à bɛ wa ŋau, Farisi ŋai.
25 Ŋɔi à bee Zãa à ni, ì ni i kù jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau, i kù jɛ Elii, i kù nɔ i kù jɛ
walii iyi á na ku naau. To, na mii í jɔ̀ ì ya maa dasi inɛ ŋa inyi.
26 Ŋɔi Zãa í jɛ nŋa í ni, amu inyii ǹ wa n dasi inɛ ŋa, amma inɛ iyi á na ku naau
í wa anini nŋɛ nɔ i kù màa ŋa.

---

* **1:5** kù yɔkɔ ku kãmiaɛ Tia nwo gɔ ŋa à ni kù gbaa.

27 Nŋui á naa si anyim. Nɔ n kù tosi n fũ baa ikũi baatae.
28 Ide ŋau ihẽ fei Betanii í ce. Betaniu do ikpa nunui daakɔi idoi Zuudẽɛi í wa. Tengi bɛi Zãa wa dasi inɛ ŋa inyi.

Jesui í jɛ angudãi Ilaaɔ̃

29 Iju kumáɛ ŋɔi Zãa í yɛ Jesu wa naa siɛ, ŋɔi í sɔ̃ inɛ ŋa í ni, i cɔɔ ŋa. Inɛ ihẽi í jɛ angudãi Ilaaɔ̃ iyi á nya dulum dii inɛi andunya ŋa ku nɛò.
30 Ideɛi ǹ tako ǹ fɔ wo ǹ ni inɛ gɔ wa naa si anyim iyi í rem, domi njɛ í wɛɛ hai waati iyi a kù bí amu.
31 Amu takam n kù mà mà nŋui à ni á na ku naau wo, amma amu ǹ naa ku dasi ŋɛ inyii ku ba iŋɛ inɛi Izirɛli ŋa i màa ŋa.
32 Ŋɔi Zãa í sõ ŋa má í ni, ǹ yɛ Hundei Ilaaɔ̃ wa kita siɛ wa hai lele. Hundeu í yɛi bɛi ankasiidi.
33 Amu mɔ n kù mà mà nŋui à ni á na ku naau wo. Amma Ilaaɔ̃i í bɛm wa n naa n dasi inɛ ŋa inyi. Nɔ nŋui í sõm mii iyi á jɔ̀ n màa. Í ni an yɛ inɛ gɔ iyi Hundei nŋu á kita ku de siɛ wa nɔ ku maa wa bɛ. Nŋui á daa inɛ ŋa si Hundei nŋu.
34 Ǹ yɔɔ, nɔ ǹ wa n jɛa inɛ ŋa sɛɛda iyi nŋui í jɛ Amai Ilaaɔ̃.

Mɔcɔ sintei Jesu ŋa

35 Iju kumáɛ Zãa í wa bɛ má, wa leekĩ do mɔcɔ minjiɛ gɔ ŋa.
36 Ŋɔi à yɛ Jesu wa lɔ nɔ Zãa í ni, i cɔɔ ŋa. Inɛ ihẽi í jɛ angudãi Ilaaɔ̃.
37 Iyi mɔcɔ ŋau à gbɔ ideu ŋɔi à too Jesu.
38 Ŋɔi Jesu í sinda í ba à waa too nŋu wa, nɔ í bee ŋa í ni, mii ì waa dɛ ŋa. Ŋɔi à ni do fee nŋa, Rabi, waatɔ mɛɛtu. Ŋɔi à beeɛ à ni, iwoi í jɛ kpasẽɛ.
39 Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, i naa i cɔ ŋa. Nɔ à tooɛ à koo à cɔ bii í wa nɔ à hoe bɛ. Ideu ihẽ í cei alɛ zakai isɔ mɛɛ.
40 Inɛ akãi amanɛ minji ŋa iyi à gbɔ idei Zãa nɔ à too Jesuu, nŋui í jɛ Anderee, ifɔi Simɔɔ Piɛɛ.
41 Iyi í sɛkɛɛ hai bi Jesu gbakã í koo í kpe Simɔɔ igbãɛ nɔ í sɔ̃ɔ í ni, à yɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau.
42 Ŋɔi í bɔò Simɔɔ bi Jesu. Iyi Jesu í cɔɔ nɔ í ni, ǹ mà iyi awɔi ì jɛ Simɔɔ amai Zãa, amma Sefasii aa ya kpeɛ bɛbɛi. (Iriu bɛ do Piɛɛ fei, yaaseɛi í jɛ kuta.)

Jesu í kpe Filipu do Natanɛli

43 Iju kumáɛ Jesu í dasi idɔ nŋu ku bɔ ilɛi Galilee. Iyi í to bɛ ŋɔi í ko Filipu nɔ í sɔ̃ɔ í ni, toom wa.
44 Wee Filipu inɛi Bɛsaidai. Anderee do Piɛɛ ŋa mɔ inɛi ilu bɛ ŋai.
45 Ŋɔi Filipu í koo í dɛdɛ Nataniɛli í sɔ̃ɔ í ni, à yɛ inɛ iyi Moizi í kɔ ideɛ si tiai woodau nɔ walii ŋau mɔ à fɔ ideɛ. Inɛɛu nŋui í jɛ Jesu inɛi Nazarɛti amai Zozɛfu.
46 Ŋɔi Nataniɛli í beeɛ í ni, inɛ jiida gɔ á yɔkɔ ku fita hai Nazarɛti mbɛ? Ŋɔi Filipu í ni, naa i koo i cɔ.
47 Ŋɔi à waa koo. Iyi Jesu í yɛ Nataniɛli wa naa bi tɛɛ ŋɔi í ni, i cɔ ŋa, amai Izirɛli takaɛi wa naa bɛ, kù nɛ taki kãma si idɔɛ.
48 Ŋɔi Nataniɛli í beeɛ í ni, hai iwoi ì màm. Ŋɔi Jesu í ni, baa hee Filipu koo maa kpeɛ wa ǹ yɛɛ icui jĩi ndii figiu ihõ.
49 Ŋɔi Nataniɛli í ni, Mɛɛtu, awɔu Amai Ilaaɔ̃i, awɔu Ilaalui Izirɛlii.
50 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, ì dasim naanɛ tã si na iyi í jɔ̀ ǹ ni ǹ yɛɛ abɛ jĩi ndii figiu ihõ? Aa yɛ ngɔgɔ iyi í la í re iyi bɛ.
51 Nɔ í ni má, ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛ, aa na i yɛ lelei Aõ í cĩ ŋa nɔ amalekai Ilaaɔ̃ ŋa aa gũ a maa kita si amu Amai Amanɛ.

2

Abɔdɔ̃ iyi à ce Kana

1 Si ajɔ mɛɛtasiaɛ ŋɔi à waa ce abɔdɔ̃ gɔ Kana ilɛi Galilee. Nɔ iyei Jesu í wa bɛ.
2 Nɔ à kpe Jesu do mɔcɔɛ ŋa mɔ bi ku ce abɔdɔ̃u.
3 Ŋɔi atɛ̃ vɛ̃ɛ nŋa í na í tã nɔ iyei Jesu í koo í sõɔ í ni, aŋa a kù nɛ vɛ̃ɛ má.
4 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, yaayi, awɔ si aa sõm mii iyi an ce. Waatim kù to titã.
5 Ŋɔi iyeu í sõ woo ce icɛ ŋau í ni, i ce bɛi í sõ ŋɛ fei.
6 Wee tengi bii à waa ce abɔdɔ̃u boonyi mɛɛfa gɔ ŋa iyi à ce do kuta à wa bɛ, si bɛi Zuifu ŋau à ya kpã si inyii awala nŋa. Boonyi akã fei á yɔkɔ ku gba inyi zakai jɔlɔ jɔnka mɛɛ wala mɛɛfa.
7 Nɔ Jesu í sõ woo ce icɛ ŋau í ni, i kpã inyi i cuusi boonyi ŋau ku kõ ŋa. Nɔ à kpã à cuusi hee fei ndɛɛ í kõ.
8 Ŋɔi gbakã Jesu í ni a bu a koo a na inɛ ngboi abɔdɔ̃u, nɔ à bu à waa bɔ ku náa.
9 Amma hee a maa náa, í kpaasi vɛ̃ɛ tã. Ŋɔi inɛ ngbou í tiɛɛ. (Kù mà hai bii í naa, amma inɛ ŋa iyi à kpã inyiu wa ngu ŋa à mà.) Iyi í tiɛɛ nɔ í kpe mɔkɔ titõu,
10 í sõɔ í ni, atɛ̃ iyi í dõ ku mɔi à ya tako a naaò wa, bii inɛ ŋa à mɔ hee à yo a bɛi a na ŋa iyi kù dõ sãa sãau. Amma awɔ, didõui ì singa hee í to nsɛi.
11 Iyi bɛi í jɛ maamaake sinte iyi Jesu í ce. Kana bɛi í coo si ilɛi Galilee. Do yaase bɛɛbɛi í nyisiò amboeɛ nɔ mɔcɔɛ ŋa à dasiɛ naanɛ.
12 Si anyii nŋu nɔ i bɔ Kapɛranumu, nŋu do iyeɛ do ifɔɛ ŋa do mɔcɔɛ ŋa, amma a kù kpɛ bɛ.

Jesu í wa bantumai kpasɛ̃i Ilaaõ
(Cɔ Matie 21:12-13; Maaku 11:15-17; Luku 19:45-46)

13 Jingaui Zuifu ŋa iyi à ya ni jingaui Iku ku kuaui í maai wa. Ŋɔi Jesu í bɔ Zeruzalɛmu.
14 Waati iyi í to bɛ, í bɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaõ nɔ í ba woo ta kɛtɛ do angudã do ankasiidi ŋa si bantumai kpasɛ̃u do inɛ ŋa iyi à buba à waa kpaasi fia.
15 Ŋɔi í ce kolongbai ikũ nɔ í leleò aŋa fei hai bɛ, hee do angudã do kɛtɛ ŋau fei. Nɔ í fuka taabui woo kpaasi fia ŋau í nikã fia nŋa.
16 Nɔ í sõ woo ta ankasiidi ŋau í ni, i fitaò mii ŋau bɛ hai ihɛ̃. I maà sinda kpasɛ̃i Baam ajà nŋɛ.
17 Iyi mɔcɔɛ ŋau à gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi à ye gigii kukɔi idei Ilaaõ iyi í ni, ǹ nɛ himma si icɛi ileɛu hee wa bi ku kpam.
18 Ŋɔi Zuifu ŋau à beeɛ à ni, maamaake yoomai aa yɔkɔ i ce nwa ku ba ka mà iyi ì nɛ kpãai bɛɛbɛ ku ce.
19 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, i lɛgɛ ileu ihɛ̃ ŋa nɔ si afei ajɔ mɛɛta an dedeɛ má.
20 Ŋɔi Zuifu ŋau à sõɔ à ni, adõ ciiji do mɛɛfai à ce à bɛi à maò ileu ihɛ̃. Bɛirei aa ce i dedeɛ si afei ajɔ mɛɛta.
21 Amma idei ile iyi Jesu wa fɔu, aɾaɛi wa fãa.
22 Na nŋu, waati iyi Jesu í jì hai si balɛ, mɔcɔɛ ŋa à ye gigi iyi í fɔ ide bɛɛbɛ wo. Nɔ à dasi kukɔi idei Ilaaõ naanɛ do ide ŋa iyi Jesu í tako í sõ ŋau.

Jesu í mà idɔi inɛ fei

23 Si bɛi Jesu í wa Zeruzalɛmu si waatii jingaui Iku ku kuau, inɛ ŋa à yɛ maamaake ŋa iyi í ya maa ce nɔ inɛ nkpɔ í dasiɛ naanɛ.
24 Amma Jesu kù na ŋa ara domi í mà idɔi inɛ fei.
25 Kù bee hee a sisia nŋu daai amanɛ domi nŋu takaɛ í mà mii iyi í wa si idɔi amanɛ fei sãa sãa.

3

Jesu do Nikodɛmu

1-2 Idũ ajɔ nŋu gɔ mɔkɔ gɔ í bɔ bi Jesu à ya kpoo Nikodɛmu. Mɔkɔu Farisii, nɔ
wa jɛ inɛ ngboi Zuifu gɔ ŋa. Iyi í to bi Jesu ŋɔi í ni, Mɛɛtu, à mà iyi Ilaaõi í bɛɛ
wa i naa i kɔ nwa si cio. À mà bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á yɔkɔ ku ce
maamaake ŋa iyi ì ya maa ce bii kù jɛ Ilaaõi í wɛɛ do lafɛ̃ɛ.
3 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, ntɔ ntɔ ǹ wa n sõɛi, nɔ a kù bí inɛ isɛ gbeejisia kaa yɔkɔ
ku yɛ andunya titõi Ilaaõ.
4 Amma Nikodɛmu í beeɛ í ni, inɛ iyi í la tã, bɛirei aa ce a búu má. Á nyi inɔi
iyeɛ a bɛi a buu isɛ gbeejisia mái?
5 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, ntɔ ntɔ, bii kù jɛ inyi do Hundei Ilaaõi í bi inɛ gɔ, lafɛ̃ɛ kaa
yɔkɔ ku lɔ andunya titõi Ilaaõ.
6 Amanɛ amanɛi í ya bí, Hundei Ilaaõ mɔ hundei í ya bí.
7 Ǹ sõɛ ǹ ni, í gbe a bí inɛ isɛ gbeejisia. Amma maà jɔ̀ ideu ku muɛ biti.
8 Fufu í ya maa cei do bii í bi, nɔ ì ya maa gbɔ ibaɛ, mà irei. Amma i kaa mà
hai bii wa naa hee má jɛ bii wa bɔ. Bɛɛbɛ mɔi í yɛ do inɛ iyi Hundei Ilaaõ í bí fei.
9 Ŋɔi Nikodɛmu í beeɛ í ni, bɛirei á ce ku ce.
10 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, awɔi ì waa kɔ inɛi Izirɛli ŋa si cio nɔ i kù mà yaasei ideu
bɛ?
11 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõɛ, ide iyi à màì à waa fɔ, nɔ à waa jɛ sɛɛdai mii iyi à yɛ.
Amma do nŋu fei, i ci ya jɛsi sɛɛda nwa ŋa.
12 Ǹ wa n sõ ŋɛ ide iyi wa ce si andunya nɔ i kù dasi naanɛ ŋa. To, bii bɛɛbɛi,
nɔ bɛirei aa ce i dasi naanɛ ŋa bii n sõ ŋɛ mii ŋa iyi wa ce lelei Aõ.
13 Inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í bɔ lelei Aõ bii kù jɛ amu Amai Amanɛ, amu iyi ǹ kita wa
hai lelei Aõ.
14 Si bɛi Moizi í kɔa njo si jĩi í wuu lele si gbaau, bɛɛbɛ mɔi amu Amai Amanɛ
kù nɛ bɛi á ce iyi a kù wu aram lele,
15 ku ba inɛ iyi í dasim naanɛ fei ku ba kuwɛɛ hai tã.
16 Ilaaõ í bi inɛi andunya ŋa jiida jiida hee í na ŋa Ama akãɛ ku ba inɛ iyi í
dasiɛ naanɛ fei ku maà ce nfe, amma kú nɛ kuwɛɛ iyi ci ya tã.
17 Ilaaõ kù bɛ Amaɛ wa si andunya ku ba ku yɛò taalei inɛi andunya ŋa, amma
í bɔɔ wai ku ba inɛi andunya ŋa a ba faaba na saabuɛ.
18 Inɛ iyi í dasiɛ naanɛ, Ilaaõ kaa yɛ taaleɛ, amma inɛ iyi kù dasiɛ naanɛ í yɛ
taalei lafɛ̃ɛ tã, si na iyi í jɔ̀ kù dasi ama akãɛ naanɛ.
19 Í yɛ taalei inɛ dimi bɛɛbɛ ŋai si na iyi í jɔ̀ inya kumá í naa si andunya, amma
inɛ ŋa à bi ilu kuku í re inya kumáu. À bi ilu kukuui si na iyi í jɔ̀ kuce nŋa kù
sĩa.
20 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi wa ce laalɔ fei í ya cé inya kumái. Ci ya naa si inya kumáu
ku ba mii iyi wa ce ku maà fita gbugbãa.
21 Amma inɛ iyi wa too kpãai ntɔ í ya ce icɛɛ ŋai do idɔɔbii Ilaaõ. Na ŋɔi í jɔ̀ á
naa si inya kumá ku ba a yɛ mii iyi nŋu wa ce ti idɔɔbii Ilaaõi.

Jesu do Zãa

22 Si anyii nŋu, Jesu do mɔcɔɛ ŋa à bɔ ilɛi Zudee. Aŋaò ŋa à ce bɛ ajɔ minji, nɔ
Jesu í dasi inɛ ŋa inyi.
23 Zãa mɔ wa dasi inɛ ŋa inyi ilui Enɔɔ, kɔkɔi Salimu, domi inyi í kpɔ bɛ. Inɛ
ŋa à wasi ku koo siɛ nɔ wa dasi ŋa inyi.
24 Waati bɛɛbɛ a kù dasi Zãa piisõɔ titã.

25 Ŋəi məcəi Zãa ŋa do Zuifu gə à waa ce kakəə si buki iyi amanɛ á ce ku bɛi
ku má.
26 Ŋəi à bə bi Zãa à ni, Mɛɛtu, ajəɛ ì jɛ sɛɛdai məkə iyi iŋɛò ì wa icei idoi
Zuudɛ̃ɛu, mà irei. Wee nsɛi nŋu mə wa dasi inɛ ŋa inyi, nə inɛ fei wa bə bi
tɛɛ. Kù jɛɛ si ide kãma?
27 Ŋəi Zãa í sõ ŋa í ni, inɛ gə kaa yəkə ku ba ngəgə bii kù jɛ Ilaaõi í muaa.
28 Iŋɛ taka nŋɛ ì jɛ sɛɛdam iyi ǹ ni n kù jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cica, amma à bɛm wai
ku ba n cuaa wa.
29 Inɛ iyi í nɛ abo titõ nŋui í jɛ məkə titõ, mà irei. Amma kpaasii məkə titõu,
inɛ nŋu á leekɩ̃i ku maa gbə. Nŋu mə í ya nɛ inə didõ ntə ntə waati iyi í gbə imui
məkə titõu. Na ŋəi í jò nsɛi amu takam ǹ nɛ inə didõ nla nla.
30 Kù nɛ bɛi á ce iyi bɛɛrɛi Jesu kù kõəsi, nə tom kù nɛ bɛi á ce iyi kù kaye.

Inɛ iyi wa naa hai lelei Aõ

31 Nə Zãa í ni má, inɛ iyi í naa hai lele nŋui í re inɛ fei. Inɛ iyi í jɛ ti andunya,
inɛi andunyai, idei andunyai í ya maa fə. Inɛ iyi í naa hai lele nŋui í re inɛ fei.
32 Wa jɛ sɛɛdai mii iyi í yɛ do iyi í gbə. Amma inɛ kãma kù waa jɛsi sɛɛdaɛ.
33 Inɛ iyi í jɛsi sɛɛdaɛ, í jɛsi iyi Ilaaõ í jɛ ilu ntə.
34 Inɛ iyi Ilaaõ í bɛ wa idei Ilaaõi wa fə, domi Ilaaõ í muaa Hundeɛ do inə akã.
35 Ilaaõ Baaba í bi Amaɛ nə í daa mii fei si awə.
36 Inɛ iyi í dasi amau naanɛ fei í nɛ kuwɛɛ hai tã. Inɛ mə iyi í kə ku dasiɛ naanɛ
kaa ba kuwɛɛu, amma idəəkõi Ilaaõ í wa si irii lafɛ̃ɛ.

4

Jesu do inaaboi Samari gə

1-3 Farisi ŋa à gbə iyi Jesu wa ba məcə ŋa wa dasi ŋa inyi wa re Zãa. Amma
kù jɛ Jesu takaɛi wa dasi inɛ ŋa inyiu, məcəɛ ŋai à waa coo. Ajə nŋu gə Jesu í gbə
iyi à waa fə bɛɛbɛ, ŋəi í nɛ hai Zudee bɛ wa bə ilɛi Galilee.
4 Wee ku bɛi ku to bɛ tilasii ku too do ilɛi Samari.
5 Ŋəi í to si ilui Samari gə iyi à ya kpe Sikaa, kəkəi iko iyi Zakəbu í mua Zozɛfu
amaɛu.
6 Bɛi ləgəi Zakəbuu í wa. Jesu í to bɛi zakai dasã. Ŋəi í koo í buba si itɩ̃i ləgəu
si na iyi í jò í gbɛɛji do isɛɛnɛu.
7 Ŋəi inaaboi Samari gə í naa inyi ku kpã. Ŋəi Jesu í ni, muum inyi n mə.
8 Wee məcəɛ ŋa à bə inə ilu ijɛ ku ra wa.
9 Ŋəi abou í sõ Jesu í ni, awə Zuifu, bɛirei í ce ì waa təəm inyi ku mə, amu
inaaboi Samari. Abou í ni bɛɛbɛi si na iyi í jò Zuifu ŋa do inɛi Samari ŋa a ci ya
ce njɛ fəə.
10 Ŋəi Jesu í jɛaa í ni, bii ì mà amuai Ilaaõ wo, nə bii ì mà inɛ iyi wa təəɛ inyi
ku mə, aa təəm nii wo nə n muɛ inyii kuwɛɛ.
11 Ŋəi abou í sõə í ni, məkəəyi, i kù nɛ gooka. Wee ləgəu í jɩ̃i isa. Bɛirei aa ce i
ba inyii kuwɛɛu.
12 Zakəbu, bala nwai í tu nwa ləgəu ihɛ̃. Nə nŋu do amaɛ ŋa do mɛɛmuɛ ŋa fei
ihɛ̃i à ya mə. Mà awə ì waa tamaa ì re Zakəbu bala nwaui.
13 Ŋəi Jesu í jɛaa í ni, inɛ iyi í ya mə inyii ləgəu ihɛ̃ fei, agbɛ á kpaa má.
14 Amma inɛ iyi an mua inyi ku mə, agbɛ kaa kpa lafɛ̃ɛ má, domi inyi iyi an
mua lafɛ̃ɛ á maa sõi bɛi inyii isõ nə á na inɛ kuwɛɛ hai tã.
15 Ŋəi abou í ni, məkəəyi, ǹ bi i muum dimii inyiu bɛ ku ba agbɛ ku maà kpam
má nə n maà n naa inyi ku kpã ihɛ̃ má.
16 Ŋəi Jesu í sõə í ni, koo kpe məkəɛ wa i naa wa ihɛ̃ ŋa.

17 Ŋɔi abou í jɛa Jesu í ni, n kù nɛ mɔkɔ. Ŋɔi Jesu mɔ í ni, ntɔi ì fɔ iyi ì ni i kù
nɛ mɔkɔ,
18 domi mɔkɔ miui ì tako ì nɛ. Nɔ wee mɔkɔ iyi ì nɛ si nsɛi kù jɛ mɔkɔɛ. Inɛ
nŋu ntɔi ì fɔ.
19 Ŋɔi abou í ni, mɔkɔɔyi, ɲ̀ yɛ iyi awɔu waliii.
20 To, awa inɛi Samari ŋa, bala nwa ŋa si geeteu ihɔ̃i à ya gulɛ a tɔɔ Ilaaɔ̃ wo,
amma iŋɛ Zuifu ŋa, ì ni í gbe Zeruzalɛmui inɛ ku ya gulɛ ku tɔɔɛ.
21 Nɔ Jesu í sɔ̃ɔ í ni, abooyi, dasi idem iyi an sɔ̃ɛ naanɛ. Awaati wa naa iyi a
kaa gulɛ a tɔɔ Ilaaɔ̃ Baaba si antai geeteu ihɔ̃ hee má jɛ Zeruzalɛmu.
22 Iŋɛ inɛi Samari ŋa, ì waa gulɛa Ilaaɔ̃, amma i kù màa ŋa. Awa Zuifu ŋa à
màa à bɛi à waa gulɛaò, domi idei faaba wa naai hai bi Zuifu ŋa.
23 Amma awaati gɔ á na ku naa, nɔ í to wa tã mɔm de, iyi Hundei Ilaaɔ̃ á jɔ̀ inɛ
ŋa a maa gulɛ a tɔɔ Ilaaɔ̃ Baaba do ntɔ. Woo gulɛaa do yaase bɛɛbɛ ŋai í bi. Inɛ
bɛ ŋai à jɛ woo gulɛaa Ilaaɔ̃ ntɔ ntɔ.
24 Ilaaɔ̃i í jɛ Hunde, nɔ kù nɛ bɛi aa ce iyi a kù gulɛaa si Hunde do si ntɔ.
25 Ŋɔi abou í sɔ̃ɔ í ni, ɲ̀ mà inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cica á na ku naa. Bii í naa nŋui á sisi
nwa fei ndɛɛ.
26 Ŋɔi Jesu í ni, amui ihɛ̃, amu iyi ɲ̀ wa n baɛ ide ku fɔ.
27 Waati bɛɛbɛ mɔcɔi Jesu ŋau à to wa. Ŋɔi ideu í mu ŋa biti ntɔ ntɔ do iyi à
yɛ wa ba inaabo ide ku fɔ. Do nŋu fei, kãma nŋa gɔ kù bee abou mii iyi í bi. A
kù nɔ a kù bee Jesu a kù ni, mii í ce ì waa ba abou ide ku fɔ.
28 Ŋɔi abou í jilɛ bɔɔdoɛ bɛ í nyi inɔ ilu í koo í sɔ̃ inɛ ŋa í ni,
29 i naa i koo i cɔ inɛ gɔ iyi í sɔ̃m mii iyi ɲ̀ tako ɲ̀ ce fei. Mà inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau
mbɛ ya.
30 Nɔ inɛ ŋa à fita wa hai inɔ iluu à waa bɔ bi Jesu.
31 Waati bɛɛbɛ mɔcɔɛ ŋa à wasi ku manteɛ à waa ni, Mɛɛtu, jɛ titã.
32 Amma í sɔ̃ ŋa í ni, ɲ̀ nɛ dimii ijɛ gɔ iyi i kù mà ŋa.
33 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à bee njɛ à waa ni, mà inɛ gɔ í naa ijɛ wai de.
34 Nɔ Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, ijɛm nŋui í jɛ n ce idɔɔbii inɛ iyi í bɛm wa nɔ n kpa irii
icɛɛ iyi í dasim.
35 Iŋɛ ì waa ni í gbe cukpa mɛɛ a bɛi a da iya. Amma amu ɲ̀ wa n sɔ̃ ŋɛ, i cɔ iko
ŋau, mii ku gbɛ̃ ŋau fei í jǐa í to ku da.
36 Inɛ iyi wa da í wasi fiaɛ ku gba tã, nɔ amaajɛ iyi wa tɔtɔɔu ti kuwɛɛ hai tãi.
Si bɛɛbɛ woo gbɛ̃ do woo da à nɛ inɔ didɔ̃ ajɔ.
37 À ya kpa mɔnda gɔ a ni, inɛ gɔ wa gbɛ̃ nɔ inɛ mmu gɔ wa da. Mɔndau ntɔi
wa fɔ.
38 Ñ bɛ ŋɛi i koo i da si iko bii i kù logoo ŋa. Inɛ gɔ ŋai à ce icɛ bɛ, wee nsɛi iŋɛi
ì naa ì waa da mii iyi à gbɛ̃u ŋa.
39 Inɛi Samari nkpɔ nkpɔi í dasi Jesu naanɛ si inɔ iluu bɛ si na iyi í jɔ̀ abou í
tako í sɔ̃ ŋa í ni Jesu í sɔ̃ nŋu mii iyi nŋu í ce wo fei.
40 Na nŋu, inɛi Samari ŋau à koo à ba Jesu à tɔɔɛ suuru ku gbe bi ti aŋa. Nɔ í
ce bɛ ajɔ minji.
41 Inɛ nkpɔi í dasi naanɛ má waati iyi à gbɔ idei Jesu,
42 ŋɔi à sɔ̃ abou à ni, kù jɛ na ide iyi ì fɔu nŋu akãi í jɔ̀ à dasi Jesu naanɛ má,
amma si na iyi í jɔ̀ awa taka nwa à gbɔ ideɛi nɔ à mà iyi do ntɔ nŋui í jɛ Woo
faabai andunya.

Jesu í jɔ̀ amai akawe nla gɔ í ba iri

43 Iyi Jesu í ce ajɔ minji bɛ ŋɔi í nɛ í bɔ ikpa ilɛi Galilee,

44 domi nŋu takaɛ í fɔ wo í ni, walii ci ya nɛ bɛɛrɛ si iluɛ.
45 Iyi í to Galilee ŋɔi inɛ ŋau à gbaa do inɔ didɔ̃. Tako wo à bɔ jingau
Zeruzalɛmu nɔ à yɛ mii iyi í ce bɛ fei. Na ŋɔi í jɔ̀ à gbaa do inɔ didɔ̃.
46 Nɔ í nyi í bɔ Kana si ilɛi Galilee má, tengi bii í tako í jɔ̀ inyi í kpaasi vɛ̃ɛu.
Wee akawei ilaalu gɔ í wa Kapɛranumu, amaɛ kù waa nɛ baani.
47 Ŋɔi í gbɔ iyi Jesu í nɛ hai ilɛi Zudee í naa ilɛi Galilee. Ŋɔi í dede hai
Kapɛranumu í bɔ bi tɛɛ í koo í tɔɔɛ suuru ku na ku faaba amai nŋu iyi wa bi
ku ku.
48 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, iŋɛ i ci ya dasi naanɛ ajɔ kãma ŋa bii kù jɛ ì yɛ nyinda do
maamaake gɔ ŋa sisi.
49 Ŋɔi akaweu í ni, mɔkɔɔyi, ǹ wa n tɔɔɛ suuru i naa wa bi tom hee amau ku
maa ku.
50 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ɔ í ni, koo i nɛ, amaɛ á wɛɛ.
Nɔ inɛɛu í dasi idei Jesuu naanɛ nɔ í nɛ.
51 Iyi í dasi kpãai ideɛ wa nɛ ŋɔi í ko woo ce icɛɛ ŋa à waa naa. Ŋɔi à sɔ̃ɔ à ni,
amaɛ í ba iri.
52 Ŋɔi í bee ŋa si waati yoomai í ba iri. Ŋɔi à ni, ana isɔ akãi bɔ̃ɔu í nya.
53 Ŋɔi baai amau í ye gigi iyi waatiu bɛi Jesu í sɔ̃ɔ ideu dee dee í ni, amaɛ á
wɛɛ. Nɔ nŋu do inɛi kpasɛ̃ɛ ŋa fei à dasi Jesu naanɛ.
54 Isɛ gbeejisiai ihɛ̃ bɛbɛi iyi Jesu í dede hai ilɛi Zudee í naa ilɛi Galilee nɔ si
kunaaɛu fei í ce maamaakei. Iyi ihɛ̃i í jɛ maamaake minjisia.

5

Jesu í jɔ̀ wɛɛgɛ gɔ í ba iri

1 Si anyiɛ ŋɔi jingau gɔ í to wa. Jingaui Zuifu ŋai. Nɔ Jesu í bɔ Zeruzalɛmu.
2 Wee Zeruzalɛmu bɛ, bi ku lɔò inɔ iluu í kpɔ. Andɛ akãi à ya kpe Andɛi
angudã ŋa. Kɔkɔi andɛu bɛi fatama nla gɔ í wa. Nɔ à ma si ile iyi í nɛ andɛ miu.
Do feei Ebɛɛ Bɛtizadai à ya kpoo.
3 Si andɛi ile ŋaui bɔ̃ɔ nkpɔ í ya na ku maa sũ, fɛɛju ŋa do woo sukutɛ do wɛɛgɛ
ŋa. [Bɛi à ya sũ a maa degbe kuyayai inyiu,
4 domi ajɔ gɔ ŋa amalekai Ilaaɔ̃ í ya kita wa ku lɔ si fatamau nɔ ku fɔ inyiu. Bii
inyiu í fɔ bɔ̃ɔ iyi í tako í dasi bɛ dimii bɔ̃ɔ iyi í nɛ fei í ya ba irii.]
5 Wee inɛ gɔ í wa bɛ, bɔ̃ɔu adɔ̃ kuntaa do mɛɛjɔi í ce siɛ.
6 Iyi Jesu í yɔɔ wa sũ bɛ í bɛi í mà iyi í kpɛ bɛ ŋɔi í beeɛ í ni, ì bi i ba iri?
7 Ŋɔi bɔ̃ɔu í jɛaa í ni, mɔkɔɔyi, n kù nɛ inɛ iyi á dasim si inyiu waati iyi í fɔ.
Hee n maa n kookaai n maa n dasi inyiu, inɛ gɔ í ya takom nii.
8 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ɔ í ni, dede i ka sɛ̃ɛɛ, i nɛò.
9 Ŋɔi gbakã inɛɛu í ba iri nɔ í ka sɛ̃ɛɛ í dasi kpãa wa nɛ.
Wee ajɔi kusĩmii.
10 Ŋɔi inɛ ngboi Zuifu ŋau à sɔ̃ inɛ iyi í ba iriu à ni, ajɔi kusĩmii nnyi. Wooda
nwa í ganji i so sɛ̃ɛɛ.
11 Ŋɔi í sɔ̃ ŋa í ni, inɛ iyi í jɔ̀ n ba irii í ni n so sɛ̃ɛm n nɛ.
12 Ŋɔi à beeɛ à ni, yooi í sɔ̃ɛ í ni i so sɛ̃ɛɛ i nɛ.
13 Amma inɛ iyi í ba iriu kù mà lafɛ̃ɛ si na iyi í jɔ̀ zamaa í wa bɛ nɔ Jesu í dasi
inɔ nŋa.
14 Iyi í ce sãa ŋɔi Jesu í yɔɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ nɔ í sɔ̃ɔ í ni, wee ì ba iri
bɛbɛi. To, maà ce dulum má ku ba laalɔ iyi í re bɛɛbɛ ku maà baɛ má.
15 Ŋɔi inɛɛu í nyi bi inɛ ngbo ŋau í sɔ̃ ŋa í ni Jesui í jɔ̀ nŋu í ba iri.

16 Ŋɔi í jɔ̀ inɛ ŋau à waa kpã Jesu iju si na iyi í jɔ̀ í ce dimii mii nɔu bɛ si ajɔi
kusĩmi.
17 Amma Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, Baam í ya maa ce icɛi waati kãma fei, bɛɛbɛ mɔi amu
takam ɲ̀ wa n ce.
18 Na irii ideu bɛi Zuifu ŋa à teese à waa dɛ Jesu ku kpa, kù jɛ si na iyi í jɔ̀ í jɔ̀
inɛɛu í ba iri si ajɔi kusĩmi nŋu akã, amma si na iyi í jɔ̀ wa wã araɛi do Ilaaɔ̃ má,
wa ni Ilaaɔ̃i í jɛ baai nŋu.

Yiikoi Amai Ilaaɔ̃

19 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, ntɔ ntɔ ɲ̀ wa n sɔ̃ ŋɛi, amu Ama, n kaa n yɔkɔ n ce ngɔgɔ
do aram bii kù jɛ mii iyi ɲ̀ yɛ Baam wa ce. Mii iyi Baaba wa ce fei, nŋui amu mɔ
Ama ɲ̀ wa n ce.
20 Baaba í bi amu Amaɛ nɔ í nyisim mii iyi nŋu takaɛ wa ce fei. Á nyisim icɛ
iyi í re bɛ ihẽ má mɔm ku ba iŋɛ fei i biti ŋa.
21 Ntɔ ntɔ, si bɛi Ilaaɔ̃ Baaba í ya jĩ iku ŋa nɔ ku ce ŋa ilu hunde, bɛɛbɛ mɔi
amu Amaɛu an mua inɛ ŋa iyi ɲ̀ bi kuwɛɛ.
22 Ilaaɔ̃ Baaba takaɛ ci ya kiiti inɛ gɔ, amma í so kiitiu fei í daa amu Amaɛ si
awɔ,
23 ku ba inɛ fei ku saalu amu Amau si bɛi à waa saalu Ilaaɔ̃ Baaba. Inɛ iyi kù
saalu amu Amau, Baaba iyi í bɛm wai kù saalu.
24 Ntɔ ntɔ ɲ̀ wa n sɔ̃ ŋɛi, inɛ iyi wa gbɔ idem nɔ í dasi inɛ iyi í bɛm wa naanɛ,
lafɛ̃ɛ í nɛ kuwɛɛ hai tã. Kaa naa bi ku ce kiiti má, amma í kua iku í lɔsi kuwɛɛi.
25 Ntɔ ntɔ, awaati wa naa nɔ wee í to wa tã, iyi iku ŋa aa gbɔ imui amu Amai
Ilaaɔ̃ nɔ si inɔ nŋa inɛ ŋa iyi à gbɔ imum fei aa nɛ kuwɛɛ *.
26 Si bɛi Baaba takaɛ í jɛ irii kuwɛɛ, bɛɛbɛ mɔi í jɔ̀ amu Amaɛ ɲ̀ jɛ.
27 Nɔ í muum kpãa n kiitiò inɛ ŋa, si na iyi í jɔ̀ ɲ̀ jɛ Amai Amanɛ.
28 Na nŋu, i maà biti ŋa, domi waati wa naa iyi iku ŋa fei aa gbɔ imum,
29 nɔ aa fita wa hai si balɛ. Inɛ ŋa iyi à ce jiidaɛ aa jĩ si kuwɛɛ hai tã. Inɛ ŋa mɔ
iyi à ce laalɔ aa jĩ nɔ a kiiti ŋa.

Mii ŋa iyi wa nyisi iyi Jesu í nɛ yiiko

30 Jesu í ni, n kaa n yɔkɔ n ce ngɔgɔ do aram. Si bɛi Ilaaɔ̃ í sɔ̃m si bɛɛbɛi an ceò
kiitiu, nɔ kiitim í jɛ dee dee domi n kù wa n dɛ idɔɔbim ku ce, bii kù jɛ idɔɔbii
inɛ iyi í bɛm wa.
31 Bii amu takam nii ɲ̀ wa n jɛa aram sɛɛda wo, sɛɛdam kù jɛ ntɔ.
32 Amma inɛ gɔ í wɛɛ iyi wa jɛa inɛ ŋa sɛɛdam nɔ ɲ̀ mà iyi sɛɛda iyi wa jɛ nŋa
na irim nɔu ntɔi. Lafɛ̃ɛi í jɛ Zãa woo dasi inyi.
33 Iŋɛi í bɛ siɛ inɛ ŋa, nɔ ide iyi í fɔ si gãmɛm nɔu ntɔi.
34 Kù jɛ ɲ̀ wa n dɛ amanɛ ku jɛɛm sɛɛda, amu de ɲ̀ wa n fɔ bɛɛbɛi ku ba i ba
faaba ŋa.
35 Zãau bɛ í yɛi bɛi fitila iyi à má ku má inya. Nɔ waati keeke gɔ ì jɛsi i wɛɛò
inɔ didõ si inya kumáɛu ŋa.
36 Amma sɛɛda gɔ í wɛɛ iyi í la í re ti Zãa. Sɛɛdaui í jɛ icɛ iyi ɲ̀ wa n ce. Aõ
Baabai í daam si awɔ, nŋu mɔi wa jɛa inɛ ŋa sɛɛdam nɔ wa nyisi iyi Ilaaɔ̃ Baabai
í bɛm wa.
37 Ilaaɔ̃ Baaba takaɛi wa jɛa inɛ ŋa sɛɛdam. Amma iŋɛ i kù gbɔ ide ku fɔɛ baa
ajɔ akã ŋa hee má jɛ i yɔɔ do iju ŋa.
38 Ideɛ kù ba bi ku buba si ŋɛ, domi i kù dasi amu iyi í bɛ wau naanɛ ŋa.

---

* **5:25** iku ŋa Kù jɛ inɛ ŋa iyi à ku ntɔ ntɔ ŋai wa fãa. Amma inɛ ŋa iyi dulum du ŋa í jɔ̀ à jɛ bɛi iku ŋai wa fãa.

39 Iŋɛ í ya maa cio kukɔi idei Ilaaɔ̃ si na iyi í jɔ̀ ì waa tamaa aa ba siɛ kuwɛɛ hai
tã ŋa. Nɔ wee kukɔ ŋau bɛ fei wa jɛa inɛ ŋa sɛɛdam.
40 Amma do nŋu fei ì kɔ ku naa bi tom ku ba i ba kuwɛɛ ŋa.
41 N kù wa n dɛ saabu bi amanɛ ŋa.
42 Amma ǹ mà ŋɛ. Ǹ mà iyi i kù nɛ kubii Ilaaɔ̃ si idɔ nŋɛ ŋa.
43 Do irii Baam nii ǹ naa, nɔ i kù gbam ŋa. Amma bii inɛ gɔ njɛ í naa do irii
arai nŋu takaɛ, lafɛ̃ɛi aa gba ŋa.
44 Bii bɛɛbɛi bɛirei aa ce i dasim naanɛ ŋa, iŋɛ iyi ì ya maa dɛ saabui njɛ ŋa iŋɛ
duusɔ̃ɔ nɔ i kù waa dɛ saabu iyi wa naa hai bi Ilaaɔ̃ ŋa, nŋu iyi kù nɛ saa.
45 I maà tamaa mà amui an yɛ taale nŋɛ bi Ilaaɔ̃ Baaba. Moizi, nŋu iyi ì waa
naanɛ ŋau, nŋui á yɛ taale nŋɛ.
46 Bii ì dasi Moizi naanɛ ntɔ ntɔ ŋa wo, aa dasi amu mɔ naanɛ ŋa, domi idem
nii Moizi í kɔ.
47 Amma i kù dasi ideɛ naanɛ ŋa. To, bɛirei aa ce i dasi idem naanɛ ŋa.

6

Jesu í wò amanɛ dubu miu (5.000)
(Cɔ Matie 14:13-21; Maaku 6:30-44; Luku 9:10-17)

1-4 Si anyii nŋu, jingaui Zuifu ŋa iyi à ya kpe Iku ku kuau í maai wa. Waati
bɛɛbɛi Jesu í kua icei tenkui Galilee. Tenkuui à ya nyi a kpe Tiberia má. Ŋɔi
zamaa nkpɔ wa tooɛ, domi à yɛ maamaake ŋa iyi í ya maa ce ku maa faabaò bɔ̃ɔ
ŋa. Ŋɔi Jesu í gũ geete gɔ í buba do mɔcɔɛ ŋa ajɔ.
5 Iyi í cɔ ilu nɔ í yɛ zamaa nla gɔi wa naa bi tɛɛ. Ŋɔi í bee Filipu í ni, iwoi aa ka
ba ijɛ iyi aa ka ra inɛ ŋau ihɛ̃ a jɛ.
6 Í fɔ bɛɛbɛi ku cɔò laakai Filipu domi í mà bɛi nŋu á ce tã.
7 Ŋɔi Filipu í jɛaa í ni, baa fiai icɛi ajɔ cĩɔ minji kaa to ka ra nŋa ijɛ, iyi aŋa fei
aa ba kekee kekee.
8 Ŋɔi inɛ akãi mɔcɔ ŋau iyi à ya kpe Anderee, ifɔi Simɔɔ Piɛɛ í ni,
9 ama awaasũ gɔ í wa ihɛ̃ í nɛ pɛ̃ɛ ara miu do cɛ̃ɛ keeke minji. Amma nŋu bɛ
kaa cea zamaa nlau ihɛ̃ nkãma.
10 Ŋɔi Jesu í ni, í jɔ̀ aŋa fei a buba. Wee inyau í nɛ fɔfɔ nkpɔ nkpɔ. Ŋɔi aŋa fei
à buba. Si inɔ nŋa kukpɔi inɛmɔkɔ ŋau í to dubu miu (5.000).
11 Ŋɔi Jesu í so pɛ̃ɛ ŋau í saabu Ilaaɔ̃, ŋɔi í jɔ̀ à kpɛ̃a inɛ ŋa iyi à waa bubau.
Bɛɛbɛ mɔi í ce do cɛ̃ɛ ŋau. Nɔ à jɛ bɛi à bi.
12 Iyi aŋa fei à jɛ à yo, ŋɔi Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, i ko ijɛ iyi í gbeu ŋa ku ba gɔgɔ
ku maà ce nfe.
13 Nɔ à ko ijɛ iyi í gbeu. Si pɛ̃ɛ ara miu iyi Jesu í gba í bububu í kpɛ̃a inɛ ŋa à
jɛu, kɔlɔ maateejii í gbe.
14 Iyi inɛ ŋau à yɛ maamaake iyi Jesu í ceu ŋɔi à ni, do ntɔ, nŋui í jɛ walii iyi á
na ku naa si andunyau.
15 Ŋɔi inɛ ŋau à waa bi a muu do gbugbã a coo ilaalu. Amma si bɛi Jesu í mà
si ŋa ŋɔi í nya araɛ nŋu akã í nyi iri kutau ma.

Jesu wa nɛ si antai tenku
(Cɔ Matie 14:22-33; Maaku 6:45-52)

16 Iyi alɛ í lɛ ŋɔi mɔcɔi Jesu ŋau à bɔ itĩi tenkuu.
17 Ŋɔi à lɔ akɔi inyi ku ba a kua a bɔ Kapɛranumu. Nɔ à dasi kpãa à waa nɛ.
Ŋɔi idũ í dũ nɔ wee Jesu kù to si ŋa.
18 Ŋɔi fufu nla gɔ wa ce nɔ inyiu wa yaya.

19 Iyi à nɛ zakai kilo mɛɛfa ŋɔi à hɔ̃nnɛ Jesu wa nɛ si antai inyiu wa naa bi tu
ŋa, ŋɔi zigi nŋa í da.
20 Amma Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, amui, i maà jɔ̀ njo ku mu ŋɛ.
21 Ŋɔi à waa bi nŋu mɔ ku lɔ inɔ akɔi inyiu amma wee gbakã à to bii à waa
bɔu.

Zamaau wa dɛ Jesu

22 Iju kumáɛ inɛ ŋa iyi à wa icei tenkuu bɛ, à ye gigi iyi akɔ akãi í wa bɛ wo. À
nɔ à mà iyi Jesu kù lɔ akɔi inyiu do mɔcɔɛ ŋa ajɔ, aŋa duusɔ̃ɔ nŋai à nɛ.
23 Waati bɛɛbɛ, akɔi inyi gɔ ŋa mɔ à naa hai Tiberia nɔ à to inyau. Tengi bɛi
Lafɛ̃ɛ Jesu í tako í saabu Ilaaɔ̃ í bɛi í na ŋa pɛ̃ɛ à jɛu.
24 Iyi zamaau í yɛ Jesu do mɔcɔɛ ŋa kãma nŋa kù wa bɛ, ŋɔi aŋa mɔ à lɔ akɔi
inyi ŋau à bɔ ku dɛdɛ ŋa ikpa Kapɛranumu.

Jesui í jɛ ijɛi kuwɛɛ

25 Ŋɔi inɛ ŋau à kua icei tenkuu do ikpa ihɔ̃ à koo à ba Jesu bɛ nɔ à ni, Mɛɛtu,
waati yoomai í to wa ihɛ̃.
26 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, ntɔ ntɔ, ì waa dɛdɛm ŋai si na iyi í jɔ̀ ì ba pɛ̃ɛ ì jɛ ì yo
ŋa, kù jɛ na iyi í jɔ̀ ì yɛ ǹ ce maamaake gɔ ŋa.
27 I maà ti i ce icɛi ijɛ iyi í ya sãmi nŋu akã, amma i ce icɛi ijɛ iyi á jɔ̀ i ba kuwɛɛ
hai tã ŋa. Nɔ ijɛ nŋu amu Amai Amanɛi an mu nŋɛ, domi amui Ilaaɔ̃ Baaba í na
yiikoɛ nɔ í jɔ̀ inɛ ŋa à waa yɔɔ.
28 Ŋɔi à beeɛ à ni, mii aa ka ce ka ceò icɛ iyi Ilaaɔ̃ í bi.
29 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, icɛ iyi Ilaaɔ̃ í bi si ŋɛi í jɛ i dasi amu woo bɛɛ naanɛ ŋa.
30 Ŋɔi à beeɛ à ni, maamaake yoomai aa ce ka yɔɔ ku ba ka dasiɛ naanɛ. Mà
icɛ yoomai aa ce.
31 Nɔ à ni má, bala nwa ŋa à jɛ ijɛ gɔ iyi à ya kpe mana si gbaa. À kɔɔ à ni í na
ŋa ijɛ wa hai lelei Aɔ̃.
32 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, kù jɛ Moizii í mu nŋɛ ijɛu wa hai
lele, amma Baam nii í mu nŋɛ ijɛ iyi í jɛ ntɔu wa hai lele.
33 Nɔ ijɛ iyi Ilaaɔ̃ í ya mua inɛ, nŋui í jɛ inɛ iyi í kita wa hai lele iyi á jɔ̀ amanɛ
ku ba kuwɛɛ hai tã.
34 Ŋɔi à sɔ̃ɔ à ni, mɔkɔɔyi, mu nwa dimii ijɛu bɛ do ajɔ fei.
35 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, amui ǹ jɛ ijɛi kuwɛɛ. Inɛ iyi í naa bi tom, ari kaa kpa
lafɛ̃ɛ má pai, nɔ inɛ iyi í dasim naanɛ, agbɛ kaa kpaa má pai.
36 Ǹ tako ǹ sɔ̃ ŋɛ wo ǹ ni, ì waa yɛm ŋa, amma i kù dasi naanɛ ŋa.
37 Inɛ ŋa iyi Baaba í nam fei aa naa bi tom, nɔ inɛ iyi í naa bi tom baa bii bɛirei
n kaa n nyɔɔ angule.
38 Ǹ kita wai hai lelei Aɔ̃ n na n ceò idɔɔbii inɛ iyi í bɛm wa, kù jɛ idɔɔbii amu
takam.
39 Idɔɔbii inɛ iyi í bɛm wa wee. Inɛ ŋa iyi í nam, n maà n jɔ̀ baa inɛ akã nŋa
ku ce nfe amma n jĩ aŋa fei hai si balɛ si ajɔi ankãanyi.
40 Idɔɔbii Baam nii í jɛ inɛ iyi í yɛ amu Ama nɔ í dasim naanɛ fei ku nɛ kuwɛɛ
hai tã, an nɔ n jĩ lafɛ̃ɛ hai si balɛ si ajɔi ankãanyi.
41 Ŋɔi Zuifu ŋau à waa gbagba siɛ na iyi í jɔ̀ í ni nŋu í jɛ ijɛ iyi í kita wa hai lelei
Aɔ̃.
42 Ŋɔi à ni, í jɔ Jesu amai Zozɛfuu mbɛ mɛɛ. À mà iyeò baaɛ. Bɛirei í ce í ni
nŋu í naai hai lele.
43 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, i maà ti i maà gbagba na irim bɛɛbɛ ŋa.

44 Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku naa bi tom bii kù jɛ Baaba iyi í bɛm wai í fa lafɛ̃ɛ wa. Nɔ
inɛ nŋui an jɔ̀ ku jĩ hai si balɛ si ajɔi ankãanyiu.
45 Inɛ akãi walii ŋau í kɔ í ni, Ilaaɔ̃ takaɛi á na ku kɔ inɛ fei si cio. Nɔ bɛɛbɛi inɛ
iyi í gbɔ idei Baaba fei nɔ í jirima cioɛ lafɛ̃ɛ á naa bi tom.
46 Inɛ kãma kù yɛ Ilaaɔ̃ Baaba do iju, í gbe amu iyi ɲ̀ naa hai bi tɛɛu.
47 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í dasim naanɛ fei í nɛ kuwɛɛ hai tã.
48 Amui ɲ̀ jɛ ijɛi kuwɛɛ.
49 Bala nŋɛ ŋa à jɛ mana si gbaa amma kù ganji a ku.
50 Amma amu ijɛ gɔi ɲ̀ wa n fãa iyi í naa hai lele, iyi bii amanɛ í jɛ kaa ku.
51 Amui ɲ̀ jɛ ijɛi kuwɛɛ. Hai lelei ɲ̀ kita wa. Nɔ inɛ iyi í ba ijɛu í jɛ fei í nɛ kuwɛɛ
hai tã. Ijɛui í jɛ aram. An náai ku ba inɛ ŋa a maa wɛɛò.
52 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ ŋɔi Zuifu ŋa à ce si kakɔɔ jiida à waa ni, bɛirei nŋu á ce
ku na wa iŋai araɛ ka ŋɔ.
53 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, ntɔ ntɔ ɲ̀ wa n sõ ŋɛi, bii i kù ŋɔ iŋai arai amu Amai
Amanɛ walakɔ i kù mɔ njɛm i kù nɛ kuwɛɛ ŋa.
54 Inɛ iyi í ŋɔ iŋai aram nɔ í mɔ njɛm í nɛ kuwɛɛ hai tã, nɔ an jũu hai si balɛ si
ajɔi ankãanyiu,
55 domi iŋai aram nii í jɛ ijɛ alala nɔ njɛm mɔi í jɛ inyi alala.
56 Inɛ iyi í ŋɔ iŋai aram nɔ í mɔ njɛm awaò aa ka nɛ anu akã ka maa wɛɛò.
57 Baabai í bɛm wa. Nŋui í nɛ kuwɛɛ nɔ na iriɛi amu mɔ ɲ̀ wɛɛ. Bɛɛbɛ mɔi inɛ
iyi í ŋɔm, lafɛ̃ɛ í nɛ kuwɛɛ na irim.
58 Ijɛ iyi í kita wa hai lelei ɲ̀ wa n fãa. Inɛ nŋu kù jɛ bɛi ijɛ iyi bala nŋɛ ŋa à jɛ
nɔ kù ganji à kuu. Inɛ iyi wa jɛ dimii ijɛu ihẽ á maa wɛɛi hee do ajɔ fei.
59 Ideu bɛi Jesu í kɔ inɛ ŋa si ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ Kapɛranumu.

Idei kuwɛɛ hai tã

60 Iyi mɔcɔi Jesu ŋau à gbɔ ideu ŋɔi nkpɔ nŋa í ni, ideu ihẽ í lele. Yooi á nɔɔ.
61 Nɔ Jesu í mà iyi à wasi ku gbagba na ideu, ŋɔi í bee ŋa í ni, ideui í jɛ nŋɛ bi
ku kooseɛ?
62 Debɛi, bɛirei aa ni ŋa bii ì yɛ amu Amai Amanɛ ɲ̀ wa n bɔ lele ŋa bii ɲ̀ tako
ɲ̀ wa wo.
63 Hundei í ya mua inɛ kuwɛɛ, gbugbãi amanɛ kù jɛ nkãma. Nɔ ide iyi ɲ̀ sõ
ŋɛu wee hundei, nɔ nŋui í jɛ kuwɛɛ.
64 Amma si inɔ nŋɛ inɛ gɔ ŋa a kù dasi naanɛ. Jesu í fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ í mà
hai sinteɛ inɛ ŋa iyi a kaa dasi nŋu naanɛ do inɛ iyi á na ku zamba nŋu.
65 Nɔ í ni má, na iyi ihẽi í jɔ̀ ɲ̀ sõ ŋɛ wo ɲ̀ ni inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á naa bi tom bii
kù jɛ Ilaaɔ̃ Baabai í jɔ̀ lafɛ̃ɛ í naa.
66 Ŋɔi hai waati bɛɛbɛ mɔcɔ nkpɔɛ ŋau à fa ara nŋa do anyi a ci ya tooɛ má.
67 Na ŋɔi í jɔ̀ Jesu í bee mɔcɔ maateejiɛ ŋau í ni, iŋɛ mɔ ni, i kù waa nɛ ŋai?
68 Ŋɔi Simɔɔ Piɛɛ í jɛaa í ni, Lafɛ̃ɛ, bi yooi aa ka bɔ má. Awɔi ì nɛ idei kuwɛɛ
hai tã.
69 Awa à dasi naanɛ nɔ à mà kam kam iyi awɔi ì jɛ Inɛ Kumá iyi í naa hai bi
Ilaaɔ̃.
70 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, kù jɛ amui ɲ̀ cica iŋɛ maateejiu ba. Do nŋu fei inɛ akã
nŋɛ í jɛ inɛi Seetam.
71 Waatɔ idei Zudasi amai Simɔɔ Isikariotii wa fãa, si na iyi í jɔ̀ baa do iyi í wa
si inɔi mɔcɔ maateeji ŋau fei, nŋui á zambaɛ.

7

Ifɔi Jesu ŋa a kù dasiɛ naanɛ

1 Si anyii nŋu, Jesu wa dabii si ilɛi Galilee. Kù bi ku bɔ ikpa ilɛi Zudee domi
Zuifu ŋau à waa dɛ ku kpaa.
2 Nɔ wee jingaui Zuifu ŋa iyi à ya kpe jingaui Ilei acɔ í maai wa.
3 Ŋɔi ifɔi Jesu ŋa à sɔ̃ɔ à ni, nɛ hai ihɛ̃ i bɔ Zudee ku ba mɔcɔɛ ŋa iyi à wa ikpa
bɛ a yɛ icɛ iyi ì waa ce,
4 domi bii amanɛ í bi a mà nŋu bantuma kaa máa ce ngɔgɔ si asii. Bii ì waa ce
dimii icɛ bɛɛbɛ, í gbe í nyisi inɛ ŋa aɾaɛ.
5 À waa fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ baa aŋa taka nŋa a kù dasiɛ naanɛ.
6 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, waatim kù to wa titã, amma iŋɛ waatiu fei í sĩa nŋɛi.
7 Inɛi andunya ŋa a kaa yɔkɔ a cé ŋɛ, amma à cé amu domi ǹ ya n ni kookoosu
nŋa kù sĩa.
8 Iŋɛ i bɔ jingauu, amma amu n kù wa n koo titã, si na iyi í jɔ̀ waatim kù to
wa.
9 Iyi í sɔ̃ ŋa ideu í tã nɔ í gbe ilɛi Galilee bɛ.

Jesu í bɔ jingau

10 Iyi ifɔi Jesu ŋa à bɔ jingauu ŋɔi nŋu mɔ í dede í koo do asii, kù bi a yɔɔ si
bantuma.
11 Ŋɔi Zuifu ŋau à wasi ku dɛdɛɛ si waatii jingauu à waa ni, iwoi í wa.
12 Ŋɔi si zamaau inɛ ŋa à wasi ku fɔ ideɛ do gundu. Inɛ gɔ ŋa à waa ni, inɛ
jiidai. Nɔ inɛ gɔ ŋa mɔ à waa ni, iboi, wa dĩ ijui inɛ ŋai.
13 Amma kãma nŋa ci ya fɔ ideɛ do wɔɔkɔ domi à waa ce njoi inɛ ngbo ŋau.
14 Iyi inɛ ŋa à jɛ jingauu à to anini ŋɔi Jesu í koo í lɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ bɛ
wa kɔ inɛ ŋa si cio.
15 Ŋɔi Zuifu ŋau à biti nɔ à wasi ku ni, bɛirei inɛ iyi kù bɔ cio í ce í mà kukɔi
idei Ilaaɔ̃ bɛ ihɛ̃.
16 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, ciom kù jɛ hai si idɔm nii wa fita wa. Hai bi Ilaaɔ̃i wa
naa, nŋu iyi í bɛm wa.
17 Inɛ iyi í bi nŋu ku ce idɔɔbii Ilaaɔ̃, lafɛ̃ɛ á mà bii ciom hai bi Ilaaɔ̃i wa naa,
walakɔ bii í jɛ ti amu takam nii.
18 Inɛ iyi wa fɔ ide do yiikoi irii aɾaɛ bɛɛɾɛi nŋu takaɛi wa dɛ. Amma inɛ iyi
wa dɛ bɛɛɾɛi inɛ iyi í bɔɔ wa, lafɛ̃ɛ ntɔi í ya fɔ, ibo kãma ci ya wa siɛ.
19 Moizii í na ŋɛ wooda, mà irei. Amma do nŋu fei, kãma nŋɛ kù waa jirima
woodau. To, na mii í ce ì waa dɛ ku kpam ŋa.
20 Ŋɔi zamaau í jɛaa í ni, ì nɛ inɛi inɔɔkoi ba. Yooi wa dɛ ku kpaɛ.
21 Jesu í jɛ nŋa í ni, maamaake akãi ǹ ce si ajɔi kusĩmi nɔ iŋɛ fei í biti.
22 Amma i lasabu ŋa. Moizii í na ŋɛ woodai bango ku dasi. Nŋui í jɔ̀ baa bii í
jɛ ajɔi kusĩmii ì ya maa dasi ama nŋɛ ŋa bango ŋa. Nɔ mɔm idei bango ku dasiu
kù jɛ hai bi Moizii wa naa, hai bi bala nŋɛ ŋai.
23 Debɛi, bii ì waa dasi ama nŋɛ ŋa bango si ajɔi kusĩmiu ku ba i maà bɛjɛ
woodai Moizi ŋa, na mii í ce ì ya maa mum do idɔɔkɔ̃ ŋa waati iyi ǹ faaba inɛ
gɔ mam mam si ajɔi kusĩmiu.
24 I maà ya kiiti ngɔgɔ si bɛi ì waa yɔɔ do iju nŋu akã ŋa, amma i ce kiitiu dee
dee ŋa.

Jesui í jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau?

25 Ŋɔi inɛi Zeruzalɛmu gɔ ŋa, iyi à gbɔ Jesu í fɔ bɛɛbɛ à waa ni, kù jɛ inɛɛu ihɛ̃i
à waa dɛ ku kpau ya.
26 Nɔ wee wa fɔ ide si bantuma nɔ inɛ gɔ kù ni ide gɔ mɛɛ. Mà inɛ ngbo nwa
ŋa à mà bɛbɛi iyi nŋui í jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau do ntɔ de.

27 Amma bii í jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cicau wa naa inɛ gɔ kaa mà hai bii á naaò wa, nɔ
wee awa à mà hai bii inɛɛu ihẽ í naa.
28 Si bɛi Jesu wa kɔ ŋa si cio bantumai kpasẽi Ilaaõ bɛ í la wa ni, ì waa tamaa
bɛi ì màm ŋai, ì nɔ ì mà hai bii ǹ wa n naa ŋa. Do nŋu fei, n kù naa do yiikoi
aram, amma ilu ntɔi iyi iŋɛ i kù mà, nŋui í bɛm wa.
29 Amu ǹ màa, domi hai bi tɛɛi ǹ wa n naa, nŋu mɔi í nɔ í bɛm wa.
30 Ŋɔi à waa dɛ ku muu, amma inɛ gɔ kù lesiɛ awɔ domi waatiɛ kù to wa titã.
31 Si zamaau inɛ nkpɔ í dasiɛ naanɛ ŋɔi à ni, bii inɛ ihẽ kù jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cicau,
inɛ mmu iyi á na ku naa á yɔkɔ ku ce maamaake ŋa ku re bɛi inɛɛu ihẽ wa ce?

À bɛ woo degbe kpasẽi Ilaaõ ŋa a koo a mu Jesu

32 Farisi ŋau à gbɔ bɛi inɛ ŋau à waa fɔ idei Jesu do gundu. Na nŋu, inɛ ngboi
woo weei Ilaaõ ŋa do Farisi ŋa à bɛ woo degbe kpasẽi Ilaaõ ŋa a koo a muu wa.
33 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, waati keekei í gbe iyi an wɛɛ do iŋɛ. Si anyiɛ an nyi bi
inɛ iyi í bɛm wa.
34 Aa na i maa dɛdɛɛm ŋa amma i kaa yɛm ŋa, domi i kaa yɔkɔ i bɔ bii an wa
ŋa.
35 Ŋɔi Zuifu ŋau à bee njɛ ide à waa ni, iwoi á bɔ iyi a kaa ka yɔɔ. Mà bi inɛ
nwa ŋa iyi à fangaa si ilɛi dimi mmu ŋaui á bɔ ya. Á koo kɔ dimi mmu ŋau si
cioi?
36 Yoomai í jɛ yaasei ide iyi í fɔu bɛ si bɛi í ni aa ka dɛ nŋu amma a kaa ka yɛ
nŋu, domi bii nŋu á wa a kaa ka yɔkɔ ka bɔ bɛ.

Inyii kuwɛɛ

37 Ajɔi ankãanyii jingaui í ya nɛ bɛɛrɛ ku re. Ajɔ nŋuu, ŋɔi Jesu í dede í leekĩ
wa fɔ ide hee lele wa ni, inɛ iyi agbɛ wa kpa ku naa ku mɔ inyi bi tom.
38 Inɛ iyi í dasim naanɛ fei inyii kuwɛɛ á cã si idɔi lafẽɛ. Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaõ
í ni.
39 Wee idei Hundei Ilaaõi Jesu wa fãa. Inɛ iyi í dasi Jesu naanɛ fei á ba
Hundeu. Amma waati iyi wa fɔ bɛɛbɛu Ilaaõ kù na Hundeɛ titã si na iyi í jɔ̀
Jesu kù nyisi amboeɛ waati bɛɛbɛ.

Inɛ ŋa à waa kpẽ njɛ na irii Jesu

40 Inɛ gɔ ŋa si inɔi zamaau, iyi à gbɔ ideu ŋɔi à ni, inɛɛu ihẽ walii nlaui ntɔ ntɔ.
41 Inɛ gɔ ŋa mɔ à ni, inɛ iyi Ilaaõ í cicaui. Amma inɛ gɔ ŋa à ni, bɛirei inɛ iyi
Ilaaõ í cicau á ce ku naa hai ilɛi Galilee.
42 Kukɔi idei Ilaaõ kù ni inɛ iyi Ilaaõ í cicau á fita wai hai si dimii Davidi? Hai
Bɛtɛlehɛmu ilui Davidi takaɛ si á naa?
43 Nɔ inɛ ŋau à waa kpẽ njɛ na iriɛ.
44 Inɛ gɔ ŋa à bi a muu, amma inɛ kãma kù lesiɛ awɔ.

Naanɛ hai dasii inɛ ngboi Zuifu ŋa

45 Ŋɔi woo degbe kpasẽi Ilaaõ ŋau à nyi bi inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do
Farisi ŋau. Ŋɔi à bee ŋa à ni, na mii í ce i kù mu Jesuu wa ŋa.
46 Ŋɔi woo degbe kpasẽi Ilaaõ ŋau à jɛ à ni, inɛ kãma kù wɛɛ iyi í fɔ ide bɛi
inɛɛu bɛ.
47 Ŋɔi Farisi ŋau à bee ŋa à waa ni, to, iŋɛ mɔ ì jɔ̀ inɛɛu í dĩ iju nŋɛ ŋa ya.
48 Ì gbɔ bii inɛ ngbo gɔ walakɔ Farisi ŋau baa inɛ akã nŋa í dasiɛ naanɛ ŋai?
49 Amma zamaau kù mà woodai Moizi. Ilaaõ kú ceekpe ŋa.
50 Amma si inɔi Farisi ŋau inɛ gɔ í wa bɛ à ya kpoo Nikodɛmu. Nŋui í bɔ bi
Jesu idũu wo. Iyi í gbɔ à waa fɔ bɛɛbɛ ŋɔi í bee ŋa í ni,

51 wooda nwa í yɔɔda nwa ka yɛ taalei amanɛ hai a kù gbɔ ideɛ nɔ a kù mà mii iyi í ce?
52 Ŋɔi à beeɛ à ni, asee awɔ takaɛ mɔ inɛi Galileei? Cɔ si kukɔi idei Ilaaɔ̃ sãa sãa, i kaa yɛ walii gɔ iyi í fita wa hai Galilee. [
53 Nɔ inɛ fei í nɛ kpasɛ̃ɛ.

8

Inaabo iyi í ce sakara

1 Ŋɔi Jesu í bɔ geete iyi à ya kpe Olivie.
2 Amma iju kumáɛ daadaakɔ í sinda í bɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ nɔ inɛ fei wa bɔ bi tɛɛ, nɔ í buba í lɔsi cio ku kɔ ŋa si.
3 Ŋɔi woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa do Farisi ŋa à naaò inaabo gɔ wa bi tɛɛ iyi à muu si sakara ku ce. Ŋɔi à leekɩ̃ɛ si aninii zamaau.
4 Nɔ à sõ Jesu à ni, Mɛɛtu, à mu abou ihɛ̃i si sakara ku ce.
5 Wee Moizi í fɔ si woodaɛ í ni dimii inaabo bɛ ihɛ̃ ka taa kuta ka kpaa. To, awɔ mɔ, bɛirei ì yɔɔ.
6 À fɔ bɛɛbɛi ku ba a cɔ laakaɛ nɔ a yɛ taaleɛ. Amma Jesu í kɔmba iri ilɛ wa kɔ si ilɛ do amaawɔ.
7 Ŋɔi à beeɛ à manteɛ nɔ í dede í tɛ í sõ ŋa í ni, inɛ iyi kù ce dulum si inɔ nŋɛ ku tako ku ta abou kuta.
8 Nɔ í kɔmba má wa kɔ si ilɛ.
9 Iyi à gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi à fita akã akã hai inɛ ngbo ŋau hee ku bɔ si inɛi ankãanyi ŋau. Í gbe Jesu nŋu akã do abou si wajuɛ.
10 Ŋɔi Jesu í dede í tɛ má nɔ í beeɛ í ni, abooyi, iwoi à wa. Inɛ gɔ kù gbe ihɛ̃ iyi wa yɛ taaleɛ má?
11 Ŋɔi abou í ni, mɔkɔɔyi, baa akã nŋa kù wa ihɛ̃ má. Jesu í ni, amu takam mɔ n kaa n yɛ taaleɛ. Nɛɛ, amma maà ce dulum má.]

Jesui í jɛ inya kumái andunya

12 Si anyii nŋu, Jesu í ba inɛ ŋa ide ku fɔ má í ni, amui ɩ̀ jɛ inya kumái andunya. Inɛ iyi wa toom á nɛ inya kumá iyi á jɔ̀ inɛ ku ba kuwɛɛ, kaa maa nɛ si ilu kuku.
13 Ŋɔi Farisi ŋau à sõɔ à ni, nsɛi ì waa jɛa araɛ sɛɛda. Sɛɛdaɛ kù jɛ ntɔ.
14 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, baa bii ɩ̀ wa n jɛa aram sɛɛda, ide ŋa iyi ɩ̀ wa n fɔu fei ntɔi, domi ɩ̀ mà hai bii ɩ̀ naa ɩ̀ nɔ ɩ̀ mà bii ɩ̀ wa n bɔ. Amma iŋɛ i kù mà hai bii ɩ̀ naa hee má jɛ bii ɩ̀ wa n bɔ.
15 Iŋɛ ì ya maa ce kiiti ŋai bɛi amanɛ ŋa à ya ce, amu n ci ya n kiiti inɛ kãma.
16 Amma baa bii í jɛ ɩ̀ wa n kiiti inɛ ŋa, kiitim í sɩ̀a domi amu akã si an kiiti ŋa, Baaba iyi í bɛm wa í wɛɛ do amu.
17 À kɔɔ si tiai wooda nŋɛ à ni sɛɛdai amanɛ minjii í jɛ ntɔ.
18 Ɩ̀ wa n jɛa aram sɛɛda nɔ Baaba, iyi í bɛm wa, nŋu mɔ wa jɛa inɛ ŋa sɛɛdam.
19 Ŋɔi à beeɛ à ni, iwoi Baaɛu í wa. Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, i kù mà amu takam ŋa mɔm hee má jɛ Baam. Bii í jɛ ì màm ŋa wo aa mà Baam nɔu ŋa.
20 Ideu bɛi Jesu í fɔ waati iyi wa kɔ inɛ ŋa si cio bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ bii à ya jilɛ fiai kɔlɛtiu. Nɔ inɛ gɔ kù lesiɛ awɔ si na iyi í jɔ̀ waatiɛ kù to wa titã.

A kaa yɔkɔ a bɔ bii Jesu wa bɔ

21 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, an nɛ nɔ aa na i dɛdɛɛm ŋa, amma aa ku ŋai si dulum du ŋɛ. I kaa yɔkɔ i bɔ bii ɩ̀ wa n bɔ ŋa.

22 Si bɛi í ni bii nŋu wa bɔ a kaa yɔkɔ a bɔ bɛ nŋui í jɔ̀ Zuifu ŋau à bee njɛ à waa
ni, debɛi á kpa araɛi?
23 Nɔ Jesu í ni, hai ilɛ ihɛ̃i iŋɛ ì naa ŋa, amma amu hai lelei ǹ naa. Iŋɛ inɛi
andunya ŋai, amma amu n kù jɛ inɛi andunya.
24 Na ŋɔi í ce ǹ ni aa ku si dulum du ŋɛ ŋa. Ntɔ ntɔ, bii i kù dasi naanɛ ŋa iyi
amui ǹ jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau aa ku si dulum du ŋɛ ŋai.
25 Ŋɔi à beeɛ à ni, awɔi yoo. Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, ǹ sɔ̃ ŋɛ tã hai sinteɛ.
26 Ide iyi ǹ nɛ ku fɔ na iri nŋɛ n yɛò taale nŋɛ í kpɔ. Amma inɛ iyi í bɛm wa
ilu ntɔi, nɔ ide iyi ǹ gbɔ hai bi tɛɛ, nŋui ǹ wa n sisia inɛ ŋa titã.
27 Amma waati iyi Jesu wa fɔ bɛɛbɛ a kù mà hee mà idei Ilaaɔ̃ Baabai wa sɔ̃
ŋa.
28 Ŋɔi Jesu í ni, ajɔ iyi aa so Amai Amanɛ i kɔaɛ lele ŋa, ajɔ nŋui aa mà ŋa iyi
amui ǹ jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cica. Nɔ ajɔ nŋui aa mà ŋa má iyi n kù wa n ce ngɔgɔ do
aram. Ide iyi Baaba í sɔ̃m nŋu akãi ǹ wa n sɔ̃ iŋɛ mɔ.
29 Nŋu iyi í bɛm wa í wɛɛ do amu. Kù jɔ̀m amu akã domi waati kãma fei iyi á
dɔ̃a sii ǹ ya n ce.
30 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ inɛ nkpɔi í dasiɛ naanɛ.

Aru ŋa do inɛ ŋa iyi à nɛ ara nŋa

31 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ Zuifu ŋa iyi à dasiɛ naanɛ í ni, bii ì waa jirima idem ŋa ì jɛ
mɔcɔm ŋai ntɔ ntɔ.
32 Aa mà ntɔ ŋa nɔ ntɔu á jɔ̀ i nɛ ara nŋɛ.
33 Ŋɔi à jɛaa à ni, awau tɔkui Aburahamu ŋai a kù nɔ a kù jɛ arui inɛ gɔ ajɔ
kãma. Bɛirei í ce ì waa sɔ̃ wa ì ni aa ka nɛ ara nwa.
34 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, inɛ iyi í ya ce dulum fei arui
dulum nii í jɛ.
35 Aru ci ya nɔ ku wa kpasɛ̃i lafɛ̃ɛ do ajɔ fei, ama à bíɛi í ya wa bɛ do ajɔ fei.
36 Na ŋɔi í ce, bii amu Amai Ilaaɔ̃ ǹ jɔ̀ ì nɛ araɛ, aa nɛ araɛi ntɔ ntɔ.
37 Ǹ mà iyi iŋɛu tɔkui Aburahamu ŋai. Amma ì waa dɛ ku kpam ŋa si na iyi
í jɔ̀ i ci ya jɔ̀ idem ku buba si idɔ nŋɛ.
38 Mii iyi ǹ yɛ bi Baam nŋui ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ, bɛɛbɛi iŋɛ mɔ ì waa ce mii iyi baa
nŋɛ í sɔ̃ ŋɛ.
39 Ŋɔi à jɛaa à ni, Aburahamui í jɛ baa nwa. Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, bii í jɛ iŋɛu
amai Aburahamu ŋai ntɔ ntɔ, mii iyi Aburahamu í ce nŋui aa ya ce ŋa wo.
40 Amma wee nsɛi í ya maa dɛ ku kpam ŋai, amu iyi ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ ide ntɔ iyi
ǹ gbɔ hai bi Ilaaɔ̃. Aburahamu kù nɔ kù ce dimiɛ ajɔ kãma.
41 Do nŋu fei, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, kookoosu ŋa iyi baa nŋɛ í ya ce nŋui iŋɛ mɔ ì waa
ce.
Ŋɔi à jɛaa à ni, awa a kù jɛ seege ŋa. Ilaaɔ̃ nŋu akãi í jɛ baa nwa.
42 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ ŋa í ni, bii í jɛ Ilaaɔ̃i í jɛ baa nŋɛ aa bim ŋa, domi hai bi Ilaaɔ̃i ǹ
fita wa ǹ naa ihɛ̃. N kù naa do aram, nŋui í bɛm wa.
43 Na mii í ce i ci ya gbɔ yaasei idem ŋa. I ci ya gbɔ yaaseɛ ŋai si na iyi í jɔ̀ i
kaa yɔkɔ ŋa.
44 Seetam nii í jɛ baa nŋɛ, nɔ ì waa bi i ce idɔɔbii baa nŋɛu. Hai sinte woo kpa
inɛi. Kù waa leekĩ si kpãai ntɔ domi ntɔ kù wa siɛ. Bii wa sɔ ibo, í ya maa fɔi bɛi
nŋu takaɛ í yɛ domi ilu iboi, nɔ baai ilu ibo feii.
45 Amma si na iyi í jɔ̀ amu ǹ ya n sɔ̃ ŋɛ ntɔ, nŋui í jɔ̀ i kù waa dasim naanɛ ŋa.
46 Yoo nŋɛi á yɔkɔ ku ni nŋu í yɛ ǹ ce dulum. Kù wɛɛ. Debɛi, na mii í ce i ci ya
dasim naanɛ ŋa bii ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ ntɔ.

47 Inɛ iyi í jɛ ti Ilaaõ nŋui í ya gbɔ idei Ilaaõ. Si bɛi iŋɛ i kù jɛ tɛɛ ŋa nŋui í jɔ̀ i ci
ya gbɔ ideɛ ŋa.

Jesu do Aburahamu

48 Ŋɔi Zuifu ŋau à sõ Jesu à ni, debɛi awa à nɛ ntɔ si bɛi à ni awɔu inɛi Samarii,
nɔ ì nɛ inɛi inɔɔko.
49 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, n kù nɛ inɛi inɔɔko. Baam nii ṅ wa n saalu, amma iŋɛ
i kù waa saalum ŋa.
50 N kù wa n dɛ bɛɛrɛi aram. Inɛ gɔi wa dɛdɛ bɛɛrɛm, nŋui í nɔ í jɛ woo kiiti.
51 Ntɔ ntɔ ṅ wa n sõ ŋɛi, inɛ iyi wa jirima idem lafɛ̃ɛ kaa ku pai.
52 Ŋɔi Zuifu ŋau à sõɔ à ni, bɛbɛi à mà iyi ntɔ ntɔ ì nɛ inɛi inɔɔkoi, domi
Aburahamu í ku nɔ walii ŋau mɔ à ku, nɔ awɔ ì ni inɛ iyi wa jirima ideɛ kaa
ku pai.
53 Bala nwa Aburahamu í ku. Mà ì tamaa awɔ ì la ì rooi? Nɔ walii ŋau mɔ à
ku. To, yooi awɔ ì waa tamaa ì jɛ.
54 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, bii amui ṅ wa n dɛ bɛɛrɛi aram, bɛɛrɛ ngbɛi. Inɛ iyi wa
dɛ bɛɛrɛm nŋui í jɛ Baam, inɛ iyi iŋɛ ì ni í jɛ Aõ Lafɛ̃ɛ nŋɛ.
55 Do nŋu fei, i kù màa ŋa, amma amu ṅ màa. Bii ṅ ni n kù màa, ṅ jɛ ilu iboi
bɛi iŋɛ mɔ. Amma amu ṅ màa nɔ ṅ wa n jirima ideɛ.
56 Aburahamu, bala nŋɛu, í wɛɛò inɔ didõ nla nla si bɛi á na ku yɛ kunaam. Í
nɔ í yɔɔ. Iyi í yɔɔ nɔ inɔɛ í dõ.
57 Ŋɔi Zuifu ŋau à sõɔ à ni, i kù to adõ ciitaa titã, nɔ bɛirei ì ce ì yɛ Aburahamu.
58 Ŋɔi Jesu í ni, ntɔ ntɔ ṅ wa n sõ ŋɛ, ṅ wɛɛ mɔm wo hai waati iyi a kù bí
Aburahamu.
59 Ŋɔi à tasi kuta à waa bi a taa, amma Jesu í manji í fita hai kpasɛ̃i Ilaaõu í nɛ.

9

Jesu í jɔ̀ inɛ gɔ iyi à bí fɛɛju í yɛ ilu

1 Iyi Jesu wa nɛ ŋɔi í yɛ inɛ gɔ iyi à bí fɛɛju.
2 Nɔ mɔcɔɛ ŋa à beeɛ à ni, Mɛɛtu, na mii í ce à bí inɛɛu ihɛ̃ fɛɛju. Na irii dulum
dɛɛi de, mà na irii dulum dii iyeò baaɛ ŋai.
3 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, kù jɛ na iyi í jɔ̀ í ce dulum, kù nɔ kù jɛ na iyi í jɔ̀ iyeò
baaɛ ŋa à ce dulum. Í fɛɛjuɛ dei ku ba a yɛ yaase bɛi Ilaaõ wa ce icɛ siɛ.
4 Dasã kù nɛ bɛi aa ka ce iyi a kù ce icɛi inɛ iyi í bɛm wa. Idũ í maai wa si bii
inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ce icɛ.
5 Waati iyi ṅ wa si andunya fei amui ṅ jɛ inya kumái andunya.
6 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í tu antɔ í takiɛ do sãa í daa fɛɛjuu si ijuɛ.
7 Ŋɔi í sõɔ í ni, koo wɛɛju si inyii fatamai Siloe. (Yaasei iriu bɛi í jɛ ku bɛ̀.) Ŋɔi
fɛɛjuu í koo í wɛɛju nɔ í baa wa yɛ ilu bɛbɛi.
8 Kpaasiɛ ŋa do inɛ ŋa iyi à yɔɔ í ya maa bara wo à ni, kù jɛ mɔkɔ iyi í ya buba
ku maa barau mbɛ ya.
9 Inɛ gɔ ŋa à ni, nŋui. Inɛ gɔ ŋa mɔ à ni, kù jɛ nŋu, à jɔ njɛi. Ŋɔi inɛɛu takaɛ í ni,
amu mbɛ.
10 Ŋɔi inɛ ŋau à beeɛ à ni, bɛirei í ce ijuɛ í cĩ.
11 Ŋɔi í sõ ŋa í ni, inɛ iyi à ya kpe Jesuu bɛi í tu antɔ si sãa í sisaam si iju nɔ í
sõm í ni n bɔ fatamai Siloe n koo n wɛɛju. Ŋɔi iyi ṅ koo ṅ wɛɛju gbakã ṅ yɛ ilu.
12 Nɔ à beeɛ à ni, iwoi inɛɛu í wa. Nɔ í ni, n kù mà.

Farisi ŋa à waa bee fɛɛju iyi í ba iriu ide

13-14 Wee í ko ajəi kusĩmii Jesu í taki sãa do antə í jɔ̀ inɛɛu í yɛò iluu. Ŋəi à gbã
inɛɛu à bɔòɛ bi Farisi ŋau.
15 Ŋəi Farisi ŋau mə à beeɛ bɛi í ce í yɛò ilu. Nə í jɛ nŋa í ni, Jesui í daam sãa
si iju í ni n koo n wɛɛju. Iyi ǹ wɛɛju nə ǹ yɛ ilu.
16 Ŋəi Farisi ŋau gəgə ŋa à ni, inɛ iyi í ce icɛu bɛ kù naa hai bi Ilaaõ, domi kù
waa jirima ajəi kusĩmi. Amma inɛ gə ŋa mə à ni, bɛirei ilu dulum á ce ku yɔkɔ
ku ce dimii maamaakeu ihẽ. Nə kakɔɔ í ləsi anini nŋa.
17 Ŋəi à bee fɛɛjuu má à ni, si kuyɛi awə takaɛ ni, bɛirei ì yɔɔ, awə iyi í jɔ̀ ì yɛ
ilu. Nə í ni, waliii.
18 Amma inɛ ngbo ŋau a kù dasi naanɛ iyi inɛɛu í jɛ fɛɛju wo í bɛi wa yɛò ilu
nsɛi. Ŋəi à koo à bee iyeò baaɛ ŋa
19 à ni, ama nŋɛui ihẽ? Nə ntə ntə do fɛɛjui ì buu bɛ ŋa? Nə bɛirei í ce wa yɛ
ilu nsɛi.
20 Ŋəi baaɛ ŋau à ni, à mà iyi ama nwai nə do fɛɛju məi à búu.
21 Amma a kù mà bɛi í ce wa yɛ ilu si nsɛi, a kù nə a kù mà inɛ iyi í cĩaa ijuɛ.
Nŋu takaɛ í la, i beeɛ, á sõ ŋɛ do arɑɛ.
22 À fə bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ à waa ce njoi inɛ ngboi Zuifu ŋau. À waa ce njo nŋai
si na iyi í jɔ̀ à ce anu akã tã à ni inɛ iyi í jɛsi iyi Jesu í jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cica a kaa jɛ
lafẽɛ ku naa ile bii à ya ce kutətəə nŋa má.
23 Ŋəi í ce à ni nŋu takaɛ í la, a beeɛ.
24 Ŋəi Farisi ŋau à kpe inɛɛu má à sõə à ni, fə ntə na Ilaaõ. Awa à mà iyi inɛɛu
ilu dulum nii.
25 Ŋəi í jɛ nŋa í ni, amu de n kù mà dulum ku jɛi njɛ. Ǹ jɛ fɛɛju wo amma nsɛi
ǹ wa n yɛ ilu. Andi iyi ǹ mà mbɛ.
26 Ŋəi à beeɛ à ni, bɛirei do bɛirei í ceeɛ. Bɛirei í ce í cĩ ijuɛ.
27 Nə í ni, ǹ sõ ŋɛ tã, i kù gbə bɛi ǹ fə ŋai. Bɛirei í ce ì waa bi i gbəə má ŋa. Mà
iŋɛ mə ì waa bi i jɛ məcɔɛ ŋai de.
28 Ŋəi à buu à ni, awəi ì jɛ məcɔɛ bɛ mɛɛ. Awau məcɔi Moizi ŋai.
29 Awa à mà iyi Ilaaõ í ba Moizi ide ku fə wo, amma inɛɛu bɛ awa a kù mà hai
bii í naa.
30 Ŋəi inɛɛu í ni, to, ide nŋɛu bɛi í bitim iyi i kù mà hai bii í naa ŋa. Do nŋu
fei, njɛi í jɔ̀ ǹ yɛ ilu.
31 Awa de à mà iyi Ilaaõ ci ya gbə idei ilu dulum ŋa, í gbe inɛ ŋa iyi à waa
jirimaɛ nə à waa ce idəəbiɛ, idei lafẽɛ ŋai í ya gbə.
32 Ajə kãma inɛ gə kù gbə bii à cĩ ijui inɛ iyi à bí do fɛɛju.
33 Bii kù jɛ hai bi Ilaaõi inɛɛu bɛ í naa kaa yɔkɔ ku ce nkãma.
34 Ŋəi à sõə à ni, si dulum nii à bíɛ mam mam. Ì tamaa awəi aa kə nwa si cio?
Ŋəi à ganjiɛ ku naa ile bii à ya ce kutətəə nŋa ŋa.

Hai dasi Jesu naanɛ ŋa à yɛi bɛi fɛɛju ŋa

35 Iyi Jesu í gbə à lele inɛɛu ŋəi í koo í yəə í beeɛ í ni, i dasi Amai Amanɛ naanɛ?
36 Ŋəi inɛɛu í ni, məkəəyi, yooi í jɛ Amai Amanɛ ku ba n dasiɛ naanɛ.
37 Ŋəi Jesu í ni, amu iyi ì waa yɛu ihẽ mbɛ, amui ǹ wa n baɛ ide ku fə.
38 Nə í ni, ǹ dasiɛ naanɛ Lafẽɛ. Ŋəi í gulɛ si wajuɛ.
39 Ŋəi Jesu í ni, na irii kiitii ǹ naa si andunya ku ba fɛɛju ŋa a yɛ ilu, nə inɛ ŋa
mə iyi à waa yɛ ilu a fɛɛju.
40 Ŋəi Farisi gə ŋa iyi à wa bɛu à gbə ideu ŋəi à beeɛ à ni, awa mə fɛɛju ŋai?
41 Ŋəi Jesu í sõ ŋa í ni, bii ì jɛ fɛɛju ŋa, i kù nɛ taale ŋa. Amma si bɛi ì ya wɛɛ si
iŋɛ ì waa yɛ ilu ŋa, nŋui í jɔ̀ ì wa si dulum hee nsɛi ŋa.

10

Məndai angudã ŋa do woo degbe

1 Jesu í ni, ntə ntə ǹ wa n sõ ŋɛi, inɛ iyi í lə aroi angudã ŋa nə kù lə hai andɛɛ,
bii í koo í gũ idĩ í bɛi í ləò, lafɛ̃ɛ ile bata ngbai.
2 Amma inɛ iyi wa lə hai do andɛi aroi angudã ŋau, lafɛ̃ɛi í jɛ woo degbe
angudã ŋau.
3 Woo degbe arou í ya ɗaai, nə angudã ŋau à ya gbə imuɛ. Nə ku kpe angudãɛ
ŋa do iri nŋa akã akã ku fitaò ŋa waduude.
4 Waati iyi í fitaò aŋa fei waduude nə ku cua nŋa a maa tooɛ domi à mà imuɛ.
5 A kaa jɛ a too inɛ njoo gə, amma aa sa ku jĩ hai bi tɛɛ domi a kù mà imuɛ.
6 Jesu í kpa nŋa məndau bɛ amma a kù gbə yaaseɛ.

Jesui í jɛ woo degbe jiida

7 Ŋəi Jesu í sõ ŋa má í ni, ǹ wa n sõ ŋɛi, amui ǹ jɛ andɛi aroi angudã ŋau.
8 Baai amu baasi inɛ ŋa iyi à cuam wa fei ile bata ngba ŋai, amma angudã ŋau
a kù gbə ide nŋa.
9 Amui ǹ jɛ andɛ. Inɛ iyi í lə wa do bi tom fei á ba faaba. Á lə, á nə ku fita, nə
á ba bi ku jɛ.
10 Ile njɛ ci ya naa kaa ku ce ile nə ku kpa nə ku bɛjɛ. Amma amu ǹ naai ku
ba inɛ ŋa a ba kuwɛɛ nə a nəə jiida jiida.
11 Amui ǹ jɛ woo degbe jiida. Woo degbe jiida í ya jɛsi nŋu ku kui na irii
angudãɛ ŋa.
12 Amma woo ce gaanəəma kù jɛ woo degbe. Si bɛi angudã ŋau a kù jɛ titɛɛ,
bii i hãnnɛ muusu nla wa naa á jò angudã ŋaui ku sa, nə muusu nlau ku mu
angudã ŋau nə iyi à gbe ŋau a fangaa.
13 Á sai domi na fiai wa ce icɛ, kaa nɛ araarei angudã ŋau.
14-15 Amui ǹ jɛ woo degbe jiida. Si bɛi Baam í màm nə amu mə ǹ màa, bɛɛbɛ
məi ǹ mà angudãm ŋa nə aŋa mə à màm, nə ǹ jɛsi n ku na iri nŋa.
16 Nə ǹ nɛ angudã gə ŋa má iyi a kù wa si arou ihẽ. Kù nɛ bɛi an ce iyi n kù
naaò ŋa wa. Aa nə a gbə imum nə aŋaò ti tako ŋau fei a jɛ gaa akã, woo degbe
mə akã.
17 Baaba í bim si na iyi í jò ǹ jɛsi n ku. An ku nə an jĩ má.
18 Inɛ kãma kaa yəkə ku nya hundem. Amma amu takam nii an nyaa. Ǹ nɛ
yiiko iyi an na hundem, nə ǹ nɛ yiiko iyi an gbaaò má. Bɛɛbɛi Baam í dasim ku
ce.
19 Iyi í fə bɛɛbɛ, ŋəi Zuifu ŋau à nyi à kpẽ má na irii ideu.
20 Inɛ gə ŋa à ni, í nɛ inɛi inəəkoi. Sũmui. Na mii í ce ì waa gbə ideɛ ŋa məm.
21 Nə inɛ gə ŋa mə à ni, inɛ iyi í nɛ inɛi inəəko ci ya fə ide bɛ ihẽ. Inɛ iyi í nɛ
inɛi inəəko á yəkə ku ɗi ijui fɛɛju ŋa?

Zuifu ŋau à kəsi Jesu

22 Waati í to iyi aa ce jingau gə Zeruzalɛmu iyi à ya ni Kpasẽi Ilaaõ ku teese.
Waati bɛɛbɛ sukui tũtũi.
23 Nə Jesu í wa bantumai kpasẽu wa nɛ ikpa akãi ileu iyi aa ya kpe bantumai
Saloməə.
24 Ŋəi Zuifu ŋau à kaakoɛ à beeɛ à ni, hee waati yoomai aa jò sika iyi à wɛɛò
ku kpa iri. Bii awəi ì jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cicau ntə ntə, sõ wa sãa sãa.
25 Ŋəi Jesu í jɛ nŋa í ni, ǹ sõ ŋɛ tã, amma i kù dasim naanɛ ŋa. Icɛ iyi ǹ wa n
ce nŋui wa jɛa inɛ ŋa sɛɛdam. Ǹ wa n cooi do irii Baam.
26 Amma i ci ya dasim naanɛ ŋa domi i kù wa si inəi angudãm ŋa.

27 Angudãm ŋa à ya gbɔ ide ku fɔm. Ǹ mà ŋa nɔ à ya maa toom.
28 Nɔ ǹ mu nŋa kuwɛɛ hai tã, a kaa ku ajɔ kãma, nɔ inɛ gɔ mɔ kaa yɔkɔ ku lakati
ŋa hai si awɔm pai.
29 Baam nii í muum nɔ í la í re inɛ fei. Inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á yɔkɔ ku lakati ŋa hai
si awɔi Baam.
30 Nɔ amu do Baam fei akãi.
31 Iyi Zuifu ŋau à gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi à tasi kuta à waa bi a taa má.
32 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, do gbugbãi Baam ǹ ce icɛ jiida nkpɔ si waju nŋɛ. Na icɛ
yoomai ì waa bi i tam kuta ŋa.
33 Ŋɔi Zuifu ŋau à jɛaa à ni, a kù waa bi ka taɛ kuta na icɛ jiida ŋau, amma si
na iyi í jɔ̀ ì waa bu Ilaaɔ̃i, domi awɔu amanɛi nɔ ì waa bi i ce araɛ Ilaaɔ̃.
34 Ŋɔi Jesu í ni, à kɔ ide gɔ si tiai wooda nŋɛ. Ideu wa fɔ idei amanɛ ŋa, í ni,
iŋɛ amanɛ ŋa, iŋɛ mɔ Ilaaɔ̃i.
35 Nɔ Jesu í sõ ŋa má í ni, à mà iyi kukɔi idei Ilaaɔ̃ ntɔi wa fɔ do ajɔ fei. To, si
ideu ihẽ Ilaaɔ̃ takaɛ wa kpe inɛ ŋa iyi à gbɔ ideɛu Ilaaɔ̃, ma irei.
36 Bii bɛɛbɛi, bɛirei í ce ì ni ǹ wa n bu Ilaaɔ̃ ŋa si na iyi í jɔ̀ ǹ ni amuu Amai
Ilaaɔ̃i. Nɔ amu takam mɔ Baabai í cicaam nɔ í bɛm wa si andunya.
37 Bii n kù wa n ce icɛi Baam i maà dasim naanɛ ŋa.
38 Amma bii ǹ wa n coo, baa bii i kù dasim naanɛ ŋa, i dasi icɛm naanɛ ku ba
i mà sãa sãa ŋa iyi Baaba í wa sim nɔ amu mɔ ǹ wa si Baaba.
39 Iyi à gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi à waa dɛ kpãa má a ba a muu, amma Jesu í gbã si ŋa,
40 nɔ í nyi icei idoi Zuudẽɛ má bii Zãa í tako í dasi inɛ ŋa inyiu. Tengi bɛi í koo
í wa,
41 nɔ inɛ nkpɔ í bɔ bi tɛɛ. Ŋɔi inɛ ŋa à ni, Zãa kù ce maamaake kãma, amma
ide iyi í fɔ si gãmɛi inɛɛu ihẽ fei ntɔi.
42 Nɔ inɛ nkpɔ nkpɔ í dasiɛ naanɛ tengi bɛ.

11

Ikui Lazaa

1 Mɔkɔ gɔ iyi à ya kpe Lazaa kù waa nɛ baani. Betanii í jɛ iluɛ, nɔ ilui Maari
do Maata mɔm bɛ.
2 Lazaau wecĩ nŋai. Maariui í jɛ inaabo iyi á na ku fãsi tulare si isɛi Jesu nɔ
ku gbãa do ntoi iriɛ.
3 Ŋɔi wecĩ minjii Lazaa ŋau à samba si Jesu anu à ni, Lafẽɛ, kpaasi jiidaɛ kù
waa nɛ baani.
4 Iyi Jesu í gbɔ ideu ŋɔi í ni, bõɔu kaa kpaa, amma na irii bõɔɛu inɛ ŋa aa yɛ
amboei Ilaaɔ̃ do ti amu iyi ǹ jɛ Amaɛ.
5 Wee Jesu í bi Maata do ifɔɛ do wecĩ nŋa Lazaa.
6 Baa do iyi í gbɔ baani hai nɛi Lazaau, í ce ajɔ minji má ilu bii í wau.
7 Si anyiɛ nɔ í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, ka nyi ilɛi Zudee má.
8 Ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à ni, Mɛɛtu, si ajɔ minjiu ihẽ bɛi à bi a taɛ kuta, nɔ ì waa bi i nyi
bɛ má?
9 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, ajɔ akã lɛɛu fɛloi í nɛ. Kù jɛ maateeji ba. Bii inɛ gɔ wa
nɛ dasã kaa koosɛ domi wa yɛ inya kumái andunya.
10 Amma inɛ iyi wa nɛ idũ á koosɛ domi inya kumá kù wɛɛa.
11 Bɛɛbɛi Jesu í sõ ŋa. Nɔ í fɔ má í ni, kpaasi nwa Lazaa wa sĩ njooi mɛɛ, amma
an koo n jũu.
12 Ŋɔi mɔcɔɛ ŋau à sõɔ à ni, Lafẽɛ, bii í jɛ wa sĩ njooi í sĩa. Á ba iri.
13 Wee ikui Lazaai Jesu í fãa, amma aŋa à tamaa bɛi idei njoo alalai í fãa.

14 Na ŋɔi í jɔ̀ Jesu í sɔ̃ ŋa do yaasɛɛ í ni, Lazaa kù wɛɛ.
15 Amma na iri nŋɛi ǹ wɛɛò inɔ didɔ̃ si na iyi í jɔ̀ n kù wa bɛ hee n jɔ̀ ku ba iri. Bɛbɛi nŋu bɛ á jɔ̀ i dasim naanɛ ŋa. I nɛ ka bɔ bi tɛɛ.
16 Ŋɔi Tomaa iyi à ya kpe Sìkàu í sɔ̃ mɔcɔ kpaasiɛ ŋa í ni, to, i jɔ̀ ka koo ka ku do Mɛɛtu ajɔ.

Jesui í jɛ kujĩi iku ŋa nɔ nŋui í jɛ kuwɛɛ

17 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋau à bɔ Betani bɛ. Iyi à to, à koo à ba à si Lazaa tã hee í ce ajɔ mɛɛ.
18 Wee kujĩi Betani do Zeruzalɛmu kù re kilo mɛɛta.
19 Nɔ hai Zeruzalɛmu bɛ Zuifu nkpɔ gɔ ŋa mɔ à naa bi Maata do Maari à naa ku ce ŋa fɔɔ si bɛi wecĩ nŋa kù wɛɛ.
20 Iyi Maata í gbɔ Jesu wa naa, ŋɔi í bɔ ku koɛ. Amma Maari wa buba kpasẽ.
21 Ŋɔi Maata í sɔ̃ Jesu í ni, Lafẽɛ, bii í jɛ ì wa ihẽ wo wecĩm kaa ku.
22 Amma ǹ mà baa nsɛi mii iyi aa tɔɔ Ilaaɔ̃ fei á muuɛ.
23 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ɔ í ni, wecĩɛ á jĩ wa má.
24 Ŋɔi Maata í ni, ntɔi, ǹ mà iyi ajɔi ankãanyi iku ŋa aa jĩ hai si balɛ. Nŋu mɔ á jĩ ajɔ nŋu bɛ.
25 Ŋɔi Jesu í sɔ̃ɔ í ni, amui ǹ jɛ kujĩi iku ŋa nɔ ǹ jɛ kuwɛɛ. Inɛ iyi í dasim naanɛ á maa wɛɛi baa bii í ku.
26 Nɔ inɛ iyi í wɛɛ nɔ í dasim naanɛ kaa ku ajɔ kãma. Ì dasi ideu bɛ naanɛ?
27 Nɔ Maata í jɛaa í ni, oo Lafẽɛ, ǹ dasi naanɛ iyi awɔi ì jɛ Kirisi, Amai Ilaaɔ̃, iyi à ni á na ku naa si andunya.

Jesu wa kpata

28 Iyi Maata í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í koo í kpe Maari ifɔɛ wa í sɔ̃ɔ do gundu í ni, Mɛɛtu í to wa, wa kpeɛ.
29 Iyi Maari í gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi í dede do saasa í bɔ bi tɛɛ.
30 Wee Jesu kù lɔ wa inɔ ilu titã, amma í wa tengi bii Maata í kòou.
31 Zuifu ŋa iyi à bɔ Maari ku ce fɔɔ kpasẽɛ, à yɛ í dede í fita do saasa. Ŋɔi à tooɛ. À tamaa wa bɔ ku kpata bi balɛui.
32 Ŋɔi Maari í to bii Jesu í wau. Iyi í yɔɔ ŋɔi í sɛɛbata si wajuɛ í sɔ̃ɔ í ni, Lafẽɛ, bii ì wa ihẽ wo wecĩm kaa ku.
33 Iyi Jesu í yɛ wa kpata nɔ Zuifu ŋa mɔ iyi à tooɛ wau à waa kpata, ideu í fɔ inɔɛ jiida jiida hee wa yaya.
34 Ŋɔi í bee ŋa í ni, iwoi ì suu ŋa. Nɔ à sɔ̃ɔ à ni, Lafẽɛ, naa cɔ.
35 Ŋɔi Jesu í kpata.
36 Nŋui í jɔ̀ Zuifu ŋau à ni, i cɔ zaka bɛi í buu.
37 Amma gɔgɔ ŋa à ni, inɛɛu ihẽ í jɔ̀ fɛɛju ŋa à yɛ ilu. Kaa yɔkɔ ku ganji Lazaa ku maà ku wo?

Kujĩi Lazaa hai si balɛ

38 Ŋɔi inɔ ku fɔu í jɔ̀ Jesu í yaya má, nɔ í bɔ bi balɛu. Wee balɛu si lɔɔmai iri kuta gɔi í wa nɔ à dĩ andɛɛ do kuta nla gɔ má.
39 Ŋɔi Jesu í ni, i tale kutau hai bɛ ŋa. Amma Maata wecĩi inɛ iyi í kuu í sɔ̃ɔ í ni, Lafẽɛ, bii í wa í sãmi wa nu tã domi hai waati iyi à dasiɛ balɛ í to ajɔ mɛɛ wa nnyi.
40 Ŋɔi Jesu í beeɛ í ni, i jɔ ǹ sɔ̃ɛ ǹ ni bii ì dasim naanɛ aa yɛ amboei Ilaaɔ̃ mɛɛ.
41 Si anyiɛ ŋɔi à tale kutau hai bɛ. Nɔ Jesu í wu iju lele í ni, Baam, ǹ wa n saabuɛ si na iyi í jɔ̀ ì gbɔ kutɔɔm.

42 Amu takam ɲ̀ mà iyi waati kãma fei ì ya maa gbɔ idem, amma ɲ̀ fɔ bɛɛbɛi
na inɛ ŋa iyi à waa leekɩ̀ ihɛ̃ ku ba a dasi naanɛ iyi awɔi ì bɛm wa.
43 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í la hee lele í ni, Lazaa, fita wa hai bɛ.
44 Ŋɔi í fita wa hai inɔ balɛu do acɔ iyi à woò awɔɛ ŋa do isɛɛ ŋa do iriɛ. Ŋɔi
Jesu í ni, i fũu i jɔ̀ ku nɛ ŋa.

Inɛ ŋa à waa busi njɛ a ba a kpa Jesu

45 Ŋɔi Zuifu ŋa iyi à naa bi Maariu, nkpɔ nŋa í dasi Jesu naanɛ iyi à yɛ mii iyi
í ce.
46 Amma gɔgɔ ŋa à nyi à koo à sõ Farisi ŋau mii iyi Jesu í ce.
47 Ŋɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋau do Farisi ŋau à tɔtɔɔ inɛ ngboi woo ce
kiiti ŋau mɔ à bee njɛ à waa ni, bɛirei aa ka ce. Inɛɛu wee í wasi maamaake
nkpɔ nkpɔ ku ce.
48 Bii à jɔ̀ wa ce bɛɛbɛ wa koo inɛ fei á na ku dasiɛ naanɛ. Nɔ inɛi Romu ŋa aa
naa a lɛgɛ kpasɛ̃i Ilaaõ, nɔ a ko dimi nwa.
49 Amma Kaifu iyi í jɛ woo wee nla si adõ nŋu bɛ, í wa inɔ nŋa, nɔ í sõ ŋa í ni,
i kù mà nkãma ŋa.
50 I kù mà ŋa iyi aranfãani nwai inɛ akã ku ku si agbɛi dimi nwa ŋa? Si bɛɛbɛ
dimi nwau fei kaa ce nfe má.
51 Wee, ide iyi í fɔu bɛ, kù jɛ hai si lasabui nŋu takaɛi wa naa. Amma si na iyi
í jɔ̀ í jɛ woo wee nla si adõ nŋu, na ŋɔi í jɔ̀ í ce walii Jesu ku ku si agbɛi dimii
Zuifu ŋa.
52 Kù nɔ kù jɛ si agbɛi aŋa akãi á ku, amma á kui ku ba kú jɔ̀ amai Ilaaõ ŋa iyi
à wa bii fei a jɛ akã.
53 Ŋɔi í jɔ̀ hai ajɔ nŋu à waa busi njɛ a ba a kpa Jesu.
54 Na ŋɔi í jɔ̀ Jesu ci ya maa dabii si inɔi Zuifu ŋau má si bantuma, amma í nɛ
hai bɛ í bɔ ilɛ iyi í wa kɔkɔi gbabua gɔ si ilu gɔ iyi à ya kpe Efaraimu. Nŋu do
mɔcɔɛ ŋa à koo à buba ilu bɛ.
55 Wee jingaui Zuifu ŋa iyi à ya kpe Iku ku kua í maai wa. Nɔ hai ilɛɛko ŋa
inɛ nkpɔ í bɔ kuwee ku ce Zeruzalɛmu ku ba a má hee jingauu ku maà to wa.
56 Ŋɔi à waa dɛdɛ Jesu, nɔ à leekɩ̀ bantumai kpasɛ̃i Ilaaõ à bee njɛ à waa ni,
bɛirei ì waa lasabu ŋa. Ma kù waa naa jingaui ya.
57 Wee inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋa do Farisi ŋa à na wooda à ni bii inɛ gɔ í
mà bii Jesu í wa ku sõ aŋa a koo a muu.

12

Maari í fãsi tulare si isɛi Jesu
(Cɔ Matie 26:6-13; Maaku 14:3-9)

1 Si ajɔ mɛɛfa iyi í gbe jingaui Iku ku kuau ku bɛi ku to wa, ŋɔi Jesu í bɔ Betani.
Bɛi Lazaa inɛ iyi Jesu í jɩ̀ hai si balɛu í wa.
2 Ilu bɛi à cea Jesu ijɛ wa jɛ. Maata wa gbɔ nŋa nɔ Lazaa í wa si inɔ nŋa.
3 Wee Maari í nɛ tularei fia nkpɔ gɔ iyi à ce do ikpoi naadi alala, zakai bubui
kilo. Ŋɔi í koo í soo í naa í fãsi isɛi Jesu, nɔ í gbãa do ntoi iriɛ. Ŋɔi inunui tulareu
í gba kpasɛ̃u fei.
4 Ŋɔi inɛ akãi mɔcɔi Jesu ŋau iyi à ya kpe Zudasi Isikariɔti inɛ iyi á zambaɛu í
ni,
5 fiai tulareu ihɛ̃ á yɔkɔ ku to fiai icɛi adõ akã. Na mii í jɔ̀ a kù taa ka kpɛ̃a ilu
are ŋa fiau.
6 Iyi wa fɔ bɛɛbɛ kù jɛ wa ce araarei ilu are ŋau fa, amma si na iyi í jɔ̀ í jɛ ile
dei. Nŋui í ya maa mu bɔgɔi fia nŋau, nɔ í ya maa ce ilei fia iyi à ya dasiu.

7 Amma Jesu í ni, jɔ̀ abou si laakaɛ. Amui í jilɛa ku ba ku fãsim a bɛi a sim.
8 Waati kãma fei aa nɛ ilu are ŋa si inɔ nŋɛ, amma amu i kaa nɛm do ajɔ fei ŋa.

À waa dɛ kpãa a kpa Lazaa

9 Zuifu nkpɔ í gbɔ iyi Jesu í wa Betani, nɔ à bɔ bɛ. Kù jɛ na Jesu nŋu akã, amma à waa bi à yɛ Lazaa iyi Jesu í jĩ̀ hai si balɛu.
10 Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau à waa busi njɛ a ba a kpa Lazaa mɔ,
11 domi na iriɛi Zuifu nkpɔ gɔ ŋa à fita hai bi tu ŋa à dasi Jesu naanɛ.

Jesu wa lɔ inɔ ilu Jeruzalɛmu
(Cɔ Matie 21:1-11; Maaku 11:1-11; Luku 19:28-40)

12 Iju kumáɛ ŋɔi zamaa iyi í naa jingauu í gbɔ iyi Jesu wa naa Zeruzalɛmu.
13 Ŋɔi à so wuai kpakpa à waa bɔ ku koɛ. À dɔ̃ anu hee lele à waa ni, à waa saabuɛ. Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ku weeɛ, awɔ iyi ì waa naa do iriɛ. Ilaaɔ̃ ku weeɛ, awɔ Ilaalui Izirɛli *.
14 Jesu wee í ba ama gbankɛlɛ gɔ wa gũ. Bɛɛbɛi í ce si bɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni,
15 I maà ce njo, iŋɛ inɛi Siõɔ ŋa.
I cɔ ilaalu nŋɛ í gũ ama gbankɛlɛ, wa naa.
16 Ide ŋau bɛ mɔcɔi Jesu ŋau a kù gbɔ yaaseɛ waati bɛɛbɛ, amma waati iyi í nyi lelei Aɔ̃ do amboeɛ, à ye gigi iyi mii ŋau fei à kɔɔ si kukɔi idei Ilaaɔ̃ na iriɛ, à nɔ à ceaa fei ndɛɛ.
17 Inɛ ŋa iyi à wa bɛ do Jesu ajɔ waati iyi í kpe Lazaa í jũu hai si balɛu, aŋa fei à waa sisia inɛ ŋa mii iyi Jesu í ce.
18 Ŋɔi í jɔ̀ zamaau fei í bɔ ku koɛ bɛɛbɛ domi à gbɔ baaui maamaake iyi í ceu.
19 Na nŋu, Farisi ŋau à fɔ aŋa duusõɔ à waa ni, ì kù yɛ à mɔngɔ inɛɛu ihɛ̃i mam mam? Wee inɛi andunya ŋa fei à waa tooɛ.

Gɛrɛki gɔ ŋa à waa dɛ Jesu

20 Wee Gɛrɛki gɔ ŋa à wa si inɔi inɛ ŋa iyi à naa Zeruzalɛmu Ilaaɔ̃ ku gulɛa waatii jingauu.
21 Ŋɔi à bɔ bi Filipu inɛi Bɛsaida si ilɛi Galileeu, à ni, mɔkɔɔyi, à waa bi Jesu ku yɛ.
22 Ŋɔi Filipu í koo í sõ Anderee, nɔ Anderee do Filipu à koo à sõ Jesu.
23 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, awaati í to mbɛ bɛi bii inɛ ŋa aa yɛ amboei amu Amai Amanɛ.
24 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, bii ijui iya kù cuku si ilɛ kù ku, nŋu akãi á maa wɛɛ. Amma bii í ku á bí iju nkpɔ nkpɔ.
25 Inɛ iyi í bi kuwɛɛɛ á na ku kuaɛ. Inɛ mɔ iyi kù saalu kuwɛɛɛ ngɔgɔ, sɔɔlui kuwɛɛ hai tãi lafɛ̃ɛ wa ce.
26 Inɛ iyi í wɛɛ na irim ku toom wa. Nɔ bii ǹ wa, bɛi lafɛ̃ɛ mɔ á wa. Bii inɛ gɔ í wɛɛ na irim, Baam á cea lafɛ̃ɛ bɛɛrɛ.

Jesu wa fɔ idei ikuɛ

27 Ŋɔi Jesu í ni, nsɛi inɔm í fɔ jiida jiida. N kù mà baa bɛirei an fɔ. Mà n tɔɔ Baaba ku nyam si wahala iyi á bam nsɛiu ihɛ̃i ya. Aawo, n kaa n ce bɛɛbɛ domi na nŋui í jɔ̀ ǹ naa.
28 Baaba, jɔ̀ iriɛ ku nɛ bɛɛrɛ. Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ ŋɔi à gbɔ ide ku fɔ gɔ wa hai lele í ni, ǹ jɔ̀ ì nɛ bɛɛrɛ tã nɔ an jɔ̀ ku kɔ̃ɔsi má.

---

* **12:13** à waa saabuɛ Do feei gɛrɛki hozanai à ya ni.

29 Iyi inɛ ŋa iyi à wa bɛu à gbɔ ide ku fɔu, ŋɔi à ni, kulai ijĩi. Ŋɔi inɛ gɔ ŋa mɔ
à ni, amaleka gɔi wa baa ide ku fɔ.
30 Nɔ Jesu í sõ ŋa í ni, kù jɛ na irim nii à gbɔ ide ku fɔu bɛ, amma na iri nŋɛi.
31 Nsɛi ajɔ í to wa mbɛ si bii Ilaaõ á kiiti inɛi andunya ŋa. Bɛbɛii aa lele Seetam
ilaalui andunyau.
32 Waati iyi aa som hai ilɛ a kɔam lele, waati bɛɛbɛi an fa inɛ fei wa bi tom.
33 Si ideu bɛ Jesu wa sisi yaase bɛi nŋu á kui.
34 Ŋɔi zamaau í sõɔ í ni, à gbɔ si tiai wooda nwa iyi inɛ iyi Ilaaõ í cicau á maa
wɛɛi hee do ajɔ fei. Bɛirei í ce ì waa ni kù nɛ bɛi á ce iyi a kù so Amai Amanɛ
hai ilɛ a kɔaɛ lele. Yooi í jɛ Amai Amanɛu.
35 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, í gbe keeke iyi inya kumá kaa wa anini nŋɛ má. Í sĩa i
ya maa nɛ si waati iyi ì nɛ inya kumáu ŋa ku ba ilu kuku ku maà na ku boe ŋɛ,
domi inɛ iyi wa nɛ si ilu kuku ci ya mà bii wa bɔ.
36 Na nŋu, i dasi inya kumáu naanɛ waati iyi ì nɔɔ ŋa ku ba i jɛ amai inya kumá
ŋa.

Zuifu ŋa a kù dasi Jesu naanɛ

Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í dede hai inɔ nŋa í nɛ í koo í manji.
37 Baa do iyi í ce maamaake nkpɔ fei si waju nŋa a kù dasiɛ naanɛ.
38 Bɛɛbɛi ide iyi walii Ezai í fɔu í ce. Í ni,
Lafɛ̃ɛ, yooi í dasi waazo nwa naanɛ.
Mà bi yooi Lafɛ̃ɛ í nyisi gbugbãɛ.
39-40 Walii Ezai í fɔ má í ni,
Ilaaõ í fɛɛju ŋa,
Ku ba a maà yɛ ilu.
Nɔ í jɔ̀ idɔ nŋa í le
Ku ba a maà mà do bisi nŋa.
Í ce bɛɛbɛi ku ba a maà na a kpaasi idɔ nɔ nŋu ku jɔ̀ a ba iri.
Ŋɔi í jɔ̀ a kù yɔkɔ a kù dasi naanɛ.
41 Ezai í fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ í yɛ amboei Jesu nɔ í fɔ ide na iriɛ.
42 Do nŋu fei, baa inɛ ngboi Zuifu ŋau nkpɔ í dasi Jesu naanɛ. Amma si bɛi à
waa ce njoi Farisi ŋau a kù jɛsi si bantuma ku ba a maà na a ganji ŋa ile bii à ya
ce kutɔtɔɔ ŋau ku bɔ má.
43 A kù waa bi a lele aŋa hai bɛi si na iyi í jɔ̀ saabui amanɛ ŋai à bi í re ti Ilaaõ.

Idei Jesui á yɛ taalei inɛ ŋa

44 Ŋɔi Jesu í fɔ ide hee lele í ni, inɛ iyi í dasim naanɛ, kù jɛ amu akãi í dasi
naanɛ, í dasi inɛ iyi í bɛm wa mɔ naanɛi.
45 Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi í yɛm í yɛ inɛ iyi í bɛm wai.
46 Amui ñ jɛ inya kumá, nɔ ñ naai si andunya ku ba inɛ iyi í dasim naanɛ fei
ku maà wa si ilu kuku má.
47 Inɛ iyi í gbɔ idem nɔ kù waa saaluɛ, kù jɛ amui an yɛ taalei lafɛ̃ɛ. Amu ñ
naai n na n faaba inɛi andunya ŋa, n kù naa ku yɛ taale nŋa.
48 Inɛ iyi í kɔsim nɔ kù gba idem, í nɛ mii iyi á yɛ taalei lafɛ̃ɛi. Ide ŋa iyi ñ fɔ,
nŋui á yɛ taalei lafɛ̃ɛ si ajɔi ankãanyiu.
49 Ideui á yɛ taaleɛ si na iyi í jɔ̀ n kù wa n fɔ ide do yiikoi aram, amma Ilaaõ
Baaba takaɛi í sõm ide ŋa iyi an fɔ. Nŋui í nɔ í bɛm wa.
50 Ñ mà iyi ide ŋa iyi í sõm ŋau kuwɛɛ hai tãi á jɛ kɔkɔɔ nŋa. Ŋɔi í jɔ̀ ide iyi ñ
wa n fɔ, ñ wa n fɔɔi bɛi Baaba í sõm.

13

Jesu í wiɛ isɛi mɔcɔɛ ŋa

1 Ajɔ iyi bii iju í má á jɛ jingaui Iku ku kuau í to. Nɔ Jesu í mà iyi waatii nŋu í
to mbɛ nŋu ku nɛ hai andunya nŋu ku bɔ bi Baai nŋu. Hai sinte hee ku baa nsɛi
í nɛ kubii inɛɛ ŋa, nɔ kubi nŋa iyi í nɛu í bɔòi hee kɔɔ.
2 Ŋɔi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à waa jɛ ajɔ. Wee Seetam í tale si Zudasi Isikariɔti amai
Simɔɔu ku zambaɛ tã.
3 Jesu takaɛ í mà iyi Ilaaõ Baaba í daa nŋu mii fei si awɔ, í nɔ í mà iyi nŋu í naai
hai bi Ilaaõ nɔ nŋu wa nyi bɛ má.
4 Ŋɔi í dede hai bi ku jɛu í bó kumbooɛ í jilɔɔ, nɔ í so acɔ gɔ í dĩ si kpakaɛ.
5 Ŋɔi í bu inyi si jɛɛ wa wiɛò kutɛi mɔcɔɛ ŋa nɔ wa gbãa do acɔ iyi í dĩ si
kpakaɛu.
6 Iyi í to si Simɔɔ Piɛɛ ŋɔi Piɛɛ í beeɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, awɔi aa wiɛ kutɛm?
7 Nɔ Jesu í jɛaa í ni, i kù mà mii iyi ṅ wa n ce nsɛi, amma bii í kõɔsi aa na i mà.
8 Ŋɔi Piɛɛ í ni, aawo, awɔ si aa wiɛm kutɛm pai. Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, bii n kù wiɛ
kutɛɛ i kaa jɛ inɛm má.
9 Ŋɔi Simɔɔ Piɛɛ í ni, debɛi Lafɛ̃ɛ, kù jɛ kutɛm nŋu akãi aa wiɛ mɛɛ, wiɛ awɔm
do irim fei.
10 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, inɛ iyi í wɛ tã kù nɛ bukaatai ku wɛ má í gbe isɛɛ ŋa ku ba
ku má mam mam. Iŋɛ ì má, amma kù jɛ iŋɛ fei.
11 Wee Jesu í mà inɛ iyi á zamba nŋu tã, ŋɔi í jò í ni kù jɛ aŋa feii à má.
12 Iyi í wiɛ kutɛ nŋa ŋa í tã, ŋɔi í so kumbooɛ í dasi, nɔ í nyi agbɛɛ má í bɛi í
bee ŋa í ni, ì mà yaasei icɛ iyi ṅ ce nŋɛu bɛ ŋa?
13 Ì ya maa kpem Mɛɛtu do Lafɛ̃ɛ ŋa. Ntɔi ì waa fɔ ŋa, domi bɛɛbɛi ṅ jɛ.
14 To, bii amu iyi ṅ jɛ Lafɛ̃ɛ do Mɛɛtu nŋɛ ṅ wiɛ kutɛ nŋɛ ŋa, í sĩa iŋɛ mɔ i ya
wiɛ kutɛi njɛ ŋa.
15 Yaase jiidai ṅ nyisi ŋɛ bɛ ku ba iŋɛ mɔ i ya cea njɛ bɛi ṅ ce nŋɛ.
16 Ntɔ ntɔ ṅ wa n sõ ŋɛi, woo ce icɛ ci ya la ku re inɛ ngboɛ. Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi
à bɛ ci ya la ku re inɛ iyi í bɔɔ.
17 Nsɛi wee ì mà yaasei iyi ihẽ ŋa. Bii ì waa coo ŋa, aa nɛ inɔ didõ ŋa.
18 Kù jɛ iŋɛ feii ṅ wa n fãa. Ṅ mà inɛ ŋa iyi ṅ cicai. Amma kù nɛ bɛi á ce
iyi kukɔi idei Ilaaõ kù kõ. Kukɔu í ni, inɛ iyi wa bam ku jɛ ajɔ, nŋui í sinda í jɛ
mbɛɛm.
19 Hai nsɛi ṅ wa n sõ ŋɛi hee ide ŋau ku maa ce ku ba bii í na í ce i dasi naanɛ
ŋa iyi amui ṅ jɛ inɛ iyi ṅ ni ṅ jɛu.
20 Ntɔ ntɔ ṅ wa n sõ ŋɛi, inɛ iyi í gba inɛ iyi ṅ bɛ, amui í gba. Nɔ inɛ iyi í gbam,
inɛ iyi í bɛm wai í gba.

Jesu wa fɔ iyi Zudasi á zamba nŋu
(Cɔ Matie 26:20-25; Maaku 14:17-21; Luku 22:21-23)

21 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi inɔɛ í fɔ kaa kaa. Ŋɔi í sõ ŋa sãa sãa í ni, ntɔ ntɔ an
sõ ŋɛ, inɛ akã nŋɛi á zambam.
22 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à waa cɔ njɛ domi a kù mà inɛ iyi wa fãa.
23 Wee inɛ akã nŋa, inɛ iyi Jesu í bi jiida jiidau, wa gbesi gɛndɛi Jesu.
24 Ŋɔi Simɔɔ Piɛɛ í ceaa nyinda do awɔ ku bee Jesu yooi wa fãa.
25 Ŋɔi mɔcɔ iyi wa gbesi gɛndɛi Jesuu í beeɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, yooi ì waa fãa.
26 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, an bu kili nɔ n gusi ayɛ, inɛ iyi ṅ na, lafɛ̃ɛi. Ŋɔi í bu kiliu
í na Zudasi amai Simɔɔ Isikariɔti.
27 Hai waati iyi Zudasi í gba kiliu gbakã Seetam í lɔ siɛi. Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, mii
iyi aa ce, coo do njuma.

28 Amma si inɔ nŋa inɛ gɔ kù mà mii iyi í jɔ̀ í sɔ̃ɔ bɛɛbɛ.
29 Si bɛi Zudasii wa mu bɔgɔi fia nŋau, ŋɔi í jɔ̀ inɛ gɔ ŋa à tamaa Jesu í ni koo
ra ŋgɔgɔ wa iyi aŋa aa jɛò jingaui walakɔ wa sɔ̃ɔ ku mua ilu are ŋa fia.
30 Iyi Zudasi í gba ciliu í mi gbakã ŋɔi í fita. Wee í ko idũ í dũ.

Wooda titɔ̃

31 Iyi Zudasi í fita ŋɔi Jesu í ni, bɛbɛii inɛ ŋa aa yɛ amboei amu Amai Amanɛ,
nɔ aa yɛ ti Ilaaã mɔ na irim.
32 Si bɛi inɛ ŋa aa yɛ amboei Ilaaõ na irim, nŋu takaɛ á jɔ̀ a yɛ ti amu mɔ. Á coo
mɔi kaa kpɛ.
33 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, waati keekei í gbe iyi an wɛɛ do iŋɛ, nɔ si anyiɛ aa na i maa
dɛdɛɛm ŋa. Amma ide iyi ǹ sõ Zuifu ŋau nŋui ǹ wa n sõ iŋɛ mɔ bɛ nsɛi. I kaa
yɔkɔ i bɔ bii ǹ wa n bɔ ŋa.
34 Wooda titõ iyi ǹ wa n jilɛ nŋɛ wee, i ya bi njɛ ŋa. Si bɛi ǹ bi ŋɛ, iŋɛ mɔ i ya
bi njɛ ŋa.
35 Bii ì bi njɛ ŋa, inɛ fei á mà iyi ì jɛ mɔcɔm ŋa.

Jesu wa fɔ iyi Piɛɛ á jã ku ni nŋu kù màa

36 Ŋɔi Simɔɔ Piɛɛ í bee Jesu í ni, iwoi ì waa bɔ Lafɛ̃ɛ. Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, bii ǹ
wa n bɔ i kaa yɔkɔ i toom nsɛi, amma bii í kɔ̃ɔsi aa toom wa bɛ.
37 Ŋɔi Piɛɛ í beeɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, bɛirei í ce n kaa n yɔkɔ n tooɛ nsɛi. Ǹ tã sɔɔlu n na
kuwɛɛm na iriɛ.
38 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, ì tã sɔɔlu i na kuwɛɛɛ na irim do ntɔ? Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõɛi,
hee ajɛɛ ku maa kɔ aa jã isɛ gbɛɛta i ni i kù màm.

14

Jesui í jɛ kpãa iyi wa bɔ bi Baaba

1 Ŋɔi Jesu í sõ mɔcɔɛ ŋa í ni, i maà ya wɛɛ do inɔ ku fɔ ŋa. I dasi Ilaaõ naanɛ nɔ
i dasim naanɛ ŋa.
2 Bi ku wa í kpɔ kpasɛ̃i Baam. Nɔ wee ǹ wa n koo bɛ n koo n ce nŋɛ sɔɔlui bi
ku wa. Bii kù jɛ ntɔ, n kaa n sõ ŋɛ.
3 Bii ǹ koo ǹ ce nŋɛ bi ku wa ǹ tã an nyi wa má, n naa n gbã ŋɛ n bɔò ŋɛ bi
tom ku ba iŋɛ mɔ i wa bii ǹ wa.
4 Bii ǹ wa n bɔ ì mà kpãau ŋa.
5 Ŋɔi Tomaa í ni, Lafɛ̃ɛ, a kù mà baa bii ì waa bɔ mɔm. Bɛirei aa ka ce ka mà
kpãau.
6 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, amui ǹ jɛ kpãa, do ntɔ, do kuwɛɛ. Inɛ kãma kaa bɔ bi Ilaaõ
Baaba bii kù jɛ hai do bi tom.
7 Bii ì màm ŋa, aa mà Baam ŋa. Nɔ hai nsɛi ì màa ŋa ì nɔ ì yɔɔ ŋa.
8 Ŋɔi Filipu í ni, Lafɛ̃ɛ, nyisi wa Baaba, nŋu bɛ á to wa.
9 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, Filipu, hai kukpɛi ǹ wa inɔ nŋɛ ihɛ̃ nɔ i kù màm? Inɛ iyi
í yɛm í yɛ Ilaaõ Baabai. To, na mii í ce ì waa ni, nyisi wa Ilaaõ Baaba má.
10 I kù dasi naanɛ iyi ǹ wa si Ilaaõ Baaba, nɔ Ilaaõ Baaba mɔ í wa sim ni? Ide
iyi ǹ wa n sõ ŋɛ, n kù wa n fɔɔ do yiikoi amu takam. Amma Baaba í wa sim nɔ
nŋui wa ce icɛɛ.
11 I dasim naanɛ ŋa iyi ǹ wa si Baaba nɔ Baaba mɔ í wa sim. Walakɔ i dasi
naanɛ ŋa baa na icɛu takaɛ iyi ì waa yɛ ŋa.
12 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, inɛ iyi í dasim naanɛ, lafɛ̃ɛ mɔ á ce icɛ iyi ǹ wa n ce,
nɔ á ce ku la ku re bɛɛbɛ mɔm, domi wee ǹ wa n bɔ bi Baaba.
13 Nɔ mii iyi aa tɔɔɛ do irim ŋa fei an coo ku ba amu Amau n nyisiò amboei
Baaba.

14 Bii ì tɔɔɛ ngɔgɔ do irim aa ba ŋa.

Jesu í ce kuwã nŋu ku bɛ Hundei Ilaaõ wa

15 Nɔ Jesu í ni má, bii ì bim ŋa aa jirima mii iyi ǹ ni i ce ŋa.
16 Nɔ an tɔɔ Ilaaõ Baaba ku mu nŋɛ Woo mua gbugbã mmuɛ wa, iyi á maa wɛɛ do iŋɛ hee do ajɔ fei.
17 Woo mua gbugbãu Hundei Ilaaõi, nŋui á jɔ̀ inɛ ŋa a mà ntɔu. Inɛi andunya ŋa a kaa yɔkɔ a gbaa si na iyi í jɔ̀ a kù waa yɔɔ, bɛɛbɛ mɔi a kù màa. Amma iŋɛ ì màa ŋa, domi í wɛɛ do iŋɛ, á nɔ ku wa si idɔ nŋɛ.
18 N kaa n jɔ̀ ŋɛ kɔyɔ. An na n nyi wa bi tu ŋɛ má.
19 Í gbe keeke nsɛi iyi inɛi andunya ŋa a kaa yɛm má, amma iŋɛ aa yɛm ŋa si na iyi í jɔ̀ ǹ wɛɛ, nɔ iŋɛ mɔ aa wɛɛ ŋa.
20 Waati iyi ajɔu í to wa aa mà ŋa iyi ǹ wa si Baam nɔ iŋɛ mɔ ì wa sim ŋa nɔ amu mɔ ǹ wa si ŋɛ.
21 Inɛ iyi í mà woodam nɔ wa jirimaɛ, lafɛ̃ɛi í bim. Inɛ iyi í bim, Baam á bi nŋu mɔ, nɔ amu takam an bi lafɛ̃ɛ, nɔ an nyisiɛ aram.
22 Zudasi gɔ í wa bɛ, amma kù jɛ Zudasi Isikariɔti. Nŋui í beeɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, bɛirei aa ce i nyisi wa araɛ nɔ i kaa nyisi inɛi andunya ŋa.
23 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, inɛ iyi í bim fei á gbɔ idem, nɔ Baam á bi lafɛ̃ɛ nɔ amu do Baam nɔu fei aa ka na ka ce bi ku wa si idɔi lafɛ̃ɛ.
24 Inɛ iyi kù bim, lafɛɛ kaa jirima idem pai. Nɔ ide iyi ì waa gbɔ ŋau ihẽ ŋa, kù jɛ idei amu takam, amma idei Baabai. Nŋui í bɛm wa.
25 Ide ŋau ihẽ fei ǹ wa n sõ ŋɛi hai waati iyi ǹ wa inɔ nŋɛ ihẽ.
26 Amma Hundei Ilaaõ, Woo mua gbugbãu, á maa kɔ ŋɛ si mii fei, nɔ ku maa ye ŋɛ gigii ide ŋa iyi ǹ tako ǹ sõ ŋɛ fei. Nŋui Baaba á bɛ nŋɛ wa do irim nɔu.
27 Laakai ku sũi ǹ wa n jɔ̀ nŋɛ. Bɛi amu takam ǹ wɛɛò laakai ku sũ, bɛɛbɛ mɔi an jɔ̀ iŋɛ mɔ í wɛɛò laakai ku sũ. Nɔ laakai ku sũ iyi an mu nŋɛu kaa jɛ bɛi ti andunya. Na nŋu, i maà wɛɛò inɔ ku fɔ ŋa, nɔ i maà jɔ̀ zigi nŋɛ ku da.
28 Ì gbɔ ŋa iyi ǹ sõ ŋɛ ǹ ni ǹ wa n koo amma an nyi wa bi tu ŋɛ má. Bii ì bim ŋa aa wɛɛ do inɔ didõ ŋa do iyi ǹ wa n bɔ bi Baaba, domi nŋui í rem.
29 Na ŋɔi í ce ǹ wa n sõ ŋɛ hai nsɛi hee ide ŋau ku maa ce, ku ba bii ideu í na í ce i dasim naanɛ ŋa.
30 N kaa n ba n sõ ŋɛ ide nkpɔ má si na iyi í jɔ̀ Seetam ilaalui andunyau wa naa, amma kù nɛ gbugbã kãma sim.
31 To, i dede ka nɛ ku ba inɛi andunya ŋa a mà iyi ǹ bi Baaba nɔ ǹ wa n ce fei ndɛɛ si bɛi Baaba í nam woodaɛ.

15

Jesui í jɛ icui jĩi ndii rezɛ̃ɛ

1 Si anyii nŋu nɔ Jesu í sõ ŋa má í ni, amui ǹ jɛ icui jĩi ndii rezɛ̃ɛ nɔ Baam mɔi í jɛ woo logooɛ.
2 Amaawɔm ŋa iyi a ci ya so fei, nŋui í ya da ŋa ku nyɔ ŋa. Amaawɔ ŋa iyi à waa so mɔ í ya kɔta ŋai ku ba kuso nŋa ku kõɔsi.
3 Iŋɛ í má tã do saabui ide iyi ǹ sõ ŋɛ.
4 I jɔ̀ i má sim ŋa, nɔ amu mɔ an má si ŋɛ. Si bɛi amaawɔ kaa yɔkɔ ku so iso do araɛ bii kù jɛ wa má si icui jĩi, bɛɛbɛ mɔi iŋɛ taka nŋɛ i kaa yɔkɔ i so bii i kù waa má sim ŋa.

5 Amui ɲ̀ jɛ icui jɩ̀i ndii rezɛ̃ɛ, iŋɛ məi ì jɛ amaaWɔɛ ŋa. Inɛ iyi wa má sim nɔ
amu mə ɲ̀ wa n má si lafɛ̃ɛ, á so iso nkpɔ. Amma bii kù jɛ do amu i kaa yɔkɔ i ce
ngəgə ŋa.
6 Inɛ iyi kù waa má sim aa nyaai a nyɔɔ bɛi à ya nyɔ amaaWəi jɩ̀i ŋa. Si anyiɛ,
bii à gbɛ nɔ a tətɔɔ ŋa a dasi ŋa ina a jo.
7 Bii ì waa má sim ŋa nɔ idem í wa si ŋɛ i tɔɔ mii iyi ì bi fei ŋa aa ba ŋa.
8 Iso nkpɔ ku so nŋɛi á jɔ̀ irii Baam ku nɛ amboe. Bɛɛbɛ məi aa nyisiò inɛ ŋa
iyi iŋɛu məcɔm ŋai.
9 Ǹ bi ŋɛi bɛi Baam mɔ í bim. I jɔ̀ i wa si kubim ŋa.
10 Bii ì waa jirima woodam ŋa, bɛɛbɛ məi aa wa si kubim ŋa, bɛi amu mɔ ɲ̀
jirima woodai Baam nɔ ɲ̀ wa si kubiɛ.
11 Ǹ sɔ̃ ŋɛ inɛ nŋu bɛi ku ba inɔ didɔ̃m ku wa si ŋɛ nɔ inɔ didɔ̃ nŋɛ ku kɔ̃.
12 Wooda iyi ɲ̀ na ŋɛ wee, i ya bi njɛ ŋa bɛi ɲ̀ bi ŋɛ.
13 Kubi nla gɔ kù wɛɛ iyi í re inɛ ku ku si agbɛi kpaasiɛ ŋa.
14 Bii ì waa ce iyi ɲ̀ dasi ŋɛ ì jɛ kpaasim ŋai.
15 N kaa n kpe ŋɛ aru má, domi aru ci ya mà mii iyi lafɛ̃ɛɛ wa ce. Amma ɲ̀ wa
n kpe ŋɛ kpaasi ŋa si na iyi í jɔ̀ mii iyi ɲ̀ gbɔ hai bi Baam fei, nŋui ɲ̀ sɔ̃ ŋɛ bɛ.
16 Kù jɛ iŋɛi í cicaam, amma amui ɲ̀ cica ŋɛ. Nɔ ɲ̀ nya ŋɛ ikã ku ba i ya so iso
iyi á kpɛ ŋa. Si bɛɛbɛ mii iyi aa tɔɔ Baaba do irim ŋa fei á mu nŋɛ.
17 Iyi ɲ̀ wa n dasi ŋɛ nŋui í jɛ i ya bi njɛ ŋa.

Inɛi andunya ŋa à cé Jesu do inɛɛ ŋa

18 Bii inɛi andunya ŋa à cé ŋɛ, i mà ŋa iyi amui à tako à cé.
19 Bii ì jɛ ti andunya ŋa, tilasi inɛi andunya ŋa aa bi ŋɛi, domi tu ŋai ì jɛ ŋa.
Amma amu ɲ̀ cica ŋɛi ɲ̀ nya ŋɛ hai si andunya, nɔ i kù jɛ ti andunya má ŋa. Nŋui
í jɔ̀ inɛi andunya ŋa à cé ŋɛ.
20 Nɔ i ye gigii ide iyi ɲ̀ sɔ̃ ŋɛ ɲ̀ ni woo ce icɛ ci ya la ku re lafɛ̃ɛɛ. Bɛɛbɛi si bɛi
à wahalam aa wahala iŋɛ mɔ. Bii í jɛ à jirima idem, bɛɛbɛ məi aa jirima ide nŋɛ.
21 Amma mii ŋau bɛ fei aa ce nŋɛi na irim si na iyi í jɔ̀ a kù mà inɛ iyi í bɛm
wa.
22 Bii n kù naa n kù sɔ̃ ŋa ide wo, dulum kaa wa si iri nŋa. Amma nsɛi a kù
nɛ bɛi aa ce a ni aŋa a kù mà mà dulum nii.
23 Inɛ iyi í cém í cé Baam məi.
24 Inɛ kãma kù ce mii iyi ɲ̀ ce si anini nŋa. Bii n kù ce mii ŋau bɛ wo, dulum
du ŋa kaa wa si iri nŋa. Amma wee nsɛi à yɛ fei ndɛɛ nɔ do nŋu fei à cé amu do
Baam.
25 Iyi bɛ í cei ku ba ide iyi à kɔ si tiai wooda nŋa ku kɔ̃ iyi í ni, à cém nɔ a kù
mà iriò isɛɛ.
26 Amma an bɛ nŋɛ Hundei Ilaaɔ̃ wa, nŋui á jɔ̀ inɛ ŋa a mà ntəu. Nŋui í jɛ Woo
mua gbugbãu, nɔ hai bi Ilaaɔ̃ Baabai á naa. Bii í to wa nŋui á jɛ nŋɛ sɛɛdam.
27 Nɔ iŋɛ mɔ aa jɛa inɛ ŋa sɛɛdam ŋa, si na iyi í jɔ̀ awaòɛ ŋai à wɛɛ hai waati iyi
ɲ̀ sinti icɛm.

16

1 Ide ŋau ihɛ̃ fei ɲ̀ sɔ̃ ŋɛi ku ba i maà koosɛ ŋa si naanɛ ku dasi nŋɛ.
2 Aa na a ganji ŋɛ ile bii à ya ce kutətɔɔ ŋa ku bɔ. Nɔ awaati wa naa iyi inɛ ŋa
aa kpa inɛ gɔ nŋɛ ŋa, nɔ aa maa tamaa bɛi Ilaaɔ̃i aŋa à waa cea icɛ.
3 Aa ya maa ce bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ a kù màm hee má jɛ Baaba.
4 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ ide ŋau ihɛ̃i ku ba bii awaatiu í to wa i ye gigi ŋa iyi ɲ̀ tako ɲ̀ sɔ̃
ŋɛ tã.

Icɛi Hundei Ilaaõ

Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, n kù sõ ŋɛ ide ŋau ihẽ hai sinte domi awaɛ ŋai à wɛɛ.
5 Wee nsɛi ǹ wa n bɔ bi inɛ iyi í bɛm wa, nɔ baa inɛ akã nŋɛ kù beem iwoi ǹ
wa n bɔ.
6 Amma ideu ihẽ iyi ǹ sõ ŋɛ nŋui í fɔ inɔ nŋɛ kaa kaa, ma irei.
7 Do nŋu fei, ntɔi ǹ wa n sõ ŋɛ, bii ǹ koo aranfãani nŋɛi. Aranfãani nŋɛi, domi
bii ǹ koo an bɛ nŋɛ Woo mua gbugbãu wa, amma bii n kù koo kaa naa bi tu ŋɛ.
8 Waati iyi á to wa nŋui á nyisi inɛi andunya ŋa iyi à jɛ ilu dulum ŋa, nɔ ku jɔ̀
inɛ ŋa a mà mii iyi í jɛ dee dee, nɔ ku jɔ̀ a mà iyi Ilaaõ á kiiti inɛ ŋa.
9 Á nyisi ŋa iyi à jɛ ilu dulum ŋa si na iyi í jɔ̀ a kù dasim naanɛ.
10 Á jɔ̀ á mà mii iyi í jɛ dee dee si na iyi í jɔ̀ ǹ wa n bɔ bi Baaba nɔ i kaa yɛm
má ŋa.
11 Nɔ á jɔ̀ a mà iyi Ilaaõ á kiiti inɛ ŋa domi í kiiti Seetam ilaalui andunya tã
mɔm.
12 Ǹ nɛ mii nkpɔ iyi an sõ ŋɛ má amma ideu í re ŋɛ titã.
13 Waati iyi Hundei ntɔ á to wa, nŋui á jɔ̀ i mà ntɔu fei ŋa. Kaa fɔ ide do yiikoi
nŋu takaɛ, ide ŋa iyi í gbɔ do iyi à na ku cei á sõ ŋɛ.
14 Nŋui á jɔ̀ irim ku nɛ amboe, domi idem nii á gbɔ ku sisi nŋɛ.
15 Mii iyi Baaba í nɛ fei, tom nii. Ŋɔi í ce ǹ ni Hundei Ilaaõu á gbɔ idem ku
sisi nŋɛ.

Inɔ ku fɔ á na ku jɛ inɔ didõ

16 Jesu í sõ ŋa í ni, bii í kõɔsi keeke i kaa yɛm má ŋa, nɔ bii í ce sãa má aa yɛm
ŋa.
17 Ŋɔi mɔcɔɛ gɔ ŋa à bee njɛ à waa ni, yoomai í jɛ yaasei ideu bɛ. Í ni bii í kõɔsi
keeke a kaa ka yɛ nŋu nɔ bii í ce sãa má aa ka yɛ nŋu. Yoomai í jɛ yaaseɛ. Í ni
nŋu wa bɔ bi Baai nŋu. Yoomai í jɛ yaasei iyi bɛ mɔ má.
18 To, yoomai í jɛ yaasei bii í kõɔsi keeke. A kù mà ide mii wa fɔ.
19 Wee Jesu í mà iyi à waa bi a bee nŋu ideu. Ŋɔi í ni, to, ǹ sõ ŋɛ ǹ ni bii í kõɔsi
keeke i kaa yɛm má ŋa, nɔ bii í ce sãa má aa yɛm ŋa, mà irei. Ideu bɛi ì waa bee
ŋa?
20 Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛ, aa kpata i weewea ŋa, amma á dõa inɛi andunya ŋa si.
Aa wɛɛ do inɔ kufɔ ŋa, amma inɔ kufɔ nŋɛ á na ku kpaasi inɔ didõ.
21 Bii inaabo í gulɛ wa bi ku bí, í ya nɛ inɔ ku fɔ si na iyi í jɔ̀ waatii ara kuroɛi
í to wa. Amma bii í bí amau í ya gbɛjɛ ara kuroui domi inɔ didõɛ í ya la do iyi í
bí ama si andunya.
22 Bɛɛbɛi iŋɛ mɔ ì wɛɛò inɔ kufɔ si nsɛi ŋa. Amma an na n yɛ ŋɛ má, aa wɛɛò
inɔ didõ ŋa, nɔ inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku nya inɔ didõ nŋɛu.
23 Bii awaatiu í to wa, i kaa beem nkãma ŋa. Ntɔ ntɔ ǹ wa n sõ ŋɛi, mii iyi aa
tɔɔ Ilaaõ Baaba do irim ŋa fei á mu nŋɛ.
24 Hee nsɛi i kù tɔɔ ngɔgɔ do irim ŋa. I tɔɔ, aa ba ŋa ku ba inɔ didõ nŋɛ ku kõ.

Jesu í kãmia andunya

25 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, ide ŋau ihẽ fei nsɛi do mɔndai ǹ sõ ŋɛ. Amma awaati
wa naa, iyi n kaa n sõ ŋɛ ide do mɔnda má. Ide iyi í jɛ idei Baaba an sõ ŋɛi sãa
sãa do yaaseɛ.
26 Bii waatiu í to wa, aa tɔɔ Baaba do irim ŋa. N kaa n sõ ŋɛ n ni an tɔɔɛ na iri
nŋɛ má,
27 domi Baaba takaɛ í bi ŋɛ. Í bi ŋɛ si na iyi í jɔ̀ iŋɛ mɔ ì bim, nɔ ì dasi naanɛ
ŋa iyi hai bi tɛɛi ǹ naa.

28 Ntɔi, hai bi Baabai ɲ̀ fita wa ɲ̀ naa andunya. Nsɛi ɲ̀ wa n jɔ̀ andunya ɲ̀ wa
n bɔ bi Baam.
29 Ŋɔi mɔcɔɛ ŋa à sɔ̃ɔ à ni, to, bɛbɛii ì waa fɔ ide do yaase si na iyi í jɔ̀ mɔnda
kù wa si.
30 Nsɛi à mà iyi ì mà fei ndɛɛ, nɔ ì mà lasabui idɔ nwa baa bii a kù beeɛ ide gɔ.
Ŋɔi í jɔ̀ à dasi naanɛ iyi hai bi Ilaaɔ̃i ì naa.
31 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, debɛi ì dasi naanɛ bɛbɛi ŋa?
32 I ce laakai ŋa. Awaati wa naa nɔ í to wa tã mɔm de, iyi inɛ ŋa aa jɔ̀ iŋɛ fei i
fangaa i jɔ̀ amu akã i bɔ kpasẽ ŋa. Do nŋu fei n kù jɛ amu akã, domi Baaba í wɛɛ
do amu.
33 Ide ŋau ihẽ ɲ̀ wa n sõ ŋɛi ku ba i nɛ laakai ku sũ na anu akã iyi awaɛ ŋa à nɛ.
Si andunyau ihẽ aa yɛ ijuukpã ŋa, amma i maà mɔngɔ temua ŋa, domi ɲ̀ kãmia
andunya tã.

17

Jesu í ce kutɔɔ na irii mɔcɔɛ ŋa

1 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi í wu iju lele í ni, Baaba, awaati í to. Jɔ̀ irii amu
Amaɛ ku nɛ amboe ku ba amu mɔ n jɔ̀ titɛɛ ku nɛ amboe,
2 nɔ inɛ ŋa iyi ì nam fei n mu nŋa kuwɛɛ hai tã si bɛi ì muum yiiko si inɛ fei.
3 Kuwɛɛ hai tãui í jɛ inɛ ŋa a màɛ, awɔ Ilaaɔ̃ akã ilu ntɔu, nɔ a màm, amu Jesu
Kirisi iyi ì bɛ wau.
4 Ɲ̀ jɔ̀ iriɛ í nɛ amboe si ilɛu ihẽ, nɔ icɛ ŋa iyi í dasim ku ceu fei ɲ̀ coo.
5 Baaba, nsɛi ɲ̀ wa n tɔɔɛi, jɔ̀ n nɛ amboe bi tɛɛ bɛi ɲ̀ tako ɲ̀ nɛ wo hee a maa
taka andunya.
6 Inɛ ŋa iyi ì cica hai si andunya ì nam, ɲ̀ jɔ̀ à màɛ. Tɛɛi à jɛ wo, nɔ ì so ŋa ì
nam. À nɔ à waa jirima ideɛ.
7 Nsɛi à mà mii iyi ì nam fei, hai bi tɛɛi í naa,
8 domi ide ŋa iyi ì sõm nŋui amu mɔ ɲ̀ sõ ŋa, nɔ à gba ideu. À mà iyi ntɔ ntɔ
hai bi tɛɛi ɲ̀ naa nɔ à dasi naanɛ iyi awɔi ì bɛm wa.
9 Ɲ̀ wa n tɔɔɛ na iri nŋa. Kù jɛ na irii inɛi andunya ŋai ɲ̀ wa n tɔɔɛ, amma na
inɛ ŋa iyi ì nam ŋai, domi aŋai à jɛ tɛɛ.
10 Mii iyi ɲ̀ nɛ fei tɛɛi, nɔ mii iyi awɔ mɔ ì nɛ fei tom nii, nɔ irim í nɛ amboe
na iri nŋa.
11 Nsɛi ɲ̀ wa n nyi wa bi tɛɛ. Bii í kɔ̃ɔsi keeke n kaa n maa n wa si andunya
má, aŋai aa maa wa si andunyau. Baaba kumá, degbe ŋa do gbugbãi iriɛ iyi ì
nam, ku ba a jɛ akã si bɛi awaɛ à jɛ akã.
12 Waati iyi ɲ̀ wɛɛ do aŋa ɲ̀ degbe ŋa do gbugbãi iriɛ, iri iyi ì nam nɔu. Ɲ̀
degbe ŋa nɔ si inɔ nŋa baa inɛ akã kù ce nfe, bii kù jɛ amai nfeu baasi. Bɛɛbɛi
kukɔi ideɛ í kõ.
13 Nsɛi ɲ̀ wa n nyi wa bi tɛɛ. Ide ŋau ihẽ si andunyau ihẽi ɲ̀ wa n fɔɔ, ku ba
aŋa mɔ a kõò inɔ didõ na irim.
14 Ɲ̀ na ŋa ideɛ, nɔ inɛi andunya ŋa à cé ŋa si na iyi í jɔ̀ a kù jɛ ti andunya, si
bɛi amu mɔ n kù jɛ ti andunya.
15 N kù wa n tɔɔɛ i nya ŋa hai si andunya, amma ɲ̀ wa n tɔɔɛi i degbe ŋa ku ba
Seetam inɛ laalɔu ku maà nɔ ŋa.
16 A kù jɛ ti andunya si bɛi amu mɔ n kù jɛ ti andunya.
17 Ideɛi í jɛ ntɔ. Jɔ̀ ideɛu ku nya ŋa ikã a jɛ titɛɛ.
18 Ɲ̀ bɛ ŋai si andunya si bɛi awɔ mɔ ì bɛm si andunyau.

19 Na iri nŋai ǹ so aram ǹ naɛ ku ba aŋa mɔ a jɛ titɛɛ mam mam.
20 Kù jɛ aŋa akãi ǹ wa n ceɑ kutɔɔ, amma do inɛ ŋa mɔ iyi aa na a dasim naanɛ na saabui ide nŋa.
21 Ǹ wa n tɔɔɛi aŋa fei a jɛ akã. Si bɛi awɔ Baaba ì wa sim, nɔ amu mɔ ǹ wa siɛ, jɔ̀ a jɛ akã si wa ku ba inɛi andunya ŋa a dasi naanɛ iyi awɔi ì bɛm wa.
22 Amboeɛ iyi ì jɔ̀ inɛ ŋa à yɛ sim, nŋui ǹ jɔ̀ à waa yɛ si aŋa mɔ ku ba aŋa mɔ a jɛ akã bɛi awaɛ à jɛ akã.
23 Jɔ̀ n wa si ŋa nɔ awɔ mɔ i wa sim ku ba a jɛ akã mam mam, nɔ inɛi andunya ŋa a mà iyi awɔi ì bɛm wa nɔ ì bi ŋai bɛi ì bim.
24 Baaba, ǹ bi inɛ ŋa iyi ì nam a maa wa bi tom bii an wa, ku ba a yɛ amboem, amboe iyi ì muum. Ì muum amboeui si na iyi í jɔ̀ ì bim hai waati iyi a kù taka andunya.
25 Baaba awɔ iyi ì jɛ dee dee, baa do iyi inɛi andunya ŋa a kù màɛ, amu ǹ màɛ, nɔ inɛ ihẽ ŋa mɔ à mà iyi awɔi ì bɛm wa.
26 Ǹ jɔ̀ à màɛ, nɔ an kɔ̃ɔ nŋa si kumàɛ má ku ba kubi iyi ì bim ku wa si ŋa, nɔ amu mɔ n wa si ŋa.

18

À mu Jesu
(Cɔ Matie 26:47-56; Maaku 14:43-50; Luku 22:47-53)

1 Iyi Jesu í ce kutɔɔɛ í tã, ŋɔi í fita, nŋu do mɔcɔɛ ŋa à bɔ lambo gɔ iyi í wa icei ido iyi à ya kpe Sedorɔ̃ɔ. Ŋɔi í lɔ bɛ, nŋu do mɔcɔɛ ŋa.
2 Wee Zudasi inɛ iyi á zambaɛu mɔ í mà inyau, domi aŋaò ŋa à ya koo bɛ isɛ fɛɛfɛlo.
3 Ŋɔi í jɔ̀ Zudasi í bɔ bɛ do sooge ŋa do woo degbe kpasẽi Ilaaɔ̃ ŋa iyi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do Farisi ŋau à bɛ wau. À waa mu jĩnɛi igũ nŋa do fitila ŋa do ina jugula ŋa.
4 Jesu í bɛi wa mà mii ŋa iyi á ba nŋu fei. Iyi à to wa ŋɔi í sɛkɛɛ si ŋa í bee ŋa í ni, yooi ì waa dɛ ŋa.
5 Ŋɔi à jɛaa à ni, Jesu inɛi Nazarɛtiui à waa dɛdɛ. Ŋɔi Jesu í ni, amui ihẽ mɛɛ.
Wee Zudasi inɛ iyi á zambaɛu, wa leekĩ bɛ aŋaò ŋa ajɔ.
6 Iyi Jesu í jɛ nŋa í ni, amui ihẽ, ŋɔi aŋa fei à sɛkɛɛ do anyi à koo à cuku ilɛ.
7 Ŋɔi Jesu í bee ŋa má í ni, yooi ì waa dɛ ŋa. Ŋɔi à ni, Jesu inɛi Nazarɛtiui à waa dɛdɛ.
8 Nɔ Jesu í ni, ǹ sõ ŋɛ tã ǹ ni amui ihẽ. To, bii amui ì waa dɛdɛ ŋa i jɔ̀ inɛ ŋa iyi à gbeu a nɛ.
9 Bɛɛbɛi ide iyi í tako í fɔu í kõ iyi í ni, Baaba, inɛ ŋa iyi ì nam fei baa inɛ akã nŋa kù ce nfe.
10 Wee Simɔɔ Piɛɛ í nɛ taakuba. Ŋɔi í yɔɔ í cafeò itĩ njɛi woo ce icɛi woo wee nlai Ilaaɔ̃u. Irii woo ce icɛui Malikusu.
11 Amma Jesu í sõ Piɛɛ í ni, sindo taakubaɛ si ankɔ̃ɔɛ. Ì waa tamaa n kaa n temuaò ijuukpã iyi Baaba í jilɛɛm nii?

À bɔò Jesu si wajui Ani

12 Ŋɔi sooge ŋa do inɛ ngbo nŋa do Zuifu woo degbe kpasẽi Ilaaɔ̃ ŋau à mu Jesu à dũu.
13 Nɔ à tako à bɔòɛ bi Ani titã. Wee Aniu wa jɛ baai aboi Kaifu, iyi í jɛ woo wee nlai Ilaaɔ̃ si adõ nŋu.
14 Nɔ Kaifu í sõ Zuifu kpaasiɛ ŋau ideu ihẽ wo í ni, aranfãani nwai inɛ akã ku ku si agbɛi dimi nwa.

Piɛɛ í jã í ni nŋu kù jɛ mɔcɔi Jesu
(Cɔ Matie 26:69-70; Maaku 14:66-68; Luku 22:55-57)

15 Waati iyi à mu Jesu à waa nɛɛ ŋɔi Simɔɔ Piɛɛ do mɔcɔ mmu gɔ à waa tooɛ. Wee woo wee nlai Ilaaɔ̃u í mà mɔcɔ inɛ nŋu, ŋɔi í jɔ̀ mɔcɔu í ba í too Jesu í lɔò bantumai kpasɛ̃i woo wee nlau.

16 Amma Piɛɛ í gbe waduude andɛ koofa bɛ. Nɔ mɔcɔ iyi woo wee nlau í màu, í fita wa í naa í ba mudɛ̃ɛ iyi wa degbe koofau ide ku fɔ, nɔ í jɔ̀ Piɛɛ í lɔ.

17 Nɔ mudɛ̃ɛu í bee Piɛɛ í ni, kù jɛ awɔ mɔ inɛ akãi mɔcɔi mɔkɔui ya. Ŋɔi Piɛɛ í ni, aawo, kù jɛ amu.

18 Si bɛi tũtũ wa ceu, ŋɔi woo ce icɛ ŋa do woo degbe kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ ŋau à leekĩ kɔkɔi ina nyɛnyɛ à waa nyia. Nɔ Piɛɛ mɔ í koo wa nyia bi tu ŋa bɛ ajɔ.

Woo wee nlau í bee Jesu ide
(Cɔ Matie 26:59-66; Maaku 14:55-64; Luku 22:66-71)

19 Ŋɔi woo wee nlai Ilaaɔ̃u í bee Jesu idei mɔcɔɛ ŋa do yaasei cio iyi wa kɔ si.

20 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, ideu si bantumai ǹ sɔ̃ inɛ fei. Ǹ ya n kɔ inɛ ŋa si ciom nii ile bii à ya ce kutɔtɔɔ ŋa do si kpasɛ̃i Ilaaɔ̃, bii Zuifu ŋa fei à ya tɔtɔɔ. N kù fɔ ide kãma si asii.

21 Na mii í ce ì waa beem ide. Inɛ ŋa iyi à gbɔ idem, bee aŋa taka nŋa iyi ǹ sɔ̃ ŋa, aŋai aa mà mii iyi ǹ fɔ.

22 Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ, ŋɔi inɛ akãi woo degbe kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ ŋau í sambalaɛ í ni, woo wee nlaui ì waa jɛaa ide nfe nfe bɛɛbɛ?

23 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, bii ide laalɔi ǹ fɔ, fɔɔ inɛ fei ku gbɔ. Amma bii í jɛ ide jiida mɔi ǹ fɔ, na mii í ce ì waa sambalam.

24 Nɔ Ani í jɔ̀ à dũu à bɔòɛ bi Kaifu, woo wee nlau.

Piɛɛ í jã má í ni nŋu ku mà Jesu
(Cɔ Matie 26:71-75; Maaku 14:69-71; Luku 22:58-62)

25 Waati iyi Simɔɔ Piɛɛ í wa bɛ wa nyia inau ŋɔi à beeɛ à ni, kù jɛ awɔ mɔ inɛ akãi mɔcɔi mɔkɔui ya. Ŋɔi Piɛɛ í jã í ni, aawo, kù jɛ amu.

26 Wee woo ce icɛ akãi woo wee nlai Ilaaɔ̃u í wa bɛ. Wa jɛ nyaanzei inɛ iyi Piɛɛ í bu itĩɛu. Iyi í yɛ Piɛɛ ŋɔi í beeɛ í ni, n kù yɛɛ iŋɛò lambo bɛi?

27 Amma Piɛɛ í jã má í ni, aawo. Gbakã ŋɔi ajɛɛ wa kɔ.

À bɔò Jesu si wajui Pilati
(Cɔ Matie 17:1-2, 11-14; Maaku 15:1-5; Luku 23:1-5)

28 Hai bi Kaifu bɛ, inɛ ngboi Zuifu ŋau à bɔò Jesu bi ku kiitii ilu ilɛu bii Pilati í wa. Wee daadaakɔi. Aŋa taka nŋa a kù lɔ ile bi ku ce kiitiu ku ba aŋa a maà na a jɛ ilu riisi ŋa. A kù bi a jɛ ilu riisi domi à waa bi a ba a jɛ ijɛi jingaui Iku ku kuau.

29 Nŋui í jɔ̀ Pilati í fita wa í naa í ba ŋa í bee ŋa í ni, taale yoomai ì yɛ si mɔkɔu ŋa.

30 Ŋɔi à ni, bii kù ce laalɔ, a kaa ka daɛ si awɔ.

31 Ŋɔi Pilati í sɔ̃ ŋa í ni, iŋɛ taka nŋɛ i kooɛ i koo i kiiti do wooda nŋɛ. Amma à ni, iŋɛ inɛi Romu ŋa i kù na wa kpãa iyi aa ka kpaò amanɛ ŋa.

32 Bɛɛbɛi idei Jesu í ce ku nyisiò dimii iku iyi á ku.

33 Ŋɔi Pilati í lɔ ile bi ku ce kiitiu má í kpe Jesu í beeɛ í ni, awɔi ì jɛ ilaalui Zuifu ŋa?

34 Ŋɔi Jesu í ni, inɛ gɔi í sɔ̃ɛ bɛɛbɛ de, mà ì nɔ ì waa beei.

35 Amma Pilati í ni, amuu Zuifui ǹ bɛi ǹ mà? Dimiɛ ŋa do inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋai à muɛ à daam si awɔ. Mii ì ce.

36 Ɲɔi Jesu í jɛaa í ni, bommam kù jɛ ti andunya. Bii í jɛ ti andunyai, woo ce
icɛm ɲa aa ja, a kaa jɛ a mum a na inɛ ngboi Zuifu ɲau. Amma bommam kù jɛ
ti andunya ihɛ̃.
37 Ɲɔi Pilati í beeɛ í ni, debɛi, awɔu ilaalui? Ɲɔi Jesu í jɛaa í ni, awɔi ì fɔ bɛɛbɛ.
Ǹ naai si andunya, à bím nii n jɛ sɛɛdai ntɔ. Inɛ iyi í jɛ ti ntɔ fei á gbɔ idem.
38 Nɔ Pilati í beeɛ í ni, dimii mii mɔm nii à ya kpe ntɔ.

À yɛ taalei Jesu a ba a kpaa
(Cɔ Matie 27:15-31; Maaku 15:6-20; Luku 23:13-25)

Si anyii ide ɲau ɲɔi Pilati í fita má í bɔ bi Zuifu ɲau. Í sõ ɲa í ni, amu n kù yɛ
taale kãma si mɔkɔu.
39 Amma si bɛi à nɛ dɔɔnɛɛ, an jɔ̀ nɲɛ inɛi piisõɔ akã si jingaui Iku ku kua. Ì bi
n jɔ̀ nɲɛ ilaalui Zuifu ɲau?
40 Ɲɔi aɲa fei à wasi ku dõ anu do gbugbã à waa ni aɲa a kù bi mɔkɔu bɛ. À
waa ni Barabasii aɲa à bi. Wee Barabasiu í ya ce ilei.

19

1 Ɲɔi Pilati í jɔ̀ à cã Jesu do kpɔtɔɔ.
2 Ɲɔi sooge ɲa à ba fulai agũ à daa Jesu si iriɛ, nɔ à daa si kumboo nkpa gɔ má
à waa yaakoɛò.
3 Ɲɔi à ya sɛkɛɛ siɛ wa à naa a maa coo fɔɔ a maa ni, fɔɔ ilaalui Zuifu ɲa. Nɔ a
maa sambalaɛ.
4 Ɲɔi Pilati í fita wa ma í sõ zamaau í ni, wee an fitaò nɲɛ mɔkɔu wa ku ba i
mà ɲa iyi n kù yɛ siɛ kurara gɔ.
5 Ɲɔi í fitaò Jesu wa do fulai agũu do kumboo nkpaɛ. Ɲɔi Pilati í sõ ɲa í ni,
mɔkɔu wee.
6 Iyi inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ɲau do woo degbe kpasɛ̃i Ilaaõ ɲau à yɔɔ ɲɔi
à wasi ku la à waa ni, kpakpaɛ si ɟ̀li. Ɲɔi Pilati í sõ ɲa í ni, iɲɛ taka nɲɛ, i gba i
kpakpaɛ si ɟ̀li ku gaau. Amma amu n kù yɛ siɛ taale gɔ.
7 Ɲɔi Zuifu ɲau à sõɔ à ni aɲa à nɛ wooda gɔ, nɔ si woodai aɲau í gbe de a kpaai
domi wa ni nɲuu amai Ilaaõi.
8 Iyi Pilati í gbɔ ideu, njo í muu má hee í caa.
9 Ɲɔi í bɔò Jesu bi ku ce kiitiu má í koo í beeɛ í ni, hai iwoi ì waa naa ntɔ ntɔ.
Amma Jesu kù jɛaa mɔm.
10 Ɲɔi Pilati í beeɛ í ni, baa amu takam i kaa bam ide ku fɔ? I kù mà iyi ǹ nɛ
kpãa n jɔ̀ɛ, nɔ ǹ nɛ kpãa má n kpakpaɛ si ɟ̀li ku gaaui?
11 Ɲɔi Jesu í jɛaa í ni, i kaa nɛ gbugbã kãma sim, bii kù jɛ Ilaaõi í naɛ wa. Nɲui
í jɔ̀ inɛ iyi í dasim si awɔɛ, dulum dɛɛ í re baa tɛɛ.
12 Iyi Pilati í gbɔ bɛɛbɛ, ɲɔi wa ce kookaai ku ba ku jɔ̀ɔ. Amma Zuifu ɲau à dõ
anu à waa ni, bii ì jɔ̀ mɔkɔu bɛ, i kù jɛ kpaasii ilaalu nlai Romu má. Inɛ iyi í ce
araɛ ilaalu fei mbɛɛi ilaalu nlai Romuui í baa í jɛ.
13 Iyi Pilati í gbɔ ideu, ɲɔi í jɔ̀ à fitaò Jesu nɔ í buba si kitãi woo kiitiu iyi í wa
inya bii à ya kpe Tintim ndii kuta. Amma do fee Ebɛɛ, Gabatai à ya kpe inyau.
14 Wee à wa si ajɔ iyi bii iju í má á jɛ ajɔi kusĩmi. Ajɔi kusĩmiu alɛi á sinti, nɔ
inɛ ɲa à wasi ku ce sɔɔlui jingaui Iku ku kuau. Nɔ waati bɛɛbɛ zakai dasãi. Ɲɔi
Pilati í sõ Zuifu ɲau í ni, ilaalu nɲɛ wee.
15 Amma à wasi ku dõ anu à waa ni, kpaa. Kpakpaɛ si ɟ̀li ku gaau. Ɲɔi Pilati í
bee ɲa í ni, bɛirei í ce ì bi n kpakpa ilaalu nɲɛ si ɟ̀li ku gaau. Ɲɔi inɛ ngboi woo
weei Ilaaõ ɲau à jɛaa à ni, a kù nɛ ilaalu mmu gɔ bii kù jɛ ilaalu nlai Romu.
16 Ɲɔi Pilati í da nɲa Jesu si awɔ ku ba a kpakpaɛ si ɟ̀li ku gaau.

À kpakpa Jesu si jɪ̃i ku gaau
(Cɔ Matie 27:32-44; Maaku 15:21-32; Luku 23:26-43)

Nɔ à mu Jesu à nɛò.
17 Nɔ à kãa Jesu jɪ̃i ku gaauu í so í fitaò hai inɔ ilu í bɔò hee inya iyi à ya kpe inyai kokoi iri. Do feei Ebɛɛ, Gɔɔgɔtai à ya kpe inyau.
18 Bɛi à kpakpaɛ si jɪ̃i ku gaauu. Nɔ à kpakpa inɛmɔkɔ minji gɔ ŋa bɛ má, inɛ akã do awɔ cangaɛ, inɛ akã mɔ do awɔ njɛɛ nɔ Jesu í wa anini nŋa.
19 Ŋɔi Pilati í jɔ̀ à kɔ ide gɔ si jɪ̃i gɔ à masi antai jɪ̃i ku gaauu. Kukɔu í ni, Jesu inɛi Nazarɛti, ilaalui Zuifu ŋa.
20 Zuifu nkpɔ í ka kukɔu domi inyau kù jɪ̃ò inɔ ilu. Nɔ à kɔɔ do feei Ebɛɛ do Latɛ̃ɛ do Gɛrɛki.
21 Ŋɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau à sɔ̃ Pilati à ni, maà ti i kɔ i ni, ilaalui Zuifu ŋa, amma kɔ i ni, í ni nŋu í jɛ Ilaalui Zuifu ŋa.
22 Ŋɔi Pilati í ni, iyi ǹ kɔ tã ǹ kɔɔi.
23 Iyi sooge ŋau à kpakpa Jesu à tã ŋɔi à so jaaɛɛ ŋa à kpɔ̃ɔ ikɔ mɛɛ, sooge fei í so ikɔ akã akã. Nɔ à so ibɔ sisɔɛu má. Ibɔu kù nɛ agbɛi ku sɔ domi à wɔ̃ɔi hai lele hee ku bɔ ilɛ. Iyi à so ibɔu
24 ŋɔi à ni, ka maà ga ibɔu, amma ka ta si kpasa ka cɔ ti inɛ iyi á jɛ. Nɔ bɛɛbɛi à ce. Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í kɔ̃ tengi bii í ni, aŋa duusɔ̃ɔ à kpɛ̃ jaaɛm ŋa. Nɔ à ta si ibɔ nlam kpasa.
25 Wee iyei Jesu do ifɔi iyeɛ, do Maari aboi Kopa, do Maari inɛi Madala, à waa leekɪ̃ bi jɪ̃i ku gaaui Jesu.
26 Ŋɔi Jesu í yɛ iyeɛ bɛ, do mɔcɔ iyi í biu à waa leekɪ̃ kɔkɔi njɛ, nɔ í sɔ̃ iyeɛ í ni, abooyi, inɛ ihɛ̃i í baa í jɛ bɛi amaɛ.
27 Ŋɔi í sɔ̃ mɔcɔu í ni, abou ihɛ̃ bɛi iyeɛi í baa í jɛ. Hai ajɔ nŋui mɔcɔu í gbãa í bɔòɛ kpasɛ̃ɛ wa woo.

Waati iyi Jesu í ku
(Cɔ Matie 27:45-56; Maaku 15:33-41; Luku 23:44-49)

28 Si anyii nŋu, si bɛi Jesu í mà iyi bɛbɛi fei ndɛɛ í kpa iri mbɛ, ŋɔi í ni, agbɛ wa kpam. Í fɔ bɛɛbɛi ku ba kukɔi idei Ilaaɔ̃ ku kɔ̃.
29 Wee caka gɔ í wa bɛ í nɛ atɛ̃ kukã bam bam. Ŋɔi à dɪ̃ kanya si amaawɔi jɪ̃i gɔ à sɔsi atɛ̃ kukãu à waa too si gɛlɛi Jesu.
30 Iyi Jesu í tiɛ atɛ̃ kukãu ŋɔi í ni, ǹ kpa irii icɛm nii mbɛ. Nɔ í kɔmba iriɛ í ku.

À gũ Jesu kaka si kpakpaa cingaɛ

31 Si bɛi à wa si sɔɔlui ajɔi kusɪ̃miu, Zuifu ŋau a kù waa bi ajɔu ku to wa ku ba iku ŋau si jɪ̃i ŋau bɛ, domi ajɔu ajɔ nla gɔi. Nŋui í jɔ̀ à koo à tɔɔ Pilati ku jɔ̀ a cɛ kutɛi inɛ ŋa iyi à kpakpa ŋau, nɔ a nya ŋa hai bɛ.
32 Na ŋɔi í ce sooge ŋau à cɛ kutɛi inɛ sinteu do inɛ minjisiau, aŋa iyi à kpakpa do Jesu ajɔu.
33 Amma waati iyi à to bi Jesu, à ba í ku tã, nɔ a kù cɛ kutɛɛ má.
34 Amma inɛ akãi sooge ŋau í gũ kpakpaa cingaɛ do kaka, ŋɔi gbakã njɛ do inyi wa jo wa.
35 Amu Zãa ǹ yɛ iyi bɛ fei, nɔ ǹ wa n jɛa inɛ ŋa sɛɛdaɛ, sɛɛdam nɔu ntɔi. Ǹ mà kam kam iyi ntɔi ǹ wa n fɔ, nɔ ǹ wa n fɔi ku ba inɛ mɔ i dasi naanɛ ŋa.
36 A kù cɛ kutɛɛ ŋa nɔ iyi bɛ í cei ku ba kukɔi idei Ilaaɔ̃ ku kɔ̃ iyi í ni, baa kũkũ akãɛ kaa lɛgɛ.
37 Nɔ kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni má, aa cɔ inɛ iyi aŋa taka nŋa à gũu.

À dasi ikui Jesu balɛ
(Cɔ Matie 27:57-61; Maaku 15:42-47; Luku 23:50-56)

38 Si anyii nŋu, Zozɛfu inɛi Arimateeu í koo í tɔɔ Pilati ku jɔ̀ nŋu ku nya ikui Jesu. Wee Zozɛfu mɔ mɔcɔi Jesui, amma si asiii, domi wa ce njoi inɛ ngboi Zuifu ŋa. Nɔ Pilati í jɛaa si. Na ŋɔi í jɔ̀ Zozɛfu í koo í nya ikui Jesuu.
39 Nikodɛmu iyi í bɔ bi Jesu idũ gɔ wo, í si Zozɛfu. Nɔ wa mu tulare dimi ikã ikã minji, akã mirui à ya kpoo, akã mɔ aloɛ. Kuwoɛ í to zakai kilo kuntaa.
40 Inɛ minji ŋau à so ikui Jesu à woo do jaaɛ fũfũ gɔ ŋa nɔ à fãsi tulareu. Si dɔɔnɛi Zuifu ŋa bɛɛbɛi à ya ce bii à waa si iku.
41 Lambo gɔ í wa tengi bii à kpakpa Jesu si ji̇̀i nɔu. Si inɔ lambou à gbe isai kuta gɔ bɛ kù kpɛ titã, nɔ a kù si inɛ gɔ si bɛ.
42 Bɛi à koo à si Jesu si na iyi í jɔ̀ tengi bɛ kù ji̇̀i, nɔ à bi a suu gbãa gbãa hee ajɔi kusĩmiu ku maa to wa.

20

Balɛ ngbɛ
(Cɔ Matie 28:1-8; Maaku 16:1-8; Luku 24:1-12)

1 Ajɔ amaazuma daadaakɔ waati iyi iju kù má sãa sãa, ŋɔi Maari inɛi Madalau í bɔ bi balɛu. Nɔ í ba wee à tale kutau hai andɛ balɛu.
2 Ŋɔi í sɛi í bɔ bi Simɔɔ Piɛɛ do bi mɔcɔ iyi Jesu í bi jiidau, í sõ ŋa í ni, à nya ikui Lafɛ̃ɛ hai inɔ balɛ nɔ a kù mà bii à dasi.
3 Ŋɔi Piɛɛ do mɔcɔu à fita à bɔ bi balɛu.
4 Aŋa minji fei à sɛi ajɔ, amma mɔcɔu í sɛi í cua Piɛɛ, nŋui í tako í to bi balɛu.
5 Nɔ í bate í nante si balɛu, nɔ í yɛ jaaɛ ŋau wa jilɛ, amma kù lɔ.
6 Ŋɔi Simɔɔ Piɛɛ wa baa do anyi. Iyi í to wa nɔ í lɔ inɔ balɛu. Nɔ í yɛ jaaɛ ŋau wa jilɛ,
7 do mango iyi à tako à di̇̀ò iriɛu. Amma mangou kù waa jilɛ inya akã do jaaɛ ŋau, wa woi ikpa akã.
8 Ŋɔi mɔcɔ iyi í tako í to bi balɛu, nŋu mɔ í lɔ. Iyi í yɛ mii ŋau nɔ í dasi naanɛ.
9 Mɔcɔ ŋau a kù tako a kù gbɔ yaasei kukɔi idei Ilaaõ wo iyi í ni kù nɛ bɛi á ce iyi Jesu kù ji̇̀i hai si balɛ.
10 Ŋɔi mɔcɔ ŋau à sinda à bɔ kpasɛ̃.

Jesu í tusɛa Maari inɛi Madalau araɛ
(Cɔ Matie 28:9-10; Maaku 16:9-11)

11 Amma Maari wa leeki̇̀i waduude kɔkɔi balɛu wa kpata. Si bɛi wa kpatau ŋɔi í bate í nante inɔ balɛu.
12 Nɔ í yɛ amaleka minji gɔ ŋa à waa dasi nyau fũfũ à waa buba tengi bii ikui Jesu wa sũ wo, inɛ akã ikpa iri, inɛ akã mɔ ikpa kutɛ.
13 Nɔ à beeɛ à ni, abooyi, na mii í ce ì waa kpata. Ŋɔi í jɛ nŋa í ni, à so ikui Lafɛ̃ɛm hai ihɛ̃i nɔ n kù mà bii à dasiɛ.
14 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã, ŋɔi í sinda nɔ í yɛ Jesu wa leeki̇̀i bɛ. Amma kù mà mà Jesui.
15 Ŋɔi Jesu í beeɛ í ni, abooyi, na mii í ce ì waa kpata. Yooi ì waa dɛ. Ŋɔi Maari í tamaa bɛi woo degbe lamboui. Ŋɔi í sõɔ í ni, mɔkɔɔyi, bii awɔi ì soo, sõm bii ì jilɔɔ n koo n soo.
16 Ŋɔi Jesu í ni, Maari. Ŋɔi Maari í sinda siɛ í sõɔ do feei Ebɛɛ í ni, Rabuni, waatɔ Mɛɛtu.
17 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, jɔ̀m, maà lum, domi n kù bɔ lele bi Baam titã. Amma bɔ bi mɔcɔm ŋa, sõ ŋa i ni ṅ wa n bɔ bi Ilaaõ. Nŋui í jɛ baam, nɔ í jɛ baai iŋɛ mɔ.

18 Ŋɔi Maari inɛi Madalau í koo í sõ mɔcɔ ŋau í ni nŋu í yɛ Lafɛ̃ɛ. Nɔ wa sisi
nŋa ide iyi Jesu í sõɔ.

Jesu í tusɛa mɔcɔɛ ŋa araɛ
(Cɔ Matie 28:16-20; Maaku 16:14-18; Luku 24:36-49)

19 Ajɔ amaazumau iyi alɛ í lɛ ŋɔi mɔcɔ ŋau à tɔtɔɔ si ile gɔ nɔ à sɔkɔ gambou
domi à waa ce njoi inɛ ngboi Zuifu ŋau. Ŋɔi Jesu í faata wa í leekĩ si anini nŋa.
Nɔ í sõ ŋa í ni, laakai ku sũ ku wɛɛ nŋɛ.
20 Iyi í sõ ŋa bɛɛbɛ í tã ŋɔi í nyisi ŋa awɔɛ ŋa do kpakpaa cingaɛu. Nɔ inɔi mɔcɔ
ŋau í dõ iyi à yɛ Lafɛ̃ɛ.
21 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa má í ni, laakai ku sũ ku wɛɛ nŋɛ. Si bɛi Baaba í bɛm wa,
bɛɛbɛ mɔi amu mɔ ǹ bɛ ŋɛ.
22 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í fufu ŋa í ni, i gba Hundei Ilaaõ ŋa.
23 Inɛ iyi ì kpa idei dulum dɛɛ ŋa, Ilaaõ mɔ á kpaai. Inɛ mɔ iyi ì ni dulum ndɛɛ
í jɛ idei iriɛ ŋa, lafɛ̃ɛ á maa wɛɛò ndɛɛi.

Jesu do Tomaa

24 Wee Tomaa inɛ akãi mɔcɔ maateeji ŋa iyi à ya kpe Sìkàu kù wa inɔ nŋa si
waati iyi Jesu í naa si ŋau.
25 Ŋɔi mɔcɔ ŋa iyi à gbeu à sõɔ à ni, à yɛ Lafɛ̃ɛ. Amma Tomaa í sõ ŋa í ni, nɔ n
kù yɛ agbɛi ponti ŋau si awɔɛ ŋa nɔ n kù dasi amaawɔm si agbɛi pontiu nɔ n kù
dasi awɔm si dalai jujui kpakpaa cingaaɛu n kaa n dasi naanɛ pai.
26 Zakai azuma akã má à tɔtɔɔ má si inɔ ile. Tomaa í wa inɔ nŋa. Nɔ à cĩmbo
gambo ŋa. Amma Jesu í faata si anini nŋa wa má nɔ í ni, laakai ku sũ ku wɛɛ
nŋɛ.
27 Nɔ í sõ Tomaa í ni, cɔ awɔm ŋa nɔ i dasi amaawɔɛ si bɛ. Naaò awɔɛ wa má i
luò cingaam. Jò sika sikau bɛ, dasi naanɛ.
28 Ŋɔi Tomaa í jɛaa í ni, awɔi ì jɛ Aõ Lafɛ̃ɛm.
29 Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, debɛi ì dasi naanɛ si na iyi í jò ì yɛm, ma irei. Ilu inɔ didõ
ŋai inɛ ŋa iyi a kù yɛm nɔ do nŋu fei à dasi naanɛ.

Mii iyi í jò à kɔ tiau ihẽ

30 Maamaake nkpɔi Jesu í ce má si wajui mɔcɔɛ ŋa iyi a kù kɔ si tiau ihẽ.
31 Amma ide iyi ihẽ ŋai à kɔ ku ba i dasi naanɛ ŋa iyi Jesui í jɛ Kirisi Amai
Ilaaõ ku ba naanɛ iyi ì dasiɛ ŋau ku jò i ba kuwɛɛ hai tã ŋa.

21

Jesu í tusɛa mɔcɔ mɛɛje gɔ ŋa araɛ

1 Si anyii nŋu, Jesu í nyisi araɛ bi mɔcɔɛ gɔ ŋa má kɔkɔi tenku iyi à ya kpe
Tiberia. Do yaase bɛi í nyisiò araɛ wee.
2 Simɔɔ Piɛɛ do Tomaa iyi à ya kpe Sìkàu do Nataniɛli inɛi Kana si ilɛi Galilee
do amai Zebedee ŋa do mɔcɔ minji mmu gɔ ŋa má, aŋa fei à wa inya akã bɛ.
3 Ŋɔi Simɔɔ Piɛɛ í sõ ŋa í ni, ǹ wa n bɔ cɔcɔ. Nɔ à ni, aa ka siɛ.
Nɔ à fita gbakã à lɔ akɔi inyi gɔ idũ à nɛ. Amma idũ ajɔ nŋu a kù mu nkãma.
4 Iyi iju wa bɔ ku má, ŋɔi à yɛ Jesu wa leekĩ itĩi tenkuu bɛ, amma a kù mà mà
nŋui.
5 Ŋɔi Jesu í bee ŋa í ni, iŋɛ awaasũ ŋau bɛ, i kù mu nkãma ŋa de. Ŋɔi à ni,
aawo.
6 Ŋɔi í sõ ŋa í ni, i dasi taao nŋɛ inɔ inyi do ikpa awɔ njɛi akɔi inyiu, aa mu cɛ̃ɛ
ŋa. Nɔ à sɔ taao nŋa inɔ inyi nɔ à mu cɛ̃ɛ hee à mɔngɔ ku faa wa.
7 Mɔcɔ iyi Jesu í bi jiidau í sõ Piɛɛ í ni, Lafɛ̃ɛ mbɛ.

Iyi Simɔɔ Piɛɛ í gbɔ iyi Lafɛ̃ɛi, ŋɔi í dasi ibɔɛ domi basɩ̀i í wɛɛ wo. Nɔ í dasi
inyiu wa bɔ bi tɛɛ.
8 Amma mɔcɔ ŋa iyi à gbeu à to wa ice do akɔi inyiu, à waa fa taao nŋa iyi í
kõ do cɛ̃ɛu. Kujɩ̀ nŋa do ice kù re mɛɛtu cɩ̀ɔ.
9 Iyi à kita wa ilɛ nɔ à yɛ ina nyɛnyɛ gɔ bɛ cɛ̃ɛ wa banda si, nɔ pɛ̃ɛ wa jilɛ bɛ.
10 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, i naaò cɛ̃ɛ gɔ ŋa iyi ì mu wa nsɛiu ŋa.
11 Nɔ Simɔɔ Piɛɛ í koo í lɔ akɔi inyiu nɔ í fa taaou wa ilɛ. Taaou í kõ do cɛ̃ɛ nla
ŋa. Kukpɔ nŋa í to cɩ̀ɔ do ciitaa do mɛɛta. Do iyi í kpɔ bɛɛbɛ fei taaou kù ga.
12 Ŋɔi Jesu í sõ ŋa í ni, i naa i nya sɔnda ŋa. Nɔ baa mɔcɔ akã kù jɛ ku beeɛ ku
ni, awɔi yoo, domi à mà iyi Lafɛ̃ɛi.
13 Ŋɔi Jesu í koo í so pɛ̃ɛu do cɛ̃ɛu í na ŋa.
14 Isɛ gbɛɛtasiaɛi mbɛ bɛi iyi Jesu í nyisi mɔcɔɛ ŋa araɛ hai waati iyi í jɩ̀ hai si
balɛ.

Jesu do Piɛɛ

15 Iyi à nya sɔnda à tã ŋɔi Jesu í bee Simɔɔ Piɛɛ í ni, Simɔɔ amai Zãa, ì bim í re
inɛ ihõ ŋa? Nɔ Piɛɛ í jɛaa í ni, oo Lafɛ̃ɛ. Ì mà iyi ɲ̀ biɛ. Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, gbɔa ama
angudãm ŋa.
16 Nɔ í beeɛ má isɛ gbeejisia í ni, Simɔɔ amai Zãa, ì bim? Nɔ Piɛɛ í jɛaa í ni, oo
Lafɛ̃ɛ. Ì mà iyi ɲ̀ biɛ. Ŋɔi Jesu í sõɔ í ni, gbã angudãm ŋa.
17 Nɔ í sisi í beeɛ má isɛ gbɛɛtasia í ni, Simɔɔ amai Zãa, ì bim? Nɔ inɔi Piɛɛ í fɔ
do si bɛi í beeɛ isɛ gbɛɛtasia í ni, ì bim? Ŋɔi Piɛɛ í jɛaa í ni, Lafɛ̃ɛ, ì mà fei ndɛɛ, ì
mà kam kam iyi ɲ̀ biɛ. Nɔ Jesu í sõɔ í ni, to, gbã angudãm ŋa.
18 Ntɔ ntɔ ɲ̀ wa n sõɛi, waati iyi ì wɛɛ awaasũ ì ya dɩ̀a araɛ wondo nɔ i bɔ bii ì
bi. Amma bii ì naa ì gbo, aa tɛ ikpaɛi nɔ inɛ gɔ ku dɩ̀ɛ nɔ ku bɔòɛ bii i kù bi.
19 Do ideu bɛi Jesu í fɔ yaase bɛi Piɛɛ á na ku ku ku nyisiò amboei Ilaaõ. Iyi í
fɔ bɛɛbɛ í tã nɔ í sõɔ í ni, toom wa.

Jesu do mɔcɔ iyi í bi jiida

20 Ŋɔi Piɛɛ í sinda, nɔ í yɛ mɔcɔ iyi Jesu í bi jiidau wa naa do anyi nŋa. Mɔcɔu
nŋui í tako í gbesi gendɛi Jesu waati iyi à waa jɛ í beeɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, yooi á zambaɛu.
21 Iyi Piɛɛ í yɛ mɔcɔu ŋɔi í bee Jesu í ni, Lafɛ̃ɛ, mɔkɔu ihɛ̃ mɔ ni, bɛirei ti nŋu
mɔ á yɛ.
22 Ŋɔi Jesu í jɛaa í ni, baa bii ɲ̀ bi n jò ku maa wɛɛ hee n koo n nyiò wa mái,
iwoi í yɛɛ. Awɔ de, toom wa.
23 Ŋɔi laabaaui ideu í fangaa si inɔi woo dasi Jesu naanɛ ŋau à be ni mɔcɔu
kaa ku. Amma Jesu kù ni kaa ku, nŋu de í ni, baa bii ɲ̀ bi n jò ku maa wɛɛ hee
n koo n nyiò wa mái, iwoi í yɛɛ.
24 Mɔcɔ iyi Jesu wa fãau amu Zãai. Nɔ amu takam nii ɲ̀ wa n jɛ sɛɛdai ide ŋau,
amu iyi n kɔ tiau ihɛ̃, à nɔ à mà iyi sɛɛdam í jɛ ntɔ.

Iri kukpai tiau

25 Mii nkpɔ nkpɔ í wɛɛ má iyi Jesu í ce. Bii í jɛ à kɔ fei ndɛɛ akã akã, n kù tamaa
mà andunyau ihɛ̃ á to inɛ ŋa a ba bii aa jilɛ tia ŋa iyi aa kɔ ŋau fei.

Icɛi Woo Bɛ Ŋa

À cea Woo bɛ ŋau kuwãi Hundei Ilaaõ

1 Baakɔɔm, Teofili,
Si tia sintem ǹ kɔ mii iyi Jesu í ce do cio iyi í ya maa kɔa inɛ ŋa si fei hai sinteɛ,
2 hee í koo í to ajɔ iyi Ilaaõ í soo lele. Hee ku maa nɛ, inɛ ŋa iyi í cica wo à jɛ
woo bɛ ŋau, í ba ŋa ide ku fɔ do gbugbãi Hundei Ilaaõ í sõ ŋa bɛi aa ce.
3 Si anyii ikuɛ í nyisi ŋa araɛ si afei ajɔ ciiji isɛ fɛɛfɛlo ku jɛ nŋa sɛɛda iyi kù nɛ
sika sika iyi nŋu í wɛɛ. À yɔɔ nɔ í ce nŋa faajii bommai Ilaaõ.
4 Ajɔ nŋu gɔ, si bɛi Jesu do mɔcɔɛ ŋa à wa inya akã í sõ ŋa í ni, i maà tekĩ hai
Zeruzalɛmu ŋa, amma i degbe amua iyi Ilaaõ Baaba í wãò ŋɛu, amua iyi ǹ tako
ǹ sõ ŋɛ ideɛu.
5 Zãa nŋu, inyii í dasi ŋɛ wo, amma si ajɔ minjiu ihẽ aa da nŋɛ si Hundei Ilaaõ.

Jesu í nyi lelei Aõ

6 Ŋɔi woo bɛ ŋa iyi aŋaò Jesu ŋa à wa inya akãu à beeɛ à ni, Lafɛ̃ɛ, bɛbɛii aa
teese i jilɛ bommai Izirɛli?
7 Ŋɔi Jesu í jɛ nŋa í ni, kù jɛ baa nŋɛ i mà ajɔu walakɔ i mà yaase bɛi mii ŋau
bɛ á na ku ce ŋa. Ilaaõ Baabai í jilɛ iyi bɛ ŋa do yiikoɛ.
8 Amma aa ba gbugbã ŋa waati iyi Hundei Ilaaõ á naa si ŋɛ. Aa jɛa inɛ ŋa
sɛɛdam ŋa si ilui Zeruzalɛmu, do si ilɛi Zudee fei, do si ilɛi Samari hee ku bɔ do
kɔɔi andunya fei.
9 Iyi Jesu í fɔ ideu í tã, ŋɔi à waa cɔɔ nɔ à ba wee Ilaaõ í soo ikpa lele nɔ kudũi
ijĩ gɔ í jɔ̀ a kù yɔɔ má.
10 Waati iyi à waa cɔɔ wa nɛ ikpa lelei Aõ, ŋɔi gbakã à yɛ woo dasi ibɔ fũfũ
minji gɔ ŋa bɛ à waa leekĩ kɔkɔ nŋa.
11 Ŋɔi inɛ ŋau à ni, iŋɛ inɛi Galilee ŋa, na mii í ce ì leekĩ ì waa cɔ lele ŋa. Jesuu
bɛ iyi Ilaaõ í so ikpa lele hai bi tu ŋɛu á nyi wa má do yaase bɛi ì yɔɔ í nɛò leleu
ŋa.

Nsũi Zudasi

12 Iyi inɛ ŋau à fɔ bɛɛbɛ à tã, ŋɔi woo bɛ ŋau à sinda wa hai iri kutai Olivie bii
à wau à nyi wa Zeruzalɛmu. Iri kutau í wa kɔkɔi iluu zakai kilo akã.
13 Iyi à to Zeruzalɛmu ŋɔi à gũ lelei ile ku kpɛkɛ bii à ya maa wau. Aŋa iyi
à tɔtɔɔ bɛu wee, Piɛɛ do Zãa, do Zaaki, do Anderee, do Filipu, do Tomaa, do
Baatelemi, do Matie, do Zaaki amai Alifee, do Simɔɔ iyi í ya jabua ilɛɛ do Zudu
amai Zaaki.
14 Do anu akãi inɛ ŋau fei à ya tɔtɔɔ a maa ce kutɔɔ do himma, aŋa do ifɔi Jesu
ŋa do Maari iyeɛ do inaabo gɔ ŋa má.
15 Ajɔ nŋu gɔ woo dasi Jesu naanɛ ŋau à tɔtɔɔ má. Kukpɔ nŋa í to zakai amanɛ
cifa. Ŋɔi Piɛɛ í dede í leekĩ si anini nŋa í ni,
16 iŋɛ kpaasim ŋa, Hundei Ilaaõi í jɔ̀ Davidi í fɔ idei Zudasi wo, nŋu iyi í cuaa
inɛ ŋa iyi à mu Jesuu, nɔ ideu kù nɛ bɛi á ce iyi kù ce.
17 Zudasiui í tako í jɛ inɛ akã nwa wo, nŋu mɔ í ya dasi icɛ nwa awɔ.
18 Fia iyi í ba na laalɔ iyi í ceu í raò iko gɔ. Ŋɔi í cuku, iriɛ í tako í to ilɛ nɔ inɔɛ
í la, ifũɛ fei í fita.
19 Ŋɔi inɛ ŋa iyi à wa Zeruzalɛmu fei à gbɔ ideu. Na ŋɔi í jɔ̀ do fee nŋa à waa
kpe ikou Akedama, waatɔ Ikoi njè.

20 Ideɛ iyi à kɔ si tiai iri kukɔ̃u wee.
A jɔ̀ ideɛu ku kpɔò bomma.
Inɛ gɔ ku maà buba bɛ má.
Nɔ à kɔɔ má à ni,
A jɔ̀ inɛ gɔ ku jɛ nsũɛ si icɛu.
21-22 Debɛi, ka dasi inɛ gɔ si inɔ nwa ku jɛ nsũi Zudasiu. Nɔ í gbe lafɛ̃ɛ ku jɛ inɛ iyi í yɛ kujĩi Lafɛ̃ɛ Jesu hai si balɛ bɛi awa mɔ. Nɔ lafɛ̃ɛ ku jɛ inɛ akãi inɛ ŋa iyi à ba wa kuwɛɛ ajɔ si waati kãma fei iyi Jesu í wɛɛ do awa si andunyau ihɛ̃, hai waati iyi Zãa í dasiɛ inyi hee í koo í bɔ lele.
23 Ŋɔi à cica amanɛ minji gɔ ŋa, irii inɛ akãi Zozɛfu iyi à ya kpe Baasaba, walakɔ Zusitu, inɛ minjisiau mɔ Matiasi.
24 Ŋɔi à ce kutɔɔ à ni, Lafɛ̃ɛ, awɔ iyi ì mà idɔi inɛ fei, nyisi wa inɛ iyi ì cica. Si inɔi mɔcɔ minjiɛ ŋau ihɛ̃
25 nyisi wa inɛ iyi ì bi ku jɛ nsũi Zudasi si icɛi woo bɛ ŋau, icɛ iyi Zudasi í jɔ̀ nɔ í koo í lɔ tengi bii í jɔ à dasiɛ.
26 Ŋɔi à ta nŋa kpasa. Nɔ kpasau í so Matiasi. Ŋɔi à dasiɛ si inɔi woo bɛ maatakã ŋau.

2

Kunaai Hundei Ilaaɔ̃

1 Iyi ajɔi Pantekotu í to, ŋɔi woo dasi Jesu naanɛ ŋau fei à tɔtɔɔ inya akã.
2 Gbakã ŋɔi à gbɔ iba gɔ í naa hai lele, í jɔ bɛi fufu nla, nɔ si inɔ ileu fei inɛ ŋa à gbɔ ibau.
3 Si anyiɛ ŋɔi à yɛ ngɔgɔ bɛi amɛi ina í na í lesi irii aŋa fei akã akã.
4 Ŋɔi aŋa iyi à wa bɛ fei à kɔ̃ò Hundei Ilaaɔ̃ nɔ à waa fɔ fee mmu gɔ ŋa, si bɛi Hundei Ilaaɔ̃ í mu nŋa aŋa fei ikã ikã.
5 Wee waati bɛɛbɛ Zuifu gɔ ŋa iyi à mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃ à naa hai ilɛ fei à wa Zeruzalɛmu.
6 Iyi à gbɔ ibau, ŋɔi zamaa nkpɔ nkpɔ í sɛi í koo í tɔtɔɔ bɛ nɔ à biti jiida jiida si na iyi í jɔ̀ à gbɔ woo dasi Jesu naanɛ ŋau à waa fɔ feei aŋa ikã ikã.
7 Ŋɔi í mu ŋa biti hee í caa, nɔ à bee njɛ à waa ni, inɛ ŋa iyi à waa fɔ ideu bɛ, n jɔ aŋa fei inɛi Galilee ŋai mɛɛ.
8 Nɔ bɛirei í ce awa fei à gbɔ à waa fɔ ide do fee nwa ikã ikã.
9 Si inɔ nwa inɛ gɔ ŋa à naai hai ilɛi Paati do hai Mɛdi do Elami, do hai ilɛi Mezopotami do Zudee do Kapadosi do Pontu do hai ilɛi Azii.
10 Inɛ gɔ ŋa mɔ hai ilɛi Firizii à naa do Panfili do Ezibiti do hai ikpa Libi iyi í wa kɔkɔi Sirɛni. Inɛ gɔ ŋa mɔ à naa hai Romu.
11 Inɛ gɔ ŋa Zuifu ŋai à bí ŋa, inɛ gɔ ŋa mɔ à waa too kucei Zuifu ŋa. Inɛ gɔ ŋa à naa hai ilɛi Kɛrɛti do hai Arabi. Do nŋu fei, awa fei à gbɔ à waa fɔ fee nwa ŋa ikã ikã à waa sisiò mii nla ŋa iyi Ilaaɔ̃ í ce.
12 Ŋɔi aŋa fei à biti hee a kù mà bɛi aa lasabu nɔ à bee njɛ à waa ni, yoomai í jɛ yaasei mii nɔu ihɛ̃.
13 Amma inɛ gɔ ŋa à yaako ŋa à waa ni, inɛ ŋau à mɔ atɛ̃i hee í caa.

Waazo iyi Piɛɛ í ce

14 Ŋɔi Piɛɛ í dede do woo bɛ maatakã ŋau ajó nɔ wa la hee lele í sɔ̃ zamaau wa ni, iŋɛ Zuifu ŋa do iŋɛ mɔ iyi ì wa Zeruzalɛmu fei, i sotĩ i gbɔ ŋa.
15 Ǹ bi i mà ŋa iyi inɛ ŋau ihɛ̃ a kù mɔ atɛ̃ si bɛi ì waa tamaa ŋau bɛ, domi à wɛɛ si daadaakɔ, baa isɔ mɛɛsã kù lɔ titã.
16 Amma iyi ì waa yɛ daakɔɔyiu ihɛ̃ ŋa, iyi walii Zoɛli í fɔu mbɛ iyi í ni,

17 Ilaaɔ̃ í ni, si ajɔi ankãanyi ŋau an daa inɛ fei si Hundem.
Ama inɛmɔkɔ do ama inaabo nnɛ ŋa aa ce walii.
Awaasũ nnɛ ŋa aa ya maa ce kuyɛ ŋa,
Nɔ mɔkɔ ngbo nnɛ ŋa mɔ Ilaaɔ̃ á ba ŋa ide ku fɔ si ala.
18 Waati bɛɛbɛ, an dasi Hundem si inɛmɔkɔ do inaabo woo ce icɛm ŋa,
Nɔ aa ce walii.
19 An nyisi mii maamaake ŋa ikpa lelei Aɔ̃,
Nɔ an jɔ̀ inɛ ŋa a yɛ mii maamaake ŋa má si ilɛ.
Inɛ ŋa aa yɛ njɛ̀ do ina do cuai ina.
20 Inunu á kuku inya
Nɔ cukpa ku kpã bɛi njɛ̀.
Si anyii nŋui ajɔi Lafɛ̃ɛ á to wa, ajɔ nla ilu amboeu.
21 Amma inɛ ŋa iyi à waa kpe Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ fei aa ba faaba.
22 Iŋɛ inɛi Izirɛli ŋa, i sotĩ i gbɔ ideu ŋa. Ilaaɔ̃ í jɔ̀ ì mà yiikoi Jesu inɛi Nazarɛtiu ŋa na maamaake do nyinda ŋa iyi í jɔ̀ Jesu í ce si anini nŋɛ, si bɛi iŋɛ taka nŋɛ ì mà ŋa.
23 Jesuu, Ilaaɔ̃ takaɛi í lasabu hai sinte í jilɔɔ si a daa inɛ ŋa si awɔ. Nɔ iŋɛi ì daa ilu dulum ŋa si awɔ ì jɔ̀ à kpakpaɛ si jĩi ku gaau à kpaa ŋa.
24 Amma Ilaaɔ̃ í jũu hai si balɛ, í nyaa hai si wahalai iku domi iku kù nɛ gbugbã kãma siɛ hee ku gɛɛɛ bɛ.
25 Ideɛi Davidi í kɔ í ni,
Ǹ wa n yɛ Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ajɔ fei,
Domi í wa awɔ njɛm ku ba n maà n yaya.
26 Na ŋɔi í jɔ̀ idɔm wa dɔ̃, nɔ ǹ wa n fɔ ide do inɔ didɔ̃.
Nɔ baa bii í jɛ an ku ǹ nɛ kpãa ku cɔ,
27 Domi awɔ Ilaaɔ̃ i kaa jɔ̀ hundem bi ku wai iku ŋa.
Bɛɛbɛ mɔi i kaa jɔ̀ arai Inɛ Kumáɛ ku sãmi.
28 Ì nyisim kpãa iyi wa bɔɔm si kuwɛɛ.
An wɛɛ do awɔ si inɔ didɔ̃.
29 Si anyii nŋu nɔ Piɛɛ í ni má, iŋɛ kpaasim ŋa, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ nɔ kù nɛ sika kãma, Davidi bala nwa í ku nɔ à suu. Balɛɛ mɔi í wa si anini nwa ihɛ̃ hee do nnyi fei, mà irei.
30 Amma si bɛi í jɛ walii, í mà iyi Ilaaɔ̃ í ceɛ nŋu kuwãi ide gɔ do kugbasi í ni tɔkuɛ gɔ á na ku buba si kitãi bommaɛ.
31 Davidi í mà mii iyi á na ku ce. Na ŋɔi í jɔ̀ ide iyi í fɔ, iyi í ni Ilaaɔ̃ kaa jɔ̀ hundeɛ bi ku wai iku ŋa nɔ araɛ kaa sãmi, idei kujĩi inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicaui wa fãa.
32 Jesuu iyi ǹ wa n fɔ ideɛ, Ilaaɔ̃ í jũu hai si balɛ nɔ awa fei à jɛ sɛɛda.
33 Ilaaɔ̃ Baaba í soo lele nɔ í muaa Hundeɛ iyi í wãaò wo. Nɔ nŋu mɔ í mua awa mɔ Hundeu. Nŋui ì waa yɛ nɔ ì waa gbɔ ŋa bɛ.
34 Davidi takaɛ kù bɔ lelei Aɔ̃ amma í ni,
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í sɔ̃ Lafɛ̃ɛm í ni,
Buba awɔ njɛm,
35 Hee n ce mbɛɛɛ ŋa
Bi ku lesi isɛɛ.
36 Na ŋɔi í jɔ̀ í sĩa iŋɛ inɛi Izirɛli ŋa fei i mà iyi ihɛ̃ ŋa sãa sãa. Jesu iyi ì kpakpa si jĩi nɔu bɛ ŋa, nŋui Aɔ̃ í ce Lafɛ̃ɛ do Kirisi.
37 Iyi inɛ ŋau à gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi ideu í to si ŋa ntɔ ntɔ, nɔ à bee Piɛɛ do woo bɛ iyi à gbe ŋau à ni, iŋɛ kpaasi nwa ŋa, bɛirei aa ka ce.

38 Ŋɔi Piɛɛ í sõ ŋa í ni, iŋɛ fei i kpaasi idɔ nŋɛ i jɔ̀ a dasi ŋɛ inyi do irii Jesu
Kirisi ku bɑ Ilaaɔ̃ ku kpɑ idei dulum du ŋɛ, nɔ aa bɑ amuai Ilaaɔ̃ ma ŋa iyi í jɛ
Hundeɛ.
39 Bɛɛbɛi á ce si nɑ iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í ce nŋɛ kuwãɛ, iŋɛ do amɑ nŋɛ ŋa do inɛ ŋa iyi
à wɑ hee ɟ̃iiɟ̃i fei, inɛ ŋa iyi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ nwɑ á kpe fei.
40 Do ide ikã ikã nkpɔ nkpɔi Piɛɛ í jɛ nŋa do sɛɛda nɔ í mu nŋa gbugbã í ni, i
nya ara nŋɛ ikã hai bi inɛ laaləi nsɛi ŋau ihɛ̃ ku bɑ i bɑ faaba ŋa.
41 Ŋɔi à dasi inɛ ŋa iyi à gba idei Piɛɛu inyi. Ajɔ nŋu zakɑ bɛi amanɛ dubu
mɛɛta í kɔ̃ɔsi si inɔi woo dasi Jesu naanɛ ŋau.
42 Nɔ à ya gbɔ cio iyi woo bɛ ŋau à ya maa kɔ ŋa siu fei, nɔ à ya maa wɛɛ do
anu akã, à ya maa jɛ ijɛ iyi aa yeò gigii ikui Jesu, nɔ à ya maa ce kutɔɔ ajɔ.

Kuwɛɛi inɛ ŋa iyi à dasi Jesu naanɛ

43 Ŋɔi ideu í to si inɛ fei, nɔ Ilaaɔ̃ í jɔ̀ woo bɛ ŋau à wasi maamaake nkpɔ nkpɔ
ku ce.
44 Woo dasi Jesu naanɛ ŋau fei à ce anu akã nɔ mii iyi à nɛ fei ti aŋa feii í jɛ.
45 Waati iyi inɛ gɔ í nɛ bukaatai ngɔgɔ fei à ya ta iko nŋa ŋai do mii ndu ŋa ŋa
nɔ a na lafɛ̃ɛ fiau zakɑ bɛi í nɛ bukaatae.
46 Ajɔ fei à ya tɔtɔɔi si bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃. À ya tɔtɔɔ a maa jɛi si inɔ kpasɛ̃
nŋa ŋa do inɔ didɔ̃. Muafiti ci ya wɑ si.
47 À ya maa saabu Ilaaɔ̃ nɔ inɛ fei í mà bɛɛrɛ nŋa. Ajɔ fei inɛ ŋa à ya dasi naanɛi
nɔ a bɑ faaba. Bɛɛbɛi Lafɛ̃ɛ Jesu í ya maa kɔ̃ɔsi kukpɔi woo dasiɛ naanɛ ŋau waati
kãma fei.

3

Wɛɛgɛ gɔ í ba iri

1 Ŋɔi alɛ ajɔ nŋu gɔ zakai isɔ mɛɛta Piɛɛ do Zãa à waa bɔ kutɔɔ bantumai kpasɛ̃i
Ilaaɔ̃.
2 Ŋɔi à yɛ mɔkɔ gɔ bɛ iyi à bí do wɛɛgɛ. Ajɔ fei à ya na a jiləəi andɛi bantumai
kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ iyi à ya kpe andɛ Ku sɪ̃au, ku maa bara waati iyi inɛ ŋa à waa lɔ.
3 Iyi í yɛ Piɛɛ do Zãa à waa lɔ bantumai kpasɛ̃u ŋɔi í tɔɔ ŋa a mua nŋu ngɔgɔ.
4 Ŋɔi Piɛɛ do Zãa à kãsiɛ iju, nɔ Piɛɛ í ni, cɔ wa.
5 Ŋɔi í cɔ ŋa do laakai domi wa tamaa ngɔgɔ si ŋa.
6 Amma Piɛɛ í sõɔ í ni, n kù nɛ fia hee má jɛ wura, amma iyi ǹ nɛ an muuɛ. Do
irii Jesu Kirisi inɛi Nazarɛtiu, dede i nɛ.
7 Ŋɔi í mu awɔ njɛi mɔkɔu í dedeɛ. Bɛ gbakã, isɛi inɛɛu do ikõi isɛɛ ŋau í ce
gbugbã.
8 Ŋɔi í fo í dinga wa nɛ. Ŋɔi aŋaò ŋa fei à lɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ ajó, ŋɔi í fo
í dinga wa nɛ wa saabuò Ilaaɔ̃.
9 Ŋɔi inɛ fei í yɛ wa nɛ wa saabuò Ilaaɔ̃.
10 Si bɛi à mà iyi nŋui í ya tako ku maa buba andɛ kusɪ̃ai bantumai kpasɛ̃i
Ilaaɔ̃ ku maa barau, ŋɔi biti í mu aŋa fei nɔ ideu í to si ŋa.

Waazo iyi Piɛɛ í ce

11 Ŋɔi mɔkɔ iyi í ba iriu kù jɛ kù nɛ hai bi Piɛɛ do Zãa. Aŋaò ŋa à wa ikpa akãi
kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ iyi à ya kpe bantumai Salomɔɔ. Nɔ inɛ ŋa iyi ideu í mu ŋa bitiu à
sɛi à bɔ bi tu ŋa.
12 Iyi Piɛɛ í yɛ ŋa ŋɔi í sõ ŋa í ni, iŋɛ inɛi Izirɛli ŋa, bɛirei í ce ì biti ì waa cɔ wa
bɛɛbɛ ŋa. Ì tamaa bɛi gbugbã nwai walakɔ daa jiida nwai í jɔ̀ mɔkɔu wa nɛ ŋa?

13 Aburahamu do Izaaki do Zakɔbu aŋa iyi à jɛ bala nwa ŋau, Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ nŋai í
jɔ̀ Jesu woo ce icɛɛ í nɛ amboe. Iŋɛi ì muu ì na inɛ ngbo ŋa nɔ ì kɔsiɛ ŋa si wajui
Pilati, baa do iyi Pilati wa bi ku jɔ̀ɔ wo.
14 Amma iŋɛi ì kɔsiɛ, nŋu iyi í jɛ Inɛ Kumá do Inɛ Dee deeu nɔ ì tɔɔ Pilati ku
jɔ̀ nŋɛ woo kpa inɛu si agbɛɛ ŋa.
15 Si bɛɛbɛ ì kpa inɛ iyi í jɛ irii kuwɛɛu ŋa. Amma Ilaaɔ̃ í jũu hai si balɛ, nɔ awa
à yɔɔ.
16 Jesuu do naanɛ iyi mɔkɔu ihɛ̃ í dasiɛ nŋui í jɔ̀ í ba gbugbã. Mɔkɔ iyi ì waa yɛ
nɔ ì mà ŋau ihɛ̃, naanɛ iyi í dasi Jesuui í jɔ̀ í ba iri mam mam si wajui iŋɛ fei.
17 Nsɛi kpaasim ŋa, ǹ mà mii iyi ì cea Jesuu ŋa, ì cooi si ngɔgɔ hai mà ŋa,
bɛɛbɛi do inɛ ngbo nŋɛ ŋa fei.
18 Ilaaɔ̃ í jɔ̀ walii ŋau fei à tako à fɔ ideɛ wo. Nɔ bɛɛbɛ mɔi bɛi à fɔu fei í kɔ̃. Ide
iyi à fɔu nŋui í jɛ à ni, kù nɛ bɛi á ce iyi inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau kù yɛ ijuukpã.
19 Na nŋu, i kpaasi idɔ nŋɛ i sinda si Ilaaɔ̃ ŋa ku ba ku kpa idei dulum du ŋɛ.
20 Nɔ Ilaaɔ̃ ku mu nŋɛ kusĩmi jiida, nɔ ku bɛ Kirisi iyi í cicau wa ku jɛ tu ŋɛ,
nŋu iyi í jɛ Jesuu.
21 Tilasii Jesu Kirisi ku maa wa lele hee awaati koo toò mii fei ku jɛ titɔ̃ si bɛi
Ilaaɔ̃ í jɔ̀ walii kumáɛ ŋau à tako à fɔ wo.
22 Moizi, inɛ akã nŋa, í ni, Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ nŋɛ á jɔ̀ walii gɔ ku fita hai si anini nŋɛ iyi
á yɛ bɛi amu. Nɔ á sĩa i gbɔ mii iyi á sɔ̃ ŋɛ fei.
23 Inɛ iyi kù waa too si idei waliiu fei aa nyaa hai si inɔi zamaai Ilaaɔ̃i a kpaa.
24 Bɛɛbɛ mɔi Samuɛli do walii ŋa iyi à naa si anyiɛ, aŋa fei à tako à fɔ idei mii
ŋa iyi wa ce nsɛiu ihɛ̃.
25 Mii iyi walii ŋau à ni Ilaaɔ̃ á ceu, iŋɛi wa cea. Nŋui í jɛ akabuu iyi Ilaaɔ̃ í dĩ
do bala nŋɛ ŋa si waati iyi í sɔ̃ Aburahamu í ni, hai si dimiɛi an jɔ̀ inɛi andunya
fei ku ba kuwee.
26 Bɛɛbɛi Ilaaɔ̃ í jɔ̀ woo ce icɛɛ í fita hai bi tu ŋɛ nɔ í bɔɔ wai ku ba ku wee nŋɛ
ku ba iŋɛ fei i sinda i jɔ̀ laalɔ ku ce nŋɛ.

4

Piɛɛ do Zãa à wa bi igbɛi woo kiiti ŋa

1 Si waati iyi Piɛɛ do Zãa à waa sɔ̃ zamaau ideu bɛɛbɛ, ŋɔi woo weei Ilaaɔ̃ ŋau
do inɛ ngboi inɛ ŋa iyi à ya maa degbe kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u do Sadusi ŋa à sɛkɛɛ si ŋa
wa.
2 Idɔ nŋa í kɔ̃ si na iyi í jɔ̀ mɔcɔ minji ŋau à waa kɔ inɛ ŋa si cio à waa sɔ̃ ŋa iyi
Jesu í jĩ hai si balɛ, waatɔ iku ŋa aa yɔkɔ a nyi wa si kuwɛɛ má.
3 Ŋɔi à mu ŋa à cĩmbo ŋa si ile piisɔ̃ɔ hee iju kumá domi alɛ í lɛ tã.
4 Do nŋu fei, inɛ nkpɔ iyi í gbɔ ideu í dasi naanɛ. Nɔ kukpɔ nŋa í kɔ̃ɔsi hee í
to zakai amanɛ dubu miu.
5 Iju kumáɛ ŋɔi inɛ ngboi Zuifu ŋa do inɛ ngbo bubu ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si
wooda ŋau à tɔtɔɔ Zeruzalɛmu.
6 Ŋɔi à tɔtɔɔ aŋa do woo wee nlau iyi à ya kpe Ani, do Kaifu do Zãa do
Alesandu do inɛ ŋa iyi à gbe si nyaanzei woo wee nlau fei.
7 Ŋɔi à nya Piɛɛ do Zãa wa hai ile piisɔ̃ɔu à naa à leekĩ ŋa si waju nŋa nɔ à lɔsi
ku bee ŋa à waa ni, do gbugbãi yooi, mà do irii yooi ì ceò mii nɔu bɛ ŋa.
8 Ŋɔi Piɛɛ í kɔ̃ò Hundei Ilaaɔ̃ nɔ í sɔ̃ ŋa í ni, iŋɛ ilaalu do inɛ ngbo ŋau,
9 ì waa bee wa idei icɛ jiida ŋa iyi à cea wɛɛgɛu ihɛ̃ do bɛi í ce í baò iri.

10 Na nŋu, í sɪ̃a iŋɛ fei do inɛi Izirɛli ŋau fei i mà ŋa, məkɔ iyi wa leekɪ̃ si waju
nŋɛu bɛ, í ba irii do saabui irii Jesu Kirisi inɛi Nazarɛtiu, inɛ iyi ì kpakpa si antai
jɪ̃i ku gaauu ŋa nɔ Ilaaɔ̃ í jũu hai si balɛ.
11 Jesui kukɔu wa fãa iyi í ni,
Kuta iyi woo ma ŋa à cau,
Nŋui í baa í jɛ kuta sintei icui ile.
12 Woo faaba gɔ kù wɛɛ má bii kù jɛ nŋu akã, domi Ilaaɔ̃ kù na irii inɛ gɔ má si
andunya iyi aa ka kpe ka baò faaba.
13 Iyi inɛ ŋau à gbɔ ideu ŋɔi à biti domi à yɛ wɔɔkɔi Piɛɛ do Zãa nɔ à mà gbakã
iyi táaka ŋai iyi a kù ce baa cio. Ŋɔi à mà iyi aŋai à wɛɛ wo do Jesu.
14 Amma si bɛi à yɛ məkɔ iyi í ba iriu wa leekɪ̃ do Piɛɛ do Zãa, nŋui í jɔ̀ a kù ba
ide gɔ iyi aa ni má.
15 Ŋɔi à ni a fita hai ile kiitiu. Iyi à fita, inɛ ŋa iyi à gbe bɛu à waa busi njɛ aŋa
duusɔ̃ɔ.
16 Ŋɔi à waa ni, bɛirei aa ka cea məkɔ ŋau ihɛ̃. Wee inɛi Zeruzalɛmu ŋa fei à
mà iyi à ce maamaake nla nla gɔ, nɔ a kaa ka yɔkɔ ka jã.
17 Amma ka ganji ŋa ku ba ideu ku maà fangaa si inɛ ŋa iyi à gbe má, ka kò
nŋa do ijuukpã ku ba a maà sõ inɛ kãma ide do irii Jesu má.
18 Ŋɔi à kpe ŋa má nɔ à kɔ nŋa a fɔ ide do irii Jesu má hee má jɛ a kɔ inɛ ŋa si
cioi ideɛ.
19 Amma Piɛɛ do Zãa à sõ ŋa à ni, i bee ara nŋɛ ide bii á jɛ dee dee si wajui
Ilaaɔ̃ ka gbɔ ide nŋɛ nɔ ka jɔ̀ tɪ̃ Ilaaɔ̃.
20 Awa de a kaa ka yɔkɔ ka coko do mii iyi à yɛ do iyi à gbɔ.
21 Ŋɔi à gbagba si ŋa má ntɔ ntɔ à bɛi à jɔ̀ ŋa. A kù ba yaase bɛi aa ce a fa itɪ̃
nŋa si na iyi í jɔ̀ inɛ fei wa saabu Ilaaɔ̃ do mii iyi í ceu,
22 domi məkɔ iyi à faaba do maamaakeu, adɔ̃ɛ í re baa ciiji.

Woo dasi Jesu naanɛ ŋa à waa tɔɔ wɔɔkɔ

23 Ŋɔi Piɛɛ do Zãa à nyi bi kpaasi nŋa ŋa si waati iyi woo kiiti ŋau à jɔ̀ ŋa. Nɔ
à koo à sisi nŋa ide iyi inɛ ngbo ŋa do inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa à sõ ŋau.
24 Iyi à gbɔ ideu ŋɔi aŋa fei à tɔɔ Ilaaɔ̃ do anu akã à ni, Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ, awɔi ì taka lele
do ilɛ do tenku do mii iyi í wa si fei.
25 Hundeɛi í jɔ̀ bala nwa Davidi woo ce icɛɛ í fɔ wo í ni,
Na mii í ce idɔi inɛi dimi mmu ŋa í kõ.
Na mii í ce inɛ ŋa à waa ce anu tɔɔsi a ba a cea Ilaaɔ̃ laalɔ, nɔ wee mii gɔi iyi kaa
yɔkɔ ku ce mɔm.
26 Amanlui andunya ŋa do ilu iri ŋa à dede nɔ à tɔtɔɔ
Ku ba a ce igũ do Ilaaɔ̃ do inɛ iyi í cica.
27 Ilaaɔ̃ Baaba, ide iyi Davidi í fɔu bɛ ntɔi, domi Herodu do Pɔnsu Pilati à ce anu
akã. À tɔtɔɔ do dimi mmu ŋa do inɛi Izirɛli ŋa si iluu ihɛ̃ à yɛ taalei Jesu woo ce
icɛ kumáɛ iyi ì cica ì nya ikãu.
28 Bɛɛbɛi à ce, nɔ nŋu bɛ í jɔ̀ mii iyi ì jilɛ fei hai tako do iyi í jɛ idɔɔbiɛ í kõ.
29 Na nŋu nsɛi, Lafɛ̃ɛ, ce laakaii ide ku fɔ nŋa nɔ i jɔ̀ awa woo ce icɛɛ ŋau ka sisi
ideɛu do wɔɔkɔ nla nla.
30 Nyisi gbugbãɛ ku ba maamaake ŋa ku ce nɔ inɛ ŋa a ba iri do saabui irii Jesu
woo ce icɛ kumáɛu.
31 Iyi à ce kutɔɔu à tã ŋɔi inya bii à tɔtɔɔu í yaya. Ŋɔi aŋa fei à kõò Hundei Ilaaɔ̃
nɔ à wasi ku waazo idei Ilaaɔ̃ bɛbɛi do wɔɔkɔ.

Mii iyi woo dasi Jesu naanɛ ŋau à nɛ ti aŋa feii

32 Akpɔi woo dasi Jesu naanɛ ŋau í kɔ̃ɔsi nɔ aŋa fei à nɛ anu akã. Inɛ gɔ ci ya
ni mii iyi nŋu í nɛ ti nŋu akãi amma mii iyi à nɛ fei ti aŋa feii.
33 Do gbugbã nla nlai woo bɛ ŋau à waa sisiò kujɪ̃i Lafɛ̃ɛ Jesu hai si balɛ, nɔ
didõ nla nlai Ilaaõ í wa si aŋa fei.
34 Inɛ gɔ kù jɛ are si inɔ nŋa, domi ajɔ minji do ajɔ minji fei inɛ ŋa iyi à nɛ iko
do kpasɛ̃ ŋa fei à ya taai nɔ a naaò fiau wa,
35 a naa a na woo bɛ ŋau, nɔ a ce ikpɛ̃ɛ si bɛi bukaatai inɛ fei í to.
36 Bɛɛbɛi Jozɛfu, inɛi Levi gɔ iyi à bí Sipu, í ce. Nŋui woo bɛ ŋau à ya kpe
Baanabasi, waatɔ woo mua inɛ gbugbã.
37 Í ta ikoɛ gɔ í naaò fiau wa í naa í na woo bɛ ŋau.

5

Idei Ananiasi do Safira

1 Amma mɔkɔ gɔ í wɛɛ iyi à ya kpe Ananiasi, aboɛ mɔ à ya kpoo Safira. Mɔkɔu
í ta ikoɛ gɔ,
2 nɔ í jilɛ ikɔ akãi fiau ndɛɛ, iyi í gbeu mɔ í koo í na woo bɛ ŋau. Nɔ wee aboɛ
í wɛɛò kumàsiɛ.
3 Iyi í na ŋa fiau ŋɔi Piɛɛ í beeɛ í ni, Ananiasi, bɛirei í ce ì jɔ̀ Seetam í lɔ si idɔɛ
hee ì waa sɔa Hundei Ilaaõ ibo nɔ ì jɔ̀ bubui fiai ikou ndɛɛ.
4 Iko iyi ì tau awɔ si ì nɔɔ ba. Iyi ì taa ì tã, fiau kù jɛ titɛɛi? To, na mii í jɔ̀ ì ce
dimii lasabuu ihɛ̃. Kù jɛ amanɛ ŋai ì sɔa ibo, Ilaaõi ì sɔa.
5 Iyi Ananiasi í gbɔ ideu gbakã ŋɔi í cuku tengi bɛ í ku. Ŋɔi inɛ ŋa iyi à gbɔ
ideu fei njo í mu ŋa hee í caa.
6 Ŋɔi awaasũ ŋa à naa à wo ikuu do acɔ à koo à suu.
7 Si anyii isɔ mɛɛta má, ŋɔi aboɛ mɔ í lɔ wa. Wee kù mà mii iyi í ce mɔkɔi nŋu
titã.
8 Ŋɔi Piɛɛ í beeɛ í ni, fia iyi mɔkɔɛ í naaò wau ihɛ̃, bɛɛbɛi ì ta iko nŋɛu ŋa? Ŋɔi
Safira í jɛaa í ni, bɛɛ mbɛ.
9 Ŋɔi Piɛɛ í beeɛ í ni, bɛirei í ce iŋɛ minji fei ì ce anu akã i cɔ laakaii Hundei
Aõ Lafɛ̃ɛ bɛɛbɛ ŋa. Cɔ, inɛ ŋa iyi à si mɔkɔɛ à wa andɛ koofa bɛ, aa si awɔ mɔ.
10 Bɛ gbakã ŋɔi abou mɔ í cuku si wajui Piɛɛ bɛ í ku. Ŋɔi awaasũ ŋau à lɔ bɛ à
koo à ba í ku, ŋɔi à soo wa à naa à suu kɔkɔi mɔkɔɛ.
11 Ŋɔi njo í mu inɛi igbɛi Jesu ŋau ntɔ ntɔ do inɛ ŋa iyi à gbɔ ideu fei.

Maamaake nkpɔ

12 Ŋɔi woo bɛ ŋau à jɔ̀ maamaake do nyinda nkpɔ í wasi ku ce si wajui inɛ ŋa.
Nɔ woo dasi Jesu naanɛ ŋau à ya tɔtɔɔ bantumai Salomɔɔ.
13 Inɛ kãma kù bi ku lɔ inɔ nŋa do muafiti domi à waa ce njo, amma do nŋu
fei à waa saabu ŋa ntɔ ntɔ.
14 Amma kukpɔi inɛ ŋa iyi à dasi Lafɛ̃ɛ Jesu naanɛ ntɔ ntɔ í kɔ̃ɔsi wa koo, hai
inɛmɔkɔ do inaabo ŋa.
15 Ŋɔi inɛ ŋa à wasi ku naaò bõɔ ŋa wa si kpãa ŋa. À ya naa a jilɛ ŋai si daayi
ŋa do si sɛ̃ɛ ŋa ku ba bii Piɛɛ wa lɔ ayaɛ ku bii inɛ gɔ ŋa si inɔ nŋa.
16 Ŋɔi inɛ nkpɔ í wasi ku naaò bõɔ ŋa wa do inɛ ŋa iyi à nɛ inɛi inɔɔko ŋa hai
ilɛɛkoi Zeruzalɛmu ŋa, aŋa fei à nɔ à ba iri.

À kpã woo bɛ ŋau iju

17 Amma woo wee nlai Ilaaõu do inɛ ŋa iyi à wa si igbɛi Saduse ŋa iyi à wa bi
tɛɛu fei à dedeò igu si gãmɛi woo bɛ ŋau.
18 Ŋɔi à mu ŋa gbakã à dasi ŋa piisõɔ.

19 Ŋɔi idʉ̃u amalekai Aõ Lafɛ̃ɛ í naa í cĩ gamboi ile piisõɔu í nya ŋa nɔ í sõ ŋa í
ni,
20 i bɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaõ i koo i leekĩ bɛ ŋa nɔ i sisia inɛ ŋa idei kuwɛɛu
fei.
21 Nɔ woo bɛ ŋau à gbɔ ideu. Amɛɛjuma gbakã ŋɔi à bɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaõ
bɛ à wasi ku kɔ inɛ ŋa si cio.
Wee waati bɛɛbɛ woo wee nlai Ilaaõu do inɛɛ ŋau à tɔtɔɔ nɔ à kpe igbɛi woo
kiiti ŋau do inɛ ngboi Izirɛli ŋa fei, à bɛi à bɛ woo degbe kpasɛ̃i Ilaaõ ŋau a koo
a kpe woo bɛ ŋau wa hai ile piisõɔ.
22 Amma iyi à to a kù yɛ woo bɛ ŋau ile piisõɔ bɛ. Nɔ à nyi bi inɛ ngbo ŋau má
23 à ni, iyi à to bɛ à ba ile piisõɔu wa cĩmbo dim dim nɔ à ba woo degbe ŋau à
waa leekĩ andɛ bɛ. Amma iyi à cĩ gambo ŋau a kù yɛ inɛ kãma ile bɛ.
24 Iyi inɛ ngboi woo degbe kpasɛ̃i Ilaaõu do inɛ ngboi woo wee ŋau à gbɔ ideu,
ŋɔi à biti a kù mà bɛi ideu á kpa iri.
25 Ŋɔi inɛ gɔ í naa í sõ ŋa í ni, i gbɔ ŋa, inɛ ŋa iyi ì dasi piisõɔ ŋau à wa bantumai
kpasɛ̃i Ilaaõ à waa kɔ inɛ ŋa si cio.
26 Ŋɔi inɛ ngboi woo degbe kpasɛ̃i Ilaaõu, nŋu do inɛɛ ŋa à koo à gbã ŋa à naaò
ŋa wa bi inɛ ngbo ŋau. Amma kù jɛ do gbugbã domi à waa ce njoi zamaau a
maa na a ta ŋa kuta.
27 Iyi à naaò ŋa wa à leekĩ ŋa si wajui igbɛi woo kiiti ŋau nɔ woo wee nlai
Ilaaõu í sõ ŋa
28 í ni, à kò nŋɛ mam mam à ni i maà ya ce waazo do irii mɔkɔu má ŋa. Amma
wee, ì ce waazo nŋɛ ì waa koo ŋa hee ì kɔ inɛi Zeruzalɛmu ŋa fei si cio nŋɛ nɔ ì
waa bi i dasi wa taalei ikui mɔkɔu ŋa.
29 Ŋɔi Piɛɛ do woo bɛ kpaasiɛ ŋau à jɛ à ni, tilasi idei Ilaaõi aa ka jirima, kù jɛ
ti amanɛ ŋa.
30 Aõ Lafɛ̃ɛi bala nwa ŋai í jĩ Jesuu hai si balɛ, inɛ iyi ì kpakpa si jĩi ì kpaa ŋau.
31 Ŋɔi Ilaaõ í soo lele í jilɔɔ awɔ njɛɛ ku jɛ ilaalu do Woo faaba nɔ ku muaò inɛi
Izirɛli ŋa kpãa a kpaasi idɔ nŋa ku ba ku kpa idei dulum du ŋa.
32 Awai à jɛ sɛɛdai mii ŋau bɛ, awa do Hundei Ilaaõ iyi Ilaaõ í mua inɛ ŋa iyi à
waa jirimaɛ.
33 Iyi à gbɔ ideu ŋɔi idɔ nŋa í kõ hee à waa dɛ a kpa ŋa.
34 Amma inɛ akã nŋa iyi à ya kpe Gamaliɛ í dede í leekĩ si aninii woo kiiti
ŋau í ni a nya woo bɛ ŋau wa titã. Gamaliɛu Farisii wa jɛ do woo kɔ inɛ ŋa si
wooda, nɔ í nɛ bɛɛrɛ ntɔ ntɔ bi inɛ fei.
35 Ŋɔi í sõ inɛ ŋau í ni, iŋɛ inɛi Izirɛli ŋa, i laakai ŋa do mii iyi ì waa bi i cea inɛ
ŋau.
36 Kù kpɛ mɔm titã iyi mɔkɔ gɔ í naa ihẽ à ya kpoo Tedasi nɔ í ya maa so araɛ
lele bɛi inɛ nla gɔ nɔ amanɛ bɛi cĩɔ mɛɛ wa tooɛ. Amma à kpaa, nɔ mɔcɔɛ ŋau fei
à fangaa, nɔ à gbɛjɛ ideɛ.
37 Si anyiɛ, waati iyi à na à waa ce kuka, ŋɔi mɔkɔ gɔ mɔ í naa à ya kpoo Zudasi
inɛi Galilee. Nŋu mɔ í jò inɛ nkpɔ nkpɔ wa tooɛ. Amma à kpa nŋu mɔ nɔ inɛ ŋa
iyi à waa tooɛu fei à fangaa.
38 Na nŋu, bii í jɛ aa gbɔ idem ŋa, i jò inɛ ŋau bɛ a nɛ ŋa. Bii í jɛ ideu do icɛ ŋa
iyi à waa ceu hai bi amanɛ ŋai wa naa, á na ku kpa iri.
39 Amma bii kuce nŋau hai bi Ilaaõi wa naa, i kaa yɔkɔ i kãmia ŋa ŋa. I ce
laakai i maà ti i na i maa ba Ilaaõ ku ja ŋa.
40 Nɔ à gbɔ ideɛ. Ŋɔi à kpe woo bɛ ŋau à cã ŋa do kpɔtɔɔ à ni a maà fɔ ide do
irii Jesu má à bɛi à jò ŋa.

41 Ŋɔi woo bɛ ŋau à nɛ hai bi igbɛi woo kiiti ŋau do inɔ didɔ̃ nla nla si na iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í ka ŋa si inɛ ŋa iyi à to a maa yaako ŋa na irii Jesu.
42 Ajɔ fei si bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ do si inɔ kpasɛ̃ ŋa à ya maa ce waazoi laabaau jiidau nɔ a maa kɔ inɛ ŋa si cio waati kãma fei a maa ni Jesui í jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau.

6

À cica amanɛ mɛɛje ku sobi woo bɛ ŋa

1 Waati bɛɛbɛ kukpɔi inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesuu wa kɔ̃ɔsi. Ŋɔi Zuifu ŋa iyi à ya fɔ Gɛrɛkiu à waa gbagba si Zuifu alala ŋau domi si ijɛ iyi à ya maa kpɛ̃a jaaɔ̃ ŋa waati kãma fei à ya maa gbɛjɛ jaaɔ̃ nŋa ŋai.
2 Ŋɔi woo bɛ maateeji ŋau à tɔtɔɔ inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu ŋau fei à ni, kù sɨa ka jɔ̀ idei Ilaaɔ̃ ku waazo ka maa ce idei ijɛ ŋa.
3 Na nŋu, iŋɛ kpaasi nwa ŋa, i cica amanɛ mɛɛje si inɔ nŋɛ, inɛ ŋa iyi à waa jɛ nŋa sɛɛda jiida, iyi à kɔ̃ò Hundei Ilaaɔ̃ do bisi, nɔ ka kãa nŋa icɛu.
4 Amma awa taka nwa aa ka maa ce kutɔɔ nɔ ka maa waazo idei Ilaaɔ̃ waati kãma fei.
5 Inɛ ŋau fei à jɛsi ideu. Ŋɔi à cica Etiɛni iyi í kɔ̃ò Hundei Ilaaɔ̃ nɔ naanɛɛ í la. Si anyii nŋu nɔ à cica Filipu, do Pokɔɔ, do Nikanɔɔ, do Timɔɔ, do Pamenasi, do Nikola inɛi Antiɔsi iyi í too kucei Zuifu ŋa wo í bɛi í na í dasi Jesu naanɛu.
6 Ŋɔi à bɔò ŋa bi woo bɛ ŋau. Nɔ woo bɛ ŋau à ce kutɔɔ à le nŋa awɔ si iri ku ba a sintiò icɛ.
7 Bɛɛbɛ mɔi idei Ilaaɔ̃ í fangaa wa koo nɔ kukpɔi inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesuu í kɔ̃ɔsi wa koo si ilui Zeruzalɛmu, nɔ woo weei Ilaaɔ̃ nkpɔ í dasi naanɛ.

À mu Etiɛni

8 Wee Etiɛni í nɛ gbugbã ntɔ ntɔ nɔ Ilaaɔ̃ í ceaa didɔ̃ nɔ í ce maamaake do nyinda nla gɔ ŋa si aninii inɛ ŋa.
9 Amma inɛ gɔ ŋa à ba Etiɛni kakɔɔ ku ce. Inɛ ŋau gɔgɔ ŋa hai ilɛi Silisii à naa do hai ilɛi Azii, gɔgɔ ŋa mɔ inɛi Sirɛni ŋai do Alesandiri, aŋai à jɛ inɛi igbɛi Zuifu gɔ ŋa iyi à ya kpe aru ŋa iyi à jɔ̀.
10 Amma a kù nɔɔ domi wa fɔ idei do bisi do gbugbãi Hundei Ilaaɔ̃.
11 Ŋɔi à mua mɔkɔ gɔ ŋa fia si asii ku ba a máa ide. Nɔ inɛ ŋa iyi à muaa fia ŋau à sɔ̃ inɛ ŋa à ni à gbɔ inɛɛu ihɛ̃ wa fɔ laalɔi Moizi do Ilaaɔ̃.
12 Bɛɛbɛi à dedeò idɔɔkɔ̃i inɛ ŋa, do inɛ ngbo ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa. À sɛkɛɛ si Etiɛni nɔ à muu à bɔòɛ si wajui igbɛi woo kiiti ŋau.
13 Si anyiɛ ŋɔi à naaò mɔkɔ gɔ ŋa wa iyi à naa à máa ide à ni, inɛɛu ihɛ̃ waati kãma fei í ya maa fɔ laalɔi kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u do woodai Moizi.
14 À gbɔ iyi í fɔ í ni Jesu inɛi Nazarɛtiu á lɛgɛ kpasɛ̃u ihɛ̃ nɔ ku kpaasi dedemba ŋa iyi Moizi í sɔ̃ wa fei.
15 Inɛ ŋa iyi à wa si igbɛu fei à kãsi Etiɛni iju ŋɔi à yɛ wajuɛ wa daana bɛi wajui amaleka.

7

Waazoi Etiɛni

1 Ŋɔi woo wee nlai Ilaaɔ̃u í bee Etiɛni í ni, ideu ntɔi?
2 Ŋɔi Etiɛni í jɛaa í ni, iŋɛ baam ŋa do kpaasim ŋa, i gbɔ iyi ǹ wa n fɔ. Waati iyi Aburahamu bala nwa í wa ilɛi Mesopotami, Ilaaɔ̃ ilu amboe í naa bi tɛɛ. Waati bɛɛbɛ, kù bɔ Harãa titã.

3 Ŋɔi Ilaaɔ̃ í sɔ̃ɔ í ni, jɔ̀ ilɛi ideɛ do nyaanzeɛ ŋa nɔ i bɔ ilɛ bii an nyisiɛ.
4 Ŋɔi Aburahamu í fita hai ilɛi inɛi Kaladee ŋa nɔ í koo í buba Harãa. Hai bɛ, si anyii ikui baaɛu ŋɔi Ilaaɔ̃ í jɔ̀ í naa ilɛ bii ì wa nsɛi ŋau ihɛ̃.
5 Waati bɛɛbɛ kù muaa bii kãma si ilɛu, baa bii á lesi kutɛ titã. Amma do iyi Aburahamu kù bí fei Ilaaɔ̃ í ceaa kuwã í ni nŋu á muaa ilɛu nɔ ku jɛ ti nŋu do amaɛ ŋa.
6 Ŋɔi Ilaaɔ̃ í sɔ̃ Aburahamu má í ni, tɔkuɛ ŋa aa wa si ilɛ mmu gɔ, bɛi aa mu ŋa a jɛ aru a wahala ŋa zakai adɔ̃ cɩ̃ɔ mɛɛ.
7 Ilaaɔ̃ í nɔ í ni, amui an kiiti dimi iyi à mu ŋa aruu. Si anyii nŋu tɔkuɛ ŋau aa fita hai ilɛ bɛ a baa ilɛu ihɛ̃ bii aa tɔɔm.
8 Waati bɛɛbɛ Ilaaɔ̃ í na Aburahamu woodai bango ku dasi ku jɛ sɛɛdai akabuuɛ. Si anyiɛ ŋɔi Aburahamu í na í bí Izaaki nɔ í dasiɛ bango si ajɔ mɛɛjɔsiaɛ. Bɛɛbɛi Izaaki mɔ í cea Zakɔbu, nɔ Zakɔbu mɔ í cea ama maateejiɛ ŋa bɛɛbɛ, aŋa iyi à jɛ balai dimi maateejii Zuifu ŋa.
9 Amai Zakɔbu ŋau à waa ba Zozɛfu ifɔ nŋa igu ku ce nɔ à muu à taa inɛ ŋa iyi à waa bɔ ilɛi Ezibiti. Amma Ilaaɔ̃ í wa anyiɛ,
10 ŋɔi í nyaa hai si wahalaɛ fei. Í muaa bisi nɔ í jɔ̀ í nɛ bɛɛrɛ bi Faraɔ̃ ilaalui Ezibitiu. Ŋɔi Faraɔ̃ í coo minjisiaɛ si ilɛu nɔ í jɔ̀ í jɛ inɛ ngboi kpasɛ̃ɛ má.
11 Ŋɔi ari í naa si ilɛi Ezibiti do si ilɛi Kanaã fei, í kpã inɛ ŋa iju ntɔ ntɔ. Bala nwa ŋau a kù ba baa mii iyi aa jɛ.
12 Ŋɔi Zakɔbu í gbɔ iyi ijɛ í wa ilɛi Ezibiti, nɔ í bɛ amaɛ ŋau bɛ gbakã akã, aŋa iyi à jɛ bala nwa ŋa.
13 Iyi à koo bɛ isɛ gbeejisia ŋɔi Zozɛfu í tusɛ araɛ bi igbãɛ ŋau do ifɔɛ, nɔ Faraɔ̃ mɔ í tɔtɔɔ í màò ŋa.
14 Ŋɔi Zozɛfu í sɔ̃ ŋa í ni a koo a kpe Zakɔbu baai nŋu wa do nyaanzeɛ ŋa fei. Wee inɛ ŋau à wɛɛi amanɛ kitaò fɛɛwa do miu.
15 Bɛɛbɛi Zakɔbu í bɔò Ezibiti. Bɛi í ku, bɛ mɔi bala nwa ŋau à ku.
16 Nɔ à so iku nŋa à bɔò Sikɛmu à koo à si ŋa si balɛ iyi Aburahamu í tako í ra bi amai Hemɔɔ ŋau.
17 Ide iyi Ilaaɔ̃ í wãò Aburahamuu, iyi waatii kuceɛ í maai wa inɛ nwa ŋa à kpɔ à waa kɔ̃ɔsi si ilɛi Ezibitiu.
18 Si anyii adɔ̃ nkpɔ nkpɔ inɛ mmu gɔ í naa í jɛ bomma, inɛ nŋu kù mà Zozɛfu.
19 Nŋui í dɩ̃ ijui inɛ nwa ŋa nɔ í ce nŋa laalɔ, nɔ í nyi í tilasi ŋa má a nyɔ ama kpɔtɔɔ nŋa ŋa a ku.
20 Waati bɛɛbɛi à bí Moizi. Ama kpɔtɔɔi iyi í sɩ̃a hee í caa. Ŋɔi à wòo bɛ si kpasɛ̃i baaɛ zakai cukpa mɛɛta.
21 Iyi à koo à jilɔɔ, ŋɔi ama inaaboi Faraɔ̃ í so ndɛɛ í muu bɛi amai nŋu takaɛ.
22 Ŋɔi à kɔa Moizi si bisii inɛi Ezibiti ŋau fei nɔ í baa í jɛ ilu gbugbã si ide ku fɔ do si kuceɛ.
23 Iyi Moizi í to adɔ̃ ciiji, ŋɔi í dasi idɔ nŋu koo cɔ inɛi Izirɛli ŋa dimiɛ ŋau.
24 Ŋɔi í yɛ inɛi Ezibiti gɔ wa kpã inɛ akã nŋa iju, ŋɔi í bɔ inɛɛu ku faaba nɔ í cã inɛi Ezibitiu í kpaa.
25 Í tamaa bɛi inɛi nŋu ŋa aa mà iyi Ilaaɔ̃ í bɛ nŋu wai nŋu ku na ku faaba ŋa, amma a kù mà.
26 Iju kumáɛ ŋɔi Moizi í yɛ inɛ Izirɛli minji gɔ ŋa iyi à waa ja. Ŋɔi wa bi ku la ŋa, nɔ í ni, kpaasim ŋa, iŋɛ iyi ì jɛ nyaanze akã ŋa, na mii í ce ì waa wahala njɛ bɛɛbɛ ŋa.
27 Ŋɔi inɛ iyi wa wahala kpaasiɛu í tale Moizi í ni, yooi í ceɛ inɛ ngbo i na i kiiti nwa.

28 I bi i kpa amu mɔ bɛi ì kpa inɛi Ezibitiu anai?
29 Iyi Moizi í gbɔ ideu ŋɔi í sa í nɛ ilɛi Madiãa í koo wa jɛ inɛ njoo bɛ. Bɛi í so
abo nɔ í bí ama inɛmɔkɔ minji.
30 Si anyii adõ ciiji ŋɔi ajɔ nŋu gɔ amaleka gɔ í naa bi tɛɛ si gbaau kɔkɔi geetei
Sinai. Amalekau í naai si ama wua tũtũ gɔ iyi í ce bɛi wa jo.
31 Iyi Moizi í yɔɔ ŋɔi í biti. Nɔ í sɛkɛɛ siɛ í bɔ ku cɔɔ, ŋɔi í gbɔ ide ku fɔi Aõ Lafɛ̃ɛ
wa ni,
32 amui ǹ jɛ Ilaaõ, Lafɛ̃ɛi Aburahamu do Izaaki do Zakɔbu, balaɛ ŋa. Ŋɔi Moizi
í yaya do njo, kù waa bi inyau ku cɔ má.
33 Ŋɔi Aõ Lafɛ̃ɛ í sõɔ í ni, bó baataɛ bɛ, domi inya bii ì waa leekĩu bɛ inya kumái.
34 Wee ǹ yɛ wahalai inɛm ŋa iyi à wa ilɛi Ezibiti. Ǹ gbɔ kukpata nŋa, nɔ ǹ kita
wa n naa n faaba ŋa. To, nsɛi, naa wa, n bɛɛ Ezibiti.
35 Moiziu, iyi inɛi Izirɛli ŋa à kɔsi wo nɔ à nia, yooi í ceɛ inɛ ngbo woo kiiti,
nŋui Ilaaõ í bɛ ku jɛ inɛ ngbo woo faaba nŋa do sobii amaleka iyi í naa bi tɛɛ si
ama wuau.
36 Moiziu nŋui í nya inɛi Izirɛli ŋa hai ilɛi Ezibiti nɔ í ce nyinda ŋa do
maamaake ŋa si ilɛu do si Tenku Nkpau do si gbaa zakai adõ ciiji.
37 Moizi takaɛ í nyi í sõ inɛi Izirɛli ŋau má í ni, Ilaaõ á bɛ si ŋɛ walii wa bɛi
amu, iyi á jɛ inɛ akã nŋɛ.
38 Moizii í tako í wa bii inɛi Izirɛli ŋau à tɔtɔɔ si gbaau. Nŋui í wa afei bala
nwa ŋa do amaleka iyi í baa ide ku fɔ si geetei Sinaiu. Nɔ hai bi tɛɛi í gba idei
kuwɛɛ í na wa.
39 Amma bala nwa ŋau a kù waa bi ideɛ ku gbɔ. À kɔsiɛ à waa bi a nyi ikpa
ilɛi Ezibiti ma.
40 Ŋɔi í jɔ̀ à sõ Arõɔ à ni, ce nwa iwẽ iyi á cua nwa si kpãa domi Moiziu iyi í
nya wa wa hai ilɛi Ezibiti a kù mà mii iyi í coo.
41 Ŋɔi à ce iwẽ gɔ iyi í jɔ ama kɛtɛ, nɔ inɔ nŋa í dõ na icɛi awɔ nŋau nɔ à ceaa
kuwee.
42 Na nŋu, Ilaaõ í fa araɛ hai bi tu ŋa nɔ í jɔ̀ à waa tɔɔ inunu do cukpa do
andaiya ŋa. Ide nŋui à kɔ si tiai walii ŋau à ni,
Ilaaõ í ni,
Iŋɛ inɛi Izirɛli ŋa, kù jɛ amui í cea dimii kuwee ikã ikã
Adõ ciiji si gbaa ihẽ ŋa.
43 Amma iwẽ ŋa iyi iŋɛ taka nŋɛ ì ce ŋai ì cea kuwee ŋa.
Ilei acɔi iwẽ Mɔlɔkui ì ya maa so ŋa do andaiyai iwẽ Refãa.
Na ŋɔi í jɔ̀ an jɔ̀ a mu ŋɛ a nɛò ŋɛ hee ilɛi Babilɔni.
44 Nɔ Etiɛni í ni má, bala nwa ŋau à nɛ ilei acɔ si gbaau, nŋui wa nyisi iyi Ilaaõ
í wɛɛ do aŋa. Moizi í cooi bɛi Ilaaõ í nyisiɛ í ni ku coou.
45 Ilei acɔu, bala nwa ŋa iyi à naa si anyii inɛ sinte ŋau, aŋa do Zozue woo
cua nŋa à soo à nɛò wa ilɛu ihẽ. Ilɛu Ilaaõi í lele dimi ŋa iyi à tako à wa si wo.
Nɔ ilei acɔu í wa ihẽ hee waatii ilaalu Davidi.
46 Si bɛi Davidi í ba didõi Ilaaõ, nŋui í jɔ̀ í tɔɔɛ ku jɔ̀ nŋu ku maa ile tengi bii
tɔkui Zakɔbu ŋa aa ya gulɛaa *.
47 Amma Salomɔɔi í maa ileu.
48 Amma Ilaaõ kù nɛ saa. Ci ya wa si ile iyi amanɛ ŋa à ma. Bɛɛbɛi walii gɔ í
tako í fɔ wo í ni,
49 Ilaaõ í ni, lelei í jɛ kitãi bommam,
Nɔ ilɛ í jɛ bi ku lesi isɛm.

* **7:46** ku maa ile, tengi bii tɔkui Zakɔbu ŋa aa ya gulɛaa À kɔɔi si tia nwo gɔ ŋa à ni, ku maa ile, nŋu iyi í jɛ Ilaaõ Lafɛ̃ɛi Zakɔbu.

Debɛi, dimii ile yoomai aa yɔkɔ i maam ŋa.
Mà iwoi inya í wa bii an ya n sĩmi.
50 Kù jɛ amui ǹ ce fei ndɛɛ?

51 Nɔ Etiɛni í ni má, iŋɛ inɛ ku gaabu ŋai, idɔ nŋɛ do itĩ nŋɛ fei í le. Ì ya maa
kɔsi Hundei Ilaaɔ̃ ŋai waati kãma fei. Iŋɛ mɔ ì waa ce bɛi bala nŋɛ ŋa à tako à
ce wo.
52 Walii yooma ŋai bala nŋɛ ŋa a kù kpã iju. À kpa hee do inɛ ŋa iyi à fɔ kunaai
Inɛ Dee deeu, inɛ iyi iŋɛ taka nŋɛ ì zambaɛ si nsɛi ì kpaa ŋau.
53 Iŋɛ iyi do saabui amaleka ŋau Ilaaɔ̃, í na ŋɛ woodaɛ, i kù too si woodau ŋa.

Etiɛni í ku

54 Iyi inɛ ŋau à gbɔ ideu ŋɔi idɔ nŋa í kɔ̃ si Etiɛni hee à waa ŋɔ amaawɔ nŋa
ŋa.
55 Amma Etiɛni í kɔ̃ò Hundei Ilaaɔ̃ nɔ í cɔ lele, ŋɔi í yɛ amboei Ilaaɔ̃ nɔ í yɛ
Jesu mɔ wa leekĩ do ikpa awɔ njɛɛ.
56 Ŋɔi í ni, i gbɔ ŋa, ǹ yɛ lele í cĩ nɔ Amai Amanɛ wa leekĩ do ikpa awɔ njɛi
Ilaaɔ̃.
57 Amma à dĩ itĩ nŋa à bɛi à dɔ̃ anu nla nla nɔ à sɛi ajɔ à koo à wo siɛ.
58 Ŋɔi à faa hai inɔ ilu à koo à nyɔɔ ku ba a taa kuta a kpaa. Ŋɔi inɛ ŋa iyi à tako
à máa ideu à bɔ kumboo nŋa ŋa à jɔ̀a awaasũ gɔ bɛ à ya kpoo Sɔlu.
59 Si bɛi à waa ta Etiɛni kutau ŋɔi Etiɛni í ce kutɔɔ í ni, Lafɛ̃ɛ Jesu, gba hundem.
60 Ŋɔi í cuku í gulɛ wa dɔ̃ anu hee lele wa ni, Lafɛ̃ɛ, maà mu ŋa do dulum nɔu
ihɛ̃. Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í ku.

8

1 Nɔ waatii kukpai Etiɛniu Sɔlu mɔ í jɛsi.

Sɔlu í kpã inɛi igbɛi Jesu ŋa iju

Hai ajɔ nŋu bɛi à sinti ku kpã inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi à wa Zeruzalɛmu iju. Bii
kù jɛ woo bɛ ŋau baasi, woo dasi Jesu naanɛ ŋau fei à fangaai si ilɛi Zudee do si
ilɛi Samari.
2 Nɔ inɛ gɔ ŋa iyi à mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃ à si Etiɛni do kukpata.
3 Amma Sɔlu í wasi inɛi igbɛi Jesu ŋa ku kpã iju. Í ya lɔ kpasɛ̃ do kpasɛ̃ ŋai ku
maa mu inɛmɔkɔ do inaabo ŋa do gbugbã koo dasi ŋa piisɔ̃ɔ.

Filipu wa sisi laabaau jiida si ilɛi Samari

4 Inɛ ŋa iyi à fangaau à koo à waa waazo laabaau jiidau bii fei.
5 Filipu í bɔ ilu nlai Samari nɔ wa cea inɛi ilu bɛ ŋa faajii inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau.
6-7 Nɔ í ce maamaake ŋa. Í lele inɛi inɔɔko ŋa hai si inɛ nkpɔ nɔ à fita do anu
ku dɔ̃ nla nla, nɔ í jɔ̀ wɛɛgɛ nkpɔ do ilu kutɛ akã ŋa à ba iri. Iyi inɛ ŋa à waa gbɔ
waazoɛu nɔ à yɛ maamaake ŋau, ŋɔi aŋa fei à teese à de itĩ jiida.
8 Nɔ inɛi ilu ŋau à wɛɛò inɔ didɔ̃ nla nla.
9 Wee mɔkɔ gɔ mɔ í wa si iluu bɛ, à ya kpoo Simɔɔ. Í ya maa ce dobu dobu í
jɔ̀ inɛi ilu ŋau fei à biti nɔ í ce araɛ inɛ nla.
10 Hai ama keeke do inɛ ngbo fei à ya gbɔ ideɛ ntɔ ntɔ nɔ à ya maa ni, inɛɛu
ihɛ̃i í jɛ inɛ iyi à ya kpe gbugbã nlai Ilaaɔ̃.
11 À ya maa gbɔ ideɛi domi hai kukpɛ dobu dobuɛ ŋau í ya maa mu ŋa bitii.
12 Amma iyi inɛ ŋau à dasi naanɛ si laabaau jiida iyi Filipu wa fɔ si gãmɛi
bommai Ilaaɔ̃ do si gãmɛi Jesu Kirisiu, ŋɔi à dasi ŋa inyi hai inɛmɔkɔ do inaabo
fei.

13 Simɔɔ takaɛ í dasi Jesu naanɛ nɔ à dasiɛ inyi. Í ya maa too Filipu bii fei nɔ í
biti ntɔ ntɔ iyi í yɛ maamaake nla ŋa iyi wa ce.
14 Woo bɛ ŋau à gbɔ iyi inɛi Samari ŋau à gba idei Ilaaɔ̃. Ŋɔi à bɛ si ŋa Piɛɛ do
Zãa hai Zeruzalɛmu bɛ.
15 Iyi à to ŋɔi à ce nŋa kutɔɔ ku ba a ba Hundei Ilaaɔ̃.
16 À ce bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ Hundei Ilaaɔ̃ kù kita si kãma nŋa wa titã, aŋa de à
ce inyi ku dasi nŋai do irii Lafɛ̃ɛ Jesu nŋu akã.
17 Ŋɔi Piɛɛ do Zãa à le nŋa awɔ si iri, nɔ à ba Hundei Ilaaɔ̃.
18 Iyi Simɔɔ í yɛ woo dasi Jesu naanɛ ŋau à ba Hundei Ilaaɔ̃ waati iyi woo bɛ
ŋau à le nŋa awɔ si iriu, ŋɔi wa bi ku mu nŋa fia.
19 Í ni a mua nŋu gbugbãu bɛ ku ba inɛ iyi nŋu á lea awɔ si iri fei ku ba Hundei
Ilaaɔ̃.
20 Amma Piɛɛ í sɔ̃ɔ í ni, awɔ do fiaɛ fei aa ce nfe, domi ì tamaa bɛi aa yɔkɔ i ra
amuai Ilaaɔ̃ do fiai.
21 I kù nɛ kpãai ngɔgɔ ihɛ̃ domi idɔɛ kù jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃.
22 Na nŋu, sinda idɔɛ hai si laalɔ ku ceɛ, nɔ i tɔɔ Ilaaɔ̃ ku ceɛ suurui lasabu laalɔ
ku cɛ̨ɛ bii á ce.
23 Ǹ wa n fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ ǹ yɛ daaɛ í ro nɔ dulum í dɪ̃ɛ.
24 Ŋɔi Simɔɔ í jɛ nŋa í ni, inɛ taka nŋɛ i ceem kutɔɔ bi Lafɛ̃ɛ ku ba ide ŋa iyi ì
sɔ̃m ŋau bɛ kãmaɛ ku maà bam.
25 Waati iyi à ce waazo à sisia inɛ ŋa yaasei idei Ilaaɔ̃ à tã ŋɔi à sinda à waa nyi
Zeruzalɛmu. Iyi à waa nɛ, ŋɔi à wasi ku sisi laabaau jiidau si ilu nkpɔi Samari
má.

Idei Filipu do akawe nlai Etiopi gɔ

26 Ŋɔi amalekai Lafɛ̃ɛ gɔ í ba Filipu ide ku fɔ í ni, dede i bɔ ikpa awɔ cangai
kpãai inunu, too kpãa iyi í wa hai Zeruzalɛmu ku bɔ Gaza. Kpãa nŋui í bɔ ikpa
gbabuau bɛ.
27 Ŋɔi Filipu í dede í nɛ. Si kpãau, ŋɔi í yɛ inɛi Etiopi gɔ. Inɛɛu akawe nla
nlai. Nŋui í ya maa mu amanii inaabo ilaalui Etiopi. Í naa Zeruzalɛmui Ilaaɔ̃
ku gulɛa,
28 ŋɔi í sinda wa bɔ ikpa ideɛ má. Wa buba si sarɛtii acɪ̃ wa cio tia iyi walii
Ezai í kɔ.
29 Ŋɔi Hundei Ilaaɔ̃ í sɔ̃ Filipu í ni ku bɔ kɔkɔi sarɛtiu.
30 Ŋɔi Filipu í sɛi í bɔ bi sarɛtiu, nɔ í gbɔ inɛi Etiopiu wa cio si tiai walii Ezaiu.
Nɔ í beeɛ í ni, ide iyi ì waa ciou bɛ ì waa gbɔ bɛi wa fɔ mbɛ?
31 Ŋɔi inɛɛu í jɛaa í ni, bɛirei an ce n gbɔ bii kù jɛ inɛ gɔi í tusɛɛm. Ŋɔi í tɔɔ
Filipu ku gũ wa si sarɛtiu ku buba bi nŋu. Nɔ Filipu í gũ.
32 Ide iyi mɔkɔu wa cio si kukɔi idei Ilaaɔ̃ wee.

À kooòɛ bɛi angudã iyi aa saka.
Bɛi ama angudã í ya maa coko waati iyi à waa bu ntoɛ,
Bɛɛbɛ mɔi nŋu mɔ kù la gɛlɛ.
33 À kayeɛ nɔ à kɔ ku kiitiɛ dee dee.
Si bɛi à kpa irii kuwɛɛɛ, kù wa si ilɛu ihɛ̃ má,
Yooi á fɔ idei inɛi anyiɛ ŋa má.
34 Ŋɔi akaweu í sõ Filipu í ni, ǹ wa n tɔɔɛ i sõm inɛ iyi waliiu wa fãa. Nŋu
takaɛi wa fãa araɛ de. Mà inɛ gɔi wa fãa.
35 Ŋɔi Filipu í so ide í sinti do idei waliiu í sisiaaò laabaau jiidai Jesu.
36 Si bɛi à waa nɛ si kpãau ŋɔi à to ido gɔ iyi í nɛ inyi. Ŋɔi akaweu í ni, cɔ inyi
ihɛ̃. To, mii á ganjim n ce inyi ku dasim má. [

37 Ŋɔi Filipu í sɔ̃ɔ í ni, bii ì dasi Jesu naanɛ do idɔɛ fei aa yɔkɔ i ce inyi ku dasiɛ
mɛɛ. Nɔ akaweu í jɛ í ni, ǹ dasi naanɛ iyi Jesu Kirisi Amai Ilaaɔ̃i.]
38 Ŋɔi í ni a leekĩ sarɛtiu. Iyi à leekĩɛ nɔ nŋu do Filipu à kita aŋa minji nŋa si
inyiu, nɔ Filipu í dasiɛ inyi.
39 Iyi à fita hai si inɔ inyiu, ŋɔi Hundei Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í nɛò Filipu. Nɔ akaweu kù
yɔɔ má, amma í dasi kpãa wa nɛ do inɔ didɔ̃.
40 Ŋɔi Filipu í ba nŋu í wa ilu gɔ iyi à ya kpe Azɔtu, nɔ í ce waazoi laabaau
jiida bɛ do ilu ŋa iyi à wa si kpãau fei hee í toò Sezaree.

9

Idɔ ku kpaasii Sɔlu
(Cɔ IWB 22:6-16; 26:12-18)

1 Waati bɛɛbɛ Sɔlu í ya maa kpã inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu ŋau iju nɔ wa
bi ku kpa ŋa mɔm nii. Na ŋɔi í jɔ̀ í bɔ bi woo wee nlai Ilaaɔ̃u,
2 í tɔɔɛ ku cea nŋu tia ŋa. Tia ŋaui á koo ku na inɛ ngboi ile bi ku ce kutɔtɔɔ
ŋa iyi à wa Damasi. Do saabui tia ŋaui á baò gbugbã iyi á koo ku muò inɛ ŋa iyi
à waa too kpãai Jesu, bii inɛmɔkɔi wala bii inaaboi, ku ba ku yɔkɔ ku dĩ ŋa ku
bɔò ŋa Zeruzalɛmu. Iyi í gba tia ŋau nɔ í dasi kpãa wa nɛ.
3 Si bɛi Sɔlu wa nɛ í maai Damasi, ŋɔi anu akã inya kuma gɔ í naa siɛ wa hai
lele.
4 Ŋɔi í cuku ilɛ nɔ í gbɔ imui inɛ gɔ í ni, Sɔlu, Sɔlu, na mii í ce ì waa kpãm iju.
5 Ŋɔi Sɔlu í bee í ni, Lafɛ̃ɛ, awɔi yoo. Ŋɔi Lafɛ̃ɛ í jɛaa í ni, amui Jesu iyi ì waa
kpã ijuu.
6 Dede i bɔ inɔ iluu, bɛi aa sɔ̃ɛ mii iyi aa ce.
7 Waati bɛɛbɛ inɛ ŋa iyi à waa nɛ do Sɔluu à leekĩ à coko sɔ̃m sɔ̃m, à gbɔ ide
ku fɔu amma a kù yɛ inɛ kãma.
8 Ŋɔi Sɔlu í dede hai ilɛ í cĩ ijuɛ amma kù yɛ ilu. Ŋɔi à mu awɔɛ à bɔòɛ Damasi.
9 Í fɛɛju zakai ajɔ mɛɛta, kù jɛ kù mɔ.
10 Wee mɔcɔi Jesu gɔ í wa Damasi bɛ à ya kpoo Ananiasi. Ŋɔi Lafɛ̃ɛ Jesu í naa
siɛ si kuyɛ í kpoo í ni, Ananiasi. Nɔ í jɛ í ni, Amu wee Lafɛ̃ɛ.
11 Ŋɔi Lafɛ̃ɛ í sɔ̃ɔ í ni, dede i koo i mu kpãa iyi à ya kpe Kpãa Kutɛu i bɔ idei
Zudasi. Bii ì to bɛ bee mɔkɔ gɔ iyi à ya kpe Sɔlu inɛi Tarusiu. Wa ce kutɔɔ,
12 nɔ í ce kuyɛ í yɛ mɔkɔ gɔ iyi à ya kpe Ananiasi í lɔ wa nɔ í lesi nŋu awɔ ku
ba nŋu ku yɛ ilu má.
13 Amma Ananiasi í ni, Lafɛ̃ɛ, inɛ nkpɔi í sɔ̃m laabaaui mɔkɔu bɛ do laalɔ ŋa
iyi í cea inɛɛ ŋa Zeruzalɛmu fei.
14 Nɔ à gbɔ iyi inɛ ngboi woo wee ŋai à naa gbugbã ku mu inɛ ŋa iyi à waa ce
kutɔɔ do iriɛ ihẽ fei.
15 Amma Lafɛ̃ɛ í sɔ̃ɔ í ni, koo, domi ǹ cica inɛɛu bɛi ku jɛ woo ce icɛm ku fɔ
laabaaui irim bi dimi mmu ŋa do bi ilaalu nŋa ŋa do bi inɛi Izirɛli ŋa.
16 An nɔ n nyisiɛ bɛi nŋu mɔ á yɛ ijuukpã na irim.
17 Ŋɔi Ananiasi í dede í koo. Iyi í to, ŋɔi í lesi Sɔlu awɔ í ni, Sɔlu kpaasim, Jesu
Lafɛ̃ɛ, nŋu iyi í naa siɛ si kpãau si waati iyi ì waa naa, nŋui í bɛm wa ku ba i yɛ
ilu má nɔ i kɔ̃ò Hundei Ilaaɔ̃.
18 Bɛ gbakã ngɔgɔ í cuku wa hai si ijui Sɔlu í yɛ bɛi kpakai cɛ̃ɛ, nɔ í yɛ ilu má.
Ŋɔi í dede nɔ à dasiɛ inyi.
19 Si anyiɛ ŋɔi í jɛ sɔnda nɔ gbugbãɛ í baa má.

Sɔlu wa ce waazo Damasi

Nɔ Sɔlu í ce ajɔ minji Damasi bɛ do inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu.

20 Gbakã í bɔ ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ ŋa wa waazo wa fɔ iyi Jesu Amai
Ilaaɔ̃i.
21 Inɛ ŋa iyi à waa gbɔ ideɛu fei à biti à bee njɛ à waa ni, kù jɛ mɔkɔu iyi í ya
maa wahala inɛ ŋa iyi à waa ce kutɔɔ do irii Jesu Zeruzalɛmuu mbɛ ya. Kù jɛ
nŋui wa naa ihẽ wo ku na ku mu inɛ ŋa ku dĩ ŋa koo na inɛ ngboi woo weei
Ilaaɔ̃ ŋau?
22 Amma gbugbãi Sɔlu í ya maa kɔ̃ɔsii, nɔ Zuifu ŋa iyi à wa Damasiu a kù mà
bɛi aa jɛaa waati iyi wa sɔ̃ ŋa kam kam iyi Jesui í jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau.
23 Zakai ajɔ minji má ŋɔi Zuifu ŋau à waa busi njɛ a ba a kpa Sɔlu.
24 Amma inɛ gɔ í koo í sisia Sɔlu ide iyi inɛ ŋau à dĩu. Inɛ ŋau à ya maa degbe
iluui hee do andɛ koofa ŋau fei dasã do idũ ku ba a kpaa.
25 Amma idũ gɔ mɔcɔi Sɔlu ŋa à jɔ̀ í lɔ inɔ kɔlɔ à bɛi à koo à kitaɛ hai do antai
bindii iluu.

Sɔlu í wa Zeruzalɛmu

26 Ŋɔi Sɔlu í bɔ Zeruzalɛmu. Iyi í to bɛ í bi ku tɔtɔɔ do inɛ ŋa iyi à waa too
kpãai Jesuu, amma aŋa fei à waa ce njoɛ si na iyi í jɔ̀ a kù mà mà ntɔ ntɔ wa too
kpãai Jesui.
27 Ŋɔi Baanabasi í bɔòɛ bi woo bɛ ŋau nɔ í sɔ̃ ŋa bɛi Sɔlu í yɛ Lafɛ̃ɛ si kpãa, do
bɛi Lafɛ̃ɛ í baa ide ku fɔ. Nɔ í sɔ̃ ŋa bɛi Sɔlu í ce waazo Damasi do irii Jesu do
wɔɔkɔ.
28 Hai waati bɛɛbɛi Sɔlu wa dabii si ilui Zeruzalɛmu do woo bɛ ŋau wa waazo
do irii Lafɛ̃ɛ Jesu do wɔɔkɔ.
29 Nɔ í ce kakɔɔ do Zuifu ŋa iyi à waa fɔ Gɛrɛkiu, amma aŋa mɔ à waa dɛ kpãa
bɛi aa ce a kpaa.
30 Iyi kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋau à gbɔ, ŋɔi à bɔòɛ Sezaree nɔ à jɔ̀ í nɛ
Tarusi.
31 Inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi à wa ilɛi Zudee do ilɛi Galilee do ilɛi Samari fei à wɛɛò
laakai ku sũ, à waa jirima Ilaaɔ̃, à mua njɛ gbugbã nɔ akpɔ nŋa í kɔ̃ɔsi wa koo
do sobii Hundei Ilaaɔ̃.

Iri ku bai Enee

32 Piɛɛ mɔ wa dabii bii fei. Nɔ í bɔ bi inɛi Jesu ŋa iyi à wa Lida.
33 Bɛi í yɛ wɛɛgɛ gɔ à ya kpoo Enee, kù dede hai bi ku sũɛ hai zakai adɔ̃ mɛɛjɔ.
34 Ŋɔi Piɛɛ í sɔ̃ɔ í ni, Enee dede, Jesu Kirisi í jɔ̀ ì ba iri, ka sɛ̃ɛɛ. Gbakã ŋɔi í
dede.
35 Ŋɔi inɛ ŋa iyi à wa Lidau fei do inɛi ilɛɛkoi Sarɔ̃ɔ ŋa à yɔɔ nɔ à dasi Lafɛ̃ɛ
Jesu naanɛ.

Dɔɔkasi í ku nɔ í nyi wa si andunya má

36 Wee si ilui Zopee inaabo woo dasi Jesu naanɛ gɔ í wa bɛ à ya kpoo Tabita.
Nŋui à ya kpe Dɔɔkasi má do feei Gɛrɛki, waatɔ kabua. Í nɛ daa jiida nɔ í ya maa
sobi ilu are ŋa.
37 Ŋɔi ajɔ nŋu gɔ í na í ce bɔ̃ɔ í ku. Iyi à wɛ ikuɛ ŋɔi à koo à jilɔɔ ile lele.
38 Inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu iyi à wa Zopee à gbɔ iyi Piɛɛ í wa Lida kɔkɔi
Zopee bɛ. Ŋɔi à bɛ siɛ inɛ minji à ni a koo a sɔ̃ɔ ku naa wa bi aŋa nsɛi nsɛi.
39 Ŋɔi Piɛɛ í dede í too ŋa wa. Iyi í to bɛ, ŋɔi à bɔòɛ lelei ileu. Ŋɔi jaaɔ̃ ŋa fei à
naa à kaakoɛ à waa kpataò nɔ à waa nyisiɛ ibɔ do jaaɛ ŋa iyi Dɔɔkasi í ce waati
iyi í wɛɛ aŋaò ŋa.
40 Ŋɔi Piɛɛ í nya aŋa fei hai ilaawa í bɛi í gulɛ wa ce kutɔɔ. Í sinda si ikuu í ni,
Tabita dede. Ŋɔi í cĩ ijuɛ. Iyi í yɛ Piɛɛ nɔ í dede í buba.

41 Ŋɔi Piɛɛ í mu awɔɛ í dedeɛ. Nɔ í kpe jaaɔ̃ ŋau do inɛi Jesu ŋa iyi à gbe í nyisi
ŋa Dɔɔkasi iyi í jɪ̀ má.
42 Ŋɔi laabaauu í fangaa si ilui Zopee fei, nɔ inɛ nkpɔ í dasi Lafɛ̃ɛ Jesu naanɛ.
43 Nɔ Piɛɛ í ce ajɔ minji Zopee bɛ bi anà gɔ iyi à ya kpe Simɔɔ.

10

Piɛɛ do Kɔɔnɛi

1 Inɛ gɔ í wa Sezaree, à ya kpoo Kɔɔnɛi. Nŋui wa jɛ inɛ ngboi wuai sooge gɔ ŋa
iyi à ya kpe Inɛi Itali ŋa.
2 Mɔkɔu wa too Ilaaɔ̃ nɔ í ya maa jirimaɛ ntɔ ntɔ, nŋu do nyaanzeɛ ŋa fei. Í ya
maa ce kutɔɔ waati kãma fei, í ya nɔ ku sobi ilu arei Zuifu ŋa ntɔ ntɔ.
3 Ŋɔi ajɔ akã zakai isɔ mɛɛta í ce kuyɛ. Í yɛ amalekai Ilaaɔ̃ dee dee. Amalekau
í lɔ siɛ wa, ŋɔi í kpoo í ni, Kɔɔnɛi.
4 Ŋɔi í cɔ amalekau í kãsiɛ iju ŋɔi njo í muu nɔ í beeɛ í ni, Lafɛ̃ɛ, mii í ce. Ŋɔi
amalekau í jɛaa í ni, Ilaaɔ̃ í gbɔ kutɔɔɛ, nɔ kù gbɛjɛ yaase bɛi ì sobi ilu are ŋau.
5 Nsɛi, bɛ inɛ gɔ ŋa Zopee a koo a kpe Simɔɔ iyi à ya kpe Piɛɛu wa.
6 Inɛ njooi, í wa kpasɛ̃i anà gɔ iyi à ya kpe Simɔɔ. Kpasɛ̃ɛ í wa kɔkɔi tenku.
7 Iyi amalekau í baa ide ku fɔ í tã í nɛ, ŋɔi Kɔɔnɛi í kpe inɛ minji gɔ ŋa si inɔi
woo ce icɛɛ ŋau. Nɔ si inɔi sooge ŋa iyi à ya wa kɔkɔɛu í kpe inɛ akã gɔ má iyi í
mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃.
8 Ŋɔi í sisi nŋa ide iyi í ce fei, í bɛi í bɛ ŋa Zopee.
9 Iju kumáɛ zakai dasã à wa si kpãau nɔ à maai si iluu. Waati bɛɛbɛ í ko Piɛɛ í
gũ antai ile sikifa wa ce kutɔɔ.
10 Ŋɔi ari í na wa kpaa, nɔ wa bi ku jɛ. Waati iyi à waa tɛkɛa caka ŋɔi í ce kuyɛ.
11 Í yɛ lelei Aɔ̃ í cɪ̀ nɔ acɔ nla gɔ iyi à waa mu gonta mɛɛɛ wa kita wa ilɛ.
12 Inɔɛ bɛi dimii iŋa kutɛ mɛɛ fei í wa si do iyi wa cã ilɛ do dimii yɛi fei.
13 Ŋɔi Piɛɛ í gbɔ ide ku fɔ gɔ í ni, Piɛɛ dede, kpa i ŋɔ.
14 Amma Piɛɛ í jɛaa í ni, jãm, Lafɛ̃ɛ. Ajɔ kãma n kù ŋɔ iŋa iyi í jɛ iwɔ̀ hee mà jɛ
iyi í riisi.
15 Nɔ ide ku fɔu í ni má, mii iyi Ilaaɔ̃ í ni í má maà ti i kɔsi.
16 Bɛɛbɛi í ce hee isɛ gbɛɛta. Nɔ gbakã acɔu í nyi lele.
17 Ŋɔi Piɛɛ wa bee araɛ yoomai í jɛ yaasei kuyɛu. Waati bɛɛbɛi inɛ ŋa iyi Kɔɔnɛi
í bɛ ŋau à to Zopee bɛ. Ŋɔi à bee kpasɛ̃i Simɔɔ nɔ à nyisi ŋa. Waati iyi Piɛɛ í wasi
ku lasabu si ideu ŋɔi à to wa andɛ koofa bɛ.
18 Ŋɔi à kpe inɛi kpasɛ̃ ŋau à bee ŋa mà inɛ njoo gɔ í wa bɛ iyi à ya kpe Simɔɔ
Piɛɛ.
19 Si bɛi Piɛɛ í wasi ku lasabu si idei kuyɛɛu ŋɔi Hundei Ilaaɔ̃ í sɔ̃ɔ í ni, wee
amanɛ mɛɛta gɔ ŋa à waa dɛdɛɛ.
20 Dede i kita i koo i ba ŋa. Nɔ iŋɛò ŋa i nɛ. Maà leekɪ̀ leekɪ̀, domi amui ɩ̀ bɛ
ŋa wa.
21 Ŋɔi Piɛɛ í kita í koo í ba ŋa í ni, inɛ iyi ì waa dɛ ŋau amui ihɛ̃ mɛɛ. Mii ì bi
ŋa.
22 Nɔ à ni, Kɔɔnɛi, inɛ ngboi sooge ŋaui wa dɛdɛɛ. Inɛ dee deei, í ya maa jirima
Ilaaɔ̃ nɔ Zuifu ŋa fei à ya maa fɔ jiida ku jɛɛ. Amalekai Ilaaɔ̃ gɔ í sɔ̃ɔ í ni ku kpeɛ
bi tɛɛ ku ba ku gbɔ ide iyi aa sɔ̃ɔ.
23 Idũu ŋɔi Piɛɛ í dasi inɛ ŋau kpasɛ̃ í ce nŋa yaaɛ.
Iju kumáɛ í dasiò ŋa kpãa, nɔ kpaasi woo dasi Jesu naanɛi Zopee gɔ ŋa à suu.
24 Iju kumá mmuɛ ŋɔi à to Sezaree. Wee hee a maa to wa Kɔɔnɛi í tɔtɔɔ
nyaanzeɛ ŋa do kpaasi jiidaɛ ŋa à waa degbe ŋa.

25 Iyi Piɛɛ wa bi ku lɔ inɔ kpasɛ̃u ŋɔi Kɔɔnɛi í bɔ ku koɛ í koo í sɛɛbata si wajuɛ.
26 Amma Piɛɛ í dedeɛ í ni, dede, domi amu mɔ amanɛi bɛi awɔ.
27 Ŋɔi wa ba Kɔɔnɛi ide ku fɔ hee í koo í lɔò inɔ ile, nɔ í yɛ inɛ nkpɔ í tɔtɔɔ bɛ.
28 Nɔ í sõ ŋa í ni, iŋɛ taka nŋɛ ì mà ŋa iyi woodai awa Zuifu ŋa í kɔ nwa ka tɔtɔɔ do iŋɛ dimi mmu ŋa, wala ka bɔ kpasɛ̃ nŋɛ. Amma Ilaaõ í sõm í ni kù sĩa n kpe inɛ gɔ ilu riisi hee má jɛ n kɔsiɛ.
29 Nŋui í jò iyi ì kpem ŋa n kù kɔ. Nsɛi, ǹ bi i sõm na mii í ce ì kpem wa ŋa.
30 Ŋɔi Kɔɔnɛi í ni, í to ajɔ mɛɛ wa ihẽ nnyi iyi zakai isɔ mɛɛta bɛ ihẽi ǹ wa kpasɛ̃m ihẽ ǹ wa n ce kutɔɔ. Ŋɔi inɛ gɔ í naa bi tom, wa dasi ibɔi jaaɛ ku daana gɔ.
31 Nɔ í sõm í ni, Kɔɔnɛi, Ilaaõ í gbɔ kutɔɔɛ nɔ kù gbɛjɛ jiida ku ceɛ do bɛi ì ya maa sobi ilu are ŋa.
32 Na nŋu, bɛ inɛ gɔ ŋa Zopee a koo a kpe Simɔɔ Piɛɛ wa. Inɛ njooi wa jɛ. Í wa kpasɛ̃i anà gɔ iyi à ya kpe Simɔɔ. Kpasɛ̃ɛ í wa kɔkɔi tenku.
33 Iyi amalekau í fɔ bɛɛbɛ, ŋɔi ǹ bɛ siɛ inɛ ŋau bɛ wa gbakã, ì nɔ ì jɛ ì naa. Iyi bɛ í sĩa. Nsɛi awa fei à wa si wajui Ilaaõ ihẽ à waa de itĩ si ide iyi Lafɛ̃ɛ í sõɛ fei i sõ wa.

Waazo iyi Piɛɛ í ce kpasɛ̃i Kɔɔnɛi

34 Ŋɔi Piɛɛ í so ide í ni, ǹ mà bɛbɛi iyi Ilaaõ kù waa cɔ inɛ kãma dimi mmu.
35 Inɛ iyi í ya maa jirima Ilaaõ fei nɔ wa ce iyi í sĩa dee dee, Ilaaõ í ya gba lafɛ̃ɛi si dimi iyi í jɛ fei.
36 Ì mà laabaau jiida iyi Ilaaõ í jò à waazoa inɛi Izirɛli ŋa à ni inɛ ŋa aa ba laakai ku sũ do saabui Jesu Kirisi nŋu iyi í jɛ Lafɛ̃ɛi inɛ fei.
37 Ì nɔ ì mà ŋa mii iyi í sinti si ilɛi Galilee í bɛi í ce si ilɛi Zudee fei waati iyi Zãa í sisi idei inyi ku dasi iyi í ya maa ceu í tã.
38 Ì mà bɛi Ilaaõ í mua Jesu inɛi Nazarɛtiu Hundeɛ ŋa do bɛi í muaa gbugbã. Nɔ í dabii si ilɛu fei wa ce jiida nɔ í jò inɛ ŋa iyi à wa si awɔi Seetam fei à ba iri. Í ya maa ce bɛɛbɛi si na iyi í jò Ilaaõ í wɛɛ do nŋu.
39 Awai à waa jɛa inɛ ŋa sɛɛdai mii iyi í ce ilɛi Zuifu ŋa do ilui Zeruzalɛmu fei. Nɔ à kpakpaɛ si jĩi à kpaa.
40 Amma si ajɔ mɛɛtasia Ilaaõ í jũu hai si balɛ nɔ í jò í tusɛa inɛ gɔ ŋa araɛ.
41 Kù nɔ kù jɛ inɛ feii í yɔɔ bii kù jɛ awa iyi à jɛ sɛɛda iyi Ilaaõ í cica hai tako, awa iyi à jɛ nɔ à mɔ do nŋu si anyii kujĩɛ hai si balɛ.
42 Nɔ í dasi wa ka maa waazoa inɛ ŋa, nɔ ka jɛa inɛ ŋa sɛɛda iyi nŋui Ilaaõ í cica ku kiiti ilu hunde do iku ŋa.
43 Bɛɛbɛ mɔi walii ŋa fei à fɔ ideɛ à ni inɛ iyi í dasiɛ naanɛ fei Ilaaõ á kpa idei dulum ndii lafɛ̃ɛ na saabui iriɛ.

Dimi mmu ŋau mɔ à ba Hundei Ilaaõ

44 Waati iyi Piɛɛ wa fɔ ide má, ŋɔi Hundei Ilaaõ í naa si inɛ ŋa iyi à waa gbɔ ideu fei.
45 Zuifu woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à si Piɛɛ bɛu, à biti do iyi Ilaaõ í mua dimi mmu ŋa mɔ Hundeɛ,
46 domi à gbɔ inɛ ŋau à waa fɔ ide do fee ŋa iyi à kù waa gbɔ à waa sisiò bɛi kulai Ilaaõ í to.
47 Ŋɔi Piɛɛ í ni, si bɛi inɛ ŋau ihẽ à ba Hundei Ilaaõ bɛi awa mɔ, yooi á yɔkɔ ku ganji ŋa a dasi ŋa inyi.
48 Ŋɔi í ni a dasi ŋa inyi do irii Jesu Kirisi.
Ŋɔi Kɔɔnɛi ŋa à tɔɔɛ à ni ku buba bi aŋa bɛ ku ce ajɔ minji.

11

Piɛɛ í sisia inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi à wa Zeruzalɛmu idei Kɔɔnɛi ŋa

1 Woo bɛ ŋa do kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à wa ilɛi Zudee à gbɔ iyi hai
jɛ Zuifu ŋa mɔ à gba idei Ilaaɔ̃.
2 Ŋɔi Piɛɛ í baa Zeruzalɛmu nɔ Zuifu woo dasi Jesu naanɛ ŋau à yɛ taaleɛ,
3 à ni à lɔ kpasɛ̃i inɛ ŋa iyi a kù ce bango nɔ aŋaò ŋa à jɛ.
4 Ŋɔi Piɛɛ í sisi nŋa ideu hai sinteɛ bɛi í ce fei.

5 Í sɔ̃ ŋa í ni, waati iyi ǹ wa Zopee ǹ wa n ce kutɔɔ ajɔ nŋu gɔ, ŋɔi ǹ ce kuyɛ. Ǹ
yɛ acɔ nla gɔ iyi à waa mu gonta mɛɛɛ wa kita wa hai lelei Aɔ̃ í naa í leekĩ kɔkɔm.
6 Iyi ǹ wa n cɔɔ do laakai, ŋɔi si inɔɛ ǹ yɛ iŋai sako ilu kutɛ mɛɛ ŋa do iŋa ku
cã ilɛ ŋa do yɛi ŋa.
7 Ŋɔi ǹ gbɔ ide ku fɔ gɔ í sõm í ni, Piɛɛ dede, kpa i ŋɔ.
8 Amma ǹ ni, jãm Lafɛ̃ɛ. Ajɔ kãma iŋa iyi í jɛ iwɔ̀ hee má jɛ iyi í riisi kù lɔ
gɛlɛm.
9 Nɔ ide ku fɔu í sõm má hai lele í ni mii iyi Ilaaɔ̃ í ni í má, n maà n kɔsi.
10 Bɛɛbɛi í ce isɛ gbɛɛta í bɛi í nyi lele.

11 Wee hai Sezaree à bɛ sim amanɛ mɛɛta gɔ ŋa wa. Bɛ gbakã inɛ ŋau à to wa
andɛ koofai kpasɛ̃ bii ǹ wau.
12 Ŋɔi Hundei Ilaaɔ̃ í ni n too ŋa n maà n leekĩ leekĩ. Nɔ kpaasi mɛɛfam ŋau
ihɛ̃ à sim Sezaree bɛ nɔ à lɔ kpasɛ̃i Kɔɔnɛi ajɔ.
13 Nɔ Kɔɔnɛi í sõ wa bɛi nŋu í yɛ amaleka si kpasɛ̃i nŋu wa leekĩ nɔ í ni, bɛ inɛ
gɔ ŋa Zopee a koo a kpe Simɔɔ Piɛɛ wa.
14 Nŋui á sõɛ bɛi awɔ do nyaanzeɛ ŋa fei aa ce i baò faaba ŋa.
15 Ŋɔi ǹ koo. Iyi ǹ sinti ku waazo, ŋɔi Hundei Ilaaɔ̃ í naa si ŋa wa bɛi í naa si
awa mɔ tako wo.
16 Ŋɔi ǹ ye gigii ide iyi Lafɛ̃ɛ í fɔu iyi í ni, Zãa í dasi inɛ ŋa inyi, amma Hundei
Ilaaɔ̃i an da nŋɛ si.
17 Bɛɛbɛ mɔi Ilaaɔ̃ í ce nŋa amua bɛi í mu nwa wo waati iyi à dasi Lafɛ̃ɛ Jesu
Kirisi naanɛ. Na nŋu, bɛirei amu an ce n ganjiò mii iyi Ilaaɔ̃ í ce.
18 Iyi inɛ ŋau à gbɔ ideu, ŋɔi idɔ nŋa í tũ, nɔ à saabu Ilaaɔ̃ à waa ni, debɛi, Ilaaɔ̃
í mua hee do dimi mmu ŋa mɔ kpãa a kpaasiò idɔ nŋa a baò kuwɛɛ hai tã.

Igbɛi inɛi Jesu ŋa iyi í wa Antiɔsi

19 Wee woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à fangaa bii fei na ijuukpã iyi í naa si waati
iyi à kpa Etiɛniu, gɔgɔ ŋa à sa à bɔ hee gungum gɔ iyi à ya kpe Sipu. Gɔgɔ ŋa
mɔ à bɔ ilɛi Fenisi, gɔgɔ ŋa mɔ à nɛ Antiɔsi. Zuifu ŋa aŋa akãi à ya maa waazoa
laabaau jiidau.
20 Do nŋu fei, inɛ gɔ ŋa hai si inɔ nŋa à naa hai Sipu do hai Sirɛni à bɔ Antiɔsi
nɔ à waa sisia hai jɛ Zuifu ŋa mɔ laabaau jiidai Jesu Lafɛ̃ɛ.
21 Nɔ gbugbãi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í wɛɛ nŋa, nɔ inɛ nkpɔ í kpaasi idɔ í dasi Lafɛ̃ɛ Jesu
naanɛ.
22 Iyi inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi à wa Zeruzalɛmu à gbɔ ideu, ŋɔi à bɛ Baanabasi
Antiɔsi bɛ.
23 Iyi í to bɛ í yɛ bɛi Ilaaɔ̃ í cea inɛ ŋau didõ nɔ inɔɛ í dõ. Ŋɔi í mu nŋa gbugbã
ku ba a leekĩ dim dim si Lafɛ̃ɛ do idɔ nŋa fei.
24 Baanabasiu inɛ ncɛɛi iyi í dasi Jesu naanɛ ntɔ ntɔ nɔ í kõò Hundei Ilaaɔ̃. Nɔ
akpɔi woo dasi Lafɛ̃ɛ Jesu naanɛ ŋau í nyi í kõɔsi má.
25 Si anyiɛ ŋɔi í bɔ Sɔlu ku dɛdɛ ikpa Tarusi.

26 Iyi í yɔɔ ŋɔi í bɔòɛ Antiɔsi. Adɔ̃ akãi aŋa minjiu à ce bɛ à ya tɔtɔɔ do inɛi
igbɛi Jesu ŋa nɔ à ya kɔa inɛ nkpɔ si cioi idei Ilaaɔ̃. Antiɔsi bɛi à tako à kpe inɛ
ŋa iyi à waa too kpãai Jesuu inɛi Kirisi ŋa.
27 Waati bɛɛbɛ walii gɔ ŋa à bɔ Antiɔsi hai Zeruzalɛmu.
28 Inɛ akã nŋa iyi à ya kpe Agabusi í dede í leekĩ nɔ í ce walii do sobii Hundei
Ilaaɔ̃ í ni ari nla nla á ce si andunya fei. Bɛɛbɛ mɔi ariu í nɔ í ce si waatii Kolodu
ilaalu nlai Romuu.
29 Si bɛi inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesuu à gbɔ bɛɛbɛ ŋɔi à dasi idɔ aŋa a samba
amua ŋa zaka bɛi inɛ fei í nɛ, ku ba ku sobi kpaasi nŋa ŋa iyi à wa ilɛi Zudee.
30 Ŋɔi à ce bɛɛbɛ, nɔ à jɔ̀ Baanabasi do Sɔlu à kooò amuau bi inɛ ngbo nŋa ŋau.

12

À kpa Zaaki nɔ à mu Piɛɛ mɔ à dasiɛ piisɔ̃ɔ

1 Waati bɛɛbɛ ilaalu Herodu í sinti ku kpã inɛi igbɛi Jesu gɔ ŋa iju.
2 Í jɔ̀ à kpa Zaaki igbãi Zãa do taakuba.
3 Ŋɔi í yɛ ideu í dɔ̃a Zuifu ŋau si, nɔ í jɔ̀ à mu Piɛɛ má. Wee waatii jingaui Pɛ̃ɛ
hai nɛ lefeei.
4 Iyi à mu Piɛɛ ŋɔi Herodu í jɔ̀ à dasiɛ piisɔ̃ɔ nɔ í jɔ̀ sooge ŋa à waa degbeɛ, aŋa
mɛɛ ikɔ mɛɛ. Herodu í bi nŋu ku ceaa kiiti si wajui zamaa bii jingaui Iku ku
kuau í lɔ.
5 À waa mu Piɛɛ si ile piisɔ̃ɔ bɛ, amma inɛi igbɛi Jesu ŋa à wasi ku ce kutɔɔ na
iriɛ do himma jiida jiida bi Ilaaɔ̃.

Amaleka gɔ í nya Piɛɛ hai ile piisɔ̃ɔ

6 Piɛɛ wa sĩ njoo si aninii sooge minji gɔ ŋa idũ iyi iju kumáɛ Herodu wa bi
ku nyaa hai ile piisɔ̃ɔu ku bɔòɛ si wajui zamaa. À dũu do sesee minji nɔ sooge
gɔ ŋa à waa degbe andɛi ile piisɔ̃ɔu bɛ.
7 Ŋɔi gbakã amalekai Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ gɔ í naa si ile piisɔ̃ɔu, ŋɔi inya í má. Ŋɔi
amalekau í cã Piɛɛ si cingaɛ í jũu í ni, dede ńya ńya. Bɛ gbakã ŋɔi sesee ŋau
í cuku hai si awɔɛ ŋa.
8 Ŋɔi amalekau í ni, dasi ibɔɛ do baatae. Ŋɔi Piɛɛ í ce bɛɛbɛ, ŋɔi amalekau í sɔ̃ɔ
má í ni, bii dabiiɛ nɔ i toom wa.
9 Ŋɔi Piɛɛ í fita hai ile piisɔ̃ɔu í tooɛ, amma kù mà iyi mii ŋau bɛ fei amalekau
wa cooi ntɔ ntɔ. Í tamaa bɛi nŋu wa laalaai.
10 À lɔ woo degbe piisɔ̃ɔ sinteu do minjisiau nɔ à tosi gamboi isɔu. Inɛ nŋu
ikpa inɔ ilui wa cɔ. Ŋɔi í cĩ do araɛ nɔ à fita à mu kpãa à nɛ hee à lɔ kpãa kókò
sinte, ŋɔi gbakã amalekau í nɛ í jɔ̀ Piɛɛ.
11 Ŋɔi Piɛɛ í yɔɔ bɛbɛi iyi kù jɛ àlá. Nɔ í ni, ntɔ ntɔ Ilaaɔ̃i í bɛ sim amalekaɛ wa
ku na ku nyam hai si awɔi Herodu, do laalɔ iyi Zuifu ŋau à bi a ceem fei.
12 Iyi í yɛ yaasei ideu ŋɔi í bɔ kpasɛ̃i Maari iyei Zãa Maaku. Wee í ko inɛ nkpɔ
nkpɔi í tɔtɔɔ bɛ à wasi ku ce kutɔɔ.
13 Iyi Piɛɛ í to bɛ ŋɔi í cã gamboi andɛ koofau ŋɔi abo woo ce icɛ gɔ iyi à ya kpe
Rodu í koo í bee í ni, yooi.
14 Iyi í mà imui Piɛɛ ŋɔi inɔ didɔ̃ kù jɔ̀ kù cũu. Ŋɔi í sɛi í nyi ile í koo í sɔ̃ inɛ
ŋa í ni Piɛɛ í wa andɛ koofa.
15 Ŋɔi à sɔ̃ɔ à ni, ì waa sũmui. Amma í ni, ntɔ ntɔi. Ŋɔi à ni, á má jɛ ayaɛi.
16 Wee Piɛɛ wa leekĩ bɛ í wasi ku cã gambo. Iyi à naa à cũu nɔ à ba wee nŋui,
ŋɔi í mu ŋa biti.

17 Nɔ í ni a coko do awɔ í bɛi wa sõ ŋa bɛi Lafɛ̃ɛ í ce í nya nŋu wa hai ile piisɔ̃ɔu.
Ŋɔi í ni a koo a sõ Zakɔbu ideu do kpaasi ŋa iyi à gbe, í bɛi í fita í bɔ inya mmu
má.
18 Iju kumáɛ daadaakɔ ideu í jɔ̀ sooge ŋau à biti hee à bee njɛ à waa ni, ikpa
iwoi Piɛɛ í bɔ.
19 Ŋɔi Herodu í ni a dɛdɛɛ. Ŋɔi à dɛdɛɛ amma a kù yɔɔ. Ŋɔi í bee woo degbe
ŋau ide. Si bɛi a kù yɔkɔ a kù jɛaa, nɔ í ni a kpa ŋa. Ŋɔi Herodu í bɛi í dede hai
ilɛi Zudee í koo í buba ikpa Sezaree ajɔ minji titã.

Ikui Herodu

20 Wee idɔi Herodu í kɔ̃ò inɛi Tii ŋa do inɛi Sidɔ̃ɔ ŋa ntɔ ntɔ, ŋɔi inɛ ŋau à tɔtɔɔ
njɛ nɔ à nya inɛ gɔ ŋa à bɛ ŋa bi Herodu. Nɔ à ce Balatu akawei ilaaluu kpaasi
à bɛi à bɔ bi Herodu a koo a tɔɔɛ suuru domi inɛi ilɛ nŋa ŋa si ilɛi Herodui à ya
bɔ ijɛ ku dɛdɛ.
21 Ŋɔi Herodu í da nŋa ajɔ si bii á yɛ ŋa. Iyi ajɔu í to ŋɔi Herodu í dasi ibɔi
ilaaluɛ í bɛi í buba si antai kitãi bommaɛ í bɛi í so ide wa sõ inɛ ŋau.
22 Ŋɔi inɛ ŋau à dɔ̃ anu à saabuɛ à waa ni, kù jɛ baa amanɛi wa fɔ ideu, Ilaaɔ̃i.
23 Bɛ gbakã amalekai Ilaaɔ̃ í dasi Herodu bɔ̃ɔ í jɔ̀ kokoo ŋa à ŋɔ araɛ í ku, si na
iyi í jɔ̀ nŋu amanɛ í gba amboei Ilaaɔ̃, kù kɔsi.
24 Amma idei Ilaaɔ̃ njɛ í fangaa wa kɔ̃ɔsi.
25 Iyi Baanabasi do Sɔlu à ce mii iyi à dasi ŋa ku ceu Zeruzalɛmu bɛ à tã ŋɔi à
sinda à nyi Antiɔsi má. Iyi à waa nɛ à gbã Zãa Maaku í si ŋa.

13

À cica Baanabasi do Sɔlu à bɛ ŋa

1 Walii do woo kɔsi cio gɔ ŋa à wa si inɔi inɛi igbɛi Jesu ŋa Antiɔsi bɛ. Iri
nŋa wee. Baanabasi, do Simeɔ̃ iyi í jɛ amanɛ dũdũ, do Lusiu inɛi Sirɛni, do
Manahɛnu, nŋu iyi à bíí do Herodu ilaaluu inya akã, do Sɔlu.
2 Ajɔ nŋu si bɛi inɛ ŋau à waa tɔɔ Lafɛ̃ɛ do anu ku dĩ ajɔ, ŋɔi Hundei Ilaaɔ̃ í sõ
ŋa í ni, i cica Baanabasi do Sɔlu i nya ŋa ikã ŋa a ce icɛ iyi ǹ kpe ŋaò.
3 Iyi à ce anu ku dĩ do kutɔɔu à tã, ŋɔi à lea Baanabasi do Sɔlu awɔ si iri, nɔ à
jɔ̀ ŋa à nɛ.

Baanabasi do Sɔlu à bɔ Sipu

4 Bɛɛbɛi Hundei Ilaaɔ̃ í bɛ Baanabasi do Sɔlu fei. Nɔ à to ilu gɔ iyi à ya kpe
Selɛsi. Hai bɛi à lɔ akɔi inyi à bɔ gungum gɔ iyi à ya kpe Sipu.
5 Iyi à to si ilui Sipu gɔ iyi à ya kpe Salamini ŋɔi à wasi ku waazo idei Ilaaɔ̃ si
ile ikã ikã bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ nŋa ŋau. Zãa Maaku mɔ í too ŋa ku sobi
ŋa.
6 Nɔ à kua gungum nɔu à bɛi à to Pafɔsi. Pafɔsi bɛi à yɛ Zuifu woo ce dobu
dobu gɔ iyi í jɛ walii ilu ibo. Iriɛi Baajesu.
7 Í wɛɛ do Seejiu Pɔlusi, ilu ilɛi Sipu ilu bisiu. Ilu ilɛu í ni a kpe Baanabasi do
Sɔlu wa si na iyi í jɔ̀ wa bi ku gbɔ idei Ilaaɔ̃.
8 Amma woo ce dobu dobuu iyi à ya kpe Elimasi do feei Gɛrɛki wa bi ku ganji
ŋa. Wa ce kookaai ku sinda ilu ilɛu hai si kpãai naanɛ ku dasi si Jesu.
9 Nɔ Sɔlu iyi à ya nyi a kpe Pɔlu mau í kɔ̃ò Hundei Ilaaɔ̃ nɔ í kãsi woo ce dobu
dobuu iju,
10 í ni, awɔ iyi ì jɛ ilu bisi laalɔ do woo taki inɛ, awɔ inɛi Seetam nii nɔ ì jɛ
mbɛɛi mii iyi í jɛ dee dee fei. Hee waati yoomai aa leekĩò ide ntɔi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛu ku
kpaasi do ibo má.

11 To, nsɛi, Ilaaɔ̃ á to siɛ awɔ, aa fɛɛju, i kaa yɛ ilu má si zakai ajɔ minjiu ihɛ̃. Bɛ
gbakã í fɛɛju, nɔ í nɛ wa dabii wa dɛdɛ inɛ gɔ iyi á mu awɔɛ.
12 Iyi ilu ilɛu í yɛ mii iyi í ceu ŋɔi í dasi naanɛ si na iyi í jɔ̀ idei Lafɛ̃ɛ Jesu í to
siɛ ntɔ ntɔ.

Pɔlu do Baanabasi à wa Antiɔsi si ilɛi Pisidi

13 Si anyiɛ ŋɔi Pɔlu do kpaasiɛ ŋa à lɔ akɔi inyi hai Pafɔsi à nɛ nɔ à to Pɛɛzu si
ilɛi Panfili. Amma Zãa Maaku í jɔ̀ ŋa hai bɛ í sinda í nyi Zeruzalɛmu.
14 Hai Pɛɛzu bɛ Pɔlu ngu ŋa à mɔsi à bɔ Antiɔsi si ilɛi Pisidi. Iyi ajɔi kusĩmi í
to ŋɔi à bɔ ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ à buba.
15 Nɔ inɛ gɔ í cio si tia iyi Moizi do walii ŋau à kɔ. Iyi í cio í tã, ŋɔi inɛ ngboi
igbɛ ŋau à bɛ si ŋa inɛ gɔ koo bee ŋa ku ni, iŋɛ kpaasi ŋa, bii ì nɛ ide iyi aa muaò
inɛ ŋa gbugbã i fɔ ŋa.
16 Ŋɔi Pɔlu í dede í ni a coko do awɔ nɔ í ni, iŋɛ inɛi Izirɛli ŋa do iŋɛ dimi mmu
ŋa iyi ì waa jirima Ilaaɔ̃, i de itĩ i gbɔ ŋa.
17 Aõ Lafɛ̃ɛ nwai í cica bala nwa ŋa nɔ í kõɔsi kukpɔ nŋa waati iyi à waa jɛ inɛ
njoo si ilɛi Ezibiti. Si anyii nŋu, í nya ŋa hai ilɛi Ezibiti do gbugbãɛ,
18 nɔ í yɔkɔò ŋa temua zakai adõ ciiji si gbaau.
19 Í kpa dimi ikã ikã mɛɛje si ilɛi Kanaã nɔ í so ilɛ nŋau í na ŋa í jɛ tu ŋa.
20 Iyi bɛ ŋa fei í cei zakai adõ cĩɔ mɛɛ do ciitaa.
Si anyii nŋu, Ilaaɔ̃ í jilɛ nŋa woo kiiti ŋa hee í koo í toò waatii Samuɛli waliiu.
21 Ŋɔi à ni aŋa à bi ilaalu, nɔ Ilaaɔ̃ í mu nŋa Sɔlu amai Kisi hai si dimii
Bɛnzamɛɛ nɔ í jɛ bommau zakai adõ ciiji.
22 Nɔ Ilaaɔ̃ í nyaa bomma í sãsi Davidi. Davidiui í jɛaa sɛɛda í ni, ǹ yɛ Davidi
amai Izai í jɛ dimii inɛ iyi ǹ bi, nŋui á ce idɔɔbim fei.
23 Hai si dimii Davidii Jesu í fita, inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cica ku jɛ woo faabai inɛi Izirɛli
ŋa si bɛi í tako í ce nŋa kuwãɛu.
24 Jesu ku bɛi ku naa, Zãa í cea inɛi Izirɛli ŋa fei waazo í ni a kpaasi idɔ nŋa
nɔ a ce inyi ku dasi.
25 Waati iyi icɛi Zãa í maai ku kpa iri í ni, kù jɛ amui ì waa degbe ŋa, amma
inɛ gɔ á naa si anyim iyi n kù to n bate n fũ ikũi baataɛ.
26 To, iŋɛ kpaasi ŋa, iŋɛ iyi ì jɛ dimii Aburahamu ŋa, do dimi mmu ŋa iyi ì
waa jirima Ilaaɔ̃, iŋɛi à sambaa idei faabau ihɛ̃ wa.
27 Wee inɛi Zeruzalɛmu ŋa do inɛ ngbo nŋa ŋa a kù mà yooi Jesu í jɛ dee dee,
a kù nɔ a kù gbɔ yaasei idei walii ŋa iyi à ya maa cio si ajɔi kusĩmi feiu. Amma
do nŋu fei à jɔ̀ ideu í kõ si waati iyi à yɛ taalei Jesu.
28 A kù yɛ siɛ ngɔgɔ iyi á jɔ̀ a kpaa, amma do nŋu fei à tɔɔ Pilati ku jɔ̀ a kpaa.
29 Ŋɔi à ce mii iyi à kɔ na iriɛu fei. Si anyiɛ nɔ à kitaɛ hai si jĩi ku gaauu à dasi
ikuɛ si inɔ balɛ.
30 Amma Ilaaɔ̃ í jũu hai si balɛ,
31 nɔ si afei ajɔ nkpɔ nkpɔ í nyisi inɛ gɔ ŋa araɛ. Inɛ ŋau, aŋai à tooɛ wa wo hai
ilɛi Galilee à naa Zeruzalɛmu. Aŋai à waa jɛ sɛɛdai ideɛ nsɛi bi inɛi Izirɛli ŋa.
32 Awa mɔ idei kuwã iyi Ilaaɔ̃ í cea bala nwa ŋau, nŋui à waa sõ ŋɛ.
33 Í jɔ̀ kuwãu í kõ si waati nwa. Awa tɔku nŋa ŋa, awai à yɛ kukõi kuwãu waati
iyi í jĩ Jesu hai si balɛ si bɛi à kɔɔ si Tiai Iri Kukõ iri minjisia à ni,
Ilaaɔ̃ í ni, awɔi ì jɛ amam,
Hai nnyi ǹ jɛ Baaɛ.
34 Ilaaɔ̃ í fɔ wo í ni nŋu á jũu hai bi iku ŋa ku ba ku maà na ku sãmi. Bɛɛbɛi í fɔ
waati iyi í ni,

An wee nŋɛ dee dee bɛi ǹ wãò Davidi wo, kù nɔ kù nɛ sika.
35 Na ŋɔi í ce Davidi í fɔ má í ni,
I kaa jɔ̀ aɾai Inɛ Kumáɛ ku sãmi.
36 Davidi takaɛ í ce mii iyi Ilaaɔ̃ í dasiɛ í bɛi í ku, nɔ à suu kɔkɔi balaɛ ŋa nɔ araɛ
í sãmi, mà irei.
37 Amma Jesu inɛ nŋu Ilaaɔ̃ í jũu hai si balɛ kù sãmi.
38 Debɛi, inɛ kpaasim ŋa, i jɔ̀ i mà ŋa iyi na saabuɛi à waa sisi nŋɛ iyi Ilaaɔ̃ á kpa
idei dulum du ŋɛ.
39 Inɛ iyi í dasiɛ naanɛ fei, nŋui á jɔ̀ lafɛ̃ɛ ku jɛ dee dee bi Ilaaɔ̃. Amma woodai
Moizi kaa yɔkɔ ku ce bɛɛbɛ.
40 Na nŋu, i ce laakai ŋa mii iyi walii ŋa à fɔu ku maà ba ŋɛ, iyi à ni,
41 Iŋɛ woo yaako amu Ilaaɔ̃, i gbɔ idem ŋa.
Aa biti ŋa nɔ aa ce nfe ŋa,
Domi an ce mii gɔ si waati nŋɛ iyi baa bii í jɛ inɛ gɔ í na wa sisi nŋɛ i kaa dasi
naanɛ ŋa.
42 Iyi Pɔlu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi nŋu do Baanabasi à waa bi a fita hai ile bii à ya ce
kutɔtɔɔu bɛ, ŋɔi inɛ ŋau à waa tɔɔ ŋa a nyi wa má a naa a waazo si ide akãu si
ajɔi kusĩmi mmu iyi wa baa.
43 Iyi inɛ ŋau à fita ŋɔi Zuifu nkpɔ do inɛ ŋa iyi à waa too kucei Zuifu ŋa nɔ
à mà bɛɛɾɛi Ilaaɔ̃u à waa too ŋa. Ŋɔi Pɔlu do Baanabasi à ba ŋa ide ku fɔ à mu
nŋa gbugbã ku ba a maa leekí dim dim si didõi Ilaaɔ̃.
44 Si ajɔi kusĩmi mmuu inɛi ilu ŋau fei à tɔtɔɔi a ba a gbɔ idei Lafɛ̃ɛ.
45 Iyi Zuifu ŋau à yɛ zamaau ŋɔi à dedeò igu ku ja à waa jã ide iyi Pɔlu wa fɔu
nɔ à waa buu.
46 Amma Pɔlu do Baanabasi à sõ ŋa do wɔɔkɔ à ni, tilasii iŋɛ Zuifu ŋa a tako a
sõ ŋɛ idei Ilaaɔ̃. Amma si na iyi í jɔ̀ ì waa kɔsi ŋa nɔ i kù ka ara nŋɛ si inɛ ŋa iyi
à bi a ba kuwɛɛ hai tã, na nŋu, aa ka jɔ̀ ŋɛ nɔ ka bɔ bi dimi mmu ŋa,
47 domi nŋu bɛi Lafɛ̃ɛ í dasi wa ku ce í ni,
N ce ŋɛi bɛi fitila bi dimi mmu ŋa
Ku ba i bɔò idei faabau hee kɔɔi andunyau ŋa.
48 Iyi hai jɛ Zuifu ŋau à gbɔ ideu, ŋɔi í dõ nŋa si, à waa saabu Aõ Lafɛ̃ɛ na ideɛu.
Nɔ inɛ ŋa iyi Aõ Lafɛ̃ɛ í jilɔɔ si a ba kuwɛɛ hai tãu fei à dasi naanɛ.
49 Nɔ idei Lafɛ̃ɛu í fangaa si ilɛu fei.
50 Amma Zuifu ŋau à dede idɔɔkõi ilu irii ilu ŋau do inaabo ilu amani ŋa iyi
à waa too kucei Zuifu ŋau. Nŋui í jɔ̀ à kpã Pɔlu do Baanabasi iju à lele ŋa hai bɛ.
51 Ŋɔi woo bɛ ŋau à gbugbã si ŋa sãai baata nŋa ŋa à waa nyisiò iyi mii iyi á
na ku ba ŋa í jɛ idei iri nŋa. Si anyiɛ nɔ à nɛ Ikonimu.
52 Amma inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu Antiɔsiu ngu ŋa à wɛɛò inɔ didõ nɔ à
kõò Hundei Ilaaɔ̃.

14

Pɔlu do Baanabasi à wa Ikonimu

1 Ikonimu bɛi Pɔlu do Baanabasi à lɔ ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu nɔ à ce
waazo hee inɛ nkpɔ í dasi naanɛ, hai Zuifu ŋa hee do hai jɛ Zuifu ŋa fei.
2 Amma Zuifu ŋa iyi à kɔ ku dasi naanɛu à dede idɔɔkõi dimi mmu ŋa ku ba
a ce lasabu laalɔ si gãmɛi kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋau.
3 Do nŋu fei, Pɔlu do Baanabasi à kpɛ Ikonimu à waa waazoa inɛ ŋa do wɔɔkɔ.
Lafɛ̃ɛ í mu nŋa gbugbã à ya maa ceò maamaake ikã ikã ŋa. Maamaake ŋau wa
nyisi iyi waazo nŋa iyi à waa ce si idei didõi nŋuu ntɔi.

4 Amma inɛi ilu ŋau à kpɛ̃ minji. Inɛ gɔ ŋa à leekĩò Zuifu ŋa, inɛ gɔ ŋa mɔ à
leekĩò woo bɛ ŋau.
5 Ŋɔi Zuifu ŋa do hai jɛ Zuifu ŋa do inɛ ngbo nŋa ŋa à ce anu akã a wahala
woo bɛ ŋau a ta ŋa kuta a kpa ŋa.
6 Iyi Pɔlu do Baanabasi à mà ideu gbakã, ŋɔi à sa à bɔ Lisiti do Dɛɛbu si ilɛi
Likoni do si ilɛɛkoɛ ŋa.
7 Nɔ à wasi laabaau jiidau ku waazo bɛ.

Pɔlu do Baanabasi à wa Lisiti

8 Mɔkɔ gɔ í wa Lisiti, isɛɛ ŋa fei í ku nɔ bɛɛbɛi à buu do, kù dede kù nɛ baa ajɔ
akã.
9 Si bɛi Pɔlu wa ba inɛ ŋa ide ku fɔ mɔkɔu wa gbɔ. Ŋɔi Pɔlu í kã siɛ iju nɔ í yɛ
iyi naanɛɛ á yɔkɔ ku jɔ̀ ku ba iri.
10 Ŋɔi Pɔlu í sɔ̃ɔ do gbugbã í ni, dede i leekĩ si kutɛɛ. Ŋɔi mɔkɔu í dede í fo í
dinga wa nɛ.
11 Iyi zamaau í yɛ mii iyi Pɔlu í ce ŋɔi à dɔ̃ anu hee lele do fee nŋa à ni, iwɛ̃
nwa ŋau à kpɔò amanɛ à naa si wa.
12 Ŋɔi à waa kpe Baanabasi Susi, Pɔlu mɔ Hɛɛmɛɛzi domi Pɔlui í jɛ woo waazo.
13 Wee ilei iwɛ̃ iyi à ya kpe Susiu í wa hai do angulei bi ku lɔi iluu wa. Ŋɔi
inɛ ŋa à koo à dɛ kɛtɛ kombo ŋa wa nɔ à ce booda do kokoi jĩi ŋa à da nŋa si kɔ̃ɔ.
Nɔ woo weei Susiu í naaò ŋa wa andɛ koofai iluu. Nŋu do inɛ ŋau fei à waa bi
a cea woo bɛ ŋau kuwee.
14 Amma iyi woo bɛ minji ŋau à gbɔ ideu, à ga ibɔ nŋa ŋa à waa nyisiò iyi aŋa
a kù jɛsi, nɔ à dɔ̃ anu à sɛi à waa nɛò bi zamaau à waa ni,
15 na mii í ce ì waa ce bɛɛbɛ, iŋɛ kpaasi ŋa. Awa mɔ amanɛi bɛi iŋɛ taka nŋɛ.
Laabaau jiidai à naa ku sɔ̃ ŋɛ ku ba i jɔ̀ iwɛ̃ nfe nŋɛ ŋau nɔ i sinda si Ilaaɔ̃, nŋu
iyi í jɛ icui kuwɛɛ. Nŋui í ce lele do ilɛ do tenku do mii iyi í wa inɔ nŋa fei.
16 Tako wo í jɔ̀ dimi fei wa too kpãa iyi í bi.
17 Amma do nŋu fei í nyisi wa iyi nŋu í wɛɛ domi wa ce nwa jiida ŋa. Í jɔ̀ ijĩ
wa wɔ ku ba ka ba ijɛ si iko si waatii atɛ ku ba ka nɛ inɔ didɔ̃.
18 Amma baa do iyi Pɔlu ŋa à fɔ bɛɛbɛ fei, bɛi à ce à ganji kuweei zamaau í
gaabu.
19 Ŋɔi Zuifu gɔ ŋa à naa hai Antiɔsi do hai Ikonimu à wa inyii itĩi inɛ ŋau nɔ
à ta Pɔlu kuta ku ba a kpaa, ŋɔi à faa à bɔò alalai iluu domi à tamaa bɛi í kui.
20 Amma inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu à naa à kaakoɛ, ŋɔi í dede í bɔ inɔ ilu.
Iju kumaɛ ŋɔi nŋu do Baanabasi à dede à bɔ Dɛɛbu.

À nyi Antiɔsi si ilɛi Siri

21 Iyi Pɔlu do Baanabasi à to Dɛɛbu à waazo laabaau jiida si iluu nɔ inɛ nkpɔ í
lɔsi kpãai Jesu ku too bɛ. Si anyiɛ nɔ à nyi ikpa Lisiti do Ikonimu do Antiɔsi iyi
í wa ilɛi Pisidi.
22 Nɔ à mua inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesuu gbugbã ku ba a leekĩ si naanɛu
dim dim. Nɔ à sɔ̃ ŋa à ni, wahala nkpɔ nkpɔi aa ka yɛ ka bɛi ka lɔ si andunya
titɔ̃i Ilaaɔ̃.
23 Ŋɔi à cicaa igbɛi inɛi Jesu ŋa fei inɛ ngbo ŋa. Si anyiɛ nɔ à ce kutɔɔ do anu
kudĩ à so ŋa à daa Lafɛ̃ɛ si awɔ, nŋu iyi à dasi naanɛu.
24 Si anyii nŋu nɔ à nɛ hai bɛ à koo à lɔ ilɛi Pisidi à bɔ ilɛi Panfili,
25 nɔ à to iluɛ gɔ iyi à ya kpe Pɛɛzu à ce waazo bɛ à bɛi à bɔ Atali.
26 Hai bɛi à lɔ akɔi inyi à nyi ikpa Antiɔsi si ilɛi Siri bɛ. Ilu bɛi à tako à le nŋa
awɔ si iri wo na icɛ iyi aa koo a ceu ku ba Ilaaɔ̃ ku mu nŋa didɔ̃ɛ. Nɔ icɛui à ce à
kpa iriɛ wa bɛ.

27 Iyi à to Antiəsi ŋəi à tətəə inɛi igbɛi Jesu ŋa nə à sisi nŋa mii iyi Ilaaõ í ceɑ aŋa fei do si bɛi í ceò kpãa hai jɛ Zuifu ŋa mə à dasiò naanɛ.
28 Nə à kpɛ ilu bɛ do inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu ajə.

15

À ce kutətəə Zeruzalɛmu

1 Ŋəi inɛ gə ŋa à naa Antiəsi bɛ. Inɛ ŋau à naai hai ilɛi Zudee, nə à waa sõ kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋau à ni, i kaa ba faaba ŋa bii a kù dasi ŋɛ bango si bɛi woodai Moizi wa fə.
2 Iyi Pəlu do Baanabasi à gbə bɛɛbɛ ŋəi à ba ŋa kakəə ku ce jiida jiida si ideu. Ŋəi woo dasi Jesu naanɛ ŋau à cica Pəlu do Baanabasi do inɛ gə ŋa hai ilui Antiəsi bɛ à bɛ ŋa Zeruzalɛmu bi woo bɛ ŋau do inɛ ngbo ŋau na irii ideu.
3 Pəlu ŋa à dasi kpãa à waa nɛ nə inɛi igbɛi Jesu ŋau à koo à leeḱi nŋa. Ŋəi à ce isɛɛnɛ nŋa à koo à lə ilɛi Fenisi do ilɛi Samari nə à wasi ku sisia kpaasi woo dasi naanɛ ŋau bɛi hai jɛ Zuifu ŋa mə à sinda idə nŋa si Jesu. Ŋəi laabaaui ideu í jə̀ inəi aŋa fei í dõ ntə ntə.
4 Iyi à to Zeruzalɛmu, ŋəi inɛi igbɛi Jesu ŋau do woo bɛ ŋau do inɛ ngbo ŋau à gba ŋa do inə didõ. Ŋəi Pəlu do Baanabasi à sisi nŋa mii iyi Ilaaõ í ce fei na icɛi aŋa.
5 Amma Farisi gə ŋa iyi à dasi Jesu naanɛ à dede à ni, hai jɛ Zuifu ŋa iyi à dasi Jesu naanɛu fei, tilasii a dasi ŋa bango nə a sõ ŋa a too woodai Moizi.
6 Ŋəi woo bɛ ŋau do inɛ ngbo ŋau à tətəə a wũa ideu.
7 Si bɛi à waa fa ideu ŋəi Piɛɛ í dede í ni, inɛ kpaasim ŋa, ì mà ŋa iyi hai ku kpɛ Ilaaõ í nyam hai si inə nŋɛ ku ba n koo n sisia hai jɛ Zuifu ŋa mə laabaau jiidau ku ba aŋa mə a dasi naanɛ.
8 Nə Ilaaõ, nŋu iyi í mà idəi inɛ fei, í mu nŋa Hundeɛ bɛi í mua awa mə ku ba ku nyisi iyi nŋu í gba ŋa.
9 Kù ce nkãma iyi í jɛ ikã si gãmɛ nŋa do awa. Í jò idə nŋa í má na naanɛ iyi à dasiɛ bɛi í cea awa mə.
10 Debɛi, na mii í ce ì waa cã idəi Ilaaõ ŋa nsɛi, ì bi i kãa hai jɛ Zuifu ŋa iyi à waa too kpãai Jesuu aso iyi bala nwa ŋa do awa taka nwa à məngə ku so.
11 À mà iyi na didõi Lafɛ̃ɛ Jesui awa à baò faaba, nə bɛɛbɛ məi baa do hai jɛ Zuifu ŋau mə.
12 Ŋəi inɛ ŋau fei à coko à waa desi Pəlu do Baanabasi itĩ waati iyi à waa sisi nŋa yaasei maamaake ŋa iyi Ilaaõ í jò aŋa à ce fei si wajui hai jɛ Zuifu ŋau.
13 Iyi à fə ide à tã ŋəi Zaaki mə í so ide í ni, inɛ kpaasim ŋa, i gbə iyi ǹ wa n fə.
14 Siməə í sisi nŋɛ bɛi Ilaaõ í ce hai sinte í cicaò inɛ gə ŋa hai si inəi dimi mmu ŋau à kpe ŋa inɛɛ ŋa.
15 Nə ideu í jɛ akã do ti walii ŋau si bɛi kukəi idei Ilaaõ í ni,
16 Amu Ilaaõ, waati bɛɛbɛi an nyi wa,
Nə n teese ilei Davidi iyi í cuku.
An dede ile kúkúú,
Nə n maa má,
17 Ku ba inɛ ŋa iyi a kù jɛ inɛi kpasɛ̃u fei a dɛdɛ amu Aõ Lafɛ̃ɛ.
Aŋai à jɛ inɛ ŋa iyi à jɛ titom hai si dimi mmu ŋa.
18 Bɛɛbɛi amu Aõ Lafɛ̃ɛ ǹ fə, amu iyi ǹ jò à mà mii ŋau ihɛ̃ hai ku kpɛ.
19 Nə Zaaki í ni má, na nŋu, si kuyɛm, kù sĩa a sõ hai jɛ Zuifu ŋa iyi à sinda idə nŋa si Ilaaõu wooda ku gaabu ŋa.

20 Amma ka ce nŋa tia ka sɔ̃ ŋa a maà ya jɛ ijɛi kuwee, nɔ a maà ya tɔtɔɔ sɛ̃ɛ do
inaabo mmu gɔ walakɔ inaabo mɔ do mɔkɔ mmu gɔ, a maà ya ŋɔ iŋa jifa, nɔ a
maà ya ŋɔ kpaai iŋa.
21 Hai tako wo, si ilu fei à ya cio woodai Moizi ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ
si ajɔi kusĩmi fei nɔ a waazo ideɛ.

À sambaa hai jɛ Zuifu woo dasi Jesu naanɛ ŋau tia

22 Iyi Zaaki í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi woo bɛ ŋau do inɛ ngbo ŋau do inɛi igbɛ ŋau fei
à yɛ iyi í sĩa ku jɛ aŋa a cica inɛ gɔ ŋa hai si inɔi aŋa a bɛ ŋa Antiɔsi do Pɔlu do
Baanabasi ajɔ. Ŋɔi à cica Silasi do Zudu iyi à ya kpe Baasaba má, aŋa iyi à nɛ
bɛɛrɛ si inɔi kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋau.
23 Ŋɔi à ni a kooò tiau. Si tiau à ni,
Awa woo bɛ ŋa do inɛ ngbo ŋau, awa woo dasi naanɛ kpaasi nŋɛ ŋa, awai à
samba nŋɛ tiau ihẽ wa. Iŋɛi à sambaa wa, iŋɛ hai jɛ Zuifu woo dasi naanɛ ŋa iyi
ì wa Antiɔsi do Siri do Silisi. À waa ce ŋɛ fɔɔ.
24 À gbɔ iyi inɛ gɔ nwa ŋa à naa bi tu ŋɛ à fɔ inɔ nŋɛ nɔ à sinda laakai nŋɛ do
ide nŋa ŋa. Amma awa si à dasi ŋa ideu bɛ wa.
25 Na ŋɔi í jɔ̀ à busi njɛ nɔ à yɔɔ iyi í sĩa ka cica inɛ gɔ ŋa ka bɛ si ŋɛ wa. Aŋai
aa si Baanabasi do Pɔlu, baakɔɔ nwa ŋau wa,
26 aŋa iyi a kù saalu kuwɛɛ nŋa ngɔgɔ na irii Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi.
27 Zudu do Silasi aŋai à jɛ inɛ ŋa iyi à cicau. À waa bɛ ŋa wai a na a sɔ̃ ŋɛ ide
akãu gɛlɛò gɛlɛ.
28 Awa do Hundei Ilaaõ í sĩa nwa si ka maà kã nŋɛ aso gɔ bii kù jɛ iyi ihẽ iyi í
jɛ asoi tilasi.
29 Nŋui í jɛ, i maà ya jɛ ijɛi kuwee ŋa, nɔ i maà ya ŋɔ kpaa ŋa, i maà ya ŋɔ iŋa
jifa ŋa, nɔ i maà ya tɔtɔɔ sɛ̃ɛ do inaabo mmu gɔ walakɔ inaabo mɔ do mɔkɔ mmu
gɔ ŋa. Bii ì mu ara nŋɛ si mii bɛɛbɛ ŋau bɛ ŋa í sĩa. To, ka sukudõ.
30 Iyi à tɔɔ njɛ sukudõ à tã ŋɔi inɛ ŋau à dasi kpãa à nɛ Antiɔsi. Bɛi à koo à tɔtɔɔ
inɛi igbɛi Jesu ŋau fei à na ŋa tiau.
31 Iyi à cio tiau í mu nŋa gbugbã nɔ inɔ nŋa í dõ.
32 Zudu do Silasi ŋa mɔ walii ŋai, à mua kpaasi woo dasi naanɛ ŋau gbugbã
nɔ à sobi ŋa si ide nkpɔ nkpɔ.
33 Iyi à ce ajɔ minji bɛ kpaasi woo dasi naanɛ ŋau à tɔɔ ŋa sukudõ nɔ à ni a to
bi inɛ ŋa iyi à bɛ ŋa wa baani. [
34 Amma Silasi inɛ nŋu í dasi idɔ nŋu ku ce ajɔ minji bɛ má.]
35 Pɔlu do Baanabasi à gbe Antiɔsi bɛ. Aŋaò inɛ nkpɔ ŋa ajɔ à waa kɔa inɛ ŋa
si cioi idei Lafɛ̃ɛ nɔ à ce waazoɛ.

Pɔlu do Baanabasi à kpɛ̃

36 Iyi í ce ajɔ minji má ŋɔi Pɔlu í sõ Baanabasi í ni, ka koo kaa kaako kpaasi
nwa ŋau má si ilu ŋa bii à tako à waazo idei Lafɛ̃ɛ fei wo nɔ ka yɛ bɛi inɛ ŋau à
wɛɛò si nsɛi.
37 Ŋɔi Baanabasi wa bi ku gbã Zãa Maaku aŋaò ŋa.
38 Amma Pɔlu í fɔ í manteɛ í ni kù sĩa aŋa a gbãa, nŋu iyi kù sobi aŋa wo si
icɛu amma í sinda í jɔ̀ aŋa wa hai Panfili.
39 Ŋɔi à ce kakɔɔ nɔ a kù gbɔ si njɛ hee à na à kpɛ̃. Ŋɔi Baanabasi í gbã Maaku
à lɔ akɔi inyi à bɔ Sipu.
40 Nɔ Pɔlu mɔ í cica Silasi, nɔ kpaasi woo dasi naanɛ ŋau à so ŋa à daa Lafɛ̃ɛ si
awɔ à bɛi à nɛ,

41 à koo à lɔ ilɛi Siri do Silisi à wasi inɛi igbɛi Jesu ŋa ku mua gbugbã si naanɛ nŋa.

16

Timɔtee í too Pɔlu do Silasi

1 Ŋɔi Pɔlu do Silasi à to Dɛɛbu do Lisiti. Wee inɛ gɔ í wa bɛ wa too kpãai Jesu.
À ya kpoo Timɔtee. Iyeɛ Zuifu woo dasi Jesu naanɛi, amma baaɛ Gɛrɛkii.
2 Kpaasi woo dasi naanɛ ŋa iyi à wa Lisiti do Ikonimu à ya maa fɔ jiida ku jɛɛ.
3 Pɔlu í bi Timɔtee ku too nŋu nɔ í gbã í nɛɛ. Amma ku bɛi ku gbã ku nɛɛ í
dasiɛ bangoi na Zuifu ŋa iyi à wa bɛu domi aŋa fei à mà iyi baaɛ Gɛrɛkii.
4 Nɔ à bɔ ilu do ilu ŋa à sõ woo dasi Jesu naanɛ ŋau mii ŋa iyi woo bɛ ŋau do
inɛ ngboi igbɛi Jesu ŋa iyi à wa Zeruzalɛmu à jilɛ nɔ à ni a jirima ŋa.
5 Ŋɔi woo dasi Jesu naanɛ ŋau, naanɛ nŋa í teese í kõɔsi nɔ akpɔ nŋa mɔ í ya
maa kõɔsii ajɔ fei.

Pɔlu í ce kuyɛ Torasi

6 Hundei Ilaaõ í ganji Pɔlu ŋa a waazo idei Ilaaõ si ilɛi Azii, ŋɔi í jɔ̀ à too do
ikpa ilɛi Firizi do ti Galati.
7 Iyi à to ilɛi Misi ŋɔi à waa bi a bɔ ilɛi Bitini, amma Hundei Jesu í kɔ nŋa.
8 Ŋɔi í jɔ̀ à too do ilɛi Misi à bɔ ilu iyi à ya kpe Torasi.
9 Ŋɔi Pɔlu í ce kuyɛ idũ. Si kuyɛɛu í yɛ inɛi Masedɔni gɔ wa leekĩ nɔ wa tɔɔ
nŋu ku naa Masedɔni ku na ku sobi aŋa.
10 Si bɛi í ce kuyɛu ŋɔi gbakã à waa dɛ kpãa ku ba ka bɔ Masedɔni domi à mà
iyi Ilaaõ í bi kaa waazo nŋa laabaau jiidau.

Lidi í dasi naanɛ Filipi

11 Hai Torasi bɛi awa à lɔ akɔi inyi nɔ gbakã à bɔ gungũm gɔ iyi à ya kpe
Samɔtasi. Iju kumaɛ nɔ à bɔ Neapolisi.
12 Hai bɛ do kutɛi à nɛ à bɔ Filipi, ilu nlai Masedɔni nɔ à ce ajɔ minji bɛ. Wee
inɛi Romu ŋai à nɛ iluu.
13 Si ajɔi kusĩmiu ŋɔi à fita hai ilu bɛ à bɔ itĩi ido gɔ, à bɔ ku cɔ mà tengi bii à
ya ce kutɔɔ í wa bɛ. Ŋɔi à koo à yɛ tengi bii inɛ ŋa à ya ce kutɔɔ nɔ à buba à ce
faaji do inaabo gɔ ŋa iyi à tɔtɔɔ bɛ.
14 Abo gɔ í wa bɛ à ya kpoo Lidi, inɛi Tiatiii, í ya ta acɔi fia nkpɔ nɔ í ya maa
jirima Ilaaõ. Iyi à waa ba ŋa ide ku fɔ nɔ wa de itĩ, nɔ Lafɛ̃ɛ í cĩ idɔɛ ku ba ku gbɔ
ide iyi Pɔlu wa fɔ.
15 Abou do inɛi kpasɛ̃ɛ ŋa fei à ce inyi ku dasi nɔ í tɔɔ wa í ni, bii ì mà iyi ǹ
dasi naanɛ ntɔ ntɔ ŋai i naa wa i naa i ce baa ajɔ minji kpasɛ̃m ŋa. Nɔ í mante
wa hee à jɛ́ nɔ à koo kpasɛ̃ bɛ.

Inɔ piisõɔi Filipi

16 Ŋɔi ajɔ nŋu gɔ iyi awa à waa bɔ tengi bii à ya ce kutɔɔu, à ko ama inaabo
woo ce icɛ gɔ iyi í nɛ inɛi inɔɔko. Bii inɛi inɔɔkou í dede siɛ í ya maa fɔ ide iyi á
na ku cei. Nɔ lafɛ̃ɛɛ ŋa à waa ba fia jiida na iriɛ.
17 Ŋɔi í too awa do Pɔlu wa la hee lele wa ni, inɛ ŋau ihɛ̃ woo ce icɛi Ilaaõ ilu
gbugbã ŋai. À naa ku nyisi ŋɛ kpãai faabai.
18 Bɛɛbɛi í ya maa fɔ ajɔ fei, hee ideu í caa si Pɔlu nɔ í sinda í sõ inɛi inɔɔkoɛu
í ni, do saabui irii Jesu Kirisi ǹ ni, fita. Bɛ gbakã ŋɔi í fita siɛ.
19 Iyi lafɛ̃ɛɛ ŋa à mà iyi aŋa a kaa ba siɛ fia má, ŋɔi à mu Pɔlu do Silasi à tale ŋa
à bɔò ŋa bantuma bi woo kiiti ŋa.

20 À bɔò ŋa si wajui inɛ ngboi Romu ŋa à ni, inɛ ŋau ihɛ̃ à waa bɛjɛ ilu nwai.
Zuifu ŋai,
21 nɔ à wasi ku sisi ide gɔ ŋa iyi wooda nwa kù bi ka gbɔ hee ka tooɛ, awa iyi
à jɛ inɛi Romu ŋa.
22 Ŋɔi idɔi zamaau í kõ si ŋa. Ŋɔi inɛ ngbo ŋau à bɔ ibɔi Pɔlu do Silasi do
gbugbã nɔ à ni a cã ŋa do faataa.
23 Iyi à cã ŋa jiida jiida à tã ŋɔi à koo à cĩmbo ŋa ile piisõɔ nɔ à sõ woo degbe
piisõɔu ku degbe ŋa ku sĩa.
24 Iyi woo degbeu í gbɔ à sõɔ bɛɛbɛ, ŋɔi í koo í dasi ŋa hee ilaawai ankãanyii
piisõɔu nɔ í da nŋa si gbɛɛgbɛɛkui jĩi.
25 Zakai idũ laja ŋɔi Pɔlu do Silasi à waa ce kutɔɔ nɔ à kõ iri à waa saabuò Ilaaõ.
Nɔ inɛi piisõɔ ŋa iyi à wa bɛu à waa de si ŋa itĩ.
26 Ŋɔi gbakã ilɛ í yaya do gbugbã hee icui ile piisõɔu í yaya. Ŋɔi gambo ŋau
fei à cĩ nɔ sesee ŋa iyi à dĩò inɛi piisõɔ ŋau fei à fũ à cuku.
27 Ŋɔi gbakã woo degbeu í jĩ í ba gambo ŋau fei wa cĩ ŋɔi í tamaa bɛi inɛi piisõɔ
ŋau à sai. Ŋɔi í nya taakuba wa bi ku kpa araɛ.
28 Amma Pɔlu í la hee lele í ni, maà ceɑ araɛ laalɔ kãma. Awa fei à wa ihɛ̃.
29 Ŋɔi woo degbeu í dɛ fitila í sɛi í lɔ hee ilaawa bii Pɔlu do Silasi à wau nɔ í
gulɛ nŋa do kuyaya.
30 Ŋɔi í fitaò ŋa wa waduude í ni, i suuru ŋa, mii an ce n baò faaba.
31 Ŋɔi à sõɔ à ni, dasi Jesu Lafɛ̃ɛ naanɛ aa ba faaba, awɔ do inɛi kpasɛ̃ɛ ŋa fei.
32 Ŋɔi à waazoaa idei Lafɛ̃ɛ Jesu, nŋu do inɛi kpasɛ̃ɛ ŋau fei.
33 Ŋɔi idũu bɛ woo degbeu í gbã ŋa í koo í wiɛ kumɛɛ nŋa ŋau. Nɔ nŋu do inɛɛ
ŋa fei à ce inyi ku dasi gbakã.
34 Ŋɔi í gbã Pɔlu do Silasi í bɔò ŋa lele bii ileɛ í wa nɔ í na ŋa ijɛ à jɛ. Nŋu do
inɛɛ ŋa fei, inɔ nŋa í dõ do bɛi à dasi Ilaaõ naanɛ.
35 Iyi iju í má ŋɔi inɛ ngboi Romu ŋa à bɛ polisi ŋa a koo a sõ woo degbeu ku
jò inɛ ŋau.
36 Ŋɔi woo degbeu í sõ Pɔlu ideu í ni, inɛ ngbo ŋa à ni n jò ŋɛ. Na nŋu, i fita i
nɛ nŋɛ sɛ̃ɛ.
37 Amma Pɔlu í sõ polisi ŋau í ni, aawo. À cã wa si bantuma hai a kù ce nwa
kiiti, awa mɔ iyi à jɛ inɛi Romu ŋa nɔ à cĩmbo wa si ile piisõɔ. Nɔ nsɛi à bi a nya
wa do asii? Kù jɛ bɛɛbɛi à ya ce. Í gbe aŋa taka nŋai a naa a nya wa.
38 Ŋɔi polisi ŋau à koo à sõ inɛ ngboi Romu ŋau. Iyi à gbɔ Pɔlu do Silasi inɛi
Romu ŋai ŋɔi zigi nŋa í da ntɔ ntɔ.
39 Ŋɔi à koo à tɔɔ ŋa suuru nɔ à nya ŋa hai ile piisõɔu à bɛi à tɔɔ ŋa a fita hai
inɔ iluu.
40 Iyi Pɔlu do Silasi à fita hai ile piisõɔu ŋɔi à bɔ kpasɛ̃i Lidi. Iyi à koo à yɛ
kpaasi woo dasi naanɛ ŋau à mu nŋa gbugbã, à bɛi à nɛ.

17

Pɔlu do Silasi à bɔ Tɛsalonika

1 Ŋɔi Pɔlu do Silasi à waa nɛ nɔ à lɔ ilu minji gɔ ŋa iyi à ya kpe Anfipolisi do
Apoloni nɔ à to Tɛsalonika bii Zuifu ŋa à nɛ ile bii à ya ce kutɔtɔɔ.
2 Ŋɔi Pɔlu í bɔ ileu bɛ si bɛi í nɛ dɔɔnɛɛ. Nɔ aŋaò ŋa à wũa tiai idei Ilaaõ ajɔi
kusĩmi mɛɛta à mɔɔ.
3 Wa sõ ŋa iyi kù nɛ bɛi á ce iyi inɛ iyi Ilaaõ í cicau kù yɛ ijuukpã. Á kú nɔ ku
jĩ hai si balɛ má. Ŋɔi í sõ ŋa í ni, Jesuu iyi ɲ̀ wa n sisi nŋɛ ideɛu ihɛ̃ nŋui í jɛ inɛ
iyi Ilaaõ í cicau bɛ.

4 Inɛ ŋa iyi à de itĩ siɛu inɛ gɔ ŋa à dasi ideu naanɛ, nɔ à baa anu akã ku ce,
nŋu do Silasi. Bɛɛbɛi hai jɛ Zuifu nkpɔ mɔ do inaabo ilu iri ŋau ilu iri ŋau à ce,
aŋa iyi à mà bɛɛrɛi Ilaaõ.
5 Amma Zuifu ŋau à dedeò igu ku ja nɔ à tɔtɔɔ inɛ nfe ŋa bɛrɛtɛkɛ à jò hoya
hoya í dede nɔ aŋa fei à sɛi à bɔ Pɔlu do Silasi ku dɛdɛ kpasẽi Zasõɔ ku ba a fitaò
ŋa wa si wajui zamaau.
6 Iyi à dɛdɛ ŋa a kù yɛ ŋa, nɔ à mu Zasõɔ do kpaasi woo dasi Jesu naanɛ gɔ ŋa
à fa ŋa à bɔò ŋa bi inɛ ngboi ilu ŋa. Nɔ à wasi ku la à waa ni, inɛ ŋa iyi à waa
sinda andunya feiu à to wa ihẽ,
7 nɔ wee Zasõɔ í jò à sɔ kpasẽɛ. Aŋa fei à waa bɛjɛ woodai ilaalu nlai Romu à
waa ni ilaalu gɔ í wɛɛ má iyi à ya kpe Jesu.
8 Ɲɔi ideu í dede idɔi zamaau do inɛ ngboi ilu ŋau.
9 Ɲɔi à ni Zasõɔ do kpaasiɛ ŋau a sã fia si bɛi wooda í jilɛ a bɛi a jò ŋa a nɛ. Iyi
à sã fiau nɔ à jò ŋa.

Pɔlu do Silasi à bɔ Beree

10 Iyi idũ í dũ gbakã ŋɔi kpaasi woo dasi naanɛ ŋau à jò Pɔlu do Silasi à nɛ
Beree. Iyi à to bɛ ŋɔi à bɔ ile bii Zuifu ŋau à ya ce kutɔtɔɔu.
11 Amma inɛ ŋa iyi à wa bɛ ŋau à lasabu si ideu do laakai í re Zuifu ŋa iyi à
wa Tɛsalonika. À gba idei Ilaaõ do inɔ didõ. Ajɔ fei à ya maa cio kukɔui ku ba a
mà bii í jɛ mii iyi Pɔlu í ya maa sõ ŋau ntɔi.
12 Nɔ Zuifu nkpɔ í dasi Jesu naanɛ do inaabo Gɛrɛki gɔ ŋa iyi à jɛ ilu iriu do
inɛmɔkɔ nkpɔ.
13 Amma Zuifu ŋa iyi à wa Tɛsalonika à gbɔ iyi Pɔlu wa waazo idei Ilaaõ Beree
ŋɔi à koo à dede idɔi inɛ ŋa à fɔ́ inɔ nŋa.
14 Bɛ gbakã ŋɔi kpaasi woo dasi naanɛ ŋau à bɔò Pɔlu ikpa tenku ku ba ku nɛ
hai bɛ, amma Silasi do Timɔtee à gbe Beree bɛ.
15 Inɛ ŋa iyi à koo à leekĩa Pɔluu à bɔòɛi hee Atɛni. Ɲɔi Pɔlu í samba ŋa anu í
ni a sõ Silasi do Timɔtee a hãmɛɛ nŋu wa ńya ńya. Nɔ inɛ ŋau à sinda à nɛ Beree
má.

Pɔlu í wa Atɛni

16 Waati iyi Pɔlu wa degbe ŋa Atɛni laakaɛ ci ya sũ domi iwẽ í kpɔ si iluu.
17 Na nŋu, Zuifu ŋa do Gɛrɛki ŋa iyi à ya maa jirima Ilaaõ, í ya ba ŋa faaji ku
ce ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu. Nɔ ajɔ fei, inɛ ŋa iyi í ko si bantumai iluu
aŋaò ŋa mɔ à ya maa ce kakɔɔ má.
18 Si bɛi í ya maa ba ŋa kakɔɔ ku ce ŋɔi woo mà gɔ ŋa iyi à jɛ inɛi Epikuri *
do Sitosi † ŋa à bɔ bi tɛɛ à waa baa kakɔɔ ku ce. Inɛ gɔ ŋa à ni, woo ce ide nkpɔ
yoomai ihẽ. Nɔ inɛ gɔ ŋa mɔ, iyi à gbɔ wa fɔ idei ikui Jesu do kujĩɛ má à ni, mà
iwẽ mmu gɔ ŋai wa fãa ya.
19 Ɲɔi à bɔòɛ iri kuta gɔ iyi à ya kpe Arepagu, tengi bii inɛ ngboi ilu ŋau à ya
ce kutɔtɔɔ nŋa nɔ à ni, à bi ka gbɔ ide titõ iyi ì waa dabiiò,
20 domi ì waa sisi nwa ide titõ nɔ à bi ka mà yaaseɛ.
21 Wee inɛi Atɛni ŋa fei do inɛ njoo ŋa iyi à na à buba ilu bɛ à ya so waati nŋa
fei a maa fɔ walakɔ a gbɔò baaui mii titõ.
22 Ɲɔi Pɔlu í dede í leekĩ Arepagu bɛ í sõ ŋa í ni, iŋɛ inɛi Atɛni ŋa, ń yɛ iyi idei
iwẽ ŋai wa mu ŋɛ ntɔ ntɔ.

---

* **17:18** inɛi Epikuri ŋa aŋa à ya ni, inɔ didõi í re mii fei si kuwɛɛi amanɛ. † **17:18** inɛi Sitosi ŋa aŋa à ya ni, inɛ ku jɛsi mii iyi á naa siɛ fei.

23 Waati iyi ǹ wa n dabii si inɔ ilu nŋɛ ǹ yɛ mii nkpɔ iyi ì waa tɔɔ ŋa. Ǹ yɛ bi kuwee gɔ à kɔ si à ni, tengi ihɛ̃i à ya tɔɔ inɛ iyi a kù mà. Nsɛi inɛ iyi iŋɛ ì waa tɔɔ iyi i kù mà ŋau bɛ, ideɛi ǹ wa n sisi nŋɛ.
24 Ilaaɔ̃, nŋu iyi í taka andunyau do mii iyi í wa si fei, nŋu iyi í jɛ Lafɛ̃ɛi lele do ilɛ, kaa buba si ile iyi amanɛ ŋa à ma do awɔ nŋa.
25 Awɔi amanɛ kaa yɔkɔ ku muaa nkãma, domi kù nɛ bukaatai ngɔgɔ. Nŋu takaɛi wa mua amanɛ ŋa kumi do kuwɛɛ do mii fei.
26 Hai si inɛ akã iyi í tako í takaui dimi iyi wa tɛ si andunyau ihɛ̃ fei í fita. Hai takoi í jilɛ waati nŋa do tengi bii aa maa wa.
27 Ilaaɔ̃ í ce bɛɛbɛi ku ba a ce kookaai a maa dɛdɛɛ do kubabii nɔ si kudɛdɛu aa yɔɔ. Amma ntɔ ntɔ Ilaaɔ̃ kù ji̇̀ò kãma nwa gɔ,
28 domi na iriɛi à nɛ kuwɛɛ, nɔ nŋui í jɔ̀ ara nwa wa nɛ. Woo kɔ tia nŋɛ gɔ ŋa à ni, awa mɔ amaɛ ŋai.
29 Debɛi, si na iyi í jɔ̀ à jɛ amai Ilaaɔ̃ ŋa, kù sĩa ka maa ce lasabu ka ni Ilaaɔ̃ í yɛ bɛi iwɛ̃ iyi amanɛ í lasabu í coo ku sĩa do wura wala do isɔ fũfũ wala do kuta.
30 Ilaaɔ̃ í temuaò amanɛ ŋa wo si kumà hai mà nŋa, amma nsɛi wa sɔ̃ inɛ ŋa tengi bii à wa fei a naa a kpaasi idɔ nŋa.
31 Nɔ í jilɛ ajɔ si bii inɛ iyi í cicau á kiitiò inɛi andunya ŋa fei nɔ kiitiɛu dee deei á jɛ. Nɔ í jũu tã hai si balɛ ku ba ku nyisi inɛ fei iyi inɛ bɛ á na ku cei.
32 Iyi à gbɔ Pɔlu wa fɔ idei kuji̇̀i iku ŋa hai si balɛ ŋɔi inɛ gɔ ŋa à waa yaakoɛ. Inɛ gɔ ŋa mɔ à ni, à bi faajii ideu bɛ má ajɔ gɔ.
33 Ŋɔi Pɔlu í nɛ í jɔ̀ ŋa.
34 Do nŋu fei, inɛmɔkɔ gɔ ŋa à bɔ bi tɛɛ à dasi Jesu naanɛ. Si inɔ nŋai Deni woo ce kiitii Arepagu gɔ í wa. Abo gɔ mɔ iyi à ya kpe Damarisi í dasi naanɛ do inɛ gɔ ŋa má.

18

Pɔlu í bɔ Kɔrɛnti

1 Si anyii nŋu, Pɔlu í nɛ hai Atɛni bɛ í bɔ Kɔrɛnti.
2 Ŋɔi í ko Zuifu gɔ bɛ iyi à ya kpe Akilasi, iyi à buu ilɛi Pɔntu. Kù kpɛ titã iyi í naa hai ilɛi Itali, nŋu do aboɛ Pirisila, domi Kolodu ilaalu nlai Romu í na wooda í ni Zuifu fei ku fita hai Romu. Ŋɔi Pɔlu í bɔ ku cɔ ŋa.
3 Nɔ í buba aŋaò ŋa à ce icɛ ajɔ domi í ya ce ilei acɔ bɛi aŋa mɔ à ya ce.
4 Ajɔi kusĩmi fei í ya bɔ waazo ku ce ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ. Nɔ í ya maa mu nŋa ide aŋa do Gɛrɛki ŋau ku ba a dasi Jesu naanɛ.
5 Waati iyi Silasi do Timɔtee à to wa hai ilɛi Masedɔni, Pɔlu í ya maa ce icɛi waazoi waati kãma fei ku maa sɔ̃ Zuifu ŋau iyi ntɔ ntɔ Jesui í jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau.
6 Amma à jãa nɔ à waa buu, ŋɔi í gbugbã si ŋa irurui ibɔɛ nɔ í sɔ̃ ŋa í ni, bii ì na ì ce nfe ŋa, í jɛ idei iri nŋɛ. Kù jɛ baam má. Hai nnyi an jɔ̀ ŋɛ n koo n cea hai jɛ Zuifu ŋa waazo.
7 Ŋɔi í nɛ hai bɛ í bɔ kpasɛ̃i Titee Zusitu, inɛ iyi í ya maa jirima Ilaaɔ̃u. Ileɛ wee kɔkɔi ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔui í wa.
8 Ŋɔi Kirisipu inɛ ngboi igbɛu í dasi Lafɛ̃ɛ Jesu naanɛ, nŋu do inɛi kpasɛ̃ɛ ŋa fei. Inɛi Kɔrɛnti nkpɔ í gbɔ waazoi Pɔlu nɔ aŋa mɔ à dasi naanɛ, nɔ à dasi ŋa inyi.
9 Ŋɔi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í sɔ̃ Pɔlu si kuyɛ idũ í ni, maà ce njo. Hanya i sɔ̃ ŋa, maà coko,
10 domi ǹ wɛɛ do awɔ. Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku lesiɛ awɔ hee ku ceɛ laalɔ. Sɔ̃ ŋa ideu domi inɛ nkpɔi í wa si iluu ihɛ̃ iyi á jɛ titom.
11 Pɔlu í buba ilu bɛ adɔ̃ akã do bubu nɔ wa kɔ ŋa si idei Ilaaɔ̃.

12 Waati iyi Galiõɔ wa jɛ ilaalu si ilɛi Gɛrɛsi, ŋɔi Zuifu ŋau à ce anu akã à tɔtɔɔ
à gbã Pɔlu à bɔòɛ bi ku ce kiiti.
13 À ni, mɔkɔu ihẽ njɛi wa lɛlɛ inɛ ŋa ku ba a tɔɔ Ilaaõ si bɛi wooda nwa kù bi.
14 Iyi Pɔlu wa bi ku fɔ ide, ŋɔi Galiõɔ í sõ ŋa í ni, bii í jɛ idei kurara walakɔ laalɔ
gɔi í ce an nyi wa n naa n gbɔ ide nŋɛ.
15 Amma bii í jɛ idei kakɔɔ ŋai do idei irii inɛ ŋa do woodai inɛ taka nŋɛi, inɛi
aa wũa ndu ŋɛ. N kaa n jɛ woo kiitii ide dimi bɛɛbɛ.
16 Ŋɔi í lele ŋa hai bi ku ce kiitiu.
17 Nɔ inɛ ŋau fei à mu Sɔsitɛni inɛ ngboi igbɛi Zuifu ŋau à lɔsi ku cãa tengii
andɛi ile bi ku ce kiitiu. Amma baai Galiõɔ kù wa si ideu.

Pɔlu í nyi ikpa Antiɔsi

18 Pɔlu í kpɛ Kɔrɛnti má. Si anyiɛ nɔ í tɔɔ kpaasi woo dasi naanɛ ŋau sukudõ
nɔ í koo í wa iriɛ Sankeree ku ba ku nyisi iyi í tako í cea Ilaaõ kuwã do kugbasi
wo. Nɔ í lɔ akɔi inyi do Pirisila do Akilasi ajɔ à nɛ ikpa ilɛi Siri.
19-21 Iyi à to Efɛɛzu ŋɔi Pɔlu í lɔ ile bii à ya ce kutɔtɔɔ nɔ í ba Zuifu ŋau faaji
ku ce. Ŋɔi à tɔɔɛ ku ce ajɔ minji bi tu ŋa, amma kù waa jɛ. Iyi wa nɛ ŋɔi í sõ ŋa
í ni, bii Ilaaõ í bi an nyi wa má. Nɔ í jɔ̀ Pirisila do Akilasi bɛ í koo í lɔ akɔi inyi í
nɛ hai Efɛɛzu.
22 Iyi í to Sezaree, ŋɔi í kita í bɔ Zeruzalɛmu í koo í ce inɛi igbɛi Jesu ŋa fɔɔ. Si
anyiɛ nɔ í bɔ Antiɔsi.
23 Iyi í ce ajɔ minji bɛ ŋɔi í nyi í dasi kpãa má í koo wa dabii si ilɛi Galati do
Firizi wa mua inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu fei gbugbã.

Apolo í bɔ Efɛɛzu do Kɔrɛnti

24 Zuifu gɔ iyi à ya kpe Apolo iyi à bi Alesandiri í bɔ Efɛɛzu. Ilu bisii nɔ í mà
tiai idei Ilaaõ sãa sãa.
25 Wee í mà kpãai idei Lafɛ̃ɛ nɔ í ya ce waazoɛ do himma nɔ í sisi idei Jesu
dee dee. Amma inyi ku dasii Zãa nŋu akãi í mà.
26 Wa ce nŋa waazo do naanɛ ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu. Ŋɔi Pirisila
do Akilasi à gbɔ waaziɛ nɔ à kpoo ide nŋa à koo à teese à sisiaa yaasei idei Ilaaõ
dee dee.
27 Si anyiɛ, Apolo í dasi idɔ nŋu ku bɔ ilɛi Gɛrɛsi. Nɔ kpaasi woo dasi naanɛ
ŋau à muaa gbugbã ku ba ku koo nɔ à cea inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu iyi à
wa ilɛi Gɛrɛsiu tia ku ba bii í to bɛ a coo cenkã. Waati iyi í to bɛ í sobi woo dasi
Jesu naanɛ ŋau jiida jiida na didõi Ilaaõ.
28 Nɔ í kãmia Zuifu ŋau do wɔɔkɔ si bantuma ku ba a mà iyi aŋa à wa si
kurarai nɔ í nyisi ŋa hai si tiai idei Ilaaõ iyi Jesui í jɛ inɛ iyi Ilaaõ í cicau dim
dim.

19

Pɔlu í bɔ Efɛɛzu

1 Waati iyi Apolo í wa Kɔrɛnti Pɔlu í too kpãa iyi wa bɔ ikpa iri kuta ŋau nɔ í
to Efɛɛzu. Ŋɔi í ba inɛ gɔ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu bɛ.
2 Ŋɔi í bee ŋa í ni, i kù ba Hundei Ilaaõ titã hai waati iyi ì dasi naanɛ ŋa? Ŋɔi
à jɛaa à ni, aawo. A kù gbɔ mà Hundei Ilaaõ í wɛɛ mɔm.
3 Ŋɔi Pɔlu í bee ŋa má í ni, debɛi, inyi ku dasi yoomai à ce nŋɛ. Ŋɔi à jɛaa à ni,
inyi ku dasii Zãai.
4 Ŋɔi Pɔlu í sõ ŋa í ni, inɛ ŋa iyi à kpaasi idɔ, aŋai Zãa í dasi inyi. Nɔ í sõ inɛ ŋa
í ni a dasi Jesu naanɛ, nŋu iyi á na ku naa si anyii nŋu.
5 Iyi à gbɔ idei Pɔluu ŋɔi à ce inyi ku dasi do irii Lafɛ̃ɛ Jesu.

6 Ŋɔi Pɔlu í le nŋa awɔ si iri nɔ Hundei Ilaaɔ̃ í naa si ŋa ŋɔi à waa fɔ ide do fee
mmu ŋa nɔ à ce walii.
7 Inɛ ŋau à to zakai aŋa maateeji.
8 Si anyii nŋu, Pɔlu í bɔ ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu wa waazo idei bommai
Ilaaɔ̃ do naanɛ nɔ í ce bɛɛbɛ zakai cukpa mɛɛta, nɔ aŋaò ŋa à wasi ku busi njɛ nɔ
í wasi ku lɛlɛ ŋa ku ba a dasi naanɛ.
9 Amma inɛ gɔ ŋa à lele idɔ nŋa à kɔ ku dasi naanɛ, nɔ à nyi à waa fɔ ide laalɔ
má si kpãai idei Lafɛ̃ɛ si wajui zamaau. Na ŋɔi í jɔ̀ Pɔlu í tɛkɛɛ hai bi tu ŋa, nŋu
do inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesuu. Í ya maa kɔ ŋa si cio ajɔ fei si ile cioi Tianusi.
10 Bɛɛbɛi à ce adɔ̃ minji hee inɛ ŋa iyi à wa ilɛi Azii fei, hai Zuifu ŋa do hai jɛ
Zuifu ŋa, à gbɔò idei Lafɛ̃ɛ Jesu.

Idei ama inɛmɔkɔi Seva ŋa

11 Ilaaɔ̃ í mua Pɔlu gbugbã ku ceò maamaake nla ŋa.
12 Na ŋɔi í jɔ̀ jaaɛ iyi í lu araɛ fei, bii à so à lea bɔ̃ɔ ŋau si ara à ya ba irii. Inɛ ŋa
mɔ iyi à nɛ inɛi inɔɔko ŋa, bii à lu ŋaò, inɛi inɔɔko ŋau à ya fitai.
13-14 Zuifu gɔ ŋa à ya maa dabii bii fei a maa nya inɛi inɔɔkoi inɛ ŋa. Si inɔ nŋa
gɔgɔ nŋa ŋa à dasi idɔ a kpe irii Lafɛ̃ɛ Jesu a nyaò inɛi inɔɔkoi inɛ gɔ. Zuifu inɛ
ngboi woo weei Ilaaɔ̃ gɔ iyi à ya kpe Seva, ama inɛmɔkɔ mɛɛjeɛ ŋai à waa bi a ce
bɛɛbɛ. Ajɔ nŋu gɔ à sɔ̃ inɛi inɔɔkoi inɛ gɔ ŋa à ni, do irii Jesu iyi Pɔlu wa waazou,
fita.
15 Amma inɛi inɔɔkoi inɛɛu í ni, ǹ mà Jesu nɔ ǹ mà Pɔlu, amma yooi iŋɛ mɔ ì
jɛ.
16 Ŋɔi mɔkɔ iyi í nɛ inɛi inɔɔkou í fo í bata ŋa nɔ í kãmia ŋa í cã ŋa í mɛɛ ŋa ntɔ
ntɔ hee aŋa fei à sa hai kpasɛ̃ɛ basì.
17 Ŋɔi inɛi Efɛɛzu ŋa hai Zuifu do Gɛrɛki ŋa fei à gbɔ ideu, nɔ njo í mu ŋa, nɔ
irii Lafɛ̃ɛ Jesu í nɛ bɛɛrɛ ntɔ ntɔ.
18 Ŋɔi woo dasi Jesu naanɛ nkpɔ í naa í tuuba si bantuma. À fɔ mii iyi aŋa à
ya ce wo.
19 Inɛ ŋa iyi à ya tako a maa ce dobu dobu wo aŋa nkpɔ nkpɔi à naaò tia nŋa
ŋa iyi à ya maa ceò dobu dobuu wa à naa à joo si wajui zamaa. Inɛ gɔ í ce dooai
fiai tia ŋau, nɔ à ba wee jiaɛ í to zakai kpɛkɛlɛ dubu ciitaa *.
20 Bɛɛbɛi gbugbãi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í jɔ̀ idei Jesu wa fangaa bii fei do gbugbã.

Ijai Efɛɛzu

21 Iyi nŋu ŋau í ce í tã, ŋɔi Pɔlu í dasi idɔ nŋu ku too do ilɛi Masedɔni do si ilɛi
Gɛrɛsi nŋu ku bɔ Zeruzalɛmu. Í ni bii nŋu í to bɛ, tilasii nŋu ku bɔ Romu mɔ.
22 Ŋɔi í bɛ Timɔtee do Erasitu, aŋa iyi à waa sobiɛ si icɛu, ikpa Masedɔni,
amma nŋu takaɛ í kpɛ keeke má ilɛi Azii bɛ.
23 Waati bɛɛbɛ wahala nla gɔ í dede Efɛɛzu bɛ na kpãai idei Jesu.
24 Gbɛdɛ woo cã isɔ fũfũ gɔ í wa bɛ à ya kpoo Demɛtiusi. Í ya ce mii gɔ ŋa iyi à
jɔ ilei iwɛ̃ nŋa Aritemi. † Nɔ woo ce icɛ dimi bɛɛbɛ ŋa fei à ya ba si amanii jiida.
25 Ŋɔi í tɔtɔɔ woo ce icɛɛ ŋa do gbɛdɛ mmuɛ gɔ ŋa má í ni, i kù mà ŋa iyi si icɛu
ihɛ̃i à waa ba si amani?
26 Iŋɛ taka nŋɛ ì waa yɔɔ ŋa, ì nɔ ì waa gbɔ ŋa mii iyi Pɔlu wa ce. Wa ni kù jɛ
iwɛ̃ ŋa iyi amanɛ ŋa à ce do awɔ nŋai aa tɔɔ. Nɔ í yɔkɔ í kãmia inɛ nkpɔ nkpɔ, kù
nɔ kù jɛ baa Efɛɛzu ihɛ̃ nŋu akã, do si ilu nkpɔi ilɛi Azii feii.

---

* **19:19** kpɛkɛlɛ dubu ciita fiai tia ŋau iyi à fãa à yɔkɔ ku to fia iyi aa sãa woo ce icɛ zakai adɔ̃ cijeò fɛɛwa si waati nŋa. † **19:24** iwɛ̃ nŋa Aritemi iwɛ̃u ihɛ̃ inaaboi.

27 Á na ku jɔ̀ icɛ nwa ku ba iri sãmi. Si anyiɛ á nyi ku jɔ̀ a kaa saalu baa ilei
iwɛ̃ nwa Aritemi, nɔ bɛɛrɛ nlaɛ á na ku tã, iwɛ̃ iyi inɛi Azii ŋa do inɛi andunya
fei wa tɔɔ.
28 Iyi à gbɔ ideu ŋɔi idɔ nŋa í kõ, nɔ à wasi ku dõ anu hee lele à waa ni, Aritemi
nwa í la.
29 Ŋɔi hoya hoya í dede si iluu fei nɔ do anu akã inɛ ŋa à fo à bata Gayusi do
Aritaaki à mu ŋa à bɔò ŋa bii à ya cɛiu. Inɛ ŋau inɛi Masedɔni ŋai, aŋai à waa si
Pɔlu si isɛɛnɛu. Nɔ inɛ nkpɔ í sɛi í bɔ bɛ.
30 Pɔlu wa bi ku bɔ bi zamaau amma kpaasi woo too kpãai Jesu ŋau à kɔ.
31 Nɔ hee do akawei ilɛ bɛ ŋa gɔgɔ ŋa iyi à jɛ kpaasiɛ ŋau aŋa mɔ à bɛ ama wa
à ni a koo a tɔɔɛ suuru ku maà naa ile bɛ.
32 Ile bɛi aŋa fei à waa dõ anu à wasi ku fɔ ide nŋa ikã ikã. Inɛ nkpɔ nŋa kù
mà na mii í ce à tɔtɔɔ bɛ mɔm.
33 Ŋɔi Zuifu gɔ ŋa à sisia Alesandu yaasei ideu nɔ à tale siɛ wajui zamaau. Ŋɔi
Alesandu í ni a coko do awɔ nɔ wa bi ku sõ ŋa ideu do yaaseɛ.
34 Amma waati iyi à mà iyi nŋu mɔ Zuifui, aŋa fei à wasi ku dõ anu hee zakai
isɔ minji à waa ni, Aritemi nwa í la.
35 Si anyiɛ ŋɔi woo kɔ tiai ilu nŋau í jɔ̀ à coko nɔ í ni, iŋɛ inɛi Efɛɛzu ŋa, yooi
kù mà iyi ilu nwai ilei Aritemi ilu bɛɛrɛu í wa, awai à nɔ à waa ceaa icɛ. Nɔ ì mà
ŋa hai lelei mii iyi í jɔɔu í cuku wa.
36 Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku jã ideu. Na nŋu, i mu ara nŋɛ ŋa i maà ce ngɔgɔ do saasa.
37 Inɛ ŋa iyi ì naaò wa nsɛi ŋau ihɛ̃ ŋa a kù ce ilei mii ndii ilei iwɛ̃ nwa ŋa a
kù nɔ a kù fɔ laalɔɛ.
38 Na nŋu, bii Demɛtiusi do gbɛdɛ ŋa iyi à wa bi tɛɛ ŋau à nɛ ide gɔ do inɛ gɔi
à jilɛ ajɔ ŋa iyi à ya ce kiiti do woo ce kiiti ŋa, i jɔ̀ ŋa a ce ide nŋa bɛ.
39 Nɔ bii ì nɛ ide gɔ si antaɛ má ŋa, aa yɔkɔ i wũaɛ bi inɛ ngboi woo ce kiiti ŋa.
40 Aa yɔkɔ a yɛ taale nwa a ni awai à dede ija si idei nnyiu ihɛ̃ domi kù nɛ
yaase. Bɛi à bee wa yaasei ideu a kaa ka ba iyi aa ka fɔ mɔm.
41 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í jɔ̀ zamaau í fangaa.

20

Pɔlu í bɔ Masedɔni do Gɛrɛsi

1 Iyi hoya hoyau í leekĩ ŋɔi Pɔlu í tɔtɔɔ inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu ŋau í
mu nŋa gbugbã nɔ í tɔɔ ŋa sukudõ í bɛi í nɛ ilɛi Masedɔni.
2 Í dabii si ilɛu fei í mua inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu ŋa gbugbã ntɔ ntɔ, í
bɛi í to ilɛi Gɛrɛsi
3 í ce bɛ cukpa mɛɛta. Waati iyi wa bi akɔi inyi ku lɔ ku bɔ ilɛi Siri ŋɔi í gbɔ iyi
Zuifu ŋa à waa dɛ nŋu ku kpa. Na nŋu, í dasi idɔ nŋu ku too do ikpa Masedɔni
má.
4 Inɛ ŋa iyi à suu si isɛɛnɛɛu wee, Sopatɛɛ amai Pirusi inɛi Beree, do Aritaaki
do Sikundusi inɛi Tɛsalonika ŋa, do Gayusi inɛi Dɛɛbu, do Timɔtee do Tisiki do
Torofimu, inɛi ilɛi Azii ŋa.
5 Aŋai à cua à koo à degbe wa Torasi.
6 Iyi awa taka nwa à jɛ jingaui Pɛ̃ɛ hai nɛ lefeeu à tã à koo à lɔ akɔi inyi Filipi
bɛ. Nɔ si isɛɛnɛ nwau si ajɔ miusia à koo à ba ŋa Torasi nɔ à ce ajɔ mɛɛje bɛ.

Pɔlu í ce waazo Torasi

7 Ŋɔi ajɔ sintei azuma alɛu awa à tɔtɔɔ à waa jɛ ijɛi Lafɛ̃ɛ, ŋɔi Pɔlu í wasi ku cea
inɛ ŋau waazo. Bii iju í mái Pɔlu á nɛ. Ŋɔi í jɔ̀ waazoɛu í sɔ hee í to idũ laja.
8 Wee fitila í kpɔ lelei ile kukpɛkɛ bii à tɔtɔɔu.

9 Ŋɔi awaasũ gɔ wa buba si fɛrɛnti bɛ à ya kpoo Etiki. Si bɛi waazoi Pɔlu í sɔ
ŋɔi í siiko hee í na í sĩ njoo nɔ í cuku wa ilɛ hai lelei ile kukpɛkɛ mɛɛtasiau. Iyi
à koo à dedeɛ à ba wee í ku.
10 Ŋɔi Pɔlu í kita wa nɔ í bate í soo í ni, i maà ce njo ŋa, hundeɛ í wɛɛ.
11 Iyi Pɔlu í gũ lelei ileu má í so pɛ̃ɛ í bububuɛ nɔ aŋaò ŋa à jɛ, nɔ í lɔsi ku
waazo má hee iju í máu í bɛi í nɛ.
12 Amma à bɔòɛ Etiki iyi í nya í cuku wau kpasɛ̃ baani nɔ inɔi aŋa fei í dɔ̃ jiida
jiida.

Hai Torasi Pɔlu í bɔ Miletu

13 Awa à koo à lɔ akɔi inyi à cua à bɔ Asosi. Tengi bɛi Pɔlu á na ku ba wa nɔ ka
soo. Bɛɛbɛi í bi si na iyi í jɔ̀ wa bi ku koo do isɛ.
14 Iyi í naa í ba wa Asosi, hai bɛi í lɔ akɔi inyi awaò ŋa à bɔ Mitilɛni.
15 Ŋɔi à nɛ hai bɛ nɔ iju kumáɛ à to gungum gɔ iyi à ya kpe Kio. Iju kumá
mmuɛ nɔ à to gungum mmu gɔ iyi à ya kpe Samɔsi, ŋɔi ajɔ mɛɛtasiaɛ à to Miletu.
16 Wee Pɔlu í dasi idɔ nŋu ku maà leekĩ Efɛɛzu ku ba waati ku maà lɔ nŋu si
ilɛi Azii. Wa ce kookaai fei ku ba nŋu ku to Zeruzalɛmu na jingaui Pantikotu.

Pɔlu wa tɔɔ inɛ ngboi Efɛzu ŋau sukudɔ̃

17 Ŋɔi hai Miletu Pɔlu í bɛ ama Efɛɛzu í ni a kpe inɛ ngboi igbɛi inɛi Jesu ŋau
wa a naa a ba nŋu bɛ.
18 Iyi inɛ ŋau à to wa bi tɛɛ ŋɔi í sɔ̃ ŋa í ni, iŋɛ taka nŋɛ ì mà ŋa bɛi ǹ jɛ kuwɛɛm
waati iyi ǹ wa si anini nŋɛ hai ajɔ sinte iyi ǹ naa si ilɛi Azii.
19 Ǹ ce icɛi Lafɛ̃ɛ Jesu do ara ku kaye do cikãaju ajɔ, ǹ nɔ ǹ yɛ wahala si na iyi
í jɔ̀ Zuifu ŋau à leekĩ si aŋa a kpam.
20 Iŋɛ taka nŋɛ ì mà mii ŋa iyi á ce nŋɛ aranfãani, n kù singa nŋɛ kãmaɛ.
Amma ǹ sɔ̃ ŋɛ ntɔ fei nɔ ǹ kɔ ŋɛ si cio si bantuma do si kpasɛ̃ nŋɛ ŋa.
21 Ǹ sɔ̃ Zuifu ŋa do hai jɛ Zuifu ŋa a naa a kpaasi idɔ nŋa a sinda si Ilaaɔ̃ a dasi
Lafɛ̃ɛ nwa Jesu naanɛ.
22 Nɔ wee bɛbɛi má, Hundei Ilaaɔ̃ wa tilasiim n bɔ Zeruzalɛmu, nɔ n kù mà
mii iyi á koo bam bɛ.
23 Amu de ǹ mà si ilu fei Hundei Ilaaɔ̃ wa sɔ̃m iyi piisɔ̃ɔ ku ce do ijuukpã wa
degbem.
24 Amma kuwɛɛm kù jɛ ngɔgɔ bi tom, n kù nɔ n kù wa saaluɛ, amu de n ba n
tambɔ icɛm iyi Jesu Lafɛ̃ɛ í dasim n ce. Icɛu nŋui í jɛ n sisi laabaau jiidai didɔ̃
iyi Ilaaɔ̃ í ce nwa.
25 Iŋɛ iyi ǹ dabii ǹ wa n waazo idei bommai Ilaaɔ̃ si aninii nŋɛu fei, nsɛi ǹ mà
iyi i kaa yɛm má ŋa.
26 Na ŋɔi í ce ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ si bantuma hai nnyi, bii inɛ gɔ nŋɛ í na í ce nfe kù
jɛ idei irim,
27 domi ǹ sisi nŋɛ ide iyi Ilaaɔ̃ í jilɛ fei n kù singa nŋɛ gɔgɔɛ.
28 I mu ara nŋɛ ku sĩa, nɔ i ya maa degbe inɛ ŋa iyi Hundei Ilaaɔ̃ í da nŋɛ si
awɔ fei, aŋa iyi à jɛ igbɛi inɛi Lafɛ̃ɛ Jesu ŋa iyi nŋu takaɛ í ya do njɛɛ.
29 Ǹ mà do anyim amanɛ ŋa aa naa si anini nŋɛ bɛi iŋai sako í ya naa si angudã
ŋa, a kaa nɔ a jɔ̀ ŋɛ.
30 Nɔ baa hai si inɔ nŋɛ inɛ gɔ ŋa aa kpaasi ntɔu ku ba ku jɛ ibo nɔ aa wa inyii
itĩi woo dasi Jesu naanɛ ŋau a jɛò mɔcɔ nŋa.
31 Na nŋu, i wɔ njoo ŋa. I ye gigi ŋa bɛi amu takam ǹ ce adɔ̃ mɛɛta bi tu ŋɛ
Efɛɛzu bɛ wo nɔ ǹ kɔ ŋɛ akã akã alɛò daakɔ do cikãaju ŋa.

32 Nsɛi ǹ so ŋɛ ǹ wa n daa Ilaaɔ̃ si awɔ nɔ ǹ wa n da nŋɛ idei didɔ̃ɛ si awɔ. Nŋui
á yɔkɔ ku mu nŋɛ gbugbã nɔ ku mu nŋɛ tubu iyi í jilɛa inɛ ŋa iyi í cica a jɛ tɛɛ
fei.
33 Waati iyi ǹ wa bi tu ŋɛ, iŋɛ taka nŋɛ ì mà ŋa iyi n kù nɛ kɔdɛɛi isɔ fũfũi inɛ
gɔ hee má jɛ wura wala ibɔɛ.
34 Ì nɔ ì mà ŋa iyi ǹ ya n ce icɛi do awɔm n bɛi n ba bukaatai mii ŋa iyi ǹ bi
fei, amu do inɛ ŋa iyi à waa toom.
35 N nyisi ŋɛ si mii fei iyi á sĩa i ce icɛ bɛɛbɛ ŋa i ya sobiò hai nɛ gbugbã ŋa
nɔ i ye gigii idei Jesu Lafɛ̃ɛ iyi í ni, woo ce amua í nɛ inɔ didɔ̃ í re inɛ iyi wa gba
amuau.
36 Iyi Pɔlu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í gulɛ aŋaò ŋa fei nɔ à ce kutɔɔ.
37 Ŋɔi aŋa fei à kpata nɔ à yáa à tɔɔɛ sukudɔ̃ do kubi
38 à bɛi à suu hee bi akɔi inyiu. Aŋa fei à wɛɛò inɔ ku fɔi si na iyi í jò í ni a kaa
na a yɛ nŋu má.

21

Pɔlu í bɔ Zeruzalɛmu

1 Iyi à tɔɔ ŋa sukudɔ̃ ŋɔi awaò Pɔlu à koo à lɔ akɔi inyi à nɛ suusuu à bɔ gungum
gɔ iyi à ya kpe Kosi, iju kumaɛ nɔ à to gungum mmu gɔ iyi à ya kpe Rodu. Hai
bɛ má nɔ à bɔ Patara.
2 Bɛi à ba akɔi inyi iyi wa bɔ ikpa ilɛi Fenisi nɔ à lɔ à nɛ.
3 Ŋɔi à yɛ gungum gɔ iyi à ya kpe Sipu, à daleɛ do ikpa awɔ canga nɔ à bɔ ikpa
ilɛi Siri. Ŋɔi à to Tii bii akɔi inyiu á kita asoɛ.
4 Ilu bɛi à yɛ inɛ gɔ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu nɔ à ce ajɔ mɛɛje bi tu ŋa bɛ. Ŋɔi
Hundei Ilaaɔ̃ í jò à sõ Pɔlu à ni ku maà bɔ Zeruzalɛmu.
5 Amma iyi ajɔi kunɛ nwa í to à nyi bi akɔu má. Aŋa fei do abo nŋa ŋa do ama
nŋa ŋa à naa à leekĩ nwa hai iluu. Awa fei à gulɛ ĩtĩi tenkuu nɔ à ce kutɔɔ.
6 Iyi à tɔɔ njɛ sukudɔ̃ à tã awa à lɔ akɔi inyiu à nɛ, ŋɔi aŋa mɔ à nɛ à nyi kpasɛ̃
nŋa ŋa.
7 Hai Tii à dasi kpãa má nɔ à to Tolemasi. Bɛi à kita hai si akɔi inyiu nɔ à koo
à ce kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋa fɔɔ nɔ à sũ bɛ idũ akã.
8 Iju kumáɛ nɔ à nɛ à bɔ Sezaree. Nɔ à koo à sɔ kpasɛ̃i Filipu woo waazou, nŋu
iyi wa jɛ inɛ akãi amanɛ mɛɛje ŋa iyi à cica wo si ilui Zeruzalɛmuu.
9 Mɔkɔu í nɛ mudɛ̃ɛ mɛɛ gɔ ŋa iyi a kù mà mɔkɔ, walii ŋai.
10 Iyi à ce ajɔ minji bɛ walii gɔ iyi à ya kpe Agabusi í naa bɛ hai ilɛi Zudee.
11 Í naa bi tu wa nɔ í so santiikii Pɔlu í dĩò isɛɛ ŋa do awɔɛ ŋa nɔ í ni, ide
iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa fɔ wee. Inɛ iyi í nɛ santiikiu ihɛ̃ bɛ ihɛ̃i Zuifu ŋa iyi à wa
Zeruzalɛmu aa dũu nɔ a daa dimi mmu ŋa si awɔ.
12 Iyi awa do inɛi Sezaree ŋa iyi à wa bɛ à gbɔ ideu, ŋɔi à wasi ku tɔɔ Pɔlu ku
maà bɔ Zeruzalɛmu má.
13 Amma í ni, na mii í ce ì waa kpata bɛɛbɛ ŋa ì waa ganji wɔɔkɔm ŋa. Ǹ tã
sɔɔlu n ku na irii icɛi Lafɛ̃ɛ Jesu Zeruzalɛmu bɛ, kù jɛ ku dĩ nŋu akã.
14 Iyi à yɛ kù gbɔ ide nwa, à coko nɔ à ni, Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ku ce idɔɔbiɛ.
15 Si anyii nŋu nɔ à dede à ce sɔɔlu à waa bɔ Zeruzalɛmu.
16 Ŋɔi si inɔi inɛ ŋa iyi à waa too kpãai Jesu ŋau, inɛ gɔ ŋa à dede hai Sezaree
bɛ à si wa, nɔ à bɔò wa hee kpasɛ̃i Nasõɔ inɛi Sipu bii aa ka sɔu. Mɔkɔu í dasi
Jesu naanɛ í kpɛ.

Pɔlu í bɔ Zaaki ku cɔ

17 Iyi à to Zeruzalɛmu bɛ ŋɔi kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋa à gba wa do inɔ
didɔ̃.
18 Iju kumáɛ ŋɔi awaò Pɔlu ŋa à bɔ bi Zaaki nɔ inɛ ngboi igbɛi Jesu ŋau fei à
tɔtɔɔ bɛ.
19 Ŋɔi Pɔlu í ce ŋa fɔɔ nɔ í sisi nŋa mii ŋa iyi Ilaaɔ̃ í ce akã akã si gãmɛi hai jɛ
Zuifu ŋa na icɛ iyi nŋu í ce.
20 Iyi à gbɔ ideɛ ŋɔi à saabu Ilaaɔ̃. Ŋɔi à sɔ̃ Pɔlu à ni, kpaasi nwa, ì gbɔɔ? Zuifu
nkpɔ nkpɔi í dasi Jesu naanɛ nɔ aŋa fei à waa too woodai Moizi do himma.
21 Amma inɛ ŋa à máɛ ide à ni ì waa sɔ̃ Zuifu ŋa iyi à wa bi dimi mmu ŋa a jɔ̀
woodai Moiziu do dedembai bala nwa ŋa, nɔ a maà ya dasi ama nŋa ŋa bango.
22 Debɛi, bɛirei aa ka ce. Kù nɛ sika kãma inɛ ŋa aa mà iyi ì to wa ilu ihɛ̃.
23 Na nŋu, ce iyi aa ka sɔ̃ɛ. Amanɛ mɛɛ gɔ ŋa à wa ihɛ̃ iyi à cea Ilaaɔ̃ kuwã *.
24 Kooò ŋa nɔ iŋɛ fei i ce buki iyi á jɔ̀ ì má ŋa, nɔ i sã fiai iri ku wa nŋa. Nŋui
á jɔ̀ inɛ fei ku mà mii iyi à gbɔ na iriɛu kù jɛ ntɔ, amma aa yɛ iyi awɔ takaɛ ì waa
too woodai Moizi.
25 Amma iyi í jɛ ti dimi mmu woo dasi Jesu naanɛ ŋa, awa à kɔ tia à samba
nŋa si na iyi í jɔ̀ à yɔɔ iyi í sɩ̀a ka jilɛ nŋa wooda ka ni a maà ya jɛ ijɛi kuwee nɔ
a maà ya ŋɔ kpaai iŋa nɔ a maà ya ŋɔ iŋa jifa nɔ a maà ya tɔtɔɔ sɛ̃ɛ hai ce abɔdɔ̃.
26 Iju kumáɛ nɔ Pɔlu í kooò inɛ ŋau nɔ à ce buki iyi á jɔ̀ a má. Si anyiɛ Pɔlu í
lɔ bantumai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ í koo í sɔ̃ woo weei Ilaaɔ̃ ŋau ajɔ iyi bukii aŋa á kɔ̃, ajɔ
nŋu bɛi a cea aŋa kuwee akã akã.

À mu Pɔlu kpasɛ̃i Ilaaɔ̃

27 Iyi ajɔ mɛɛjeu wa tã ŋɔi Zuifu ŋa iyi à naa hai ilɛi Azii à yɛ Pɔlu kpasɛ̃i Ilaaɔ̃
bɛ. Ŋɔi à dede idɔi zamaau fei nɔ à muu.
28 À dɔ̃ anu à waa ni, iŋɛ inɛi Izirɛli ŋa, i faaba. Mɔkɔu ihɛ̃ í ya maa bɔ bii fei ku
maa kɔ inɛ fei si cio ku maa fɔò taalei inɛi Izirɛli ŋa do woodai Moizi do kpasɛ̃i
Ilaaɔ̃u ihɛ̃. Wee í naaò dimi mmu gɔ ŋa wa si kpasɛ̃u ihɛ̃ má, nɔ í dasi ile kumáu
riisi.
29 À fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ à tako à yɛ Torofimu inɛi Efɛɛzuu, nŋu do Pɔlu si
iluu, nɔ à tamaa bɛi Pɔlu í naaɛ wa kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ bɛi.
30 Nɔ inɛ ŋa à cã bii bii si iluu fei. Ŋɔi inɛ ŋa à sɛi à wasi ku naa hai bii fei, nɔ
à mu Pɔlu à faa à fitaɛ wa hai bantumai kpasɛ̃u. Bɛ gbakã à cɩ̃mbo gambo ŋau.
31 Waati iyi à waa bi a kpaa ŋɔi inɛ ngboi igũi Romu í gbɔ iyi hoya hoya í dede
si ilui Zeruzalɛmu fei.
32 Ŋɔi gbakã í so sooge gɔ ŋa do inɛ ngboi sooge gɔ ŋa má nɔ í sɛi í bɔò ŋa bi
zamaau. Iyi zamaau í yɛ nŋu do sooge ŋau, ŋɔi à jɔ̀ Pɔlu ku cã.
33 Ŋɔi inɛ ngboi igũu í bɔ bi Pɔlu í muu nɔ í ni a dũu do sesee minji. Nɔ í bee
ŋa í ni, yooi. Mii í ce.
34 Amma si zamaau inɛ gɔ ŋa à waa la do ide akã, inɛ gɔ ŋa mɔ do ide mmu
hee í jɔ̀ inɛ ngboi igũu kù yɔkɔ ku mà ntɔi ideu na wakatau. Na ŋɔi í ce í ni a
bɔò Pɔlu bii kuwai sooge ŋa.
35 Iyi à toò Pɔlu hai bii à ya gũ a lɔò inɔ ileu, ŋɔi sooge ŋau à soo lele na
kugaabui zamaau,
36 domi inɛ ŋau fei à waa too ŋa à waa laò à waa ni, i kpaa.

Pɔlu wa kɔò araɛ

---

* **21:23** à cea Ilaaɔ̃ kuwã Si waati nŋa, bii inɛ í cea Ilaaɔ̃ kuwã, kù nɛ kpãai ku wa iriɛ. Amma bii kuwãu í kɔ̃, waati nŋu á wa iriɛi, nɔ ku ce kuwee ŋa.

37 Si bɛi à waa bi a lɔò Pɔlu inɔ ileu, ŋɔi í bee inɛ ngboi igũu í ni, aa yɔɔdaam
n fɔ ide gɔ? Amma inɛ ngbou í beeɛ í ni, asee ì waa gbɔ Gɛrɛki mɔm?
38 Debɛi, i kù jɛ inɛi Ezibiti iyi si ajɔ gbeejiu ihẽ í bi ku kɛkɛ ilaaluu nɔ í tɔtɔɔ
woo kpa inɛ ŋa aŋa dubu mɛɛ í bɔò ŋa si gbabuau?
39 Ŋɔi Pɔlu í jɛaa í ni, amuu Zuifui. Amuu amaalui si ilu gɔ iyi í nya iri. À bim
ni Tarusi si ilɛi Silisi. Ǹ wa n tɔɔɛi, jɔ̀ n ba inɛ ŋau ide ku fɔ.
40 Nɔ inɛ ngboi igũu í muaa kpãa. Ŋɔi Pɔlu wa leekĩ bi ku gũ ku lɔò inɔ ileu í
ni zamaau ku coko do awɔ. Ŋɔi aŋa fei à coko cau. Nɔ Pɔlu wa sõ ŋa ide do feei
Ebɛɛ.

22

1 Í ni, iŋɛ kpaasim ŋa do baam ŋa, i gbɔ iyi ǹ nɛ ku sõ ŋɛ n kɔò aram.
2 Iyi à gbɔ wa ba aŋa ide ku fɔ do feei Ebɛɛ ŋɔi à mu ara nŋa sẽɛ í re baa bɛi à
tako à mu ara nŋa wo. Ŋɔi Pɔlu í sõ ŋa í ni,
3 amuu Zuifui, à bim nii Tarusi si ilɛi Silisi, amma Zeruzalɛmu ihẽi à bíím.
Gamaliɛlii í kɔm si cio, nŋui í kɔm si woodai bala nwa ŋa sãa sãa, nɔ ǹ nɛ himma
si icɛi Ilaaõ si bɛi iŋɛ fei ì wɛɛò nnyi ŋa.
4 Ǹ kpã woo too kpãai Jesu ŋa iju jiida jiida hee ǹ kpa gɔgɔ ŋa. Ǹ mu inɛmɔkɔ
ŋa do inaabo ŋa ǹ dĩ ŋa ǹ dasi ŋa piisõɔ.
5 Woo wee nlai Ilaaõu do igbɛi inɛ ngbo ŋau fei aa yɔkɔ a jɛ sɛɛdam. Hai si
awɔ nŋai ǹ gba tia iyi à kɔa Zuifu kpaasi ŋa iyi à wa Damasi. Nɔ ǹ bɔ bɛ ku ba n
mu woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à wa bɛu n dĩ ŋa nɔ n naaò ŋa wa Zeruzalɛmu n
jò a kpã ŋa iju.

Pɔlu wa sõ ŋa bɛi nŋu í kpaasi idɔ
(Cɔ IWB 9:1-19; 26:12-18)

6 Ŋɔi Pɔlu í sõ ŋa má í ni, si bɛi ǹ wa n koo ǹ maai Damasi zakai dasãu, si
kpãau gbakã ŋɔi inya kumá nla gɔ í naa sim hai lele í biim piu.
7 Ŋɔi ǹ cuku ilɛ nɔ ǹ gbɔ ide ku fɔ gɔ wa kpem wa ni, Sɔlu, Sɔlu, na mii í ce ì
waa kpãm iju.
8 Ŋɔi ǹ bee ǹ ni, awɔi yoo Lafẽɛ. Ŋɔi í ni, amui Jesu inɛi Nazarɛti, amu iyi ì ya
maa kpã ijuu.
9 Inɛ ŋa iyi à waa toom ŋau à yɛ inya kumáu amma a kù gbɔ imui inɛ iyi wa
bam ide ku fɔu.
10 Nɔ ǹ beeɛ ǹ ni, Lafẽɛ, bɛirei an ce. Ŋɔi í ni, dede i bɔ Damasi. Bɛi aa sõɛ mii
iyi Ilaaõ í bi i ce fei.
11 Kulai inya kumáu í jò ǹ fɛɛju. Na nŋu, kpaasim ŋa à mu awɔm nii à toò
Damasi.
12 Wee mɔkɔ gɔ í wa bɛ à ya kpoo Ananiasi, í mà bɛɛrɛi Ilaaõ nɔ wa too woodai
Moizi. Zuifu ŋa iyi à wa ilu bɛ fei à waa jɛ sɛɛda jiidaɛ.
13 Ŋɔi í naa bi tom nɔ í ni, Sɔlu kpaasim, yɛ ilu. Tengi bɛ gbakã ijum í cĩ nɔ ǹ
yɔɔ.
14 Nɔ í ni má, Ilaaõ Lafẽɛi bala nwa ŋai í cicaɛ ku ba i mà idɔɔbiɛ nɔ i yɛ Jesu
Inɛ Dee deeu, nɔ i gbɔ idei gɛlɛɛ.
15 Awɔi aa jɛ sɛɛdaɛ i sõ inɛ fei mii iyi ì yɛ do iyi ì gbɔ.
16 Nsɛi, maà jò ku kpɛ má. Dede i kpe irii Aõ Lafẽɛ, i jò a dasiɛò inyi ku ba i wɛ
i má hai si dulum dɛɛ ŋa.

Pɔlu wa sisi bɛi Lafẽɛ í bɛ nŋu bi dimi mmu ŋa

17 Pɔlu í ni má, iyi ǹ nyi Zeruzalɛmu ŋɔi ajɔ nŋu gɔ ǹ wa n ce kutɔɔ kpasẽi
Ilaaõ nɔ ǹ ce kuyɛ.

18 Si kuyɛm nɔu ǹ yɛ Lafɛ̃ɛ Jesu nɔ í sɔ̃m í ni n ce ńya n fita hai Zeruzalɛmu
domi inɛ ŋau a kaa gba ide iyi ǹ wa n sisi na irii nŋuu.
19 Nɔ ǹ ni, Lafɛ̃ɛ, ngu ŋa à mà sãa sãa iyi ǹ ya n bɔ ile bii à ya ce kutɔtɔɔ ŋa n
mu inɛ ŋa iyi à dasiɛ naanɛ n cã ŋa nɔ n dasi ŋa piisɔ̃ɔ.
20 Nɔ à mà si ajɔ iyi à kpa Etiɛni woo jɛ sɛɛdaɛ, amu takam ǹ wa bɛ ǹ jɛsi a
kpaa. Amui ǹ cɔa inɛ ŋa iyi à kpaa ŋau jǐnɛ nŋa mɔm.
21 Amma í sɔ̃m í ni n koo, domi hee jǐijǐ bi dimi mmu ŋai nŋu á bɛm.

Pɔlu do inɛ ngboi igũi Romu

22 Inɛ ŋau à waa desi idei Pɔlu itǐ hee í fɔ ide ŋau bɛ. Amma waati iyi à gbɔ í
ni Ilaaɔ̃ í bɛ nŋu bi dimi mmu ŋa, ŋɔi aŋa fei à lɔsi ku dɔ̃ anu à waa ni, i kpaa.
Dimii lafɛ̃ɛ kù sǐa ku maa wɛɛ.
23 Idɔɔkɔ̃ nŋa í jɔ̀ à waa dɔ̃ anu nɔ à bɔ ibɔ nŋa ŋa à nyɔɔ, nɔ à waa dede iruru
lele.
24 Ŋɔi inɛ ngboi igũi Romuu í ni a bɔò Pɔlu inɔ ile nɔ a tɛaa kpɔtɔɔ ku ba ku fɔ
ntɔ. Í ni bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ wa bi ku mà na mii í jɔ̀ zamaau wa dɔ̃ siɛ anu.
25 Iyi à dǐ Pɔlu à waa bi a cãa ŋɔi í bee inɛ ngboi sooge ŋa iyi í wa bɛu í ni, ì nɛ
kpãa i cã inɛi Romu titã i bɛi i ceaa kiiti?
26 Iyi inɛ ngboi sooge ŋau í gbɔ ideu í koo í sɔ̃ inɛ ngboi igũu í ni, bɛirei aa ce.
Mɔkɔu inɛi Romui.
27 Ŋɔi inɛ ngboi igũu í naa bi Pɔlu í beeɛ í ni, awɔu inɛi Romui? Nɔ Pɔlu í ni,
oo.
28 Ŋɔi inɛ ngboi igũu í ni, amu ǹ sã fiai jiida jiida ǹ bɛi ǹ jɛò inɛi Romu. Ŋɔi
Pɔlu í jɛaa í ni, amu, bɛɛbɛi à bím.
29 Ŋɔi gbakã inɛ ŋa iyi à waa bi a cãau à jɔ̀ɔ, domi njo í mu baa inɛ ngboi igũu
takaɛ do iyi í gbɔ Pɔlu takaɛ inɛi Romui nɔ wee nŋu í jɔ̀ à dũu do sesee wo.

À bɔò Pɔlu bi igbɛi woo kiiti ŋa

30 Inɛ ngboi igũu í bi nŋu ku mà kam kam mii iyi í jɔ̀ Zuifu ŋau à waa yɛ taalei
Pɔlu. Na ŋɔi í jɔ̀ iju kumáɛ í jɔ̀ à fũu, nɔ í ni inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do igbɛi
woo kiiti ŋau fei a tɔtɔɔ wa. Nɔ í bɔò Pɔlu waju nŋa.

23

1 Pɔlu í kãsi inɛ ŋa iyi à tɔtɔɔu iju nɔ í ni, iŋɛ kpaasim ŋa, idɔm kaa yɛ taalem
domi ǹ ce kuwɛɛm nii dee dee si wajui Ilaaɔ̃ hee do nnyi fei.
2 Ŋɔi Ananiasi woo wee nlau, í sɔ̃ inɛ ŋa iyi à waa leekǐ bi Pɔluu í ni a cãa si
gɛlɛɛ.
3 Nɔ Pɔlu í buu í ni, Ilaaɔ̃i á cãɛ, awɔ idǐ fũfũ *! Ì buba ì waa kiitiim si woodai
Moizi, nɔ ì kua wooda má ì ni a cãm.
4 Ŋɔi inɛ ŋa iyi à waa leekǐ kɔkɔɛu à ni, woo wee nlai Ilaaɔ̃i ì yɔkɔ ì waa bu
bɛɛbɛ?
5 Ŋɔi Pɔlu í ni, kpaasim ŋa, n kù mà mà woo wee nlai. Ǹ mà iyi kukɔi idei
Ilaaɔ̃ í ni, i maà ya fɔ taalei ilu iri nŋɛ ŋa.
6 Pɔlu í mà si igbɛu inɛ gɔ ŋa Sadusi ŋai, inɛ gɔ ŋa mɔ Farisi ŋai. Ŋɔi í fɔ ide
hee lele si igbɛu í ni, iŋɛ kpaasim ŋa, amuu Farisii, inɛ iyi Farisi ŋa à bí. Ì waa
kiitiim ŋai si na iyi í jɔ̀ ǹ dasi naanɛ iyi iku ŋa aa na a jǐ hai si balɛ.
7 Iyi í fɔ bɛɛbɛ gbakã, ŋɔi Farisi ŋau do Sadusi ŋau à waa ce kakɔɔ nɔ igbɛu í
kpɛ̃ minji.

---

* **23:3** awɔ idǐ fũfũ bi Zuifu ŋa arabui. Bi tu ŋa inɔ ilei à ya si inɛ ŋa nɔ à ya teese anyii ileui jiida. Amma inɔ ileu takaɛ konkombii í ya maa nu. Bii à nia inɛ idǐ fũfũ í yɛ bɛi ilu muafitii à waa kpoo.

8 Sadusi ŋa à ya ni iku ŋa a kaa jĩ hai si balɛ, amaleka do hunde mmu gɔ ŋa mɔ a kù wɛɛ, amma Farisi ŋa à jɛsi iyi mii ŋau bɛ fei í wɛɛ.
9 Nɔ wakata í dede si anini nŋa à waa jã do gbugbã, nɔ Farisi woo kɔ inɛ ŋa si wooda gɔ ŋa à ni, a kù yɛ taalei mɔkɔu. Yooi í mà mà amaleka gɔi walakɔ hunde mmu gɔi í sõɔ ide.
10 Ŋɔi kakɔɔu í la ntɔ ntɔ hee njo í mu inɛ ngboi igũu jiida a maà na a ga arai Pɔlu. Nɔ í ni sooge ŋau a koo a gbã Pɔlu wa a nyiòɛ inɔ ileu.
11 Idũ ajɔ nŋu Aõ Lafɛ̃ɛ í naa í sõ Pɔlu í ni, maà mɔngɔ munya. Si bɛi ì jɛɛm sɛɛda Zeruzalɛmu ihɛ̃, bɛɛbɛ mɔi aa jɛɛm sɛɛda Romu má.

À waa dɛ Pɔlu ku kpa

12 Iju kumáɛ daadaakɔ ŋɔi Zuifu ŋau à ce anu akã nɔ à ceekpe à ni aŋa a kaa jɛ hee má jɛ a mɔ bii kù jɛ à kpa Pɔlu sisi.
13 Aŋa iyi à ce anu akãu à re baa aŋa ciiji.
14 Ŋɔi à koo à ba inɛ ngbo ŋa do inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋau à sõ ŋa à ni, à ceekpe iyi a kaa ka tiɛ ngɔgɔ bii kù jɛ à ba à kpa Pɔlu sisi.
15 Na nŋu, à bi iŋɛ do igbɛi woo kiiti ŋau i koo i sõ inɛ ngboi igũu ku naaò Pɔlu wa bi tu ŋɛ, nɔ ku jɔ bɛi ì waa bi i teese i cɔ yaasei ideɛu má ŋa. Awa aa ka ce sɔɔlu ka kpaa hee ku maa to wa bɛ.
16 Amma ama inɛmɔkɔi wecĩi Pɔlu í gbɔ à waa fɔ idei zambau. Ŋɔi í koo í lɔ idei sooge ŋau nɔ í sõ Pɔlu ideu.
17 Ŋɔi Pɔlu í kpe inɛ akãi inɛ ngboi sooge ŋau í sõɔ í ni, bɔò ama awaasũ ihɛ̃ bi inɛ ngboi igũu domi í nɛ ide gɔ iyi á sõɔ.
18 Ŋɔi inɛ ngboi sooge ŋau í bɔò awaasũu bi inɛ ngboi igũu, nɔ í sõɔ í ni, Pɔlu inɛi piisõɔu í kpem nɔ í tɔɔm n naaò awaasũu ihɛ̃ wa bi titɛɛ, domi wa bi ku sõɛ ide gɔ.
19 Ŋɔi inɛ ngboi igũu í mu awɔi awaasũu í bɔòɛ kɔkɔlɛ í beeɛ í ni, ide mii ì waa bi i sõm.
20 Ŋɔi í ni, Zuifu ŋa à ce anu akã à tɔɔɛ ala i bɔò Pɔlu bi igbɛi woo kiiti ŋau, nɔ ku jɔ bɛi à waa bi a teese a cɔ yaasei ideɛ má.
21 Amma maà ti i gbɔ ide nŋau, domi à re baa aŋa ciiji inɛ ŋa iyi à waa siaa kpãa ku ba a muu. Nɔ aŋa fei à ceekpe à ni aŋa a kaa jɛ a kaa mɔ bii kù jɛ à kpaa. Baa nsɛi à tã sɔɔlu a coo. Awɔ akãi à waa degbe i jò ku naa wa.
22 Ŋɔi inɛ ngboi igũu í ni, maà sõ inɛ gɔ i ni ì sisiim ideu ihɛ̃ má. Nɔ í jò awaasũu í nɛ.

À bɔò Pɔlu bi Felisi ilu ilɛ

23 Ŋɔi inɛ ngboi igũu í kpe inɛ ngboi sooge minji gɔ ŋa í sõ ŋa í ni, i tɔtɔɔ sooge cĩɔ minji a bɔ Sezaree do masa kitaò fɛɛwa do ilu kakaa ŋa aŋa cĩɔ minji i ce sɔɔlu i dasi kpãa isɔ mɛɛsãi alɛ ŋa.
24 Nɔ i dĩa acĩ ŋa gaayi nɔ i so Pɔlu i kooòɛ bi Felisi ilu ilɛu baani.
25 Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í kɔ tia má í ni,
26 amu Kolodu Lisiasi, ǹ wa n ceɛ fɔɔ, awɔ Felisi ilu ilɛ ilu bɛɛrɛ nla nlau.
27 Mɔkɔu ihɛ̃ wee ǹ jò à naaòɛ wa bi tɛɛ. Zuifu ŋa à muui à waa bi a kpaa. Iyi ǹ mà iyi inɛi Romui ŋɔi ǹ koo do soogem ŋa nɔ ǹ gbaa.
28 Ǹ bi n mà na mii í ce à waa yɛ taaleɛ. Na nŋu, ǹ bɔòɛ si wajui igbɛi woo kiiti nŋa.
29 Hai bɛi ǹ yɔɔ iyi à waa yɛ taaleɛi na wooda nŋa amma kù ce ngɔgɔ iyi í to a dasiɛ piisõɔ mɔm hee ma jɛ a kpaa.

30 Si anyiɛ ɩ̀ gbɔ iyi Zuifu ŋau à ce anu akã ku ba aŋa a kpaa, ŋɔi gbakã ɩ̀ jɔ̀ à
naaɔ̀ɛ wa bi tɛɛ. Nɔ ɩ̀ sɔ̃ inɛ ŋa iyi à waa yɛ taaleɛ a naa a fɔ ide nŋa si wajuɛ.
31 Iyi í kɔ tiau í tã nɔ í soo í na sooge ŋau. Ŋɔi sooge ŋau à ce bɛi í sɔ̃ ŋau fei, à
so Pɔlu idũu à bɔɔ̀ɛ hee Antipatisi.
32 Iju kumaɛ ŋɔi sooge ŋau à nyi bi ileu nɔ masa ŋau à waa bɔò Pɔlu bi Felisi
ilu ilɛu.
33 Iyi à to Sezaree gbakã ŋɔi à naa tiau nɔ à nyisiɛ Pɔlu.
34 Iyi í cio tiau í tã ŋɔi í bee Pɔlu hai bii í naa. Ŋɔi Pɔlu í ní hai ilɛi Silisii.
35 Nɔ Felisi í ni, awɔi aa sisiim ideɛ bii woo yɛ taaleɛ ŋau à to wa. Nɔ í ni a dasi
Pɔlu kpasɛ̃i amanlu Herodu.

24

Zuifu ŋa à má Pɔlu ide

1 Iyi í ce ajɔ miu ŋɔi Ananiasi woo wee nlai Ilaaɔ̃u í bɔ Sezaree nŋu do inɛ
ngbo gɔ ŋa do woo mà wooda gɔ iyi à ya kpe Tɛɛtulu. Ŋɔi à bɔ bi Felisi ilu ilɛu
à koo à waa fɔ taalei Pɔlu.
2 Ŋɔi à kpe Pɔlu wa nɔ Tɛɛtulu í lɔsi ide ku fɔ wa yɛò taaleɛ wa ni, awɔ Felisi
ilu bɛɛrɛ nla, à nɛ laakai ku sũ ntɔ ntɔ do baakaɛ. Ilu ku yɛ jiidaɛ í jɔ̀ ì kpaasi mii
nkpɔ na aranfãanii ilɛ nwa.
3 À jɛsi mii iyi ì waa ce fei bii fei si waati kãma fei do saabu jiida.
4 A kù bi ka kpa waatiɛ amma à waa tɔɔɛ i cɔ wa do iju jiida nɔ i gbɔ ide keeke
iyi à nɛu ihɛ̃.
5 À yɛ iyi mɔkɔu ihɛ̃ ilu naanaui, nɔ í nɛ kòsi si aninii Zuifu ŋa si andunyau
ihɛ̃ fei. Nŋui í jɛ inɛ ngboi kpãai Aõ ku tɔɔ gɔ iyi à ya kpe inɛi Nazarɛti ŋa.
6 Í dɛ kpãa mɔm ku riisiò kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u. Nŋui í jɔ̀ à muu. [À bi ka kiitiɛ do
wooda nwa.
7 Amma Lisiasi inɛ ngboi igũu í naa í gbaa hai si awɔ nwa do gbugbã.
8 Nɔ í ni woo yɛ taaleɛ ŋau a naa bi tɛɛ.] Awɔ takaɛ beeɛ ide, aa yɔkɔ i gbɔ ntɔi
ideu si bii í jɔ̀ à waa yɛ taaleɛu.
9 Iyi Tɛɛtulu í fɔ bɛɛbɛ í tã nɔ Zuifu ŋa iyi à wa bɛu fei à ni ideu ntɔi.

Pɔlu í kɔò araɛ si wajui Felisi

10 Ŋɔi Felisi ilu ilɛu í tosi Pɔlu awɔ í ni ku fɔ ideɛ. Ŋɔi Pɔlu í ni, ɩ̀ mà iyi awɔi
ì jɛ woo ce kiitii ilɛu ihɛ̃ hai ku kpɛ. Na nŋu, an kɔò aram do laakai ku sũ.
11 Bii ì bee aa sɔ̃ɛ iyi kù re ajɔ maateeji wa iyi ɩ̀ bɔ Zeruzalɛmu Ilaaɔ̃ ku gulɛa.
12 Inɛ kãma kù yɛm bii ɩ̀ wa n ce kakɔɔ do inɛ gɔ titã hee má jɛ n kòsi ŋa ija si
kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ walakɔ ile bii à ya ce kutɔtɔɔ nŋa ŋa walakɔ si inɔ ilu nŋa.
13 Ide iyi à waa mám nɔu bɛ nsɛi, nkãma kù wɛɛ iyi wa nyisi iyi ntɔi.
14 Amma ide akãi an jɛsi si wajuɛ, ɩ̀ wa n tɔɔ Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛi bala nwa ŋa do kpãa
iyi inɛ ihɛ̃ ŋa à waa ni iboi. Do nŋu fei, ɩ̀ wa n jirima woodai Moizi ŋau do tiai
walii ŋau fei.
15 Ɩ̀ dasi naanɛ iyi Ilaaɔ̃ á ɟ̀ amanɛ jiida ŋa do amanɛ laalɔ ŋa hai si balɛ, bɛi
aŋa mɔ à dasi naanɛ.
16 Nŋui í jɔ̀ amu mɔ ɩ̀ wa n hanya ajɔ fei ku ba idɔm ku maà yɛ taalem si wajui
Ilaaɔ̃ do si wajui inɛ ŋa.
17 Adõ nkpɔ nkpɔi í lɔ n kù bɔ Zeruzalɛmu. Si ajɔ gbeejiu ihɛ̃i ɩ̀ koo bɛ ɩ̀ bɔ
ku sobi inɛi ilɛm ŋa do fia nɔ n cea Ilaaɔ̃ amua.
18 Si nŋui à bam kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ bɛ ɩ̀ wa n ce bukii ara ku mám. Zamaa kãma kù
wa bɛ, ija ku kòsi mɔ kù wa bɛ.

19 Amma Zuifui ilɛi Azii gɔ ŋa à wa bɛ. Á sɪ̀a aŋa taka nŋa a naa a jɛ sɛɛda si
wajuɛ bii í jɛ à yɛ sim taale gɔ.
20 Walakɔ jɔ̀ inɛ ŋau ihẽ a fɔ taale iyi à yɛ sim si waati iyi à leekɪ̀im si wajui
igbɛi woo kiiti ŋau.
21 A kù yɛ taalem si nkãma bii kù jɛ si ide akãu ihẽ iyi ǹ fɔ hee lele ǹ ni iku
ŋa aa na a jɪ̀ hai si balɛ. Na ŋɔi í jɔ̀ à waa kiitim si wajuɛ nnyi má.
22 Wee Felisi í mà yaasei kpãai woo dasi Jesu naanɛ ŋa sãa sãa, ŋɔi í sɔ̃ Zuifu
ŋau í ni, i jɔ̀ Lisiasi inɛ ngboi igũu ku to wa, ajɔ nŋui an wũa ide nŋɛu.
23 Nɔ í sɔ̃ inɛ ngboi sooge ŋau í ni ku mu Pɔlu titã, amma ku jɔ̀ ku nɛ araɛ
keeke nɔ kú ya jɔ̀ kpaasiɛ ŋa a ya naa a cɔɔ nɔ a máa gbɔaa.

Pɔlu í wa wajui Felisi do Dusila

24 Iyi waati í lɔ keeke ŋɔi Felisi í naaò abo Zuifuɛ gɔ wa, à ya kpoo Dusila. Ŋɔi
í ni a koo a kpe Pɔlu wa. Iyi í to wa nɔ à waa desiɛ ití si bɛi wa fɔ idei naanɛ ku
dasi si Jesu Kirisi.
25 Amma si bɛi Pɔlu wa sisi nŋa idei dee dee ku jɛ do gaya do kiiti iyi wa naa,
zigii Felisi í da nɔ í ni, aa yɔkɔ i nɛ titã. Bii ǹ ba faya an kpeɛ má.
26 Wee wa bi Pɔlu ku mua nŋu fiai. Ŋɔi í ce í ya maa kpoo kpaa kpaa aŋaò a
maa fɔ ide.
27 Iyi í ce bɛi adõ minji ŋɔi Pɔsiu Fesitu í na í sãsi agbɛi Felisi. Wee Felisi í jɔ̀
Pɔlu ile piisõɔ bɛi si na iyi í jɔ̀ wa bi nŋu ku nɛ bɛɛrɛ bi Zuifu ŋau.

25

Pɔlu í so kiitiɛ í daa ilaalu nlai Romu si awɔ

1 Iyi Fesitu í to wa Sezaree, si ajɔ mɛɛsiaɛ í bɔ Zeruzalɛmu.
2 Ŋɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋau do Zuifu inɛ ngbo ŋau à koo à má Pɔlu ide
bi Fesitu.
3 Nɔ à waa tɔɔɛ suuru ntɔ ntɔ ku ba kú jɔ̀ Pɔlu ku naa Zeruzalɛmu. À waa bi
Pɔlu ku naa Zeruzalɛmui si na iyi í jɔ̀ à dɪ̀ zamba nŋa aŋa a ba a kpaa kpãa.
4 Amma Fesitu í jɛ nŋa í ni Pɔlu í wa ile piisõɔi Sezaree nɔ nŋu takai nŋu kaa
kpɛtɛ ku nyi bɛ.
5 Na nŋu, í ni a jɔ̀ nŋu do inɛ ngbo nŋa ŋa a koo bɛ nɔ bii í jɛ í ce taale gɔi á fɔ.
6 Fesitu kù re ajɔ mɛɛjɔ wala ajɔ mɛɛwa si inɔ nŋa nɔ í nyi Sezaree má. Iju
kumáɛ nɔ í bɔ ile bi ku ce kiiti nɔ í ni a naaò Pɔlu wa.
7 Iyi Pɔlu í to wa ŋɔi Zuifu ŋa iyi à naa hai Zeruzalɛmu à kaakoɛ à waa máa
ide laalɔ kugaabu nkpɔ nkpɔ nɔ nkãma kù wɛɛ iyi wa nyisi iyi ide nŋau ntɔi.
8 Ŋɔi Pɔlu wa kɔò araɛ í ni, n kù ce kurara gɔ si woodai Zuifu ŋa hee má jɛ si
kpasẽi Ilaaõ hee má jɛ bi ilaalu nlai Romu.
9 Amma Fesitu wa bi nŋu ku nɛ bɛɛrɛ bi Zuifu ŋau. Na ŋɔi í jɔ̀ í bee Pɔlu í ni,
ì bi i bɔ Zeruzalɛmu a ceeɛ kiiti si wajum na irii ideu ihẽ?
10 Ŋɔi Pɔlu í ni, aawo. Bi ku kiitii ilaalu nlai Romui ǹ wa ihẽ, ihẽi á sɪ̀a a
kiitiim. N kù cea Zuifu ŋa kurara kãma, nɔ awɔ takaɛ ì waa nɛ kumàsiɛ sãa
sãa.
11 Bii ǹ ce kurara walakɔ daa gɔ iyi í to a kpam n kaa n kɔ. Amma ide ŋa iyi à
waa yɛ taalem siu ihẽ, bii kù jɛ ntɔ inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku dasim awɔ. Na nŋu, ǹ so
kiitim ǹ daa ilaalu nlau takaɛ si awɔ.
12 Iyi Fesitu do inɛɛ ŋa à busi njɛ à tã, ŋɔi í sɔ̃ Pɔlu í ni, si bɛi ì so kiitiɛ ì daa
ilaalu nlau si awɔ, bi tɛɛi aa bɔ.

À bɔò Pɔlu si wajui Agiripa do Berenisi

13 Iyi waati í lɔ keeke má, ŋɔi amanlu Agiripa do weɗɛ Berenisi à naa Sezaree
Fesitu ku ce fɔɔ.
14 Si bɛi à waa kpɛ bɛ ŋɔi Fesitu í sõ amanluu idei Pɔluu í ni, inɛ gɔ í wa ihẽ,
Felisi í jɔ̀ à dasiɛ piisõɔ.
15 Iyi ǹ bɔ Zeruzalɛmu ŋɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaõ ŋau do inɛ ngboi Zuifu
ŋau à naaò ideɛ wa bi tom. Nɔ à tɔɔm n yɛ taaleɛ ku ba aŋa a kpaa.
16 Amma ǹ jɛ nŋa ǹ ni inɛi Romu ŋa a ci ya jɔ̀ a kpa inɛ bii kù jɛ à kiitiɛ. À ya
muaa waatii nŋu do woo yɛ taaleɛ ŋau a fɔ ide titã gɛlɛò gɛlɛ.
17 Ŋɔi aŋa fei à naa ilu ihẽ. Si bɛi n kù bi ku kpɛ má, ŋɔi iju kumáɛ ǹ kpe ŋa
bi ku ce kiiti nɔ ǹ ni a gbã Pɔlu wa.
18 Ŋɔi woo yɛ taaleɛ ŋau à dede siɛ amma a kù yɛ taaleɛ si ide laalɔ gɔ bɛi ǹ wa
n tamaau.
19 Idei kutɔɔi aŋa taka nŋai à waa ce si kakɔɔ, do idei mɔkɔ gɔ iyi í ku à ya
kpoo Jesu. Amma Pɔlu í ni dim dim mɔkɔu í wɛɛ.
20 Amu ǹ biti bɛirei an kiiti ideu ihẽ. Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ bee Pɔlu bii í bi n koo n
ceaa kiitii ideu Zeruzalɛmu.
21 Amma í so kiitiɛu í na ilaalu nlau. Nɔ ǹ ni a dasiɛ piisõɔ má titã hee n maa
n jɔ̀ a kooòɛ bi tɛɛ.
22 Ŋɔi Agiripa í sõ Fesitu í ni, amu takam ǹ bi n gbɔ ide hai si gɛlɛi mɔkɔu. Ŋɔi
Fesitu í ni, ala aa gbɔ.
23 Ŋɔi iju kumáɛ Agiripa do Berenisi à naa bi ku ce kiitiu do jirima jiida, ŋɔi
inɛ ngboi sooge ŋa do ilu bɛɛrɛi ilu ŋau à too ŋa wa. Ŋɔi Fesitu í ni a naaò Pɔlu
wa, nɔ à naaɛ wa.
24 Iyi Pɔlu í to wa ŋɔi Fesitu í ni, to, awɔ amanlu Agiripa do iŋɛ iyi ì wa ihẽ fei
ŋa, Pɔluu wee. Na iriɛi Zuifu ŋau fei à naa bi tom waati iyi ǹ bɔ Zeruzalɛmu,
nɔ à nyi wa bitom ihẽ má, à waa la à ni kù sĩa a jɔ̀ɔ si hunde.
25 Amu n kù yɛ siɛ taale kãma iyi í to a kpaa. Amma si bɛi nŋu takaɛ í so kiitiu
í daa ilaalu nlau si awɔ ŋɔi í ce ǹ ni an jɔ̀ a kooɛ bi tɛɛ.
26 Do nŋu fei, n kù yɛ siɛ ide baa icu akã iyi an ceaò ilaalu nlau tia. Na ŋɔi í jɔ̀
ǹ naaɛ wa si wajui iŋɛ fei. Iyi í re mɔm ǹ naaɛ wai si wajui awɔ amanlu Agiripa,
i cɔ yaasei ideu ku ba n ba iyi an kɔ.
27 Kù nɛɛm yaase n sambaa inɛi piisõɔ gɔ nɔ n kù sisiaa taale gɔ iyi í ce.

26

Pɔlu wa kɔò araɛ si wajui Agiripa

1 Ŋɔi Agiripa í sõ Pɔlu í ni, ì nɛ kpãa i fɔ ide i kɔò araɛ. Ŋɔi Pɔlu í wu awɔ lele
nɔ í lɔsi ku kɔò araɛ í ni,
2 awɔ amanlu Agiripa, inɔm í dõ do bɛi an fɔ ide nnyi n kɔò aram si wajuɛ si
ide ŋa iyi Zuifu ŋau à waa mám nɔu fei.
3 Ǹ mà iyi ì mà dedembai Zuifu ŋa sãa sãa do idei kakɔɔ nŋa. Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa
n tɔɔɛ i gbɔ idem do laakai.
4 Zuifu ŋau fei à mà kuwɛɛm hai waati iyi ǹ wɛɛ awaasũ. À mà iyi Zeruzalɛmu
bɛi ǹ jɛ ama bi dimii inɛm ŋa.
5 À màm hai ku kpɛ. Na nŋu, bii à bi aa yɔkɔ a jɛɛm sɛɛda iyi si kpãai Farisi
ŋai ǹ la, aŋa iyi à re inɛ fei si kpãai Ilaaõ ku tɔɔ nwa.
6 Nɔ nsɛi à waa kiitiim si na iyi í jɔ̀ ǹ wa n cɔ kpãai kuwã iyi Ilaaõ í cea bala
nwa ŋa.

7 Kuwãui dimi maateeji nwa ŋau mə fei à waa cɔ kpãaɛ. Na ŋɔi í jɔ̀ à waa cea
Ilaaɔ̃ icɛ do himma alɛò daakɔ. Amanlu, kpãau bɛ iyi ǹ wa n cɔ nŋui í jɔ̀ Zuifu
ŋau à waa mám ide.
8 Bɛirei í ce iŋɛ Zuifu ŋa i ci ya yɔkɔ i dasi naanɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ á jǐ iku ŋa.
9 Amu takam ǹ tamaa í sǐai wo n dɛdɛ kpãa baa yooma fei bɛi an ce n ganjiò
idei Jesu inɛi Nazarɛtiu.
10 Bɛɛbɛi ǹ ce Zeruzalɛmu. Inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa à nam gbugbã n muò
woo dasi Jesu naanɛ nkpɔ n dasi ŋa piisɔ̃ɔ. Bii à bi a kpa inɛ gɔ mɔm amu takam
ǹ ya n wa sii.
11 Tuuba nkpɔ nkpɔ ǹ ya n maa n kpã ŋa ijui ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ
nŋa ŋa fei ku ba n tilasi ŋa a kɔsi idei Jesu. Ǹ ya n maa n mu ŋa do idɔɔkɔ̃ hee
kaa kaa, ǹ ya n bɔ hee do si ilu mmu ŋa fei n koo n kpã ŋa iju.

Pɔlu wa fɔ idei idɔ ku kpaasiɛ
(Cɔ IWB 9:1-19; 22:6-16)

12 Ɲɔi Pɔlu í ni má, bɛɛbɛi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ̃ ŋa à yɔɔdaam n bɔ Damasi
do yiiko nŋa.
13 Amanlu, zakai dasã si kpãau ǹ yɛ inya kumá í naa hai lele í bii wa, amu do
inɛ ŋa iyi à waa sim. Inya kumáu í re baa inya kumái inunu.
14 Ɲɔi awa fei à cuku ilɛ, nɔ ǹ gbɔ imu gɔ wa bam ide ku fɔ do feei Ebɛɛ wa ni,
Sɔlu, Sɔlu, na mii í ce ì ya maa kpãm iju. Á gaabuɛ i kɔ sim bɛi í ya gaabua kɛtɛ
kombo iyi wa jabu na goloi lafɛ̃ɛɛ.
15 Nɔ ǹ bee ǹ ni, awɔi yoo Lafɛ̃ɛ. Nɔ í ni, amui Jesu iyi ì ya maa kpã ijuu.
16 Nsɛi, dede i leekǐ. Ǹ naa siɛi n cicaɛ i jɛ woo ce icɛm, nɔ i jɛ sɛɛdai mii ŋa
iyi ì yɛ tã do iyi aa nyi i yɛ má waati iyi an naa siɛ.
17 Ǹ cicaɛi hai si inɛi Izirɛli ŋa do hai bi dimi mmu ŋa nɔ ǹ wa n bɛɛ bi tu ŋa
18 i ǐ nŋa iju. Ǹ wa n bɛɛ bi tu ŋai ku ba a sinda hai si ilu kuku a lɔ si inya
kumá, nɔ a sinda hai si gbugbãi Seetam a naa bi Ilaaɔ̃. An bɛɛ bi tu ŋai ku ba a
dasim naanɛ nɔ Ilaaɔ̃ ku kpa dulum du ŋa nɔ a na a jɛ tubu do inɛ ŋa iyi í cica à
jɛ tɛɛ.

Pɔlu wa fɔ idei icɛɛ

19 Ɲɔi Pɔlu í ni má, amanlu Agiripa, na ŋɔi í ce ǹ wa n jirima kuyɛ iyi í naa
hai bi Ilaaɔ̃u.
20 Sinte titã ǹ ce waazo Damasi, si anyiɛ nɔ ǹ ce Zeruzalɛmu do si ilɛi Zudee
fei do bi dimi mmu ŋa. Ǹ sɔ̃ ŋa ǹ ni a kpaasi idɔ a sinda si Ilaaɔ̃, nɔ a ce icɛ iyi á
jɔ̀ a yɛ si ŋa iyi à kpaasi idɔ.
21 Na ŋɔi í ce Zuifu ŋau à mum hai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ à waa dɛ ku kpam.
22 Amma Ilaaɔ̃i í nyam hee do nnyi fei nɔ ǹ wa ihɛ̃ ǹ wa n jɛ sɛɛda si wajui
amanɛ ŋa hai keeke do nla fei. N kù wa n fɔ ide gɔ bii kù jɛ iyi Moizi do walii
ŋa à ni á na ku ceu baasi.
23 Mii iyi à ni á na ku ceu nŋui í jɛ Kirisi á na ku yɛ ijuukpã nɔ kú jɛ inɛ sinte
iyi á jǐ hai si balɛ nɔ ku sisi idei inya kumá bi Zuifu ŋa do bi dimi mmu ŋa.

Pɔlu í sɔ̃ Agiripa ku dasi Jesu naanɛ

24 Si bɛi Pɔlu í sisi yaasei ideɛ bɛɛbɛ ŋɔi Fesitu í la hee lele í ni, Pɔlu, ì waa
sũmui. Mà cio nla ku ceɛi í dasiɛ sũmu.
25 Amma Pɔlu í ni, n kù jɛ sũmu Fesitu, awɔ ilu bɛɛrɛu. Ide iyi ǹ wa n fɔu dei
í jɛ ntɔ, nɔ wa too kpãa.

26 Amanlu Agiripa í nɔ í mà yaasei ideu. Ŋɔi í ce ǹ wa n fɔ ideu do laakai ku sũ si wajuɛ si na iyi í jɔ̀ ǹ mà kãmaɛ kù manjia, domi ideu kù ce si asii.
27 Awɔ amanlu Agiripa, ì dasi idei walii ŋau naanɛ mbɛ? Ǹ mà sãa sãa iyi ì dasi naanɛ.
28 Ŋɔi Agiripa í sõ Pɔlu í ni, debɛi, si waati keekeu ihẽ ì waa tamaa aa cem inɛi Kirisi?
29 Ŋɔi Pɔlu í jɛaa í ni, ǹ wa n tɔɔ Ilaaõ ku jɔ̀ i yɛ bɛi amu, bii á ce nsɛi, bii í nɔ í jɛ á kpɛ mɔi. Ku maà jɛ baa awɔ akã, amma hee do inɛ ŋa iyi à waa de itĩ si idem nnyiu ihẽ fei. Ǹ bi iŋɛ mɔ i yɛ bɛi amu amma ku maà jɛ a da nŋɛ si kpɛnkpɛm bɛi à daam siu ihẽ.
30 Iyi Pɔlu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi amanluu do ilu ilɛu do Berenisi do inɛ ŋa iyi à wa bi tu ŋau fei à dede
31 à fita hai inɔ ileu. Iyi à waa fita ŋɔi à sõ njɛ à waa ni, inɛɛu bɛ kù ce daa kãma iyi í to a muu piisõɔ hee má jɛ a kpaa.
32 Ŋɔi Agiripa í sõ Fesitu í ni, bii mɔkɔu kù so kiitiu ku daa ilaalu nlai Romu si awɔ wo aa ka yɔkɔ ka jɔ̀ɔ.

27

À waa bɔò Pɔlu Romu

1 Waati iyi à dasi idɔ ka bɔ ilɛi Itali do akɔi inyi ŋɔi à so Pɔlu do inɛi piisõɔ gɔ ŋa à daa inɛ ngboi sooge gɔ iyi à ya kpe Juliu si awɔ. Nŋu mɔ wa jɛ inɛ ngbo si inɔ wuai soogei Romu ŋa iyi à ya kpe ti ilaalu Ogusitu.
2 À lɔ akɔi inyii Adamiti gɔ iyi wa bɔ ikpa ilɛi Azii, nɔ à nɛ. Nɔ inɛi Masedɔni gɔ iyi í naa hai Tɛsalonika í wa inɔ nwa à ya kpoo Aritaaki.
3 Iju kumáɛ nɔ à to Sidõɔ. Ŋɔi Zuliu í cea Pɔlu jiida í jɔ̀ í koo í yɛ kpaasiɛ ŋa ku ba a muaa mii iyi í bi.
4 Iyi à nɛ hai bɛ ŋɔi fufu nla gɔ wa ko ŋa wa, nŋui í jɔ̀ à too do icei gungum gɔ iyi à ya kpe Sipu.
5 Ŋɔi à kua inyi dũdũu ikpa ilɛi Silisi do Panfili nɔ à to wa Mira si ilɛi Lisi.
6 Ilu bɛi, inɛ ngboi soogeu í yɛ akɔi inyii Alesandiri gɔ iyi wa bɔ ikpa ilɛi Itali nɔ í dasi wa bɛ.
7 Iyi à nɛ, ajɔ nkpɔ nkpɔ kpɛlɛ kpɛlɛi à ce à waa koo do wahala nla nla nɔ à to kɔkɔi ilu gɔ iyi à ya kpe Sinidi. Si bɛi fufu nlau wa ganji wa waju ku bɔ, à yàa à bɔ ikpa gungum gɔ iyi à ya kpe Kɛrɛti. Iyi à waa koo, à tooi do ikpa icei gungum nɔu kɔkɔi ilɛi Samɔneei domi fufuu kù la do ikpa bɛ.
8 Nɔ à lɔ bɛ do kookaai nla nla nɔ à to bi ku leekĩi akɔi inyi iyi à ya kpe Ku Sĩa kɔkɔi Lasee.
9 Waati sisɔi à ce bɛ hee inɛ ŋa à dĩ anu à tã, nɔ waju ku bɔ nwa í jɛ mbirisi nla nla domi waatiu í ya gaabu do akɔi inyi. Na ŋɔi í jɔ̀ Pɔlu í sõ ŋa í ni,
10 iŋɛ kpaasim ŋa, ǹ yɛ ilu ku bɔ nwau á gaabu, á nɛ mbirisi do muse. Aso nwa ŋa do akɔi inyiu takaɛ fei á ce nfe, nɔ awa taka nwa ka ku.
11 Amma inɛ ngboi sooge ŋau wa gbɔ idei woo mu akɔu do inɛ iyi í nɛ akɔu takaɛ í re ti Pɔlu.
12 Wee bi ku leekĩi akɔi inyi ŋau kù sĩa a leekĩ bɛ sukui kpaa. Ŋɔi í jɔ̀ inɛ nkpɔ nŋa í dasi idɔ í ni ka mɔsi waju ka to Fenisi tengi bii bi ku leekĩi akɔi inyii gungum ndii Kɛrɛtiu í wa. Bi ku leekĩi akɔi inyiu do ikpa nunui alɛ cingaa do cingaai wa cɔ. Bɛi à bi a wa sukui fufuu.

Fufu nla gɔ í dede si tenku

13 Ŋɔi fufu fɛrɛfɛrɛ gɔ í dede hai ikpa awɔ cangai kpãai inunu ŋɔi inɛ ŋau à
tamaa bɛi isɛɛnɛi aŋau á cei si bɛi aŋa à bi. Ŋɔi à fa mii ku leekĩ akɔu wa hai inɔ
inyi à bɔ waju nɔ à waa too kɔkɔi gungum ndii Kɛrɛti.
14 Amma iyi í ce sãa fufu nla gɔ iyi à ya kpe Erakilɔ̃ɔ í dede do gbugbã hai
geetei gungum nɔu wa.
15 Ŋɔi í tale akɔu wa hee à mɔngɔ ku jɔ̀ akɔu ku nɛ dee dee nɔ à jɔ̀ɔɛ í nɛò wa
bii í bi.
16 Nɔ à koo à lɔ kɔkɔi gungum keeke gɔ bɛ iyi à ya kpe Koda. Gungum nɔui í
jɔ̀ fufuu í tia. Do nŋu fei ka bɛi ka so akɔi inyi keeke iyi í jɛ ti faabau ka dasi inɔ
akɔi inyi nlau à wahala ntɔ ntɔ.
17 Iyi à dasi à tã ŋɔi woo ce icɛ si inɔi akɔi inyi ŋau à dĩ akɔi inyiu do ikũ ŋa.
Nɔ à fũ ikũi acɔɛ, nɔ à jɔ̀ fufuu í bɔò ŋa bii í bi si na iyi í jɔ̀ à waa ce njo a maa na
a dasi sãai Libi.
18 Iju kumáɛ si bɛi fufuu wa cã wa do gbugbã ŋɔi à lɔsi asoi akɔi inyiu ku wà
ku dasi inɔ inyi.
19 Iju kumáɛ má à wasi nyaui akɔi inyiu takaɛ ku wà ku sɔsi inɔ inyiu do awɔi
awa taka nwa.
20 Ajɔ nkpɔ nkpɔi à ce inunu kù fita hee má jɛ andaiya ŋa nɔ fufu nla gɔ wa
ce, a kù tamaa ma aa ka fita si.
21 Hai kukpɛ a kù jɛ. Ŋɔi Pɔlu í dede í leekĩ si anini nŋa í ni, iŋɛ fei, bii ì jɛ
idem ŋa wo a kaa ka nɛ hai Kɛrɛti nɔ a kaa ka yɛ mbirisi do museu ihẽ.
22 Amma nsɛi ǹ wa n tɔɔ ŋɛ, i jɔ̀ laakai nŋɛ ku sũ domi kãma nŋɛ gɔ kaa ce nfe
bii kù jɛ akɔi inyiu nŋu akã.
23 Ǹ mà bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃, nŋu iyi ǹ jɛ tɛɛ, ǹ wa n ceaa icɛu, amalekaɛ í
naa sim idũ ana
24 í ni, Pɔlu, maà ce njo. Kù nɛ bɛi aa ce iyi i kù leekĩ si wajui ilaalu nlai Romu.
Nɔ wee, inɛ ŋa iyi iŋɛò ŋa ì wa inɔ akɔu fei, Ilaaɔ̃ í yɔɔda nŋai a baɛ ku wɛɛ.
25 Na nŋu, iŋɛ fei, i fũ ara nŋɛ, domi ǹ wa n naanɛ idei Ilaaɔ̃u. Bɛi í sɔ̃m nɔu á
cei.
26 Amma akɔi inyiu á cuku kɔkɔi gungum gɔ ku lɛgɛ.
27 Si idũi ajɔ maatɛ̃ɛsiaɛ ŋɔi fufu nla gɔ wa tale wa si antai tenku bii à wa iyi à
ya kpe Mediteraneu. Ŋɔi zakai idũ lajau woo ce icɛi akɔi inyi ŋau à tamaa bɛi
à maai ilɛi.
28 Ŋɔi à dasi mii gɔ inɔ inyi à wã kujĩi isaɛ nɔ à ba í to mɛɛtu kuntaa do mɛɛje.
Iyi í kɔ̃ɔsi keeke nɔ à sɔsi má nɔ à ba í ce mɛɛtu kɔnfia do mɛɛjɔ.
29 À waa ce njo a maa na a gamɔ do kuta ŋa, na ŋɔi í ce à sɔsi mii ku leekĩ akɔi
inyi ara mɛɛ do anyii akɔu ku ba ku leekĩɛ nɔ à waa degbe iju ku má ńya.
30 Ŋɔi woo ce icɛi akɔ ŋau gɔgɔ ŋa à waa dɛ bɛi aa ce a sa do ile. Na ŋɔi í jɔ̀ à
kita akɔi inyi keeke iyi í jɛ ti faabau si inyiu ku ba inɛ ŋa a tamaa bɛi à waa bɔ
ku dĩ mii ku leekĩ akɔu si wajuɛi.
31 Amma Pɔlu í sɔ̃ sooge ŋau do inɛ ngbo nŋa í ni, bii inɛ ŋau ihẽ a kù buba
sɛ̃ɛ iŋɛ taka nŋɛ i kaa ba faaba ŋa.
32 Ŋɔi sooge ŋau à bu ikũi akɔ keekeu nɔ à jɔ̀ í mile si inyiu.
33 Si bɛi à waa degbe iju kumáu ŋɔi Pɔlu í tɔɔ aŋa fei a jɛ. Í ni, ajɔ maatɛ̃ɛ wai
ihẽ ì waa dɛ kpãai faaba ŋa i kù nɔ i kù jɛ ngɔgɔ ŋa.
34 Ǹ wa n tɔɔ ŋɛ i jɛ na faaba nŋɛ. Ntɔ ntɔ ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, baa ntoi irii inɛ akã
nŋɛ kaa da ku nyɔ.
35 Iyi Pɔlu í fɔ bɛɛbɛ í tã ŋɔi í so pɛ̃ɛ í saabu Ilaaɔ̃ si wajui aŋa fei nɔ í bububuɛ
í lɔsi ku jɛ.
36 Ŋɔi aŋa fei à fũ ara nŋa à wasi ku jɛ.

37 Awa iyi à wa si inəi akəi inyiu à wɛɛi amanɛ ɗiə minji do kitaò fɛɛwa do
mɛɛfa.
38 Iyi aŋa fei à jɛ à yo ŋəi à wa iyafũ nŋau à səsi inə inyiu ku ba akəu ku fɛrɛ.

Akəi inyiu í lɛgɛ

39 Iyi iju í má ŋəi à nyə. Woo ce icɛ si akəi inyi ŋau a kù mà inyau, amma à yɛ
waawaa gə í nɛ sãa, nə à dasi idə a bəò akəu bɛ bii aa yəkə.
40 Ŋəi à bu ikũ ku leekĩ akəu à jə̀ í mile. Si waati akãu nə inɛ gə ŋa à fũ ikũ
iyi à ya ɗiò falafili ŋau. Nə à dede acəu lele ikpa wajui akəu ku ba fufu ku taleɛ
ikpa waawaau.
41 Amma à kãsi geetei sãa gə do gbugbã nə à məngə ku lə. Nə wajui akəu í gũ
ilɛ si sãa à məngə ku wuɛ, nə kucãi inyi nlau í tale fitii akəi inyiu do gbugbã í
lɛgɛɛ.
42 Ŋəi sooge ŋau à dasi idə aŋa a kpa inɛi piisə̃ə ŋau fei ku ba a maà na a wà a
sa.
43 Amma inɛ ngboi sooge ŋau í bi ku faaba Pəlu. Na ŋəi í ce í ganji ŋa. Í ni inɛ
ŋa iyi à mà àwà a cua a kua ice.
44 Nə inɛ ŋa iyi à gbe a gũ kpatakui akəu walakə kpaləɛ ŋau a kuaò ice. Bɛɛbɛi
inɛ ŋau fei à kuaò ice baani.

28

Pəlu í wa Malitu

1 Iyi awa fei à to gungum bɛ baani à mà iyi inyau Malitui à ya kpoo.
2 Inɛi Malitu ŋau à mu wa do kubi jiida. À ko nwa ina nla nla awa fei à naa à
nyia si na iyi í jə̀ ijĩ wa rə nə tũtũ wa ce.
3 Ŋəi Pəlu í so jĩi kambo í dasi ina. Asee njo wukuku gə í wa si bɛ. Iyi í gbə
inya gbãa ŋəi í fita í wenwee si awəɛ.
4 Iyi inɛi ilu ŋau à yɛ njou si awəi Pəlu ŋəi à sə̃ njɛ à waa ni, kam kam məkəu
ihẽ woo kpa inɛi. Baa do iyi í fita hai si wahalai inyiu ihẽ fei, iwẽ ŋa aa kiitiɛ nə
a kaa jə̀ ku wɛɛ.
5 Amma Pəlu í gbugbã njou si ina kù nə kù gbə ara kuro kãma.
6 Ŋəi inɛ ŋau à waa cəə mà araɛ á na ku wu walakə mà á na ku ku. Amma à
kpɛ bɛ nə nkãma kù ce nə à kpaasi ide à ni inɛɛu ihẽ iwẽ nla nla gəi.
7 Wee kəkəi inyau kpasẽi məkə gə í wa bɛ, məkəui í jɛ ilaalui gungum nəu, à
ya kpoo Pubilusi. Í gba wai jiida jiida à ce ajə mɛɛta si kpasẽɛ.
8 Wee baaɛ kù waa nɛ baani, wa ce ara gbãa do bambannu. Ŋəi Pəlu í bə ile
bii wa sũu í koo í ceaa kutəə í le siɛ awə nə í ba iri.
9 Si anyii nŋu, à naaò bə̃ə mmu gə ŋa wa má nə à ba iri.
10 Ŋəi inɛ ŋau à jirima wa ntə ntə. Iyi awaati í to à waa bi ka nɛ ŋəi andi
bukaatai mii iyi à bi fei inɛ ŋau à mu nwa.

Pəlu í to Romu

11 Cukpa mɛɛtai à ce bɛ à bɛi à lə akəi inyii Alesandiri gə à nɛ. Nŋu mə gungum
bɛi í leekĩ sukui kpaau. Akəu í nɛ nyindai iwẽ Sika ŋa *.
12 Nə à to ilu gə iyi à ya kpe Sirakusi nə à sũ bɛ idũ mɛɛta.
13 Si anyiɛ ŋəi à dede hai bɛ má à bə Rezio. Iju kumáɛ nə fufu gə í dede wa hai
ikpa awə cangai kpãai inunu wa tale wa í jə̀ à to Puzəli si ajə minjisiaɛ.

---

* **28:11** iwẽ Sika ŋa Iwẽ Sika ŋaui à ya kpe Kasitəə do Polusi. Nyinda nŋai ilu akəi inyi ŋau à masi akə nŋau ku ba ku jɛ woo degbe nŋa.

14 Ŋɔi à yɛ kpaasi woo dasi Jesu naanɛ gɔ ŋa bɛ nɔ à ni ka ce azuma akã bi ti
aŋa. Bɛɛbɛi isɛɛnɛ nwau í ce à bɛi à toò Romu.
15 Ŋɔi kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à wa Romuu à gbɔ baau nwa nɔ à naa
kuko nwa hee kɔkɔi ajai Apiusi. Nɔ inɛ gɔ ŋa mɔ à kò wa bi ku sɔi inɛ njoo ŋa
iyi à ya kpe Ile Mɛɛta. Iyi Pɔlu í yɛ ŋa ŋɔi laakaɛ í sũ í wasi Ilaaõ ku saabu.
16 Iyi à to Romu ŋɔi à jò Pɔlu í nɛ ileɛ ikã. Nɔ sooge gɔ í ya maa degbeɛ.

Pɔlu í ce waazo Romu

17 Iyi í ce zakai ajɔ mɛɛta ŋɔi Pɔlu í kpe inɛ ngboi Zuifui Romu ŋau. Iyi à tɔtɔɔ
à tã ŋɔi í ni, iŋɛ kpaasim ŋa, Zuifu ŋa iyi à wa Zeruzalɛmu à mum à koo à na
inɛi Romu ŋa n kù bɛi n kù raraa zamaau si nkãma, n kù nɔ n kù kɔsi dedembai
bala nwa ŋa.
18 Inɛi Romu ŋau à cɔ yaasei ideu nɔ à bi a jɔ̀m domi a kù yɛ sim kurara kãma
iyi í to a kpam.
19 Amma Zuifu ŋau a kù jɛ ideu ŋɔi í ce ṅ so kiitiu ṅ daa ilaalu nlai Romu si
awɔ, baa do iyi n kù bi n yɛ taalei inɛi dimim ŋa.
20 Na ŋɔi í jò ṅ tɔtɔɔ ŋɛ n sõ ŋɛ do yaaseɛ. Inɛ ŋa à daam si kpɛnkpɛm nii na
inɛ iyi inɛi Izirɛli ŋa à waa cɔ kpãaɛu.
21 Ŋɔi à sõɔ à ni, a kù yɛ tia kãma iyi à ce wa hai ilɛi Zudee na irii ideɛ, a kù nɔ
a kù yɛ inɛ kãma iyi í naaò ide laalɔ wa hai bɛ na iriɛ.
22 Amma awa taka nwa à bi ka gbɔ iyi í wa idɔɛ, domi à mà bii feii à ya maa
fɔ laalɔi kpãa iyi ì waa toou.
23 Nɔ à jilɛ ajɔ iyi aa nyi wa bi tɛɛ má. Iyi ajɔu í to inɛ nkpɔi í naa ile bii í wau.
Ŋɔi í kɔ nŋa si cio hai daakɔ hee alɛ í koo í lɛò. Wa sisi nŋa yaasei bommai Ilaaõ
nɔ wa kɔ nŋa si idei Jesu hai si woodai Moizi do si tiai walii ŋau ku ba a jɛsi.
24 Ŋɔi inɛ gɔ ŋa à jɛ ideu, amma inɛ gɔ ŋa a kù jɛsi.
25 Si bɛi a kù gbɔsi njɛ, ŋɔi à fita hai bi Pɔlu. Waati iyi à waa bi a nɛ ŋɔi Pɔlu í
fɔ ide gɔ í ni, hai tako Hundei Ilaaõ í nɛ ntɔ waati iyi í jò walii Ezai í sõ bala nŋɛ
ŋa ide gɔ.
26 Í ni,
Bɔ bi inɛ ŋau bɛ i sõ ŋa i ni,
Aa ya de itĩ do laakai ŋa amma i kaa gbɔ yaasei ide kãma ŋa.
Aa ya cɔ ilu ŋa jiida jiida amma i kaa yɛ ŋa.
27 Ntɔ ntɔ, idɔi inɛ ŋau kù nɛ biti.
À dĩ itĩ nŋa
Ku ba a maà gbɔ ide.
Nɔ à bii iju nŋa
Ku ba a maà yɛ ilu.
Bɛɛbɛi à ce ku ba idɔ nŋa ku maà mà ngɔgɔ
Nɔ a maà na a sinda wa bi tom n jò a ba iri.
28 Ŋɔi Pɔlu í sõ ŋa má í ni, na nŋu, i mà ŋa iyi Ilaaõ í jò idei faabaɛ í bɔ bi dimi
mmu ŋa. Aŋai aa gbɔɔ. [
29 Iyi Pɔlu í fɔ ideu bɛɛbɛ í tã ŋɔi Zuifu ŋau à dede à waa ce kakɔɔ ntɔ ntɔ à waa
nɛò.]
30 Adõ minjii Pɔlu í ce si ile iyi í hayau. Nɔ inɛ ŋa iyi à bɔ ku cɔɔ fei í ba ŋa
faaji ku ce do inɔ didõ.
31 Wa waazo idei bommai Ilaaõ nɔ wa kɔ nŋa si idei Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi do wɔɔkɔ
nɔ inɛ kãma kù ganjiɛ.

Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Romu ŋa

Í ce ŋa fɔɔ

1 Amui Pɔlu woo ce icɛi Jesu Kirisi, amu iyi Ilaaɔ̃ í kpe n na n jɛ woo bɛ nɔ í
nyam ikã̃ n waazoò laabaau jiidaɛ.
2 Laabaau jiidaui Ilaaɔ̃ í wãò wa wo. Nɔ kuwã̃ iyi í ceui í jɔ̀ waliiɛ ŋa à kɔ si
kukɔi ideɛ.
3 Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛ nwai wa fãa, nŋu iyi í jɛ Amai Ilaaɔ̃u. À búui bɛi amanɛ si
dimii Davidi amanlu nlau,
4 amma Hundei Ilaaɔ̃ í nyisi do gbugbã̃ iyi ntɔi Amai Ilaaɔ̃i si waati iyi í dedeɛ
hai si balɛ.
5 Jesuu nŋui í muum didɔ̃ ǹ jɛò woo bɛ ku ba n naaò inɛ ŋa wa hai si dimi fei
bi tɛɛ na iriɛ ku ba a dasiɛ naanɛ nɔ a jirimaɛ.
6-7 Iŋɛ inɛi Romu ŋau, ì wa si inɔ nŋa ŋa, iŋɛ iyi Jesu Kirisi í kpe.
Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n kɔa iŋɛ fei tiau ihɛ̃ wa, iŋɛ iyi Ilaaɔ̃ í nɛ kubi nŋɛ nɔ í kpe ŋɛ
i na i jɛ titi nŋu ŋa. Ilaaɔ̃ Baa nwa do Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi a mu nŋɛ didɔ̃ do laakai
ku sũ.

Pɔlu wa bi ku bɔ Romu woo dasi Jesu naanɛ ŋa ku kaako

8 Sinte titã̃ ǹ wa n saabu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛm do saabui Jesu Kirisi na irii iŋɛ fei, si na
iyi í jɔ̀ à waa fɔ idei naanɛ ku dasi nŋɛ si andunya fei.
9 Ilaaɔ̃, nŋu iyi ǹ wa n cea icɛ do idɔm fei ǹ wa n sisiò laabaau jiidai Amaɛ, í
mà iyi ǹ wa n ye gigi nŋɛ waati kãma fei
10 si kutɔɔm. Ǹ ya n maa n tɔɔ Ilaaɔ̃ bii í bi ku muum kpãa bɛbɛi n naa bi tu
ŋɛ,
11-12 domi ǹ dasi idɔ jiida jiida n naa n yɛ ŋɛ ku ba i ba gbugbã ŋa do saabum,
waatɔ ka ba gbugbã ajɔ si naanɛ ku dasi nwa awaɛ ŋa waati iyi an naa n wa bi
tu ŋɛ. Gbugbãu amuai Hundei Ilaaɔ̃i.
13 Iŋɛ inɛm ŋa, ǹ bi i mà ŋa iyi tuuba nkpɔ nkpɔi ǹ ya n ce sɔɔlui ku naa bi
tu ŋɛ, amma hee nsɛi n kù ba fayaɛ. Ǹ bi icɛm ku nɛ iso si anini nŋɛ, bɛi í nɛ bi
dimi mmu gɔ ŋa mɔ.
14 Ǹ wa n mu gbesei n waazoa inɛ fei hai inɛ ŋa iyi à fũ iju hee do ilu iju dũdũ
ŋa, bi inɛ ŋa iyi à nɛ kumà hee do inɛ ŋa iyi a kù nɛ kumà.
15 Ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n bi n sisia iŋɛ inɛi Romu ŋau mɔ laabaau jiidau ntɔ ntɔ.

Gbugbãi laabaau jiida

16 N kaa n ce anyɔi laabaau jiidau, domi í jɛ gbugbãi Ilaaɔ̃i iyi wa faaba inɛ iyi
í dasi Jesu naanɛ fei, hai Zuifu ŋa hee ku koo si dimi mmu ŋa.
17 Laabaau jiidau wa nyisi iyi Ilaaɔ̃ í ya jɔ̀ inɛ ku jɛ dee dee na naanɛ ku dasi
nŋu akã̃, si bɛi à kɔɔ à ni, inɛ iyi í jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃ na naanɛ ku dasiu á
ba kuwɛɛ.

Taalei inɛ ŋa

18 Do ntɔi, Ilaaɔ̃ wa nyisi idɔɔkõɛ wa hai lele si gãmɛi inɛ ŋa iyi à waa ce laalɔ
fei nɔ a kù mà bɛɛrɛɛ. Si laalɔ ku ce nŋau a kù jɔ̀ ntɔ kù waa ce icɛ.
19 Ilaaɔ̃ wa ce idɔɔkõ domi mii iyi í jɔ amanɛ kú mà siɛ kù manji nŋa. Ilaaɔ̃
takaɛ í nyisi ŋa mam mam.

20 Do ntɔ, a kaa yɔkɔ a yɔɔ do iju, amma hai waati iyi í taka andunya í nyisi araɛ iyi nŋui í jɛ Ilaaõ, nɔ í nyisi gbugbã hai nɛ kɔɔɛ si mii ŋa iyi í taka. Na nŋu, a kù nɛ iyi aa fɔ.
21 À mà Ilaaõ amma a kù waa saaluɛ hee a bɛi a saabuɛ si bɛi í jɔ. Iri nŋa í na í ku, nɔ idɔ hai nɛ bisi nŋa í dási ilu kuku nla nla.
22 À waa tamaa aŋa à nɛ bisi amma nnyɛi à na à ce.
23 Í sĩai wo a tɔɔ Ilaaõ ilu amboe, nŋu iyi kaa ku ajɔ kãma. Amma wee à sinda à waa tɔɔ iwẽ ŋa iyi à jɔ amanɛ iyi á ku. Iwẽ gɔ ŋa mɔ à jɔ yɛi ŋa, do iŋa ŋa iyi à waa nɛ do iyi à waa cã ilɛ.
24 Na ŋɔi í jɔ̀ Ilaaõ í fũsi ŋa awɔ ku ba a hanya a ce daa sãmi aŋa duusõɔ si bɛi idɔ nŋa í bi. Daa sãmiu á jɔ̀ a cã anyi.
25 Inɛ ŋau à kpaasi ntɔi Ilaaõ do ibo. Mii ŋa iyi Ilaaõ í taka ŋai à waa tɔɔ à waa ce nŋa icɛ, kù jɛ Ilaaõ takaɛ. Ilaaõi à nɛ ka maa saabu hee do ajɔ fei. Ami.
26 Ŋɔi í jɔ̀ Ilaaõ í fũsi ŋa awɔ nɔ à dasi kɔdɛɛ iyi í jɔ̀ à waa cã anyi. Inaabo nŋa ŋa a ci ya jɛ baa inɛmɔkɔ ku sũò ŋa má, bii ku jɛ aŋa duusõɔ.
27 Bɛɛbɛ mɔi inɛmɔkɔ ŋau mɔ a ci ya sũò baa inaabo ŋau má, amma kubi hai nɛ yaasei aŋa duusõɔ í la hee í caa. À waa ce idei iju hai nɛ anyɔ inɛmɔkɔ do inɛmɔkɔ, nɔ aŋa taka nŋa à waa gba ijuukpã iyi í to zakai kurara nŋa.
28 Si na iyi í jɔ̀ a kù bi Ilaaõ ku mà ŋɔi í jɔ̀ í dasi ŋa lasabu laalɔ a ceò mii iyi kù jɔ amanɛ ku ce.
29 Nɔ laalɔ fei í wɛɛ nŋa, hai inɔ ku kã do kɔdɛɛ do njɛ ku cé do igu do inɛ ku kpa do ija do ibo do bisi laalɔ, hee do irii njɛ ku sɔ.
30 À ya maa fɔ laalɔi njɛ, à cé Ilaaõ, à ya yɛ ara nŋa, à jɛ ilu faau ŋa, à ya tɔɔ fufu, à nɛ bisii laalɔ ku ce, a kù waa saalu iyeò baa nŋa ŋa.
31 A kù nɛ bisi, a kù nɛ naanɛ, a kù bi njɛ, a kù nɛ araarei njɛ.
32 À mà woodai Ilaaõ iyi wa fɔ í ni, inɛ ŋa iyi à waa ce dimii mii bɛɛbɛ ŋa, ikui í jɛ kɔkɔɔ nŋa. Do nŋu fei à ya coo, nɔ à ya maa saabu woo ce dimiɛ ŋa má.

2

Kiitii Ilaaõ

1 Na nŋu, awɔ iyi ì waa yɛ taalei inɛ ŋa, baa bii yooi ì jɛ, i kù nɛ iyi aa fɔ, domi waati iyi ì waa yɛ taalei inɛ ŋa nɔ awɔ takaɛ ì waa ce mii laalɔ ŋau bɛ, awɔ takaɛ ì waa so taalei.
2 Do ntɔ, à mà iyi Ilaaõ í nɛ ntɔ bii wa yɛ taalei inɛ ŋa iyi à waa ce dimi bɛɛbɛ.
3 Debɛi, ì waa tamaa mà awɔ aa fita si kiitii Ilaaõi, awɔ iyi ì waa yɛ taalei inɛ ŋa, nɔ awɔ mɔ ì waa ce dimi bɛɛbɛ má?
4 Mà ì donda kulai jiida ku jɛɛ do temuaɛ do suuru ku nɛɛi? I kù mà iyi jiida ku jɛi Ilaaõ í mɔsi wa koo si gãmɛɛ ku ba i kpaasi kuwɛɛɛ?
5 Amma si na iyi í jɔ̀ idɔɛ í le nɔ i kù jɛsi i kpaasi, ì waa faa araɛ idɔɔkõ iyi í la í rei si ajɔ iyi Ilaaõ á kiiti inɛ ŋa dee dee nɔ inɛ fei á yɔɔ.
6 Ajɔ nŋu bɛ á sãa inɛ fei si bɛi kuceɛ í to.
7 Inɛ ŋa iyi à temua à waa ce jiida à waa dɛdɛò amboe do bɛɛrɛ, nɔ à waa dɛ aŋa a maà ce nfe, aŋai Ilaaõ á mua kuwɛɛ hai tãu.
8 Amma inɛ ŋa iyi à kɔsiɛ nɔ a kù waa ceò ntɔ icɛ í gbe laalɔ, aŋai aa yɛ idɔɔkõ nlaɛ.
9 Inɛ iyi wa ce laalɔ fei á yɛ wahala do ijuukpã, hai Zuifu ŋa hee ku koo si dimi mmu ŋa.

10 Inɛ mɔ iyi wa ce jiida á ba amboe do bɛɛrɛ do laakai ku sũ, hai Zuifu ŋa hee
ku koo si dimi mmu ŋa.
11 Bɛɛbɛi Ilaaõ á ce domi bi tɛɛ inɛ gɔ kù re inɛ gɔ.
12 Inɛ ŋa iyi à waa ce dulum hai mà wooda, si wooda hai mà nŋai aa ce nfe.
Amma inɛ ŋa mɔ iyi à mà wooda nɔ à waa ce dulum, woodaui á kiiti ŋa,
13 domi kù jɛ inɛ ŋa iyi à waa gbɔ idei woodau aŋai à jɛ dee dee si wajui Ilaaõ,
í gbe inɛ ŋa iyi à waa ce iyi wa fɔ.
14 Waati iyi dimi mmu ŋa, aŋa iyi a kù mà wooda, à waa ce mii iyi wa fɔ do
idɔɔbi nŋa, iyi bɛ wa nyisi iyi woodau í wa si idɔ nŋa.
15 Daa nŋa wa nyisi iyi à kɔ woodau si idɔ nŋa. Idɔ nŋa wa jɛ sɛɛdaɛ, nɔ lasabu
nŋa í ya yɛ taale nŋa walakɔ ku na ŋa ntɔ.
16 Ajɔi kiitii Ilaaõ si bii Jesu Kirisi á kiiti inɛ ŋa bɛɛbɛi mii ŋau bɛ fei á ce. Á
kiiti inɛ ŋa na icɛ iyi à waa ce si asii fei si bɛi laabaau jiida iyi ǹ wa n sisi nŋɛu
wa fɔ.

Zuifu ŋa do wooda

17 Awɔ Zuifu, ì waa cɔ araɛ Zuifu, ì waa naanɛ wooda, ì waa tɔɔ fufu ì ni awɔ
ì jɛ inɛi Ilaaõ.
18 Ì mà mii iyi Ilaaõ í bi i ce, nɔ wooda í kɔɛ si i ce mii iyi í sĩa.
19 Ì waa tamaa iyi aa yɔkɔ i cuaa fɛɛju ŋa nɔ i jɛ inya kumái inɛi ilu kuku ŋa.
20 Ì waa tamaa mà aa yɔkɔ i mua nnyɛi ŋa bisi, nɔ i kɔ hai mà ŋa si cio, domi
ì mà iyi icui kumà do ntɔu si woodai í wa.
21 To, awɔ iyi ì waa kɔ inɛ gɔ ŋa si cio, na mii í ce i kaa kɔ araɛ. Awɔ iyi ì waa
sõ inɛ ŋa a maà ce ile, na mii ì waa ce ile.
22 Awɔ iyi ì ni inɛ ŋa a maà ce sakara, na mii í ce ì waa coo. Awɔ iyi ì cé iwẽ,
na mii í ce ì waa bɔ ilè ile bɛ.
23 Awɔ iyi ì waa tɔɔ fufu si na iyi í jɔ̀ ì mà wooda, na mii í ce i kù waa jirimaɛ
ì jɔ̀ irii Ilaaõ wa bɛjɛ.
24 Na irii iŋɛ Zuifu ŋai dimi mmu ŋa à ba à waa fɔò taalei Ilaaõ, si bɛi kukɔi
ideɛ wa fɔ.
25 Awɔ Zuifu, bii ì waa too wooda, bangoɛ í nɛ aranfãani jiida, amma bii i kù
waa jirima woodau, bangoɛ í jɛ ngbɛ.
26 Na nŋu, dimi mmu iyi a kù dasiɛ bango nɔ wa too woodau, Ilaaõ kaa cɔɔ
bɛi inɛ iyi à dasiɛ bango?
27 Dimi mmu iyi wa too woodau, baa bii a kù dasiɛ bangou á yɛ taalei iŋɛ
Zuifu ŋau, domi baa do iyi ì ce bango nɔ ì mà wooda iyi à kɔ nŋɛ i kù waa jirimaɛ
ŋa.
28 Inɛ iyi í jɛ Zuifu do ntɔ kù jɛ inɛ iyi í jɛ Zuifu si kuyɛi inɛ ŋa. Iyi í nɔ í jɛ
bangou ntɔ ntɔ kù jɛ iyi à ya ce si ara.
29 Amma inɛ iyi í jɛ Zuifu ntɔ ntɔ, nŋui í jɛ Zuifu si idɔɛ. Iyi í nɔ í jɛ bango do
ntɔ nŋui í jɛ bangoi idɔ. Icɛi Hundei Ilaaõi, kù jɛ ti wooda. Zuifu dimi bɛɛbɛ,
Ilaaõi á saabuɛ, kù jɛ amanɛ ŋa.

3

1 Debɛi, aranfãani yoomai Zuifu ku jɛ í nɛ. Riba yoomai bango ku ce í nɛ.
2 Ntɔ ntɔ aranfãaniɛ í la si mii fei. Sinte, Zuifu ŋai Ilaaõ í daa ideɛ si awɔ.
3 Bii inɛ gɔ ŋa a kù dasi naanɛ, naanɛ hai dasi nŋau á jɔ̀ Ilaaõ mɔ kú jɛ hai nɛ
naanɛi?
4 Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ. Baa bii inɛ fei í jɛ ilu ibo ka mà iyi Ilaaõ í jɛ ntɔ. Si bɛi
kukɔi ideɛ wa fɔ na iriɛ í ni,

Amanɛ ŋa à nɛ a mà iyi ì jɛ dee dee si ide kufɔɛ,
Nɔ ì ya fɔ ntɔ si kiitiɛ.
5-6 Amma bii laalɔ ku ce nwa í jò à mà iyi Ilaaɔ̃i í jɛ dee dee, bɛirei aa ka ni. Aa ka
yɛ taalei Ilaaɔ̃ bii wa kpã wa iju? Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ. Ǹ wa n fɔ dei si bɛi amanɛ
ŋa à ya dɔ̃. Bii Ilaaɔ̃ kù jɛ dee dee, debɛi bɛirei á ce ku kiiti andunyau.
7 Bii ibom í teese í jò inɛ ŋa à waa yɛ ntɔi Ilaaɔ̃, nɔ do yaase bɛɛbɛ iriɛ wa baò
amboe, na mii í ce á maa yɛ taalem má bɛi ilu dulum.
8 Na mii í ce a kaa ka ni, ka ce laalɔ ku ba irii Ilaaɔ̃ ku nɛò bɛɛrɛ. Inɛ gɔ ŋa à ya
ni bɛɛbɛi ǹ wa n fɔ ku ba a bɛjɛ irim. Inɛ dimiɛ ŋa aa nɔ a yɛ ijuukpãɛ si bɛi í jɔ.

Inɛ kãma kù jɛ dee dee

9 Debɛi, awa Zuifu ŋa mɔ à tia inɛ gɔ ŋa mɛɛ. Aawo, baa keeke, domi à nyisi
tã iyi Zuifu ŋa do dimi mmu ŋa aŋa fei à wa si awɔ gbugbãi dulum.
10 Kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni,
Inɛ kãma kù jɛ dee dee, baa akã.
11 Inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í nɛ bisi.
Inɛ gɔ kù nɔ kù wɛɛ iyi wa dɛ Ilaaɔ̃.
12 Inɛ fei í nyɔi,
Inɛ fei í bɛjɛi.
Inɛ kãma kù wɛɛ iyi wa ce jiida baa akã.
13 Idei gɛlɛ nŋa í sãmi bɛi balɛ foo,
Nɔ í nɛ acĩ bɛi njo.
Do idei gɛlɛ nŋaui à ya takiò inɛ ŋa.
14 À nɛ inɔ kuro nɔ ikpei wa kɔ̃ si gɛlɛ nŋa.
15 Kutɛ gbãa ku kpa inɛi à nɛ.
16 Bii à bɔ fei idei kukpa do inɔ kufɔi à ya jò bɛ.
17 A kù mà kpãai laakai ku sũ.
18 A kù nɛ njoi Ilaaɔ̃.
19 Amma awa à mà iyi mii iyi wooda wa fɔ fei, inɛ ŋa iyi woodau í kãi wa fãa.
Wooda í wɛɛi ku ba gɛlɛ kãma ku maà nɛ iyi á fɔ, nɔ inɛ fei ku mà iyi Ilaaɔ̃ wa yɛ
taaleɛ.
20 Ntɔ ntɔ inɛ kãma kù wɛɛ iyi á yɔkɔ ku jirima wooda hee koo jɛò dee dee si
wajui Ilaaɔ̃. Wooda í wɛɛi ku ba ku jò amanɛ ku mà iyi nŋu í jɛ ilu dulum.

Yaase bɛi Ilaaɔ̃ í ya ce inɛ dee dee

21 Amma nsɛi, Ilaaɔ̃ í nyisi wa yaase bɛi nŋu í ya ce amanɛ dee dee, kù jɛ do
idei wooda. Woodai Moizi do waliii Ilaaɔ̃ ŋau à jɛ sɛɛdaɛ.
22 Inɛ ŋa iyi à dasi Jesu Kirisi naanɛ fei, Ilaaɔ̃ í ce ŋa dee dee na naanɛ iyi à
dasiu. Inɛ gɔ kù jɛ ikã,
23 domi inɛ fei í ce dulum nɔ à kua amboei Ilaaɔ̃.
24 Amma Ilaaɔ̃ í ce ŋa dee dee hai nɛ ngɔgɔ ku sã na didɔ̃ɛ do saabui Jesu Kirisi
iyi í ya ŋa.
25 Nŋui Ilaaɔ̃ í jilɛ ku jɛ kuwee. Njɛɛ iyi í nikã í kpa dulum dii inɛ ŋa iyi à dasiɛ
naanɛ. Ilaaɔ̃ í ce bɛɛbɛi ku nyisiò iyi nŋu í jɛ dee dee. Tako wo si suuruɛ í temua
do dulum dii amanɛ ŋa, kù kpã ŋa iju.
26 Amma si dee dee ku jɛɛ wa nyisi wa si waatii nsɛiu ihɛ̃ iyi nŋu inɛ dee deei,
nɔ nŋu wa ce inɛ ŋa dee dee na naanɛ iyi à dasi Jesu.
27 Debɛi, à nɛ kpãa iyi aa ka tɔɔ fufu má? Aawo, kaa ce. Na mii. Si na iyi í jò
kù jɛ wooda ku jirimai à waa ka, bii kù jɛ naanɛ ku dasi.

28 À nɔ à yɛ iyi amanɛ á jɛ dee deei na naanɛ iyi í dasi nŋu akã, kù jɛ na wooda
ku jirima.
29 Mà Ilaaɔ̃ í jɛ ti Zuifu ŋa aŋa akãi? Kù jɛ ti dimi mmu ŋa má? Ntɔ ntɔ í jɛ ti
dimi mmu ŋa mɔ,
30 domi Ilaaɔ̃ akãi í wɛɛ. Nŋui á ce inɛ ŋa dee dee na naanɛ ku dasi nŋa, hai
Zuifu ŋa hee do dimi mmu ŋa.
31 Si bɛɛbɛ à waa kpa wooda na idei naanɛ ku dasiui? Aawo. À kɔ̃ɔsi gbugbãɛ
mɔm nii.

4

Yaase iyi à yɛ si kuwɛɛi Aburahamu

1 Bɛirei aa ka fɔ nsɛi do idei Aburahamu bala nwa. Mii í ba.
2 Bii Ilaaɔ̃ í ce Aburahamu amanɛ dee dee na icɛ iyi í ce, á yɔkɔ ku tɔɔò fufu.
Amma kù nɛ si bii á tɔɔò fufu si wajui Ilaaɔ̃,
3 domi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni, Aburahamu í dasi Ilaaɔ̃ naanɛ nɔ nŋui í jɔ̀
Ilaaɔ̃ í dooɛ si inɛ dee dee.
4 Nsɛi, inɛ iyi wa ce icɛ a ci ya doo fiai lafɛ̃ɛ bɛi amua, ti njɛ asaiyaɛi.
5 Amma inɛ iyi í dasi Ilaaɔ̃ naanɛ, nɔ kù dɛ nŋu ku jɛ dee dee na icɛɛ, Ilaaɔ̃ mɔ,
nŋu iyi í ya ce ilu dulum ŋa dee dee, á doo lafɛ̃ɛu amanɛ dee dee na naanɛ ku
dasiɛ.
6 Bɛɛbɛi Davidi mɔ wa fɔ idei inɔ didɔ̃i inɛ iyi Ilaaɔ̃ í doo amanɛ dee dee iyi kù
jɛ na icɛɛ.
7 Í ni,
Ilu inɔ didɔ̃i inɛ iyi Ilaaɔ̃ í kpa idei kuraraɛ,
Nɔ í bii dulum dɛɛ.
8 Ilu inɔ didɔ̃i inɛ iyi Ilaaɔ̃ kù waa doo dulum dɛɛ.
9 Inɔ didɔ̃u, ti inɛ ŋa iyi à ce bango aŋa akãi? Kù jɛ ti inɛ ŋa mɔ iyi a kù ce
bango? À tako à fɔɔ tã wo à ni, Ilaaɔ̃ í doo Aburahamu amanɛ dee dee na naanɛ
iyi í dasiu.
10 Bɛirei í yɛ waati bɛɛbɛ. Í ce bango ba. Mà kù ce. Waati bɛɛbɛ kù ce bango
titã. Hai lɔ bangoi wa jɛ.
11 Si anyiɛ í na í ce bango iyi wa jɛ nyinda iyi Ilaaɔ̃ í coo inɛ dee dee. Í coo inɛ
dee dee na naanɛ ku dasiu waati iyi kù ce bango. Bɛɛbɛ mɔi í na í jɛ balai hai ce
bango ŋa iyi à dasi naanɛ fei ku ba Ilaaɔ̃ ku doo aŋa mɔ inɛ dee dee ŋa.
12 Nɔ wa jɛ balai woo ce bango ŋa mɔ, aŋa iyi kù jɛ bango nŋu akãi à ce, amma
tuubai naanɛ ku dasi iyi bala nwa Aburahamu í jɔ̀ si waati iyi kù ce bango, nŋui
aŋa mɔ à waa too si.

Do naanɛ ku dasii à ya baò kuwãi Ilaaɔ̃

13 Ilaaɔ̃ í cea Aburahamu do dimiɛ ŋa kuwã iyi aŋai aa jɛ tubui andunyau ihɛ̃
fei. Kù jɛ si na iyi í jɔ̀ í jirima wooda, amma si na iyi í jɔ̀ í jɛ dee dee na naanɛ
ku dasiɛui.
14 Bii í jɛ inɛ ŋa iyi à waa jirima wooda, aŋai aa nɛ mii ŋa iyi Ilaaɔ̃ í ce kuwãɛu,
naanɛ ku dasiu ngbɛi, nɔ kuwã iyi Ilaaɔ̃ í ceu mɔ í kpa iri mbɛ,
15 domi woodai wa naaò idɔɔkãi Ilaaɔ̃ wa. Amma bii wooda kù wɛɛ, idei
wooda ku kua mɔ kaa wɛɛ.
16 Na nŋu, kuwãu, ti inɛ ŋa iyi à dasi naanɛi ku ba ku jɛ amua iyi Ilaaɔ̃ í mu
nwa na didɔ̃ɛ nɔ ku jɛ ti dimii Aburahamu fei. Kù jɛ inɛ ŋa iyi à nɛ wooda aŋa
akã, amma do inɛ ŋa iyi à dasi naanɛ bɛi Aburahamu, nŋu iyi í jɛ balai awa fei.

17 Kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni, nŋui ǹ ce balai dimi nkpɔ. Nŋui í jɛ bala nwa si
wajui Ilaaɔ̃. Ilaaɔ̃i í dasi naanɛ, nŋu iyi í ya jì iku ŋa, nɔ do ide ku fɔɛi í taka mii
ŋa iyi a kù wɛɛ wo.
18 Aburahamu í dasi Ilaaɔ̃ naanɛ nɔ wa cɔò kpãa baa do iyi kù yɛ mii iyi wa
degbeu titã. Na nŋu, Ilaaɔ̃ í coo balai dimi nkpɔ ŋa si bɛi í tako í fɔ í ni, dimiɛ ŋa
aa na a kpɔ.
19 Waati nŋu í nɛ zakai adõ cĩɔ. Í mà iyi nŋu í gbo, nɔ Sara aboɛu mɔ kaa yɔkɔ
ku bí ama má, amma do nŋu fei naanɛ ku dasiɛ kù kaye.
20 Kù fũsi naanɛ ku dasiɛ awɔ, kù nɔ kù sika si ide iyi Ilaaɔ̃ í wãu. Naanɛu í
teese wa muaa gbugbã mɔm nii nɔ wa saabu Ilaaɔ̃,
21 domi í mà kam kam, mii iyi Ilaaɔ̃ í wãu í nɛ gbugbãi ku coo.
22 Ŋɔi í jɔ̀ na naanɛ ku dasiɛ Ilaaɔ̃ í dooɛ inɛ dee dee.
23 Amma iyi à kɔɔ à ni, à dooɛ inɛ dee dee, kù jɛ na irii nŋu akãi à kɔɔ.
24 À kɔɔi na irii awa mɔ iyi Ilaaɔ̃ wa doo wa inɛ dee dee, awa iyi à dasiɛ naanɛ,
nŋu iyi í jì Jesu Lafɛ̃ɛ nwa hai si balɛ.
25 Ilaaɔ̃i í jɔ̀ à kpa Jesu wo na irii dulum du wa nɔ í jũu má ku ba ku ce wa inɛ
dee dee ŋa.

5

À dɔ̃ do Ilaaɔ̃

1 Nsɛi, si bɛi Ilaaɔ̃ í ce wa inɛ dee dee ŋa na naanɛ ku dasi nwa, à dõ do nŋu
na saabui Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi.
2 Jesu mɔi í mu nwa kpãa do saabui naanɛ ku dasiu ka sɛkɛɛ si Ilaaɔ̃, nŋu iyi
í ce nwa didõ. Na didɔ̃ui à waa leekĩ dim dim nɔ à nɛ inɔ didõ domi à waa cɔ
kpãa iyi aa ka nɛ baa nwa si amboei Ilaaɔ̃.
3 Iyi í re mɔm, baa si wahala à ya ka nɛ inɔ didɔ̃i domi à mà iyi wahala í ya bí
temua.
4 Bii à nɔ à temua si wahalau, aa ka fita bɛi inɛ iyi í jɛ igũ si laakai ku cɔ, nɔ igũ
iyi à jɛu á bí nwa kpãa ku cɔ.
5 Nɔ kpãa iyi à waa cɔu kaa jɛ ngbɛ domi kubii Ilaaɔ̃ í wa si idɔ nwa do saabui
Hundeɛ iyi í mu nwa.
6 Si waati iyi a kù nɛ gbugbã, Kirisi í ku na irii inɛ ŋa iyi a kù mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃.
Í kui si waati iyi Ilaaɔ̃ í jilɛu.
7 À gaabua amanɛ ku jɛsi nŋu ku ku baa na inɛ dee dee. Á yɔkɔ ku jɛ ilu wɔɔkɔ
gɔ á jɛsi nŋu ku ku na inɛ jiida gɔ.
8 Amma Ilaaɔ̃ í nyisi wa kubi nlaɛ domi waati iyi à jɛ ilu dulum ŋa Kirisi í ku
na iri nwa.
9 Nsɛi, si na iyi í jɔ̀ njɛi Kirisi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í ce wa inɛ dee dee ŋa, kù nɛ sika kãma
á faaba wa hai si idɔɔkɔ̃ɛ iyi á naa.
10 Waati iyi à jɛ mbɛɛi Ilaaɔ̃, í jɔ̀ à dõ do nŋu na ikui Amaɛ. Na nŋu nsɛi, si bɛi
à dõ do nŋu, sika kãma kù wasi á nyi ku faaba wa má na kuwɛɛi Amau.
11 Iyi í re mɔm, Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi, nŋu iyi í jɔ̀ à dõ do Ilaaɔ̃, í nyi í jɔ̀ à nɛ
inɔ didõ má si Ilaaɔ̃.

Adamu do Kirisi

12 Dulum í lɔ wai si andunya hai bi inɛ akã, nɔ dulum nɔu í naaò iku wa. Si
bɛɛbɛ, ikuu í tosi inɛ fei domi inɛ feii í ce dulum.
13 Ntɔi dulum í wa si andunya wo woodai Moizi í bɛi í naa, amma bii wooda
kù wɛɛ, ijuukpãi wooda ku kua mɔ kaa wɛɛ.

14 Do nŋu fei, hai waatii Adamu hee ku koo si Moizi fei, inɛ ŋa à ya ku baa do
iyi a kù kua wooda bɛi Adamu í ce.
Aa ka yɔkɔ ka wã Adamu do inɛ iyi í na í naau.
15 Ntɔ ntɔ, inɛ nkpɔi í ku na kurarai inɛ akãu, amma didõi Ilaaõ í la í re kurarai
Adamu. Didõi Ilaaõu mɔ hai bi inɛ akãi í naa, nɔ lafɛ̃ɛui í jɛ Jesu Kirisi. Didõu
amua nla nlai, nɔ í tosi inɛ nkpɔ.
16 Amuai Ilaaõu do kurarai inɛ akãu í wãaia njɛ, domi kurara akãui í jɔ̀ Ilaaõ
á kiiti inɛ ŋa ku yɛ taale nŋa, amma didõɛi á jɔ̀ ku ce wa inɛ dee dee baa do iyi
à tako à ce kurara nkpɔ nkpɔ.
17 À mà iyi iku í tosi inɛ fei na kurarai inɛ akãu. Amma na inɛ akã mɔi aa ka
ba mii iyi í la í re, domi inɛ iyi í gba didõ nlai Ilaaõ do amua nlaɛ iyi í jɔ̀ í jɛ dee
dee fei, á maa wɛɛ nɔ á jɛ bomma na irii Jesu Kirisiu.
18 Na nŋu, si bɛi kurarai inɛ akã í jɔ̀ Ilaaõ í yɛ taalei inɛ fei, bɛɛbɛ mɔi dee dee
ku jɛi inɛ akã í jɔ̀ inɛ fei í jɛ dee dee í baò kuwɛɛ.
19 Si bɛi ide hai gbɔi inɛ akã í jɔ̀ inɛ nkpɔ í jɛ ilu dulum, bɛɛbɛ mɔi Ilaaõ á ce
inɛ nkpɔ dee dee na ide ku jirimai inɛ akãu.
20 Wooda í lɔ wai ku ba kurara ku kõɔsi, amma bii dulum í kõɔsi, didõi Ilaaõ
mɔ í ya kõɔsi ku roo mái.
21 Si bɛi dulum í lɔsi inɛ fei hee í naaò iku wa, bɛɛbɛ mɔi didõi Ilaaõ í naa si
inɛ fei ku ba ku ce wa inɛ dee dee ŋa nɔ ku mu nwa kuwɛɛ iyi ci ya tã na anu
akã iyi à nɛ do Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi.

6

À ku si gãmɛi dulum, nɔ à jɛ ilu hunde si Kirisi

1 Debɛi bɛirei aa ka ce. Aa ka ya maa ce dulum ku ba didõu ku kõɔsi?
2 Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ. Awa iyi à ku si gãmɛi dulum, bɛirei aa ka ce ka maa jɛ
kuwɛɛ nwa si dulum má.
3 I kù mà ŋa awa iyi à dasi wa inyi do irii Jesu Kirisi fei, à kui bɛi nŋu mɔ í
ku?
4 Na nŋu, si inyi ku dasiu à ku do nŋu ajɔ, nɔ à si wa do nŋu ajɔ, ku ba bɛi
amboei Ilaaõ Baaba í dedeɛ hai si balɛ awa mɔ ka maa nɛ si kuwɛɛ titõ.
5 Ntɔ ntɔ, si bɛi anu akã nwa do nŋu í jɔ̀ à ku do nŋu ajɔ, kù nɛ sika á jɔ̀ ka dede
má hai si balɛ do nŋu ajɔ.
6 À mà iyi à kpakpa daa nwo nwa si jĩi ku gaau do Jesu ajɔ, ku ba daa nwo
nwa iyi wa dasi wa dulum nɔu ku kpa iri, nɔ ka maà jɛ arui dulum má,
7 domi dulum kaa nɛ gbugbã kãma má si inɛ iyi í ku.
8 Nsɛi, si bɛi à ku do Kirisi ajɔ, bɛɛbɛ mɔi à nɛ naanɛ iyi aa ka ba kuwɛɛ do nŋu
ajɔ,
9 domi à mà iyi Kirisi, nŋu iyi í dede hai si balɛ kaa ku má, iku kù nɛ siɛ gbugbã
má.
10 Waati iyi í ku, í kui gbakã akã na irii dulum, amma í baa si kuwɛɛ má, nɔ
kuwɛɛ iyi í wa si nsɛi í jɛ ti Ilaaõ.
11 Bɛɛbɛ mɔi iŋɛ taka nŋɛ i doo ara nŋɛ bɛi iku si gãmɛi dulum, nɔ i doo ara
nŋɛ ilu hunde má si wajui Ilaaõ na anu akã nŋɛ iyi ì nɛ do Jesu Kirisi ŋa.
12 Na nŋu, i maà jɔ̀ dulum ku jɛ bomma si ara nŋɛ má, i maà ti i jɔ̀ kɔdɛɛi arau
ku kãmia ŋɛ má.
13 I maà ti i jɔ̀ ikõ ikõi ara nŋɛ kãma kù wa si awɔi dulum má i maa ceò laalɔ
ŋa. Amma i so ara nŋɛ i na Ilaaõ bɛi inɛ ŋa iyi à jĩ wa hai si balɛ, nɔ i so ikõ ikõi
ara nŋɛ fei i daa Ilaaõ si awɔ ŋa i maa ceò jiida.

14 Dulum kù nɛ ku nɛ si ŋɛ gbugbã má domi wooda kù nɛ gbugbã si ŋɛ amma didõi Ilaaõi í nɛ gbugbã si ŋɛ.

Ka jɛ arui icɛ jiida ku ce

15 To, mii aa ka ce. Si bɛi Ilaaõ í ce nwa didõ nɔ wooda kù nɛ si wa gbugbã, dulum nii aa ka maa ce? Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ.

16 Ì mà sãa sãa ŋa bii ì so ara nŋɛ ì daa inɛ gɔ si awɔ ì waa jirimaɛ ŋa, inɛ iyi ì waa jirimau bɛ ŋa aruɛi ì jɛ ŋa. Bii ì jɛ arui dulum ŋa, kɔkɔɔɛi í jɛ iku, bii ì nɔ ì jɛ arui Ilaaõ ku jirima ŋa, kɔkɔɔi nŋu mɔi á jɔ̀ Ilaaõ ku ce ŋɛ inɛ dee dee ŋa.

17 Amma ka saabu Ilaaõ domi baa do iyi ì jɛ arui dulum ŋa wo, nsɛi do inɔ akãi ì waa jirima kukɔsi iyi à da nŋɛ si awɔ.

18 À ya ŋɛ hai si awɔi dulum, nɔ ì baa ì jɛ arui icɛ jiida ku ce ŋa.

19 Ǹ wa n sõ ŋɛ ideu ihɛ̃i do yaasei kucei inɛ ŋa na gbugbã hai nɛ nŋɛ. Si bɛi ì tako ì so ikõ ikõi ara nŋɛ ikã ikã ì daa riisi do laalɔ si awɔ bɛi aru ku ba i ceò laalɔ ŋa, nsɛi ì nɛ i so ikõi ara nŋɛ fei i jɔ̀ ku jɛ arui icɛ jiida ku ce ŋau ŋa ku ba daa nŋɛ ku má.

20 Waati iyi ì waa jɛ arui dulum ŋa, ì ya jilɔɔ si i kù nɛ i ce mii iyi Ilaaõ wa tɔɔ ŋɛi.

21 Riba yoomai ì ya ba ŋa waati bɛɛbɛ. Riba iyi ì ba ŋau wa mu ŋɛ anyɔ nsɛi, nɔ iri ku kpaɛ ikui.

22 Amma nsɛi à ya ŋɛ hai si awɔi dulum ì baa ì jɛ arui Ilaaõ ŋa, riba nŋɛi í jɛ daa iyi í má, iri ku kpaɛ mɔi í jɛ kuwɛɛ hai tã.

23 Ribai dulum nii í jɛ iku, amma amuai Ilaaõi í jɛ kuwɛɛ iyi ci ya tã na anu akã nwa iyi à ce do Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛ nwa.

7

Njɛ ku so í jɛ nwa yaase

1 Iŋɛ inɛm ŋa, iŋɛ iyi ì mà wooda ŋa, i kù mà ŋa iyi wooda í nɛ gbugbãi si amanɛ si waati iyi í wɛɛ si hunde nŋu akã?

2 Bɛɛbɛ mɔi abo à so mɔkɔ í nɛ ku wa bi mɔkɔɛ si waati iyi mɔkɔu í wɛɛ. Amma bii mɔkɔu í ku abou í fita hai si woodai njɛ ku so mbɛ.

3 Na nŋu, bii mɔkɔu í wɛɛ nɔ abou í koo í so mɔkɔ mmu, abo à ce sakarai aa kpoo. Amma bii mɔkɔɛ í ku, í fita si woodai njɛ ku soui. Waati bɛɛbɛ bii í so mɔkɔ mmu kù jɛ à ce sakara má.

4 Bɛɛbɛ mɔi iŋɛ inɛm ŋa, anu akã nŋɛ do Kirisi í jɔ̀ iŋɛ mɔ ì ku do nŋu ajɔ nɔ ì fita hai si awɔi wooda. Bɛbɛi ti inɛ mmui ì jɛ ŋa. Ti inɛ iyi í jɪ̀ hai si balɛui ì jɛ ŋa ku ba i so iso iyi í jɛ ti Ilaaõ ŋa.

5 Waati iyi à wɛɛò daa nwo nwa ŋa wo, kɔdɛɛ laalɔ iyi wooda í dede si wa wa ce icɛ si ikõi ara nwa ikã ikã fei nɔ wa bɔò wa bi iku.

6 Amma nsɛi, si bɛi à ku si gãmɛi wooda, nŋu iyi wa mu wa wo bɛi aru, à fita hai si awɔɛ. Bɛbɛi aa ka yɔkɔ ka cea Ilaaõ icɛ do daa titõ iyi í jɛ ti Hundeɛ, kaa jɛ do daa nwo iyi í jɛ ti wooda.

Wooda do dulum

7 To, bɛirei aa ka fɔ. Woodau dulum nii? Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ. Amma na saabui woodaui í jɔ̀ ǹ mà dulum. Ntɔ ntɔ, n kaa n mà mà kɔdɛɛ dulum nii wo bii wooda kù ni n maà n ce kɔdɛɛ.

8 Nɔ na woodaui dulum í ba kpãa í bíim kɔdɛɛ ikã ikã fei, domi bii wooda kù wɛɛ dulum mɔ kaa wɛɛ.

9 Tako waati iyi n kù mà wooda, ɲ̀ wɛɛ wo, amma waati iyi ɲ̀ na ɲ̀ mà wooda,
dulum í dedei
10 nɔ ɲ̀ ku. Bɛɛbɛi wooda iyi í nɛ ku jɔ̀ n nɛ kuwɛɛ, ɲ̀ ba wee ikui í naam wa,
11 domi dulum í ceò wooda icɛ nɔ í wa inyii itĩm í kpam.
12 Ntɔ ntɔ wooda í má nɔ ideɛ mɔ í má, í jɛ dee dee, í nɔ í sĩa.
13 Debɛi mii jiidau í baa í jɛɛm kpãai iku? Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ. Dulum nii í
kpam. Mii jiidai í so í na í kpam do. Nŋui í jɔ̀ à yɔɔ iyi dulum í jɛ mii laalɔ do ntɔ
nɔ í gaabu í caa.

Inɛ iyi dulum í kãmia

14 Ntɔi à mà iyi woodai Ilaaɔ̃ ti Hundei, amma amu amanɛi iyi à taa dulum ɲ̀
jɛ aruɛ.
15 Mii iyi ɲ̀ wa n ce n ci ya n mà yaaseɛ, domi mii iyi ɲ̀ bi, n ci ya n ce nŋu,
amma mii iyi ɲ̀ cé, nŋui ɲ̀ ya n ce.
16 Bii ɲ̀ wa n ce iyi n kù bi, ɲ̀ jɛsi iyi wooda í sĩai.
17 Amma bii bɛɛbɛi, kù jɛ amui ɲ̀ wa n coo má, dulum iyi í wa sim nii wa coo.
18 Ǹ mà sãa sãa iyi mii jiida kãma kù wa sim, waatɔ daam nii ɲ̀ wa n fãa, domi
waati kãma fei idɔm í ya maa bi jiida ku ce, amma kuceɛi n ci ya n yɔkɔ.
19 N ci ya n ce jiida iyi ɲ̀ bi, í gbe laalɔ iyi n kù biu.
20 Nɔ bii ɲ̀ wa n ce iyi n kù bi, kù jɛ a ni amui ɲ̀ wa n coo, dulum iyi í wa sim
nii wa coo.
21 To, ɲ̀ yɛ ide gɔ í wɛɛm. Nŋu wee. Waati iyi ɲ̀ bi jiida ku ce fei, laalɔi í ya
maa má sim.
22 Si idɔm woodai Ilaaɔ̃ ku jirima í dɔ̃,
23 amma si kucei ikɔ̃ ikɔ̃i aram fei ɲ̀ wa n yɛ ide mmu gɔ iyi wa ja do lasabum,
nɔ wa cem arui dulum iyi í wa sim.
24 Ilu inɔ kufɔi ɲ̀ jɛ. Yooi á nyam hai si awɔi ara iyi wa bɔɔm ikuu ihẽ.
25 Ǹ wa n saabu Ilaaɔ̃ do saabui Jesu Kirisi Lafẽɛ nwa.
Bɛɛbɛ mɔi, ɲ̀ jɛ arui woodai Ilaaɔ̃ si idɔm, amma si daam ɲ̀ jɛ arui gbugbãi
dulum.

8

Kuwɛɛ iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa mu nwa

1 Na nŋu, nsɛi Ilaaɔ̃ kaa yɛ taalei inɛ ŋa iyi à nɛ anu akã do Jesu Kirisi má.
2 Hundei Ilaaɔ̃i í ya jɔ̀ inɛ ku ba kuwɛɛ na saabui Jesu Kirisi, nɔ gbugbãi
Hundeɛui í nyam hai si gbugbãi dulum do ti iku.
3 Mii iyi woodai Moizi kù yɔkɔ ku ce si na iyi í jɔ̀ mɔngɔi amanɛ ŋa í jɔ̀ woodau
í kua gbugbã, Ilaaɔ̃ í coo. Dulum iyi í wa si arai amanɛ, í kiitiɛ si waati iyi í jɔ̀
Amai nŋu takaɛ í so ara iyi í jɔ arai dulum dii amanɛ ŋa, nɔ í bɔɔ wa ku na ku jɛ
kuwee na dulum.
4 Ilaaɔ̃ í ce bɛɛbɛi ku ba isɛɛnɛ nwa ku jɛ dee dee si ide iyi woodau wa fɔ, awa
iyi a kù waa nɛ si idɔɔbii ara nwa, í gbe si idɔɔbii Hundei Ilaaɔ̃.
5 Inɛ ŋa iyi à waa nɛ si idɔɔbii ara, lasabu nŋa fei si daai araui í ya wa. Amma
inɛ ŋa iyi à waa nɛ si idɔɔbii Hundei Ilaaɔ̃, lasabu nŋa fei si mii iyi Hundeu í bii
í ya wa.
6 Inɛ iyi lasabuɛ fei í wa si idɔɔbii ara, ikui á jɛ iri ku kpaɛ. Amma inɛ iyi
lasabuɛ í wa si mii iyi Hundei Ilaaɔ̃ í bi, lafẽɛ á ba kuwɛɛ do laakai ku sũ.
7 Inɛ ŋa mɔ iyi à waa too idɔɔbii ara, aŋai à jɛ mbɛɛi Ilaaɔ̃ ŋa. A kù waa jirima
woodaɛ, nɔ a kaa yɔkɔ mɔm.
8 Inɛ ŋa iyi à waa too idɔɔbii ara a kaa yɔkɔ a ce iyi á dɔ̃a Ilaaɔ̃ si.

9 Amma iŋɛ i kù waa too idɔɔbii ara, ì waa nɛ ŋai bɛi Hunde í bi, iŋɛ iyi Hundei
Ilaaɔ̃ í wa si ŋɛ. Inɛ iyi kù nɛ Hundei Kirisi, lafɛ̃ɛ kù jɛ ti Kirisi.
10 Nɔ bii Kirisi í wa si ŋɛ, baa do iyi ara nŋɛ í ku na dulum fei, hunde nŋɛ á
maa wɛɛ domi ì jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃ ŋa.
11 Ilaaɔ̃i í ɟì Jesu hai si balɛ. Nɔ bii Hundei nŋu iyi í ɟì Kirisi hai si balɛu í wa
si ŋɛ á na ara iku nŋɛ ŋau mɔ kuwɛɛ na saabui Hundeɛ iyi í wa si ŋɛu.
12 Na nŋu iŋɛ inɛm ŋa, Ilaaɔ̃i à nɛ ka saabu, kù jɛ ara hee arau ku tilasi wa ka
ceò mii iyi í bi.
13 Ntɔ ntɔ, bii ì waa ce idɔɔbii ara aa ku ŋa. Amma bii ì jɔ̀ Hundei Ilaaɔ̃ í sobi
ŋɛ í kpaò kookoosui arau aa nɛ kuwɛɛ ŋa,
14 domi inɛ ŋa iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa gbã fei, aŋai à jɛ amai Ilaaɔ̃ ŋa.
15 Hunde iyi Ilaaɔ̃ í mu nŋɛ kaa ce ŋɛ aru, kaa nɔ ku jɔ̀ njo ku mu ŋɛ má, amma
Hundeu i ce ŋɛ amai Ilaaɔ̃ ŋa, nɔ do saabuɛi aa ka yɔkɔ ka kpe Ilaaɔ̃, ka ni Baaba.
16 Hundei Ilaaɔ̃ takaɛ wa sɔ̃ hunde nwa iyi à jɛ amai Ilaaɔ̃ ŋa.
17 To, si bɛi à jɛ amaɛ ŋa, nŋui í jɔ̀ à nɛ baa si mii iyi í jilɛ nwa. Aa ka nɛ ikpɛ̃ do
Kirisi ajɔ, domi bii à baa ijuukpãɛ ku kpɛ̃, bɛɛbɛ mɔi aa ka baa amboeɛ ku kpɛ̃
má.

Amboe iyi á na ku naa

18 Ǹ mà wahalai nsɛi nwau ihɛ̃ kù jɛ nkãma do amboe iyi Ilaaɔ̃ á na ku nyisi
wa.
19 Baa mii ŋa iyi Ilaaɔ̃ í taka fei à waa degbe ajɔ nŋu do saasa, ajɔ si bii Ilaaɔ̃ á
jɔ̀ a yɛ amboeɛ si amaɛ ŋa,
20 domi mii ŋa iyi í taka fei à dási kpãai nfe ku ce, kù jɛ na idɔɔbii aŋa taka
nŋa, Ilaaɔ̃i í coo bɛɛbɛ. Do nŋu fei, kpãa ku cɔu mɔ í wɛɛ
21 iyi Ilaaɔ̃ á ya mii ŋau mɔ ku ba kãma nŋa ku maà bɛjɛ má nɔ a nɛ ikpɛ̃ si
amboei ara ku nɛi amai Ilaaɔ̃ ŋa.
22 À mà iyi hee nsɛi mii ŋa iyi Ilaaɔ̃ í taka fei à waa kakaai bɛi inaabo iyi wa
kakaa do ara kuroi kubí.
23 Nɔ iyi í re mɔm, baa awa iyi Ilaaɔ̃ í mu nwa Hundeɛ bɛi fiai kaazigi, à waa
kakaa si idɔ nwa à waa degbeò Ilaaɔ̃ ku nyisi iyi à jɛ amaɛ ŋa ntɔ ntɔ nɔ ku faaba
ara nwa.
24 Faabau í jɛ tu wa, amma si kpãaɛ ku cɔi à wa si titã. Bii à yɛ mii iyi à waa
degbe, kudegbe kù wɛɛ má. Mii iyi amanɛ wa yɛ á maa cɔ kpãaɛ má?
25 Amma bii à waa cɔ kpãai mii gɔ iyi a kù waa yɛ, aa ka maa degbeɛi do temua.
26 Bɛɛbɛ mɔi Hundei Ilaaɔ̃ í ya maa sobi wa si gbugbã hai nɛ nwa, domi a ci
ya ka mà mii iyi í sɩ̀a ka tɔɔ. Amma Hundeu takaɛi í ya tɔɔ Ilaaɔ̃ na iri nwa do
ide iyi í re ide ku fɔi amanɛ ŋa.
27 Nɔ Ilaaɔ̃, nŋu iyi wa yɛ idɔi amanɛ ŋa í mà mii iyi Hundeu wa lasabu, domi
do idɔɔbiɛi Hundeu wa tɔɔɛ na irii inɛ ŋa iyi à jɛ tɛɛ.
28 Nɔ iyi í re mɔm, à mà sãa sãa, inɛ ŋa iyi à bi Ilaaɔ̃, aŋa iyi í kpe si idɔɔbiɛ à
jɛ tɛɛ, Ilaaɔ̃ wa ce icɛ si mii iyi í ba ŋa fei ku ba ku ce nŋa jiida.
29 Ntɔ ntɔ, inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í cica hai tako, aŋai í jilɛ ku ba a jɔ Amaɛ. Si bɛɛbɛ
Amaɛui á jɛ yemmai ifɔ nkpɔ nkpɔ.
30 Inɛ ŋa iyi í cica í jilɛu, nŋui í kpe ŋa. Inɛ ŋa iyi í kpeu í ce ŋa dee dee. Inɛ
ŋa iyi í ce dee deeu í ce nŋa ikpɛ̃i amboeɛ.

Kulai kubii Ilaaɔ̃

31 Debɛi bɛirei aa ka fɔ má. Bii Ilaaɔ̃ í jɛ tu wa, yooi á yɔkɔ ku jɛ mbɛɛ nwa.
32 Ilaaɔ̃ kù kɔò amai nŋu takaɛ, amma í jɔ̀ à daa inɛ ŋa si awɔ à kpaa na irii awa
fei. Nŋu iyi í na wa amaɛu bɛɛbɛ, bɛirei á ce iyi kù mu nwa mii iyi í gbe fei.

33 Inɛ ŋa iyi Ilaaõ í cica, yooi á yɔkɔ ku má ŋa dulum má. Kù wɛɛ, domi Ilaaõi
í ce ŋa dee dee.
34 To, yooi á yɔkɔ ku yɛ taale nŋa. Kù wɛɛ, domi Jesu Kirisi í ku, nɔ iyi í re
mɔm í jĩ hai si balɛ má, í wa awɔ njɛi Ilaaõ. Í nɔ wa tɔɔ Ilaaõ na iri nwa.
35 Yooi á yɔkɔ ku fɛɛfɛ wa do kubii Kirisi. Tɔnya? Mà wahala. Mà ijuukpã.
Mà ari. Mà are. Mà mbirisi. Mà igũ.
36 Ntɔ ntɔ,
Lafɛ̃ɛ, na iriɛi à ya ka wa si anui iku alɛò daakɔ.
À waa cɔ wa bɛi angudã ŋa iyi à waa bɔ ku saka,
si bɛi kukɔi idei Ilaaõ í fɔ.
37 Amma si mii ŋau ihẽ fei à jɛ igũ mam mam na saabui Kirisi iyi í bi wa,
38 domi ǹ mà kam kam, nkãma kù wɛɛ iyi á yɔkɔ ku fɛɛfɛ wa do kubiɛ. Baa iku
kaa yɔkɔ, wala kuwɛɛ, do amaleka ŋa, do yiikoi lele ŋa. Mii iyi í ba wa nnyi hee
do iyi á na ku ba wa ala fei, kãma nŋa kaa yɔkɔ.
39 Mii ŋa iyi à wa lele do iyi à wa ilɛ hee do mii iyi à taka fei, nkãma kaa yɔkɔ
ku fɛɛfɛ wa do kubi iyi Ilaaõ í nyisi wa si Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛ nwa.

9

Ilaaõ do inɛi Izirɛli ŋa

1 Ntɔi ǹ wa n fɔ, amu inɛi Kirisi, n kaa n sɔ ibo. Idɔm do Hundei Ilaaõ à jɛsi
iyi ntɔi.
2 Inɔm í fɔ ntɔ ntɔ na Zuifu kpaasi ŋa nɔ ǹ ya n maa n ce araare nŋa waati
kãma fei.
3 An jɛsi Ilaaõ ku ceekpem nɔ ku fɛɛfɛɛm do Kirisi ku ba inɛ ŋa iyi à jɛ dimim
a ba faaba.
4 Aŋai à jɛ inɛi Izirɛli ŋa, inɛ ŋa iyi Ilaaõ í cica a jɛ tɛɛ bɛi amaɛ ŋa, nɔ í nyisi
ŋa amboeɛ. Do aŋai í dĩ akabuuɛ ŋa, nɔ í na ŋa wooda do kpãaɛ ku tɔɔ, do idei
kuwãɛ.
5 Bala nŋa ŋai à jɛ inɛi Ilaaõ ŋa. Si dimi nŋai Kirisi í fita bɛi amanɛ nŋu iyi í re
mii fei. Nŋui í jɛ Ilaaõ, nŋu iyi í jɔ ka maa saabu hee do ajɔ fei. Ami.
6 Kù jɛ ǹ wa n ni ide iyi Ilaaõ í wãu í jɛ ngbɛ, amma kù jɛ inɛ ŋa iyi à bí si dimii
inɛi Izirɛli ŋau feii à jɛ inɛi Izirɛli do ntɔ.
7 Kù nɔ kù jɛ inɛ ŋa iyi à bí si dimii Aburahamu feii à jɛ tɔkuɛ ŋa do ntɔ, domi
Ilaaõ í sõ Aburahamu í ni, dimii amai Izaaki ŋai aa jɛ tɔkuɛ ŋa.
8 Waatɔ kù jɛ amai Aburahamu ŋa feii à jɛ amai Ilaaõ ŋa, í gbe amu ŋa ŋa iyi
Ilaaõ í cea kuwãɛ ŋau, aŋa akã.
9 Ide iyi Ilaaõ í wãò Aburahamu wee, í ni, adõ gɔ suku bɛ iyi ihẽ an nyi wa má,
hee waati bɛɛbɛ Sara á bí ama inɛmɔkɔ.
10 Kù jɛ iyi bɛ nŋu akã, amai Rebɛka minji ŋau fei sika ŋai. Baa nŋai í jɛ bala
nwa Izaaki.
11-12 Amma do nŋu fei, hee Rebeka ku maa bí ŋa, si waati iyi a kù ce jiida gɔ
titã hee má jɛ laalɔ, Ilaaõ í sõ Rebeka í ni, inɛ sintei á ya sũa inɛ ankãanyiu iri
ilɛ. Í fɔ bɛɛbɛi ku ba ku nyisi iyi nŋu í ya cica inɛ ŋai bɛi nŋu takai nŋu í bi, nɔ í
kpe ŋa si bɛi nŋu takaɛ í jilɛ, kù jɛ na kuce nŋa.
13 Tiai idei Ilaaõ í fɔ má í ni, Ilaaõ í ni, ǹ bi Zakɔbu nɔ ǹ cé Ezau.
14 Debɛi, bɛirei aa ka fɔ nsɛi. Ilaaõ kù jɛ dee deei? Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ,
15 domi í sõ Moizi í ni, inɛ iyi ǹ bii an cea didõ, nɔ inɛ iyi ǹ bii an ce araareɛ.
16 Na nŋu, kù jɛ na idɔɔbii inɛ gɔ, kù nɔ kù jɛ na kookaai inɛ gɔ, amma na
araarei Ilaaõi.

17 Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ idei Faraɔ̃, nŋu iyi Ilaaɔ̃ í le idɔɛ í ni n kã n ceɛ
ilaalui ku ba inɛ ŋa a yɛ gbugbãm siɛ, nɔ inɛi andunya fei ku gbɔ irim.
18 Bɛɛbɛi Ilaaɔ̃ í ya ce araarei inɛ iyi í bi, nɔ ku le idɔi inɛ mɔ iyi í bi.
19 Bii bɛɛbɛi, inɛ gɔ á yɔkɔ ku sɔ̃m ku ni, Ilaaɔ̃ kù nɛ kpãa ku yɛ taalei amanɛ
ŋa má, domi inɛ kãma kaa yɔkɔ ku dede si mii iyi í jilɛ.
20 Awɔ iyi ì waa fɔ bɛɛbɛ, yooi ì jɛ i bɛi i kakɔɔ Ilaaɔ̃. Caka á yɔkɔ ku bee woo
ma ku ni, na mii í ce ì mam bɛ ihɛ̃?
21 Kù jɛ woo ma cakai á ceò ama bɛi í bi ba. Si ama akãu bɛ kaa yɔkɔ ku ce caja
iyi à ya maa ceò icɛ waati kãma fei do caka iyi í nɛ bɛɛrɛ í re ba.
22 To, yaaseu bɛ wa nyisi mii iyi Ilaaɔ̃ í ce. Í bi ku nyisi inɛ gɔ ŋa idɔɔkɔ̃ nlaɛ
do gbugbãɛ. Amma í temuai titã do inɛ ŋa iyi idɔɛ í kɔ̃ siu, aŋa iyi à yɛ bɛi caka
ŋa iyi aa nyɔu.
23 Amma í bi ku nyisi inɛ gɔ ŋa mɔ bɛi amboeɛ í la í to. Aŋai í ce araare nŋa
nɔ í ce sɔɔlu nŋa hai ku kpɛ a nɛ ikpɛ̃ si amboeɛ.
24 Inɛ ŋau awai. Si inɔ nwa Zuifu ŋa do hai jɛ Zuifu ŋa à wasi. Ilaaɔ̃i í kpe awa
fei.
25 Bɛɛbɛi walii Ozee í fɔ si tiaɛ í ni, Ilaaɔ̃ í ni,
Inɛ ŋa iyi a kù jɛ tom wo, nsɛi an kpe ŋa inɛm.
Dimi ŋa iyi n kù bi wo, nsɛi an kpe ŋa baakɔɔm ŋa.
26 Nɔ tengi bii ǹ sɔ̃ ŋa wo ǹ ni, i kù jɛ inɛm ŋa,
Bɛ mɔi an kpe ŋa má amam ŋa, amu iyi ǹ jɛ irii kuwɛɛ.
27 Ŋɔi walii Ezai í fɔ ide hee lele na irii inɛi Izirɛli ŋa í ni, baa bii inɛi Izirɛli ŋau
à kpɔ bɛi sãai acɩ̃i ido, inɛ mbɔi á ba faaba.
28 Ide iyi Ilaaɔ̃ í fɔu á kɔ̃i mam mam si andunyau, nɔ kaa kpɛ mɔm.
29 Í yɛ mbɛ bɛi walii Ezai í tako í fɔu iyi í ni,
Bii Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ, ilu gbugbã fei kù jɔ̀ nwa fiti mbɔi amanɛ ŋa wo ni,
Awa fei aa ka kui wo bɛi inɛi Sodomu ŋa,
Do inɛi Gɔmɔɔ ŋa.

Inɛi Izirɛli ŋa do laabaau jiida

30 Debɛi, bɛirei aa ka fɔ. Bɛi aa ka fɔ wee, dimi mmu ŋa iyi a kù waa dɛ à jɛ
dee dee si wajui Ilaaɔ̃ wo, nsɛi à jɛ dee dee na saabui naanɛ ku dasi nŋa.
31 Amma inɛi Izirɛli ŋa iyi à waa dɛ aŋa a too wooda ku ba aŋa a jɛ dee dee si
wajui Ilaaɔ̃, kù ce.
32 Na mii. Si na iyi í jɔ̀ inɛi Izirɛli ŋa a kù dɛdɛɛ do naanɛ ku dasi, í gbe do icɛ
nŋa. À koosɛ si kuta iyi í ya jɔ̀ inɛ ŋa a koosɛu.
33 Ideɛi kukɔu wa fãa í ni,
Wee ǹ wa n jilɛ inɛ gɔ Siõɔ iyi í yɛ bɛi kuta bi ku koosɛ.
Nŋui á jɔ̀ inɛ gɔ ŋa a cuku,
Amma inɛ iyi í dasiɛ naanɛ kaa yɛ anyɔ.

10

1 Iŋɛ inɛm ŋa, iyi ǹ bi si idɔm fei do iyi ǹ wa n tɔɔ Ilaaɔ̃, nŋui í jɛ dimim ŋa a
ba faaba.
2 Ntɔ ntɔ, an yɔkɔ n fɔ na iri nŋa n ni à waa cea Ilaaɔ̃ icɛ do himma, amma a
kù nɛ kumà.
3 A kù mà bɛi Ilaaɔ̃ í ya ceò inɛ dee dee, nŋui í jɔ̀ à dɛ kpãa nŋa bɛi aa ce a jɛò
dee dee, nɔ a kù waa too si kpãa iyi Ilaaɔ̃ í jilɛ.
4 Kpãa iyi Ilaaɔ̃ í jilɛui í jɛ Kirisi iyi í na í kpa irii woodai Moizi nɔ inɛ iyi í
dasiɛ naanɛu fei á jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃.

Faabau í jɛ ti inɛ ŋa iyi à dasi Lafɛ̃ɛ naanɛ fei

5 Ide iyi Moizi í kɔ si yaase bɛi inɛ á jɛò dee dee si wajui Ilaaõ̃ si wooda ku
jirima wee. Inɛ iyi wa jirima wooda ŋau fei, si nŋui á ba kuwɛɛ.
6 Amma ide iyi à kɔ si yaase bɛi amanɛ á jɛò dee dee na naanɛ ku dasi wee.
Maà ti i fɔ si idɔɛ i ni, yooi á bɔ lelei Aõ̃. Bii ì waa fɔ bɛɛbɛ, í yɛ bɛi ì waa dɛ Kirisi
ku kita wai.
7 Nɔ i maà ti i fɔ i ni, yooi á lɔ lɛlɛi ilɛ. Bii ì waa fɔ bɛɛbɛ, í yɛ bɛi ì waa dɛ ku
dede Kirisi hai si balɛ mái.
8 Debɛi, bɛirei ideu wa fɔ. Bɛi wa fɔ wee. Ide iyi ì waa dɛdɛu kù j̃liɛ, í wa si
gɛlɛɛ mɔm do si idɔɛ. Ideu nŋui í jɛ idei naanɛ ku dasi iyi à waa waazo, iyi í ni,
9 bii ì fɔ do gɛlɛɛ ì ni Jesui í jɛ Lafɛ̃ɛ, nɔ ì dasi naanɛ si idɔɛ iyi Ilaaõ̃ í dedeɛ hai
si balɛ, aa ba faaba,
10 domi do idɔi amanɛ í ya dasiò naanɛ ku ba ku jɛ dee dee si wajui Ilaaõ̃, nɔ
do gɛlɛ mɔi í ya fɔò ide ku ba ku baò faaba.
11 Tiai idei Ilaaõ̃ í nɔ í fɔ í ni, inɛ iyi í dasiɛ naanɛ fei kaa yɛ anyɔ.
12 Bɛɛbɛi inɛ gɔ kù jɛ ikã, hai Zuifu ŋa hee ku bɔ do dimi mmu ŋa fei. Aŋa fei
Lafɛ̃ɛ akãi à nɛ. Amaniɛ mɔ í jɛ ti inɛ ŋa iyi à waa tɔɔɛ fei.
13 Debɛi inɛ iyi wa tɔɔ Aõ̃ Lafɛ̃ɛ fei á ba faaba, si bɛi idei Ilaaõ̃ í fɔ.
14 Nɔ bɛirei inɛ ŋa aa ce a tɔɔɛ bii a kù dasiɛ naanɛ. Mà bɛirei aa ce a dasiɛ
naanɛ bii a kù gbɔ ideɛ. Nɔ bɛirei aa ce a gbɔ ideɛ bii inɛ gɔ kù ce waazoi ideu.
15 Nɔ bɛirei aa ce a ce waazoi ideu bii kù jɛ inɛ gɔi í bɛ ŋa. Kukɔi idei Ilaaõ̃ wa
fɔ í ni, inɔ didõ̃ nlai kunaai inɛ ŋa iyi à dabii à waa sisi laabaau jiidau.
16 Amma kù jɛ inɛ feii í jɛsi idei laabaau jiidau. Bɛɛbɛi walii Ezai mɔ í fɔ í ni,
Lafɛ̃ɛ, yoo ŋai à dasi waazo nwau naanɛ.
17 Bɛɛbɛ mɔi naanɛ ku dasi wa naai hai si ide iyi inɛ wa gbɔ. Nɔ ide iyi à waa
gbɔu idei Kirisii.
18 Amma ǹ wa n beei, Zuifu ŋa a kù gbɔ ideui? À gbɔɔ, domi à kɔɔ à ni,
Woo ce waazo ŋau à dabii si andunya fei
Nɔ inɛ fei í gbɔ ide nŋa.
19 To, ǹ wa n bee má, inɛi Izirɛli ŋa a kù gbɔ yaasei ideu ba. À gbɔɔ, si bɛi Moizi
í tako í kɔ na iri nŋa í ni,
Ilaaõ̃ í ni,
An dede igu nŋɛ do dimi gɔ iyi a kù waa saalu bɛi dimi,
Nɔ n dede idɔɔkõ̃ nŋɛ do dimi hai nɛ bisi.
20 Ezai mɔ í kɔ do wɔɔkɔ í ni, Ilaaõ̃ í ni,
Inɛ ŋa iyi a kù waa dɛdɛɛm ŋai à yɛm,
Nɔ ǹ nyisi ŋa aram, kù nɔ kù jɛ aŋai à tɔɔm.
21 Amma si gãmɛi irii inɛi Izirɛli ŋa í kɔ í ni, Ilaaõ̃ í ni, hai daakɔi ǹ to awɔ bi hai
gbɔ ide ilu itĩ ku yika ŋa.

11

Ilaaõ̃ kù kɔsi inɛi Izirɛli ŋa

1 Debɛi ǹ wa n beei, Ilaaõ̃ í kɔsi inɛɛ ŋai? Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ, domi amu takam
inɛi Izirɛlii ǹ wa n jɛ, ǹ jɛ tɔkui Aburahamu si dimii Bɛnzamɛɛ.
2 Ilaaõ̃ kù kɔsi inɛɛ ŋa iyi í tako í cica hai kukpɛu. Mà i kù mà ŋa bɛi kukɔi idei
Ilaaõ̃ í fɔ ŋa si waati iyi Elii í bɔò taalei inɛi Izirɛli ŋa bi Ilaaõ̃ í ni,
3 Lafɛ̃ɛ, inɛ ŋau à kpa waliiɛ ŋa nɔ à kɛkɛ bi kuweeɛ ŋa. Amu akãi ǹ gbe iyi ǹ
wa n jirimaɛ, à nɔ à waa dɛ hundem ku nya.

4 Amma Ilaaɔ̃ í jɛaa í ni, ǹ nɛ amanɛ dubu mɛɛje má iyi a kù gulɛ si wajui iwɛ̃
iyi à ya kpe Baali.
5 Bɛɛbɛ mɔi, baa nsɛi inɛi Izirɛli mbɔ ŋa à waa jirima Ilaaɔ̃, aŋa iyi í cica na
didɔ̃ɛu.
6 Í cica ŋai na didɔ̃ɛ, kù jɛ na icɛ. Bii í jɛ do icɛui, didɔ̃u kù jɛ didɔ̃ má.
7 Ntɔ ntɔ bɛirei í ce. Inɛi Izirɛli ŋa a kù ba mii iyi à waa dɛ. Si inɔ nŋa inɛ ŋa
iyi Ilaaɔ̃ í cicai à baa. Inɛ ŋa iyi à gbe à lele idɔ nŋa.
8 Na irii nŋai kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni,
Ilaaɔ̃ í da nŋa si sisi njoo si idɔ.
Nɔ í mu nŋa iju iyi a kaa yɔkɔ a yɛò ilu.
Nɔ í mu nŋa itĩ iyi a kaa yɔkɔ a gbɔò ide hee do nnyi fei.
9 Nɔ Davidi mɔ í ni,
Jingau nŋa ku jɛ nŋa cɛkũm do taao,
Nɔ ku nyi ku jɛ nŋa bi ku koosɛ má
Ku ba a koo a ba ijuukpã.
10 Jò ilu kuku ku wa si iju nŋa a maà yɛ ilu.
Nɔ i jò a ya bate a maa ceò icɛ do ajɔ fei.
11 Ŋɔi í jò ǹ wa n bee, si waati iyi inɛi Izirɛli ŋa à koosɛ, à cukui hee do ajɔ fei?
Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ. Amma na kucuku nŋai í jò dimi mmu ŋau mɔ à baò faaba
ku ba igu nŋa ku dede si ŋa.
12 Debɛi, si bɛi kucukui inɛi Izirɛli ŋa í jò hai jɛ Zuifu ŋa à ba amanii Hunde,
nɔ kukayei inɛi Izirɛli ŋa í kɔ̃si amanii dimi mmu ŋa, zaka bɛirei amanii dimi
mmu ŋau á la ku to waati iyi inɛi Izirɛli ŋa fei aa na a ba kpãai faaba.

Dimi mmu ŋa à ba faaba

13 Iŋɛ dimi mmu ŋau bɛ, iŋɛi ǹ wa n ba ide ku fɔ, amu iyi ǹ jɛ woo bɛ bi tu ŋɛ.
Ǹ ya n maa nɛ inɔ didɔ̃i do icɛm iyi ǹ wa n ce.
14 Si icɛu bɛi ǹ wa n dɛ kpãa n dedeò igui dimim ŋa, ku ba inɛ gɔ nŋa ŋa a ba
faaba.
15 Ilaaɔ̃ í jò hai jɛ Zuifu ŋa à dɔ̃ do nŋu si waati iyi í jò Zuifu ŋa titã. Debɛi,
bɛirei á yɛ si waati iyi á gba ŋa má. Nŋu bɛi á jò aŋa iyi à ku wo a baa si kuwɛɛ.
16 Si iyafũi pɛ̃ɛ iyi à kpo, bii pɛ̃ɛ sinte iyi à ceu í jɛ ti Ilaaɔ̃, debɛi pɛ̃ɛu fei ti
Ilaaɔ̃i. Bɛɛbɛ mɔi bii icãi jĩi í jɛ ti Ilaaɔ̃, do amaawɔɛ ŋa fei ti Ilaaɔ̃i.
17 Amma nsɛi à cafe amaawɔ gɔ ŋa hai si jĩi ndii olivi, nɔ iŋɛ iyi ì jɛ amaawɔi
jĩi ndii sako, iŋɛi à sãsi agbɛ nŋa. Nsɛi wee, iŋɛ mɔ ì waa ba inyi iyi wa naa si
amaawɔ ŋau hai si icãu.
18 Na nŋu, i maà tɔɔ fufu ŋa si amaawɔ ŋa iyi à cafeu. Bɛirei aa ce i tɔɔ fufu
ŋa. I jò i mà ŋa iyi kù jɛ iŋɛi ì waa mu icãu, icãu njɛi wa mu ŋɛ.
19 Inɛ akã nŋɛ gɔ á ni, à cafe amaawɔ ŋau bɛi ku ba a sãsim si agbɛ nŋa.
20 Ntɔi, à da ŋai na naanɛ hai dasi nŋa, nɔ awɔ mɔ ì wa agbɛu bɛi na naanɛ ku
dasiɛ. Maà tɔɔ fufu, amma ce njo,
21 domi bii Ilaaɔ̃ kù jò amaawɔ sinte ŋau, á na ku jò awɔ mɔ?
22 Debɛi, cɔ jiida ku jɛi Ilaaɔ̃ do kugaabuɛ. Í gaabu si inɛ ŋa iyi à cuku, amma í
jɛ inɛ jiida bi tɛɛ. Awɔ de leekĩ dim dim si jiida ku jɛɛ. Bii kù jɛ bɛɛbɛ aa da awɔ
takaɛ.
23 Bii aŋa mɔ a kù mɔsi idɔ ku lele nŋa, Ilaaɔ̃ á sindo ŋa si agbɛ bii à wau wo,
domi á yɔkɔ ku sindo ŋa si agbɛ nŋa má.
24 Bii Ilaaɔ̃ í daɛ wa hai si jĩi ndii olivii sako nɔ í másiɛ si jĩi ndii olivi iyi à waa
logooa iyi kù jɛ icuɛ, debɛi, kaa gaabuaa ku sindo amaawɔu si jĩi ndii nŋu takaɛ.

Inɛi Izirɛli ŋa aa ba faaba

25 Iŋɛ inɛm ŋa, n kù bi asiii ideu ihɛ̃ ku manji nŋɛ hee ku jɔ̀ i maa cɔ ara nŋɛ
ilu bisi ŋa. Asiiu wee. Idɔi inɛi Izirɛli fiti mbɔ ŋau í lei titã hee kukpɔi dimi
mmu ŋa iyi aa ba faabau ku kɔ̃.
26 Si bɛɛbɛ, inɛi Izirɛli ŋau fei aa ba faabau, si bɛi à kɔɔ à ni, Ilaaɔ̃ í ni,
Woo Faabau á naai hai Siɔ̃ɔ,
Nɔ ku nya lasabu hai mà bɛɛrɛm hai si dimii Zakɔbu.
27 Iyi ihɛ̃i í jɛ akabuu iyi an dĩ do aŋa si waati iyi an kpa idei dulum du ŋa.
28 Si tuubai laabaau jiidau Zuifu ŋa à jɛ mbɛɛi Ilaaɔ̃, nɔ nŋu bɛi í baa í jɛ
aranfãanii iŋɛ, amma si tuubai kucica, à jɛ inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í bi hee nsɛi na bala
nŋa ŋa.
29 Ilaaɔ̃ í bi ŋa hee nsɛi domi ci ya ce mua ngba nɔ ci ya sinda idɔ hai si inɛ ŋa
iyi í kpe.
30 Tako wo ì donda Ilaaɔ̃ ŋa, amma nsɛi Ilaaɔ̃ í too si ide hai gbɔi Zuifu ŋau í
ceò araare nŋɛ.
31 Nsɛi si bɛi Ilaaɔ̃ í ce nŋɛ didɔ̃ na saabui ide hai gbɔ nŋau, bɛɛbɛ mɔi á too si
araare iyi í nyisi ŋɛ ku ba ku ce araarei aŋa mɔ.
32 Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ̃ í jɔ̀ inɛ fei í baa í jɛ arui ide hai gbɔ, ku ba ku ce araarei inɛ fei.

Kulai Ilaaɔ̃

33 Irei ì gbɔ bɛi amanii Ilaaɔ̃ do bisiɛ do kumàɛ í la í to. Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku mà
yaasei lasabuɛ. Inɛ gɔ mɔ kù nɔ kù wɛɛ iyi á mà kpãaɛ sãa sãa.
34 Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni,
Yooi í mà lasabui Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ.
Mà yooi í muaa bisi ajɔ gɔ.
35 Yooi í tako í muaa ngɔgɔ ku bɛi ku maa degbe ku sãa nŋu gbese.
36 Ilaaɔ̃i í jɛ irii mii fei, hai bi tɛɛi fei ndɛɛ wa naa. Nɔ mii fei í wɛɛi na iriɛ. Amboe
ku jɛ tɛɛ hai nsɛi hee do ajɔ fei. Ami.

12

Kuwɛɛ titɔ̃ iyi í wɛɛ na irii Ilaaɔ̃

1 Na nŋu iŋɛ inɛm ŋa, ǹ wa n tɔɔ ŋɛi na saabui araare iyi Ilaaɔ̃ í ce nŋɛ, i na
Ilaaɔ̃ ara nŋɛ. I jɔ̀ kuwɛɛ nŋɛ ku jɛaa bɛi kuwee gɔ iyi í má nɔ í sĩaa si. Do yaase
bɛɛbɛi í sĩa i ya tɔɔ Ilaaɔ̃ ŋa.
2 I maà ya ce kucei inɛi andunya ŋa, amma i jɔ̀ Ilaaɔ̃ ku mu nŋɛ lasabu titɔ̃ iyi
á kpaasiò kuwɛɛ nŋɛ, ku ba i mà iyi í jɛ idɔɔbii Ilaaɔ̃ ŋa. Idɔɔbiɛu wee, iyi í jɛ
jiida, iyi í dɔ̃ do iyi í kɔ̃ mam mam.
3 Na didɔ̃ iyi Ilaaɔ̃ í muum, ǹ wa n sɔ̃ iŋɛ fei, i maà jilɛ ara nŋɛ tengi bii i kù to
ŋa, amma inɛ fei ku jilɛ araɛ si zaka bɛi Ilaaɔ̃ í muaa naanɛ.
4 Si ara akã ikɔ̃ ikã ikãi í wa si nɔ aŋa fei do icɛ nŋai.
5 Bɛɛbɛ mɔi, baa bii awa à kpɔ à jɛ ara akã si Kirisi nɔ à dĩ si njɛi bɛi ikɔ̃ ikã ikãi
arau.
6 Bɛɛbɛ mɔi à nɛ amua ikã ikã iyi Ilaaɔ̃ í ce nwa si didɔ̃ɛ. Inɛ iyi í nɛ amuai ide
iyi wa naa hai bi Ilaaɔ̃ ku sɔ̃ inɛ ŋa, ku ceò icɛ si bɛi naanɛ ku dasiɛ í to.
7 Inɛ iyi í nɛ amuai ku cea inɛ ŋa icɛ si igbɛu, ku coo. Inɛ iyi í nɛ amuai inɛ ŋa
ku kɔ si idei Ilaaɔ̃ ku kɔ ŋa si.
8 Inɛ mɔ iyi í nɛ amuai inɛ ŋa ku mua gbugbã ku coo. Inɛ mɔ iyi í ya yɔkɔ ku
ce amua ku coo do inɔ akã. Inɛ ngbo ku ce icɛɛ do himma. Inɛ iyi í nɛ amuai ilu
are ŋa ku sobi ku coo do inɔ didɔ̃.

9 I maà jɔ̀ kubi nŋɛ ku jɛ do muafiti. I saa laalɔ nɔ i leekĩ si jiida ku ce dim dim
ŋa.
10 I bi njɛ ŋa, i ce kookaai i ya màò bɛɛrɛi njɛ ŋa.
11 I maà jɔ̀ himma nŋɛ ku kaye, amma i ya maa cea Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ icɛ ŋa, nɔ i jɔ̀
Hundeɛ ku maa ce icɛ si ŋɛ.
12 I wɛɛò inɔ didɔ̃ ŋa na kpãa ku cɔu. I temua si wahala ŋa. I maà ya gbɛɛji do
kutɔɔ ŋa.
13 I ya sobi inɛ ŋa iyi à jɛ ti Ilaaɔ̃ si bukaatai mii iyi à bi. Nɔ i ya yaaɛ inɛ njoo
ŋa.
14 I ya weea inɛ ŋa iyi à waa kpã ŋɛ iju. I wee nŋa ŋa, i maà ceekpe ŋa.
15 Inɛ ŋa iyi à wa si inɔ didɔ̃ i ba ŋa inɔ didɔ̃ ku kpɛ̃, inɛ ŋa mɔ iyi à waa kpata
i ba ŋa ku kpata ŋa.
16 I ya nɛ anu akã ŋa, i maà jɔ̀ lasabui ara ku so ku wa si ŋɛ, amma i ya kaye
ara nŋɛ ŋa. I maà ya jilɛ ara nŋɛ ilu bisi ŋa.
17 I maà ya sãa inɛ gɔ laalɔ ŋa. I ya maa dɛ i ce iyi í jɛ jiida si gãmɛi inɛ fei ŋa.
18 Bii í jɛ á ce i ce kookaai baa yooma fei i jɔ̀ iŋɛò inɛ fei i ya dɔ̃ ŋa.
19 Iŋɛ kpaasim ŋa i maà ya dɛ i sãa njɛ gbesei laalɔ ŋa, amma i ya jɔ̀ Ilaaɔ̃ ku
sã nŋɛ gbesei idɔɔkɔ̃, domi à kɔɔ à ni, Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í ni,
Amui an sã gbesei idɔɔkɔ̃.
20 Nɔ à kɔɔ má à ni,
Bii ari wa kpa mbɛɛɛ, náa ijɛ ku jɛ.
Bii agbɛ wa kpaa, muaa inyi ku mɔ,
Domi bii ì waa ceaa bɛɛbɛ, í yɛ bɛi ina nyɛnyɛi ì waa koaa si iri.
21 Maà jɔ̀ laalɔ ku kãmiaɛ, amma jɔ̀ i kãmiaɛ do jiida ku ceɛ.

13

Ka jirima ilaalui ilɛ nwa ŋa

1 Inɛ fei ku jirima ilaalui ilɛɛ, domi ilaalu kãma kù wɛɛ iyi kù jɛ do kumàsii
Ilaaɔ̃. Ilaalu ŋa iyi à wɛɛ fei Ilaaɔ̃i í jilɛ ŋa.
2 Na nŋu, bii inɛ í donda idei ilaalu, ide iyi Ilaaɔ̃ í jilɛi í kɔsi. Nɔ inɛ ŋa iyi à
waa kɔ ide dimi bɛɛbɛ, à waa dɛdɛa ara nŋa taalei.
3 Ntɔ ntɔ, woo ce jiida ŋa a kù nɛ zigiida do inɛ ŋa iyi à waa mu ilɛu, í gbe woo
ce laalɔ ŋa. Bii i kù bi njo ku muɛ si gãmɛi ilaalu ŋau, ce jiidaɛ, aa nɛ siɛ inɔ didɔ̃.
4 Ilaalu ŋa à waa ce icɛi Ilaaɔ̃i na aranfãani nŋɛ. Amma bii ì waa ce laaloɛ ŋa,
i ce njo nŋa, domi a kù waa mu taakuba si ngbɛ. Aŋa mɔ woo ce icɛi Ilaaɔ̃ ŋai
ku ba a sã gbesei idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃ nɔ a kpã inɛ ŋa iyi à waa ce laalɔ iju.
5 Na nŋu, ì nɛ i sũ nŋa iri ilɛ ŋai, nɔ kù jɛ si na iyi í jɔ̀ ì waa ce njoi ijuukpã nŋu
akã ŋa, amma ku ba idɔ nŋɛ ku maà yɛ taale nŋɛi.
6 Nŋui í nɔ í jɔ̀ ì waa sã fiai lɛmpoo má ŋa, domi inɛ ŋa iyi à waa mu ilɛu aŋa
mɔ woo ce icɛi Ilaaɔ̃ ŋai nɔ à na ara nŋai mam mam.
7 I sãa inɛ fei iyi ì nɛ i sã ŋa. Inɛ ŋa iyi ì nɛ i sãa lɛmpoo i sã nŋa ŋa. Inɛ iyi ì
nɛ i sãa fiai duani i sãa lafɛ̃ɛ. Inɛ iyi ì nɛ i jirima fei i jirima lafɛ̃ɛ ŋa. Inɛ iyi ì nɛ
i mà bɛɛrɛɛ, i màa ŋa.

Ka bi njɛ

8 I maà ya mu gbesei inɛ gɔ. Gbesei mii akãi í nɛ ku wa si anini nwa, nŋui í jɛ
kubi, domi inɛ iyi í bi inɛ ŋa wa kɔ̃ wooda feii.
9 Ntɔ ntɔ, wooda ŋau ihɛ̃ iyi í ni, i maà ce sakara, nɔ i maà kpa inɛ, nɔ i maà
ce ile, nɔ i maà ce binɛ, do wooda ikã ikã iyi í gbe fei aa yɔkɔ a tɔtɔɔ ŋa si wooda
akã. Wooda akãu wee, bi inɛ mmu bɛi ì bi araɛ.

10 Bii kubi í wa si gãmɛ nŋɛ i kaa yɔkɔ i cea njɛ laalɔ ŋa. Na nŋu, bii ì bi njɛ ì
waa jirima wooda ŋau fei ŋai.

Ka tã sɔɔlu ka maa degbeò kunyii Kirisi wa

11 Í sɪ̀a i ce bɛɛbɛ ŋa, domi ì mà ŋa si waati bii à wa nsɛi. Í to i jɪ̀ hai si iri njoo
ŋa, domi waati iyi Lafɛ̃ɛ á faaba wa mam mam í maai wa nsɛi í re waati iyi à
sinti dasi naanɛ.
12 Idũ í dũ wa koo, nɔ amɛɛjumá í maai wa. Na nŋu, ka jɔ̀ icɛi ilu kuku ku ce,
nɔ ka so jɪ̀nɛi igũ iyi á jɔ̀ ka jabu si inya kumá.
13 I jɔ̀ ka nɛ dee dee awa iyi à jɛ inɛi inya kumá ŋa. Ka maà jɔ̀ ijɛ ku bi nwa do
atɛ̃ ku mɔ nwa ku la ku caa, ka maà nɛ adɛi abo do daa bɛɛtɛkɛ ku ce, nɔ ka jɔ̀ ija
do igu.
14 Amma i so daa titõi Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛ nwa, nɔ i maà jɔ̀ daai iŋɛ taka nŋɛ ku
maa nɛò ŋɛ i maa ceò binɛ má ŋa.

14

Maà yɛ taalei kpaasi woo dasi Jesu naanɛ

1 I gba inɛ iyi naanɛ ku dasiɛ kù nɛ gbugbã, nɔ i maà ya yɛ taalei ide iyi wa
lasabu.
2 Inɛ ihɛ̃ wa tamaa si iyi nŋu á yɔkɔ ku jɛ ijɛ fei. Inɛ ihõ mɔ iyi kù nɛ gbugbã si
naanɛ ku dasiɛu, ci ya ŋɔ iŋa.
3 Inɛ iyi wa jɛ mii iyi í ba fei ku maà donda inɛ iyi ci ya jɛ mii fei, nɔ inɛ mɔ
iyi ci ya jɛ mii iyi í ba fei, ku maà yɛ taalei inɛ njɛ iyi wa jɛ mii fei, domi Ilaaõi í
gba lafɛ̃ɛ.
4 Bɛirei awɔ ì yɛ ì bɛi ì waa kiitiò amaacɛi inɛ mmu gɔ. Bii wa leekɪ̀ si icɛɛ
walakɔ bii í nɔ í fũsi awɔ mɔi idei irii lafɛ̃ɛɛi. Amma á maa leekɪ̀i domi Aõ Lafɛ̃ɛ
í nɛ gbugbã ku muaa gbugbã.
5 Inɛ gɔ ŋa à ya tamaa bɛi ajɔ gɔ ŋa à re njɛ do bɛɛrɛi, nɔ inɛ gɔ ŋa mɔ à ya maa
tamaa mà iju iyi í má fei akãi. Si ide ŋau ihɛ̃ í sɪ̀a inɛ fei ku mu iyi í jɛ lasabui
idɔɛ dim dim.
6 Inɛ iyi wa tamaa ajɔ gɔ ŋa à re njɛ do bɛɛrɛ, wa cooi na Aõ Lafɛ̃ɛ. Inɛ iyi wa jɛ
ijɛ iyi í ba fei, na irii Aõ Lafɛ̃ɛi wa jɔɔ, domi í ya saabu Ilaaõi titã na ijɛu. Inɛ mɔ
iyi kù waa jɛ mii fei, na irii Ilaaõi kù waa jɛ, í nɔ wa saabuɛ.
7 Kuwɛɛi inɛ kãma nwa kù jɛ ti nŋu akã, bɛɛbɛ mɔi do ikuɛ.
8 Ntɔ ntɔ, bii à wɛɛ, à wɛɛi na irii Lafɛ̃ɛ, bii à nɔ à ku mɔi, na irii Lafɛ̃ɛi à ku. Na
nŋu, bii à waa wɛɛ walakɔ bii à ku, ti Lafɛ̃ɛi à jɛ,
9 domi Kirisi í ku nɔ í dede hai si balɛ má ku ba ku jɛ Lafɛ̃ɛi inɛ ŋa iyi à ku do
inɛ ŋa iyi à wɛɛ.
10 To, bii bɛɛbɛi, na mii í ce awɔ ì waa yɛ taalei kpaasiɛ. Mà na mii í ce ì waa
donda kpaasiɛ. Awa feii aa ka leekɪ̀ ajɔ akã si wajui Ilaaõ ku kiiti nwa.
11 Ajɔ nŋui kukɔi idei Ilaaõu ihɛ̃ á kõ tengi bii í ni,
Aõ Lafɛ̃ɛ í ni,
Amui ɪ̀ jɛ kuwɛɛ, inɛ fei á na ku gulɛ si wajum.
Nɔ inɛ fei ku saabum do gɛlɛɛ.
12 Bɛɛbɛ mɔi awa fei aa ka fɔ tu wa si wajui Ilaaõ.

Maà ce ngɔgɔ iyi à dasi kpaasiɛ kurara

13 Na nŋu, i maà ya kiiti njɛ ŋa. Amma ce laakai i maà ti i ce ngɔgɔ iyi á jɔ̀
kpaasiɛ ku rara ku dasi dulum.
14 Na saabui Lafɛ̃ɛ Jesu ɪ̀ mà kam kam iyi sɔnda kãma kù jɛ ìwɔ̀. Amma bii
inɛ gɔ wa doo sɔnda gɔ ìwɔ̀, bi tɛɛi í jɛ ìwɔ̀.

15 Bii inɔi kpaasiɛ í fɔ na ijɛ gɔ iyi ì waa jɛ, wa nyisi iyi i kù waa nɛ si kpãai
kubi má. Maà jɔ̀ idei ijɛ ku jɔ̀ inɛ gɔ iyi Kirisi í ku na iriɛ ku ce nfe.
16 Iyi ì yɛ í sĩaɛ ku ce, maà ti i coo do yaase bɛi á jɔ̀ inɛ ŋa a fɔ laaləɛ.
17 Bommai Ilaaõ kù jɛ idei kujɛ do kumɔ, bii kù jɛ dee dee ku jɛ do laakai ku
sũ do inɔ didõ iyi Hundei Ilaaõ wa mu nwa.
18 Inɛ iyi wa cea Kirisi icɛ si yaase bɛɛbɛ, lafɛ̃ɛi Ilaaõ á bi, nɔ baa amanɛ ŋa aa
saabuɛ.
19 Na nŋu, ka dɛ mii iyi á naaò laakai ku sũ wa do mii iyi á mu nwa gbugbã si
naanɛ ku dasi nwa.
20 I maà bɛjɛ icɛi Ilaaõ na idei ijɛ. Ntɔi, sɔnda kãma kù jɛ ìwɔ̀, amma kù sĩa inɛ
gɔ ku jɛ ijɛ iyi á jɔ̀ kpaasiɛ ku koosɛ.
21 Iyi í sĩa nŋui í jɛ i maà ŋɔ iŋa, nɔ i maà mɔ vɛ̃ɛ, nɔ i maà ce ngɔgɔ bii í jɛ á
dasi kpaasiɛ kurara.
22 Mii iyi ì waa lasabu si ideu ihɛ̃, muu si idɔɛ, nɔ kú jɛ si gãmɛi awɔ do Ilaaõ
nŋu akã. Ilu inɔ didõi inɛ iyi idɔɛ kù waa yɛ taaleɛ si mii iyi wa ce.
23 Amma inɛ iyi wa sika si ijɛ gɔ iyi wa jɛ, Ilaaõ á yɛ taaleɛ domi kù waa coo
do naanɛ. Ntɔ ntɔ, mii iyi inɛ wa ce fei nɔ kù waa coo do naanɛ, dulum nii.

15

Ce iyi à dõa kpaasiɛ si, maà dɛ ti awɔ takaɛ

1 Nsɛi, awa iyi à nɛ gbugbã si naanɛ ku dasi, i jɔ̀ ka temuaò gbugbã ku kuai
hai nɛ gbugbã ŋa, nɔ ka maà ya ka ce mii iyi á dõa awa taka nwa si.
2 Awa fei ka ya ce mii iyi á dõa kpaasi nwa ŋa si na aranfãani nŋa, ku ba naanɛ
ku dasi nŋa ku bɔ waju.
3 Kirisi takaɛ ci ya ce mii iyi á dõa nŋu takaɛ si, amma si bɛi à kɔɔ à ni, í sõ Ilaaõ
í ni, inɛ ŋa iyi à buɛ, arabu nŋa í baa sim.
4 Mii iyi à kɔ tako fei wo, à kɔɔi ku ba ku kɔ wa nɔ ka nɛ kpãa ku cɔ hai si kukɔi
idei Ilaaõ, iyi wa mu nwa gbugbã do temua.
5 Ilaaõ, nŋu iyi wa mu nwa temua do gbugbã, kú jɔ̀ iŋɛ duusõɔ i nɛ anu akã ŋa
si bɛi ì yɔɔ si Jesu Kirisi ŋa,
6 ku ba iŋɛ fei i ya maa saabu Ilaaõ ajɔ do anu akã ŋa, nŋu iyi í jɛ baai Lafɛ̃ɛ
nwa Jesu Kirisi.

Laabaau jiidau í jɛ ti dimi fei

7 Na nŋu, i ya gba njɛ ŋa si bɛi Kirisi mɔ í gba ŋɛ ku ba i nyisiò amboei Ilaaõ
ŋa.
8 Ǹ wa n sõ ŋɛi iyi Kirisi nŋui í baa í jɛ woo ce icɛi Zuifu ŋau ku ba ide iyi à
wãò bala nŋa ŋau ku kõ, nɔ ku nyisiò iyi Ilaaõi í jɛ ilu ntɔ.
9 Jesu í naai má ku ba dimi mmu ŋa mɔ a saabu Ilaaõ na araareɛ si bɛi kukɔi
idei Ilaaõ wa fɔ í ni,
Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n saabuɛ si inɔi dimi mmu ŋa.
Nɔ n kõ iri n nyisiò amboei iriɛ.
10 Nɔ í ni má,
Iŋɛ dimi mmu ŋa i wɛɛò inɔ didõ do inɛi Ilaaõ ŋa ajɔ.
11 Nɔ í ni má,
I saabu Aõ Lafɛ̃ɛ, iŋɛ dimi mmu ŋau fei,
Iŋɛ fei i kõ iri i cũu.
12 Nɔ walii Ezai mɔ í ni,
Tɔkui Izai gɔ á na ku dede
Ku jɛ ilaalui dimi fei,

Nɔ kpãa ku cɔi dimi ŋau á wa siɛ.
13 Nsɛi, Ilaaõ, nŋu iyi wa mu nwa kpãa ku cɔ, ku mu nŋɛ inɔ didõ do laakai ku sũ fei na naanɛ iyi ì dasi ŋa ku ba kpãa ku cɔ nŋɛ ku la si gbugbã iyi Hundei Ilaaõ í mu nŋɛ.

Pɔlu í nɛ kpãai ku kɔ tia do wɔɔkɔ

14 Iŋɛ inɛm ŋa, amu takam ǹ mà kam kam iyi ì jɛ inɛ jiida ŋa nɔ ì mà mii iyi ì nɛ ku ce ŋa, aa nɔ i yɔkɔ i mua njɛ bisi ŋa.
15 Do nŋu fei, do wɔɔkɔ nla nlai n kɔ nŋɛ ide gɔ ŋa wa si idei tiau ihẽ, n ye ŋɛò gigii mii ŋa iyi ì mà tã ŋa. Ǹ kɔ nŋɛ wa bɛɛbɛi na didõ iyi Ilaaõ í ceem
16 ǹ wa n jɛò woo ce icɛi Jesu Kirisi bi hai jɛ Zuifu ŋa. Ǹ wa n waazo laabaau jiidai Ilaaõ bɛi woo wee ku ba hai jɛ Zuifu ŋa a yɛ bɛi kuwee iyi á dõa Ilaaõ si, si na iyi í jò Hundeɛ í cica ŋa í jò à má.
17 Na nŋu, na saabui Jesu Kirisi, ǹ nɛ inɔ didõ si icɛm iyi ǹ wa n cea Ilaaõ.
18 N kaa n yɔkɔ n fɔ ide gɔ bii kù jɛ idei icɛ iyi Kirisi í ce si ide ku fɔm do si kookoosum ŋa ku ba hai jɛ Zuifu ŋa a jirima Ilaaõ
19 na saabui maamaake dimi ikã ikã ŋa iyi gbugbãi Hundei Ilaaõ í ce. Bɛɛbɛ mɔi ǹ waazo laabaau jiidai Kirisi bii fei sãa sãa hai Zeruzalɛmu hee ku bɔ ikpa ilɛi Iliri.
20 Nɔ ǹ dasi idɔ n waazo laabaau jiidau si ilɛ ŋa bii a kù gbɔ idei Kirisi titã, ku ba n maà n ma si icui ilei inɛ gɔ.
21 Ǹ ce bɛɛbɛi ku ba n ce bɛi kukɔi idei Ilaaõ í fɔ, tengi bii í ni,
Inɛ ŋa iyi a kù fɔ ideɛ bi tu ŋa ajɔ kãma, aa yɔɔ.
Inɛ ŋa mɔ iyi a kù gbɔ baauɛ wo, aa gbɔ yaaseɛ.

Pɔlu wa fɔ idei Romu ku bɔ

22 Tuuba nkpɔ nkpɔ isɛɛnɛ ŋau bɛi í ya maa ganjim n naa bi tu ŋɛ.
23 Amma nsɛi, ǹ kpa irii icɛm si ilɛ ŋau bɛ, nɔ si na iyi í jò ǹ wa n bi n naa bi tu ŋɛ hai adõ nkpɔ nkpɔ,
24 ǹ wa n tamaa bii ǹ wa n bɔ ikpa ilɛi Ɛsipanyi, an yaa wa bi tu ŋɛ. Ǹ bi n yɛ ŋɛ n ce ajɔ minji bi tu ŋɛ bɛ ka kpẽ inɔ didõ, nɔ i sobim ŋa ku ba n bɔ Ɛsipanyiu.
25 Amma nsɛi titã Zeruzalɛmui ǹ wa n bɔ n koo n sobi woo dasi Jesu naanɛ ŋa,
26 domi woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à wa ilɛi Masedɔni do ilɛi Gɛrɛsi à tɔtɔɔ fia do inɔ akã na ilu are ŋa iyi à wa si inɔi woo dasi Jesu naanɛ ŋau Zeruzalɛmu bɛ.
27 Do kubii à tɔtɔɔò fiau, amma ntɔ ntɔ gbesei à waa mu si na iyi í jò amanii Ilaaõi iyi Zuifu ŋau à nɛ à kpõɔ do dimi mmu ŋa. Bɛɛbɛ mɔi á sĩa dimi mmu ŋau mɔ a sobi ŋa do amanii andunya nŋa.
28 Waati iyi an to Zeruzalɛmu n na ŋa fia iyi à tɔtɔɔu n kpaò irii icɛu bɛ, an bɔ Ɛsipanyi nɔ n yaa wa n naa n yɛ ŋɛ.
29 Ǹ mà iyi kutom wa bi tu ŋɛ bɛ á jò Kirisi ku wee nŋɛ si mii nkpɔ nkpɔ.
30 Iŋɛ inɛm ŋa, ǹ wa n tɔɔ ŋɛi do irii Lafẽɛ nwa Jesu Kirisi do kubi iyi Hundei Ilaaõ wa mu nwa, í bam ku jabu si kutɔɔ nŋɛ ŋa.
31 I tɔɔ Ilaaõ ku nyam hai si awɔi hai dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à wa ilɛi Zudee, nɔ i ce kutɔɔ má ŋa ku ba woo dasi Jesu naanɛ ŋau a gba amua iyi ǹ wa n bɔò Zeruzalɛmu do awɔ minji.
32 Bɛɛbɛ mɔi an to wa bi tu ŋɛ do inɔ didõ bii Ilaaõ í bi, nɔ n sĩmi keeke bi tu ŋɛ.
33 Ilaaõ, nŋu iyi wa mu nwa laakai ku sũ, ku wɛɛ do iŋɛ fei. Ami.

16

Pɔlu wa ce inɛ ŋa fɔɔ

1 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ iyi Feebe wecɪ̀ nwa si kpãai naanɛ ku dasi í jɛ ilu naanɛ. Woo
ce icɛi inɛi igbɛi Jesu ŋai wa jɛ si ilui Sankere.
2 I gba abou na iri Lafɛ̃ɛ si bɛi í jɔ woo dasi Jesu naanɛ ŋa a ce. Nɔ i maa sobiɛ
ŋa do bukaatai mii iyi í bi si aninii iŋɛ fei, domi nŋu takaɛ í sobi inɛ nkpɔ, do
amu takam.
3 I ce Pirisila do mɔkɔɛ Akilasi fɔɔ, kpaasi woo ce icɛm ŋa si icɛi Jesu Kirisi,
4 aŋa iyi a kù saalu baa kuwɛɛ nŋa ku ba a faaba ti amu. Kù jɛ amu akãi ǹ wa
n saabu ŋa, hee do igbɛi inɛi Jesu ŋa iyi à jɛ dimi mmu ŋau fei à waa saabu ŋa.
5 Nɔ i ce inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi à ya tɔtɔɔ kpasɛ̃ nŋau fɔɔ. Nɔ i ceem Epanɛti
kpaasi jiidam nɔu fɔɔ, nŋu iyi í tako í dasi Kirisi naanɛ si ilɛi Azii.
6 Nɔ i ce Maari fɔɔ, nŋu iyi í ce icɛ ntɔ ntɔ na iri nŋɛ.
7 Nɔ i ce Andoniku do Zunia dimim ŋau fɔɔ, awaò ŋai à ce piisɔ̃ɔ ajɔ. À nɛ
bɛɛrɛ nla nla si inɔi woo bɛ ŋau. À tako à dasi Kirisi naanɛ mɔm amu mbɛ ǹ
dasi.
8 Nɔ i ce Ampilatu fɔɔ, nŋu iyi í jɛ kpaasi jiidam si kpãai Lafɛ̃ɛ.
9 I ce Uribɛ̃ɛ fɔɔ, kpaasi woo ce icɛ nwa si icɛi Kirisi, do Sitaki kpaasi jiidam.
10 I ce Apelɛsi fɔɔ, nŋu iyi í nyisi naanɛ ku dasiɛ ntɔ ntɔ si laakai ku cɔ. I ce
inɛi kpasɛ̃i Arisitobu ŋa fɔɔ.
11 I ce Herodiɔ̃ɔ dimim nɔu fɔɔ. I ce inɛi kpasɛ̃i Naasisi ŋa fɔɔ, aŋa iyi à dasi
Lafɛ̃ɛ naanɛ.
12 I ce Tiifɛni do Tiifozi fɔɔ, inaabo ŋa iyi à waa cea Lafɛ̃ɛ icɛu. Nɔ i ceem
Pɛɛsidi inaabo baakɔɔm nɔu mɔ fɔɔ, nŋu mɔ í cea Lafɛ̃ɛ icɛ ntɔ ntɔ.
13 I ce Rufusi fɔɔ, nŋu iyi wa cea Lafɛ̃ɛ icɛ jiida, do iyeɛ iyi wa jɛ bɛi iyei amu
mɔ si kpãai naanɛ ku dasi.
14 I ce Asɛnkiti fɔɔ, do Filegoni, do Herimɛsi, do Patobasi, do Herimasi, do
kpaasi ŋa iyi aŋaò ŋa à wɛɛ.
15 I ce Filələgu fɔɔ, do Zuli, do Neree, nŋu do wecɪ̀ɛ, do Olɛmpasi, do woo dasi
Jesu naanɛ ŋa iyi aŋaò ŋa à wɛɛ fei.
16 I ya ce njɛ fɔɔ do kubi jiida ŋa. Igbɛi inɛi Kirisi ŋa fei à waa ce ŋɛ fɔɔ.

Ide kufɔi ankãanyi

17 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi, iŋɛ inɛm ŋa, i ya ce laakaii inɛ ŋa iyi à ya naaò njɛ ku fɛɛfɛ wa
si anini nŋɛ, nɔ a jɔ̀ inɛ gɔ ŋa a koosɛ si naanɛ ku dasi nŋa a cuku. Aŋai à ya maa
nya cɔɔi cio iyi ì gbɔ ŋa. I jɔ̀ i jɪ̀ò inɛ dimi bɛɛbɛ ŋa
18 domi inɛ dimi bɛɛbɛ ŋa a kù waa cea Kirisi Lafɛ̃ɛ nwa icɛ, í gbe inɔi aŋa taka
nŋa. Do ide didɔ̃ do idei inɛ ku lɛlɛ nŋa ŋaui à ya wa inyii itɪ̀i inɛ ŋa iyi a ci ya
ce laakai.
19 Iyi í jɛ ti iŋɛ mɔ, inɛ fei í mà bɛi ì waa jirima Lafɛ̃ɛ ŋa. Na nŋu, ǹ wɛɛò inɔ
didɔ̃ na iri nŋɛ. Amma ǹ bi í nɛ bisi ŋai ku ba i mà bɛi aa ya ce jiida ŋa, nɔ i jɛ
inɛ ŋa iyi laalɔ ku ce í jɛ ìwɔ̀ nŋa.
20 Kaa kpɛ má, Ilaaɔ̃ nŋu iyi wa mu nwa laakai ku sũ, á jɔ̀ i tɛɛsɛ Seetam ŋa.
Didɔ̃i Lafɛ̃ɛ nwa Jesu ku wɛɛ do iŋɛ.
21 Timɔtee kpaasi woo ce icɛm wa ce ŋɛ fɔɔ, do Lusiusi, do Zasɔ̃ɔ do Sosipatɛɛ
dimim ŋa.
22 Nɔ amu Tɛtiusi, amu iyi Pɔlu í sɔ̃m ide ŋau ihɛ̃ nɔ ǹ kɔɔ, ǹ wa n ce ŋɛ fɔɔ do
irii Lafɛ̃ɛ.
23 Gayusi, ilu idem wa ce ŋɛ fɔɔ, nŋu iyi bi tɛɛi inɛi igbɛi Jesu ŋa fei à ya tɔtɔɔ.
Erasitu, woo singa fiai iluu do inɛ nwa Kaatusi à waa ce ŋɛ fɔɔ.[

24 Didɔ̃i Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi ku wɛɛ do iŋɛ fei. Ami.]

Saabui ankãanyi

25 Ka saabu Ilaaɔ̃, nŋu iyi á yɔkɔ ku mu nŋɛ gbugbã na saabui laabaau jiida do idei Jesu Kirisi iyi ǹ wa n ce waazoɛu. Ideui wa nyisi wa asii iyi wa singa wo hai ku kpɛ.

26 Amma nsɛi í fita gbugbãa. Ide ŋa iyi walii ŋau à kɔ si tia nŋa ŋa í jɔ̀ dimi fei í mà asiiu. Nɔ Ilaaɔ̃i í jiləɔ si bɛɛbɛ ku ba dimi fei ku jirimaɛ si naanɛ ku dasi.

27 Na nŋu, Ilaaɔ̃, nŋu akã iyi í jɛ ilu bisi do ntɔ, amboe ku jɛ tɛɛ hee do ajɔ fei do saabui Jesu Kirisi. Ami.

Tiɑ sinte iyi Pɔlu í kɔɑ inɛi Kɔrɛnti ŋɑ

Í ce ŋɑ fɔɔ

1 Amui Pɔlu, ɑmu iyi Ilɑɑõ í kpe si idɔɔbiɛ ǹ jɛ woo bɛi Jesu Kirisi. Amu do
Sɔsitɛni kpɑɑsi nwɑu
2 à wɑɑ ce ŋɛ fɔɔ, iŋɛ inɛi igbɛi Ilɑɑõ ŋɑ iyi ì wɑ ilui Kɔrɛnti ŋɑ. À wɑɑ ce ŋɛ fɔɔ,
iŋɛ iyi Ilɑɑõ í kpe ì jɛ tɛɛ ŋɑ, iŋɛ iyi í cicɑ í jilɛ i mɑɑ nɛ ɑnu ɑkã do Jesu Kirisi ŋɑ.
À ce iŋɛ fei fɔɔ hee do inɛ ŋɑ iyi à wɑ ilɛ bɑɑ yoomɑ fei, inɛ ŋɑ iyi à wɑɑ tɔɔ do
irii Lafɛ̃ɛ nwɑ Jesu Kirisi, nŋu iyi í jɛ Lafɛ̃ɛi ɑwɑ fei.
3 Ilɑɑõ bɑɑ nwɑ do Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi ɑ mu nŋɛ didõ do lɑɑkɑi ku sũ.

Pɔlu wɑ sɑɑbu Ilɑɑõ nɑ inɛi Kɔrɛnti ŋɑ

4 Wɑɑti kãmɑ fei ǹ yɑ n mɑɑ n sɑɑbu Ilɑɑõi nɑ iri nŋɛ si nɑ iyi í jɔ̀ í mu nŋɛ
didɔ̃ɛ nɑ ɑnu ɑkã nŋɛ iyi ì ce do Jesu Kirisi ŋɑ.
5 Ntɔ ntɔ, ɑnu ɑkã nŋɛ iyi ì ce do Jesu Kirisi ŋɑ nŋui í jɔ̀ ì bɑ ɑmuɑ bɑɑ yoomɑ
fei ì jɛò ilu ɑmɑni ŋɑ si idei Ilɑɑõ ku fɔ do ku mà.
6 Idei Kirisi iyi à wɑɑzo nŋɛu nŋui ì leekĩ si dim dim ŋɑ hee
7 ɑmuɑi Hundei Ilɑɑõ bɑɑ ɑkã kù gɑizɑ ŋɛ, iŋɛ iyi ì wɑɑ degbe wɑɑti iyi Lafɛ̃ɛ
nwɑ Jesu Kirisi á fɑɑtɑ wɑ.
8 Jesu Kirisii á jɔ̀ i yɑ mɑɑ leekĩ dim dim ŋɑ hee kɔɔ ku bɑ i jɛ hɑi nɛ tɑɑle ŋɑ
si ɑjɔ iyi á nyi wɑ má.
9 Ilɑɑõ ilu nɑɑnɛi, nŋu iyi í kpe ŋɛ i ce ɑnu ɑkã ŋɑ do Amɑɛ Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛ
nwɑ.

Njɛ ku fɛɛfɛ si igbɛi Jesu

10 Iŋɛ kpɑɑsim ŋɑ, ǹ wɑ n tɔɔ ŋɛ do irii Lafɛ̃ɛ nwɑ Jesu Kirisi, i ce kookɑɑi i yɑ
mɑɑ gbɔsi njɛ ŋɑ ku bɑ njɛ ku fɛɛfɛ ku mɑà yɑ wɑ si ɑnini nŋɛ. I jɔ̀ i nɛ ɑnu ɑkã
dee dee ŋɑ, nɔ lɑsɑbu nŋɛ mɔ ku jɛ ɑkã, do mii iyi ì wɑɑ lele ŋɑ.
11 Iŋɛ inɛm ŋɑ, ǹ wɑ n fɔ bɛɛbɛi si nɑ iyi í jɔ̀ inɛi nyɑɑnzei Kolosee ŋɑ à sõm à
ni ijɑ í yɑ wɑ si ɑnini nŋɛ.
12 Mii iyi í jɔ̀ ǹ wɑ n fɔ bɛɛbɛ wee. Ǹ gbɔ à ni inɛ gɔ í ni ti Pɔlui nŋu í jɛ, inɛ ihẽ
mɔ í ni ti Apoloi nŋu í jɛ, nɔ inɛ ihõ mɔ í ni ti Sefɑɑi * nŋu í jɛ, nɔ inɛ mmu gɔ mɔ
í ni ti Kirisii nŋu í jɛ.
13 Ì wɑɑ tɑmɑɑ bɛi ɑɑ kpẽ Kirisi ikɔ bututu ŋɑi? Amu Pɔlu, ɑmu sisi ǹ ku si jĩi
nɑ irii dulum du ŋɛ. Kù nɔ kù jɛ do irim nii à dɑsi ŋɛ inyi.
14 Ǹ wɑ n sɑɑbu Ilɑɑõ do iyi n kù dɑsi inɛ gɔ nŋɛ inyi, bii kù jɛ Kirisipu do
Gɑyusi.
15 Bɛɛbɛ mɔi inɛ gɔ kɑɑ yɔkɔ ku ni à dɑsi ŋɛ inyi do irim.
16 Ammɑ ntɔi, ǹ dɑsi inɛi kpɑsẽi Setefɑni ŋɑ mɔ inyi. To, ɑŋɑ bɑɑsi n kù mà
mà ǹ dɑsi inɛ gɔ inyi má.
17 N kù dɑsi inɛ nkpɔ inyi si nɑ iyi í jɔ̀ kù jɛ nɑ nŋui Kirisi í bɛm wɑ. Í bɛm wɑi
n nɑ n sisi lɑɑbɑɑu jiidɑu. Lɑɑbɑɑu jiidɑu, kù jɛ do gɛlɛ didõi ǹ wɑ n sisiɛ, ku bɑ
ikui Kirisi si ɑntɑi jĩi ku gɑɑuu ku mɑà ce nfe.

Bisii ɑmɑnɛ ŋɑ do ti Ilɑɑõ iyi à wɑɑ cɔ bɛi idei sũmu

---

* **1:12** Sefɑɑ nŋui à yɑ kpe Piɛɛ má.

18 Ntɔ ntɔ, idei ikui Kirisi si antai jĩi ku gaau í yɛi bɛi ide hai nɛ yaase bi inɛ
ŋa iyi à wa si kpãai nfe ku ce. Amma bi awa iyi à wa si kpãai faabau, gbugbãi
Ilaaõi.
19 Mii iyi kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ wee. Í ni,
Ilaaõ í ni,
An nya laakaii ilu laakai ŋa,
Nɔ n kpa bisii ilu bisi ŋa.
20 To, iwoi ilu bisi í wa mɔm. Iwoi woo kɔ inɛ ŋa si wooda í wa. Iwoi inɛ iyi inɛ
ŋa à waa kpe woo mài andunyau í wa. Ilaaõ í nyisi iyi bisii andunyau í yɛi bɛi
idei sũmu.
21 Ntɔ ntɔ, inɛi andunya ŋa a kù yɔkɔ a kù mà Ilaaõ do bisii aŋa taka nŋa. Ilaaõ
takaɛi í coo bɛɛbɛ. Amma si bisiɛ mii iyi í sĩaa wee. Inɛ ŋa iyi à dasiɛ naanɛ à ba
faaba na idei waazo iyi inɛ gɔ ŋa à waa cɔ bɛi idei sũmu.
22 Zuifu ŋa maamaakei à ya maa bee, nɔ Gɛrɛki ŋa mɔ bisii à ya maa dɛ.
23 Amma awa, waazoi Kirisi iyi à kpakpa si antai jĩi ku gaauui à waa ce. Ideu
bɛi í jɛ bɛi kuta bi ku koosɛ bi Zuifu ŋa nɔ í jɛ ma bɛi idei sũmu bi dimi mmu
ŋa.
24 Amma bi inɛ ŋa iyi Ilaaõ í kpe, baa bii à jɛ Zuifu walakɔ dimi mmu ŋa,
Kirisii í jɛ gbugbãi Ilaaõ do bisiɛ.
25 Kirisii í jɛ gbugbãi Ilaaõ do bisiɛ bi tu ŋa domi idei Ilaaõ iyi inɛ gɔ ŋa à waa
cɔ bɛi idei sũmuu í re bisii amanɛ ŋa, nɔ icɛi Ilaaõ iyi inɛ gɔ ŋa à waa ni kù nɛ
gbugbãu í re gbugbãi amanɛ ŋa.
26 Iŋɛ kpaasim ŋa, iŋɛ iyi Ilaaõ í kpe, i cɔ bɛi ì yɛ ŋa. Kù jɛ inɛ nkpɔ nŋɛi í jɛ ilu
bisi si kuyɛi amanɛ ŋa walakɔ ilu gbugbã walakɔ ilu bɛɛrɛ.
27 Amma Ilaaõ í cica mii ŋa iyi inɛi andunya ŋa à waa cɔ bɛi hai nɛ yaase ŋa í
dasiò ilu bisi ŋa anyɔ, nɔ í cica mɔngɔi andunya ŋa í dasiò ilu gbugbã ŋa anyɔ.
28 Nɔ Ilaaõ í cica taaka ŋa do inɛ ŋa iyi à ya maa donda, iyi a kù jɛ ngɔgɔ si
andunya í kayeò inɛ ŋa iyi à waa cɔ ara nŋa bɛi inɛ nla ŋa.
29 Í ce bɛɛbɛi ku ba inɛ kãma ku maà yɔkɔ ku tɔɔ fufu si wajuɛ.
30 Ilaaõi í jò ì nɛ anu akã do Jesu Kirisi ŋa. Nɔ Kirisii í jɛ bisii Ilaaõ bi tu wa na
saabui anu akã nwau iyi à ce do nŋu. Kirisii í nya wa hai si dulum du wa. Do
saabuɛi à jɛò dee dee nɔ à jɛò inɛi Ilaaõ ŋa.
31 Na nŋu, “inɛ iyi wa tɔɔ fufu ku tɔɔ na irii Lafɛ̃ɛ.” Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaõ í ni.

Waazo iyi Pɔlu í ce Kɔrɛnti wo

2

1 Iŋɛ kpaasim ŋa, waati iyi ǹ naa bi tu ŋɛ n kù sisi idei Ilaaõ do bisi nla gɔ
walakɔ do gɛlɛ didõ gɔ.
2 N kù nɔ n kù dasi idɔ n sisi ide mmu gɔ si anini nŋɛ bii kù jɛ idei Jesu Kirisi
iyi à kpakpa si jĩi ku gaau.
3 Nɔ waati iyi ǹ wa bi tu ŋɛu, do gbugbã hai nɛi do njo do kuyaya nla nla.
4 Si idem do si waazom n kù dɛdɛ n lɛlɛ ŋɛ do bisii amanɛ ŋa, amma gbugbãi
Hundei Ilaaõi ǹ jò í kãmia ŋɛ.
5 Ǹ ce bɛɛbɛi ku ba naanɛ ku dasi nŋɛ ku maà leekĩ si bisii inɛ ŋa, bii kù jɛ si
gbugbãi Ilaaõ.

Idei bisii Ilaaõ

6 Do nŋu fei, idei bisi gɔi à waa sisia inɛ ŋa iyi à jĩa si naanɛ ku dasi nŋa. Amma
kù jɛ bisii andunyau ihẽ walakɔ bisii inɛ nla ŋau aŋa iyi à waa bɔ nfe ku ce.

7 Aawo, bisii asiii Ilaaɔ̃ iyi í singaa amanɛ ŋai à waa waazo. Bisiu Ilaaɔ̃ í ce
sɔɔluɛi hai waati iyi kù taka andunya ku ba ka kpɛ̃ amboeɛ do nŋu takaɛ ajɔ.
8 Baa inɛ akãi ilu irii andunya ŋau ihɛ̃ kù mà yaaseɛ, domi bii í jɛ à màai wo
a kaa kpakpa Lafɛ̃ɛ si jĩi ku gaau, nŋu iyi í nɛ amboe fei.
9 Amma kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni,
Iyi iju kù yɛ ajɔ kãma,
Nɔ itĩ kãma mɔ kù gbɔɔ,
Iyi kù nɔ kù lɔsi idɔi amanɛ,
Nŋui Ilaaɔ̃ í ceɛa inɛ ŋa iyi à buu sɔɔluɛ.
10 Nŋu bɛi Ilaaɔ̃ í jɔ̀ Hundeɛ í nyisi wa. Hundeɛu í yɔkɔ í nyisi wai si na iyi í jɔ̀ í
ya wusɛ fei ndɛɛ nɔ ku mà hee do lasabui Ilaaɔ̃ takaɛ iyi wa manji fei.
11 Mà yooi í mà lasabui amanɛ bii kù jɛ hundei nŋu takaɛ iyi í wa siɛ. Bɛɛbɛ mɔi
inɛ gɔ kù mà lasabui Ilaaɔ̃ bii kù jɛ Hundeɛ.
12 Awa, kù jɛ lasabui andunyai à ba, amma Hundei Ilaaɔ̃i à ba, ku ba ka mà mii
iyi Ilaaɔ̃ í mu nwa si didɔ̃ɛ.
13 Nɔ a kù waa tusɛ asiiu do ide iyi wa naa hai si lasabui amanɛ, bii kù jɛ hai
bi Hundei Ilaaɔ̃. À ya tusɛa inɛ ŋa mii ndii Hundei do ide iyi wa naa hai bi
Hundeu *.
14 Inɛ ŋa iyi a kù nɛ Hundei Ilaaɔ̃ a kaa gba idei Hundei Ilaaɔ̃ domi bɛi idei
sũmui í yɛ bi tu ŋa. A kaa yɔkɔ a gbɔ yaaseɛ domi do gbugbãi Hundei Ilaaɔ̃ nŋu
akãi à ya wũa idei Hundeu.
15 Inɛ iyi í nɛ Hundei Ilaaɔ̃ á yɔkɔ ku kiiti si mii fei, amma inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á
yɔkɔ ku kiiti lafɛ̃ɛ.
16 Kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni, yooi í mà lasabui Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ hee ku muaa bisi. Kù
wɛɛ. Amma awa à nɛ lasabu dimi akã do Kirisi.

3

Amaacɛi Ilaaɔ̃ ŋa

1 Iŋɛ kpaasim ŋa, n kù yɔkɔ n kù ba ŋɛ ide ku fɔ bɛi ǹ ya n fɔ do inɛ ŋa iyi à
nɛ Hundei Ilaaɔ̃. Amma ǹ ba ŋɛ ide ku fɔi bɛi inɛ ŋa iyi à waa too si idɔɔbii ara,
inɛ ŋa iyi à yɛ bɛi ama kpɔtɔɔ ŋa si kpãai Kirisi.
2 Cio iyi ǹ kɔ ŋɛ si í yɛi bɛi amɔi ǹ na ŋɛ, kù jɛ ijɛ kili, domi i kù to inɛ ŋa iyi aa
jɛ ijɛ kili ŋa. I kù to baa nsɛi ŋa
3 si na iyi í jɔ̀ ì waa too idɔɔbii ara titã ŋa. Ntɔ ntɔ, igu do kakɔɔ í wa si anini
nŋɛ, nɔ iyi bɛ wa nyisi iyi ì waa too idɔɔbii ara nŋɛi. Isɛɛnɛ nŋɛ ŋa mɔ í yɛi bɛi
ti inɛi andunya ŋa.
4 Bii inɛ gɔ nŋɛ wa ni ti Pɔlui nŋu í jɛ, nɔ inɛ gɔ mɔ wa ni ti Apoloi nŋu í jɛ, iŋɛ
mɔ i kù tia inɛi andunya ŋa iyi à gbe ŋa.
5 Yooi í jɛ Apolo. Mà yooi í jɛ Pɔlu. Awa taka nwa mɔ amaacɛi Ilaaɔ̃ ŋai. Awa
fei, icɛ iyi Lafɛ̃ɛ í dasi wai à waa ce, ku ba i dasi naanɛ ŋa do saabui icɛ nwa.
6 Iŋɛ ì yɛi bɛi ikoi Ilaaɔ̃ ŋa tengi bii à gbɛ̃ ideɛ. Amu ǹ yɛi bɛi inɛ iyi wa gbɛ̃,
Apolo mɔ bɛi inɛ iyi wa fãsi inyi, amma Ilaaɔ̃i í jɔ̀ wa la.
7 Na nŋu, inɛ iyi wa gbɛ̃ do inɛ iyi wa fãsi inyi a kù jɛ ngɔgɔ, bii kù jɛ Ilaaɔ̃ iyi
í jɔ̀ wa la.
8 Woo gbɛ̃ do woo mua inyi aŋa fei akãi, nɔ aŋa fei aa ba riba nŋai si bɛi icɛ
nŋa í to.
9 Ntɔ ntɔ awa à waa ce icɛi do Ilaaɔ̃ ajɔ, nɔ iŋɛ ì yɛ ŋai bɛi ikoi Ilaaɔ̃.

---

* **2:13** tia nwo gɔ ŋa à ya ni “mii ndii Hunde, inɛ ŋa iyi à nɛ Hundeui à ya tusɛa.”

Iŋɛi ì yɛ má ŋai bɛi ile iyi Ilaaɔ̃ wa ma.
10 Amu mɔ, na saabui didɔ̃ iyi Ilaaɔ̃ í ceem, amui ǹ nyɔ icui ileu bɛi woo ma
iyi í nɛ laakai. Nsɛi inɛ mmu gɔi wa ma si antaɛ. Amma inɛ fei ku ce laakai si
yaase bɛi wa ma si.
11 Iyi í jɛ idei icui ileu, à nyɔɔ tã nɔ inɛ gɔ kaa yɔkɔɛ ku nyɔ mmuɛ gɔ má. Jesu
Kirisii í nɔ í jɛ icui ileu.
12 Nɔ inɛ ŋa iyi à waa ma si antaɛu, ti inɛ gɔ ŋa í yɛi bɛi à waa ma do wura
walakɔ do isɔ jiida walakɔ do dimii kuta ku daana gɔ ŋa *. Ti inɛ gɔ ŋa mɔ í yɛi
bɛi à waa ma do ɟ̈i walakɔ do taka walakɔ do fɔfɔ.
13 Amma si ajɔi kiitiu Ilaaɔ̃ á jɔ̀ icɛi inɛ fei ku fita gbugbãa. Ajɔ nŋu bɛi á dasi
icɛi inɛ fei si ina nɔ inaui á nyisi bɛi icɛi inɛ fei í yɛ.
14 Inɛ iyi kumaɛ kù jo á ba riba.
15 Amma inɛ iyi icɛɛ í jo nŋui á yɛ muse. Nŋu takaɛ á ba faaba, amma á yɛ bɛi
inɛ iyi í cã ina í fitaò.
16 I kù mà ŋa iyi iŋɛi ì jɛ bi ku wai Ilaaɔ̃? I kù mà ŋa iyi Hundeɛ í wa si ŋɛi?
17 Na nŋu, bii inɛ gɔ í bɛjɛ bi ku wai Ilaaɔ̃, Ilaaɔ̃ mɔ á bɛjɛ lafɛ̃ɛ. Á ce bɛɛbɛi si
na iyi í jɔ̀ bi ku waɛ í má, iŋɛi ì nɔ ì jɛ bi ku wau.
18 Inɛ gɔ ku maà lɛlɛ araɛ. Inɛ gɔ nŋɛ iyi í tamaa nŋu í nɛ bisi si andunyau ihɛ̃
ku jɔ̀ ku jɛ nnyɛi ku ba ku yɔkɔ ku jɛ ilu bisi ntɔ ntɔ.
19 Í sɩ̈a ku ce bɛɛbɛi domi bisii andunya í yɛi bɛi idei sũmu si kuyɛi Ilaaɔ̃.
Kukɔi idei Ilaaɔ̃ takaɛ í ni, Ilaaɔ̃ í ya mu ilu bisi ŋai do idei bisi laalɔi aŋa taka
nŋa.
20 Kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni má, Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í mà iyi lasabui ilu bisi ŋa ngbɛi.
21 Mii fei tu ŋɛi. Na nŋu, inɛ gɔ ku maà tɔɔ fufu na amanɛ.
22 Hai Pɔlu do Apolo do Piɛɛ do andunya do kuwɛɛ do iku do iyi í wɛɛ nnyi
do iyi wa naa ala, fei ndɛɛ tu ŋɛi.
23 Iŋɛ mɔ ti Kirisii, Kirisi mɔ í jɛ ti Ilaaɔ̃.

4

Woo bɛi Kirisi ŋa

1 Í sɩ̈a i doo wa bɛi woo ce icɛi Kirisi ŋa iyi Ilaaɔ̃ í so idei asiiɛ í daa si awɔ.
2 Inɛ ŋa iyi à nɔ à da nŋa mii ŋau si awɔ í sɩ̈a a jɛ ilu naanɛ ŋa.
3 Si kuyɛm kù jɛɛm taale bii ì waa kiitiim ŋa, walakɔ bii à waa kiitiim si wajui
amanɛ ŋa. Baa amu takam, n ci ya kiiti aram.
4 Do ntɔ, idɔm kù waa yɛ taalem, amma kù jɛ iyi bɛi wa nyisi iyi ǹ jɛ dee dee
do ntɔ. Lafɛ̃ɛi á kiitiim.
5 Na nŋu, i maà kiiti inɛ kãma hai waati iyi Ilaaɔ̃ í jilɛu kù to. I degbe ajɔ iyi
Lafɛ̃ɛ á nyi wa. Mii iyi wa manji si ilu kuku fei nŋui á jɔ̀ ku fita bantuma, nɔ ku
jɔ̀ a mà lasabui idɔi amanɛ ŋa. Waati bɛɛbɛi, inɛ fei á gbɔ saabu iyi í jɛ tɛɛ hai bi
Ilaaɔ̃.
6 Iŋɛ kpaasim ŋa, ǹ so idei amu do Apolou ihɛ̃i ku ba n na ŋɛ ikɔ. Ǹ bi yaase
nwa ku nyisi ŋɛ bɛi aa ce i leekɩ̈ si kukɔi idei Ilaaɔ̃ ŋa. Inɛ kãma nŋɛ ku maà tɔɔò
inɛ akã fufu nɔ ku jɔ̀ inɛ ihɔ̃.
7 Ì tamaa ì tia inɛ gɔ ŋai? Mii ì nɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ kù mu nŋɛ. Mà i kù mà ŋa iyi
nŋui í mu nŋɛ fei ndɛɛ. To, na mii í ce ì waa tɔɔ fufu ŋa bɛi inɛ ŋa iyi à ba do ara
nŋa.

* **3:12** dimii kuta ku daana gɔ ŋa dimii kuta ŋa iyi à waa fãau ihɛ̃ à ya taai fia nkpɔ nkpɔ. Nŋui à ya ceò lɛlɛawɔ do saba gɔ ŋa.

8 Ì waa ce bɛi inɛ ŋa iyi à nɛ mii iyi à bi fei tã ŋa, bɛi inɛ ŋa iyi à jɛ ilu amani
tã. Ì waa ce má bɛi inɛ ŋa iyi à jɛ bomma nɔ awa a kù wa si. Á sɪ̀a bii ì jɛ bomma
do ntɔ ŋa awaɛ ŋa fei ka buba si bommau ajɔ.
9 Amma si kuyɛm, Ilaaɔ̃ í jilɛ awa woo bɛ ŋaui bɛi inɛi anyi ŋa. À jɛ bɛi inɛ ŋa
iyi à yɛ taale nŋa ku ba a kpa ŋa *. Í jɔ̀ à jɛ dɔ̃anyi ŋa si wajui inɛ baa yooma fei,
hai amaleka ŋa hee do amanɛ ŋa fei.
10 Awa à waa cɔ wa bɛi sũmu ŋa na irii Kirisi, amma iŋɛ ì waa cɔ ara nŋɛ ilu
bisi ŋa na anu akã nŋɛ do Kirisi. Awa a kù nɛ gbugbã, amma iŋɛ ì waa cɔ ara
nŋɛ bɛi ilu gbugbã ŋa. Iŋɛ ì jɛ ilu bɛɛrɛ ŋa amma awa à jɛ hai nɛ bɛɛrɛ ŋa.
11 Hee í koo í toò waatiu ihɛ̃ ari wa kpa wai, nɔ agbɛ wa kpa wa. J̀ɪ̀nɛ ku dasi
wa gaizia wa, à ya maa cã wa, a kù nɛ bi ku wa dee dee má.
12 Nɔ do gbɛɛjii à ya ka maa ceò icɛ iyi aa ka baò mii ku jɛ. Bii à waa bu wa, à
ya ka maa wee nŋai. Bii à waa kpã wa iju, à ya ka maa temuai.
13 Baa bii à waa má wa ide, à ya ka jɛi do ide didɔ̃. Hee nsɛi à ya maa cɔ wai
bɛi gaawɔi caka do bɛi iri ankitã.
14 Kù jɛ ǹ wa n kɔ iyi ihɛ̃ ku ba n dasi ŋɛ anyɔ. Amma ǹ wa n fɔ si ŋɛ idei bɛi
amam ŋa iyi ǹ bi ku ba i ce laakai ŋa.
15 Baa bii woo kɔsi cio nŋɛ ŋa si kpãai Kirisi a kù nɛ jia, do nŋu fei baa akãi ì
nɛ ŋa. Ntɔ ntɔ amui ǹ jɛ baa nŋɛ si kpãai Jesu Kirisi si na iyi í jɔ̀ amui ǹ sisi nŋɛ
laabaau jiidau.
16 Na nŋu, ǹ wa n tɔɔ ŋɛ i ya too si kucem ŋa.
17 Ŋɔi í jɔ̀ ǹ bɛ si ŋɛ Timɔtee wa, nŋu iyi í jɛ amam si kpãai Lafɛ̃ɛ. Í jɛ ilu naanɛ
nɔ ǹ buu jiida. Nŋui á ye ŋɛ gigi bɛi isɛɛnɛm í yɛ si kpãai Kirisi si bɛi ǹ wa n kɔ
inɛ ŋa si bii fei si igbɛi inɛi Jesu ŋa fei.
18 Wee nsɛi inɛ gɔ ŋa à waa tamaa bɛi n kaa n nyi wa bɛ mái, ŋɔi í jɔ̀ à waa so
ara nŋa lele.
19 Amma bii í jɛ ti idɔɔbii Lafɛ̃ɛi, bii í ce ajɔ minji an naa bi tu ŋɛ. Nɔ inɛ ŋa iyi
à waa so ara nŋa lele, kù jɛ ide ku fɔ nŋa nŋu akãi an mà ajɔ nŋu, an mà mii iyi
aa yɔkɔ a ce má.
20 Ntɔ ntɔ, aa ka mà iyi inɛ gɔ í jɛsi Ilaaɔ̃ ku jɛ ilaaluɛi bii à yɛ gbugbãi Ilaaɔ̃ wa
ce icɛ siɛ, kù jɛ si ide ku fɔɛ.
21 Yoomai ì bi ŋa. N naa si ŋɛ do golo? Mà do kubi do daa didɔ̃.

5

Inɛi igbɛi Jesu gɔ í ce sakara

1 À waa gbɔ bii fei à ni inɛ akã nŋɛ gɔ wa ce sakara iyi baa hai dasi Jesu naanɛ
ŋa a kaa yɔkɔ a coo. À ni inɛ akã nŋɛ í ya maa sũò aboi baaɛ *.
2 Nɔ do nŋu fei ì waa tɔɔ fufu ŋa. Á sɪ̀ai wo i nɛ inɔ ku fɔ ŋa, nɔ i nya lafɛ̃ɛ hai
inɔ nŋɛ.
3 Amu, baa do iyi n kù wa bi tu ŋɛ do ara, lasabum í wa bɛ. Na nŋu, inɛ iyi í
ce kurarau bɛ, ǹ yɛ taalei lafɛ̃ɛ tã do yaase bɛi an yɛ taaleɛ bii ǹ wa bɛ.
4 Ǹ wa n sɔ̃ ŋɛi i ceaa kutɔtɔɔ nɔ lasabum á wa bi tu ŋɛ nɔ gbugbãi Lafɛ̃ɛ nwa
Jesu á wɛɛ do iŋɛ. Ǹ wa n tɔɔ ŋɛ do irii Jesu,

* **4:9** À jɛ bɛi inɛ ŋa iyi à yɛ taale nŋa ku ba a kpa ŋa Si dɔ̃ɔnɛ nŋa bii à yɛ taalei inɛ gɔ à waa bi a kpaa à bɔ̀ɔ̀ɛ bantuma bii à ya ce kucɛii nɔ à leekɪ̀ɛ aninii bantumau nŋu do muusu nla a ja. Nɔ inɛ ŋa à ya koo a leekɪ̀i a maa cɔ. * **5:1** aboi baaɛ kù jɛ iye à bíɛi Pɔlu wa fãa, abo mmu gɔ iyi baaɛ í soi.

5 i so inɛɛu i daa Seetam si awɔ, ku kpãa iju ku ba hundeɛ ku ba faaba si ajɔi
Lafɛ̃ɛ Jesu.
6 Dimii fufu ku tɔɔ nŋɛu kù sɪ̀a. I kù mà ŋa, lefee keekei í ya dede iyafũi pɛ̃ɛ
fei?
7 Ntɔ ntɔ, à kpa Kirisi tã, nŋu iyi í jɛ bɛi angudãi jingaui Iku ku kua nwa. Na
nŋu, í sɪ̀a nsɛi i nya lefee nwo hai si kuwɛɛ nŋɛ ku ba i yɛ bɛi pɛ̃ɛ titõ iyi kù nɛ
lefee, si bɛi ì yɛ tã ŋa.
8 Debɛi, ka maà jɛ jingauu do laalɔ do inɔ sãmi iyi í yɛ bɛi lefee nwo, amma
ka jɔɔ do pɛ̃ɛ hai nɛ lefee. Pɛ̃ɛ hai nɛ lefeeui í jɛ ntɔ do idɔ ku má.
9 Si tia iyi ǹ tako ǹ ce nŋɛ wo ǹ ni i maà tɔtɔɔ do woo ce sakara ŋa.
10 Amma bii ǹ ni i maà tɔtɔɔ do woo ce sakara ŋa wala do ilu binɛ ŋa do ile
ŋa do woo tɔɔ iwɛ̃ ŋa, kù jɛ hai dasi Jesu naanɛ ŋai ǹ wa n fãa, domi bii bɛɛbɛi
tilasii i fita hai si andunya ŋa.
11 Ǹ ni i maà tɔtɔɔ do inɛ iyi wa kpe araɛ woo dasi Jesu naanɛ nɔ wa ce sakara,
wala binɛ, wala iwɛ̃ ku tɔɔ, wala inɛ ku bu, wala atɛ̃ ku mɔ, wala inɛ ku taki. Nɔ
iŋɛò inɛ dimi bɛɛbɛ ŋa i maà ya tɔtɔɔ i jɛ ŋa mɔm.
12-13 Amu n kù nɛ kpãa n kiiti hai dasi Jesu naanɛ ŋa. Ilaaõi á kiiti ŋa. Amma
í sɪ̀a i kiiti inɛi igbɛ nŋɛ ŋa. Debɛi, i “nya inɛ laalɔ hai si anini nŋɛ” si bɛi kukɔi
idei Ilaaõ wa fɔ.

6

I maà ya kpe njɛ kiiti bi inɛi andunya ŋa

1 Bii kpaasi woo dasi naanɛ gɔ í ce nŋɛ kurara, bɛirei aa ce i dale inɛi igbɛ nŋɛ
ŋa nɔ i kpoo kiiti bi hai dasi naanɛ ŋa.
2 I kù mà ŋa iyi woo dasi naanɛ ŋai aa na a kiiti inɛi andunya ŋa? Nɔ bii iŋɛi
aa kiiti inɛi andunya ŋa, debɛi i kaa yɔkɔ i kiiti baa ide keeke ŋa?
3 I kù mà ŋa iyi awai aa ka kiiti amaleka ŋau? Aa na i fɔ idei andunyau ihɛ̃
má?
4 Na nŋu, bii kpaasiɛ í ceɛ kurara, kù sɪ̀a i jɔ̀ hai dasi Jesu naanɛ gɔ ku kiiti
nŋɛ, nŋu iyi kù nɛ baa gɔ si igbɛi Jesu.
5 Ǹ kɔ nŋɛ iyi ihɛ̃ wai anyɔ ku ba ku mu ŋɛ. Ntɔ ntɔ, inɛ gɔ kù wa si anini nŋɛ
iyi bisiɛ í to ku kiiti kpaasiɛ ŋai?
6 Na mii í ce ì waa kpe njɛ kiiti bi hai dasi Jesu naanɛ ŋa.
7 Bii ide gɔ í wa si anini nŋɛ, wa nyisi mɔngɔ nŋɛi mam mam. Na mii í ce i ci
ya yɔkɔ i tɛ idɔ ŋa bii à rara nŋɛ. Na mii í ce i ci ya jɛ a takii ŋɛ.
8 Amma iŋɛ taka nŋɛi ì ya maa raraa inɛ gɔ ŋa, kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋa
mɔm nii ì ya maa takii ŋa.
9 Iŋɛ, i kù mà ŋa iyi woo ce laalɔ ŋa a kaa ba tubu si bommai Ilaaõ? I maà jɔ̀
a dɪ̀ iju nŋɛ. Woo ce adɛi abo yaamɔ do woo tɔɔ iwɛ̃ ŋa do woo ce sakara ŋa do
inɛ ŋa iyi à waa sũò inɛmɔkɔ kpaasi ŋa
10 do ile ŋa do ilu binɛ ŋa do woo mɔ atɛ̃ ŋa do woo yaako inɛ ŋa do woo jɛ
inɛ takii ŋa a kaa ba tubu si anundya titõi Ilaaõ.
11 Bɛɛbɛi inɛ gɔ nŋɛ ŋa à yɛ wo. Amma à wɛ̀ ŋɛ, nɔ à jɔ̀ ì má ŋa, nɔ ì jɛ dee dee
ŋa na saabui irii Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi, do Hundei Ilaaõ Lafɛ̃ɛ nwa.

I jɔ̀ kucei ara nŋɛ ku na Ilaaõ amboe

12 Inɛ gɔ nŋɛ ŋa à ya ni, ǹ nɛ kpãai n ce mii fei. Ntɔi, amma fei ndɛɛ si á sɪ̀a
nŋɛ. An yɔkɔ n ni, ǹ nɛ kpãai mii fei ku ce, amma n kaa n jɔ̀ n jɛ arui nkãma.

13 Ì yɑ nyi i ni ŋɑ, ijɛ í wɛɛi nɑ inɔ, nɔ inɔ mɔ í wɛɛi nɑ ijɛ. Ntɔi, ɑmmɑ do nŋu
fei Ilɑɑɔ̃ á nɑ ku kpɑ irii mii minji ŋɑu bɛ fei. Ammɑ i ce lɑɑkɑi ŋɑ, ɑrɑ kù wɛɛ
nɑ ɑbo kɑɑfe ŋɑ ku sũò. Í wɛɛi nɑ Lɑfɛ̃ɛ nɔ Lɑfɛ̃ɛ mɔ í wɛɛi nɑ irɪɛ.
14 Ilɑɑɔ̃, nŋu iyi í jɪ̀ Lɑfɛ̃ɛ hɑi si bɑlɛ ɑ́ jɪ̀ ɑwɑ mɔ do gbugbɑ̃ɛ.
15 Iŋɛ i kù mà ŋɑ iyi ɑrɑ nŋɛ í yɛi bɛi ikɔ̃ ikɔ̃i ɑrɑi Kirisi? Debɛi, ɑɑ so ikɔ̃i ɑrɑi
Kirisi i jɔ̀ ku tɔtɔɔò ɑbo kɑɑfe ɑ jɛ ɑkɑ̃ ŋɑ? Aɑwo, kɑɑ ce.
16 Mà i kù mà ŋɑ inɛ iyi wɑ tɔtɔɔ do ɑbo kɑɑfe, ɑŋɑò à bɑɑ à jɛ ɑrɑ ɑkɑ̃i? Si
kukɔi idei Ilɑɑɔ̃ à ni, ɑŋɑ minjiu fei ɑɑ nɑ ɑ jɛ ɑrɑ ɑkɑ̃.
17 Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi í tɔtɔɔ do Lɑfɛ̃ɛ ɑŋɑò à bɑɑ à nɛ lɑsɑbu ɑkɑ̃.
18 I sɑɑ ɑdɛi ɑbo ŋɑ. Dulum iyi ɑmɑnɛ wɑ ce fei ci yɑ mɑ́ si ɑrɑɛ, ɑmmɑ inɛ iyi
wɑ ce ɑdɛi ɑbo, ɑrɑi nŋu tɑkɑɛi wɑ dɑsi dulum.
19 Mà i kù mà ŋɑ iyi ɑrɑ nŋɛi í jɛ bi ku wɑi Hundei Ilɑɑɔ̃ iyi í wɑ si ŋɛ iyi Ilɑɑɔ̃
í mu nŋɛ? I kù nɛ ɑrɑ nŋɛ
20 domi à yɑ ŋɛi do fiɑ iyi kù nɛ jiɑ. Nɑ nŋu, i jɔ̀ kucei ɑrɑ nŋɛ ku jɔ̀ inɛ ŋɑ ɑ
mà bɛɛrɛi Ilɑɑɔ̃.

7

Idei ɑbɔdɔ̃

1 Ide iyi ì kɔɔm wɑ si tiɑ nŋɛ, nŋui ǹ wɑ n jɛ nŋɛ wɑ bɛɛbɛi. Í sɪ̀ɑ inɛmɔkɔ ku
mɑà so ɑbo.
2 Ammɑ nɑ sɑkɑrɑ í sɪ̀ɑ inɛ fei ku nɛ ɑboɛ, nɔ ɑbo fei ku nɛ mɔkɔɛ.
3 Mɔkɔ í nɛ kú ceɑ ɑboɛ mii iyi í jɔ ɑ ceɑ ɑbo fei, nɔ ɑbo mɔ ku ceɑ mɔkɔɛ mii
iyi í jɔ ku ceɑ mɔkɔ fei.
4 Abo kɑɑ yɔkɔ ku ce bɛi í bi do ɑrɑɛ, domi ɑrɑɛu ti mɔkɔɛi. Bɛɛbɛi mɔkɔ mɔ
kɑɑ yɔkɔ ku ceò ɑrɑɛ bɛi í bi, domi nŋu mɔ ɑrɑɛ ti ɑboɛi.
5 I mɑà yɑ kɔ ku sũò ɑbo nŋɛ ŋɑ bii kù jɛ iŋɛ minji feii ì gbɔsi njɛ ì yɔɔ ŋɑ iyi ɑ́
sɪ̀ɑ i jɔ̀ɔ titɑ̃ ŋɑ si wɑɑti keeke ku bɑ i nɑ ɑrɑ nŋɛ i ce kutɔɔ ŋɑ. Nɔ si ɑnyiɛ i tɔtɔɔ
mɑ́ ŋɑ. Bii kù jɛ bɛɛbɛ ɑ́ yɔkɔ ku jɛ i kɑɑ nɑ i yɔkɔ i mu ɑrɑ nŋɛ nɔ Seetɑm ɑ́ nɑ
ku lɛlɛ ŋɛ.
6 N kù wɑ n fɔ iyi ihɛ̃ bɛi tilɑsi, ɑmu de ǹ wɑ n tɔɔ ŋɛi.
7 Á sɪ̀ɑɑm si bii inɛ fei í wɛɛ kɑɑfe bɛi ɑmu tɑkɑm, ɑmmɑ Ilɑɑɔ̃ í ceɑ inɛ fei
ɑmuɑɛi, ti inɛ ihɛ̃ ikɑ̃, ti inɛ ihɔ̃ mɔ ikɑ̃.
8 Ammɑ ǹ wɑ n sɔ̃ kɑɑfe ŋɑ do jɑɑɔ̃ ŋɑ ɑ́ sɪ̀ɑ ɑ mɑɑ wɛɛ nŋɑ kɑɑfe bɛi ǹ wɛɛ.
9 Ammɑ bii ɑ kɑɑ yɔkɔ ɑ mu ɑrɑ nŋɑ, ɑ dɛdɛ njɛ ɑ so njɛ, domi í sɪ̀ɑ ɑ so njɛ do
iyi ɑɑ mɑɑ wɛɛò binɛɛ ntɔ ntɔ.
10-11 Nsɛi, inɛ ŋɑ iyi à so njɛ tɑ̃ ɑŋɑi ǹ wɑ n sɔ̃ woodɑu ihɛ̃. Mɔkɔ ku mɑà kɔsi
ɑboɛ, nɔ ɑbo mɔ ku mɑà kɔ mɔkɔɛ. Ammɑ bii à fɛ njɛ, ɑbo ku bubɑ ku mɑà so
mɔkɔ titɔ̃, wɑlɑkɔ ku nyi bi mɔkɔ nwoɛu. Kù jɛ ɑmui ǹ wɑ n nɑ ŋɛ woodɑu ihɛ̃,
Lɑfɛ̃ɛi wɑ nɑ ŋɛ.
12 Inɛ ŋɑ iyi à gbe ɑŋɑ mɔi ǹ wɑ n sɔ̃ iyi ihɛ̃, kù jɛ Lɑfɛ̃ɛi í fɔɔ. Bii woo dɑsi Jesu
nɑɑnɛ gɔ í nɛ ɑbo, nɔ ɑbou kù jɛ woo dɑsi nɑɑnɛ, bii ɑbou í jɛsi ɑŋɑ ɑ mɑɑ wɛɛ,
ku mɑà kɔsiɛ.
13 Bii ɑbo gɔ mɔ í nɛ mɔkɔ nɔ mɔkɔu kù jɛ woo dɑsi Jesu nɑɑnɛ, bii í sɪ̀ɑɑ mɔkɔu
si ɑŋɑ ɑ mɑɑ wɛɛ, ku mɑà kɔsiɛ.
14 Ǹ ni bɛɛbɛi domi Ilɑɑɔ̃ ɑ́ yɔkɔ ku ciɑ mɔkɔ hɑi dɑsi Jesu nɑɑnɛu nɑ ɑboɛ.
Bɛɛbɛ mɔi Ilɑɑɔ̃ ɑ́ yɔkɔ ku ciɑ ɑbo hɑi dɑsi nɑɑnɛu nɑ mɔkɔɛ. Nɔ ɑ́ yɔkɔ ku ciɑ
ɑmɑ nŋɑ ŋɑ mɔ. Bii kù jɛ bɛɛbɛ, ɑmu ŋɑu, cefee ŋɑi ɑɑ jɛ.
15 Ammɑ hɑi dɑsi Jesu nɑɑnɛu, bii í nɛ, jɔ̀ɛ ku koo. Kù jɛ tilɑsi i mɑɑ wɛɛò njɛ
ŋɑ domi Ilɑɑɔ̃ í kpe wɑi kɑ mɑɑ wɑ si lɑɑkɑi ku sũ.

16 Amma bii í jɛsi i maa wɛɛ ŋa í sĩa, domi awɔ abo i kù mà bii í jɛ mɔkɔɛ á na
ku ba faaba na iriɛ. Nɔ awɔ mɔ mɔkɔ i kù mà bii í jɛ aboɛ á na ku ba faaba na
iriɛ.

I wɛɛ bɛi ì tako ì yɛ ŋa Ilaaɔ̃ í bɛi í kpe ŋɛ

17 Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í jilɛa inɛ fei tengi bii á nɛ si kuwɛɛɛ. Na nŋu, baai idei njɛ ku so
baasi, í sĩa inɛ fei ku máa nɛ si kpãai kuwɛɛ bii í tako í wa wo Ilaaɔ̃ í bɛi í kpoo.
Iyi ǹ jilɛa igbɛi inɛi Jesu ŋa bii fei mbɛ.

18 Bii à dasi inɛ bango Ilaaɔ̃ í bɛi í kpooi, lafɛ̃ɛ ku wɛɛ bɛɛbɛ. Inɛ mɔ iyi a kù
dasiɛ bango Ilaaɔ̃ i bɛi i kpoo, lafɛ̃ɛ ku maà dɛ a dasiɛ bango má.

19 Bii à dasi inɛ bango wala bii a kù dasiɛ, kãmaɛ kù jɛ taale, amma woodai
Ilaaɔ̃ ku jirimai í sĩa.

20 Inɛ fei ku leekĩ si bɛi í wɛɛ í bɛi í gbɔò kukpei Ilaaɔ̃.

21 Ì jɛ aru wo waati iyi Ilaaɔ̃ í kpeɛi? Maà ti i jɔ̀ inɔɛ ku fɔ. Amma bii ì na ì ba
kpãa gɔ iyi aa nɛò araɛ, bɛɛgɛ si bɛ gbakã.

22 Aru iyi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í kpe í baa í jɛ inɛ iyi í nɛ araɛi na saabui Lafɛ̃ɛ. Bɛɛbɛ mɔi
inɛ iyi í nɛ araɛ iyi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í kpoo, lafɛ̃ɛ í baa í jɛ arui Kirisi.

23 À ra ŋɛi do fia hai nɛ jia. Na nŋu, i maà jɔ̀ i jɛ arui inɛ ŋa.

24 Iŋɛ inɛm ŋa, i jɔ̀ inɛ baa yooma fei ku leekĩ si wajui Ilaaɔ̃ si bɛi í wɛɛ wo
Ilaaɔ̃ í bɛi í kpoo.

Idei kaafe ŋa

25 Nsɛi, iyi í jɛ ti inɛ ŋa iyi a kù tɔtɔɔ sɛ̃ɛ do inɛ gɔ titã, n kù nɛ ide gɔ iyi í jɛ
woodai Lafɛ̃ɛ. Amma si bɛi Lafɛ̃ɛ í ce araarem ǹ jɛò ilu naanɛ, ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ iyi í
jɛ lasabum.

26 Ǹ tamaa, na wahalai waatiu ihɛ̃i á sĩa inɛ fei ku wɛɛ bɛi í wɛɛ nsɛi.

27 Bii ì nɛ abo, maà dɛ kpãa i fɛɛfɛɛ njɛ. Bii ì nɔ ì wɛɛ kaafe, maà dɛ abo.

28 Amma do nŋu fei bii ì so abo i kù ce dulum. Bii mudɛ̃ɛ mɔ í so mɔkɔ, kù
ce dulum. Amma inɛ ŋa iyi à so njɛ, asoi andunya nŋai à kɔ̃ɔsi, nɔ n kù bi i yɛ
bɛɛbɛ ŋa.

29 Inɛm ŋa, iyi ǹ wa n fɔ wee, waatiu kù sɔ má. Na nŋu, hai nsɛi inɛ iyi í nɛ
abo, í sĩa ku yɛ bɛi inɛ iyi kù nɛ abo.

30 Nɔ inɛ iyi wa kpata ku ce bɛi inɛ iyi kù nɛ inɔ ku fɔ. Inɛ mɔ iyi wa nyaanyi
ku ce bɛi inɛ iyi kù nɛ inɔ didɔ̃. Inɛ mɔ iyi wa ra ngɔgɔ, ku ce bɛi kù jɛ titɛɛ.

31 Inɛ iyi amanii andunya wa bukaataa ku maà dasi laakaɛ fei si bɛ. Ǹ wa n
fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ yaase bɛi andunyau ihɛ̃ í yɛ kaa kpɛ jiida má.

32 N kù bi nkãma ku maa bitandi ŋɛ. Inɛ iyi kù so abo, laakaɛ fei si icɛi Lafɛ̃ɛi
í ya wa, í ya maa dɛ nŋu ku ce iyi á dɔ̃a Lafɛ̃ɛ si.

33 Amma inɛ iyi í nɛ abo, lasabuɛ si mii ndii andunya ŋai í ya wa. Mii iyi á
dɔ̃a aboɛ sii í ya maa dɛ ku ce.

34 Laakaɛ ci ya jɛ akã. Inaabo ŋa iyi a kù nɛ mɔkɔ do mudɛ̃ɛ ŋa lasabu nŋa si
idei Lafɛ̃ɛi í ya wa ku ba a jɛ dee dee si ara do si hunde. Amma inɛ iyi í nɛ mɔkɔ
lasabuɛ si mii ndii andunya ŋai í ya wa. Mii iyi á dɔ̃a mɔkɔɛ sii í ya maa dɛ ku
ce.

35 Na aranfãani nŋɛi ǹ wa n fɔ iyi ihɛ̃, kù jɛ na n dasi ŋɛ wahala, amma na n
nyisi ŋɛ iyi í sĩa i ce ŋai ku ba i na Lafɛ̃ɛ ara nŋɛ mam mam.

36 Bii inɛ gɔ í yɛ ama inaaboɛ í jĩa í to abɔdɔ̃ nɔ í yɛ kù sĩa ku maa wɛɛ kaafe,
nɔ í bi a gbaa abɔdɔ̃, kú ce bɛi í bi. Bii í ni a gbaa abɔdɔ̃ kù ce dulum.

37 Amma inɛ iyi í dasi idɔ dim dim bii kù jɛ do tilasi gɔ, bii í jilɔɔ si ama inaaboi
nŋu ku maà so mɔkɔ, mii jiidai í lasabu.

38 Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi í jɔ̀ à gba ama inaaboɛ abɔdɔ̃ mii jiidai í ce, amma inɛ iyi í
kɔ a gba titɛɛ abɔdɔ̃ nŋui í ce í re.
39 À dĩ aboi si mɔkɔɛ bii mɔkɔɛ í wɛɛ si hunde, amma bii mɔkɔu í ku, abou í
nɛ araɛ ku so mɔkɔ titɔ̃ iyi í bi, lafɛ̃ɛ de kú jɛ woo dasi Jesu naanɛ.
40 Amma si lasabum, bii abou í bubaɛ jaaɔ̃, inɔ didɔ̃ɛ á la ku re. Nɔ ǹ tamaa
Hundei Ilaaɔ̃i í sɔ̃m ideu ihɛ̃.

8

Ijɛ iyi à ceò kuwee

1 Nsɛi si idei mii iyi à ceò kuwee ǹ lɔ si. Ntɔi awa fei à nɛ kumà si bɛi ì fɔ ŋa.
Kumà í ya jɔ̀ inɛ ku nɛ faaui, amma kubi í ya sobi inɛ.
2 Bii inɛ gɔ í tamaa nŋu í mà ngɔgɔ, kù mà nkãma titã si bɛi í jɔ.
3 Amma inɛ iyi í bi Ilaaɔ̃, Ilaaɔ̃ í mà lafɛ̃ɛ.
4 Iyi í jɛ ti idei iŋai kuwee si bii ì waa bee mà í sĩa i ya ŋɔɔ ŋa. Awa à mà iyi
iwɛ̃ kù jɛ ngɔgɔ si andunya. À nɔ à mà iyi Ilaaɔ̃ nŋu akãi í wɛɛ.
5 Ntɔ ntɔ, iwɛ̃ nkpɔ do lafɛ̃ɛ nkpɔi í wa lele do si ilɛ. Amma baa do iyi inɛ ŋa à
waa tɔɔ iwɛ̃ nkpɔ nkpɔ,
6 bi tu wa Ilaaɔ̃ akãi í wɛɛ. Nŋui í jɛ Baaba, hai bi tɛɛi mii fei wa naa. Na iriɛi
awa à nɔ à wɛɛ. Lafɛ̃ɛ akã mɔi í nɔ í wɛɛ. Nŋui í jɛ Jesu Kirisi, hai bii mii fei wa
ceò. Do saabuɛi à nɛò kuwɛɛ.
7 Amma kù jɛ inɛ feii í mà iyi bɛ. Hee nsɛi inɛ gɔ ŋa iyi à tako à nɛ dɔɔnɛi iwɛ̃
ku tɔɔ à waa ŋɔ iŋau bɛi ijɛi kuwee, nɔ idɔ nŋa wa yɛ taale nŋa na gbugbã hai
nɛ nŋa.
8 Kù jɛ ijɛi á bɔò wa bi Ilaaɔ̃. Bii à jɛ, kaa kɔ̃ɔ nwa si ngɔgɔ, bii a kù nɔ a kù jɛ,
kaa jɔ̀ ka kua ngɔgɔ.
9 Amma i ce laakai ŋa ku ba ara ku nɛ nŋɛ ku maà dasi inɛ gɔ ŋa dulum.
10 Bii nsɛi, awɔ iyi ì nɛ kumà ì buba ì waa jɛ ilei iwɛ̃, inɛ iyi kù nɛ gbugbã, bii
í yɛɛ bɛ, nŋu mɔ á nɛ wɔɔkɔ ku jɛ ijɛi kuweeui baa bii idɔɛ wa yɛò taaleɛ.
11 Nɔ do saabui kumàɛ kpaasiɛu ku ce nfe, nŋu mɔ iyi Kirisi í ku na iriɛ.
12 Bii ì waa cea kpaasi hai nɛ gbugbã nŋɛ ŋa dulum bɛɛbɛ ŋa nɔ ì waa mɛɛ ŋa
si idɔ nŋa ŋa, Kirisi takaɛi ì waa cea dulum ŋa.
13 Na nŋu, bii iŋai á jɔ̀ kpaasim gɔ ku dasi kurara, n kaa n ŋɔ iŋa má ajɔ kãma
ku ba n maà n dasiɛ kurara.

9

Kpãai mii iyi woo bɛ í nɛ do icɛ iyi í nɛ ku ce

1 N kù nɛ aram nii? N kù jɛ woo bɛi? N kù yɛ Jesu Lafɛ̃ɛ nwai? I kù jɛ isoi
icɛm iyi ǹ cea Lafɛ̃ɛ ŋai?
2 Baa bii inɛ gɔ ŋa à kɔ ku màm bɛi woo bɛ, ǹ jɛ woo bɛ bi tu ŋɛ, domi iŋɛi ì jɛ
sɛɛda iyi wa nyisi iyi amuu woo bɛi Lafɛ̃ɛi ntɔ ntɔ.
3 Inɛ ŋa iyi à waa wusɛm, ide iyi an jɛ nŋa wee.
4 A kù nɛ kpãa ka jɛ nɔ ka mɔi?
5 A kù nɛ kpãa ka nɛ abo woo dasi Jesu naanɛ iyi á si wa bɛi woo bɛ gɔ ŋa à
waa cei? Bɛi ifɔi Lafɛ̃ɛ ŋau do Sefaa Piɛɛ?
6 Mà amu do Baanabasi awa akãi a kù nɛ kpãai a ya na wa ijɛ, í gbe ka ce icɛ?
7 Inɛ kãma kaa bɔ ikoi igũ do fiai nŋu takaɛ. Inɛ kãma kaa lɔ ĩ̃i ndii rezɛ̃ɛ iyi
kù jɛ isoɛ. Nɔ inɛ kãma kaa maa degbe mɛɛmu gaa iyi kù waa mɔ amɔɛ.
8 Kù jɛ do bisii amanɛ nŋu akãi ǹ wa n fɔò ideu ihɛ̃. Ide akãui do iyi woodai
Moizi wa fɔ.

9 Moizi í kɔ si tiai woodaɛu í ni, i maà ti i dĩ gɛlɛi kɛtɛ iyi wa jojo si bilee wa
nya yɔyɔɛ. Na kɛtɛ ŋai Ilaaɔ̃ í fɔ iyi bɛ ba.
10 Mà na iri nwai wa fɔ ideu. Oo, na iri nwai à kɔɔ, domi í sĩa woo logoo do
inɛ iyi wa kpokpo aŋa fei a maa cɔ kpãai ikpɛ̃ nŋa.
11 Ide iyi à sõ ŋɛ í yɛi bɛi idei Hundei à gbɛ̃ nŋɛ. Debɛi, bii ì mu nwa sɔndai
ara ŋa, aa jɔ̀ ku la nŋɛi?
12 Bii inɛ gɔ ŋa à nɛ kpãaɛ bi tu ŋɛ, awa mɔ ni a kù re ŋa?

Amma a kù ceò kpãau icɛ si ŋɛ. À temua si fei ndɛɛ ku ba ka maà ti ka dĩ kpãai
laabaau jiidai Kirisi.
13 I kù mà ŋa iyi inɛ ŋa iyi à waa ce icɛ kpasɛ̃i Ilaaɔ̃, bɛi à ya ba ijɛ nŋa? Inɛ ŋa
mɔ iyi à jɛ woo wee ŋa, si kuweeu bɛi à ya ba mii ku jɛ nŋa.
14 Bɛɛbɛ mɔi Lafɛ̃ɛ í jilɔɔ si inɛ ŋa iyi à waa sisi laabaau jiidau aŋa mɔ a ba ijɛ
nŋa si bɛ.
15 Amma n kù ceò kãmaɛ icɛ. N kù nɔ n kù wa n kɔ iyi ihɛ̃ ku ba a ceem bɛɛbɛ.
Ǹ gbasi n kú do iyi ide iyi ǹ wa n tɔɔò fufuu ihɛ̃ á ce nfe.
16 N kù wa n tɔɔ fufu si na iyi í jɔ̀ ǹ wa n sisi laabaau jiida. Amma tilasii bi
tom n coo. Nɔ ijuukpãi á jɛ titom bii n kù waazo ideu.
17 Bii do idɔɔbim nii ǹ wa n coo, ǹ nɛ kpãai n ba riba. Amma tilasi ǹ nɛ ku
ceɛ mɔm nii domi Ilaaɔ̃i í dasim.
18 Debɛi, yoomai í jɛ ribam. Ribam nii í jɛ n waazo laabaau jiidai Kirisi, ku
maà ti ku jɛ do idei fia nɔ n maà n ti n ce icɛ do kpãa iyi ǹ nɛ.
19 Ǹ nɛ aram, n kù jɛ arui inɛ kãma. Amma do nŋu fei ǹ ce aram arui inɛ fei
ku ba n fa inɛ nkpɔ n naaò wa bi Kirisi.
20 Bi Zuifu ŋa ǹ baa ǹ jɛ bɛi Zuifu, ku ba n fa ŋa wa. Inɛ ŋa mɔ iyi à waa jirima
wooda ǹ jɛ inɛ akã nŋa ku ba n fa ŋa wa baa bii amu takam n kù wa si awɔi
wooda.
21 Bi inɛ ŋa iyi a kù nɛ wooda ǹ jɛ inɛ akã nŋa ku ba n fa ŋa wa. Kù jɛ n kù wa
n jirima woodai Ilaaɔ̃, domi ǹ wa n too woodai Kirisi.
22 Bi inɛ ŋa iyi a kù nɛ gbugbã amu mɔ n ce bɛi inɛ iyi kù nɛ gbugbã ku ba n
fa ŋa wa. Ǹ ce bɛi inɛ fei í yɛ ku ba gɔgɔ nŋa ŋa a ba faaba, baa bii bɛirei.
23 Ǹ wa n ce fei ndɛɛi ku ba kuwee iyi laabaau jiidau í nɛ n basi ikpɛ̃.
24 Iŋɛ fei ì mà ŋa si gaasai kusɛi inɛ feii í ya sɛi amma inɛ akãi í ya ba ribaɛ. Na
nŋu, i hanya ku ba i ba ribaɛ ŋa.
25 Woo ce gaasai kusɛi ŋa à ya maa mu ara nŋai si fei ndɛɛ. À waa ce bɛɛbɛ ku
ba a ba fulai wua * ŋa iyi á gbɛ nɔ ku wɔ. Amma awa à waa cei ku ba ka ba iyi
ci ya tã.
26 Na ŋɔi í ce ǹ wa n sɛi bɛi inɛ iyi í nɛ mii iyi wa lele. Ǹ wa n jabu amma kù
jɛ si ngbɛ.
27 Ǹ wa n wahala aram ntɔ ntɔ ku ba n kãmiaɛ nɔ n maà n ti n jɛ inɛ iyi aa na
a lele awɔ ngbɛ waati iyi ǹ cea inɛ ŋa waazo ǹ tã.

10

I maà ya tɔɔ iwɛ̃ ŋa

1 Iŋɛ inɛm ŋa, ǹ bi i mà ŋa iyi si waatii Moizi, bala nwa ŋau fei kudũi ijĩui à
too nɔ aŋa fei à kua tenkuu do isɛ.

* **9:25** fulai wua Si waati nŋa inɛ iyi í cua kpaasi ŋa si gaasai kusɛi, fulai wuai à ya daa si iri

2 Kudũi ijĩu ku too do tenkuu ku kua í yɛi bɛi à dasi ŋa inyi nɔ à baa à jɛ mɔcɔi
Moizi ŋa.
3 Nɔ aŋa fei ijɛ dimi akã gɔi à jɛ. Ijɛu hai bi Ilaaɔ̃i í naa.
4 Nɔ aŋa fei inyi dimi akãi à mɔ. Inyiu Ilaaɔ̃i í jɔ̀ í fita hai si kuta. Kutau í ya
maa too ŋai. Nɔ Kirisii í jɛ kutau.
5 Do nŋu fei, Ilaaɔ̃ í jɔ̀ inɛ nkpɔ nŋa í ku si gbabua si na iyi í jɔ̀ daa nŋa ku sĩaa
si.
6 Nsɛi, mii ŋau bɛi í jɛ nwa yaase ku ba ka maà nɛ binɛ laalɔ ŋa bɛi aŋa mɔ.
7 Nɔ i maà ya tɔɔ iwɛ̃ ŋa bɛi gɔgɔ nŋa ŋa à ce. Ì mà ŋa iyi à kɔ idei iwɛ̃ ku tɔɔ
nŋa à ni, inɛ ŋau à buba à jɛ à mɔ, nɔ à dede à waa jojo.
8 Ka maà ya ce adɛi abo kaafe bɛi gɔgɔ nŋa ŋa à ce, nɔ amanɛ dubu kɔnfia do
mɛɛta (23.000) í ku si ajɔ akã.
9 Ka maà ya ka cɔ laakai Ilaaɔ̃ bɛi í to bɛi gɔgɔ nŋa ŋa à ce, nɔ njo ŋa à kpa si ŋa
inɛ nkpɔ.
10 Ka maà gbagba bɛi gɔgɔ nŋa ŋa à ce, nɔ amalekai iku í kpa ŋa.
11 Mii ŋau bɛi í ba ŋa bɛi yaase, nɔ à kɔɔ ku ba ka ce laakaii ara nwa, awa iyi à
wɛɛ si waatii ankãanyiu ihɛ̃.
12 Na nŋu, inɛ iyi í tamaa nŋu wa leekĩ dim dim ku jɔ̀ ku ce laakaii araɛ, ku ba
ku maà ti ku cuku.
13 I kù yɛ dimii laakai ku cɔ gɔ ŋa iyi kù jɛ dimi iyi inɛ fei í ya yɛ. Ilaaɔ̃ ilu
naanɛ kaa jɔ̀ a cɔ laakai nŋɛ ku re zaka bɛi aa yɔkɔ i temuaò ŋa. Amma si laakai
ku cɔ baa yooma fei í ya nyi ku ce bi ku fita má ku ba i yɔkɔ temua ŋa.
14 Na nŋu kpaasim ŋa, i saa iwɛ̃ ku tɔɔ ŋa.
15 Ǹ wa n ba ŋɛ ide ku fɔi bɛi ilu laakai ŋa. I jɔ̀ i ce lasabu si iyi ǹ wa n fɔ ŋa.
16 Si ijɛi Lafɛ̃ɛ, kɔɔfu iyi à ya ka so ka saabuò Ilaaɔ̃ wa nyisi iyi à nɛ ikpɛ̃ si njɛi
Kirisi. Nɔ pɛ̃ɛ iyi à ya ka so ka buu wa nyisi iyi à nɛ ikpɛ̃ si arai Kirisi, mà irei.
17 Si na iyi í jɔ̀ awa fei pɛ̃ɛ akãui à jɛ, nŋui í jɔ̀ baa do iyi à kpɔ fei à jɛ ara akã,
domi awa fei à ba ikpɛ̃ nwa si pɛ̃ɛ akãu.
18 I cɔ inɛi Izirɛli ŋa. Inɛ ŋa iyi à waa jɛ ijɛi kuwee, à nɛ ikpɛ̃ si bi ku weeu, mà
irei.
19 Debɛi, mii ǹ wa n fɔ. N kù ni iŋa iyi à ya ceò kuwee í jɛ ngɔgɔ. N kù nɔ n kù
ni iwɛ̃u takaɛ mɔ í jɛ ngɔgɔ.
20 Aawo, amma ǹ wa n fɔi ǹ ni kuwee iyi woo tɔɔ iwɛ̃ ŋau à ya ceu, inɛi inɔɔko
ŋai à ya cea, kù jɛ Ilaaɔ̃. Nɔ wee n kù bi i nɛ ikpɛ̃ do inɛi inɔɔko ŋa.
21 Iŋɛ iyi ì ya jɛ ijɛi Lafɛ̃ɛ ŋa nɔ i mɔ mii iyi í wa si kɔɔfuɛ ŋa, i kaa nyi i sinda
i ŋɔ iŋa iyi à ceaò inɛi inɔɔko ŋa kuwee má ŋa nɔ i mɔ mii iyi í wa si kɔɔfu nŋa
ŋa.
22 À bi ka dede igui Lafɛ̃ɛi? À roo gbugbãi?

I ce fei ndɛɛ ku ba inɛ ŋa a mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃

23 Inɛ gɔ nŋɛ ŋa à ya ni, ǹ nɛ kpãai n ce mii fei. Ntɔi, amma fei ndɛɛ si á sĩa
nŋɛ. Ntɔ ntɔ, ì nɛ kpãai i ce mii fei ŋa, amma fei ndɛɛ kaa mua inɛ gbugbã.
24 Inɛ kãma ku maà dɛdɛ aranfãanii nŋu takaɛ amma ku dɛdɛ ti inɛ mmu ŋa.
25-26 Kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni, ilɛ do mii iyi í wa si fei ti Aɔ̃ Lafɛ̃ɛi. Na nŋu,
iŋa iyi à waa ta aja fei i ŋɔ ŋa, i maà bee ide kãma ŋa ku ba idɔ nŋɛ ku maà yɛ
taale nŋɛ.
27 Bii hai dasi Jesu naanɛ gɔ í kpe ŋɛ ku jɛ, bii ì dasi idɔ i koo ŋa, mii iyi à na
ŋɛ fei, i jɛ ŋa, i maà ya bee ide kãma ŋa ku ba idɔ nŋɛ ku maà yɛ taale nŋɛ.
28 Amma bii inɛ gɔ í sõ ŋɛ í ni, iyi ihɛ̃ à ceò kuweei, i maà ŋɔ ŋa na inɛ iyi í sõ
ŋɛu idɔɛ ku maà yɛ taaleɛ.

29 Kù jɛ na idɔi iŋɛ taka nŋɛ, amma na ti inɛ iyi í sɔ̃ ŋɛui.
Ntɔ ntɔ, idɔi inɛ gɔ kaa yɛ taalei ara ku nɛm.
30 Bii ǹ saabu Ilaaɔ̃ si ijɛ, inɛ kãma kù nɛ kpãa ku yɛ taalem na ijɛu iyi ǹ saabuò Ilaaɔ̃ tã.
31 Na nŋu, bii ì jɛ ì waa mɔ ŋa, walakɔ bii ì waa ce ngɔgɔ ŋa i ce fei ndɛɛ ku ba inɛ ŋa a mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃.
32 I ce kuwɛɛ nŋɛ do yaase bɛi i kaa dasiò inɛ kãma kurara ŋa, hai Zuifu ŋa do Gɛrɛki ŋa hee do inɛi igbɛi Ilaaɔ̃ ŋa fei.
33 I sisim ŋa. Amu takam ǹ wa n ce kookaai ku ba kucem ku dɔ̃a inɛ fei si, si mii baa yooma fei. N kù wa n dɛ aranfãanii amu takam, í gbe ti zamaa iyi í gbe fei ku ba a ba faaba.

11

1 I sisiim ŋa bɛi amu takam ǹ wa n sisi Kirisi.

Yaase bɛi í sɩ̃a inɛ ku nyisiò bɛɛrɛi Ilaaɔ̃ wee

2 Ǹ wa n saabu ŋɛ do iyi ì ya maa ye gigiim si fei ndɛɛ ŋa, do si bɛi ì mu cio iyi ǹ kɔ ŋɛ siu dim dim ŋa.
3 Amma ǹ bi i mà ŋa iyi Kirisii í jɛ inɛ ngboi inɛmɔkɔ baa yooma fei, inɛmɔkɔ mɔi í jɛ inɛ ngboi aboɛ, Ilaaɔ̃ mɔi í jɛ inɛ ngboi Kirisi.
4 Inɛmɔkɔ iyi wa ce kutɔɔ walakɔ walii fei, bii í bii iriɛ kù waa nyisi bɛɛrɛi inɛ ngboɛ.
5 Amma inaabo iyi wa ce kutɔɔ walakɔ walii fei, bii kù bii iriɛ, kù waa nyisi bɛɛrɛi inɛ ngboɛ. Í yɛi bɛi inaabo iyi à gbogoo iriɛ.
6 Bii inaabo kù waa bi mangɔ ku we, ku gbogoo iriɛ. Amma bii iri ku gbogoou í jɛaa anyɔ, ku we mangɔ.
7 Kù sɩ̃a inɛmɔkɔ ku bii iriɛ domi Ilaaɔ̃ í takaɛ ku jɔɔ nɔ ku nyisi amboeɛ, amma inaabo, amboei inɛmɔkɔi wa nyisi,
8 domi hai si kutaka inɛmɔkɔ kù fita hai si inaabo, amma inaaboi í fita hai si inɛmɔkɔ.
9 Bɛɛbɛ mɔi a kù taka inɛmɔkɔ na inaabo amma à taka inaaboi na inɛmɔkɔ.
10 Na nŋu, na irii amaleka ŋa í sɩ̃a inaabo ku we mangɔ ku nyisi iyi nŋu wa sũa mɔkɔi nŋu iri ilɛ.
11 Amma do nŋu fei si wajui Lafɛ̃ɛ inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ni nŋu í nɛ gbugbã nŋu ku ce kuwɛɛi nŋu ikã, domi inaabo í nɛ bukaatai inɛmɔkɔ, inɛmɔkɔ mɔ í nɛ bukaatai inaabo.
12 Bɛi à nya inaabo hai si inɛmɔkɔ, bɛɛbɛ mɔi à bí inɛmɔkɔ hai bi inaabo, amma Ilaaɔ̃i wa ce fei ndɛɛ.
13 Iŋɛ taka nŋɛ i lasabu ŋa. Í sɩ̃a inaabo ku tɔɔ Ilaaɔ̃ hai we mangɔ?
14 Iŋɛ taka nŋɛ i kù mà ŋa iyi anyɔi bii inɛmɔkɔ í nɛ ntoi iri sisɔ?
15 Amma bii ntoi irii inaabo í sɔ, boodai. À muaa ntoi iriɛi ku jɛ bɛi fuugɛsɛ.
16 Bii inɛ gɔ wa bi ku ba wa kakɔɔ ku ce si ideu bɛ, amu de ǹ wa n fɔ iyi si inɔ nwa do si igbɛi inɛi Ilaaɔ̃ ŋa a kù nɛ dɔɔnɛ mmu gɔ ma.

Ijɛi Lafɛ̃ɛ
(Cɔ Matie 26:26-29; Maaku 14:22-25; Luku 22:15-20)

17 Ide iyi an sɔ̃ ŋɛ nsɛi, n kaa n saabu nŋɛ si, domi á sɩ̃a kutɔtɔɔ nŋɛ ŋau ku mu nŋɛ gbugbãi wo, amma wee nsɛi wa kɛkɛ ŋɛi.
18 Sinte, à sɔ̃m à ni bii ì tɔtɔɔ ŋa inɛ gɔ ŋa à wa si inɔ nŋɛ iyi iŋɛò ŋa i ci ya nɛ anu akã. Nɔ ǹ tamaa ntɔi.

19 Ntɔ ntɔ, kù nɛ bɛi á ce iyi njɛ ku fɛɛfɛ kù wa si anini nŋɛ, ku baa mà inɛ ŋa
iyi à jɛ ti ntɔ.
20 Bii ì tɔtɔɔ ì waa jɛ ŋa, ì ya tamaa bɛi ijɛi Lafɛ̃ɛi ì waa jɛ ŋa amma iboi,
21 domi bii ì buba ŋa gbakã, inɛ fei í ya maa saasai ku jɛ sɔndaɛ iyi í naaò wa,
nɔ a jɔ̀ inɛ gɔ ŋa do ari, nɔ inɛ gɔ ŋa à jɛ à mɔ hee atɛ̃ ku kpa ŋa.
22 I kù nɛ kpasɛ̃i ara nŋɛ bii aa jɛ i mɔ ŋai? Mà ì bi i donda igbɛi inɛi Ilaaɔ̃ ŋa,
nɔ i dasi ilu are ŋa anyɔ ŋai? Bɛirei an ni nŋɛ. N saabu ŋɛ? Aawo, n kaa n saabu
ŋɛ si nŋu bɛ.
23 Ide iyi ǹ gba hai bi Lafɛ̃ɛ ǹ kɔ ŋɛ si wee. Idũ ajɔ iyi à so Lafɛ̃ɛ Jesu à daa inɛ
ŋa si awɔ í so pɛ̃ɛ
24 í saabu Ilaaɔ̃, nɔ í bububuɛ. Nɔ í ni, iyi ihɛ̃i í jɛ aram iyi ǹ na na iri nŋɛ. I ya
ce iyi ihɛ̃ i maa yeò gigim ŋa.
25 Bɛɛbɛ mɔi, iyi à jɛ à tã, í so kɔɔfu í ni, kɔɔfuu ihɛ̃i í jɛ akabuu titɔ̃i Ilaaɔ̃ iyi í
dì do njɛm. Waati iyi ì waa mɔ do kɔɔfuu ŋa fei, i ya coo i maa yeò gigim ŋa.
26 Waati kãma iyi ì waa jɛ pɛ̃ɛu nɔ ì waa mɔ do kɔɔfuu ŋa fei, ikui Lafɛ̃ɛi ì waa
sisi ŋa hee koo nyiò wa.
27 Na nŋu, inɛ iyi í jɛ pɛ̃ɛi Lafɛ̃ɛ walakɔ í mɔ do kɔɔfuɛ, nɔ kuwɛɛɛ kù jɛ dee
dee, í raraa arai Lafɛ̃ɛ do njɛɛi.
28 Na nŋu, inɛ fei ku wusɛ araɛ ku bɛi ku jɛ pɛ̃ɛu, nɔ ku mɔ do kɔɔfuu.
29 Ntɔ ntɔ, bii ì jɛ nɔ ì waa mɔ ŋa nɔ i kù mà ŋa iyi arai Kirisii, ì waa soa ara
nŋɛ taalei si kujɛ do si kumɔ nŋɛ.
30 Ŋɔi í jɔ̀ inɛ nkpɔ nŋɛ wa ce bɔ̃ɔ nɔ gɔgɔ ŋa à jɛ mɔngɔ ŋa, gɔgɔ ŋa mɔ à ku.
31 Bii à kiiti ara nwa do ntɔ, Ilaaɔ̃ kaa kiiti wa má.
32 Amma bii Lafɛ̃ɛ í kiiti wa, í ya jɔ̀ ka baa si kpãa jiidai ku ba ku maà yɛ taale
nwa do inɛi andunya ŋa ajɔ.
33 Na nŋu, iŋɛ inɛm ŋa, bii ì waa tɔtɔɔ ku ba i jɛ ŋa, i jɔ̀ i ya degbe njɛ.
34 Bii ari wa kpa inɛ gɔ, ku jɛ sɔndaɛ kpasɛ̃ ku ba i maà na i so taale si kutɔtɔɔ
nŋɛ. Ide iyi í gbe, an ce ŋɛ cioɛ bii ǹ na ǹ to wa.

12

Amua ŋa iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa mu nwa

1 Nsɛi, iŋɛ inɛm ŋa, iyi í jɛ idei amua ŋa iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa mu nwa, ǹ bi i
mà ntɔɛ ŋa.
2 Ì mà ŋa, waati iyi i kù mà Ilaaɔ̃ ŋa à ya maa fa ŋɛi si kpãai iwɛ̃ dekì ŋa ku tɔɔ.
3 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n bi i mà ŋa, inɛ kãma iyi í jɔ̀ Hundei Ilaaɔ̃ wa gbãa fei kaa
yɔkɔ ku ni à ceekpe Jesu. Nɔ inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ni Jesui í jɛ Lafɛ̃ɛ, bii kù jɛ Hundei
Ilaaɔ̃i wa gbã lafɛ̃ɛ.
4 Amua ikã ikãi í wɛɛ, amma Hunde akãui wa kpɛ̃ ŋa.
5 Icɛ ikã ikãi í wɛɛ, amma Lafɛ̃ɛ akãi à waa cea.
6 Gbugbãi Ilaaɔ̃ wa ce icɛ si inɛ fei ikã ikã, amma Ilaaɔ̃ akãui wa mua inɛ fei
gbugbã iyi á ceò icɛ baa yooma fei.
7 Í na inɛ fei amua iyi wa nyisi iyi Hundeɛ wa ce icɛ siɛ nɔ ku ceò icɛ na
aranfãanii inɛ fei.
8 Hundei Ilaaɔ̃i í ya mua inɛ gɔ ŋa amua a muaò inɛ ŋa bisi, nɔ Hunde akãui
í ya mua inɛ gɔ ŋa mɔ amua a fɔ ide do kumà.
9 Hunde akãui í ya mua inɛ gɔ ŋa gbugbãi naanɛ ku dasi, nɔ ku mua inɛ gɔ ŋa
gbugbã a jɔ̀ bɔ̃ɔ ŋa a ba iri.
10 Bɛɛbɛ mɔi Hunde akãu í ya mua inɛ gɔ ŋa gbugbã a ceò maamaake ŋa, nɔ
ku cea inɛ gɔ ŋa amua a ceò walii, nɔ ku mua inɛ gɔ ŋa mɔ bisi a mà bii í jɛ mii

iyi inɛ gɔ wa ce do Hundei Ilaaɔ̃i wala bii í jɛ do hunde mmu gɔi. Í ya jɔ̀ inɛ gɔ ŋa a fɔ ide do fee ŋa iyi a kù waa gbɔ, nɔ ku mua inɛ gɔ ŋa mɔ bisi a tusɛò ideu.
11 Amma Hunde akãui wa ce fei ndɛɛ. Wa mua inɛ fei amua ikã ikã bɛi í bi.

Woo dasi Jesu naanɛ ŋa fei à jɛ ikõ ikã ikãi ara akã

12 Kirisi í yɛi bɛi ara akã do ikõ nkpɔ nkpɔ. Arau akãi baa bii í nɛ ikõ nkpɔ nkpɔ,
13 domi Hunde akãi à da nwa si ku ba awa fei ka jɛ ara akã, hai Zuifu ŋa hee do dimi mmu ŋa, hai aru ŋa hee do inɛ ŋa iyi a nɛ ara nŋa. Nɔ bi Hunde akãui awa fei à waa mɔ.
14 Kù jɛ ikõ akãi ara í nɛ, amma nkpɔ nkpɔi.
15 Baa bii isɛ í fɔ í ni, si bɛi n kù jɛ awɔ n kù wa si ara, do nŋu fei, í wa si ara.
16 Baa bii itɪ́ í ni, si bɛi n kù jɛ iju n kù wa si ara, do nŋu fei nŋu mɔ í wa si ara.
17 Bii arau fei í jɛ iju, bɛirei á ce ku gbɔ ide. Walakɔ bii fei ndɛɛ í jɛ itɪ́, bɛirei á ce ku gbɔ inúnu.
18 Amma ntɔ ntɔ Ilaaɔ̃ í dasi ikõ ikã ikã fei si arai bɛi í bi.
19 Bii ara kù nɛ ikõ ikõ kaa ce.
20 Na nŋu, ikõ nkpɔ nkpɔi í wɛɛ, amma arau akãi.
21 Iju kaa yɔkɔ ku sõ awɔ ku ni nŋu kù nɛ bukaataɛ. Iri mɔ kaa yɔkɔ ku sõ isɛ ku ni nŋu kù nɛ bukaataɛ.
22 Iyi í re mɔm, baa ikõi ara ŋa iyi à ya ni a kù nɛ gbugbã, ara í nɛ bukaata nŋa jiida.
23 Nɔ ikõ ŋa iyi à nɛ anyɔ si ara, à ya ka gbɔ nŋa ku re. Iyi a kù jɔ ka maa kpe iri nŋa, aŋai à ya ka gbɔa ku re.
24 Amma ikõ ŋa iyi à gbe iyi a kù nɛ anyɔ, a kù nɛ bukaatai ka gbɔ nŋa bɛɛbɛ. Ilaaɔ̃ í ce ara bɛɛbɛi ku ba ikõ ŋa iyi a kù nɛ bɛɛrɛ ŋau ka jirima ŋa ku re.
25 Í cooi ku ba ara ku maà fɛɛfɛɛ njɛ, amma ikõ ikã ikã ŋau fei a maa gbɔa njɛ.
26 Bii ikõi ara gɔ í ba wahala, aŋaò iyi à gbe ŋau feii à ya gbɔ ara kurou ajɔ. Bɛɛbɛ mɔi bii à saabu gɔgɔ, aŋaò iyi à gbe ŋau fei à ya nɛ inɔ didõi ajɔ.
27 Nsɛi iŋɛ fei ì jɛ arai Kirisi nɔ inɛ baa yooma nŋɛ fei í jɛ ikõ ikã ikãɛ.
28 Bɛɛbɛi, si igbɛi inɛi Jesu ŋa Ilaaɔ̃ í tako í cica inɛ gɔ ŋa à jɛ woo bɛ ŋa, minjisia walii ŋa, mɛɛtasia mɔ woo kɔ inɛ ŋa si cio. Si anyii nŋu nɔ í cea inɛ gɔ ŋa amuai maamaake ŋa ku ce, inɛ gɔ ŋa mɔ à nɛ amuai bõɔ ŋa ku faaba, inɛ gɔ ŋa mɔ à nɛ amuai inɛ ŋa ku sobi, inɛ gɔ ŋa mɔ à nɛ amuai inɛ ŋa ku cuaò, nɔ inɛ gɔ ŋa mɔ aa yɔkɔ a fɔ fee ŋa iyi a kù waa gbɔ.
29 Kù jɛ aŋa feii à jɛ woo bɛ ŋa, walakɔ walii ŋa, walakɔ woo kɔsi cio ŋa. Kù nɔ kù jɛ aŋa feii à nɛ amuai maamaake ŋa ku ce
30 walakɔ amuai bõɔ ŋa ku faaba. Aŋa fei sisi à nɔ à nɛ amuai fee ŋa iyi a kù waa gbɔ ku fɔ, walakɔ ideu ku tusɛ.
31 Amma i hanya i dɛ amua ŋa iyi à re do bɛɛrɛ ŋa.
Iyi í re mɔm, an nyisi ŋɛ kpãa iyi í re fei ndɛɛ.

13

Idei Kubi

1 Baa bii ɲ̀ wa n fɔ ide do feei amanɛ ŋa ikã ikã do ti amaleka ŋa nɔ n kù nɛ kubi, ɲ̀ yɛi bɛi isɔ iyi à waa cã walakɔ bɛi londi.
2 Baa bii ɲ̀ nɛ amuai walii ku ce, nɔ ɲ̀ mà asiiu fei nɔ ɲ̀ nɛ kumà fei, baa bii ɲ̀ dasi Ilaaɔ̃ naanɛ hee bɛi an yɔkɔ n jɔ̀ geete ku tekɪ́, bii n kù nɛ kubi, n kù jɛ ngɔgɔ.

3 Baa bii ɩ̀ kpɛ̃a ilu are ŋa amanim fei, nɔ baa bii ɩ̀ jɔ̀ à sɔ̃ aram bɛi iŋai kuwee,
bii n kù nɛ kubi, n kaa n ba riba.
4 Kubi í ya temua, í ya nɔ ku ce mii jiida, ci ya ja igu, ci ya so araɛ lele, nɔ ci
ya jɛ ilu faau.
5 Kubi ci ya ce mii gɔ iyi kù jɛ dee dee, nɔ ci ya dɛ aranfãanii nŋu akã. Inɛ iyi
í nɛ kubi idɔɛ ci ya kɔ̃ gbãa gbãa, nɔ ci ya jilɛ idei taale si idɔɛ.
6 Inɛ iyi í nɛ kubi ci ya wɛɛò inɔ didɔ̃ si mii iyi kù jɛ dee dee, í gbe si mii iyi í
jɛ ntɔ.
7 Kubi ci ya mɔngɔ nkãma. Naanɛ ku dasiɛ do kpãa ku cɔɛ do temuaɛ ci ya tã.
8 Kubi ci ya nɛ kɔɔ. Amma walii ku ce á na ku kpa iri, fee ikã ikã ku fɔ á na ku
tã, nɔ kumàì amanɛ mɔ á na ku tã.
9 Mii ŋau à na ku kpa iri si na iyi í jɔ̀ kumà nwa do walii ku ce nwa, gɔgɔɛ kù
kɔ̃.
10 Amma waati iyi mii iyi í kɔ̃ á naa, waati bɛɛbɛi, iyi kù kɔ̃ á nɛ.
11 Waati iyi ɩ̀ wɛɛ keeke, ɩ̀ ya n maa n fɔ idei bɛi ama keeke, nɔ n maa n ce
laakai bɛi ama keeke, nɔ n maa n lasabu bɛi ama keeke, amma nsɛi iyi ɩ̀ ce inɛ
ngbo ɩ̀ jɔ̀ daai ama.
12 Iyi à waa yɛ nsɛi í yɛi bɛi mii iyi à waa hɔ̃nnɛ bari bari si isɔ fũfũ, amma ajɔ
wa naa iyi aa ka yɛ ijuò iju. Iyi ɩ̀ mà si nsɛi kù kɔ̃, amma waati nŋu an màa sãa
sãa bɛi Ilaaɔ̃ í màm.
13 Nsɛi mii mɛɛtau ihɛ̃i í wɛɛ. Mii ŋau wee, naanɛ ku dasi, do kpãa ku cɔ, do
kubi. Amma kubi í re ŋa.

14

Idei amuai Hundei Ilaaɔ̃

1 Na nŋu, kubii í sɩ̀a i dɛdɛ ŋa. Nɔ i dɛ amua ŋa iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa mu nwa,
iyi í re mɔm nŋui í jɛ walii ku ce.
2 Inɛ iyi wa fɔ ide do fee iyi kù waa gbɔ, Ilaaɔ̃i wa ba ide ku fɔ, kù jɛ amanɛ,
domi inɛ gɔ kù waa gbɔ ideɛ. Amma idei asiii wa fɔ do gbugbãi Hundei Ilaaɔ̃.
3 Amma inɛ iyi wa ce walii amanɛ ŋai í ya ba ide ku fɔ. Í ya jɔ̀ a leekɩ̀ si naanɛ
ku dasi dim dim, nɔ ku mu nŋa gbugbã, nɔ ku tũ inɔ nŋa.
4 Inɛ iyi wa fɔ ide do fee iyi kù mà, naanɛ ku dasii nŋu takaɛi wa mua gbugbã.
Amma walii, inɛi igbɛi Jesu ŋai wa mua gbugbã.
5 Á dɔ̃ɔm si bii iŋɛ fei ì waa fɔ ide do fee ŋa iyi i kù waa gbɔ ŋa, amma iyi ɩ̀
wa n bi wa re, nŋui í jɛ i ya maa ce walii ŋa. Ɩ̀ ni bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ inɛ iyi wa
ce walii, icɛɛ í nɛ aranfãani í re inɛ iyi wa fɔ ide do fee ŋa iyi kù wa gbɔ, í gbe
bii wa tusɛ ideui, nɔ ku mua inɛi igbɛi Jesu ŋa gbugbã.
6 Nsɛi, iŋɛ inɛm ŋa, aranfãani yoomai aa ba ŋa bii ɩ̀ naa bi tu ŋɛ nɔ ɩ̀ wa n fɔ
fee iyi i kù waa gbɔ ŋa. I kaa ba aranfãani kãma ŋa. Amma bii ɩ̀ sɔ̃ ŋɛ yaasei
ide iyi Ilaaɔ̃ í sɔ̃m, walakɔ ɩ̀ sisi nŋɛ idei kumà, walakɔ idei walii, walakɔ cio gɔ,
inɛ nŋu á nɛ nŋɛ aranfãani.
7 Bɛɛbɛ mɔi, mii iyi kù nɛ kuwɛɛ bɛi yèè do mɔɔlɔ bii à waa cãa, bii a kù waa
cãa dee dee, bɛirei inɛ gɔ á ce ku gbɔ yaaseɛ.
8 Inɛ mɔ iyi wa cã gãgãi igũ, bii kù waa cãa dee dee, yooi á ce sɔɔlui igũ.
9 Bɛɛbɛ mɔi, bii kù jɛ ì waa fɔ fee iyi inɛ ŋa à mà ŋa, bɛirei aa ce a gbɔ yaaseɛ.
Ide nŋɛ á nɛi si fufu.
10 Fee dimi ikã ikã nkpɔi í wa si andunya, nɔ kãmaɛ kù kua yaase.
11 Do nŋu fei, bii n kù wa n gbɔ fee iyi à waa bam ku fɔ, inɛ iyi wa fɔɔu, dimi
mmui í jɛ bi tom, nɔ amu mɔ ɩ̀ jɛ dimi mmu bi lafɛ̃ɛ.

12 Bɛɛbɛ mɔi iŋɛ mɔ, si na iyi í jɔ̀ ì waa dɛ amuai Hundei Ilaaɔ̃ ŋa, á sɪ̀a i hanya
i dɛdɛ amua ŋa iyi á jɔ̀ naanɛ ku dasii inɛi igbɛi Jesu ŋa ku bɔ waju.
13 Na nŋu, á sɪ̀a inɛ iyi wa fɔ ide do fee iyi a kù waa gbɔ ku tɔɔ Ilaaɔ̃ amua iyi
á tusɛò ideu.
14 Bii ǹ wa n ce kutɔɔ do fee iyi n kù wa n gbɔ, hundem nii wa ce kutɔɔ, amma
lasabum kù waa ce nkãma.
15 To, nsɛi, bɛirei an ce. An ce kutɔɔ do hundem do lasabum ajɔ. An kɔ̃ iri do
hundem do lasabum ajɔ.
16 Bii do hunde nŋu akãi ì waa saabu Ilaaɔ̃ ŋa, bɛirei inɛ ŋa iyi à gbe aa ce a
ni Ami si kutɔɔɛ. Kaa ce, domi a kù mà iyi ì waa fɔ ŋa.
17 Baa bii kutɔɔɛ í sɪ̀a, kaa mua lafɛ̃ɛ ŋa gbugbã.
18 Ǹ wa n saabu Ilaaɔ̃ si na iyi í jɔ̀ ǹ ya n fɔ fee ŋa iyi inɛ ŋa a kù waa gbɔ ǹ re
iŋɛ fei.
19 Amma si igbɛi inɛi Jesu ŋa ǹ gbasi n fɔ ide icu miu do yaase n kɔa inɛ ŋa si
cio do iyi an fɔ ide icu dubu mɛɛwa do fee iyi inɛ ŋa a kù waa gbɔ.
20 Iŋɛ inɛm ŋa, i maà ya wũa ide bɛi ama keeke ŋa ma ŋa. Bii í jɛ idei laalɔ ku
cei, í sɪ̀a i yɛ bɛi ama keeke ŋa iyi a kù mà laalɔ ku ce, amma si kpãai ide ku wũa
i jɔ̀ i yɛ bɛi inɛ ngbo ŋa.
21 Si tiai woodai Ilaaɔ̃ à kɔɔ à ni,
Lafɛ̃ɛ í ni, an jɔ̀ isɛ mmu ŋa
a ba inɛ ŋau ihɛ̃ ide ku fɔ do fee mmu *.
Amma do nŋu fei, a kaa gbɔ idem.
22 Amuai ide ku fɔ do fee iyi inɛ ŋa a kù waa gbɔ, nyindai í jɛ bi hai dasi Jesu
naanɛ ŋa, kù jɛ bi woo dasi naanɛ ŋa. Amma amuai idei Ilaaɔ̃ ku waazo nŋui í
jɛ nyinda bi woo dasi Jesu naanɛ ŋa, kù jɛ bi hai dasi naanɛ ŋa.
23 Na nŋu, bii inɛi igbɛi Jesu ŋa fei à tɔtɔɔ, nɔ inɛ fei ku lɔsi ku fɔ fee iyi inɛ ŋa
a kù waa gbɔ, bii inɛ titõ ŋa walakɔ hai dasi Jesu naanɛ ŋa à lɔ wa, a kaa ni ì waa
sũmu ŋai?
24 Amma bii inɛ fei wa waazo idei Ilaaɔ̃, bii hai dasi naanɛ gɔ í lɔ wa walakɔ
inɛ titõ gɔ, ideu á tosi idɔɛ nɔ ide iyi inɛ ŋa à waa fɔu ku jɔ̀ ku mà dulum dɛɛ.
25 Nɔ lasabuɛ á fita gbugbã, nɔ ku gulɛ ku tɔɔ Ilaaɔ̃ ku ni, ntɔi, Ilaaɔ̃ í wa si
anini nŋɛ.

Yaase jiida si kutɔtɔɔ

26 Na nŋu, iŋɛ inɛm ŋa, bɛirei aa ka ce. Bii ì waa tɔtɔɔ ŋa inɛ gɔ nŋɛ ŋa aa nɛ
iri ku kõ, inɛ gɔ ŋa mɔ cio ku kɔsi, inɛ gɔ ŋa mɔ idei Ilaaɔ̃ ku waazo, inɛ gɔ ŋa mɔ
ide ku fɔ do fee iyi a kù waa gbɔ, inɛ gɔ ŋa mɔ yaasei fee ŋau ku tusɛ. Í sɪ̀a i maa
ce fei ndɛɛ ŋa ku ba ku mua inɛi igbɛi Jesu ŋa gbugbã.
27 Bii inɛ gɔ ŋa à waa fɔ ide do fee iyi a kù waa gbɔ, kù sɪ̀a a re amanɛ minji
wala mɛɛta nɔ á sɪ̀a a fɔ ide akã akã, nɔ inɛ gɔ mɔ ku maa tusɛɛ ideu.
28 Amma bii inɛ gɔ kù wa bɛ iyi á yɔkɔ ku tusɛ ideu, i jɔ̀ ku coko si kutɔtɔɔu,
nɔ ku jɛ Ilaaɔ̃i wa baa ide ku fɔ.
29 Inɛ ŋa iyi à waa ce walii, í sɪ̀a ku jɛ amanɛ minji wala mɛɛta ku fɔ ide nɔ inɛ
ŋa iyi à gbe a wusɛ ideu a cɔ.
30 Bii Ilaaɔ̃ í nyisi inɛ gɔ ngɔgɔ si kutɔtɔɔu, i jɔ̀ inɛ iyi í tako wa fɔ ideu ku coko.
31 Iŋɛ fei aa yɔkɔ i ce walii akã akã ku ba inɛ fei ku ba ikɔ nɔ i ba gbugbã ŋa.

---

* **14:21** an jɔ̀ isɛ mmu ŋa a ba inɛ ŋau ihɛ̃ ide ku fɔ do fee mmu Ilaaɔ̃ wa fɔ idei ijuukpã iyi inɛi Izirɛli ŋau à yɛ si waati iyi isɛ mmu ŋa à na à jɛ ŋa igũ. Isɛ mmu ŋau à mu ŋa à nɛò ilɛ mmu, amma do nŋu fei lasabu nŋa kù lɔsi ide iyi Ilaaɔ̃ wa sɔ̃ ŋau.

32 Í sĩa walii ŋa a kãmia amua nŋa.
33 Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ̃ kù bi ka maa ce kuwɛɛ nwa bɛɛtɛkɛ, í bi ka cooi si laakai ku sũ.
Si bɛi inɛ ŋa à ya ce si igbɛi woo dasi Jesu naanɛ ŋa fei,
34 í sĩa inaabo ŋa a ya coko bi kutɔtɔɔ. Kù sĩa a fɔ ide, amma a sũ iri ilɛ si bɛi wooda wa fɔ.
35 Bii à bi a mà ngɔgɔ a ya bee mɔkɔ nŋa ŋa kpasɛ̃, domi kù jɛ dee dee inaabo ku maa fɔ ide bi kutɔtɔɔ.
36 Hai bi tu ŋɛi idei Ilaaɔ̃ í sinti? Ma iŋɛ akãi ì gbaa ŋa.
37 Bii inɛ gɔ í tamaa nŋu í jɛ walii, walakɔ wa tamaa nŋu í ba amuai Hundei Ilaaɔ̃, í sĩa ku jɛsi iyi ide iyi ǹ jɔ̀ nŋɛu woodai Lafɛ̃ɛi.
38 Inɛ iyi kù jɛsi bɛɛbɛ a kaa gba lafɛ̃ɛ †.
39 Na nŋu, iŋɛ inɛm ŋa, i dɛdɛ amuai walii, amma i maà ti i ganji woo fɔ ide do fee iyi a ci ya fɔ si andunya.
40 Amma i ce fei ndɛɛ dee dee do yaase jiida ŋa.

15

Kujĩi Kirisi hai si balɛ

1 Iŋɛ inɛm ŋa, ǹ wa n ye ŋɛ gigii laabaau jiidau iyi ǹ sɔ̃ ŋɛ wo nɔ ì gba ŋa, ì nɔ ì waa leekĩ si ŋa.
2 Bii ì nɔ ì muu dim dim ŋa si bɛi ǹ sisi nŋɛu, nŋui í jɛ faaba nŋɛ. Amma bii i kù muu dim dim ŋa, inya ngbɛi ì dasi naanɛ ŋa.
3 Ide iyi í nɛ amboe í re nŋui ǹ sisi nŋɛ bɛ si bɛi à daam si awɔ. Ideu wee. Kirisi í ku na irii dulum du wa si bɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ.
4 À suu nɔ í jĩ hai si balɛ si ajɔ mɛɛtasia si bɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ.
5 Í tusɛ araɛ bi Sefaa iyi í jɛ Piɛɛ, si anyii nŋu bi mɔcɔ maateejiɛ ŋau.
6 Si anyii nŋu, í bɛi í koo í tusɛ araɛ bi mɔcɔɛ ŋa iyi à re baa amanɛ cĩɔ miuu. Nkpɔ nŋa í wɛɛ baa nsɛi, amma inɛ gɔ ŋa à ku.
7 Nɔ í koo í tusɛ araɛ má bi Zaaki, si anyiɛ í bɛi í koo í tusɛ araɛ bi woo bɛ ŋau fei.
8 Si anyii aŋa fei í bɛi í tusɛ araɛ bi tom, amu iyi ǹ yɛ bɛi inɛ iyi cukpai kubíɛ kù kɔ̃ à bɛi à búu.
9 Ntɔ ntɔ, amui ǹ jɛ keekei woo bɛ ŋau. N kù to a kpem woo bɛ, domi ǹ kpã inɛi igbɛi Ilaaɔ̃ ŋa iju.
10 Amma mii iyi ǹ jɛ nnyi, na didɔ̃i Ilaaɔ̃i, nɔ didɔ̃ iyi í ceem nɔu kù ce nfe. Ǹ ce kookaai ǹ re baa woo bɛ ŋau fei, amma kù jɛ amu takam nii ǹ coo, didɔ̃i Ilaaɔ̃ iyi í wa sim nii í coo.
11 Na nŋu, ide akãui awa fei à waa waazo bɛ, nŋu mɔi ì nɔ ì dasi naanɛ ŋa bɛ.

Kujĩ nwa hai si balɛ

12 Nsɛi à waa waazo iyi Kirisi í ku nɔ í jĩ hai si balɛ má. Nɔ bɛirei í ce inɛ gɔ nŋɛ ŋa à ya ni iku ŋa a kaa jĩ ma.
13 Bii iku ŋa a kaa jĩ hai si balɛ, debɛi Kirisi mɔ kù jĩ.
14 Nɔ bii Kirisi kù jĩ, waazo nwa ngbɛi, nɔ naanɛ ku dasi nŋɛ mɔ ngbɛi.
15 Bii í jɛ ntɔi iku ŋa a kaa jĩ hai si balɛ, debɛi Ilaaɔ̃ kù jĩ Kirisi wo. Debɛi, sɛɛda iboi à waa jɛa Ilaaɔ̃ si waati iyi à ni í jĩ Kirisi hai si balɛ.
16 Ntɔ ntɔ, bii iku ŋa a kaa jĩ, Kirisi mɔ kù jĩ wo.

---

† **14:38** a kaa gba lafɛ̃ɛ A kù mà yaaseɛ sãa sãa. Á yɔkɔ ku jɛ Pɔlu í ni inɛi igbɛi Ilaaɔ̃ ŋa a maà gba lafɛ̃ɛ, wala Ilaaɔ̃ kaa gba lafɛ̃ɛ.

17 Nɔ bii í jɛ Kirisi kù jĩ hai si balɛ wo, ì kɔ̀ ì wa si dulum du ŋɛi, nɔ naanɛ ku
dasi nŋɛ ngbɛi.
18 Nɔ inɛ ŋa mɔ iyi à dasi Kirisi naanɛ à bɛi à ku, à ce nfei.
19 Bii na kuwɛɛu ihɛ̃ nŋu akãi à dasi Kirisi naanɛ, à jɛ ilu araare ŋa í re baa inɛ
fei.
20 Amma ntɔ ntɔ Kirisi í jĩ hai si balɛ, nɔ í jɛ inɛ sinte si inɔi inɛ ŋa iyi aa na a
jĩ.
21 Iŋɛ fei ì mà ŋa iyi iku í naai hai bi inɛ akã. Bɛɛbɛ mɔi kujĩi iku ŋa í naa hai
bi inɛ akã.
22 Ntɔ ntɔ, si bɛi ara akã nwa do Adamu í jɔ̀ awa fei aa ka na ka ku, bɛɛbɛ mɔi
anu akã nwa iyi à ce do Kirisi á jɔ̀ awa fei ka na ka jĩ hai si balɛ,
23 amma inɛ fei do waatiɛi. Sinte Kirisii, si anyii nŋu inɛ ŋa iyi à jɛ titɛɛ si
waati iyi á nyi wa.
24-25 Si anyiɛ iri ku kpai andunya á to wa, nɔ kù nɛ bɛi á ce iyi Kirisi kù jɛ
bomma hee koo ceò mbɛɛɛ ŋau fei bi ku lesi isɛɛ. Si anyiɛ nɔ ku so bommau
ku daa Ilaaõ Baaba si awɔ. Ntɔ ntɔ, Kirisi á kpa irii ilu yiiko ŋa do ilu gbugbã ŋa
do inɛ ngbo ŋau fei.
26 Mbɛɛi ankãanyi iyi Kirisi á kpa nŋui í jɛ iku.
27 Si tiai idei Ilaaõ à kɔɔ à ni, Ilaaõ í daa mii fei si awɔ. Amma baa bii kukɔu í
ni bɛɛbɛ, kù jɛ do Ilaaõ takaɛ iyi í jɔ̀ mii fei wa sũaa iri ilɛui wa fãa.
28 Nɔ waati iyi á daa Kirisi mii fei si awɔ, nŋu iyi wa jɛ Amau, á so araɛ ku daa
Ilaaõ si awɔ, ku ba Ilaaõ ku wa si antai mii fei.
29 Ntɔi, Kirisi í jĩ hai si balɛ. Bii kù jɛ bɛɛbɛ, inɛ ŋa iyi à ce inyi ku dasi si agbɛi
iku ŋa, aranfãani yoomai à waa ba. Bii í jɛ ntɔi iku ŋa a kaa jĩ, na mii í ce inɛ ŋa
à ce inyi ku dasi si agbɛ nŋa.
30 Awa taka nwa, na mii í ce à ya kaa maa wa si kpãai mbirisi waati kãma fei.
31 Iŋɛ inɛm ŋa, ajɔ fei si anui ikui ǹ ya n maa n wa. Nɔ ntɔ ntɔ bɛɛbɛi, si bɛi ì
mà ŋa ntɔ ntɔ iyi ǹ wa n tɔɔ fufu na saabu nŋɛ si Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi.
32 Inɛ ŋa iyi a kɔsim Efɛɛzu bɛ a yɛi bɛi iŋai sako ŋa iyi awaò ŋa à waa jabu.
Aranfãani yoomai ǹ nɛ bii í jɛ ǹ wa n jabui na didõi andunyau ihɛ̃ nŋu akã. Bii
í jɛ iku ŋa a kaa jĩ, “ka jɛ nɔ ka mɔ domi ala aa ka ku”.
33 I maà ya jɔ̀ a dĩ iju nŋɛ. Kpaasi laalɔ, nŋui í ya bɛjɛ ide jiidaɛ iyi ì waa ce.
34 I jɔ̀ laakai jiida nŋɛ ku nyi wa si bɛi á sĩa, nɔ i jɔ̀ kookoosui dulum. Gɔgɔ nŋɛ
ŋa a kù mà Ilaaõ do ntɔ. Ǹ wa n fɔ iyi ihɛ̃i ku ba anyɔ ku mu ŋɛ.

Ara titõ iyi aa ka jĩò hai si balɛ

35 Ǹ mà inɛ gɔ ŋa aa bee a ni, bɛirei iku ŋa aa ce a jĩ. Dimii ara mii aa nɛ.
36 Amma an jɛ nŋa n ni i kù nɛ bisi ŋa. I kù mà ŋa iyi bii ì gbɛ̃ ngboi mii gɔ
kaa fita bii kù jɛ í ku.
37 Mii iyi amanɛ wa gbɛ̃ fei dimii ngɔgɔi í ya jɛ, bɛi ijui iya, walakɔ ngɔgɔ. Kù
jɛ kpokpoo takaɛi aa tu wa i naa i lɔ.
38 Nɔ Ilaaõ í na dimi ŋau fei ara ikã ikã si bɛi í bi, í na ngboi mii fei araɛ ikã
ikã.
39 Mii ŋa iyi à waa mi fei, iŋai ara nŋa kù jɛ dimi akã. Ti amanɛ ŋa ikã, ti
mɛɛmu ŋa ikã, ti yɛi ŋa ikã, ti cɛ̃ɛ ŋa mɔ ikã.
40 Arai lele í wɛɛi, ti andunya mɔ í wɛɛi. Arai lele í nɛ kusĩaɛi, nɔ ti andunya
mɔ í nɛ tɛɛi.
41 Nunu í nɛ kusĩaɛi, nɔ cukpa mɔ í nɛ tɛɛi do andaiya ŋa. Nɔ baa si inɔi
andaiya ŋau à reò njɛ do kusĩa.

42 Bɛɛbɛ mɔi á yɛ si waati iyi Ilaaɔ̃ á ɲ̀ iku ŋa. Ara iyi à siu, ara iyi á bɛjɛi, amma
bii à jʉ̃u kaa bɛjɛ má.
43 Bii à suu ci ya nɛ bɛɛrɛ, amma bii à jʉ̃u ilu jirima nlai. Bii à suu, hai nɛ
gbugbãi, amma bii à jʉ̃u á nɛ gbugbã.
44 Bii à suu, arai ilɛi, amma bii à jʉ̃u ti lelei á jɛ. Ntɔ ntɔ, arai ilɛ í wɛɛ, nɔ bɛɛbɛ
mɔi arai lele mɔ í wɛɛ.
45 Bɛɛbɛ mɔi à kɔɔ à ni, waati iyi à taka Adamu sinte à daa si kuwɛɛ, amma
Kirisi iyi à ya kpe Adamui ankãanyiu, nŋui í jɛ hunde nɔ nŋui í ya daa inɛ ŋa si
kuwɛɛ.
46 Kù jɛ arai lelei í tako í naa, arai ilɛui, ti leleu í bɛi í naa.
47 Adamu sinteu, í naai hai si ilɛ nɔ í jɛ ti ilɛ. Nɔ Adamu minjisiau í naa hai
lelei Aɔ̃.
48 Inɛ ŋa iyi à jɛ ti ilɛu ihɛ̃ fei à yɛi bɛi inɛ sinte iyi à taka hai ilɛ. Nɔ inɛ ŋa iyi
à jɛ ti lelei Aɔ̃ à yɛi bɛi inɛ iyi í naa hai lelei Aɔ̃.
49 Nɔ si bɛi à jɔ inɛi ilɛu, bɛɛbɛ mɔi aa ka jɔ inɛi leleu.
50 Iŋɛ inɛm ŋa, iyi ihɛ̃i ɲ̀ wa n fɔ, arai ilɛ kaa yɔkɔ ku ba ikpɛ̃ɛ si bommai Ilaaɔ̃.
Nŋu iyi í jɛ ti iku kaa yɔkɔ ku ba kuwɛɛ hai tã.
51 Idei asii wee iyi ɲ̀ wa n sɔ̃ ŋɛ. Awa fei si aa ka ku, amma Ilaaɔ̃ á kpaasi awa
fei
52 gbakã, si iju kamɛɛ akã, waati iyi kãakãakɩ̀i ankãanyi á kpata. Waati iyi
kãakãakɩ̀i ankãanyiu á kpata Ilaaɔ̃ á ɲ̀ iku ŋa nɔ a kaa ku má, nɔ ku kpaasi awa
mɔ.
53 Ntɔ ntɔ, ara iyi á bɛjɛu kù nɛ bɛi á ce iyi kù kpaasi iyi ci ya bɛjɛ. Nŋu iyi í jɛ
ti iku, kù nɛ bɛi á ce iyi kù kpaasi iyi ci ya ku.
54 Nɔ waati iyi ara ku bɛjɛu á kpaasi iyi kaa bɛjɛ, nɔ ti iku mɔ ku kpaasi iyi kaa
ku, waati bɛɛbɛi ide iyi à kɔu á ce, iyi í ni,
Ilaaɔ̃ í kãmia iku mam mam.
55 Iku kaa kãmia inɛ ŋa má.
Iku kaa nɛ gbugbã si inɛ ŋa má.
56 Iku kaa wɛɛ wo bii kù jɛ na dulum, nɔ dulum mɔ kaa nɛ gbugbã wo bii kù jɛ
na wooda.
57 Amma ka saabu Ilaaɔ̃, nŋu iyi wa mu nwa gbugbã à waa kãmiaò dulum na
anu akã nwa iyi à ce do Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi.
58 Na nŋu, iŋɛ baakɔɔm ŋa, i leekɩ̀ dim dim i maà tɛkɛɛ ŋa. I ce kookaai si icɛi
Lafɛ̃ɛ do ajɔ fei si na iyi í jɔ̀ ì mà ŋa icɛ iyi ì waa cea Lafɛ̃ɛ kaa ce nfe ŋa.

16

Fia ku tɔtɔɔ na woo dasi Jesu naanɛ ŋa

1 Nsɛi, ka fɔ idei fia iyi à waa tɔtɔɔ na woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à wa
Zeruzalɛmu. Í sɩ̀a iŋɛ mɔ i ce bɛi ɲ̀ sɔ̃ inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi à wa ilɛi Galati.
2 Si ajɔ ama azuma fei í sɩ̀a inɛ fei ku nya fiaɛ ikã, zaka bɛi á yɔkɔ, si bɛi Ilaaɔ̃ í
muaa, ku ba i maà ti i degbe hee waati iyi ɲ̀ to wa i bɛi i maa tɔtɔɔ fiau ŋa.
3 Bii ɲ̀ naa, an bɛ inɛ ŋa iyi ì cica ŋau Zeruzalɛmu do amua nŋɛ do tia iyi á sisi
nŋa yaaseɛ.
4 Bii í nɔ í jɛ í sɩ̀a amu takam n koo mɔi, awɔò ŋa aa ka koo ajɔ.

Mii ŋa iyi Pɔlu wa bi ku ce

5 Bii í kɔ̃ɔsi an bɔ ilɛi Masedɔni nɔ hai bɛ an naa bi tu ŋɛ.
6 An ce baa ajɔ minji bi tu ŋɛ, bii i kù laakai mɔm, bɛi an jɛ kpaa. Si anyii nŋu,
nɔ i sobim do bii ɲ̀ nɛ ku bɔ ŋa.

7 Bɛbɛi n kù bi n yɛ ŋɛ do saasa, amma bii Lafɛ̃ɛ í bi an kpɛ bi tu ŋɛ bɛ.
8 Amma hee ajəi Pantekotu koo toò wa an maa n wa Efɛɛzu ihɛ̃ titã
9 domi Ilaaõ í c̈im kpãa nla nla n ceò icɛ ihɛ̃ iyi á nɛ aranfãani, baa bii mbɛɛ
ŋa à kpɔ.
10 Bii Timɔtee í to wa bi tu ŋɛ, i gbaa do yaase bɛi á nɛò ara ku fũ si anini nŋɛ,
domi nŋu mɔ icɛi Lafɛ̃ɛi wa ce bɛi ǹ wa n ceu.
11 Na nŋu, i maà jɔ̀ inɛ gɔ ku dondaɛ ŋa, amma i sobiɛ si isɛɛnɛɛ iyi á ce ku
baaò wa ku ba ku to wa bi tom do laakai ku sũ, domi ǹ wa n cɔ kpãaɛ nŋu do
kpaasi ŋa iyi à waa suu wa.
12 Amma iyi í jɛ idei kpaasi nwa Apolo, tuuba nkpɔ nkpəi ǹ ya n maa n sõɔ n
ni koo cɔ ŋɛ do kpaasi nwa gɔ ŋa ajɔ, amma si nsɛi titã kù waa bi ku naa kpata
kpata. Bii í ba fayaɛ á naa.

Idei ankãanyi ŋa

13 I ce laakaii ara nŋɛ, i leek̈i si naanɛ ku dasi dim dim ŋa. I ce wɔɔkɔ ku ba i
ba gbugbã ŋa.
14 Iyi ì waa ce fei, i coo do kubi ŋa.
15 Ì mà ŋa iyi Setefani do inɛi kpasɛ̃ɛ ŋai à jɛ woo dasi Jesu naanɛ sinte si ilɛi
Gɛrɛsi à nɔ à na ara nŋa à sobiò woo dasi Jesu naanɛ ŋa. Iŋɛ inɛm ŋa, ǹ wa n tɔɔ
ŋɛi,
16 amanɛ dimi bɛɛbɛ ŋa do inɛ ŋa iyi à waa ba ŋa icɛu ku ce do himma fei, i
ya jirima ŋa ŋa.
17 Ǹ nɛ inɔ didõ do kunaai Setefani, do Fɔɔtunatu do Akaiku, domi si bɛi i kù
wa ihɛ̃ ŋa aŋai à ce mii iyi ì nɛ ku ce ŋa.
18 Inɛ ŋau à tũ inɔm bɛi à ya tũ tu ŋɛ mɔ. Í s̈ìa i saabu inɛ dimi bɛɛbɛ ŋa.
19 Igbɛi inɛi Jesu ŋa iyi à wa ilɛi Azii à waa ce ŋɛ fɔɔ. Akilasi do Piisila do inɛi
igbɛi Jesu ŋa iyi à ya tɔtɔɔ kpasɛ̃ nŋa, à waa ce ŋɛ fɔɔ jiida jiida do irii Lafɛ̃ɛ.
20 Kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋa fei à waa ce ŋɛ fɔɔ.
Iŋɛ mɔ i ce njɛ fɔɔ ŋa do kubi.
21 Amu Pɔlu, amui ǹ kɔ nŋɛ fɔɔu ihɛ̃ wa do awɔm.
22 Inɛ iyi kù nɛ kubii Lafɛ̃ɛ fei, ikpe ku muu.
Lafɛ̃ɛ Jesu ku nyi wa.
23 Didõi Lafɛ̃ɛ Jesu ku wɛɛ do iŋɛ.
24 Kubim í wɛɛ do iŋɛ fei na anu akã nwa do Jesu Kirisi. Ami.

Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa inɛi Kɔrɛnti ŋa

Idei fɔɔ

1 Amui Pɔlu woo bɛi Jesu Kirisi si idɔɔbii Ilaaɔ̃, do Timɔtee kpaasi nwa.

À ce inɛi igbɛi Ilaaɔ̃ ŋa iyi à wa Kɔrɛnti fɔɔ do woo dasi naanɛ ŋa fei iyi à wa si ilɛi Gɛrɛsi fei.

2 Ilaaɔ̃ Baa nwa do Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi a mu nŋɛ didɔ̃ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa saabu Ilaaɔ̃

3 Ka saabu Ilaaɔ̃, Baai Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi, nŋui í nɛ araare, nɔ nŋui í ya maa tũ idɔ nwa waati kãma fei.

4 Wa tũ idɔ nwa si wahala baa yooma nwa fei. Í ya ce bɛɛbɛi ku ba awa mɔ ka yɔkɔ ka tũ idɔi inɛ ŋa iyi à waa wahala do yaase bɛi í tũò ti awa mɔ.

5 Ntɔ ntɔ, à nɛ ikpɛ̃ nla nla si ijuukpãi Kirisi, amma bɛi ijuukpãu í la í to, bɛɛbɛ mɔi yaase bɛi Kirisi wa tũò idɔ nwa ŋau mɔ í to.

6 Bii à yɛ ijuukpã, na iri nŋɛi, ku ba i ba faaba ŋa nɔ Ilaaɔ̃ ku tũ idɔ nŋɛ. Bii Ilaaɔ̃ í nɔ í tũ idɔ nwa, na iri nŋɛi, iŋɛ mɔ i temua ŋa do ijuukpã dimi akã do iyi à waa yɛu, nɔ idɔi iŋɛ mɔ ku tũ.

7 À waa naanɛ ŋɛ ntɔ ntɔ domi à mà, si bɛi ì nɛ ikpɛ̃ si ijuukpã nwa ŋa, bɛɛbɛ mɔi Ilaaɔ̃ á tũ idɔ nŋɛ si bɛi wa tũ tu wa.

8 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, à bi i mà ŋa wahala iyi í ba wa si ilɛi Azii í caa. Í re gbugbã nwa hee a kù tamaa mà aa ka wɛɛ si hunde má.

9 À tamaa bɛi à yɛ taale nwa á kpa wai. Amma dimii ideu ihɛ̃ í ba wai ku ba ka mà iyi kù sɨa ka dasi naanɛ nwa si awa taka nwa, amma ka dasi naanɛ nwa fei si Ilaaɔ̃ nŋu akã iyi á jɨ̀ iku ŋa.

10 Nŋui í nya wa hai si iku dimi bɛɛbɛ, á nɔ ku nya wa má. Ntɔi, à waa cɔ kpãae á nyi ku nya wa má.

11 Iŋɛ taka nŋɛ ì waa sobi wa do kutɔɔ nŋɛ. Ilaaɔ̃ á gba kutɔɔ iyi inɛ nkpɔ í ce na iri nwa, nɔ ku ce nwa didɔ̃ ku ba inɛ nkpɔ ku saabuɛ na iri nwa.

Pɔlu í kpaasi idei ilu ku bɔɛ

12 Ide iyi í jɔ̀ à waa tɔɔò fufu wee. Idɔ nwa wa jɛ nwa sɛɛda iyi isɛɛnɛ nwa í má si wajui inɛi andunya ŋa, nɔ iyi í re mɔm nŋui í jɛ si waju nŋɛ. Kù nɔ kù jɛ do muafiti. Mii ŋau bɛ fei, hai bi Ilaaɔ̃i wa naa. Kù jɛ do bisii amanɛ ŋa, amma do didɔ̃i Ilaaɔ̃i.

13-14 Bɛɛbɛi si tia iyi à ce nŋɛ, a kù kɔ nŋɛ mii mmu gɔ bii kù jɛ iyi ì cio ì gbɔ yaaseɛ ŋau bɛ. Si ajɔ iyi Lafɛ̃ɛ Jesu á nyi wa aa ka yɔkɔ ka tɔɔ fufu na iri nŋɛ. Bɛɛbɛ mɔi iŋɛ mɔ aa yɔkɔ i tɔɔ fufu ŋa na iri nwa. Ì gbɔ yaasei ideu ihɛ̃ keeke tã ŋa, amma ǹ bi i gbɔ yaaseɛ ŋai mam mam.

15 Na saabui ideu ihɛ̃i í jɔ̀ ǹ tako ǹ dasi idɔ n bɔ bi tu ŋɛ ku ba i ba didɔ̃ ikɔ minji ŋa.

16 Ǹ lasabu bii ǹ wa n bɔ ikpa ilɛi Masedɔni n yaa n yɛ ŋɛ, nɔ n nyi n yɛ ŋɛ má bii ǹ wa n baa. Bɛɛbɛi aa sobim si isɛɛnɛm ŋa n bɔò ikpa ilɛi Zudee.

17 Si ide iyi ǹ lasabuu, idɔ minjii ǹ ce? Mà ì waa tamaa ŋa ǹ ya n ni ǹ wa n naa nɔ gbakã n kpaasi ide má n ni n kù wa n naa bɛi inɛi andunya ŋa à ya cei?

18 Si bɛi ì mà ŋa iyi Ilaaɔ̃ í jɛ ilu naanɛ, ǹ bi i mà ŋa iyi n ci ya ni, ǹ wa n naa nɔ n ni, n kù wa n naa má.

19 Ntɔ ntɔ, Jesu Kirisi amai Ilaaɔ̃, nŋu iyi amu do Silasi do Timɔtee à waazo
nŋɛu, kù naa do idɔ minji. Amma í naai do ide ntɔi Ilaaɔ̃,
20 nɔ kuwã ŋa iyi Ilaaɔ̃ í ce fei í kɔ̃ siɛ. Na nŋu na saabuɛi à waa ni, ami, à waa
saabuò Ilaaɔ̃.
21 Ilaaɔ̃i í jɔ̀ awaɛ ŋa fei à leekĩ si Kirisi dim dim ajɔ. Nŋui í nɔ í cica wa ikã.
22 Nŋui í ce si wa sɛɛdaɛ iyi wa nyisi iyi à jɛ tɛɛ, nɔ í da nwa si Hundeɛ si idɔ
ku jɛ nwa bɛi kaazigi.
23 Ilaaɔ̃ í jɛ sɛɛdam n kù bi n ba ŋɛ ide ku gaabu ku ce. Na ŋɔi í ce n kù nyi wa
Kɔrɛnti.
24 A kù bi ka jilɛ nŋɛ ide gɔ do tilasi si naanɛ ku dasi nŋɛ si na iyi í jɔ̀ ì waa
leeki dim dim ŋa tã si naanɛ ku dasiu, amma à bi ka ce icɛi awaɛ ŋa ajɔ ka mu
nŋɛ inɔ didɔ̃.

2

1 Nŋui í jɔ̀ ǹ lasabu n maà n ti n naa bi tu ŋɛ n naa n fɔ inɔ nŋɛ má.
2 N kù bi n fɔ inɔ nŋɛ domi bii ǹ fɔ inɔ nŋɛ, yooi á tũ inɔm má bii kù jɛ iŋɛ iyi
ǹ fɔ inɔ nŋɛu.
3 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ tako ǹ kɔ nŋɛ tiau bɛ wa do yaase bɛɛbɛ. N kù bi n naa bi tu ŋɛ,
iŋɛ iyi hai bi tu ŋɛi an ba inɔ didɔ̃, ì fɔ inɔm ŋa. Ǹ wa n naanɛ iŋɛ fei iyi bii inɔm
í dɔ̃, inɔ didɔ̃i iŋɛ feii.
4 Bɛɛbɛi ǹ kɔ nŋɛ tiau wa do inɔ ku fɔ do cikãaju nkpɔ nkpɔ, kù jɛ n fɔ inɔ nŋɛ,
ǹ bi i mà ŋa zaka bɛi ǹ bi ŋɛ í toi.

I ya kpa idei kurara ŋa

5 Si bɛi inɛ gɔ nŋɛ í fɔ inɔm, kù jɛ inɔi amu akãi í fɔ, ti iŋɛ feii. Walakɔ ǹ tamaa
í sĩa n ni, inɔi inɛ gɔ nŋɛ ŋai í fɔ, domi n kù bi n fɔ n lɔsi.
6 Amma í to bɛɛbɛ, si bɛi inɛ nkpɔ nŋɛ í kpãa iju.
7 Í sĩa i kpa idei kuraraɛ i mua gbugbã ŋa ku ba inɔ ku fɔ nlau ku maà caa siɛ.
8 Na nŋu, ǹ wa n tɔɔ ŋɛ, i ceaa bɛi á mà iyi ì bi nŋu ŋa.
9 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ tako ǹ kɔ nŋɛ tia wa wo n cɔ laakai nŋɛ ku ba n mà bii í jɛ ì waa
jirima fei ndɛɛ ŋa.
10 Inɛ iyi ì kpa idei kuraraɛ ŋa, amu mɔ ǹ kpaa mbɛ baa do iyi kù jɛ amui í
raraa. Nɔ ideu iyi ǹ kpa, ǹ kpaai na iri nŋɛ si wajui Kirisi,
11 ku ba Seetam ku maà zamba wa. Ntɔi, à mà sãa sãa iyi wa bi ku ce.

À jɛ igũ si kpãai Jesu Kirisi

12 Iyi ǹ to Torasi laabaau jiidai Kirisi ku sisi, ǹ yɔɔ iyi didɔ̃i Lafɛ̃ɛi í cĩim kpãa
n ceò icɛ bɛ.
13 Amma laakaim kù sũ sɛ̃ɛ si bɛi n kù yɛ kpaasim Titee. Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ tɔɔ inɛi
Torasi ŋa sukudɔ̃ ǹ nɛ ilɛi Masedɔni.
14 Amma ka saabu Ilaaɔ̃, domi í mu nwa gbugbã ka jɛò igũ waati kãma fei si
kpãai Kirisi. Wa ceò wa icɛ ku ba ku jò inɛ ŋa a mà Kirisi, nɔ kumài Kirisiu ku
fangaa bii fei bɛi inúnùi tulare í ya fangaa.
15 Ntɔi, si wajui Ilaaɔ̃ à yɛi bɛi inúnù didɔ̃i Kirisi, bi inɛ ŋa iyi à ba faaba, do bi
woo bɔ nfe ku ce ŋa.
16 Bi inɛ ŋa iyi à waa bɔ bi ku ce nfe, inúnùi ikui iyi wa bí iku. Bi inɛ ŋa mɔ
iyi à waa ba faaba, inúnùi kuwɛɛi iyi wa na kuwɛɛ. Yooi í to ku ce dimii icɛu bɛ.
17 A kù jɛ bɛi inɛ gɔ ŋa iyi à waa sisi idei Ilaaɔ̃ do ibo na fia. Amma si na iyi í
jɔ̀ Ilaaɔ̃i í bɛ wa wa, nŋui í jɔ̀ à waa fɔ ide dee dee na anu akã iyi à ce do Kirisi,
kù jɛ do muafiti.

3

Amaacɛ ŋa iyi aa sisia inɛ ŋa akabuu titɔ̃

1 Ide iyi à fɔ nsɛiu ihɛ̃ í yɛ bɛi à waa tɔɔ fufu mái? Awa mɔ à nɛ bukaatai ka
naa bi tu ŋɛ do tia iyi á sisi nŋɛ yaase nwai, bɛi inɛ gɔ ŋa à ya ce? Mà ka tɔɔ ŋɛ i
kɔ nwa dimiɛ ŋai.
2 Iŋɛ taka nŋɛi ì jɛ bɛi tia nwa iyi à kɔ si idɔ nwa. Í yɛ ŋai bɛi tia iyi inɛ fei í mà
wa cioɛ.
3 Kookoosu nŋɛ wa nyisi ntɔ ntɔ iyi iŋɛi í jɛ bɛi tia iyi Kirisi í kɔ na icɛ nwa iyi
à ce si inɔ nŋɛ. Tiau, kù jɛ do biikii à kɔɔ, amma do Hundei Ilaaɔ̃i à kɔɔ, nŋu iyi
í jɛ icui kuwɛɛ. Kù jɛ si kutai à kɔɔ, si idɔi amanɛ ŋai.
4 Naanɛ nŋui à nɛ si wajui Ilaaɔ̃ do saabui Kirisi.
5 Ntɔi, a kù to ara nwa ka ni à ce ngɔgɔ do ara nwa. Mii iyi à yɔkɔ à waa ce fei,
hai bi Ilaaɔ̃i wa naa,
6 domi nŋui í mu nwa gbugbã ka jɛò amaacɛɛ ŋa ka sisia inɛ ŋa akabuu titɔ̃.
Akabuuu kù waa ce icɛ do wooda iyi à kɔu, bi kù jɛ do Hundei Ilaaɔ̃. Wooda iyi
à kɔu í ya jɔ̀ inɛ ku kui, amma Hundei Ilaaɔ̃i í ya na kuwɛɛi.
7 Waati iyi à kɔ woodau akã akã si kuta, amboei Ilaaɔ̃ í má inya. Amboeu í
jɔ̀ wajui Moizi wa daana hee inɛi Izirɛli ŋa à mɔngɔ ku kãsiɛ iju. Do nŋu fei,
amboeu í na í tã. Bii í jɛ wooda iyi í jɔ̀ inɛ ŋa à kui í naa do dimii amboe bɛɛbɛ,
8 amboei icɛ iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa ce kaa re bɛɛbɛ? Ntɔ ntɔ á re.
9 Icɛi wooda iyi í ya yɛ taalei inɛ ŋa í nɛ amboe, amma ti icɛ iyi í jɔ̀ inɛ ŋa à jɛ
dee dee si wajui Ilaaɔ̃ í roo hee bii í jì.
10 Aa ka yɔkɔ ka ni mɔm amboe iyi wa má inya tako kù to ngɔgɔ do ti nsɛi iyi
í la í roo.
11 Ntɔi, bii mii iyi kaa kpɛ í nɛ amboe, zaka bɛirei amboei mii iyi á ya maa
wɛɛ do ajɔ fei á la ku to.
12 À waa fɔ ide do naanɛ si na iyi í jɔ̀ à nɛ kpãa ku cɔu ihɛ̃.
13 A kù jɛ bɛi Moizi iyi í bii fuugɛsɛ ku ba inɛi Izirɛli ŋa a maà yɛ waati iyi
amboeu í sɛkɛɛ hai si wajuɛ.
14 Amma à lele idɔ nŋa a kù yɔkɔ a kù gbɔ yaaseɛ. Baa do nnyi fei bii à waa
cio tiai akabuu sintei idei Ilaaɔ̃, í yɛi bɛi fuugɛsɛu í kɔ í wa bɛ. Nɔ fuugɛsɛu kaa
nya bii kù jɛ à dasi Kirisi naanɛ.
15 Baa nnyi má, waati iyi inɛi Izirɛli ŋa à waa cio tia iyi Moizi í kɔ fei, í ya yɛ
bɛi fuugɛsɛu wa ganji ŋa a gbɔ yaaseɛi.
16 Amma kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni, waati iyi inɛ í kpaasi idɔɛ í sinda si Lafɛ̃ɛ,
waati bɛɛbɛi fuugɛsɛu á nya.
17 Nɔ wee, Lafɛ̃ɛu, Hundei. Tengi bii Hundei Lafɛ̃ɛ í wa, tengi bɛi ara ku nɛ í
ya wa.
18 Fuugɛsɛu kù wa si waju nwa má nɔ inɛ ŋa à ya maa yɛ amboei Lafɛ̃ɛ si wai
bɛi si digi, nɔ amboeɛ iyi à waa cɔu, nŋui wa kpaasi wa ku ba ka jɔɔ, nɔ í ya maa
kɔ̃ɔsii waati kãma fei si wa. Icɛu bɛ, Hundei Lafɛ̃ɛi wa coo.

4

Amanii Hunde iyi í wa si wa

1 Ilaaɔ̃i í da nwa icɛu si awɔ na jiida ku jɛɛ. Nŋui í jɔ̀ a kù mɔngɔ munya.
2 À nyɔ daai anyɔ ŋa iyi inɛ ŋa à ya ce si asii. A kù wɛɛ do baai bisi laalɔ, a kù
kpaasi ide ntɔi Ilaaɔ̃ ibo. Amma à jɔ̀ inɛ ŋa à waa mà ntɔu sãa sãa ku ba inɛ fei
ku mà si idɔɛ awa ilu ntɔ ŋai si wajui Ilaaɔ̃.

3 Baa do iyi à waa sisi laabaau jiidau dee dee, inɛ gɔ ŋa a ci ya gbɔ yaaseɛ,
amma inɛ ŋa iyi aa ce nfe aŋa akãi a ci ya gbɔ yaaseɛ.
4 Inɛ ŋau a kù dasi naanɛ si na iyi í jɔ̀ Seetam, lafɛ̃ɛi andunyau í nya laakai nŋa.
Í nya laakai nŋai ku ba a maà yɛ inya kumái laabaau jiidau. Laabaau jiidau wa
nyisi wa amboei Kirisi, iyi í jɛ Ilaaɔ̃ takaɛ.
5 Do ntɔ, a kù waa waazo idei iri nwa. Si waazo nwa à waa fɔ iyi Jesu Kirisii
í jɛ Lafɛ̃ɛ nɔ awa mɔ à jɛ woo ce icɛ nŋɛ ŋa na iriɛ.
6 Ilaaɔ̃i í ni, inya kumá ku ce si aninii ilu kuku, nŋui í nɔ í da nwa si inya
kumáɛ si idɔ nwa ku ba ka mà amboeɛ. Amboei Ilaaɔ̃ui à waa yɛ si wajui Kirisi.
7 Amma awa iyi à nɛ amani nlau ihɛ̃, à yɛi bɛi cakai amà ku ba kulai gbugbãu
ku jɛ ti Ilaaɔ̃, ku maà jɛ ti awa taka nwa.
8 À yɔyɔ wa do ijuukpã ikã ikã fei, amma a kù ku. À biti amma a kù mɔngɔ.
9 Inɛ ŋa à kpã wa iju, amma Ilaaɔ̃ kù kɔsi wa. À kɛkɛ wa, amma a kù kpa wa.
10 Ajɔ fei si wahalau ihɛ̃ í yɛi bɛi à waa ba ikpɛ̃ nwa si ikui Jesu bii à waa bɔ
fei ku ba a yɛ kuwɛɛɛ si ara nwa.
11 Ntɔi, baa do iyi à wɛɛ fei, si anui ikui à ya ka wa waati kãma fei na irii Jesu,
ku ba a yɛ kuwɛɛɛ si ara nwa.
12 Bɛɛbɛi awa si anui ikui à wa, amma iŋɛ, kuwɛɛi í jɛ tu ŋɛ.
13 Naanɛ ku dasi nwa í yɛ bɛi ti inɛ iyi í kɔ si kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni, ǹ dasi naanɛ,
na ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n fɔ ide. Na nŋu, awa mɔ, si na iyi í jɔ̀ à dasi naanɛ, nŋui í jɔ̀ à
waa fɔ.
14 À mà do ntɔ, inɛ iyi í jɪ̀ Lafɛ̃ɛ Jesu hai si balɛ, á jɪ̀ wa do Jesu ajɔ nɔ kú jɔ̀ awaɛ
ŋa ka kò si wajuɛ.
15 Na iri nŋɛi à waa temuaò mii ŋau ihɛ̃ fei ku ba inɛ ŋa iyi à ba didɔ̃i Ilaaɔ̃u,
akpɔ nŋa ku ya maa kɔ̃ɔsi nɔ a ya maa saabuɛ ntɔ ntɔ, domi bɛɛbɛi aa nyisiò
amboeɛ.

Ka jɛ kuwɛɛ do naanɛ ku dasi

16 Nŋui í jɔ̀ a kaa ka mɔngɔ munya. Baa bii ara nwa wa gbo, hunde nwa í ya
maa wɛɛ titɔ̃i do ajɔ fei.
17 Ijuukpã keeke iyi à waa yɛ si nsɛiu ihɛ̃ wa ce nwa sɔɔlui amboe iyi ci ya tãi
iyi í la í re ijuukpãu.
18 Ntɔ ntɔ laakai nwa kù wa si mii iyi iju wa yɛ, í gbe si mii iyi kù waa yɛ. Mii
iyi iju wa yɛ ci ya kpɛ, amma mii iyi kù waa yɛ í ya wɛɛi do ajɔ fei.

5

1 Arai í jɛ bi ku wai hunde nwa si ilɛu ihɛ̃. Nɔ à mà bii ara nwa í ku, Ilaaɔ̃ í jilɛ
nwa bi ku wa lele iyi nŋu takaɛ í ce, kù jɛ amanɛ. Bi ku wau á maa wɛɛi do ajɔ
fei.
2 Nɔ à wasi ku weewea si na iyi í jɔ̀ hunde nwa í bi ku dasi bi ku wai leleu bɛi
amanɛ í ya dasi ibɔ.
3 Í bi bɛɛbɛi domi bii à dasi, hunde nwa kaa wɛɛ hai nɛ bi ku wau.
4 Ntɔ ntɔ, si waati iyi à wa si arau ihɛ̃ à waa weewea à waa nɛ bɛi inɛ iyi aso
wa wɔɔ. Kù jɛ à bi ka wɛɛ hai nɛ ara amma à bi a da nwa si ara titɔ̃i leleu, ku ba
kuwɛɛu ku kpa irii mii ŋa iyi í jɛ ti iku.
5 Inɛ iyi í jilɛ nwa mii ŋau ihɛ̃ nŋui í jɛ Ilaaɔ̃. Nŋui í mu nwa Hundeɛ bɛi
kaazigi.
6 Nŋui í jɔ̀ à ya ka nɛ wɔɔkɔ ajɔ fei baa do iyi à mà si waati iyi à wa si arau ihɛ̃
à jɪ̀ò bi ku wai Lafɛ̃ɛ.
7 À waa ce isɛɛnɛ nwa na naanɛ ku dasi, kù jɛ na mii iyi à waa yɛ.

8 Ntɔ ntɔ à ya ka nɛ wɔɔkɔ. Amma iyi à bi í re fei ndɛɛ nŋui í jɛ ka jɔ̀ arau ihẽ
ka bɔ bi Lafɛ̃ɛ ka maa wa bi tɛɛ.
9 Nŋui í jɔ̀ à waa ce kookaai ka ce iyi á dɔ̃a Lafɛ̃ɛ si, bii í jɛ à wɛɛ si arau ihẽ
walakɔ bii à ku.
10 Í sɩ̃a ka ce iyi á dɔ̃a si domi kù nɛ bɛi aa ka ce iyi a kù leekɩ̃ si wajui Kirisi
ku kiiti wa awa fei, nɔ ku sãa inɛ fei si bɛi kookoosu iyi í ce si kuwɛɛɛ í to, bii
laalɔi, bii í nɔ í jɛ jiida mɔi.

Kirisi í jɔ̀ à dɔ̃ do Ilaaɔ̃

11 Ilaaɔ̃ í mà wa sãa sãa, nɔ bɛɛbɛ mɔi ɩ̀ tamaa iŋɛ taka nŋɛ ì mà wa ŋa. Si na
iyi í jɔ̀ à mà bɛɛrɛi Lafɛ̃ɛ. À waa dɛ ka kãmia inɛ ŋai.
12 Kù jɛ à waa tɔɔ fufu bi tu ŋɛ. Amma à waa bi i ba yaase bɛi aa ce i wɛɛò inɔ
didɔ̃ ŋai na iri nwa. Bɛɛbɛi aa ba bɛi aa jɛa inɛ ŋa iyi à waa tɔɔ fufu na mii ŋa iyi
à waa yɛ nŋu akã, nɔ à fũsi iyi í jɛ ti idɔu awɔ.
13 Bii à waa ce wa sũmu, na Ilaaɔ̃i. Bii à nɔ à waa ce wa ilu laakai ŋa mɔi, na
iri nŋɛi.
14 Kubii Kirisii wa nɛ̀ò wa. Si na iyi í jɔ̀ à mà inɛ akãi í ku na inɛ fei, à nɔ à mà
iyi inɛ feii í nɛ ikpɛ̃ si ikuɛ.
15 Í kui na inɛ fei ku ba inɛ ŋa iyi à wɛɛ si hunde a maà wɛɛ na irii aŋa taka
nŋa má, í gbe na iriɛ, nŋu iyi í kú nɔ í jɩ̀ na iri nŋa.
16 Na nŋu, bɛbɛi a kaa ka cɔ iyi à waa yɛò iju si amanɛ nŋu akã. Baa bii bɛɛbɛi
à tako à cea Kirisi wo, nsɛi a kaà ka ce bɛɛbɛ má.
17 Bii inɛ gɔ í nɛ anu akã do Kirisi í jɛ inɛ titɔ̃. Mii ndii tako ŋau à lɔ, nɔ wee
mii titɔ̃ ŋai à sãsi wa.
18 Mii ŋau ihẽ fei icɛi Ilaaɔ̃i, nŋu iyi í jɔ̀ à dɔ̃ do nŋu na saabui Kirisi, nɔ í bɛ
wa ku ba awa mɔ ka jɔ̀ inɛ ŋa a dɔ̃ do nŋu.
19 Ntɔ ntɔ, na saabui Kirisii Ilaaɔ̃ í jɔ̀ inɛ ŋa à dɔ̃ do nŋu. Í kpa idei kurara nŋa
kù waa dooaɛ má, nɔ í jilɛ nwa icɛ ka sisia inɛ ŋa bɛi aa ce a dɔ̃ do nŋu.
20 Na nŋu, à jɛ woo bɛi Kirisi ŋa. Í yɛi bɛi Ilaaɔ̃ takaɛi wa ba ŋɛ ide ku fɔ hai bi
tu wa nɔ à waa tɔɔ ŋɛ do irii Kirisi, i jɔ̀ i dɔ̃ do Ilaaɔ̃ ŋa.
21 Kirisi, nŋu iyi kù ce dulum kãma, nŋui Ilaaɔ̃ í kãa dulum du wa ku ba ka jɛ
dee dee si wajuɛ na anu akã nwa iyi à ce do Kirisi ajɔ.

6

1 Awa iyi à waa ce icɛ do Ilaaɔ̃ ajɔ, à waa tɔɔ ŋɛi i maà jɔ̀ didɔ̃ iyi Ilaaɔ̃ í ce nŋɛu
ku ce nfe.
2 Si tiai idei Ilaaɔ̃ à kɔɔ à ni,
Ilaaɔ̃ í ni,
Ǹ gbɔ kutɔɔɛ nɔ ǹ jɛɛ si waati jiida.
Ǹ sobiɛ si ajɔi faaba.
To, nsɛii í jɛ waati jiidau, nnyii ajɔi faaba.
3 A kù waa bi inɛ gɔ ku yɛ taalei icɛ nwa. Nŋui í jɔ̀ a kù waa ce ngɔgɔ iyi á dasi
inɛ kurara.
4 Amma si kookoosu nwa fei à waa bi kuwɛɛ nwa ku nyisi iyi à jɛ woo ce icɛ
jiidai Ilaaɔ̃ ŋa. À waa temua ntɔ ntɔ si wahala do si are do si ijuukpã.
5 À tɛ nwa kpɔtɔɔ à dasi wa piisɔ̃ɔ, nɔ inɛ ŋa à dede gidi si wa amma si fei ndɛɛ
à yɔkɔ temua. À ya ka ce icɛ hee ka gbɛɛji, à ya ka wɔ njoo, nɔ à ya ka dɩ̀ anu.
6-7 À waa nyisi iyi à jɛ woo ce icɛi Ilaaɔ̃ ŋa do kuwɛɛ jiida nwa, do kumà nwa,
do suuru nwa, do jiida ku jɛ nwa, do kubi hai nɛ muafiti nwa, do idei ntɔu ku

waazo. Nɔ gbugbãi Ilaaɔ̃ do icɛ iyi Hundeɛ wa ce si wa wa nyisi iyi à jɛ woo ce icɛɛ ŋa. Dee dee ku jɛi í jɛ nyaui igũ nwa iyi à ya ka jaò nɔ ka kɔò ara nwa.

8 À ya ka temuai bii inɛ ŋa à mà bɛɛrɛ nwa walakɔ bii à waa nya fũnɛ nwa. Bɛɛbɛ mɔi à ya ka temua bii à waa fɔ jiida nwa walakɔ bii à waa fɔ laalɔ nwa. À waa cɔ wa bɛi woo sɔ ibo ŋa baa do iyi à waa fɔ ntɔ fei.

9 À waa cɔ wa bɛi a kù mà wa, baa bii inɛ fei í mà wa sãa sãa. À waa cɔ wa bɛi inɛ ŋa iyi à kasãm, amma hee nsɛi à wɛɛ si baani. À kpã wa iju ntɔ ntɔ, amma a kù kpa wa.

10 À waa cɔ wa bɛi ilu inɔ ku fɔ ŋa, amma à ya ka maa nɛ inɔ didɔ̃i waati kãma fei. À waa cɔ wa bɛi ilu are ŋa, amma à waa mua inɛ nkpɔ amani. À waa cɔ wa bɛi a kù nɛ ngɔgɔ, amma à nɛ fei ndɛɛ.

11 Iŋɛ inɛi Kɔrɛnti ŋa, à sõ ŋɛ ide ntɔ iyi í wa si idɔ nwa fei. Idɔ nwa í nɛ kubi nŋɛ jiida jiida.

12 Kubi nwa kù kaye si gãmɛ nŋɛ, amma iŋɛi i kù na wa ara.

13 Na nŋu, i ce nwa bɛi awa mɔ à waa ce nŋɛ. Ǹ wa n ba ŋɛ ide ku fɔ bɛi amam ŋa, i jɔ̀ i bi wa jiida jiida ŋa.

I maà nɛ anu tɔɔsi do hai dasi Jesu naanɛ ŋa

14 I maà nɛ anu tɔɔsi do hai dasi Jesu naanɛ ŋa domi i kù jɔ ŋa ŋa. Bɛirei jiida do laalɔ á ce ku tɔtɔɔ. Mà bɛirei inya kumá do ilu kuku á ce ku tɔtɔɔ.

15 Bɛirei Kirisi do Seetam aa ce a gbɔ si njɛ. Mà mii woo dasi Jesu naanɛ do hai dasi naanɛ à nɛ si gãmɛi njɛ.

16 Bɛirei bi ku wai Ilaaɔ̃ do iwɛ̃ ŋa á ce ku tɔtɔɔ. Awai à jɛ bi ku wai Ilaaɔ̃, nŋu iyi í jɛ icui kuwɛɛ. Nɔ nŋu takaɛ í fɔ í ni,
An wɛɛ do aŋa nɔ awaò ŋa ka maa nɛ.
An jɛ Lafɛ̃ɛ nŋa nɔ aa jɛ inɛm ŋa.

17 Na ŋɔi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í nyi í ni má,
I fa ara nŋɛ hai bi tu ŋa nɔ i jĩò ŋa ŋa.
I maà má kɔkɔi mii iyi í riisi ŋa.
Bii ì waa ce bɛɛbɛ ŋa an gba ŋɛ.

18 An jɛ baa nŋɛ.
Nɔ iŋɛ mɔ aa jɛ ama inɛmɔkɔ do ama inaabom ŋa. Mii iyi Ilaaɔ̃ ilu gbugbã fei í fɔ mbɛ.

7

1 Baakɔɔm ŋa, kuwãu ihɛ̃ fei tutu wai. Na nŋu, ka jɔ̀ idɔ nwa ku má sãa sãa si mii fei ku ba ara nwa do idɔ nwa ku maà nɛ taale kãma, nɔ kumá nwa ku maa kɔ̃ɔsi si Ilaaɔ̃ nɔ ka màò bɛɛrɛɛ.

Inɔ didɔ̃i Pɔlu

2 I jɔ̀ i nɛ kubi nwa ŋa. A kù raraa inɛ gɔ, a kù bɛjɛ kuwɛɛi inɛ gɔ, a kù nɔ a kù taki inɛ gɔ.

3 N kù wa n fɔ bɛɛbɛ na n yɛ taale nŋɛ. Ntɔi, si bɛi ǹ fɔ tã, à nɛ kubi nŋɛ si idɔ nwa, baa bii í jɛ si kuwɛɛ wala si andɛi ikui.

4 Ǹ wa n naanɛ ŋɛ ntɔ ntɔ, nɔ ǹ wa n tɔɔ fufu na iri nŋɛ si mii fei. Ǹ ba gbugbã na iri nŋɛ nɔ inɔm í dɔ̃ í caa si ijuukpã nwa fei.

5 Ijuukpãu í jɔ̀ a kù sĩmi waati iyi à to ilɛi Masedɔni. À ba ijuukpã ikã ikã baa yooma fei. À ya ka ba ija hai waduude nɔ si idɔ nwa njo wa mu wa.

6 Amma Ilaaɔ̃, nŋu iyi wa mua ilu inɔ ku fɔ ŋa gbugbã, í jɔ̀ kunaai Titee í mu nwa gbugbã.

7 Kù jɛ kunaaɛ nŋu akãi í mu nwa gbugbã, amma iyi í ni má iŋɛ taka nŋɛ ì
mua nŋu gbugbã ŋa. Í nɔ í sɔ̃ wa bɛi ì waa bi ku yɛm ŋa ntɔ ntɔ, do bɛi ì nɛ inɔ
ku fɔ ŋa, do bɛi ì nɛ kubim ŋa jiida. Ideɛu í jɔ̀ inɔ didɔ̃m í kɔ̃ɔsi hee í caa.
8 Na ŋɔi í jɔ̀ baa bii tia iyi ǹ kɔ nŋɛ í fɔ inɔ nŋɛ, n kù nɛ inɔ ku fɔ do iyi ǹ kɔɔ.
Ǹ tako ǹ nɛ inɔ ku fɔɛ si waati iyi ǹ yɛ í fɔ inɔ nŋɛ si waati keeke gɔ.
9 Amma nsɛi inɔm í dɔ̃. Kù jɛ na iyi í jɔ̀ ǹ fɔ inɔ nŋɛ, amma si na iyi í jɔ̀ inɔ ku
fɔ nŋɛ í jɔ̀ ì kpaasi daa ŋa. Bɛɛbɛi í ce si na iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í ceò inɔ ku fɔ nŋɛ icɛ. Na
nŋu, a kù ce nŋɛ laalɔ kãma.
10 Ntɔ ntɔ, inɔ ku fɔ iyi Ilaaɔ̃ wa ceò icɛ í ya jɔ̀ inɛ ku kpaasi daaɛ nɔ ku ba faaba.
Dimii daa ku kpaasi bɛɛbɛ i kaa ni, bii ǹ mà. Amma inɔ ku fɔi andunya í ya bí
ikui.
11 Ilaaɔ̃ í ceò inɔ ku fɔ nŋɛu icɛ, nɔ i cɔ ribaɛ nsɛi ŋa. I cɔ zaka bɛi inɔ ku fɔu í
jɔ̀ ì ce laakai ŋa ì ce himma ì kɔò ara nŋɛ ŋa. Nɔ í jɔ̀ inɔ nŋɛ kù waa dɔ̃ wo nɔ ì
waa ce njo ŋa, ì kpã woo ce laalɔu iju ŋa. Nɔ í jɔ̀ ì bi i yɛm má ŋa nɔ ì nɛ kubim
ŋa. Si fei ndɛɛ ì nyisi iyi ì má si ideu ŋa.
12 Na nŋu, bii ǹ kɔ nŋɛ tiau wa, n kù kɔɔ na inɛ iyi í ce laalɔu nŋu akã, walakɔ
na inɛ iyi í cea laalɔu nŋu akã. Amma ǹ kɔɔi ku ba i mà sãa sãa ŋa si wajui Ilaaɔ̃
iyi ì nɛ kubi nwa ntɔ ntɔ ŋa.
13 Na ŋɔi í jɔ̀ à ba gbugbãu.

Kù nɔ kù jɛ gbugbã nŋu akãi à ba, amma iyi í re mɔm, à yɛ iyi Titee í wɛɛò inɔ
didɔ̃ si na iyi í jɔ̀ iŋɛ fei ì tũ inɔɛ. Nŋu bɛi í jɔ̀ inɔ didɔ̃ nwa í kɔ̃ɔsi má.
14 Baa bii ǹ tɔɔ fufu keeke bi tɛɛ na iri nŋɛ wo, i kù dasim anyɔ ŋa, domi si bɛi
ide ŋa iyi à sɔ̃ ŋɛu fei ntɔi, bɛɛbɛ mɔi Titee í yɔɔ iyi fufu ku tɔɔ nwa si ntɔi.
15 Kubi nŋɛ iyi Titee í nɛ wa kɔ̃ɔsi si bɛi wa ye gigi iyi iŋɛ fei ì jirimaɛ nɔ ì gbaa
ŋa do bɛɛrɛ nla nla.
16 Ǹ nɛ inɔ didɔ̃ do iyi an yɔkɔ n dasi ŋɛ naanɛ si mii fei.

8

I ce amua do inɔ didɔ̃

1 Iŋɛ kpaasim ŋa, à bi i mà ŋa bɛi Ilaaɔ̃ í cea igbɛi inɛi Jesu ŋa iyi à wa ilɛi
Masedɔni didɔ̃.
2 Aŋai à yɛ laakai ku cɔ si ijuukpã jiida. Amma inɔ didɔ̃ nla nŋa í jɔ̀ à ce amua
nŋa do inɔ akã, baa do iyi are nŋa í la.
3 Ǹ jɛ́ sɛɛda iyi à na do idɔɔbi nŋa zaka bɛi à yɔkɔ, nɔ à na mɔm nii hee í re
zaka bɛi a kù waa tamaaò.
4 À mante wa ntɔ ntɔ à ni ka jɔ̀ aŋa mɔ aŋa a na sobii aŋa na irii woo dasi
naanɛ ŋa iyi à wa ilɛi Zudee.
5 À ce í re baa zaka bɛi à waa tamaa. Sinte titã à na Lafɛ̃ɛ ara nŋa, à bɛi à na
awa mɔ ara nŋa do idɔɔbii Ilaaɔ̃.
6 Nŋui í jɔ̀ à tɔɔ Titee ku naa bi tu ŋɛ ku na ku sobi ŋɛ si bɛi í tako í sintiɛ, ku
ba iŋɛ mɔ i tambɔ icɛ jiidau bɛ ŋa.
7 Fei ndɛɛ í caa si ŋɛ, hai naanɛ ku dasi do ide ku fɔ do kumà, do himma nŋɛ
si mii fei, do kubi nwa iyi ì nɛ ŋa. Nŋui í jɔ̀ à bi icɛ jiidau bɛ mɔ ku caa si ŋɛ.
8 Kù jɛ woodai ǹ wa n na ŋɛ, himmai inɛ gɔ ŋai ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ ku ba ku mu nŋɛ
kpãa iyi á jɔ̀ inɛ ŋa a yɔɔ iyi kubi nŋɛu ntɔi.
9 Ì nɔ ì mà didãi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi ŋa, nŋu iyi í tako í jɛ ilu amani, nɔ í ce
araɛ ilu are na iri nŋɛ ku ba areɛu ku ce ŋɛ ilu amani ŋa.

10 Si ideu ihɛ̃ ikɔi ɩ̀ wa n na ŋɛ. Hai icɩ́ iŋɛi ì jɛ inɛ sinte ŋa si icɛu. Kù jɛ si
kuceɛ nŋu akã, amma sinte iŋɛi ì dasi idɔ i coo ŋa. Iŋɛi í sɩ́a i temua i mɔsiò icɛu
ŋa.
11 Na nŋu, i hanya si bɛɛbɛ nsɛi i kpa irii icɛu ŋa. Si bɛi ì dasi idɔ ntɔ ntɔ ì sintiɛ
do himma ŋa, bɛɛbɛ mɔi á sɩ́a i tambɔɛ ŋa do himma si bɛi kunɛ nŋɛ í to.
12 Bii ì na do inɔ akã, Ilaaɔ̃ í ya gbai. Zaka bɛi ì nɛi í ya cɔ, nɔ baaɛ ci ya wa si
iyi ì kù nɛ ŋa.
13 N kù bi ti iŋɛ mɔ ku na ku maa gaizia ŋɛ na faabai inɛ gɔ ŋa, amma í sɩ́a
kunɛ nŋɛ do tu ŋa ku munga.
14 Si nsɛi, kunɛ nŋɛ í la. Na nŋu, aa yɔkɔ i sobi inɛ ŋa iyi à wa si are. Nɔ ajɔ iyi
iŋɛ mɔ ì na ì wa si are, bii kunɛ nŋa í la, aŋa mɔ a sobi ŋɛ. Bɛɛbɛi kunɛi iŋɛ fei á
maa munga.
15 Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í fɔ í ni,
Inɛ iyi í kó mana í kpɔ, kù re gũa.
Inɛ mɔ iyi í ko keeke, kù gaizia gũa.

Inɛ ŋa iyi à bɔ amuau ku gba wa

16 Ɲ wa n saabu Ilaaɔ̃, nŋu iyi í jɔ̀ Titee í bi ŋɛ bɛi awa taka nwa à bi ŋɛ.
17 Waati iyi ɩ̀ tɔɔɛ ku naa bi tu ŋɛ í jɛsi idem tengi bɛ gbakã, nɔ nŋu takaɛ í
dasi idɔ mɔ wo ntɔ ntɔ ku naa bi tu ŋɛ hai a kù sɔ̃ɔ.
18 Nɔ à waa bɛ inɛ nwa gɔ wa do nŋu takaɛ ajɔ, inɛ iyi igbɛi inɛi Jesu ŋa fei à
waa saabu na icɛi laabaau jiidau iyi wa ce.
19 Iyi í re mɔm, igbɛi inɛi Jesu ŋa à cicaɛ ku si wa si isɛɛnɛ nwa ka naaò amuau
wa. Icɛu à waa cooi ka naò Lafɛ̃ɛ takaɛ amboe nɔ ka nyisiò iyi à nɛ idɔ jiida ka
sobiò inɛ ŋa.
20 À waa ce kookaai ku ba inɛ gɔ ku maà yɛ taale nwa na fia nlau ihɛ̃ ku muɛ
iyi à da nwa si awɔ.
21 Ntɔ ntɔ, à waa bi ka ce mii iyi í sɩ́a, ku maà jɛ si ijui Lafɛ̃ɛ nŋu akã, amma
do bi amanɛ ŋa fei.
22 À waa bɛ ŋa do inɛ nwa gɔ má, inɛ iyi à cɔ laakaiɛ isɛ fɛɛfɛlo, à nɔ à yɛ í jɛ ilu
himma si icɛ nkpɔ. Amma nsɛi himmaɛ í kɔ̃ɔsi domi wa naanɛ ŋɛ ntɔ ntɔ.
23 Inɛ ŋa iyi à bɛ si ŋɛ ŋau wee. Titee nŋui í jɛ minjisiam iyi wa bam icɛ ku ce
bi tu ŋɛ. Inɛ ŋa mɔ iyi aa suu wa, aŋai à jɛ woo bɛi igbɛi inɛi Jesu ŋa nɔ à jɛ inɛ
ŋa iyi à waa na Kirisi amboe.
24 Na nŋu, i nyisi ŋa iyi ì bi ŋa ŋa ntɔ ntɔ, ku ba igbɛi inɛi Jesu ŋa a mà iyi à nɛ
kpãa ka tɔɔ fufu na iri nŋɛ.

9

Sobi iyi aa sambaa woo dasi naanɛ ŋa

1 Kù jɛɛm tilasi n kɔ nŋɛ tia wa na sobi iyi á jɛ ti woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à
wa ilɛi Zudee.
2 Ɲ wa n fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ ɩ̀ mà kubi jiida nŋɛ nɔ ɩ̀ tɔɔ fufu na iri nŋɛ
bi inɛi Masedɔni ŋa ɩ̀ ni iŋɛ woo dasi naanɛ ŋa iyi ì wa ilɛi Gɛrɛsi ŋa ì tã sɔɔlui
sobiu hai icɩ́ ŋa. Himma nŋɛ í dasi inɛ nkpɔ nŋa kookaai.
3 Do nŋu fei, ɩ̀ wa n bɛ si ŋɛ inɛ nwa ŋau ihɛ̃ wa ku ba fufu ku tɔɔ nwa na iri
nŋɛ ku maà jɛ ngbɛ si ideu ihɛ̃. Ɲ bi i wɛɛò sɔɔlu ŋa si bɛi ɩ̀ fɔu.
4 Bii kù jɛ bɛɛbɛ, bii inɛi Masedɔni gɔ ŋa à sim wa, nɔ à na à ba i kù ce sɔɔlu
ŋa, naanɛ nwa iyi à nɛ si ŋɛ á kpaasi anyɔ. Aa fɔ idei iŋɛ má?

5 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ yɔɔ iyi í sɪ̀a n tɔɔ kpaasi nwa ŋau ihɛ̃ a cuaam wa bi tu ŋɛ a ceò
sɔɔlui amua jiida iyi ì wãu tã ŋa. Si bɛɛbɛ á maa jilɛi hee n maa n to wa, nɔ ku
nyisi iyi ì waa na do inɔ akã ŋa, kù jɛ do tilasi.
6 I kù mà ŋa, inɛ iyi í gbɛ̃ keeke, keekei í ya da? Inɛ mɔ iyi í nɔ í gbɛ̃ í la, nla
nlai í ya da.
7 Na nŋu, í sɪ̀a inɛ fei ku na bɛi í dasi idɔ, ku maà ti ku jɛ do tilasi walakɔ do
weewea, domi inɛ iyi wa na do inɔ didɔ̃i Ilaaɔ̃ í bi.
8 Ilaaɔ̃ á yɔkɔ ku jɔ̀ didɔ̃ ikã ikã fei ku caa si ŋɛ ku ba i nɛ fei ndɛɛ do ajɔ fei ŋa.
Si bɛɛbɛi aa ba bukaatai mii iyi ì bi fei ŋa, hee ku gbe nŋɛ nla nla i ceò icɛ jiida
fei ŋa.
9 Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni,
Ilaaɔ̃ í kpɛ̃a ilu are ŋa amaniɛ do inɔ akã.
Inɔ akãɛ kaa tã baa ajɔ gɔ.
10 Ilaaɔ̃i í ya na woo gbɛ̃ dimi nɔ ku jɔ̀ ku so jiida ku jɛ mii iyi á jɛ. Nŋu mɔi á mu
nŋɛ gbugbã i ceò amuau ŋa. Amuau á yɛi bɛi dimi iyi ì waa gbɛ̃ ŋa, nɔ Ilaaɔ̃ ku
jɔ̀ icɛ jiida nŋɛu ku kɔ̃ɔsi jiida.
11 Á na ŋɛ amani ikã ikã fei iyi á to i ya ceò amua ŋa do inɔ didɔ̃. Nɔ inɛ nkpɔ á
saabu Ilaaɔ̃ na amua nŋɛ iyi aa ka na ŋau.
12 Ntɔ ntɔ, icɛ iyi ì waa ce ŋa wa wũa bukaatai woo dasi naanɛ ŋa jiida. Amma
kù jɛ baa iyi bɛ nŋu akã. Á jɔ̀ inɛ nkpɔ ku saabu Ilaaɔ̃.
13 Amuau á dɔ̃a inɛ ŋa si hee ku jɔ̀ a maa saabu Ilaaɔ̃ do yaase bɛi ì waa jirimaɛ
ŋa. Ilaaɔ̃ ku jirima nŋɛi wa nyisi iyi ì dasi laabaau jiidai Kirisi naanɛ ŋa. Nɔ aa
nyi a saabuɛ má do yaase bɛi ì ce ikpɛ̃i amani nŋɛ do inɔ akã iŋɛò inɛ ŋa iyi à
gbe fei.
14 Aa ce nŋɛ kutɔɔ do kubi nla nla na irii didɔ̃ nlau ihɛ̃ iyi Ilaaɔ̃ í ce nŋɛ.
15 Ka saabu Ilaaɔ̃ na amuaɛ iyi í kpeeò kufɔ do gɛlɛ.

10

Pɔlu wa kɔò araɛ na icɛɛ

1 Amu Pɔlu, amu takam nii ǹ wa n fãa ŋɛ, amu iyi à ni ǹ ya n kaye aram bii ǹ
wa bi tu ŋɛ, bii ǹ jɪ̀ò ŋɛ nɔ n ba ŋɛ ide ku fɔ do kulele. Amma do daa didɔ̃i Kirisi
do jiida ku jɛɛi ǹ wa n tɔɔ ŋɛ ideu ihɛ̃.
2 I maà tilasim n ba ŋɛ ide ku fɔ do kulele waati iyi an na n to wa bi tu ŋɛ,
domi bɛɛbɛi ǹ dasi idɔ n cea inɛ gɔ ŋa iyi à waa ni idɔɔbii ara nwai à waa ce.
3 Ntɔi, à wa si ara, amma a kù waa jabu do idɔɔbii ara.
4 Jĩnɛi igũ ŋa iyi à waa jabuò kù jɛ ti andunya, amma gbugbãi Ilaaɔ̃i iyi á jɔ̀ ka
kɛkɛ bindi ŋa ka kpaò irii lasabui kurarai amanɛ
5 do dimii ara ku so iyi inɛ ŋa à nɛ fei à waa jãò ide ntɔi Ilaaɔ̃. Nɔ do nŋui à
waa kãmiaò lasabu fei ku ba a jirima Kirisi.
6 À nɔ à tã sɔɔlu ka kpã inɛ ŋa iyi a kù waa jirima ideu fei iju waati iyi ì na ì
waa jirimaɛ dee dee ŋa.
7 I jɔ̀ i cɔ mii ŋa iyi ì waa yɛ si waju nŋɛ. Bii inɛ gɔ í mà kam kam iyi nŋu í jɛ ti
Kirisi, ku mà si idɔɛ iyi bɛɛbɛ mɔi awa mɔ à jɛ ti Kirisi.
8 Lafɛ̃ɛ í mu nwa yiiko ku ba ka mu nŋɛ gbugbã, kù jɛ ka kɛkɛ ŋɛ. Nɔ baa bii
fufu ku tɔɔ nwa í la keeke na yiikou n kaa n yɛ anyɔ.
9 N kù bi a ni ǹ wa n da zigi nŋɛ do tiam ŋa.
10 Ntɔ ntɔ, inɛ ŋa à ya ni tiam í lele nɔ í gaabu, amma bii ǹ wa inɔ nŋɛ n ci ya
nɛ gbugbã, ide ku fɔm ci ya nɛ bɛɛrɛ.

11 Inɛ iyi wa fɔ bɛɛbɛ í sĩa ku mà iyi ihẽ. Do yaase bɛi à waa kɔ si tia nwa bii a
kù wa bɛ, do yaase bɛɛbɛ mɔi kookoosu nwa á yɛ waati iyi aa ka wa bi tu ŋɛ.
12 Ntɔi, a kaa ka jɛ ka wã ara nwa do inɛ ŋa iyi à ya maa so ara nŋa lele hee ka
jɔ ŋa. Inɛ nŋu ŋau a kù nɛ bisi domi à so ara nŋa í baa í jɛ mii ku wã njɛ, nɔ à ya
maa wã njɛ aŋa duusõɔ.
13 Amma awa, a kaa ka tɔɔ fufu si mii iyi a kù nɛ kpãa ka tɔɔò fufu. Si icɛ iyi
Ilaaõ í jilɛ nwa ku cei aa ka tɔɔò fufu, nɔ iŋɛi ì jɛ ribai icɛ nwa.
14 Ntɔ ntɔ, awai à naa nŋɛ laabau jiidau wa. Bii kù jɛ bɛɛbɛ wo, a kaa ka nɛ
kpãai fufu ku tɔɔ.
15 Si bɛɛbɛ, a kù waa tɔɔò icɛi inɛ gɔ fufu. Amma à waa cɔ kpãa, si bɛi naanɛ
ku dasi nŋɛ í la wa kõɔsi, icɛ nwa mɔ á na ku kõɔsi si anini nŋɛ
16 ku ba ka yɔkɔ ka bɔò laabaau jiidau si ilu ŋa iyi à wa waju nŋɛ, ku maà ti
ku jɛ do fufu ku tɔɔ na saabui icɛ iyi inɛ gɔ ŋa à ce tã.
17 Kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ, í ni,
Inɛ iyi wa tɔɔ fufu, ku tɔɔ fufu na Lafɛ̃ɛ.
18 Na nŋu, inɛ iyi wa cɔ araɛ inɛ jiida, kù jɛ nŋui Ilaaõ á saabu, í gbe inɛ iyi Aõ
Lafɛ̃ɛ takaɛ wa cɔ inɛ jiida.

11

Pɔlu í ni a ce laakai do woo bɛ ilu ibo ŋa

1 Oo, ǹ bi i temuaòm ŋa bii ǹ fɔ ide keeke iyi kù nɛ yaase. Ntɔ ntɔ, i temuaòm
ŋa.
2 Ǹ wa n ce igu iyi wa naa hai bi Ilaaõ na iri nŋɛ, domi ì yɛ ŋai bɛi mudɛ̃ɛ iyi ǹ
mua mɔkɔ akã. Mɔkɔui í jɛ Kirisi nɔ ǹ bi n kooò ŋɛ bi tɛɛi bɛi mudɛ̃ɛ iyi kù mà
mɔkɔ.
3 Amma si bɛi Seetam njou, í dĩ ijui Ɛfa wo do bisi laalɔɛ, ǹ wa n ce njo lasabu
nŋɛ mɔ ku maa na ku sinda hai si kpãai Kirisi iyi ì waa too nsɛi ŋa do naanɛ hai
nɛ muafiti.
4 Njo í nyi wa mum má si na iyi í jɔ̀ bii inɛ gɔ í naa wa sisi nŋɛ idei Jesu mmu
gɔ i ci ya kɔ ŋa. Ì ba Hundei Ilaaõ tã ŋa, amma ì nyi ì tã sɔɔlu i gba hunde mmu
gɔ má ŋa. Ì gba laabaau jiidau tã ŋa, amma ì nyi ì tã sɔɔlu i gba laabaau ikã má
ŋa.
5 Ǹ wa n tamaa inɛ ŋau ihẽ iyi à waa cɔ ara nŋa woo bɛ nla ŋau, kãma nŋa gɔ
kù rem do ngɔgɔ.
6 Baa bii n kù dõ gɛlɛ bɛi inɛ ŋau ihẽ, kù jɛ ǹ kua kumà, ǹ nɔ ǹ nyisi ŋɛ si fei
ndɛɛ fei mam mam.
7 Waati iyi ǹ sisi nŋɛ laabaau jiidai Ilaaõ, ǹ cooi ngbɛ ngbɛ. Ǹ kaye aram ku
ba n so ŋɛ lele. Iyi ǹ ce bɛɛbɛ ǹ rarai?
8 Ǹ gba fiai igbɛi inɛi Jesu gɔ ŋa wai fei sãa sãa ǹ na ǹ sobi ŋɛò.
9 Waati iyi ǹ wa bi tu ŋɛ n kù jɛ asoi inɛ gɔ nŋɛ. Bii ǹ nɛ bukaatai ngɔgɔ, inɛ
nwa ŋa iyi à ya naa hai ilɛi Masedɔni aŋai à ya naam mii iyi ǹ nɛ bukaataɛ fei
wa. Ǹ mu aram si fei ndɛɛ ku ba n maà n jɛ aso nŋɛ. Bɛɛbɛ mɔi an nɔ n maa n
mu aram.
10 Do ide ntɔi Kirisi iyi í wa sim, n wa n sõ ŋɛ iyi inɛ gɔ kù wɛɛ si ilɛi Gɛrɛsi fei
iyi á ganjiim n tɔɔ fufu si ideu ihẽ.
11 Na mii í jɔ̀ ǹ ce bɛɛbɛ. Ì waa tamaa n kù bi ŋɛi? Ilaaõ í mà sãa sãa iyi ǹ bi ŋɛ.
12 Amma bɛi ǹ wa n ce nsɛi, bɛɛbɛi an maa n ce má ku ba n dĩ nŋa kpãa, aŋa
iyi à waa dɛ a tɔɔ fufu a ni awaò ŋa ŋa akãi.

13 Inɛ ŋau, woo bɛ ilu ibo ŋai iyi à ya dĩ ijui inɛ gɔ ŋa, nɔ à waa kpe ara nŋa
woo bɛi Kirisi ŋa.
14 Nkãma kù wa bɛ iyi á biti inɛ, domi Seetam takaɛ á yɔkɔ ku kpaasi araɛ bɛi
amalekai Ilaaɔ̃.
15 Na nŋu, biti gɔ kù wɛɛ bii woo ce icɛɛ ŋa à kpaasi ara nŋa bɛi woo ce icɛi
Ilaaɔ̃ ŋa. Amma aa ba riba nŋa si bɛi icɛ nŋa í yɛ.

Ijuukpã iyi Pɔlu í yɛ si kubɛɛ

16 Ǹ wa n fɔ má, inɛ gɔ ku maà cɔm bɛi sũmu. Amma baa bii ì waa cɔm sũmu
ŋa, i gbam do bɛɛbɛ, ku ba amu mɔ n tɔɔ fufu keeke.
17 Iyi ǹ wa n fɔ nsɛi kù jɛ bɛi Lafɛ̃ɛ í bi inɛ ŋa a ya fɔ. Amma si ideu ihɛ̃ ǹ wa
n tɔɔ fufu nɔ ǹ fɔ ide bɛi sũmu. Nɔ bii ǹ wa n tɔɔ fufu ǹ nɛ mii iyi ǹ wa n tɔɔò
fufui.
18 Amu takam mɔ an tɔɔ fufu si na iyi í jɔ̀ inɛ nkpɔ wa tɔɔ fufu na ara.
19 Ì waa temuaò inɛ hai nɛ yaase ŋa, iŋɛ iyi ì waa tamaa ì nɛ yaase jiida ŋa.
20 Ì waa coko à waa ce ŋɛ aru ŋa, à waa ce ŋɛ ile, à waa taki ŋɛ, nɔ à waa donda
ŋɛ, nɔ à waa sambala ŋɛ.
21 Anyɔ wa mum n sõ ŋɛ iyi n kù nɛ gbugbã n ce nŋɛ bɛɛbɛ.

Do nŋu fei, bii inɛ gɔ í nɛ wɔɔkɔ wa tɔɔò fufu amu mɔ ǹ nɛ. Ǹ wa n fɔ ide bɛi
sũmu.
22 À jɛ inɛi Ebɛɛ ŋai? Bɛɛbɛ mɔi amu takam. À jɛ inɛi Izirɛli ŋai? Bɛɛbɛ mɔi
amu takam. À jɛ tɔkui Aburahamui? Bɛɛbɛ mɔi amu takam.
23 À jɛ woo ce icɛi Kirisi ŋai? Ǹ re ŋa si bɛ. Idem nɔu, idei sũmui. Ǹ ce icɛ ǹ
re ŋa, à dasim piisɔ̃ɔ í re ŋa, à tɛɛm kpɔtɔɔ n kù mà baa jiaɛ. Isɛ nkpɔ nkpɔi ǹ
maai iku.
24 Isɛ gbɛɛwui Zuifu ŋa à tɛɛm kpɔtɔɔ anu ciiji fakã kù wa si.
25 Inɛi Romu ŋa à cãm do golo í to isɛ gbɛɛta. À tam kuta à bi a kpam gbakã
akã. Isɛ gbɛɛtai akɔi inyi iyi ǹ lɔ í jɛ inyi, nɔ ǹ dasi inyi gbakã akã ǹ wa bɛ hai
daakɔ hee iju í koo í má.
26 Si isɛɛnɛm ŋa ajɔ nkpɔ nkpɔ si mbirisii ǹ ya n maa n wa na kukõi ido do
woo bata ku gba ŋa iyi à wa si kpãa. Ajɔ gɔ ŋa ǹ ya n wa si mbirisi bi dimii inɛm
ŋa, ajɔ gɔ ŋa mɔ bi dimi mmu ŋa, ajɔ gɔ ŋa mɔ si inɔ ilu, ajɔ gɔ ŋa mɔ si gbabua,
ajɔ gɔ ŋa mɔ si tenku, ajɔ gɔ ŋa mɔ bi inɛ ŋa iyi à sɔ ibo à waa ni aŋa à jɛ kpaasi
woo dasi naanɛ ŋa.
27 Ǹ mà icɛ ku gaabu ŋa do wahala nla nla ŋa, à ganjiim njoo ku sũ. Ari í ya
kpam nɔ agbɛ í ya kpam, ǹ ce anu ku dĩ do tilasi, ǹ wahala do tũtũ nɔ n kù nɛ
jinɛ ku dasi ŋa.
28 Si anyii mii ŋau bɛ fei, lasabum í ya maa wa si icɛ ŋa iyi ǹ cea igbɛi inɛi Jesu
ŋa fei.
29 Bii inɛ gɔ kù nɛ gbugbã, amu mɔ n ci ya n nɛ gbugbã. Bii inɛ gɔ í dasi dulum
ǹ ya n nɛ ara kuroi jiida.
30 Bii í jɛ ǹ wa n tɔɔ fufui, an tɔɔi si mii iyi wa nyisi gbugbã hai nɛm fei.
31 Ka saabu Ilaaɔ̃ baai Lafɛ̃ɛ nwa Jesu do ajɔ fei. Nŋui í mà iyi n kù wa n sɔ ibo.
32 Waati iyi à wa Damasi, inɛ ngbo iyi amanlu Aretasi í jilɛ si iluu í jilɛ inɛ ŋai
a maa degbe anu koofai ilu nlau a ba a mum.
33 Amma à jɔ̀ ǹ fitai hai do fɛrɛntii bindii iluu nɔ à kitaam nii si kɔlɔ, nɔ do
yaase bɛɛbɛi ǹ ce ǹ gbãò.

12

Kuyɛ do kukɔsi iyi Ilaaɔ̃ í nyisi Pɔlu

1 Debɛi í gbe n tɔɔ fufu, baa bii í jɛ kù nɛ aranfãani gɔ. Amma nsɛi an fɔ idei
kuyɛ do kukɔsi iyi Lafɛ̃ɛ í nyisim.
2 Ǹ mà inɛi Kirisi gɔ iyi à soo hee lelei Aɔ̃ í to adɔ̃ maatɛ̃ɛ nnyi. Do araɛi à soo
do ntɔ? Mà í ce kuyɛi? N kù mà. Ilaaɔ̃ nŋu akã dei í mà.
3-4 Ǹ mà iyi à so mɔkɔu hee bi Ilaaɔ̃. Nɔ ǹ sisi ǹ wa n fɔ má, do araɛi à soo do
ntɔ? Mà í ce kuyɛi? Ilaaɔ̃ nŋu akãi í mà. Tengi bɛi í gbɔ ide iyi kù jɔ amanɛ ku
fɔ, nɔ kaa yɔkɔ ku fɔɔ mɔm.
5 An tɔɔ fufu si inɛɛu bɛ. Amma n kaa n tɔɔ fufu si aram, bii kù jɛ si gbugbã
hai nɛm.
6 Bii í jɛ ǹ bi n tɔɔ fufui n kaa n jɛ sũmu, domi an fɔ ntɔ. Amma n kù wa n tɔɔ
fufu ku ba inɛ gɔ ku maà cɔm ku re bɛi wa yɛm, walakɔ bɛi wa gbɔ hai si gɛlɛm.
7 Amma ku ba n maà n ce faao na kukɔsi nlau, bɔ̃ɔ gɔ í na í sɔkɛ sim bɛi agũ.
Í naai bɛi woo bɛi Seetam * ku na ku cãm nɔ ku ganjiim faao ku ce.
8 Isɛ gbɛɛtai ǹ tɔɔ Lafɛ̃ɛ na irii bɔ̃ɔu ku ba ku jɔ̀ n ba iri.
9 Amma í jɛɛm í ni, didɔ̃m í toɛ domi si gbugbã hai nɛɛi inɛ ŋa aa yɛ gbugbãm.
Na nŋu, ǹ bi n tɔɔ fufu si gbugbã hai nɛm ku ba gbugbãi Kirisi ku wa sim.
10 Na ŋɔi í jɔ̀ ǹ nɛ inɔ didɔ̃ si gbugbã hai nɛm, do arabu ŋa, do inɔ ku fɔ ŋa,
do ijuukpã ŋa do wahala ŋa iyi í ya bam na irii Kirisi. Ǹ ya n nɛ inɔ didɔ̃ domi
waati iyi amu takam n kù nɛ gbugbã, waati bɛɛbɛi Ilaaɔ̃ í ya muum gbugbã.

Zigiida iyi Pɔlu í nɛ na inɛi Kɔrɛnti ŋa

11 Ǹ wa n fɔ ide bɛi sũmu, amma ì tilasim ŋai. Iŋɛi í sĩa i fɔ jiidam ŋa wo,
domi baa bii n kù jɛ ngɔgɔ, inɛ ŋau ihɛ̃ iyi à waa cɔ ara nŋa woo bɛ nla ŋau, a kù
rem.
12 Ǹ nyisi ŋɛ ntɔ ntɔ iyi ǹ jɛ woo bɛ si kookoosum ŋa do temua nla nla iyi ǹ
ce. Kookoosu ŋau nŋui í jɛ maamaake dimi ikã ikã ŋa do icɛ gbugbã ŋau fei.
13 Mii ǹ cea igbɛi inɛi Jesu gɔ ŋa iyi n kù ce nŋɛ, bii kù jɛ iyi ǹ ni n kù bi n jɛ
aso nŋɛ. Nɔ bii na nŋui, i ceem suurui kuraram.
14 Wee ǹ tã sɔɔlu n naa bi tu ŋɛ isɛ gbɛɛtasia. Nɔ n kaa n jɛ aso nŋɛ má. Iŋɛ
taka nŋɛi ǹ bi, kù jɛ fia nŋɛ. Kù jɛ amu ŋai aa ba fia a wóò baa nŋa ŋa, amma
baa ŋai aa ba fia a woò ama nŋa ŋa, mà irei.
15 Inɔ didɔ̃m nii n jɛ mii iyi ǹ nɛ fei, nɔ n loò aram na hunde nŋɛ. Bii kubi
nŋɛ iyi ǹ nɛ wa kɔ̃ɔsi, kubi iyi ì bim ŋa á kaye?
16 Ì mà do ntɔ ŋa iyi n kù jɛ aso nŋɛ amma inɛ gɔ ŋa à ni ǹ ya n ce nŋɛ bisii n
maa n gba fia nŋɛ si asii.
17 Mà inɛ ŋa iyi ǹ ya n bɛ si ŋɛ wa ŋau, baa inɛ akã nŋa, í taki ŋɛi?
18 Ǹ tɔɔ Titee ku naa bi tu ŋɛ, ǹ bɔɔ wai nŋu do kpaasiu. Aa ni Titee í taki ŋɛ
má ŋai? Lasabui awaò fei kù jɛ akãi? Kookoosu nwa kù jɛ akãi?
19 Ì tamaa bɛi hai kukpɛ à waa dɛ ka kɔò ara nwa si waju nŋɛi? Aawo, kù jɛ
bɛɛbɛ baakɔɔ nwa ŋa. À waa fɔ idei bɛi Kirisi í bi si wajui Ilaaɔ̃ ku ba naanɛ ku
dasi nŋɛ ku bɔ waju.
20 Ǹ wa n ce njo bii ǹ na ǹ to wa bi tu ŋɛ n maà n na n ba ŋɛ bɛi n kù bi, iŋɛ
mɔ, i maa ti i na i bam bɛi i kù bi ŋa. Ǹ wa n ce njo ija do igu ku maà wa si ŋɛ,

---

* **12:7** woo bɛi Seetam amalekai Seetam nii Zuifu ŋa à ya kpe ŋa do fee nŋa, nɔ yaasei amalekai í jɛ woo bɛ.

do idɔɔkõ, do njɛ ku wã, do arabu ŋa, do irii inɛ ku sɔ, do faau, do mii hai nɛ yaase.

21 Ǹ wa n ce njo Ilaaõ ku maà na ku kayem si waju nŋɛ waati iyi an na ǹ nyi wa bi tu ŋɛ má. Nɔ ǹ wa n ce njo má n maa n na n kpata na irii inɛ nkpɔ ŋa iyi à tako à ce dulum wo nɔ a kù kpaasi idɔ hai si abo kaafe ŋa ku sũò do si daa sãmi nkpɔ do daa nkpɔ nkpɔ iyi à ya ce.

13

Idei ankãanyi do fɔɔɛ

1 Kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ í ni, i bɛi i yɛ taalei inɛ baa yooma fei í sĩa ku jɛ do sɛɛdai amanɛ minji walakɔ mɛɛta. Wee isɛ gbɛɛtasiam nii ǹ wa n naa bi tu ŋɛ bɛbɛi.

2 Nɔ ǹ nɛ ide iyi an sõ inɛ ŋa iyi à ce dulum wo, do inɛ ŋa iyi à gbe fei. Ǹ fɔɔ tã waati iyi ǹ wa bi tu ŋɛ isɛ gbeejisiau. Amma nsɛi iyi n kù wa bɛ, ǹ sisi ǹ wa n fɔ má. Waati iyi an na n to wa bi tu ŋɛ bɛ má, bii inɛ gɔ nŋɛ í ce ide gɔ an fɔ siɛ ide do kugaabu.

3 An gaabu si na iyi í jɔ̀ ì bi n nyisi ŋɛ iyi Kirisii wa fɔ ide hai bi tom ŋa. Debɛi, aa yɔɔ ŋa. Kirisi kù kua gbugbã bi tu ŋɛ, amma wa nyisi gbugbãɛ si anini nŋɛ.

4 Ntɔi, à kpakpaɛ si jĩi ku gaau si gbugbã hai nɛɛ, amma nsɛi í wɛɛ do saabui gbugbãi Ilaaõ. Awa mɔ à jɛ hai nɛ gbugbã si anu akã nwa do nŋu, amma aa ka maa wɛɛ do nŋu si anini nŋɛ na saabui gbugbãi Ilaaõ.

5 I wusɛ ara nŋɛ i cɔ yaasei kuwɛɛ nŋɛ bii í jɛ isɛɛnɛ nŋɛ wa too naanɛ iyi ì dasi ŋa do ntɔ. I kù mà ŋa iyi Jesu Kirisi í wa si ŋɛi? Í gbe bii iŋɛ ì mɔngɔ ku nyisi iyi ì dasi naanɛ ntɔ ntɔ ŋa.

6 Amma do nŋu fei ǹ tamaa aa yɔɔ ŋa iyi kù nɛ sika awa à dasi naanɛ ntɔ ntɔ.

7 Mii iyi à waa tɔɔ Ilaaõ nŋui í jɛ i maà na i ce laalɔ kãma ŋa. Kù jɛ à waa dɛ inɛ ŋa a saabu icɛ jiida nwa nŋu akã, amma iyi à waa lele, nŋui í jɛ i ce mii jiida ŋa, baa bii inɛ ŋa à waa ni awa a kù ce nkãma.

8 A kù nɛ gbugbã ka kpaasiò ide ntɔ do ibo, bii kù jɛ ka jɔ̀ ntɔu ku bɔ waju.

9 À wɛɛò inɔ didõ ka jɛ hai nɛ gbugbã ŋa bii ntɔ ntɔ iŋɛ ì nɛ gbugbã ŋa. Nɔ nŋu mɔm nii à waa tɔɔ Ilaaõ ku ba i kõ ŋa.

10 Na ŋɔi í ce ǹ kɔ nŋɛ mii ŋau ihẽ hai waati iyi ǹ wa n jĩò ŋɛ ku ba bii ǹ to wa, n maà n gaabu si ŋɛ do gbugbã iyi Lafẽɛ í muum. Í muum gbugbãm nii, kù jɛ n kɛkɛò ŋɛ, amma ku ba n jɔ̀ naanɛ ku dasi nŋɛ ku bɔ wajui.

11 Iyi í gbe nsɛi, iŋɛ inɛm ŋa, i jɔ̀ i nɛ inɔ didõ ŋa, i ce kookaai i jɛò inɛ ŋa iyi à kõ, i ya maa mua njɛ gbugbã ŋa. I ce anu akã ŋa, i wɛɛò laakai ku sũ ŋa. Ilaaõ ku wɛɛ do iŋɛ, nŋu iyi í bi wa nɔ wa mu nwa laakai ku sũ.

12 I ce njɛ fɔɔ do kubi jiida ŋa. Woo dasi naanɛ ŋau fei à waa ce ŋɛ fɔɔ.

13 Didõi Lafẽɛ Jesu Kirisi, do kubii Ilaaõ, do anu akãi Hundei Ilaaõ ku wɛɛ do iŋɛ fei.

Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Galati ŋa

Í ce ŋa fɔɔ

1 Amu Pɔlu woo bɛu, amui ɩ̀ kɔ nŋɛ tiau ihɛ̃ wa. Kù jɛ amanɛi í kpem ɩ̀ jɛò
woo bɛ, kù nɔ kù jɛ inɛ gɔi í bɛm. Jesu Kirisii í kpem, nŋu do Ilaaɔ̃ Baaba iyi í
jũu hai si balɛ.
2 Amu do kpaasi woo dasi naanɛ ŋa iyi à wa ihɛ̃ fei à ce igbɛi inɛi Jesu ŋa iyi
à wa ilɛi Galati fɔɔ.
3 Ilaaɔ̃ Baaba do Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi a mu nŋɛ didɔ̃ do laakai ku sũ.
4 Jesu Kirisi í na araɛ na irii dulum du wa ku ba ku nya wa hai si kuce laalɔi
andunyau ihɛ̃. Bɛɛbɛi í ce í ceò idɔɔbii Ilaaɔ̃ Baa nwa.
5 Ilaaɔ̃i í nɛ amboe hee do ajɔ fei. Ami.

Laabaau jiida akãi í wɛɛ

6 Ideu í mum biti do iyi ì fũsi Ilaaɔ̃ awɔ gbãa gbãa bɛɛbɛ tã ŋa, nŋu iyi í kpe ŋɛ
wa si didɔ̃i Kirisi, nɔ ì waa bi i too laabaau mmu gɔ má ŋa.
7 Ntɔ ntɔ, laabaau jiida kãma gɔ kù wɛɛ má. Amma inɛ gɔ ŋa à waa fɔ́ lasabu
nŋɛ dei, nɔ à waa bi a kpaasi laabaau jiidai Kirisiu.
8 Amma baa awa taka nwai walakɔ amaleka iyi í naa hai lele, bii í ce nŋɛ
waazoi laabaau mmu gɔ má, bii kù jɛ iyi à ce nŋɛu ihɛ̃, Ilaaɔ̃ ku ceekpe lafɛ̃ɛ.
9 À tako à fɔɔ wo ɩ̀ nɔ ɩ̀ wa n fɔɔ má, bii inɛ gɔ í ce nŋɛ waazoi ide mmu gɔ iyi
kù jɛ iyi ì jɛsiu tã ŋa Ilaaɔ̃ ku ceekpe lafɛ̃ɛ.
10 Si ideu ihɛ̃ aa ni ɩ̀ wa n dɛ saabui amanɛ ŋai? Aawo, saabui Ilaaɔ̃i ɩ̀ bi. Ɩ̀̀
wa n dɛ n ce mii iyi á dɔ̃a amanɛ ŋa si? Aawo, bii ɩ̀ wa n dɛ n ce mii iyi á dɔ̃a
amanɛ ŋa si, n kaa n jɛ woo ce icɛi Kirisi.

Béi Pɔlu í jɛò woo bɛ

11 Iŋɛ kpaasim ŋa, ɩ̀ bi i mà ŋa iyi laabaau jiida iyi ɩ̀ sisi nŋɛu kù jɛ hai bi
amanɛi í naa.
12 Kù jɛ amanɛi í sɔ̃m, inɛ kãma sisi í ceem cioɛ, Jesu Kirisi nŋu akãi í nyisim.
13 Ì gbɔ bɛi kuwɛɛm í yɛ ŋa wo si waati iyi ɩ̀ wa n tɔɔ Ilaaɔ̃ bɛi Zuifu ŋa. Iŋɛ fei
ì mà ŋa kookaai iyi ɩ̀ tako ɩ̀ ce ɩ̀ kpãò inɛi igbɛi Ilaaɔ̃ ŋa iju ku ba n ce nfe nŋa.
14 Si kpãai Zuifu ŋa ku too ɩ̀ wa si inɔi inɛ ŋa iyi à waa jɛ waju si inɔi saam
ŋa.
15 Amma Ilaaɔ̃ í cicaam à bɛi à bím nɔ í kpem si didɔ̃ɛ n ceaa icɛ.
16 Si waati iyi í jilɛu, í nyisim Amaɛ ku ba n cea dimi mmu ŋa waazoi laabaau
jiidaɛ. Nɔ n kù bɔ bi inɛ kãma ku muum bisi.
17 N kù nɔ n kù bɔ Zeruzalɛmu n koo n yɛ inɛ ŋa iyi à tako à jɛ woo bɛ ŋa ɩ̀ bɛi
ɩ̀ jɛò woo bɛ. Amma iyi ɩ̀ dede gbakã ilɛi Arabii ɩ̀ bɔ. Hai bɛ nɔ ɩ̀ nyi Damasi
má.
18 Í kpɛ í to zakai adɔ̃ mɛɛta ɩ̀ bɛi ɩ̀ bɔ Zeruzalɛmu ɩ̀ koo ɩ̀ mà Sefaa *, nɔ ɩ̀
ce ajɔ maatũ bi tɛɛ.
19 N kù nɔ n kù yɛ woo bɛ mmu kãma bɛ má, bii kù jɛ Zaaki, ifɔi Lafɛ̃ɛ.
20 Iyi ɩ̀ wa n kɔu ihɛ̃ ntɔi. Ilaaɔ̃i í jɛ sɛɛdam bii ɩ̀ wa n sɔ iboi.
21 Si anyiɛ nɔ ɩ̀ bɔ ilɛi Siri do Silisi ŋa.
22 Waati bɛɛbɛ igbɛi inɛi Kirisi ŋa iyi à wa ilɛi Zudee a kù yɛ wajum titã.

---

* **1:18** Sefaa nŋui à ya kpe Piɛɛ má.

23 Nŋu de à gbɔ iyi inɛ iyi í tako wa kpã ŋa ijuu, wee nsɛi wa waazo idei woo
dasi Jesu naanɛ ŋa, ide iyi nŋu takaɛ wa bi ku ce nfeɛu wo.
24 Nɔ à saabu Ilaaɔ̃ na irim.

2

Pɔlu do woo bɛ ŋa iyi à gbe

1 Iyi í kpɛ í to zakai adɔ̃ maatɛ̃ɛ ŋɔi ǹ nyi Zeruzalɛmu má, amu do Baanabasi.
Nɔ à gbã Titee í si wa.
2 Ǹ kooi si na iyi í jɔ̀ ǹ ce kuyɛ. Nɔ si kuyɛu Ilaaɔ̃i í ni n koo. Ǹ kpe inɛ ngbo ŋa
ikãi awaò ŋa à tɔtɔɔ nɔ ǹ sisi nŋa yaasei idei laabaau jiidau iyi ǹ ya n cea dimi
mmu ŋa waazoɛu wo. Ǹ ce bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ n kù bi icɛm iyi ǹ ce wo, walakɔ
iyi ǹ wa n ce nsɛi ku ce nfe.
3 Nɔ inɛ ngbo ŋau a kù tilasi Titee iyi í wa bi tom nɔu ku ce bango baa do iyi
í jɛ Gɛrɛki fei.
4 A kù tilasiɛ baa do iyi inɛ gɔ ŋa iyi a kù jɛ inɛ nwa ŋa do ntɔ à lɔ wa si igbɛu
à waa bi a tilasi inɛ fei ku ce bango. Inɛ ŋau woo zamba inɛ ŋai. À naai do bisi
ku ba a bɛjɛ ara ku nɛ nwa si anu akã nwa do Jesu Kirisi nɔ a ce wa aru.
5 Amma awa a kù jɛ ide nŋa baa keeke domi à bi ka leekĩ si ntɔi laabaau jiidaui
na iri nŋɛ.
6 Nɔ inɛ ŋa iyi à nɛ jirima à re a kù kɔ̃ɔsi ide kãma má si ide iyi ǹ fɔu. Ntɔi,
baa bii aŋai à jɛ ilu jirima ŋa kù jɛɛm nkãma, domi bi Ilaaɔ̃ inɛ gɔ kù re njɛ. Inɛ
ngbo ŋau bɛ a kù kɔ̃ɔm si ide kãma.
7 Amma à yɛ iyi Ilaaɔ̃ í daam laabaau jiidau si awɔ n sisia dimi mmu ŋa, si bɛi
í daa Piɛɛ si awɔ ku sisia Zuifu ŋa.
8 Ilaaɔ̃i í na Piɛɛ gbugbã ku jɛò woo bɛɛ bi Zuifu ŋa, mà irei. Nŋu mɔi í nɔ í
nam gbugbã n jɛò woo bɛɛ bi dimi mmu ŋa.
9 Nɔ Zaaki do Piɛɛ do Zãa, aŋa iyi à jɛ bɛi sɔbe si igbɛi inɛi Jesu ŋa, à yɛ iyi Ilaaɔ̃i
í daam icɛu ihẽ si awɔ na didɔ̃ɛ. Ŋɔi à jɛsi ka ce anu akã, amu do Baanabasi ka
bɔ bi dimi mmu ŋa nɔ aŋa mɔ a bɔ bi Zuifu ŋa.
10 Amma à tɔɔ wa ka ye gigii ilu are nŋa ŋa. Nɔ bɛɛbɛ mɔi amu takam ǹ dasi
idɔ tã.

Pɔlu wa gbagba si Piɛɛ Antiɔsi

11 Si waati iyi Piɛɛ í naa Antiɔsi bɛ ǹ gbagba siɛ si bantuma si na iyi í jɔ̀ wa ce
taale.
12 Taaleɛu wee. Inɛ gɔ ŋa iyi à wa bi Zaaki à naa Antiɔsi. Inɛ ŋaui à ya na
gbugbã si bango ku ce. Hee a maa to wa Piɛɛ í ya maa jɛ do dimi mmu woo dasi
Jesu naanɛ ŋa ajɔ. Amma iyi inɛ ŋau à na à to wa, í fa araɛ ci ya jɛ aŋaò ŋa má
domi wa ce njo nŋa.
13 Ŋɔi Zuifu woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à wa bɛu, gɔgɔ ŋa mɔ à ce bɛi Piɛɛ í ceu
hee à fa Baanabasi mɔ si muafiti nŋau.
14 Iyi ǹ yɛ a kù waa nɛ do inɔ akã si kpãai laabaau jiidau, ŋɔi ǹ sɔ̃ Piɛɛ si wajui
aŋa fei ǹ ni, awɔ Zuifui nɔ ì waa ce bɛi dimi mmu ŋa, i kù waa ce kucei Zuifu
ŋa. To, bɛirei aa ce i tilasi dimi mmu ŋa a ce kucei Zuifu ŋa.

Zuifu ŋa do dimi mmu ŋa à ba faaba na naanɛ ku dasi

15 Ntɔi, awa Zuifu ŋai, a kù jɛ dimi mmu ŋa iyi à ya kpe ilu dulum ŋa, domi
Zuifu ŋai à bí wa.
16 Do nŋu fei, à mà iyi amanɛ kaa jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃ na wooda ku too,
bii kù jɛ na naanɛ iyi á dasi Jesu Kirisi. Na nŋu, awa mɔ à dasi Jesu Kirisi naanɛ

ku ba ka jɛ dee dee na naanɛ iyi à dasi Kirisi, kù jɛ na wooda ku too. Ilaaɔ̃ kaa ce inɛ gɔ dee dee si na iyi í jɔ̀ wa jirima wooda.
17 Nsɛi, bii à waa dɛ ka jɛ dee dee na saabui Kirisi, nɔ à ba wee awa mɔ ilu dulum ŋai bɛi hai jɛ Zuifu ŋa, aa ka jɛ ka ni icɛi Kirisii í jɔ̀ dulum wa kɔ̃ɔsi? Aawo, ka maà lasabu bɛɛbɛ.
18 Nsɛi, bii ǹ teese ǹ wa n ma mii iyi ǹ tako ǹ lɛgɛ wo, ǹ baa ǹ jɛ ilu taalei.
19 Ntɔ ntɔ, woodau takaɛ í jɔ̀ ǹ yɛ bɛi iku si wajuɛ, ku ba n ce kuwɛɛm na Ilaaɔ̃.
20 Í yɛ bɛi à kpakpaam si ɟ̃i do Kirisi ajɔ. Na nŋu, kù jɛ na aram nii ǹ wɛɛ má, bɛbɛi Kirisii wa ce kuwɛɛɛ sim. Nɔ kuwɛɛ iyi ǹ wa n wɛɛ nsɛi, ǹ wa n wɛɛi do naanɛ iyi ǹ dasi Amai Ilaaɔ̃, nŋu iyi í bim nɔ í na kuwɛɛɛ na irim.
21 N kaa n fũsi didãi Ilaaɔ̃ awɔ n maa n jirima wooda, domi bii í jɛ amanɛ á yɔkɔ ku jɛ dee dee na wooda ku jirima, debɛi ikui Kirisiu ngbɛi.

3

Wooda ku jirima de, mà naanɛ ku dasi

1 Iŋɛ inɛi Galati ŋau, i kù nɛ laakai ŋa. Iŋɛ iyi à sisia idei Jesu Kirisi iyi à kpakpa si ɟ̃i ku gaau sãa sãa, yooi í kɔ̃ɔtɛ̃ ŋɛ.
2 Ǹ bi i sɔ̃m ide icu akãu ihɛ̃ ŋa. Ì ba Hundei Ilaaɔ̃ na wooda ku jirima nŋɛi de, mà na laabaau jiidau iyi ì gbɔ ì dasi naanɛu ŋai.
3 Bɛirei í ce ì kua laakai bɛɛbɛ ŋa. Ì sinti do Hundei Ilaaɔ̃ ŋa nɔ ì waa bi i kpa iriɛ do gbugbãi ara nŋɛ?
4 Ijuukpã iyi ì yɛ wo ŋa na naanɛ ku dasi nŋɛ, nsɛi aa jɔ̀ ku jɛ ngbɛ ŋai? Ǹ tamaa i kaa jɔ̀ ku jɛ ngbɛ ŋa.
5 Iyi Ilaaɔ̃ í na ŋɛ Hundeɛ, nɔ wa ce maamaake ŋa si anini nŋɛ, wa cooi na wooda ku jirima nŋɛ? Mà na iyi í jɔ̀ ì gbɔ idei laabaau jiida ì dasi naanɛ ŋai.
6 Ì mà ŋa iyi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni, Aburahamu í dasi Ilaaɔ̃ naanɛ, nŋui í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í dooaɛ amanɛ dee dee.
7 Na nŋu, i jɔ̀ i mà ŋa iyi woo dasi Jesu naanɛ ŋai à jɛ tɔkui Aburahamu ŋa do ntɔ.
8 Hai tako wo Ilaaɔ̃ í mà iyi nŋu á jɔ̀ dimi mmu ŋa a jɛ dee dee na naanɛ ku dasi nŋa. Ŋɔi í jɔ̀ í sisia Aburahamu laabaau jiidau hai ku kpɛ í ni, hai bi tɛɛi an weea inɛi andunya fei.
9 Aburahamu í dasi naanɛ nɔ í ba kuwee. Bɛɛbɛ mɔi inɛ ŋa iyi à dasi naanɛ aa ba kuwee do nŋu ajɔ.
10 Inɛ ŋa iyi à waa na gbugbã si wooda ku jirima ikpei í jɛ tu ŋa, domi à kɔɔ à ni, inɛ iyi kù waa mu ide à kɔ si tiai woodau fei nɔ kù waa jirimaɛ, lafɛ̃ɛ ilu ikpei.
11 Nɔ nsɛi à yɔɔ mam mam iyi inɛ gɔ kaa jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃ na wooda ku jirima, domi à kɔɔ à ni, inɛ iyi Ilaaɔ̃ í jɔ̀ í jɛ dee dee na naanɛ ku dasi, lafɛ̃ɛi á nɛ kuwɛɛ.
12 Ntɔ ntɔ, icui wooda kù wa si naanɛ ku dasi. Amma à kɔɔ à ni, inɛ iyi í yɔkɔ wa jirima woodau dee dee, lafɛ̃ɛi á basi kuwɛɛ.
13 Amma Kirisi í ya wa hai si ikpei wooda si waati iyi í na í jɛ ilu ikpe na iri nwa. Í na í jɛ ilu ikpe si na iyi í jɔ̀ kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni, inɛ iyi à kpakpa si antai ɟ̃i fei ilu ikpei.
14 Kirisi í ce bɛɛbɛi ku ba kuwee iyi Ilaaɔ̃ í weea Aburahamuu kú jɛ ti dimi mmu ŋa na saabui Jesu Kirisi. Nɔ si bɛɛbɛ awa fei aa ka ba Hunde iyi Ilaaɔ̃ í wãò wa na naanɛ ku dasi.

Wooda ku jirima do idei kuwã

15 Iŋɛ inɛm ŋa, an so yaasei ide gɔ iyi inɛ fei í mà. Bii inɛ gɔ í kɔ bɛi í bi a kpɛ̃
amaniɛ hai kù ku í jilɔɔ, inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ganji ideu hee má jɛ ku kɔ̃ɔsi, baa do
iyi amanɛi í kɔɔ.
16 To, Aburahamu do tɔkuɛi Ilaaɔ̃ í cea kuwã. Bii à ni tɔkuɛ ŋa, inɛ nkpɔi à
fãa. Amma à ni tɔkuɛi, waatɔ inɛ akãi, nɔ nŋui í jɛ Kirisiu.
17 Na nŋu, ide iyi ǹ wa n bi n fɔ wee. Ilaaɔ̃ í ce kuwãi ideu nɔ í jilɔɔ. Nsɛi,
wooda iyi í naa si anyii adɔ̃ cɨ̀ɔ cɨ̀ɔ mɛɛ do kuntaa, kaa yɔkɔ ku ganji ideu hee
ku jɔ̀ ide iyi Ilaaɔ̃ í wãu ku jɛ ngbɛ.
18 Amma bii na wooda ku jirimai à jɛ tubu, kù jɛ na idei kuwã má. Nɔ wee
do kuwãi Ilaaɔ̃ í ceaò Aburahamu didɔ̃ɛ.
19 Debɛi, na mii í ce Ilaaɔ̃ í na wooda. Í naai ku ba kookoosu iyi kù jɛ tɛɛ ku fita
gbugbãa. Nɔ woodau wa ce icɛɛi hee tɔkui Aburahamuu koo tóo wa. Tɔkuɛui à
cea inɛ ŋa kuwãɛu. Woodau amaleka ŋai Ilaaɔ̃ í jɔ̀ à na Moizi, nŋu iyi í wa gãmɛi
Ilaaɔ̃ do amanɛ ŋa, nɔ nŋu mɔ ku sɔ̃ inɛ ŋau.
20 Amma waati iyi Ilaaɔ̃ í ce kuwãu, kù nɛ bukaatai inɛ iyi á wa si gãmɛi nŋu
do amanɛ ŋa, domi nŋu akãi í ce kuwãu.

Mii iyi wooda wa lele

21 Debɛi, woodau wa jã ide iyi Ilaaɔ̃ í wãu mɛɛ. Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ. Ntɔ ntɔ, bii
í jɛ à na wooda wo iyi á yɔkɔ ku mua amanɛ kuwɛɛ, Ilaaɔ̃ á jɔ̀ amanɛ ku jɛ dee
dee wo na woodau.
22 Amma kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa nyisi iyi inɛ fei í wa si awɔ gbugbãi dulum, ku
ba do saabui naanɛ ku dasi, kuwãu ku jɛ ti woo dasi Jesu Kirisi naanɛ ŋa.
23 Tako wo wooda wa mu wai bɛi aru wa gbã wa hee Kirisi ku maa to wa ku
na ku nyisi wa kpãai naanɛ ku dasi.
24 Bɛɛbɛi, woodaui wa gbã wa wa bɔò wa bi Kirisi ku ba Ilaaɔ̃ ku jɔ̀ ka jɛ dee
dee na naanɛ ku dasiu.
25 Nsɛi iyi waatii naanɛ ku dasiu í to, a kù nɛ bukaatai woodau ku gbã wa má.
26 Bɛɛbɛi iŋɛ fei ì jɛ amai Ilaaɔ̃ na naanɛ iyi ì dasi Jesu Kirisi ŋa.
27 Ntɔ ntɔ, iŋɛ iyi ì ce inyi ku dasi do irii Kirisi fei, ì so daai Kirisi ŋai.
28 Iŋɛ fei ì jɛ akã si anu akã nŋɛ iyi ì ce do Jesu Kirisi ŋa. Na nŋu, inɛ gɔ kù jɛ
ikã, hai Zuifu ŋa hee do dimi mmu ŋa, hai aru ŋa do inɛ ŋa iyi à nɛ ara nŋa, hai
inaabo ŋa hee do inɛmɔkɔ ŋa.
29 Bii ì nɔ ì jɛ ti Kirisi ŋa, ì jɛ tɔkui Aburahamu ŋa. Nɔ aa jɛ tubu ŋa bɛi Ilaaɔ̃
takaɛ í ce kuwãɛu.

4

1 Nsɛi ǹ wa n bi n na ŋɛ yaase gɔ. Yaaseu wee. Ama iyi á jɛ tubui baaɛ, si waati
iyi wa jɛ amau kù tia aru * gɔ, baa do iyi fei ndɛɛ á na ku jɛ titɛɛ.
2 Si waati iyi wa jɛ amau, inɛ gɔ ŋa à wɛɛ iyi à waa muu, nɔ à waa cea wũa hee
í tóò waati iyi baaɛ í jilɛaa.
3 Bɛɛbɛ mɔi do awa taka nwa. Waati iyi à tako à wɛɛ bɛi ama keeke ŋa, à jɛ
arui mii ndii andunya ŋa wo.
4 Amma iyi waati iyi Ilaaɔ̃ í jilɛu í na í to, ŋɔi í bɛ Amaɛ wa. Inaaboi í buu, nɔ
si woodai Zuifu ŋai wa nɛ
5 ku ba ku ya inɛ ŋa iyi à wa si awɔi wooda. Í ce bɛɛbɛi ku ba ka jɛ amai Ilaaɔ̃
ŋa.

---

* **4:1** kù tia aru Aru do woo ce icɛ fei ide akãu mbɛ si feei inɛ ŋa iyi à kɔ akabuu titɔ̃i idei Ilaaɔ̃.

6 Nɔ Ilaaɔ̃ í bɛ Hundei Amaɛ wa si idɔ nwa ku nyisiò iyi awai à jɛ amaɛ ŋa.
Hundeu wa kpoo Baaba.
7 Si bɛɛbɛ i kù jɛ aru má ŋa, iŋɛu amu ŋai bɛbɛi. To, nsɛi iyi ì jɛ amai Ilaaɔ̃ ŋa,
Ilaaɔ̃ í nyi í ce ŋɛ woo jɛ tubuɛ ŋa má.

Zigiida iyi Pɔlu í nɛ na inɛi Galati ŋa

8 Tako wo i kù mà Ilaaɔ̃ ŋa, nɔ ì jɛ arui iwɛ̃ ŋa iyi a kù jɛ Ilaaɔ̃.
9 Amma nsɛi ì mà Ilaaɔ̃ ŋa. Nɔ iyi í re mɔm Ilaaɔ̃ í mà ŋɛ. To, bɛirei í ce ì waa
bi i sinda si mii ndii andunya ŋa má ŋa, iyi kù nɛ gbugbã nɔ kù nɛ bɛɛrɛ. Na mii
í ce ì waa bi i jɛ aru nŋa má ŋa.
10 Ì ya maa na ajɔi jingau gɔ ŋa gbugbã ŋa, do cukpa gɔ ŋa do waati gɔ ŋa do
adɔ̃ gɔ ŋa.
11 Nsɛi ǹ wa n ce njo icɛ iyi ǹ ce si gãmɛ nŋɛ ku maà ce nfe.
12 Ǹ wa n tɔɔ ŋɛ, iŋɛ inɛm ŋa, i jilɛ ara nŋɛ si agbɛm bɛi amu mɔ ǹ jilɛ aram si
agbɛ nŋɛ. Waati iyi ǹ wa bi tu ŋɛ, i kù ceem kurara gɔ ŋa.
13 Ì mà sãa sãa ŋa, waati iyi ǹ sinti ku ce nŋɛ waazoi laabaau jiidau, do bɔ̃ɔi
arai.
14 Amma i kù dondam ŋa, i kù nɔ i kù kɔsim ŋa, baa bii bɔ̃ɔm nɔu ku yɛɛ í cé
ŋɛ. Do nŋu fei, ì gbam ŋai bɛi aa gba amalekai Ilaaɔ̃ ŋa, walakɔ bɛi Jesu Kirisi
takaɛ̨.
15 Ì nɛ inɔ didɔ̃ wo ŋa. To, nsɛi, mii í ce ŋɛ. An yɔkɔ n jɛ sɛɛda na iri nŋɛ n ni
bii á ce wo aa nya iju nŋɛ i nam ŋa.
16 Si na iyi í jɔ̀ ǹ sɔ̃ ŋɛ ntɔui i jɔ̀ n jɛ mbɛɛ nŋɛ nsɛi?
17 Inɛ ŋau, à waa na ŋɛ ara amma kù jɛ do yaase jiida. À waa bi a fa ŋɛi hai bi
tu wa ku ba i na ŋa ara ŋa.
18 Í sʼia i nɛ himma si mii jiida ku ce ŋa waati kãma fei, nɔ ku maà jɛ bii ǹ wa
inɔ nŋɛ nŋu akã.
19 Iŋɛ amam ŋa, bɛi inaabo iyi wa bi ku bí í ya gbɔ ara kuro, bɛɛbɛ mɔi amu
mɔ ǹ wa n gbɔ ara kuro má hee idei Kirisi ku buba si ŋɛ ntɔ ntɔ.
20 Ǹ bi n wa inɔ nŋɛ nsɛi ku ba n maà n fɔ ide bɛ ihɛ̃ má, amma do nŋu fei ǹ
nɛ zigiida na iri nŋɛ.

Idei Agaa do Sara

21 I jɔ̀ n bee ŋɛ, iŋɛ iyi ì bi i wa si awɔi wooda ŋa, i kù gbɔ iyi wooda wa fɔ ŋai?
22 À kɔɔ à ni Aburahamu í bí ama inɛmɔkɔ minji, akã do abo aru gɔ, akã mɔ
do abo iyi í nɛ araɛ.
23 Aruu, í bí amaɛi bɛi à ya bí inɛ fei, amma inɛ iyi í nɛ araɛu í bí amaɛi do
kuwãi Ilaaɔ̃.
24-25 Ideu ihɛ̃ í yɛi bɛi mɔnda. Inaabo minji ŋau aŋai à jɛ bɛi akabuu minji.
Agaa nŋui í jɛ bɛi akabuu iyi Ilaaɔ̃ í na inɛ ŋa tako wo si geetei Sinai si ilɛi Arabi.
Nŋu bɛi í jɛ wooda iyi wa dasi inɛ ŋa aru. Nɔ Agaa í yɛi má bɛi ilui Zeruzalɛmu
iyi í wɛɛ nsɛi, domi í wa si aru do inɛɛ ŋa fei.
26 Amma Sara í yɛi bɛi Zeruzalɛmu iyi í wa leleu iyi í nɛ araɛ. Nŋui í jɛ iye
nwa.
27 Nɔ à kɔɔ à ni,
Jɔ̀ inɔɛ ku dɔ̃, awɔ inaabo gbɛnda iyi i kù bí.
La, i dɔ̃ anu do inɔ didɔ̃, awɔ iyi i kù mà ara kuroi kubí,
Domi inaabo iyi à kɔsi á na ku bí ama ku re inaabo iyi í wa idei mɔkɔ.
28 Nsɛi iŋɛ inɛm ŋa, iŋɛi ì jɛ amu ŋa iyi Ilaaɔ̃ í ce kuwãɛu bɛi Izaaki í yɛu.

29 Waati nŋu, ama iyi à bí bɛi à ya bí inɛ fei í kpã inɛ iyi à bí do gbugbãi Hundei
Ilaaɔ̃u iju. Bɛɛbɛ məi í yɛ nsɛi.
30 Amma kukəi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ, í ni,
Lele aruu do amaɛ fei,
Domi amai aru kaa jɛ tubu do amai abo iyi í nɛ araɛu ajɔ.
31 Bɛɛbɛ məi iŋɛ inɛm ŋa, ì mà ŋa iyi a kù jɛ amai aru, amma amai inɛ iyi í nɛ araɛi à jɛ.

5

I leekĩ dim dim ŋa si ara ku nɛ nŋɛ

1 Kirisi í jɔ̀ à nɛ ara nwa ku ba ka nɛ ara nwa do ntɔ. Na nŋu, i leekĩ dim dim
ŋa si ara ku nɛ nŋɛ, i maà jɔ̀ i na i jɛ aru má ŋa.
2 I de itĩ i gbɔ. Amu Pɔlui ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ ideu ihɛ̃. Bii ì jɔ̀ à dasi ŋɛ bango, icɛi
Kirisi kù nɛ aranfãani kãma bi tu ŋɛ.
3 Ǹ nyi ǹ sisi ǹ wa n fɔ má, inɛ iyi í jɔ̀ à dasiɛ bango, tilasii lafɛ̃ɛ ku jirima
wooda fei.
4 Iŋɛ iyi ì waa bi i jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃ na wooda ku jirima, ì fɛɛfɛ ara nŋɛ
do Kirisii nɔ ì fũsi didɔ̃i Ilaaɔ̃ awɔ ŋa.
5 Amma awa, Hundei Ilaaɔ̃ wa sɔ̃ wa mam mam iyi Ilaaɔ̃ á jɔ̀ ka jɛ dee dee na
naanɛ ku dasi nwa.
6 Ntɔ ntɔ, bii à nɛ anu akã do Jesu Kirisi, à ce bango, a kù ce bango kù jɛ ide
kãma. Ide iyi í nɛ amboe í re nŋui í jɛ naanɛ ku dasi iyi wa ce icɛ do kubi.
7 Ì waa ce kuwɛɛ nŋɛ wo dee dee ŋa. Yooi í ganji ŋɛ í jɔ̀ i kù waa jirima ntɔu
má ŋa.
8 Ikɔ iyi à na ŋɛu bɛ kù waa naa hai bi Ilaaɔ̃, nŋu iyi í kpe ŋɛ.
9 Na nŋu, i ce laakai ŋa, domi à ya fɔ a ni lefee keekei í ya dede pɛ̃ɛ fei.
10 Amma Lafɛ̃ɛ í jɔ̀ ǹ wa n naanɛ ŋɛ iyi i kaa ce lasabu gɔ iyi í jɛ ikã do lasabu
iyi ǹ ceu bɛ ŋa. Inɛ mɔ iyi wa bitandi ŋɛ, baa bii yooi Ilaaɔ̃ á kpãa iju.
11 Iŋɛ inɛm ŋa, bii í jɛ amu takam ǹ wa n waazo hee nsɛi ǹ ni inɛ ŋa a ce
bangoi, na mii í ce à ya maa kpãm iju. Bii í jɛ bɛɛbɛ mɔm nii ǹ wa n ce, ikui Jesu
si jĩi kàa jɛa inɛ ŋa bi ku ko isɛ.
12 Inɛ ŋa iyi à waa bitandi ŋɛu bɛ, ǹ bi a nya ŋa ikã *.
13 Iŋɛ inɛm ŋa, à kpe ŋɛi i na i nɛ ara nŋɛ. Do nŋu fei, i maà jɔ̀ ara ku nɛ nŋɛ
ku mua daai iŋɛ taka nŋɛ kpãa i ceò idɔɔbii ara nŋɛ. Amma i ya maa sobi njɛ do
kubi ŋa,
14 domi wooda fei í wa si irii ide akãu ihɛ̃ iyi í ni, bi inɛ mmu ŋa bɛi ì bi araɛ.
15 I maà ya maa ŋɔ njɛ ŋa bɛi iŋai sako ŋa. I ce laakai ŋa ku ba i maà ce nfei
njɛ ŋa.

Ka jɔ̀ Hundei Ilaaɔ̃ ku nɛò wa

16 Ide iyi ǹ wa n fɔu wee, i jɔ̀ Hundei Ilaaɔ̃ ku maa nɛò ŋɛ. Bii ì waa ce bɛɛbɛ
ŋa, i kaa ce kubi nfe nfei ara nŋɛ má,
17 domi mii iyi daai awa taka nwa í bi ci ya jɛ dimi akã do iyi Hundei Ilaaɔ̃ í
bi. Kubi minji ŋau, à ya maa jai hee a kaa ka yɔkɔ ka ce bɛi à bi.
18 Amma bii Hundei Ilaaɔ̃ wa nɛò ŋɛ i kù wa si awəi wooda má ŋa.
19 Inɛ fei í mà daai amanɛ sãa sãa. Daa ŋaui à jɛ sɛ̃ɛ ku tətəɔ hai nɛ yaase, do
daa sãmi do daa nkpɔ nkpɔ,

* **5:12** ǹ bi a nya ŋa ikã inɛ gɔ ŋa à ni, bii à bi məm a bãntãm ara nŋa gbakã.

20 do iwɛ̃ ku tɔɔ, do dobu dobu ku ce, do mbɛɛtɛ, do ija, do igu, do idɔɔkɔ̃
yaamɔ, do njɛ ku wã, do kakɔɔ, do njɛ ku fɛɛfɛ,
21 do kɔdɛɛ, do atɛ̃ ku kpa inɛ, do ijɛ ku bi, do mii iyi í jɔ bɛɛbɛ fei. Ǹ wa n
sɔ̃ ŋɛ bɛi ǹ tako ǹ fɔ ǹ ni, inɛ ŋa iyi à waa ce dimi bɛɛbɛ a kaa ba tubu kãma si
andunya titõi Ilaaõ.
22 Amma mii iyi Hundei Ilaaõ í ya bí, nŋui í jɛ kubi, do inɔ didõ, do laakai ku
sũ, do temua, do jiida ku jɛ, do inɔ akã, do naanɛ,
23 do daa didõ, do ara ku mu. Mii ŋau bɛ fei, wooda kù ganji ŋa.
24 Nɔ inɛ ŋa iyi à jɛ ti Jesu Kirisi í yɛ bɛi à kpa kucei daai ara nŋa si jǐi ku gaauu,
do binɛ do kubiɛ fei.
25 Si bɛi Hundei Ilaaõi wa mu nwa kuwɛɛ, ka jò ku nɛò wa.
26 Kù sǐa ka jɛ ilu faao, wala woo kosi inɛ ŋa, walakɔ ka maa ce igu si awa
duusõɔ.

6

I ya sobi njɛ si aso ŋa

1 Iŋɛ inɛm ŋa, iŋɛ iyi Hundei Ilaaõ wa nɛò ŋɛ, bii ì mu inɛ gɔ si kurara, i nyisi
lafɛ̃ɛ kpãa jiida do daa didõ ŋa. Nɔ i ce laakai ŋa ku ba iŋɛ mɔ i maà na i dasi
kurara bɛɛbɛ.
2 I sobi njɛ si aso * ku so ŋa. Bii ì waa ce bɛɛbɛ ŋa ì waa jirima woodai Kirisi
ŋai.
3 Bii inɛ gɔ wa cɔ araɛ ngɔgɔ nɔ wee kù jɛ ngɔgɔ, wa lɛlɛ araɛi.
4 I jò inɛ fei ku wusɛ daai nŋu takaɛ nɔ ku yɛ si bii nŋu á tɔɔ fufu, amma ku
maà tɔɔ fufu na iyi nŋu í re inɛ gɔ,
5 domi inɛ fei á so asoi † nŋu takaɛi.
6 Awɔ iyi à waa kɔ idei Ilaaõ, mii iyi ì nɛ fei jò i kpõɔ do inɛ iyi wa kɔɛ si.
7 I maà ti i lɛlɛ ara nŋɛ. A ci ya nyaanyi Ilaaõ. Mii iyi amanɛ í gbɛ̃ nŋui á da.
8 Bii wa gbɛ̃ iyi daai nŋu takaɛ í bi, nfe ku cei á bíaa. Bii í nɔ wa gbɛ̃ iyi Hundei
Ilaaõ í bi, kuwɛɛ hai tãi Hundei Ilaaõu á bíaa.
9 Na nŋu, ka maà gbɛɛji do jiida ku ce, domi bii a kù mɔngɔ aa ka ba ka da si
awaati iyi í jɔ.
10 Bɛɛbɛ mɔi waati iyi à ba awɔɛ fei, ka cea inɛ fei jiidaɛ. Nɔ iyi í re mɔm, ka
cea kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ŋau bɛɛbɛ.

Idei ankãanyi do fɔɔ

11 Hai ihɛ̃ bɛi do awɔi amu takam nii ǹ kɔ nŋɛ wa ‡. Iŋɛ taka nŋɛ aa yɔɔ mɔm
bɛi kukɔ ŋau à la à to.
12 Inɛ ŋa iyi à waa bi a tilasi ŋɛ i ceò bango ŋau à waa ce bɛɛbɛi ku ba a ce mii
iyi á dõa amanɛ ŋa si, nɔ a maà kpã ŋa iju na irii ikui Jesu Kirisi si jǐi ku gaauu.
13 Amma aŋa taka nŋa, baa do iyi à ce bango fei, a kù waa jirima wooda. À bi
a dasi ŋɛ bango ku cei ku ba a tɔɔ fufu si na iyi í jò à yɔkɔ à kãmia ŋɛ.
14 Amma amu n kù n wa n tɔɔ fufu bii kù jɛ na ikui Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi si
jǐi ku gaau. Na ikuɛu mii ndii andunya fei í yɛɛm nii bɛi mii iyi kù wɛɛ má, nɔ
bɛɛbɛ mɔi ǹ wa n yɔɔ baa do kuwɛɛi amu takam fei.
15 À ce bango, a kù ce bango kù jɛ ide kãma. Mii iyi í nɛ amboe í re, nŋui í jɛ
a taka inɛ titõ.

---

* **6:2** aso nŋui í jɛ wahala ŋa. † **6:5** Yaasei isɛɛdeu ihɛ̃i í jɛ, domi inɛ feii a na ku fɔ bɛi nŋu í ce icɛ.
‡ **6:11** hai bɛi do awɔi amu takam nii ǹ kɔ nŋɛ wa Si dɔɔnɛɛ nŋa bii à waa ce lɛɛti à ya maa fɔi nɔ inɛ gɔ ku
maa kɔɔ. Amma Pɔlu í kɔ idei ankãanyi ŋau ihɛ̃ do awɔɛ.

16 Laakai ku sũ do didɔ̃ ku wɛɛa inɛ ŋa iyi à waa too woodau ihɛ̃ hee do inɛi
Izirɛli ŋa, aŋa iyi à jɛ inɛi Ilaaɔ̃ ŋa.
17 Hai nnyi inɛ kãma ku maà wahalam má domi na irii Jesui ǹ ba dalai juju
ŋa iyi à wa si aram nɔu ihɛ̃.
18 Iŋɛ inɛm ŋa, didɔ̃i Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi ku wɛɛ do iŋɛ fei. Ami.

Tiɑ iyi Pɔlu í ceɑ inɛi Efɛɛzu ŋɑ

Í ce ŋɑ fɔɔ

1 Amui Pɔlu ɑmu iyi ǹ jɛ woo bɛi Jesu Kirisi do idɔɔbii Ilɑɑɔ̃.
Iŋɛ inɛi Efɛɛzu ŋɑ, iŋɛ woo dɑsi Jesu Kirisi nɑɑnɛ ŋɑ, ǹ wɑ n ce ŋɛ fɔɔ, iŋɛ iyi
Ilɑɑɔ̃ í cicɑu.
2 Ilɑɑɔ̃ Bɑɑ nwɑ do Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi ɑ mu nŋɛ didɔ̃ do lɑɑkɑi ku sũ.

Didɔ̃ iyi Ilɑɑɔ̃ í ce nwɑ si ɑnu ɑkã nwɑ do Kirisi

3 I jɔ̀ kɑ sɑɑbu Ilɑɑɔ̃ Bɑɑi Lafɛ̃ɛ nwɑ Jesu Kirisi. Nɑ sɑɑbui ɑnu ɑkã nwɑ do
Kirisi, í wee nwɑ do didɔ̃ ikã ikã iyi Hundeɛ wɑ mu nwɑ wɑ hɑi lele.
4 Ilɑɑɔ̃ í cicɑ wɑ tã hɑi wɑɑti iyi kù tɑkɑ ɑndunyɑ kɑ jɛ titɛɛ si kpãɑi Kirisi, nɔ
kɑ jɛ inɛ kumá ŋɑ kɑ mɑà nɛ tɑɑle kãmɑ bi tɛɛ.
5 Si kubiɛ í lɑsɑbu wo hɑi ku kpɛ ku ce wɑ ɑmɑɛ ŋɑ si ɑnu ɑkã nwɑ do Jesu
Kirisi, si bɛi í bi si jiidɑ ku jɛɛ
6 ku bɑ kɑ sɑɑbu didɔ̃ nlɑ nlɑɛ iyi í ce nwɑ si ɑnu ɑkã nwɑ do ɑmɑɛ, inɛ iyi siɛi
kubiɛ fei í wɑ.
7 Do sɑɑbui njɛi Jesui Ilɑɑɔ̃ í yɑ wɑ nɔ í kpɑ idei dulum du wɑ si didɔ̃ nlɑɛ iyi
í nyisi wɑ.
8 Didɔ̃ iyi í ce nwɑ í cɑɑ si bɛi i mu nwɑ bisi nlɑ nlɑ do lɑɑkɑi jiidɑ.
9 Nɔ í jɔ̀ ɑ mà ɑsii iyi nŋu tɑkɑɛ í dɑsi idɔ ku ce hɑi tɑko nɑ jiidɑ ku jɛɛ.
10 Lɑsɑbui Ilɑɑɔ̃u iyi á ce si ɑjɔ iyi ɑwɑɑtiɛ í to nŋui í jɛ ku tɔtɔɔ mii iyi í tɑkɑ
fei, hɑi mii iyi í wɑ lele do iyi í wɑ ilɛ fei, nɔ Kirisi ku jɛ iriɛ.
11 Ntɔ ntɔ, mii fei wɑ cei si bɛi Ilɑɑɔ̃ í bi. Nɑ nŋu, à jɛ woo jɛ tubu bi tɛɛ nɑ ɑnu
ɑkã nwɑ do Kirisi, si nɑ iyi í jɔ̀ í cicɑ wɑ wo si bɛi nŋu tɑkɑɛ í dɑsi idɔ hɑi tɑko.
12 Nɑ nŋu, i jɔ̀ kɑ sɑɑbu kulɑi Ilɑɑɔ̃, ɑwɑ Zuifu ŋɑ iyi à tɑko à wɑɑ cɔ kpãɑi Kirisi
wo.
13 Nɔ iŋɛ dimi mmu ŋɑ mɔ, ɑjɔ iyi ì gbɔ ide ntɔu iyi í jɛ lɑɑbɑɑu jiidɑ iyi wɑ nɑɑ
nŋɛ fɑɑbɑ wɑ, wɑɑti bɛɛbɛi iŋɛ mɔ í dɑsi Kirisi nɑɑnɛ ŋɑ. Nɔ Ilɑɑɔ̃ í dɑsi nyindɑi
nŋu tɑkɑɛ si ŋɛ. Nyindɑu nŋui í jɛ Hunde iyi í dɑ nŋɛ si si bɛi í ce kuwãɛ wo.
14 Hundeɛu nŋui í yɛ bɛi kɑɑzigii tubu nwɑ iyi Ilɑɑɔ̃ í wãò inɛɛ ŋɑ wo. Nɔ wɑ
sɔ̃ wɑ kɑm kɑm iyi ɑɑ kɑ jɛ tubuu si wɑɑti iyi Ilɑɑɔ̃ á yɑ inɛɛ ŋɑ mɑm mɑm. Nɑ
nŋu, kɑ sɑɑbu kulɑɛ.

Kutɔɔi Pɔlu

15 Nɑ sɑɑbui ide ŋɑu bɛ feii í jɔ̀ hɑi wɑɑti iyi ǹ gbɔ bɑɑui nɑɑnɛ ku dɑsi nŋɛ si
Lafɛ̃ɛ Jesu do bɛi ì bi woo dɑsiɛ nɑɑnɛ ŋɑ fei,
16 n ci yɑ n gbɛɛjiò Ilɑɑɔ̃ ku sɑɑbu nɑ iri nŋɛ. Ǹ wɑ n ye gigi nŋɛ si kutɔɔm.
17 Ǹ wɑ n tɔɔ Ilɑɑɔ̃ ilu ɑmboe, Bɑɑi Lafɛ̃ɛ nwɑ Jesu Kirisi, ku ce ŋɛ ilu lɑɑkɑi
jiidɑ nɔ ku nyisi ŋɛ bɛi nŋu tɑkɑɛ í yɛ ku bɑ i màɑ sãɑ sãɑ ŋɑ.
18 Ǹ wɑ n tɔɔɛ má ku jɔ̀ inyɑ kumá ku lɔ si idɔ nŋɛ ku bɑ i mà yɑɑsei kpãɑ ku
cɔ si bii í kpe ŋɛ, do si bɛi tubu iyi í jilɛɑ woo dɑsiɛ nɑɑnɛ ŋɑ í lɑ í to,
19 do bɛi gbugbã nlɑɛ wɑ ce icɛ si ɑwɑ iyi à dɑsiɛ nɑɑnɛ. Gbugbãu, í jɛ ɑkã do
gbugbã nlɑ
20 iyi í ce í jĩò Kirisi hɑi si bɑlɛ, nɔ í bubɑɛ si ɑwɔ njɛɛ lele.
21 Bɛi Kirisi í wɑ í reò ilu irii lele fei do ilu yiiko ŋɑ do ilu gbugbã ŋɑ do lafɛ̃ɛ
ŋɑ fei. Nɔ iriɛ í re iri fei si wɑɑtiu ihɛ̃ do si wɑɑti iyi wɑ nɑɑ.
22 Nɔ Ilɑɑɔ̃ í jɔ̀ í jɛ irii mii fei, nɔ í cicɑɛ ku jɛ ilɑɑlu nlɑi igbɛɛ.

23 Igbɛui í jɛ arai Kirisi. Si igbɛui Kirisi takaɛ í wa nɔ í kɔ̃ dee dee, nŋu iyi í wa
bii fei si mii baa yooma fei.

2

Hai si iku à bɔ si kuwɛɛ

1 Tako wo ì yɛ ŋai bɛi iku ŋa na irii kurara nŋɛ do dulum du ŋɛ.
2 Kucei tako nŋɛ í jɔ ti inɛi andunya ŋa, nɔ ì ya maa jirima Seetam, ilaalui ilu
gbugbãi lele ŋa. Ilaaluu nŋui í jɛ hunde iyi wa ce icɛ hee nsɛi si idɔi inɛ ŋa iyi a
kù waa jirima idei Ilaaɔ̃.
3 Ntɔi, awa fei à tako à yɛi wo bɛi aŋa mɔ. Binɛ nwai wa nɛò wa, nɔ à waa ce
mii iyi awa taka nwa à bi do iyi à waa lasabu. À yɛi wo bɛi inɛi andunya ŋa, aŋa
iyi aa na a yɛ idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃.
4 Amma araarei Ilaaɔ̃ í la na kubi nlaɛ iyi í bi wa.
5 Hai waati iyi kurara nwa í ce wa bɛi iku ŋa, Ilaaɔ̃ í mu nwa kuwɛɛ do Kirisi
ajɔ. Na didɔ̃ɛi ì baò faaba ŋa.
6 Si anu akã nwa do Kirisi, Ilaaɔ̃ í jĩ wa hai si balɛ ka jɛ bomma lele do Jesu
Kirisi ajɔ.
7 Í ce bɛɛbɛi ku ba ku nyisi didɔ̃ nla hai nɛ kɔɔɛ si jiida ku jɛɛ iyi í ce nwa do
saabui Jesu Kirisi hee do ajɔ fei.
8 Na didɔ̃i Ilaaɔ̃i ì ba faaba ŋa do saabui naanɛ ku dasi. Kù jɛ na himma nŋɛ,
amuai Ilaaɔ̃i.
9 Kù jɛ ribai icɛ nŋɛ. Na nŋu, inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku tɔɔ fufu.
10 Awa icɛi awɔi Ilaaɔ̃i à jɛ. Í taka wai si anu akã nwa do Jesu Kirisi ka ceò icɛ
jiida iyi í ce sɔɔluɛ hai ku kpɛ.

Dimi fei í jɛ akã si Kirisi

11 Iŋɛ dimi mmu ŋa, i ye gigi ŋa iyi inɛ ŋa iyi à ya ce bango ŋau à ya maa kpe
ŋɛ hai ce bango ŋa wo.
12 Waati bɛɛbɛ ì jĩò Kirisi ŋa wo nɔ ì jɛ isɛ mmu bi inɛi Izirɛli ŋa. I kù nɛ baa
nŋɛ si akabuu iyi Ilaaɔ̃ í wãò inɛɛ ŋa. Ì wa si andunya ihẽ i kù waa cɔò kpãai
nkãma ŋa, nɔ i kù wɛɛa Ilaaɔ̃ ŋa.
13 Amma nsɛi iyi ì nɛ anu akã do Jesu Kirisi ŋa, iŋɛ iyi ì tako ì wa ijĩ ŋa, wee
nsɛi ì ce amɛɛ do Ilaaɔ̃ ŋa do saabui njɛi Kirisi.
14 Kirisi takaɛi í jɛ nwa laakai ku sũ, nŋu iyi í ce Zuifu ŋa do dimi mmu ŋa
akã. Nŋui í kpa mbɛɛtɛ iyi í yɛ bɛi idĩ iyi wa fɛɛfɛ wa wo.
15 Do ikui araɛi í kpaò irii woodai Zuifu ŋa do iwɔ̀ɛ ŋa ku ba ku yɔkɔ ku ce
dimi minji ŋau dimi titɔ̃ akã lege lege si nŋu takaɛ. Si bɛɛbɛi, í dasi laakai ku sũ
si anini nŋa.
16 Do saabui ikuɛ si antai jĩi ku gaauui í kpaò mbɛɛtɛ iyi a waa muò njɛ wo,
nɔ í tɔtɔɔ dimi minji ŋau akã í jɔ̀ à dɔ̃ do Ilaaɔ̃. Aŋa fei à baa à jɛ ara akã ajɔ.
17 Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í kɔ̃, si bɛi í ni Kirisi í naa ku sisi laabaaui laakai ku
sũ bi tu ŋɛ, iŋɛ iyi ì tako ì jĩò Ilaaɔ̃, do bi Zuifu ŋa, aŋa iyi à ceòɛ amɛɛ.
18 Nɔ ntɔi, do saabui Kirisi awa fei, Zuifu ŋa do dimi mmu ŋa, aa ka yɔkɔ ka
bɔ wajui Ilaaɔ̃ Baaba do sobii Hunde akãu.
19 Si bɛɛbɛ, i kù jɛ dimi mmu ŋa ma, walakɔ isɛ mmu, amma nsɛi ì jɛ inɛi ilu
akã ŋa do woo dasi Jesu naanɛ ŋa fei, nɔ ì jɛ inɛi kpasẽi Ilaaɔ̃ ŋa.
20 Iŋɛ mɔ ì yɛi bɛi idĩ iyi à ma si antai icui ile iyi woo bɛ ŋau do walii ŋau à
jilɛ. Jesu Kirisi takaɛi í jɛ kuta sintei icui ileu.
21 Nŋui á jɔ̀ ileu ku la nɔ ku nɛ gbugbã nɔ ku jɛ bi ku tɔɔi Lafɛ̃ɛ iyi í má jiida.

22 Na anu akã nŋɛ do Kirisi, iŋɛ mɔ ì yɛi bɛi ileu, nɔ iŋɛò ŋa ì jɛò bi ku wai
Hundei Ilaaõ ŋa.

3

Icɛi Pɔlu na dimi mmu ŋa

1 Na saabui iyi ihẽi amu Pɔlu ǹ wa n ce kutɔɔ, amu iyi ǹ wa piisõɔ si na iyi í jɔ̀
ǹ wa n ce icɛi Kirisi na irii iŋɛ dimi mmu ŋa.
2 Ǹ mà kam kam iyi ì gbɔ tã ŋa bɛi Ilaaõ í ceem didõ ku ba n naa n sisi nŋɛ
yaasei didõu,
3 do si bɛi nŋu takaɛ í jɔ̀ ǹ mà asiiɛ. Wee ǹ kɔ ideu keeke tã.
4 Bii ì cio ideu ŋa, aa yɔɔ ŋa iyi ǹ mà asiii idei Kirisi do ntɔ.
5 A kù sõ inɛi tako ŋa asiii ideu, amma nsɛi Ilaaõ í jɔ̀ Hundeɛ í nyisi woo bɛɛ
do walii kumáɛ ŋa.
6 Asiiu wee. Do saabui laabaau jiidai dimi mmu ŋa do Zuifu ŋau à jɛò woo jɛ
tubu ajɔ. Aŋaò ŋa à baa à jɛ ara akã, nɔ aŋa mɔ à nɛ baa nŋa si ide iyi Ilaaõ í wã
nŋu ku ce si Jesu Kirisiu.
7 Do saabui didõ iyi Ilaaõ í ceem si gbugbãɛ ŋɔi í jɔ̀ ǹ jɛ woo ce icɛi laabaau
jiidau.
8 Amu iyi ǹ jɛ keekei woo dasi Jesu naanɛ ŋa fei, amui Ilaaõ í cea didõ n sisia
dimi mmu ŋa laabaau jiida nɔ n sõ ŋa bɛi didõi Kirisi í la í to nɔ í re kumà nwa.
9 Nɔ n sisia inɛ fei bɛi yaasei asiii Ilaaõ á ce ku ceò. Ilaaõ, nŋu iyi í taka mii fei
í singa asiiu ihẽ hai ku kpɛ,
10 ku ba inɛ ngboi lele ŋa do ilu yiikoi lele ŋa a mà yaasei bisiɛ do saabui igbɛi
inɛi Jesu ŋa si waatiu ihẽ.
11 Bɛɛbɛi í ce í jilɛò ide iyi wa ce, í bɛi í takaò andunya, nɔ í kpa iriɛ si Jesu
Kirisi Lafɛ̃ɛ nwa.
12 Naanɛ iyi à dasiɛui í jɔ̀ à nɛ anu akã do nŋu. Na ŋɔi í jɔ̀ à nɛ ara nwa ka bɔ
wajui Ilaaõ do laakai akã.
13 Na nŋu, ǹ wa n tɔɔ ŋɛ i maà mɔngɔ temua ŋa na ijuukpã iyi ǹ wa n yɛ na iri
nŋɛ, domi ijuukpãu, nŋui á jɔ̀ i nɛ bɛɛrɛ ŋa ntɔ ntɔ.

Kubii Kirisi

14 Nɔ na saabui ideui ǹ wa n gulɛ si wajui Ilaaõ Baaba.
15 Nŋui í jɛ Baai nyaanze baa yooma fei iyi i wa lele do iyi í wa ilɛ fei.
16 Ǹ wa n tɔɔɛ ku jɔ̀ Hundeɛ ku mu nŋɛ gbugbã jiida jiida si idɔ nŋɛ si bɛi
amboeɛ í la í to,
17 nɔ Kirisi ku ce bi ku waɛ si idɔ nŋɛ na naanɛ ku dasi nŋɛ. Nɔ ǹ wa n tɔɔ má
ku jɔ̀ i nɛ gbugbã i maa leekĩ dim dim si kubi ŋa,
18 ku ba iŋɛ do woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à gbe fei i yɔkɔ i mà zaka bɛi kubii
Kirisi í cĩ í to do kusɔɛ do kujĩisaɛ do kugbokaɛ.
19 Baa do iyi kubiu í re kumài amanɛ fei, ǹ bi i mà yaaseɛ ŋa ku ba ì kõ mam
mam bɛi Ilaaõ í kõ.
20 Ilaaõ í nɛ yiiko ku ce mii iyi à waa tɔɔ fei do iyi à waa lasabu fei, nɔ á yɔkɔ
ku ce baa mii iyi í re bɛɛbɛ mɔm hee ku caa.
21 Í sĩa inɛi igbɛɛ ŋa a jɔ̀ inɛ ŋa a mà bɛɛrɛɛ waati kãma fei hee do ajɔ fei do
saabui Jesu Kirisi. Ami.

4

Anu akã iyi à nɛ, awa iyi à jɛ arai Kirisi

1 Na nŋu, amu iyi ǹ wa piisɔ̃ɔ si na iyi í jɔ̀ ǹ wa n ce icɛi Lafɛ̃ɛ, ǹ wa n tɔɔ ŋɛ i
maa nɛ dee dee si bɛi í jɔ inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í kpe à ya nɛ.
2 I ya maa nɛ do ara ku kaye ŋa, do daa didɔ̃ do temua, nɔ i ya maa mu njɛ ŋa
do kubi.
3 I ce kookaai i ya mu anu akã iyi Hundei Ilaaɔ̃ wa mu nŋɛ na saabui laakai
ku sũ iyi í tɔtɔɔ ŋɛ.
4 Ara akãi í wɛɛ, Hunde akã mɔi í wɛɛ, nɔ kpãa ku cɔ akã mɔi í wɛɛ si bii Ilaaɔ̃
í kpe ŋɛ.
5 Lafɛ̃ɛ akãi í wɛɛ, naanɛ ku dasi akã mɔi í wɛɛ, nɔ inyi ku dasi akãi í wɛɛ.
6 Ilaaɔ̃ akãi í wɛɛ iyi í jɛ baai inɛ fei. Nŋui í jɛ ilaalui mii fei, nŋui í wa bi inɛ
fei, nɔ í wa si inɛ fei.
7 Amma do nŋu fei awa fei à ba amua nwa si bɛi Kirisi í mu nwa.
8 Na nŋu, kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni,
Waati iyi í gũ lele
Í jɛ mbɛɛɛ ŋa igũ í mu ŋa aru,
Nɔ í cea inɛ ŋa amua ŋa.
9 To, bii à ni í gũ lele, iyi bɛ wa nyisi iyi í tako í kita í bɔ hee lɛlɛi ilɛi.
10 Inɛ iyi í kita í bɔ hee lɛlɛi ilɛu nɔ í nyi í gũ leleu má inɛ akãui, ku ba ku jɔ̀ mii
fei ku kɔ̃ dee dee.
11 Amua ŋa iyi í cea inɛ ŋa wee, í cica inɛ gɔ ŋa à jɛ woo bɛ ŋa, inɛ gɔ ŋa mɔ walii
ŋa, inɛ gɔ ŋa mɔ woo sisi laabaau jiida ŋa, inɛ gɔ ŋa mɔ woo degbe inɛi igbɛi
Jesu ŋa, inɛ gɔ ŋa mɔ woo kɔ inɛ ŋa si cio.
12 Bɛɛbɛi í ce ku ba ku ceò sɔɔlui woo dasi Jesu naanɛ ŋa si icɛɛ, ku ba ku kɔ̃ɔsi
gbugbãi arai Kirisi.
13 Nɔ bɛɛbɛ mɔi awa fei aa ka ce anu akã si naanɛ ku dasiu nɔ ka mà Amai Ilaaɔ̃,
nɔ ka jɛ inɛ ngbo ka tóo alái Kirisi.
14 Do yaase bɛɛbɛi a kaa ka jɛ bɛi amu ŋa má, hee cio ikã ikã ku maa tale wa ihɛ̃
walakɔ ihɔ̃ bɛi fufu í ya maa tale akɔi inyi bii fei. Nɔ inɛ ŋa a kaa dĩ iju nwa má
hee má jɛ a wa inyii ítĩ nwa do bisi laalɔ nŋa.
15 Amma bii à waa sisi ntɔu do kubi aa ka la si mii fei ka tóo alái Kirisi iyi í jɛ
iriu.
16 Siɛi awa fei à waa kã bɛi ikɔ̃i ara, nɔ arau fei í másiɛ do ikɔ̃ ikɔ̃ɛ. Nsɛi, bii ikɔ̃
fei wa ce icɛ si bɛi í jɔ, arau fei á lai ku maa kɔ̃ɔsi na saabui kubi.

Kuwɛɛ titɔ̃ si Kirisi

17 Ide iyi ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ do irii Lafɛ̃ɛ wee. I maà jɔ̀ i ya maa nɛ má bɛi hai dasi
Jesu naanɛ ŋa, inɛ ŋa iyi à waa too lasabu nfe nfe nŋa.
18 A kù nɛ laakai jiida. À le idɔ nŋa nɔ a kù mà nkãma. Nŋui í jɔ̀ a kù nɛ ikpɛ̃
si kuwɛɛ iyi Ilaaɔ̃ wa mu nwa.
19 A kù nɛ anyɔ gɔ má, à na ara nŋa mam mam si dulum a ceò daa laalɔ dimi
ikã ikã fei do binɛ.
20 Amma iŋɛ, kù jɛ bɛɛbɛi ì màò Kirisi ŋa.
21 Ǹ nɔ ǹ mà kam kam iyi ì gbɔ ideɛ ŋa, nɔ à kɔ ŋɛ si ntɔ iyi í wa si Jesu.
22 Na nŋu, í jɔ̀ daa nwo nŋɛ ŋa iyi wa nɛ̀ò kuwɛɛ nŋɛ wo, domi binɛi daa nwo
nŋɛ ŋaui wa dĩ iju nŋɛ nɔ wa bɔò ŋɛ nfe ku ce.
23 I jɔ̀ i nɛ idɔ titɔ̃ do lasabu titɔ̃ mam mam ŋa,
24 nɔ i jɔ̀ i nɛ daa titɔ̃ ŋa iyi í jɔ ti Ilaaɔ̃. Daa titɔ̃u, aa yɔɔi si dee dee ku jɛ nŋɛ
do kuwɛɛ hai nɛ dulum. Iyi bɛ hai bi ntɔi wa naa.
25 Na nŋu, i maà ya sɔ ibo má ŋa. I jɔ̀ inɛ fei ku sɔ̃ kpaasiɛ ntɔ, domi à jɛ ikɔ̃ ikã
ikãi ara akã.

26 Baa bii idɔ nŋɛ í kɔ̃, i maà ya ce dulum ŋa. I maà ya jɔ̀ idɔɔkɔ̃u ku wɛɛ nŋɛ
hee inunu koo lɔò.
27 I maà jɔ̀ Seetam ku ba bi ku dasi isɛ si ŋɛ.
28 Inɛ iyi í ya ce ile wo, ku maà ce ile má, amma ku ya ce icɛ do awɔɛ. Bɛɛbɛi
á ba mii jiida ŋa iyi á sobiò ilu are ŋa.
29 Nɔ i maà ya jɔ̀ ide laalɔ kãma ku fita hai si gelɛ nŋɛ. Amma i ya fɔ ide jiida
iyi á mua inɛ ŋa gbugbã si naanɛ ku dasi nɔ ku sobi ŋa si bukaata nŋa nɔ inɛ ŋa
iyi à waa gbɔɔ ku jɛ nŋa aranfãani jiida.
30 I maà fɔ inɔi Hundei Ilaaɔ̃ ŋa, domi Hundeu bɛi í jɛ sɛɛdai Ilaaɔ̃ si ŋɛ hee
koo toò ajɔ iyi Ilaaɔ̃ á yá inɛɛ ŋa mam mam.
31 I nyɔ daa kuro nŋɛ fei do idɔɔkɔ̃ yaamɔ do idɔɔkɔ̃. Nɔ i maà ya gbagba si njɛ
walakɔ i maà sɔ irii njɛ ŋa. I jɔ̀ inɔ sãmi baa yooma fei.
32 I cea njɛ didɔ̃ ŋa, nɔ i ya nɛ araarei njɛ ŋa, nɔ i ya kpaa njɛ idei kurara ŋa
bɛi Ilaaɔ̃ i kpa idei kurarai iŋɛ mɔ na irii Kirisi.

5

Kuwɛɛ si inya kumá

1 Na nŋu, si na iyi í jɔ̀ ì jɛ amu ŋa iyi Ilaaɔ̃ í bi ŋa, i ce bɛi nŋu takaɛ.
2 I jɔ̀ kookoosui kuwɛɛ nŋɛ kú nyisi kubi bɛi Kirisi í bi wa, nɔ í na kuwɛɛɛ na
iri nwa. Kuwɛɛɛ iyi í nau nŋui í jɛ kuwee jiida iyi inunuɛ í dɔ̃a Ilaaɔ̃ si.
3 Iŋɛ ti Ilaaɔ̃i í jɛ ŋa. Na nŋu, i maà ya ce baa ngɔgɔ iyi á jɔ̀ inɛ ŋa a sɔ iri nŋɛ a
ni ì tɔtɔɔ sɛ̃ɛ hai nɛ yaase ŋa walakɔ a ni ì ce daa laalɔ ŋa walakɔ binɛ.
4 Nɔ i maà ya jɔ̀ idei anyɔ walakɔ ide hai nɛ yaase walakɔ ide nfe nfe ku fita
hai si gelɛ nŋɛ, domi ide dimi bɛɛbɛ kù jɔò ŋɛ, amma i jɔ̀ ide nŋɛ ku ya jɛ Ilaaɔ̃
ku saabu.
5 I jɔ̀ i mà ŋa kam kam iyi woo tɔtɔɔ sɛ̃ɛ hai nɛ yaase do ilu daa sãmi ŋa, kãma
nŋa kù nɛ ikpɛ̃ si bommai Ilaaɔ̃ do ti Kirisi. Bɛɛbɛ mɔi hee do ilu binɛ ŋa fei,
kãma nŋa kù nɛ ikpɛ̃ si bommai Ilaaɔ̃ do ti Kirisi domi binɛ í yɛi bɛi iwɛ̃ ku tɔɔ.
6 I maà ya jɔ̀ inɛ gɔ ku dĩ iju nŋɛ do ide nfe, domi na nŋu bɛi í jɔ̀ idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃
wa naa si irii inɛ ŋa iyi a kù waa jirimaɛ.
7 Na nŋu, i maà ya jɔ̀ ide gɔ ku tɔtɔɔ ŋɛ do amanɛ dimi bɛɛbɛ ŋa.
8 Iŋɛ taka nŋɛ, si ilu kukui ì wa ŋa wo, amma nsɛi, ì wa si inya kumá ŋa na
anu akã nŋɛ do Lafɛ̃ɛ. Na nŋu, i jɔ̀ isɛɛnɛ nŋɛ ku jɔ inɛ ŋa iyi à waa nɛ si inya
kumá,
9 domi bii à waa nɛ si inya kumá kuce iyi aa ka ce nŋui í jɛ daa didɔ̃ baa yooma
fei do dee dee ku jɛ do ntɔ ku fɔ.
10 I ce kookaai i mà mii iyi á dɔ̃a Lafɛ̃ɛ si.
11 I maà dasi ara nŋɛ si kookoosu laalɔ iyi amanɛ ŋa à waa ce si ilu kuku.
Amma kookoosu dimi bɛɛbɛ i ya fɔɔ ŋa.
12 Anyɔ nla nla mɔm nii bii à fɔ mii iyi inɛ ŋau à waa ce si asii.
13 Amma kookoosuu bɛ bii à fɔɔ á fita si inya kumá.
14 Nɔ mii iyi í fita gbugbã fei í ya mái. Na ŋɔi í ce kukɔi kukɔi idei Ilaaɔ̃ í fɔ í
ni,
Awɔ iyi ì waa sĩ njoo, jĩ.
Dede hai si inɔi iku ŋa,
Nɔ Kirisi ku máɛ inya.
15 Na nŋu, i ce laakaii isɛɛnɛ nŋɛ. I maà jɔ̀ i maa nɛ bɛi inɛ ŋa iyi a ci ya lasabu,
amma i maa nɛ do laakai ŋa.
16 Waati iyi ì nɛ ŋa, i ceò icɛ, domi waatiu ihɛ̃ bɛi waati laalɔi.

17 Na nŋu, i maà yɛ bɛi inɛ ŋa iyi a ci ya lasabu, amma i hanya ŋa ku ba i mà
mii iyi Aõ Lafɛ̃ɛ í bi i ce ŋa.
18 I maà ya jò atɛ̃ ku kpa ŋɛ, domi si bɛi daa bɛrɛtɛkɛ fei í wa. Amma i jò i kõò
Hundei Ilaaõ ŋa.
19 I jò saabu do iri ku kõ ku ya wa si faaji nŋɛ, i ya kõ iri do irii Ilaaõ, i cũu do
idɔ nŋɛ fei.
20 I ya maa saabu Ilaaõ Baaba waati kãma fei ŋa si mii fei do irii Lafɛ̃ɛ nwa
Jesu Kirisi.

Abo do mɔkɔ

21 Iŋɛ iyi ì mà bɛɛrɛi Kirisi, i ya sũa njɛ iri ilɛ ŋa.
22 Iŋɛ inaabo ŋa i sũa mɔkɔ nŋɛ ŋa iri ilɛ bɛi aa cea Lafɛ̃ɛ ŋa,
23 domi mɔkɔi í jɛ inɛ ngboi aboɛ, bɛi Kirisi mɔ í jɛ inɛ ngboi igbɛɛ. Igbɛui í jɛ
arai Kirisi, nɔ Kirisi mɔi í jɛ woo faabaɛ.
24 Nɔ si bɛi igbɛu í ya sũa Kirisi iri ilɛ, bɛɛbɛ mɔi inaabo ŋa à nɛ a sũa mɔkɔ
nŋa ŋa iri ilɛ si mii fei.
25 Nɔ iŋɛ mɔkɔ ŋau i bi abo nŋɛ ŋa bɛi Kirisi í bi inɛi igbɛɛ ŋa, nɔ í na kuwɛɛɛ
na iri nŋa.
26 Í nya ŋa ikã nɔ í wɛ ŋa í jò à má na saabui ideɛ.
27 Í bi igbɛu ku naa si wajuɛ do kusĩaɛ fei, ku maà ti ku nɛ riisi gɔ, nɔ batai
araɛ ku maà yuguu, nɔ ku maà nɛ mii mmu dimi bɛɛbɛ gɔ ŋa má, amma í bi ku
jɛ dee deei, ku maà nɛ taale kãma.
28 Bɛɛbɛi í jɔ mɔkɔ ŋa á bi abo nŋa ŋa bɛi à bi ara nŋa. Inɛ iyi í bi aboɛ í bi
araɛi.
29 Inɛ gɔ kù nɔ kù wɛɛ iyi í cé araɛ, amma í ya maa wòoi nɔ ku maa gbɔa bɛi
Kirisi wa ce na igbɛɛ.
30 Igbɛɛu nŋui í jɛ araɛ nɔ awa fei à yɛi bɛi ikõ ikõi araɛu.
31 Kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ í ni, na nŋu, mɔkɔ á jò iyeò baaɛi, nɔ ku wɛɛ do aboɛ
ku ba aŋa minji fei a baa a jɛ ara akã.
32 Asiiu ihɛ̃ ide nla nlai, amma idei Kirisi do igbɛɛi ǹ wa n fãa.
33 Na nŋu, mɔkɔ fei ku bi aboɛ bɛi í bi araɛ, nɔ abo fei ku jirima mɔkɔɛ.

6

Amu ŋa do baa nŋa ŋa

1 Iŋɛ amu ŋa, i jirima inɛ ŋa iyi à waa mu ŋɛ si bɛi Ilaaõ í bi, domi bɛɛbɛi í sĩa.
2 Wooda sinte iyi Ilaaõ í ceò kuwã wee. I jirima iyeò baa nŋɛ ŋa
3 ku ba i nɛ inɔ didõ ŋa nɔ hunde nŋɛ ku sɔ si andunya.
4 Iŋɛ baa ŋa, i maà ya kõ idɔi ama nŋɛ ŋa, amma i bi ŋa, i dasi ŋa iju ŋa i kɔ ŋa
si idei Aõ Lafɛ̃ɛ ŋa.

Aru do lafɛ̃ɛɛ

5 Iŋɛ aru ŋa, i jirima lafɛ̃ɛ nŋɛ ŋa si andunyau ihɛ̃ do bɛɛrɛ do kuyaya, ku maà
jɛ do muafiti, nɔ kú yɛ bɛi Kirisii ì waa cea ŋa.
6 Ku maà jɛ bii à leekĩ à waa cɔ ŋɛ nŋu akã. Bii í jɛ waati iyi à waa cɔ ŋɛ nŋu
akãi, í yɛ bɛi amanɛ ŋai ì waa cea ŋa ku ba ku dõ nŋa si. Amma i jò i ce idɔɔbii
Ilaaõ do idɔ nŋɛ fei bɛi arui Kirisi ŋa.
7 Icɛ iyi à dasi ŋɛ, i jò i coo do himma ŋa, nɔ kú yɛ bɛi Ilaaõi ì waa cea ŋa, ku
maà ti ku jɛ amanɛ nŋu akã.
8 Ì mà sãa sãa ŋa iyi Ilaaõ á sãa inɛ fei ribai icɛ jiida iyi í ce, baa bii aru, walakɔ
inɛ iyi í nɛ araɛi.

9 Iŋɛ lafɛ̃ɛ ŋa mɔ, i ceɑ ɑru nŋɛ ŋa bɛɛbɛ, i mɑà yɑ tɑ nŋɑ gbugbã. I mà ŋa iyi
iŋɛò ŋa fei Lafɛ̃ɛ akãi ì nɛ lele bii inɛ gɔ kù re inɛ gɔ.

Jĩnɛi igũi woo dasi Jesu naanɛ

10 Ide iyi í gbe ǹ wɑ n bi n sõ ŋɛ wee. Si ɑnu ɑkã nŋɛ do Lafɛ̃ɛ i jɔ̀ gbugbã nlɑɛ
ku muɑ iŋɛ mɔ gbugbã ŋa.
11 I dĩ jĩnɛi igũ ŋa iyi Ilɑɑõ wɑ mu nŋɛ fei, ku bɑ i yɔkɔ i leekĩ dim dim i kɔsiò
kookoosu ikã ikãi Seetɑm ŋa,
12 domi kù jɛ do ɑmɑnɛ ŋai à wɑɑ jɑ. À wɑɑ jɑi do ilu iri lɑɑlɔi lele ŋa do
ilu yiiko ŋa, do ilɑɑlui ɑndunyɑi ilu kuku ŋau ihɛ̃, do inɛi inɔɔko woo ce icɛi
Seetɑm ŋa.
13 Nɑ nŋu, i so jĩnɛi igũi Ilɑɑõ fei i dĩ ŋa. Si bɛɛbɛ, bii ɑjɔi wɑhɑlɑ í nɑ í nɑɑ, ɑɑ
yɔkɔ i kɔò ɑrɑ nŋɛ si wɑjui Seetɑm mbɛɛ nŋɛu. Nɔ bii ì ce igũ ì tã ŋa, i leekĩ dim
dim hee kɔɔ.
14 Nɑ nŋu, i dede i leekĩ dim dim ŋa. I jɔ̀ ntɔ ku wɛɛ nŋɛ bɛi sɑntiiki iyi sooge
í yɑ dĩò gbɑnkiliɛ, nɔ i jɔ̀ dee dee ku jɛ ku wɛɛ nŋɛ má bɛi ibɔi isɔ.
15 I jɔ̀ himmɑi lɑɑbɑɑu jiidɑ ku sisi ku wɛɛ nŋɛ bɛi bɑɑtɑ nŋɛ. Lɑɑbɑɑu jiidɑui
á nɑɑò lɑɑkɑi ku sũ wɑ.
16 Nɔ iyi í re mɔm, i jɔ̀ nɑɑnɛ ku dɑsi ku wɛɛ nŋɛ jiidɑ jiidɑ bɛi tɛli iyi á gɑnji
ɑfɑ ku nɛ inɑ iyi Seetɑm mbɛɛ á tɑ wɑu ku to wɑ si ŋɛ.
17 Ì gbɑ fɑɑbɑu bɛi fulɑi isɔ, nɔ idei Ilɑɑõ mɔ i gbɑɑ ŋa bɛi tɑɑkubɑi Hundei
Ilɑɑõ.
18 Wɑɑti kãmɑ fei i yɑ ce kutɔɔ ŋa nɔ i yɑ mɑɑ tɔɔ sobii Ilɑɑõ ŋa. I dede i leekĩ
do temuɑ ŋa si idei kutɔɔu do gbugbãi Hundei Ilɑɑõ, nɔ i yɑ ce kutɔɔ nɑ irii woo
dɑsi nɑɑnɛ fei ŋa.
19 Nɔ i ceɑ ɑmu mɔ kutɔɔ ŋa ku bɑ bii ǹ cĩ gɛlɛ, n yɑ n bɑ ide iyi ɑn fɔ nɔ n nɛ
wɔɔkɔ n sisiò idei lɑɑbɑɑu jiidɑ iyi wɑ singɑu wo.
20 Nɑ irii ideui ǹ jɛ woo bɛi Ilɑɑõ bɑɑ do iyi ǹ wɑ piisõɔ si nsɛi. Nɑ nŋu, i ce
kutɔɔ ku bɑ n yɔkɔ n sisi ideu do wɔɔkɔ bɛi á sĩɑ.

Fɔɔi sukudõ

21 Tisiki bɑɑkɔɔ nwɑ, woo ce icɛ ilu nɑɑnɛ si kpãɑi icɛi Lafɛ̃ɛ, á sisi nŋɛ
lɑɑbɑɑum fei ku bɑ i mà bɛi ǹ wɛɛò ŋa do mii iyi ǹ wɑ n ce.
22 Nɑ ŋɔi í ce ǹ bɔɔ wɑ si ŋɛ ku nɑɑ ku sõ ŋɛ bɛi à wɛɛò ku bɑ ku tũ idɔ nŋɛ.
23 Nɔ Ilɑɑõ Bɑɑbɑ do Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi ɑ muɑ kpɑɑsi woo dɑsi Jesu nɑɑnɛ ŋa fei
lɑɑkɑi ku sũ do kubi do nɑɑnɛ jiidɑ.
24 Nɔ didõi Ilɑɑõ ku wɛɛ do inɛ ŋa iyi à bi Lafɛ̃ɛ nwɑ Jesu Kirisi fei nɔ kubi nŋɑ
ci yɑ kpɑɑsi.

Tiɑ iyi Pɔlu í ceɑ inɛi Filipi ŋɑ

Í ce ŋɑ fɔɔ

1 Amui Pɔlu do Timɔtee, ɑwɑ woo ce icɛi Jesu Kirisi ŋɑ. À ce inɛ ŋɑ iyi Jesu
Kirisi í cicɑ à jɛ tɛɛ si ilui Filipi fei fɔɔ, hee do inɛ ŋɑ iyi à jɛ inɛ ngboi igbɛu do
woo ce icɛi igbɛu fei.
2 Ilaaɔ̃ Baa nwɑ do Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛ nwɑ ɑ mu nŋɛ ididɔ̃ do laakai ku sũ.

Pɔlu í ceɑ inɛi Filipi ŋɑ kutɔɔ

3 Ǹ yɑ n maa n saabu Ilaaɔ̃ waati kãmɑ iyi ǹ ye gigi nŋɛ fei.
4 Si kutɔɔm ŋɑ fei iyi ǹ yɑ n maa n ce nɑ irii iŋɛ fei, ǹ yɑ n cooi do inɔ didɔ̃,
5 si nɑ iyi í jɔ̀ ì sobim ŋɑ n sisiò laabaau jiidau hai ajɔ sinteu hee ku baa nsɛi.
6 Ǹ wɑ n mà kam kam, Ilaaɔ̃ iyi í sinti icɛ jiidau ihɛ̃ si ŋɛ á maa cooi hee koo
kpaò iriɛ si ajɔi kunyii Jesu Kirisi wɑ.
7 Nɔ í sĩɑ n ce lasabu nŋɛ bɛɛbɛ, domi ǹ nɛ kubi nŋɛ si idɔm. Ntɔ ntɔ, ì yɑ bam
icɛ ku ce ŋɑ ile piisõɔ ihɛ̃ do waati iyi ǹ nɛ aram wo ǹ yɑ n maa n sisi laabaau
jiidau ku bɑ ku nɛ gbugbã ku maa koo nɔ ǹ yɑ n maa n jabu nɑ iriɛ.
8 Ilaaɔ̃i í jɛ sɛɛdam iyi ǹ bi iŋɛ fei bɛi kubii Jesu Kirisi í yɛ.
9 Mii iyi ǹ wɑ n bee si kutɔɔm nŋui í jɛ kubi nŋɛ ku kõɔsi ku maa koo nɔ kubi
nŋɛu ku jɔ̀ kumà nŋɛ do bisi nŋɛ ku kõɔsi,
10 ku bɑ i yɔkɔ i wũɑ mii ŋɑ iyi à jɛ jiidɑ à re ŋɑ. Bɛɛbɛ mɔi aa jɛ inɛ kumá ŋɑ,
nɔ si ajɔi Kirisiu i kaa nɛ taale kãmɑ ŋɑ,
11 nɔ icɛ jiidɑ nŋɛ ŋɑ iyi ì waa ce ŋɑ na saabui Jesu Kirisiu ku kõ, nɔ ku jɔ̀ inɛ
ŋɑ ɑ yɛ amboei Ilaaɔ̃ nɔ ɑ maa saabuɛ.

Kirisi nŋui í jɛ kuwɛɛ

12 Kpaasim ŋɑ, ǹ bi i mà ŋɑ iyi mii iyi í bam nɔu ihɛ̃i í jɛ waju ku bɔi laabaau
jiidau.
13 Ntɔ ntɔ, ciikui amanlu ŋau do inɛ ŋɑ iyi à gbe fei à mà iyi nɑ irii Kirisii ǹ
wɑ piisõɔu ihɛ̃.
14 Ile piisõɔ ku wam í mua kpaasi woo dasi Lafɛ̃ɛ Jesu naanɛ nkpɔ gbugbã í
kõɔsi à waa sisiò idei Ilaaɔ̃ do idɔ ku buba do wɔɔkɔ.
15 Ntɔi, inɛ gɔ ŋɑ à waa sisi idei Kirisi do igu do njɛ ku wã, amma inɛ gɔ ŋɑ à
waa cooi do yaase jiidɑ.
16 Inɛ nŋu ŋau à waa cooi do kubi domi à mà iyi icɛm nii n jabu nɑ irii laabaau
jiidau.
17 Inɛ ihõ ŋɑ mɔ à waa waazo idei Kirisi, kù jɛ do inɔ akã, amma do njɛ ku wãi.
À tamaa bɛi aa kõɔm si ijuukpãui si ile piisõɔu ihɛ̃.
18 Bii í yɔkɔ lasabu nŋɑ kú jɛ laalɔ walakɔ kú jɛ jiidɑ, kãmɑɛ kù jɛɛm taale. Baa
bii bɛirei nŋu de ɑ sisi idei Kirisi. Inɔm í dõ á nɔ ku dõ ku maa kooi,
19 domi ǹ mà iri kukpai iyi ihɛ̃ nŋui í jɛ faabam na saabui kutɔɔ nŋɛ, do sobii
Hundei Jesu Kirisi.
20 Mii iyi ǹ dasi idɔ nɔ ǹ wɑ n cɔ kpãaɛ kam kam nŋui í jɛ n maà n ce nkãmɑ
iyi á jɔ̀ anyɔ ku mum. Mii iyi ǹ bi nŋui í jɛ n nɛ wɔɔkɔ bɛi ǹ nɛ hai tako n maa n
nyisiò kulai Kirisi bii ǹ wɛɛ si hunde walakɔ baa bii í jɛ ǹ ku mɔi.
21 Ntɔ ntɔ, bi ti amu bii ǹ wɛɛ, nɑ irii Kirisii ǹ wɛɛ, bii ǹ nɔ ǹ ku mɔi, an ba
ribɑ.

22 Amma bii í jɛ ǹ wɛɛ si hunde an yɔkɔ n ce icɛ jiida iyi í nɛ aranfãani, to, n
kù mà iyi an cica.
23 Lasabum wa fam ni do cingaa minji minji fei. Ǹ bi n nɛ n koo n wa bi
Kirisi, domi iyi bɛi í sɩ̀a í re.
24 Amma na aranfãani nŋɛi í sɩ̀a í re n maa n wa si andunya má.
25 Na nŋu, ǹ mà iyi kù nɛ sika kãma an buba n wɛɛ do iŋɛ fei na waju ku bɔ
nŋɛ do inɔ didõ nŋɛ si naanɛ ku dasi nŋɛ.
26 Si bɛɛbɛ aa ba kpãa ì saabu Jesu Kirisi ŋa do inɔ didõ na irim si waati iyi an
na n wa anini nŋɛ má.
27 Nŋu de i ya jò isɛɛnɛ nŋɛ ŋa ku yɛ bɛi laabaau jiidai Kirisi í fɔ. Bii ì waa ce
bɛɛbɛ ŋa, bii ǹ naa bi tu ŋɛ, walakɔ baa bii n kù naa, n maa n gbɔ iyi ì waa leekɩ̀
si dim dim ŋa, i ya maa gbɔsi njɛ nɔ i maa jabu do inɔ akã ŋa na laabaau jiidau
iyi í jɛ icui naanɛ ku dasi nŋɛ.
28 I maà jɔ̀ mbɛɛ nŋɛ ŋa a da zigi nŋɛ si nkãma. Nŋui á nyisi ŋa iyi aŋai à waa
bɔ nfe ku ce, nɔ ku nyisi iŋɛ mɔ iyi ì wa si kpãai faaba ŋa. Iyi bɛ fei wa naai hai
bi Ilaaõ,
29 domi Ilaaõ í ce nŋɛ didõ ì dasiò Kirisi naanɛ ŋa, amma kù jɛ baa iyi bɛ nŋu
akã, í ce nŋɛ didõ má ì ya maa yɛò ijuukpã ŋa na iriɛ.
30 Iŋɛ mɔ ì bam ku jabu ŋa si kujabu iyi ì yɛ ǹ ce ŋa wo nɔ ì waa gbɔ ŋa iyi hee
nsɛi ǹ wa n mɔsi.

2

Kukayei Kirisi do aláɛ

1 Ì mà sãa sãa ŋa, naanɛ iyi ì dasi Kirisi ŋa wa mu nŋɛ gbugbã. Kubiɛ wa dasi
ŋɛ himma. Hundei Ilaaõ í jɔ̀ ì nɛ anu akã ŋa. Araarei Kirisi do jiida ku jɛɛ í wa
si anini nŋɛ.
2 Na nŋu, ǹ wa n tɔɔ ŋɛ, i jɔ̀ i ya nɛ anu akã ŋa, do kubi akã, do idɔ akã, do
lasabu akã. Iyi bɛi á jɔ̀ inɔ didõm ku kõ.
3 I maà ya ce ngɔgɔ do njɛ ku wã ŋa walakɔ do fufu ku tɔɔ, amma i kaye ara
nŋɛ i ya dooa inɛ ŋa bɛi mii iyi à re ŋɛ.
4 Nɔ kãma nŋɛ gɔ ku maà ya ce lasabui iri nŋu akã, amma ku ya ce lasabui inɛ
mmu mɔ ŋa má.
5 I jɔ̀ lasabu nŋɛ si gãmɛi njɛ ku yɛ bɛi Jesu Kirisi mɔ í ce.
6 Baa do iyi í to Ilaaõ, kù cɔ araɛ bɛi mii iyi í jɛ saai Ilaaõ do tilasi.
7 Amma andi mii iyi í nɛ fei í jɔ̀ɔ nɔ í baa í jɛ amanɛ, í naa í jɛ mɔm nii bɛi aru.
Iyi í sinda amanɛ í tã,
8 Í kaye araɛ ma nɔ í jirima Ilaaõ hee í na araɛ í to siò iku si antai jɩ̀i ku gaau
mɔm.
9 Na saabu nŋui Ilaaõ í soo lele ntɔ ntɔ nɔ í naa iri iyi í nɛ bɛɛrɛ í re iri fei,
10 Ku ba inɛ fei ku gulɛ ku nyisiò bɛɛrɛi Jesu, hai inɛ ŋa iyi à wa lele do inɛ ŋa
iyi à wa ilɛ hee do lɛlɛi ilɛ fei.
11 Nɔ gɛlɛi inɛ fei ku jɛsi iyi Jesu Kirisii í jɛ Lafɛ̃ɛ. Nŋu bɛi á na Ilaaõ Baaba amboe.

I má inya ŋa bɛi fitila si andunya

12 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, ì ya jirimam ŋa si waati iyi ǹ wa inɔ nŋɛ wo. Nsɛi iyi ǹ jɩ̀ò
ŋɛ í sɩ̀a i ya maa jirimam ku re ŋa. I kookaai i ce icɛ do njo do kuyaya ku ba icɛ
jiida nŋɛ ku jɔ̀ a mà iyi ì ba faaba ŋa,
13 domi Ilaaõi wa ce icɛ si ŋɛ ku ba ku mu nŋɛ idɔɔbi do gbugbã iyi aa yɔkɔ ì
cooò ŋa bɛi nŋu takaɛ í bi.
14 Mii iyi ì waa ce fei i coo ŋa kugbagba ku maà wasi walakɔ kakɔɔ,

15 ku ba i má dee dee ŋa nɔ i maà nɛ taale gɔ, iŋɛ iyi ì jɛ amai Ilaaɔ̃ ŋa. Kù sɪ̃a
i nɛ kurara gɔ si wajui inɛ laalɔi andunya ŋa iyi a kù waa too kpãa. Í sɪ̃a i maa
má inya ŋa si anini nŋa bɛi fitila ŋa,
16 nɔ i ya maa sõ ŋa idei kuwɛɛ ŋa. Bii ì waa ce bɛɛbɛ ŋa an tɔɔ fufu na iri nŋɛ
si ajɔ iyi Kirisi á nyi wa, si na iyi í jɔ̀ icɛm do kookaaim kù jɛ ngbɛ.
17 Naanɛ ku dasi nŋɛ í yɛi bɛi kuwee iyi ì waa cea Ilaaɔ̃ ŋa. Nɔ baa bii í jɛ à
kpam nii, nɔ ɲ̀ nikã njɛm bɛi kuwee iyi à nikã si antai kuwee nŋɛu, do nŋu fei
inɔm á dɔ̃, nɔ awaɛ ŋa ka kpɛ̃ inɔ didɔ̃u.
18 Bɛɛbɛ mɔi í sɪ̃a iŋɛ mɔ i wɛɛò inɔ didɔ̃ nɔ inɔ didɔ̃ nŋɛu i kpɔ̃ɔ ŋa do amu.

Timɔtee do Epafoditi

19 Bii Lafɛ̃ɛ Jesu í jɛ, si ajɔ gbeejiu ihɛ̃ an bɛ Timɔtee wa bi tu ŋɛ ku ba amu mɔ
n gbɔ laabaau nŋɛ nɔ ku muum gbugbã.
20 Inɛ kãma kù wa bi tom ihɛ̃ má iyi awaò à nɛ lasabu akã bii kù jɛ nŋu akã,
nɔ nŋu akãi lasabuɛ í wa si ŋɛ ntɔ ntɔ.
21 Inɛ ŋa iyi à gbe fei, lasabui idei aŋa taka nŋai à waa ce, lasabu nŋa kù wa
si idei Jesu Kirisi.
22 Iŋɛ taka nŋɛ ì mà ŋa iyi Timɔtee í nyisi araɛ ilu naanɛ nɔ í na araɛ si icɛi
laabaau jiidau ku ce do amu bɛi ama do baaɛ.
23 Ŋɔi í jɔ̀ ɲ̀ wa n bi n bɔɔ wa bi tu ŋɛ si waati iyi an mà bii ɲ̀ wa.
24 Ɲ̀ nɛ naanɛ iyi Lafɛ̃ɛ á jɔ̀ amu takam n naa bi tu ŋɛ bɛ si ajɔ gbeejiu ihɛ̃.
25 Amma nsɛi, ɲ̀ yɛ í sɪ̃a n jɔ̀ kpaasim Epafoditi ku nyi wa bi tu ŋɛ, nŋu iyi ì
tako ì bɛ sim wa ŋa do sobi iyi ɲ̀ biu. Nŋui í jɛ kpaasi woo ce icɛm nɔ wa bam
ku jabu.
26 Ɲ̀ wa n sindaɛ wai si na iyi í jɔ̀ wa bi iŋɛ fei ku yɛ ntɔ ntɔ, nɔ laakaɛ í dede
do iyi ì gbɔ ŋa kù waa nɛ baani.
27 Í ce bɔ̃ɔi ntɔ ntɔ hee í maai iku, amma Ilaaɔ̃ í ce araareɛ. Nɔ kù jɛ araarei
Epafoditi nŋu akã, do ti amu takam nii, ku ba inɔ kufɔm nɔu ku maà kɔ̃ɔsi má.
28 Ŋɔi í jɔ̀ ɲ̀ wa n saasa n ba n sinda nŋɛ wa ku ba inɔ nŋɛ ku dɔ̃ má bii ì yɔɔ
ŋa, nɔ inɔ kufɔi amu takam ku kaye.
29 Na nŋu, i gbaa ŋa do irii Lafɛ̃ɛ do inɔ didɔ̃ nla nla. Í sɪ̃a i mà bɛɛrɛi inɛ dimi
bɛɛbɛ ŋa,
30 domi í maai iku si icɛi Kirisi. Í ta hundeɛ í naaò sobi iyi iŋɛ taka nŋɛ i kù
ba fayaɛ i naam wa ŋa wo.

3

Bɛ́i aa jɛò dee dee si wajui Ilaaɔ̃

1 Nsɛi iŋɛ inɛm ŋa, i ya jɔ̀ i wɛɛ do inɔ didɔ̃ ŋa do iyi ì jɛ ti Lafɛ̃ɛ ŋa.
Bi ti amu n kaa n gbɛɛjiò ide akãu ku kɔ nŋɛ wa, domi ɲ̀ mà iyi á mu nŋɛ
gbugbã.
2 I ya maa ce laakaii woo ce icɛ laalɔ ŋa iyi à nɛ daa sãmi bɛi aja ŋa. Inɛ ŋau à
waa kaaba bango iyi à bu si ara.
3 Awai à ce bango do ntɔ, awa iyi à waa tɔɔ Ilaaɔ̃ do gbugbãi Hundeɛ, nɔ à waa
tɔɔ fufu na irii Jesu Kirisi, kù nɔ kù jɛ kuce nwai à waa kaaba.
4 Nɔ bii amu takam ɲ̀ bi an yɔkɔ n kaaba kuce nwau. Bii inɛ gɔ wa tamaa si
nŋu á yɔkɔ ku kaaba kuce nwau, aa fɔ idei amu má?
5 Si ajɔ mɛɛjɔsiai à dasim bango, amuu amai Izirɛliu, si dimii Bɛnzamɛɛ.
Amuu alalai Zuifu ŋai, bii si woodai Zuifu ŋa ku jirimai ɲ̀ jɛ Farisi.

6 Ǹ nɛ himma ntɔ ntɔ hee ǹ kpã inɛi igbɛi Jesu ŋa iju. Inɛ gɔ kaa yɛ taalem do
yaase bɛi ǹ jirima idei wooda ǹ wa n dɛdɛ n jɛò inɛ dee dee.
7 Amma mii ŋa iyi ǹ wa n tamaa à nɛ riba tako fei wo, nsɛi ǹ wa n cɔɔi bɛi mii
hai ŋɛ bɛɛrɛ na saabui Kirisi.
8 Ǹ dóo fei ndɛɛ fei mɔm bɛi mii hai nɛ bɛɛrɛ na ide iyi í nɛ amboe í re. Ideu
nŋui í jɛ Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛm iyi ǹ mà. Na iriɛi ǹ jɔ̀ mii fei, ǹ doo aŋa fei bɛbɛi bɛi
riisi iyi á kpã ku ba n nɛ Kirisi,
9 nɔ n wɛɛ do nŋu. Nɔ ǹ wa n mà n kaa n yɔkɔ n jɛ dee dee na wooda ku jirima,
amma ǹ jɛ dee deei si na iyi í jɔ̀ ǹ dasi Kirisi naanɛ. Dee dee ku jɛu wa naai hai
bi Ilaaɔ̃ na saabui naanɛ iyi à dasiu.
10 Iyi ǹ bi, nŋui í jɛ n mà Kirisi, do gbugbã iyi í jĩò hai si balɛ nɔ n nɛ ikpɛ̃ si
ijuukpãɛu hee ku yɛ bɛi amu mɔ ǹ ku do nŋu ajɔ,
11 ku ba n nɛ kpãa ku cɔ iyi amu mɔ an jĩ hai si balɛ.

Amanii lele ku sɛi si

12 Kù jɛ ǹ mà Kirisi bɛɛbɛ titã n kù toò awɔ kù nɔ kù jɛ n kɔ̃. Amma ǹ wa n ce
kookaai fei ku ba n màa. Na nŋui í jɔ̀ Jesu Kirisi í cem titɛɛ.
13 Iŋɛ inɛm ŋa, n kù wa n cɔ aram bɛi mii iyi n toò awɔ titã, amma mii akãi ǹ
wa n ce. Ǹ ya n maa n gbɛjɛ mii iyi í wa do anyim nii, nɔ n ce kookaai n maa n
lele ti waju.
14 Bɛɛbɛi ǹ ce ǹ wa n bɔò waju bɛi inɛ iyi wa ce gaasai kusɛi, ku ba n ba riba
iyi Ilaaɔ̃ wa kpe wa ka na ka gba lele do saabui Jesu Kirisi.
15 Na nŋu, awa iyi à jĩa si kpãai naanɛ ku dasi, ka ce lasabu bɛɛbɛ. Amma bii
ì waa ce lasabu gɔ iyi kù waa too kpãa ŋa, Ilaaɔ̃i á nyisi ŋɛ iyi kù jɛ dee dee.
16 Si bɛi í jɛu fei, awa de ka maa bɔ waju si kpãa akã iyi à waa toou.
17 Iŋɛ inɛm ŋa, iŋɛ fei i sìsìim ŋa. À nyisi ŋɛ kuce jiida. Na nŋu, i ya maa cɔ inɛ
ŋa mɔ iyi à yɔkɔ à waa ce bɛɛbɛ.
18 Ǹ sɔ̃ ŋɛ tã isɛ fɛɛfɛlo, nɔ ǹ nyi ǹ wa n sisi nŋɛ má do kukpata, inɛ nkpɔ í wɛɛ
iyi wa jɛ mbɛɛi idei ikui Kirisi si jĩi ku gaauu.
19 Nfe ku cei aa kpaò iriɛ, domi inɔ nŋai à ya maa cea icɛ si agbɛi Ilaaɔ̃. Iyi í jɔ̀
ku jɛ nŋa anyɔ nŋui aa ya maa tɔɔò fufu. Mii ndii andunya ihɛ̃ nŋu akãi à waa
lasabu si.
20 Amma awa, lelei Aɔ̃i í jɛ ilu nwa. Hai bɛi à waa degbe woo faaba nwa Lafɛ̃ɛ
Jesu Kirisi ku nyi wa.
21 Do gbugbãɛ iyi á jɔ̀ mii fei ku jirimaɛò nŋui á kpaasiò ara hai nɛ bɛɛrɛ nwau
ku jɔ arai nŋu takaɛ iyi í nɛ amboe.

4

Ide iyi à jilɛ nwa ka ce

1 Na nŋu iŋɛ baakɔɔm ŋa, iŋɛ iyi ǹ wa n bi ku yɛ jiida jiida má, iŋɛ iyi ì ya jɔ̀ n
nɛ inɔ didõ, nɔ ǹ ya n tɔɔ fufu na iri nŋɛ, i jɔ̀ i leekĩ bɛɛbɛ ŋa dim dim si Lafɛ̃ɛ.
2 Ǹ wa n tɔɔ inaabo minji ŋau ihɛ̃ Efodi do Sɛntiki a ya jɔ̀ anu nŋa ku jɛ akã si
idei Lafɛ̃ɛ.
3 Awɔ mɔ woo ce icɛ kpaasim, awɔ iyi ì jɛ ilu naanɛ, ǹ wa n tɔɔɛi i sobi inaabo
minji ŋau bɛ. Aŋai à bam kujabu wo si laabaau jiidau ku sisiɛ, aŋa do Kelema
do woo ce icɛ kpaasim ŋa iyi à gbe fei, aŋa iyi iri nŋa í wa si tiai kuwɛɛu.
4 I ya jɔ̀ inɔ nŋɛ ku maa dõ si Lafɛ̃ɛu do ajɔ fei ŋa, ǹ nyi ǹ fɔ ǹ wa n sisi ma, i
ya jɔ̀ inɔ nŋɛ ku maa dõ.
5 I jɔ̀ inɛ fei ku yɛ daa didõ nŋɛ ŋa, domi kunyii Lafɛ̃ɛ í maai wa.

6 I maà ya jɔ̀ zigi nŋɛ ku da do ngəgə. Amma si mii fei i ya təə Ilaaɔ̃ do ku saabu
nə i beeɛ bukaatai mii iyi ì bi ŋa.
7 Nə laakai ku sũi Ilaaɔ̃ iyi í re kumài amanɛ fei á degbe idə nŋɛ do lasabu nŋɛ
si anu akã iyi ì nɛ do Jesu Kirisi ŋa.
8 Iyi í gbe nŋɛ, iŋɛ inɛm ŋa, i ya ce lasabu ŋa si mii iyi í sɪ̀a, iyi Ilaaɔ̃ á saabu.
Mii ŋaui í jɛ mii iyi í jɛ ntə fei, do mii iyi í nɛ bɛɛrɛ fei, do iyi wa too kpãa fei, do
iyi í má fei, do iyi í dɔ̃ fei, do iyi í jə amanɛ ku saabu fei.
9 Ide iyi ǹ kə nŋɛ si nə ì jɛsi ŋau, do iyi ǹ sɔ̃ ŋɛ do iyi ì yɛ ǹ ce ŋa, i ya coo ŋa.
Nə Ilaaɔ̃, nŋu iyi wa mu nwa laakai ku sũ á wɛɛ do iŋɛ.

Pəlu wa saabu inɛi Filipi ŋa na amua nŋa

10 Ǹ nɛ inə didɔ̃ ntə ntə do iyi ǹ yɛ ì waa ce lasabum má ŋa, nə ǹ wa n saabu
Lafɛ̃ɛ. N kaa n yəkə n ni i ci ya ce lasabum ŋa, faya dei i ci ya ba ŋa.
11 Kù jɛ a ni ǹ nɛ bukaatai ngəgəi í jɔ̀ ǹ wa n fə bɛɛbɛ, domi ǹ kəkə inə didɔ̃ ku
nɛ si mii iyi í bam fei.
12 Ǹ mà bɛi ǹ ya n jɛ kuwɛɛm si waatii are, ǹ nə ǹ mà bɛi ǹ ya n jɛ kuwɛɛm si
waatii ayo. Bii fei do iyi í bam fei, ǹ ya n wɛɛ do inə didɔ̃i, si waatii ayo do si
waatii ari. Ǹ nə ǹ mà bɛi an ce bii ǹ nɛ nla nla do bii n kù nɛ.
13 An yəkə n ce fei ndɛɛ do saabui Kirisi iyi wa muum gbugbã.
14 Do nŋu fei, ì ce í sɪ̀a ŋa do iyi ì kpɛ̃ wahalam nəu ŋa.
15 Iŋɛ inɛi Filipi ŋau, iŋɛ taka nŋɛ ì mà sãa sãa ŋa iyi laabaau jiidau ku sinti
ku fɔɛ si waati iyi ǹ nɛ hai Masedəni, igbɛi inɛi Jesu gə kù sobim bii kù jɛ iŋɛ
akã, awaɛ ŋai à sobi njɛ.
16 Waati iyi ǹ wa Tɛsalonika, ì sobim si bukaatam ŋa, iyi kù jɛ baa gbakã akã
məm.
17 Kù jɛ a ni amuai ǹ wa n təə, amma ǹ wa n bi riba nŋɛ ku kɔ̃əsii.
18 Andi mii iyi ì sambaam wa fei ŋa ǹ yəə. Í nə í to hee í gbe. Bɛi Epafoditi í
naam amua nŋɛ wa í ceem zaka. Amua nŋɛu í yɛɛm nii bɛi kuwee iyi í nɛ inunu
jiida iyi Ilaaɔ̃ í gba í dɔ̃a si.
19 Do saabui Jesu Kirisi Ilaaɔ̃ á mua iŋɛ fei bukaatai mii iyi ì nɛ ŋa si bɛi amanii
amboeɛ í to.
20 Amboei Ilaaɔ̃ Baa nwa ku wɛɛ do ajə fei. Ami.

Fəəi ankãanyi

21 I ce inɛ ŋa iyi Jesu Kirisi í cica à jɛ tɛɛu fei fəə ŋa. Amu do inɛ ŋa iyi à wa bi
tom à ce iŋɛ fei fəə.
22 Inɛ ŋa iyi Jesu í cica à jɛ tɛɛu, aŋa iyi à wa ihɛ̃ fei à ce ŋɛ fəə. Ti inɛi kpasɛ̃i
ilaalu ŋau, inɛ nŋu í re məm.
23 Didɔ̃i Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi ku wɛɛ do iŋɛ fei. Ami.

Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Kolosee ŋa

Í ce ŋa fɔɔ

1 Amui Pɔlu, woo bɛi Jesu Kirisi na idɔɔbii Ilaaɔ̃, amu do Timɔtee inɛ nwa,
2 à ce ŋɛ fɔɔ, iŋɛ inɛ nwa ilu naanɛ ŋa iyi Kirisi í cica ì jɛ tɛɛ ŋa si ilui Kolosee
bɛ. Ilaaɔ̃ Baa nwa ku mu nŋɛ didɔ̃ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa saabu Ilaaɔ̃ na iri nŋa

3-4 Hai waati iyi à gbɔ bɛi ì dasi Jesu Kirisi naanɛ ŋa, do bɛi ì bi woo dasi Jesu
naanɛ ŋa fei, à ya ka maa ce nŋɛ kutɔɔi waati kãma fei, ka maa saabu Ilaaɔ̃ Baai
Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi.
5 Waati iyi idei laabaau jiida iyi í jɛ ntɔu í sinti to wa bi tu ŋɛ, à jɔ̀ ì mà kpãa
ku cɔ iyi ì nɛ ŋa. Si bɛɛbɛ, naanɛ ku dasi nŋɛ do kubi nŋɛ fei, si kpãa ku cɔ iyi à
jilɛ nŋɛ ikpa leleui í wa.
6 Laabaau jiidau wa fangaa bii fei nɔ wa naaò kuwee wa si andunya fei. Nɔ í
la wa kɔ̃ɔsi si bɛi í ce bi tu ŋɛu hai waati iyi ì gbɔ idei didɔ̃i Ilaaɔ̃u ŋa nɔ ì mà bɛi
í yɛ ŋa do ntɔ.
7 Epafaasi, woo ce icɛ baakɔɔ nwa, nŋui í kɔ nŋɛ si. Wa ce icɛ na aranfãani
nŋɛ, nŋu iyi í jɛ ilu naanɛ woo ce icɛi Kirisi.
8 Nŋui í sɔ̃ wa kubi iyi Hundei Ilaaɔ̃ í mu nŋɛ.
9 Na nŋu, hai waati iyi à gbɔ laabaau nŋɛ, waati kãma fei à ya ka maa ce nŋɛ
kutɔɔi. À waa tɔɔ Ilaaɔ̃ ku jɔ̀ Hundeɛ ku mu nŋɛ bisi do laakai ku ba i mà idɔɔbiɛ
ŋa mam mam.
10 Bɛɛbɛi isɛɛnɛ nŋɛ ŋa á jɔ ti inɛ ŋa iyi à jɛ ti Lafɛ̃ɛ, nɔ waati kãma fei i ya ce
iyi á dɔ̃aa si ŋa. Nɔ i ya ce icɛ jiida ikã ikã fei ŋa, nɔ Ilaaɔ̃ kumà nŋɛ ku kɔ̃ɔsi.
11 À waa tɔɔ Ilaaɔ̃ ku mu nŋɛ gbugbã si mii fei do saabui gbugbãi yiikoɛ ku ba
i yɔkɔ temua si mii fei ŋa, nɔ i ya maa leekɩ̀ dim dim ŋa.
12 I ya maa saabu Ilaaɔ̃ Baaba do inɔ didɔ̃ ŋa, nŋu iyi í jɔ̀ ì nɛ ikpɛ̃ si tubu iyi í
jilɛa woo dasi naanɛ ŋa si inya kumá.
13 Do ntɔi í nya wa hai si awɔ gbugbãi ilu kuku nɔ í buba wa si bommai amaɛ
iyi í bi.
14 Do saabui amaui í ya wa nɔ í kpa idei dulum du wa.

Yaasei Jesu takaɛ do icɛɛ

15 Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku yɛ Ilaaɔ̃. Amma Kirisi amaɛu Ilaaɔ̃i, nɔ à yɔɔ, í nɔ í jɔɔi
dee dee. Kirisiu í wɛɛi hai waati iyi a kù taka andunya.
16 Nŋui í taka mii fei, nɔ mii fei í wɛɛi na iriɛ. Na saabuɛi Ilaaɔ̃ í takaò mii fei
iyi í wa lele do ilɛ. Mii ŋa iyi à waa yɛ do iyi a kù waa yɛ fei, nŋui í taka ŋa. Hai
ilaalui lele ŋa do ilu iri ŋa do ilu yiiko ŋa do ilu gbugbã ŋa fei icɛi awɔɛi.
17 Kirisi njɛ í wɛɛ tã à bɛi à taka mii fei. Do gbugbãɛi í jɔ̀ mii fei í wa si agbɛɛ.
18 Igbɛɛ í yɛi bɛi ara, nɔ nŋu mɔi í jɛ iri. Nŋui í jɛ icui kuwɛɛ, nɔ nŋu mɔi í tako
í jɩ̀ hai si balɛ, ku ba ku jɛ sinte si mii fei.
19 Ilaaɔ̃ í bi nŋu ku wa si amai nŋu mam mam.
20 Bɛɛbɛ mɔi í bi inɛi andunya fei ku dɔ̃ do nŋu, hai mii iyi í wa ilɛ hee do iyi í
wa lele fei. Í ce nŋu bɛi si waati iyi Amaɛ í ku nɔ í nikã njɛɛ si antai jɩ̀i ku gaauu
nɔ í naaò laakai ku sũ wa.

21 Iŋɛ mɔ, baa do iyi ì ɟĩò Ilaaõ ŋa wo, nɔ lasabu laalɔ nŋɛ do kuce laalɔ nŋɛ ŋa
à jɔ̀ ì jɛ mbɛɛɛ ŋa,
22 do nŋu fei, nsɛi Ilaaõ í jɔ̀ ì dõ do nŋu ŋa. Í ce nŋu bɛi si waati iyi í jɔ̀ Amaɛu
í so arai amanɛ ku ba ku ku, ku ba i naa i leekĩ si wajuɛ ŋa hai nɛ dulum, riisi
do taale gɔ ku maà wa si.
23 Amma í gbe i temua ŋa si naanɛ ku dasi i leekĩ si dim dim ŋa. Nɔ si bɛi ì
gbɔ laabaau jiidau ŋa iyi à sisia inɛi andunya fei, i maà ti i jɔ̀ a sinda ŋɛ hai si
kpãa ku cɔ iyi wa jilɛ nŋɛ. Laabaau jiidau, amu Pɔlu, amui ń jɛ woo ce icɛɛ.

Icɛ iyi à dasi Pɔlu na irii igbɛi inɛi Jesu ŋa

24 Nsɛi ń ya n nɛ inɔ didõ si ijuukpã iyi ń wa n yɛ na iri nŋɛ. Nɔ mii iyi í gaizia
si wahala ŋa iyi Kirisi í nɛ ku yɛ, *, amui an tambɔɛ si aram na araɛ iyi í jɛ igbɛu.
25 Nɔ Ilaaõ í cem woo ce icɛi igbɛu, si bɛi í jilɛɛm na iri nŋɛ, ku ba n sisi ideɛ
mam mam.
26 Ideu, asiii iyi í singaa inɛ fei hai ku kpɛ, amma nsɛi í nyisi inɛɛ ŋa.
27 Í nyisi ŋai si na iyi í jɔ̀ wa bi a mà bɛi asiii nŋu í nɛ bɛɛrɛ do yiiko si anini
dimi mmu ŋa. Asiiu wee. Kirisi í wa si ŋɛ, nɔ wa mu nŋɛ kpãa ku cɔ iyi iŋɛ mɔ
aa ba ikpẽ si amboei Ilaaõ ŋa.
28 Idei Kirisii à waa sisi, nɔ à waa sõ inɛ fei ku ce laakai, nɔ à kɔ ŋa si cioɛ do
bisi baa yooma fei. À waa ce bɛɛbɛi ku ba inɛ fei ku ɟĩa si anu akãɛ do Kirisi ka
bɛi ka tusɛ ŋa bi Ilaaõ.
29 Na ŋɔi í jɔ̀ ń wa n ce icɛ do kookaai ń wa n jabu do gbugbãi Kirisi iyi wa ce
icɛ sim.

2

1 Ǹ bi i mà ŋa bɛi kujabum í la í to na iri nŋɛ do inɛi Laodisee ŋa do inɛ ŋa iyi
a kù yɛm do iju fei.
2 Ǹ wa n ce bɛɛbɛi ku ba n mu nŋa gbugbã, nɔ a gbɔsi njɛ do kubi, nɔ kumà
nŋa ku maa kõɔsi, sika kãma ku maà wa si. Bɛɛbɛ mɔi aa mà asiii Ilaaõ iyi í jɛ
Kirisi takaɛ.
3 Bisi nla do kumài Ilaaõ fei wa singa siɛ.
4 Ǹ wa n sõ ŋɛ ide ŋau ihẽi ku ba inɛ gɔ ku maà dĩ iju nŋɛ do gɛlɛ didõ.
5 Ntɔ ntɔ, baa do iyi aram í ɟĩò ŋɛ, lasabum í wa si ŋɛ. Nɔ ń nɛ inɔ didõ si na iyi
í jɔ̀ inɛ fei wa ce icɛ si bɛi í jɔ, nɔ naanɛ ku dasi nŋɛ wa leekĩ si Kirisi dim dim.

Kuwɛɛ iyi í kõ si Kirisi

6 Na nŋu, si bɛi ì gba Jesu Kirisi í jɛ Lafẽɛ nŋɛ, i ce isɛɛnɛ nŋɛ si anu akã do
nŋu.
7 I jɔ̀ icã nŋɛ ku mi siɛ, nɔ i ba gbugbã nŋɛ fei hai bi tɛɛ ŋa. I leekĩ si naanɛ ku
dasiu ŋa si bɛi à kɔ nŋɛ si, nɔ i ya saabu si ŋa.
8 Nɔ i ya ce laakai ku ba inɛ gɔ ku maà na ku mu ŋɛ do taaɛ do bisii nŋu takaɛ
walakɔ do ide ŋa iyi à ya dĩò ijui amanɛ ŋa. Mii nŋu ŋau bɛ wa naai hai si
dedembai amanɛ ŋa do mii ndii andunya ŋa, kù jɛ hai bi Kirisi.
9 Ntɔ ntɔ zaka bɛi Ilaaõ í to fei, à yɔɔ si arai Kirisi mam mam.
10 Nɔ iŋɛ mɔ ì kõ ŋa do saabui anu akã nŋɛ do nŋu, nŋu iyi í jɛ inɛ ngboi ilaalui
lele ŋa do ilu yiiko ŋa fei.

---

* **1:24** mii iyi í gaizia si wahala ŋa iyi Kirisi í nɛ ku yɛ Bii Pɔlu í ni bɛɛbɛ, kù jɛ a ni ngɔgɔ í gaizia iyi Kirisi kù ba kù ce na faaba nwa. Amma igbɛɛui wa ba wahala. Nɔ bii igbɛu wa ba wahala, nŋu iyi í jɛ iriɛu kù nɛ sika kãma wahalau á to siɛi.

11 Nɔ si anu akã nŋɛ do nŋu à dasi ŋɛ bango. Kù jɛ bango iyi amanɛ ŋa à ya
ce, amma iyi Kirisi í ya ceui. Bangou, nŋui í jɛ daa nwo nwa ŋa iyi Kirisi í bu í
nyɔu.
12 Ntɔi, si waati iyi à dasi ŋɛ inyi í yɛi bɛi à si ŋɛ do Kirisi. Nɔ à dede ŋɛ do
nŋu, si na iyi í jɔ̀ ì naanɛ gbugbãi Ilaaɔ̃ iyi í jũu hai si balɛ ŋa.
13 Tako wo, ì yɛi bɛi iku ŋa na irii kurara nŋɛ do iyi ì jɛ dimi mmu ŋa iyi a kù
ce bango. Amma nsɛi Ilaaɔ̃ í ce ŋɛ ilu hunde do Kirisi ajɔ.
Í kpa idei dulum du wa fei.
14 Tako wo í yɛi bɛi à kɔ gbesei dulum du wa si tia
Iyi wa yɛ taale nwa na wooda hai jirima nwa.
Nɔ Ilaaɔ̃ í so tiau í kpa ideɛ
Í kpakpaɛ si jɩ̃i ku gaauu í kpa iriɛ.
15 Bɛɛbɛi í kamiaò ilaalui lele ŋa do ilu yiiko ŋa
Í dasi ŋa anyɔ si bantuma.
Do ikui Amaɛ si antai jɩ̃i ku gaauui í kãmiaò ŋa
Nɔ wa dabiiò ŋa si inɔ ilu bɛi ilaalu ŋa à ya dabiiò inɛ ŋa iyi à mu wa hai si igũ,
zamaa fei ku yɛ ŋa.
16 Na nŋu, i maà ya jɔ̀ inɛ gɔ ku yɛ taale nŋɛ si ijɛ do si mii ku mɔ. I maà jɔ̀ inɛ
gɔ ku tilasi ŋɛ i maa jirimaò wooda ŋa iyi à jilɛ na ajɔi jingau ŋa iyi à ya ce adõ
do adõ walakɔ jingaui cukpa titõ walakɔ ajɔi kusɩ̃mi.
17 Mii ŋau bɛ fei kù yɛ kaa bɛi ayai mii iyi wa naa ala, amma Kirisi takaɛ nŋui
í jɛ mii nɔu.
18 I maà jɔ̀ inɛ gɔ ku jɔ̀ i kua ribai ala nŋɛ ku dasi ŋɛ amaleka ŋa ku tɔɔ. Dimii
amanɛ bɛɛbɛ ŋa à ya naai do idei ara ku kaye, amma do ntɔ à ya maa saabu ara
nŋai na kuyɛ ŋa iyi à ya maa ce nɔ à ya maa tɔɔ fufu si lasabu nfe nfei amanɛ
ŋa.
19 Inɛ ŋau a kù waa leekɩ̃ si Kirisi, nŋu iyi í jɛ iri nɔ siɛi ara fei í tɔtɔɔ do ikõ
ikõɛ nɔ í ba gbugbã wa lá bɛi Ilaaɔ̃ í bi.

Ka ku nɔ ka wɛɛ do Kirisi

20 Ì kú do Kirisi ajɔ ŋa si mii ndii andunya ŋa. To, na mii í ce ì waa ce kuwɛɛ
nŋɛ bɛi inɛ ŋa iyi à jɛ ti andunya. Na mii í ce ì jɔ̀ à kãa nŋɛ wooda, aŋa iyi à ya
ni,
21 maà jɛ iyi ihẽ, maà tiɛ iyi ihẽ, maà lu iyi ihẽ.
22 Mii ŋau bɛ fei á ce nfe bii à ceò ŋa icɛ. Woodai amanɛ ŋa do cio nŋa nŋui ì
waa too ŋa.
23 Ntɔi, wooda ŋau, bii ì waa cɔ ŋa aa ni à sɩ̃ai domi aa sobi wa ka jirima kpãai
Aõ ku tɔɔ gɔ, nɔ aa jɔ̀ ka kaye ara nwa, nɔ ka kpã ara nwa iju, amma a kaa sobi
wa ka kãmiaò kubii ara nwa.

3

Kuwɛɛ nwo do kuwɛɛ titõ

1 Ilaaɔ̃ í dede ŋɛ hai si balɛ do Kirisi ajɔ. Na nŋu, i dɛ mii ndii lele bii Kirisi
wa buba si awɔ njɛi Ilaaɔ̃ ŋa.
2 Mii ndii lele ŋai í sɩ̃a i ya maa lasabu si ŋa. I maà ce lasabui mii ndii ilɛ ihẽ
ŋa,
3 domi ì ku si mii ndii andunya ŋa, kuwɛɛ titõ nŋɛ í nɔ wa singa do Kirisi ajɔ
bi Ilaaɔ̃.
4 Kirisii í jɛ kuwɛɛ nŋɛ do ntɔ, nɔ ajɔ iyi á faata wa, do iŋɛi ajɔ, nɔ aa ba ikpẽ
nŋɛ si amboeɛ.

5 Na nŋu, i kpa kubii mii ndii andunya iyi wa ce icɛ si ŋɛ fei. Mii ndii andunya
ŋaui í jɛ abo kaafe ku sũò, do daa laalɔ, do binɛ, do kubi nfe nfe, do kɔdɛɛi mii
nkpɔ. Ntɔ ntɔ bii ì waa ce kɔdɛɛ, mii nkpɔi í ya tɔɔ si agbɛi Ilaaõ.
6 Mii ŋau bɛ feii í ya fa idɔɔkõi Ilaaõ wa si inɛ ŋa iyi à kɔ ku jirima ideɛ.
7 Iŋɛ taka nŋɛ bɛɛbɛi ì ya tako i maa ce ŋa wo waati iyi ì wa si dulum ŋau bɛ
ŋa.
8 Amma nsɛi, i nyɔ mii ŋau bɛ fei ŋa, hai idɔɔkõ, do mbɛɛtɛ, do inɔ sãmi. I maà
ya jɔ̀ arabu walakɔ ide ku sisi ku fita hai si gɛlɛ nŋɛ ŋa.
9 Nɔ i maà ya sɔa njɛ ibo ŋa si na iyi í jɔ̀ ì jɔ̀ daa nwo do dõɔnɛɛ tã ŋa,
10 nɔ ì nɛ daa titõ ŋa. Ì baa ì jɛ amanɛ titõ ŋa iyi Ilaaõ woo taka nwa wa kpaasi
kpɛlɛ kpɛlɛ ku ba i jɔɔ nɔ i màa sãa sãa ŋa.
11 Bɛɛbɛ mɔi si inɔ nŋɛ inɛ gɔ kù jɛ mmu, hai dimu mmu ŋa hee do Zuifu ŋa,
hai inɛ ŋa iyi à ce bango hee do inɛ ŋa iyi a kù ce fei, hai inɛi ilɛɛko ŋa do ilu iju
dũdũ ŋa, hai aru ŋa do hai jɛ aru ŋa. Nŋu ŋau bɛ fei Kirisi nŋu akãi í jɛ fei ndɛɛ
nɔ í wa si inɛ fei.
12 Na nŋu, si na iyi í jɔ̀ Ilaaõ í bi ŋɛ nɔ í cica ŋɛ ì jɛ tɛɛ ŋa, mii iyi í jɔ i mu ŋa
wee, araare do jiida ku jɛ do ara ku kaye do daa didõ do temua.
13 Í ya yɔkɔò njɛ temua ŋa nɔ i ya kpa idei kurarai njɛ ŋa bii ide gɔ í lɔ si anini
nŋɛ. Si bɛi Kirisi í kpa idei kurara nŋɛ, iŋɛ mɔ i ya cea njɛ bɛɛbɛ ŋa.
14 Iyi í re mɔm i bi njɛ ŋa. Kubiui á jɔ̀ i ya maa gbɔsi njɛ jiida jiida ŋa.
15 Nɔ i jɔ̀ laakai ku sũ iyi Kirisi í mu nŋɛ ku maa ce icɛ si idɔ nŋɛ, domi si laakai
ku sũu bɛi Ilaaõ í kpe ŋɛ i jɛò ara akã ŋa. Nɔ i ya maa saabuɛ ŋa.
16 I jɔ̀ idei Kirisi ku kõ mam mam si idɔ nŋɛ ŋa, nɔ ku mu nŋɛ bisi ntɔ ntɔ ku
ba i kɔ njɛ si cio nɔ i mua njɛ gbugbã ŋa.
17 Si kookoosu nŋɛ do si kufɔ nŋɛ i ce fei ndɛɛ do irii Lafɛ̃ɛ Jesu nɔ i saabu
Ilaaõ Baaba ŋa na saabuɛ.

Anu akãi inɛ ŋa si kuwɛɛ titõ

18 Iŋɛ inaabo ŋa, i sũa mɔkɔ nŋɛ ŋa iri ilɛ si bɛi í jɔ inɛ iyi í nɛ anu akã do Lafɛ̃ɛ
ku ce.
19 Iŋɛ mɔkɔ ŋa, i bi abo nŋɛ ŋa, i maà ya jɔ̀ i gaabu si ŋa ŋa.
20 Iŋɛ amu ŋa, i jirima iyeò baa nŋɛ ŋa si ide baa yooma fei, domi bɛɛbɛi á dõa
Lafɛ̃ɛ si.
21 Iŋɛ baa ŋa mɔ, i maà kõ idɔi ama nŋɛ ŋa inɔ nŋa ku fɔ.
22 Iŋɛ aru ŋa, i jirima lafɛ̃ɛ nŋɛ ŋa si fei ndɛɛ si andunyau ihẽ, ku maà jɛ bii à
leekĩ à waa cɔ ŋɛ nŋu akã. I jirima ŋa do inɔ akã ŋa si na iyi í jɔ̀ ì mà bɛɛrɛi Lafɛ̃ɛ
ŋa, nɔ ku maà jɛ mii iyi á dõa amanɛ ŋa si nŋu akãi ì waa bi ku ce ŋa.
23 Iyi ì waa ce fei i coo do inɔ akã ŋa, nɔ ku jɛ bɛi Lafɛ̃ɛi ì waa cea ŋa, kù jɛ
amanɛ ŋa.
24 I mà ŋa iyi Lafɛ̃ɛ á sã nŋɛ riba nŋɛ ŋa, iyi í jɛ tubu iyi í jilɛa inɛɛ ŋa, domi
Kirisii í jɛ Lafɛ̃ɛ nŋɛ iyi ì waa cea icɛ ŋa.
25 Amma inɛ iyi í ya maa ce laalɔ, á yɛ ribaɛ si bɛi laalɔ kuceɛ í to, domi Ilaaõ
ci ya nya inɛ gɔ ikã.

4

1 Iŋɛ lafɛ̃ɛ ŋa, i cea aru nŋɛ ŋa dee dee si bɛi í jɔ. I ye gigi iyi iŋɛ mɔ ì nɛ Lafɛ̃ɛ
iyi í wa lele ŋa.

Iyi à dasi wa

2 I temua si kutɔɔ ŋa, i ya maa tɔɔ Ilaaõ waati kãma fei nɔ i maa saabuɛ ŋa.

3 Nɔ i ce nwa kutɔɔ ŋa ku ba Ilaaɔ̃ ku fũ nwa kpãa ka waazo ideɛ, ku ba ka
yɔkɔ ka sisi asiii Kirisi. Na asiiui ṅ waò piisɔ̃ɔ nsɛi.
4 Na nŋu, i ce kutɔɔ ŋa ku ba n yɔkɔ n sisi asiiu si bɛi í jɔ ku ba inɛ ŋa a mà
ideu sãa sãa.
5 I jɛ kuwɛɛ nŋɛ do laakai ŋa si inɔi hai dasi naanɛ ŋau. I ya ce icɛ jiida si waati
iyi ì nɛ fei ŋa.
6 I ya jɔ̀ ide nŋɛ ku dɔ̃ ku gbɔ nɔ ku too kpãa, ku ba i mà si bɛi í sĩa i jɛa inɛ fei
ide ŋa.

Fɔɔi sukudɔ̃

7 Tisiki baakɔɔ nwa, nŋu iyi í jɛ woo ce icɛ ilu naanɛ do minjisiam si icɛi Lafɛ̃ɛ,
á sisi nŋɛ baaum fei.
8 Ṅ wa n bɔɔ wai bi tu ŋɛ ku sɔ̃ ŋɛ bɛi à wɛɛò, nɔ ku tũ idɔ nŋɛ.
9 Onezimu, baakɔɔ nwa ilu naanɛ, iyi í jɛ inɛi ide nŋɛui á suu wa. Aŋai aa sisi
nŋɛ mii iyi í ba wa ihɛ̃ fei.
10 Aritaaki iyi awaò à wa piisɔ̃ɔ í ce ŋɛ fɔɔ. Maaku ifɔi Baanabasiu mɔ wa ce
ŋɛ fɔɔ. Ṅ nɔ ṅ sisi nŋɛ idei Maakuu tã wo. Bii í naa bi tu ŋɛ i gbaa do inɔ didɔ̃
ŋa.
11 Jesu iyi à waa kpe Zusitu, nŋu mɔ í ce ŋɛ fɔɔ. Amanɛ mɛɛta ŋau aŋa akãi
à jɛ Zuifu woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à waa bam icɛ ku ce na bommai Ilaaɔ̃. À
muum gbugbã ntɔ ntɔ.
12 Epafaasi, inɛi ide nŋɛ, woo ce icɛi Jesu Kirisi, nŋu mɔ í ce ŋɛ fɔɔ. Waati
kãma fei í ya maa jabui ku maa ce kutɔɔ na iri nŋɛ ku ba i jĩa si idei Ilaaɔ̃ nɔ i
yɔkɔ i leekĩ si dim dim ŋa nɔ i tã sɔɔlu i maa ceò idɔɔbii Ilaaɔ̃ fei ŋa.
13 An yɔkɔ n jɛ sɛɛdaɛ iyi wa ce lasabu nŋɛ ntɔ ntɔ, do inɛ ŋa iyi à wa Laodisee
do Herapolisi.
14 Luku lokotoro kpaasi jiida nwau, nŋu do Demasi à ce ŋɛ fɔɔ.
15 I ce inɛ nwa ŋa iyi à wa Laodiseeu fɔɔ do abo iyi à waa kpe Nɛnfa do inɛi
igbɛi Jesu ŋa iyi à ya tɔtɔɔ kpasɛ̃ɛ.
16 Bii ì cio tiau ihɛ̃ ì tã ŋa i na inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi à wa Laodiseeu a cioɛ. Nɔ
bii inɛi Laodisee ŋau mɔ à cio tia iyi ṅ samba nŋau à tã, aŋa mɔ aa samba nŋɛ
wa i cioɛ ŋa.
17 Nɔ i sɔ̃ Aasipu ku dasi icɛi Lafɛ̃ɛ iyi à jilɛau iju ku ba ku yɔkɔ ku faatae.
18 Fɔɔu ihɛ̃ amu takam nii ṅ kɔɔ wa. Amui Pɔlu ṅ ce ŋɛ fɔɔ. I maà gbɛjɛ iyi ṅ
wa ile piisɔ̃ɔ ŋa.
Nɔ didɔ̃i Ilaaɔ̃ ku wa si ŋɛ. Ami.

Tia sinte iyi Pɔlu í kɔa inɛi Tɛsalonika ŋa

Pɔlu í ce inɛi Tɛsalonika ŋa fɔɔ

1 Amu Pɔlu do Silasi do Timɔtee, à ce ŋɛ fɔɔ, iŋɛ inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi ì wa
Tɛsalonika ŋa, iŋɛ iyi ì jɛ ti Ilaaɔ̃ Baaba do ti Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi ŋa. Didɔ̃ do laakai
ku sũ ku wɛɛ nŋɛ.

Naanɛ ku dasii inɛi Tɛsalonika ŋa

2 À ya ka maa saabu Ilaaɔ̃ waati kãma fei na irii iŋɛ fei, à ya ka nɔ ka maa ye
gigi nŋɛ si kutɔɔ nwa.
3 À waa ye gigi nŋɛ si wajui Ilaaɔ̃ Baa nwa do yaase bɛi ì dasi naanɛ ntɔ ntɔ ŋa,
do bɛi ì bi inɛ ŋa do bɛi ì ya maa cɔ kpãai Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi dim dim ŋa.
4 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, iŋɛ iyi Ilaaɔ̃ í bi, à mà iyi í cica ŋɛ ì jɛ tɛɛ ŋa.
5 Nɔ laabaau jiida iyi à sisi nŋɛ wo kù naa bi tu ŋɛ do ide nŋu akã, amma do
gbugbãi í naa, do sobii Hundei Ilaaɔ̃ ajɔ, nɔ sika kãma kù wa si. Iŋɛ taka nŋɛ ì
mà bɛi à jɛ kuwɛɛ nwa si anini nŋɛ na aranfãani nŋɛ.
6 Iŋɛ mɔ ì too si kuce nwa do ti Lafɛ̃ɛ, domi ì gba idei Ilaaɔ̃ ŋa do inɔ didɔ̃ iyi
Hundeɛ í mu nŋɛ, baa do iyi í naa nŋɛ ijuukpã nla nla wa.
7 Si bɛɛbɛ, ì baa ì jɛ yaase jiida iyi woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à wa ilɛi Masedɔni
do Gɛrɛsi fei aa yɔkɔ a too si.
8 Ntɔ ntɔ idei Lafɛ̃ɛu í fangaa hai bi tu ŋɛ, kù jɛ si Masedɔni do Gɛrɛsi nŋu akã.
Amma baaui naanɛ ku dasi nŋɛ si Ilaaɔ̃ í fangaa bii fei hee kù jɛ baa tilasi mɔm
ka fɔ ideu.
9 A waa fɔ bɛi ì mu wa ŋa si waati iyi à naa bi tu ŋɛu, do bɛi ì jɔ̀ iwɛ̃ ku tɔɔ ŋa,
ì kpaasi idɔ ì sinda si Ilaaɔ̃ ŋa ku ba i ceaa icɛ ŋa, nŋu akã iyi í jɛ Ilaaɔ̃ do ntɔ nɔ
nŋui í jɛ icui kuwɛɛ.
10 Nɔ à gbɔ bɛi ì waa degbe Jesu amaɛu ku nyi wa hai lele ŋa. Nŋui í jɛ inɛ iyi
Ilaaɔ̃ í jì hai si balɛ, nɔ á na ku faaba wa hai si idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃ iyi wa naa.

2

Icɛ iyi Pɔlu í ce Tɛsalonika

1 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, iŋɛ taka nŋɛ ì mà kunaa nwa bi tu ŋɛ kù jɛ ngbɛ.
2 Ì mà ŋa iyi à bú wa, à kpã wa iju Filipi bɛ à bɛi à naa bi tu ŋɛ. Do nŋu fei,
Ilaaɔ̃ í mu nwa wɔɔkɔ à sisiò laabaau jiidaɛ si anini nŋɛ, baa do iyi inɛ ŋa à bi a
ganji wa ntɔ ntɔ.
3 Kurara kù wa si waazi nwa, nɔ baa yaase bɛi à waa sisi nŋɛ ideu í jɛ dee dee,
a kù waa dì iju nŋɛ.
4 Amma si bɛi Ilaaɔ̃ í dasi wa naanɛ, í so laabaau jiidaɛ í da nwa si awɔ, bɛɛbɛ
mɔi à waa sisi ideu. A kù waa coo si bɛi á dɔ̃a amanɛ ŋa si. À waa cooi bɛi á dɔ̃a
Ilaaɔ̃ si, nŋu iyi í mà yaasei idɔ nwa.
5 Iŋɛ taka nŋɛ ì mà sãa sãa ŋa nɔ Ilaaɔ̃ í jɛ sɛɛda nwa iyi a kù lɛlɛ ŋɛ do ide didɔ̃
gɔ, a kù nɔ a kù ce waazou ku ba ka gba fia nŋɛ.
6 Nɔ a kù waa dɛ saabu bi tu ŋɛ walakɔ bi inɛ gɔ ŋa,
7 baa bii aa ka yɔkɔ ka nyisi ŋɛ gbugbã nwa wo si na iyi í jɔ̀ à jɛ woo bɛi Kirisi
ŋa. Amma à ce icɛ do daa didɔ̃ si anini nŋɛ bɛi iyei ama í ya ce do amaɛ ŋa.
8 Si na iyi í jɔ̀ à bi ŋɛ ntɔ ntɔ, à ya ka tã sɔɔlu, kù jɛ ka na ŋɛ laabaau jiidai Ilaaɔ̃
nŋu akã, amma do kuwɛɛi awa taka nwai, domi à nɛ kubi nŋɛ ntɔ ntɔ.

9 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, ì waa ye gigi bɛi à ce icɛ si anini nŋɛ hee à gbɛɛji. À ce icɛ
dasã do idũ ku ba ka maà jɛ asoi inɛ gɔ nŋɛ si waati iyi à waa sisi laabaau jiidai
idei Ilaaɔ̃ si anini nŋɛ.
10 Iŋɛi ì jɛ sɛɛda nwa ŋa do Ilaaɔ̃ takaɛ iyi isɛɛnɛ nwa si wajui iŋɛ woo dasi
Jesu naanɛ ŋau í má, í jɛ dee dee, nɔ taale kãma kù wa si.
11 Iŋɛ fei ì nɔ ì mà ŋa iyi à ce nŋɛi bɛi baa í ya cea amaɛ ŋa.
12 À mu nŋɛ gbugbã, nɔ à tũ idɔ nŋɛ, nɔ à tɔɔ ŋɛ ntɔ ntɔ i jɔ̀ i maa nɛ ŋa si bɛi á
sĩaa Ilaaɔ̃ si, nŋu iyi í kpe ŋɛ si bommaɛ do si amboeɛ.
13 À ya ka maa saabu Ilaaɔ̃ ajɔ fei domi si waati iyi à waazo nŋɛ i kù doo ideu
si idei amanɛ ŋa, amma ì gbaa ŋai si ti Ilaaɔ̃. Nɔ bɛɛbɛ mɔi í jɛ do ntɔ, nɔ wa ce
icɛ si iŋɛ woo dasi Jesu naanɛ ŋa.
14 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, mii iyi í ba igbɛi inɛi Jesu Kirisi ŋa iyi à jɛ ti Ilaaɔ̃ si ilɛi
Zudee, nŋui í ba iŋɛ mɔ nsɛi. Ntɔ ntɔ ì yɛ ijuukpã ŋa hai bi inɛi ide nŋɛ ŋa, bɛi
inɛ ŋau mɔ à yɛ bi Zuifu ŋa.
15 Zuifu ŋaui à kpa Lafɛ̃ɛ Jesu do walii ŋau, nɔ à kpã awa mɔ iju. Daa nŋa ci
ya dõa Ilaaɔ̃ si, nɔ à jɛ mbɛɛi inɛ fei.
16 À ganji mɔm ka cea dimi mmu ŋa waazo iyi á jɔ̀ a ba faaba. Bɛɛbɛi dulum
du ŋa iyi à ya maa ce waati kãma fei í teese wa kɔ̃ɔsi wa caa. Amma idɔɔkɔ̃i
Ilaaɔ̃ í fuka si iri nŋa bɛbɛi.

Pɔlu í bi inɛi Tɛsalonika ŋau ku yɛ má

17 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, si bɛi à kpɛò njɛ ku yɛ, nɔ à fɛɛfɛɛ njɛ do ara baa do iyi kù jɛ
do idɔ, à waa ce bɛgɛ nŋɛ ntɔ ntɔ à waa ce kookaai ku ba ka yɛ ŋɛ.
18 À bi ka nyi wa bi tu ŋɛ bɛ má wo, nɔ amu Pɔlu ǹ dasi idɔ isɛ fɛɛfɛlo n naa
bɛ, amma Seetam í da nwa kpãa.
19 Ajɔ iyi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu á nyi wa, yoomai á jɛ kpãa ku cɔ nwa do inɔ didɔ̃
nwa. Mii aa ka tɔɔò fufu má si wajuɛ bii kù jɛ iŋɛ.
20 Ntɔi, na iri nŋɛi aa ka tɔɔ fufu nɔ aa ka nɛ inɔ didɔ̃ na iri nŋɛ.

3

1 Nŋui í jɔ̀ waati iyi idɔ nwa í kɔ ku sũ, à lasabu iyi amu akã n gbe ilui Atɛni.
2 Nɔ à bɛ Timɔtee, inɛ nwa iyi wa ce icɛ do Ilaaɔ̃ àjɔ́ si icɛi laabaau jiidai Kirisiu.
À bɔɔ bi tu ŋɛ ku ba ku sobi ŋɛ i leekĩ si dim dim ŋa, nɔ ku mu nŋɛ gbugbã si
naanɛ ku dasi nŋɛu,
3 ku ba baa inɛ akã nŋɛ ku maà jɔ̀ ijuukpãu ku da zigiɛ. Iŋɛ taka nŋɛ ì waa mà
si ŋa, inɛ nŋu kù nɛ bɛi á ce iyi kù ba wa.
4 Baa hai waati iyi awaɛ ŋa à wɛɛ, à ya ka sõ ŋɛ wo ka ni aa kpã wa iju. Bɛɛbɛ
mɔi í nɔ í ce, si bɛi ì waa mà si sãa sãa ŋa.
5 Ŋɔi í jɔ̀ waati iyi idɔm í kɔ ku sũ, ǹ bɛ Timɔtee bi tu ŋɛ bɛ ku ba n mà bɛi
naanɛ ku dasi nŋɛ wa yɛ. Ǹ wa n ce njo Seetam, woo lɛlɛ inɛu, ku maa na ku
lɛlɛ ŋɛ i ce dulum ŋa, nɔ icɛ nwa ku maa na ku jɛ ngbɛ.
6 Amma nsɛi iyi Timɔtee í baa hai bi tu ŋɛ, í sõ wa laabaau jiidai naanɛ ku dasi
nŋɛ do kubi nŋɛ. Í sõ wa iyi ì ya maa ye gigi nwa do kubi ŋa nɔ ì waa bi ku yɛ
wa ntɔ ntɔ si bɛi awa taka nwa mɔ à waa bi ku yɛ ŋɛ.
7 Na nŋu, iŋɛ inɛ nwa ŋa, baa bii í jɛ à yɛ ijuukpã do wahala fei, inɔ nwa de í
tũ do saabui naanɛ ku dasi nŋɛ.
8 Bɛbɛi idɔ nwa í baa, si bɛi ì waa leekĩ si kpãai Lafɛ̃ɛ dim dim ŋa.
9 Zaka bɛirei aa ka yɔkɔ ka saabu Ilaaɔ̃ na inɔ didɔ̃ nla nla iyi à nɛ si wajui Ilaaɔ̃
Lafɛ̃ɛ nwa na iri nŋɛ.

10 Dasã do idũ fei à waa tɔɔɛ ntɔ ntɔ ku jɔ̀ ka yɛ ŋɛ do iju má, ku ba mii iyi wa
gaizia ŋɛ si naanɛ ku dasiu ka kɔ̃ɔ nŋɛ si.
11 Ilaaɔ̃ Baa nwa takaɛ do Lafɛ̃ɛ nwa Jesu a ce nwa kpãa ka naa bi tu ŋɛ.
12 Nɔ Lafɛ̃ɛ ku kɔ̃ɔ nŋɛ si kubi si iŋɛ duusɔ̃ɔ do si inɛ fei hee kú to bɛi awa mɔ
à bi ŋɛ.
13 Nɔ ku jɔ̀ idɔ nŋɛ ku leekĩ si dim dim, ku jɛò dee dee, ku maà nɛ taale gɔ si
wajui Ilaaɔ̃ Baa nwa, si waati iyi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu á nyi wa do inɛ ŋa iyi í cica fei.

4

Kookoosu iyi wa dɔ̃a Ilaaɔ̃ si

1 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, à kɔ nŋɛ si bɛi í sĩa i maa nɛ ŋa ku ba ku dɔ̃a Ilaaɔ̃ si. Ntɔi, ì
waa ce bɛɛbɛ tã ŋa. Amma iyi í gbe nsɛi, à waa tɔɔ ŋɛ do irii Lafɛ̃ɛ Jesu, i hanya
i ce bɛɛbɛ i maa koo ŋa.
2 Ntɔ ntɔ, ì mà ikɔ ŋa iyi à ba hai bi Lafɛ̃ɛ Jesu nɔ à sɔ̃ ŋɛ.
3 Mii iyi Ilaaɔ̃ í bi si ŋɛ, nŋui í jɛ i má ŋa, waatɔ i nɔ ara nŋɛ mam mam i maà
ya ce sakara ŋa.
4 Iŋɛ fei í sĩa i mà ara nŋɛ ku mu nɔ kuwɛɛ nŋɛ ku má nɔ ku nɛ bɛɛrɛ,
5 ku maà ti ku jɛ do kɔdɛɛi ara bɛi dimi mmu ŋa à waa ce, aŋa iyi a kù mà
Ilaaɔ̃.
6 Si ideu ihɛ̃, inɛ gɔ ku maà raraa kpaasiɛ walakɔ ku jɔɔ taki, domi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ á
kpã woo ce mii bɛɛbɛ ŋa fei iju. À nɔ à sɔ̃ ŋɛ à kɔnkɔm du ŋɛ tã à ni i ce laakai
ŋa.
7 Ilaaɔ̃ kù kpe wa ka naa ka maa ce sakara, amma í bi ka jɛ inɛ kumá ŋa.
8 Na nŋu, inɛ iyi í kɔsi ikɔ ŋau ihɛ̃, kù jɛ amanɛi í kɔsi amma Ilaaɔ̃ takaɛi, nŋu
iyi í mu nŋɛ Hundeɛ.
9 Iyi í jɛ kubii woo dasi Jesu naanɛ ŋa, kù jɛ tilasi a kɔ nŋɛ wa, domi Ilaaɔ̃ í
nyisi ŋɛ si bɛi í jɔ i bi njɛ iŋɛ duusɔ̃ɔ.
10 Ntɔi, ì nɛ kubii njɛ tã ŋa hee do woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi à wa ilɛi
Masedɔni fei. Amma à waa tɔɔ ŋɛ, iŋɛ inɛ nwa ŋa, i hanya i ya maa ce bɛɛbɛ
i maa koo ŋa.
11 I kookaai ku ba i ya wa si anu akã ŋa, nɔ i ya ce wũai ara nŋɛ ŋa, nɔ i ya ce
icɛ do awɔ nŋɛ ku ba i ba mii iyi aa maa wɛɛò ŋa si bɛi à jilɛ nŋɛ.
12 Bii ì waa ce bɛɛbɛ ŋa, isɛɛnɛ nŋɛ á nɛ bɛɛrɛ baa si wajui hai dasi Jesu naanɛ
ŋa, nɔ i kaa jɛ asoi inɛ kãma ŋa.

Kunyii Lafɛ̃ɛ wa

13 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, a kù bi i wɛɛ hai mà yaase iyi í jɛ ti inɛ ŋa iyi à ku ŋa, ku ba
i maà nɛ inɔ ku fɔ, bɛi inɛ ŋa iyi à gbe, aŋa iyi a kù nɛ kpãa gɔ iyi à waa cɔ.
14 Awa à dasi naanɛ iyi Jesu í ku, nɔ í jĩ hai si balɛ má. Bɛɛbɛ mɔi à dasi naanɛ
iyi inɛ ŋa iyi à dasi Jesu naanɛ à bɛi à ku, Ilaaɔ̃ á jĩ aŋa mɔ má hai si balɛ.
15 Iyi ihɛ̃ ikɔi Lafɛ̃ɛi à waa sɔ̃ ŋɛ bɛ. Awa iyi aa ka wɛɛ si hunde si waati iyi
Lafɛ̃ɛ Jesu á nyi wa, a kaa ka cuaa iku ŋa.
16 Waati nŋu, aa ka gbɔ anu ku dɔ̃, do imui amaleka nlau do anui kãakãakĩi
Ilaaɔ̃. Nɔ Lafɛ̃ɛ takaɛ á kita wa hai lele. Inɛi Kirisi ŋa iyi à ku, aŋai aa tako a jĩ.
17 Si anyii nŋu, awa iyi à wɛɛ si hunde si waati bɛɛbɛ, á so wa awaò ŋa ajɔ si
kudũi ijĩ, nɔ ka ko Lafɛ̃ɛ lele bɛ. Si bɛɛbɛi aa ka maa wɛɛ do Lafɛ̃ɛ hee do ajɔ fei.
18 Na nŋu, i jɔ̀ i ya maa mua njɛ gbugbã ŋa na ideu ihɛ̃.

5

1 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, iyi í jɛ idei ajɔu do waati si bii mii ŋau bɛ á na ku ce, kù jɛ
tilasii ka kɔ nŋɛ.
2 Iŋɛ taka nŋɛ ì waa mà sãa sãa ŋa iyi Lafɛ̃ɛ á na ku nyi wai si ajɔ iyi inɛ kãma
kaa mà, bɛi woo ce ile ŋa à ya naa idũ.
3 Waati iyi inɛ ŋa à waa ni laakai ku sũ í wɛɛ, zigiida kù wɛɛ má, bɛ gbakã iri
ku kpai andunya á boe ŋa, bɛi ara kuro í ya ba bãasĩ. A kaa ba bii aa sa a bɔ má.
4 Amma iŋɛ inɛ nwa ŋa, i kù wa si ilu kuku ŋa hee ajɔu ku zamba ŋɛ bɛi
kunaai ile.
5 Iŋɛ fei ì jɛ inɛi inya kumá ŋa do inɛi dasã ŋa. A kù jɛ inɛi idũ ŋa iyi à wa si
ilu kuku.
6 Na nŋu, ka maà sĩ njoo bɛi inɛ ŋa iyi à gbe, amma í sĩa ka wɔ njoo ka maa
ceò laakaii ara nwa.
7 Idũi inɛ ŋa à ya sĩ njoo, nɔ idũ mɔi woo mɔ atɛ̃ ŋa à ya mɔ atɛ̃ ku maa kpa ŋa.
8 Amma awa iyi à jɛ inɛi dasã ŋa, í sĩa ka ya ce laakaii ara nwa. Ka jɔ̀ naanɛ ku
dasi do kubi ku degbe wa bɛi ibɔi igũ, nɔ kpãai faaba ku cɔ ku jɛ nwa bɛi fulai
isɔ.
9 Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ̃ kù kpe wa ka naa ka yɛ idɔɔkɔ̃ɛ, amma ku ba ka ba faaba do
saabui Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi.
10 Nŋui í ku na iri nwa ku ba bii à wɛɛ si hunde si waati iyi á nyi wa walakɔ
bii à nɔ à ku mɔi, ka wɛɛ do nŋu ajɔ.
11 Na nŋu, i ya mua njɛ gbugbã ŋa nɔ i ya maa sobi njɛ ku ba i la si naanɛ ku
dasi nŋɛ, si bɛi ì waa ce tã ŋa.

Idei ankãanyi do fɔɔɛ

12 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, à waa tɔɔ ŋɛ i ya jirima inɛ ŋa iyi à waa ce icɛ ntɔ ntɔ si inɔ
nŋɛ, inɛ ŋa iyi Lafɛ̃ɛ í jɔ̀ à waa gbã ŋɛ nɔ à waa nyisi ŋɛ kpãa.
13 I jɔ̀ i nɛ kubi nŋa jiida nɔ i mà bɛɛrɛ nŋa ŋa na irii icɛ nŋa. I ya jɔ̀ i wɛɛò
laakai ku sũ iŋɛ duusɔ̃ɔ.
14 À waa tɔɔ ŋɛ iŋɛ inɛ nwa ŋa, i sɔ̃ ilu ika ŋa a ce laakai. Inɛ ŋa iyi à mɔngɔ
munya, i mu nŋa gbugbã. I sobi hai nɛ gbugbã ŋa. I temua do inɛ fei ŋa.
15 I ce laakai ŋa i maà jɔ̀ inɛ gɔ ku sãa kpaasiɛ laalɔ, amma i hanya i cea njɛ
jiida waati kãma fei ŋa do inɛ ŋa iyi à gbe fei.
16 I jɔ̀ i ya nɛ inɔ didɔ̃ waati kãma fei ŋa.
17 I ce kutɔɔ hai nɛ kɔɔ ŋa.
18 Bɛi í jɛò fei i saabu Ilaaɔ̃ ŋa. Bɛɛbɛi Ilaaɔ̃ í bi i ce ŋa si kuwɛɛ nŋɛ do Jesu
Kirisi.
19 I maà ganji Hundei Ilaaɔ̃ ku ce icɛ si ŋɛ.
20 I maà donda amuai walii ku ce ŋa.
21 Amma i jɔ̀ i wũa mii fei ŋa nɔ i mu iyi í sĩa ŋa.
22 I mu ara nŋɛ si kpãai laalɔ fei ŋa.
23 Nɔ Ilaaɔ̃ takaɛ, nŋu iyi í jɛ icui laakai ku sũ, ku nya ŋɛ i jɛ titɛɛ mam mam
ŋa, nɔ ku degbe hunde nŋɛ do laakai nŋɛ do ara nŋɛ, taale gɔ ku maà wa si, hee
ku tóò ajɔ iyi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi á nyi wa.
24 Ilaaɔ̃, nŋu iyi í kpe ŋɛu, í nɛ naanɛ, á nɔ ku ce fei ndɛɛ.
25 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, i ce nwa kutɔɔ ŋa.
26 I ce inɛ nwa ŋa fei fɔɔ do kubi ŋa.
27 Ǹ wa n tɔɔ ŋɛ do irii Lafɛ̃ɛ, i cioa inɛ nwa ŋa fei tiau ihɛ̃.
28 Nɔ didɔ̃i Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi ku wa si ŋɛ.

Tiɑ minjisiɑ iyi Pɔlu í kɔɑ inɛi Tɛsɑlonikɑ ŋɑ

Pɔlu í ce inɛi Tɛsalonika ŋa fɔɔ

1 Amu Pɔlu do Silasi do Timɔtee, à ce ŋɛ fɔɔ, iŋɛ inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi ì wa
Tɛsalonika, iŋɛ iyi ì jɛ ti Ilaaɔ̃ Baa nwa do ti Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi.
2 Ilaaɔ̃ Baaba do Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi ɑ mu nŋɛ didɔ̃ do laakai ku sʊ̃.

Ilaaɔ̃ á kiiti inɛ ŋa si ajɔ iyi Kirisi á nyi wa

3 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, í sɩ̀a ka ya maa saabu Ilaaɔ̃ waati kãma fei na iri nŋɛ. I jɔ̀
ka maa ce bɛɛbɛ domi naanɛ ku dasi nŋɛ wa kɔ̃ɔsi ntɔ ntɔ, nɔ kubi iyi ì nɛ iŋɛ
duusɔ̃ɔ í la wa kɔ̃ɔsii.
4 Ŋɔi í jɔ̀ à waa tɔɔ fufu na iri nŋɛ si igbɛi inɛi Ilaaɔ̃ ŋa na temua nŋɛ do naanɛ
ku dasi nŋɛ si ijuukpã do wahala nŋɛ fei.
5 Iyi ihɛ̃i wa nyisi kam kam iyi kiitii Ilaaɔ̃ í jɛ dee dee, domi ijuukpã iyi ì yɛ fei
ŋa na irii bommai Ilaaɔ̃i. Nŋui á jɔ̀ Ilaaɔ̃ ku ka ŋɛ si inɛ ŋa iyi à to ɑ lɔsi bommaɛu.
6 Ntɔi, Ilaaɔ̃ á ce iyi í jɛ dee dee. Inɛ ŋa iyi à waa kpã ŋɛ iju, á sã nŋa ijuukpã.
7 Nɔ iŋɛ iyi ì waa yɛ ijuukpã ŋau á mu nŋɛ kusɩ̀mi do awa taka nwa. Iyi bɛ á
cei si waati iyi Lafɛ̃ɛ Jesu á faata wa hai lele do amaleka ilu gbugbãɛ ŋa.
8 Á naai do ina sàsá ku ba ku kpã inɛ ŋa iyi ɑ kù mà Ilaaɔ̃ iju, aŋa iyi ɑ kù waa
jirima laabaau jiidai Lafɛ̃ɛ nwa Jesu.
9 Gbese iyi aa sã nŋa nŋui í jɛ nfe ku ce hee do ajɔ fei. Aa fɛɛfɛ do Lafɛ̃ɛ Jesu
do si amboe ilu gbugbãɛ
10 si waati iyi á nyi wa ku jɛ ilu jirima bi inɛ ŋa iyi à jɛ tɛɛ, nɔ inɛ ŋa iyi à dasiɛ
naanɛ ŋa fei aa maa cɔɔ do bɛɛrɛ si ajɔ nŋu. Iŋɛ taka nŋɛ aa wa inɔ nŋa ŋa, domi
ì dasi sɛɛda iyi à jɛ nŋɛu naanɛ ŋa.
11 Na ŋɔi í ce à waa ce kutɔɔ ajɔ fei na iri nŋɛ. À waa tɔɔ Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ nwa ku jɔ̀
i jɛ kuwɛɛ nŋɛ dee dee si bɛi í jɔ inɛ ŋa iyi à gbɔ kukpeɛ ɑ ce. Nɔ à waa tɔɔ má
gbugbãɛ ku jɔ̀ i ce jiida iyi ì waa dasi idɔ ŋa nɔ ku jɔ̀ kookoosui naanɛ ku dasi
nŋɛ ku kɔ̃.
12 Bɛɛbɛi irii Lafɛ̃ɛ nwa Jesu á baò amboe hai bi tu ŋɛ, nɔ iŋɛ mɔ i baò amboe
hai bi tɛɛ ŋa, do saabui didɔ̃i Ilaaɔ̃ do Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi.

2

Woo ce laalɔ

1 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, i jɔ̀ n fɔ idei kubaai Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi do kutɔtɔɔ nwa do
nŋu ajɔ. Ǹ wa n tɔɔ ŋɛ
2 i maà jɔ̀ idɔ nŋɛ ku dede ńya ńya bii inɛ gɔ ŋa à ni ajɔi Lafɛ̃ɛ í to wa tã. Nɔ i
maà jɔ̀ ku mu ŋɛ biti bii à ce waliiɛ walakɔ waazoɛ, walakɔ baa bii à ni awai à
kɔɔ bɛɛbɛ.
3 I maà jɔ̀ inɛ gɔ ku dɩ̀ iju nŋɛ si ide kãma. Ajɔi Lafɛ̃ɛu ku bɛi ku to wa inɛ nkpɔi
á fʊ̃si naanɛ ku dasiɛ awɔ. Si anyii nŋu, inɛ iyi wa ba Ilaaɔ̃ jau á faata wa, nŋu
iyi í jɛ amai nfe ku ce.
4 Mbɛɛi Ilaaɔ̃i wa jɛ. Á so araɛ ku re mii fei, nɔ ku kɔ̀si Ilaaɔ̃ do mii iyi inɛ ŋa
à waa tɔɔ fei. Kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ mɔm nii á koo ku buba ku maa kpe araɛ Ilaaɔ̃.
5 I kù ye gigi iyi ń sɔ̃ ŋɛ ideu ihɛ̃ tã waati iyi ń wa bi tu ŋɛ?
6 Amma titã ngɔgɔ wa ganjiɛ ku naa nsɛi, ì nɔ ì mà sãa sãa mii iyi í jɛ ŋa. Si
bɛɛbɛ, kaa naa bii kù jɛ waatiɛ í to.

7 Ntɔ ntɔ laalɔ wa ce tã si asii, amma í gbe inɛ iyi wa ganjiɛu ku nɛ̀ ku bɛi ku
fita gbugbãa.
8 Si anyii nŋu, inɛ iyi wa ba Ilaaõ jau á faata wa nɔ amboei kunaai Lafɛ̃ɛ Jesu
ku kpa iriɛ. Jesuu, nŋui á kpaa do fufui gɛlɛɛ.
9 Inɛ iyi wa ba Ilaaõ jau á naai do gbugbãi Seetam, nɔ ku ce maamaake dimi
ikã ikã fei do dobu dobu ŋa ku dĩò ijui inɛ ŋa.
10 Á nɔ ku ce laalɔ dimi ikã ikã baa yooma fei ku dĩò ijui inɛ ŋa iyi à waa bɔ
nfe ku ce. Aa ce nfe domi a kù nɛ kubii ntɔu iyi á faaba ŋa.
11 Ŋɔi í jɔ̀ Ilaaõ á samba banlala nla nla wa si ŋa ku ba a ya dasi ibo naanɛ.
12 Bɛɛbɛ mɔi inɛ ŋa iyi a kù dasi ntɔ naanɛ, nɔ à waa ce laalɔ do inɔ didõ, aa so
taale dei.

À cica ŋɛi i baò faaba ŋa

13 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, iŋɛ iyi Lafɛ̃ɛ í bi, à nɛ ka ya maa saabu Ilaaõ waati kãma fei
na iri nŋɛ, domi Ilaaõ í cica ŋɛ hai sinteɛ i baò faaba ŋa do gbugbãi Hundeɛ, do
naanɛ nŋɛ iyi ì nɛ si ntɔu ŋa. Hundeu nŋui í jɔ̀ ì jɛ inɛ kumá ŋa.
14 Mii iyi Ilaaõ wa le mbɛ waati iyi í kpe ŋɛ do laabaau jiidau iyi à sisi nŋɛ, ku
ba i nɛ ikpɛ̃ si amboei Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi.
15 Na nŋu, iŋɛ inɛ nwa ŋa, i leekĩ dim dim i mu ide ŋa iyi à kɔ ŋa si gɛlɛò gɛlɛ
walakɔ si tia nwau.
16 Nɔ Ilaaõ Baa nwa, nŋu iyi í bi wa, nɔ do saabui didõɛ í mu nwa gbugbã iyi
kù nɛ kɔɔ do kpãa ku cɔ jiida, nŋu do Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi takaɛ
17 a mua idɔ nŋɛ gbugbã, nɔ a jɔ̀ i leekĩ si dim dim i ceò icɛ jiida do ide jiida
fei ŋa.

3

Pɔlu í ni a cea aŋa kutɔɔ

1 Iyi í gbe, iŋɛ inɛ nwa ŋa, i ce nwa kutɔɔ ŋa ku ba idei Lafɛ̃ɛu ku fangaa gbãa
gbãa nɔ inɛ ŋa a mà bɛɛrɛɛ, si bɛi i ce si anini nŋɛ.
2 I ce kutɔɔ ŋa ku ba Ilaaõ ku nya wa hai si awɔi amanɛ laalɔ hai nɛ iri ŋau,
domi kù jɛ inɛ feii wa dasi ideu naanɛ.
3 Amma Lafɛ̃ɛ ilu naanɛi. Á mu nŋɛ gbugbã nɔ ku degbe ŋɛ na irii Seetam,
inɛ laalɔu.
4 Lafɛ̃ɛ í jɔ̀ à dasi ŋɛ naanɛ. À mà iyi mii iyi à jilɛ nŋɛu ì waa coo ŋa, nɔ bɛɛbɛi
aa ce i maa koo ŋa.
5 Nɔ Lafɛ̃ɛ ku jɔ̀ kubii Ilaaõ ku kõɔsi si idɔ nŋɛ do temua iyi Kirisi takaɛ wa mu
nwa.

Í sĩa amanɛ ku ce icɛ

6 Iŋɛ inɛ nwa ŋa, à waa tɔɔ ŋɛ do irii Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi, i jĩò kpaasi woo
dasi Jesu naanɛ baa yooma fei iyi à jɛ ilu ika ŋa nɔ a kù waa too si kukɔsi iyi à
na ŋɛu.
7 Iŋɛ taka nŋɛ ì mà ŋa iyi í sĩa i sìsì daa nwa ŋa. Í sĩa i sisi daa nwa ŋa domi a
kù jɛ kuwɛɛ nwa si anini nŋɛ do ika.
8 A kù jɔ̀ inɛ gɔ ku wo wa nfe nfe hai sã fia, amma à ya ka maa ce icɛi ntɔ ntɔ
alɛò daakɔ hee ka gbɛɛji ku ba ka maà jɛ asoi inɛ gɔ.
9 Kù jɛ a ni a kù nɛ kpãaɛ, amma à bi awa taka nwa ka nyisi ŋɛ yaase jiida iyi
iŋɛ mɔ aa yɔkɔ i sisi,
10 domi baa waati iyi à wa bi tu ŋɛ à sõ ŋɛ à ni, inɛ iyi kù bi icɛ ku ce, kù nɛ a
jɔ̀ lafɛ̃ɛ ku jɛ.

11 Wee à gbɔ iyi inɛ gɔ nŋɛ ŋa ilu ika ŋai iyi a kù waa ce ngɔgɔ í gbe wɔbia ku
gũ.
12 À waa sõ amanɛ dimi bɛɛbɛ ŋa a tɔɔ ŋa suuru na irii Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi, a ya
ce icɛ ku ba a wo ara nŋa.
13 Amma iŋɛ inɛ nwa ŋa, i maà ya gbɛɛji do jiida ku ce.
14 Inɛ iyi í kɔ ku gbɔ ide iyi à kɔ si tiau ihɛ̃ i laakaɛ ŋa nɔ i maà jɔ̀ ngɔgɔ ku kosi
ŋɛ do nŋu, ku ba anyɔ ku muu.
15 Amma do nŋu fei i maà ti i dooaɛ bɛi mbɛɛ, amma i nyisiɛ kpãa bɛi inɛ nŋɛ.

Fɔɔi ankãanyi

16 Nɔ Lafɛ̃ɛ, nŋu iyi í jɛ icui laakai ku sũ, ku mu nŋɛ laakai ku sũ waati kãma
fei si mii iyi í ba ŋɛ fei. Lafɛ̃ɛ kú wɛɛ do iŋɛ fei.
17 Amui Pɔlu, ǹ ce ŋɛ fɔɔ. Fɔɔu ihɛ̃, do awɔi amu takam nii ǹ kɔɔò. Nŋui í jɛ
sɛɛdam si tiam ŋa fei. Kukɔm nii mbɛ.
18 Nɔ didõi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi kú wɛɛ do iŋɛ fei.

Tiɑ sinte iyi Pɔlu í kɔɑ Timɔtee

Pɔlu í ce Timɔtee fɔɔ

1 Amu Pɔlu ǹ wɑ n ceɛ fɔɔ, ɑmu iyi ǹ jɛ woo bɛi Jesu Kirisi. Ilɑɑɔ̃ woo fɑɑbɑ
nwɑ do Jesu Kirisi, nŋu iyi à wɑɑ cɔ kpãɑɛ, ɑŋɑi à jilɔɔ si n jɛ woo bɛ.
2 Ǹ ceɛ tiɑu ihɛ̃ wɑi Timɔtee, ɑwɔ iyi ì yɛ bɛi ɑmɑ ɑbím si kpãɑi nɑɑnɛ ku dɑsi.
Ilɑɑɔ̃ Bɑɑbɑ do Jesu Kirisi Lɑfɛ̃ɛ nwɑ ɑ ce ɑrɑɑreɛ ɑ muuɛ didɔ̃ do lɑɑkɑi ku sũ.

I ce lɑɑkɑii woo kɔsi cio ilu ibo ŋɑ

3 Nsɛi, ǹ bi i bubɑ Efɛɛzu si bɛi ǹ sɔ̃ɛ wo si wɑɑti iyi ǹ bɔ ilɛi Mɑsedɔni. Inɛ gɔ
ŋɑ à wɑ bɛ iyi à wɑɑ kɔ inɛ ŋɑ si cio mmu. Gɑnji ŋɑ.
4 Sɔ̃ ŋɑ ɑ mɑà ti ɑ dɑsi lɑɑkɑi nŋɑ si ide ŋɑ iyi inɛ ŋɑ à bu à wɑɑ fɔ do irii bɑlɑ
nwɑ ŋɑ iyi à yɑ mɑɑ dɛ ku mà. Nŋu ŋɑu bɛi wɑ nɑɑò kɑkɔɔ ŋɑ wɑ, kɑɑ nɔ kù mɑɑ
inɛ ŋɑ gbugbã si nɑɑnɛ ku dɑsi nŋɑ icɛi Ilɑɑɔ̃ ku bɛi ku bɔ wɑju.
5 Ammɑ mii iyi à wɑɑ le à wɑɑ sɔ̃ ŋɛò ideu ihɛ̃i í jɛ kubi nŋɛ ku kɔ̃ɔsi, kubi iyi
wɑ nɑɑ hɑi si idɔ iyi í má, do idɔ hɑi nɛ tɑɑle.
6 Wee inɛ gɔ ŋɑ à yɑɑ hɑi si ideu ihɛ̃ nɔ à koo à lɔ si kɑkɔɔ nfe ku ce.
7 À bi ɑŋɑ ɑ jɛ woo kɔ inɛ ŋɑ si cioi woodɑi Ilɑɑɔ̃, ɑmmɑ ɑŋɑ tɑkɑ nŋɑ ɑ kù mà
yɑɑsei ide iyi à wɑɑ fɔ bɑɑ do iyi à wɑɑ fɔɔ do nɑɑnɛ nlɑ nlɑ.
8 Awɑ à mà iyi woodɑ í sĩɑ bii ɑmɑnɛ ŋɑ à wɑɑ ceò icɛ si bɛi í jɔ.
9 Nɔ à mà iyi ɑ kù jilɛ woodɑ nɑ inɛ dee dee ŋɑ. À jilɔɔi nɑ woo dondɑ woodɑ
ŋɑ, do hɑi gbɔ ide ŋɑ, do ilu dulum ŋɑ, do inɛ ŋɑ iyi ɑ kù mà bɛɛrɛi Ilɑɑɔ̃ wɑlɑkɔ
mii ŋɑ iyi à jɛ tɛɛ, do inɛ ŋɑ iyi à wɑɑ kpɑ iyeò bɑɑ nŋɑ ŋɑ, do woo kpɑ inɛ ŋɑ,
10 do woo ce sɑkɑrɑ ŋɑ, do inɛmɔkɔ ŋɑ iyi à yɑ mɑɑ sũò njɛ, do inɛ ŋɑ iyi à wɑɑ
ce inɛ ŋɑ ile à wɑɑ tɑ, do woo sɔ ibo ŋɑ, do woo ceekpe si ibo ŋɑ, do inɛ ŋɑ iyi à
wɑɑ ce mii bɑɑ yoomɑ fei iyi kù wɑɑ too si cio jiidɑ.
11 Cio jiidɑu í nɑɑi hɑi si lɑɑbɑɑu jiidɑ iyi à dɑɑm si ɑwɔ. Ilɑɑɔ̃ ilu ɑmboei iyi
í yɑ weeɑ inɛ ŋɑi lɑɑbɑɑu jiidɑu wɑ fãɑ.

Í ʂɑɑbu Ilɑɑɔ̃ nɑ ɑrɑɑreɛ

12 Ǹ sɑɑbu Jesu Kirisi Lɑfɛ̃ɛ nwɑ, nŋu iyi í muum gbugbã ǹ ceò icɛm. Ǹ sɑɑbuɛ
si nɑ iyi í jɔ̀ í kɑm ilu nɑɑnɛ nɔ í cicɑɑm si icɛɛ,
13 bɑɑ do iyi ǹ yɑ n mɑɑ n fɔ lɑɑlɔɛ wo nɔ ǹ yɑ n mɑɑ n kpãɑ iju nɔ idɔɔkɔ̃m ci
yɑ jĩ. Do nŋu fei, í ce ɑrɑɑrem si bɛi n kù mà mii iyi ǹ wɑ n ce, si nɑ iyi í jɔ̀ n kù
dɑsiɛ nɑɑnɛ wo.
14 Nɔ wee didɔ̃i Lɑfɛ̃ɛ nwɑ í cɑɑ sim, nɔ í jɔ̀ ǹ dɑsiɛ nɑɑnɛ nɔ ǹ nɛ kubii inɛ ŋɑ.
15 Ide ilu nɑɑnɛi iyi í jɔ̀ i yɔ ɑwɔ i gbɑ ŋɑ mɑm mɑm. Ideu wee. Jesu Kirisi í
nɑɑi si ɑndunyɑ ku fɑɑbɑ ilu dulum ŋɑ. Amui ǹ re ŋɑ do dulum,
16 ɑmmɑ Ilɑɑɔ̃ í ce ɑrɑɑrem ku bɑ Jesu Kirisi ku yɔkɔ ku nyisi temuɑ hɑi nɛ
kɔɔɛ si ɑmu iyi ǹ jɛ inɛ ngboi ilu dulum ŋɑ. Nɔ ǹ bi n jɛɑ inɛ ŋɑ iyi ɑɑ nɑ ɑ dɑsiɛ
nɑɑnɛ ɑ bɑ kuwɛɛ hɑi tã yɑɑse jiidɑ.
17 Ilɑɑɔ̃ nŋu ɑkãi í jɛ ilɑɑlu hee do ɑjɔ fei, ci yɑ ku nɔ ɑ ci yɑ yɔɔ do iju. Kɑ
sɑɑbuɛ nɔ kɑ mà bɛɛrɛɛ hee do ɑjɔ fei. Ami.
18 Timɔtee ɑmɑm, ide iyi ǹ wɑ n jilɛɛ wee si bɛi à ce wɑliiɛ wo nɑ iriɛ. Jɔ̀ idei
wɑliiu ku jɛ jĩnɛi igũɛ iyi ɑɑ mɑɑ jɑbuò i ceò igũ jiidɑ.
19 Leekĩ dim dim si nɑɑnɛ ku dɑsiɛ nɔ i mɑà ce nkãmɑ iyi á jɔ̀ idɔɛ ku yɛ tɑɑleɛ.
Ammɑ inɛ gɔ ŋɑ ngu ŋɑ à kɔ ku gbɔ lɑsɑbu jiidɑ iyi idɔ nŋɑ wɑ sɔ̃ ŋɑ nɔ à jɔ̀ nɑɑnɛ
ku dɑsi nŋɑ í ce nfe.

20 Si inɔ nŋai Himenee do Alesandu à wa, nɔ ǹ so ŋa ǹ daa Seetam si awɔ ku
ba a mà iyi kù sĩa a maa fɔ laalɔi Ilaaɔ̃.

Idei kutɔɔ

2

1 Mii sinte iyi ǹ wa n tɔɔ ŋɛi í jɛ i ya ce kutɔɔ ŋa. Mii iyi ì nɛ bukaatae fei, i ya
tɔɔ Ilaaɔ̃ ŋa nɔ i ya ce kutɔɔ na irii inɛ fei ŋa nɔ i ya saabu Ilaaɔ̃ na iri nŋa ŋa.
2 Nɔ i ya ce kutɔɔ ŋa na irii inɛ ngboi ilɛ ŋau hee do inɛi anyi nŋa ŋau fei, ku
ba ka yɔkɔ ka jɛ andunya nwa do laakai ku sũ, nɔ ka ya ce kuwɛɛ jiida ku ba inɛ
ŋa a mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃.
3 Dimii kutɔɔ bɛɛbɛi í sĩa nɔ í ya dɔ̃a Ilaaɔ̃ woo faaba nwa si.
4 Í bi bɛɛbɛi domi í bi inɛ fei ku ba faaba nɔ ku mà ntɔ.
5 Ntɔ ntɔ Ilaaɔ̃ akãi í wɛɛ, nɔ inɛ akã mɔi í wa si afei Ilaaɔ̃ do amanɛ ŋa ku ba
ku jɔ̀ amanɛ ŋa a dɔ̃ do Ilaaɔ̃. Lafɛ̃ɛu nŋui í jɛ Jesu Kirisi, nŋu iyi í baa í jɛ amanɛ,
6 nɔ í na araɛ ku yaò inɛ fei hai si dulum dɛɛ. Bɛɛbɛi si waati jiidaɛ í nyisi wa
iyi Ilaaɔ̃ í bi amanɛ fei ku ba faaba.
7 Na nŋui Ilaaɔ̃ í cicaam n jɛ woo waazo do woo bɛ, nɔ n kɔ dimi mmu ŋa si
cio si ide ntɔ nɔ n sɔ̃ ŋa a dasi Jesu naanɛ. Ntɔi ǹ wa n fɔ n kù wa n sɔ ibo.
8 Na nŋu, tengi bii à ya ce kutɔɔ ŋa fei, bii inɛmɔkɔ ŋa à wu awɔ lele à waa ce
kutɔɔ, ǹ bi ku ya jɛ do idɔ kumá, idɔɔkɔ̃ do kakɔɔ ku maà ya wasi.
9-10 Bɛɛbɛ mɔi ǹ bi inaabo ŋa a ya dasi jĩnɛ ku nɛ bɛɛrɛ ŋa si azaka. Í sĩa booda
nŋa kú jɛ kookoosu jiida si bɛi í jɔ inaabo ŋa iyi à ni aŋa à mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃ a ya
ce, ku maà ti ku jɛ do iri kubai faayi walakɔ do sabai wura ŋa walakɔ do lɛgɛ
ŋa, nɔ a maà ya dasi jĩnɛi fia nkpɔ nkpɔ.
11 Í sĩa inaabo ŋa a gbɔ ciou si laakai do jirima mam mam.
12 Ǹ kù jɛ inaabo ŋa a kɔ si cio walakɔ a jɛ inɛ ngboi inɛmɔkɔ ŋa. Amma í sĩa
a ya maa coko.
13 Ǹ wa n fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ Adamui Ilaaɔ̃ í tako í taka í bɛi í taka Ɛfa.
14 Nɔ kù jɛ Adamui Seetam í dĩ ijuɛ. Ijui aboɛi í dĩ nɔ abou í kua woodai Ilaaɔ̃.
15 Amma inaabo ŋa aa ba faaba si kpãai ama ku bí bii à waa mu ara nŋa nɔ à
leekĩ si kpãai naanɛ ku dasi do kubi do kuwɛɛ iyi í má.

Inɛ ngboi inɛi igbɛi Jesu ŋa

3

1 Ide ilu naanɛ wee. Bii inɛ gɔ í bi nŋu ku jɛ inɛ ngbo si igbɛi inɛi Jesu ŋa, icɛ
jiidai í bi.
2 Í sĩa lafɛ̃ɛ ku maà nɛ taale gɔ nɔ ku nɛ abo akã lege lege, si anyiɛ nɔ ku jɛ inɛ
gɔ iyi í ya saku nɔ ku mà araɛ, ku maà jɛ amanɛ yaka yaka, amma ku jɛ inɛ gɔ iyi
í ya yaaɛ inɛ njoo ŋa nɔ ku jɛ inɛ gɔ iyi á yɔkɔ ku kɔ inɛ ŋa si cio.
3 Nɔ ku maà jɛ woo mɔ atɛ̃ walakɔ woo bi ija, amma ku jɛ ilu suuru iyi wa dɛ
laakai ku sũ, nɔ ku maà jɛ woo bi fia yaamɔ.
4 Nɔ ku jɛ inɛ gɔ iyi í nɔ kpasɛ̃ɛ mam mam, nɔ amaɛ ŋa à ya jirimaɛ nɔ à mà
bɛɛrɛi inɛ ŋa.
5 Ntɔ ntɔ, bii inɛ kù mà bɛi á ce ku mu kpasɛ̃i nŋu takaɛ, bɛirei lafɛ̃ɛ á ce ku
mu inɛi igbɛi Ilaaɔ̃ ŋa.
6 Nɔ kù sĩa ku jɛ inɛ iyi í dasi Jesu naanɛ titɔ̃ titɔ̃, domi á yɔkɔ ku na ku nɛ faau
nɔ Ilaaɔ̃ á yɛ taaleɛ bɛi í yɛ taalei Seetam.

7 Si anyii nŋu, í sɪ̀a hai dasi Jesu naanɛ ŋa a máa jɛ sɛɛda jiidaɛ ku ba a maà
dondaɛ, nɔ ku maà na ku dasi cɛkũm dii Seetam.

Woo ce icɛi igbɛi inɛi Jesu ŋa

8 Bɛɛbɛ mɔi woo ce icɛi igbɛi inɛi Jesu ŋa á sɪ̀a a jɛ inɛ ŋa iyi à nɛ bɛɛrɛ, a maà ti
a jɛ ilu gɛlɛ minji ŋa, walakɔ woo mɔ atẽ yaamɔ, walakɔ woo dɛ fia do bisi laalɔ.
9 Amma í sɪ̀a a leekɪ̀ dim dim si naanɛ ku dasi do idɔ iyi í má.
10 Nɔ í sɪ̀a a cɔ laakai nŋa titã. Bii à yɛ a kù nɛ taale gɔ a bɛi a lɔsi icɛ nŋa ku ce.
11 Bɛɛbɛ mɔi í sɪ̀a abo nŋa ŋa a jɛ inɛ ŋa iyi à nɛ bɛɛrɛ, nɔ a maà jɛ woo sɔ irii
inɛ, amma a jɛ woo gaya ŋa iyi à nɛ naanɛ si mii fei.
12 Í sɪ̀a woo ce icɛi igbɛ ŋau a jɛ ilu abo akã lege lege nɔ a jɛ inɛ ŋa iyi à nɔ ama
nŋa ŋa do inɛi kpasẽ nŋa ŋa mam mam.
13 Woo ce icɛ ŋau, bii à waa ce icɛ nŋa do inɔ akã aa nɛ bɛɛrɛ si kuwɛɛ nŋa, nɔ
aa nɛ idɔ ku buba ntɔ ntɔ si naanɛ ku dasi iyi Jesu Kirisi wa mu nwa.

Asii nla nla

14 Ǹ dasi idɔ n naa n yɛɛ, amma ǹ kɔɛ tiau ihẽ wai
15 ku ba baa bii í na wa kpɛi, i mà bɛi í jɔ inɛi nyaanzei Ilaaɔ̃ ŋa a maa nɛò ara
nŋa, waatɔ inɛi igbɛɛ ŋa, nŋu iyi í jɛ icui kuwɛɛ. Igbɛui í yɛ bɛi sɔbei ntɔu do
gbugbãɛ.
16 Do ntɔ, inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á yɔkɔ ku jã kulai asiii kpãai Ilaaɔ̃ ku tɔɔ nwa.

Kirisi í baa í jɛ amanɛ nɔ à yɔɔ,
Nɔ Hundei Ilaaɔ̃ í jɔ̀ à mà iyi inɛ dee deei.
Amaleka ŋa mɔ à yɔɔ.
À waazo ideɛ si dimi baa yooma fei.
Nɔ à dasi ideɛ naanɛ si andunya.
Nɔ à soo lele í nyi si amboeɛ.

Woo kɔsi cio ilu ibo ŋa

4

1 Hundei Ilaaɔ̃ í fɔ dee dee í ni si awaatii ankãanyi inɛ gɔ ŋa aa jɔ̀ kpãai naanɛ
ku dasi, a máa jirima idei woo dɪ̀ ijui inɛ ŋa do kukɔsii Seetam.
2 Dimii kukɔsi nŋu wa naai hai bi ilu muafiti ŋa do woo sɔ ibo ŋa. Inɛ ŋau à
lele idɔ nŋa hee ci ya yɛ taale nŋa má.
3 Amanɛ dimi bɛɛbɛ ŋai à ya ni kù sɪ̀a inɛ ŋa a so njɛ. Nɔ à ya nyi a ni má ijɛ gɔ
ŋa à wɛɛ iyi kù sɪ̀a inɛ ŋa a jɔɔ, baa do iyi ijɛ ŋau Ilaaɔ̃ í taka ŋai ku ba woo dasiɛ
naanɛ ŋa iyi à mà ntɔu a ya jɔɔ do saabu ajɔ.
4 Nkãma kù wa si iyi aa nyɔ, domi mii iyi Ilaaɔ̃ í taka fei mii jiidai, nɔ í sɪ̀a ka
gba fei ndɛɛ do saabu.
5 Ntɔ ntɔ, mii fei í mái bii à waa ceò icɛ do yaase bɛi idei Ilaaɔ̃ í fɔ do bii à waa
ce kutɔɔ.

Woo ce icɛ jiidai Jesu Kirisi

6 Bii ì waa kɔa woo dasi Jesu naanɛ ŋa si bisiu ihẽ, aa jɛ woo ce icɛ jiidai Jesu
Kirisi, nɔ naanɛ ku dasi do idei kukɔsi jiida iyi ì waa too si á yɛi bɛi ijɛ iyi ì waa
na hundeɛ.
7 Amma kɔsi ará hai nɛ yaase ŋa iyi a kù waa too si idei Ilaaɔ̃. Hanya i ce
kuwɛɛɛ si bɛi á dɔ̃a Ilaaɔ̃ si.
8 Ntɔi, icɛi ara aranfãaniɛ kù la, amma idei Ilaaɔ̃ ku leekɪ̀ si í nɛ aranfãani si
mii fei, domi si bɛi à nɛ kuwɛɛi nsɛi do ti ala.
9 Ide iyi à fɔu bɛ ide ilu naanɛi iyi í jɔ i yɔ awɔ i gba ŋa mam mam.

10 Na ŋɔi í ce à jabu à waa ceò icɛ, domi kpãa ku cɔ nwa si Ilaaɔ̃i í wa, nŋu iyi
í jɛ icui kuwɛɛ, nɔ í jɛ woo faabai inɛ fei, woo dasi Jesu naanɛ ŋa mɔm nii à re.
11 Sõ ŋa a jirima mii ŋau ihẽ nɔ i kɔ nŋa si cioɛ.
12 Maà ti i jɔ̀ a dondaɛ na aWaasũ ku jɛɛ, amma jɔ̀ i nyisi woo dasi Jesu naanɛ
ŋa yaase jiida si ide ku fɔɛ, do kookoosui kuceɛ, do kubiɛ, do naanɛ ku dasiɛ,
do dee dee ku jɛɛ.
13 Hee n maa n to wa, hanya i ka kukɔi idei Ilaaɔ̃, nɔ i kɔ inɛ ŋa si, nɔ i ce
waazoɛ.
14 Maà ti i ce atafii si amua iyi í wa siɛ, iyi Hundei Ilaaɔ̃ í muɛɛ si waati iyi à
ce walii na iriɛ nɔ inɛ ngboi igbɛi Jesu ŋa à leɛ awɔ si iri.
15 Laakaiɛ fei ku wa si ideu ihẽ, nɔ i naa araɛ mam mam ku ba inɛ fei ku yɛ
waju ku bɔɛ.
16 Ce laakai do bɛi ì waa jɛ kuwɛɛɛ do cio iyi ì waa kɔ si nɔ i ya maa temua si.
Bii ì waa ce bɛɛbɛ, aa ba faaba, awɔ do inɛ ŋa iyi à waa gbɔ ideɛ.

Isɛɛnɛi woo dasi naanɛ ŋa aŋa duusɔ̃ɔ

5

1 Maà ya fɔ si mɔkɔ ngbo ŋa ide do gbugbã, amma jɔ̀ i ba ŋa ide ku fɔ kpɛlɛ
kpɛlɛ bɛi baai awɔ takaɛ. Nɔ i cea awaasũ ŋa bɛi ifɔɛ ŋa do igbãɛ ŋa,
2 abo ngbo ŋa mɔ bɛi iyeɛ ŋa, nɔ inaabo saatara ŋa mɔ i ce nŋa bɛi wecĩɛ ŋa,
daaɛ fei kú má bi tu ŋa.
3 Gbɔa jaaõ ŋa nɔ i mà bɛɛrɛ nŋa, aŋa iyi à jɛ jaaõ do ntɔ.
4 Amma bii jaaõ gɔ í nɛ amu ŋa wala tɔku ŋa, í sĩa amaɛ ŋau a woo bɛi nŋu mɔ
í tako í ce nŋa. Bii à waa ce bɛɛbɛ à waa cea Ilaaõ icɛi, nɔ nŋui á dõa Ilaaõ si.
5 Inaabo iyi í jɛ jaaõ do ntɔ nɔ kù nɛ inɛ gɔ iyi á woo, kpãa ku cɔɛ fei si Ilaaɔ̃i í
ya wa nɔ í ya maa ce kutɔɔ ku maa tɔɔ sobiɛ dasãò idũ.
6 Amma jaaõ iyi wa jɛ andunyaɛ do faayi í yɛ bɛi iku baa bii í wɛɛ si hunde.
7 Ide ŋa iyi aa ya maa sõ ŋa mbɛ ku ba inɛ gɔ ku maà yɛ taale nŋa.
8 Inɛ iyi kù waa gbɔa nyaanzeɛ ŋa, iyi í re mɔm inɛi kpasẽɛ ŋa, lafẽɛ í kɔsi
naanɛ ku dasi, nɔ laalɔ ku jɛɛ í re baa hai dasi Jesu naanɛ.
9 Maà ti i kɔ irii jaaõ gɔ si tia bii à ya kɔ irii jaaõ ŋa * bii kù jɛ lafẽɛ í nɛ adõ kita,
nɔ kú jɛ ilu mɔkɔ akã,
10 nɔ ku jɛ inɛ gɔ iyi à waa jɛ sɛɛdai icɛ jiidaɛ. Nɔ ku jɛ inaabo iyi í mà amu ŋa
ku mu, nɔ ku jɛ inɛ gɔ iyi í ya yaaɛ inɛ njoo ŋa nɔ ku wiɛ kutɛi woo dasi Jesu
naanɛ ŋa †, nɔ ku ya sobi inɛ ŋa iyi a wa si wahala, nɔ kú jɛ inɛ gɔ iyi í ya ce icɛ
jiida baa yooma fei.
11 Amma maà ti i doo jaaõ saatara ŋa si inɔi jaaõ ŋa, domi waati iyi kubi á tale
ŋa aa ce Kirisi atafii, aa bi a so mɔkɔ
12 nɔ aa jɛ ilu taale ŋa si na iyi í jɔ̀ a kù ceò ide iyi à wãu icɛ.
13 Si anyiɛ nɔ aa nɛ ìkà a ya maa dabii dabii kpasẽ do kpasẽ. Iyi í re mɔm, aa
ya maa sɔ irii inɛ ŋa nɔ a ya maa gũ wɔbia nɔ aa jɛ woo sisi ide ŋa.
14 Na nŋu ŋau bɛi í jɔ̀ ṅ bi jaaõ saatara ŋa a so mɔkɔ a bí ama, nɔ a dasi kpasẽ
nŋa iju jiida, ku ba a maà na a mua mbɛɛ nwa ŋa kpãa a fɔ laalɔ nwa.
15 Ntɔ ntɔ jaaõ ŋau, gɔgɔ ŋa à yaa tã à waa too kpãai Seetam.

---

* **5:9** tia bii à ya kɔ irii jaaõ. Si tiau bɛi à ya kɔ irii jaaõ ŋa iyi à jɛsi aŋa a maà so mɔkɔ má nɔ a na kuwɛɛ nŋa a ceaò Ilaaõ icɛ hee kɔɔi kuwɛɛ nŋa. Aŋai inɛi igbɛi Jesu ŋau à ya na bukaatai mii iyi à nɛ. † **5:10** ku wiɛ kutɛi woo dasi Jesu naanɛ ŋa Bi Zuifu ŋa bii inɛ gɔ í naa kpasẽ nŋa à ya wiɛaa kutɛɛi bɛi awa mɔ à ya ka muaa inɛ inyi ku mɔ. Amma bi Zuifu ŋau, arui í ya wiɛ kutɛi inɛ njoou.

16 Amma bii woo dasi Jesu naanɛ gɔ í nɛ jaaɔ̃ ŋa si nyaanzeɛ, í sĩa ku sobi ŋa,
ku maà ti ku kãa igbɛi inɛi Jesu ŋa asou ku ba igbɛu ku yɔkɔ ku sobi jaaɔ̃ ŋa iyi
a kù nɛ inɛ gɔ.
17 Si anyii nŋu, inɛ ngboi igbɛ ŋau iyi à waa ce icɛ jiida, í sĩa i doo ŋa ilu bɛɛrɛ
iyi à nɛ aranfãani nla nla. Iyi í re mɔm nŋui í jɛ inɛ ŋa iyi à waa ce kookaai si
waazo do cio ku kɔsi.
18 Kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni, i maà ti i dĩ gɛlɛi kɛtɛ iyi wa jojo si bilee wa nya
yɔyɔɛ. Nɔ wa fɔ má í ni, woo ce icɛ í nɛ kpãa ku gba fiaɛ.
19 Bii à aa à sɔ̃ɛ taale iyi inɛ ngboi igbɛ gɔ í ce, maà ti i jɛsi ideu, bii kù jɛ amanɛ
minji wala mɛɛta í jɛ sɛɛdaɛ.
20 Inɛ ŋa iyi à waa ce dulum, sõ ŋa si wajui inɛi igbɛ ŋau fei ku ba inɛ ŋa iyi à
gbe a ce njo.
21 Ǹ wa n tɔɔɛ si wajui Ilaaɔ̃ do Jesu Kirisi do si wajui amaleka kumáɛ ŋa, gbɔ
idei kukɔsiu ihẽ, maà ti i ce njoi ijui inɛ gɔ. Nɔ i maà ti i ce ngɔgɔ na kubii kpaasi.
22 Maà ti i saasa i lea inɛ gɔ awɔ si iri ku ba i maà nɛ ikpẽ si dulum dii inɛ gɔ.
Fa arɑɛ hai si dulum.
23 Maà ya mɔ inyi nŋu akã, amma i ya mɔ vẽɛ keeke na baanii inɔɛ si na iyi í
jɔ̀ i ci ya fɛ bõɔ.
24 Dulum dii inɛ gɔ ŋa í ya fitai gbasasa a bɛi a kiiti ŋa. Amma ti inɛ gɔ ŋa í ya
fitai do ankãanyi.
25 Bɛɛbɛ mɔi icɛ jiida mɔ í ya fitai gbasasa, nɔ baa bubuɛ iyi a kù yɔɔ waati
bɛɛbɛ, kaa manji do ajɔ fei.

6

1 Inɛ ŋa iyi à jɛ aru fei í sĩa a doo lafẽɛ nŋa ŋa ilu jirima ŋa si mii fei, ku ba inɛ
gɔ ku maà ba faya ku fɔ taalei irii Ilaaɔ̃ walakɔ kukɔsi nwa.
2 Aru ŋa iyi à nɛ lafẽɛ woo dasi Jesu naanɛ ŋa a maa donda ŋa a ni aŋa à jɛ saa
na saabui Lafẽɛ. Amma si na iyi í jɔ̀ inɛ ŋa iyi à waa jɛ aranfãanii icɛ nŋau à jɛ
woo dasi Jesu naanɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í bi, nŋui í jɔ̀ í sĩa a ce nŋa icɛ ku re. Mii iyi í sĩa
i waazo nŋa mbɛ nɔ i kɔ ŋa si cioɛ.

Kukɔsi ibo do amani jiida

3 Inɛ iyi wa kɔa inɛ ŋa si cio mmu gɔ nɔ kù waa too ide ntɔi Lafẽɛ nwa Jesu
Kirisi iyi á jɔ̀ ka mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃,
4 lafẽɛ ilu faau nla nlai, kù mà nkãma. Amma wa ce bɔ̃ɔi kakɔɔ do ide ku
fengee. Nɔ hai bɛi igu do ija do arabu wa naa, nɔ nŋui í ya jɔ̀ inɛ ŋa a ci ya naanɛ
njɛ.
5 Nɔ í jɔ̀ irii inɛ ŋa í sinda a kù mà ntɔ, à ya maa ce kakɔɔ hai nɛ kɔɔ. À tamaa
kpãai idei Ilaaɔ̃ ku too á ce ŋa ilu amani ŋai.
6 Ntɔi, kpãai idei Ilaaɔ̃ ku tɔɔ amani nla gɔi, bii amanɛ í saabu si mii iyi í nɛ.
7 Ntɔ ntɔ, a kù naaò nkãma wa si andunyau ihẽ, nɔ bɛɛbɛ mɔi a kaa ka nɛò
nkãma.
8 Na nŋu, bii à nɛ ijɛ do nyau ŋa á sĩa ku to wai wo.
9 Amma inɛ ŋa iyi à waa bi aŋa a jɛ ilu fia nla, à ya dasi kulɛlɛi, nɔ binɛ laalɔ
nkpɔ nkpɔ hai nɛ yaase a mu ŋa bɛi cɛkũm nɔ ku sɔsi ŋa si ina iyi ci ya ku a ce
nfe.
10 Bɛɛbɛi á ce si na iyi í jɔ̀ kubii fiai í jɛ icãi laalɔ ikã ikã baa yooma fei. Nŋui
inɛ gɔ ŋa à lɔsi ku dɛ hee à yaa hai si kpãai naanɛ ku dasi, à baa à dasi ara nŋa si
kpãai wahala.

Iyi Pɔlu í dasi Timɔtee ku ce

11 Amma awɔ iyi ì jɛ ti Ilaaɔ̃, saa mii ŋau bɛ fei. Nɔ i lele kpãai dee dee ku jɛ
do bɛɛrɛi Ilaaɔ̃ ku mà do naanɛ ku dasi do kubi do temua do daa didɔ̃.
12 Jabu jiida si kpãai naanɛ ku dasi. Leekĩ dim dim si kpãai kuwɛɛ hai tã si
bɛi Ilaaɔ̃ í kpeɛ. Na kuwɛɛui ì jɛ sɛɛda jiida si wajui inɛ nkpɔ.
13 Ǹ wa n sɔ̃ɛ si wajui Ilaaɔ̃, nŋu iyi wa na mii fei kuwɛɛ, do si wajui Jesu
Kirisi, nŋu iyi í jɛ sɛɛda jiida si wajui Pɔnsu Pilati,
14 jirima woodau, nɔ kuwɛɛɛ ku maà nɛ riisi do taale gɔ hee ku toò ajɔ iyi
Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi á faata wa.
15 Ilaaɔ̃, nŋu iyi í jɛ icui inɔ didɔ̃ fei, á jɔ̀ ajɔu ku to wa si waatiɛ. Nŋu akã lege
legei í nɛ yiiko si mii fei, nŋui í jɛ ilaalui ilaalu ŋa, do Lafɛ̃ɛi lafɛ̃ɛ ŋa.
16 Nŋu akãi í jɛ inɛ iyi ci ya ku. Nɔ í wa si inya kumá iyi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku
maai si. Inɛ gɔ kù yɔɔ, nɔ inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku yɔɔ mɔm. Nŋui í nɛ bɛɛrɛ do gbugbã
iyi ci ya tã. Ami.
17 Sɔ̃ ilu amani ŋa a maà ti a tɔɔ fufu, nɔ naanɛ nŋa ku maà wa si amani iyi á
na ku tã, amma a jɔ̀ naanɛ nŋa ku wa si Ilaaɔ̃, nŋu iyi wa mu nwa fei ndɛɛ do
inɔ akã ku ba ka wɛɛò inɔ didɔ̃.
18 Sɔ̃ ŋa a ce mii iyi í sĩa, a jɛ ilu amani si jiida ku ce, nɔ a ya kpɛ̃a inɛ ŋa amani
nŋa do inɔ didɔ̃.
19 Bɛɛbɛi aa singaa ara nŋa amani jiidai ala iyi kaa bɛjɛ nɔ a ba kuwɛɛ iyi í jɛ
kuwɛɛ do ntɔ.
20 Timɔtee, ide iyi à daɛ si awɔu, muu ku sĩa. Fa araɛ hai si ide nfe nfei
andunya. Maà ce kakɔɔ do inɛ ŋa iyi à waa tamaa aŋa à nɛ kumà.
21 Kumàui inɛ gɔ ŋa à waa ni aŋa à nɛ, nŋui í jɔ̀ à nyɔ hai si kpãai naanɛ ku
dasi.
Didɔ̃i Ilaaɔ̃ ku wɛɛ do iŋɛ.

Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa Timɔtee

Pɔlu í ce Timɔtee fɔɔ

1 Amui Pɔlu, woo bɛi Jesu Kirisi si idɔɔbii Ilaaõ. Ilaaõ í dasim n sisi idei kuwɛɛ
iyi í wãò wa si anu akã nwa do Jesu Kirisi.
2 Amui ǹ kɔɛ tiau ihẽ wa Timɔtee, awɔ iyi ǹ bi jiida nɔ ì yɛ bɛi ama abím si
kpãai naanɛ ku dasi. Ilaaõ Baaba do Jesu Kirisi Lafɛ̃ɛ nwa a ce araareɛ a muuɛ
didõ do laakai ku sũ.

Saabu do gbugbã ku mua

3 Ǹ wa n saabu Ilaaõ, nŋu iyi ǹ wa n tɔɔ do idɔ hai nɛ taale si bɛi balam ŋa à
tako à ce wo. Waati kãma fei ǹ ya n maa n saabu Ilaaõ na iriɛ, nɔ dasãò idũ fei
ǹ ya n maa n ye gigiɛ si kutɔɔm.
4 Ǹ wa n ye gigii kukpataɛ *, nŋui í jɔ̀ ǹ bi ku yɛɛ ntɔ ntɔ ku ba inɔ didõm nɔu
ku kõ.
5 Ǹ wa n ye gigii naanɛ ku dasi hai nɛ muafiti iyi ì nɛ. Dimiɛi ayiɛ Loisi do
iyeɛ Enisi à nɛu. Ǹ mà kam kam iyi awɔ mɔ ì nɔɔ.
6 Ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n yeɛ gigi iyi í sɩ̀a i ce icɛ do amua iyi Ilaaõ í muɛɛ si waati iyi ǹ
leɛ awɔ si iriu,
7 domi Hunde iyi Ilaaõ í mu nwa kaa jɔ̀ ka ce njo, amma í ya jɔ̀ ka nɛ gbugbãi
do kubi do ara ku mu.
8 Na nŋu, maà ti i ce anyɔi sɛɛdai Lafɛ̃ɛ nwa ku jɛ, nɔ i maà ya ce anyɔi amu
takam, amu iyi ǹ wa ile piisõɔ na iriɛ. Amma jɔ̀ i jɛsi awaɛ ka yɛ ijuukpã ajɔ na
irii laabaau jiidau nɔ i maa nɛò gbugbã iyi Ilaaõ í muɛɛ.
9 Nŋui í faaba wa nɔ í kpe wa ka jɛ inɛɛ ŋa. Kù jɛ na icɛ nwa ŋa iyi à ce, amma
si na iyi í jɔ̀ nŋu takaɛ í bi bɛɛbɛi na didõɛ. Didõɛu í jilɛ nwai hai tako tako na
anu akã nwa iyi à ce do Jesu Kirisi.
10 Nsɛi, kunaai woo Faaba nwa Jesu Kirisii í nyisi wa didõu. Jesu Kirisiui í
kpa irii gbugbãi iku nɔ í nyisi wa kuwɛɛ iyi ci ya tã na saabui laabaau jiidau.
11 Ilaaõi í jɔ̀ ǹ jɛ woo bɛ do woo kɔsi cio ku ba n sisia inɛ ŋa laabaau jiidau.
12 Ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n yɛ ijuukpãu ihẽ. Amma anyɔ kù waa muum, domi ǹ mà inɛ
iyi ǹ dasi naanɛ ǹ nɔ ǹ mà kam kam iyi í nɛ gbugbã ku maa mu ide iyi í jɔ̀ɔm
nɔu hee ajɔu koo toò wa.
13 Ide ntɔu iyi ǹ sisiɛ, muu do naanɛ jiida do kubi iyi à nɛ si anu akã nwa do
Jesu Kirisi.
14 Ide jiida iyi à daɛ si awɔ, muu do gbugbãi Hundei Ilaaõ iyi í wa si wa.
15 Awɔ takaɛ ì mà iyi inɛi Azii ŋau fei à fũ sim awɔ. Si inɔ nŋa bɛi Fijɛli do
Hɛɛmɔjɛni à wa.
16 Ilaaõ kú ce araarei nyaanzei Onɛzifɔɔ domi í muum gbugbã isɛ fɛɛfɛlo. Kù
nɔ kù ce baa anyɔi iyi ǹ wa piisõɔ.
17 Iyi í to wa Romu mɔm i dɛdɛɛm nii do inɔ akã hee í koo í yɛm.
18 Nɔ Lafɛ̃ɛ ku jɔ̀ Ilaaõ ku ce araareɛ si ajɔi kiitiu. Awɔ takaɛ ì mà sãa sãa icɛ iyi
í ceem Efɛɛzu.

Woo jabu jiidai Jesu Kirisi

---

* **1:4** ǹ wa n ye gigii kukpataɛ Timɔtee í kpatai wo si waati iyi Pɔlu wa nɛ. Amma Pɔlu wa bi ku naa ku yɔɔ má ku ba inɔ ku fɔ nŋau ku kpa iri.

2

1 Na nŋu, awɔ amam, mua arae gbugbã si didɔ̃ iyi à nɛ do anu akã nwa iyi à
ce do Jesu Kirisi.
2 Iyi ì gbɔ ǹ wa n fɔ si wajui ilu sɛɛda nkpɔu, daa ilu naanɛ gɔ ŋa mɔ si awɔ,
inɛ ŋa iyi aa yɔkɔ a kɔ inɛ gɔ ŋa mɔ si cio.
3 Ijuukpã iyi á naa siɛ bɛi amu mɔ fei, jɔ̀ i jɛsi bɛi woo jabu jiidai Jesu Kirisi.
4 Sooge iyi í wa ikoi igũ ci ya ce wũai andunya bii wa bi ku ce idɔɔbii inɛ
ngboɛ.
5 Woo ce gaasai ku sɛi kaa yɔkɔ ku ba ribai areɛ bii kù jɛ í jirima woodaɛ ŋa.
6 Bɛɛbɛ mɔi woo logoo iyi í ce icɛ do wahala nŋui á tako ku jɛ amaajɛɛ *.
7 Lasabu si ide ŋa iyi ǹ wa n fɔu ihɛ̃, nɔ Lafɛ̃ɛ á sobiɛ i bɛi i gbɔò yaasei fei
ndɛɛ.
8 Ye gigii Jesu Kirisi, tɔkui Davidi, iyi í jĩ hai si balɛu. Ideɛi í wa si laabaau
jiidau iyi ǹ wa n waazo.
9 Na laabaau jiidaui ǹ wa n yɛ ijuukpã hee à dĩm do sesee bɛi woo ce laalɔ.
Amma idei Ilaaɔ̃ si à dĩ.
10 Ŋɔi í jɔ̀ ǹ wa n temuaò fei ndɛɛ na irii inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í cicau, ku ba aŋa mɔ
a ba faaba do saabui Jesu Kirisi, nɔ a nɛ ikpɛ̃ si amboeɛ iyi ci ya tã.
11 Ide ilu naanɛ wee.
Bii à ku do nŋu, aa ka wɛɛ do nŋu.
12 Bii à temua, aa ka jɛ bomma do nŋu ajɔ.
Bii à nɔ à kɔsiɛ, nŋu mɔ á kɔsi wa.
13 Baa bii à jɛ hai nɛ naanɛ ŋa, do nŋu fei, nŋu í jɛ ilu naanɛ,
Domi kaa yɔkɔ ku kɔsi araɛ.

Woo ce icɛ iyi kù waa ce anyɔi icɛɛ

14 Ye inɛɛ ŋa gigii ide ŋau ihɛ̃ fei nɔ i kɔnkɔn du ŋa si wajui Ilaaɔ̃ i ni a maà ya
maa ce kakɔɔ si ide ŋa, domi dimii kakɔɔ bɛɛbɛ kù nɛ aranfãani kãma, í gbe ku
jɔ̀ inɛ ŋa iyi à waa gbɔɔ a ce nfe.
15 Ce kookaai i maa ce iyi aa baò saabu si wajui Ilaaɔ̃, bɛi woo ce icɛ iyi kù
waa ce anyɔi icɛɛ, iyi í ya maa sisi ide ntɔi Ilaaɔ̃ dee dee.
16 Amma waasu ide ŋa iyi a kù nɛ aranfãani gɔ nɔ a kaa sobi inɛ ŋa si naanɛ
ku dasi nŋa, domi inɛ ŋa iyi à waa ce bɛɛbɛ à ya na a jĩò Ilaaɔ̃ a maa kooi.
17 Idei inɛ ŋau bɛ í yɛi bɛi juju sãmi iyi wa bɛjɛ ara. Si inɔ nŋai Himenee do
Filɛtu à wa,
18 aŋa iyi à jɔ̀ kpãai ntɔ nɔ à waa kɛkɛ naanɛ ku dasii inɛ nkpɔ domi à ni awaatii
kujĩi iku ŋa í lɔ tã.
19 Do nŋu fei, icui naanɛ ku dasi nwa iyi Ilaaɔ̃ í jilɛ do gbugbã kaa yaya. À mà
iyi ntɔi si na iyi í jɔ̀ kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni, Lafɛ̃ɛ í mà inɛɛ ŋa. Nɔ í ni má, inɛ
iyi wa kpe irii Lafɛ̃ɛ fei ku saa laalɔ ku ce.
20 Si ile nla jɛɛ dimi ikã ikãi í ya wa bɛ. À ce gɔgɔ ŋa do wura, gɔgɔ ŋa mɔ do
isɔ fũfũ. Inɛ nŋu ŋau bɛ ajɔi jingau nla ŋai à ya ceò icɛ. Amma gɔgɔ ŋa mɔ à wɛɛ
má iyi à ce do amà, gɔgɔ ŋa mɔ kaalei, inɛ nŋu ŋai à ya maa ceò icɛi ajɔ fei.
21 Na nŋu, inɛ iyi wa nya araɛ hai si laalɔ ŋa iyi ǹ fɔ ideɛu fei, á yɛi bɛi jɛɛ iyi í
nɛ bɛɛrɛ. Á jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̃ í cica ikã ku jɛ tɛɛ mam mam, nɔ Lafɛ̃ɛ á yɔkɔ ku ceò
icɛ si na iyi í jɔ̀ í tã sɔɔlu ku ceò icɛ jiida baa yooma fei.
22 Saa kubi nfe nfei awaasũ ŋa, dɛdɛ kpãai dee dee ku jɛ, do naanɛ ku dasi,
do kubi, do laakai ku sũ, awɔ do inɛ ŋa iyi à waa tɔɔ Lafɛ̃ɛ do inɔ akã.

---

* **2:6** Si tia nwo gɔ ŋa à ya ni, "bɛɛbɛ mɔi woo logoo á ce icɛi do wahala ku bɛi ku ba amaajɛ."

23 Amma maà ya ce kakɔɔ si mii iyi kù nɛ aranfãani do iyi kù nɛ yaase, domi
ì mà kam kam iyi nŋui í ya na ku bí ija.
24 Nɔ wee kù sĩa woo ce icɛi Lafɛ̃ɛ ku maa ja, amma í sĩa kú bi inɛ fei, nɔ kú jɛ
inɛ iyi á yɔkɔ ku kɔ si cio nɔ ku ya temua.
25 Inɛ ŋa iyi a kù waa jɛsi ideɛ í sĩa ku ba ŋa ide ku fɔ do kúrò. Á yɔkɔ ku jɛ
Ilaaõ á mu nŋa kpãa a kpaasiò idɔ nŋa a mà ntɔ,
26 nɔ laakai nŋa ku baa, a gbã hai si taai Seetam, nŋu iyi wa mu ŋa wo nɔ í jò
à waa ce idɔɔbiɛ.

Waatii ankãanyi

3

1 Amma í sĩa i mà ŋa iyi kuwɛɛ nwa á na ku gaabu si waatii ankãanyi.
2 Amanɛ ŋa aa maa ce idei iri nŋa, lasabu nŋa fei si fiai á ya wa, aa jɛ woo tɔɔ
fufu, aa nyisi iyi aŋa à jɛ ngɔgɔ, aa maa bu Ilaaõ. A kaa jirima baa nŋa ŋa, aa jɛ
gudulu ŋa, a kaa mà bɛɛrɛi Ilaaõ.
3 Aa jɛ hai nɛ kubi ŋa, a kaa nɛ araarei inɛ ŋa, aa jɛ woo sɔ irii inɛ ŋa, a kaa mà
ara nŋa, aa jɛ inɛ ku gaabu ŋa, nɔ aa jɛ mbɛɛi woo ce jiida ŋa.
4 Aa jɛ ilu zamba ŋa, a kaa nɛ lasabu jiida, aa nɛ faao. Aa bi faayii andunya ku
re Ilaaõ.
5 Aa maa too kpãai Ilaaõ do gɛlɛ, amma ilu muafiti ŋai domi à kɔsi gbugbãɛ.
Fa araɛ hai bi amanɛ dimi bɛɛbɛ ŋa.
6 Gɔgɔ ŋa aa maa lɔ kpasɛ̃ do kpasɛ̃ ŋa a maa kãmia inaabo hai donda kulɛlɛ
ŋa. Inaabo ŋau, dulum du ŋa í caa nɔ à waa too binɛ ikã ikã fei.
7 Iju iyi í má fei inaabo bɛɛbɛ ŋau à waa dɛ aŋa a mà ngɔgɔ, amma a kaa nɔ a
mà ntɔu pai.
8 Si bɛi Zanɛsi do Zambɛɛsi à kɔsi Moizi wo, bɛɛbɛ mɔi inɛ ŋau mɔ à kɔsi ntɔu,
iri nŋa í sinda mam mam. Naanɛ ku dasi nŋa kù nɛ aranfãani kãma.
9 Amma kookaai nŋa kaa bɔò ŋa bii kãma, domi inɛ fei á na ku yɛ sũmu ku jɛ
nŋa, si bɛi à yɛ ti Zanɛsi do Zambɛɛsi.

Iyi Pɔlu í dasi Timɔtee ku ce

10 Amma awɔ ì mà sãa sãa yaase bɛi ǹ kɔ inɛ ŋa si cio do yaase bɛi ǹ ce isɛɛnɛm
bi tu ŋɛ, do mii ŋa iyi ǹ dasi idɔ n ce, do naanɛ ku dasim, do laakaim, do
suurum, do kubim, do temuam.
11 Ì mà bõnɛ iyi à nyisim do ijuukpã iyi í bam si ilui Antiɔsi do Ikonimu do
Lisitu. Kù nɛ bõnɛ gɔ iyi n kù yɛ bɛ. Amma Lafɛ̃ɛ í nyam hai si fei ndɛɛ.
12 Ntɔi, inɛ iyi wa bi ku ce kuwɛɛɛ dee dee si wajui Ilaaõ si anu akã iyi í ce do
Jesu Kirisi kù nɛ bɛi á ce iyi kù yɛ ijuukpã.
13 Amma inɛ laalɔ ŋa do woo sɔ ibo ŋa waati kãma fei laalɔ nŋa í ya maa kõɔsii.
Si bɛi à waa dĩ ijui inɛ gɔ ŋa, bɛɛbɛ mɔi à waa dĩ ijui ara nŋa.
14 Amma awɔ, leekĩ dim dim si cio iyi à kɔɛ si, iyi ì dasi naanɛ, domi ì mà inɛ
iyi í kɔɛ si.
15 Hai keekeɛi, ì mà kukɔi idei Ilaaõ iyi á yɔkɔ ku muɛ bisi i dasiò Jesu Kirisi
naanɛ ku ba i ba faaba.
16 Kukɔi idei Ilaaõ fei hai bi Ilaaõi wa naa. Nɔ í nɛ aranfãani ku kó inɛ ŋa si
cio, ku nyisi amanɛ kuraɛ, nɔ ku dasiɛ kpãa jiida má, nɔ ku nyisiɛ yaase bɛi á
jɛò dee dee,
17 ku ba inɛi Ilaaõ ku kõ, nɔ ku tã sɔɔlu ku ceò icɛ jiida baa yooma fei.

4

1-2 Ǹ wa n tɔɔɛi Timɔtee, i ya maa waazoa inɛ ŋa idei Ilaaɔ̃ waati kãma fei. I
ya tã sɔɔlu baa bii bɛirei, à jɛ a kù jɛ. Ǹ wa n tɔɔɛi si wajui Ilaaɔ̃ do si wajui Jesu
Kirisi, nŋu iyi á kiiti ilu hunde do iku ŋa. Na irii kunyiɛ wa do kunaai bommaɛi
ǹ wa n dasiɛ icɛu bɛ. Na nŋu, lɛlɛ ŋa, nɔ i nyisi ŋa kurara nŋa, mu nŋa gbugbã,
nɔ i kɔ ŋa si cioi idei Ilaaɔ̃ do suuru nla nla.
3 Ǹ wa n fɔ bɛɛbɛi domi waati gɔ wa naa iyi inɛ ŋa a kaa bi idei kukɔsi jiida ku
gbɔ, amma aa dɛdɛa ara nŋa woo kɔ si cio nkpɔ, inɛ ŋa iyi aa lɛlɛ ŋa do ide iyi à
bi ku gbɔ.
4 Aa kɔ ku gbɔ ide ntɔu, nɔ aa sinda ara nŋa si idei arái amanɛ ŋa.
5 Amma awɔ, mu araɛ si mii fei, temua do ijuukpã, ce icɛi laabaau jiidau ku
waazoɛ, nɔ i jɔ̀ icɛi idei Ilaaɔ̃ iyi ì waa ce ku kɔ̃ mam mam.
6 Amma amu takam, kuwɛɛm í jɛ bɛi atɛ̃i kuwee iyi à waa nikã, nɔ waati iyi
an jɔ̀ andunya í maai wa.
7 Ǹ jabu jiida, nɔ ǹ sɛi ǹ bɔ hee kɔɔ, nɔ ǹ wa n leekĩ si naanɛ ku dasi dim dim.
8 Nsɛi, ǹ mà iyi an ba ribai dee dee ku jɛ. Lafɛ̃ɛ woo kiiti dee deei á muum si
ajɔ nŋu. Kù jɛ amu akã, amma hee do inɛ ŋa iyi à bi ajɔi kunyiɛ wa fei.

Idei ankãanyi

9 Ce kookaai i hãmɛɛm wa ńya ńya,
10 domi Demasi í jɔ̀m í bɔ Tɛsalonika si na iyi í jɔ̀ í bi andunya kaa kaa.
Kɛrɛsani, inɛ nŋu í nɛ ikpa ilɛi Galati nɔ Titee mɔ í nɛ ikpa ilɛi Dalumasi.
11 Luku nŋu akãi í wa bi tom ihɛ̃. Gbã Maaku iŋɛò i naa wa ajɔ ŋa, domi á
yɔkɔ ku sobim si icɛm nɔu.
12 Ǹ bɛ Tisiki Efɛɛzu.
13 Bii ì waa naa, soom kumboo ku nya tũtũm wa iyi ǹ jɔ̀ Torasi kpasɛ̃i
Kaapusi, do tiam ŋa, iyi í re mɔm nŋui í jɛ iyi à ce do batau.
14 Alesandu gbɛdɛu *, í ceem laalɔ ntɔ ntɔ. Lafɛ̃ɛ á sãa mii iyi í ce.
15 Awɔ mɔ laakaiɛ, domi í kɔ̀sí ide nwa do gbugbã.
16 Inɛ kãma kù nɔ kù leekĩ do amu sinteu mɔm iyi ǹ wa n kɔò aram, aŋa feii
à jɔ̀m. Ilaaɔ̃ ku maà mu ŋa do.
17 Do nŋu fei, Lafɛ̃ɛ í leekĩ do amu í muum gbugbã, ku ba n waazo laabaau
jiidau mam mam nɔ dimi mmu ŋau fei a gbɔɔ. Nɔ ǹ fita si wahalau bɛi inɛ iyi í
gbã hai si gɛlɛi muusu nla.
18 Lafɛ̃ɛ á nyam hai si laalɔ baa yooma fei, nɔ kú jɔ̀ n lɔ si bommai leleɛ do
alaafia. Ka saabuɛ hee do ajɔ fei. Ami.

Fɔɔi ankãanyi

19 Ce Pirisila do Akilasi fɔɔ do inɛi kpasɛ̃i Onezifɔɔ ŋa.
20 Erasitu í gbe Kɔrɛnti bɛ nɔ ǹ jɔ̀ Torofimu Miletu, domi kù waa nɛ baani.
21 Ce kookaai i naa hee sukui tũtũ ku maa to.
Ebulusi, do Pudɛni, do Linusi, do Kolodia, do inɛ nwa ŋau fei à waa ceɛ fɔɔ.
22 Lafɛ̃ɛ ku wɛɛ do awɔ.
Nɔ didɔ̃i Ilaaɔ̃ ku wa si iŋɛ fei.

---

* **4:14** gbɛdɛu Gbɛdɛ iyi à waa fãau ihɛ̃ kù jɛ bɛi gbɛdɛ ku rɔ kaako ŋa. Inɛ nŋu isɔ ku ce booda ŋa do iwɛ̃ iyi inɛ ŋa à ya maa tɔɔi í ya yɔ́.

Tiɑ iyi Pɔlu í kɔɑ Titee

Pɔlu í ce Titee fɔɔ

1 Amui Pɔlu, woo ce icɛi Ilaaɔ̃ do woo bɛi Jesu Kirisi, ɑmui ṅ kɔ tiɑu wɑ. À
bɛm nii n koo n sobi inɛ ŋɑ iyi Ilaaɔ̃ í cicɑu ku bɑ ɑ dɑsiɛ naanɛ, nɔ ɑ mà ntɔu si
gãmɛi kpãai naanɛ ku dɑsi nwɑ.
2 Iyi bɛi á jɔ̀ ɑ mɑɑ cɔ kpãai kuwɛɛ hai tã. Ilaaɔ̃ ci yɑ sɔ ibo. Nɔ bɑɑ hai kù tɑkai
ɑndunyɑ í ce kuwãi kuwɛɛ hai tã.
3 Nɔ nsɛi, si ɑwɑɑti iyi í jilɛu, í jɔ̀ ideɛu í fitɑ. Ideui í dɑɑm si ɑwɔ n wɑɑzɔɛ si
bɛi í jilɛɛm, nŋu iyi í jɛ Ilaaɔ̃ woo fɑɑbɑ nwɑ.
4 Amu Pɔlu ṅ wɑ n ceɛ tiɑu ihẽ̃ wɑi, Titee. Si bɛi do sɑɑbum nii ì dɑsiò Jesu
nɑɑnɛ bɛi ɑmu mɔ, nŋui í jɔ̀ ì jɛ ɑmɑ ɑbím. Ilaaɔ̃ Bɑɑbɑ do Jesu Kirisi woo fɑɑbɑ
nwɑ ɑ muuɛ didɔ̃ do lɑɑkai ɑkã.

Icɛ iyi Pɔlu í dɑsi Titee Kɛrɛti

5 Ṅ jɔ̀ɛ Kɛrɛti bɛi ku bɑ i teese ide ŋɑ iyi í gbeu, nɔ i cicɑ inɛ ngbo ŋɑ si igbɛi
inɛi Jesu ŋɑ si ilu ŋɑu fei si bɛi ṅ sɔ̃ɛu.
6 Inɛ iyi á jɛ inɛ ngɓoi igbɛu í gbe ku jɛ inɛ iyi kù nɛ tɑɑle gɔ, iyi í nɛ ɑbo ɑkã
lege lege nɔ ɑmɑɛ ŋɑ à jɛ woo dɑsi Jesu nɑɑnɛ ŋɑ. Ku mɑà jɛ ɑ mɑɑ sɔ iri nŋɑ do
dɑɑ bututu nɔ ɑ mɑà jɛ ɑmu ŋɑ iyi ɑ ci yɑ jirimɑ inɛ.
7 Ntɔ ntɔ, inɛ ngɓoi igbɛu icɛi Ilaaɔ̃i wɑ ce. Nɑ nŋu í gbe ku jɛ hai nɛ tɑɑle. Kù
sɪ̀ɑ ku jɛ ilu fɑɑu, walɑkɔ ilu idɔɔkɔ̃, walɑkɔ woo mɔ ɑtẽ̃, walɑkɔ à bi ija, walɑkɔ
inɛ iyi wɑ bi ku bɑ fiɑ do bisi lɑɑlɔ.
8 Ammɑ í gbe ku jɛ inɛ iyi í yɑ yɑɑɛ inɛ njoo ŋɑ, nɔ ku yɑ bi mii jiidɑ ku ce. Nɔ
ku jɛ inɛ iyi í mà ɑrɑɛ. Ku jɛ inɛ dee dee do inɛ kumá nɔ ku yɑ sɑku.
9 Í gbe ku mɑɑ mu ide iyi í nɛ nɑɑnɛu dim dim si bɛi à kɔɑɑ si. Bɛɛbɛi á yɔkɔ
ku muɑ inɛ ŋɑ iyi à gbe gbugbã nɔ ku tusɛ nŋɑ yɑɑsei cio jiidɑ nɔ ku kãmiɑ woo
jã ide ŋɑ.
10 Ṅ wɑ n fɔ bɛɛbɛi domi inɛ nkpɔi í wɑ si igbɛu iyi ɑ kù wɑɑ jirimɑ inɛ ngbo
ŋɑu, inɛ ŋɑ iyi à wɑɑ dɑsi inɛ ŋɑ iju dũdũ do ide nfe. Si inɔ nŋɑ, Zuifu ŋɑ iyi à
dɑsi Jesu nɑɑnɛu, ɑŋɑ mɔm nii à re.
11 Í gbe ɑ gɑnji ŋɑ, domi à wɑɑ bitɑndi nyɑɑnze nkpɔ si bɛi à yɑ mɑɑ cio nŋɑ
mii iyi kù jɔ. À yɑ mɑɑ ce bɛɛbɛi ku bɑ ɑ bɑò fiɑ do bisi lɑɑlɔ.
12 Inɛi Kɛrɛti gɔ tɑkɑɛ iyi í jɛ woo sisi idei iwẽ̃ nŋɑ í ni, wɑɑti kãmɑ fei inɛi
Kɛrɛti ŋɑ woo sɔ ibo ŋɑi, nɔ à gɑɑbu bɛi iŋɑi sɑko ŋɑ, ilu ikɑ ŋɑi, lɑsɑbu nŋɑ fei
si kpãai ijɛi í wɑ.
13 Nɔ ide iyi í fɔu ntɔi. Nɑ nŋu, sõ̃ ŋɑ ide do kugɑɑbu ku bɑ ɑ leekɪ̀ dim dim si
kpãai naanɛ ku dɑsi,
14 nɔ ɑ mɑà nɑ ɑ too si ɑlái Zuifu ŋɑu, wɑlɑkɔ woodɑi inɛ ŋɑ iyi à yɑɑ hai si
kpãai ntɔ.
15 Mii fei í mái bi inɛ ŋɑ iyi à má, ɑmmɑ nkãmɑ ci yɑ má bi ilu riisi ŋɑ do hai
dɑsi naanɛ ŋɑ, domi lɑsɑbu nŋɑ do idɔ nŋɑ fei í nɛ riisi.
16 À wɑɑ fɔ do gɛlɛ à ni ɑŋɑ à mà Ilaaɔ̃, ɑmmɑ kookoosu nŋɑ wɑ jã ŋɑ ide. À jɛ
inɛ lɑɑlɔ do woo kɔ̀ ide ŋɑ, ɑ kɑɑ yɔkɔ ɑ ce mii jiidɑ kãmɑ má.

2

Kukɔsi jiida

1 Awɔ takaɛ kɔ ŋa si cio jiida.
2 Sõ mɔkɔ ngbo ŋa a jò a mà mii iyi à waa ce, nɔ a jɛ ilu bɛɛrɛ iyi à mà ara nŋa
nɔ a leekĩ si kpãai naanɛ ku dasiu dim dim do ti kubi do ti temua.
3 Sõ abo ngbo ŋa mɔ a maa jɛ kuwɛɛ nŋa dee dee bɛ́i í jɔ inɛi Ilaaõ ŋa à ya ce.
A maà jɛ woo sɔ irii inɛ ŋa wala woo mɔ atẽ. Í sĩa a ya maa mua abo aso mɔkɔ
saatara ŋa bisi jiida
4 ku ba a mà bɛi aa bi mɔkɔ nŋa ŋa do ama nŋa ŋa.
5 Nɔ a kɔ ŋa si a mà ara nŋa a jɛ inɛ ŋa iyi aa leekĩ do mɔkɔ nŋa ŋa a maa ce
icɛi abo aso mɔkɔ nŋa, a jɛ inɛ jiida ŋa iyi aa sũa mɔkɔ nŋa ŋa iri ilɛ. Iyi bɛi á jò
inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku fɔ laalɔi idei Ilaaõ na iri nŋa.
6 Sõ awaasũ ŋa mɔ a mà ara nŋa.
7 Bɛɛbɛ mɔi awɔ takaɛ, i ya jò a yɛ siɛ jiida ku ce si mii fei. Si cioɛ, nyisi ŋa iyi
ì jɛ dee dee nɔ ì waa ce mii iyi à dasiɛ.
8 Sõ ŋa idei ntɔu iyi a kaa yɛò taalei ideɛ. Iyi bɛi á jò anyɔ ku mu mbɛɛ nŋɛ ŋa
domi a kaa ba laalɔ nwa a fɔ.
9 Sõ aru ŋa mɔ a jirima lafẽɛ nŋa ŋa si mii fei nɔ a ya ce mii iyi á dõ nŋa si. A
maà ya ba ŋa kakɔɔ ku ce,
10 nɔ a maà ya ce ŋa ile, amma a nyisi ara nŋa iyi aŋa à jɛ ilu naanɛ si mii fei.
Bɛɛbɛi inɛ ŋa aa màò bɛɛrɛi cioi Ilaaõ woo faaba nwa.
11 Ǹ ni i ce bɛɛbɛi domi Ilaaõ í jò didõɛ í naa si andunya. Didõu á yɔkɔ ku mua
inɛ fei faaba.
12 Didõu wa sõ wa ka jò kɔdɛɛi andunya do kuwɛɛ iyi kù waa mà bɛɛrɛi Ilaaõ.
Bɛɛbɛi aa ka ce kuwɛɛ nwa si andunyau ihẽ dee dee, ka màò ara nwa, nɔ ka màò
bɛɛrɛi Ilaaõ,
13 nɔ ka maa degbeò ajɔ jiida iyi à waa cɔ kpãaɛ, si bii Jesu Kirisi woo faaba
nwa á nyisi amboeɛ. Jesu Kirisi nŋui í jɛ Ilaaõ, nɔ nŋui í la.
14 Í so araɛ í na na iri nwa ku ya wa hai si laalɔ baa yooma fei, nɔ ku ce wa inɛ
kumá ŋa ka na ka jɛ bɛi dimi akã iyi á jɛ titi nŋu akã nɔ ka jɛ ilu himma ka maa
ceò icɛ jiida.
15 Bɛɛbɛi í sĩa i ya cioa inɛ ŋa. Sõ ŋa ide do kugaabu, nɔ i mu nŋa gbugbã si
bɛi ì nɛ kpãaɛ. Maà jò inɛ gɔ ku dondaɛ.

3

Isɛɛnɛi inɛi Jesu ŋa

1 Ye inɛi igbɛi Jesu ŋau fei gigi a ya sũa ilaalui ilɛ ŋa do inɛ ngbo ŋa iri ilɛ, a ya
jirima ŋa, nɔ a ya tã sɔɔlu si icɛ jiida fei ku ce.
2 Sõ ŋa a maà ya fɔ laalɔi inɛ gɔ, nɔ a maà ya dɛ anui inɛ gɔ, amma a ya cea inɛ
fei jiida nɔ a nyisi inɛ ŋa daa didõ.
3 Í sĩa ka ce bɛɛbɛ domi tako wo awa mɔ à yɛi bɛi inɛ ŋa iyi à gbe. A kù nɛ
yaase, a ci ya ka jirima Ilaaõ, à ya ka maa ce kurara. Kɔdɛɛi andunya baa yooma
fei do faayi ŋai à waa nɛò wa. À waa ce kuwɛɛ nwa do inɔ sãmi do binɛ. Nɔ à cé
njɛ.
4 Amma waati iyi Ilaaõ woo faaba nwa í nyisi jiida ku jɛɛ do bɛi í bi amanɛ ŋa,
5 í faaba wa. Waati bɛɛbɛi Hundeɛ iyi í da nwa si í bí wa isɛ gbeejisia nɔ í mu
nwa kuwɛɛ titõ. Kù faaba wa si na iyi í jò à ce icɛ jiida, amma si na iyi í jò í ce
araare nwai.
6 Ilaaõ í mu nwa Hundeɛ do inɔ akã na saabui Jesu Kirisi woo faaba nwa,

7 ku bɑ kɑ nɑ kɑ jɛ inɛ dee dee si wɑjui Ilɑɑɔ̃ nɑ didɔ̃ɛ nɔ kɑ jɛ tubui kuwɛɛ hɑi
tã iyi à wɑɑ cɔ kpã̃ɑɑɛ.
8 Ideu í nɛ nɑɑnɛ. Ǹ bi i fɔ ideu i sisi ku bɑ inɛ ŋɑ iyi à dɑsi Ilɑɑɔ̃ nɑɑnɛ ɑ ce
kookɑɑi ɑ ceò icɛ jiidɑ. Ideu ide jiidɑi nɔ í nɛ ɑrɑnfã̃ɑni bi inɛ ŋɑ.
9 Ammɑ i yɑ fɛò kudɛdɛi ide hɑi nɛ yɑɑse ŋɑ ku ce, nɔ i mɑà yɑ dɛ irii bɑlɑ nwɑ
ŋɑ kú mà, nɔ i mɑà yɑ mɑɑ ce kɑkɔɔ hɑi tã si gãmɛi woodɑ. Iyi bɛ fei ngbɛi, kù
nɛ ɑrɑnfã̃ɑni kãmɑ.
10 Inɛ iyi wɑ fɛɛfɛ inɛ ŋɑ, sõɔ bɛi isɛ gbeeji i bɛi i nyɑ lɑfɛ̃ɛ ikã.
11 Awɔ tɑkɑɛ ì mà iyi ɑmɑnɛ dimi bɛɛbɛ í yɑɑi hɑi si kpã̃ɑ jiidɑ, wɑ ce dulum
nɔ kookoosuɛ í jɔ̀ à yɛ tɑɑleɛ.

Idei ɑnkã̃ɑnyi

12 Wee ɑn nɑ n bɛ Aɑtemɑsi wɑlɑkɔ Tisiki wɑ bi tɛɛ. Wɑɑti iyi inɛ ɑkã nŋɑ á
nɑ ku to wɑ, ce kookɑɑi i nɑɑ i bɑm Nikopolisi, domi bɛi ń bi n mɑɑ n wɑ sukui
tũtũ.
13 Muɑ Zenɑsi woo mà woodɑu do Apolo bukɑɑtɑi mii iyi à bi fei si isɛɛnɛ
nŋɑu, ku bɑ ngɔgɔ ku mɑà gɑizɑ ŋɑ.
14 Í sɩ̀ɑ inɛ nwɑ ŋɑu mɔ ɑ hɑnyɑ si icɛ jiidɑ ku ce, ku bɑ ɑ bɑ bukɑɑtɑi mii iyi à
bi nɔ ɑ mɑà jɛ kuwɛɛ nŋɑ ngbɛ ngbɛ.
15 Inɛ ŋɑ iyi à wɑ bi tom ihẽ fei à ceɛ fɔɔ. Ce inɛ ŋɑ iyi à bi wɑ si kpã̃ɑi nɑɑnɛ
ku dɑsi fɔɔ.
Didõi Ilɑɑɔ̃ ku wɑ si iŋɛ fei.

Tia iyi Pɔlu í kɔa Filemɔɔ

Pɔlu í ce Filemɔɔ fɔɔ

1 Amu Pɔlu iyi ǹ wa piisɔ̃ɔ na irii Jesu Kirisi, amu do Timɔtee inɛ nwa à ceɛ
tiau ihɛ̃ wai Filemɔɔ, awɔ baakɔɔ nwa do minjisia nwa si icɛu.
2 Nɔ à ce inɛi igbɛi Jesu ŋa iyi à ya tɔtɔɔ kpasɛ̃ɛu fɔɔ do wecì nwa Apia, do
Aasipu, nŋu iyi wa ba wa ku jabu.
3 Ilaaɔ̃ Baa nwa do Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi a mu nŋɛ didɔ̃ do laakai ku sũ.

Kubii Filemɔɔ do naanɛ ku dasiɛ

4 Waati iyi ǹ wa n ce kutɔɔ fei ǹ ya n ye gigiɛi nɔ ǹ ya n saabu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛm na
iriɛ,
5 domi ǹ wa n gbɔ baaui naanɛɛ iyi ì dasi Lafɛ̃ɛ Jesu do bɛi ì bi woo dasi Jesu
naanɛ ŋa fei.
6 Ǹ wa n tɔɔ Ilaaɔ̃ ku jɔ̀ anu akã iyi awaɛ ŋa à nɛ na naanɛ ku dasiu ku jɔ̀ i mà
mii jiida iyi à nɛ si kpãai Kirisi fei.
7 Baakɔɔm, kubiɛu í muum gbugbã ntɔ ntɔ do inɔ didɔ̃ nla nla, domi ì waa tũ
inɔi inɛi Ilaaɔ̃ ŋa.

Pɔlu wa tɔɔa Onezimu suuru

8 Na nŋu, baa do iyi ǹ nɛ kpãa na irii Kirisi iyi an tilasiɛ i ce iyi í sĩa,
9 do nŋu fei, na kubii í jɔ̀ ǹ wa n tɔɔɛ suuru. Amu Pɔlu, amu iyi ǹ jɛ mɔkɔ
ngbo, nɔ wee nsɛi ǹ wa piisɔ̃ɔ na irii Jesu Kirisi,
10 ǹ wa n tɔɔɛ suurui na irii Onezimu, nŋu iyi í jɛ bɛi amam iyi ǹ bí si kpãai
naanɛ ku dasi si ile piisɔ̃ɔ ihɛ̃.
11 Tako wo kù sobiɛ jiida, amma nsɛi í jɛ sobi nla nla bi tɛɛ do bi tom.
12 Nsɛi ǹ bɔɔ wai bi tɛɛ, nŋu iyi ǹ bi bɛi arai amu takam.
13 Ǹ bi ku wa kɔkɔm nii wo ku sobim si agbɛè si waati iyi ǹ wa piisɔ̃ɔ ihɛ̃ na
laabaau jiidau.
14 Amma n kù bi n ce ngɔgɔ bii kù yeɛ, domi n kù bi i sobim do tilasi, bii kù
jɛ do idɔɔbiɛ.
15 Á yɔkɔ ku jɛ iŋɛò Onezimu ì fɛɛfɛ njɛ ŋai wo si waati keekeu ku ba i naa i
nɔɔ do ajɔ fei.
16 Kaa nyi wa bi tɛɛ baa bɛi aru nŋu akã má, amma í re aru. Á nyi wai bɛi
baakɔɔ jiidaɛ. Ǹ nɛ kubiɛ ntɔ ntɔ, nɔ í sĩa titɛɛ ku re, domi kù jɛ aruɛ nŋu akã, í
jɛ baakɔɔɛ si kpãai Kirisi má.
17 Na nŋu, bii ì waa kam bɛi kpaasiɛ, gba nŋu mɔ bɛi aa gba amu takam.
18 Bii ì rarae, walakɔ bii wa mu gbeseɛ, sindoɛ si irim.
19 Wee, ǹ wa n kɔ iyi ihɛ̃ do awɔi amu takam, amu Pɔlu, an sãaɛ fei ndɛɛ. Baa
bii n kù fɔɔ, awɔ takaɛ ì mà iyi ì waa mu gbesem na kuwɛɛɛ iyi ì ba.
20 Na nŋu, awɔ inɛm, ǹ wa n tɔɔɛ i ceem didɔ̃u bɛ na irii Lafɛ̃ɛ. Tũ inɔm si
kpãai Kirisi.
21 Ǹ ceɛ tiau ihɛ̃ wai si na iyi í jɔ̀ ǹ wa n naanɛɛ iyi aa jirima ide iyi ǹ wa n fɔu,
nɔ ǹ mà kam kam aa ce ku re baa iyi ǹ wa n tɔɔɛu.
22 Mii akãi í gbe, ceem sɔɔlui ile bii an naa n wa, domi ǹ wa n cɔ kpãa iyi Ilaaɔ̃
á na ku sindoom wa bi tu ŋɛ má na saabui kutɔɔ nŋɛ.

Sukudɔ̃ ku tɔɔ

23 Epafaasi, awaò inɛ iyi a wa ile piisɔ̃ɔ na irii Jesu Kirisiu, í ni n ceɛ fɔɔ.

24 Bɛɛbɛ məi woo bam icɛ ku ce ŋa, Maaku do Aritaaki do Demasi do Luku,
aŋa fei à ceɛ fɔɔ.
25 Didɔ̃i Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi ku wa si ŋɛ.

Tia iyi à kɔa inɛi Ebɛɛ ŋa

Ilaaɔ̃ í jɔ̀ Amai nŋu takaɛ í ba wa ide ku fɔ

1 Tako bala nwa ŋa à gbɔ ide ku fɔi Ilaaɔ̃ hai si gɛlɛi waliiɛ ŋa isɛ fɛɛfɛlo si kpã̃a
ikã̃ ikã̃.
2 Amma si waatii ankã̃anyiu ihẽ̃ awa à gbɔ ide ku fɔi Ilaaɔ̃ hai si gɛlɛi Amaɛ
takaɛ. Amaui Ilaaɔ̃ í cica ku jɛ woo jɛ tubui mii fei, nŋu iyi aŋaò à taka andunya.
3 Amboe iyi Ilaaɔ̃ í nɛ fei, si Amaɛi aa ka yɔɔ. Amau í jɔ Ilaaɔ̃ takaɛ dee dee, í
nɔ wa mu mii fei do gbugbã̃i ideɛ. Waati iyi í ce icɛ iyi á kpa idei dulum dii inɛ
ŋa í tã̃, ŋɔi í koo í buba lele si awɔ njɛi Ilaaɔ̃ ilu gbugbã̃ fei.

Amai Ilaaɔ̃ í re amaleka ŋa

4 Si bɛi Ilaaɔ̃ í na Amaɛu iri iyi í re ti amaleka ŋa, bɛɛbɛ mɔi Amau takaɛ í re
amaleka ŋa.
5 Do ntɔ, Ilaaɔ̃ kù sɔ̃ inɛ akã̃i amaleka ŋau ku ni,
Awɔi ì jɛ Amam. Hai nnyi ǹ jɛ baaɛ.
Kù nɔ kù jɛ amaleka gɔi wa fã̃a iyi í ni,
An jɛ baaɛ, nɔ nŋu mɔ ku jɛ amam.
6 Amma waati iyi Ilaaɔ̃ í bɛ ama yemmaɛ wa si andunya í ni,
Amalekam ŋa fei a gulɛa.
7 Ide iyi Ilaaɔ̃ í fɔ na irii amaleka ŋau wee. Í ni,
Ǹ ce amalekam ŋai bɛi fufu,
Woo ce icɛm ŋau mɔ bɛi amɛi ina.
8 Amma Amaɛi wa fã̃a iyi í ni,
Awɔi ì jɛ Ilaaɔ̃. Ǹ jilɛ bommaɛ hee do ajɔ fei.
Dee dee ku jɛi í jɛ akpai bommaɛ.
9 Ì bi jiida nɔ ì cé laalɔ.
Na ŋɔi í ce amu Ilaaɔ̃ ǹ cicaɛ, awɔ Ilaaɔ̃.
Ǹ nɔ ǹ muuɛ inɔ didɔ̃ nɔ ǹ jɔ̀ bɛɛrɛɛ í re ti kpaasi ŋa.
10 Nɔ í sɔ̃ɔ má í ni,
Awɔ Lafẽ̃ɛ, hai sinte awɔi ì jilɛ icui ilɛ.
Do awɔɛi ì ceò lele.
11 Fei ndɛɛ á ce nfe amma awɔi aa wɛɛ.
Lele do ilɛ fei á gboi bɛi ibɔ.
12 Awɔi aa taabu ŋa bɛi j̃ĩnɛ.
Aa nɔ a maa kpaasi bɛi à ya kpaasi ibɔ.
Amma awɔ i kaa kpaasi, nɔ kuwɛɛɛ kàa kpa iri.
13 Ilaaɔ̃ kù nɔ kù sɔ̃ amalekaɛ gɔ kù ni,
Buba awɔ njɛm hee n ce mbɛɛɛ ŋa bi ku lesi isɛɛ.
14 Debɛi, mii amaleka ŋa à jɛ. À jɛ hunde ŋa iyi à waa cea Ilaaɔ̃ icɛ, aŋai í ya bɛ a
koo a sobi inɛ ŋa iyi aa ba faaba.

2

Idei faaba

1 Na nŋu, í sĩ̃a ka mu ide iyi à gbɔ dim dim ku ba ka maà nyɔɔ,
2 domi baa ide iyi amaleka ŋa à naaò wa í nɛ gbugbã̃ hee inɛ iyi kù saaluɛ
walakɔ kù jirimaɛ fei í ba ijuukpã̃ iyi í jɔ.

3 Debɛi, bɛirei aa ka ce ka yɔkɔ ka saa ijuukpã bii à waa cɛiò idei faaba iyi í to
bɛɛbɛ. Lafɛ̃ɛ takaɛ í tako í sisi idei faabau, nɔ si anyiɛ inɛ ŋa iyi à gbɔɔ à sõ wa à
ni ideu ntɔi.
4 Nɔ Ilaaõ í ce maamaake ikã ikã fei ku ba gbugbãi sɛɛda nŋau ku kõɔsi. Nɔ í
ceɑ inɛ ŋa amua ikã ikãi Hundeɛ si bɛi í bi.

Woo faaba inɛ ŋa

5 Ntɔ ntɔ, andunya iyi á na ku naa iyi à waa fãau, kù jɛ amaleka ŋai Ilaaõ í jilɛ
a jɛ inɛ ngboɛ.
6 Amma inɛ gɔ í kɔ bii gɔ í ba Ilaaõ ide ku fɔ í ni,
Mii amanɛ í jɛ hee ì waa ce lasabuɛ.
Yooi í jɛ amanɛ hee i maa gbɔaa.
7 Si waati keeke gɔ ì coo inɛ iyi kù to amaleka ŋa.
Ì muaa amboe nɔ ì jò í nɛ jirima nla nla.
8 Ì muaa gbugbã si mii fei.
Ntɔi, iyi à ni Ilaaõ í naa gbugbã si mii fei, nkãma kù wɛɛ iyi kaa sũaa iri ilɛ.
Amma a kù yɛ bii mii fei í sũaa iri ilɛ titã.
9 Do nŋu fei Jesu nŋu iyi à kaye wo, nsɛi à waa yɔɔ do amboe do jirima nla nla
na wahala iyi í yɛ í kuò. Ntɔi, didõi Ilaaõ í tako í jò kù to amaleka ŋa si waati
keeke gɔ. Ilaaõ í ce bɛɛbɛi ku ba ku yɛ wahala ku kuò na irii inɛ fei.
10 Do ntɔ, Ilaaõ, nŋu iyi í taka mii fei nɔ wa mu fei ndɛɛ, í yɔɔ iyi í sĩa Jesu ku yɛ
ijuukpã ku ba ku jɛ amanɛ iyi í kõ nɔ ku gbã amanɛ nkpɔ nkpɔ ku naaò ŋa wa
si amboeɛ, domi Jesui í jɛ icui faaba nŋa.
11 Jesu iyi í wɛ inɛ ŋa hai si dulum du ŋa, nŋu do inɛ ŋa iyi í wɛ ŋau à jɛ amai
baa akã. Na nŋu, kù ce anyɔi ku kpe ŋa ifɔɛ ŋa
12 tengi bii í ba Ilaaõ ide ku fɔ í ni,
An sisia ifɔm ŋa ideɛ.
An saabuɛ si aninii inɛ ŋa iyi à tɔtɔɔ.
13 Nɔ í ni má,
An dasi Ilaaõ naanɛm.
Si anyiɛ má nɔ í ni,
Amu wee do inɛ ŋa iyi Ilaaõ í muum.
14 Si bɛi inɛ ŋau à nɛ ara do njɛ, Jesu takaɛ í na í so ara bɛi aŋa mɔ. Í ce bɛɛbɛi
ku ba na saabui ikuɛ ku kpa gbugbãi Seetam, nŋu iyi í nɛ gbugbãi iku wo,
15 nɔ ku ya inɛ ŋa iyi à jɛ bɛi aru ŋa si kuwɛɛ nŋa fei na njoi iku.
16 Ntɔ ntɔ, kù jɛ amaleka ŋai í naa ku sobi, tɔkui Aburahamu ŋai í naa ku sobi.
17 Na nŋu, kù nɛ bɛi á ce iyi kù jɔ ifɔɛ ŋa si mii fei ku ba ku na ku jɛ woo wee
nla iyi í nɛ araare nɔ ku jɛ ilu naanɛ si icɛi Ilaaõ, nɔ ku sã gbesei dulum dii inɛ
ŋa.
18 Do yaase bɛɛbɛ á yɔkɔ ku sobi inɛ ŋa iyi à wa si kulɛlɛ, domi nŋu takaɛ í yɛ
ijuukpã si kulɛlɛ.

3

Jesu í re Moizi

1 Na nŋu, iŋɛ inɛm ŋa, iŋɛ iyi ì jɛ ti Ilaaõ, iŋɛ iyi í kpe do woo dasi Jesu naanɛ
ŋa iyi à gbe ku ba i bɔ lelei Aõ ŋa, i jò i cɔ Jesu, nŋu iyi Ilaaõ í bɛ wa ku jɛ woo
wee nla si kpãai naanɛ ku dasi iyi à waa sisi.
2 Bɛi Moizi í tako í jɛ ilu naanɛ si icɛɛ iyi í cea inɛi Izirɛli ŋa fei, bɛɛbɛ mɔi Jesu
takaɛ í nɛ naanɛ si wajui Ilaaõ, nŋu iyi í jilɔɔ si icɛu.

3 Inɛ iyi í ma ile í nɛ bɛɛrɛ í re ileu takaɛ. Bɛɛbɛ məi Jesu í nɛ amboe nla nla
iyi í re ti Moizi.
4 Ntəi, ile iyi ì yɛ fei amanɛi í maa, amma Ilaaɔ̃i í jɛ inɛ iyi í ma mii fei.
5 Si icɛ iyi Moizi í ceɑ inɛi Izirɛli ŋa fei, í yɛ bɛi amaacɛ ilu naanɛ si kpasɛ̃i Ilaaɔ̃
kú jɛ nwa sɛɛdai mii iyi á na ku ce.
6 Amma Kirisi njɛ amai kpasɛ̃ ilu naanɛi iyi Ilaaɔ̃ í ce inɛ ngboi kpasɛ̃ɛu. Inɛi
kpasɛ̃ɛ ŋau mə, awai bii à waa leekĩ si naanɛ dim dim do si kpãa ku cə iyi à waa
təòò fufu.

Kusĩmi iyi Ilaaɔ̃ í jilɛa inɛɛ ŋa

7 Na nŋu, i sotĩ i gbə ide iyi Hundei Ilaaɔ̃ í fə í ni,
Bii ì waa gbə ide ku fəi Ilaaɔ̃ nnyi ŋa,
8 I maà lele idə nŋɛ má bɛi si ajə iyi ì kəsiɛ ŋa,
Si waati iyi ì cə laakaiɛ ŋa si gbabua.
9 Ŋəi Ilaaɔ̃ í ni,
Tengi bɛi bala nŋɛ ŋa à kəsim à dede idəəkɔ̃m,
Baa do iyi à yɛ mii iyi ń ce hee adɔ̃ ciiji.
10 Na ŋəi í jə̀ ń ce idəəkɔ̃ do aŋa.
Nə ń yɛ idə nŋa í ya sindai ajə fei hai bi tom.
A kù mà kpãam.
11 Si idəəkɔ̃m ń ceekpe ń ni,
A kaa ləsi bi kusĩmi iyi ń ce nŋa səəluɛu ajə kãma.
12 Na nŋu, iŋɛ inɛm ŋa, i ce laakai, i maà jə̀ inɛ gə nŋɛ ku nɛ idə laalə hai dasi
naanɛ, iyi á jə̀ ku sinda hai bi Ilaaɔ̃, nŋu iyi í wɛɛ.
13 Amma si na iyi í jə̀ Ilaaɔ̃ í mu nwa ajəi nnyi, nə ala kù jɛ tu wa, í sĩa i ya maa
mua njɛ gbugbã ajə fei ŋa ku ba inɛ gə nŋɛ ku maà jə̀ dulum ku dĩ ijuɛ hee ku
le idəɛ.
14 Ntəi, à nɛ ikpɛ̃ si kuwɛɛi Kirisi bii à waa leekĩ dim dim si naanɛ ku dasi iyi
à nɛ hai sinte hee kəəɛ.
15 Na ŋəi í jə̀ à ni,
Bii ì waa gbə ide ku fəi Ilaaɔ̃ nnyi ŋa,
I maà lele idə nŋɛ má bɛi si ajə iyi ì kəsiɛ ŋa,
16 Yoo ŋai à gbə ide ku fəi Ilaaɔ̃ nə à kəsiɛ bii kù jɛ inɛ ŋa iyi Moizi í gbã hai ilɛi
Ezibitiu fei.
17 Mà yoo ŋai Ilaaɔ̃ wa ce idəəkɔ̃ hee zakai adɔ̃ ciiji bii kù jɛ do inɛ ŋa iyi à ce
dulum nə à cuku à ku si gbabuau.
18 Si waati iyi Ilaaɔ̃ í ceekpe í ni, a kaa ləsi bi kusĩmi iyi nŋu í ce nŋa səəluɛu,
yoo ŋai wa fãa bii kù jɛ inɛ ŋa iyi a kù jirima ideɛ.
19 Bɛɛbɛ məi, à yɛ iyi a kù yəkə a kù ləsi bi kusĩmiu si na iyi í jə̀ a kù dasi naanɛ.

4

1 Kuwãi Ilaaɔ̃ iyi í ni aa ka ləsi bi kusĩmiu í wɛɛ baa nnyi. Na nŋu, i ce laakai
ku ba inɛ gə nŋɛ ŋa a maà na a to wa do ankãanyi nə a ba wee aŋa a kaa ba a lə
bi kusĩmiu.
2 À waazo nwa laabaau jiida si bɛi à ceɑ inɛ ŋa iyi à tako à wa si gbabuau. À
gbə ideu amma kù ce nŋa aranfãani kãma domi si waati iyi à gbəə, a kù dasi
naanɛ.
3 Awa iyi à dasi naanɛ aa ka ləsi bi kusĩmiu, bi kusĩmi iyi Ilaaɔ̃ í fə ideɛ í ni,
Si idəəkɔ̃m ń ceekpe ń ni,
A kaa ləsi bi kusĩmi iyi ń ce nŋa səəluɛu.
Í fə bɛɛbɛ baa do iyi í ce səəlui kusĩmiu tã hai waati iyi í taka andunya.

4 Do ntɔi, bii gɔ à fɔ idei ajɔ mɛɛjesiau à ni,
Ilaaɔ̃ í kpa irii icɛɛ fei nɔ í sĩmi si ajɔ mɛɛjesia.
5 Do nŋu fei Ilaaɔ̃ í fɔ ide iyi à tako à ka wau wo iyi í ni,
A kaa lɔ si bi kusĩmi iyi ǹ ce nŋa sɔɔluɛu ajɔ kãma.
6 Inɛ gɔ ŋa aa na a lɔ si bi kusĩmiu. Amma inɛ sinte ŋa iyi à gbɔ laabaau jiidau a kù lɔsi na ide hai jirima nŋau.
7 Na nŋu, nsɛi Ilaaɔ̃ í jilɛ ajɔ má, nɔ ajɔui nnyi. Ideu í cei bɛi Ilaaɔ̃ í jɔ̀ à na à gbɔɔ hai si gelɛi Davidi si anyii adɔ̃ nkpɔ nkpɔ. Ideu í ni,
Bii ì gbɔ ide ku fɔi Ilaaɔ̃ nnyi ŋa,
I maà ti i lele idɔ nŋɛ.
8 Ntɔi, bii í jɛ si kusĩmiu bɛi Zozue í bɔò inɛ ŋau wo, Ilaaɔ̃ kaa fɔ idei ajɔi kusĩmi mmu gɔ iyi á na ku naa.
9 Bɛɛbɛi kusĩmi í wɛɛ má iyi í jɛ ti inɛi Ilaaɔ̃ ŋa bɛi Ilaaɔ̃ takaɛ í sĩmi si ajɔ mɛɛjesiau.
10 Inɛ iyi í lɔsi bi kusĩmi iyi Ilaaɔ̃ í ce sɔɔluɛu, í kpa irii icɛɛi si bɛi Ilaaɔ̃ mɔ í kpa irii tɛɛ.
11 Na nŋu, ka ce kookaai ka lɔsi bi kusĩmiu. Kãma nwa ku maà jɛ hai gbɔ ide bɛi inɛ ŋau. Bii kù jɛ bɛɛbɛ aa ka na ka cuku ka kua bi kusĩmiu.
12 Idei Ilaaɔ̃i í jɛ kuwɛɛ, í nɔ í nɛ gbugbã. Í dɔ̃ anu í re taakuba ilu andɛ minji. Í nɛ gbugbã iyi á yɔkɔ ku lɔò hee lɛlɛi idɔ ku fɛɛfɛ idɔi amanɛ do lasabuɛ, ikõi ara mɔ do lompi. Nɔ á wusɛ idɔɔbii amanɛ do lasabuɛ. *
13 Nkãma kù wɛɛ iyi wa manjia Ilaaɔ̃ woo taka. Fei ndɛɛ í cĩ wa jilɛi si wajuɛ. Nɔ nŋui awa fei aa ka tusɛa kuwɛɛ nwa.

Jesui í jɛ woo wee nlau

14 Do ntɔi à nɛ woo wee nla iyi í bɔ lelei Aɔ̃ í to hee bi Ilaaɔ̃ takaɛ. Nŋui í jɛ Jesu amaɛ. Na nŋu, ka leekĩ dim dim si naanɛ iyi à dasi,
15 domi woo wee nla iyi à nɛu á yɔkɔ ku ce araarei gbugbã hai nɛ nwa si na iyi í jɔ̀ à lɛlɛɛ ku ceò laalɔ si mii fei bɛi awa mɔ, amma kù ce dulum.
16 Kitãi bommai Ilaaɔ̃i í jɛ tengi bii aa ka ba didɔ̃. Na nŋu, ka sɛkɛɛ si kitãu si kutɔɔ nwa do idɔ ku buba, ku ba ku ce araare nwa nɔ ku mu nwa didɔ̃ iyi á sobi wa si waati iyi í jɔ.

5

1 Woo wee nla iyi à ya so hai si inɔi amanɛ ŋa fei, à ya sooi ku cea Ilaaɔ̃ icɛ na iri nŋa ku ba ku ya kooa Ilaaɔ̃ amua nŋa ŋa nɔ ku ce kuwee ŋa na irii dulum du ŋa.
2 Á yɔkɔ ku ce suuru do inɛ ŋa iyi a kù mà ngɔgɔ do inɛ ŋa iyi à yaa hai si kpãa, si na iyi í jɔ̀ nŋu takaɛ mɔ kù kɔ̃.
3 Na ŋɔi í jɔ̀, kù nɛ bɛi á ce iyi kù ce kuwee na irii dulum dii nŋu takaɛ bɛi wa ce na irii inɛ ŋa.
4 Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku so araɛ ku ni nŋu í jɛ woo wee nlau, bii kù jɛ Ilaaɔ̃i í kpoo bɛi í kpe Arɔ̃ɔ wo.
5 Bɛɛbɛ mɔi baa Kirisi takaɛ kù so araɛ lele kù ni nŋu í jɛ woo wee nlau. Ilaaɔ̃i í cicaɛ, nŋu iyi í sɔ̃ɔ í ni,
Awɔi ì jɛ Amam.
Hai nnyi ǹ jɛ Baaɛ.
6 Bii gɔ à kɔ ide iyi í sɔ̃ɔ má í ni,

* **4:12** Idei Ilaaɔ̃ í jɛ kuwɛɛ tia nwo ŋau à ni, “Idei Ilaaɔ̃ í wɛɛ njaawɛ”.

Awɔi aa jɛ woo wee do ajɔ fei bɛi Mɛɛkizedɛki.
7 Si waati iyi Jesu í wa si andunya í ya ce kutɔɔ do anu ku dɔ̃ nla nla do cikãaju.
Í tɔɔ sobii Ilaaɔ̃, nŋu iyi á yɔkɔ ku nyaa hai si awɔi iku, nɔ í gbɔa si na iyi í jɔ̀ í
sũaa iri ilɛ.
8 Do iyi í jɛ Amai Ilaaɔ̃ fei, í kɔkɔ ku jirimaɛ si ijuukpã iyi í yɛ.
9 Iyi í kɔ̃ í tã nɔ í baa í jɛa inɛ ŋa iyi à waa jirimaɛ fei icui faaba iyi ci ya tã.
10 Nɔ Ilaaɔ̃ í coo woo wee nlau bɛi Mɛɛkizedɛki.

Ka maà jɔ̀ naanɛ ku dasi nwa

11 Mii nkpɔ í wɛɛ iyi aa ka yɔkɔ ka fɔ si gãmɛi ideu ihɛ̃, amma á gaabu a sisi
nŋɛ yaaseɛ domi ì baa ì jɛ inɛ ŋa iyi a ci ya gbɔ yaasei ide ńya ńya ŋa.
12 Waati í to bɛbɛi bii í jɔ iŋɛ mɔ i kɔ inɛ gɔ ŋa mɔ si ideu, nɔ do nŋu fei, ì kɔ ì
waa nɛ bukaatai inɛ iyi á kɔ ŋɛ si mii sinte ŋa si idei Ilaaɔ̃. Iŋɛ iyi ì to i jɛ ijɛ kili
nla nɔ ì nyi ì waa nɛ bukaatai amɔ má ŋa.
13 Inɛ iyi wa mɔmɔ fei amai, kaa yɔkɔ ku wũa jiida do laalɔ.
14 Amma ijɛ kili, ijɛi inɛ ngbo ŋai, aŋa iyi à mà jiida do laalɔ ku wũa si na iyi
í jɔ̀ à nɛ dɔɔnɛɛ.

6

1 Na nŋu, ka jɔ̀ ide sinte ŋau si gãmɛi Kirisi nɔ ka bɔ waju ka jɛ inɛ ŋa iyi à ɟĺa.
A kaa ka jilɛ icui ideu ku kɔsi má. Ideui í jɛ idei idɔ ku kpaasi hai si kookoosui
nfe ku ce, do idei naanɛ ku dasi si Ilaaɔ̃,
2 do idei ikɔi inyi ku dasi ikã ikã, do idei awɔ ku lea inɛ ŋa si iri, do idei kuɟ́i
iku ŋa, do ide iyi Ilaaɔ̃ á jilɛ hee do ajɔ fei si kiitiu.
3 Kookaaii waju ku bɔi aa ka ce bii Ilaaɔ̃ í bi.
4 Inɛ ŋa iyi à ba inya kumái Ilaaɔ̃ tã, nɔ à tiɛ amuai lele, nɔ à ba ikpɛ̃ si Hundei
Ilaaɔ̃,
5 nɔ à yɔɔ iyi idei Ilaaɔ̃ í sĺa, nɔ à mà gbugbãi kuwɛɛi ala,
6 bii à sinda à toa idei Ilaaɔ̃ anyi, a kaa yɔkɔ a sinda idɔ má, domi à sìsí à waa
kpakpa Amai Ilaaɔ̃ si ɟ́li ku gaauu má nɔ á waa dasiɛ anyɔ si bantuma.
7 Ntɔ ntɔ, ilɛ á yɔkɔ ku mɔ inyii iɟ́ nɔ amaajɛ iyi á cea woo logoo ŋa aranfãani
á fita. Bii ilɛu í ce bɛɛbɛ, á ba kuweei Ilaaɔ̃.
8 Amma bii agũ do agũ fũfũ ŋai à fita si, ilɛu kù ce ncɛɛi. Bii í kɔ̃ɔsi Ilaaɔ̃ á
ceekpeɛ, si anyiɛ nɔ ku joo.
9 Iŋɛ baakɔɔ nwa ŋa, baa do iyi à waa fɔ bɛɛbɛ, à waa naanɛ ŋɛ. À mà iyi ì wa
si kpãai faaba ŋa.
10 Ilaaɔ̃ í jɛ inɛ dee dee, kaa gbɛjɛ icɛ nŋɛ do kubi iyi ì nyisi na iriɛ ŋa, si bɛi ì
gbɔa inɛɛ ŋa wo ŋa, nɔ ì waa gbɔ nŋa baa nsɛi ŋa.
11 Amma à bi inɛ baa yooma nŋɛ fei ku hanya do iju nkpa ku leekĺ si ideu
hee kɔɔɛ ku ba mii iyi ì waa cɔ kpãaɛ ŋau ku ce mam mam.
12 A kù bi i na i ce ika ŋa, amma i sisi inɛ ŋa iyi à dasi naanɛ nɔ à temua à waa
jɛò tubu iyi Ilaaɔ̃ í wã ŋa dou.

Ide iyi Ilaaɔ̃ í wã kù nɛ sika

13 Waati iyi Ilaaɔ̃ í cea Aburahamu kuwã í gbasi do irii nŋu takaɛ si na iyi í jɔ̀
inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í roo má,
14 í ni, an weeɛ do ntɔ, nɔ n jɔ̀ dimiɛ ku kpɔ.
15 Si bɛɛbɛi Aburahamu wa temuaò nɔ í ba mii iyi Ilaaɔ̃ í wãa do.
16 Bii inɛ ŋa à waa gbasi ide, à ya cooi do irii inɛ iyi í re ŋa, nɔ kugbasiu ku jɔ̀
a mà iyi ntɔ ntɔ á cooi nɔ ku kpa irii kakɔɔ fei.

17 Bɛɛbɛi, inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í ceɑ kuwãu, í bi ku nyisi ŋa mam mam iyi idei nŋu
kù nɛ gɛlɛ ku kɔbia. Na ŋɔi í jɔ̀ í gbasi ku ba a mà iyi ntɔ ntɔ á cooi.
18 Na nŋu, idei kuwã do kugbasi, aŋa minjii à wɛɛ iyi kaa kpaasi, nɔ si ide
minji ŋau bɛ Ilaaɔ̃ kaa yɔkɔ ku sɔ ibo. Si ide minji ŋau bɛi Ilaaɔ̃ wa mu nwa
gbugbã ntɔ ntɔ, awa iyi à waa leekĩ si kpãa ku cɔ iyi í jilɛ nwa nɔ à ba bi ku
manji nwa siɛ.
19 Kpãa ku cɔu wa mu idɔ nwai dim dim bɛi isɔi akɔi inyi í ya gɛɛ akɔu. Isɔ iyi
à nɛu wa soi dim dim do anyii ridoo bi ku wai Ilaaɔ̃ lele.
20 Tengi bɛi Jesu í cua nwa í lɔ na iri nwa domi í baa í jɛ woo wee nla do ajɔ
fei bɛi Mɛɛkizedɛki.

7

Mɛɛkizedɛki í jɛ ilaalu nɔ í jɛ woo wee má

1 Mɛɛkizedɛkii í jɛ ilaalui Salɛmu do woo weei Ilaaɔ̃ ilu gbugbã fei. Si waati iyi
Aburahamu í jɛ amanlu ŋa igũ wa baa, ŋɔi Mɛɛkizedɛki í bɔ ku kòo ku weeaa.
2 Mii iyi Aburahamu í ba wa fei, í naa í ce ikpɛ̃ɛ, si mɛɛwa fei í nya akã í na
Mɛɛkizedɛki. Yaasei irii Mɛɛkizedɛkiui í jɛ ilaalu iyi í jɛ dee dee. Si anyii nŋu, í
jɛ ilaalui Salɛmu, waatɔ ilaalui laakai ku sũ.
3 Inɛ gɔ kù mà baaɛ walakɔ iyeɛ walakɔ balaɛ gɔ. A kù ce faajii kubíɛ hee má
jɛ faajii ikuɛ. Si bɛɛbɛ í jɔ Amai Ilaaɔ̃, nɔ í jɛ woo wee do ajɔ fei.
4 I cɔ zaka bɛi kulai mɔkɔu í to, nŋu iyi si waati iyi Aburahamu bala nla nwa
í jɛ igũ, mii ŋa iyi í ba wa, si mɛɛwa fei í nya akã í náa.
5 Si inɔi inɛi Levi ŋa, inɛ ŋa iyi à jɛ woo wee ŋau, wooda nwa í na ŋa kpãa, si
mɛɛwa fei inɛi Izirɛli ŋa a nya akã a na ŋa. Do nŋu fei, à jɛ nyaanze akã, aŋa fei
tɔkui Aburahamu ŋai.
6 Mɛɛkizedɛki í weea Aburahamu iyi Ilaaɔ̃ í ceɑ kuwãu, nɔ baa do iyi
Mɛɛkizedɛki kù jɛ dimii Levi, do nŋu fei, Aburahamu í náa ikpɛ̃u.
7 Kù nɛ sika gɔ, inɛ iyi í re nŋui í ya weea kpaasi.
8 Inɛi Levi ŋa, aŋa iyi inɛ ŋa à ya na akã si mɛɛwau fei, amanɛ ŋai iyi à ya ku,
amma Mɛɛkizedɛki í wɛɛ, si bɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ.
9 Nsɛi, si waati iyi Aburahamu í náa zakaa, í yɛi bɛi Levi takaɛ mɔ í náa, nŋu
iyi amaɛ ŋa à waa ba zakaau,
10 domi baa do iyi a kù bí Levi waati bɛɛbɛ, í yɛ bɛi í wa si arai balaɛ waati iyi
balaɛu í ko Mɛɛkizedɛki.
11 Wooda iyi Ilaaɔ̃ í na inɛi Izirɛli ŋa, kpãai kuweei inɛi Levi ŋai í jɛ icuɛ. Nsɛi,
bii í jɛ kpãai kuweeu bɛ á yɔkɔ ku jɔ̀ inɛ ŋa a kõ mam mam, a kaa nɛ bukaatai
woo wee mmu gɔ ku naa má bɛi Mɛɛkizedɛki, inɛ iyi kù jɛ dimii Arɔ̃ɔ,
12 domi bii à kpaasi kpãai kuwee bɛɛbɛ, tilasi í gbe a kpaasi wooda mɔ.
13 Ntɔi, Lafɛ̃ɛ nwa iyi ideu wa fãau, í jɛ inɛi dimi mmu gɔ, nɔ si dimiu inɛ kãma
kù ce icɛi kuwee.
14 Ntɔ ntɔ, à mà iyi à buui si dimii Zuda. Moizi kù nɔ kù fɔ idei inɛ kãma si
gãmɛi dimiu iyi á na ku jɛ woo wee.

Woo wee gɔ iyi í yɛ bɛi Mɛɛkizedɛki

15 Yaasei ideu í fita sãa sãa si bɛi à yɛ woo wee mmu gɔ í fita iyi í yɛ bɛi
Mɛɛkizedɛki.
16 A kù coo woo wee si na iyi í jɔ à buu si dimii woo wee ŋa, amma do gbugbãi
kuwɛɛ iyi ci ya tãi.
17 Do ntɔi, kukɔi idei Ilaaɔ̃ í fɔ na iriɛ í ni,
Awɔi aa jɛ woo wee do ajɔ fei bɛi Mɛɛkizedɛki.

18-19 Si bɛɛbɛi à kpa wooda nwou nɔ à naaò kpãa ku cɔ iyi í roo wa, nɔ do saabuɛi
à waa sɛkɛɛ si Ilaaɔ̃. À kpa wooda nwoi si na iyi í jɔ̀ kù nɛ gbugbã nɔ kù nɛ
aranfãani. Ntɔ ntɔ, wooda kù jɔ̀ nkãma kù kɔ̃ mam mam.
20 Ilaaɔ̃ í jilɔɔ woo wee bɛi Mɛɛkizedɛki nɔ í gbasi ideu. Inɛ ihɔ̃ ŋa à jɛ woo
wee ŋa, kù jɛ do kugbasii Ilaaɔ̃.
21 Amma do kugbasii Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í ce Jesu woo wee í ni,
Amu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ǹ gbasi ideu.
N kaa n nɔ n dede si idem má.
Aa jɛ woo wee do ajɔ fei.
22 Bɛɛbɛi Jesu í jɛ nwa bɛi akaasii akabuu iyi í sĩa í re wa.
23 Tengi bii idei Jesu do idei woo wee ŋau í nya ikã wee. Woo wee ŋau à kpɔ
si na iyi í jɔ̀ amanɛ ŋai iyi à ya na à ku, nɔ icɛ nŋa ku leekĩ.
24 Amma Jesu njɛ í wɛɛi do ajɔ fei, ŋɔi í jɔ̀ inɛ mmu gɔ kaa sãsi agbɛɛ ajɔ kãma.
25 Na nŋu á yɔkɔ ku faaba inɛ ŋa iyi à waa sɛkɛɛ si Ilaaɔ̃ do saabuɛ mam mam,
domi í wɛɛi hee do ajɔ fei ku maa tɔɔ Ilaaɔ̃ na iri nŋa.
26 Na nŋu, Jesu í jɛ woo wee nla iyi à nɛ bukaatae. Kuwɛɛi nŋu do ti ilu dulum
ŋa kù jɛ dimi akã. Í má, kù ce dulum ajɔ kãma nɔ riisi kãma kù wa siɛ. À soo í
nɛ hee lelei Ilaaɔ̃.
27 Kù yɛ bɛi woo wee nla iyi ihɔ̃ ŋa, aŋa iyi à nɛ bukaatai kuwee ajɔ fei, sinte
na irii dulum dii aŋa taka nŋa, si anyiɛ ti inɛ ŋa iyi à gbe. Inɛ nŋu í ce kuwee
akã iyi í to hee do ajɔ fei si waati iyi nŋu takae í na araɛ.
28 Woo wee nla ŋa iyi à waa ce icɛ bɛi woodai Moizi í jilɛ, a kù kɔ̃. Amma woo
wee nla iyi Ilaaɔ̃ í jilɛ do idei kugbasiɛ iyi í fɔ si anyii woodau, nŋui í jɛ Amaɛ iyi
í kɔ̃ hee do ajɔ fei.

8

Jesu woo wee nla nwa

1 Nsɛi, irii ideu wee. Awa à nɛ woo wee nla dimi bɛɛbɛ, inɛ iyi wa buba lele
si awɔ njɛi kitãi bommai Ilaaɔ̃ ilu gbugbã fei.
2 Wa ce icɛi woo wee nlau si inɔ kumái bi ku wai Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ takae, iyi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ
í ce, kù jɛ amanɛ.
3 À jilɛ woo wee nla baa yooma fei ku cea Ilaaɔ̃ amua do kuwee ŋa. Na nŋu,
í gbe woo wee nla nwa kú nɛ ngɔgɔ iyi á ceò kuwee.
4 Bii í jɛ í wa si andunya kaa jɛ woo wee, domi woo wee ŋa à wɛɛ iyi à waa ce
kuwee si bɛi woodai Moizi wa fɔ.
5 Woo wee ŋau à waa sìsì icɛi lele. Icɛ nŋa í jɔ icɛi kuwee ntɔ iyi wa ce leleu.
Bɛɛbɛ mɔi, waati iyi Moizi í tã sɔɔlu ku ce ilei acɔ, Ilaaɔ̃ í sɔ̃ɔ í ni, jɔ̀ i coo mam
mam ku yɛ bɛi ǹ nyisiɛ si antai iri kutau.
6 Do yaase bɛi icɛi Jesu í reò tu ŋa, bɛɛbɛi akabuu iyi í teese si gãmɛi Ilaaɔ̃ do
amanɛ ŋa í nɛ bɛɛrɛ í re. Akabuuu, kuwã iyi í re do bɛɛrɛui í jɛ icuɛ.
7 Bii akabuu sinteu í kɔ̃, kaa nɛ a kpaasiɛ má.
8 Amma Ilaaɔ̃ í yɛ taalei inɛɛ ŋa waati iyi í ni,
Amu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ǹ ni, ajɔ wa naa iyi an dĩ akabuu titɔ̃ do dimii inɛi Izirɛli do inɛi
Zuda ŋa.
9 Kaa yɛ bɛi iyi ǹ dĩ do bala nŋa ŋa,
Ajɔ iyi ǹ mu awɔ nŋa ǹ fitaò ŋa hai ilɛi Ezibiti.
A kù leekĩ do akabuu iyi ǹ dĩ do aŋa.
Na nŋu, ǹ ce si ŋa atafii.
Ideu bɛi, amu Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ǹ fɔ.

10 Nɔ ɩ̀ ni má, akabuum wee, iyi an dĩ do dimii inɛi Izirɛli ŋa si anyii ajɔ nŋu.
An dasi woodam si lasabu nŋa.
An kɔɔ si idɔ nŋa.
An jɛ Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ nŋa nɔ aa jɛ inɛm ŋa.
11 Inɛ kãma nŋa kaa kɔ́ inɛi iluɛ si cio má walakɔ kpaasiɛ ku ba ku màm,
Domi aŋa fei aa màm hai ama keeke hee ku bɔ inɛ ngbo.
12 An kpa idei kuce laalɔ nŋa. N kaa n ye gigii dulum du ŋa má.
13 Idei akabuu titɔ̃ iyi Ilaaɔ̃ wa fɔui í jɔ̀ ti takou kù nɛ aranfãani má. Wee mii iyi wa gbo wa fei, wa bɔ ku kpa irii.

9

Kutɔɔi akabuu sinte do ti lele

1 Si waatii akabuu sinteu wooda í wɛɛ si gãmɛi kutɔɔ, nɔ ile bi kuwai Ilaaɔ̃ mɔ
í wɛɛ si andunya.
2 Ntɔi à gũ ilei acɔ. Inɔ sinteui à ya kpe ile kumá. Bɛi fitila í wa do taabu do
pɛ̃ɛ iyi à jilɛa Ilaaɔ̃.
3 Do wajui acɔ minjisiau * inɔ mmuɛ gɔ í wa bɛ má iyi à ya kpe ile iyi í re do
kumá.
4 Bɛi bi kuwee iyi à ce do wura í wa, si antaɛi à ya jo tulare. Bɛ mɔi kpakoi
akabuui Ilaaɔ̃ í wa iyi à bii do wura. Si inɔ kpakoui, cakai wura í wa, bii à dasi
mana †. Nɔ si inɔ kpakou mɔi goloi Arɔ̃ɔ iyi Ilaaɔ̃ í jɔ̀ í da koko wo í wa, do kuta
ku munga anu si bii à kɔ wooda.
5 Si antai kpakoui amaleka ilu amboe ŋau à wa. Wurai à yɔ à ceò amaleka
ŋau. À jɔ̀ ikpa nŋa í fũ í bii tengi bii à ya nikã njɛi kuwee na dulum. Amma a
kaa ka yɔkɔ ka sisi idei mii ŋau ihɛ̃ fei nsɛi.
6 Do yaase bɛɛbɛi à jilɛ fei ndɛɛ nɔ woo wee ŋa à ya lɔ inɔ sinteui ajɔ fei a maa
ce icɛi kutɔɔ nŋa.
7 Amma woo wee nlau nŋu akãi í ya lɔ inɔ minjisiau adɔ̃ do adɔ̃ gbakã akã do
njɛi mɛɛmu iyi í ya ceaò Ilaaɔ̃ kuweeu na dulum dii nŋu takaɛ do iyi inɛ ŋa à ce
si kumà hai mà nŋa.
8 Bɛɛbɛi Hundei Ilaaɔ̃ wa nyisi wa iyi kpãa iyi wa bɔ inɔ ntɔ iyi í re do kumáu
a kù cũu titã waati iyi ile sinteu í wɛɛ.
9 Iyi bɛi í jɛ nwa yaasei mii iyi wa ce nsɛiu ihɛ̃, domi wa nyisi wa iyi amua ŋa
do mɛɛmu ŋa iyi à ya ceaò Ilaaɔ̃ kuwee ŋau kù to ku jɔ̀ idɔi inɛ iyi wa coou kú
má mam mam.
10 Mii ŋau bɛ fei wa fɔ idei kujɛ do kumɔ do ara ku wiɛ dimi ikã ikã. Woodai
ara nŋu akãi iyi Ilaaɔ̃ í jilɛ hee titɔ̃ɛ ku maa naa.
11 Amma waati iyi Kirisi í naa, í jɛ woo wee nla iyi í naaò mii jiidai ala wa
nnyi. Nŋui í lɔ ile gɔ iyi í la í re nɔ í sɩ̀a í re. Kù jɛ amanɛ ŋai à coo, waatɔ kù wa
si andunya iyi à taka.
12 Kirisi njɛ í lɔ inɔ iyi í re do kumáui gbakã akã hee do ajɔ fei, nɔ kù jɛ do njɛi
iwo ŋa walakɔ ti ama kɛtɛ ŋa. Njɛi nŋu takaɛi í lɔò. Bɛɛbɛi í jɔ̀ à baò faaba iyi ci
ya tã.
13 Inɛ ŋa iyi a kù má à ya fãsi ŋa njɛi iwo ŋai do ti kɛtɛ kombo ŋa do irurui
kɛtɛ ŋa iyi à jo, ara nŋa ku bɛi ku má.

---

* **9:3** acɔ minjisiau acɔ sinteui í jɛ bi ku lɔ. † **9:4** mana ijɛ iyi Ilaaɔ̃ í sambaa inɛi Izirɛli ŋa wa hai lele waati iyi à wa gbabuau.

14 Bii bɛɛbɛi, bɛirei aranfãanii njɛi Kirisi á to. Do saabui Hundei Ilaaõ iyi kaa
kui í naò Ilaaõ araɛ bɛi kuwee iyi kù nɛ agbɛ. Njɛɛi á jò idɔ nwa ku má hai si icɛ
nfe nfe ku ce ku ba ka yɔkɔ ka tɔɔ Ilaaõ, nŋu iyi í jɛ icui kuwɛɛ.
15 Na ŋɔi í jò Kirisi í jɛ woo teese kpãa ku ba Ilaaõ ku dĩ akabuu titõ do amanɛ
ŋa nɔ inɛ ŋa iyi Ilaaõ í kpe a jɛ tubu iyi ci ya tã iyi í ce nŋa kuwãɛu. Aa yɔkɔ a
jɛ tubuui na iku iyi Kirisi í ku, ku yaò inɛ ŋa hai si kurara nŋa iyi à ce si waatii
akabuu nwou.
16 Akabuu dimi bɛɛbɛ iyi í jɛ ti tubu ku kpɛ̃, ku bɛi ku ce icɛ tilasi í gbe inɛ iyi
í ce akabuuu ku ku titã.
17 Ntɔi, a kaa ceò akabuui tubu ku kpɛ̃ icɛ bii kù jɛ inɛ iyi í ce akabuuu takaɛ
í ku, domi bii í wɛɛ si hunde akabuuu kaa nɛ gbugbã ku ce icɛ.
18 Na ŋɔi í ce baa akabuu sinteu, do njɛi à dũu.
19 Sinte Moizi í sisia inɛ fei wooda baa yooma fei si bɛi Ilaaõ í jilɔɔ. Si anyii
nŋu, nɔ í so njɛi ama kɛtɛ ŋa do ti iwo ŋa do inyi, nɔ í so ikũ nkpa do amaawɔi
jĩi ndii isɔpu, í dasi njɛu nɔ í fãsi tiai woodau do inɛ fei.
20 Nɔ í ni, iyi ihɛ̃i í jɛ njɛ iyi wa mua akabuu iyi Ilaaõ í dĩ do iŋɛu gbugbã.
21 Nɔ í so njɛu má í fãsi ilei acɔu do mii ŋa iyi à ya ceò kuweeu fei.
22 Si idei wooda njɛi í ya jò mii nkpɔ ku má. Bii njɛ kù nikã Ilaaõ kaa kpa
dulum dii inɛ kãma.
23 Mii ndii andunya ŋau ihɛ̃i iyi à jɔ mii ndii lele ŋau à má do kuwee dimi
bɛɛbɛ. Amma mii ndii lele ŋa taka nŋa à nɛ bukaatai kuwee iyi í re do bɛɛrɛ.

Kuweei Kirisi í kpa idei dulum

24 À mà sãa sãa iyi Kirisi kù lɔ ile kumá iyi amanɛ ŋa à ce. Kù lɔ ile iyi í jɔ bi
ku wa ntɔ ntɔi Ilaaõu, amma í lɔi hee lele takaɛ nɔ nsɛi wa leekĩ si wajui Ilaaõ
na iri nwa.
25 Si bɛi í lɔ bɛ, kù jɛ á ni í nɛ bukaatai koo ce kuweei araɛ tuuba nkpɔ nkpɔ.
Woo wee nlau, inɛ nŋu í ya lɔi adõ do adõ si inɔ iyi í re do kumáu do njɛi mɛɛmu
gɔ.
26 Bii í jɛ Kirisi í lɔ bɛ tuuba nkpɔ nkpɔ wo, á yɛ ijuukpã isɛ fɛɛfɛlo hai sintei
andunya. Amma nsɛi, si waatii ankãanyiu ihɛ̃, í na araɛ bɛi kuwee gbakã akã
iyi í to ku kpa idei dulum hee do ajɔ fei.
27 Si bɛi Ilaaõ í jilɛa inɛ fei ku ku gbakã akã ku bɛi ku kiitiɛ,
28 bɛɛbɛ mɔi Kirisi í na araɛ gbakã akã bɛi kuwee í soò dulum dii inɛ nkpɔ.
Á nɔ ku na ku faata wa isɛ gbeejisia, kù jɛ ku naa ku so dulum dii inɛ ŋa má,
amma ku ba faabai inɛ ŋa iyi à waa degbeɛ ŋau kú kõ mam mam nii.

10

1 Woodai Moizi idei mii ŋa iyi à jɔ mii jiida ŋa iyi aa na a naai wa fɔ, kù jɛ
mii jiida ŋau taka nŋa. Na nŋu, inɛ ŋa iyi à waa sɛkɛɛ si Ilaaõ do kuwee ŋa iyi à
ya maa ce dimi akã adõ do adõ hai nɛ kɔɔ, woodau bɛ kaa yɔkɔ ku jò a kõ mam
mam.
2 Bii í jɛ yaasei Ilaaõ ku tɔɔ bɛɛbɛi á jò inɛ ŋau a má wo, idɔ nŋa kaa yɛ taale
nŋa nɔ a kaa nɛ bukaatai a maa ce kuwee má.
3 Amma kuweeu, í jɛ mii gɔ iyi í ya ye inɛ ŋa gigii dulum du ŋa adõ do adõ.
4 Ntɔ ntɔ, njɛi kɛtɛ do ti iwo ŋau kaa yɔkɔ ku kpa idei dulum.
5 Na nŋu, waati iyi Kirisi í bi ku naa si andunya í sõ Ilaaõ í ni,
Kù jɛ kuwee walakɔ amua ŋai ì bi.
Na ŋɔi í jò ì ceem ara.
6 Kù jɛ kuwee ŋa iyi à ya jo si ina fei sãa sãa
Walakɔ kuwee iyi à ya ce na dulum dii inɛ ŋai á dõɛ si.

7 Si anyii nŋu nɔ ǹ ni, amu wee Ilaaɔ̃.
Ǹ wa n naai n na n ce idɔɔbiɛ
Si bɛi à kɔ idem si tiai wooda.
8 Sinte titã Kirisi í ni, kù jɛ kuwee walakɔ amua ŋai ì bi. Kù nɔ kù jɛ kuwee ŋa
iyi à ya jo si ina fei sãa sãa walakɔ iyi à ya ce na dulum nii á dɔ̃ɛ si. Do nŋu fei
kuwee ŋa iyi wa fãau à waa cooi si bɛi wooda í jilɔɔ.
9 Si anyii nŋu í ni, amu wee ǹ wa n naai n na n ce idɔɔbiɛ. Si bɛɛbɛi ì kpa irii
kutɔɔ nwou nɔ ì kpaasiɛ do mmuɛ.
10 Si bɛi Jesu Kirisi í ce idɔɔbii Ilaaɔ̃, na ŋɔi í jɔ̀ aa ka yɔkɔ ka má hai si dulum du
wa ŋa na saabui kuweei araɛ iyi í ce gbakã akã hee do ajɔ fei.
11 Woo wee fei í ya maa ce icɛɛi ajɔ baa yooma fei. Nɔ tuuba nkpɔ nkpɔ kuwee
akãu bɛi í ya maa ce nɔ kaa yɔkɔ ku kpa idei dulum.
12 Amma kuwee akãi Kirisi í ce na irii dulum. Si anyii nŋu, í koo í buba si
awɔ njɛi Ilaaɔ̃ hee do ajɔ fei,
13 wa degbe ajɔ iyi Ilaaɔ̃ á ce mbɛɛɛ ŋa bi ku lesi isɛɛ.
14 Á yɔkɔ ku maa bubaɛ si na iyi í jɔ̀ amua akãui í jɔ̀ inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í ce inɛɛ ŋa
à má mam mam hee do ajɔ fei.
15 Hundei Ilaaɔ̃ mɔ wa jɛ nwa sɛɛdai ideu. Sinte titã í ni,
16 Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í ni, akabuu iyi an dĩ do aŋa si anyii ajɔ nŋu wee.
An dasi woodam si idɔ nŋa.
An kɔɔ si lasabu nŋa.
17 Nɔ í ni má,
N kaa n ye gigii dulum du ŋa
Do wooda ku kua nŋa má.
18 Debɛi, bii à kpa idei dulum, kù nɛ a ce kuwee gɔ na iriɛ má.

Ka sɛkɛɛ si Ilaaɔ̃

19 Na nŋu, iŋɛ inɛm ŋa, aa ka yɔkɔ ka lɔ si inɔ iyi í re do kumáu do idɔ ku buba
na saabui njɛi Jesu.
20 Ridoo iyi wa ganji inɛ ŋa a lɔ inɔ iyi í re do kumáu í ga si waati iyi Jesu í na
araɛ. Bɛɛbɛi í nya nwaò kpãa titɔ̃ iyi í jɛ ti kuwɛɛ.
21 Nɔ à nɛ woo wee nla iyi í jɛ inɛ ngboi kpasɛ̃i Ilaaɔ̃.
22 Na nŋu, ka sɛkɛɛ si Ilaaɔ̃ do idɔ hai nɛ muafiti do naanɛ ku dasi hai nɛ sika,
do idɔ kumá iyi kù waa yɛ taale nwa do ara iyi à wɛ do inyi iyi í má.
23 Ka jɔ̀ ka leekĩ dim dim si kpãa ku cɔ iyi à waa jɛ sɛɛdaɛu ihɛ̃, domi Ilaaɔ̃, nŋu
iyi í ce kuwã í jɛ ilu naanɛ.
24 Ka ce laakaii njɛ ku ba ka ya mua njɛ gbugbã iyi á jɔ̀ ka bi inɛ ŋa nɔ ka maa
ce icɛ jiida.
25 Ka maà ti ka jɔ̀ idei kutɔtɔɔ nwa, si bɛi inɛ gɔ ŋa à ya maa ce. Amma ka mua
njɛ gbugbã. Bɛi ì yɛ ajɔi Lafɛ̃ɛ wa maai wa fei, bɛɛbɛ mɔi aa ya maa muaò njɛ
gbugbã ŋa.
26 Awa iyi à mà ntɔ tã, bii à waa mɔsi dulum ku ce, kuwee gɔ kù wɛɛ ma iyi á
kpa idei dulum,
27 í gbe ka wɛɛò njo ka maa degbe kiitii Ilaaɔ̃ do ina nla iyi á ce nfei mbɛɛɛ ŋa.
28 Inɛ baa yooma iyi í kua woodai Moizi fei, bii amanɛ minji mɛɛta í jɛ sɛɛdaɛ
à ya kpaai, a ci ya ce araareɛ.
29 Debɛi, inɛ iyi wa donda Amai Ilaaɔ̃ wa cɔ njɛɛ nfe, njɛ si bii Ilaaɔ̃ í dĩ
akabuuɛ iyi á jɔ̀ lafɛ̃ɛ ku má, nɔ wa bu Hundei Ilaaɔ̃ iyi wa nyisi wa didɔ̃u, i
cɔ zaka bɛi mii iyi á na ku ba lafɛ̃ɛ si ajɔi kiitiu á to.

30 Ntɔ ntɔ, aWa à mà inɛ iyi í fɔ í ni, amui an sãa inɛ laalɔ iyi í ce, amui an kpã
woo ce laalɔ iju. Nɔ í ni má, amu Aõ Lafɛ̃ɛ an kiiti inɛm ŋa.
31 Ideu í to njo nla nla bii amanɛ í dasi aWɔi Ilaaõ, nŋu iyi í wɛɛ.
32 I ye gigi mii iyi í tako í ba ŋɛ wo ŋa si waati iyi ì yɛ inya kumái Ilaaõ ŋa, ì ba
ijuukpã ŋa ntɔ ntɔ amma ì leekĩ si dim dim ŋa.
33 Waati gɔ ŋa à ya maa bu ŋɛ nɔ à kpã ŋɛ iju si bantuma, nɔ si waati gɔ ŋa mɔ
ì ya maa mua inɛ gɔ ŋa iyi à waa yɛ dimii wahalau bɛ gbugbã ŋa.
34 Ntɔi, ì ce araarei inɛi piisõɔ ŋa. Iyi inɛ ŋa à nɔ à gba mii ndu ŋɛ ŋa ì jɛ ŋai
do inɔ didõ, domi ì mà ŋa iyi ì nɛ amani iyi í re do bɛɛrɛ iyi í ya maa wɛɛ do ajɔ
fei.
35 Na nŋu, i maà fũsi idɔ ku buba nŋɛ aWɔ, domi ribaɛ í la.
36 Do ntɔ, í gbe i temua ŋa ku ba bii ì ce idɔɔbii Ilaaõ ì tã ŋa, i ba mii iyi í ce
nŋɛ kuwãɛ.
37 Ntɔi, si bɛi kukɔi idei Ilaaõ wa fɔ í ni,
Waati í gbe keeke, kekeeke mɔm.
Nɔ inɛ iyi í nɛ ku naa á naa, kaa kpɛ.
38 Nɔ inɛm iyi í jɛ dee dee, á maa wɛɛ do saabui naanɛ ku dasi.
Amma bii í nyi do anyi, inɔm kaa dõ do nŋu má.
39 Awa a kù jɛ inɛ ŋa iyi aa nyi do anyi a koo a ce nfe. Amma à dasi naanɛ nɔ à
wa si kpãai faaba.

11

Kpãai naanɛ ku dasi

1 Inɛ iyi í dasi Jesu naanɛ í mà kam kam mii iyi nŋu wa cɔ kpãaɛu nŋu á baa.
Í nɔ í mà mii iyi a kù yɛ do iju í wɛɛi do ntɔ.
2 Naanɛ ku dasi dimi bɛɛbɛi inɛi tako ŋa à nɛ, ŋɔi í jò kuwɛɛ nŋa í sĩaa Ilaaõ si.
3 Na naanɛ ku dasii, à mà iyi Ilaaõi í taka andunya do ideɛ. Bɛɛbɛi í taka mii
iyi à waa yɛ hai si mii iyi a kù waa yɛ.
4 Na naanɛ ku dasii, Abɛli í cea Ilaaõ kuwee iyi í nɛ bɛɛrɛ í re ti Kaɛ̃ɛ. Na saabui
naanɛ ku dasiɛi Ilaaõ takaɛ í jɛsi amuaɛ nɔ í kpoo inɛ dee dee. Na naanɛ ku dasiui
Abɛli wa ba wa ide ku fɔ hee nsɛi baa do iyi í ku fei.
5 Na naanɛ ku dasii Enɔku kù kú, Ilaaõ í soo kú wa bi tɛɛ, nɔ inɛ gɔ kù yɔɔ do
iju má. Waati iyi í wa si andunya, à ya maa jɛ sɛɛdaɛ iyi kookoosuɛ í dõa Ilaaõ
si.
6 Nɔ wee inɛ gɔ kù wɛɛ iyi kookoosuɛ á dõa Ilaaõ si bii kù jɛ do naanɛ ku dasi.
Ntɔi, inɛ iyi wa sɛkɛɛ si Ilaaõ í nɛ ku dasi naanɛ iyi Ilaaõ í wɛɛ nɔ inɛ ŋa iyi à waa
dɛdɛɛ í ya sã nŋa ribaɛ.
7 Na naanɛ ku dasii, Nowee í gbɔ idei Ilaaõ waati iyi í ni ku ce laakai si mii
iyi á na ku naa iyi kù yɛ titã. Í jirima idei Ilaaõ nɔ í gbe akɔi inyiu si bii nŋu do
inɛi kpasɛ̃ɛ ŋa fei aa ba faaba. Na naanɛ ku dasiɛi í yɛò taalei inɛi andunya ŋa
nɔ Ilaaõ í ni í jɛ amanɛ dee dee.
8 Na naanɛ ku dasii, Aburahamu í jɛ́ò kukpei Ilaaõ nɔ í dasi kpãa wa nɛ ikpa
ilɛ gɔ iyi Ilaaõ á náa bɛi tubu. Í dasi kpãa wa koo baa do iyi kù mà bii wa bɔ.
9 Na naanɛ ku dasii í koo í buba si ilɛu bɛi isɛ mmu, si ilɛ iyi Ilaaõ í ceaa kuwãɛ.
Si ilei acɔ ŋa mɔm nii í wa. Bɛɛbɛi mɔi Izaaki do Zakɔbu à ce si anyiɛ, aŋa iyi Ilaaõ
í cea kuwã akãu.
10 Aburahamu í ce bɛɛbɛi wa degbeò ilu nla iyi icuɛ í nɛ gbugbãu. Iluu, Ilaaõi
í jilɛ yaase bɛi á yɛ, nŋui á nɔ ku maa.

11 Na saabui naanɛ ku dasii, Sara takaɛ * í ba gbugbã í bíò ama baa do iyi
waatiɛ í lɔ. Í mà iyi Ilaaõ, nɲu iyi í ce kuwã, í jɛ ilu naanɛ.
12 Bɛɛbɛ mɔi inɛmɔkɔ akãu bɛ, nɲu iyi í maai iku, tɔkuɛ ɲa à na à kpɔ bɛi
andaiyai lele ɲa do bɛi sãai ido iyi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ka ku mà jiaɛ.
13 Si naanɛ ku dasii inɛ ɲau bɛ fei à ku. A kù ba mii iyi Ilaaõ í ce nɲa kuwãɛu,
amma à yɔɔi hai ɟ̃iiɟ̃ì à coo cenkã. À fɔ iyi aɲa à jɛ inɛ njoo ɲa do hai nɛ ide ɲa si
andunyau ihẽ.
14 Inɛ ɲa iyi à waa fɔ bɛɛbɛ, à waa nyisi mam mam iyi aɲa à waa dɛ ilɛ iyi á jɛ
tu ɲai.
15 Bii í jɛ à waa ce bɛgɛi ide nɲa iyi à jò wa wo, aa ba kpãa a sinda a nyi.
16 Amma nsɛi à waa dɛ ide iyi í sĩa í re, waatɔ ide iyi í wa lele. Na ŋɔi í ce anyɔ
kù waa mu Ilaaõ a kpoo Lafẽɛ nɲa domi í ce nɲa sɔɔlui ilu gɔ.
17 Na naanɛ ku dasii, Aburahamu í jɛsi ku ceò Izaaki kuwee si waati iyi Ilaaõ
wa cɔ laakaiɛ. Nɲu iyi Ilaaõ í cea kuwãu, í tã sɔɔlu ku ceò ama akãɛu kuwee.
18 Nɲui Ilaaõ í sõ wo í ni, hai bi Izaakii dimiɛ á fita.
19 Ì mà iyi Ilaaõ í nɛ gbugbã ku ɟ̃ì inɛ baa hai si balɛ. Do ntɔ aa ka yɔkɔ ka ni í
yɛi bɛi Ilaaõ í jũu hai si balɛ.
20 Na naanɛ ku dasii, Izaaki í weea Zakɔbu do Esau, í sõ ɲa mii iyi á na ku ce.
21 Na naanɛ ku dasii, Zakɔbu, waati iyi í maai iku, í weea amai Zozɛfu ɲa akã
akã, nɔ í lɔ́kɔ̀ si golo í tɔɔò Ilaaõ.
22 Na naanɛ ku dasii, Zozɛfu mɔ, waati iyi í maai iku, í fɔ idei kufitai inɛi Izirɛli
ɲa hai ilɛi Ezibiti do bɛi aa cea kũkũi nɲu ɲa.
23 Si waati iyi à bí Moizi, na naanɛ ku dasii baaɛ ɲa a kù ce njoi a kua woodai
ilaaluu nɔ à singaɛ zakai cukpa mɛɛta, domi à yɛ í jɛ ama ku sĩa.
24 Na naanɛ ku dasii, Moizi í kɔ a kpe nɲu amai ama inaaboi Faraõ waati iyi í
na í la.
25 Í gbasi a kpã nɲu iju do inɛi Ilaaõ ɲa ajɔ do iyi nɲu á maa wɛɛò inɔ didõ si
faayii dulum iyi kaa kpɛ.
26 Í gbasi a yaako nɲu bɛi aa na a yaako Kirisi. Wa lasabu iyi dimii yaako bɛɛbɛ
ku yɛ í nɛ bɛɛrɛ í re amanii Ezibiti, domi amanii alai wa lele.
27 Na naanɛ ku dasii Moizi í fita hai ilɛi Ezibiti, kù ce njoi idɔɔkõi ilaaluu. Í
leekĩ̃ dim dim bɛi mii iyi í yɛ inɛ iyi a ci ya yɛ.
28 Na naanɛ ku dasii í jò à jɛ jingaui Iku ku kua. Nɔ í jò à fãsi njɛi angudã ɲa
si andɛ koofa ɲa ku ba amaleka iyi á kpa ama yemma ɲa ku maà lu amai Izirɛli
ɲa.
29 Na naanɛ ku dasii, inɛi Izirɛli ɲa à kua Tenku Nkpau si ilɛ ngbɛ. Amma
waati iyi inɛi Ezibiti ɲa à bi a ce bɛɛbɛ, inyi í jɛ ɲa.
30 Na naanɛ ku dasii, bindii Zeriko í cuku waati iyi inɛi Izirɛli ɲa à kaako iluu
ajɔ mɛɛje.
31 Na naanɛ ku dasii, Rahabu abo à ta icuu kù ku do inɛ ɲa iyi a kù jirima Ilaaõ
ajɔ, si na iyi í jò í gba woo bɛ ɲau do inɔ akã.
32 Mii an fɔ má. Waati kù waa tom hee n ce faajii Zedeõ do ti Baraki do Samsõɔ
do Zɛfutee do Davidi do Samuɛli do walii ɲau.
33 Na naanɛ ku dasii à jɛ amanlu ɲau igũ, à ce iyi í jɛ dee dee, nɔ à ba à gba mii
iyi Ilaaõ í ce nɲa kuwãɛ. À dĩ gɛlɛi muusu nla ɲa,

---

* **11:11** Na saabui naanɛ ku dasii, Sara takaɛ Tia nwo gɔ ɲa à ni, na saabui naanɛ ku dasii, Aburahamu í ba gbugbã í bíò ama baa do iyi í gbo nɔ Sara takaɛ í jɛ gbɛnda.

34 à kpa gbugbãi ina nla, à ba à fita hai si awɔi inɛ ŋa iyi à waa dɛ a kpa ŋa do
taakuba. À kua gbugbã wo, amma à na à ba gbugbã má. À waa ce njo nŋa si
igũ, à jɛ dimi mmu ŋa igũ.
35 Na naanɛ ku dasii, inaabo gɔ ŋa à ba inɛ nŋa ŋa à ɟĩ wa hai iku.
Inɛ gɔ ŋa mɔ, baa do iyi à kpã ŋa iju hee à ku, a kù dɛ aŋa a fita si, domi a waa
bi aŋa a na a koo a ba kuwɛɛ iyi í jɛ jiida í re.
36 À yaako inɛ gɔ ŋa mɔ nɔ à tɛ nŋa kpɔtɔɔ. À dĩ inɛ gɔ ŋa do sesee à dasi ŋa
piisõɔ.
37 Gɔgɔ ŋa à ta ŋa kuta à kpa ŋa, inɛ gɔ ŋa mɔ à bu ŋa kiti minji, gɔgɔ ŋa mɔ à
kpa ŋa do taakuba. Inɛ gɔ ŋa mɔ à dĩ batai angudã do batai iwo à waa dabiiò. A
kù nɛ nkãma, à kpã ŋa iju, à wahala ŋa,
38 a kù jɔò andunya. À ya maa dabii si gbabua do si antai iri kuta ŋa. À wa si
isai kuta ŋa do isai ilɛ ŋa.
39 Inɛ ŋau fei, à jɛ nŋa sɛɛda jiida na naanɛ ku dasi nŋa. Do nŋu fei, a kù ba
kuwã iyi Ilaaõ í ceu.
40 Ntɔi, si bɛi Ilaaõ í jilɛ nwa mii iyi í nɛ bɛɛrɛ í re, kù bi inɛ ŋau a kõ dee dee
iyi kù jɛ do awa ajɔ.

12

Ilaaõ Baa nwa

1 Na nŋu, si na iyi í jò woo jɛ sɛɛda nkpɔu bɛ wa kaako wa, awa mɔ ka nyɔ mii
iyi wa bitandi wa si kuwɛɛ nwa do dulum iyi ci ya kpɛtɛ ku má si wa dim dim.
Nɔ ka temua si kpãai kuwɛɛ iyi wa degbe wa bɛi woo sɛi í ya temua si areɛ.
2 Ka dasi laakai nwa fei si Jesu. Hai bi tɛɛi naanɛ ku dasi nwa wa naa, nŋu mɔi
í nɔ wa kõɔ. Í jò à kpaa si ɟĩi ku gaau, kù cɔ anyɔi dimii ikuu domi wa cɔ kpãai
inɔ didõ iyi à jilɛaa. Nsɛi, wa buba si awɔ njɛi kitãi bommai Ilaaõ.
3 I jò i lasabu si mii iyi Jesu í ce, si bɛi í temua do mbɛɛtɛ nlau hee í jò ilu
dulum ŋa à kpaa. I mu ideu ŋa ku ba i maà kua gbugbã ŋa, nɔ i maà mɔngɔ
munya ŋa.
4 Inɛ, si kujabu nŋɛ do dulum, i kù jabu i kù to hee si iku titã ŋa,
5 nɔ ì gbɛjɛ idei gbugbã iyi à mu nŋɛ waati iyi à kɔ à ni,
Amam, bii Aõ Lafɛ̃ɛ wa kpãɛ iju, ikɔi wa naɛ, maà ce si atafii.
Inɔɛ ku maà fɔ bii wa fɔ siɛ ide,
6 Domi inɛ iyi Aõ Lafɛ̃ɛ í bi, nŋui í ya kpã iju,
Nɔ ku cã inɛ ŋa iyi í doo si amaɛ ŋa fei.
7 Na nŋu, i temua do ijuukpã nŋɛ domi Ilaaõ wa ce nŋɛi bɛi amaɛ ŋa. Ama
yoomai í wɛɛ iyi baaɛ ci ya kpãa iju.
8 Bii a kù kpã ŋɛ iju bɛi amu ŋa iyi à gbe, debɛi i kù jɛ amai Baaba ŋa, iŋɛ ama
seege ŋai.
9 Baa nwa ŋa iyi à wa ilɛ ihẽ à ya kpã wa iju à ya ka nɔ ka jirima ŋa. Bii bɛɛbɛi,
bɛirei iri ilɛ ku sũa Baa nwa iyi í wa leleu í nɛ ku to ku ba ka nɛ kuwɛɛ.
10 Baa nwa ŋa à ya kpã wa iju si waati keeke si bɛi í sĩa nŋa. Amma Ilaaõ í ya
kpã wa iju na aranfãani nwa ku ba ka nɛ ikpẽ si kumáɛ.
11 Ntɔi, bii à waa kpã wa iju, inɔ ku fɔi í ya jɛ nwa titã, ci ya jɛ inɔ didõ. Amma
si anyii nŋu, inɛ ŋa iyi à ba ijuukpãu nɔ à kpaasi, à ya jɛ dee dee nɔ a jɛ kuwɛɛ
nŋa si laakai ku sũ.
12 Na nŋu, iŋɛ iyi ì waa mɔngɔ temua, i wu awɔ nŋɛ lele, nɔ ilugũ nŋɛ ŋa iyi à
gbɛɛji ŋau i mu nŋa gbugbã ŋa.

13 Nɔ i ceɑ isɛ nŋɛ ŋɑ kpãɑ iyi í munɡɑ ɑnu ŋɑ ku bɑ ilu kutɛ bɔ̃ɔ ŋɑ ɑ mɑà tɑmbɔ
kutɛ nŋɑ ŋɑu mɑ́, ɑmmɑ ɑ bɑ iri.

Ide iyi à sɔ̃ wɑ kɑ ce

14 I dɛ lɑɑkɑi ku sũ do inɛ fei nɔ i ce kuwɛɛ iyi í mɑ́ ŋɑ domi inɛ ɡɔ kù wɛɛ iyi
á yɛ Lɑfɛ̃ɛ bii kuwɛɛɛ kù mɑ́.
15 I ce lɑɑkɑi ŋɑ kãmɑ nŋɛ ku mɑà nɑ ku toɑ didɔ̃i Ilɑɑɔ̃ ɑnyi, nɔ i mɑà jɛ ilu
inɔ ku ro ŋɑ, domi inɔ ku rou á nɑ ku lɑ nɔ ku tosi inɛ nkpɔ bɛi icãi jĩi í yɑ yɔ.
16 I ce lɑɑkɑi ŋɑ ku bɑ inɛ ɡɔ ku mɑà ce sɑkɑrɑ, nɔ inɛ ɡɔ ku mɑà nɑ ku kɔ ku
mà bɛɛrɛi mii jiidɑ ŋɑ. Bɛɛbɛi Esɑu í ce wɑɑti iyi í so yemmɑ ku jɛɛ í tɑɑ nɑ ijɛ
jɛɛ ɑkã.
17 Si ɑnyii nŋu, iŋɛ tɑkɑ nŋɛ ì mà ŋɑ iyi í bi bɑɑ nŋu ku weeɑ nŋu, ɑmmɑ í kɔɑɑ
domi kù bɑ kpãɑ ku kpɑɑsi mii iyi í tɑkɔ í ce bɑɑ do iyi wɑ dɛdɛɛ do cikãɑju fei.
18 Iŋɛ, kù jɛ iri kutɑ ɡɔ iyi ɑɑ yɔkɔ ɑ lui ì sɛkɛɛ si ŋɑ, bɛi inɛi Izirɛli ŋɑ à sɛkɛɛ si
iri kutɑi Sinɑi. Si ɑntɑi kutɑi Sinɑi inɑ nlɑ nlɑi í wɑ bɛ do kudũi ijĩ do ilu kuku
do fufu dɑbii,
19 do kãɑkãɑkĩ do ide ku fɔ nlɑ nlɑ. Iyi inɛi Izirɛli ŋɑu à ɡbɔ ide ku fɔu à tɔɔ
suuru à ni ku mɑà ti ku bɑ ɑŋɑ ide ku fɔ mɑ́,
20 domi à wɑɑ ce njoi wood̩ɑ iyi í ni, ilu hunde bɑɑ yoomɑ iyi í lu iri kutɑu,
bɑɑ bii mɛɛmui, ɑɑ tɑɑ kutɑ ɑ kpɑɑi.
21 Mii iyi à yɛ bɛ, í nɛ njo hee Moizi í fɔ í ni, njo í mum hee ǹ wɑ n yɑyɑ.
22 Ammɑ iŋɛ, iri kutɑi Siõɔi ì sɛkɛɛ si ŋɑ, bii ilui Ilɑɑɔ̃, nŋu iyi í wɛɛ í wɑ. Iluu,
nŋui í jɛ Zeruzɑlɛmui lele, tengi bii ɑmɑlekɑ ŋɑ à yɑ tɔtɔɔ nkpɔ nkpɔ do inɔ didɔ̃.
23 Ì sɛkɛɛ si inɛ ŋɑ iyi à kɔ iri nŋɑ lele ŋɑ, ɑŋɑ iyi à jɛ ɑmɑ yemmɑi Ilɑɑɔ̃ ŋɑ. Ì
sɛkɛɛ si Ilɑɑɔ̃ ŋɑ, nŋu iyi í jɛ woo kiitii inɛ fei, nɔ ì sɛkɛɛ si inɛ jiidɑi tɑkɔ ŋɑ iyi
Ilɑɑɔ̃ í jɔ̀ à kɔ̃ tã ŋɑ.
24 Ì sɛkɛɛ si Jesu do njɛɛ iyi í nikãu ŋɑ. Jesui í jɛ woo teese kpãɑ ku bɑ Ilɑɑɔ̃ ku
dĩ ɑkɑbuu titɔ̃ do ɑmɑnɛ ŋɑ. Njɛɛui, wɑ bɑ wɑ ide ku fɔ, nɔ ideɛ í dɔ̃ ku ɡbɔ í re
ti Abɛli.
25 Nɑ nŋu, i ce lɑɑkɑi ŋɑ i mɑà kɔ ku ɡbɔ idei inɛ iyi wɑ bɑ ŋɛ ide ku fɔ ŋɑ.
Moizi í bɑ inɛ ŋɑ ide ku fɔ si ɑndunyɑu ihẽ í ni ɑ ce lɑɑkɑi, nɔ inɛ ŋɑ iyi à kɔ ku
ɡbɔ ideɛu ɑ kù fitɑ si ijuukpã. To, ɑwɑ mɔ iyi à wɑɑ ɡbɔ inɛ iyi wɑ fɔ ide wɑ hɑi
lelei Aõ, bɛirei ɑɑ kɑ ce kɑ fitɑ si ijuukpã bii à wɑɑ toɑɑ ɑnyi.
26 Inɛ iyi ide ku fɔɛ í tɑkɔ í jɔ̀ ilɛ í yɑyɑu, í fɔ mɑ́ nsɛi í ni, ɑn nyi n yɑyɑ ilɛ mɑ́
ɡbɑkã ɑkã ɑmmɑ kù jɛ ilɛ nŋu ɑkã, hee do lele feii.
27 Iyi í ni, ɑn nɔ n coo mɑ́ ɡbɑkã ɑkã, wɑ nyisi iyi mii iyi à tɑkɑ á yɑyɑ ku lɔ ku
bɑ mii iyi kɑɑ yɑyɑ ku wɛɛ.
28 Nɑ nŋu, kɑ sɑɑbu Ilɑɑɔ̃ domi à nɛ bommɑ iyi kɑɑ yɑyɑ nɔ kɑ tɔɔɛ si bɛi í bi,
kɑ mà bɛɛrɛɛ nɔ kɑ jirimɑɛ.
29 Ntɔi, Aõ Lɑfɛ̃ɛ nwɑ í yɛi bɛi inɑ iyi í yɑ ce nfei mii ŋɑ.

13

Mii iyi ɑɑ kɑ ce kɑ dɔ̃ɑ Ilɑɑɔ̃ si

1 I yɑ temuɑ si kpɑɑsi woo dɑsi nɑɑnɛ ŋɑ ku bi.
2 I ye ɡigi iyi í sĩɑ i yɑ yɑɑɛ inɛ njoo ŋɑ, domi inɛ ŋɑ iyi à wɑɑ ce bɛɛbɛ, ɡɔɡɔ
nŋɑ ŋɑ à yɑɑɛ ɑmɑlekɑ ŋɑ ɑ kù mà.
3 Nɔ i yɑ ye ɡigii inɛi piisõɔ ŋɑ bɛi mii iyi à mu iŋɛ mɔ piisõɔ ŋɑ. I ye ɡigii inɛ
ŋɑ iyi à wɑɑ yɛ ijuukpã bɛi mii iyi iŋɛ tɑkɑ nŋɛ í yɛ ijuukpã ŋɑ.

4 I jɔ̀ mɔkɔ do abo baa yooma fei ku mà bɛɛrɛi abɔdɔ̃ nɔ a leekɩ̀ò njɛ dim dim
domi Ilaaɔ̃ á kiiti inɛ ŋa iyi à waa sũò njɛ hai ce abɔdɔ̃ do inɛ ŋa iyi à waa ce
sakara.
5 I maà ti i jɔ̀ kubii fia ku mu ŋɛ. I jɔ̀ iyi ì nɛ ku ce nŋɛ zaka, domi Ilaaɔ̃ í ni, n
kaa n jɔ̀ɛ pai, n kaa n nɔ n fũ siɛ awɔ baa ajɔ gɔ.
6 Na nŋu, aa ka yɔkɔ ka cã gɛndɛ ka ni,
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í jɛ inɛ iyi á sobim.
Njo kù waa mum.
Mii amanɛ á yɔkɔ ku ceem.
7 I ye gigii woo cuai tako nŋɛ ŋa, inɛ ŋa iyi à tako à sisi nŋɛ idei Ilaaɔ̃. I lasabuò
aranfãani iyi kuwɛɛ nŋa í naaò wa, nɔ iŋɛ mɔ i sisi naanɛ ku dasi nŋa ŋa.
8 Jesu Kirisi ci ya kpaasi hai ana do nnyi hee do ajɔ fei.
9 I maà ti i jɔ̀ a fa ŋɛ si kukɔsi ikã ikã, domi í sɩ̀a idɔ nwa ku maa leekɩ̀ si didɔ̃i
Ilaaɔ̃, ku maà jɛ si iwɔ̀i ijɛ ku jɛ ŋa. Inɛ ŋa iyi à waa too kpãau bɛ fei a kù ba
aranfãaniɛ kãma.
10 Awa à nɛ bi kuwee gɔ nɔ woo wee ŋa iyi à waa ce icɛ si ile kumáu a kù nɛ
kpãa a jɛ ijɛi kuweeu.
11 Í yɛi bɛi kuwee iyi woo wee nlau í ya ce. Í ya lɔò njɛi mɛɛmu ŋaui si inɔ
iyi í re do kumáu ku ceò kuwee na dulum dii amanɛ ŋa. Amma iŋai mɛɛmuu
takaɛ, angulei iluui à ya koo a joo.
12 Na ŋɔi í jɔ̀ Jesu mɔ, waati iyi í bi ku jɔ̀ inɛ ŋa a má do njɛi nŋu takaɛ, í jɔ̀ a
kpaa angule.
13 Na nŋu, ka bɔ bi titɛɛ angule bɛ, ka jɛsi à donda wa bɛi a dondaɛ,
14 domi a kù nɛ ilu gɔ si ilɛu ihɛ̃ iyi á maa wɛɛ hee do ajɔ fei. Ilu iyi wa naa
nŋui à waa dɛdɛ.
15 Do saabuɛ ka maa saabu Ilaaɔ̃, waatɔ ka ya fɔ do gɛlɛ nwa mii iyi í ce si wajui
inɛ ŋa. Nɔ saabuu kú jɛ bɛi kuwee iyi à waa ceaa waati kãma fei.
16 I maà gbɛjɛ jiida ku ce, nɔ i ya maa sobi njɛ ŋa, domi dimii kuwee bɛɛbɛ í
ya dɔ̃a Ilaaɔ̃ si.
17 I gbɔ idei woo cua nŋɛ ŋa nɔ i sũ nŋa iri ilɛ, domi à waa cɔ baanii hunde
nŋɛ si na iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ á na ku bee ŋa ideɛ. I ce bɛɛbɛ ŋa ku ba a coo do inɔ didɔ̃,
ku maà ti ku jɛ do inɔ ku fɔ. Bii à coo do inɔ ku fɔ, kaa ce nŋɛ aranfãani kãma.
18 I ya ce nwa kutɔɔ ŋa. À mà kam kam iyi idɔ nwa kù waa yɛ taale nwa domi
à bi ka ce isɛɛnɛ nwa dee dee si mii fei.
19 Iyi ɩ̀ wa n tɔɔ ŋɛ ntɔ ntɔ, nŋui í jɛ i ce kutɔɔ Ilaaɔ̃ ku jɔ̀ n baa ɲya ɲya bi tu
ŋɛ má.

Kutɔɔ

20 Lafɛ̃ɛ nwa Jesui í jɛ Woo degbe iyi í re. Na njɛɛ iyi í nikã, í jilɛ nwa akabuu
titɔ̃ iyi ci ya tã. Na nŋu Ilaaɔ̃ ilu laakai ku sũ, nŋu iyi í dedeɛ hai si balɛ,
21 ku mu nŋɛ gbugbã i ceò daa jiida ŋa ku ba i ce idɔɔbiɛ. Nɔ ku ce si ŋɛ mii iyi
á dɔ̃aa si, na saabui Jesu Kirisi. Amboe ku jɛ ti Jesu Kirisi hee do ajɔ fei. Ami.

Fɔɔi ankãanyi

22 Iŋɛ inɛm ŋa, ɩ̀ wa n tɔɔ ŋɛ i jɔ̀ i gbɔ idei gbugbã ku mua iyi ɩ̀ kɔ nŋɛ wa si
tiau ihɛ̃ do temua, domi kù sɔ.
23 Ɩ̀ bi i mà ŋa iyi à da Timɔtee inɛ nwau hai piisɔ̃ɔ. Bii í to wa ɲya, an naaɛ
wa bi tu ŋɛ.
24 I ce woo cua nŋɛ ŋa fei fɔɔ hee do inɛ ŋa iyi à jɛ ti Ilaaɔ̃ fei. Woo dasi Jesu
naanɛi ilɛi Itali ŋa à ce ŋɛ fɔɔ.
25 Didɔ̃i Ilaaɔ̃ ku wɛɛ do iŋɛ fei.

Tiɑ iyi Zɑɑki í kɔ

Zaaki í ce ŋɑ fɔɔ

1 Amui Zaaki woo ce icɛi Ilaaɔ̃ do ti Lafɛ̃ɛ Jesu Kirisi.
Ǹ ce dimii Zuifu mɑɑteeji ŋɑ iyi à fangaa si ɑndunyɑ fei fɔɔ.

Naanɛ do bisi

2 Kpaasim ŋɑ, dimii laakai ku cɔ iyi á naa si ŋɛ fei i yɑ jɔ̀ ku jɛ nŋɛ inɔ didɔ̃ nlɑ nlɑ,
3 domi ì mà ŋɑ, bii Ilaaɔ̃ wɑ cɔ laakai naanɛ ku dasi nŋɛ nɔ i kù mɔngɔ ŋɑ á bí nŋɛ temuɑ.
4 Ammɑ i jɔ̀ temuɑ nŋɛu ku ce icɛɛ sãa sãa ku bɑ i jɛ inɛ ŋɑ iyi à jǐɑ nɔ à kɔ̃, nɔ nkãmɑ kù gbe nŋɛ má.
5 Do nŋu fei bii bisi í nɑ wɑ gaiziɑ inɛ akã nŋɛ gɔ, ku tɔɔ Ilaaɔ̃, nŋu iyi í yɑ muɑ inɛ fei do inɔ ɑkã, kù nɛ kugbagbɑ.
6 Ammɑ lafɛ̃ɛ ku ce kutɔɔ do naanɛ, ku maà sikɑ sikɑ, domi inɛ iyi wɑ sikɑ sikɑ í yɛi bɛi inyii tenku iyi fufu wɑ yɑyɑ bii fei.
7 Inɛ dimi bɛɛbɛ ku maà tamaa mà nŋu á bɑ ngɔgɔ hai bi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ,
8 domi í jɛ ilu idɔ minji iyi kù waa too kpãa ɑkã si kuwɛɛɛ.

Are do fiɑ ku nɛ

9 Í siã ilu ɑre woo dasi Jesu naanɛ ku tɔɔ fufu si nɑ iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í soo lele.
10 Ilu fiɑ mɔ ku tɔɔ fufu nɑ irii kukɑyeɛ domi á nɑ ku lɔ bɛi kokoi jǐi.
11 Bɛi inunu í yɑ dede do inyɑ gbãa nɔ ku jo wuɑ ku gbɛ, nɔ kokou ku cuku kusǐɑɛ ku tã, bɛɛbɛ mɔi ilu fiɑ á nɑ ku wɔ́ bɛi kokoi jǐi si ɑninii icɛɛ.

Laakai inɛ ku cɔ do kulɛlɛ

12 Ilu inɔ didɔ̃i inɛ iyi í yɔkɔ í leekǐ dim dim si waati iyi Ilaaɔ̃ wɑ cɔ laakɑɛ, domi si ɑnyii laakai ku cɔu á bɑ ribai kuwɛɛ hai tã iyi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í wãò inɛ ŋɑ iyi à buu.
13 Bii à waa lɛlɛ inɛ gɔ do laalɔ ku maà ti ku ni Ilaaɔ̃i wɑ lɛlɛ nŋu. A ci yɑ lɛlɛ Ilaaɔ̃ do laalɔ, bɛɛbɛ mɔi nŋu takɑɛ ci yɑ lɛlɛ inɛ gɔ do laalɔ.
14 Ammɑ waati iyi binɛi inɛ í faa í muu, nŋu bɛi í jɛ kulɛlɛ.
15 Si ɑnyiɛ, bii binɛu í nɑ í la, dulum nii á bía. Bii dulum nɔu í ce icɛ siɛ í tã nɔ ku bía iku.
16 Baakɔɔm ŋɑ, i maà dǐ iju nŋɛ.
17 Amuɑ jiidɑ do ɑmuɑ ku sǐɑ baa yoomɑ fei hai lelei Aɔ̃i í yɑ naa. Wɑ naai hai bi Ilaaɔ̃ Baaba, nŋu iyi í ce inyɑ kumái lele ŋɑ. Ilaaɔ̃ ci yɑ kpaasi nɔ ilu kuku kù wɑ siɛ.
18 Si idɔɔbiɛ, í bí wɑ isɛ gbeejisiɑ do saabui ide ntɔɛ ku bɑ hai si inɛ ŋɑ iyi í taka fei kɑ jɛ bɛi ɑmaajɛ sinte ŋɑ iyi à jɛ tɛɛ.

Kugbɔ do kuce

19 Baakɔɔm ŋɑ, ì mà ideu ihɛ̃ tã ŋɑ. Nɑ nŋu, í sǐɑ inɛ fei ku yɑ saku ku gbɔò ide, nɔ ku maà yɑ saasaò ide ku fɔ, nɔ idɔɛ ku maà yɑ kɔ̃ gbãa gbãa.
20 Kù sǐɑ idɔi inɛ ku yɑ kɔ̃ gbãa gbãa domi kù jɛ do idɔɔkɔ̃i ɑmanɛ á ceò mii iyi í jɛ dee dee si wɑjui Ilaaɔ̃.
21 Nɑ nŋu, i nyɔ ɑndi mii iyi í jɛ riisi do laalɔ fei ŋɑ. Nɔ i gbɑ ide iyi Ilaaɔ̃ wɑ gbɛ̃ si idɔ nŋɛ ŋɑ do ɑrɑ kukɑye, domi ideui á yɔkɔ ku faaba ŋɛ.

22 I maà jɔ̀ i leekĩò ide ku gbɔ nŋu akã, amma i ya ceò icɛ ŋa. Bii kù jɛ bɛɛbɛ, ì
waa dĩ ijui ara nŋɛ ŋai.
23 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í gbɔ ideu nɔ kù waa ceò icɛ, í yɛi bɛi mɔkɔ gɔ iyi wa cɔ araɛ
si digi.
24 Iyi í cɔ digiu í tã nɔ í sinda wa nɛ, tengi bɛ gbakã nɔ í gbɛjɛ bɛi araɛ í yɛ.
25 Amma inɛ iyi á jɛ ilu inɔ didõ si mii iyi wa ce fei nŋui í jɛ inɛ iyi wa cio
wooda do laakai nɔ wa jirimaɛ do temua. Nɔ bii í gbɔ ideu ci ya gbɛjɛɛ nsɛi nsɛi
amma í ya ceò icɛi. Lafɛ̃ɛ á jɛ ilu inɔ didõi si na iyi í jɔ̀ woodau í jɛ dee dee nɔ á
nya inɛ.
26 Inɛ iyi wa tamaa nŋu wa too kpãai Ilaaõ nɔ kù waa nɔ amɛɛ, lafɛ̃ɛ wa sɔa
araɛ iboi. Kpãai Ilaaõ ku tooɛ ngbɛi.
27 Kpãai Ilaaõ ku too iyi í má nɔ kù nɛ riisi kãma iyi Ilaaõ Baaba í jilɔɔ si í jɛ
ntɔ, nŋui í jɛ inɛ ku ya ce araarei kɔyɔ ŋa do jaaõ ŋa iyi à waa wahala, nɔ ku mà
araɛ ku mu si laalɔ yaamɔi andunya.

2

Maà ya cɔ bɛi amanɛ ŋa à reò njɛ do bɛɛrɛ

1 Kpaasim ŋa, iŋɛ iyi ì dasi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi naanɛ, nŋu iyi í jɛ ilu amboe,
i maà ya jɔ̀ naanɛ ku dasi nŋɛ ku tɔtɔɔò bɛɛrɛi inɛ ŋa ku cɔ.
2 Yaase gɔ wee. Ilu fia gɔ iyi í nɛ ibɔ jiida do lɛlɛaWɔi wura í naa si kutɔtɔɔ nŋɛ.
To, wee, ilu are gɔ mɔ í naa bɛ do ibɔ ku gaɛ.
3 Bii ì jirima ilu ibɔ jiidau ŋa nɔ ì ni ku buba si kitãi inɛ nla ŋa, nɔ ì sõ ilu areu
mɔ ì ni ku leekĩ ihõ, walakɔ ku buba ilɛ,
4 ì waa cɔ bɛi inɛ ŋa à reò njɛ do bɛɛrɛ ŋai. Nɔ ì waa kiiti inɛ ŋa mbɛ do lasabu
iyi kù jɛ dee dee.
5 Baakɔɔm ŋa, i gbɔ. Inɛ ŋa iyi à jɛ ilu are si andunyau ihɛ̃i Ilaaõ í cica ku ba
naanɛ nŋa ku la nɔ a baò bommaɛ iyi í wãò inɛ ŋa iyi à buu.
6 Amma iŋɛ, ì ya donda ilu are ŋaui. Wee ilu fia ŋaui à waa kpã ŋɛ iju nɔ aŋai
à ya bɔò ŋɛ ile kiiti, mà iboi.
7 Aŋai à ya maa nya cɔɔi iri jiida iyi Ilaaõ í mu nŋɛ.
8 Kukɔi idei Ilaaõ í ni, bi inɛ mmu bɛi ì bi araɛ. Ntɔ ntɔ, mii jiidai ì waa ce bii
ì waa too woodai bommai Ilaaõu bɛ ŋa.
9 Amma bii ì waa cɔ bɛi inɛ ŋa à reò njɛ do bɛɛrɛ ŋa, dulum nii ì waa ce ŋa nɔ
woodai Ilaaõ á yɛ taale nŋɛ domi i kù waa jirimaɛ ŋa.
10 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í kua wooda baa akã, wooda iyi wa too bɛbɛi fei ngbɛi.
11 Inɛ iyi í ni, i maà ce sakara, nŋui í ni má, i maà kpa amanɛ. Na nŋu, baa bii
i kù ce sakara, bii ì kpa amanɛ, ì kua woodai.
12 Na nŋu, i ya fɔ ide nɔ i ya ce bɛi inɛ ŋa iyi wooda iyi í ya nya inɛ á kiiti.
13 Inɛ iyi kù nɛ araarei kpaasi, Ilaaõ á kiiti nŋu mɔi kaa ce araareɛ. Amma inɛ
iyi í nɛ araarei kpaasi ŋa á jɛ igũ si ajɔi kiitiu.

Naanɛ ku dasi do icɛ ku ce

14 Kpaasim ŋa, riba yoomai amanɛ í nɛ bii í ni nŋu í jɛ woo dasi naanɛ nɔ kù
waa ce kookoosuɛ. Naanɛu bɛ á faaba lafɛ̃ɛ?
15 Bii inɛ gɔ nŋɛ, inɛmɔkɔ walakɔ inaabo gɔ í nɛ arei jaaɛ, nɔ kù nɛ baa ijɛ iyi á
jɛ,
16 nɔ inɛ gɔ nŋɛ ku ni, ka sukudõ, i ya jɛ i yo, maà jɔ̀ tũtũ ku kpaɛ, bii kù muaa
bukaatai mii iyi í nɛ, sukudõi mii wa niaa.
17 Bɛɛbɛ mɔi, naanɛ ku dasi iyi a kù waa yɛ kookoosuɛ, naanɛu ngbɛi.

18 Inɛ gɔ á yɔkɔ ku ni, inɛ ihɛ̃ í dasi naanɛ, inɛ ihɔ̃ mɔ wa ce kookoosuɛ. Amma amu an jɛaa n ni, nyisim naanɛ ku dasiɛ iyi kù jɛ do kookoosu, nɔ amu mɔ n nyisi naanɛ ku dasim do kookoosuɛ.
19 Kù jɛ ì dasi naanɛ iyi Ilaaɔ̃ akãi í wɛɛ? Í sɩ̃a. Baa inɛi inɔɔko ŋa mɔ à mà bɛɛbɛ nɔ à waa yaya do njo.
20 Amma awɔ iyi i kù nɛ laakai, ì bi n nyisiɛ iyi naanɛ ku dasii inɛ gɔ iyi kù waa ce kookoosuɛ, ngbɛi?
21 Bala nwa Aburahamu í jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃ na kookoosuɛ iyi í ce, si iyi í jɛsi nŋu ku saka amaɛ Izaaki ku ceaò Ilaaɔ̃ kuwee.
22 I kù yɛ naanɛ ku dasii Aburahamu njɛ do kookoosuɛ wa too njɛi ba. Naanɛ iyi í dasi í bàa í kɔ̃ na kookoosuɛ iyi wa ce.
23 Bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃u í ce iyi í ni, “Aburahamu í dasi Ilaaɔ̃ naanɛ, nɔ do saabui naanɛu Aɔ̃ mɔ í kàa si inɛ dee dee”. Nɔ à waa kpoo kpaasii Ilaaɔ̃.
24 Debɛi amanɛ í ya jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃i na saabui kookoosuɛ iyi wa ce, kù jɛ na naanɛ iyi í dasi nŋu akã.
25 Bɛɛbɛ mɔi abo kaafe iyi à ya kpe Rahabuu, í ce. Í jɛ amanɛ dee dee si wajui Ilaaɔ̃ na kookoosuɛ si na iyi í jɔ̀ í gba Zuifu woo bɛ ŋau si kpasɛ̃ɛ nɔ í nya ŋa do kpãa mmu.
26 Ŋɔi í jɔ̀ à ni ara iyi kù nɛ hunde, ara ikui. Bɛɛbɛ mɔi naanɛ ku dasi iyi kù waa ce kookoosuɛ naanɛ ikui.

3

Idei amɛ

1 Kpaasim ŋa, i maà dɛ i kpɔ iŋɛ iyi ì waa bi i maa kɔ inɛ ŋa si idei Ilaaɔ̃, domi ì mà ŋa, awa iyi à waa kɔ inɛ ŋa si cioi idei Ilaaɔ̃, Ilaaɔ̃ kaa ce arɑare nwa si kiitiɛ.
2 Si mii nkpɔi awa fei à ya ka rara. Inɛ iyi kù waa ce kurara si ide ku fɔɛ, lafɛ̃ɛ inɛ ku jɩ̃ai nɔ í yɛ bɛi inɛ iyi í dasi araɛ fei arezem.
3 Bɛɛbɛ mɔi à ya ka dasi arezem si gɛlɛi acɩ̃ ŋa ku ba a jirima wa, ka bɛi ka yɔkɔ ka bɔò ara nŋa bii à bi.
4 Nɔ i ya cɔ akɔi inyi má ŋa, do bɛi à lau fei nɔ fufu jiida wa ce í ya tale ŋai, amma do falafili keeke gɔi woo nyimbo akɔu í ya bɔòɛ bii í bi.
5 Bɛɛbɛ mɔi amɛ í jɛ mii keeke si ara, amma í ya tɔɔ fufu si mii nla.

I cɔ bɛi ina nyɛnyɛ í kere í to, amma do nŋu fei á yɔkɔ ku jo agbo nla nla.
6 Bɛɛbɛ mɔi amɛ í yɛ bɛi ina. Nŋui í jɛ laalɔ nla nla. Nŋu mɔ ikɔ̃ akãi ara nwai, nɔ í ya bɛjɛ ara nwa fei bɛi ina, domi laalɔ iyi í ya ce í yɛi bɛi inai ala.
7 Amanɛ á yɔkɔ ku kãmia iŋai sako ikã ikã fei, do yɛi ŋa do mii ku cã ilɛ ŋa fei do mii ndii inɔ inyi ŋa, í nɔ ŋa tã mɔm de.
8 Amma inɛ kãma ci ya nɔ amɛɛ. Mii laalɔ gɔi iyi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku kãmia, Í nɛ acɩ̃ ntɔ ntɔ ku kpa amanɛ.
9 Do amɛi à ya ka saabuò Baaba Lafɛ̃ɛ nwa, nɔ do nŋui à ya ka ceekpeò inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í taka bɛi nŋu takaɛ.
10 Nɔ hai si gɛlɛ akãu bɛi idei saabu do ikpe í ya fita. Iŋɛ kpaasim ŋa, kù sɩ̃a ku jɛ bɛɛbɛ.
11 Isɔ̃ akã kaa yɔkɔ ku nɛ inyi didɔ̃ do inyi laalɔ ajɔ.
12 Bɛɛbɛ mɔi kpaasim ŋa, i jɔ̀ i mà ŋa iyi jɩ̃i ndii figi kaa so olivi, nɔ jɩ̃i ndii rezɛ̃ɛ mɔ kaa so figi. Bɛɛbɛ mɔi i kaa yɔkɔ i ba inyi jiida si inyi iyi í da imu.

Bisi iyi wa naa hai lele

13 Yoo nŋɛi í nɛ kumà do bisi. Bii lafɛ̃ɛ í nɛ bisii do ntɔ, kú jɔ̀ a yɔɔ si isɛɛnɛ
jiidaɛ do si kookoosu ŋa iyi wa ce do ara ku kaye.
14 Amma bii ì waa ce igu yaamɔ do njɛ ku wã, maà tɔɔ fufu, maà sɔa ntɔ ibo,
15-16 domi tengi bii igu do njɛ ku wã í wa, bɛi daa bɛɛtɛkɛ do kuce laalɔ fei í ya
wa. Dimii bisi bɛɛbɛ kù waa naa hai lele. Inɛ nŋu bɛ ti andunyai, do ti idɔɔbii
amanɛ, nɔ hai bi Seetam nii wa naa.
17 Amma bisi iyi wa naa hai lele, sinte titã í má. Si anyiɛ inɛ iyi í nɛ bisiu í ya
bi inɛ ŋa a nɛ anu akã, í ya maa mu araɛ, nɔ í ya bi nŋu ku ce mii iyi á dɔ̃a inɛ ŋa
si. Í ya nɛ araarei nɔ í ya ce icɛ jiida. Ci ya na kubi ntɔ, kù nɔ kù nɛ muafiti.
18 Inɛ ŋa iyi à waa dɛ anu akã à ya ce kuwɛɛ nŋa feii si laakai ku sũ. Laakai ku
sũu í yɛi bɛi dimi iyi à waa gbɛ̃ nɔ mii iyi aa na a da nŋui í jɛ kuwɛɛ dee dee.

4

Kɔdɛɛi andunya

1 Mii í ya naaò kakɔɔ do ija wa si aninii nŋɛ. Nŋu bɛ wa naai hai si kɔdɛɛi mii
nkpɔ iyi wa ba idɔ nŋɛ ku ja.
2 Ì bi i nɛ ngɔgɔ iyi i kaa yɔkɔ i ba ŋa, ŋɔi í ce ì ya bi inɛ ku kpa ŋa. Ì waa ce
kɔdɛɛi mii iyi i kaa ba ŋa, ì waa ce kakɔɔ do ija iŋɛ duusɔ̃ɔ. I kù nɛ mii iyi ì bi ŋa
domi i ci ya tɔɔ Ilaaɔ̃ ŋa.
3 Nɔ baa bii ì tɔɔ Ilaaɔ̃ i kaa ba ŋa domi do kurarai ì waa tɔɔu ŋa. Mii iyi ì waa
tɔɔu na irii faayii ara nŋɛi.
4 Iŋɛ iyi i kù leekɩ̀ò inɛ akã ŋa, i kù mà ŋa iyi bii ì bi andunya, mbɛɛi Ilaaɔ̃i ì
ya jɛ ŋa? Inɛ iyi í bi andunya, mbɛɛi Ilaaɔ̃i í ya jɛ.
5 I maà tamaa si ngbɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni, Ilaaɔ̃ í bi Hunde iyi í da nwa
si do igu.
6 Amma Ilaaɔ̃ í ya mu nwa didɔ̃ iyi í la í re. Nɔ bɛɛbɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í
ni, Ilaaɔ̃ kù wa anyii ilu faau ŋa amma woo kaye ara ŋai wa mua didɔ̃ɛ.
7 Na nŋu, i sũa Ilaaɔ̃ iri ilɛ. I kɔsi Seetam á sa nŋɛ ku jɩ̀.
8 I sɛkɛɛ si Ilaaɔ̃ nɔ nŋu mɔ ku sɛkɛɛ si ŋɛ wa. Iŋɛ ilu dulum ŋa, i wɔɔ awɔ nŋɛ.
Nɔ i fũuta idɔ nŋɛ, iŋɛ ilu idɔ minji ŋau.
9 I jɔ̀ i wɛɛ do inɔ kufɔ ŋa, i buba gɔɔwoo nŋɛ do kukpata. I jɔ̀ anyi nŋɛ ku
kpaasi do kukpata, nɔ inɔ didɔ̃ nŋɛ ku jɛ nŋɛ inɔ kufɔ.
10 I kaye ara nŋɛ si wajui Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ nɔ ku so ŋɛ lele.

Maà kiiti kpaasiɛ

11 Iŋɛ kpaasim ŋa, i maà ya sɔ̃ njɛ laalɔ ŋa. Inɛ iyi wa sɔ̃ kpaasiɛ laalɔ, laalɔi
woodai wa fɔ. Inɛ iyi wa kiiti kpaasiɛ, woodai wa kiiti. Wee, bii ì waa kiiti
woodau i kù jɛ inɛ iyi wa jirimaɛ, amma ì jilɛ araɛ si agbɛi woo kiitiu.
12 Ilaaɔ̃ nŋu akãi wa na wooda, nŋui í nɔ í jɛ woo kiiti. Nŋu akãi á yɔkɔ ku
faaba inɛ, nŋui á nɔ ku yɔkɔ ku ce inɛ nfe. Bɛirei awɔ ì yɛ ì waa kiitiò kpaasiɛ
ŋa.

Maà tɔɔ fufu

13 Iŋɛ iyi ì ya maa ni, nnyi walakɔ ala aa ka bɔ ilu ihɔ̃ ka ce sɩ̀a bɛ zakai adɔ̃ akã
ku ba ka ba fia, i de itɩ̀ i gbɔ iyi ǹ wa n fɔ nsɛi.
14 I kù mà bɛi ala nŋɛ á yɛ. Mii kuwɛɛ nŋɛ í jɛ. Kuwɛɛ nŋɛ í yɛi bɛi bukɔɔ iyi á
tɔtɔɔ nsɛi nsɛi nɔ ku fangaa ma.
15 Ide iyi í jɔ i fɔ ŋa wee, i ya ni ŋa, bii Ilaaɔ̃ í bi aa ka wɛɛ, aa ka nɔ ka ce iyi ihɛ̃
walakɔ aa ka ce iyi ihɔ̃.
16 Amma nsɛi ì waa tɔɔ fufu ì so ara nŋɛ lele. Dimii faau bɛɛbɛ fei kù sɩ̀a.

17 Bɛɛbɛi inɛ iyi í mà mii iyi í jɛ jiida nɔ kù waa coo wa dasi araɛ dulum nii.

5

Laabaau iyi à sɔ̃ ilu fia ŋa

1 Nsɛi, iŋɛ ilu fia ŋa, i gbɔ iyi ǹ wa n sɔ̃ ŋɛ. I kpata i cã kpokpo ŋa na wahala
ŋa iyi aa naa si ŋɛ!
2 Amani nŋɛ ŋa í sãmi, nɔ tũtũ ŋa à jɛ ibɔ nŋɛ ŋa má.
3 Wura nŋɛ ŋa do isɔ fũfũ nŋɛ ŋa fei à mu atɛ. Atɛ ku mu nŋaui á jɛ sɛɛda si
ŋɛ nɔ ku ŋɔ ara nŋɛ bɛi ina. Ì ko amani ì tɔtɔɔɛ ŋa si waatii ankãanyiu ihɛ̃.
4 Wee i ci ya sãa woo da amaajɛ nŋɛ ŋa fia nŋa. I cɔ inɔ kufɔ nŋa ŋa! Anu ku
dɔ̃i inɛ ŋau í to hee si ití Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ilu gbugbã.
5 Ì ce kuwɛɛ nŋɛ ŋa si andunya do amani nla nla do faayi. Ì jɛ ì ce kaato bɛi
angudã iyi aa bɔò asɔ laga ŋa.
6 Ì yɛ taalei inɛ dee dee ŋa ì kpa ŋa ŋa, a kù nɔ a kù kɔò ara nŋa.

Temua do kutɔɔ

7 Kpaasim ŋa, iŋɛ fei i yɔkɔ temua ŋa hee Lafɛ̃ɛ koo nyiò wa má. I cɔ bɛi woo
logoo i ya temua ku maa cɔ ilɛɛ hee amaajɛɛ koo jĩaò. Temuai í ya ce ku yɛò ijĩ
sinte hee do ti ankãanyiɛ fei.
8 Iŋɛ mɔ i yɔkɔ temua ŋa, i jɔ̀ idɔ nŋɛ ku leekĩ dim dim ŋa, domi kunaai Lafɛ̃ɛ
í maai wa mbɛ.
9 Iŋɛ kpaasim ŋa, i maà ya yɛ taalei njɛ ŋa ku ba Ilaaɔ̃ mɔ ku maà na ku yɛ
taale nŋɛ. Woo kiiti wee wa to wa, wa bi ku lɔ wa.
10 Iŋɛ kpaasim ŋa, i ye gigii walii ŋa iyi à fɔ ide wo do irii Lafɛ̃ɛ. I sìsì temua
nŋa iyi à ce si ijuukpã nŋa.
11 Aa ka yɔkɔ ka ni ilu inɔ didɔ̃ ŋai domi ngu ŋa à yɔkɔ temua. Ì gbɔ temuai
Zɔɔbu ŋa, nɔ ì mà mii iyi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ilu araare si jiida ku jɛɛ í ceaa ŋa si anyii
wahalaɛ.
12 Iŋɛ kpaasim ŋa, iyi í re mɔm, i maà ya ceekpe do lele ŋa wala do ilɛ wala
do ide mmu gɔ. Bii ntɔi, ni ntɔi, bii ibo mɔi ni iboi, ku ba i maà na i dasi kiitii
Ilaaɔ̃ ŋa.
13 Wahala í ba inɛ gɔ nŋɛi? Ku ce kutɔɔ. Inɔi inɛ gɔ nŋɛ wa dɔ̃i? Ku saabu Ilaaɔ̃
do iri ku kɔ̃.
14 Inɛ akã nŋɛ wa ce bɔ̃ɔi? Ku kpe inɛ ngboi igbɛi inɛi Jesu ŋa, aŋai aa jɔaa
ikpo si iri do irii Lafɛ̃ɛ nɔ a ceaa kutɔɔ.
15 Kutɔɔ do naanɛu á yɔkɔ ku faaba bɔ̃ɔu. Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ á muaa baani, bii í nɔ í ce
dulum nii á kpa idei dulum dɛɛ.
16 Na nŋu, iŋɛ fei i ce tuubai dulum du ŋɛ si wajui njɛ ŋa nɔ i ya cea njɛ kutɔɔ
ŋa ku ba i ba iri ŋa. Kutɔɔi inɛ dee dee í nɛ gbugbã nla nla.
17 Elii amanɛi bɛi awa mɔ. Í ce kutɔɔ ntɔ ntɔ ijĩ ku maà rɔ, ijĩu í nɔ í leekĩ zakai
adɔ̃ mɛɛta do cukpa mɛɛfa.
18 Si anyii nŋu nɔ í ce kutɔɔ má nɔ Ilaaɔ̃ í jɔ̀ ijĩ í rɔ nɔ í jɔ̀ ijɛ í fita si ilɛ.
19 Iŋɛ kpaasim ŋa, bii inɛ gɔ nŋɛ í jĩò ntɔ nɔ kpaasi gɔ í baaɛ wa si kpãai ntɔ,
20 i mà ŋa, inɛ iyi í baaò ilu dulum wa hai si kpãa laalɔ bii í wa wo, í faaba
hundei ilu dulum nɔui hai si kpãai iku, nɔ Ilaaɔ̃ á kpa idei kurara nkpɔ nkpɔɛ.

Tiɑ sinte iyi Piɛɛ í kɔ

Piɛɛ í ce ŋɑ fɔɔ

1 Amui Piɛɛ woo bɛi Jesu Kirisi.

Ǹ kɔ nŋɛ tiau ihɛ̃i, iŋɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicɑ nɔ ì fangaa ì jɛ isɛ mmu ŋɑ si ilɛi Pɔntu, do Galati, do Kapadosi, do Azii, do Bitini.

2 Ilaaɔ̃ Baaba í cicɑ ŋɛi si bɛi í dasi idɔ nŋu ku ce. Nɔ ì jɛ inɛɛ ŋɑ do saabui Hundeɛ, ku bɑ i jirimɑ Jesu Kirisi ŋɑ nɔ njɛɛ ku wɛ ŋɛ.

Didɔ̃ do laakai ku sũ ku kɔ̃ɔsi si kuwɛɛ nŋɛ.

Kpãɑ ku cɔ iyi í jɛ ti kuwɛɛ

3 Kɑ saabu Ilaaɔ̃, Baai Lafɛ̃ɛ nwɑ Jesu Kirisi. Si ɑrɑare nlɑɛ, í jɔ̀ kujĩi Jesu Kirisi wɑ hai si balɛ í bí wɑ isɛ gbeejisiɑ. Si bɛɛbɛ í mu nwɑ kpãɑ ku cɔ iyi í jɛ ti kuwɛɛ.

4 Nɔ í jilɛ nwɑ tubu iyi kɑa bɛjɛ, kɑa riisi, nɔ kusĩɑɛ kɑa tã. Tubuui à jilɛ nŋɛ lele,

5 iŋɛ iyi gbugbãi Ilaaɔ̃ wɑ degbe do saabui naanɛ ku dasi, aa bɑ faaba mam mam ŋɑ. Faabau Ilaaɔ̃ í ce sɔɔluɛ ku nyisi ŋɛ si ajɔi ankãanyiu.

6 Nɑ ŋɔi í jɔ̀ ì yɑ nɛ inɔ didɔ̃ nlɑ nlɑ ŋɑ, baa bii í jɛ ì wɑ si inɔ ku fɔ nsɛi ŋɑ si waati keeke, si laakai ku cɔ dimi ikã ikã.

7 Naanɛ ku dasi nŋɛ í nɛ bɛɛrɛ ntɔ ntɔ í re wurɑ, domi wurɑ á nɑ ku tã. Do nŋu fei, do inɑi à yɔɔ à nyɑ riisiɛ. Bɛɛbɛ mɔi, Ilaaɔ̃ wɑ cɔ laakaii naanɛ ku dasi nŋɛ ku bɑ ku mà gbugbãɛ. Nɔ aa bɑ saabu do yiiko do bɛɛrɛ ŋɑ waati iyi Jesu Kirisi á faatɑ wɑ.

8 Ì buu baa do iyi i kù yɔɔ ŋɑ. Ì dasiɛ naanɛ baa do iyi i kù yɔɔ titã ŋɑ. Ŋɔi í jɔ̀ ì wɛɛò inɔ didɔ̃ nlɑ nlɑ ŋɑ iyi í nɛ amboe hee í kpeeò ku fɔ̀ do gɛlɛ.

9 Ì wɛɛò inɔ didɔ̃ nlɑ nlɑ ŋɑ si nɑ iyi í jɔ̀ ì waa bɑ ribai naanɛ ku dasi nŋɛ, iyi í jɛ faabai hunde nŋɛ.

10 Si idei faabau ihɛ̃ walii ŋɑ iyi à ce walii si gãmɛi didɔ̃ iyi Ilaaɔ̃ í jilɛ nŋɛ à ce kudɛdɛ jiidɑ jiidɑ ku bɑ a mà yaaseɛ.

11 Hundei Kirisiu í wɑ si ŋɑ nɔ í sɔ̃ ŋɑ do njumɑ iyi Kirisi á bɑ ijuukpã, nɔ si anyiɛ á bɑ amboe. Nɔ à ce himmɑ ku bɑ a mà waatiu do kpãɑ iyi wɑ fãau.

12 Ilaaɔ̃ í sisiɑ walii ŋau í ni ide iyi nŋu í sɔ̃ ŋau kù jɛ ti aŋɑ taka nŋɑ, tu ŋɛi. Nsɛi woo sisi laabaau jiidɑ ŋau à waazo nŋɛ nɔ ì gbɔ ideu ŋɑ. À fɔ idei do gbugbãi Hundei Ilaaɔ̃ iyi à bɛ wɑ hai lele. Nɔ amalekɑ ŋau taka nŋɑ à waa bi a mà yaasei ideu.

Kɑ leekĩ si kuwɛɛ iyi í má

13 Na nŋu, i ce laakai ŋɑ. I mu ara nŋɛ ŋɑ, nɔ i dàsi kpãɑ ku cɔ nŋɛ fei si didɔ̃ iyi aa na ŋɛ si waati iyi Jesu Kirisi á faatɑ wɑ.

14 I jɔ̀ i jɛ bɛi amu ŋɑ iyi à yɑ gbɔ ide nɔ i maà ti i jɔ̀ kɔdɛɛ iyi i yɑ tako i maa ce ŋɑ wo si waati iyi i kù mà ngɔgɔ ŋɑ kú maa nɛò ŋɛ.

15 Amma i jɔ̀ isɛɛnɛ nŋɛ ŋɑ fei ku má, bɛi Ilaaɔ̃ í má, nŋu iyi í kpe ŋɛ.

16 Ilaaɔ̃ takaɛ í fɔ si kukɔɛ í ni, i jɔ̀ kuwɛɛ nŋɛ ku má, domi amu takam ǹ má.

17 Ilaaɔ̃, nŋu iyi ì yɑ kpe Baaba ŋɑ si kutɔɔ nŋɛ, nŋui í jɛ inɛ iyi á kiiti inɛ fei si bɛi inɛ fei í ce nɔ kɑa cɔ ijui inɛ gɔ. Na nŋu, waati iyi í gbe nŋɛ si andunyɑ i jɔɔ do jirimɑ ŋɑ.

18 Bala nŋɛ ŋɑ à jɔ̀ nŋɛ tubui kuwɛɛ nfe nfe. Nɔ iŋɛ taka nŋɛ ì mà ŋɑ iyi à yɑ ŋɛi hai si kuwɛɛu. Kù jɛ do isɔ fũfũ walakɔ wurɑ iyi á na ku tãi à yɑ ŋɛò.

19 Aawo, à faaba ŋɛi do njɛ ilu bɛɛrɛi Kirisi, nŋu iyi í yɛ bɛi angudãi kuwee
hai nɛ leebu nɔ kù nɛ riisi gɔ.
20 Hai waati iyi a kù taka andunyai, Ilaaɔ̃ í cica Kirisiu, amma í nyisi araɛ si
waatii ankãanyiu ihɛ̃ na aranfãani nŋɛ.
21 Na saabuɛi ì dasi Ilaaɔ̃ naanɛ ŋa, nŋu iyi í dedeɛ hai si balɛ nɔ í muaa amboe
ku ba naanɛ ku dasi nŋɛ do kpãa ku cɔ nŋɛ ku wa si Ilaaɔ̃.
22 Nsɛi, si ntɔ ku jirimai ì fũuta idɔ nŋɛ ŋa ku ba kubii kpaasi woo dasi naanɛ
ŋa iyi ì nɛ ŋa ku maà jɛ do muafiti. Na nŋu, i bi njɛ ntɔ ntɔ do idɔ nŋɛ fei ŋa.
23 Í sɩ̃a i ce bɛɛbɛ ŋa si na iyi í jɔ̀ à bí ŋɛi isɛ gbeejisia, nɔ kù jɛ do dimi iyi á ku,
amma do dimi iyi kaa kui. Dimiui í jɛ idei Ilaaɔ̃, nŋui í jɛ icui kuwɛɛ nɔ kaa tã.
24 Kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni,
Inɛ fei í yɛi bɛi fɔfɔ,
Nɔ bɛɛrɛi inɛ fei í yɛi bɛi kokoi fɔfɔu.
Fɔfɔ í ya gbɛ, nɔ kokoɛ ku wɔ.
25 Amma idei Aõ̃ Lafɛ̃ɛ á maa wɛɛi do ajɔ fei.
Ideu, nŋui í jɛ laabaau jiida iyi à waazo nŋɛ.

2

Kuta ilu hunde

1 Na nŋu, i jɔ̀ laalɔ baa yooma fei ŋa, hai ibo ku sɔ, do muafiti, do igu, do irii
inɛ ku sɔ.
2 Si bɛi ama kpɔtɔɔ í ya bi àmɔ, iŋɛ mɔ í sɩ̃a i bi àmɔ iyi í má iyi í jɛ idei Ilaaɔ̃.
Hundei Ilaaɔ̃i wa mu nŋɛ amɔu ku ba i la si kpãai faabau ŋa,
3 si bɛi ì tiɛ didãi Aõ̃ Lafɛ̃ɛ tã ŋa.
4 I sɛkɛɛ si Lafɛ̃ɛ wa, nŋu iyi í jɛ kuta ilu hunde iyi inɛ ŋa à kɔsi, amma Ilaaɔ̃ í
cicaɛ si na iyi í jɔ̀ í nɛ bɛɛrɛ bi tɛɛ.
5 Iŋɛ mɔ, i naa wa bɛi kuta ilu hunde a ceò ŋɛ icɛ a maò ile bi ku wai Hundei
Ilaaɔ̃. Bɛi aa jɛ woo wee ŋa iyi à má iyi à na Ilaaɔ̃ ara nŋa bɛi kuwee iyi á dõaa si
do saabui Jesu Kirisi.
6 Í sɩ̃a i ce bɛɛbɛ ŋa si na iyi í jɔ̀ à kɔɔ si tiai idei Ilaaɔ̃ à ni,
Ilaaɔ̃ í ni,
Ǹ cica kuta ilu bɛɛrɛ ǹ jilɔɔ ilui Siõɔ̃ bɛi kuta gbugbãi icui ile.
Inɛ iyi í dasiɛ naanɛ, kaa yɛ anyɔ.
7 Kutau, í nɛ bɛɛrɛ bi iŋɛ woo dasi Jesu naanɛ ŋa, amma hai dasi naanɛ ŋa à kɔsiɛ.
Do nŋu fei, kukɔi idei Ilaaɔ̃ í ni,
Kuta iyi woo ma ŋa à kɔsi
Nŋui í na í jɛ kuta gbugbãi icui ile.
8 Nɔ bii gɔ ŋa à ya ni má,
Kutau ihɛ̃i í jɔ̀ inɛ ŋa à waa koosɛ.
Nŋui í ya maa kɛkɛ ŋa.
À koosɛi si na iyi í jɔ̀ à kɔ ku dasi ideu naanɛ. Nɔ nŋu bɛi Ilaaɔ̃ í jilɛ nŋa.
9 Amma iŋɛi ì jɛ dimi iyi Ilaaɔ̃ í cica, nɔ iŋɛi ì jɛ woo weei ilaalu ŋa, ì jɛ dimi
iyi í má ŋa iyi Ilaaɔ̃ í ya ku ba i sisi jiida ku jɛɛ, nŋu iyi í kpe ŋɛ hai si ilu kuku ì
naa ì lɔsi inya kumá ilu bɛɛrɛɛ.
10 Tako wo i kù jɛ dimi ŋa iyi inɛ gɔ í mà, amma nsɛi ì jɛ inɛi Ilaaɔ̃ ŋa. Tako wo
i kù mà mà Ilaaɔ̃ wa ce araare nŋɛ, amma nsɛi bɛi ì màa ŋa.

Kuwɛɛi woo dasi naanɛ

11 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, ǹ wa n tɔɔ ŋɛi, iŋɛ iyi ì yɛ bɛi inɛ njoo do isɛ mmu ŋa si andunyau ihɛ̃, i jɔ̀ i nɔ ara nŋɛ do binɛi ara iyi í ya maa ce igũ do hunde nŋɛ.
12 I jɔ̀ i nɛ daa jiida ŋa si inɔi hai dasi Jesu naanɛ ŋa, domi baa bii à waa kpe ŋɛ inɛ laalɔ ŋa, aa yɛ icɛ jiida nŋɛ nɔ a saabu Ilaaɔ̃ si ajɔ iyi á kiiti ŋa.
13 I jirima ilu iri fei ŋa na irii Lafɛ̃ɛ, hai ilu ilɛ, nŋu iyi í re do gbugbã,
14 hee ku koo si ilaalui ilu ŋa, inɛ ŋa iyi í bɛ wa ku ba a kpã woo ce laalɔ ŋa iju, nɔ a saabu woo ce jiida ŋa.
15 Do ntɔ, iyi Ilaaɔ̃ í bi, nŋui í jɛ icɛ jiida nŋɛ ku dĩ gɛlɛi hai mà ngɔgɔ ŋa si ide hai nɛ yaase nŋa.
16 Í sɩ̀a i ya maa nɛ̀ bɛi inɛ ŋa iyi à nɛ ara nŋa, amma i maà ti i jɔ̀ ara ku nɛ nŋɛ ku yɛ bɛi acɔ iyi wa bii laalɔ. I jɛ kuwɛɛ nŋɛ bɛi woo ce icɛi Ilaaɔ̃ ŋa.
17 I jirima inɛ fei ŋa, i bi kpaasi woo dasi Jesu naanɛ nŋɛ ŋa, i ce njoi Ilaaɔ̃, nɔ i jirima ilu ilɛu ŋa.

Mii iyi wahalai Kirisi wa nyisi wa

18 Iŋɛ amaacɛ ŋa, i sũa lafɛ̃ɛ nŋɛ ŋa iri ilɛ i jirima ŋa ntɔ ntɔ, kù jɛ inɛ jiida do amanɛ ku rɔ aŋa akãi aa ya cea ŋa, amma hee do inɛ ku gaabu ŋa feii.
19 Do ntɔ, bii à waa kpã ŋɛ iju nfe nfe, í sɩ̀a i yɔkɔ temua ŋa na irii Ilaaɔ̃.
20 Bii ì yɔkɔ temuai goloi kuraraɛ i kù nɛ saabu kãma. Amma bii ì ba ijuukpã na jiida iyi ì waa ce ŋa nɔ ì temua, mii jiidai si wajui Ilaaɔ̃.
21 Na ideu bɛi Ilaaɔ̃ í kpe ŋɛ domi Kirisi takaɛ í ba ijuukpã na iri nŋɛ nɔ wa nyisi ŋɛ yaase jiida ku ba i too tuubaɛ ŋa.
22 Kù ce dulum, a kù nɔ a kù gbɔ ibo si gɛlɛɛ ajɔ kãma.
23 Iyi à buu, kù sã nŋa arabu. Iyi à kpãa iju, kù ceekpe ŋa, amma í leekĩ do Ilaaɔ̃ iyi í ya kiiti dee dee.
24 Kirisi takaɛ í so dulum du wa si araɛ si jɩ̀i ku gaauu, ku ba ka jɛ bɛi iku si wajui dulum, nɔ ka ce kuwɛɛ nwa dee dee. Do saabui kumɛɛɛ ŋai à baò iri.
25 Tako wo ì yɛ ŋai bɛi angudã ŋa iyi à nyɔ, amma nsɛi ì nyi wa bi woo degbeu ŋa, nŋu iyi wa degbe hunde nŋɛ.

3

Abo do mɔkɔ

1 Bɛɛbɛ mɔi iŋɛ inaabo ŋa, i sũa mɔkɔ nŋɛ ŋa iri ilɛ, hee baa bii í jɛ gɔgɔ nŋa ŋa a kù dasi idei Ilaaɔ̃ naanɛ, daa nŋɛ ku jɔ̀ a dasi naanɛ. Waati bɛɛbɛ i kù nɛ bukaatai ide ku fɔ má ŋa,
2 domi aa yɛ kuwɛɛ nŋɛ í má, ì nɔ ì mà bɛɛrɛi amanɛ ŋa.
3 I maà dɛdɛ i jɛ abo kusɩ̀a ŋa do mii ndii ara nŋu akã, bɛi iri ku ba, do sabai wura ŋa, do nyau kusɩ̀a ŋa.
4 Amma i jɔ̀ kusɩ̀a nŋɛ ku jɛ si idɔ nŋɛ, kusɩ̀a iyi ci ya tã. Nŋui í jɛ daa didõ do idɔ ku buba. Iyi bɛi í jɛ mii ilu bɛɛrɛ jiida si wajui Ilaaɔ̃.
5 Bɛɛbɛi inaaboi tako ŋa iyi à mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃ nɔ à dasiɛ naanɛ à ya teese ara nŋa nɔ à ya sũa mɔkɔ nŋa ŋa iri ilɛ.
6 Bɛɛbɛi Sara í ce, í ya maa jirima Aburahamu, nɔ wa kpoo lafɛ̃ɛɛ. Nsɛi, bii ì waa ce jiida ŋa nɔ i kù waa ce njoi nkãma, iŋɛ mɔ ì jɛ bɛi ama inaaboɛ ŋa.
7 Iŋɛ inɛmɔkɔ ŋa mɔ, si kuwɛɛ nŋɛ do abo nŋɛ ŋa, i ye gigi iyi a kù to ŋɛò gbugbã. I jɔ̀ i mà bɛɛrɛ nŋa ŋa, domi Ilaaɔ̃ á mua aŋa mɔ kuwɛɛ iŋɛò ŋa ajɔ. I ya maa ce bɛɛbɛ ku ba nkãma ku maà ganji ŋɛ si kutɔɔ nŋɛ.

Ijuukpã na jiida ku ce

8 Si anyii fei ndɛɛ i jɔ̀ iŋɛ fei i nɛ lasabu akã do kubi akã ŋa. I bi njɛ bɛi igbã do
ifɔ ŋa, i ce arɑarei njɛ do arɑ ku kaye ŋa.
9 I maà ya sãa inɛ laalɔɛ, walakɔ arabu ŋa iyi í buɛ. Í sɪ̀a mɔm i ya jɛaa do
kuwee, domi Ilaaɔ̃ í kpe ŋɛi ku ba i ba kuwee ŋa.
10 Si bɛi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni,
Inɛ iyi í bi ku ce kuwɛɛ jiida nɔ kú nɛ inɔ didɔ̃ ajɔ fei,
Kú jɔ̀ laalɔ ku fɔ nɔ kú nɔ gɛlɛɛ si ibo ku sɔ.
11 Í sɪ̀a ku saa laalɔ nɔ ku ce jiida,
Í sɪ̀a ku maa dɛ laakai ku sũ waati kãma fei,
12 Domi Lafɛ̃ɛ wa degbe inɛ dee dee ŋa
Nɔ wa gbɔ kutɔɔ nŋa.
Amma í fũsi woo ce laalɔ ŋa awɔ.
13 Yooi á ce nŋɛ laalɔ bii ì hanya ì waa ce jiida ŋa.
14 Baa bii ì waa ba ijuukpã ŋa na dee dee ku jɛ nŋɛ, i nɛ inɔ didɔ̃ ŋa. I maà ce
njoi amanɛ ŋa, nɔ i maà ya biti ŋa.
15 Amma i jɔ̀ Kirisi ku jɛ Lafɛ̃ɛ si idɔ nŋɛ. I tã sɔɔlu waati kãma fei i jɛa inɛ ŋa
iyi à waa bee yaasei kpãa ku cɔ nŋɛ.
16 Amma i jɛ nŋa do ide didɔ̃ do bɛɛrɛ. I jɔ̀ idɔ nŋɛ ku maa má ku ba bii à waa
má ŋɛ ide si isɛɛnɛ jiida nŋɛ iyi wa naa hai bi Kirisi, anyɔ ku mu ŋa si ideu.
17 Bii í jɛ na idɔɔbii Ilaaɔ̃i à waa kpãɛ iju na jiida iyi ì waa ce, iyi bɛ í sɪ̀a do iyi
aa maa kpãɛ iju na laalɔ.
18 Gbakã akãi Kirisi í ku na dulum. Nŋu iyi í jɛ inɛ dee dee, í ku na inɛ laalɔ
ŋa, ku ba ku bɔò wa bi Ilaaɔ̃. Waati iyi à kpaa araɛ í ku amma hundeɛ í wɛɛ.
19 Do hundeɛui í koo í waazoa iku ŋa iyi à waa mu bɛi inɛi piisɔ̃ɔ ŋa,
20 inɛ ŋa iyi a kù tako a kù waa jirima Ilaaɔ̃ si waati iyi í temuaò ŋa hee Nowee
í koo í ceò akɔi inyiu í tã. Inɛ ŋa iyi à lɔ si akɔi inyiu a kù kpɔ, a kù re aŋa mɛɛjɔ,
nɔ à ba faaba hai si inɔ inyi nlau.
21 Inyiu, í yɛi bɛi inyi ku dasi. Kù jɛ a ni wa nya riisii ara, amma wa nyisi iyi
inɛ í dasi idɔ nŋu ku ce kuwɛɛ iyi idɔi nŋu kaa yɛ taalei nŋu si wajui Ilaaɔ̃. Mii
ŋau bɛ fei í ce na saabui kujɪ̀i Jesu Kirisi hai si balɛ,
22 nŋu iyi í bɔ lele nɔ wa buba si awɔ njɛi Ilaaɔ̃. Bɛi amaleka ŋa do ilu yiikoi
lele ŋa do ilu gbugbã ŋa à waa sũaa iri ilɛ.

4

Kuwɛɛ iyi í kpaasi

1 Kirisi í ba ijuukpã si araɛ. Na nŋu, i mà ŋa iyi iŋɛ mɔ aa ba ijuukpã nɔ í sɪ̀a i
yɔkɔ temua ŋa, domi inɛ iyi í temuaò ijuukpã si araɛ, dulum kaa kãmiaɛ má,
2 nɔ waati iyi í gbe si kuwɛɛi andunyaɛ ku jɛ si idɔɔbii Ilaaɔ̃, ku maà ti ku jɛ
do kɔdɛɛ nfe nfei ara.
3 Ntɔ ntɔ, tako wo ì ce bɛi hai dasi Jesu naanɛ ŋa à ya bi, amma í to bɛɛbɛ. Ì
tako ì ce mii iyi í dɔ̃a ara nŋɛ si ŋa, do binɛ, do atɛ̃ ku mɔ, do atɛ̃ ku kpa inɛ, do
buki, do iwɛ̃ ku tɔɔ iyi kù waa too wooda.
4 Nsɛi à biti si bɛi i kù waa ba ŋa daa bututu ŋau ku ce má ŋa, nɔ à waa bu ŋɛ.
5 Amma aa na a koo a sisi daa nŋa bi Ilaaɔ̃, nŋu iyi í tã sɔɔlu ku kiiti ilu hunde
do iku ŋa.
6 Na nŋu mɔm nii í jɔ̀ à tako à sisia inɛ ŋa laabaau jiidau wo ku ba baa do iyi
à ku nsɛi na kiitii Ilaaɔ̃ iyi í tosi inɛ fei, hunde nŋa ku maa wɛɛ bɛi Ilaaɔ̃ takaɛ í
wɛɛ.

Inɛ ŋa iyi à waa ce icɛ do amuai Ilaaɔ̃ dee dee

7 Kɔɔi mii fei í maai wa. Na nŋu, i mu ara nŋɛ do laakai, nɔ i jɔ̀ hunde nŋɛ ku
wɔ njoo ku ba i yɔkɔ i ce kutɔɔ ŋa.
8 Iyi í re fei ndɛɛ, nŋui í jɛ i ce kookaai i bi njɛ ŋa, domi kubi í ya bii dulum
nkpɔ.
9 I ya yaaɛ njɛ ŋa do inɔ akã, kugbagba kù maà wa si.
10 Inɛ baa yooma nŋɛ fei í ba amua hai bi Ilaaɔ̃. Na nŋu, i ceò amua ikã ikãi
Ilaaɔ̃u icɛ ŋa i máa sobiò njɛ bɛi woo ce icɛ ilu naanɛ ŋa.
11 Inɛ iyi wa waazo í sɩ̃a ku fɔ idei Ilaaɔ̃. Inɛ mɔ iyi wa cea inɛ gɔ icɛ ku coo do
gbugbã iyi Ilaaɔ̃ í muaa, ku ba si mii fei a yɛ amboei Ilaaɔ̃ do saabui Jesu Kirisi,
nŋu iyi í nɛ amboe do gbugbã hee do ajɔ fei. Ami.

Temuai inɛi Kirisi ŋa si ijuukpã

12 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, i maà biti do ijuukpã iyi wa naa si ŋɛ bɛi ina ku cɔò laakai
nŋɛ. I maà ti i dooɛ mii ikã.
13 Amma i jɔ̀ inɔ nŋɛ ku dɔ̃ bii ì waa ba ikpɛ̃ si wahalai Kirisi ŋa, ku ba i nɛ inɔ
didɔ̃ nla nla ŋa si ajɔ iyi á nyisi amboeɛ.
14 Iŋɛ ilu inɔ didɔ̃ ŋai bii à waa bu ŋɛ na irii Kirisi, domi Hundei Ilaaɔ̃, ilu
amboe, í wa si ŋɛ.
15 Inɛ kãma nŋɛ ku maà jɔ̀ ku yɛ ijuukpã na inɛ ku kpa, walakɔ na ile, walakɔ
na laalɔ ku ce, walakɔ na wɔbia ku gũ.
16 Amma inɛ iyi wa wahala si na iyi í jɔ̀ í jɛ inɛi Kirisi, ku maà jɔ̀ anyɔ ku muu,
amma í sɩ̃a ku saabu Ilaaɔ̃ si na iyi í jɔ̀ wa so irii Kirisiu.
17 Waati í to kiitiu ku sinti. Inɛi Ilaaɔ̃ ŋai aa sinti ku kiiti. To, bii í sinti hai bi
tu wa, bɛirei iri ku kpaɛ á yɛ bi inɛ ŋa iyi à kɔ ku dasi laabaau jiidai Ilaaɔ̃ naanɛ.
18 Kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni,
Bii faabai inɛ jiida ŋa í gaabu,
Bɛirei ti ilu dulum ŋa do inɛ ŋa iyi a kù mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃ á yɛ.
19 Na nŋu, inɛ ŋa iyi à waa yɛ ijuukpã si idɔɔbii Ilaaɔ̃, í sɩ̃a a teese a maa ce
jiidaɛ nɔ a leekɩ̃ do woo taka nŋa iyi í jɛ ilu naanɛ.

5

Ka gbɔa inɛi Ilaaɔ̃ ŋa

1 Nsɛi, si inɔ nŋɛ, inɛ ŋa iyi à jɛ inɛ ngboi igbɛi Ilaaɔ̃ ŋai ɩ̀ wa n fãa. Amu mɔ
inɛ ngboi bɛi aŋa mɔ, ɩ̀ nɔ ɩ̀ jé sɛɛdai ijuukpãi Kirisi nɔ ɩ̀ nɛ ikpɛ̃ si amboe iyi á
na ku naa.
2 Ɩ̀ wa n tɔɔ ŋɛ, i gbɔa inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í da nŋɛ si awɔ bɛi à ya gbɔa angudã ŋa,
ku maà ti ku jɛ do tilasi walakɔ do binɛi fia, amma i na ara nŋɛ si icɛu do inɔ akã
si bɛi Ilaaɔ̃ í bi.
3 I maà taa inɛ ŋa iyi à da nŋɛ si awɔ ŋau gbugbã, amma i nyisi ŋa kuce jiida
iyi aa too si.
4 Nɔ waati iyi Kirisi á faata wa, nŋu iyi í jɛ inɛ ngboi woo degbe ŋau, aa gba
riba ilu amboe iyi kusɩ̃aɛ kaa tã ŋa.
5 Bɛɛbɛ mɔi, iŋɛ awaasũ ŋa, i sũa inɛ ngboi igbɛ ŋau iri ilɛ. Iŋɛ fei i jɔ̀ ara ku
kaye ku jɛ nŋɛ bɛi ibɔ iyi à ya dasi, domi kukɔi idei Ilaaɔ̃ wa fɔ í ni, Ilaaɔ̃ kù wa
anyii woo tɔɔ fufu ŋa, amma wa cea woo kaye ara ŋa didɔ̃.
6 Na nŋu, i kaye ara nŋɛ si awɔ gbugbãi Ilaaɔ̃, ku ba ku so ŋɛ lele si ajɔ iyi í
dau.
7 I sɔ wahala nŋɛ fei bi tɛɛ, domi nŋui wa gbɔ nŋɛ.
8 I mu ara nŋɛ ŋa, i jɔ̀ hunde nŋɛ ku wɔ njoo, domi Seetam, mbɛɛ nŋɛi, í dabii
wa dɔ̃ anu bɛi muusu nla, wa dɛdɛ inɛ iyi á ŋɔ.

9 I kɔò aɾa nŋɛ si waju̇ɛ do naanɛ ku dasi nla nla domi ì mà ŋa kpaasi woo
dasi Jesu naanɛ nŋɛ ŋa iyi à fangaa si andunya fei, ijuukpã dimi akãu bɛi à waa
yɛ.
10 Amma bii ì yɛ ijuukpã si waati keeke ì tã ŋa, Ilaaɔ̃ ilu didɔ̃ fei, nŋu iyi í kpe
ŋɛ ku ba i nɛ ikpɛ̃ si amboe hai nɛ kɔɔɛ na saabui anu akã nŋɛ do Kirisi, nŋu
takaɛi á jò i kɔ̃ dee dee ŋa. Nŋui á nɔ ku jò i leekì dim dim ŋa, nɔ ku mu nŋɛ
gbugbã, i maà tɛkɛɛ hai si ideɛ ŋa.
11 Nŋui í nɛ yiiko hee do ajɔ fei. Ami.

Fɔɔi ankãanyi

12 Ǹ wa n kɔ nŋɛ ide keekeu ihɛ̃ wai do sobii Silasi kpaasi ilu naanɛ nwa. Ǹ
bi n mu nŋɛ gbugbã nɔ n nyisi ŋɛ iyi ideu ihɛ̃ iyi ì waa leekì si dim dim ŋau,
didɔ̃i Ilaaɔ̃i do ntɔ.
13 Igbɛi inɛi Jesu ŋa iyi í wa ilui Babilɔni, iyi Ilaaɔ̃ í cica bɛi iŋɛ mɔ, wa ce ŋɛ
fɔɔ, bɛɛbɛ mɔi Maaku iyi wa jɛ bɛi amam si naanɛ ku dasi, wa ce ŋɛ fɔɔ.
14 I ce njɛ fɔɔ do kubi jiida ŋa.
Laakai akã ku wɛɛò iŋɛ iyi ì jɛ ti Kirisi fei ŋa.

Tia minjisia iyi Piɛɛ í kɔ

Piɛɛ í ce ŋa fɔɔ

1 Amui Simɔɔ Piɛɛ amaacɛ woo bɛi Jesu Kirisi.

Ǹ kɔ nŋɛ tiau ihɛ̃i, iŋɛ iyi Jesu Kirisi, nŋu iyi í jɛ Ilaaɔ̃ woo faaba nwa, í jɔ̀ ì dasi naanɛ ŋa na dee dee ku jɛɛ. Naanɛ iyi ì dasi ŋau í nɛ bɛɛrɛ bɛi ti awa mɔ.

2 Didɔ̃ do laakai ku sũ ku kɔ̃ɔ nŋɛ si, si na iyi í jɔ̀ ì mà Ilaaɔ̃ do Jesu Lafɛ̃ɛ nwa ŋa.

Kukpe do kucicai Ilaaɔ̃

3 Yiikoi Ilaaɔ̃ í mu nwa bukaatai mii iyi à bi fei ku ba kuwɛɛ nwa do kutɔɔ nwa ku maa bɔ waju. Nɔ í ce bɛɛbɛi si bɛi í jɔ̀ à màa, nŋu iyi í kpe wa ka ba ikpɛ̃ si amboeɛ do si jiida ku jɛɛ.

4 Bɛɛbɛi í ce nwa kuwã nla nla ilu bɛɛrɛ ŋa. Kuwã ŋau aa jɔ̀ i yɛ bɛi nŋu takaɛ í yɛ nɔ i saa kuce laalɔ sãmi ŋa iyi í wa si andunya na binɛ.

5 Na nŋu, i ce kookaai i kɔ̃ɔsi isɛɛnɛ jiida si naanɛ ku dasi nŋɛ, nɔ si isɛɛnɛ jiida i kɔ̃ɔsi kumà,

6 nɔ si kumà i kɔ̃ɔsi gaya, nɔ si gaya i kɔ̃ɔsi temua, nɔ si temua i kɔ̃ɔsi bɛɛrɛi Ilaaɔ̃ ku mà,

7 nɔ si bɛɛrɛi Ilaaɔ̃ ku mà i kɔ̃ɔsi jiida ku cea njɛ, nɔ si jiida ku cea njɛ i kɔ̃ɔsi kubi.

8 Bii mii ŋau bɛ à wa si ŋɛ nɔ wa kɔ̃ɔsi, aa jɔ̀ i ya maa ce kookaai si icɛ nŋɛ, nɔ icɛ nŋɛu ku nɛ aranfãani ku ba i mà Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi ŋa.

9 Amma inɛ iyi kù nɛ mii ŋau bɛ í yɛi bɛi fɛɛju, walakɔ bɛi inɛ iyi ijuɛ kù waa dɔ̃, nɔ kaa yɛ ilu ku jĩ. Nɔ í gbɛjɛ iyi nŋu í má hai si dulum dii takoɛ.

10 Na nŋu, iŋɛ inɛm ŋa, i kɔ̃ɔsi himma ku ba i mà sãa sãa iyi Ilaaɔ̃i í kpe ŋɛ nɔ í cica ŋɛ, domi bii ì waa ce bɛɛbɛ ŋa, i kaa dasi dulum ajɔ kãma ŋa.

11 Bɛɛbɛi aa jɔ̀ i lɔ do bɛɛrɛ ŋa si bomma hai tãi Lafɛ̃ɛ woo faaba nwa Jesu Kirisi.

12 Na ŋɔi í ce n kaa n gbɛɛjiò ku ye ŋɛ gigii mii ŋau ihɛ̃, baa do iyi ì màa tã ŋa, nɔ ì waa leekĩ dim dim si ntɔ iyi ì waa mu nsɛiu ihɛ̃ ŋa.

13 Ntɔ ntɔ, waati iyi ǹ wɛɛ si hunde, ǹ nɛ n ya n maa n ye ŋɛ gigii ku ba i ya maa wɔ njoo si ŋa.

14 Ǹ wa n fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ ǹ mà iyi kaa kpɛ má an jɔ̀ arau ihɛ̃, si bɛi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi í sɔ̃m.

15 An ce kookaai n sɔ̃ ŋɛ yaaseɛ ku ba i yɔkɔ i ye gigii mii ŋau do ajɔ fei ŋa si anyii ikum.

Inɛ ŋa iyi à yɛ amboei Kirisi

16 Do ntɔ, a kù waa too si ará iyi inɛ ŋa à waa kpa do bisi nŋa, si waati iyi à jɔ̀ ì mà gbugbãi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi ŋa do kunyiɛ wa. Amma awa taka nwa mɔ à yɛ kulaɛ do iju nwa

17 nɔ à gbɔ imui Ilaaɔ̃ Baaba waati iyi í fɔ hai lele í ni, inɛ ihɛ̃i í jɛ ama akãm iyi ǹ bi jiida, siɛi inɔ didɔ̃m fei í ya wa. Waati nŋu Ilaaɔ̃, ilu amboe nla nla, í nyisi bɛɛrɛi Kirisiu do amboeɛ.

18 Si anyiɛ, à nyi à gbɔ imui Ilaaɔ̃ wa má hai lele si waati iyi awaò ŋa à wa si antai geete kumáu.

19 Bɛɛbɛ məi naanɛ nwa í kɔ̃ɔsi si idei walii ŋau. I jɔ̀ i de siɛ itĩ ŋa, domi í yɛi
bɛi fitila iyi wa má inya si ilu kuku hee iju koo máò nɔ Jesu, nŋu iyi í yɛ bɛi
andaiyai daakɔ, ku má inya si idɔ nŋɛ.
20 Sinte, i jɔ̀ i mà iyi ihɛ̃ ŋa, iyi idei walii gɔ kù wɛɛ si kukɔi idei Ilaaɔ̃ iyi inɛ gɔ
á tusɛ ndɛɛ bɛi í bi *,
21 domi idei walii gɔ kù wɛɛ iyi inɛ gɔ í ce do idɔɔbii nŋu takaɛ, amma inɛ ŋa
à ya sisi idei Ilaaɔ̃i si bɛi Hundeɛ í nyisi ŋa.

2

Woo kɔ si cio ilu ibo ŋa
(Cɔ Zudu 4-13)

1 Walii ilu ibo ŋa à wɛɛ wo si inɔi inɛ ŋau. Bɛɛbɛ məi woo kɔsi cio ilu ibo ŋa
aa faata wa si anini nŋɛ. Aa naaò kukɔsi ibo wa do bisi, iyi á ce inɛ ŋa nfe, nɔ aa
kɔ̀si Lafɛ̃ɛ iyi í ya ŋa. Bɛɛbɛi aa faa ara nŋa nfe ku ce anu akã.
2 Inɛ nkpɔi á too daa laalɔ nŋa, nɔ na iri nŋa inɛ gɔ ŋa aa bu kpãai ntɔ.
3 Na binɛ nŋa aa jɛ ŋɛ taki do ide ŋa iyi aŋa taka nŋa à waa lasabu. Amma
hai ku kpɛ woo kiiti nŋa í tã sɔɔlu ku kiiti nŋa. Nŋu məi á ce ŋa nfe nɔ kaa kpɛ
məm.
4 Baa amaleka ŋa iyi à ce dulum wo, Ilaaɔ̃ kù jɔ̀ ŋa, amma í tale si ŋa si isa nla
nla. Tengi bɛi à waa mu ŋa si ilu kuku hee ajɔi kiiti.
5 Ilaaɔ̃ kù nɔ kù jɔ̀ inɛi tako ŋau mɔ waati iyi í jɔ̀ ijĩ nlau í jɛ inɛi andunya ŋa
iyi a kù mà bɛɛrɛɛ, amma Nowee, nŋu iyi í ce waazoi ide ntɔui í faaba do amanɛ
mɛɛje gɔ ŋa.
6 Si anyiɛ í nyi í yɛ taalei inɛi Sodomu do Gɔmɔɔ ŋa mɔ má, nɔ í kpa ŋa do ina.
Iyi bɛu bɛi í jɛ sɛɛda na inɛ laalɔ ŋa iyi aa na a naa.
7-8 Amma í nya Lɔtu inɛ jiida iyi í wa si inɔi inɛ laalɔ ŋau. Í nyaai si na iyi í jɔ̀
í ya nɛ inɔ ku fɔ na daa bututu nŋa, nɔ iju iyi wa má fei laalɔ iyi wa yɛ do iyi wa
gbɔ wa bitandi idɔ dee deeɛ.
9 Bɛɛbɛ məi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ í mà bɛi á ce ku faaba inɛ ŋa iyi à mà bɛɛrɛɛ si wahala. Í
nɔ í mà bɛi á mu inɛ laalɔ ŋa ku wahala ŋa si ajɔi kiiti.
10 Inɛ ŋa iyi à waa ce kubi nfe nfei ara nŋa nɔ à donda yiikoi Ilaaɔ̃, wahala
nŋa á caa.
Woo kɔsi cio ilu ibo ŋau à jɛ ilu wɔɔkɔ yaamɔ ŋa do woo tɔɔ fufu ŋa iyi a kù
waa ce njoi ilu yiikoi lele ŋa ku bu.
11 Baa amaleka ŋau, aŋa iyi à re ŋa do gbugbã do yiiko ntɔ ntɔ, a kù waa yɛ
taalei ilu yiikoi lele ŋau hee má jɛ a bu ŋa si wajui Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ.
12 Amma inɛ ŋau à ya maa yaako mii iyi a kù mà. À yɛi bɛi iŋai sako ŋa iyi a
kù nɛ lasabu kãma, nɔ aa ce nfei bɛi iŋai sako ŋau iyi à bí ku ba a mu ŋa a kpa
ŋa.
13 Laalɔ iyi à cea inɛ ŋai aa sã nŋa. Inɔ didɔ̃ nŋa fei si inaabo ŋai í ya wa baa
bii dasã nkpai. Baa waati iyi iŋɛò ŋa ì tɔtɔɔ ì waa jɛ ijɛi Lafɛ̃ɛ ajɔ ŋa, à ya maa ce
daa laalɔ nŋai nɔ a maa nɛ si inɔ didɔ̃. À yɛi bɛi angudãi kuwee ŋa iyi à nɛ leebu
do riisi.
14 Iju nŋa fei si abo kaafe ŋai í ya wa, dulum ci ya to ŋa. À ya mu inɛ ŋa iyi a
kù waa leekĩ dim dim do taa. Idɔ nŋa í nɛ dɔɔnɛi binɛ. Ilaaɔ̃ í ceekpe ŋa.
15 À jɔ̀ kpãa jiida nɔ à nyɔ. À too kpãai walii Balamu, amai Beɔɔ, nŋu iyi í bi
ribai laalɔ ku jɛ.

---

* **1:20** iyi inɛ gɔ á tusɛ ndɛɛ bii í bi Yaasei ideu bɛ á yɔkɔ ku jɛ má, iyi inɛ gɔ í kɔ do araɛ.

16 Amma Ilaaɔ̃ í fɔ siɛ ide na kurarae. Ntɔi, gbankɛlɛ iyi ci ya fɔ ide, Ilaaɔ̃ í jɔ̀ í baa ide ku fɔ bɛi amanɛ nɔ í leekĩ ide hai nɛ yaasei waliiu.
17 Inɛ ŋau, à yɛi bɛi isɔ̃ hai nɛ inyi walakɔ bɛi ijĩ iyi í dũ nɔ kaa rɔ si na iyi í jɔ̀ fufu wa taleɛ. Ilaaɔ̃ í ce nŋa sɔɔlui bi ku wa si ilu kuku nla nla.
18 À waa fɔ idei fufu ku tɔɔ iyi kù nɛ iri. À waa fa inɛ gɔ ŋa do binɛ ikã ikãi mii iyi lafɛ̃ɛ ŋa à nɛ si idɔ nŋa ŋa ku ba a mu ŋa do taa. Inɛ ŋau, do wahalai à ba à gbã wa hai bi inɛ ŋa iyi à wa si kurarau.
19 Inɛ ŋa iyi à ba à mu ŋau, à ya ce nŋa kuwãi ara ku nɛi, amma aŋa taka nŋa à jɛ arui daa ŋa iyi wa bɔò ŋa nfe ku ce, domi inɛ fei í jɛ arui mii iyi í kãmiaɛ.
20 Ntɔi, inɛ ŋa iyi à jɔ̀ laalɔ ku cei andunya si na iyi í jɔ̀ à mà Lafɛ̃ɛ woo faaba nwa Jesu Kirisi, bii à nyi à jɔ̀ laalɔ ku ceu í mu ŋa má í kãmia ŋa isɛ gbeejisia, kuwɛɛi tako nŋa á tia do ti ankãanyiu.
21 Á tia nŋa bii í jɛ a kù mà kpãai ntɔ wo do iyi à màa tã nɔ à toa woodai Ilaaɔ̃ iyi à na ŋau anyi.
22 Mii iyi í ba ŋau bɛ wa nyisi iyi mɔndau ihẽ í jɛ ntɔ. Mɔndau í ni, aja í nyi í koo wa fa ituɛ má. À ya ni má, kusɔɔ iyi à wɛ í nyi wa bimbili si pɔkɔdɔ má.

3

Lafɛ̃ɛ á nyi wa si bɛi í ce kuwãɛ

1 Inɛ baakɔɔm ŋa, tia minjisiam wee iyi ǹ kɔ nŋɛ. Si tia sinteu do minjisiau fei ǹ wa n dɛ n jĩ lasabu jiida nŋɛ do kukɔsi ŋa iyi ǹ wa n ye ŋɛ gigi.
2 Ǹ bi i ye gigii ide iyi walii kumá ŋau à fɔ wo, do woodai Lafɛ̃ɛ woo faaba iyi woo bɛ nŋɛ ŋa à sisi nŋɛ.
3 Sinte, ǹ bi i mà ŋa iyi si waatii ankãanyi inɛ gɔ ŋa aa na a maa nɛ si idɔɔbi nŋa. Nɔ aa yaako ŋɛ
4 a maa ni, Kirisi í ce kuwã í ni nŋu á nyi wa, mà iboi. To, iwoi í wa. Kù waa nyi wa má, domi hai waati iyi bala nwa ŋa à ku, mii fei í wɛɛi bɛi hai sintei andunya ku taka.
5 Amma mii akãi inɛ ŋau à gbɛjɛ na kance. Mii iyi à gbɛjɛ wee. Waati iyi Ilaaɔ̃ í taka lele do ilɛ, í taka ŋai do idei gelee. Do ide ku fɔɛi í nyaò ilɛ hai si inɔ inyi nɔ í feefee do inyi.
6 Nɔ si anyiɛ, do ide kufɔɛui í kpaò irii andunyai tako si waati iyi í jɔ̀ inyi í jɛ mii fei.
7 Lele do ilɛ iyi í wee nsɛi, do ide akãu bɛi Ilaaɔ̃ á kpa ŋaò, amma bɛbɛi do inai á jɛ. Wa mu ŋai titã hee koo toò ajɔ iyi á kiiti inɛ ŋa iyi a kù mà bɛɛrɛɛ nɔ á ce ŋa nfe.
8 Amma iŋɛ baakɔɔm ŋa, i maà jɔ̀ i gbɛjɛ mii akãu ihẽ ŋa, iyi ajɔ akã í yɛa Ilaaɔ̃i bɛi adɔ̃ dubu, nɔ adɔ̃ dubu í yɛai bɛi ajɔ akã.
9 Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ci ya jɔ̀ idei kuwãɛ iyi í jilɛu ku kpɛ ideu ku kɔ̃ò si bɛi inɛ gɔ ŋa à waa tamaa. Amma wa temua nŋɛi, domi kù bi baa inɛ akã ku ce nfe. Í bi mɔm ku jɛ inɛ fei ku kpaasi idɔ.
10 Do nŋu fei, ajɔi Lafɛ̃ɛ á naai bɛi ile. Si ajɔ nŋui, lele á kpa iri do iba nla nla. Mii iyi í wa bɛ fei, á yɔ si ina nɔ ilɛ do mii iyi í wa si fei á kpa iri.
11 Na nŋu, si bɛi mii ŋau fei á ce nfe bɛɛbɛ, i jɔ̀ i mà sãa sãa ŋa zaka bɛi í sĩa isɛɛnɛ nŋɛ ku maa má nɔ i mà bɛɛrɛi Ilaaɔ̃ ŋa.
12 Nɔ i maa degbe ajɔu ŋa i maa ce kookaai ku ba ku naa ńya ńya. Si ajɔ nŋui ina á ce nfei lele, nɔ mii iyi í wa si fei ku yɔ do inya gbãa nla nlai inau.

13 Amma Ilaaõ í ce kuwã nŋu ku ce lele do ilɛ fei titõ bii dee dee ku jɛ á wa.
Nŋui à waa degbe.
14 Na saabu nŋu, iŋɛ baakɔɔm ŋa, si bɛi ì waa degbe ajɔu, i ce kookaai Lafɛ̃ɛ
ku na ku ba ŋɛ si laakai ku sũ, riisi do kurara ku maà wa si ŋɛ.
15 I doo temuai Lafɛ̃ɛ nwa bɛi kpãai faaba nŋɛ, si bɛi Pɔlu baakɔɔ nwa í kɔ nŋɛ
do bisi iyi Ilaaõ í muaa.
16 Ideu ihɛ̃i í kɔ si tia iyi í kɔ fei tengi bii wa fɔ idei mii ŋau ihɛ̃. Si tiaɛ ŋau bii
gɔ ŋa í wɛɛ iyi í gaabu ku gbɔ, nɔ hai mà ŋa iyi a kù waa leekĩ si dim dim à ya
maa bɛjɛ yaasei ideui, si bɛi à ya maa ce do mbɔi kukɔi idei Ilaaõ gɔ ŋa. Bɛɛbɛi à
waa faa ara nŋa nfe ku ce.
17 Amma iŋɛ baakɔɔm ŋa, ì mà ideu tã ŋa. Na nŋu, i ce laakai ara nŋɛ ku ba
kurarai inɛ ŋa iyi a kù mà bɛɛrɛi Ilaaõ ku maà jɔ̀ i yaa hai si kpãa jiida iyi ì waa
leekĩ si dim dim ŋa.
18 Amma didõi Lafɛ̃ɛ woo faaba nwa Jesu Kirisi ku maa kõɔsi si ŋɛ, nɔ kumà
iyi í nɛ si gãmɛɛ ŋa ku kõɔsi ku maa koo. Nŋui í jɛ ilu amboe hai nsɛi hee do ajɔ
fei. Ami.

Tiɑ sinte iyi Zãɑ í kɔ

Jesu, nŋu iyi à yɑ kpe Ideu, nŋui í jɛ icui kuwɛɛ

1 À wɑɑ kɔ nŋɛ si idei Jesu, nŋu iyi í wɛɛ hɑi sintei mii fei. Nŋui í jɛ Ideu, nɔ í
jɛ icui kuwɛɛ má. À gbɔ ideɛ, nɔ à yɔɔ do iju nwɑ, à cɔɔ do lɑɑkɑi, nɔ ɑwɔ nwɑ í
luu.
2 Wɑɑti iyi kuwɛɛu í fɑɑtɑ wɑ à yɔɔ, ŋɔi í jɔ̀ à wɑɑ jɛ sɛɛdɑɛ, nɔ à wɑɑ sisi nŋɛ
idei kuwɛɛ hɑi tã iyi í tɑko í wɑ bi Ilɑɑõ Bɑɑbɑ wo, nɔ wee nsɛi í nyisi wɑ.
3 Iyi à yɛ do iyi à gbɔ, nŋui à wɑɑ sisiɑ iŋɛ mɔ ku bɑ ɑwɑɛ ŋɑ kɑ nɛ ɑnu ɑkã, nɔ
ɑnu ɑkã iyi à nɛu à nɔɔi do Ilɑɑõ Bɑɑbɑ do ɑmɑɛ Jesu Kirisi.
4 À kɔ nŋɛ tiɑu ihẽi ku bɑ inɔ didõi ɑwɑ fei ku kõ.

Ilɑɑõi í jɛ inyɑ kumá

5 Lɑɑbɑɑu iyi à gbɔ hɑi bi Jesu Kirisi, nɔ à wɑɑ sisi nŋɛ wee. Ilɑɑõi í jɛ inyɑ
kumá, ilu kuku kãmɑ kù wɑ siɛ.
6 Bii à ni à nɛ ɑnu ɑkã do nŋu nɔ à bɛi à wɑɑ nɛ si ilu kuku, à wɑɑ sɔ iboi ɑ kù
wɑɑ ce kookoosui ntɔ.
7 Ammɑ bii à wɑɑ nɛ si inyɑ kumá, si bɛi Ilɑɑõ tɑkɑɛ í wɑ si inyɑ kumáu, ɑɑ kɑ
nɛ ɑnu ɑkã ɑwɑ duusõɔ, nɔ njɛi Jesu ɑmɑɛ á jɔ̀ kɑ má hɑi si dulum fei.
8 Bii à ni ɑ kù nɛ dulum, à wɑɑ sɔɑ ɑrɑ nwɑ iboi, nɔ ntɔ kù wɑ si wɑ.
9 Ammɑ bii à ce tuubɑi dulum du wɑ, Ilɑɑõ ilu nɑɑnɛi, nŋu iyi í yɑ ce dee dee,
á kpɑ idei dulum du wɑ nɔ ku jɔ̀ kɑ má hɑi si lɑɑlɔ ku ce nwɑ fei.
10 Bii à ni ɑ kù ce dulum à wɑɑ ce Ilɑɑõ ilu iboi, nɔ ideɛ kù wɑ si wɑ.

Kirisi wɑ sobi wɑ

2

1 Iŋɛ ɑmɑm ŋɑ, ǹ kɔ nŋɛ ideu ihẽ wɑi, ku bɑ i mɑà ce dulum ŋɑ. Ammɑ bii inɛ
gɔ í ce dulum, à nɛ inɛ gɔ iyi á tɔɔ nwɑ suuru bi Ilɑɑõ Bɑɑbɑ, nŋui í jɛ Jesu Kirisi
inɛ dee deeu.
2 Nŋu tɑkɑɛ í ce kuweei ɑrɑɛ ku bɑ ku kpɑ idei dulum du wɑ, ɑmmɑ kù jɛ ti
ɑwɑ ɑkã, do ti inɛi ɑndunyɑ feii.
3 Bii à wɑɑ jirimɑ woodɑɛ, si bɛɛbɛi ɑɑ kɑ mà iyi à màɑ.
4 Bii inɛ gɔ í ni nŋu í màɑ, nɔ kù wɑɑ jirimɑ woodɑɛ, lɑfẽɛ ilu iboi, ntɔ kù wɑ
siɛ.
5 Ammɑ inɛ iyi wɑ jirimɑ ideɛ, siɛi kubii Ilɑɑõ í yɑ kõ do ntɔ. Mii iyi á jɔ̀ kɑ mà
iyi à nɛ ɑnu ɑkã do nŋu wee.
6 Inɛ iyi í ni nŋu í nɛ ɑnu ɑkã do nŋu, lɑfẽɛ í nɛ ku mɑɑ nɛi bɛi Jesu tɑkɑɛ í nɛ.

Woodɑ titõ

7 Iŋɛ bɑɑkɔɔm ŋɑ, kù jɛ woodɑ titõi ǹ kɔ nŋɛ. Woodɑ nwoi, iyi ì nɛ hɑi sinte
wo ŋɑ. Woodɑ nwou, nŋui í jɛ ide iyi ì tɑko ì gbɔ tã ŋɑ.
8 Do nŋu fei, woodɑ iyi ǹ wɑ n kɔ nŋɛu ihẽ, inɛ nŋu woodɑ titõi, nɔ à wɑɑ yɛ
ntɔɛi si Kirisi do si iŋɛ tɑkɑ nŋɛ, domi ilu kuku wɑ sɛkɛɛ, nɔ inyɑ kumá ntɔ wɑ
dɑɑnɑ.
9 Inɛ iyi í fɔ wɑ ni nŋu í wɑ si inyɑ kumá nɔ í cé kpɑɑsiɛ, si ilu kukui í wɑ hee
nsɛi.

10 Inɛ iyi í bi kpaasiɛ, lafɛ̃ɛi í wa si inya kumá, nɔ nkãma kù wɛɛa iyi á dasiɛ
dulum *.
11 Amma inɛ iyi í cé kpaasiɛ, si ilu kukui í wa, si ilu kukuu mɔi í nɔ wa nɛ si.
Kù mà bii wa bɔ, domi ilu kukuu í dasiɛ fɛɛju.
12 Ǹ kɔ nŋɛ wai, iŋɛ amam ŋa, si na iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í nya dulum du ŋɛ na irii Jesu.
13 Ǹ kɔ nŋɛ wai, iŋɛ baaba ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì mà inɛ iyi í wɛɛ hai sinte ŋa. Nɔ ǹ
kɔ nŋɛ wai, iŋɛ awaasũ ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì jɛ Seetam inɛ laalɔu igũ ŋa.
14 Ǹ kɔ nŋɛ má, iŋɛ amu ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì mà Ilaaɔ̃ Baaba ŋa. Nɔ ǹ kɔ nŋɛ má,
iŋɛ baaba ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì mà inɛ iyi í wɛɛ hai sinte ŋa. Nɔ ǹ kɔ nŋɛ má, iŋɛ
awaasũ ŋa, si na iyi í jɔ̀ ì nɛ gbugbã ŋa, nɔ idei Ilaaɔ̃ í wa si ŋɛ, nɔ ì jɛ Seetam inɛ
laalɔu igũ ŋa.
15 I maà ti i bi andunya ŋa do mii ŋa iyi à wa si andunya. Inɛ iyi í bi andunya,
kubii Ilaaɔ̃ Baaba kù wa siɛ,
16 domi mii iyi í wa si andunya fei, hai kubi nfe nfei amanɛ, do kɔdɛɛi mii iyi
iju wa yɛ, hee do faau ku ce, gɔgɔɛ gɔ kù waa naa hai bi Baaba, bii kù jɛ hai si
andunya.
17 Andunya í nɔ wa tã mbɛ do binɛɛ, amma inɛ iyi wa ce idɔɔbii Ilaaɔ̃ á maa
wɛɛi hee do ajɔ fei.

Mbɛɛi Kirisi

18 Iŋɛ amam ŋa, kɔɔi andunya í maai wa. Si bɛi ì gbɔ ŋa à ni inɛ gɔ iyi í jɛ mbɛɛi
Kirisi á naa, wee nsɛi, mbɛɛi Kirisi nkpɔ í to wa. Ŋɔi í jɔ̀ à mà iyi kɔɔi andunya
í maai.
19 Mbɛɛ ŋau, hai si inɔ nwai à fita, amma a kù jɛ inɛ nwa ŋa, domi bii à jɛ inɛ
nwa ŋai wo aa wa inɔ nwa. Amma à fita ku ba ka mà iyi kãma nŋa kù jɛ inɛ
nwai wo do ntɔ.
20 Amma iŋɛ ì ba Hundei Ilaaɔ̃ hai bi inɛ kumáu ŋa, nŋui í jɔ̀ iŋɛ fei ì nɛ kumà
ŋa.
21 Bii ǹ kɔ nŋɛ, kù jɛ a ni i kù mà ntɔ ŋa, amma si na iyi í jɔ̀ ì màa ŋai, ì nɔ ì mà
ŋa iyi ibo kãma kaa yɔkɔ ku fita hai si ntɔ.
22 Yooi í jɛ woo sɔ ibo bii kù jɛ inɛ iyi í ni Jesu kù jɛ Kirisi. Lafɛ̃ɛ, mbɛɛi Kirisii
iyi wa kɔsi Baaba do Ama ajɔ.
23 Ntɔi inɛ iyi í kɔsi Ama, kù nɛ Baaba. Inɛ iyi í gba Amau í nɛ Baau mɔi.
24 Iŋɛ mɔ, ide iyi ì gbɔ hai sinteu i jɔ̀ ku wa si idɔ nŋɛ. Bii í wa si idɔ nŋɛ aa nɛ
anu akã ŋa do Ama do Baau.
25 Kirisi í ce nwa kuwã. Kuwã iyi í ce nwau, nŋui í jɛ kuwɛɛ hai tã.
26 Iyi ǹ kɔ nŋɛu ihẽ, ǹ kɔɔ wai na inɛ ŋa iyi à waa bi a dasi ŋɛ kurara.
27 Amma iŋɛ, Hundei Ilaaɔ̃ iyi Kirisi í na ŋɛu, í wa si ŋɛ. Na nŋu, i kù nɛ
bukaatai inɛ gɔ ku kɔ nŋɛ si cioi ngɔgɔ, domi Hundeu wa kɔ ŋɛ si cioi mii fei
iyi í jɛ ntɔ, ibo kù wa si. Na nŋu, i jɔ̀ ì nɛ anu akã do Kirisi ŋa, si bɛi Hundei Ilaaɔ̃
í nyisi ŋɛ.
28 Nsɛi, iŋɛ amam ŋa, i jɔ̀ i nɛ anu akã do Kirisi ŋa, ku ba ajɔ iyi á faata wa ka
nɛ idɔ ku buba, nɔ anyɔ ku maà mu wa si wajuɛ si ajɔ iyi á nyi wau.
29 Si bɛi ì mà ŋa iyi Kirisi í jɛ dee dee, i jɔ̀ i mà ŋa iyi inɛ iyi wa ce dee dee fei
amaɛi.

Amai Ilaaɔ̃ ŋa

---

* **2:10** iyi á dasiɛ dulum Si tiai idei Ilaaɔ̃ gɔ ŋa à ni, “iyi á dasiò inɛ gɔ dulum”.

3

1 I cɔ kubi nlɑ nlɑ iyi Ilɑɑõ Bɑɑbɑ í bi wɑ, hee à wɑɑ kpe wɑ ɑmɑɛ ŋɑ. Nɔ ntɔi
bɛɛbɛi à jɛ. Ŋɔi í jɔ̀ inɛi ɑndunyɑ ŋɑ ɑ kù mà wɑ domi ɑ kù mà Ilɑɑõ mɔm wo.
2 Iŋɛ bɑɑkɔɔm ŋɑ, si nsɛi à jɛ ɑmɑi Ilɑɑõ ŋɑ, ɑmmɑ ɑ kù mà bɛirei ɑɑ kɑ nɑ kɑ
jɛ ɑlɑ. Do nŋu fei, à mà wɑɑti iyi Kirisi á nɑ ku fɑɑtɑ wɑ ɑɑ kɑ jɔɔ, domi ɑɑ kɑ yɔɔ
bɛi í yɛ.
3 Inɛ iyi wɑ cɔ kpãɑi ideu ihẽ fei, wɑ ce kookɑɑi ku bɑ ku má bɛi Kirisi mɔ í
má.
4 Inɛ mɔ iyi wɑ ce dulum fei, wɑ kuɑ woodɑi Ilɑɑõi, domi dulum woodɑ ku
kuɑi.
5 Ì mà ŋɑ iyi Jesu, nŋu iyi kù ce dulum, í nɑɑi ku nyɑ dulum dii ɑmɑnɛ ŋɑ.
6 Nɑ nŋu, inɛ iyi í wɛɛ do nŋu fei ci yɑ mɑɑ mɔsi dulum ku ce. Ammɑ inɛ iyi
wɑ ce dulum, lɑfẽɛ kù yɔɔ, kù nɔ kù màɑ.
7 Iŋɛ ɑmɑm ŋɑ, i mɑà ti i jɔ̀ inɛ gɔ ku dĩ iju nŋɛ. Inɛ iyi wɑ ce mii iyi í jɛ dee
dee, inɛ dee deei, si bɛi Jesu tɑkɑɛ í yɛ.
8 Inɛ iyi í yɑ mɑɑ mɔsi dulum ku ce, inɛi Seetɑm nii, domi hɑi sintei Seetɑm
wɑ ce dulum. Nɑ ŋɔi í jɔ̀ Jesu, ɑmɑi Ilɑɑõ, í nɑɑ ku kpɑò icɛi Seetɑm.
9 Inɛ iyi í jɛ ɑmɑi Ilɑɑõ fei, ci yɑ mɑɑ mɔsi dulum ku ce, domi kuwɛɛi Ilɑɑõ í
wɑ siɛ. Kɑɑ yɔkɔ ku mɑɑ ce dulum, domi í jɛ ɑmɑi Ilɑɑõ.
10 Nsɛi, ɑɑ kɑ yɔkɔ kɑ mà inɛ ŋɑ iyi à jɛ ɑmɑi Ilɑɑõ ŋɑ do inɛ ŋɑ iyi à jɛ ti Seetɑm.
Inɛ iyi kù wɑɑ ce mii iyi í jɛ dee dee fei, do inɛ iyi kù bi kpɑɑsiɛ, kù jɛ ti Ilɑɑõ.

Kɑ bi njɛ

11 Ide iyi ì gbɔ hɑi sinte ŋɑ, nŋui í jɛ kɑ bi njɛ,
12 nɔ kɑ mɑà yɛ bɛi Kɑẽɛ inɛi Seetɑm inɛ lɑɑlɔu, nŋu iyi í kpɑ ifɔɛ. Nɑ mii í ce í
kpɑɑ. Í kpɑɑi si nɑ iyi í jɔ̀ kuceɛ í jɛ lɑɑlɔ, nɔ ti ifɔɛ í jɛ jiidɑ.
13 Iŋɛ inɛm ŋɑ, bii inɛi ɑndunyɑ ŋɑ à cé ŋɛ, i mɑà jɔ̀ ku mu ŋɛ biti.
14 À mà iyi à kuɑ ikui, nɔ à lɔ si kuwɛɛ si nɑ iyi í jɔ̀ à bi kpɑɑsi nwɑ ŋɑ. Inɛ iyi
kù nɛ kubi, si ikui í wɑ.
15 Inɛ iyi í cé kpɑɑsiɛ fei, woo kpɑ inɛi. Iŋɛ tɑkɑ nŋɛ ì nɔ ì mà ŋɑ iyi woo kpɑ
inɛ ci yɑ nɛ kuwɛɛ hɑi tã.
16 À mà bɛi kubi í yɛ si nɑ iyi í jɔ̀ Kirisi í nɑ kuwɛɛɛ nɑ iri nwɑ. Nɑ nŋu, ɑwɑ
mɔ kɑ nɑ kuwɛɛ nwɑ nɑ irii kpɑɑsi nwɑ ŋɑ.
17 Bii inɛ gɔ í nɛ ɑmɑni si ɑndunyɑu ihẽ, nɔ í yɛ kpɑɑsiɛ í wɑ si ɑre nɔ í toɑɑ
ɑnyi, bɛirei kubii Ilɑɑõ á ce ku wɑ si inɛɛu bɛ.
18 Iŋɛ ɑmɑm ŋɑ, i mɑà jɔ̀ kɑ bi njɛ do ide ku fɔi gɛlɛ nŋu ɑkã, ɑmmɑ kɑ bi njɛ
do ntɔ do si kuce.

Lɑɑkɑi ku sũ si wɑjui Ilɑɑõ

19-20 Bii idɔ nwɑ wɑ yɛ tɑɑle nwɑ ɑɑ kɑ mà iyi à jɛ ti ntɔ nɑ kookoosu jiidɑ ŋɑ
iy à wɑɑ ce, nɔ lɑɑkɑi nwɑ á mɑɑ sũi bi Ilɑɑõ, domi à mà iyi Ilɑɑõ í re idɔ nwɑ, í
nɔ í mà mii fei.
21 Nɑ nŋu, iŋɛ bɑɑkɔɔm ŋɑ, bii idɔ nwɑ kù wɑɑ yɛ tɑɑle nwɑ, à nɛ lɑɑkɑi ku sũ
bi Ilɑɑõ.
22 Nɔ mii iyi à tɔɔɛ fei á mu nwɑ wɑi, domi à wɑɑ jirimɑ woodɑɛ nɔ à wɑɑ ce
mii iyi á dõɑɑ si.
23 Woodɑɛu wee, kɑ dɑsi irii ɑmɑɛ Jesu Kirisi nɑɑnɛ, nɔ kɑ bi njɛ si bɛi í jilɛ
nwɑ.
24 Inɛ iyi wɑ jirimɑ woodɑi Ilɑɑõ ŋɑ, í wɑ si Ilɑɑõi nɔ Ilɑɑõ mɔ í wɑ si lɑfẽɛ.
Hundeɛ iyi í mu nwɑ, nŋui í jɔ̀ à mà iyi í wɑ si wɑ.

Hundei Ilɑɑõ do hundei mbɛɛ

4

1 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, i maà ya naanɛ inɛ ŋa iyi à ya ni aŋa à nɛ Hundei Ilaaõ fei,
amma i cɔ yaase nŋa mà à jɛ ti Ilaaõ ntɔ ntɔ, domi walii ilu ibo ŋa à waa kõi si
andunyau ihẽ.
2 Yaase bɛi aa yɔkɔ i mà inɛ ŋa iyi à nɛ Hundei Ilaaõ ŋa wee. Inɛ iyi í jɛsi iyi
Jesu Kirisi í baa í jɛ amanɛ do ntɔ fei, lafẽɛi í jɛ ti Ilaaõ.
3 Inɛ iyi kù jɛsi iyi Jesu í baa í jɛ amanɛ do ntɔ, lafẽɛ kù jɛ ti Ilaaõ, ti mbɛɛi
Kirisii. Mbɛɛi Kirisiui ì gbɔ à ni wa naa ŋau, wee í to wa si andunya tã mɔm.
4 Iŋɛ amam ŋa, ì jɛ ti Ilaaõ ŋa, ì nɔ ì kãmia walii ilu ibo ŋau tã ŋa, domi inɛ iyi
í wa si ŋɛ í nɛ gbugbã í re inɛ iyi í wa si andunyau.
5 Inɛ nŋu ŋa ti andunyai à jɛ, ŋɔi í jɔ̀ à waa fɔ ide do bisii andunya, nɔ inɛi
andunya ŋa à waa gbɔ ide nŋa.
6 Amma awa ti Ilaaõi à jɛ. Inɛ iyi í mà Ilaaõ fei i ya gbɔ ide nwai, amma inɛ iyi
kù jɛ ti Ilaaõ ci ya gbɔ ide nwa. Si bɛɛbɛi aa ka yɔkɔ ka wũa ntɔ do ibo.

Ilaaõi í jɛ kubi

7 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, i jɔ̀ ka bi njɛ, domi kubi wa naai hai bi Ilaaõ. Inɛ iyi í nɛ
kubi, lafẽɛ amai Ilaaõi, í nɔ í mà Ilaaõ.
8 Inɛ iyi kù nɛ kubi, lafẽɛ kù mà Ilaaõ, domi Ilaaõi í jɛ kubi.
9 I cɔ bɛi Ilaaõ í nyisi wa kubiɛ. Í bɛ ama akãɛ wa si andunya ku ba ka ba kuwɛɛ
na iriɛ.
10 Kù jɛ awai à tako à bi Ilaaõ amma nŋui í bi wa, nɔ í bɛ amaɛ wa ku ba ku jɛ
kuwee iyi á kpa dulum du wa.
11 Iŋɛ baakɔɔm ŋa, bii bɛɛbɛi Ilaaõ í bi wa, í sĩa awa mɔ ka bi njɛ.
12 Inɛ gɔ kù yɛ Ilaaõ ajɔ gɔ, amma bii à bi njɛ, Ilaaõ í wa si wa, nɔ kubiɛ á kõ si
idɔ nwa.
13 A mà iyi à wa siɛ nɔ nŋu takaɛ í wa si wa, si na iyi í jɔ̀ í mu nwa Hundeɛ.
14 Awa mɔ à yɛ iyi Ilaaõ Baaba í bɛ amaɛ wa ku jɛ woo faabai inɛi andunya ŋa,
à nɔ à waa jɛ sɛɛdaɛ.
15 Inɛ iyi í jɛsi iyi Jesu í jɛ amai Ilaaõ, Ilaaõ í wa siɛ, nɔ lafẽɛ mɔ í wa si Ilaaõ.
16 Nɔ awa à mà kubi iyi Ilaaõ í bi wa, nɔ à dasi kubiu naanɛ.
Ilaaõi í jɛ kubi. Inɛ iyi í nɛ kubi í wa si Ilaaõi, nɔ Ilaaõ mɔ í wa siɛ.
17 Bɛɛbɛi kubiɛ í kõ si idɔ nwa, ku ba ka nɛ laakai ku sũ si ajɔi kiitiu, domi si
bɛi Kirisi í yɛ, bɛɛbɛ mɔi awa mɔ à yɛ si andunyau.
18 Njo kù wa si kubi, amma kubi iyi í kõ í ya lele njoi. Na nŋu, inɛ iyi í nɛ njo,
kubi ci ya kõ siɛ domi njoi ijuukpãi wa ce.
19 Awa à nɛ kubi domi Ilaaõ í tako í bi wa.
20 Bii inɛ gɔ í ni nŋu í bi Ilaaõ nɔ í cé kpaasiɛ, ilu iboi, domi inɛ iyi kù bi kpaasiɛ
iyi wa yɛ, kaa yɔkɔ ku bi Ilaaõ iyi kù waa yɛ.
21 Kirisi í na wa woodau ihẽ í ni, inɛ iyi í bi Ilaaõ á bi kpaasiɛ mɔ.

Andunya ku kãmia

5

1 Inɛ iyi í dasi naanɛ iyi Jesui í jɛ Kirisi, lafẽɛ amai Ilaaõi, nɔ inɛ iyi í bi Baa í bi
Ama mɔi.
2 Bii à bi Ilaaõ nɔ à waa jirima woodaɛ, nŋui á jɔ̀ ka mà iyi à bi amai Ilaaõ ŋa
mɔ.
3 Ilaaõ ku bii í jɛ woodaɛ ŋa ku jirima. Woodaɛ ŋau a kù nɔ a kù gaabu.
4 Ntɔ ntɔ, amai Ilaaõ baa yooma fei í ya kãmia andunyai. Naanɛ ku dasi nwai
á jɔ̀ ka kãmiaò andunya.
5 Yooi í kãmia andunya bii kù jɛ inɛ iyi í dasi naanɛ iyi Jesu í jɛ amai Ilaaõ.

Sɛɛda iyi à jɛa Jesu Kirisi

6 Jesu Kirisii í jɛ inɛ iyi í naa do inyi do njɛ. Kù naa do inyi nŋu akã, amma do
njɛi ajɔ. Hundei Ilaaõ takaɛ wa jɛ sɛɛdaɛ, domi nŋui í jɛ ntɔ.
7 Woo jɛ sɛɛda ŋau aŋa mɛɛtai à wɛɛ *.
8 Aŋa wee, Hundei Ilaaõ, do inyi, do njɛ. Aŋa mɛɛta ŋau à ce anu akã.
9 Awa, à ya ka jɛsi sɛɛdai amanɛ ŋa, amma sɛɛdai Ilaaõ í la í re bɛɛbɛ, nɔ nŋu
mɔi í jɛ sɛɛda iyi í jɛa amaɛ.
10 Inɛ iyi í dasi amai Ilaaõ naanɛ, í nɛ sɛɛdau si idɔɛ. Inɛ iyi kù dasi naanɛ, í ce
Ilaaõ ilu iboi, domi kù jɛsi sɛɛda iyi Ilaaõ í jɛa amaɛ.
11 Sɛɛdau wee, Ilaaõ í mu nwa kuwɛɛ hai tã. Kuwɛɛu, í wa si amaɛ.
12 Inɛ iyi í nɛ Amai Ilaaõ, í nɛ kuwɛɛ. Inɛ iyi kù nɛ Amau kù nɛ kuwɛɛu.

Kuwɛɛ hai tã

13 Ǹ kɔ nŋɛ iyi ihẽ wai, iŋɛ iyi ì dasi irii amai Ilaaõ naanɛ, ku ba i mà iyi ì nɛ
kuwɛɛ hai tã ŋa.
14 À nɔ à nɛ naanɛ iyi bii à tɔɔɛ ngɔgɔ iyi í jɛ ti idɔɔbiɛ, á gbɔ nwa.
15 Nɔ si bɛi à mà iyi wa gbɔ kutɔɔ nwa, à mà kam kam iyi mii iyi à tɔɔɛ fei, tu
wai tã.
16 Bii inɛ gɔ í yɛ kpaasiɛ wa ce dulum iyi kù jɛ ti iku, kú ce kutɔɔ nɔ Ilaaõ á
muaa kuwɛɛ. Amma dulum gɔ í wɛɛ iyi í ya bí iku. Ǹ kù ni inɛ gɔ ku ce kutɔɔ
na nŋu.
17 Iyi kù jɛ dee dee fei dulum nii, amma kù jɛ fei ndɛɛi í jɛ ti iku.
18 À mà inɛ iyi í jɛ amai Ilaaõ fei ci ya ce dulum ku maa mɔsi, domi Amai Ilaaõ
wa degbeɛ, nɔ Seetam, inɛ laalɔu, kaa yɔkɔ ku ceaa ngɔgɔ.
19 À mà iyi à jɛ amai Ilaaõ ŋa, nɔ andunyau fei í wa si gbugbãi inɛ laalɔu.
20 À nɔ à mà iyi Amai Ilaaõ í naa, nɔ í mu nwa bisi ka mà Ilaaõ ilu ntɔu. Nɔ à
wɛɛ do ilu ntɔu do saabui amaɛ Jesu Kirisi. Jesu Kirisiui í jɛ Ilaaõ ilu ntɔ, nɔ í jɛ
kuwɛɛ hai tã.
21 Iŋɛ amam ŋa, i fɛò iwẽ ku tɔɔ ŋa.

---

* **5:7** Si tia nwo gɔ ŋa, kɔɔi isɛi ideu mbɛ. Amma si tia nwo gɔ ŋa à ni, "... lelei Aõ. Aŋa wee, Ilaaõ Baaba do Jesu iyi à ya kpe Ide, do Hundei Ilaaõ. Aŋa mɛɛta ŋau à jɛ inɛ akã. Nɔ sɛɛda mɛɛta mɔi í wa si andunyau."

Tia minjisia iyi Zãa í kɔ

Fɔɔ

1 Amu inɛ ngɓoi igɓɛi inɛi Jesu ŋa, ǹ ceɛ fɔɔ, awɔ abo iyi Ilaaɔ̃ í cica. Nɔ ǹ ce
amaɛ ŋa mɔ fɔɔ, aŋa iyi ǹ bi si kpãai ntɔu. Nɔ kù jɛ amu akãi ǹ bi ŋa, amma hee
do inɛ ŋa iyi à mà ntɔu fei à bi ŋai.
2 À bi ŋai si na iyi í jɔ̀ ntɔu í wa si idɔ nwa, á nɔ ku maa wɛɛi do awa do ajɔ fei.
3 Ilaaɔ̃ Baaba do Jesu Kirisi amaɛ a mu nwa didɔ̃ do laakai ku sũ nɔ a ce araare
nwa ku ba ka wɛɛ do ntɔ do si kubi.

Ntɔ do kubi

4 Ǹ nɛ inɔ didɔ̃ ntɔ ntɔ do iyi ǹ gbɔ amaɛ gɔ ŋa à waa nɛ si kpãai ntɔ, si bɛi Ilaaɔ̃
Baaba í jilɛ nwa.
5 Nsɛi abooyi, ide iyi ǹ kɔɛ wau ihɛ̃ kù jɛ wooda titɔ̃, amma iyi à nɛ hai sintei.
Ǹ wa n tɔɔɛi, i jɔ̀ ka bi njɛ awa duusɔ̃ɔ ŋa.
6 Kubii í jɛ woodai Ilaaɔ̃ ku jirima. Nŋui í jɛ wooda iyi ì gbɔ hai sinteɛ ŋa, si
nŋui í sĩa i maa nɛ ŋa.
7 Woo wa inyii itĩ nkpɔi í fangaa si andunya, inɛ ŋa iyi a kù jɛsi iyi Jesu Kirisi
í baa í jɛ amanɛ. Inɛ iyi wa ce bɛɛbɛ, woo wa inyii itĩi inɛi do mbɛɛi Kirisi.
8 Na nŋu, i ce laakai ŋa i maà ti i nyɔ ribai icɛ nŋɛ, i jɔ̀ i jɛ baakaɛ ŋa.
9 Inɛ iyi kù leekĩ si kukɔsii Kirisi, nɔ i kɔ̃ɔsi tɛɛ, kù nɛ Ilaaɔ̃. Amma inɛ iyi wa
leekĩ si, í nɛ Baaba do Ama.
10 Bii inɛ gɔ ì naa bi tu ŋɛ, nɔ kù jɛ do kukɔsiu ihɛ̃, i maà gba lafɛ̃ɛ, nɔ i maà
coo cenkã,
11 domi inɛ iyi í coo cenkã, í nɛ ikpɛ̃ si kuce laalɔɛu bɛi.

Idei ankãanyi

12 Ǹ nɛ mii nkpɔ ku sõ ŋɛ, amma n kù bi n kɔ fei ndɛɛ si tia. Ǹ bi n naa n yɛ
ŋɛi awaɛ ŋa ka fɔ ide gɛlɛò gɛlɛ, ku ba inɔ didɔ̃ nwa ku kõ.
13 Ifɔɛ iyi Ilaaɔ̃ í cicau, amaɛ ŋa à ceɛ fɔɔ wa.

Tia mεεtasia iyi Zãa í kɔ

Fɔɔ

1 Amu inε ngboi igbεi inεi Jesu ŋa, ǹ ceε fɔɔ, Gayusi, awɔ iyi ǹ bi jiida si kpãai ntɔ.
2 Awɔ baakɔɔm, ǹ wa n tɔɔ fei ndεε ku maa nεε dee dee, nɔ aɾaε ku maa nε baani si bεi hundeε í yε.
3 Inɔm í dɔ̃ ntɔ ntɔ si waati iyi kpaasi woo dasi Jesu naanε gɔ ŋa à naa nɔ à jε sεεda si bεi ntɔ í wa siε do si bεi ì waa nε si ntɔu.
4 N kù nε inɔ didɔ̃ gɔ iyi í la í re iyi ǹ gbɔ à ni amam ŋa à waa nε si kpãai ntɔ.

Gayusi, ilu naanε

5 Awɔ baakɔɔm, ì jε ilu naanε si mii ŋa iyi ì waa cea kpaasi woo dasi Jesu naanε ŋa hee do kpaasi woo dasi naanε inε njoo ŋau fei.
6 Inε ŋau fei à waa jε sεεdai kubiε si inɔi igbεi inεi Jesu ŋa. Ce nŋa kosĩa si isεεnε nŋau si bεi í sĩa inεi Ilaaɔ̃ ku ce,
7 domi na irii Jesu Kirisii à waa ce isεεnεu, a kù nɔ a kù gba nkãma bi hai dasi naanε ŋa.
8 Na nŋu, í sĩa ka sobi amanε dimi bεεbε ŋa, ku ba awa taka nwa ka nε ikpẽ awaò ŋa si icεi ntɔu ku sisiε.

Diotεεfu do Demεtiru

9 Ǹ kɔa inεi igbεi Jesu ŋa tia keeke gɔ, amma Diotεεfu, nŋu iyi í bi ku jε woo cua nŋa, kù jεsi idem.
10 Na nŋu, bii ǹ naa, an fɔ daa ŋa iyi í nε, do bεi wa má wa ide laalɔ. Kù jε baa iyi bε nŋu akã, ci ya gba inε njoo woo dasi naanε ŋa. Bii inε gɔ ŋa à bi à gba ŋa mɔm í ya kɔi, nɔ ku lele ŋa hai si igbεi inεi Jesu ŋa.
11 Awɔ baakɔɔm, maà too kuce laalɔ, bii kù jε kuce jiida. Inε iyi wa ce jiida, ti Ilaaɔ̃i, amma inε iyi wa ce laalɔ kù mà Ilaaɔ̃.
12 Inε fei, hee do ntɔ takaε fei à waa jε sεεdai jiida ku jεi Demεtiru. Nɔ awa taka nwa mɔ à waa jε sεεdai jiida ku jεεu, ì nɔ ì mà iyi sεεda nwa í jε ntɔ.

Fɔɔi ankãanyi

13 Ǹ nε mii nkpɔ ku sɔ̃ε, amma n kù bi n kɔ fei ndεε si tia.
14 Ǹ wa n bi ka yε njε bii í ce ajɔ minji ka fɔ ide gεlεò gεlε.
15 Laakai ku sũ ku wεε do awɔ.
Kpaasiε ŋa fei à ceε fɔɔ. Nɔ i ce kpaasi nwa ŋau fei fɔɔ akã akã.

Tiɑ iyi Zudu í kɔ

Zudu í ce ŋɑ fɔɔ

1 Amu Zudu woo ce icɛi Jesu Kirisi, ɑmu iyi ǹ jɛ ifɔi Zɑɑki, ɑmui ǹ kɔ nŋɛ tiɑu
ihẽ wɑ, iŋɛ iyi Ilɑɑɔ̃ Bɑɑbɑ í kpe. Í bi ŋɛ, nɔ wɑ degbe ŋɛ i jɛ ti Jesu Kirisi ŋɑ.
2 Ilɑɑɔ̃ ku jɔ̀ ɑrɑɑreɛ do lɑɑkɑi ku sũ do kubi ku mɑɑ kɔ̃ɔsi si ŋɛ.

Woo kɔsi cio ilu ibo ŋɑ
(Cɔ Piɛɛ 2, 2:1-17)

3 Iŋɛ bɑɑkɔɔm ŋɑ, ǹ dɑsi idɔ wo ntɔ ntɔ n kɔ nŋɛ tiɑ wɑ, nɑ idei fɑɑbɑi ɑwɑɛ
ŋɑu. Ammɑ wee ǹ yɛ í cem tilɑsi n kɔ nŋɛ tiɑu ihẽ wɑ nsɛi n kɔ̃ɔ nŋɛ si himmɑ
ku bɑ i jɑbu i mɑɑ leekǐ si kukɔsi ntɔ iyi à nɑ inɛi Ilɑɑɔ̃ ŋɑ gbɑkã ɑkã hee do ɑjɔ
fei.
4 Tilɑsii n kɔ nŋɛ wɑ nsɛi si nɑ iyi í jɔ̀ inɛ lɑɑlɔ gɔ ŋɑ à lɔsi inɔ nŋɛ do ile, ɑŋɑ
iyi à wɑɑ kpɑɑsi didõi Ilɑɑɔ̃ ɑ bɑ ɑ ceò dɑɑ sãmi nŋɑ, nɔ ɑ kɔsi Jesu Kirisi, nŋu
ɑkã iyi í jɛ ilɑɑlu nwɑ do Lɑfɛ̃ɛ nwɑ. Hɑi tɑko tɑkoi à kɔ idei ijuukpã iyi inɛ ŋɑu
ɑɑ nɑ ɑ yɛ si ɑjɔi kiitiu.
5 Nɔ bɑɑ bii ì mà fei ndɛɛ sãɑ sãɑ ŋɑ, do nŋu fei, ǹ wɑ n bi n ye ŋɛ gigi iyi si
inɔi inɛi Izirɛli ŋɑ iyi Aõ Lɑfɛ̃ɛ í nyɑ hɑi ilɛi Ezibiti, inɛ ŋɑ iyi ɑ kù nɑ ɑ kù wɑɑ
dɑsiɛ nɑɑnɛ í ce nfe nŋɑ.
6 Nɔ i ye gigii ɑmɑlekɑ ŋɑ mɔ iyi à dondɑ bi ku wɑ nŋɑ à kɔsi. Ilɑɑɔ̃ í jɔ̀ à dǐ ŋɑi
si ilu kuku hee do ɑjɔ fei à wɑɑ degbeò ɑjɔi kiiti nlɑ nlɑu.
7 Bɛɛbɛ mɔi inɛi Sodomu do inɛi Gomoɔɔ ŋɑ do ilu ŋɑ iyi à kɑɑko ŋɑ à yɑ mɑɑ
ce dɑɑ lɑɑlɔ bɛi ɑmɑlekɑ ŋɑu, inɛmɔkɔ do inɛmɔkɔ à yɑ mɑɑ sũò njɛ. Nɑ ŋɔi í jɔ̀
à kpɑ irii ilu ŋɑu do inɑ iyi ci yɑ ku, nɔ nŋu bɛ í jɛɑ inɛ ŋɑ sɛɛdɑ.
8 Do nŋu fei, inɛ ŋɑ iyi à lɔ inɔ nŋɛ ŋɑu, à wɑɑ ce bɛɛbɛ. Fɑɑyi nŋɑ í jɔ̀ à wɑɑ
dɑsi ɑrɑ nŋɑ dɑɑ sãmi ŋɑu bɛ. À dondɑ yiikoi Ilɑɑɔ̃ nɔ à wɑɑ bu inɛi lele ilu
ɑmboe ŋɑ.
9 Wee bɑɑ Misɛli, nŋu iyi í jɛ inɛ ngboi ɑmɑlekɑ ŋɑu kù ce bɛɛbɛ. Si kɑkɔɔ iyi
ɑŋɑò Seetɑm à ce à wɑɑ jɑ si ikui Moizi kù jɛ kù yɛ tɑɑlei Seetɑm hee ku buu,
ɑmmɑ í sɔ̃ɔ í ni Aõ Lɑfɛ̃ɛi á lɑ siɛ.
10 Ammɑ inɛ ŋɑu, mii iyi ɑ kù mà yɑɑseɛ fei à yɑ buui. Nɔ bɑɑ mii ŋɑ iyi à mà
bɛi mɛɛmu ŋɑ mɔ à yɑ mà, nŋui í yɑ ce nfe nŋɑ.
11 Aɑ yɛ ijuukpã, domi tuubɑi Kɑɛ̃ɛi à wɑɑ too, à dɑsi ɑrɑ nŋɑ kurɑrɑ ku bɑ ɑ
bɑ fiɑ bɛi Bɑlɑmu í ce, nɔ à kɔsi Ilɑɑɔ̃ bɛi Koree í ce nɔ à ce nfei ɑrɑ nŋɑ.
12 Inɛ ŋɑui à jɛ sɑnkɑlɑ si jingɑu * nŋɛu, à wɑɑ bɑ ŋɛ ku jɛ do iju hɑi nɛ ɑnyɔ,
ɑrɑ nŋɑi à wɑɑ wo ngbɛ ngbɛ. À yɛi bɛi ijǐ iyi í dũ nɔ kɑɑ rɔ si nɑ iyi í jɔ̀ fufu wɑ
tɑleɛ. À yɛi bɛi jǐi iyi í dɑ koko nɔ kù so, bɛi jǐi iyi à wuu do icãɛ í kú mɑm mɑm.
13 À yɛi bɛi tenku iyi wɑ tãngãm do gbugbã. Si bɛi kutãngãm nɔu í yɑ fã inyiu,
bɛɛbɛ mɔi kucei iju hɑi nɛ ɑnyɔ nŋɑ í yɑ mɑɑ fɑngɑɑ. À yɛi mɑ́ bɛi ɑndɑiyɑ iyi í
kuɑ kpãɑɛ, nɔ Ilɑɑɔ̃ wɑ jilɛ nŋɑ ilu kuku nlɑ nlɑ hee do ɑjɔ fei.
14 Enɔku mɔ iyi í jɛ tɔku mɛɛjesiɑi Adɑmu í ce wɑlii nɑ iri nŋɑ í ni, Aõ Lɑfɛ̃ɛ
wee wɑ nɑɑ do ɑmɑlekɑ kumáɛ ŋɑ bututu,
15 ku kiitiò inɛ fei nɔ ku yɛ tɑɑlei inɛ ŋɑ iyi ɑ kù màɑ ŋɑu nɑ kuce lɑɑlɔ nŋɑ fei
do bɛi à dondɑɛ, do nɑ ide lɑɑlɔ ŋɑ iyi ilu dulum ŋɑ à yɑ mɑɑ fɔɑɑ.

---

* **1:12** jingɑu nŋɛu Woo dɑsi nɑɑnɛ ŋɑu à yɑ tɔtɔɔi ɑ mɑɑ jɛ nɔ ɑ mɑɑ jɛò ijɛi Lɑfɛ̃ɛ. I cɔ tiɑi Kɔrɛnti I, 11:18-22.

16 Inɛ ŋau, à ya maa gbagbai, nɔ nkãma kù wɛɛ iyi í ya sĩa nŋa si, binɛ nŋai
wa cua nŋa. À ya maa tɔɔ fufui nɔ à ya maa lɛlɛ inɛ ŋai do ide didõ ku ba a ba
mii ndii lafɛ̃ɛ ŋa.

Bɛi woo dasi naanɛ ŋa à nɛ a ce

17 Amma iŋɛ baakɔɔm ŋa, í sĩa i ye gigii ide iyi woo bɛi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi
ŋau à tako à fɔ wo.
18 À sõ ŋɛ wo à ni, si waatii ankãanyi, woo yaako inɛ ŋa aa naa iyi a kù mà
bɛɛrɛi Ilaaõ, nɔ binɛ nŋai a maa cua nŋa.
19 Aŋai aa jɔ̀ inɛ ŋa a ja a maa fɛɛfɛ njɛ. Iyi à bi nŋai aa ya maa ce, domi a kù
nɛ Hundei Ilaaõ.
20 Amma iŋɛ baakɔɔm ŋa, i ya maa mua njɛ gbugbã si naanɛ iyi ì dasi Jesu ŋa,
nɔ i ya ce kutɔɔ do gbugbãi Hundei Ilaaõ ŋa.
21 Nɔ i leekĩ si kubii Ilaaõ ŋa, i maa degbeò ajɔ iyi Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi á mu
nŋɛ kuwɛɛ hai tã na araare nŋɛ iyi wa ce.
22 I ya ce araarei inɛ ŋa iyi à waa sika sika ŋa.
23 Inɛ ŋa iyi aa yɔkɔ a ba faabau, i nya ŋa wa hai si ina ŋa. Inɛ ŋa iyi à gbe ŋau
mɔ i ce araare nŋa, amma i ya ce laakai ŋa ku ba iŋɛ taka nŋɛ i maà dasi dulum
du ŋa ŋa. I maà lu baa ibɔ nŋa ŋa iyi dulum du ŋa í riisi.

Saabui ankãanyi

24-25 Ilaaõ nŋu akãi í jɛ woo faaba nwa, nŋu iyi á yɔkɔ ku degbe ŋɛ i maà na i
cuku ŋa, nɔ ku jɔ̀ i naa si amboeɛ ŋa do inɔ didõ, taale ku maà wa si. Amboe do
jirima do gbugbã do yiiko ku jɛ tɛɛ hai sinte, do nsɛi, hee do ajɔ fei na saabui
Lafɛ̃ɛ nwa Jesu Kirisi. Ami.

Tiai Kuyɛi Zãa

Yaasei tiau

1 Si tiau ihẽ ǹ kɔ asii ŋa iyi Jesu Kirisi í nya gbugbãa *. Ilaaɔ̃i í naa kpãa ku
nyisi woo ce icɛɛ ŋa mii ŋa iyi á na ku ce bii í kɔ̃ɔsi. Nɔ Kirisi í bɛ sim amaleka
wa, amu Zãa woo ce icɛɛ, ku ba n mà mii ŋau.
2 Hai ide iyi Ilaaɔ̃ í fɔ hee ku bɔ si sɛɛda iyi Jesu Kirisi í jɛ fei, mii iyi ǹ yɛ fei ǹ
wa n jɛ sɛɛdaɛ.
3 Inɛ iyi wa cio idei waliiu ihẽ do inɛ ŋa iyi à waa gbɔɔ nɔ à waa jirimaɛ, ilu
inɔ didɔ̃ ŋai domi awaatiu í maai wa.

Zãa í ce igbɛ mɛɛjei inɛi Jesu ŋa fɔɔ

4-5 Amui Zãa, ǹ ce ŋɛ fɔɔ, iŋɛ igbɛ mɛɛjei inɛi Jesu ŋa iyi ì wa ilɛi Azii.
Ilaaɔ̃, nŋu iyi í wɛɛ, iyi í tako í wɛɛ wo, nɔ wa naa, ku mu nŋɛ didɔ̃ do laakai
ku sũ, nŋu do Jesu Kirisi do hunde mɛɛje ŋa iyi à wa si wajui kitãi bommaɛ.
Jesu Kirisiu nŋui í jɛ woo jɛ sɛɛda ilu naanɛ, do inɛ sinte iyi í ɟ̃ hai si balɛ, nɔ í
jɛ amanlui amanlu ŋa.
Í bi wa nɔ í faaba wa hai si dulum du wa do njɛɛ.
6 Nɔ í tɔtɔɔ wa í jɛ ilaalu nwa, í ce wa woo weei Ilaaɔ̃ baaɛ. Amboe do gbugbã
ku jɛ tɛɛ hee do ajɔ fei. Ami.
7 Wee, wa naa si kudũi ijɩ̃.
Nɔ ijui inɛ fei á yɔɔ,
Baa inɛ ŋa iyi à gũu à kpaa.
Dimi ikã ikãi andunya fei
Á kpata na iriɛ.
Bɛɛbɛi á ce. Ami.
8 Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ, ilu gbugbã fei,
Nŋu iyi í wɛɛ, iyi í tako í wɛɛ wo,
Nɔ nŋui wa naa í ni,
Amui ǹ jɛ sinte do iri ku kpa.

Zãa í yɛ Kirisi si kuyɛɛ

9 Amui Zãa, kpaasi nŋɛ. Anu akã iyi ǹ nɛ do Jesui í jɔ̀ ǹ nɛ ikpẽ si ijuukpã iyi
iŋɛ mɔ ì waa yɛ ŋa, do si bommai Ilaaɔ̃, do si temua. À bɔòm gungum gɔ iyi à ya
kpe Patimɔsi na idei Ilaaɔ̃ do sɛɛdai Jesu iyi ǹ wa n jɛ.
10 Si ajɔ amaazuma gɔ Hundei Ilaaɔ̃ í naa sim, nɔ ǹ gbɔ imu nla nla gɔ do anyim
bɛi ti kãakãakɩ̃
11 í ni, kɔ iyi ì waa yɛ si tia, nɔ i samba tiau bi inɛi igbɛ mɛɛjei Jesu ŋa iyi à
wa si ilui Efɛɛzu, do Simiinu, do Pɛɛgamu, do Tiatii, do Saadi, do Filadɛɛfi, do
Laodisee.
12 Iyi ǹ sinda ǹ cɔ inɛ iyi wa bam ide ku fɔu ŋɔi ǹ yɛ bi ku lesi fitilai wura
mɛɛje.
13 Nɔ ǹ yɛ inɛ gɔ í jɔ Amai Amanɛ wa leekɩ̃ si aninii bi ku lesi fitila ŋau. Wa
dasi ibɔ sisɔ nɔ wa dɩ̃ santikii wura si gãgãɛ.
14 Iriɛ do ntoi iriɛ ŋa fei í fũuta pai pai bɛi iwu, nɔ ijuɛ í yɛ bɛi amɛi ina.
15 Isɛɛ wa daana bɛi isɔ danya iyi à yɔ si ina à wiɛ, nɔ imuɛ í jɔ ibai inyii tenku.

* **1:1** Jesu Kirisi í nya gbugbãa yaasei ideu ihẽ á yɔkɔ ku jɛ má “si gãmɛi nŋu takaɛ”.

16 Wa mu andaiya mɛɛje si awɔ njɛɛ, nɔ taakuba ilu andɛ didõ minji wa fita
hai si gɛlɛɛ nɔ wajuɛ wa daana bɛi nunui dasã.
17 Iyi ǹ yɔɔ, ǹ cuku si isɛɛ bɛi iku. Nɔ í lesim awɔ njɛɛ í ni, maà ce njo, amui ǹ
jɛ sinte do iri ku kpa.
18 Amui ǹ jɛ ilu hunde. Ǹ tako ǹ ku wo amma nsɛi ǹ wɛɛ hee do ajɔ fei. Ǹ nɛ
yiiko si antai iku nɔ ǹ wa n mu kileei bi ku wai iku ŋa.
19 Na nŋu, kɔ iyi ì yɛ do iyi wa ce nsɛi do iyi á na ku ce si anyiɛ.
20 Andaiya mɛɛje ŋa iyi ì yɛ si awɔ njɛm nɔu do bi ku lesi fitilai wura mɛɛje
ŋau yaasei aŋa fei wee. Andaiya mɛɛje ŋaui à jɛ amaleka † mɛɛje ŋa iyi à waa
mu igbɛ ŋau nɔ bi ku lesi fitila mɛɛje ŋau, akã fei igbɛ akãi.

2

Ide ỵyi à sõ inɛi Jesu ŋa ỵyi à wa Efɛɛzu

1 Kirisi í sõm í ni, kɔa amalekai igbɛi inɛm ŋa iyi í wa Efɛɛzu. Kɔaa i ni, inɛ iyi
wa mu andaiya mɛɛje si awɔ njɛɛ, nɔ wa nɛ si aninii bi ku lesi fitilai wura mɛɛje
ŋau í ni,
2 ǹ mà kuce nŋɛ do icɛ nŋɛ do temua iyi ì nɛ ŋa. Ǹ mà iyi i kaa yɔkɔ i temua
do inɛ laalɔ ŋa. Nɔ ì cɔ laakai inɛ ŋa iyi à waa kpe ara nŋa woo bɛ amma a kù jɛ
woo bɛ ŋa, nɔ ì nyisi iyi woo sɔ ibo ŋai.
3 Ì waa temua ŋa, nɔ ì yɛ ijuukpã na irim ŋa, i kù nɔ i kù gbɛɛji ŋa.
4 Amma iyi ǹ yɛ si ŋɛ wee, i kù bim bɛi tako má ŋa.
5 Na nŋu, i ye gigi hai hee bii ì cuku wa ŋa, nɔ i kpaasi idɔ i ce bɛi ì sintiò wa
ŋa. Bii i kù kpaasi idɔ ŋa, an na n so bi ku lesi fitila nŋɛ hai si agbɛɛ.
6 Do nŋu fei, ì nɛ mii akã iyi í sĩa ŋa. Ì cé kookoosui inɛi Nikolaiti ŋa bɛi amu
takam ǹ cóo.
7 Inɛ iyi í nɛ itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaõ wa sõ igbɛi inɛi Jesu ŋa fei.
Inɛ iyi í jɛ igũ, an jɔ̀ ku jɛ isoi ỵĩi ndii kuwɛɛ iyi í wa lelei Aõ.

Ide ỵyi à sõ inɛi Jesu ŋa ỵyi à wa Simiinu

8 Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbɛi inɛm ŋa iyi í wa Simiinu. Kɔaa i ni, inɛ iyi
í jɛ sinte do iri ku kpa, iyi í tako í ku wo nɔ í dede má si kuwɛɛ í ni,
9 ǹ mà ijuukpã nŋɛ, nɔ ǹ mà are ku jɛ nŋɛ. Do nŋu fei, ì jɛ ilu amani ŋa. Inɛ
ŋa iyi à waa kpe ara nŋa Zuifu amma a kù jɛ Juifu ŋa, ǹ mà laalɔ iyi à ya maa
ma ŋɛ. Inɛ ŋau inɛi igbɛi Seetam ŋai à jɛ.
10 I maà ce njo na ijuukpã iyi wa naa si ŋɛ. Seetam á jɔ̀ a dasi inɛ gɔ nŋɛ ŋa
piisõɔ ku cɔ laakai nŋɛ. Aa yɛ wahala hee ajɔ mɛɛwa ŋa. Amma i jɔ̀ i leekĩ dim
dim hee i koo i kuò ŋa. Bii ì ce bɛɛbɛ ŋa an mu nŋɛ kuwɛɛ ku jɛ riba nŋɛ.
11 Inɛ iyi í nɛ itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaõ wa sõ igbɛi inɛi Jesu ŋa
fei.
Inɛ iyi í jɛ igũ, iku minjisiau kaa ceaa nkãma.

Ide ỵyi à sõ inɛi Jesu ŋa ỵyi à wa Pɛɛgamu

12 Kirisi í ni ma, kɔa amalekai igbɛi inɛm ŋa iyi í wa Pɛɛgamu. Kɔaa i ni, inɛ
iyi wa mu taakuba ilu andɛ didõ minjiu í ni,
13 ǹ mà bii ì wa ŋa, Seetam nii wa jɛ bommaɛ do gbugbã. Do nŋu fei, ì waa
jirima irim ŋa, nɔ i kù fũsi naanɛ iyi ì dasim awɔ ŋa, baa waati iyi à kpa Antipasi,
ilu naanɛ woo jɛ sɛɛdam bi tu ŋɛ bi ku wai Seetam bɛ.

† **1:20** amaleka Yaasei amalekau woo bɛi.

14 Amma mii iyi ɩ̀ yɛ si ŋɛ wee. Inɛ gɔ ŋa à wa si inɔ nŋɛ iyi à waa too si ikɔi
Balamu. Balamu í tako í sõ Balaki bɛi á ce ku dasi inɛi Izirɛli ŋa kurara ku ba a
ŋɔ iŋa iyi à ceaò iwɛ̃ ŋa kuwee, nɔ a sũò abo kaafe ŋa.
15 Bɛɛbɛ mɔi, inɛ gɔ ŋa à wa inɔ nŋɛ iyi à waa too si ikɔi inɛi Nikolaiti ŋa.
16 Na nŋu, i kpaasi idɔ ŋa. Bii kù jɛ bɛɛbɛ, an naa si ŋɛ bii í kõɔsi nɔ n ce igũ do
inɛ ŋau do taakuba iyi wa fita hai si gɛlɛm.
17 Inɛ iyi í nɛ itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaõ wa sõ igbɛi inɛi Jesu ŋa
fei.
Inɛ iyi í jɛ igũ, nŋui an mua mana iyi wa manji wo. Nɔ n muaa kuta fũfũ si
bii à kɔ iri titõɛ iyi inɛ gɔ kù mà bii kù jɛ nŋu iyi ɩ̀ mua.

Ide iyi à sõ inɛi Jesu ŋa iyi à wa Tiatii

18 Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbɛi inɛm ŋa iyi í wa Tiatii. Kɔaa i ni, Amai
Ilaaõ iyi ijuɛ í yɛ bɛi amɛi ina, nɔ isɛɛ wa daana bɛi isɔ danya iyi à yɔ si ina à wiɛ
í ni,
19 ɩ̀ mà kuce nŋɛ. Nɔ ɩ̀ mà kubi nŋɛ, do naanɛ ku dasi nŋɛ, do icɛ jiida nŋɛ,
do temua nŋɛ. Ɩ̀ mà iyi icɛi nsɛi nŋɛ í re ti tako.
20 Amma mii iyi ɩ̀ yɛ si ŋɛ wee. Ì waa temuaò abo iyi à ya kpe Zezabɛli ŋa,
nŋu iyi wa kpe araɛ walii, nɔ ì jɔ̀ wa wa inyii itĩi woo ce icɛm ŋa do ikɔɛ ku ba a
ya maa sũò abo kaafe ŋa nɔ a ya maa ŋɔ iŋa iyi à ceaò iwɛ̃ ŋa kuwee.
21 Ɩ̀ muaa waati ku kpaasi idɔɛ, amma kù bi ku jɔ̀ kuce laalɔɛ.
22 Na ŋɔi í ce an jɔ̀ ku sũò bõɔ. Inɛmɔkɔ ŋa mɔ iyi à ya maa ce sakara do nŋu,
an dasi ŋa ijuukpã nla nla, bii kù jɛ à kpaasi idɔ à jɔ̀ kuce laalɔ nŋa.
23 Si anyiɛ an kpa amaɛ ŋa. Waati bɛɛbɛ igbɛi inɛi Jesu ŋa fei aa mà iyi ɩ̀ mà
idɔi inɛ ŋa do lasabu nŋa. An sãa inɛ fei si bɛi kookoosuɛ í to.
24 Amma iŋɛ iyi ì gbe si ilui Tiatii, iŋɛ iyi i ù too si ikɔ laalɔu ŋa nɔ i kù mà mii
iyi inɛ gɔ ŋa à ya kpe asii nlai Seetam, ɩ̀ wa n sõ ŋɛ, n kaa n kã nŋɛ aso gɔ má.
25 Amma iyi ì nɛ ŋa, i muu dim dim ŋa hee n koo n toò wa.
26-27 Inɛ iyi wa ce iyi ɩ̀ bi hee í jɛò igũ hee kɔɔ, nŋui an mua yiiko iyi amu
takam n gba hai bi Baam. An muaa yiikou si antai dimi fei ku maa gbã ŋa do
goloi isɔ ku cã ŋa ku lɛgɛ ŋa bɛi caka.
28 Nɔ an muaa andaiyai amɛɛjuuma.
29 Inɛ iyi í nɛ itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaõ wa sõ igbɛi inɛi Jesu ŋa
fei.

3

Ide iyi à sõ inɛi Jesu ŋa iyi à wa Saadi

1 Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbɛi inɛm ŋa iyi í wa Saadi. Kɔaa i ni, inɛ iyi í
nɛ hunde mɛɛjei Ilaaõ ŋau do andaiya mɛɛje ŋau í ni, ɩ̀ mà kuce nŋɛ. Ɩ̀ mà iyi
à waa fɔ à ni ì jɛ ilu hunde ŋa baa do iyi ì jɛ iku ŋa.
2 I jĩ hai si iri njoo ŋa nɔ i leekĩ si kuwɛɛ keeke iyi í gbe nŋɛ ku ba i maà ku
mam mam ŋa, domi ɩ̀ yɛ kookoosu nŋɛ kù jɛ dee dee bi Ilaaõ.
3 Na nŋu, i ye gigii mii iyi à kɔ nŋɛ si do bɛi ì gbɔ ŋa. I jirimaɛ ŋa nɔ i kpaasi
idɔ nŋɛ. Bii i kù jĩ hai si iri njoo ŋa, an na n ba ŋɛ bɛi ile. I kaa mà waati iyi an
naa si ŋɛ.
4 Do nŋu fei, inɛ gɔ ŋa à wa inɔ nŋɛ iyi a kù dasi ara nŋa riisi, aŋai aa toom nɔ
a maa dasi nyau fũfũ, domi aŋai à jɔò.
5 Inɛ iyi í jɛ igũ, nŋui á dasi jaaɛ fũfũ bɛɛbɛ. N kaa n kpa iriɛ si tiai kuwɛɛ pai.
Si bantuma an jɛsi si wajui Baam do amalekaɛ ŋa iyi inɛm nii.

6 Inɛ iyi í nɛ itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaõ wa sõ igbɛi inɛi Jesu ŋa fei.

Ide ỵyi à sõ inɛi Jesu ŋa ỵyi à wa Filadɛɛfi

7 Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbɛi inɛm ŋa iyi í wa Filadɛɛfi. Kɔaa i ni, inɛ iyi
í jɛ inɛ kumá do ilu ntɔ, iyi wa mu kileei ilaalu Davidi, nŋu iyi bii í cũu, inɛ gɔ
kaa cĩmboɛ, bii í nɔ í cĩmboɛ, inɛ gɔ kaa cũu, nŋui í ni,
8 ǹ mà kuce nŋɛ. Ǹ mà iyi gbugbã nŋɛ kù la. Do nŋu fei, ì jirima idem nɔ i kù
kɔsi irim ŋa. Nŋui í jɔ̀ ǹ cĩ nŋɛ gambo iyi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku cĩmbo.
9 Wee an da nŋɛ inɛi igbɛi Seetam ŋa si awɔ, inɛ ŋa iyi à waa kpe ara nŋa Zuifu
amma a kù jɛ Zuifu ŋa, iboi à waa sɔ. An jɔ̀ a na bi tu ŋɛ a naa a gulɛ si waju nŋɛ.
Aŋa fei aa mà iyi ǹ bi ŋɛ.
10 Ǹ ni i temua ŋa, nɔ i jirima idem nɔu ŋa. Na ŋɔi í jɔ̀ amu mɔ an degbe ŋɛ si
waatii wahala iyi wa naa si andunya fei ku na ku cɔ laakaii inɛ ŋa.
11 An nyi wa, kaa kpɛ. Iyi ì nɛ ŋa, i muu dim dim ŋa ku ba inɛ gɔ ku maà na
ku gba ribai igũ ku jɛ nŋɛ.
12 Inɛ iyi í jɛ igũ, an jɔ̀ ku jɛ sɔbe si kpasẽi Ilaaõ, kaa fita má. An kɔ irii Ilaaõ siɛ
do irii iluɛ iyi í jɛ Zeruzalɛmu titõ iyi Ilaaõ á jɔ̀ ku kita wa hai lele. Nɔ n kɔ iri
titõm siɛ.
13 Inɛ iyi í nɛ itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaõ wa sõ igbɛi inɛi Jesu ŋa
fei.

Ide ỵyi à sõ inɛi Jesu ŋa ỵyi à wa Laodisee

14 Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbɛi inɛm ŋa iyi í wa Laodisee. Kɔaa i ni, inɛ
iyi à ya kpe Ami, woo jɛ sɛɛda ilu naanɛ iyi í jɛ ntɔu, nŋu iyi í jɛ icui mii iyi Ilaaõ
í taka fei í ni,
15 ǹ mà kuce nŋɛ. Ǹ mà iyi i kù tũ ŋa, i kù nɔ i kù gbãa ŋa. Ǹ bi wo i tũ ŋa
walakɔ i gbãa ŋa.
16 Amma si na iyi í jɔ̀ ì jɛ wɔɔwɔɔ ŋa, an kpɔ ŋɛ wai hai si gɛlɛm.
17 Ì ya fɔ i ni ŋa ì jɛ ilu fia ŋa, ì ba amani ŋa, nɔ i kù waa ce arei ngɔgɔ ŋa.
Amma ǹ wa n sõ ŋɛ iyi idɔ nŋɛ wa ce bõɔ, ì jɛ ilu araare ŋa, do ilu are do fɛɛju
do basĩ ŋa.
18 Na ŋɔi í ce ǹ wa n mu nŋɛ bisi, i jɔ̀ i ra wura iyi à yɔ si ina à wiɛ bi tom ŋa
ku ba i jɛ ilu amani do ntɔ ŋa. Nɔ i ra nyau fũfũ i biiò anyii ara nŋɛ ŋa ku ba i
maà maa nɛ bũmbũm ŋa nɔ anyɔ ku maà maa mu ŋɛ. Nɔ i ra iwɔi iju i dasi iju
nŋɛ ku ba i yɛ ilu ŋa.
19 Inɛ ŋa iyi ǹ bi fei, ǹ ya n kpã ŋa iju nɔ n nyisi ŋa kpãa. Na nŋu, i hanya i
kpaasi idɔ ŋa.
20 Wee ǹ wa n leekĩ andɛi ile, nɔ ǹ wa n cã gambo. Inɛ iyi í gbɔ imum nɔ í
cĩim, an lɔ bi tɛɛ, nɔ n baa ku jɛ, nɔ awaò ka jɛ ajɔ.
21 Inɛ iyi í jɛ igũ, lafẽɛi an jɔ̀ ku bam ku buba si kitãi bommam, si bɛi amu mɔ
ǹ jɛ igũ nɔ ǹ buba do Baam si kitãi bommaɛ.
22 Inɛ iyi í nɛ itĩ, ku sotĩ ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaõ wa sõ igbɛi inɛi Jesu ŋa
fei.

4

Ilaaõ ku tɔɔ lele

1 Si anyii nŋu bɛ, si kuyɛ ǹ yɛ gambo gɔ í cĩ lelei Aõ.
Inɛ iyi í tako í bam ide ku fɔ wo, nŋu iyi imuɛ í yɛ bɛi ti kãakãakĩ, í bam ide
ku fɔ má í ni, gũ wa ihẽ n nyisiɛ mii iyi á na ku naa si anyiɛ.

2 Gbakã Hundei Ilaaõ í so í nɛɛm. Nɔ lelei Aõ bɛ ɩ̀ yɛ kitãi bomma gɔ, inɛ gɔ
wa buba si.
3 Inɛ iyi wa buba bɛu wa daanai bɛi kuta ku nɛ fia gɔ ŋa iyi à ya kpe zasipu do
saaduani. Njoi Aõ í sũ í kaako kitãu nɔ wa daana bɛi emɛrodu.
4 Nɔ ɩ̀ yɛ kitãi bomma kɔnfia do mɛɛ í kaako kitãi bommau. Nɔ inɛ ngbo
kɔnfia do mɛɛ wa buba si antai kitã ŋau, à dasi nyau fũfũ do fulai wura.
5 Ŋɔi hai si kitãi bommau kuŋɔi ijĩ wa fita, do anu ku dõ, do kulai ijĩ. Fitila
mɛɛje iyi wa má í wa si wajui kitãi bommau. Aŋai à jɛ hunde mɛɛjei Ilaaõu.
6 Si wajui kitãu dimii tenku gɔ í wa bɛ, wa daana bɛi digi.
Mii ilu hunde mɛɛ gɔ ŋa à kaako kitãi bommau cinga do cingaɛ, à nɛ iju bii
fei anyiò waju.
7 Mii ilu hunde sinteu í yɛi bɛi muusu nla, minjisiau mɔ í yɛi bɛi ama kɛtɛ,
mɛɛtasiau wajuɛ í yɛi bɛi wajui amanɛ, nɔ mɛɛsiau í yɛi bɛi kungbã iyi wa fo.
8 Ilu hunde mɛɛ ŋau à nɛ ikpa mɛɛfa mɛɛfa, nɔ à nɛ iju bii fei inɔ do waduude.
À ya maa kõ iri waati kãma fei alɛò daakɔ a maa ni,
Kumá, Kumá, Kumá,
Bɛɛbɛi Aõ Lafɛ̃ɛ ilu gbugbã fei í jɛ,
Nŋu iyi í tako í wɛɛ wo, nɔ í wɛɛ baa nsɛi, nɔ wa naa.
9 Ilu hunde ŋau à waa kõ iri à waa saabu inɛ iyi wa buba si antai kitãi bommau,
nɔ à waa fɔ idei amboeɛ do bɛɛrɛɛ, nŋu iyi í wɛɛ do ajɔ fei.
10 Waati iyi à waa kõ iri bɛɛbɛ fei inɛ ngbo kɔnfia do mɛɛ ŋau à ya sɛɛbataa a maa
tɔɔɛi. Nɔ à ya bɔ fula nŋa ŋai a jilɔɔ si wajui kitãi bommau a maa ni,
11 Awɔ Ilaaõ, Lafɛ̃ɛ nwa,
Awɔi ì to i nɛ amboe do bɛɛrɛ do gbugbã,
Domi awɔi ì taka mii fei.
Si idɔɔbiɛi ì taka ŋa nɔ à wɛɛ.

5

Tia do Angudã

1 Ŋɔi ɩ̀ yɛ inɛ iyi wa buba si kitãi bommau wa mu tia gɔ iyi à ka si awɔ njɛɛ. À
kɔ tiau anyiò waju, nɔ à cĩmboɛ do sɛɛda mɛɛje.
2 Nɔ ɩ̀ yɛ amaleka ilu gbugbã gɔ, í là do gbugbã í ni, yooi í to ku ga sɛɛda ŋau
ihẽ, nɔ ku fũ tiau.
3 Nɔ inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í wa lele walakɔ ilɛ walakɔ lɛlɛi ilɛ iyi á yɔkɔ ku cĩ tiau
ku ɔ̨ inɔɛ.
4 Ɩ̀ kpata ntɔ ntɔ si na iyi í jò inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í to ku cĩ tiau ku cɔ inɔɛ.
5 Ŋɔi inɛ akãi inɛ ngbo ŋau í sõm í ni, maà kpata. Muusu nla iyi í fita hai si
dimii Zuda, iyi í jɛ tɔkui Davidiu í jɛ igũ, á yɔkɔ ku ga sɛɛda mɛɛje ŋau nɔ ku fũ
tiau.
6 Iyi ɩ̀ cɔ ikpa bi kitãi bommau nɔ ɩ̀ yɛ Angudã iyi à ceò kuwee wo wa leekĩ
anini bɛ, nɔ ilu hunde mɛɛ do inɛ ngbo ŋau à kaakoɛ. Angudãu, í nɛ ngo mɛɛje
do iju mɛɛje iyi í jɛ hunde mɛɛjei Ilaaõ ŋa iyi í bɛ si andunya fei.
7 Angudãu í bɔ bi inɛ iyi wa buba si antai kitãu, nɔ í gba tiau hai si awɔ njɛɛ.
8 Iyi à naa tiau, ŋɔi ilu hunde mɛɛ ŋau do inɛ ngbo kɔnfia do mɛɛ ŋau à sɛɛbata
si wajuɛ. Aŋa fei à nɛ mɔɔlɔ do kɔɔfui wura ŋa si bii tulare í wa. Tulareui í jɛ
kutɔɔi inɛi Ilaaõ ŋa.
9 Nɔ à kõ iri titõ gɔ à waa ni,
Awɔi ì to i gba tiau
Nɔ i ga sɛɛda ŋau,

Domi à kpaɛ wo.
Nɔ do njɛɛi ì raa Ilaaõ amanɛ ŋa
Hai si dimi fei, do fee ikã ikã fei,
Do ilɛ fei.
10 Ì tɔtɔɔ ŋa ì jɛ ilaalu nŋa,
Ì ce ŋa woo weei Ilaaõ Lafɛ̃ɛ nwa,
Nɔ aa jɛ bomma si andunyau.
11 Iyi ǹ cɔ ilu má nɔ ǹ gbɔ anui amaleka nkpɔ gɔ ŋa, kukpɔ nŋa í to dubu nkpɔ nkpɔ. À kaako kitãi bommau do ilu hunde ŋau do inɛ ngbo ŋau.
12 À dõ anu à waa ni,
Angudã iyi à ceò kuweeu wo í to ku ba yiiko,
Do amani, do kumà, do gbugbã,
Do bɛɛrɛ, do amboe, do saabu.
13 Nɔ ǹ gbɔ mii ilu hunde ŋa fei iyi à wa lele do ilɛ, do si lɛlɛi ilɛ, do si inɔ inyi, andi ilu hunde iyi í wa si andunya fei, à dõ anu à waa ni,
Inɛ iyi wa buba si kitãi bommau
Do Angudãu,
Saabu, do bɛɛrɛ, do amboe,
Do gbugbã ku jɛ tu ŋa hee do ajɔ fei.
14 Nɔ ilu hunde mɛɛ ŋau à jɛ à ni, ami. Nɔ inɛ ngbo ŋau à gulɛ à ce kutɔɔ.

6

À ga sɛɛda mɛɛfa

1 Ŋɔi ǹ yɛ Angudãu í ga akãi sɛɛda mɛɛje ŋa iyi wa másí tiau, nɔ ǹ gbɔ inɛ akãi ilu hunde mɛɛ ŋau í la hee aa ni bɛi kulai ijĩi. Í ni, naa wa.
2 Iyi ǹ cɔ ilu, ŋɔi ǹ yɛ acì fũfũ gɔ wa naa. Inɛ iyi wa gũu wa mu bioo, nɔ à daa si fulai amanlu. Í dasi kpãa bɛi woo jɛ igũ iyi wa bɔ ku jɛ igũ wa má.
3 Ŋɔi Angudãu í ga sɛɛda minjisiau, nɔ ǹ gbɔ ilu hunde minjisiau í ni, naa wa.
4 Nɔ acì nkpa gɔ mɔ í fita wa. Nɔ à mua inɛ iyi wa gũu gbugbã ku dede igũ si andunya ku ba inɛ ŋa a kpa njɛ. Nɔ à naa taakuba nla gɔ.
5 Ŋɔi Angudãu í ga sɛɛda mɛɛtasiau, nɔ ǹ gbɔ ilu hunde mɛɛtasiau í ni, naa wa. Iyi ǹ cɔ nɔ ǹ yɛ acì dũdũ gɔ wa naa. Inɛ iyi wa gũu wa mu gũa si awɔɛ.
6 Nɔ ǹ gbɔ imu gɔ hai si aninii ilu hunde mɛɛ ŋau, í ni, jɔ̀ inɛ ŋa a ya ra bilee tongoo akã do fiai icɛi ajɔ akã. Bɛɛbɛ mɔi fiai ɔɔzu tongoo mɛɛta á ya jɛ. Amma jɔ̀ fiai ikpo do vɛ̃ɛ si agbɛɛ.
7 Ŋɔi Angudãu í ga sɛɛda mɛɛsiau, nɔ ǹ gbɔ ilu hunde mɛɛsiau í ni, naa wa.
8 Ǹ cɔ ilu nɔ ǹ yɛ acì fũfũ fɛ̀ɛ̀fɛ̀ɛ̀ gɔ wa naa. Inɛ iyi wa gũu, iriɛi Iku, nɔ bi ku wai iku ŋa wa tooɛ. Aŋai à na gbugbã a kpa ikɔ akãi kukpɛ̃ mɛɛi inɛi andunya ŋau do iŋai sako ŋa iyi à wa si ilɛu do taakuba, do ari, do bõɔ.
9 Si anyii nŋu, Angudãu í ga sɛɛda miusia iyi wa másí tiau. Nɔ ǹ yɛ hundei amanɛ ŋa si icui bi kuweeu, aŋa iyi à kpa na idei Ilaaõ do na sɛɛdai Jesu iyi à jɛ.
10 Hunde ŋau à la à ni, Lafɛ̃ɛ kumá, ilu ntɔ, hee waati yoomai ì waa degbe i bɛi i kiiti inɛi andunya ŋa, i sã nŋa gbese si na iyi í jɔ̀ à kpa wa.
11 Iyi à dõ bɛɛbɛ à tã ŋɔi à daa aŋa fei si jaaɛ fũfũ, nɔ à sõ ŋa à ni a sĩmi keeke titã hee jiai woo ce icɛ kpaasi nŋa ŋa ku kõ, aŋa iyi aa na a kpa bɛi à tako à kpa aŋa mɔ.

12 Ǹ cɔ ilu má si waati iyi Angudãu í ga sɛɛda mɛɛfasia iyi wa másí tiau. Nɔ
ilɛ í yaya do gbugbã, nɔ inunu í kuku inya kiti kiti bɛi acɔ dũdũ ilu sisima, nɔ
cukpa í kpã konkom bɛi njɛ.
13 Nɔ andaiya ŋa à wɔ wa hai lele bɛ́i isoi jĩi iko í ya wɔ wa waati iyi fufu nla
wa ce wa yagaɛ.
14 Nɔ lele í tɔtɔɔ inya akã bɛi sɛ̃ɛ iyi à ka. Nɔ iri kuta do gungum ŋa fei à yaya
a kù wa agbɛ nŋa má.
15 Waati bɛɛbɛi amanlui andunya ŋa, do ilu ilɛ ŋa, do ilaalui sooge ŋa, do ilu
amani ŋa, do ilu gbugbã ŋa, do inɛ fei de, aru do inɛ ŋa iyi à nɛ ara nŋa, à waa
manji si isai kuta do si afei kuta ŋa.
16 À waa dɔ̃ anu si iri kuta ŋau do si kuta ŋau à waa ni, i cuku si wa wa, i bii
wa ku ba Ilaaɔ̃ ku maà yɛ wa, nŋu iyi wa buba si kitãi amanlu, do hai si idɔɔkɔ̃i
Angudãu.
17 I bii wa ŋa si na iyi í jɔ̀ ajɔi idɔɔkɔ̃ nla nla nŋau í to wa. Yooi á yɔkɔ ku leekĩ
si waju nŋa.

7

Inɛi Izirɛli 144.000

1 Si anyii nŋu, ǹ yɛ amaleka mɛɛ gɔ ŋa à waa leekĩ si andunya gonta mɛɛ, à
waa ganji fufui andunya gonta mɛɛu ku ce si ilɛ do si tenku nɔ ku maà yaga jĩi
gɔ.
2 Nɔ ǹ yɛ amaleka mmu gɔ wa naa hai nunui daakɔ, wa mu nyindai Ilaaɔ̃, nŋu
iyi í jɛ icui kuwɛɛ. Nɔ í dɔ̃ anu si amaleka mɛɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í mu nŋa gbugbã a cea
ilɛ do tenku laalɔu,
3 í ni, i maà cea ilɛ do tenku do jĩi gɔ laalɔ hee káa cea woo ce icɛi Ilaaɔ̃ ŋa
nyinda si ikpo nŋa.
4 Ŋɔi à sɔ̃m jiai inɛ ŋa iyi à cea nyindai Ilaaɔ̃ si ikpo nŋa. À wɛɛi aŋa dubu cĩɔ
do ciiji do mɛɛ (144.000) hai si dimii inɛi Izirɛli ŋa fei.
5 Si dimii Zuda amanɛ dubu maateejii (12.000) à cea nyinda. Bɛɛbɛ mɔi si
dimii Rubɛ̃ɛ amanɛ dubu maateejii. Si dimii Gadi amanɛ dubu maateejii.
6 Si dimii Azɛɛ amanɛ dubu maateejii. Si dimii Nɛfitali amanɛ dubu
maateejii. Si dimii Manasee amanɛ dubu maateejii.
7 Si dimii Simeɔ̃ amanɛ dubu maateejii. Si dimii Levi amanɛ dubu maateejii.
Si dimii Isakaa amanɛ dubu maateejii.
8 Si dimii Zabulɔ̃ɔ amanɛ dubu maateejii. Si dimii Zozɛfu amanɛ dubu
maateejii. Si dimii Bɛnzamɛɛ amanɛ dubu maateejii. Inɛ ŋa iyi à daa si nyindau
mbɛ.

Zamaa nkpɔ nkpɔ

9 Si anyii nŋu, nɔ ǹ cɔ ilu má nɔ ǹ yɛ zamaa nkpɔ nkpɔ iyi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku
ka ŋa. À fita wa hai ilɛ fei do si dimi fei do si fee ikã ikã fei. Aŋa fei à waa leekĩ
si wajui kitãu do Angudãu, à waa dasi jaaɛ fũfũ nɔ à waa mu wuai kpakpa si
awɔ nŋa.
10 À waa dɔ̃ anu à waa ni, faaba nwa wa naai hai bi Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛ nwa iyi wa
buba si kitãi bommau do hai bi Angudãu.
11 Nɔ amaleka ŋau fei à leekĩ à kaako kitãi bommau do inɛ ngbo ŋau do ilu
hunde mɛɛ ŋau. À sɛɛbata si wajui kitãu à waa tɔɔ Ilaaɔ̃
12 à ni, ami.
Kucĩ do amboe
Do kumà do saabu do bɛɛrɛ,

Do gbugbã, do yiiko,
Fei ndɛɛ ku jɛ ti Ilaaõ Lafɛ̃ɛ nwa
Hee do ajɔ fei. Ami.

13 Ŋɔi inɛ akãi inɛ ngbo ŋau í beem í ni, yoo ŋai à waa dasi jaaɛ fũfũ ŋau ihɛ̃.
Hai iwoi à naa.
14 Nɔ ɩ̀ jɛaa ɩ̀ ni, lafɛ̃ɛm, n kù mà, awɔi aa mà. Nɔ í sõm í ni, inɛ ŋau ihɛ̃ à fita
wai hai si bɔ̃nɛ nla nla. À fɔ jaaɛ nŋa ŋa à fũutaɛ do njɛi Angudãu.
15 Nŋui í jɔ̀ à waa leekɩ̃ si wajui kitãi bommai Ilaaõ à waa tɔɔɛ dasãò idũ inɔ
kpasɛ̃ɛ. Nɔ Ilaaõ á wa inɔ nŋa ku maa degbe ŋa.
16 Ari kaa kpa ŋa má hee má jɛ agbɛ, nɔ inunu kaa cã ŋa má, bɛɛbɛ mɔi inya
gbãa kaa wahala ŋa ma.
17 Angudã iyi wa leekɩ̃ bi kitãi bommau á gbã ŋa ku bɔò ŋa isõi kuwɛɛ. Ilaaõ
mɔ á gbã cikãaju nŋa fei.

8

À ga sɛɛda mɛɛjesia

1 Waati iyi Angudãu í ga sɛɛda mɛɛjesiau, ilu í coko lelei Aõ zakai iju kamɛɛ
kuntaa.
2 Si anyii nŋu, nɔ ɩ̀ yɛ à na amaleka mɛɛje ŋa iyi à ya maa leekɩ̃ si wajui Ilaaõu
kãakãakɩ̃ mɛɛje.
3 Si anyii nŋu, amaleka mmu gɔ í na í leekɩ̃ kɔkɔi bi kuweeu, wa mu fatai
wura bii à ya jo tulare. À náa tulare nkpɔ nkpɔ ku tɔtɔɔò kutɔɔi woo dasi naanɛ
ŋa ku ba ku joo si antai bi kuweei wura iyi í wa si wajui kitãi bommai Ilaaõu.
4 Cuai tulareu do kutɔɔi woo dasi naanɛ ŋau í dede lele si wajui Ilaaõ hai si
awɔi amalekau.
5 Ŋɔi amalekau í so fatau nɔ í bu ina hai bi kuweeu, í dasi inɔɛ hee í kõ, nɔ í
nyɔɔ ilɛ bɛ. Waati bɛɛbɛ à gbɔ kulai ijɩ̀ do iba ŋa nɔ à yɛ kuŋɔi ijɩ̀ do kuyayai ilɛ.

Kãakãakɩ̃ ŋa

6 Si anyiɛ, amaleka mɛɛje ŋa iyi à waa mu kãakãakɩ̃ mɛɛje ŋau, à ce sɔɔlu a fãa.
7 Amaleka sinteu í fã kãakãakɩ̃ɛ. Ŋɔi kutai ijɩ̀ do ina do njɛ í yɔgɛɛ si njɛ nɔ wa
naa hai lele do gbugbã. Nɔ ikɔ akãi kukpɛ̃ mɛɛtai ilɛ í jo do jɩ̀i ŋa do fɔfɔ tũtũ ŋa
fei.
8 Nɔ amaleka minjisiau í fã kãakãakɩ̃ɛ. Nɔ à nyɔ ngɔgɔ iyi í yɛ bɛi iri kuta nla
iyi wa jo si tenku. Ŋɔi ikɔ akãi kukpɛ̃ mɛɛtai tenkuu í kpɔò njɛ,
9 nɔ ikɔ akãi kukpɛ̃ mɛɛtai mii ilu hunde ŋa iyi à wa si inyiu à ku, nɔ ikɔ akãi
kukpɛ̃ mɛɛtai akɔi inyi fei í ce nfe.
10 Si anyii nŋu, amaleka mɛɛtasiau í fã kãakãakɩ̃ɛ. Ŋɔi andaiya nla gɔ iyi í ya
ina bɛi jugula í cuku wa hai lele si ikɔ akãi kukpɛ̃ mɛɛtai ido do isõ ŋa.
11 Irii andaiyaui Kuro. Nɔ ikɔ akãi kukpɛ̃ mɛɛtai inyiu í ro. Iyi inɛ ŋa à mɔɔ,
nkpɔ nŋa í ku si na iyi í jɔ̀ inyiu í ro.
12 Si anyii nŋu, amaleka mɛɛsiau í fã kãakãakɩ̃ɛ. Ŋɔi ikɔ akãi kukpɛ̃ mɛɛtai
inunu do ti cukpa do ti andaiya ŋa í dũ, nɔ ikɔ akãi kukpɛ̃ mɛɛtai inya kumái
dasã kù wɛɛ má, bɛɛbɛ mɔi ikɔ akãi kukpɛ̃ mɛɛtai inya kumái idũ kù wɛɛ má.
13 Iyi ɩ̀ cɔ ilu má nɔ ɩ̀ yɛ kungbã wa fo hee lelei Aõ. Kungbãu wa kpata wa dõ
anu hee lele wa ni, waiyooi, iko í jɛm, iko í jɛm. Bɛirei ijuukpãi inɛi andunya
ŋa á to si waati iyi amaleka mɛɛta ŋa iyi à gbe ŋau aa fã kãakãakɩ̃ nŋa.

9

Kãakãakĩ miusia

1 Si anyii nŋu, amaleka miusiau í fã kãakãakĩɛ. Nɔ ɩ̀ yɛ andaiya gɔ í cuku ilɛ
hai lele wa. Nŋui à na kileei isa nla hai nɛ kɔɔu.
2 Andaiyau í cĩ isau nɔ cua wa fita bɛi cuai ina nla, nɔ í bii inunu í jɔ̀ inya fei
í dũ.
3 Nɔ kɛtɛngbo ŋa à fita wa hai si cuau à waa tɛ ilɛ, nɔ à mu nŋa gbugbã bɛi acĩi
cencee.
4 À na ŋa wooda à ni a maà bɛjɛ fɔfɔ walakɔ mii tũtũ gɔ walakɔ jĩi gɔ bii kù jɛ
inɛ ŋa iyi a kù nɛ nyindai Ilaaõ si ikpo nŋa.
5 A kù na kɛtɛngbo ŋau wooda a kpaò amanɛ ŋa bii kù jɛ a kpã ŋa iju hee zakai
cukpa miu. Ara kuroi ijuukpãu í mungaò bɛi bii cencee í ta amanɛ.
6 Si cukpa miuu, inɛ ŋa aa dɛdɛ iku amma a kaa ba. Aa bi aŋa a ku amma iku
á sa nŋa.
7 Kɛtɛngbo ŋau à jɔ acĩ ŋa iyi à tã sɔɔlu a bɔ igũ. Ngəgə í wa si iri nŋa bɛi fulai
wura, nɔ waju nŋa í yɛ bɛi ti amanɛ ŋa.
8 Ntoi iri nŋa í yɛ bɛi ntoi irii inaabo ŋa nɔ inyi nŋa í yɛ bɛi ti muusu nla ŋa.
9 À bii gɛndɛ nŋa do bata ku nɛ sisima gɔ iyi bii 1i yɔɔ aa ni isɔi. Nɔ ikpa nŋa
í ya maa ce iba bɛi sarɛti nkpɔ iyi acĩ ŋa à waa fa bi ku ce igũ.
10 À nɛ akpaamu ku nɛ acĩ bɛi cencee ŋa. Do akpaamu nŋau bɛi aa kpãò
amanɛ ŋa iju si cukpa miuu.
11 Ilaalui kɛtɛngbo ŋaui í jɛ amaleka ilu irii isa nla hai nɛ kɔɔu. Iriɛi í jɛ Abadõɔ
do feei Ebɛɛ. Do Gɛrɛki mɔ à ya kpooi Apoliõ, waatɔ Woo bɛjɛ.
12 Nsɛi, iyi ijuukpã sinte í lɔ í gbe ijuukpã minji gɔ ŋa iyi aa naa má.

Kãakãakĩ mɛɛfasia

13 Ŋɔi amaleka mɛɛfasiau í fã kãakãakĩɛ. Nɔ ɩ̀ gbɔ ide ku fɔ gɔ hai gonta mɛɛi
bi kuweei wura iyi í wa si wajui Ilaaõ.
14 Ide ku fɔu í sõ amaleka mɛɛfasia iyi wa mu kãakãakĩu í ni, fũ amaleka mɛɛ
ŋa iyi à dĩ kɔkɔi ido nla iyi à ya kpe Efaratau.
15 Ŋɔi à fũ amaleka mɛɛ ŋau. Na adõu do cukpau do ajɔu do isɔu bɛi amaleka
ŋau à tã sɔɔlu mam mam ku ba a kpa ikɔ akãi kukpɛ̃ mɛɛtai amanɛ ŋa.
16 A sõm jiai masa ŋau, à wɛɛi dubu minji ikɔ dubu cĩɔ má (200.000.000).
17 Si bɛi ɩ̀ yɛ acĩ ŋau do masa ŋau si kuyɛm wee. À dasi batai igũ nkpa bɛi ina
do boogu bɛi bulam do igbaagba bɛi fainwita. Irii acĩ ŋau í yɛ bɛi irii muusu
nla, nɔ ina do cua do fainwita wa fita wa hai si gɛlɛ nŋa.
18 Ikɔ akãi kukpɛ̃ mɛɛtai inɛi andunya ŋa á ku na saabui bõnɛ mɛɛta ŋau,
waatɔ ina do cua do fainwita iyi wa fita hai si gɛlɛi acĩ ŋau.
19 Gbugbãi acĩ ŋau í wai si gɛlɛ nŋa do si akpaamu nŋa. Akpaamuu í yɛi bɛi
njo, nɔ í nɛ iri. Do nŋui à ya kpã inɛ ŋa iju.
20 Do nŋu fei, inɛi andunya ŋa iyi à gbe a kù ku si bõnɛu à kɔ ku kpaasi idɔ.
Nɔ à kɔ ku jɔ̀ mii ŋa iyi à ce do awɔ nŋa ku tɔɔ. À waa mɔsi inɛi inɔɔko ŋa ku tɔɔ
do iwɛ̃ ŋa iyi à ce do wura do isɔ fũfũ do isɔ danya do kuta do jĩi ŋa, aŋa iyi a
kaa yɔkɔ a gbɔ ide, a kaa nɔ a yɔkɔ a yɛ ilu, hee má jɛ a nɛ.
21 Bɛɛbɛ mɔi inɛ ŋau a kù jɔ̀ inɛ ku kpa do dobu dobu nŋa ŋa ku ce, do sakara
ku ce, do ile nŋa ŋa.

10

Amaleka do tia keeke

1 Ǹ nyi ǹ yɛ amaleka ilu gbugbã gɔ má wa kita wa hai lele. Kudũi ijĩ í biiɛ bɛi
jĩnɛ iyi í dasi, nɔ njoi Ilaaɔ̃ í wenwee si iriɛ, wajuɛ wa daana bɛi inunu, nɔ kutɛɛ
í yɛ bɛi amɛi ina.
2 Wa mu tia keeke gɔ iyi wa cĩ si awɔɛ. Í lesi isɛ njɛɛ si antai tenku, isɛ cangaɛ
mɔ si ilɛ.
3 Nɔ í dɔ̃ anu bɛi muusu nla. Iyi í dɔ̃ anu í tã ŋɔi dagba lele mɛɛje gɔ ŋa mɔ à
waa dɔ̃ anu.
4 Iyi dagba lele mɛɛje ŋau à dɔ̃ anu à tã, gbakã ǹ tã sɔɔlu n kɔ ide nŋau. Amma
ǹ gbɔ ide ku fɔ gɔ wa hai lele wa ni, maà ti i kɔ mii iyi dagba lele mɛɛje ŋau à fɔ.
Muu si asii.
5 Ŋɔi amaleka iyi ǹ yɛ wa leekĩ si antai tenku do si ilɛu, í wu awɔ njɛɛ lele,
6 nɔ í gbasi do irii inɛ iyi í wɛɛ hee do ajɔ fei, iyi í taka lele do ilɛ do tenku do
mii ndu ŋa ŋa fei. Amalekau í fɔ í ni, waati iyi í gbe kù waa sɔ má,
7 amma waati iyi amaleka mɛɛjesiau mɔ á fã kãakãakĩɛ, waati bɛɛbɛi Ilaaɔ̃ á
kɔ̃ mii iyi í dasi idɔ ku ce iyi inɛ kãma kù màu, si bɛi í sɔ̃ walii woo ce icɛɛ ŋa
wo.
8 Si anyii nŋu, imu iyi ǹ tako ǹ gbɔ hai leleu, í bam ide ku fɔ má í ni, koo gba
tia keeke iyi wa cĩu hai si awɔi amaleka iyi wa leekĩ si antai tenku do si ilɛu.
9 Ŋɔi ǹ bɔ bi amalekau, ǹ tɔɔɛ ku nam tia keekeu. Nɔ í sɔ̃m í ni, gba i ŋɔɔ. Á
ro si inɔɛ, amma á dɔ̃i si gɛlɛɛ bɛi nyikɔ̃.
10 Ŋɔi ǹ gba tia keekeu hai si awɔɛ, nɔ ǹ ŋɔɔ. Ntɔi, í dɔ̃ si gɛlɛm bɛi nyikɔ̃,
amma iyi ǹ muu ǹ tã, í roi kom kom si inɔm.
11 Ŋɔi à sɔ̃m à ni, í gbe i sisi i ce walii má na inɛ nkpɔ, do ilɛ nkpɔ, do dimi
nkpɔ, do ilaalu nkpɔ.

11

Woo jɛ sɛɛda minji ŋa

1 Si anyii nŋu, inɛ gɔ í nam mii ku wã ilɛ iyi í yɛ bɛi akpa, nɔ í sɔ̃m í ni, dede i
koo i wã kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ do bi kuweeu, nɔ i ka inɛ ŋa iyi à waa ce kutɔɔ bɛ.
2 Amma maà wã bantumaɛ, domi à mua dimi mmu ŋa, aŋa iyi aa tɛɛsɛ ilu
kumáu si afei cukpa ciiji do minji *.
3 Nɔ í ni nŋu á jɔ̀ woo jɛ sɛɛda minjii nŋu ŋau a fɔ idei nŋu. Aa maa we saaki
ŋa, nɔ nŋu á mu nŋa yiiko a ceò walii si afei ajɔ dubu do cĩɔ minji do kita †
(1.260).
4 Woo jɛ sɛɛda minji ŋaui à yɛ bɛi jĩi ndii olivi minjiu, do bi ku lesi fitila minji
iyi wa leekĩ si wajui Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛi ilɛu fei.
5 Bii inɛ gɔ wa bi ku ce nŋa laalɔ, ina í ya fitai hai si gɛlɛ nŋa ku kpa irii mbɛɛ
nŋa ŋa. Bɛɛbɛi inɛ iyi wa dɛdɛ ku ce nŋa laalɔ á kuò.
6 À nɛ gbugbã a cĩmbo lele, ijĩ ku maà rɔ si waati iyi à waa ce walii. À nɔ à nɛ
gbugbã a kpaasi inyi njɛ. À nɔ à nɛ gbugbã má a naaò dimii wahala ikã ikã baa
yooma fei wa si andunya si waati iyi à bi fei.
7 Waati iyi aa jɛ sɛɛda a tã, iŋai sako gɔ á ba ŋa igũ ku ce ku kãmia ŋa ku kpa
ŋa. Iŋai sakou á fita wai hai si isa nla hai nɛ kɔɔu.
8 Iku nŋa á maa sũi si bantumai ilu nla bii à kpakpa Lafɛ̃ɛ nŋa si jĩi nɔu. À nɛ
a kpe iluui wo Sodomu walakɔ Ezibiti.

---

* **11:2** cukpa ciiji do minji waatɔ adɔ̃ mɛɛta do cukpa mɛɛfa. † **11:3** ajɔ dubu do cĩɔ do minji do kita, waatɔ adɔ̃ mɛɛta do cukpa mɛɛfa.

9 Inɛ ŋa si dimi fei do si fee fei do si ilɛ fei aa cɔ iku nŋa zakai ajɔ mɛɛta do bubu, a kaa jɛ a si ŋa.
10 Inɔi inɛi andunya ŋa á dɔ̃, aa ce jingau nɔ a sambaa njɛ amua ŋa si na iyi í jɔ̀ walii minji iyi à tako à wahala ŋa ŋau à ku.
11 Si anyii ajɔ mɛɛta do bubuu, Ilaaɔ̃ í nyi í da nŋa si hunde ma, nɔ à dede à leekĩ. Njo nla nlai í mu inɛ ŋa iyi à yɛ ŋa fei.
12 Ŋɔi walii minji ŋau à gbɔ ide ku fɔ gɔ wa hai lele wa ni, i gũ wa ihẽ. Nɔ à gũ lele si kudũi ijĩ ijui mbɛɛ nŋa ŋa.
13 Bɛ gbakã nɔ ilɛ í yaya ntɔ ntɔ, nɔ ikɔ akãi kukpẽ mɛɛwai iluu í cuku. Inɛ ŋa iyi à ku si kuyayai ilɛu, kukpɔ nŋa í to amanɛ dubu mɛɛje (7.000). Zigii inɛ ŋa iyi à gbe í da ntɔ ntɔ, nɔ à ni Ilaaɔ̃ í la.
14 Nsɛi, ijuukpã minjisiau í lɔ, wee mɛɛtasiaɛ wa naa má.

Kãakãakĩ mɛɛjesia

15 Si anyii nŋu, amaleka mɛɛjesiau í fã kãakãakĩɛ. Ŋɔi à gbɔ anu ku dɔ̃ nla nla gɔ ŋa lelei Aɔ̃ à ni, a sindoa Aɔ̃ Lafẽɛ nwa do inɛ iyi í cicau bommai andunyau, nɔ a jɛ bomma hee do ajɔ fei.
16 Waati bɛɛbɛi inɛ ngbo kɔnfia do mɛɛ ŋa iyi à waa buba si kitãi bomma si wajui Ilaaɔ̃u, à sɛɛbata à waa tɔɔɛ
17 à waa ni,
Aɔ̃ Lafẽɛ, ilu gbugbã fei,
Awɔ iyi ì wɛɛ nsɛi, ì nɔ ì wɛɛ wo,
À waa saabuɛi si na iyi í jɔ̀ ì ce icɛ do gbugbã nlaɛ.
Nɔ ì sinti bommaɛ ku jɛ.
18 Dimii andunya fei í damɔɔ.
Amma idɔɔkɔ̃ɛ í to wa.
Waati í to i kiiti iku ŋa.
Waati í nɔ í to i na walii woo ce icɛɛ ŋa riba nŋa,
Do woo dasi naanɛ ŋa do inɛ ŋa iyi à waa jirimaɛ,
Hai keekeò nlaɛ.
Waati í to i ce nfei inɛ ŋa iyi à waa ce nfei andunya.
19 Ŋɔi à cĩ kpasẽi Ilaaɔ̃ iyi í wa lele nɔ à yɛ kpakoi akabuuɛ si inɔɛ. Nɔ ijĩ wa ŋɔ, nɔ à waa gbɔ iba ŋa do kulai ijĩ. Nɔ ilɛ wa yaya, nɔ kutai ijĩ ŋa à waa cuku wa do gbugbã.

12

Abo gɔ do akandama

1 Ŋɔi nyinda nla gɔ í fita lelei Aɔ̃. Inaabo gɔ í wa bɛ, nunui í jɛ ibɔɛ, nɔ wa leekĩ si cukpa nɔ wa dasi fulai andaiya maateeji.
2 Abou í nɛ asĩ, nɔ wahalai kubí do ara ku roi inɔu í jɔ̀ wa dɔ̃ anu.
3 Ŋɔi nyinda mmu gɔ í fita má lelei Aɔ̃. Akandama nkpa nla nla gɔ í wa bɛ, í nɛ iri mɛɛje do ngo mɛɛwa nɔ wa dasi fulai bomma si iriu akã fei.
4 Akandamau í wɔ ikɔ akãi kukpẽ mɛɛtai andaiyai lele ŋa í nyɔ ŋa wa si ilɛ do akpaamuɛ. Nɔ í koo í leekĩ si wajui abo iyi wa bi ku bíu, ku ba ku ŋɔ amau bii í cuku wa.
5 Ŋɔi abou í bi ama inɛmɔkɔ. Amaui á gbã dimi fei do goloi isɔ. Hee akandamau ku maa ŋɔ amau à so à bɔòɛ bi Ilaaɔ̃, bii wa buba si kitãi bommaɛ.
6 Abou í sa í nɛ ikpa gbabua bii Ilaaɔ̃ í ceaa sɔɔlui inya bii á wa a maa woo si afei ajɔ dubu do cĩɔ minji do kita (1.260).

7 Ŋɔi igũ í dede lele bɛ. Misɛli do amalekaɛ ŋa à ce igũ do akandamau do
amalekaɛ ŋa.
8 Nɔ Misɛli do amalekaɛ ŋa à jɛ ŋa igũ. Nɔ à kɔ akandamau do amalekaɛ ŋa a
wa lele bɛ má.
9 Ŋɔi à nyɔ akandama nla nlau wa ilɛ. Akandamaui í jɛ njo iyi í wɛɛ hai tako.
Nŋui á ya kpe mbirisi walakɔ Seetam. Nɔ nŋui í dĩ ijui inɛi andunya ŋa fei. À
nyɔɔ wa ilɛ do amalekaɛ ŋa ajɔ.
10 Si anyii nŋu, nɔ ǹ gbɔ ide ku fɔ nla gɔ lele í ni,
Nsɛi, waatii faabau í to wa.
Nsɛi, Aõ Lafɛ̃ɛ nwa
í nyisi gbugbãɛ,
nɔ í jilɛ bommaɛ.
Nsɛi, inɛ iyi í cicau í gba inɛ ngbo ku jɛɛ,
Domi woo fɔ laalɔi inɛ nwa ŋa,
nŋu iyi í ya maa fɔ laalɔ nŋa
si wajui Ilaaõ dasãò idũ
À nyɔɔ wa hai lele.
11 Inɛ nwa ŋau à jɔɔ igũ
do saabui njɛi Angudãu
do sɛɛdai ntɔu iyi à jɛ.
A kù doo kuwɛɛ nŋa nkãma,
amma à jɛsi aŋa a ku.
12 Na nŋu, lele, jɔ̀ i wɛɛò inɔ didõ,
Nɔ iŋɛ iyi ì wa lele, i wɛɛò inɔ didõ ŋa.
Amma inɔ ku fɔi í jɛ ti ilɛ,
Nɔ inɔ ku fɔi í jɛ ti tenku,
Domi Seetam í kita si ŋɛ wa
do idɔɔkõ nla nla,
Si na iyi í jɔ̀ í mà iyi
waati keekei í gbea nŋu.
13 Iyi akandamau í ba à nyɔ nŋu wa ilɛ, ŋɔi í lɔsi ku lele abo iyi í bí ama
inɛmɔkɔu.
14 Amma à na abou ikpa minjii kungbã nla ku ba ku fo ku bɔ ikpa inya iyi
Ilaaõ í ceaa sɔɔluɛu si gbabua bii aa woo adõ mɛɛta do bubu. Tengi bɛi á jĩò
njou.
15 Ŋɔi njou í tu inyi wa hai si gɛlɛɛ, wa cã bɛi ido nla nla si anyii abou ku ba
inyiu ku jɔɔ.
16 Amma ilɛ í faaba abou, domi í là, í mɔ inyi iyi wa fita hai si gɛlɛi akandamau
wa.
17 Ŋɔi idɔi akandamau í kõ si abou ntɔ ntɔ, nɔ í bɔ igũ ku ce do dimiɛ ŋa iyi
à gbe, aŋa iyi à waa jirima woodai Ilaaõ fei, inɛ ŋa iyi à waa leekĩ dim dim si
sɛɛdai Jesu.
18 Nɔ í koo í leekĩ si sãai tenku.

13

Iŋai sako iyi wa fita hai si tenku

1 Si anyii nŋu, ǹ yɛ iŋai sako gɔ wa fita wa hai inɔ tenku. Í nɛ ngo mɛɛwa do
iri mɛɛje nɔ fulai bomma wa lesi ngo ŋau fei, nɔ si iri ŋau fei à kɔ iri laalɔ ŋa
ikã ikã iyi wa yaako Ilaaõ.

2 Iŋai sako iyi ǹ yɛu í gaabu bɛi mua, nɔ kutɛɛ í nɛ gbugbã, nɔ gɛlɛɛ í yɛ bɛi ti
muusu nla. Akandamau í so gbugbãi nŋu takaɛ í naa, do kitãi bommaɛ do yiiko
nlaɛ.
3 Iri akãi iŋai sakou í jɔ bɛi í ba kumɛɛ iyi á yɔkɔ ku kpaa, amma kumɛɛu í tã
nɔ í ba iri. Inɛi andunya ŋa fei à waa cɔɔ do biti nɔ à waa tooɛ.
4 Aŋa fei à waa tɔɔ akandamau si na iyi í jɔ̀ í na iŋai sakou yiikoɛ. Nɔ à waa tɔɔ
iŋai sakou mɔ à waa ni, yooi í yɛ bɛi iŋai sakou ihɛ̃. Yooi á yɔkɔ ku baa igũ ku
ce.
5 Iŋai sakou í nɛ kpãa ku tɔɔò fufu nɔ ku bu Ilaaɔ̃, nɔ í nɛ yiiko ku ceò gbugbãɛ
icɛ zakai cukpa ciiji do minji.
6 Ŋɔi í cĩ gɛlɛɛ wa bu Ilaaɔ̃ do bi ku waɛ do inɛ ŋa iyi à wa lele fei nɔ wa fɔ si
ŋa ide laalɔ.
7 À muaa kpãa ku ce igũ do inɛi Ilaaɔ̃ ŋa nɔ ku jɛ ŋa igũ. Nɔ à naa yiiko si dimi
fei do fee fei do ilɛ baa yooma fei.
8 Inɛi andunya fei á tɔɔɛ, waatɔ inɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ kù kɔ iri nŋa si tiai kuwɛɛ hee
ku maa taka andunya, tia iyi í jɛ ti Angudã iyi à kpau.
9 Na nŋu, inɛ iyi í nɛ itĩ, ku gbɔ.
10 Inɛ iyi í nɛ piisɔ̃ɔ ku bɔ, tilasi piisɔ̃ɔi á bɔ. Inɛ mɔ iyi à nɛ a kpa do taakuba,
tilasi taakubai á kpaa. Na nŋu, í sĩa woo dasi naanɛ ŋa a ya maa temua nɔ a leekĩ
si naanɛ ku dasi nŋa *.

Iŋai sako iyi wa fita hai si ilɛ

11 Si anyii nŋu, ǹ yɛ iŋai sako gɔ má wa fita wa hai si ilɛ. Í nɛ ngo minji bɛi
ngoi angudã, nɔ wa fɔ ide bɛi akandama.
12 Iŋa sinteui í naa yiiko iyi í nɛ fei ku ceò icɛ si wajuɛ. Í tilasi inɛi ilɛ ŋa a tɔɔ
iŋa sinte iyi í ba kumɛɛ iyi á yɔkɔ ku kpaa wo, nɔ í ba iriu.
13 Iŋa minjisiau bɛi í ce dobu dobu nla nla ŋa hee í jɔ̀ ina í kita wa hai lele í
naa ilɛ si wajui amanɛ ŋa.
14 Í dĩ ijui inɛi andunya ŋa do dobu dobu ŋa iyi í ce si wajui iŋa sinte iyi í
náa yiikou. Wa sõ inɛi andunya ŋa a gbe mii iyi á jɔ iŋa sinte iyi à tako à mɛɛ do
taakuba nɔ kù kuu.
15 Iŋai ankãanyiu í ba yiiko ku mua mii iyi à gbeu kuwɛɛ, nɔ ku fɔ ide bɛi
amanɛ, ku ba ku kpa inɛ ŋa iyi à kɔ ku tɔɔɛ fei.
16 Nɔ iŋau í tilasi inɛ fei, ilu gbugbã ŋa do hai nɛ gbugbã ŋa, ilu fia ŋa do ilu
are ŋa, aru ŋa do inɛ ŋa iyi à nɛ ara nŋa ŋa, à ce nŋa nyinda si awɔ njɛ nŋa
walakɔ si ikpo nŋa.
17 Inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á yɔkɔ ku ra walakɔ ku ta bii kù nɛ nyinda iyi í jɛ irii iŋai
sakou, walakɔ lambai iriɛ.
18 Iyi í sĩa ka ce si laakai wee, inɛ iyi í nɛ bisi fei í sĩa ku mà yaasei lambai iŋai
sakou. Lambaɛ, lambai amanɛi. Jiaɛi cĩɔ mɛɛfa do kita do mɛɛfa (666).

14

Iri ku kɔ̃i inɛ ŋa iyi à faaba

1 Si anyiɛ iyi ǹ cɔ ilu nɔ ǹ yɛ Angudãu wa leekĩ si iri kutai Siõɔ. Amanɛ dubu
cĩɔ do ciiji do mɛɛ (144.000) í wa bi tɛɛ, aŋa iyi à kɔ irii Angudãu do ti Baaɛ si
ikpo nŋa.

---

* **13:10** Tia nwo gɔ ŋa à ya ni, inɛ iyi í dasi kpaasiɛ piisõɔ, piisõɔi aa na a dasi nŋu mɔ. Inɛ iyi í kpa inɛ gɔ do taakuba, do taakubai aa kpa nŋu mɔ.

2 Nɔ ɲ̀ gbɔ imu gɔ hai lele aa ni bɛi ibai iri cuui inyi nla, walakɔ bɛi kulai ijĩi.
Iba iyi ɲ̀ gbɔu wa dõi bɛi mɔɔlɔ iyi inɛ ŋa à waa cã.
3 Inɛ ŋau à waa leekĩ si wajui kitãi bommau, bii ilu hunde mɛɛ ŋau do inɛ
ngbo ŋau à wa. À waa kõ iri titõ iyi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku mà bii kù jɛ amanɛ dubu
cĩɔ do ciiji do mɛɛ ŋau (144.000), aŋa iyi à yá hai si andunya.
4 Inɛ ŋau, a kù sũò inaabo. À mu ara nŋa a kù mà inaabo titã. À waa too
Angudãu bii wa bɔ fei. À yá ŋa hai si inɔi amanɛ ŋa. À yɛi bɛi amaajɛ sinte iyi à
na Ilaaõ do Angudãu.
5 Inɛ gɔ kù gbɔ ibo hai si gɛlɛ nŋa, à jɛ inɛ ŋa iyi a kù nɛ taale.

Amaleka mɛɛta ŋa

6 Ŋɔi ɲ̀ nyi ɲ̀ yɛ amaleka gɔ má wa fo hee lelei Aõ. Nŋui á sisi laabaau jiida iyi
ci ya tã bi inɛi andunya fei, si ilɛ fei, do si dimi fei, do si fee ikã ikã fei, do bi inɛ
fei.
7 Í dõ anu wa ni, i jirima Ilaaõ nɔ i naa amboe ŋa, domi waati í to ku kiitiò inɛ
fei. I tɔɔ Ilaaõ, nŋu iyi í taka lele do ilɛ, do tenku, do isõ ŋa.
8 Amaleka minjisia gɔ wa too anyiɛ wa ni, Babilɔni, ilu nlau, í cuku, í cuku.
Nŋui í fa dimi fei si sakara hai nɛ kɔɔɛ. Sakaraɛui í yɛ bɛi atẽ iyi wa cĩ ŋa iju. Atẽ
vẽɛui í jɛ idɔɔkõi Ilaaõ.
9 Amaleka mɛɛtasia gɔ wa too inɛ minji ŋa iyi à cuau, nɔ í dõ anu wa ni, inɛ iyi
wa tɔɔ iŋai sakou do mii iyi í gbeu * fei, nɔ í jò à kɔ iriɛ si ikpoɛ walakɔ si awɔɛ,
10 nŋu mɔ á mɔ atẽ iyi í jɛ idɔɔkõi Ilaaõu. Inɛ iyi wa ce bɛɛbɛ fei á yɛ bõnɛ si ina
do fainwita si wajui Angudãu do amaleka kumá ŋau.
11 Cuai ina iyi á nyisi ŋa bõnɛu á dedei hee lele hee do ajɔ fei. Inɛ ŋa iyi à
waa tɔɔ iŋai sakou do mii iyi à gbeu †, do inɛ ŋa iyi à nɛ nyindai iriɛu, a kaa nɛ
kusĩmi alɛò daakɔ.
12 Na nŋu, í sĩa woo dasi naanɛ ŋa a temua, aŋa iyi à waa jirima woodai Ilaaõ
nɔ à dasi Jesu naanɛ.
13 Si anyii nŋu, ɲ̀ gbɔ ide ku fɔ gɔ má hai lele í ni, kɔ iyi ihẽ, ilu inɔ didõ ŋai inɛ
ŋa iyi aa na a ku hai nsɛi na naanɛ iyi à dasi Lafẽɛ. Ŋɔi Hundei Ilaaõ í ni, ntɔi,
bɛɛbɛi. Aa sĩmi, domi ribai icɛ jiida nŋa á too ŋa.

Kudai amanɛ ŋa

14 Si anyii nŋu, nɔ ɲ̀ yɛ anduulai ijĩ gɔ, inɛ gɔ wa buba bɛ í jɔ amai amanɛ. Wa
dasi fulai wurai amanlu si iriɛ, nɔ wa mu kɔɔma ku dõ anu gɔ.
15 Amaleka gɔ í fita wa hai kpasẽi Ilaaõ, nɔ í dõ anu í sõ inɛ iyi wa buba si kudũi
ijĩu í ni, so kɔɔmaɛ i mu, domi awaatii kumu í to. Andunyau í to ku mu.
16 Ŋɔi inɛ iyi wa buba si kudũi ijĩu í dasi kɔɔmaɛ si andunya, wa mu.
17 Amaleka gɔ í fita wa hai kpasẽi Ilaaõ iyi í wa leleu má, nŋu mɔ wa mu kɔɔma
ku dõ anu gɔ.
18 Nɔ amaleka gɔ í fita wa má hai bi kuweeu, í nɛ gbugbã si antai ina. Í la hee
lele í sõ inɛ iyi wa mu kɔɔma didõu í ni, ka rezẽɛ iyi í wasi andunya do kɔɔmaɛ
domi í jĩa.
19 Amalekau í dasi kɔɔmaɛ nɔ í kaò isoi jĩi ŋau, nɔ í cuusi dangala bi ku fõ inyii
rezẽɛ. Iyi bɛ wa nyisi idɔɔkõi Ilaaõ.

---

* **14:9** mii iyi í gbeu idei mii iyi à gbe í jɔ iŋa sinteui wa fãa (cɔ Kuyɛ 13:14) † **14:11** mii iyi à gbeu idei mii iyi à gbe í jɔ iŋa sinteui wa fãa (cɔ Kuyɛ 13:14)

20 À fɔ̃ isoi rezɛ̃ɛu bi ku fɔ̃ɛ anyii inɔ iluu. Nɔ hai bi ku fɔ̃ inyii isoi ɟ̌li nɔu, njɛ
í cã wa bɛ hee kusɔɛ í to dubu akã do cɩ̌ɔ mɛɛfa ‡ (1.600) si yaasei ilɛ ku wã, nɔ
kuɟ̌li isaɛ í to gɛndɛi acɩ̌.

15

Amaleka ŋa do ijuukpãi ankãanyi

1 Si anyii nŋu, ɲ̀ yɛ nyinda gɔ má lelei Aɔ̃, í lá nɔ í nɛ njo. Iyi ɲ̀ yɛ wee, amaleka
mɛɛje gɔ ŋa à waa mu ijuukpã mɛɛje. Aŋai à jɛ ijuukpãi ankãanyi domi si bɛi
idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃ á tã.
2 Ŋɔi ɲ̀ yɛ tenku gɔ wa daana bɛi digi í yɔgɛɛ do ina. Nɔ ɲ̀ yɛ inɛ ŋa iyi à jɛ iŋai
sakou igũ do mii iyi à gbeu * do lambai iriɛ. Inɛ ŋau à waa leekɩ̌ si antai tenkuu
à waa mu mɔɔlɔ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í na ŋa.
3 À waa kɔ̃ irii Moizi, woo ce icɛi Ilaaɔ̃u, do ti Angudãu †, à waa ni,
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ, ilu gbugbã fei,
Icɛɛ í la, nɔ í jɛ maamaake.
Awɔi ì jɛ amanlui ilɛ fei.
Kpãaɛ í jɛ ntɔ, nɔ í jɛ dee dee.
4 Yooi kaa ce njoɛ, Lafɛ̃ɛ.
Yooi á kɔ ku saabu iriɛ.
Awɔ akãi ì jɛ inɛ kumá.
Inɛi ilɛ baa yooma fei á naa bi tɛɛ,
Aa na a gulɛ a tɔɔɛ,
Domi ì nyisi iyi kiitiɛ í jɛ dee dee.
5 Si anyii nŋu, iyi ɲ̀ cɔ ilu nɔ ɲ̀ yɛ à cɩ̌ kpasɛ̃i Ilaaɔ̃ iyi í wa lele, tengi bii í jɛ bi
kuwai akabuuɛu.
6 Amaleka mɛɛje ŋa iyi à waa mu ijuukpã mɛɛje ŋau à fita hai kpasɛ̃u. À waa
dasi nyau fũfũ iyi wa daana nɔ à waa dɩ̌ santikii wura si kpaka nŋa.
7 Ŋɔi inɛ akãi mii ilu hunde mɛɛ ŋau í na amaleka mɛɛje ŋau fatai wura ara
mɛɛje iyi í kɔ̃ do idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃, nŋu iyi í wɛɛ hee do ajɔ fei.
8 Nɔ kpasɛ̃u í kɔ̃ do cua iyi wa naa hai si amboei Ilaaɔ̃ do gbugbãɛ. Inɛ gɔ kaa
nɔ ku yɔkɔ ku lɔ si inɔɛ hee ijuukpãi amaleka mɛɛje ŋau koo kpaò iri.

16

Fatai idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃ ŋa

1 Ŋɔi ɲ̀ gbɔ ide ku fɔ nla gɔ hai kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u í sɔ̃ amaleka mɛɛje ŋau í ni, i koo
i nikã idɔɔkɔ̃i Ilaaɔ̃ iyi í wa si fata mɛɛje ŋau si ilɛ.
2 Amaleka sinteu í koo í nikã titɛɛ ilɛ. Ŋɔi dimii ngoli kuro laalɔ gɔ í naa si inɛ
ŋa iyi à nɛ nyindai iŋai sakou nɔ à waa tɔɔ mii iyi à gbeu *.
3 Ŋɔi amaleka minjisiau mɔ í nikã titɛɛ si tenku. Inyiu í sinda bɛi njɛi iku, nɔ
mii ilu hunde baa yooma fei í ku si inɔ inyiu.
4 Ŋɔi amaleka mɛɛtasiau mɔ í nikã titɛɛ si ido nla ŋa do si isɔ̃ ŋa, nɔ inyi nŋa í
kpaasi njɛ.

---

‡ **14:20** dubu akã do cɩ̌ɔ mɛɛfa si yaasei ilɛ ku wã Lambau í nɛ yaase gɔ. Kusɔɛ í to kilo cɩ̌ɔ mɛɛta (300).

* **15:2** mii iyi à gbeu idei mii iyi à gbe í jɔ iŋa sinteui wa fãa (cɔ Kuyɛ 13:14) † **15:3** Irii Moizii do ti Angudãu Inɛ gɔ ŋa si kuyɛ nŋa, à ya ni iri ikã ikã minjii. Inɛ gɔ ŋa mɔ à ya ni iri akãi iyi wa fɔ bɛi Ilaaɔ̃ í faaba wa na saabui Jesu Kirisi bɛi í tako í faaba inɛi Izirɛli ŋau na saabui Moizi. * **16:2** mii iyi à gbeu idei mii iyi à gbe í jɔ iŋa sinteui wa fãa (cɔ Kuyɛ 13:14)

5 Nɔ ɩ̀ gbɔ anui amaleka iyi í nɛ gbugbã si antai inyiu í ni, awɔ Ilaaɔ̃ ì nɛ ntɔ i kiiti bɛ ihɛ̃, awɔ inɛ kumá, awɔ iyi ì wɛɛ, ì nɔ ì wɛɛi wo.
6 Inɛ ŋau à kpa woo dasi naanɛ ŋa do walii ŋa à nikã njɛ nŋa, nɔ ì na ŋa njɛ a mɔ. Bɛɛbɛi à jɔò.
7 Si anyii nŋu, ɩ̀ gbɔ ide ku fɔ gɔ má hai bi kuweeu í ni, ntɔi Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ilu gbugbã fei, kiitiɛ í tɛ í jɛ ntɔ.
8 Ŋɔi amaleka mɛɛsiau mɔ í nikã titɛɛ si inunu, nɔ inunu í ba gbugbã wa jo amanɛ ŋa do inya gbãaɛ bɛi ina.
9 Nɔ inya gbãa nlau í jo amanɛ ŋa, nɔ à waa bu Ilaaɔ̃, nŋu iyi í nɛ yiiko si antai bɔ̃nɛ ŋau. Amma à kɔ ku kpaasi idɔ a jirimaɛ.
10 Ŋɔi amaleka miusiau mɔ í nikã titɛɛ si antai kitãi bommai iŋa buuu. Nɔ ilu í kuku si bommaɛu. Nɔ inɛ ŋa à waa ŋɔ amɛ nŋa ŋa na ara kuro.
11 À waa bu Ilaaɔ̃ na ara kuro do ngoli nŋa ŋa, amma à kɔ ku jò laalɔ ku ce nŋa.
12 Ŋɔi amaleka mɛɛfasiau mɔ í nikã titɛɛ si ido nla iyi à ya kpe Efarata, nɔ í gbɛ mam mam ku mua amanlui nunui daakɔ ŋa kpãa a kua.
13 Nɔ ɩ̀ yɛ inɛi inɔɔko mɛɛta gɔ ŋa à kpaasi ara nŋa bɛi kpɔlɔ, akã í fita wa hai si gɛlɛi akandamau, akã mɔ hai si gɛlɛi iŋa buuu, mɛɛtasiau mɔ hai si gɛlɛi walii ilu ibou.
14 Inɛi inɔɔko ŋaui à jɛ mɔcɔi Seetam ŋa iyi à waa ce dobu dobu ŋa. Nɔ à waa bɔ bi amanlui andunya ŋa fei a tɔtɔɔ ŋa a ce igũ si ajɔ nlai Ilaaɔ̃ ilu gbugbã fei.
15 Ŋɔi Jesu í ni, ɩ̀ wa n naa ku zamba ŋɛ bɛi ile. Ilu inɔ didõi inɛ iyi wa wɔ njoo, nɔ wa dasi jĩnɛɛ ŋa ku ba ku maà na ku dasi kpãa bàsĩ ku na ku yɛ anyɔ si bantuma.
16 Ŋɔi inɛi inɔɔko ŋau à tɔtɔɔ amanlu ŋau fei bii gɔ iyi à ya kpe do feei Ebɛɛ Aamagedõɔ.
17 Si anyii nŋu, amaleka mɛɛjesiau mɔ í nikã titɛɛ si fufu. Nɔ à gbɔ ide ku fɔ nla gɔ hai bi kitãi bomma iyi í wa kpasɛ̃i Ilaaɔ̃u í ni, ide í tã.
18 Ŋɔi ijĩ í ŋɔ, nɔ à gbɔ iba ŋa do kulai ijĩ. Nɔ ilɛ í yaya ntɔ ntɔ. Ilɛ kuyayau í caa. Dimiɛ kù ce titã hai waati iyi à taka amanɛ ŋa.
19 Ilu nlau í kpɛ̃ ikɔ mɛɛta, nɔ ilui ilɛ fei í cuku. Ilaaɔ̃ kù gbɛjɛ laalɔ ku cei inɛi Babilɔni ŋa ilu nlau nɔ í nyisi ŋa idɔɔkɔ̃ nlaɛ.
20 Gungum kãma kù wa bɛ má, nɔ a kù waa yɛ iri kuta ŋa mɔ má.
21 Ŋɔi kutai ijĩ nla nla ŋa à waa cuku si inɛ ŋa wa. Akãɛ fei í to kilo ciiji. Nɔ à waa bu Ilaaɔ̃ na bɔ̃nɛi kutai ijĩu, domi bɔ̃nɛu í caa.

17

Abo à ce sakara nla nla

1 Ŋɔi inɛ akãi amaleka mɛɛje ŋa iyi à waa mu fata mɛɛje ŋau í sɔ̃m í ni, naa wa, an nyisiɛ bɛi Ilaaɔ̃ á kiiti abo à ce sakara nlau ihɛ̃, nŋu iyi wa buba si antai inyi nlau.
2 Abo à ce sakara nlau í dasi amanlui andunya ŋa sakara ku ce, nɔ inɛi andunya ŋa à waa too si daa nkpɔ nkpɔɛ hee í baa í sinda iri nŋa bɛi atɛ̃ í ya sinda irii inɛ.
3 Ŋɔi Hundei Ilaaɔ̃ í naa sim nɔ amalekau í bɔòm gbabua. Bɛi, ɩ̀ yɛ abo gɔ wa buba si antai iŋai sako nkpa gɔ. Iŋai sakou í nɛ iri mɛɛje do ngo mɛɛwa nɔ à kɔ si araɛ fei iri laalɔ ku yaako Ilaaɔ̃ ŋa.

4 Abou wa dasi nyau nkpa jiida gɔ dimi iyi amanlu ŋa à ya dasi, nɔ wa dasi booda ŋa iyi à ce do wura do kuta ku nɛ fia gɔ ŋa do lɛgɛ fũfũ bii fei. Wa mu kɔɔfui wura si awɔ si bii mii laalɔ do riisii sakara ku ceɛ wa kõ.
5 À kɔ iri gɔ si ikpoɛ, yaasei iriui í jɛ asii. Iriu wee, Babilɔni ilu nla, iyei inaabo à ce sakarai andunya ŋa, do iyei daa bututu fei.
6 Nɔ ǹ yɛ abou í mɔ njɛi woo dasi naanɛ ŋa do ti inɛ ŋa iyi à kpa si na iyi í jɔ̀ à jɛ sɛɛdai Jesu, nɔ iriɛ í sinda bɛi atẽ í ya sinda irii inɛ.
Iyi ǹ yɔɔ, ǹ biti ntɔ ntɔ.
7 Ŋɔi amalekau í sõm í ni, na mii í ce ì waa biti. An sisiɛ asiii abou do ti iŋai sako iyi í nɛ iri mɛɛje do ngo mɛɛwau.
8 Iŋai sako iyi ì yɛu bɛ í wɛɛ wo amma kù wɛɛ má nsɛi. Bii í kɔ̃ɔsi à fita wa hai si isa nla hai nɛ kɔɔu ku bɔ nfe ku ce. Inɛi andunya ŋa iyi Ilaaɔ̃ kù kɔ iri nŋa si tiai kuwɛɛ hee ku maa taka andunya, aa biti bii à yɛ iŋai sakou má, domi í tako í wɛɛ wo amma kù wɛɛ má nsɛi nɔ á na ku faata wa má.
9 Inɛ ku bɛi ku gbɔ yaasei ideu, í nɛ bukaatai bisi iyi í nɛ laakai. Iri mɛɛje ŋau, aŋai à jɛ iri kuta mɛɛje bii abou wa buba.
10 Nɔ aŋai à nyi à jɛ amanlu mɛɛje ŋau. Amanlu miu í cuku tã, inɛ akã í wɛɛ si nsɛi, nɔ inɛ akã mɔ kù to wa titã. Bii í na í to wa, kaa kpɛ.
11 Nɔ iŋai sako iyi í wɛɛ wo nɔ kù wɛɛ nsɛi máu, nŋu takaɛ í jɛ ilaalu mɛɛjɔsia, nɔ í jɛ inɛ akãi amanlu mɛɛje ŋau nɔ wa bɔ nfe ku ce.
12 Ngo mɛɛwa iyi ì yɛu, aŋai à jɛ amanlu mɛɛwa ŋa iyi a kù jɛ bomma titã, amma aa ba yiiko a jɛ bomma isɔ akã do iŋai sakou ajɔ.
13 Aŋa mɛɛwau fei mii akãi à waa lele, nɔ aa na iŋai sakou gbugbã do yiiko nŋa.
14 Aa ce igũ do Angudãu, amma Angudãu á jɛ ŋa igũ si na iyi í jɔ̀ í jɛ Lafɛ̃ɛi lafɛ̃ɛ ŋa nɔ í jɛ Amanlui amanlu ŋa. Nɔ ilu naanɛ ŋa iyi Ilaaɔ̃ í kpe í cica, aŋaò Angudãu aa jɛ igũ ajɔ.
15 Nɔ amalekau í sõm má í ni, inyi iyi ì yɛ abo à ce sakarau wa buba si antaɛu bɛ, nŋui í jɛ inɛ nkpɔ iyi wa naa hai ilɛ ikã ikã nɔ à waa fɔ fee ikã ikã.
16 Ngo mɛɛwa iyi ì yɛu bɛ do iŋai sakou, aa cé abo à ce sakarau. Aa so mii iyi í nɛ fei nɔ a jɔ̀ɔ basĩ. Aa ŋɔ iŋaɛ nɔ a joo ina mam mam.
17 Aa ce bɛɛbɛi si na iyi í jɔ̀ Ilaaɔ̃ í jɔ̀ à ce idɔɔbiɛ. Bɛɛbɛi à ce anu akã ku ba a so yiikoi amanlu nŋa a na iŋai sakou. Aa maa jirima iŋai sakoui hee idei Ilaaɔ̃ koo ceò.
18 Abo iyi ì yɛu, nŋui í jɛ ilu nla iyi í nɛ gbugbã si amanlui ilɛ fei.

18

Kucukui Babilɔni ilu nlau

1 Si anyii nŋu ǹ yɛ amaleka mmu gɔ wa kita wa hai lele. Í nɛ yiiko nla nla, nɔ amboeɛ wa daana bari bari wa má inya si andunya fei.
2 Í dõ anu í ni, Babilɔni ilu nlau, í cuku, í cuku. Nsɛi í baa í jɛ bii ku wai zĩi ŋa do bii ku manjii inɛi inɔɔko baa yooma fei. Yɛi laalɔ do yɛi sãmi fei í wa bɛ.
3 À jɔ̀ iluu í cuku si na iyi í jɔ̀ dimi fei í dasi sakaraɛ ku ce. Sakaraɛui í yɛ bɛi atẽ iyi wa cĩ ŋa iju. Í dasi amanlui andunya ŋa sakara ku ce do nŋu takaɛ ajɔ, nɔ woo nya sĩai andunya ŋa à ce fia na amani nlaɛu.
4 Ŋɔi ǹ gbɔ ide ku fɔ gɔ má hai lele í ni, iŋɛ inɛm ŋa, i fita wa hai inɔ iluu, ku ba i maà na i nɛ ikpẽ si dulum dɛɛ nɔ bõnɛ ŋa iyi á baa ku maà ba ŋɛ,
5 domi dulum dɛɛu í kã hee lele, nɔ Ilaaɔ̃ kù gbɛjɛ laalɔ ŋa iyi í ce.
6 Bɛi í cea inɛ ŋa, i sãa bɛɛbɛ isɛ gbeeji. Wahala iyi í dasi inɛ ŋa í sãa ikɔ minji.

7 Zaka bɛi í so araɛ lele í wɛɛ do inɔ didõ si amani nlaɛ, iŋɛ mɔ i nyisiɛ ijuukpã do inɔ ku fɔ zaka bɛɛbɛ ŋa. Wa ni si idɔɛ, ǹ wa n buba bɛi amanlu, n kù jɛ jaaõ. Bɛɛbɛ mɔi n kaa n yɛ inɔ ku fɔ pai.
8 Na nŋu, bõnɛ ikã ikã á baa si ajɔ akã. Bõnɛ ŋau wee, bõɔ do inɔ kufɔi iku do ari. Nŋu takaɛ á joi mam mam, domi Aõ Lafɛ̃ɛ iyi í kiitiɛ í jɛ ilu gbugbã.

9 Amanlui andunya ŋa iyi à ce daa nkpɔ nkpɔ do abo à ce sakarau fei nɔ à kpɛ̃ amani nlaɛu, aa na a kpata, aa cã buubuu na iriɛ si waati iyi aa yɛ cuai ina iyi wa joou.
10 Aa leekĩ a jĩòɛ si na iyi í jɔ̀ à waa ce njoi ijuukpã iyi í baa, nɔ aa ni, waiyooi, waiyooi, Babilɔni ilu nla ilu gbugbã, si isɔ akãi kiiti í jɛɛ.

11 Woo nya sĩai andunya ŋa aa kpata do inɔ ku fɔ na iriɛ, si na iyi í jɔ̀ inɛ gɔ kù waa ra iwò nŋa má
12 iyi í jɛ wura do isɔ fũfũ, do kuta jiida ku nɛ fia ŋa, do lɛgɛ fũfũ ŋa, do acɔ fũfũ kú nɛ fia gɔ do acɔ iyi í jɛ ti ilaalu do acɔ iyi à ya ceò maǹgò bɔnsuɛ do acɔ nkpa jiida. Inɛ gɔ kù waa ra jĩi ku nɛ inunu jiida ilu fia má, do dimii mii ikã ikã iyi à ce do inyii jua walakɔ do jĩi jiida wala do isɔ nkpa wala do isɔ wala do kuta fũfũ.
13 A kù waa ra fufui anyii jĩi iyi à ya kpe kanɛli, do nyaui ayɛ do tulare do ikpo ku dõ inunu iyi à ya kpe miru do ikpo dimi mmu gɔ má, do vɛ̃ɛ do ikpo do iyafũ do bilee, do kɛtɛ ŋa do angudã ŋa, do acĩ do sarɛti nŋa ŋa, do aru ŋa.
14 Nɔ woo nya sĩa ŋau à sõ iluu à ni, mii jiida iyi ì bi ku jɛ titɛɛ fei wo í lɔɛ, nɔ amaniɛ do mii ku sĩaɛ fei í nyɔɛ, amanɛ kaa yɔɔ má pai.

15 Woo nya sĩa ŋau, aŋa iyi à ce fia do saabui iluu aa leekĩ ku jĩ, aa maa kpata, a maa weewea na njoi ijuukpã iyi í baau,
16 aa maa ni, waiyooi, irei ì gbɔ bõnɛ iyi í ba ilu nlau ihẽ. Iluu í tako í yɛi bɛi abo iyi í ya we acɔ fũfũ ku nɛ fia gɔ, do acɔ nkpa jiida do acɔ iyi í jɛ ti ilaalu, nɔ í ya dasi wura si araɛ do kuta jiida ku nɛ fia ŋa, do lɛgɛ fũfũ ŋa.
17 Nɔ si isɔ akã amaniɛ fei í ce nfe.

Woo mu akɔi inyi ŋau fei do woo ce icɛɛ ŋa do inɛ ŋa iyi à wa inɔ akɔi inyi ŋau fei hee do inɛ ŋa iyi à waa ba ijɛ si inyi dũdũu, à leekĩ à jĩòɛ,
18 à waa dõ anu iyi à yɛ cuai kujoi iluu à waa ni, ilu nla gɔ kù wɛɛ bɛi iluu ihẽ má.
19 À waa kosi iri nŋa sãa à waa nyisiò inɔ ku fɔ nŋa. À waa kpata à dõ anu à waa ni, waiyooi, irei ì gbɔ bõnɛ iyi í ba ilu nlau ihẽ. Do saabui amaniɛi ilu akɔi inyi ŋa fei à ceò fia. Nɔ si isɔ akã, fei ndɛɛ í kpɔò bomma.

20 Iŋɛ inɛi lele ŋa, i jɔ̀ inɔ nŋɛ ku dõ. Iŋɛ woo dasi naanɛ ŋa mɔ do woo bɛ ŋa do walii ŋa, i jɔ̀ inɔ nŋɛ ku dõ, si na iyi í jɔ̀ Ilaaõ í kiiti iluu í sã nŋɛ gbese.

21 Ŋɔi amaleka ilu gbugbã gɔ í so kuta nla bɛi alɔ gɔ í nyɔɔ si inyi dũdũu í ni, bɛɛbɛ mɔi aa kɛkɛ Babilɔni ilu nlau do gbugbã nɔ a kaa yɔɔ má pai.
22 A kaa gbɔ anu ku dõi mɔɔlɔ má bi titɛɛ do woo kõ iri ŋau do gaasia ŋau do woo fã kãakãakĩ ŋau. A kaa ba woo ce icɛi awɔ dimi ikã ikã má, a kaa gbɔ ibai alɔ iyi wa lɔlɔ má.
23 A kaa yɛ inya kumái fitila bɛ má, a kaa nɔ a gbɔ gɛlɛi abo titõ do mɔkɔ titõ. Woo nya sĩaɛ ŋai à nɛ gbugbã à re wo si andunyau ihẽ fei, nɔ ì dĩ ijui inɛi ilɛu ihẽ fei do dobu dobuɛ.

24 À nyisi ilui Babilɔni ijuukpã si na iyi í jɔ̀ à yɛ siɛ njɛi walii ŋa do ti woo dasi naanɛ ŋa do njɛi inɛ ŋa iyi à kpa si andunyau ihẽ fei.

19

1 Si anyii nŋu, ǹ gbɔ ide ku fɔ gɔ bɛi anu ku dɔ̃i zamaa ikpa lelei Aɔ̃ í ni, ka
saabu Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛ nwa, nŋui í faaba wa, í nɔ í nɛ amboe do gbugbã.
2 Kiitiɛ í jɛ ntɔ, nɔ í tɛ, domi í kiiti abo à ce sakara iyi í bɛjɛ andunya fei do daa
bututuɛ, nɔ í nyisiɛ bɔ̃nɛ si na iyi í jɔ̀ í nikã njɛi woo ce icɛɛ ŋa.
3 Nɔ à dɔ̃ anu má à waa ni, ka saabu Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛ nwa. Cuai ilu nlau á maa bɔ
lelei hee do ajɔ fei.
4 Ŋɔi inɛ ngbo kɔnfia do mɛɛ ŋau do ilu hunde mɛɛ ŋau à sɛɛbata si wajui
Ilaaɔ̃, nŋu iyi wa buba si kitãi bommau à tɔɔɛ à waa ni, ami, ka saabu Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛ
nwa.

Jingaui abɔdɔ̃i Angudãu

5 Waati bɛɛbɛi à gbɔ ide ku fɔ gɔ hai ikpa bi kitãi bommau í ni, i saabu Ilaaɔ̃
Lafɛ̃ɛ nwa, iŋɛ woo ce icɛɛ ŋa fei, iŋɛ iyi ì waa ce njoɛ, keekeò nla.
6 Nɔ ǹ gbɔ ide ku fɔ gɔ bɛi imui zamaa. Aa ni bɛi iri cuui inyi nla gɔi walakɔ
bɛi kulai ijĩ. Ide ku fɔu í ni, ka saabu Ilaaɔ̃, domi Ilaaɔ̃ Lafɛ̃ɛ nwa ilu gbugbã fei
í jɛ bomma.
7 I jɔ̀ ka nyaanyi, ka wɛɛò inɔ didɔ̃. I jɔ̀ ka saabu amboeɛ domi abɔdɔ̃i Angudãu
í to wa, mudɛ̃ɛu takaɛ mɔ í tã sɔɔlu.
8 À jɔ̀ í dasi nyau fũfũ wau wau ku nɛ bɛɛrɛ iyi í má. Nyau ku nɛ bɛɛrɛui í jɛ
kookoosu jiidai woo dasi naanɛ ŋa.
9 Ŋɔi amalekau í sõm í ni, kɔ iyi ihɛ̃. Ilu inɔ didɔ̃ ŋai inɛ ŋa iyi à kpe ku jɛ bi
ku ce abɔdɔ̃i Angudãu. Nɔ í sõm má í ni, ideu ide ku fɔi Ilaaɔ̃ takaɛi.
10 Ŋɔi ǹ sɛɛbata ku ba n tɔɔɛ, amma í ni, maà ce bɛɛbɛ. Amu mɔ woo ce icɛi
bɛi awɔ do bɛi kpaasiɛ ŋa iyi à waa mu ide ntɔ iyi Jesu í nyisi wau. Tɔɔ Ilaaɔ̃.
Ide ntɔ iyi Jesu í nyisi wau nŋui í jɛ icui idei walii fei.

Masa ilu acĩ fũfũ

11 Si anyii nŋu, ǹ yɛ lelei Aɔ̃ í cĩ nɔ acĩ fũfũ gɔ í faata wa. Inɛ iyi wa gũui à ya
kpe ilu naanɛ do ilu ntɔ. Si ntɔi í ya kiiti, bɛɛbɛ mɔi í ya ceò igũ.
12 Ijuɛ í yɛi bɛi amɛi ina, nɔ wa dasi fulai bomma nkpɔ si iriɛ. Nɔ à kɔ iri gɔ siɛ
iyi inɛ gɔ kù mà bii kù jɛ nŋu akã.
13 Wa dasi ibɔ gɔ iyi à mù do njɛ. Iriɛi Idei Ilaaɔ̃.
14 Woo ce igũi lele ŋa à gũ acĩ fũfũ ŋa à waa tooɛ nɔ à waa dasi jaaɛ fũfũ ku nɛ
bɛɛrɛ iyi í má wau wau.
15 Taakuba didɔ̃ gɔ wa fita wa hai si gɛlɛɛ iyi á jɛò dimii andunya ŋa igũ. Si
anyiɛ nɔ ku gbã ŋa do goloi isɔ nɔ ku fɔ̃ inyii isoi jĩi ndii rezɛ̃ɛ. Iyi bɛ wa nyisi
idɔɔkɔ̃ nlai Ilaaɔ̃ ilu gbugbã fei iyi á naa si inɛi andunya ŋa.
16 Si ibɔɛ do si itãɛ à kɔ iriɛ à ni, Amanlui amanlu ŋa do Lafɛ̃ɛi lafɛ̃ɛ ŋa.
17 Nɔ ǹ yɛ amaleka gɔ ma wa leekĩ si inunu. Nɔ í dɔ̃ anu wa kpe yɛi ŋa iyi à
waa fo hee lelei Aɔ̃ fei wa ni, i naa i tɔtɔɔ i jɛ jingau nlai Ilaaɔ̃ ŋa.
18 I naa i jɛ iŋai arai ilaalu ŋa do ti inɛ ngboi sooge ŋa do ti woo ce igũ ŋa, do
ti acĩ ŋa do masa nŋa ŋa, do iŋai inɛ fei, hai aru hee do inɛ ŋa iyi à nɛ ara nŋa,
keekeò nla.
19 Ŋɔi ǹ yɛ iŋai sakou do amanlui andunya ŋa do woo ce igũ nŋa ŋa, aŋa fei
à tɔtɔɔ ku ba a ce igũ do inɛ iyi wa gũ acĩu do woo ce igũɛ ŋa.
20 Ŋɔi masau do woo ce igũɛ ŋa à mu iŋai sakou do walii ilu ibou ajɔ, nŋu iyi
wa ce dobu dobu si wajui iŋai sakou wo. Do dobu dobuui í dĩ ijui inɛ ŋa iyi à
tako à nɛ nyindai iŋai sakou nɔ à tɔɔ mii iyi à gbeu. À sɔsi aŋa minji fei si ina
nla iyi wa jo do fainwitau njaawɛ.

21 Nɔ masau í kpa woo ce igũ nŋa ŋa do taakuba iyi wa fita wa hai si gɛlɛɛ. Nɔ
yɛi fei í jɛ iŋa nŋa í yo.

20

Adɔ̃ dubu

1 Si anyii nŋu, ɩ̀ yɛ amaleka gɔ má wa kita wa hai lelei Aɔ̃, wa mu kileei isa
hai nɛ kɔɔu do sesee nla gɔ.
2 Ŋɔi í bata akandama, njo iyi í wɛɛ hai tako tako, iyi í jɛ mbirisi do Seetam,
nɔ í dũu do seseeu hee adɔ̃ dubu.
3 Nɔ í tale siɛ inɔ isa nlau í sɔkɔ siɛ nɔ í ce nyinda ku ba ku maà dɩ̃ ijui dimii
inɛi andunya ŋa má hee adɔ̃ dubuu koo tãò. Si anyiɛ à nɛ a cũu nɔ a fũu si waati
keeke má.
4 Ŋɔi ɩ̀ yɛ kitãi bomma gɔ ŋa nɔ inɛ ŋa à waa buba si. À na inɛ ŋa iyi à waa
buba si ŋau yiiko a kiiti inɛ ŋa. Nɔ ɩ̀ yɛ inɛ ŋa iyi à bu iri nŋa na idei Ilaaɔ̃ do si
na iyi í jɔ̀ à jɛ sɛɛdai Jesu. Aŋai a kù tɔɔ iŋai sakou hee má jɛ mii iyi à gbeu, nɔ
a kù jɛ aŋa a nɛ nyindaɛ si ikpo nŋa wala si awɔ nŋa. À dede hai si balɛ nɔ à jɛ
bomma do Kirisi ajɔ adɔ̃ dubu.
5 Iyi bɛi í jɛ kudede sintei iku ŋa. Amma iku ŋa iyi à gbe a kù dede hai si balɛ,
í gbe hee adɔ̃ dubuu koo kɔ̃ò.
6 Ilu inɔ didɔ̃ ŋai inɛ ŋa iyi à wa si kudede sinteu. Aŋai à nya ikã na irii Ilaaɔ̃.
Iku minjisiau kù nɛ gbugbã si ŋa má, amma aa maa jɛ woo weei Ilaaɔ̃ ŋa do ti
Kirisi, nɔ aa jɛ bomma do nŋu adɔ̃ dubu.

À jɛ Seetam igũ

7 Bii adɔ̃ dubuu í kɔ̃ aa jɔ̀ Seetam hai si piisɔ̃ɔɛ.
8 Nɔ á fita koo dɩ̃ ijui dimii inɛi andunya ŋa fei, waatɔ Gɔgu do Magɔgu *, nɔ
ku tɔtɔɔ ŋa a ce igũ. Aa kpɔ bɛi sãai acɩ̃i ido.
9 Aŋai à dede wa hai ilɛ fei à naa à kaako gbodoi woo dasi naanɛ ŋa do ilu iyi
Ilaaɔ̃ í biu. Amma ina í naa hai lele, nɔ aŋa fei à jo.
10 Ŋɔi à so Seetam, nŋu iyi í dɩ̃ ijui inɛ ŋau, à sɔsi ina nla iyi wa jo do fainwitau,
tengi bii à dasi iŋai sakou do walii ilu ibou wo. Bɛi aa yɛ ijuukpã nla nla dasãò
idũ hee do ajɔ fei.

Kiitii ankãanyi

11 Si anyii nŋu, ŋɔi ɩ̀ yɛ kitãi bomma nla fũfũ gɔ do inɛ iyi wa buba si antaɛ.
Nɔ ilɛ do lele à sa hai wajuɛ, nɔ a kù yɛ gɔgɔ nŋa gɔ má.
12 Ŋɔi ɩ̀ yɛ iku ŋa, keekeò nla, à waa leekɩ̃ si wajui kitãi bommau. Nɔ à cɩ̃ tia
ŋa do tia gɔ iyi à ya ni tiai kuwɛɛ. À kiiti iku ŋa si bɛi kookoosu nŋa iyi à kɔ si
tia ŋau í to.
13 Waati bɛɛbɛi tenku í sindo iku ŋa iyi à wa inɔɛ wa, nɔ iku do bi ku wai iku
ŋa à sindo iku nŋa ŋa iyi à waa mu wo. Aŋa fei à baa si kuwɛɛ nɔ à kiiti ŋa si
bɛi kookoosu nŋa í to.
14 Ŋɔi à so iku do bi ku wai iku ŋau à dasi ina nlau. Ina nlaui í jɛ iku minjisia.
15 Inɛ baa yooma iyi a kù kɔ iriɛ si tiai kuwɛɛu à soo à dasi ina nlau.

21

Lele titɔ̃ do ilɛ titɔ̃

---

* **20:8** Gɔgu do Magɔgu Ezekiɛli 38 do 39 í fɔ idei Gɔgu do Magɔgu. Si afeu bɛ, Gɔguu ilaalui, Magɔgu mɔ ilɛɛi.

1 Si anyii nŋu, ɩ̀ yɛ lele titõ do ilɛ titõ. Lele nwo do ilɛ nwo ŋau a kù wɛɛ má.
Tenku mɔ kù wɛɛ má.
2 Nɔ ɩ̀ yɛ ilu kumá iyi í jɛ Zeruzalɛmu titõ í kita wa hai lelei Aõ. Í tã sɔɔlu bɛi
abo titõ iyi wa bɔ mɔkɔɛ ku ko.
3 Nɔ ɩ̀ gbɔ ide ku fɔ nla gɔ hai bi kitãi bommau í ni, nsɛi bi kuwai Ilaaõ í wɛɛ
do amanɛ ŋa. Ilaaõ á maa wɛɛ do aŋa, nɔ aa jɛ inɛɛ ŋa. Ilaaõ takaɛ á wa si anini
nŋa.
4 Á gbã cikãaju nŋa ŋa fei. Iku do inɔ ku fɔɛ do kukpata do ara ku ro kaa wɛɛ
má, domi mii ndii tako ŋau fei í lɔ.
5 Waati bɛɛbɛi inɛ iyi wa buba si kitãi bommau í ni, wee ɩ̀ ce mii fei titõ. Nɔ
í sõm í ni, kɔ iyi ihẽ domi idem ide ntɔi, nɔ í nɛ naanɛ.
6 Nɔ í sõm má í ni, fei ndɛɛ í tã. Inɛ kãma kù takom nɔ inɛ kãma kaa naa do
anyim. Amui ɩ̀ jɛ sintei mii fei do iri ku kpaɛ. Inɛ iyi agbɛ wa kpa fei an jɔ̀ ku
mɔ inyii isõ hai nɛ fia ku sã. Nɔ inɛ iyi í mɔ inyiu fei á maa wɛɛi.
7 Inɛ iyi í jɛ igũ aa naa mii ŋau bɛ, nɔ an jɛ Ilaaõ Baabaɛ, nɔ nŋu mɔ ku jɛ amam.
8 Amma inɛ ŋa iyi à mɔngɔ do hai dasi naanɛ ŋa do woo ce laalɔ ŋa do woo
kpa inɛ ŋa do woo ce sakara ŋa, do woo ce dobu dobu ŋa do woo tɔɔ iwẽ ŋa do
woo sɔ ibo ŋa fei aa ba ikpẽ nŋa si ina nla iyi wa jo do fainwitau. Iyi bɛi í jɛ iku
minjisiau.

Zeruzalɛmu titõ

9 Ŋɔi amaleka mɛɛje ŋa iyi à tako à waa mu fata mɛɛje ŋa si bii bõnɛ mɛɛje í
wa siu, inɛ akã nŋa í naa í sõm í ni, naa wa n nyisiɛ abo titõ iyi Angudãu í so.
10 Hundei Ilaaõ í naa sim nɔ amalekau í bɔòm si antai iri kuta nla gɔ. Í nyisim
Zeruzalɛmu, ilu kumá iyi wa kita wa hai lelei Aõu.
11 Wa daana do amboei Ilaaõ bɛi kuta kusɩ̀a jiida ku nɛ fia gɔ iyi à ya kpe
zasipu, iyi í má bɛi digi.
12 Nɔ bindi nla ku gboka gɔ í kaakoɛ. Í nɛ andɛ maateeji, nɔ amaleka maateeji
gɔ ŋa à waa degbe andɛ koofa ŋau. Si andɛ koofa ŋaui à kɔ irii dimi maateejii
inɛi Izirɛli ŋau.
13 Gonta mɛɛi bindiu fei í nɛ andɛ mɛɛta mɛɛta. Andɛ mɛɛta í wa ikpa nunui
alɛ, mɛɛta mɔ í wa ikpa nunui daakɔ, nɔ mɛɛta mɛɛta í wa cingaa do cingaa.
14 À nyɔ icui bindii iluui do kuta maateeji. Si antaɛi à kɔ irii woo bɛ maateejii
Angudãu.
15 Amaleka iyi wa bam ide ku fɔu, wa mu goloi wura iyi í jɛ mii ku wã ku ba
ku wãò iluu do koofaɛ ŋa do bindiɛ.
16 Gontai iluu fei wa mungai, kucɩ̀ɛ do kusɔɛ fei akãi. Amalekau í wãa do golo
ku wãɛ. Nɔ kusɔɛ í ce dubu maateeji (12.000) si yaasei ilɛ ku wã *. Bɛɛbɛ mɔi
kucɩ̀ɛ do kugbokaɛ.
17 Amalekau í wã bindiu nɔ sisimaɛ í ce agbãawɔ cɩ̀ɔ do ciiji do mɛɛ (144). Í
wãa do yaase bɛi amanɛ ŋa mɔ à ya ce.
18 À ma bindiui do dimii kuta ku nɛ fia gɔ iyi à ya kpe zasipu nɔ à ma iluu
takaɛi do wura alala iyi í má bɛi digi.
19 À nyɔ icui bindiui à ce boodaɛ do kuta kusɩ̀a ku nɛ fia gɔ ŋa dimi ikã ikã, í
nɛ ila ikã ikã. Kuta sinteui à ya kpe zasipu, minjisiaɛ mɔ safira, mɛɛtasiaɛ agati,
mɛɛsiaɛ emɛrodu,

---

* **21:16** dubu maateeji si yaasei ilɛ ku wã Lambau í nɛ yaase gɔ. Kusɔɛ í to kilo dubu minji do cɩ̀ɔ minji (2.200).

20 miusiaɛ saadonisi, mɛɛfasiaɛ saadɔni, mɛɛjesiaɛ kisoliti, mɛɛjɔsiaɛ berili,
mɛɛsãsiaɛ topazi, mɛɛwasiaɛ kisopazi, maatakãsiaɛ zasɛnti, maateejisiaɛ
amɛtisi.
21 Nɔ à ce gamboi lɛgɛ maateeji. Gambo akã fei à cooi do lɛgɛ fũfũ akã ku nɛ
fia. Nɔ à ce kpãai iluu do wura alala iyi í má bɛi digi.
22 N kù yɛ bi kuwai Ilaaɔ̃ si iluu si na iyi í jɔ̀ Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ ilu gbugbã fei do
Angudãu, à wai bii fei.
23 Iluu kù nɛ bukaatai inunu walakɔ cukpa iyi á máa inya, domi amboei Ilaaɔ̃
wa má inya siɛ, nɔ Angudãu í jɛ fitilaɛ.
24 Dimii ilɛ fei á maa nɛ si inya kumáɛ, nɔ amanlui ilɛ ŋa fei aa naaò amani
nŋa wa bɛ.
25 Koofai iluu á maa ĉĩi waati kãma fei, domi idũ kaa dũ bɛ má pai.
26 Aa naaò amanii ilɛ fei wa do bɛɛrɛɛ si iluu.
27 Amma mii riisi kãma kaa lɔ bɛ. Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi wa ce laalɔ do woo sɔ ibo
a kaa lɔ bɛ pai. Inɛ ŋa iyi aa lɔ bɛ, aŋai à jɛ inɛ ŋa iyi à kɔ iri nŋa si tiai Angudãu
iyi í jɛ tiai kuwɛɛ.

22

1 Si anyii nŋu, amalekau í nyisim inyii ido iyi í ya na inɛ ŋa kuwɛɛ. Inyiu wa
daana bɛi digi nɔ wa cã wa hai si kitãi bommai Ilaaɔ̃ do Angudãu.
2 Wa cã si aninii kpãai iluu. J̃ĩi ndii kuwɛɛ wa leekĩ si ice do icei idou. Í ya
so tuuba maateeji si adɔ̃ akã, gbakã akã si cukpa baa yooma fei. À ya ce iwɔ do
wuai j̃ĩi nɔu a faabaò dimii andunya fei.
3 Ilaaɔ̃ kaa ceekpe inɛ gɔ má.
Kitãi bommai Ilaaɔ̃ do ti Angudãu í wa bɛ, nɔ woo ce icɛi Ilaaɔ̃ ŋau aa maa
tɔɔɛ.
4 Aa yɛ wajuɛ, nɔ á kɔ iriɛ si ikpo nŋa.
5 Idũ kaa ya dũ bɛ. A kaa nɛ bukaatai inya kumái fitila walakɔ ti inunu, domi
Aɔ̃ Lafɛ̃ɛi í jɛ inya kumá nŋa. Aa nɔ a jɛ bomma hee do ajɔ fei.

Kubaai Jesu

6 Ŋɔi amalekau í sõm í ni, ideu ihɛ̃ ide ntɔi, í nɔ í nɛ naanɛ. Aɔ̃ Lafɛ̃ɛ, nŋu iyi í
gbã walii ŋau, í bɛ amalekaɛ wa bi woo ce icɛɛ ŋa ku sõ ŋa mii iyi á ce bii í kõɔsi.
7 Ŋɔi Jesu í ni, wee, an nyi wa kaa kpɛ. Ilu inɔ didõi inɛ iyi wa jirima ide iyi à
ce waliiɛ si tiau ihɛ̃.
8 Amu Zãa ń gbɔ ideu ihɛ̃, nɔ ń yɛ mii ŋau. Iyi ń gbɔɔ nɔ ń yɔɔ ń tã, ŋɔi ń sɛɛbata
si wajui amaleka iyi í nyisim fei ndɛɛu ku ba n tɔɔɛ.
9 Amma í sõm í ni, maà ce bɛɛbɛ. Amu mɔ woo ce icɛi bɛi awɔ do bɛi walii
kpaasiɛ ŋa do bɛi inɛ ŋa iyi à waa jirima idei tiau ihɛ̃ fei. Tɔɔ Ilaaɔ̃.
10 Ŋɔi í ni má, maà ti i singaa inɛ ŋa idei walii iyi à kɔ si tiau ihɛ̃ domi waati í
maai wa ku ce.
11 Inɛ iyi wa ce laalɔ ku hanya ku maa ce laalɔɛ, inɛ mɔ iyi wa ce daa sãmi ku
hanya ku maa ce daa sãmiɛ. Inɛ mɔ iyi wa ce jiida ku hanya ku maa ce jiidaɛ,
inɛ mɔ iyi í jɛ inɛ kuma ku jɔ̀ ku má ku maa koo.
12 Jesu í ni, wee n kaa n kpɛtɛ n nyi wa. An naaò riba wa n sãaò inɛ fei si bɛi
icɛɛ í to.
13 Amui ń jɛ iriò isɛ. Inɛ kãma kù takom nɔ inɛ kãma kaa naa do anyim. Amui
ń jɛ sintei mii fei do iri ku kpaɛ.
14 Ilu inɔ didõ ŋai inɛ ŋa iyi kuwɛɛ nŋa í má bɛi nyau iyi à fɔ sãa sãa, ku ba a
ba kpãa a jɛ isoi j̃ĩi ndii kuwɛɛu nɔ a lɔ inɔ iluu hai do andɛɛ.

15 Amma woo ce laalɔ ŋa anyii iluui aa wa do woo ce dobu dobu ŋa do woo
ce sakara ŋa do woo kpa inɛ ŋa do woo tɔɔ iwɛ̃ ŋa do inɛ ŋa iyi à bi ibo nɔ à ya
maa sɔ ibou fei.
16 Amu Jesu, amui ǹ bɛ nŋɛ amalekam wa ku sõ igbɛi inɛm ŋa fei ideu ihɛ̃.
Amui ǹ jɛ tɔkui Davidi, nɔ ǹ jɛ andaiyai amɛɛjuuma iyi wa má inya.
17 Hundei Ilaaõ do abo titõ à fɔ à waa ni, naa wa, Lafɛ̃ɛ Jesu.
Inɛ iyi wa gbɔ ideu fei nŋu mɔ ku ni ku naa wa.
Inɛ iyi agbɛ wa kpa ku naa wa, inɛ mɔ iyi í bi inyi iyi í ya na inɛ ŋa kuwɛɛ ku
naa ku gba, kù nɛ ku sã.

Iri ku kpai ide

18 Amu Zãa, ide iyi ǹ wa n sõ inɛ baa yooma iyi wa gbɔ idei tiai waliiu ihɛ̃
wee, bii inɛ gɔ í kõɔsi ide gɔ si antai iyi à kɔ si tiau ihɛ̃, Ilaaõ á kõɔsi ijuukpãi lafɛ̃ɛ
do bõnɛ ŋa iyi à kɔ si tiau.
19 Bɛɛbɛ mɔi inɛ iyi í kaye ide gɔ hai si tiai idei waliiu ihɛ̃, Ilaaõ á kɔ̀ lafɛ̃ɛ ikpɛ̃i
isoi jĩi ndii kuwɛɛ do ilu kumá iyi à sisi yaaseɛ si tiau ihɛ̃.
20 Jesu, nŋu iyi í fɔ ideu ihɛ̃ fei í jilɔɔ do naanɛ, í ni, bɛɛbɛi an nyi wa kaa kpɛ.
Nɔ amu Zãa ǹ jɛ ǹ ni, ami, naa wa Lafɛ̃ɛ Jesu.
21 Didõi Lafɛ̃ɛ Jesu ku wɛɛ do inɛɛ ŋa fei. Ami.